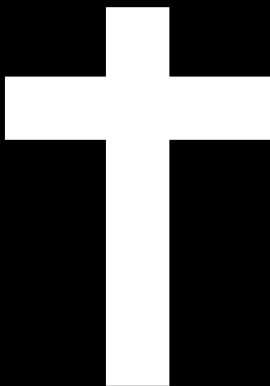

Ra 'Ra'yo
Testamento

New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

Ra 'Ra'yo Testamento

New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Mezquital

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Mezquital

ote

Mexico

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Mezquital

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

c6437f19-566b-5232-8b2a-5c88e5a5622b

Contents

NSAN MATEO . . .	1
NSAN MARCO . . .	72
NSAN LUCA . . .	116
NSANJUA	192
RA ECHO	246
RA ROMANU . . .	316
RA MŪDI RA CORINTIO	348
RA ÑOHO RA CORINTIO	379
RA GALATA . . .	400
RA EFESIO	412
RA FILIPENSE . .	423
RA COLOSENSE .	431
RA MŪDI RA TESALONICENSE	438
RA ÑOHO RA TESALONICENSE	443
RA MŪDI RA TIMOTEO	446
RA ÑOHO RA TIMOTEO	454
RA TITO	460
RA FILEMÓN . . .	464
RA EBREO	466
RA SANTIAGO . .	490
RA MŪDI RA PE- DRO	498
RA ÑOHO RA PE- DRO	507
RA MŪDI RA XUUA	513
RA ÑOHO RA XUUA	521
RA HÑU RA XUUA	523
RA JUDA	525
RA APOCALIPSI	528

NSAN MATEO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSĀN MATEO

*Yámudija'i dera Jesucristo
(Lc. 3:23-38)*

¹ Nurá mudi nuna t'ofona ma da mā to'o gue'ḥ yá mbøxita ra Jesucristo. 'Na de gue'ḥ ndu ra Davi ne ndu ra Abrá.

² Ra Abrá bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Isaac, y ra Isaac bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Cobo, y ra Cobo bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Judá co ma'ra yá cu. ³ Ra Judá co rá 'behñā rá thuhu ra Tamar bi me'tsa yoho yá t'ḥ yá thuhu ra Fare ne ra Sara. Y ra Fare bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Esrom, y ra Esrom bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Aram. ⁴ Y ra Aram bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Aminadab, y ra Aminadab bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Naasón, y ra Naasón bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Salmón. ⁵ Y ra Salmón co rá 'behñā rá thuhu ra Raab bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Boos, y ra Boos co rá 'behñā rá thuhu ra Rut bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Obed, y ra Obed bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Isái. ⁶ Y ra Isái bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Davi nú'a bi ndā de ya me Israel. Y ra ndā Davi bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Salomó, y nurá nanā ra Salomó go gue'a mrá 'behñā hmāhā ndu ra Uría.

⁷ Y ra Salomó bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Roboam, y ra Roboam bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Abías, y ra Abías bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Aša. ⁸ Y ra Aša bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Josafa, y ra Josafa bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Joram, y ra Joram bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Usía. ⁹ Y ra Usía bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Jotam, y ra Jotam bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Acás, y ra Acás bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Esequía. ¹⁰ Y ra Esequía bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Manase, y ra Manase bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Amón, y ra Amón bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Josía. ¹¹ Y ra Josía bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Jeconía co ma'ra yá cu. Y nuya pa'ḥ mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia.

¹² Ha nuya pa'ḥ ra Jeconía bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Salatiel, y ra Salatiel bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Sorobabel. ¹³ Y ra Sorobabel bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Abiu, y ra Abiu bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Eliaquim, y ra Eliaquim bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Asor. ¹⁴ Y ra Asor bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Sadoc, y ra Sadoc bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Aquim, y ra Aquim bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Eliud. ¹⁵ Y ra Eliud bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Eleasar, y ra Eleasar bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Matán, y ra Matán bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Cobo. ¹⁶ Y ra Cobo bi me'tsa 'nará t'ḥ rá thuhu ra Jose nú'a to'o rá dame ra Maria. Y ra Maria

go gue'a rá nana ra Jesu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa e da ndá.

17 Y de gatho yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Abrá asta ra Davi mi 'ret'amagoho'u. Nepu yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Davi asta nu mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia mi 'ret'amagoho ya xita. Y yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde mi ts'ixa nts'ahni asta bi 'mui ra Jesucristo mi 'ret'amagoho ya xita.

Rá 'bui ra Jesucristo (Lc. 2:1-7)

18 Y nunabya go guehna ra 'bede de rá 'bui ra Jesucristo: Ra Maria xqui t'adi pa da nthatui ra Jose, pe himbi 'muhui 'bestho. Nepu nu'á bi nda'thi co rá ts'edi rá Maça Ndahi Ajuá. 19 Pe ra Jose mrá hoja'i hangue himbi ne da 'betua rá tsa ra Maria co ya ja'i, mi ne da hyepu mant'aguitho pa ya hinxa nthatuihma. 20 Nu'á bi beni gue ya hinda nthatui ngue'a bi badi gue ya mi da'thi'a. Pe Ajuá bi mehna 'nará enxε pa bi zofo dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'i nague Jose rá t'u'i ra ndá Davi, ogui beni gui hyepu. Ogui tsu gui nthatui ra Maria, ngue'a nu'á da'thi pe co rá ts'edi ra Maça Ndahi. 21 Nu'á ma da me'tsa 'nara zi batsi, y nura zi batsi'a gui hñu'mbabi drá thuhu ra

JESU, ngue'a go gue'a ma da pøhø yá ja'i de yá ts'oqui.

22 Bi njabu pa bi nja ngu nú'a xqui mंगा 'na de nuyá 'mehni Ajuá maya'bui gue bi 'ñena:

23 'Nara nxutsi ma da nda'thi da 'mu rá batsi ne da thu'mbabi rá thuhu Emanuel.

Nú'a ra thuhu'a rí bøni da 'ñena, Ajuá 'bui con guecju.

24 Nepu bi nuhu ra Jose, ne bi nthatui ra Maria ngu nú'a xqui xipa rá enxε Ajuá. 25 Pe himbi hñuxui asta himbi 'mui rá mudi t'u, ne bi hñu'mbabi rá thuhu ra Jesu.

2

'Raya badi e bi c'a'tsa ra zi batsi

1 Nú'u ya pa mrá ndá ra Erode, gue'bu bi 'mui ra Jesu ja ra hnini Belé de ra hai Judea. Ne de nuya pa'u 'raya hoga badi bi 'ñehe de yabu ya hai ngue mbøxhyadi. Bi 'ñehe'u ne bi zøhø ja ra hnini Jerusale. 2 Nepu bi 'ñani'u bi 'ñena:

—¿Habu de guecua di 'bui rá ndá ya xodyo nú'a ja guehya xa 'mui? Ngue'a stá hanthe 'nara tsø de bøxhyadi y dí pahe gue go gue'a 'nara nt'udi gue xa 'mui 'nara ndá, hangue stá ehehe pa ga nsundahe'a.

3 Y nu mi 'yøde ra ndá Erode njabu, xi bi ntsu ne bi du rá mui, ne gatho ya me Jerusale bi ntsu nehe, ne bi du yá mui. 4 Ra ndá Erode 'bestho bi zohna ya ndá gá macja ne ya xahnate de rá ley ra Moise pa bi 'yambabi'u te mi mंगा yá

he'mi, habu dí 'mai ra Cristo nú'a ma da nda. ⁵ Y nu'ú bi 'ñembi:

—Ma da 'mai Belé de ra hai Judea, ngue'a njabu bi 'yofora 'mehni Ajuá gue bi 'ñena:

⁶ Nú'ahu gyá menguhu Belé de ra hai Judá,

ma'na xa t'e'ts'a ri nsuhu de gatho ma'ra ya hnini de ra hai Judá,

ngue'a de gue'ahu ma da bonga 'nara nda

nú'a da supa rá hnini Ajuá nú'a rá thuhu Israel.

⁷ Nu'bú ra Erode bi ñaseui 'ramats'u ya badi ne bi 'yambabi'u ha'mu xqui hyanda ra tsø. ⁸ Nepu bi 'ñembi:

—Rí maha Belé, 'yohu gui 'ñanihu xá hño habu di 'bui ra bati, y nu xcri tsuhu güi penjü gui xicaguihu pa ga ma ga nsundaga nehe.

⁹ Y nu mi 'yøde nú'a bi manga ra nda, nu'ú bi ma. Nepu nú'a ra tsø xqui hyant'u mbøxhyadi mi 'bet'o de gue'u mi utua ra 'ñu asta himbi tsøni habu mi 'bui ra zi bati ja bi 'maini ra tsø. ¹⁰ Nepu ya badi bi hyanda ra tsø bi 'mai ja 'nara zi ngu, ne xi bi johya'u. ¹¹ Y bi yat'i'u ja ra ngu ne bi hyanda ra zi bati co ra Maria nurá nana'a, ne bi ndandiñahmu'u pa bi nsunda ra zi bati, ne bi xo'tsa yá 'me'tsi mi hña, ne bi umba ya 'baha dega oro ne ra t'uts'i ne 'nara ñuni mi yuni xá cuhi mrá thuhu ra mirra. ¹² Ha nuya badi bi xipabi Ajuá dega t'i gue hinda mengui'u pa da xipabi ra Erode habu xqui zadi ra zi bati. Hangué nu'ú

bi pacua ra 'ñu pa bi mengui ja yá hai.

Ra Jose bi zixa ra bati co rá nana pa Egipto

¹³ Nu mi menga ya badi, Ajuá bi mehna 'nará enxé pa bi zofa ra Jose dega t'i ne bi 'ñembi:

—Nangui ne tsixa ra zi bati co rá nana, pøñhu yabu de guecua. Rí maha ja ra hai Egipto gui 'ba'tuahu ra nda Erode ngue'a nu'á ma da hyonga ra zi bati pa da hyo, y ja bá 'buhni asta hinga xi'a'i güi penjü.

¹⁴ Nu'bú ra Jose bi nangui 'bestho ra xuui'a ne bi zixa ra zi bati co rá nana pa bi ma Egipto. ¹⁵ Y ja bá 'buhni'u asta himbi du ra Erode. Hangué bi nja ngu nú'a xqui manga rá 'mehni Ajuá gue Ajuá bi 'ñena: “Dá penpa ra noya ma T'u pa da bøni de Egipto.”

Ra nda Erode bi manda da tho ya t'uca ts'unt'u nú'u mi 'bu Belé

¹⁶ Nepu ra Erode xi bi bø rá cué nts'edi ngue'a xqui hyat'a ya badi. Hangué bi manda da tho gatho ya zi bati nú'u mi 'bui gatho rá nguñi Belé, nú'u mi pe'tsa yo njeya pa rí gai, ngue'a xqui xipa ya badi gue ya mi pe'tsa ngu yo njeya de xqui hyanda ra tsø. ¹⁷ Y bi njabu ngu nú'a xqui manga ra Jeremía rá 'mehni Ajuá ne bi 'ñena:

¹⁸ Bi nt'øde ya danga ts'oni ja ra hai de Ramá ne ya hmafi, ngue'a ra Raque xqui thopabi gatho yá zi bati,

hangue mi zoni ne himbi za to bi hyo'ti.

¹⁹ Nep_u ya de bi du ra Erode, nu'bú Ajuá bi mēhna ma'na'qui 'nará ε_{nxε} pa bi zofo ra Jose dega t'i nuni Egipto, ne bi 'ñembi:

²⁰ —Nangui ne tsixa ra zi bātsi co rá nānā ne rí maha ja ri haih_u Israel ngue'a ya xa du nú'a to'o mi hongra ra zi bātsi pa xa hyo hmaḥā.

²¹ Nu'bú nu'á bi nangui bi zixa ra zi bātsi co rá nānā y bi mengui pa ja yá hai Israel.

²² Pe ra Jose bi 'yode gue ra Arquelaó rá t'u ra Erode go mrá mpøte de rá 'bēfi rá dada ne bi ndā ja ra hai Judea, hangue mi tsu da zøni ja nú'a ra hai'a. Nu'bú Ajuá bi xipi dega t'i gue da ma ja ra hai Galilea. ²³ Y bi zøni'u bi 'māhni ja 'nara hnini rá thuhu Nasare, pa bi njab_u ngu nú'a xqui mānga 'rayá 'mēhni Ajuá gue ra Jesu ma da t'embabi gue ra me Nasare.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'i ja ra mbonthe

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ 'Mefa bi mudi ra Xuua Xi'tsate bi zofo ya ja'i ja 'nara mbonthe nuni Judea. ² Ne mi xipa ya ja'i mi ena:

—Ntsø'mh_u ne ñobrih_u ngue'a ra ndā de mahets'i ya 'bestho xa 'ñep_u pa da ndā.

³ Nura Xuua go gue'a ra ja'i xqui mānga ra badi Isaia maya'b_u gue ma da 'ñehe, ne bi 'ñena:

'Nara ja'i ma da ñā nts'edi ja ra mbonthe ne ma da 'ñena:

“Hocuah_u xá hño rá 'ñu ra zi Hmu,

juanh_u gatho ya ts'aca'ñu.”

⁴ Y nu'a mrá he ra Xuua, mri hñe dega xicameyo, ne mri ngut'a 'nara ngut'i dega xifri. Y numrá hñuni'a, mi tsi ya hoga nc'oto ne ya t'afi dega sefi. ⁵ Y xi mi tsøni ndunthe ya ja'i hab_u mi 'b'u'a pa da 'yode nú'a mi māñ'a, nuya me Jerusale ne gatho ya me Judea, ne gatho nuya ja'i mi 'bui ja rá nthets'i ra dāthe Jordá. ⁶ Nep_u ra Xuua mi xi'tsa ya ja'i ja ra dāthe Jordá nú'u mi njuani de yá ts'oqui.

⁷ Y ndunthe ya fariseo ne ya saduceo mi tsøni hab_u mi xi'tsate ra Xuua. Nu'ú mi t'embabi gue ya fariseo ne ya saduceo po nú'a ra jamfri mi pē'tsi'u. Ora bi hyanda ra Xuua mi tsønini'u bi 'ñembabi:

—¡Nú'ah_u gyá ts'o'muih_u guí njah_u ngu ya zate qu'eñā! ¿Hanja xcá eheh_uua? ¿Ha guí ne guí 'ba'tuabih_u hmaḥā rá cue Ajuá xa 'ñep_u? ⁸ Mahyoni guí 'yøth_u nú'a xá hño pa da hnequi gue xi majuani ya xcá ntsø'mh_u de ri ts'oquih_u.

⁹ Ogrí 'ñets'ih_u guí 'ñeñh_u gue ngue'a yá t'u'a'ih_u ra Abrá hinda ma da z'u'ah_u rá cue Ajuá. Ngue'a nuga dí xi'ah_u gue Ajuá tsa da 'yøt'e asta nuya ya do nehe da nja'i y da nt'u de ra Abrá. ¹⁰ Y dí xi'ah_u gue nubya ya 'bui 'na to'o hā ra t'égui pa da zεcua yá 'y_u ya za. Gatho nú'u ya za hingui unga yá hoga fruta da ts'εqui pa da thøt'a ja ra tsibi.

11 Nuga dí xi'ts'a'ih_u co ra dehe ngue'a ya gá ntsø'mh_u de ri ts'oquih_u, pe xa 'ñep_u ma'na bra 'b'efa de gueque nú'a to'o ma da xi'ts'a'ih_u co ra M_ça Nd_hi nú'a ma da 'm_ui ja ri corasoh_u ne xi di ja rá ts'edi ngu ra tsibi. Nú'a bra 'b'efa de guecagui xi ma'na ja rá ts'edi y hindí 'ñepcagui nixi ga h_u'tsuabi yá thiza. 12 Y nu'á h_u, go gue'a tsa da mica ra trigo ne da munts'a nú'a xá hño pa da m'etsi, y nura paha da 'ueque pa da tsat'a ja ra tsibi nú'a hinhya'm_u ma da huet'i.

Rá sistehe ra Jesu

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

13 'M'efa ra Jesu xqui 'ñehe de Galilea pa mri ma ja ra d_hthe Jordá hab_u mi 'b_u ra Xuua pa da nxistehe'a. 14 Pe ra Xuua himi ne da xi'tsa ra Jesu, ne bi 'ñembi:

—¿Ha xcá ehe pa go ga xi'ts'a'i? Nu'i go rí 'ñepi gui xiscagui.

15 Nep_u ra Jesu bi d_hdi bi 'ñembi:

—Go da xiscaguigue pa njab_u ga ø'tuabih_u gatho yá hmanda Aju_u.

Nu'b_u ra Xuua bi xi'tsa ra Jesu. 16 Y nu mi uadi bi nxistehe, bi b_øts'e de ja ra dehe, nep_u bi xogui mahets'i ne bi hyanda rá M_ça Nd_hi Aju_u bá çai ngu 'nara zi domitsu ne bi 'ñe bi zøhø ja gue'a. 17 Y bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hm_ça T'_u, ne xi dí hopa rá 'm_ui.

4

Ra ts'ond_hi mi xaxa ra Jesu

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

1 Nep_u rá M_ça Nd_hi Aju_u bi zixa ra Jesu ja ra 'yo'mtha pa ja da nth_uiini ra ts'ond_hi pa da japi hm_ha da 'yøt'a 'nara ts'ot'øt'e.

2 Nuni ja bi beheni ra Jesu hinte bi zi ñote ma pa ne ñote xuui, ne 'm'efa bi z_h ra thuhu.

3 Nep_u de gue'a bi zøni ra ts'ond_hi há mi 'b_ui'a, ne bi m_udi bi xaxi ne bi 'ñembabi:

—'B_u go gue'e rá T'_ui Aju_u, japa nuya ya do da nthuhme x_u.

4 Pe nu'á bi d_hti ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofoj_u ra M_ça T'ofog_u ra ja'i hingue hønse po ra thuhme da 'm_ui, gatho nú'a m_ç Aju_u go gue'a umba rá te ra ja'i.

5 Nep_u ra ts'ond_hi bi zixa ra Jesu ja ra m_ça hnini Jerusale, ne bi pø'tsa mañ_u ja ra nd_hij_u. 6 Ne bi 'ñembabi:

—'B_u xi maju_uni rá T'_ui Aju_u, 'yenga ra sagui pa nja'ti, ngue'a xa nt'ofoj_u ra M_ça T'ofone ena njaua:

Aju_u da p_hna yá enx_e pa da su'a'i

ne da mip'a ri 'y_e pa njab_u hingui tsama'ñ_u ri ua nu xcri tsønga ja ra hai.

7 Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xa nt'ofonehe ja ra M_ça T'ofo: “Oguí xaxa Aju_u ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'a'i.”

8 Nep_u ma'na'qui ra ts'ond_hi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'øhø xi mrá hñets'i pa

bi yopa xaxi, ne bi 'ñutuabi gatho ya hnini de rá nguni ra ximhai con gatho yá hño nú'a mi ja. ⁹ Y bi 'ñembi:

—Gatho nuy_u ya hnini guí handi ga 'ra'i 'b_u gui ndandiñahmu ne gui nsundagui.

¹⁰ Nep_u ra Jesu bi 'ñembi:

—'Uegue de gueque Satá. Xa nt'ofó ja ra M_aca T'ofó gue Aju_a ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne h_onse'a gui p_epabi.

¹¹ Nep_u ra ts'ondahi 'bestho bi 'uegue de ra Jesu, ne bi z_o yá ε_{nxε} Aju_a bi umbabi te da zi.

Ra Jesu bi m_udi rá 'b_efi nuni Galilea

(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹² 'M_efa bi 'y_ode ra Jesu gue ra Xuua Xi'tsate mi ofadi. Nu'bú nu'á 'bestho bi mengui pa ja ra hai Galilea. ¹³ Y ja bá 'b_uhni ja ra hnini Nasare. Nep_u de guehni bi ma bá 'b_u Ncapernau guetb_u ja rá ñani ra ndehe hab_u mi ja yá hai ra Sabuló ne ra Neftalí. ¹⁴ Y bi njab_u ngu nú'a xqui m_anga ra ba_di Isaía de nú'a ra hai'a ne bi 'ñena:

¹⁵ De y_uhyadi de ra dathe Jordá ja jani rá hai ra Sabuló ne rá hai ra Neftalí, ja thohnitho ra 'ñu rí ma pa ja ra ndehe,

ja guehni ra hai Galilea hab_u 'b_ui ndunthi ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹⁶ Y nuya mengu de nú'a ra hai'a xqui 'm_edi hm_aha

ja 'nara d_anga 'b_exuui,

pe nubyá ha, ya bi nja ra hyats'i ja nú'a ra hai'a.

Njab_u gue'a xqui m_anga ra ba_di Isaía.

¹⁷ Desde ya pa'u ra Jesu bi m_udi bi zofo ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Nts_o'mh_u ne ñobrih_u ngue'a ya xa z_oh_o ra Nd_a de mahets'i pa da nd_a.

Ra Jesu bi zofo goho ya m_ehua pa dyá nxadi'a

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Y ra Jesu mi 'yo ja ra ñanga ndehe Galilea y bi hyandi mi 'yoni yoho ya 'ñ_oh_o mri ncu, 'na de gue'u rá thuhu ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro, ha nu'a ma'na rá thuhu ra Andre, nú'ú mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe ngue'a myá m_ehua. ¹⁹ Nep_u ra Jesu bi zofo'u ne bi 'ñembi:

—Bá eh_u t_engaguih_u y ga u't'a'ih_u gui m_pe_hua_hu dega ja'i.

²⁰ Nu'bú 'bestho nu'ú bi zop_u yá xit'a nep_u bi d_eni.

²¹ Y bi 'ñ_o 'na t_ui'u nep_u bi hyandi mi 'yoni má yoho ya 'ñ_oh_o mri ncu, 'na rá thuhu ra Cobo y nu ma'na rá thuhu ra Xuua yá t'u ra Sebedeo, mi o mbo ra motsa co yá dada mi p_o'ta yá xit'a. De guehni ra Jesu bi zofo'u. ²² Nep_u 'bestho bi zohni'u yá motsa ne yá dada ne bi d_ena ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i

(Lc. 6:17-19)

²³ Nu'bú ra Jesu bi ma bá gat'i gatho rá nguni Galilea y mi cut'a ja yá nij_a ya mengu de guehni pa mi xahni, y

mi hācuabi gatho nu'araza ra hñeni mi pɛ'tsi'u, y mi 'yo mi zofo'u mi embi gue ya xqui zøhø ra Ndā de mahets'i pa da ndā. ²⁴ Y bi ntunga ra noya gatho ja ra hai Siria, y bá ts'impabi gatho ya da'thi nú'u mi pɛ'tsa nu'araza ra hñeni ne nú'u mi pɛ'tsa ya ts'ondāhi ne nú'u xqui 'bɛ yá mfeni ne nú'u mi doua, y gatho mi øthe'a. ²⁵ Y ndunthi ya ja'i bi dɛna ra Jesu, ya me Galilea, ya me Decapoli, ya me Jerusale, ya me Judea, ne ya me ri'nandi ra dāthe Jordá.

5

Ra Jesu bi nxahnate ja 'nara t'øhø

¹ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ndunthi ya ja'i mi 'ñoui, nu'bú nu'á bi 'uegue de gue'u ne bi bøxa ja 'nara t'øhø ne ja bá hudini'a. Nepu bi zønga yá nxadi ne ja bi munts'iuini. ² Y ra Jesu bi mudi bi xahni'u ne bi 'ñembi:

Nú'u to'o di johya

(Lc. 6:20-23)

³ —Njapi nú'u to'o hingui 'ñets'i ja yá mfeni; nú'ú go gue'u ma da 'mái habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

⁴ Njapi nú'u to'o tu yá mái; nú'ú go gue'u ma da thu'mba yá mái.

⁵ Njapi nú'u to'o tsetatho gatho nú'a te epabi; nú'ú go gue'u ma da t'umbabi ra ximhai pa go dyá meti'u.

⁶ Njapi nú'u to'o ne da 'yøt'e nú'a xá hño con gatho yá mái;

nú'ú go gue'u da umba Ajuá ngu nú'a ne'u.

⁷ Njapi nú'u to'o ja yá nthecate; nú'ú ma da zætua rá nthecate Ajuá nehe.

⁸ Njapi nú'u to'o xá nt'axi yá mfeni; nú'ú ma da hyanda Ajuá.

⁹ Njapi nú'u to'o utua yá miqu'eiuu hanja da 'mái te rá entho; nú'ú go gue'u ma da thu'mbabi dyá batsi Ajuá.

¹⁰ Njapi nú'u to'o thogui ya nt'utsate ngue'a øt'e nú'a xá hño; nú'ú go gue'u ma da 'mái habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

¹¹ Ha nu'ahú Ajuá da jap'a'ihu ora tsañ'ahu ya ja'i ne utsa'ihu ne jø'ts'ahu ya nc'uamba ngue'a guí tengaguihu. ¹² Xi da johyahu ngue'a Ajuá ma da 'ra'ahu 'nara danga thaha nuni mahets'i. Njabu nehe bi t'utsa yá 'mehni Ajuá nú'u mi 'bui ante de gue'ahu.

Nu'ahu guí njahu ngu ra u ne ra ñot'i pa ya meximhai

(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³ Nu'ahu guí njahu ngu ra u ri cæqui habu t'ø'tsi, ngue'a guí utuahu ra hoga nt'udi ri miqu'eihu. Ha nu'bu ra u di otho rá 'ñu, nu'bú ¿hanja strá cæhi 'bu? Nu'a ga øthu, ga føthubu pa da net'a ya ja'i ngue'a hinte ri muui.

¹⁴ Nu'ahu guí njahu ngu 'nara ñot'i grí yo'tuahu ri miqu'eihu. Nja ngu 'nara hnini bí tø maña de 'nara t'øhø hinda za da t'agui, njabu nu'ahu nehe, hinda za gui

'ñaguih_u ra hoga'mai. ¹⁵ Nehe 'b_u ga tsøgueh_u 'nara ñot'i ne ga co'mh_u co 'nara caho, nu'bú hinte da yot'i. Pe nu'b_u ga tøteh_u hab_u ga tøteh_u, nu'bú ha, da yot'i gatho mbo ra ngu. ¹⁶ Nehe njah_ub_u gui udih_u 'nara hoga'mai ja yá thandi ri miqu'eih_u pa da hyant'a ri hoga'maih_u, ne njab_u nu'ú da nsunda Ajuá ra Dada nú'a bí 'bui mahets'i.

Ra Jesu bi ma de rá ley ra Moise

¹⁷ Oguí beñh_u gue stá ehe pa ga huata ra ley nú'a bi zogui ra Moise, nixi pa ga huata nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá ma Dada. Nuga stá ehe pa ga øt'e gatho nú'a bi 'yofo'ú, ne pa ga xi'ah_u te rí bønga nú'a bi 'yofo'ú. ¹⁸ Xi majuañi dí xi'ah_u gue hinda nhuata mahets'i ni ra ximhai asta gue'b_u hinda t'øt'e gatho nú'a mangan ra Maça T'ofó, ni 'nara noya ni 'nara letra hinda ma da gotho. ¹⁹ Nu'a tó'o hinda 'yøt'a gatho nuya hmanda mangan ra Maça T'ofó, masque nú'ú xi ya t'uca hmanda, ne njab_u nehe da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa hinda 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a hinte ma da muui ja rá hmanda Ajuá. Pe nu'a tó'o da 'yøt'a gatho nuya ya hmanda ne njab_u da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa da 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a ma da muui ja rá hmanda Ajuá. ²⁰ Dí xi'ah_u, oxqui ma gui øth_u ngu øt'a ya fariseo ne ya xahnate de ra ley, nú'ú hu yá mai gue øt'a gatho nú'a mangan ra ley pe ya yohmi,

ngue'a njab_u hinda za gui 'buh_u ja rá hmanda Ajuá.

Ra Jesu bi ma de ra cue (Lc. 12:57-59)

²¹ Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitah_u maya'b_u, gue oxqui hñoteh_u, gue'a nu'a tó'o hote ma da duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da ðadi. ²² Pe nuga dí xi'ah_u gue nu'a tó'o da bø rá cue co rá miqu'eui, nú'a ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da ðadi. Ne nu'a tó'o da zanga rá miqu'eui ne da 'ñembi gue ra 'bemfeni, nú'a ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da ðadi ja ra ts'utbi. Y nu'a tó'o ri utsa rá miqu'eui ne ni pa dí hyandi ne da 'ñembi gue hinte rá fadi, nú'a ma dí gut'i ja ra nidu hab_u bí zø ra tsibi pa nzantho.

²³ 'B_u 'na de gue'ah_u gui hampah_u 'nara 'baha Ajuá ja ra nija ne ja gui beñh_uni gue xcá tsøtuah_u rá mai 'nari miqu'eih_u, ²⁴ ja da tsoh_uni hmaha ri 'bahah_u ne penj_u rí maha gui 'yaph_u ra pumbate ri miqu'eih_u, ne nu'bú ha, bá e gui umf_u ri 'bahah_u Ajuá.

²⁵ Nu'b_u 'nari ncontrah_u da ñap'ah_u ne da zix'ah_u ja ra ts'utbi, coh_u 'nara cohi ja ra 'ñu pa ya hingui tsøñh_u ja ra nzaya, gue'a nu'b_u gui tsøñh_uni da manda'a da jo'ah_u fadi. ²⁶ Majuañi dí xi'ah_u gue hinda za gui pøñh_u de ra fadi asta hingui juth_u gatho ra thai nú'a guí tuh_u.

Ra Jesu bi ma de rants'inga medinthati

²⁷ Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitah_u

maya'b_u, gue oxqui nzinga medinth_{ati}h_u. ²⁸ Pe nuga dí xi'ah_u gue nu'a tó'o da hyanda 'nara 'b_ehñ_a ne da hyøque, ya bi duxa ra ts'oqui, ja ra uenda ya bi zinga 'nara medinth_{ati} masque hønse te bi beni de gue'a.

²⁹ 'B_u nuri dah_u ra 'ñei da ja'ah_u gui 'yøth_u 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hñ_{ai}h_u ne gui føth_ub_u pa hingui 'yøth_u 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'm_edi 'na xeni de ri ndo'yoh_u que da t'ent'a gatho ri ndo'yoh_u ja ra nidu. ³⁰ 'B_u nuri 'y_eh_u ra 'ñei da ja'ah_u gui 'yøth_u 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hy_ec_u ne gui føth_ub_u pa hingui 'yøth_u 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'm_edi 'na xeni de ri ndo'yoh_u que da t'ent'a gatho ri ndo'yoh_u ja ra nidu.

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitah_u maya'b_u, gue nu'a tó'o da hy_ep_u rá 'b_ehñ_a mahyoni da hoca 'nara h_e'mi dega nxuni. ³² Pe nuga dí xi'ah_u gue nu'a tó'o da hy_ep_u rá 'b_ehñ_a ne hinxa dimba 'nara ts'oqui xa 'yøt'e co ma'na ra ja'i, nu'b_u nurá d_ame'a ri japi da 'yøt'a 'nara ts'oqui 'b_u da hñuxui ma'na ra 'ñøhø. Nehe nura 'ñøhø to'o da nth_{ati}tui nura 'b_ehñ_a'a, ya ra zinga medinth_{ati}.

Ra Jesu bi ma de nú'u ri jura

³³ Nehe ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitah_u maya'b_u, gue oxqui jurah_u

nú'a hingo majuani, ngue'a nú'a gui jurah_u ja rá thandi Aju_a p_e'tsi te gui 'yøth_u. ³⁴ Pe nuga dí xi'ah_u, oxqui jurah_u de 'na ni de ma'na, nixi por mahets'i ngue'a ja bí 'b_uhni Aju_a, ³⁵ nixi po ra ximhai ngue'a ja guecua net'a Aju_a, nixi por Jerusale ngue'a go gue'a rá ma_a hnini ra Nd_a de mahets'i. ³⁶ Nixi gui jurah_u po ri ñaxuh_u, ngue'a hinda za gui japh_u ni 'nari stah_u da t'axqui o da po'tsi. ³⁷ Hingue mahyoni gui jurah_u. 'B_u gui mañh_u ra hñ_a h_a, nu'b_u hina hina, ngue'a 'b_u gui jurah_u go bí ehe de ra ts'ondahi.

Ra Jesu bi ma gue hingui ho to da 'ñecate

(Lc. 6:29-30)

³⁸ Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitah_u maya'b_u, gue nu'a tó'o da z_em_a rá da 'na, nehe'a da ts'emba rá da, y nu'a tó'o da do'tua 'nará ts'i 'na, nehe'a da tho'tua 'nará ts'i. ³⁹ Pe nuga dí xi'ah_u, oxqui nø'tuabih_u ya ts'o'm_ui. Nu'b_u da m_e't'ah_u ri hmih_u ra 'ñei, umf_u nehe ra ngah_a da m_e't'ah_u. ⁴⁰ 'B_u 'nara ja'i da ne da ñap'a'i pa da hñan'a ri pahnih_u, umf_u ri pat'ih_u nehe. ⁴¹ 'B_u 'nara ja'i da ne da tu't'ah_u 'nara 'bats'i pa gui 'yoh_u 'na kilometro, hñ_a'tsuah_u ma'na kilometro. ⁴² 'B_u 'nara ja'i te da 'ya'ah_u, umf_u, ne 'b_u 'nara ja'i da ne te gui hmiph_u, oxqui cømbah_u, hmiph_u.

Ma di h_u nú'u to'o ri utsa'ih_u
(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitah_u

maya'bu, gue gui madihu ri miqu'eihu ne gui utsahu nú'u to'o ri utsa'ihu. ⁴⁴ Pe nuga dí xi'ahu gue gui madihu nú'u to'o ri utsa'ihu. 'Yaphu Ajuá da japi nú'u to'o tsañ'ahu. 'Yø'tuah ra hño nú'u to'o utsa'ihu, ne 'yapabihu Ajuá po nú'u to'o nøn'ahu ne ε'ahu. ⁴⁵ Ngue'a nu'bu gui øthu njabu, nu'bu ha, grí hñats'ihu Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i nú'a to'o ri japi da bøxa ra hyadi pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'mui, ne ri japi da 'uái pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'mui. ⁴⁶ 'Bu grí madihu hønse nú'u to'o ri ma'ahu, ne nu ma'ra ya ja'i hingrí madihu, hinte ma thaha ma gui hñanihu. ¿Ha gue hingui ø'ta njabu ya ts'o'mui gá ja'i nehe? ⁴⁷ 'Bu hønse ri cuhu guí zenguah ne nu ma'ra ya ja'i hingui umfu ra nzengua, ¿te ma hño guí øthu 'bu? ¿Ha gue hingui ø'ta njabu nehe nú'u hingyá gamfri? ⁴⁸ Mahyoni gui hñoja'ihu con gatho ri miqu'eihu, ngu Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i ra hoja'i con gathoguihu.

6

Ra Jesu bi ma de ya hoga 'befi

¹ 'Yøthu ya hoga 'befi, pe oguí øthu pa gui pønga ri hmihu, ngue'a 'bu gui øthu njabu, hinte ma thaha da 'ra'ahu Ajuá ra Dada nú'a bí 'bui mahets'i. ² Hangué ora guí uñhu 'nara mfats'i pa ya hyoya, oguí xiphu ma'ra te xcá øthu ngu ø'ta ya

'ñets'i. Nú'ú ne dra zunt'ua ra trompeta ja yá thandi, ja ya nija ne ja ya tai pa da pønga yá hmi. Xi majuani dí xi'ahu gue nu'u ø'ta njabu ya bi hñanga yá thaha, hangué ya hinte ma thaha tø'mi. ³ Pe nu'ahú, 'bu gui uñhu 'nara mfats'i pa ya hyoya, osti padi ri 'yehu ra ngaha te pe ri 'ñeihu. Pasεhehu, oto xqui petuah. ⁴ Ha masque mant'agui gui unga ri mfats'ihu, pahu gue Ajuá ra Dada handi te xcá ø'tehu mant'agui, y nu'á ma da gu't'ahu, pe hinda gu't'ahu mant'agui.

Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Ajuá

(Lc. 11:2-4)

⁵ Ora guí aphu Ajuá, oxqui 'yaphu ja yá thandi ya ja'i ngu ø'ta ya 'ñets'i pa da pønga yá hmi. Nu'ú ri ho da 'yapa Ajuá má 'bai ja ya nija ne ja ya tai. Xi majuani dí xi'ahu, ya bi hñanga yá thaha, hangué ya hinte ma thaha tø'mi. ⁶ Pe nu'ahú, ora guí aphu Ajuá, cuthu mbo ri ngu hu ne gui cot'a ri gostihu, ne njabu ha, gui 'yaphu Ajuá ra Dada nú'a 'bui habu hindi hnequi. Y nu'á da 'yøde nú'a guí aphu mant'agui, ne ma da gu't'ahu, pe hinda ma da gu't'ahu mant'agui.

⁷ Ora guí aphu Ajuá, oxqui yoptahu ya noya ngu ø'ta nú'u ma'ra ya ja'i hingyá gamfri, ngue'a nu'ú hu yá mui gue 'bu da 'yø'ta njabu, Ajuá da 'yøde ne da umbabi nú'a adi'u. ⁸ Pe nu'ahú oxqui ma gui njahubu ngu ø'te'u, ya

ngue'a Ajuā ra Dada ya pādi te ø't'ah_u ra 'b_εdi. ⁹ Nu'ahú 'yaph_u Ajuā njaua:

Ma zi Dada'ih_e guí 'b_ui ma-hets'i,

drá nsunda ri maça thuhu.

¹⁰ Bá ehe gui nda,

ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu bí t'øt'e nub_u mahets'i.

¹¹ 'Racje te ga tsihe nubya rapaya.

¹² Ne pungaguihe ma thaihe ngu dí pumbahe nehe nú'_u to'o tucje.

¹³ Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui. Nāngaguihe de ra nts'o,

ngue'a go gue'e grá nda, ne ja ri ts'εdi ne ri nsunda pa nzāntho. Njab_u gue'a.

¹⁴ Nu'b_u gui pambah_u nú'_u to'o ø't'ah_u ra nts'o'm_ui, Ajuā ra Dada bí 'b_ui mahets'i nehe ma da pun'a ri ts'oquih_u.

¹⁵ Pe 'b_u hingui pambah_u nú'_u to'o ø't'ah_u ra nts'o'm_ui, nu'b_u nixi Ajuā ra Dada hinda pun'a'ih_u ri ts'oquih_u nehe.

Ra Jesu bi ma de ra ayuno

¹⁶ Ora grí ayunah_u, oguí øt'eh_u co ra dum_ui ngu øt'a ya 'ñets'i pa da fādi gue ri ayuna. Majuāni dí xi'ah_u gue ya bi hñānga yá thāhā, hangue ya hinte ma thāhā tø'mi. ¹⁷ Pe nu'ahú, ora grí ayunah_u, eca ri ñāxuh_u ne x_uca ri hmih_u ngu xcá nzāih_u,

¹⁸ pa hinda fādi ua grí ayunah_u. Hōnse Ajuā ra Dada nú'a 'b_ui hab_u hindi hnequi, go gue'a da bādi nú'a guí øt'aseh_u. Nu'á go handi nú'a guí øth_u mant'agui, y ma

da gu't'ah_u, pe hinda ma da gu't'ah_u mant'agui.

Pe'tsa ri hñoh_u nuni mahets'i

(Lc. 12:33-34)

¹⁹ Oguí neh_u gui pe'tsh_u ndunthi ya hño nuua ja ra ximhai hab_u da zip'ah_u ya zu'ue ne da dec'ah_u ra mboxcua ne da bep'ah_u ya be.

²⁰ Pe'tsa ri hñoh_u nuni mahets'i hab_u bí jo'o ya zu'ue, ne otho ra mboxcua, nixi ya be hinda za da y_ut'ini da bep'ah_u. ²¹ Ngue'a hab_u guí pe'tsa ri hñoh_u, ja guehni oda ri mfenih_u.

Ra ñot'i de ma ndo'yoh_u

(Lc. 11:34-36)

²² Nuri dah_u go gue'_u di yot'a gatho ri ndo'yoh_u. Hangue nu'b_u ri dah_u 'b_ui xá hño, nu'b_u di yot'a xá hño gatho ri ndo'yoh_u. ²³ Pe nu'b_u ri dah_u hingui 'b_ui xá hño, nu'b_u gatho ri ndo'yoh_u 'b_ui ja ra 'b_εxuui. Nehe guí njah_ub_u guí 'b_uh_u ja ra 'b_εxuui 'b_u hingui huxa ri thandih_u xá hño ja Ajuā.

Hingui tsa to da mēpayoho ya hmu

(Lc. 16:13)

²⁴ Hinda za gui pe'ph_u yoho ya hmu, ngue'a njab_u 'na grí utsah_u ha nu ma'na guí mađih_u, y 'na de gue'_u guí pe'ph_u xá hño ha nu ma'na hina. Njab_u nehe hinda za gui pe'ph_u Ajuā 'b_u hōnse oda ri mfenih_u ya hño de ra ximhai.

Ajuā su gatho yá batsi'a

(Lc. 12:22-31)

25 Hangué dí xi'ah_u oguí tu ri m_uih_u 'b_u otho te gui tsih_u ne 'b_u otho te gui hyeh_u, ngue'a ma'na ri muuí da 'yoda ri mfenih_u Ajuá que da 'yoda ri mfenih_u nú'a te gui tsih_u ne nú'a te gui hyeh_u.
 26 Hyanthmah_u ya zi ts'int_s'_u, nu'ú hinguí pot'i nixi xofoni pe'tsa yá 'me'tsi, pe Ajuá ra Dada go gue'a umbi te da zi'ú. Xihma'ih_u, ¿ha gue hingué ma'na gyá hmadih_u que gue'ú? 27 ¿To'o 'na de gue'ah_u tsa gui japh_u ma'na strá hñets'i ri ndo'yoh_u co ri mfeniseh_u? Jo'o ni 'na.

28 Nu'bú, ¿hanja guí tu ri m_uih_u 'b_u otho te gui hyeh_u? Hyanth_u hanja gra nhye ya zi d_oni 'bai ja ra mbonthi y jo'o to'o ri jamasu. Nu'ú hindi mpefi nixi tu yá m_ui.
 29 Dí xi'ah_u gue nixi ra ndá Salomó masque mi he ya hoga he ne xi mi jababi, pe hints'ú mi hnequi mahotho'a ngu ya zi d_oni. 30 'B_u Ajuá heta ya d_oni de ra mbonthi nú'ú xá nc'amibya pe dixudi ya da 'yot'i nep_u da ts'at'i, xi nu'ah_u, ¿hanja hinguí camfrih_u gue Ajuá ma'na da jamasu'ih_u que ya d_oni?
 31 Hangué odi tu ri m_uih_u gui 'ñeñ_u: “¿Te ga tsih_ubya? o ¿te ga heh_ubya?” 32 Ngue'a nuya 'ñagamfri nzantho tu yá m_ui 'b_u othobi te da zi ne te da hye. Pe nu'ah_u odi tu ri m_uih_u, ngue'a Ajuá ra Dada bí 'b_u mahets'i ya go pa'a te gatho ø't'ah_u ra 'bedi.
 33 Hyoñh_u 'met'o hanja da za gui 'bah_u xá hño ja rá

hmanda Ajuá ne gui 'yoh_u ngu nú'a ri ho'a, y njab_u Ajuá hinda 'be't'ah_u gatho nú'a te guí hoñh_u. 34 Hangué oguí tu ri m_uih_u de nú'a te da 'ñe'ah_u dixudi, nguetho nu'b_u gui pahmah_u te 'be' gui thoh_u dixudi, nu'bú ma'na da du ri m_uih_u, ngue'a hyastho dí thoh_u te dí thoh_u.

7

*Ogú 'yøh_u ri miq'u'eih_u
 (Lc. 6:37-38, 41-42)*

1 Ogú 'yøh_u ri miq'u'eih_u pa njab_u hinto da 'yø'a'ih_u nehe. 2 Ngue'a 'b_u guí 'yøh_u ri miq'u'eih_u, nu'bú Ajuá ma da hñap'ah_u nguenda de gatho nú'a ri 'ñøteh_u ne hinda yo rá m_ui'a de gue'ah_u.
 3 Nu'ah_u guí 'yøh_u de nú'a ø't'a ri miq'u'eih_u, ¿hanja hingo guí jamasuh_u nú'a te guí øtqu'eh_u? Nu'ah_u go guí hanth_u nura t'uca paxi o ja rá da ri miq'u'eih_u, ¿hanja hingo guí hanth_u nú'a ra xeca za o ja ri dah_u? 4 ¿Hanja da za gui 'ñemf_u ri miq'u'eih_u: “Hoqui ga hap'a ra paxi o ja ri da,” 'b_u hingo xcá hah_u 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dah_u?
 5 Nu'ah_u gyá 'ñets'ih_u, go da hñaih_u 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dah_u, pa njab_u ma'na gui hyanth_u xá hño pa gui hñamf_u nú'a ra paxi o ja rá da ri miq'u'eih_u.

6 Oxqui umf_u ra maça noya nú'ú ya ja'i hinguí pa da su, ngue'a nu'ú nja ngu ya zate tsat'yo ne da 'yø't'ah_u ra nts'o'm_ui, nehe nja ngu ya ts'udi ts'ontho nú'a t'umbi.

'Yadih_u ne da t'a'ah_u
(Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ 'Yadih_u ne da t'a'ah_u. Hyonih_u ne gui ts_udih_u. Oxqui tsaya gui 'yapabih_u Aju_a y nu'á ma da 'yøde ri nt'adih_u. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o adi da t'umbabi, ne nu'a tó'o honi da z_udi, y nu'a tó'o apabi Aju_a da 'yøtua rá nt'adi.

⁹ ¿To'o 'na de gue'ah_u nú'ah_u gyá dadah_u 'b_u ri b_utsih_u da 'ya'ah_u 'nara thuhme y go gui umf_u 'nara do? Jo'o. ¹⁰ ¿O 'b_u da 'ya'ah_u 'nara hu_a y go gui umf_u 'nara qu'eñ_a? Hina ¿ngue ha? ¹¹ Tsatho nu'ah_u xi gyá ts'o'm_uih_u pe guí p_uh_u gui umf_u te da zi xá hño ri b_utsih_u, xihm_a Aju_a ra Dada bí 'b_ui mahets'i, ¿ha gue hinda 'ra'ah_u gatho nú'a xá hño 'b_u gui apabih_u?

¹² Nu'a guí neh_u da 'yø't'ah_u ya ja'i, 'yø'tuah_u njab_u nehe'u. Guehna m_anga njab_u nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo nú'u ma'ra yá 'mehni Aju_a.

C_uth_u ja ra ts'i'ma gosthi
(Lc. 13:24)

¹³ C_uth_u ja ra gosthi nú'a xá nts'i'mi pa grí maha hab_u ja ra te pa nz_antho. Ngue'a nu'u tó'o cut'a ja ra gosthi xá ng_uni gue'u rí ma ja ra nidu, y nura 'ñu de nú'a ra gosthi'a xi rá ng_uni, y ndunthi to'o cut'a ja nura gosthi'a. ¹⁴ Pe xi rá nts'i'mi nura gosthi hab_u cut'i nú'u to'o rí ma ja ra te, y nura 'ñu de nú'a ra gosthi'a xi rá nts'i'mi, ha ts'utho nú'u to'o cut'a ja nura gosthi'a.

Ya 'bai gá za f_aditho po yá fruta

(Lc. 6:43-44)

¹⁵ Jamasuh_u hinda ts'oc'a ri mfenih_u nú'u ri 'ñet'a m_efi de Aju_a, nú'u ma da 'ñep_u pa da ne da hya'ah_u, ngue'a nu'ú ri 'ñet'a hoja'i ne ri 'yo ngu ya zi deti, pe de mbo yá mfeni nja ngu ra dumanthuhu gá mi'ño. ¹⁶ Nu'ah_u ma gui p_uh_u to'o'u ngue'a da hnequi ja yá ts'o'b_efi øt'e'u. Ngue'a nuya ts'o'm_ui hingui tsa da 'ñudi ya hoga 'b_efi, nja ngu ya xin'mini hingui tsa da unga ya obxi, ne ya 'bint'o hingui tsa da unga ya igo. ¹⁷ Gatho ya hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, pe nuya ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁸ Y 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga nú'a hingrá hoga fruta, nixi nú'a hingrá hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁹ Y gatho nuya 'bai gá za hingui unga ya hoga fruta ma da ts'et'i ne da ts'at'i. ²⁰ Y njab_u ma gui p_uh_u to'o gue'u ri 'ñet'a m_efi de Aju_a co nuyá ts'o'b_efi di øt'e'u.

Hinga gatho ya ja'i ma da yut'a hab_u bí manda Aju_a

(Lc. 13:25-27)

²¹ 'B_ui ndunthi to'o engagui: "Ma zi Hmu'i, ma zi Hmu'i", pe nu'ú hinda za da yut'a mahets'i hab_u bí manda Aju_a ma Dada 'b_u hinda 'yø'tua rá paha'a. ²² Nu sta zø rá ng_uts'i ra pa ndunthi ma da 'ñengagui: "Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe, nuje dá xañhe ri noya, ne co ri ts'edigue dá eñhe ya ts'ond_ahi, ne co

ri ts'edigue dá øthe ndunthi ya dānga nt'udi.”²³ Pe nuga ma ga thatuabi'ᵐ ne ga embabi: “Hinstá pā'agahᵐ, 'uehᵐ de gueque nú'ahᵐ gyá ts'oja'ihᵐ.”

Ra 'bede deyohoya 'ñøhø bi hyoca 'ra 'naya ngu

(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

²⁴ Nu'a tó'lo da 'yøde nuya ya noya dí xi'ahᵐ ne da 'yøt'e njabᵐ, nú'á ri nhyεcuau 'nara ja'i xi bi nja rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra medo. ²⁵ Ne 'mεfa bi da ndunthi ya dā'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya bñthi, pe nurá ngu'a himbi yøt'e ngue'a xqui hyoca ja ra medo. ²⁶ Pe nu'a tó'lo da 'yøde nuya ya noya ne hinda 'yøt'e, nú'á ri nhyεcuau 'nara ja'i nú'a bi 'ñøtho rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra 'bomu. ²⁷ Ne 'mεfa bi da ndunthi ya dā'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya bñthi, nepᵐ nurá ngu'a bi yøt'e ne bi 'mēdi gatho.

²⁸ Ha nu mi uadi ra Jesu bi mānga nuya ya noya, nuya ja'i xi bi 'yø nts'edi de nú'a xqui xipabi'ᵐ, ²⁹ ngue'a mi zofø'ᵐ co rá ts'edi Ajuá, hingue ngu mi øt'a ya xah-nate de ra ley.

8

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Nu mi gāi ra Jesu de ja ra t'øhø habᵐ mi utuate, xi bi dēna ndunthi ya ja'i. ² Ne bi nthēui 'nara ja'i mi tsᵐ 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a

tsit'atho ra ngø. Nura ja'i'a bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'bᵐ gui nehma, da za gui 'yøthegui.

³ Nu'bá ra Jesu bi hñuxa rá 'yε ne bi 'ñembi:

—Hahā dí ne ga øthe'i, y ya gá ñani.

Y ngu bi uadi bi mānga njabᵐ, 'bestho bi ñani ra da'thi. ⁴ Nepᵐ ra Jesu bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xipi. Rí ma ja ra nija hā, pa da hyant'a ra macja, ne gui unga ri 'baha nú'a bi mānga ra Moise, pa njabᵐ da bādi ya ja'i gue ya xcá ñani.

Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'bεgo 'nara ndā gá soldado me Nroma

(Lc. 7:1-10)

⁵ Nepᵐ ra Jesu bi yat'i ja ra hnini Ncapernau y ja bi nthēuini 'nara ndā gá soldado de ra hai Nroma. ⁶ Y nura ndā'a bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'nama 'bεgo bi nts'onate ne hingui tsa da 'ñani, ne xi tsi'ti.

⁷ Nu'bá ra Jesu bi dātuabi ne bi 'ñembi:

—Maha, ma ga øthe.

⁸ Nu'bá nura ndā gá soldado bi dātui ne bi 'ñembi:

—Hina, hiní 'ñepcagui gui cut'a mbo ma ngu. Nugui nu'a dí pādi gue hønse co ri noya gui mā, numa 'bεgo da ñani. ⁹ Ngue'a nugui 'bñi to'lo ri mandagui nehe, pe nequi drí manda. Dí pe'tsa ya soldado ja ma hmanda, y 'bᵐ ga emba 'na de gue'ᵐ: “Rí mani”,

da ma, o 'b_u ga emba ma'na: "Bá ehe", nu'á da 'ñehe. Ha nu'b_u ma 'b_ego ga embi: "P_enuna 'b_efina", nu'á da mefi.

10 Mi 'y_ode njab_u ra Jesu xi bi 'y_o ndunthi ne bi 'ñembabi nú'ú mri d_eni:

—Majuani dí xi'ah_u, nugui hinstá ts_udi ni 'nara me Israel nú'a xi di ja rá jamfri ngu nura jamfri pe'tsa nuna 'ñ_oh_oni. 11 Dí xi'ah_u gue ndunthi ya ja'i max_ogue ra ximhai nú'ú hingyá me Israel ma da y_ut'a mahets'i hab_u bí manda Ajuá ne da hñu ja ra mexa mahy_egui co ra Abrá, co ra Isaac, ne co ra Cobo. 12 Pe ya me Israel nú'ú rí 'ñepa hmahá da hñu ja ra mexa, Ajuá hinda ma da hopi da y_ut'a mahets'i. Nu'á ma da nja, ma da mehni'ú ja ra 'b_exuui, y nuni ja di zohm_ani ne ja di gushm_ani yá ts'i.

13 Nep_u ra Jesu bi 'ñemba ra ndá gá soldado:

—Rí ma ri ngu ngue'a nuri jamfri xa muui ndunthi, ne xa njab_u ngu xcá ne.

Y nurá 'b_ego ra ndá gá soldado 'bestho bi ñ_ani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'y_othebi rá to ra Pedro

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

14 'M_efa de gue'a ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Pedro, y ja mi 'b_enini rá to ra Pedro mi umba ra nz_o. 15 Nep_u ra Jesu bi hñu'tsua rá 'y_e y 'bestho bi tsaya ra nz_o mi ts_udi. Nep_u 'bestho bi nangui ra 'b_ehñ_a ne bi hyocui te bi zi'ú.

Ra Jesu bi 'y_othe ndunthi ya da'thi

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

16 Ya de mi put'a nde ra Jesu bá ts'impabi ndunthi ya da'thi, 'ra mi pe'tsa ya ts'ondahi. Y co 'nada ra noya bi mā bi 'y_enga nú'ú ya ts'ondahi mi pe'tsi'ú, ne bi 'y_othe gatho nú'ú to'o mi hñeni. 17 Gatho nuya bi 'y_ot'a ra Jesu pa bi nja ngu nú'a xqui m_anga maya'b_u ra b_adi Isaia ja ra M_aca T'of_o bi 'ñena: "Nu'á go gue'a bi hñaga ma hñenih_u, ne bi hñ_asca gatho ma uguih_u."

Yoho ya ja'i to'o mi ne da d_ena ra Jesu

(Lc. 9:57-62)

18 Ne 'm_efa bi hyanda ra Jesu ndunthi ya ja'i xqui the'tsi'a. Nu'b_u nu'á bi 'ñemba yá nxadi:

—Maha ri'nandi ra ndehe.

19 Y ante da ma'ú, 'nara xahnate de ra ley bi joni hab_u mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nugui dí ne ga t_en'a'i pa hab_u gatho gui ma ga ma nehe.

20 Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Ya haho ja yá hñado, ne ya ts'int_s'ú ja yá 'bafi, pe Nú'a To'o bi e bi Nja'i otho ni hab_u da m_e rá ñ_axu.

21 Nep_u 'na de yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, 'raca ns_equi ga ma ga agui ma dada, nep_u ga pengui ga t_en'a'i.

22 Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Bá ehe tengagui, tsop_u nú'ú xa du go dá 'yagui nú'ú yá mi'ñagamfriui.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi
(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

23 Nepu de gue'a ra Jesu bi bōxa ja ra motsa co yá nxadi pa bi ma ri'nandi ra ndehe. 24 Ne de mi 'yo'u ja ra ndehe mi dāmfri'u bi nja 'nara dānga bunthi xi nts'edi asta mi ne da pūnts'a ra motsa ne mi tonts'a ra dehe pa mbo. Ha nura Jesu mi aha. 25 Nu'bú yá nxadi 'bestho bi ma bá ats'i ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, ñāngaguihe bi bōni de nú'u yoho ya 'ñōhō ngue'a ya ma da mpūnts'a ra motsa mbo ra dehe.

26 Y nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Pa te guí tsuhu? ¿Ha gue otho ri jamfrihu?

Nu'bú ra Jesu bi 'mai pa bi zui ra bunthi ne ra ndehe. Y 'bestho ra ora'a bi ntsaya. 27 Nu mi hyanda njabu yá nxadi xi bi 'yō ne mi 'ñēmbi'u:

—iTe ma ts'edi haní gue asta ra ndahi ne ra dehe otua rá noya!

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi yoho ya 'ñōhō myá me Gadara

(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

28 Nepu bi zōnga ra Jesu ri'nandi ra ndehe co yá nxadi ja 'nara hai rá thuhu Gadara, y ja bi nthēuini yoho ya 'ñōhō bi bōnga habu mi ja ya nt'agui. Nú'u ya 'ñōhō'u mi pē'tsa ya ts'ondahi xi xmá nts'o, ha xi mi pite ndunthi, nixi mi tsa to da 'ranga nú'a ra 'ñu'a habu mi 'bu'u. 29 Nuya 'ñōhō'u bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Te guí hongua habu dí 'buhe nú'i Jesu rá T'u'i Ajuá?

Hingui tsōta ra ora pa gui hu-atcahe, nu'bú ¿hanja xcá ehe gui xaxcahe?

30 Guetbu de guehni mi 'yoni 'na tax'o ya ts'udi mi ñuni. 31 Y ya ts'ondahi bi 'yapa nsequi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Bu ma gui 'yenje de guecua, 'racje nsequi ga cūthe ja nuyū ya ts'udi bí 'yoni.

32 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi:

—Haha, rí maha, ja da bá cūthani.

Nu'bú 'bestho ya ts'ondahi ne bi ma bá cū'ta ja ya ts'udi. Nepu nura ora'a gatho ya ts'udi bi nest'ihi bi hñōt'a ja 'nara ma'ye pa bi ma bá zo ja ra ndehe y gatho bi jat'i.

33 Y nuya mapts'udi bi nest'ihi co ra ntsu asta bi zōnga ja ra hnini ne bi xipa ya ja'i te bi 'yō'tua ra Jesu nú'u yoho ya 'ñōhō xqui 'yembabi'u ya ts'ondahi.

34 Nu'bú gatho ya mengu de nú'a ra hnini'a bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa bi 'yapa ra favo da ma de guehni pa da ma ma'na ra hnini.

9

Ra Jesu bi 'yōthe 'nara da'thi himi tsa da 'ñani

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

1 Nu'bú ra Jesu bi yopa bōxa ja ra motsa ne bi 'raxa ri'nandi ra ndehe pa bi yopa menga ja rá hai. 2 Mi zōnga rá hai bi ts'i'tsua 'nara 'ñōhō mrá ts'onate himi tsa da 'ñani ne xqui t'ents'a ja 'nara 'bebo. Y nu mi hyanda ra Jesu gue xi mi ja yá jamfri nú'u ya ja'i to'o

mi ndude ra da'thi, nu'bú bi 'ñembabi ra da'thi:

—Ma zi t'ú'i, johyabya ngue'a ya stá pun'a'i ri ts'oqui.

³ Nu'bú nu 'raya xahnate de ra ley mi 'báhni bi mudi bi benga ya ts'omfeni ne mi 'ñémbi 'na ngu ma'na: “Nuna 'ñòhòni ri 'ñet'a Ajuá.” ⁴ Ra Jesu bi batho nú'a mi beñ'ú y bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí beñ'ú nú'ú ya ts'omfeni de guequi?

⁵ Pa guequi hinte rá hñei ga pumba yá ts'oqui nuna 'ñòhò nixi pa ga embi: “Nangui ne 'ño”. ⁶ Pe pa guí pah'ú gue Nú'a To'o e bi Nja'i ja rá ts'edi nuua ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga øt'a njaua pa guí pah'ú.

Nep'ú bi 'ñemba nú'a ra da'thi:

—Nangui, j'úxa ri mfidi rí ma ri ngu.

⁷ Nu'bú ra da'thi 'bestho bi nangui bi ma rá ngu. ⁸ Y mi hyanda ya ja'i nú'a bi nja, nu'ú xi bi 'yø, ne bi xøcambeni Ajuá ngue'a nú'a xqui umba ra ts'edi 'nara ja'i pa bi 'yøt'e njab'ú.

Ra Jesu bi zofu ra Mateo pa drá nxadi

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Nep'ú ra Jesu bi ma de guehni y bi hyanda 'nara 'ñòhò rá thuhu ra Teo mrá nguxboja mi hudi ja rá mexa. Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui.

Nep'ú ra Teo 'bestho bi 'mai ne bi ðeni'a.

¹⁰ Nep'ú ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Teo ne ja bi hñudini

bi ñuniui yá nxadi co ma'ra ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i xqui zòni. ¹¹ Y mi hyanda ya fariseo gue ra Jesu bi hñuhui bi ñuniui ya ts'oja'i, nu'bú nuya fariseo'ú bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xi ri xahnateh'ú ¿hanja ri ñuniui gathu nuy'ú ya ts'oja'i?

¹² Nu mi 'yøde ra Jesu bi m'anga njab'ú ya fariseo, nu'bú bi 'ñembabi:

—Nura ja'i hinte ma hñeni pe'tsi hingui øt'a ra thoni pa ra 'ñethi, pe nu'ú tó'o ri hñeni ha, hongra ra 'ñethi. ¹³ Rí ma guí nxadih'ú pa guí pah'ú te m'anga ja ra M'aca T'ofu nu hab'ú bi 'ñena Ajuá: “Nugui ma'na dí ne guí mpe'tsuah'ú ra nthecate 'na ngu 'na que guí tsinc'ú ya mbo'ni pa guí hyoh'ú guí 'bahaguih'ú.” Nugui hinstuá ehe pa ga zofu ya hoja'i, nugui stuá ehe pa ga zofu ya 'yøt'ats'oqui pa da 'ñobri'ú.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Nep'ú de gue'a yá nxadi ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuje ne ya fariseo dí ayunahe ndunthi ya i'qui, ha nuri nxadigue hinhya'm'ú ri ayuna'ú?

¹⁵ Y ra Jesu bi 'ñembi:

—'B'ú da nja 'nara nthati ne ra ñavio da mbitabi yá amigo, nuyá amigo rí 'ñepi da johyauí ra ñavio ne hinda du yá m'ú. Nehe numa nxadi nja ngu nuyá amigo ra ñavio. Pe

sta zø ra pa ga ma de guecua, nu'bu hā, da za da ayuna ma amigo co ya dumui.

16 Hinxá hño da 'bø'ta 'nara zedutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a 'mefa da nunts'a ra 'ra'yo dutu ne da gut'a ra zedutu, nepu njabu ma'na da ntanga ra zedutu. 17 Nehe hinxá hño da sit'a ra vinu ja 'nara zebota, ngue'a nu'bu di tse di ra vinu, nu'bu da ntanga ra zebota ne nú'a te di po da mfani ne ma'na da ts'oca ra zebota. Hangué mahyoni da sit'a ra vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu masque xi di ja rá ts'edi ra vinu, hinda ntanga ra bota.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi damba rá he ra Jesu

(Mr: 5:21-43; Lc: 8:40-56)

18 Ngu bi uadi bi manganjabu ra Jesu, bi zøhø habu mi 'bui'a 'nara nda de ja yá nija ya xodyo, ne bi ndandiñahmu ne bi ñembi:

—Dá e ga xi'i gue ja ts'u rí du ma t'ixu. Hangué dí bante'i gui ma gui hñu'tsua ts'u ri 'ye pa da yopa nte.

19 Nu'bu rá Jesu 'bestho bi ma co yá nxadi ne bi meui nú'a ra nda'a. 20 Y de mi 'yo'u ja ra 'ñu mi pani 'nara 'behña mi hena 'nara hñeni mi xo'tua ya ji y ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi njabu. Nu'á bi joni ja rá xutha ra Jesu pa bi dambabi rá he. 21 Ngue'a mi bense ja rá mfeni nura 'behña'a ne mi ena: “Dí camfri gue 'bu hønse ga thambabi rá ñani rá he ga ñani 'bestho de ma hñeni.” 22 Ha ra Jesu

bi mpants'i bi hyandi ne bi ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, johyabya ngue'a co ri jamfri xcá ñani.

Y nura 'behña 'bestho bi ñani ra ora'a.

23 Nepu bi zønga ra Jesu co yá nxadi ja rá ngu nú'a ra nda ja xqui du rá t'ixu. Y mi 'buhni ya me'mda mi pe'mda, ne ndunthi ya ja'i xi mi zoni. 24 Y ra Jesu bi 'ñemba ya ja'i:

—Pøñhu ts'u pa thi. Nura nxutsi aha, hingue xa du.

Pe ya ja'i mi thentho ra Jesu. 25 Pe ngu bi bøni'u pa thi, ra Jesu bi yat'i habu mi 'benga ra nxutsi ne bi mipa rá 'ye, nepu nu'á 'bestho bi nangui. 26 Y gatho nú'a ra hai de guehni bi ntanga ra noya de nú'a ra nxutsi xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda

27 Nepu nu mi ma ra Jesu de guehni, yoho ya goda bi deni'a ne bi ña nts'edi'u bi 'ñena:

—¡Nú'i rá T'u'i ra nda Davi, pescahe ra nthecate!

28 Pe ra Jesu bi thotho ne bi ma bá cut'a ja 'nara ngu, ha nuya goda bi deni'a y bi yat'i'u nehe. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Ha guí camfrihu gue da za ga øthe'ihu?

Nu'ú bi 'ñembi:

—Haha, Ndada, da za.

29 Nu'bu rá Jesu bi hñu'tsua rá 'ye ja yá da'u ne bi ñembi:

—Dá njabu ngu nú'a xcá camfrihu.

30 Y 'bestho ra ora'a bi xogui yá da'ua. Nepu ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi ñembi:

—Oxqui ma gui mañhu to'o bi 'yøthe'ihu.

31 Pe nu mi bøni de guehni'ua bi xipa gatho nuya mengu de guehni gue go ra Jesu xqui 'yøthe'ua.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gone

32 Y ngu bi bønga ya goda de guehni, bá ts'impá ra Jesu 'nara gone mi pè'tsa 'nara ts'ondahi. 33 Nepu ra Jesu bi 'yemba nú'a ra ts'ondahi mi pè'tsa nura gone, ne nu'á 'bestho bi za bi ña. Nuya ja'i xi bi 'yø, ne mi ñémbi'ua 'na ngu ma'na:

—Masque núju go guecju rá hniniguihu Ajuá, pe hinhya'mu stá hanthu 'nara nt'udi xi ra dangui ngu nú'a stá hanthabya.

34 Pe nuya fariseo bi ñena'ua:

—Nuní hanpa rá ts'edi ra ndá de ya ts'ondahi pa engá ya ts'ondahi.

Ra Jesu xi bi hueca ya ja'i

35 Nura Jesu mi 'yo gatho ja ya danga hnini ne ya t'uca hnini, ne mi cut'a ja ya nija pa ja mi utuateni, ne mi øthe gatho ya da'thi, ne mi zofu ya ja'i mi embi gue ya xqui zøhø ra Ndá de mahets'i pa da ndá. 36 Y mi hyanda ra Jesu gatho nuya ja'i, xi bi huequi'ua ngue'a ñena ya zi deti jo'o to'o da su y mi tu yá mai ngue'a himi paði to'o da deni'ua. 37 Nu'bá ra Jesu bi ñembabi yá nxadi:

—Majuani dí xi'ahu, nuua xi ja ndunthi ra sofo pe jo'o ya mefi. 38 Hangue 'yapabihu Ajuá nú'a to'o rá meti nuna ra 'bèfi pa da mehna ya mefi da guxa nuna sofona.

10

Ra Jesu bi zohna nú'ua 'ret'amayoho yá nxadi

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

1 Nu'bá ra Jesu bi zohna nú'ua 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni, ne bi umba ra ts'edi'ua pa da 'yenga ya ts'ondahi ne da 'yøthe gatho ya hñeni.

2 Nuya guehya yá thuhu nú'ua 'ret'amayoho yá apostol xqui hñuts'i: rá mudi ra Simu nú'a bi hñu'mbabi drá thuhu ra Pedro, ne ra Andre rá cu, ne ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, di yoho'ua yá t'ua ra Sebe-deo. 3 Nepu ra Lipe, ne ra Tolo, ra Toma, ne ra Teo nú'a mrá nguxboja, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'ua ra Alfeo, ne ra Lebeo nú'a bi thu'mbabi nehe ra Tadeo. 4 Nepu nú'a ma'na ra Simu nú'a xqui ñoui ya cananista, ne ra Juda Is-cariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofu ya ja'i

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

5 Nu'bá gatho nú'ua 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu bi mehni ne bi ñembi'ua:

—Nubyá oxqui ma gui zohu nú'ua hingyá me Israel, nixi ya me Nsamaria. 6 Rí maha go da bá zohu ya me Israel nú'ua go gue'ua rá hnini Ajuá xa 'medi ngu ya zi deti.

⁷ Rí maha gui umf_u nt'øde gue ya xa zøhø ra Ndā de mahets'i pa da ndā. ⁸ Yøthehu nú_u to'o di ts_u ra lepra, ne nú_u di pe'tsa ma'ra ya hñeni, ne japh_u da nte ma'na'qui nú_u xa du, ne 'yembah_u ya ts'ondāhi nú_u to'o di pe'tsi. Ngu stá 'ra'athoh_u nuna ts'edina, njab_u nehe ma gui fats'ithohoh_u ya ja'i.

⁹ Oxqui ma gui haxh_u ra boja pa ja ra 'ñu, nixi ra t'axi nixi ra oro nixi ra cobre. ¹⁰ Ne oxqui haxh_u ni 'nara 'bats'i, ni ri mponga dutuh_u ni ri mponga zexthih_u nixi ri bordoh_u, ngue'a ra mefi rí 'ñepi da t'umbabi nú'a te ø'tua ra 'bedi.

¹¹ Ne nu xcrí tsøñh_u ja 'nara dānga hnini o 'nara t'uca hnini, gui hyoñh_u 'nara ja'i nú'a dra hoja'i, ne ja gui 'buh_uni ja rá ngu'a asta hingui pøñh_u de nú'a ra hnini'a. ¹² Y nu xcrí cøth_u ja nú'a ra ngu'a, gui 'yapabih_u Ajuā da japi nuya mengu de nú'a ra ngu'a. ¹³ 'B_u nuya mengu de nura ngu'a da 'ra'ah_u ntsaya, nu'bú Ajuā ma da japi'u. Pe nu'b_u hinda 'ra'ah_u ntsaya, Ajuā hinda ma da japi'u. ¹⁴ 'B_u ni 'nara mengu de nú'a ra hnini'a hinda gamfri nú'a gui xiph_u ne hinda hñuxa nt'øde, nu'bú pøñh_u de nú'a ra ngu'a o de nú'a ra hnini'a ne gui fe'ma ri uah_u pa da hyø nú'a ra hai xa nthu'ti de nú'a ra hnini'a. ¹⁵ Majuāni dí xi'ah_u, ra pa de ra ngaxhmai nú'a ra hnini hinda hñuxa nt'øde nú'a gui xiph_u, ma'na ma da ndāngui

yá ts'oqui nura hnini'a que ra hnini Sodoma ne Gomorra.

Ya nt'utsate ne ya nts'o'mui

¹⁶ Nubyá dí pøhn'a'ih_u gui maha gui 'yoh_u ngu ya zi deti madetho ja ya zate. Hangué xi da nsuh_u ngu 'nara qu'eña, pe oguí øth_u ra nts'o'mui, njah_u ngu 'nara zi domitsu hingui øt'a ra nts'o'mui. ¹⁷ Ne xi da nsuh_u, ngue'a ya ja'i ma da zix'ah_u ja ya ts'utbi, ne ma da zix'ah_u ja yá nija'u pa ja dí nap'a'ih_uni. ¹⁸ Nú'ú ma da zix'ah_u ja ya ts'utbi y asta ja ya dānga ndā po rá nguecagui. Hangué njab_u da za gui damajuānih_u de guecagui ja yá thandi ya ndā ne nú'ú hingyá me Israel. ¹⁹ Nu sta ts'ix'ah_u nts'ahni, osta ma da du ri muih_u de nú'a te ma gui mañh_u, nixi gui beñh_u 'met'o nú'a ma gui mañh_u, ngue'a nura ora ma gui ñah_u, Ajuā go da 'ra'ah_u ya noya. ²⁰ Nu'ahú hingo ma gui ñasøh_u; nurá Maça Ndāhi Ajuā ra Dada go gue'a ma da xi'ah_u te ma gui mañh_u.

²¹ Nuya pa'u nuya ja'i ma da 'ñatsasøui yá cu ne da da pa da tho. Ya dada ma da da yá batsi y ya batsi ma da nø'tua yá dada, ne da da pa da tho nehe. ²² Gatho ya meximhai ma da utsa'ih_u ngue'a guí mañh_u ma noya. Pe nu'a tó'o da zeti asta rá ngats'i, nú'a go gue'a da mpøhø. ²³ Nu'b_u da t'utsa'ih_u ja 'nara hnini, pøñh_u de guehni, rí maha ma'na ra hnini. Majuāni dí xi'ah_u, hingri juatho gui 'yoh_u gatho

ya hnini de ra hai Israel ha Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya da yopa zohø ma'na'qui.

²⁴ 'Nara xahnate ma'na ja rá nsu que rá nxadi; 'nara hmu ma'na ja rá nsu que rá 'bego. ²⁵ Nura nxadi mahyoni da thogui ngu tho rá xahnate, nehe ra 'bego mahyoni da thogui ngu tho rá hmu. Nja ngu 'nara dada 'b_u da t'embabi gue go ra Beelsebú, nu'bú ya mengu rá ngu da t'embabi' _u mahyegui nehe.

To'o mahyoni gui tsuh_u
(Lc. 12:2-9)

²⁶ Hangué dí xi'ah_u oxqui tsuh_u nú'a ma gui thoguih_u. Masque 'b_u te da t'ø't'a'ih_u mant'agui, pe rá ngats'i ra pa ja ma da hnequini gatho nú'a te xa t'ø't'ah_u, ngue'a gatho nú'a te t'ø't'e mant'agui ma da fadi. ²⁷ Nú'a dí u't'a'ih_u sehe mant'agui ma gui utuah_u gatho ya ja'i. Nehe nú'a dí xi'aseh_u zi njante ma gui mañh_u nts'edi pa da 'yøde gatho ya ja'i. ²⁸ Oxqui tsuh_u to'o da hyo'ah_u, ngue'a nuri almah_u hinda za to da hyop'ah_u. Nu'a tó'o mahyoni gui tsuh_u, nu Ajuá, ngue'a nu'á hā, tsa da mehn'a ri almah_u ne ri ngøqu'eih_u ja ra nidu.

²⁹ Nuya zi ts'int's' _u hints' _u ri muui asta 'ba yoho por ñodmi, ne hingui tagui tuse' _u 'b_u hingo rá paha Ajuá ra Dada. ³⁰ ¿Xihma'ih_u? Nu'ah_u ma'na grí muuih_u ja rá thandi Ajuá, ngue'a asta nuri stah_u 'mede. ³¹ Hangué oxqui ma

gui ntsuh_u, ngue'a ma'na grí muuih_u que ya zi ts'int's' _u.

Nú' _u to'o damajuani de ra Jesu ya yá thandi ya ja'i
(Lc. 12:8-9)

³² Nu'a tó'o ma da damajuani de guequi ja yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga damajuani de gue'a ja rá thandi ma Dada bí 'b_ui mahets'i. ³³ Pe nu'a tó'o da ncøni de guequi ja yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga xipa ma Dada nú'a bí 'b_ui mahets'i gue himbi ne bi gamfrigui.

Ma da hegue ya ja'i po rá ngue ra Jesu
(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Oguí hu ri ma'ih_u gue ngue'a stá ehe ya hinda nja ra tuhni ja ra ximhai; nu'á ma da nja ngue'a stá ehe. ³⁵ Nuya t' _u da nø'tua yá dada, ne ya t'ixu da nø'tua yá nana, ha nuya ts'ihue da nø'tua yá suegra. ³⁶ Y njab_u nuyá ncontra ya ja'i ma da bønse de ja yá ngu' _u.

³⁷ Nu'a tó'o ma'na go ri ma' _u rá dada o rá nana que guecagui, nú'á hinda za da dengagui. Nehe nu'a tó'o ma'na go ri ma' _u rá t' _u o rá t'ixu que guecagui, ne'a hinda za da dengagui. ³⁸ Nehe nu'a tó'o hinda 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'atsate ne ya 'betsa, nú'á hinda za da dengagui. ³⁹ Nu'a tó'o ri ma' _u rá te nuua ja ra ximhai, ma da 'bedi rá te pa nzantho, pe nu'a tó'o da dengagui masque da du po rá nguequi, ma da zadi rá te pa nzantho.

Ya hoga thahā de mahets'i
(Mr: 9:41)

⁴⁰ Nu'u tó'o da 'ra'ahū ntsaya, go guequi ri 'raca ntsaya. Ha nu'u tó'o da 'raca ntsaya, go ri umba ntsaya ma Dada nú'a to'o bá pencagui. ⁴¹ Nu'a tó'o da umba ntsaya 'nará 'mēhni Ajuā, ma da hñānga ra thahā nehe ngu ma da hñāni 'nará 'mēhni Ajuā. Ha nu'a tó'o da umba ntsaya 'nara ja'i ngue'a øte Ajuā, ne'a ma da hñānga ra thahā ngu nú'a ma da hñāni nú'a øte Ajuā. ⁴² Nú'ahū ma nxadi'ihū, 'bū tó'o da 'ra'ahū mādi ts'ū ra dehe gui tsihū ngue'a ma nxadi'ihū, majuāni dí xi'ahū gue nura ja'i'a hinda ma da 'bedi rá thahā.

11

Ra Xuua Xi'tsate bi mēhna yoho yá nxadi pa bá c'a'tsa ra Jesu

(Lc. 7:18-35)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi xipabi te ma da mēfi nú'u 'rēt'amayoho yá nxadi, nú'a bi ma ja ya hnini de nú'a ra hai'a pa da mānga ra māca noya.

² Y de mi ofadi nura Xuua Xi'tsate bi 'yøde de nú'a mi øt'a ra Jesu. Nu'bú bi mēhna yoho yá nxadi nú'u mri 'ñoui pa da 'yambabi'a, ³ ne bi 'ñēmbi:

—¿Ha go gue'i rá 'mēhni'i Ajuā nú'a dí tømhe, o ga tømhe ma'na da 'ñepu?

⁴ Ra Jesu bi dādi ne bi 'ñēmbi:

—Rí maha gui xiphū ra Xuua de nú'a guí ødehū ne nú'a guí hanthū. ⁵ Bá xiphū

gue ya goda xo yá da, ya doua ri 'yo, ya gogu øde, nu'u tsū ra lepra ñāni, nu'u xa du ri yopa nte, ha nuya zi hyoya nehe øde ra māca noya. ⁶ Njāpi nú'a to'o camfri gue go guecagui rá 'mēhngui Ajuā.

⁷ De mi menga yá nxadi ra Xuua Xi'tsate, ra Jesu bi mādi bi xipa ya ja'i de rá 'bēfi ra Xuua, ne bi 'yøt'ua ya nt'ani bi 'ñēmbabi:

—Xi de gá maha ja ra mbonthi, ¿te rá 'bē uá hanthū? ¿Ha gue uá hanthū 'nara 'ñøhø mi otho rá ts'edi 'ñēna 'nara dox'o ri ndudetho ra ndāhi? Hina ¿ngue hā?

⁸ Nu'bú, ¿te rá 'bē ma uá hanthū? ¿Ha gue uá hanthū 'nara 'ñøhø xqui hye 'raya dutu mahotho? Hina ¿ngue hā? Ngue'a nu'u tó'o pēpa ya ndā nuua ja ra ximhai, go gue'u 'būi ja yá dānga ngu ya ndā ne go gue'u ri nhye xi xá hño. ⁹ Nu'bú, ¿te rá 'bē gá ma uá hanthū? ¿Ha gue hingue 'nará 'mēhni Ajuā? Hāhā, 'nará 'mēhni Ajuā. Y hingue hønse gue'a rá 'bēfi'a. ¹⁰ Nura Xuua Xi'tsate go gue'a bá ehe bá 'bet'o de guequi, ne gue'a xqui mā Ajuā ma Dada ja ra Māca T'ofu ne bi 'ñēna:

Nugui dí pēhna 'na to'o ri 'bet'o de gue'i

pa da hyoc'a ri 'ñu.

¹¹ Xi majuāni dí xi'ahū de gatho nuya ja'i xa 'māiua ja ra ximhai xa njo'o ni 'na di ja rá nsu ngu ra Xuua Xi'tsate, pe nu'a tó'o xa yut'a ja rá hmanda Ajuā, ma'na xa njāpi que ra Xuua.

12 Nu mi mudi bi nxi'tsate ra Xuua, nú'a bi dama nupa yá mfeni ya ja'i pa da dama ñobri pa da yuthma'u ja rá hmanda Ajuá. Y nu'u tó'o øt'a ra ts'edi pa da yut'i, cut'i ja rá hmanda Ajuá. 13 Ngue'a nu mi zøhø ra Xuua, gue'bu bi nja ngu nú'a xqui mangan ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá nú'bu mi ma gue da 'ñehe ra Nda de mahets'i pa da nda. 14 Nehe bi mañ'u gue ra badi Elía mi pe'tsi da yopa mengui, y ya bi njabu ngu nú'a xqui mañ'u ngue'a ra Xuua go gue'a rá mpøte ra Elía. Camfrihu nú'a dí xi'ahu. 15 Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da gamfri nuya ya noya dí xi'ahu, dá gamfri.

16 ¿Ngu to'o ga hyecuabihu nú'u ya ja'i hingui camfrigui? Nu'ú ri nhyecuau ya bati nú'u hu ja ra tai 'ñeni ne pe'mda, ne ri ntsuhui ma'ra yá mibatsiui. 17 Ne embabi: "Nuje dá mpø'mdahe ne hingá ne gá neihu. Dá maha ja ra nt'agui dá nzonihe, pe nu'ahu nixi himbi du ri muihu. Nu'bu ¿te guí neh?" Njabutho nehe nú'u ya danga ja'ibya, nú'ú ni 'nara t'øt'e hingui ho. 18 Nura Xuua Xi'tsate mi t'embi gue mi pe'tsa ra ts'ondahi ngue'a hinto mri ñuniui nixi mri ntsiui ya tixfani. 19 Nepu 'mefa de ra Xuua bi zø Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'a ha, to'oraza ri ñuniui ne ri ntsiui, hangue ya ja'i bi 'ñena: "Ndi, nuni ra 'ñøhø xi ra ts'o'yo y ra tixfani, xi ri ñuniui ne xi ri ntsiui ya tixfani ne ya

ts'oja'i." Pe nugui dí xi'ahu gue nuya ja'i beni njabu, hinte yá fadi'u, ngue'a ri hnequitho nú'u to'o pe'tsa ra mfadi, ngue'a ri hnequitho ja yá 'befi.

*Ya hnini dega ts'o'yøde
(Lc. 10:13-15)*

20 Nepu ra Jesu bi ma nehe de nú'u ya hnini habu xqui thogui xqui 'yøt'a ya danga nt'udi. Y bi zai nú'u ya ja'i de nuya hnini'u ngue'a himbi ntsø'mi de yá ts'oqui masque bi hyanthma'u rá ts'edi Ajuá. Bi 'ñembi:

21 —¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhu Corasí ne gyá me Betsaidahu! Ma xi dra castiga'ihu ngue'a masque xcá hyanduahu rá ts'edi Ajuá pe hinxcá ñobrihu de ri ts'oquihu. 'Bu nuya me Tiro ne ya me Sidó xqui hyanthma'ha'u gatho nú'a xcá hyanthu'bya, nú'ú xa ntsø'ma hma'ha de yá ts'oqui, ne xa hñehma'u dega dumui ne xa ncoxa ra 'bospi. 22 Hangue dí xi'ahu gue nú'a ra pa de ra ngaxhmai ma'na dya dangui ri ts'oquihu que ra hnini Tiro ne ra hnini Sidó. 23 ¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhu Ncapernau! Guí hu ri muihu gue ra dangui ri nsuhu, pe hina, ngue'a ma gui nhuatihu ngue'a hinxcá ñobrihu de ri ts'oquihu. 'Bu nuya me Sodoma xqui hyanthma'ha nuya ya danga nt'udi ngu nú'a xcá hyanthu'bya, nu'bu hinxra huatihma, di jatho nú'a ra hninihma. 24 Hangue

dí xi'ah_u gue nú'a ra pa yá ngats'i ya pa ma'na dya dangui ri ts'oquih_u que ra hnini Sodoma.

Bá eh_u pa gui tsayah_u
(Lc. 10:21-22)

²⁵ Nep_u ra Jesu bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñena:

—Dí xɔcambeni'i ma Dada'i nú'i grá Nda de mahets'i ne de ra ximhai. Dí 'ra'a njamadi ngue'a xcá utua ri noya nú'u to'o hingyá bamhya, y nu'u tó'o ya bamhya ne ya 'ñets'i himbi zo yá mfeni. ²⁶ Y gatho nú'a xcá øt'e go gue'a ri paha, ma Dada'i.

²⁷ Mefa ra Jesu bi 'ñemba yá nxadi:

—Ma Dada bi 'racagui gatho ra mfaði. Jo'o to'o patca ma mfeni, hønse ma Dada bí 'bui mahets'i, nú'á ha, go gue'a patca ma mfeni. Nehe jo'o to'o xa batua rá mfeni ma Dada, hønse nuga ha, ngue'a go gueque rá T'ugui, nehe nú'u to'o stá huahni, ne'u patuabi rá mfeni ma Dada ngue'a go stá utuabi'u. ²⁸ Bá eh_u gatho nú'ah_u grí mpefi_u ne xi grí nduh_u pa ga tsuc'a ri 'bats'ih_u pa gui tsayah_u. ²⁹ Ngu 'nara nt'ei dega ndamfri thu'tsua ra yugo pa da t'ei, njab_u nehe nu'ah_u gui hñañh_u nú'a ra yugo ga hu'ts'ah_u pa da za ga u't'ah_u ma hoga'mui, pa da za gui nhyoja'ih_u nehe ngugui, ngue'a nuga drá hoja'i y hindrá 'ñets'i, y njab_u ya hinda zabi'ih_u nixi da du ri muih_u. ³⁰ Ngue'a nura yugo dí hu'ts'ah_u hinda añ'ah_u,

y nú'a ra 'bats'i dí tu't'ah_u hingui ma gui tsamahñh_u.

12

Ya nxadi bi doca ya ngaha
gá trigo ra pa dega tsaya
(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ 'Nara pa ra Jesu co yá nxadi bi 'ranga ja 'nara uatrigo. Y nura pa'a mi nsabdo, y gue'a ra pa dega tsaya. Ne nuya nxadi mi tsu ra thuhu hangue bi madi bi docua yá ngaha ya trigo pa bi zi'u. ² Y mi hyanda njab_u ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja øt'a njab_u ri nxadi? Nuyé hindí 'ñepi da 'yøt'a njab_u nú'a ra pa dega tsaya.

³ Pe ra Jesu bi datuabi'u bi 'ñembi:

—¿Ha hinxcá hñe'th_u hab_u ma de nú'a bi 'yøt'a ra Davi nú'b_u mi tsu ra thuhu co nú'u mri 'ñoui? ⁴ Nu'á bi yat'a mbo rá nija Ajuá ne bi zi nú'u ya thuhme xqui njapi. Ha nú'á ne nú'u mri 'ñoui hingo mri 'ñepa hmaha xa zi nura thuhme'a, hønse ya macja ha. ⁵ ¿Ha hinxcá hñe'tih_u nehe ja rá ley ra Moise gue nuya macja di mpefi ja ra ndanija masque ya pa dega tsaya pe hinte ma ts'oqui øt'e? ⁶ Ha nuga dí xi'ah_u gue 'bucua nú'a to'o ma'na ja rá nsu que ra ndanija. ⁷ Mahyoni gui pah_u te rí bonga nuya ya noya bi manga Ajuá ma Dada ja ra Maca T'ofu ne bi 'ñena: “Nuga ma'na dí ne gui mpe'tsua_u ra ntheate 'na ngu 'na que gui tsincah_u ya mbo'oni pa gui hyoh_u gui 'bahaguih_u.”

'B_u gri p_{ah}m_{ah} te rí b_{onga} nuya ya noya, nu'b_u hinxcá ñ_{ap}ahm_{ah} nú'_u hinte ma ts'oquí tu. ⁸ Nú'_a To'o bi e bi Nj_a'i go gue'_a p_e'tsa ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

'Nara ñ_{oh}ø xqui 'yot'a 'nará 'yε

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Y ra Jesu bi thogui de guehni ne bi ma bá cut'a ja ra nijá. ¹⁰ Y ja mi 'b_{uh}ni 'nara ñ_{oh}ø xqui 'yot'a 'nará 'yε. Y nuya fariseo mi 'b_{uh}ni bi 'yamba ra Jesu ne bi ñ_{em}bi:

—¿Ha gue rí ñ_{epi} gui 'y_{othe} 'nara ja'i nura pa dega tsaya?

Nu'ú mi ambabi njab_u pa da ñ_{ap}ahm_a'_a.

¹¹ Pe ra Jesu bi ñ_{emb}abi'_u:

—¿To'o 'na de gue'ah_u gri p_e'tsh_u 'nara zi d_{eti}, nep_u da zo ja 'nara o'tsi ne hingui hñ_{ai}h_u ngue'_a ra pa dega tsaya? P_e'tsi gui hñ_{ai}h_u.

¹² ¿Ha gue hingue ma'na di muui 'nara ja'i que 'nara d_{eti}? Hangué mahyoni ga øth_u ya hoga 'b_{efi} masque ra pa dega tsaya.

¹³ Nep_u ra Jesu bi ñ_{emb}abi nú'_a ra ñ_{oh}ø to'o xqui 'yot'a rá 'yε:

—H_{aua} ri 'yε.

Nu'b_u nu'á bi t_{anga} rá 'yε, nep_u 'bestho bi ñ_{ani} ne bi gohi ngu mi nja nú'_a ma'na rá 'yε. ¹⁴ Nu'b_u ya fariseo bi b_øni de guehni pa bi ñ_u'ti hanja da za da hyohm_a ra Jesu.

Ra b_{adi} Isaía xqui m_a de ra Jesu

¹⁵ Pe nu'á bi batho te mi beni'_u ne bi ma de guehni y

bi d_{ena} ndunthi ya ja'i. Y mi øthebi gatho nú'_u to'o mi hñ_{eni}. ¹⁶ Ne bi hñ_u'mba ra hñ_a ya da'thi nú'_u xqui 'y_{othe} gue hinto da xipabi de nú'_a xqui 'y_ø'tuabi'_u. ¹⁷ Bi m_{anga} ra Jesu njab_u pa bi nja ngu nú'_a xqui m_{anga} ra b_{adi} Isaía gue Ajuá bi 'ñ_{ena}:

¹⁸ Guehna ma hoga 'm_{eh}ni stá p_{eh}ni

ne guehna ma hm_{adi} ne xi dí hopa rá 'm_{ui}.

Ga umbabi ma M_{aca} Nd_{ahi} pa da zofu gatho ya ja'i 'b_u ja rá ng_uni ra ximhai,

pa da b_{adi}'_u gue ma ga h_a'mba nguenda.

¹⁹ Nu'á hinto ma da ntsanoy-aui,

nixi to'o ma da ma'tiui ja ya ñ_u.

²⁰ Ma hoga 'm_{eh}ni ma da nupa yá mfeni nú'_u to'o hints'_u ts_{edi} yá jamfri, ngu 'ñ_{ena} 'nara dox'o xa dehmi,

ne ma da m_e'tsua ra nthecate nú'_u to'o ja xa gamfri, ngu 'ñ_{ena} 'nara t'_{uca} ñ_{ot}'i hints'_u di yot'atho.

Ne ma da ñ_{udi} ra hoga'm_{ui} asta hinda 'm_{edi} ra nts'o'm_{ui}.

²¹ Y ya ja'i de gatho rá ng_uni ra ximhai ma da gamfri bi rá noya'_a.

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra nd_a de ya ts'ond_{ahi}

(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Nep_u ra Jesu bá ts'impabi 'nara ja'i mrá gone ne mrá goda ngue'_a mi p_e'tsa 'nara

ts'ondahi, y nu'á bi 'yεmbabi. Y 'bestho ra ora'a bi za bi ña ne bi hyandi. ²³ Hangué gatho ya ja'i mi 'bahni xi bi 'yø ne bi 'ñémbabi'ε 'na ngu ma'na:

—¿Ha go guehni rá t'ε ra nda Davi nú'a to'o xqui mehni Ajuá pa da nda 'bε?

²⁴ Y nu mi 'yøde ya fariseo bi mǎnga ya ja'i njabε, nu'bá nu'ú bi 'ñémsε'ε:

—Nuní hingue co rá ts'edisε εnga ya ts'ondahi, nuní hanpa rá ts'edi ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi.

²⁵ Pe ra Jesu bi batuatho yá mfeni'ε ne bi 'ñembabi:

—Nu'bε 'nara hnini da hyegue ne da ntunsehε, nu'bú da 'mεtho nú'a xa mεfi'ε. Ha nu'bε 'nara 'mεi da ntunsehε, hinda za da 'mεi xá hño, da nhuata ra 'mεi. ²⁶ Xi ra ts'ondahi, ¿hanja da za da 'yεnga rá mits'ondahiui? Hinda za, ngue'a nu'bε njabε da 'ñotho yá ts'edi 'na ngu 'na ne da nhuati gatho. ²⁷ Guí εñε gue nuga dí εnga ya ts'ondahi co rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi. Xi ri 'mεhniε, ¿con to'o rá ts'edi εnga ya ts'ondahi 'bε? Go dá xi'ahε'ε. ²⁸ Nuga dí εnga ya ts'ondahi co rá ts'edi rá Maça Ndahi Ajuá ma Dada, hangué njabε pahε gue ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda.

²⁹ Hinda za da yut'a 'nara be ja rá ngu 'nara ja'i nú'a xi di o rá ts'edi 'bε hingue 'met'o da mihi ne da du'ti pa da bepi nú'a te pe'tsi.

³⁰ Nu'ε tó'o hingui 'yo con gueque, nú'ú di εtsagui. Nehe nu'ε tó'o hingui faxqui ga

munts'a ma sofo, nú'ú go xantho.

³¹ Dí xi'ahε gue gatho ya ts'oqui øt'a ya ja'i ne gatho ya ts'one mañ'ε, ma dra pumbabi'ε. Pe nu'a tó'o da zamba rá Maça Ndahi Ajuá, nura ja'i'a hindra pumbabi.

³² Nu'a tó'o da zani Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á dra pumbabi, pe nu'a tó'o da zanga ra Maça Ndahi hindra pumbabi nixi nubya ni pa nzantho.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta

(Lc. 6:43-45)

³³ 'Nara hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, ha 'nara ts'o 'bai gá za unga ya ts'o fruta. Hangué njabε da za gui padihε nda'a ra hoga 'bai gá za y nda'a hingrá hoga 'bai gá za. ³⁴ Nu'ahε xi gyá ts'o'mεihε guí njahε ngu ya qu'eñá tsate. ¿Hanja da za gui mañhε ya hoga noya 'bε guí beñhε ya ts'omfeni? Ngue'a nú'a guí beñhε ja ri mfenihε go gue'a guí mañhε nehe. ³⁵ Nu'a tó'o bengá ya hoga mfeni mǎnga ya hoga noya, ha nu'a tó'o bengá ya ts'omfeni mǎnga ya ts'onoya. ³⁶ Nuga dí xi'ahε gue gatho nú'a te gui mañhε ne hingui jamasuhε, pe'tsi te gui thadihε nura pa'a ma da thap'ahε nguεnda. ³⁷ Ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ahε nguεnda de gatho nú'a guí mañhε, ne ja ma da hnequini tengu ri hñoja'ihε ne tengu ri nts'o'mεihε.

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Nepu raya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi 'buhni bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui 'ñutcahe 'raya nt'udi pa ga pahe ua xi majuani go xpá meñ'a'i Ajuá.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Nu'ahú gyá ts'oja'ihu ne gyá ñagamfrihu hangue guí adihu 'nara nt'udi gui hyanthu pa gui camfrihu. Pe nuga, hinga ma ga u't'a'ihu ni 'nara nt'udi. Hõnse nda'a da t'u't'ahú, nú'a ra nt'udi de ra Joná rá 'mehni Ajuá.

⁴⁰ Nu'á bi 'yo hñu pa ne hñu xuui mbo rá mui 'nara danga huá. Njabu nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'mui hñu pa ne hñu xuui mbo ra hai.

⁴¹ Ha 'mefa bi ma ra Joná bá zofo ya ja'i de ra hnini Ninive, ha nu'ú 'bestho bi ntsø'mi de yá ts'oqui. Ha nubýá 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Joná, pe nu'ahú hinxá camfrihu. Hangue ja rá ngats'i ra pa ma xi da ñap'a'ihu ya me Ninive, ngue'a masque xcá hyanduabihu rá ts'edi Ajuá pe hinxá camfrihu. ⁴² Nehe nú'a ra 'behña mrá nda de ra hai Arabia mi 'yøde gue ra Salomó xi mi ja ndunthi rá mfaði. Nú'á bá ehe bi c'a'tsi'a masque xi nts'edi mi yabu rá hai, pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. Pe nubýá 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Salomó, pe nu'ahú hinxá camfrihu.

Hangue ja rá ngats'i ra pa ma da ñap'ahú nú'a ra 'behña'a ngue'a masque xcá hyanduabihu rá ts'edi Ajuá pe hinxá camfrihu.

Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra ts'ondahi bi mengui
(Lc. 11:24-26)

⁴³ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'bu 'nara ts'ondahi da bõnga de ja 'nara ja'i, nura ts'ondahi'a 'yo haburaza ja ya mbonthi honi hmaha habu da 'mui, pe hingui tsadi. Nu'bú ma da manse'a ne da 'ñena: ⁴⁴ “Pøde ma ga pengui habu dá pøni pa ja ga yopa 'buhni.” Ha nu stí mengui'a da zadi nú'a ra 'ñøhø ne guet'atho rá mfeni ngu bi zogui ra ts'ondahi, nu'bú nja ngu 'nara ngu xa 'bast'i ne xá nt'axi pe hinto 'bui. ⁴⁵ Nu'bú nú'a ra ts'ondahi'a da ma da tsi má yoto ya ts'ondahi nú'u ma'na xi strá nts'o que gue'a, nepu da yat'a ja nú'a ra 'ñøhø nú'a mi guet'atho rá mfeni. Nu'bú nu'á ma'na strá nts'o rá mfeni que rá madi. Hangue nú'ahú gyá ts'oja'ihu ma gui njahubu nehe 'bu hingui ñobrihu.

Rá nana ne yá cu ra Jesu
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Y de mi utuate ra Jesu, bi zøhø rá nana ne yá cu mi 'bai møte ra ngu habu mi utuate'a ne mi ne da ñaui'a. ⁴⁷ Nu'bú 'nara ja'i bi 'ñemba ra Jesu:

—'Bacua møte ri nana co ri cu hoñ'i gui ñaui 'na.

⁴⁸ Pe nura Jesu bi datuabi nú'a to'o bi xipabi njabu ne bi 'ñembi:

—¿To'o ma n̄an̄aga, ne to'o ma cuga?

⁴⁹ Nep̄u co rá 'yε bi 'ñudi yá nxadi ne bi 'ñena:

—Nuya go guehya ma n̄an̄a ne ma cu. ⁵⁰ Nu'a tó'o ø'tua rá paha ma Dada bí 'b̄ui ma-hets'i, go gue'a ma cu ne ma nju ne ma n̄an̄a.

13

Ra 'bede de ra mot'i

(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Nep̄u ra pa'a ra Jesu bi b̄oni de nú'a ra ngu hab̄u mi 'b̄ui, ne bi ma bá hudi ja ra ñanga ndehe. ² Nep̄u bi ma ndunthi ya ja'i bá c'a'tsi'a, nu'bú nu'a bi b̄oxa ja 'nara motsa ne ja bi hñudini, ne gatho ya ja'i bi gohini ja ra ñanga ndehe. ³ Nep̄u bi metuabi'u 'raya 'bede pa bi 'ñutuabi. Nurá m̄udi ra 'bede bi mede, bi ma de 'nara mot'i ne bi 'ñena:

—'Nara mot'i bi ma da mpot'a ja rá huah̄i. ⁴ Y nu mi m̄udi bi mpot'i, bi dagui 'raya zi nda ja ra 'ñu. Y nuya nda'u bi zi ya ts'int̄s'u. ⁵ Y nu ma'ra ya nda bi dagui ja ya 'bodo hab̄u mi otho ndunthi ra hai, y nuya nda'u 'bestho bi f̄ots'e ngue'a hinxmá pidi ra hai. ⁶ Y nu mi pat'a ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i ngue'a mi otho yá 'ȳu. ⁷ Nu ma'ra ya nda bi dagui mbo ja ya 'mini, ne mi te ya 'mini bi xumi ne bi hyo nú'a xqui 'bot'i. ⁸ Ha nu ma'ra ya nda bi dagui ja ra hoga hai, y nú'u ya nda'u xi bi c'onts'i xá hño ne bi hogui, 'raya 'bai bi unga 'na nthebe ya nda, nu ma'ra ya 'bai bi

unga hñu'rate, ha nu ma'ra ya 'bai bi unga 'natema'ret'a ya nda. ⁹ Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Hanja ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Nep̄u yá nxadi bi joni hab̄u mi hudi ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí zofo ya ja'i njabu co nú'u ya 'bede?

¹¹ Ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembi:

—Nuga dí m̄anga njabu ngue'a nuyú hingui tsa da zo yá mfeni nú'a dí ma de hanja ri nda Ajuá, nú'a hinxqui f̄adi ma'met'o. Ngue'a nuyú hinxá t'umba ra mf̄adi pa da b̄adi, pe nu'ah̄u ha, xa t'a'ah̄u ra mf̄adi pa gui pah̄u.

¹² Y nu'ah̄u ma'na ma gui pah̄u ngue'a xa t'a'ah̄u ra mf̄adi, nja ngu xa hm̄a gue nu'a tó'o jababi, ma'na ma da me'tsi, ha nu'a tó'o othobi, ma da th̄acuabi nú'a ts'u pe'tsi.

¹³ Nuyú dí petuabi njabu ngue'a ja yá thandi pe hingui handi, ja yá nt'øde pe hingui øde, ne ja yá mfeni pe hinte yá f̄adi. ¹⁴ Hangué bi njabu ngu nú'a xqui m̄anga ra b̄adi Isaía maya'b̄u ne bi 'ñena:

Ma gui 'yødeh̄u pe hinda zo ri mfenih̄u.

Ma gui hyanth̄u pe hingui ma gui p̄adih̄u te rí b̄oni nú'a guí hanth̄u.

¹⁵ Ngue'a xi xa megui ri mfenih̄u,

ne hinguí ne gui hñuxh̄u nt'øde nú'a guí ødeh̄u,

ne hinguí ne gui p̄ah̄u nú'a
guí hanth̄u.

Nu'ah̄u hinguí ne gui hanth̄u,
nixi gui 'yødeh̄u,

nixi gui p̄ah̄u,

ngue'a hinguí ne gui
ntsø'mh̄u pa ga pun'a
ri ts'oquih̄u.

Nuna guehna bi m̄anga ra
b̄adi Isaía de ya 'ñagamfri ja'i.

¹⁶ Pe nu'ah̄u xa jap'ah̄u
Ajuá, ngue'a xcá hyanth̄u co
ri thandih̄u, ne xcá 'yøh̄u co
ri nt'ødeh̄u. ¹⁷ Xi majuan̄i

dí xi'ah̄u gue ndunthi yá
'mehni Ajuá nú'u mi 'b̄ui
maya'b̄u ne ma'ra ya hoja'i
mi nehma'u xa hyandi ngu
nú'a guí hanth̄u bya, pe himbi
za bi hyandi'u. Ne mi nehma
da 'yøde nuya ya noya guí
ødeh̄u bya, pe himbi za bi
'yøde'u.

*Ra Jesu bi m̄a te rí b̄onga
nura 'bede de ra mot'i*

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ Nubyá 'yøh̄u xá hño te
rí b̄onga nú'a ra 'bede stá
xi'ah̄u de ra mot'i. ¹⁹ Nu'u
ya nda bi dagui ja ra 'ñu go
gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde
ra noya de hanja ri nda Ajuá
ne himbi zo yá mfeni. Nu'bú
bi yat'a ra ts'ondahi ja yá
mfeni pa bi pu'tua gatho nú'a
xqui bahma'u. ²⁰ Nu'u ya
nda bi dagui ja ra 'bodo go
gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde ra
m̄aca noya ne 'bestho bi gam-
frihma co 'nara johya, ²¹ pe
hinxqui zε yá jamfri, hangue
nu mi tho ya ts'othogui ne ya
nt'utsate po rá ngue ra m̄aca
noya, nu'ú 'bestho bi 'uegue.
²² Nu'u ya nda bi dagui ja

ya 'mini go gue'u ngu nú'u
to'o bi 'yøde ra m̄aca noya pe
'bestho bi 'bε yá jamfri ne bi
'uegue ngue'a nsøctho mi oda
yá mfeni ra boja ne ma'ra ya
t'øt'e de ra ximhai. ²³ Pe nu'u
ya nda bi dagui ja ra hoga
hai go gue'u ngu nú'u to'o bi
'yøde ra m̄aca noya ne bi zo yá
mfeni, ne xi bi zedi yá jamfri.
Nu'bú go gue'u xi bi unga ra
sofo nja ngu ya nda, 'ra bi
unga 'na nthebe, ha nu ma'ra
bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra
bi unga 'natema'ret'a.

*Ra 'bede de ya ts'ondapo ja
ra huahi dega trigo*

²⁴ Nep̄u ra Jesu bi metuabi'u
ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Nurá hm̄anda ra Nd̄a de
mahets'i nja ngu 'nara mot'i
bi mot'a ra trigo ja rá huahi.

²⁵ Pe nu mi 'ñah̄a yá m̄efi, bi zø
'nará ncontra'a ne bi mo'tua
'raya ts'ondapo ja rá huahi.
Nep̄u de gue'a 'bestho bi ma.

²⁶ Ha nu mi føxa ra trigo,
nehe bi føxa ya ts'ondapo.

²⁷ Nep̄u ya 'bεgo bi ma bá
ambabi ra mehuahi ne bi
'ñembi: “Ndada, ¿ha gue hingo
ra trigo gá pot'a ja ri huahi?
¿Hanja go bi c'onts'a nehe
'raya ts'ondapo?” ²⁸ Nu'bú

ra mehuahi bi datuabi yá
'bεgo bi 'ñembabi: “Z̄ai 'nama
ncontra to'o bi mot'a nú'u ya
ts'ondapo.” Nu'bú ya 'bεgo bi
'ñemba ra mehuahi: “¿Ha guí
ne ga ma ga c'u'tshe nú'u ya
ts'ondapo?” ²⁹ Nu'bú bi d̄adi
ra mehuahi bi 'ñena: “Hina,
oxqui ma guí c'u'tsh̄u ya
ts'ondapo, ngue'a nu'b̄u guí
c'u'tsh̄u ya ts'ondapo, ¿xi'b̄u

gui c'ʰtshʰ nehe ra trigo?
³⁰ Hophʰ da te mahyεgui,
 cabo gue nú'a ra pa de ra sofo
 ga 'bεpa ya xofo da hyets'i
 'mεt'o nú'ʰ ya ts'ondapo, ne
 da du'ti pa da tsat'i, ha nura
 trigo da munts'i pa da mε'tsa
 ja ra troha."

*Ra 'bede de ra nda gá
 mostasa*

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Nepʰ ra Jesu bi metuabi'ʰ
 ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:
 —Rá hmanda Ajuʰ ma-
 hets'i nja ngu 'nara nda dega
 mostasa nú'a bi mot'a 'nara
 ja'i ja rá huʰhi. ³² Nú'a ra
 nda'a ma'na xi ra zi lotsi de
 gatho ma'ra yá nda ya ndapo,
 pe nu sta nte'a, ma'na ra
 dangui de gatho ma'ra ya
 ndapo, ne da nte xi ra dangui
 ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja
 da hyocni yá 'bafi ya ts'int's'ʰ.

Ra 'bede de ra nzoi

(Lc. 13:20-21)

³³ Nepʰ bi xipa ma'na ra
 'bede bi 'ñembi:

—Nurá hmanda Ajuʰ
 mahets'i nja ngu 'nara 'behña
 bi hyoca ra thuhme ne bi
 'yents'ua ra nzoi nú'a ri japi
 da nets'i ra thuhme, ne mi
 ngu 'nate kilo ra arina bi
 mant'i, ne masque 'na zi
 tʰqui bi japi, pe bi nets'i
 gatho.

*Ra Jesu bi zofa ya ja'i dega
 'bede*

(Mr. 4:33-34)

³⁴ Gatho nú'a mi xipa ya
 ja'i ra Jesu bi xipabi dega
 'bede. ³⁵ Hangué bi njabu
 ngu nú'a xqui mǎnga 'nará
 'mεhni Ajuʰ maya'bʰ bi 'ñena:

Ma ga petuabi 'raya 'bede ya
 ja'i,
 pa ga utuabi nú'a hinto xa
 baði desde bi mǎdi ra
 ximhai.

*Ra Jesu bi mǎ te rí bǎnga
 ra 'bede de ya ts'ondapo ja ra
 huʰhi dega trigo*

³⁶ Nepʰ ra Jesu bi 'ñedi ya
 ja'i pa da ma ja yá ngu, y
 nehe'a bi ma ja nú'a ra ngu
 habʰ mi 'bʰi. Nepʰ yá nxadi
 bi ma bá tsadi ne bi 'ñembabi:

—Xi da xicje xá hño te rí
 bǎnga nú'a ra 'bede de ya
 ts'ondapo bi fǎxa ja ra huʰhi.

³⁷ Nu'bú ra Jesu bi daði ne
 bi 'ñembabi'ʰ:

—Nú'a ra mehuʰhi bi
 mot'a ra trigo ja rá huʰhi go
 gue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

³⁸ Ha nura huʰhi go gue'a
 ra ximhai, ha nura trigo go
 gue'ʰ nú'ʰ 'bʰi ja rá hmanda
 Ajuʰ, ha nuya ts'ondapo go
 gue'ʰ nú'ʰ øtua rá hmanda ra
 ts'ondahi. ³⁹ Nura ncontra
 to'o bi mot'a ya ts'ondapo
 go gue'a ra ts'ondahi. Ha

nura pa de ra sofo go gue'a
 rá ngats'i ra ximhai, ha nu'ʰ
 ya xofo go yá εnxε Ajuʰ.

⁴⁰ Nja ngu ya xofo da 'ueca ya
 ts'ondapo pa da tsat'i, njabu
 nehe ja rá ngats'i ra ximhai
 ya εnxε da 'ueca nú'ʰ ya ja'i
 øtua rá hmanda ra ts'ondahi.

⁴¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma
 da mεhna yá εnxε pa da
 'ueca gatho ya 'yøt'ats'oqui
 ne gatho ya ts'o'mǎi gá ja'i pa
 hinda yut'a mahets'i. ⁴² Nu'ú
 ma da t'equé pa da thøt'a
 ja ra tsibi nú'a ma da nzø
 pa nzantho, y nuni ja di
 zohmǎni ne ja di gushmǎni

yá ts'i. ⁴³ Nepu nu'u tó'o 'yo xá hño ja rá thandi Ajuá ma da yot'i'u ngu 'nara danga ñot'i nuni mahets'i habu bí manda'a. Nu'a tó'o p'e'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Ra 'bede de ra boja t'agui

⁴⁴ Rá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu ra boja xa t'agui mbo ja ra hai, y nura boja'a bi dini 'nara ja'i ne bi yopa go'mithoni ma'na'qui. Nu'bú nu'á co ra johya bi dama pa gatho nú'a te mi p'e'tsi pa da danga nú'a ra hai habu xqui dinga ra boja.

Ra 'bede de 'nara perhla xi di muui ndunthi

⁴⁵ Nehe rá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu 'nara duqui nú'a mi tuca ya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. ⁴⁶ Nu mi zudi 'nara hoga perhla xi mi muui ndunthi, nu'bú nu'á bi dama pa gatho nú'a te mi p'e'tsi pa bi danga nú'a ra perhla'a.

Ra 'bede de ya huá ja ra xit'a

⁴⁷ Nehe rá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu 'nara xit'a bi t'ent'a ja ra ndehe ne bi gu 'rama'na'ño ya huá. ⁴⁸ Y nu mi ñuts'i ra xit'a, ya mehua bi hñai pa ja ra ñanthe. Ne bi hñudi'u pa bi huahna ya hoga huá pa bi yat'a ja ra 'bøts'e; ha nu'u himyá hoga huá bi føtbu. ⁴⁹ Ma da njabu nehe ja rá ngats'i ra ximhai, ma da 'ñehe ya enxé pa da 'ueca ya ts'o'mai de ja ya hoja'i. ⁵⁰ Ne nú'u ya ts'o'mai ma da thø't'a ja ra tsibi nú'a ma da

nzø pa nzantho, y nuni ja di zohmani ne ja di guthmani yá ts'i.

Ya ndaxjua t'øt'e ne ya 'ra'yo t'øt'e

⁵¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Ha gue xa zo ri mfenihu gatho nú'a stá xi'ahu?

Nu'bú nu'ú bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Haha, ma zi Hmu'ihe.

⁵² Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'u:

—Xá hño 'bu. Nubyá da za gui 'ñudihu hingue hønse nú'a bi mąnga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, pe nehe da za gui 'ñudihu ma 'ra'yo nt'tuuate dí u't'a'ihu de hanja ri ndá Ajuá, gui njahu ngu 'nara dada de 'nara ngu jəqui nura ora honi gatho nú'a te xa m'e'tsa maya'bu ne ja guehya.

Ra Jesu mi 'buhni Nasare

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Ha nu mi uadi ra Jesu bi mąnga nuya ya zi 'bede, bi ma de guehni. ⁵⁴ Ne bi ma pa ja rá hai'a, y de mi 'buhni mi pa ja ra nija de guehni pa mi xahna ya ja'i. Y nu'ú xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—¿Habu xuá pađi nú'a ra mfadi pahni? ¿Ne há xqui bahni 'bu nuya ya danga nt'udi øt'e? ⁵⁵ ¿Ha gue hingo guehni rá t'u nú'a ra yaxi? ¿Ha gue hingo guehni rá t'u ra Maria? ¿Ha gue hingo guehni rá cu ra Cobo ne ra Jose, ne ra Simu ne ra Juda? ⁵⁶ ¿Ha gue hinyá menguua yá nju nehe? ¿Habu xuá bađini gatho nú'a ma ne gatho nú'a øt'e?

⁵⁷ Y ya ja'i de guehni mi pø yá cue con gue'a ne himbi ne bi gamfri. Hangue nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Nará 'mehni Ajua haburaza ri 'yo ri hnumansu, pe ja rá haise hina, nixi ja rá ngu.

⁵⁸ Hangue ra Jesu himbi 'yøt'a ndunthi ya danga nt'udi de guehni ngue'a ya ja'i himbi ne bi gamfri.

14

Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Ha nuya pa'u ra nda Erode bi 'yøde de gatho nú'a te mi øt'a ra Jesu. ² Ne bi 'ñembabi yá mfats'i:

—Nura 'ñøhø'a go gue'a ra Xuua Xi'tsate xa yopa nte, hangue pø'tsa ra ts'edi pa da 'yøt'a nuya ya nt'udi.

³ Ra Erode bi benga njabu ngue'a 'na'qui bi gu ra Xuua bi du'ti ne bi got'a fadi ngue'a ra Xuua mi hacua hmaḥa ra Erode gue hinda zimba rá 'behña rá cu nú'a rá thuhu ra Lipe, ha nura 'behña rá thuhu ra Erodía. ⁴ Ngue'a ra Xuua xqui 'ñemba ra Erode:

—Hindí 'ñepi gui 'buhui ra Erodía.

⁵ Hangue ra Erode bi bø rá cue ne mi nehma da hyo ra Xuua, pe himbi za bi hyo'a ngue'a mi tsu ya ja'i ngue'a mi camfri'u gue ra Xuua go 'nara hoga baḍi. ⁶ Pe 'na'qui bi t'umba rá pa ra Erode, ne nurá t'ixu ra Erodía bi nei ja yá thandi gatho nú'u mi 'buhni, y ra Erode xi bi hopa

rá hnei. ⁷ Hangue bi ñatuabi da umbabi gatho nú'a go da 'yadi. ⁸ Nu'bú nú'a ra nxutsi bi 'ñembabi ra Erode:

—Dí ne gui 'racagui rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

Gue'a bi 'yadi'a ngue'a njabu ya xqui xipabi rá nana nú'a ra nxutsi.

⁹ Nu'bú ra Erode xi bi du rá mui, pe himbi za bi gømbi ngue'a njabu xqui ñatuabi ne xqui 'yøde nú'u mi huhuini ja ra mexa. ¹⁰ Nu'bú bi manda da thecua rá ñaxu ra Xuua nú'a mi jot'a fadi. ¹¹ Nepu bá tha ra ñaxu ja 'nara manza pa bi t'umbabi nú'a ra nxutsi, ne nu'á bi hña'tsuabi rá nana.

¹² Nepu yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi habu mi jot'i hmaḥa'a pa bi du'tsuabi rá ngøqu'ei pa bi ma bá agui. Nepu bi ma'u bá xipa ra Jesu.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cut'a 'moya ja'i

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³ Ha nu mi 'yøde ra Jesu de nú'a xqui nja, nu'á bi bøxa ja 'nara motsa bi 'ranga ja ra ndehe pa gá ma ja 'nara mbonthe habu mi jo'o ra ja'i. Pe ya ja'i bi 'yøde gue xqui ma ra Jesu, hangue nu'á bi ma 'ñoua desde ja ya hnini pa bi ma bá c'a'tsi'a. ¹⁴ Ha mi zønga ja ra mbonthe ra Jesu bi hyanda xica ja'i ya mi 'buhni, hangue nu'á bi huequi'u ne bi 'yøthe gatho nú'u mi hñeni. ¹⁵ Y nu mi nde bi joni yá nxadi ra Jesu habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Pehna nuy_u ya ja'i da ma ja ya hnini pa da dai te da zi, ngue'a nuua hab_u dí 'buh_u go ra mbonthi, ¿te ga umf_u da ziy_u? ne ya 'yo rí nde nehe.

16 Nu'bú ra Jesu bi datuabi' _u ne bi 'ñembi:

—Hingo mahyoni ga p_ehni da dai te da ziy_u. Go da umf_u te da zi.

17 Nu'bú nuya nxadi bi dadi ne bi 'ñena:

—Høns_e cut'a ya thuhme ne yoho ya hu_a dí hahe, hinda uadi pa gathoy_u.

18 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi' _u:

—Bá hanchahua.

19 Nep_u bi japabi ya ja'i da hñudi ja ya zi 'bot'e_i. Ne mri hñ_a nú' _u cut'a ya thuhme ne nú' _u yoho ya hu_a, bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapabi Aju_a da japi. Ne bi hyeca ya thuhme, ne bi umba yá nxadi pa bi hyecua ya ja'i.

20 Gatho ya ja'i bi ñuni ne bi niñ_a' _u. Y gatho nuya zi xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e.

21 Mi ngu cut'a 'mo ya 'ñøhø nú' _u bi ñuni, y nuya 'b_ehñ_a ne ya b_atsi himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi 'ño mañ_a ra ndehe

(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

22 Nep_u ra Jesu bi 'b_epa yá nxadi da y_ut'a ja ra motsa pa da 'met'o' _u pa ri'nandi, ha nu'á bi gohni pa bi 'ñedi ya ja'i. 23 Y nu mi uadi bi 'ñehui ya ja'i bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Aju_a 'namb_us_e. Y ya bi nxuui mi 'b_uhnitho s_eh_e' _a.

24 Ha nura motsa hab_u mi pa yá nxadi ya mi pa madetho ra ndehe, ne xi mi fet'a nts'edi

ra b_unthi ja ra ndehe, ne mi ne da mp_uants'i' _u. 25 Ne himi hats'itho ra Jesu mi 'yo mañ_a ja ra dehe pa bi ma bá ts_udi yá nxadi. 26 Ne nu mi hyanda ya nxadi ra Jesu mi 'yo mañ_a ja ra dehe, nu'ú xi bi ntsu ne bi 'ñena:

—¡Ay! ¡Ndi hyanth_u 'nara pite!

27 Pe ra Jesu 'bestho bi 'ñembabi' _u:

—Oguí tsuh_u, go guecagui.

28 Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, nu'b_u xi go gue'a'i, 'b_epcagui ga 'yo mañ_a ja ra dehe pa ga mab_u hab_u guí 'yo.

29 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe 'b_u.

Ra Pedro bi gai de ra motsa ne bi m_udi bi 'ño mañ_a ja ra dehe pa bi ma hm_ah_a hab_u mi 'yo ra Jesu. 30 Pe nu mi hyanda ra b_unthi bi ntsu, nep_u bi m_udi bi y_ui ja ra dehe, nu'bú bi mafi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, faxcagui pa hinga jat'i.

31 Nu'bú ra Jesu 'bestho bi mipa rá 'y_e ne bi 'ñembabi:

—Xi ts'utho ri jamfri. ¿Pa te gá ntsu?

32 Nep_u nu'ú bi bøxa ja ra motsa ne 'bestho bi tsaya ra b_unthi. 33 Ne de ya mi 'b_ui mbo ra motsa, ya nxadi bi nsunda ra Jesu, bi ndandiñ_ahmu ne bi 'ñena' _u:

—Xi majua_{ni} go gue'i rá T' _u'i Aju_a.

Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni Genesare

(Mr. 6:53-56)

³⁴ Nepu bi zõñ'u ja ra hai Genesare ri'nandi de ra ndehe. ³⁵ Ha nu mi hyanda ya mengu de guehni gue bi zõnga ra Jesu ja yá hai'u, nu'bú nu'ú bi dâma xanga ra noya pa bi sipa gatho ya ja'i de nú'a ra hai'a. Nepu bá ts'impabi ra Jesu ndunthi ya da'thi. ³⁶ Ne nuya da'thi mi adi hõnse qué da danbabi rá he, y gatho nú'u to'o bi 'yõt'a njabu 'bestho bi ñani.

15

Hanja gra nts'oca ya ja'i

(Mr: 7:1-23)

¹ Nu'bú 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo xqui 'ñehe de Jerusale pa da c'a'tsa ra Jesu, ne bi 'yambabi 'nara nt'ani bi 'ñembi:

² —¿Hanja nuyu ri nxadi hinguí øt'e ngu mi øt'a ndu ma xitahu? Ngue'a nuyá hinguí xu'ye 'met'o pa da ñuni.

³ Y ra Jesu bi ðatuabi'u ne bi 'ñembi:

—Nequi ma ga an'ahu 'nara nt'ani. ¿Hanja go guí øthu nú'u ri nzaihu ne hingo guí øtuabihu yá hmanda Ajuá?

⁴ Ngue'a Ajuá bi manda njaua ne bi 'ñena: “Umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri nãna ne su'u.” Nehe bi 'ñena: “Nu'a tó'o da zanga rá dada ne rá nãna, nu'a p'e'tsi da du.” ⁵ Pe nu'ahú guí eñhu gue xá hño to'o da 'ñemba rá dada o rá nãna: “Ya hinda za ga fax'a'i, ngue'a nú'a ma stá 'ra'ahma, ya stá ñã'tuabi Ajuá ga umbi.”

⁶ Hangué guí eñhu gue njabu hinguá hyoni da jamasu rá dada o rá nãna 'na. Hangué

hinguí øthu nú'a ri manda Ajuá, go guí øt'asehu nú'a go ri nzaihu. ⁷ Nu'ahu xi gyá yohmihu. Hangué majuaní nú'a xqui mangua ra baði Isaia de gue'ahu ne bi 'ñena:

⁸ Nuna ra hniniña ri xøcambenigui dega netho,

pe nuyá mfeni go bí 'yo yabu de guequi.

⁹ Hinte ri muui yá søcambeni nú'a øt'e, ngue'a nu'u yá nt'utuate udi'u go de yá mfenise, ne mañ'u gue go stá utua'u.

¹⁰ Nepu ra Jesu bi zofo ra hmuntsja'i ne bi 'ñembi:

—Hñuxhu nt'øde xá hño ne dá zo ri mfenihu nú'a ma ga xi'ahu: ¹¹ Hingue co nú'a te cõt'a ja rá ne ra ja'i ri nts'oqui, pe co nú'a te põnga ja rá ne, con gue'a ha, ri nts'oqui.

¹² 'Mefa yá nxadi bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinguí paði gue xi bi bø yá cue ya fariseo co nuya noya gá ma?

¹³ Pe ra Jesu bi ðatuabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Gatho nú'u ya ndapo hingo bi mot'a numa Dada bí 'bui mahets'i, ma dra c'u'tsi.

¹⁴ Hyehubu ya fariseo dí 'yobu co yá ngoda, nu'ú ri zi yá migodauí. Nu'bu 'nara goda da gahna rá migodauí, da ma ri yoho'u da zoui mahyegui ja ra o'tsi.

¹⁵ Ra Pedro bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xicje te rí bõnga nú'a ra 'bede gá ma de hanja ri nts'oca 'na.

16 Ra Jesu bi dadi bi 'ñembi:

—¿Ha gue ni gue'ah_u hinguí tsoda ri mfenih_u? 17 ¿Ha hinguí pah_u gue gatho nú'a guí tsih_u rí ma ja ri muih_u ne thoguitho? 18 Pe nu'bu guí beñh_u ya ts'omfeni, go gue'u da bonga ja ri neh_u, y nú'a go gue'a da ja'ah_u gui nts'oquih_u. 19 Ngue'a ja yá ne ya ja'i ja guehni ponga yá ts'omfeni, ngu ra nthote, ra nzinga medinthati, ra nt'eja'i, ra mfe, ra nt'e'tsate, ra nts'ante. 20 Gatho nuyá ha, go guehya ri japi da nts'oca ra ja'i. Pe nu'a tó'o hinguí x_u'yε 'mεt'o pa da ñuni, hingo gue'a 'nara ts'oqui øt'e.

*'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu
(Mr. 7:24-30)*

21 Nep_u ra Jesu bi ma de guehni pa ja ra hai guetb_u ra hnini Tiro ne Sidó. 22 Ne ja bá nthεuini 'nara 'behña mrá me Canaán y himrá me Israel. Mi mafi ne mi ena:

—Huegagui nú'i Ndada, rá T'u'i ra nda Davi. 'Nama t'ixu pε'tsa 'nara ts'ondahi ne xi nts'εdi.

23 Pe ra Jesu hinte bi dadi. Nu'bu ya nxadi bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Pehni dá ma, ngue'a xi mafua mōte ja ma xathahe.

24 Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi'u:

—Nuga xpá 'bencagui hōnse pa ga munts'a ya me Israel nja ngu ya zi deti xa 'mεdi.

25 Nep_u nú'a ra zi 'behña bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Faxcagui, Ndada.

26 Nu'bu ra Jesu bi datuabi bi 'ñembi:

—Hindí 'ñepi da thamba yá thuhme ya bātsi pa go da t'umba ya tsat'yo.

27 Nu'bu ra 'behña bi dadi ne bi 'ñena:

—Majuani guí ma, Ndada, pe nuya tsat'yo tsi ya xεca thuhme nú'u tagui de ja yá mexa yá hmu.

28 Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—Nu'i naná, xi ra dangui ri jamfri, dá njab_u ngu nú'a xcá 'yadi.

Nu'bu nurá t'ixu nura 'behña'a 'bestho bi ñani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

29 Ra Jesu bi ma de guehni ne bi zōni ja rá ñani ra ndehe Galilea. De guehni bi bōxa maña ra t'øhø ne ja bá hudiñi'a. 30 Y bi mani ndunthi ya ja'i mi zi ya doua, ya do'yε, ya goda, ya gone, ne ndunthi ma'ra ya da'thi. Gatho'u bi t'egui ja rá ua ra Jesu ne nu'a bi 'yøthe'u. 31 Hangué nura hmuntsja'i mi 'bahni xi bi 'yø nu mi 'yøde bi ña ya gone, ne mi hyandi bi nxøgue yá 'yε ya do'yε, ne bi 'ño ya doua, y ya goda bi hyandi. Hangué ra hmuntsja'i bi xøcambeni Ajuá nú'a xøcambeni ya me Israel.

*Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i
(Mr. 8:1-10)*

³² Nepu ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi drí hueca nuyu ya ja'i ngue'a pɛ'tsa hñu pa drí 'ñohu ha hinte xa ziyu. Hindí ne da mayu co ra thuhu, ngue'a xi'bu da uent'a má 'ñu.

³³ Nepu yá nxadi bi 'ñemba ra Jesu:

—Xi nuua ja ra mbonthi zhabu ga tsahuaa ra thuhme pa ga 'uiñhu gatho nuyu ya ja'i xi ri ndunthi?

³⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi'bu ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí pɛ'tshu?

Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Hõnda yoto ya thuhme dí pɛ'tshe ne 'raya t'uhua.

³⁵ Nu'bú ra Jesu bi japa ya ja'i da hñudi. ³⁶ Ne mri hñá nú'u yoto ya thuhme ne nú'u ya t'uhua, nepu bi umba njamadi Ajuá, nepu bi heque bi umba yá nxadi pa da hycua ya ja'i. ³⁷ Gatho bi ñuni ne bi niñá, y gatho nuya xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa yoto ya 'bõts'e. ³⁸ Mi ngu goho 'mo ya 'ñõhõ nú'u bi ñuni, y nuya 'behñá ne ya bõtsi himbi ma 'mede. ³⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñehui ya ja'i, ne bi bõxa ja ra motsa pa bi ma ja ra hai Magdala.

16

Ya fariseo ne ya saduceo mi adi da t'utua 'nara dangant'udi

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

¹ Ya fariseo ne ya saduceo bi ma'bu bá hongu ra Jesu pa da xaxi. Ha nu mi zudi bi xipabi da 'ñutuabi 'nara nt'udi

pa da gamfri'bu ua xi xqui 'ñehe'a de mahets'i. ² Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi'bu:

—Nu'ahu 'bu guí hanthu xa thenga mahets'i dega nde, nu'bú guí eñhu: “Xudi ma da hñoga pa.” ³ Y nu'bu guí hanthu dega xudi xa thenga ya guui, nu'bú guí eñhu gue ma da nja ra bunthi 'ye. 'Nagyá yohmihu, zhanja go guí pa guí hyanthu mahets'i pa guí pahu te 'be ma da nja hyastho, y hanja hingo guí huxhu nguenda de ya nt'udi nú'u xqui 'ñehe de mahets'i pa guí pahu gue ra Nda de mahets'i ya xa zõhõ? ⁴ Nu'ahú gyá ts'oja'ihu xcá 'ueguehu de Ajuá, hangue guí adihu 'nara nt'udi guí hyanthu pa guí camfrihu. Pe nuga hinga ma ga u't'a'ihu 'nara nt'udi ngu nú'a guí adihu. Nura nt'udi ma guí hyanthu, hõnse de ra Joná rá 'mehni Ajuá.

Ha nu mi uadi ra Jesu bi mangu njabu, nu'á bi 'uegue de gue'bu ne bi ma de guehni.

Ra nzoi de ya fariseo

(Mr. 8:14-21)

⁵ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi 'raxa ja ra ndehe pa ri'nandi, y yá nxadi bi pumfri da hñats'i te da zi'bu. ⁶ Ne ra Jesu bi 'ñembabi'bu:

—Jamahu de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

⁷ Nu'bú nu'ú bi 'ñémse'bu 'na ngu 'na:

—Nuní bi mangu njabu ngue'a hindá hahu ra thuhme pa ga tsihu.

⁸ Ha nura Jesu bi badi nú'a mi mañ'bu ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahu xi ts'utho ri jamfrihu. ¿Hanja gui tu ri maíhu de nú'a te gui tsihu? ⁹ ¿Hanja hingo tso ri mfenihu nú'a dá xi'ahu? ¿Ha hinguí beñhu nú'u cat'a ya thuhme dá hecuabi nú'u cat'a 'mo ya 'ñøhø, ne hangu bi bongui xa? ¹⁰ Nehe ¿ha gue hinguí beñhu nú'u má yoto ya thuhme dá hecuabi nú'u má goho 'mo ya 'ñøhø, ne hangu bi bongui xa? ¹¹ ¿Hanja hingo bi zo ri mfenihu de ra nzoi dá xi'ahu? Hindá xi'ahu de ra thuhme ngu gui beñhu. Dá xi'ahu gue gui jamasuh de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

¹² Nu'bu há, ja bi zo yá mfeni'u gue ra Jesu mi xipabi da jamasu de yá nt'utuatae ya fariseo ne ya saduceo, hingo mi xipabi de yá nzoi ya thuhme.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Mi zøngüi yá nxadi ja ra hai guetbu Cesarea de Filipo, ra Jesu bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—Xi ya ja'i ¿te ma de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, to'o gue'a ena?

¹⁴ Nu'á bi dadi bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'a'i grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena gue go gue'a'i grá baði Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'a'i grá Jeremía o 'na de gue nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá.

¹⁵ Nepu bi yopa 'yambabi'u ma'na'qui ne bi 'ñembi:

—Xi'ahu, ¿to'o gui beñhu go gueque?

¹⁶ Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'a'i grá Cristo nú'i bá peñ'a'i Ajuá pa gui ndá, ne go rá T'u'i Ajuá nú'a te.

¹⁷ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'i Simu rá t'u'i ra Joná, xa jap'a'i ma Dada bí 'bui mahets'i, ngue'a go bi xi'asεhε'a to'ogui, hingo bi xi'a'i 'nara ja'i. ¹⁸ Nubyá dí xi'i gue grá Pedro, ne nuri thuhu rí bøni da 'ñena 'nara do. Ne nu'i gui nja ngu ra do habu ma ga hoca ma nija. Y numa nija ma'na ma da nja rá ts'edi que ra du. ¹⁹ Nu'i go ma ga hux'a'i ngu grá hñansoqui pa gui xocua ra gosthi to'o da yat'a ja rá hmanda Ajuá, pa njabu nu'a gui 'yøt'a nuua ja ra ximhai, gue'a rí t'øt'e mahets'i, ne nu'a gui ma gue hinda t'øt'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'øt'e nehe nuni mahets'i.

²⁰ Nu'bu nu'a bi hñu'mba ra hña yá nxadi gue hinda mañ'u gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da ndá.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Desde gue'bu ra Jesu bi maði bi xipabi yá nxadi gue mi mahyoni da ma'a pa Jerusale nuni habu mi pe'tsi da sufri ja yá 'yε ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley. Nehe bi xip'u gue mi pe'tsi da du'a, pe rá hñupa mi pe'tsi te da yopa nte. ²² Nu'bu ra Pedro bi njæquiui ra Jesu 'nambu, ne bi maði bi zui ne bi 'ñembi:

—Hina, ma zi Hmu'i, Ajuá hinda ne gui thogui njaba.

²³ Nu'bu ra Jesu bi mpants'i ne bi ñemba ra Pedro:

—i'Uegue de gueque nu'i Satá! Ngue'a nu'i guí ne gui hñagagui ga ø'tua rá paha ma Dada. Nura mfeni guí beni go yá meti ya ja'i, hingo rá meti Ajuá.

²⁴ Nu'bu ra Jesu bi ñembabi yá nxadi:

—Nu'a tó'o ne da dengui pa dua nxadi, hingui tsa da 'yøt'a rá paha she. Nú'á mahyoni da ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'beta.

²⁵ Ngue'a nu'a tó'o maði rá te ne hinda zeta ya nt'utsate, nú'á da 'bedi rá te pa nzantho, ha nu'a tó'o da zeta ya nt'utsate po rá ngueque, nu'a ma da zudi rá te pa nzantho.

²⁶ ¿Ne te di muui 'nara ja'i 'bu drá meti gatho nú'a te ja ja ra ximhai ne nu'a go da 'medi? Ngue'a ni 'na de nuya hño'u hinda za da pøhøbi rá te.

²⁷ Nu'a Tó'o bi e bi Nja'i ma da yopa ñehe co rá nsunda rá Dada, ne ma da tsi yá enxε. Y nú'a ra pa'a ma da gu'tuabi 'na ngu 'na ngu tengu nú'a xa 'yøt'e.

²⁸ Xi majuañi dí xi'ahu gue 'ra de gue'ahu hingui ma gui tuhu asta hingui hyanduahu rá nsunda ra Nda de mahets'i Nú'a bi e bi Nja'i.

17

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

¹ Nurá 'rato ma pa ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo,

ne ra Xuua rá cu, ne bi ma ja 'nara t'øhø xá hñets'i pa da 'mæεuini. ² Nu'bu nu'a bi hyanda ra Jesu bi mpadi, nurá hmi'a xi bi yot'i ngu ra hyadi y rá he xi xmá nt'axi ngu 'nara ñot'i. ³ Ne 'bestho ra ora'a ya nxadi bi hyandi bi zøhø ndu ra Moise ne ndu ra Elía nú'u myá 'mehni Ajuá ne bi ñaui ra Jesu. ⁴ Nu'bu ra Pedro bi ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi xá hño ga 'buhua. 'Bu gui nehma, ga hoca hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, 'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

⁵ Y de mi ña ra Pedro bi go'mi'u 'nara t'axaguui mri huexqui, y nu ja ra guui'a bi nt'øde 'nara noya bi ñena:

—Nuni go guehni ma hmaça T'u, ne xi dí hopa rá 'mæi. 'Yødehu nú'a da mañi.

⁶ Y nu mi 'yøde ya nxadi nuna noyana xi bi ntsu, ne co ra ntsu bi dagui ma'memfo.

⁷ Nu'bu ra Jesu bi joni pa bi dani'u ne bi ñembi:

—Nanja, uguí tsuha.

⁸ Y nu mi guxa yá da ya nxadi, ya hønse ra Jesu bi hyandi mi 'bahni she.

⁹ Ha nu mi gai'u de ja ra t'øhø ra Jesu bi hñu'mba ra hña yá nxadi bi ñembi:

—Oto ma gui xiphu de nú'a gá hyanthu bi nja, asta nú'a ra pa da yopa nte Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'bu ha, gue'bu gui mañhu.

¹⁰ Nu'bu yá nxadi bi 'yambabi ne bi ñembi:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue 'met'o ma da ñehe ra Elía ne 'mefa da

'ñehe Nú'a To'o ma da 'ñe da Nja'iaua?

11 Nu'bu ra Jesu bi dadi:

—Xi majuañi ra Elia ma da 'ñehe pa da hyocua ya mfeni ya ja'i. 12 Pe nubya dí xi'ahu gue ra Elia ya bi 'ñehe, pe himbi gamfri ya ja'i ua go mi gue'a, y nu'a bi 'yø'tuabi gatho nú'a go bi ne ya ja'i. Nehe ya ja'i ma da jabu Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ngue'a nu'ú ma da 'yø'tuabi ra 'ñu'a.

13 Nu'bu ya nxadi bi badi gue mi xipabi de ra Xuua Xi'tsate.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara basja'i mra ndusehe

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

14 Nepu mi zonga ra Jesu co ya nxadi habu mi 'bu ra hmuntsja'i, bá ehe 'nara 'ñøhø bi ndandiñahu habu mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembi:

15 —Ndada, huega ma t'u ngue'a ra ndusehe ne xi nts'edi. Ndunthi ya 'mi'qui tso ja ra tsibi ne tso ja ra dehe. 16 Hangué por gue'a stá tsimpabi ri nxadi pa da 'yøthe hmaha, pe nuyú hinxa za xa 'yøthe.

17 Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—iNu'ahu 'nagya 'ñagamfrihu ra ne 'nagya ts'oja'ihu! iAsta ha'mu gui camfrihu! iAsta ha'mu ma ga ts'e't'a'ihu ri 'muihu! Bá tsinchaua xa.

18 Nu'bu ra Jesu bi zui ra ts'ondahi, ne 'bestho bi bøni de nú'a ra ts'ant'u'a, ne nu'a bi ñani 'bestho.

19 Mefa ya nxadi bi ñaseui ra Jesu 'nambu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuje himbi za dá eñhe nú'a ra ts'ondahi?

20 Ra Jesu bi dadi bi 'ñembi:

—Ngue'a 'na tæqui ri jamfrihu. Xi majuañi dí xi'ahu gue nu'bu gri pe'tshmahu ri jamfrihu masque ngu drá ndangui 'nara zi nda gá mostasa, nu'bu asta da za gui 'ñembahmahu nuna t'øhø da mponi de guecua pa ri ma ma'na lado, y 'bestho da mponi de habu ja. 'Bu di ja ri jamfrihu, da za gui 'yøthu gatho nú'a go gui nehu. 21 Pe pa da bønga ya ts'ondahi ngu nú'a dá eni, mahyoni gui 'yaphu Ajuá ne gui ayunahu.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

22 Ne de ya mi 'buhni ra Jesu nuni Galilea bi 'ñemba ya nxadi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja ya 'ye ya ja'i, 23 nepu nu'ú ma da hyo. Pe rá hñupa'a ma da yopa nte.

Pe mi 'yøpya'u xi bi du ya mui nts'edi.

Ra Jesu bi gut'a ra boja pa ja ra nija

24 Nu mi zonga ra Jesu co ya nxadi ja ra hnini Ncapernau, nú'u to'o mi cobra ra boja de ra nija bi 'ñe bi 'yamba ra Pedro bi 'ñembi:

—Xi ri xahnatehu, ¿ha gue hingui jut'a ra boja pa ra nija?

25 Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Haha, jut'i.

Nepu ra Jesu co ya nxadi bi yat'a mbo ra ngu habu mi nzai mi oxihu. Y ra Jesu bi 'yambabi ra Pedro bi 'ñembi:

—Nu'i Pedro, xi nú'a ra boja ri cobra nú'u ya nda de ya hnini, ¿ha gue go ri cobrabi nú'u ja te yá njau i o nú'u hinte yá njau i?

²⁶ Ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nú'u hinte yá njau i go gue'u ri cobrabi.

Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'bu nú'u ja te yá njau i ya nda hingui jut'i. ²⁷ Pe pa hinda bø yá cue nú'u to'o cobra ra boja, grí ma ja ra ndehe, hñaxa ri ansuelo ne 'yent'a ja ra dehe, y nurá mudi ra hua gui ju, xocua rá ne, y ja gui hñahni nú'a ra boja ri 'ñepi ga juthu.

18

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ Ha nuya pa'u yá nxadi bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi: —¿To'o ma dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá?

² Nu'bu ra Jesu bi ma'ta 'nara zi bātsi ne bi 'ba'ma madetho de gue'u, ³ ne bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Bu hingui pata ri 'muhu ne gui njahu ngu nuna ra zi bātsi, nu'bu hinda za gui cuthu mahets'i habu bí manda Ajuá ma Dada.

⁴ Nu'a tó'o ne dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá, mahyoni da nt'equi ngu nuna ra zi bātsi hingrá 'ñets'i.

⁵ Ha nu'a tó'o da umba ntsaya 'na ngu nuna ra zi bātsi de

ma thuhuga, ja ra uenda go guecagui ri 'raca ntsaya.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuh pa hinga øthhu ya ts'oqui

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ Nu'a tó'o da 'yu'ta 'na de gue nuya ya zi bātsi camfrigui, nura ja'i'a ma'na xá hño dra ts'utua 'nara do strá hñu ja rá 'yuga ne da thø'ta ja ra dehe. ⁷ ¡Huecate ra meximhai ngue'a xi ja ya nt'u'tate! Nzantho ma da nja ya nt'u'tate, pe ¡huecate ya 'yu'tate!

⁸ Hangué nu'bu 'nari ua o 'nari 'ye da ja'i gui 'yø'ta 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño gri doua o gri do'ye gui tsønga mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho que dri xøgue gatho ri ndo'yo ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zø ra tsibi nú'a hinhya'mu da huet'i. ⁹ Nehe nu'bu 'nari da da ja'i gui 'yø'ta 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño dri 'bedi 'nari da gui tsønga mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho que dri xøgue ri da ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zø ra tsibi.

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi

(Lc. 15:3-7)

¹⁰ Jamasuhu hingui utsahu nuyu ya zi bātsi, ngue'a nzantho 'bui yá enxeyu ja rá thandi ma Dada bí 'bu mahets'i. ¹¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i bá ehe pa da pøhø nú'u xa 'medi.

¹² Te gui beñhu 'bu 'nara ma'yo pe'tsa 'na nthebe ya

dɛti ne da 'mɛdi 'na de gue'ɥ, ɔha gue hingue da zohmɔni ja ra t'øhø nú'ɥ goho'rate ne 'rɛt'amaguto ya dɛti pa da ma da hyonga nú'ɥ ma'na xa 'mɛdi? ¹³ Y nu sta zɛdi, nu'bú nú'ɥ ra ma'yo xi da johya ngue'ɥ bi zɛdi nú'ɥ 'nará dɛti xqui 'mɛdi, y nixi hingui oda rá mfeni nú'ɥ goho'rate ne 'rɛt'amaguto hinxa 'mɛdi. ¹⁴ Njabɥ nehe nuri Dadahú bí 'bui mahets'i hingui ne da 'mɛdi ni 'na de gue nuya ya zi bɔtsi.

Ra mpunbi de ya cu
(Lc. 17:3)

¹⁵ Nubyá ma ga xi'ahɥ, nu'bɥ 'nari cu da 'yøt'a'i 'nara ts'ocate, grí ma gui c'a'tsi ne gui ñɔsɛui. 'Bɥ da 'yøde nú'ɥ gui xipi, nu'bú ya xcá yopa máhui ri cu. ¹⁶ Pe nu'bɥ hinda 'yøt'a'i, nu'bú tsixa yoho o hñu ya cu pa da 'yøde nú'ɥ ma gui mañhɥ, pa njabɥ nú'ɥ go gue'ɥ da za da damajuani. ¹⁷ Ha nu'bɥ nú'ɥ ra cu'ɥ hinda 'yøte nú'ɥ yoho o hñu gui tsits'i, nu'bú xipabi gatho ya gamfri ja ra nijá. Y nu'bɥ nixi con gue'ɥ hinda 'yøte'ɥ, nu'bú dá t'øt'a ra uɛnda gue ya hingrá gamfri ne dá thandi ngu 'nara daga 'yøt'ats'oqui.

¹⁸ Xi majuani dí xi'ahɥ gue nu'ɥ gui 'yøthɥ nuua ja ra ximhai, gue'ɥ rí t'øt'e mahets'i, ne nu'ɥ gui mañhɥ gue hinda t'øt'e nuua ja ra ximhai, gue'ɥ hinda t'øt'e nehe nuni mahets'i.

¹⁹ Nehe ma ga xi'ahɥ gue nu'bɥ yoho de gue'ahɥ gui

'yøthɥ 'nara cohi nuua ja ra ximhai de nú'ɥ ma gui 'yadihɥ, nu'bú da 'ra'ahɥ ma Dada bí 'bui mahets'i nú'ɥ gui 'yadihɥ. ²⁰ Ngue'ɥ nu habɥ di 'bɥ yoho o hñu di xøcambenigui, nuni ja dí 'buhni madetho de gue'ɥ.

²¹ Nu'bú ra Pedro bi joni habɥ mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ɔhangu ya 'mi'qui mahyoni ga pumbabi 'nama miqu'e'i'be 'bɥ da 'yøtca 'nara ts'ocate? ɔHa gue asta rá yoto 'mi'qui?

²² Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—Híndi eñ'i gue hønse yoto 'mi'qui gui pumba ri miqu'eiu, nuga dí eñ'i gue asta hñu'rate ma 'rɛt'a 'mi'qui ya yoto pe'tsi gui pumbi, ne ya nixi gui 'yøthɥ ra uɛnda rá ndunthi ya 'mi'qui gui mpumbahɥ.

Ra 'bede de ra ts'o'bego himbi mɛ'tsa ra nthecate

²³ Nubyá ma ga xi'ahɥ 'nara 'bede. Nura Nda de mahets'i nja ngu 'nara hmu bi 'ñut'uɛndaui yá 'bego. ²⁴ Y nu mi madi ra hmu da 'yøt'a ra uɛnda, bi zønga 'nará 'bego xi mi tupabi ndunthi ra boja.

²⁵ Ha nura 'bego'ɥ himi tsa da gu'tuabi nú'ɥ mi tupabi rá hmu, hangue ra hmu bi manda da 'ba nura 'bego co rá 'behñá ne yá bɔtsi ne gatho nú'ɥ te mi pe'tsi pa dra jo'tsuabi rá boja. ²⁶ Nu'bú nura 'bego'ɥ bi ndandiñahmu ja rá ua rá hmu ne bi bantebi bi 'ñembi: “'Yøtca ra mate gui tøbtagui ne ga ju't'a'i gatho

nú'a dí tu'a'i." 27 Nu'bu ra hmu bi yo rá mui de rá 'bego, bi pumba gatho nú'a mi tupi, ne bi hyegui bi ma. 28 Ha nu mi ma de guehni nura 'bego'a bi nthui 'nará mi'begoui nú'a mi tupa 'na zi tũquitho ra boja. Bi dama mihi ne bi madi bi mi'tua rá 'yuga ne bi ñembi: "Nubyá ma gui jutqui gatho nú'a guí tuqui." 29 Nu'bu nú'a rá mi'begoui mi tupabi, bi ndandiñahmu ja rá ua'a ne bi bantebi bi ñembi: "Yõtca ra mate gui tɔbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i." 30 Pe nu'á himbi ne, bi zixa fadi asta himbi gu'tua gatho rá boja nú'a mi tupi. 31 Nu'bu nu mi hyanda ma'ra yá mi'begoui xi bi u yá mfeni'u ne bi ma bá xipabi yá hmu de gatho nú'a xqui hyandi'u. 32 Nu'bu ra hmu bi zohna nú'a ra nduthai xqui pumbabi ne bi ñembi: "Nu'i, 'na xi grá ts'oja'i. Gatho nú'a ra boja nguí tucagui go dá pun'a'i ngue'a gá bantegui ga tɔp'a'i. 33 ¿Ha gue himri ñep'a'i nehe xcá yo ri mui co ri mi'begoui ngu dá yo ma maiga con gue'e?" 34 Nu'bu nura hmu co rá cue bi manda da ts'ixa fadi nú'a ra ts'o'mui gá 'bego pa da hna'mbabi asta hinda gu'tua gatho nú'a mi tupa rá hmu.

35 Nehe njabu ma Dada bí 'bu mahets'i ma da 'yɔt'e con gue'ahu 'bu hingui pumbabihu nuri miqu'eihu 'bu da 'yɔt'a'ihu 'nara ts'ocate.

*Ra Jesu bi ma de ra nxuni
(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)*

1 Nu mi uadi ra Jesu bi mangu nuya noyaya, bi bœni de guehni Galilea ne bi ma ri'nandi ra dathe Jordá pa habu mi o 'na xeni rá hai Judea. 2 Ne xi bi deni ndunthi ya ja'i ne ja bá øtheni ndunthi ya da'thi.

3 Nepu ya fariseo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da xaxi ne bi ñembabi:

—¿Ha gue po nu'araza ra t'ɔt'e da za da nxungüi rá 'behña 'nara ñøhø?

4 Ne ra Jesu bi datuabi ne bi ñembi:

—¿Ha gue hincá hñe'thu ja ri leyhu gue Ajuá go gue'a bi hyoca ra 'ñøhø ne ra 'behña desde rá madi? 5 Nehe ma gue ra 'ñøhø da 'uegue de rá dada ne rá naná pa go da 'muhui rá 'behña, y de ri yoho'u da 'natho. 6 Hangué dí xi'ahu gue nu'ú di 'natho, hingue di yoho. Hangué nu'a da pehna Ajuá, hinda za go da 'ueca 'nara ja'i.

7 Ya fariseo bi ñembabi ra Jesu:

—Nu'bu ¿hanja ra Moise bi manda da thoca 'nara t'ofodega nxuni pa da za da hyepu rá 'behña 'nara ñøhø?

8 Nu'bu ra Jesu bi ñembabi:

—Ra Moise bi unga nsequi da njabu ngue'a xi xá me ri corasohu, pe Ajuá desde rá madi hingá njabu mi ne'a. 9 Nuga dí xi'ahu gue nu'a tó'o da nxungüi rá 'behña ne hinxá dimba 'nara ts'oqui xa 'yɔt'e co ma'na ra ja'i, nu'bu nurá dame nú'a ra 'behña 'bu da nthatui ma'na

ra 'bɛhñá, nu'bá ya bi 'yøt'a 'nara ts'oqui. Nehe nú'á to'o da nthatui nú'á ra 'bɛhñá xa thɛpɛ, nú'á ra 'ñhø ya ra zinga medinthati.

10 Nu'bú yá nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bɛ njabɛ, ma'na xá hño hinda nthata 'na 'bɛ.

11 Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Pe hinda za gatho da 'yøt'a njabɛ, hønse nú'ɛ to'o xa 'mɛi pa hinda nthati.

12 'Bɛi 'raya 'ñhø hingui tsa da nthati ngue'a desde bi 'mɛi ya mi njabɛ. Nehe 'bɛi ma'ra ya 'ñhø hingui tsa da nthati ngue'a nu'ú 'mɛfa ja xa njabɛ. Ne 'bɛi ma'ra ya 'ñhø hingui nthati ngue'a ma'na ri ho da mɛpabi Ajuá to'o ra Ndá de mahets'i. Nu'á tó'o tsa da hñani nuna ts'ofona, dá hñani.

Ra Jesu bi japa ya bɛtsi

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

13 Nepɛ bá ts'impabi 'raya zi bɛtsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'yɛ ja gue'ɛ ne da 'yapa Ajuá da jap'ɛ. Pe nuyá nxadi bi zɛi nú'ɛ to'o mri zi ya zi bɛtsi.

14 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Hophɛ da 'ñehe ya zi bɛtsi, oguí haɓuabihɛ da 'ñe da zɛcagui, ngue'a gatho nú'ɛ to'o 'bɛi ja rá hmanda Ajuá go gue'ɛ nja ngu nuya ya zi bɛtsi.

15 Y nu mi uadi ra Jesu bi hñuxa yá 'yɛ ja ya zi bɛtsi, nu'á bi ma de guehni.

'Nara basja'i mrá rico bi ñaui ra Jesu

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

16 'Mɛfa bi 'ñe 'nara basja'i pa da 'yøt'ua 'nara nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te 'bɛ da za ga øt'e pa da za ga pɛ'tsa ra te pa nzantho?

17 Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engui gue drá hoja'i? Hønse Ajuá go gue'a ra hoja'i. Pe nu'bɛ guí ne guí pɛ'tsa ra te pa nzantho, 'yøt'a gatho nú'á ri manda Ajuá.

18 Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñena:

—¿Te ma hmanda'ɛ?

Ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oxqui hñote, oxqui nzinga medinthati, oxqui mpe, oxqui jɛxa ya nc'uamba. 19 Umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri nana ne su'ɛ, maði ri miqu'eiu ne guí su ngu grí nsu sɛɛ.

20 Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñembabi:

—Desde stá mbatsi stá øt'a gatho núya guí xiquí. Xibya, ¿te ma'na ri 'bɛdi ga øt'ebya?

21 Nepɛ ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bɛ guí ne guí 'bɛi xá hño, grí ma bá pa gatho nú'á guí pɛ'tsi ne hecua ya hyoya, pa njabɛ da za guí hñanga 'nari danga thaha nuni mahets'i. Nepɛ bá ehe guí tɛngagui.

22 Nu mi 'yøde njabɛ nú'á ra basja'i bi ma xi mi tu rá mɛi ngue'a xi mrá rico.

23 Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xi majuañi xi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá. 24 Xi majuañi dí xi'ahue gue ma'na xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá que da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri.

25 Y nu mi 'yøde njabu ya nxadi xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—Nu'bu njabu, ¿to'o ja da za da mpøhø?

26 Ha ra Jesu bi nhyandui yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Co yá mfenise ya ja'i hingui tsa da mpøhø, pe co rá ts'edi Ajuá ha, hinte rá hñei.

27 Nepu ra Pedro bi 'ñembi:

—Nu'i guí pañi gue nuje stá tsoguihe gathó nú'a te ndí pe'tshe pa ga ten'ahe. Nu'bu ¿te ma thahá ma ga hañhe 'mefa?

28 Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuañi dí xi'ahue gue nurá ñoho ra 'mai nu sta yopa 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa da manda co rá nsunda, nu'bu gue'bu nú'ahu xcá tengaguihu ma da thux'ahu gui mandahu nehe nú'u 'ret'amayoho ya 'mai de Israel. 29 Y gathó nú'u to'o xa zogui yá ngu o yá cu o yá nju o yá dada o yá nana o yá 'beñá o yá batsi o yá hai po rá nguecagui, nu'ú ma da hñanga ma'na nthebe rá ndunthi de nú'a xa zogui, ne ma da 'mai pa nzantho. 30 Ha nu'u tó'o ya danguibya, nura pa'a ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsi'ya, nura pa'a ma da ndangui'u.

20

Ra 'bede de 'raya mefi bi yut'a mi xudi, ma'ra mi nde ma pa, ha nu ma'ra mi nde

1 Nurá hmanda Ajuá ma ga hyecuah ngu 'nara me ua'obxi. Nura me ua'obxi'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ua'obxi. Ne 'nara pa xi 'nitho bi ma bi hyonga 'raya mefi. 2 Y bi gohui ra cohi nuya mefi gue da gu'tuabi nú'a tahá 'nara memapa. Nepu bi mehni da mpefi ja yá ua'obxi. 3 Y mi nzanga guto bi ma ma'na'qui bá hongá ma'ra ya mefi ne bi zudi 'raya ja'i mi 'bahni ja ra tai mi otho yá 'befi. 4 Ne bi 'ñembabi: “¿Ha hingui ne gui faxcahu ra 'befi ne ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui tahá?” Nepu nu'ú bi meui 'bestho. 5 Nepu mi nde ma pa nura 'ñøhø bi ma ma'na'qui bá hongá ma'ra ya mefi, nepu ngu nzanga hñu bi yopa ma ma'na'qui bá tsi ma'ra ya mefi ne bi ncohui da gu'tui nú'a rí 'ñepi. 6 Ngu nzanga cut'a bi ma ma'na'qui ne bi nthui ma'ra ya ja'i mi otho yá 'befi ne bi 'ñembabi: “¿Hanja guí 'bathua gathó ra pa? ¿Ha gue otho ri 'befihu?” 7 Nu'ú bi dadi ne bi 'ñembi: “Ngue'a hinto xa 'racje ra 'befi.” Nura hmu bi 'ñembabi: “Nu'bu faxcahu ra 'befi nepu ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui tahá.” 8 Ha nu mi yu ra hyadi nura hmu bi 'ñemba ra 'betri: “Zohna gathó ya mefi, ne gathó gui ju'tuabi maxøgue 'na pa. Ju'tuabi 'met'o nú'u bi yut'a 'mefa, nepu 'mefa

gui ju'tuabi nú'á bi yut'a rá mudi." ⁹ Ha nu mi zòhò nú'á xqui yut'a ra 'befi nzanga cut'a nde, nu'ú bri ju'tuabi maxøgue 'na pa. ¹⁰ Ne mi zòhò nú'á xqui yut'a ra 'befi desde mi xudi, nu'ú mi hu yá mui gue ma xa dahá ma'na ndunthi, pe nu'ú bri ju'tuabi mahyεgui ngu nú'á xqui yut'a mi nde. ¹¹ Y nu mi hñanga yá thahá, xi bi bø yá cue co ra hmu, ¹² ne bi ñembi: "Núyá bi yut'a 'mefa ne hønse 'na ora bi mpefi ne gá ju'tuabi ngu nú'á dí tahe, ha nuje xi stá mpehe gatho ra pa co ra pahyadi." ¹³ Nu'bú ra hmu bi 'ñembabi 'na de gue'á: "Xi'ague, ¿ha gue dí øt'a 'nara nts'o'mui? ¿Ha gue hindá cohú ra cohi gue ga ju't'a nú'á tahá 'nara memapa? ¹⁴ Hñaxa nú'á rí 'ñe'a'i y grí ma. Nuga dá ju'tuabi núyú bi yut'a 'mefa ngu nú'á gá tahá ngue'a dá ne dá øt'e njabú. ¹⁵ ¿Ha go ma gui hñagaguigue nú'á ga ne ga øt'e co ma boja? ¿Hanja grí hyøcuabi rá thahá ri mimεfiui ngue'a nuga drá hoja'i con guehyú?" ¹⁶ Ngue'a nu'á dri 'befa go gue'á dya mudi, y nu'á ya mudi go gue'á da 'mefa. Ndunthi da ts'ofó, pe ts'atho nú'á xa thahni.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷ Nepú ra Jesu bi ma pa Jerusale, ne de má 'ñu bi 'ueque 'nambú nú'á 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba nt'øde ne bi 'ñembi:

¹⁸ —Pahú gue nu xcrá tsøñhú Jerusale, ja ma dra

jani Nú'á To'o bi e bi Nja'i, ne dra t'ent'ua ja yá 'yε ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'ú ma da hyøxa ra thai pa da tho. ¹⁹ Nepú ma da 'yent'ua ja yá 'yε nuya ja'i hingyá xodyo pa da 'yø'tua ra nt'eni ne da 'na'mbi, ne da pont'i, ne ja da duni, pe rá hñupa ma da yopa nte'a ma'na'qui.

Rá naná ra Cobo ne ra Xuua bi 'yapa 'nara favo ra Jesu

(Mr. 10:35-45)

²⁰ Nepú rá naná ra Cobo ne ra Xuua yá t'ú ra Sebedeo, bá 'ñoui yá t'ú habú mi 'bai ra Jesu ne bi ndandiñahmu pa da 'yadi nú'á mi beni da 'yadi nú'á ra 'behñá. ²¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nura 'behñá:

—¿Te rá 'be guí ne gui 'yadi?

Nepú ra 'behñá bi dadi bi 'ñena:

—Dí ne gue nuya yoho ma t'ú da hñudi con gue'e nu xcrí ndá, 'na da hñudi ja ri 'ñei ha nu ma'na ja ri ngahá.

²² Nu'bú ra Jesu bi datuabi nú'á ra 'behñá ne bi 'ñemba ra Cobo ne ra Xuua:

—Nixi guí pahú nú'á guí ahú. ¿Ha guí hanthú gui tsethú ya ts'othogui ngu nú'á ma ga tsetiga?

Nu'ú bi dadi:

—Hahá, da za ga tsethe nehe.

²³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuani ma gui thohú nehe ya ts'othogui ngu nú'á ma ga thoguiga, pe nu'á guí nehú gue gui hñudihú ja ma 'ñei ne ja ma ngahá, hingo tsa ga mangá. Numa Dada há, go

gue'a tsa da ma ne paḍi to'o ma da umbabi nuya hudi'u.

²⁴ Nu mi baḍi nú'u má 'ret'a ya nxadi de nú'a te xqui 'yadi nú'u má yoho ya nxadi mri ncu, nu'bú bi bə yá cue'u co nú'u yoho mri ncu. ²⁵ Nepu ra Jesu bi zofo yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Guí paḥu gue nuya nda de ja ya hnini, nu'ú go ri dama 'ñexasε pa da manda gatho ya ja'i, nehe nuyá mfats'l'u ø't'e njabu nehe. ²⁶ Pe nu'ahu oxqui njahubu. Ngue'a 'bu 'na de gue'ahu gui nehu gui ndanguihu, mahyoni gui 'mεgohu. ²⁷ Ha nu'a tó'o ne gue go dra mudi de gue'ahu, nu'á go gue'a mahyoni da 'mεgo. ²⁸ Gui njahu ngu Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nú'á himbá ehe pa da 'ñe ya 'bεgo, nu'á bá ehe pa go bi 'mεgo, ne pa da unga rá te pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i.

Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Y de mi bənga de Jericó ra Jesu co yá nxadi, xi ndunthi ya ja'i bi deñi'u. ³⁰ Y de má 'ñu mi huhni yoho ya zi goda. Ha nu mi 'yøde'u gue mi pani ra Jesu, bi mafi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Ndada, rá T'u'i ra nda Davi, huegaguihe.

³¹ Ya ja'i bi go'tuabi yá ne pa ya hinda sigui da mafi hmaḥa. Pe nu'ú ma'na xi mi mafi ne mi ena:

—Nu'i Ndada, rá T'u'i ra nda Davi, huegaguihe.

³² Nu'bú ra Jesu bi 'mai ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'be guí ne ga ø't'ahu?

³³ Nu'ú bi baḍi ne bi 'ñena:

—Dí ne gui xoga ma dahe, Ndada.

³⁴ Nu'bú ra Jesu xi bi huequi'u, ne bi hñu'tsua yá 'yε ja yá da, ne nu'ú 'bestho bi xo yá da ne bi hyandi. Nepu nu'ú bi deñi'a.

21

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Nu mi zəni ra Jesu co yá nxadi nuni Betfagué ja rá ua ra t'øhø 'bo Olivo ya mi guetbu pa Jerusale, nú'á bi mehna yoho yá nxadi da 'met'o, ² ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha pa nuna t'uca hnini bí jani. Ha nu xcrí tsøñhani ma gui tsuhani 'nara zi burru di thatni ne dri zi rá baṭsi. Xcrí tsahu güi xo'thu ne güi tsincahu gatho yoho. ³ 'Bu di 'bup'u 'na, ne da nja te da xi'ahu, 'ñembabi'u njaua: “Ra zi Hmu bí honi.” Nu'bú nura ja'i 'bestho da ho'ahu güi tsincahu.

⁴ Gatho bi njabu pa bi nja ngu xqui mangu rá 'meñni Ajuḍ bi 'ñena:

⁵ Rí maha Jerusale nú'a ra hnini thu'mbabi nehe gue rá thuhu Sion, ne xiphu ya mengu de guehni:

“Ndi hyanthu bra 'ñehni ri Ndaḥu, e da za'ahu, ne hingrá 'ñets'i ngue'a bra tøgue 'nara zi t'ubru rá baṭsi 'nara burru nú'a ya pa ra ndu.”

6 Nu'bú yá nxadi bi ma ne bi 'yot'a nú'a xqui 'bepabi. 7 Nepu bá tsimpabi nú'a ra zi burru mri 'ñoui rá batsi. De guehni ya nxadi bi xi'tsua yá pat'i'u, nepu ra Jesu bi togue. 8 Y nura hmuntsja'i, 'ra mi hanca yá pat'i pa mi pogue ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi tot'a ya 'yεza pa mi pogue nehe ja ra 'ñu. 9 Ne ndunthi mri 'bet'o ne ndunthi mi 'befa, mi mafi'u ne mi ena:

—¡Xá nsunda rá 'ñehe rá T'u ra nda Davi! ¡Ajuá da japi núni xpá mēhni pa da nda ja guecju! ¡Xá nsunda Ajuá bí 'bui mahets'i!

10 Y ngu bi yat'a ja ra hnini Jerusale xi bi nthoxni ya ja'i ne mri 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—¿To'oni 'bu?

11 Nu'bú nú'u to'o mi deni, bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ra Jesu rá 'mēhni Ajuá ne ra me Nasare de Galilea.

Ra Jesu bi 'yεnga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

12 Nepu ra Jesu bi yat'a ja ra ndanija, ne bi 'yeni gatho nú'u to'o mri mpa ne mri ntai, ne bi punts'ua yá mexa ya mpataboja, ne bi punts'ua yá thuhni ya ma domitsu. 13 Y bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofu gue ma ngu ra ngu dega sɔcambeni, pe nu'ahú xcá 'yot'athohu ra ngu dega mfe.

14 Ne mi 'buhni 'raya goda ne ya doua ja ra ndanija. Nú'ú bi joni habu mi 'bai ra Jesu, y nu'á bi 'yøthe'u, ne

bi ñani. 15 Ha nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley bi hyanda nuya danga t'ot'e bi 'yot'a ra Jesu. Ne bi 'yøde nuya batsi mi mafi ja ra ndanija ne mi eñ'u: “¡Xá nsunda rá 'ñehe rá T'u ra nda Davi!” Nu'bú nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley xi bi bø yá cue'u. 16 Ne bi xipabi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinguí øde nú'a te mangua nuyu ya batsi?

Nu'bú ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembi:

—Haha, dí øde. Xi nu'ahu ¿ha gue hinxcá hñe'thu ja ra Maca T'ofu habu ena njaua?: Asta ya batsi ne ya 'uene nú'u tsutho,

Ajuá bi 'yot'e pa bi xɔcambeni'a xi xá hño.

17 Nu'bú ra Jesu bi zoguini ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne bi ma Betania pa ja bá oxini.

Ra Jesu bi japi bi 'yot'a 'nara 'bai gá igo

(Mr. 11:12-14, 20-26)

18 Rá hyax'a bi menga pa Jerusale, ne de má 'ñu bi zu ra thuhu. 19 Y ja rá hyo ra 'ñu bi hyandi mi 'bahni 'nara 'bai gá igo, ne bi ma pa habu mi 'bai pa bi hyonga 'raya igo pa da zihma, pe hinte mi togue ni 'na, hønse yá xi mi c'amtho. Nu'bú bi 'ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinhyam ma da nogue ri igo.

Y 'bestho nura ora'a bi 'yot'a nú'a ra 'bai gá igo. 20 Y nu mi hyanda ya nxadi nú'a xqui nja, xi bi 'yø ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja 'bestho bi 'yot'a nuna 'bai gá igo?

²¹ Ra Jesu bi dātuabi ne bi 'ñembi:

—Xi majuañi dí xi'ah_u, 'bu xi gri pe'tsh_u ndunthi ra jamfri ne hingri dah_uh_u, nu'bú da za gui 'yøth_u ya t'øt'e ngu núna dá øt'e. Nehe da za gui 'ñemf_u nuna ra t'øhø da mponi rí ma pa ja ra ndehe, ne da mponi. ²² Gatho nú'a gui 'yadih_u ne gui camfrih_u, gatho da za gui hñañh_u.

Ra Jesu bi t'ambabi te mansequi mi ha

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Nep_u ra Jesu bi yat'a ma'na'qui ja ra ndañija Jerusale, ne bi nxahnate. Y nura ora mi xahnate, bi joni hab_u mi 'bai'a yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja, ne bi 'yambabi:

—¿To'o rá 'mehni'i pa gui 'yøt'a nuya ya t'øt'eya? ¿To'o bi 'ra'a nsequi pa gui 'yøt'a njabu?

²⁴ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nequi ma ga øt'ah_u 'nara nt'ani. Nu'bu gui xicju, nequi ga xi'ah_u to'o rá 'mehnigui pa dí øt'a njaua. ²⁵ Xi nú'a ra sistehe mi øt'a ra Xuua Xi'tsate, xi'a çto'o go bá pehn'a, Aju_a o ya ja'i?

Nu'bú nu'ú bi madi bi 'ñãbase'u ne mri 'ñembabi:

—¿Te ga thātuahabya? Nu'bu ga emf_u gue Aju_a go bá pehni, nu'bú nu'á da 'ñengaguih_u: “Nu'bú çhanja hinga camfrih_u nú'a mi mañ'a?” ²⁶ Ha nu'bu xi ga emf_u gue ra Xuua go bá pehna

ya ja'i, nu'bú nu'ú da nja te da 'yøtcah_u, ngue'a gatho'u beni gue ra Xuua go mrá 'mehni Aju_a.

²⁷ Nu'bú ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi dātuabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Hindí pahe.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi hinga xi'ah_u to'o bá pencagui pa dí øt'a nuya ya t'øt'e.

Ra 'bede de yoho ya t'u bi 'behna 'befi

²⁸ Nep_u ra Jesu bi yopa 'ñembabi ya nda gá macja:

—¿Te gui nuhmagueh_u? 'Nara 'ñøhø mi pe'tsa yoho yá t'u, ne bi 'ñemba 'na de gue'u: “Rí ma ra 'befi bya ja ra ua'obxi.” ²⁹ Nu'bú nura t'u'a bi dadi ne bi 'ñena: “Hina, papá, hinga ma.” Pe 'mefa bi ntsø'mse ne bi ma ra 'befi.

³⁰ Nep_u ra dada bi 'ñembabi nú'a ma'na rá t'u: “Rí ma ra 'befi bya ja ra ua'obxi.” “Haha, papá, ga ma”, bi 'ñembi. Pe nixi himbi ma. ³¹ Hangué de ri yoho ya t'u, çnda'a gue'a bi 'yøtua nú'a bi 'bepabi rá dada?

Bi dadi ya nda gá macja ne bi 'ñena:

—Nú'a ra t'u bi mehna rá madi.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuañi dí xi'ah_u gue ya daga 'yøt'ats'oqui ne ya ts'oja'i go gue'u ri 'bet'o que gue'ah_u pa da yat'a ja rá hmada Aju_a. ³² Ngue'a ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'ñu't'ah_u ra hñoja'i, pe nu'ahú hinga ne gá camfrih_u nú'a bi mañ'a. Pe nuya daga

'yøt'ats'oqui ne ya ts'oja'i, nu'ú ha, bi gamfri nú'a bi m̄anga ra Xuua ne bi ñobri'u. Pe nu'ahú masque gá hyanthu bi ñobri'u, pe hinga ne gá ñobrihu y nixi gá camfrihu nú'a bi mañ'a.

Ra 'bede de ya ts'omɛfi

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

33 Nepu ra Jesu bi yopa 'ñemba ya nda gá macja:

—'Yøhu ma'na ra 'bede ma ga xi'ahu: Mi 'bu 'nara 'ñøhø xi mi pɛ'tsa ndunthi ya hai, y nuya hai'u ja bi gaxni ndunthi ya obxi ne bi guts'i. Nepu ja bi hyocni yoho ya ngu, 'na pa habu da the'ma ra ngui gá obxi, ha nu'a ma'na pa ra dø'ma huahi.

Y nepu bi umba hñandi yá uq'obxi 'rayá mɛfi. Nepu nu'a bi ma yabu. 34 Ha nu mi nja ra nthuqui, nura me uq'obxi bi mɛhna 'rayá 'bego pa da c'a'tsa ya hyanthuahi pa da hñanga nú'a made mri 'ñepabi. 35 Pe nú'u ya hyanthuahi bi gumpa yá 'bego ra me uq'obxi, 'na bi na'mbabi, nu ma'na bi hyo, ha nu ma'na bi tɛdo. 36 Nepu rá ño'qui, ra me uq'obxi bi mɛhna ma'na ndunthi yá 'bego, pe nehe'u bri jabu ngu bi t'ø'tuabi nú'u yá mudi.

37 Rá ngats'i ra me uq'obxi bi mɛhnasɛ rá t'u ne bi 'ñena: "Nuna t'u ha, ma da t'øte."

38 Pe nu mi hyanda ya hyanthuahi nura t'u, nu'ú bi 'ñembi 'na ngu 'na: "Nuni go guehni ma da ts'ocuabi ya hai. Maha ga hohu pa go ga cohú nuya hai." 39 Nu'bú ya hyanthuahi

bi gu ra t'u ne bi guqui de ra uq'obxi, ne bi hyo.

40 Xi nura me uq'obxi, ¿te ma da 'yø'tuabi nú'u ya hyanthuahi nu sta yopa mengui ja rá hai?

41 Nu'bú ya nda gá macja bi dadi ne bi 'ñena:

—Ra me uq'obxi hinda hueca nuya ts'oja'i. Ma da hyo'u, y nuya uq'obxi ma da umba hñandi ma'ra yá mɛfi. Ne nu'ú ha, ma da umba ra me uq'obxi made nú'a ri 'ñepabi.

42 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ya nda gá macja:

—Ha gue hincá hñe'thu ja ra Maca T'ofu nú'a mi m̄anga rá 'mɛhni Ajuu ma'met'o ne bi 'ñena:

Nú'a ra do bi føthmabu 'na lado nuya hyøngu, nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuu.

Y nuse'a go bi mɛgui nura do'a pa da hyø rá nija, ne dí hanthu gue xi rá nsunda nú'a bi 'yø'te.

43 Hangue dí xi'ahu gue ma da than'ahu nú'a ra ts'edi guí pɛ'tshu pa gui cøthmahu ja rá hmanda Ajuu, ne ma go da t'umbabi ma'ra ya ja'i nú'u to'o ma da 'yø'tua nú'a da 'bepabi Ajuu. 44 Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a da cuent'ua yá ndo'yo, y nu'a tó'o da zɛ'mi da qu'ɛ'ti.

45 Y nu mi 'yøde ya nda gá macja ne ya fariseo nuya ya noyaya, nu'ú bi unga nguenda gue go mi sipabi'u.

46 Hangue nu'ú mi ne da guhma ra Jesu, pe mi tsu ya ja'i ngue'a nuya ja'i mi beni

gue ra Jesu go 'nará 'mehni Ajuá.

22

Ra 'bede de ra nthati

1 Ra Jesu bi yopa zofu ya ndá gá macja ne ya ndaxjua ndá, ne bi xipa ma'na ra 'bede, ne bi 'ñembi:

2 —Ra Ndá de mahets'i ma ga hyεcuahú ngu 'nara ndá bi 'yøt'a 'nara ngo ngue'a bi nthata rá t'ú. 3 Bi mehna yá 'bego pa da tsi nú'ú mi thø'mi da 'mú ja ra ngo. Pe nu'á himbi ne bi 'múhni. 4 Nepú nú'á ra ndá bi mehna ma'na'qui ma'ra yá 'bego ne bi 'ñembi: “Bá xiphú nú'ú to'o dí tømhe gue ya stá hñocje, ne ya stá hohe ya ndámfri ne ma'ra ya hnoca mbo'oni. Ya gatho xa nthoqui, 'ñemfu da 'ñehe ra ngo.” 5 Pe nú'ú to'o mi thø'mi hingo bi jamasu nú'á bi xipa nuya 'mehni, 'na bi mada ra 'befi ja yá huáhi, ha nu ma'na bi ma da nu rá 'befi ja ra hnini, 6 ha nu ma'ra bi gúmpa yá 'mehni ra ndá, bi na'mbi nepú bi hyo.

7 Ha nu mi bádi ra ndá nú'á te xqui t'ø'tuabi yá 'mehni, xi bi bø rá cuε. Hangué nu'á bi mehna yá soldado pa bi hyo nú'ú ya hyote, nepú bi ts'a'tuabi yá hnini'ú. 8 Nepú ra ndá bi 'ñembabi yá 'bego: “Ya ja gatho pa ra ngo, pe nú'ú to'o ndí tømí himbi ne bi 'ñehe, bi nts'oc'baha. 9 Hangué nubyá grí maha ja ya dáñu, ne bá tsihú gatho nú'ú guí tsuhúbu.” 10 Nu'bú bi ma ya 'bego bá munts'a gatho nú'ú bi zúdi ja ya 'ñu, ya

ts'o'mú ne ya hojá'i. Njabú bi ñuxa nura danga ngu habú bi nja ra ngo.

11 Nu'bú ra ndá bi yat'a mbo habú mi ja ra ngo pa bi zεngua nú'ú xqui zøhø. Ne bi hyanda 'na mi 'búhni nú'á hinxqui hye ra he dega ngo. 12 Hangué nu'á bi 'ñembabi: “Amigo, ¿hanja gá cut'iuá hingá he nú'á ra he dega ngo?” Pe nu'á hinte bi dádi. 13 Nu'bú ra ndá bi 'ñembabi yá 'bego: “Thá'tuahú yá ua ne yá 'yε nuna já'i, ne bá føthúbu møte ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.”

14 Nu mi uadi ra Jesu bi metuabi ra 'bede'ú bi 'ñembi: —Ngue'a ndunthi da ts'ofu, pe ts'útho nú'ú xa thahni.

Ra Jesu bi má de ra boja nú'á adi ya ndá de ya hnini

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

15 Nu'bú nu mi 'yøde ya fariseo nuya noyaya, nu'ú bi njúqui pa bi mámbi hanja da za da xaxa ra Jesu dega noya. 16 Nu'bú bi mehna yá mfats'i'ú mahyεgui co 'rayá mfats'i'ú ra ndá Erode pa bá ø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

—Xahnate, dí páhe gue nu'í guí mánga nú'á majuáni, ne guí udi xi xá hño rá noya Ajuá, ne hinto guí tsu, nixi guí huahna ya já'i. 17 Hangué dá e ga an'ahe te guí xicje, ¿ha gue xá hño ga juthe nú'á ra bojá adi ra ndá Cesa, o hina?

18 Pe ra Jesu bi bátuatho yá ts'omfeni'ú, hangué bi 'ñembi: —Nu'ahú 'nagýá yohmihú, ¿pa te guí xaxcahú?

19 'Ñutcah_uua nú'a ra boja adi ra nda Cesa.

Nu'bú nu'ú bi 'ñutuabi nú'a ra boja mi adi. 20 Ha ra Jesu bi hyandi bi 'ñembabi:

—¿To'o rá c'oi núna huxcua ja ra boja, ne te rá 'be mangua?

21 Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra nda Cesa.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Umfu ra nda Cesa nú'a rí 'ñepabi'a, y nehe umfu Ajuá nú'a rí 'ñepabi.

22 Nu mi 'yøde njabu'u, xi bi 'yø nts'edi. Nepu bi zohni ra Jesu, bi ma'u.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

23 Nú'a ra pa'a, bi zøhø habu mi 'bu ra Jesu 'raya saduceo nú'u mi camfri gue hinda yopa nte nú'u xa du. Nu'ú bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

24 —Xahnate, ra Moise bi mā gue 'bu 'nara 'ñøhø da du ne hinda zogui ni 'nará bātsi, nu'bú 'na de gue nú'u yá cu nú'a ra 'ñøhø bi du da nthatui nú'a ra 'behña bi gohi sehe pa da pøtua rá 'bai ndu rá cu, ne da me'tsua ya bātsi pa da thu'mbabi rá thuhu ndu rá cu. 25 Nuje dá pahe yoto ya 'ñøhø mri ncu, nu'a rá mudi bi nthati pe 'mefa bi du, ne himbi zocuabi ni 'nara bātsi. Nepu 'mefa nurá 'behña bi nthatui 'nará cu ndu rá dame.

26 Nehe bi du nú'a rá ñoho ra 'ñøhø, nehe nú'a rá hñu, ne bi njabu gatho nú'u yoto ya 'ñøhø bi nthatui 'nadra

'behña, ne 'mefa bi uadi bi du 'rama'na gatho nú'u yoto.

27 Y rá ngats'i bi du ra 'behña nehe. 28 Nu'bú xi sta yopa nte gatho nú'u xa du, ¿to'o xi majuani drá 'behña nú'a ra 'behña bi nthatui gatho nú'u yoto ya 'ñøhø mri ncu?

29 Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi xá nts'o ri mfenihu ngue'a hinguí pahu ra Maça T'ofu nixi rá ts'edi Ajuá.

30 Ngue'a nura pa da yopa nte nú'u xa du, ya hinda ma da nthati ya ja'i, ngue'a nu'ú ma da nja ngu ya enxε nú'u bí 'bui mahets'i. 31 Pe de nú'a rá ñoho ra 'mái, ¿ha gue hincá hñe'thu nú'a bi manga Ajuá ne bi 'ñena?: 32 “Nuga go rá Ajuágui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Ajuá go gue'a ra Ajuá de nú'u te, hingue de nú'u xa du. Hangue ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuá.

33 Ne nu mi 'yøde ya ja'i nurá nt'utuante ra Jesu, xi bi 'yø.

Ra hmanda nú'a ma'na ra dangui

(Mr. 12:28-34)

34 Nu mi badi ya fariseo gue ra Jesu xqui go'tua yá ne ya saduceo, nu'bú bi munts'i'u pa da nu te da 'yø'te. 35 Nepu 'na de gue'u mra xahnate de ra ley bi ma bá xaxa ra Jesu, bi 'yø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

36 —Xahnate, ¿nda'a gue'a ra hmanda ma'na ra dangui de gatho nú'u ya hmanda huxa ja ra ley?

37 Ha ra Jesu bi dadi ne bi ñembi:

—“Mađi Ajuā ri Hmu con gatho ri mui, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri mfeni.”

38 Nuna go guehna xi ra dangui ne ra mudi hmanda.

39 Y nurá ñoho ra hmanda ngut'atho, nú'a ena gui mađi ri miqu'eiui ne gui su ngu grínsu sehe. 40 Ne gatho nú'a bi mąnga ra Moise ja ra ley, ne nú'a bi mąnga ma'ra yá 'mehni Ajuā, ne nuya yoho ya dąnga hmanda, go ri 'natho.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'ua ra nda Davi?

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

41 De mi 'buhnitho ya fariseo, ra Jesu bi 'yø'tuabi 'nara nt'ani nehe, 42 ne bi ñembabi:

—Xi'ahua, ¿te xi guí mañhu de ra Cristo rá 'mehni Ajuā nú'a ma da nda? ¿To'o guí emfua gue rá t'ua'a?

Ya fariseo bi dadi ne bi ñena:

—Rá t'ua ra nda Davi.

43 Nepu ra Jesu bi ñembabi'ua:

—Nu'bu ¿hanja ra Davi po rá ts'edi ra Maça Nđahi bi ma gue ra Cristo go gue'a rá Hmu? Ngue'a ra Davi bi ñena:

44 Ajuā ra Dada bi ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma ñei asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ua de nja'ti ri ua.”

45 Ha nu'bu go drá t'uhma ra Davi nura Cristo, nu'bu ¿hanja bi ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

46 Nu'bu ya fariseo himbi za te bi dadi, y desde ra pa'a ya ni 'na de gue'ua himbi za bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

23

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

1 Nepu ra Jesu bi zofu yá nxadi ne ra hmuntsja'i ne bi ñembabi:

2—Nubya ya fariseo ne ya xahnate de ra ley u't'a'ihu te rí bōni da mąnga ra ley nú'a bi 'yofu ra Moise.

3 Hangué gatho nú'a da xi'ahu'ua 'yø't'ehua, ne osti ma da zabi'ihu gui 'yøthu. Pe nehe oxqui tenbahu yá ts'o'befi'ua. Nu'a udi'ua gue'a xá hño, pe nu'á hingo øt'e nú'a udi'ua. 4 Nu'á tutua ya ja'i ya 'bats'i xi xá hñu, pe nu'á ni ts'ua yá mfats'i. 5 Nu'á øt'a yá 'befi ja yá thandi ya ja'i pa da pōnga yá hmi, asta cueta ya t'ofu ja yá de ne tsata ya pants'a xifri ja yá 'ye y ja xa nt'ofoni 'raya xeni de ra Maça T'ofu, ne nuyá he ma'na xá ma de yá he ma'ra ya ja'i pe yá nt'ets'itho. 6 Nu'á de ja 'nara ngo ri ho da hñudi ja ya mudi hudi pa da ñuni, ne ri ho da hñudi ja ya hoga hudi nuni ja yá nija pa da t'e'tsua yá nsu. 7 Nu'á ri ho dra zenjua ja ra tai condunthi ra t'equ'ei, ne ri ho da t'embabi gue go gue'ua xi ya hoga xahnate.

8 Pe nu'ahú oxqui hohu to'o da ñe'ts'a ri nsuhu

da 'ñeñ'ah_u gue go gyá xahnateh_u, ngue'a gatho'ih_u grí ncu_u, ne 'natho ri xahnateh_u 'b_ui, y nú'á go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá p_ehna Ajuá pa da ndá. ⁹Y nixi nú'u to'o xahn'a'ih_u nuua ja ra ximhai, oxqui emf_u gue go gue'u ri dadah_u, ngue'a 'natho ri Dadah_u 'b_ui, y nú'á go gue'a bí 'b_ui mahets'i. ¹⁰Y nixi oxqui ma gui hoh_u da t'eñ'ah_u gue go gyá ndah_u, ngue'a 'natho ri ndah_u 'b_ui, y nú'á go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá p_ehna Ajuá pa da ndá. ¹¹'B_u 'na de gue'ah_u da ne to'o da ndangui, mahyoni go gue'a dri 'b_egoh_u. ¹²Ngue'a nu'a tó'o ri 'ñexasebya, 'mefa da ua rá nt'ets'i, pe nu'a tó'o hingrá 'ñets'ibya, 'mefa go ma da t'e'tsua rá nsu ja rá thandi Ajuá.

¹³¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagyá yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Xcá co'th_u ra gosthi pa hinto da yut'a ja rá hmanda Ajuá, nixi guí c_uth_u, ha nixi guí hoph_u to'o da yut'i.

¹⁴¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Xi grí xadihma_u ja ri nijah_u ja yá thandi ya ja'i 'ñena hinte guí øth_u, pe 'nagyá yohmih_u ngue'a guí hanbah_u yá ngu ya 'bente vi-uda, hangue Ajuá ma'na ma da castiga'ih_u.

¹⁵¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagyá yohmih_u, huecate'ih_u

ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Nu'ah_u grí mah_uua grí mah_uni guí hoñh_u ya ja'i pa gui 'ñutuabih_u nú'a ri jamfrih_u, y nu'b_u ya bi gamfri'ih_u, nu'bú ma'na guí ts'ocuah_u yá mfeni, ne ma'na ya gá 'yenth_u ja ra nidu ngu nú'a hab_u grí maha nehe.

¹⁶¡Nu'ah_u guí ne gui 'ñuhmah_u ra 'ñu, pe nixi guí pah_u hab_u grí maha nehe, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a guí eñh_u gue 'b_u 'nara ja'i da jura po ra nija, hinte ri muui nú'a bi jura. Pe 'b_u da jura po ra oro nú'a ja mbo ra nija, nu'bú h_u, guí eñh_u gue ri muui nú'a bi jura. ¹⁷¡'Nagyá 'b_emfenih_u, ya xcá 'beh_u ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra nija o nú'a ra oro ja mbo ra nija? Ra nija gue'a ma'na ri muui, ngue'a ja xra japini ra oro. ¹⁸Nehe guí eñh_u gue 'b_u to'o da jura po ra ata hinte ri muui nú'a bi jura. Pe nu'b_u da jura por nú'a ra 'baha xa thuxa ja ra ata, nu'bú h_u guí eñh_u gue ri muui nú'a bi jura. ¹⁹¡'Nagyá 'b_emfenih_u, ya ma'na xcá 'beh_u ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra ata o nú'a ra 'baha xa thuxni ja ra ata? Ra ata gue'a ma'na ri muui ngue'a ja bri japini nú'a ra 'baha'a. ²⁰Hangue nu'a tó'o ri jura po ra ata, hingue h_onse po ra ata ri jura, nehe ri jura po gatho nú'a ra 'baha xa thuxni nehe. ²¹Ne nu'a tó'o ri jura po ra nija, hingue h_onse po ra nija ri jura, nehe ri jura po Ajuá ngue'a nu'a ja

'buhni'a. ²² Nu'a tó'o ri jura po mahets'i, hingue hõnse po mahets'i ri jura, nehe ri jura po rá hudi Ajuá ne por guesε Ajuá ngue'a go gue'a rá hudi'a.

²³ ¡Nú'ah_H xahnateh_H de ra ley ne nú'ah_H gyá fariseoh_H, 'nagyá yohmih_H, huecate'ih_H ngue'a ma xi dra castiga'ih_H! Nu'ahú guí 'uecju 'ret'a de ra bεxo pa Ajuá de nú'a guí tah_H 'b_H guí pah_H ra zi xac'ri, o ra zi ani, o ra zi cominu. Pe hingo guí øth_H nú'a ma'na mahyoni ngu mąnga ra ley, hinguí udih_H ra hoga'mai, nixi otho ri nthecateh_H, ne hinguí øth_H nú'a guí mañh_H. ²⁴ Nu'ahú guí ne gui 'ñuhmah_H ra 'ñu, pe nixi guí pah_H hab_H grí maha nehe. Nu'ahú guí njah_H ngu 'nara ja'i nú'a faxa ra t'afi pa hinda tho ya t'aca zu'ue, pe sta zi, tut'atho ya dąnga zu'ue, y nixi bi za te 'bε bi dut'i.

²⁵ ¡Nú'ah_H xahnateh_H de ra ley ne nú'ah_H gyá fariseoh_H, 'nagyá yohmih_H, huecate'ih_H ngue'a ma xi dra castiga'ih_H! Guí njah_H ngu ra xut'a vaso ne ra xut'a manza, x_Hqui hõnse de thi ha nu de mbo xi rá nts'o. Njab_H mbo ri mfenih_H nehe hinxá nt'axi ngue'a gyá ndusteh_H ne gyá ts'o'yoh_H. ²⁶ 'Nagyá godah_H. Hyeh_Hbu 'met'o ya ts'omfeni pa njab_H strá nt'axi'ih_H ne pa da za gui 'yøth_H nú'a xá hño.

²⁷ ¡Nú'ah_H xahnateh_H de ra ley ne nú'ah_H gyá fariseoh_H, 'nagyá yohmih_H, huecate'ih_H ngue'a ma xi dra castiga'ih_H! Guí njah_H ngu ya pantyo xi

xá nt'axi de thi ne ri hnequi mahotho, pe mbo xi rá dąma nts'o. ²⁸ Hangué nu'ahú guí njah_H nehe ngue'a guí 'ñet'a hoja'ih_H pe guí beñh_H ya ts'omfeni ne gyá yohmih_H.

²⁹ ¡Nú'ah_H xahnateh_H de ra ley ne nú'ah_H gyá fariseoh_H, 'nagyá yohmih_H, huecate'ih_H ngue'a ma xi dra castiga'ih_H! Guí jamasubih_H yá pantyo nú' yá 'mehni Ajuá xa du, ne guí cāth_H mahotho nuyá pantyo nu ma'ra ya hoja'i xa du. ³⁰ Ne guí eñh_H: "Nu'b_H ya gra 'buhmahe nuya pa'u, nu'bú hinstá faxhe ndu ma xitahe pa xa hyopa nú' yá 'mehni Ajuá." ³¹ Hangué nu'ahú guí mansεh_H gue go gue'a'ih_H gyá t'uh_H de nú' to'o bi hyopa yá 'mehni Ajuá. ³² Hangué nú'a hingo bi juata ndu ri xitah_H, ma go gui juadi gui 'yøth_Hbya.

³³ ¡Nu'ahú guí njah_H ngu ya qu'eña, hingui ma gui c'oth_H de ya dąnga ugui nú' ma gui thoh_H ja ra nidu! ³⁴ Ma ga pεhn'ah_H ma'ra ya 'mehni ne ma'ra ya bamhya ne ma'ra ya xahnate. 'Ra de gue'u ma gui hyoh_H, nu ma'ra ma gui tsuth_H ja ra pont'i, ha nu ma'ra ma gui na'mbabih_H ja ri nijah_H, ne hinhyab_H ma gui hoph_H da 'mai'u. ³⁵ Y njab_H ma go gui juth_H nehe de nú' ya hoja'i xa tho, bi mđi co ra Abé asta ra Sacaría nú'a mrá t' ra Berequía. Nura Sacaría go gue'a gá hyoh_H mbo ri nijah_H guetb_H ja ra ata. ³⁶ Xi majuani dí xi'ah_H gue nu'ahú ma go gui tuxh_H gatho nuya

thaiya.

Ra Jesu bi du rá mui po ya me Jerusale

(Lc. 13:34-35)

³⁷ Nu'ah_u me Jerusale, guí t_{edoh} ne guí hoph_u yá 'm_{eh}ni Aju_a nú'_u bí p_{eh}n'ah_u. ¡Hangu ya i'qui dá ne ga munts'ahm_a'ih_u ngu 'nara zi øni huixa yá zi t'_u'ni, pe nu'ah_u hingá neh_u! ³⁸ Nu'b_u nuri nguh_u ma da gose. ³⁹ Ngue'a dí xi'ah_u gue ya hingui ma gui yopa hyandgaguih_u asta hinga yopa pengui. Nu'b_u h_a, nu'ah_u ma gui 'ñeñh_u: “Xá nsunda nú'a to'o bá p_{eh}na Aju_a pa da nd_a ja guecj_u.”

24

Ra Jesu bi ma gue da nhu-ata ra ndanija

(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Nep_u ra Jesu bi b_{oni} de ra ndanija, ne ya mi 'ba'ñu'a yá nxadi bi e bi z_{adi} pa bi 'ñutuabi gatho nuya ngu de ra ndanija. ² Nu'b_u ra Jesu bi 'ñembabi'_u:

—Xi majua_{ni} dí xi'ah_u, gatho nuya nguy_u ma da nhuati ne hinda ma da gohi ni 'nara do mañ_a co ma'na rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ De guehni bi ma ra Jesu co yá nxadi pa ja ra t'øhø 'bo Olivo, ne ja bá huhni ra Jesu. Nep_u bi joni yá nxadi pa bi 'yamba seh'e'a ne bi 'ñembi:

—Dí ne xi gui xicje ha'm_u ma da nja nú'a gá ma, ne

te ma nt'udi ma ga hanthe pa ga pahe gue ya ma gui yopa penguiua ma'na'qui, ne pa ga pahe ha'm_u rá uadi ra ximhai.

⁴ Nu'b_u ra Jesu bi d_{atuabi} ne bi 'ñembi:

—Jamasu_h oto sti ma da hya'ah_u. ⁵ Ngue'a ma da 'ñehe ndunthi nú'_u to'o di ñ_a de ma thuhu ne di eñ'_u: “Nugui go drá Cristo bá p_{encagui} Aju_a pa ga nd_a.” Y njab_u ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. ⁶ Nehe ma gui 'yødeh_u da hm_a de ya tuhni nú'_u ya ja, ne nú'_u hingui jatho. Pe nu'ah_u osti ma da du ri m_{uih}, ngue'a p_e'tsi te da njab_u. Pe hingo gue'a rá uadi ra ximhai ngue'a ri 'b_{etho} ma'ra te da nja. ⁷ Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra ya hnini. Ma da nja ra d_{anga} thuhu ne ya d_{anga} hñeni, ne ma da nja ya mbimhai hab_uraza. ⁸ Y gatho nuya dum_{uiya}, guehya ya m_{adi} h_{gui}.

⁹ Nú'_u hingyá gamfri ma da g_u'ah_u da nap'ah_u o da hyo'ah_u, ne toraza da utsa'ih_u ngue'a xcá camfriguih_u. ¹⁰ Ha nuya pa'_u ndunthi ma da 'b_{edi} yá jamfri, ne ma da 'ñ_{utsa} 'na ngu ma'na, ne ndunthi ma da da yá miqu'eiu_i. ¹¹ Y ma da 'm_u ndunthi ya hyate b_{adi}, da 'ñena gue go xuá mehna Aju_a, ne ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. ¹² Ndunthi ya ja'i ma da 'b_{edi} ra hm_{ate} ngue'a ma'na xi ma da nd_{angui} ra ts'oqui gatho ja ra ximhai. ¹³ Pe nu'a tó'o hinda 'uegue de Aju_a, nú'a go gue'a ma da mpøhø.

¹⁴ Ma da nt'øde ra noya gue ra Ndā de mahets'i ma da 'ñehe pa da ndā. Nuná ma da nt'øde ja gatho rá nguni ra ximhai pa njabū da 'yøde gatho ya ja'i de gatho ya hnini. Nepū de gue'a ja dí uadi ra ximhai.

¹⁵ Ra Dañe nú'a mrá 'mehni Ajuā bi 'yofo de nú'a ra ts'ot'øt'e ma da nja mbo ja ra ndanija de Jerusale pa da nts'onga ra ndanija. —Nu'a tó'o da hñe'ta nuna t'ofona mahyoni da badi xá hño te mā. — Ha nu xcrí hyanthū da t'øt'a njabū mbo ra ndanija, nu'bú njabū gui pahū gue ya bi zø ra ora. ¹⁶ Nu'bú nu'ahū me Judeahū, ma gui 'bathū grí maha ja ya t'øhø. ¹⁷ Y 'bū gri 'yohū ja rá patio ri nguhū, oxqui ma gui cūthū 'met'o pa te gui hñāxhū, gue'a mahyoni gui dama maha. ¹⁸ 'Bū gri 'yohū ra 'befi ja ya huāhi, oxqui penjū ja ri nguhū pa gui hñāxa ri hehū. ¹⁹ Huecazite nú'ū ya 'behñā di da'thi ne dya nzū nuya pa'ū. ²⁰ 'Yaphū Ajuā gue nú'a ra pa xcrí 'bathū, hindi ta ya tsε nixi dra pa dega tsaya. ²¹ Ngue'a nuya pa'ū ma da nja ndunthi ya ts'othogui nú'ū hinhya'mū xa hnequi desde bi mudi ra ximhai, ne nixi hinda ma da yopa nja ma'na'qui. ²² Ajuā ma da 'yøt'e pa hinda njabū ndunthi ya pa, gue'a nu'bū da njabū ndunthi ya pa, nu'bú da du gatho. Pe po rá ngue ya gamfri, Ajuā ma da 'yøt'e pa da thogui 'bestho nú'ū ya pa dega ts'othogui.

²³ Nu'bū 'na to'o da 'ñeñ'ahū gue nuua ja 'bucua ra Cristo

nú'a bá pēhna Ajuā pa da ndā, o bí 'būi ringuehni, oxqui ma gui camfribihū. ²⁴ Ngue'a ma da 'mūi 'raya ja'i da 'ñena gue go di gue'ū ra Cristo nú'a bá pēhna Ajuā pa da ndā, ne ma da 'mū ma'ra ya hyate badi. Nú'ú ma da 'ñudi ndunthi ya dānga nt'udi ne da 'yøt'a ya t'øt'e 'ñena xi ma juani pa da hyat'a ya ja'i, ne da nehma'ū da hyat'a ya gamfri nehe. ²⁵ Ya stá 'bet'o'ihū ra noya de nú'a ma da nja, hangue ostí ma da tha'ahū. ²⁶ Hanguē 'bū da t'eñ'ahū gue ra Cristo bí 'būi ja ra mbonthi, oxqui ma gui mahani. O 'bū da t'eñ'ahū: “Ndi bá ehū ja 'bucua mbo ra ngu”, oxqui ma gui camfribihū. ²⁷ Ngue'a nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i xcrá thamfrihū da dama zøhø ne da hnequi gatho ja ra ximhai nja ngu 'nara huei ri yot'a mbøxhyadi ne asta yūhyadi. ²⁸ Nuya pa'ū ma da nja ngu ya pada ri munts'i habū 'beni nú'a te xa du.

Ra Jesu bi mā hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

²⁹ Ngu da thogui nuya pa'ū dega ts'othogui, 'bestho ma da 'mεxuui ra hyadi, ne ra zānā hinda ma da yot'i. Ya tsø ma da dagui de mahets'i, y mahets'i ma da huat'i nts'edi. ³⁰ Nepū ma da hnequi 'nara nt'udi nuni mahets'i de rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ne gatho ya ja'i de ra ximhai ma da nzoni nu stí hyandi da zøhø, nu sta 'ñehe ja 'nara guui con gatho rá ts'edi ne

co rá nsunda pa da e da nda. ³¹ Ma da nt'ode 'nara trompeta, nepu Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da mehna yá enxε gatho ja rá ngu ni ra ximhai pa da munts'a gatho nú'u xa huahni'a.

³² 'Yohu nuna ra 'bede de ra igo: Nu xcri hyanthu gue ya ja yá 'roho ne ya ja yá xi, nu'bú gui pahu gue ya ma da zohø ya pa dega pahyadi.

³³ Hangu nu xcri hyanthu da nja gatho ngu nú'a dí xi'ahu, pahu gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya ma dua yopa pengui. ³⁴ Xi majuani dí xi'ahu gue gatho nuya ma da mudi da nja ante da du nuya ja'i 'buibya ja ra ximhai.

³⁵ Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'mu da uadi, ma da nja pa nzantho.

³⁶ Ni 'na hinto padi ra pa nixi ra ora nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nixi nú'a, nixi ya enxε bí 'bu mahets'i hingui padi, hønse ma Dada ha, go padi ha'mu da 'ñehe.

³⁷ Ha nu sta yopa 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da nja ngu nú'u ya pa de ra Noé. ³⁸ Nuya pa'u ante da ñuxa ra dehe ja ra ximhai, ya ja'i mi ñuni mi tsithe ne mi øt'anthati ngu xi yá nzai. Mi øt'a njabu asta nú'a ra pa bi yat'a ra Noé ja ra danga motsa nú'a xqui hyoqui.

³⁹ Nepu mi damfri'u bi ñuxa ra dehe ja ra ximhai ne bi jat'i gatho nú'u ya ts'oja'i. Ma da njabu nehe nú'a ra pa rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

⁴⁰ Nuya pa'u, 'bu yoho ya

'ñohø di 'yo ra 'befi 'nadbū ja ra huahi, sta damfri da ts'ixa 'na de gue'u, ha nu ma'na da gohni. ⁴¹ 'Bu yoho ya gu ni di 'bu 'nadbū, sta damfri da ts'ixa 'na de gue'u, ha nu ma'na da gohni.

⁴² Hangu ndø'mhu, ngue'a hingui pahu ha'mu ma da zohø ri Hmuhu. ⁴³ Ya gui pahu, 'bu 'nara me ngu di pahma te ma ora da zohø 'nara be, nu'bú hinda 'ñaha'a pa hinda hopa ra be da xocua rá ngu pa da bepabi. ⁴⁴ Hangu ne'ahu xi da ndø'mhu, ngue'a xcri thamfrihu da zohø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'bego ne ra ts'o'bego

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ Nu'a tó'o ra hoga 'bego ne xi ra hoja'i tsa da t'ent'ua rá 'ye rá ngu rá hmu, nehe da t'ent'ua rá 'ye ya 'bego nú'u hoqui te da ts'i ora mahyoni.

⁴⁶ Nu'bú xi da johya nú'a ra hoga 'bego nu sta zohø rá hmu da zudi di øt'a ngu nú'a rí 'ñehe. ⁴⁷ Xi majuani dí xi'ahu, nura hmu'a ma da hñuxa dega 'betri nú'a ra 'bego pa da supa gatho nú'a te pε'tsi. ⁴⁸ Pe xi'bu nura 'bego'a da bøni dra ts'o'mai y da beni gue rá hmu hinga 'bestho da dama mengui, ⁴⁹ nepu nu'a da mudi da na'mba yá mi'bégoui, ne da ma da ñuniui ne da ntsiui ya tixfani.

⁵⁰ Ha sta damfri da zohø rá hmu nú'a ra ora hindi tø'mi.

⁵¹ Nu'bú nura hmu'a ma xi da ncue co nurá 'bego'a, hangu

da umba 'nara danga castigo, ne da mehna habu 'bu ya yohmi pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.

25

Ra 'bede de 'ret'a ya nxutsi

¹ Nurá yo'ñehe ra Nda de mahets'i ma ga hyecuah_u ngu ra 'bede de 'nara nthati bi nja. 'Ret'a ya nxutsi bi hñaxa yá ñot'i dega aceite pa bi ma bá thadi nú'a ra 'ñohø mi ma da nthati. ² Ha de nú'u 'ret'a ya nxutsi, cut'a xqui hñoqui co yá ñot'i, pe nú'u má cut'a hinxqui hñoqui. ³ Ha nú'u cut'a hinxqui hñoqui, himbi hñaxa ndunthi ra aceite pa da xit'a ja yá ñot'i. ⁴ Pe nu'u má cut'a xqui hñoqui ha, bi ñu'tsa yá ñot'i co ra aceite, nehe bi hñaxa 'nara xito mi ñuts'i pa sta thegue nú'a mi po ja ra ñot'i da xit'a ma'na.

⁵ Hinga 'me bi zøhø nú'a mi ma da nthati, hangue gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi bi z_u ra t'ah_a ne bi 'ñah_a. ⁶ Y ngu made ra xuui bi nt'øde 'nara hmafi ne bi t'emba ya nxutsi: "¡Ya xa 'ñecua núni ma da nthati, bá eh_u gui thadih_u!"

⁷ Nu'bú 'bestho bi nuhu gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi ne bi m_udi bi tsøgue yá ñot'i. ⁸ Ha nú'u cut'a hinxqui hñoqui, 'bestho bi 'ñembabi nú'u má cut'a xqui hñoqui: "Xecje ts'u ri zi aceiteh_u ngue'a ya huet'atho ma ñot'ih_e." ⁹ Ne nú'u ya nxutsi xqui hñoqui bi dátuabi nú'u má cut'a ne bi 'ñembi: "Hina, hinga xe'ahe, xi'b_u ga njaheb_u ngu'ah_u. Ma'na xá hño grí maha gui

tañhu habu bí 'ba. Bá tañhu pa gue'ah_u." ¹⁰ Pe de bi ma'u da danga ra aceite, nura ora'a bi zøhø nú'a mi ma da nthati. Nu'bú nú'u cut'a ya nxutsi xqui hñoqui bi meui ne bi yut'ui'u mbo habu mi ma da nja ra ngo dega nthati. Nep_u 'bestho bi jot'a ra gosthi. ¹¹ Ha 'mefa bi zøhø nú'u ma'ra ya nxutsi ne bi 'ñeñ'u: "¡Xogaguihe ra gosthi, zi Hmu, xogaguihe!" ¹² Pe nú'a to'o mi ma da nthati bi dátuabi'u ne bi 'ñembi: "Xi majuaní dí xi'ah_u gue hindí pa'ah_u to'o'ih_u."

¹³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Hangue nu'ah_u hñoç_u ne xi da ndø'mh_u, ngue'a hingui pah_u te ma pa ni te ma ora ma da zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra 'bede de 'nara hmu bi zocua ra boja yá 'bego

¹⁴ Nehe rá yo'ñehe ra Nda de mahets'i ma ga hyecuah_u ngu rá 'bede 'nara hmu co yá 'bego. Nú'a ra hmu ya mi 'ba'ñu da ma ja ma'na ra hai yab_u, ne bi zohna 'rayá nzai 'bego pa bi zocuabi rá boja pa da xu de da pengui.

¹⁵ 'Na de gue'u bi zocuabi cut'a 'mo, ma'na bi zocuabi yo 'mo, ha nu'a ma'na bi zocuabi 'na 'mo. Ngu rá ndangui rá mfadi cada 'na, gue'a rá ndunthi ra boja bi ts'ocuabi. nep_u ra hmu bi gu rá 'ñu bi ma. ¹⁶ Nú'a ra 'bego xqui ts'ocuabi cut'a 'mo, nu'a bi ma bi p_unts'a nura boja'a ne bi dah_a má cut'a 'mo. ¹⁷ Ha nu'a tó'o xqui ts'ocua yo 'mo mbexo, bi p_unts'a nú'a ra boja'a, ne bi dah_a má yo 'mo.

18 Pe nu'a tó'o xqui ts'ocua 'na 'mo mbexo, nu'á bi ma bá xei 'nara o'tsi ne bi 'yagui nú'a ra boja xqui zocuabi rá hmu.

19 Bi thogui ndunthi ya pa, nepu bi zøhø ra hmu bi 'ñut'uendaui yá 'bego. 20 Bi zøhø 'met'o nú'a xqui ts'ocua cat'a 'mo, ne bi umba rá hmu nú'a má cat'a 'mo xqui dāha de nú'a xqui ts'ocuari, ne bi 'ñembabi: “Gá tsogagui cat'a 'mo, pe nubyá jaua nuna má cat'a 'mo stá taha de nú'a gá tsogagui.” 21 Nu'bú ra hmu bi dadi ne bi 'ñena: “Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá padi xcá japi da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyahu.” 22 'Mefa bi zøhø nú'a to'o xqui ts'ocua yo 'mo, ne bi 'ñemba rá hmu: “Gá tsogagui yo 'mo, pe nubyá jaua nuna má yo 'mo stá taha de nú'a yo 'mo gá tsogagui.”

23 Nu'bú ra hmu bi dadi ne bi 'ñembabi: “Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá padi xcá japi da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyahu.” 24 Pe nu mi zøhø nú'a ra 'bego xqui ts'ocua 'na 'mo, nu'á bi 'ñembabi rá hmu: “Nuga dí padi gue xi grí japa ri 'bego da mpefi nts'edi ne guí xofu habu hingo xcá pot'i, ne guí munts'a ra trigo habu hingo xcá piqui. 25 Hangué nuga dá tsu'i, xi'bu ga tuxa ra thai, hangué dá

ma dá agui ri boja ja ra hai. Pe nubyá jaua nuna gá tsogagui.” 26 Bi dadi ra hmu ne bi 'ñembabi: “Nu'i 'nagrá ts'o'mui ne 'nagrá dāhñe 'bego, 'bu guí beni gue dí xofu habu hingo stá pot'i ne dí munts'i habu hingo stá piqui, 27 nu'bú zha gue himi tsa xcá nu te xcá 'yøt'e pa xa xu ma boja dá tsoc'a'i pa xa t'acagui rá taha ma boja núya dá tsøhø?” 28 Nepu ra hmu bi 'ñembabi nú'u to'o mi 'ñoui: “Hñambabihu nú'a ra boja dá tsocuari nuni ra dāhñe 'bego, ne umfu nú'a to'o pe'tsa 'ret'a 'mo. 29 Ngue'a nu'a tó'o pe'tsi, ma'na ma da t'umbabi pa asta da bonguabi. Pe nu'a tó'o ts'atho pe'tsi, nu'á da thambabi nú'a ts'u pe'tsi pa ya hinte da me'tsi. 30 Hangué nú'a ra 'bego hinte rá 'befi, ma'na xá hño juhu ne 'yenthu ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustrí yá ts'i.”

Ra Jesu ma da hñ'amba nguenda ya ja'i de ra ximhai

31 Nu sta 'ñehe pa da nda Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da 'ñoui gathu yá enxé, ne ma da hñudi ja rá maça hudi con gathu rá nsunda. 32 Nuni ja ma da munts'ini gathu ya ja'i de gathu rá nguni ra ximhai, y nura Nda ma da 'ueca 'na ngu 'na, ngu øt'a ya ma'yo co ya zi deti ne ya t'axi. 33 Nu'á ma da 'ba'ma ja rá 'ñei gathu ya zi deti, ne nu ja rá ngaha ja ma da 'bam'ni gathu ya t'axi. 34 Nu'bú ma da 'ñembabi nú'u di 'bai ja rá 'ñei: “Bá ehú nu'ahu xa jap'ahu ma

Dada. Ma gui cuthabya nuni mahets'i hab_u bí manda ma Dada nuni hab_u xqui thoqui pa gue'ah_u de ante da thoca ra ximhai. ³⁵ Dí 'ñepi gui cuthani ngue'a nú'b_u mi tsuca ra thuhu, go gue'ah_u gá 'racj_u te dá tsi. Ne nú'b_u mi tsuca ra nduthe, go gue'ah_u gá 'racj_u ra dehe dá tsi. Ne nú'b_u ndí ne'ñu, go gue'ah_u gá 'racj_u ntsaya dá oxi. ³⁶ Ne nú'b_u mi otho te ga he, go gue'ah_u gá 'racj_u te dá he. Ne nú'b_u ndrí hñeni ne dá ofadi, go gue'ah_u gá ma gá c'ascah_u.” ³⁷ Nu'bú nú'u to'o xa 'yøt'e xá hño ma da dadi ne da 'ñena: “Ma zi Hmu'ihe, çha'm_u dá hant'ahe gue mi tsu'a ra thuhu nep_u dá 'ra'ahe te gá tsi? O çha'm_u dá hant'ahe gue mi tsu'a ra nduthe nep_u dá 'ra'ahe ra dehe? ³⁸ O çha'm_u dá hant'ahe gue ngrí ne'ñu nep_u dá 'ra'ahe ntsaya gá oxi? O çha'm_u dá hant'ahe gue mi otho te gui hye, nep_u dá 'ra'ahe te gui hye? ³⁹ O çha'm_u dá hant'ahe ngrí hñeni o nguí ofadi nep_u dá ma dá c'a'ts'ahe?” ⁴⁰ Nu'bú ra Nda da datuabi ne da 'ñena: “Xi majuani dí xi'ah_u gue nu'b_u gá faxh_u 'na de guehy_u ma cu hinte mri muui ja yá thandi ya ja'i, pah_u gue go guecagui gá faxcah_u.”

⁴¹ Nep_u ra Nda da 'ñembabi nú'u dí 'bai ja rá ngaha: “Nu'ah_u 'ueh_u de gueque. Nu'ah_u xa zu'ah_u rá cue Ajuá, grí maha pa ja ra nidu hab_u zø ra tsibi pa nzantho, nuni hab_u xa thoqui pa ra ts'ondahi ne yá ts'o'εnxε.

⁴² Ngue'a mi tsuca ra thuhu pe nu'ahú hingá 'racj_u te dá tsi. Ne mi tsuca ra nduthe pe nu'ahú hingá 'racj_u ra dehe dá tsi. ⁴³ Ne nú'b_u ndí ne'ñu, nu'ahú hingá 'racj_u ntsaya dá oxi. Ne mi otho te ga he pe nu'ahú hingá 'racj_u te dá he. Ne nú'b_u ndí hñeni ne ndí ofadi, nu'ahú hingá ma gá c'ascah_u.” ⁴⁴ Nu'bú nú'u ya ts'oja'i ma da dadi ne ma da 'ñena: “Ma zi Hmu'i, çha'm_u dá hant'ahe mi tsu'a ra thuhu o ra nduthe, o ngrá ne'ñu, o bi 'ñotho te gui hye o gá hñeni o gá ofadi, nep_u hindá fax'ahe?” ⁴⁵ Nep_u ra Nda da datuabi ne da 'ñembi: “Xi majuani dí xi'ah_u, nu'b_u hingá faxh_u 'na de nuy_u ma zi cu hinte mri muui pa ja ri thandih_u, pah_u gue go guecagui hingo gá faxcah_u.” ⁴⁶ Nu'bú nuya ts'oja'i ma da ma pa ja ra nidu hab_u da 'm_ui pa nzantho. Ha nu'u tó'o xa 'yøt'e xá hño ma da yut'a mahets'i hab_u bí ja ra te pa nzantho.

26

Ya nda gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da g_u ra Jesu (Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi manga gatho nuya noyaya, bi 'ñembabi yá nxadi:

²—Ngu guí pah_u gue hønse yo pa ri 'bedi pa da t'øt'a ra ngo dega pascua, ne nuya pa'u gue'b_u ma dra da Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa dra pont'i ne da tho.

³ Ne nura pa'a bi m̄anga njabu ra Jesu, nuyá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, bi munts'i'ua ja rá ngu ra Caifá nú'a to'o xi mrá danga nda gá macja. ⁴ Nuni ja guehni bi 'ñu'ti'ua pa hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da za da gu ne da hyo. ⁵ Ne bi bense'ua bi 'ñémbi'ua:

—Nubyá hinga ma ga øthu núna dí beñhu ga øthu ngue'a ra ngo, pa hinda ñants'a ya ja'i.

'Nara'behña bi go'tsujará ñaxu ra Jesu 'nara hoga ñani
(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra t'uca hnini Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø. ⁷ Ha ra Jesu mi hudi ja ra mexa, ne de gue'a bi zønga 'nara 'behña mi ha 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara dehe xi mi yuni xá cahi ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsua ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra dehe'a. ⁸ Ha nu mi hyanda ya nxadi nú'a mi ø't'a nú'a ra 'behña'a, bi bø yá cue ne bi 'ñena:

—¿Hanja bri fantho nuna dehe xi rá madi? ⁹ Nuna deheni xa za xa 'ba hmaha, ngue'a ri muui ndunthi ra boja, ne xa t'umba hmaha 'nara mfats'i ya hyoya.

¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'ua ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí mañhu njabu de nú'a bi 'yøt'a nuni ra zi

'behña? Nuni xa 'yøt'a 'nara hño pa guequi. ¹¹ Oguí hyøcju nú'a xa goxcagui, ngue'a nuya hyoya ma gui 'bahu nzantho con gue'ua, pe nugui hingá nzantho ma ga 'bui con gue'ahua. ¹² Nuni bi goxcagui nú'a ra dehe yuni xá cahi pa nu xcrá nt'agui. ¹³ Xi majuani dí xi'ahua gue haburaza de ra ximhai da hmanga ma noya, nehe da hma de nú'a xa 'yøtcagui nuni ra zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Nepu 'na de gue nú'ua 'ret'amayoho ya nxadi mrá thuhu ra Juda Iscariote bi ma bá c'a'tsa ya nda gá macja, ¹⁵ y nu'á bi 'ñembabi'ua:

—¿Hangu guí 'racju pa ga da'a'ihu ja ri 'yehu ra Jesu?

Nu'bú 'bestho ra ora'a bi gohui'ua 'nara cohi, ne ya nda gá macja bi umbabi ra Juda Iscariote 'natema'ret'a ya t'axboja. ¹⁶ Y desde ra pa'a ra Juda mi honi hanja da za da da ra Jesu ja yá 'ye'ua.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹⁷ Nepu bi dat'a ya pa de 'nayá ngo ya xodyo, gue'a ra ngo de ya thuhme nsi ra nzoi. Y nú'a ra madi pa de ra ngo, yá nxadi ra Jesu bi ma bá tsadi pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Habu guí ne ga hocje ra hñuni dega pascua?

¹⁸ Ha ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja ra hnini bá c'a'tshu 'nara 'ñøhø ne gui 'ñembabihu: “Bá pencahe ra Xahnate gue ga xi'ahé njaua ngu nú'a bá ma: Ya ma da dat'a ma ora, ne pe'tsi te ga øthe ra hñuni dega pascua co ma nxadi ja ri ngu.”

19 Nu'bu ya nxadi bi 'yøt'e ngu nú'a xqui 'bepabi ra Jesu, hangue nu'ú ja bá hocni ra hñuni dega pascua.

20 Nu mi nxuui ra Jesu bi hñudi ja ra mexa con gatho nú'u 'ret'amayoho yá nxadi.

21 Ha de mri ñuñ'u, ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuaní dí xi'ahu gue 'na de gue'ahu ma gui dagaguihu.

22 Nu'bu gatho yá nxadi bi du yá mai, ne nu'ú 'na ngu 'na bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go guecagui?

23 Y ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o drí ñu'mebya ja 'nadra manza, nú'a go gue'a ma da dagagui. 24 Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya 'yo ra 'ñu pa da t'øt'e ngu nú'a mąnga ra Maça T'ofu, pe huocate nú'a ra ja'i to'o ma da da'a. Ma'na xá hño hinxá 'muhma nú'a ra ja'i'a.

25 Nepu ra Juda nú'a to'o mi ma da da ra Jesu bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Xahnate, ¿ha gue go guecagui?

Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Haha, go nu'i.

26 Nura ora mri ñuni'u, ra Jesu bi gu ra thuhme, bi 'yapa Ajuá rá Dada da japi, ne bi heque, nepu bi umbabi yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Tsihu nuna thuhme, nuna go guehna ma ndo'yo.

27 Nepu bi gu ra vaso nú'a mi po ra vinu, ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada, nepu bi umba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Tsihu nuna vinu grí gathohu. 28 Nuna go guehna ma ji ma da mfani pa da put'a yá ts'oqui gatho ya ja'i. Nehe go guehna ra seña de ra 'ra'yo cohi. 29 Pe dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ma'na'qui nuna ra vinu dega obxi con gue'ahu nuua ja ra ximhai. Ma ga yopa tsi ma'na ra 'ra'yo vinu con gue'ahu, pe nuni mahets'i habu bí manda ma Dada.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

30 Ha nu mi uadi bi duta 'nara jahña, bi ma'u pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. 31 Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura nxuui bya gatho'ihu ma da du ri maihu ne ma gui tsogasehuua. Ngue'a Ajuá ma Dada mąnga njaua ja ra Maça T'ofu: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti ri su'a ma da nxani haburaza,” njabu ena. 32 Hangue nugui ma da thogagui, pe nu xcrá yopa nte, ma ga 'bet'o de gue'ahu pa Galilea.

33 Nu'bu ra Pedro bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Masque gatho ma'ra da 'uegue de gue'a'i, pe nugui hinhya'mu ga 'uegue de gue'a'i.

³⁴ Ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Xi majuañi dí xi'a'i gue núbya dí nxuui ma gui cøngagui hñu'qui ante da mafi ra me'nja.

³⁵ Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Masque ga tuui mahyεgui pe hinhya'mu ga cøñ'a'i.

Y gatho ma'ra ya nxadi bi ma njabu nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajuá rá Dada nuni Getsemani

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Nepu ra Jesu bi zøhøni co yá nxadi ja nú'a ra luga rá thuhu Getsemani, ne bi 'ñembabi'u:

—Cøhuua, nugui ma ga thogui má ts'u ringuehni pa ga apabi Ajuá ma Dada.

³⁷ Nu'bú nu'á bi zixa hñu yá nxadi, ra Pedro ne nú'u yoho yá t'u ra Sebedeo, bi thogui má ts'u ringuehni. De guehni ra Jesu bi madi bi ntsø'mi ne xi bi du rá mu. ³⁸ Ne bi 'ñembabi nú'u hñu yá nxadi:

—Xi tu ma muiga asta dí ne ga tu co ra dumui. Cøhuua, oxqui ahahu, ma ga aphu Ajuá mahyεgui.

³⁹ Y ra Jesu bi thogui má ts'u de habu bi gohi yá nxadi, nepu bi me rá hmi ja ra hai, ne bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñembi:

—Ma Dada'i, nu'bu da zahma, dá thoguitho nuna ts'othogui ma ga thogui, pe

nu'bu hina, 'yøt'e nú'a go ri pahague, hingo nú'a go ga nega.

⁴⁰ Nu'bú ra Jesu bi mengui pa habu xqui gohi nú'u hñu yá nxadi, ne nu'ú bi zudi mi aha, hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hinxa za xcá tsethu ra t'aha madi 'na ora mahyεgui con guequi?

⁴¹ Nuhuhu ne 'yaphu Ajuá pa gui tsethu ya ts'othogui. Xi majuañi dí xi'ahu gue ri mfenihu ja rá ts'edi, pe nuri ndo'yohu otho rá ts'edi pa gui tsethu.

⁴² Ra Jesu bi menga ma'na'qui habu xqui 'yapa Ajuá rá madi, ne bi 'ñena ma'na'qui njaua:

—Ma Dada'i, 'bu hinda za da thoguitho nú'u ya ts'othogui ma ga thogui, nu'bú 'yøt'e nú'a go ri pahague.

⁴³ Nepu ra Jesu bi yopa mengui ma'na'qui habu xqui zogui nú'u hñu yá nxadi, ne bi zudi mi aha ne nixi mi tsa da zøt'a yá da ngue'a xi mi tedi ra t'aha. ⁴⁴ Nu'bú ra Jesu bi zoguini'u ma'na'qui, ne nu'á bi yopa menga rá hñu'qui pa habu mi apabi Ajuá, ne guet'atho ya noya bi ma ngu nú'u xqui mañ'a. ⁴⁵ Nepu bi yopa menga ma'na'qui pa habu xqui zogui nú'u hñu yá nxadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nubyá ha, dá zu ri t'ahahu ne tsayahu xá hño. Ya bi zø ra ora gue ya ma dra da ja yá 'ye ya 'yøt'ats'oqui Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ⁴⁶ Nanju

maha, ngue'a ya xa 'ñepu nú'a to'o ma da dagagui.

Brijunts'ahni ra Jesu

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a ra ora mi m̄anga njabu ra Jesu, bi zøhø ra Juda 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi, mbra 'ñoui ndunthi ya ja'i, 'ra mbra hñā ya huai ha nu ma'ra mbra hñā ya za. Nuya ja'i'u bá pehna yá ndaxjua ndā ya xodyo ne ya ndā gá macja. ⁴⁸ Ra Juda nú'a to'o xqui pa ra Jesu ya xqui umba 'nara seña nuya ja'i ne xqui 'ñembabi:

—Nú'a gui hyanthu ga tsu'tsuabi rá hmi, nú'a go di gue'a, ne gui dama jahu.

⁴⁹ Nu'bú ra Juda bi ma bá tsudi ra Jesu. Nepu bi zenjua ne bi 'ñembabi:

—iAjuā da jap'a'i, Xahnate!

Ne 'bestho bi zu'tsi.

⁵⁰ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Xi'ague, ¿te rá 'be xqui 'ñeque?

Nu'bú ya ja'i 'bestho bi gu ra Jesu pa bi zixa nts'ahni.

⁵¹ Y ngu bri ju ra Jesu, 'na de gue nú'u mri 'ñoui'a bi c'o'tsa rá mahuai ne bi hye'cua 'nará gu 'nará 'bego ra ndā gá macja. ⁵² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi nú'a mi ha ra mahuai:

—Pe'tsa ri huai ja rá nt'o, ngue'a gatho nú'u to'o hote co ra huai, co ra huai dí tho nehe. ⁵³ Nugui da zahma ga apa ma Dada dua pencagui ya 'motho gá enxε, y nu'a dua pencahma 'bestho. ⁵⁴ Pe nu'bú, ya hinda za da nja ngu

nú'a m̄anga ra Maça T'ofu nú'a ena gue mahyoni ga thogui ngu nú'a dí thoguibya.

⁵⁵ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿Sague drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? Hyastho ndí 'bui ja ra nija pa ndí xahn'a'ihu ne hinhya'mu gá jugaguihu. ⁵⁶ Pe pe'tsi gatho da njabu pa da nja ngu nú'a bi m̄anga yá 'mehni Ajuā ja ra Maça T'ofu.

Nu'bú gatho yá nxadi bi hyehni ra Jesu ne bi 'bat'i'u.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a ndā gá xodyo

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Nu'bú nú'u to'o xqui gu ra Jesu bi zits'i pa habu mi 'bui ra danga ndā gá macja nú'a mrá thuhu ra Caifá, nehe ja xqui munts'ini nuya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndā.

⁵⁸ Ha nura Pedro mi 'befatho zi yabu mri dena ra Jesu, bi zøni asta ja rá patio rá ngu ra danga ndā gá macja. Nuni ja bi gohni'a habu mi 'bui ya gants'ahni pa da hyandi'a te da t'ø'tua ra Jesu.

⁵⁹ Ha nuya ndā gá macja ne ya ndaxjua ndā mahyεgui con gatho ma'ra ya ndā gá xodyo mi honi to'o da manbabi ra Jesu masque dega nc'uamba, pa da za da tho. ⁶⁰ Pe himbi za te bi ts'utuabi, masque ndunthi ya ja'i bi gu'tsua ya nc'uamba. ⁶¹ Pe 'mefa bi 'muhni yoho ya c'uamba ja'i bi 'ñena:

—Nuna 'ñøhøni bi 'ñena gue da za da yø'tuabi rá nija Ajuā

ne rá hñupa da za da yopa 'ba'ma ma'na'qui.

⁶² Nu'bu nura danga nda gá macja bi 'mai ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Ha gue hinte gui thadi? ¿Ha gue majuani nú'a hma de gue'i?

⁶³ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Nu'bu nura danga nda gá macja bi 'ñembabi:

—De rá thuhu Ajuá nú'a te, xi da xicje, ¿ha gue go gue'i grá Cristo rá T'u'i Ajuá bá pehn'a'i pa gui nda?

⁶⁴ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñena:

—Haha go guecagui, ngu nú'a gá ma. Nehe dí xi'ahu gue nuya pa xa 'ñepu ma gui hyanthu Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a ja rá ts'edi. Y nehe ma gui hyanthu dua ehe ja ya guui.

⁶⁵ Nu'bu nura danga nda gá macja bi danga yá he ngue'a bi beni gue ra Jesu xqui ñama'ñu de Ajuá, ne bi 'ñena:

—Nuna 'ñøhøni ri 'ñet'a Ajuá. ¿Te ga 'bepu ma'ra to'o da xicju de guehni? Ya gá 'yøsehu nú'a te bi ma. ⁶⁶ ¿Te guí mañhu?

Ha nu'u ma'ra bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuní go 'nara danga nduthai, hangue rí 'ñepi da tho.

⁶⁷ Nu'bu 'ra de gue'u bi zo'tsuabi rá hmi ne bi na'mbi, ha nu ma'ra bi me'ti, ⁶⁸ ne bi 'ñembabi:

—Nu'i guí ena gue go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuá pa gui nda. Nu'bu, 'bu grá

baði, xicje xa, ¿to'o nú'a bi nap'a'i?

Ra Pedro bi gønga ra Jesu

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Nura ora'a, ra Pedro mi huhnitho ja ra patio, nepu 'nara nxutsi mrá 'bego bi ma bá tsudi'a ne bi 'ñembabi:

—Ne'i go gue'i nguí 'ñoui ra Jesu nú'a ra me Galilea, ¿ha ngue ha?

⁷⁰ Ha nura Pedro bi ncøni de ja yá thandi gatho ya ja'i mi 'bahni ne bi 'ñena:

—Nixi dí paði nú'a guí ma.

⁷¹ Nepu nu'a ya mi pa ja ra gosthi, ne ma'na ra nxutsi mrá 'bego bi hyandi'a ne bi 'ñembabi nú'u ma'ra ya ja'i mi 'bahni:

—Nuna dameni mri 'ñoui ra Jesu me Nasare nehe.

⁷² Nepu ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui, ne bi jura bi 'ñena:

—Nixi stá paði nú'a ra 'ñøhø guí ma.

⁷³ 'Mefa bi joni ya ja'i habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani ne'a'i go gue'i 'na de gue'u, ngue'a mfata ri noya gri ña.

⁷⁴ Nu'bu ra Pedro bi mudi bi jura ne bi ntsante ne bi 'ñena:

—Hindí pa nú'a ra 'ñøhø guí mañhu.

Y 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja. ⁷⁵ Nu'bu ra Pedro bi zo rá mfeni de nú'a xqui xipa ra Jesu ne xqui 'ñembi: “Nu'i ma gui cøngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.” Nu'bu ra Pedro bi bøni pa thi ne xi bi nzoni con gatho rá mui.

27

*Ra Jesu bi ts'ixa habu mi ja
ra ts'utbi ra Pilato*
(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn.
18:28-32)

¹ Nurá hyax'a gatho yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja bi gohi 'nara cohi pa hanja da za da hyo ra Jesu. ² Nepu bi du'ti'u pa bi zits'i bá ent'ua ja rá 'ye ra Poncio Pilato nú'a to'o mrá nda de Judea.

Rá du ra Juda

³ Ra Juda nú'a to'o xqui da ra Jesu, nu mi hyandi'a gue ma da tho ra Jesu, xi bi du rá mui ne bi ma bá co'tsua yá boja nuya nda gá macja ne ya ndaxjua nda, nú'a 'natema'ret'a ya t'axboja xqui t'umbi. ⁴ Ne bi 'ñena:

—Nugui stá øt'a 'nara danga ts'oqui, ngue'a stá da 'nara 'ñøhø nú'a hinte tu, ma da tho, da manga rá ji.

Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembi:

—¿Nu'á te go tsa ga paçahe de gue'a? Nu'á go rí ma ri uendague.

⁵ Nu'bú ra Juda bi føta nú'a ra boja mbo ra nija, nepu bi ma bá nzudise dega 'yuga pa bi nhyo sehe.

⁶ Nu'bú nuya nda gá macja bi munts'a nú'a ra boja'a ne bi 'ñeñ'u:

—Nuna bojana hingu tsa ga uthu ja ra 'mε'tsboja de ra nija, ngue'a guehna 'nara njut'i de rá ji 'nara ja'i.

⁷ Nepu bi go 'nara cohi gue con gue nura boja'a da dañ'u 'nara hai rá thuhu ra Hai dega Hyoca Traste, pa

ja da t'aguini ya nzøhøja'i. ⁸ Hangu asta mapaya nura hai'a rá thuhu ra Hai dega Ji. ⁹⁻¹⁰ Njabu bi nja ngu nú'a xqui manga ra badi Jeremia bi 'ñena: “Bri ju nú'a 'natema'ret'a ya t'axboja pa bi thanga 'nara hai nú'a mrá meti 'nara hyoca traste. Njabu bi 'bεpcagui Ajuá ga øt'e. Ngue'a ya me Israel bi 'ñena gue nú'a ra ja'i'a da 'ba po 'natema'ret'a ya t'axboja.”

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn.
18:33-38)

¹¹ Ra Jesu ya mi 'bahni ja rá thandi ra Pilato nú'a to'o mrá nda de Judea. Ha ra Pilato bi 'ñani, bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá danga Nda de ya xodyo?

Ha ra Jesu bi datuabi:

—Haha go guecagui, ngu nú'a gá ma.

¹² Nepu ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi ñapabi ra Jesu, pe nu'á hinte bi dadi. ¹³ Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Ha hinguí øde gatho nú'a te hma de gue'i?

¹⁴ Pe ra Jesu hinte bi datuabi. Por guehna ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25;
Jn. 18:38-19:16)

¹⁵ Nú'a ra nzai de Judea gue ra nda pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi nú'u go da huahna ya ja'i nú'u ya pa de rá ngo ra pascua. ¹⁶ Ha nuya pa'u mi

ofadi 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Barraba nú'a xqui t'øde ndunthi de gue'a ngue'a xi mrá ts'oja'i. ¹⁷ Y nu'bú nura ora bi munts'a ya ja'i, ra Pilato bi 'yambabi'ua ne bi 'ñembi:

—¿To'o guí nehua ga hegui, ra Barraba o nuni ra Jesu t'embi ra Cristo ra nda?

¹⁸ Ngue'a ra Pilato mi pađi hanja ya nda gá xodyo xqui zi'tsuabi ra Jesu ngue'a mi tsu da hñanbabi'a yá nsu.

¹⁹ Ha nu de mi huhni ra Pilato ja rá hudi, nurá 'behña bá penpa ra noya ne bi 'ñembi: “Ote xqui ma gui hñøt'e de gue nú'a ra hoga ja'a, ngue'a manxuui dá 'uipa 'nará t'i xi xá nts'o.”

²⁰ Pe ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi 'yua'ta gatho ya ja'i pa da 'yadi'ua gue go da thegui ra Barraba, ne go da tho ra Jesu. ²¹ Nu'bú ra Pilato bi 'yambabi ma'na'qui ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Nda'a de ri yoho guí nehua ga hegui?

Nu'bú ya ja'i bi dađi ne bi 'ñena:

—Nura Barraba.

²² Hangue ra Pilato bi yopa 'yambabi'ua ne bi 'ñembi:

—Nu'bú ¿te ga øt'e co nuni ra Jesu xa thu'mbi ra Cristo ra nda?

Nu'bú ya ja'i bi dađi ne bi 'ñena:

—¡Manda da tho ja ra pont'i!

²³ Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi'ua:

—¿Pe te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nu'ú ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—¡Manda da tho ja ra pont'i!

²⁴ Nu mi hyanda ra Pilato gue ma'na 'yo mri ñants'i ya ja'i ne himi tsa te da 'yøt'e'a, nu'bú bi manda da thampa ts'ua ra dehe, ne bi nxu'yε ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi 'ñena:

—Nugui hingo ma ga thadi de nurá ji ma da manga nuna ra hoga 'ñøhø nu stí du. Nu'ahua ya go guí pahua te ma gui thadihua.

²⁵ Nu'bú bi dađi gatho ya ja'i ne bi 'ñena:

—¡Nuje ne gatho ma batsihe ma go ga thadihe de nú'a ra ji ma da mfani!

²⁶ Nu'bú ra Pilato bi hyegui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepua bi 'yent'uabi'a ja yá 'yε yá soldado pa da hyo'ua.

²⁷ Nu'bú ya soldado bi zixa ra Jesu pa habua mi 'bui ra danga ts'utbi, ne ja bá cot'athoni gatho ya soldado.

²⁸ Nepua bi møque'ua ne bi hyetuabi 'nara thenga he.

²⁹ Ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu 'nara corona dega 'mini xqui 'bet'e, ne bi 'yent'ua ja rá 'yε ra 'ñei 'nara ts'ut'o. Nepua bi ndandiñahmu'ua ja rá thandi'a, ne mi ø'tuatho ra nt'eni mi embi:

—¡'Bui pa nzantho, nu'i ri t'equ'e'i rá Nda'i ya xodyo!

³⁰ Nepua bi zots'i'ua ne bi hñamba nú'a ra ts'ut'o mi o ja rá 'yε ne con gue'a bi na'mba ja rá ñaxu. ³¹ Nepua de mi uadi'ua bi 'yøt'ua ra nt'eni ra Jesu, bi møcuabi nú'a ra thenga he xqui hyetuabi, nepua bi yopa hyetua nú'ua yá dutu xi mi he. Nepua bi zits'i'ua

pa da pont'i ja ra pont'i pa ja dí duni.

Ra Jesu bri thøtajarapont'i
(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Ne de má 'ñu bi nthεui'ε 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene. Nepu nú'a ra 'ñøhø'a bri japi bi duxa nú'a ra pont'i habu mi ma da ts'ata ra Jesu.

³³ Njabu bi zøni ja ra luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu. ³⁴ Nuni ja bá t'umbabini ra Jesu ra vinu xqui nthants'i co 'nara ndapo xi xmá nju, pe mi za gue xmá nju himbi ne bi zi.

³⁵ Nu mi uadi ya soldado bi pont'a ra Jesu, nu'bú nu'ú bi rifabi yá dutu pa bi hñegue'ε. Njabu bi nja ngu nú'a xqui mǎnga rá 'mεhni Ajuá nú'a bi 'ñena: "Nú'ú bi rifagui ma dutu pa bi hñegue'ε." ³⁶ Nepu ya soldado ja bi hñudini pa bi su ra Jesu. ³⁷ Y xqui t'ofa ja ra pont'i maña de ja rá ñaxu nda'a ra ts'oqui xqui 'yøt'e ngu mi mañ'ε pa ja bi duni. Y nú'a xqui t'ofoni mi ma gue nu'á go ra Ndá de ya xodyo.

³⁸ Nehe bri pont'a yoho ya be habu bri pont'a ra Jesu, 'na ja rá 'ñei, ne nú'a ma'na ja rá ngaha. ³⁹ Y nú'ε to'o mi thoguini mi but'a yá ñaxu ne mi xaxi, ⁴⁰ mi embabi:

—Nú'i xcá mā gue gui yø'ta ra nija, nepu rá hñupa gui yopa 'ba'mi, mpøhø de gue'ase, ne cai de ra pont'i 'bu xi majuani go gue'i rá T'ε'i Ajuá.

⁴¹ Nehe ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley, co ya fariseo ne ya ndaxjua ndá mi nønga ra Jesu ne mi 'ñémse'ε:

⁴² —Ma'ra ha, bi za bi pøhø, pe nubyani hinda za da mpøhø sehe. Nu'bu go xi guehmani yá Ndá ya me Israel, dá gaibya de ra pont'i pa ga camfrihu. ⁴³ Nuni xa hñuxa rá jamfri ja Ajuá, hangue dá ñambya Ajuá 'bu gue xi majuani Ajuá ri maði, cabo xa xicsehani ne xa 'ñena gue go guehni rá T'ε Ajuá.

⁴⁴ Nehe nú'ε yoho ya be xcrí pont'i mahyεgui co ra Jesu bi xaxi'ε nehe.

Ra Jesu bi du

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Y ngu mi 'net'yoho ra hyadi, bi maði bi 'mεxuui gatho ra ximhai ne asta mi nzanga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. ⁴⁶ Ne nura ora'a ra Jesu bi ñá nts'εdi ne bi 'ñena:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —Rí bøni da 'ñena, ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyεgasεua?

⁴⁷ Nu'bú 'ra de gue nú'ε mi 'buhni bi 'yøde ne bi 'ñena'ε:

—Nuni ra 'ñøhø ma'ta ndu ra baði Elía.

⁴⁸ Nu'bú 'na de gue nú'ε mi 'buhni 'bestho bi nest'ihí bá ha 'nara zi sponja ne bi pobo co ra ju'tsa vinu. De guehni bi tøta ja 'nara ts'ut'o, nepu bi go'tsuabi ja rá ne. ⁴⁹ Pe nu ma'ra bi 'ñena:

—Tsopu, ma ga nuhu ua da zø ra Elía pa da ñani.

⁵⁰ Nu'bú bi yopa ña nts'edi ma'na'qui ra Jesu, nepu ra ora'a 'bestho bi du. ⁵¹ Nura ora'a bi xø nú'a ra dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habu xi xmá nsunda, bi mudi de maña pa rí ga'ti. Ne xi bi nja 'nara mbimhai nts'edi y asta bi xø ya do. ⁵² (Nehe bi xoxa ya nt'agui ne bi yopa nte ndunthi ya gamfri nú'u ya xqui du. ⁵³ Ne nu de ya xqui yopa nte ra Jesu, nu'bú nú'u xqui bonga de ja ya nt'agui, bi 'ño ja ra hnini Jerusale habu bá handa ndunthi ya ja'i.)

⁵⁴ Ngu bi du ra Jesu, ra nda gá soldado ne yá mfats'i nú'u mi su'a bi za'u ra mbimhai ne bi hyanda gatho nú'u te bi nja, hangue xi bi ntsu'u ne bi 'ñena:

—Xi majuañi nuni ra 'ñøhø go mi guehni rá T'u Ajuá.

⁵⁵ De zi yabutho mi 'bahni ndunthi ya 'behña mi handa nú'a te bi nja. Nuya 'behña'u go gue'u xqui mepabi ra Jesu ne xqui 'ñoui de Galilea. ⁵⁶ 'Ra de gue'u, ra Maria Magdalena, ne ra Maria nurá ñana ra Cobo ne ra Jose, ne rá ñana nú'u yoho yá t'u ra Sebedeo.

Ra Jesu bi t'agui

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷ De ya mi ma da yu ra hyadi 'nará nxadi ra Jesu mrá me Arimatea mrá thuhu ra Jose ne xi mrá rico, ⁵⁸ bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bi 'yapa nsequi da ma da 'yacuabi rá ndo'yo ra Jesu. Nu'bú ra Pilato bi manda da

t'umbabi nsequi pa da ma da 'yagui. ⁵⁹ Nu'bú ra Jose bi ma bá tumpa rá ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co 'nara t'axa dutu. ⁶⁰ Nepu bi ma bá agui ja ra nt'agui nú'a xqui hyoqui'a ja 'nara hñado pa go xa nt'aguini hmaha'a. Nepu bi got'a ra nt'agui co 'nara danga do, ne bi ma'a. ⁶¹ Ne guetbu ja ra nt'agui mi huhni ra Maria Magdalena ne nú'a ma'na ra Maria.

Ya nsute ja rá nt'agui ra Jesu

⁶² Rá hyax'a, ya xqui thogui nú'a ra pa de ra nthoqui, bi ma ya nda gá macja ne ya fariseo bá c'a'tsa ra Pilato, ⁶³ ne bi 'ñembi:

—Nú'i ma nda'ihe, dí beñhe gue nú'a ra hyate 'ñøhø nú'bu mi tetho bi 'ñena gue rá hñupa mi ma da yopa nte. ⁶⁴ Hangue dí nehe gui pehna to'o da su ra nt'agui hñu pa, pa hinda 'ñehe yá nxadi dega xuui ne da be. Nu'bú ha, nuya nxadi ma da 'ñembabi ya ja'i gue xa yopa nte'a, ne ma'na strá nts'o nuna nc'uambana de nú'a rá mudi.

⁶⁵ Bi dadi ra Pilato ne bi 'ñena:

—Ma ga 'ra'ahu ya soldado gui tsixhu pa gui suhu xá hño ra nt'agui asta habu da za.

⁶⁶ Nu'bú nuya nda gá macja co ya fariseo bi ma bá su ra nt'agui ne bi hñu'tsua 'nara seyo ra do, ne bi zohni'u ya soldado pa bi su.

28

Ra Jesu bi yopa nte de ra du
(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn.

20:1-10)

¹ Rá hyax'a de ya xqui thogui ra pa dega tsaya ne ya mi fúdi da hyats'i de ra mudi pa de ra semana, ra Maria Magdalena ne ma'na ra Maria bi ma da c'a'tsa ra nt'agui. ² Y nura ora'a bi nja 'nara danga mbimhai, ngue'a bá cai 'nara enxε de mahets'i, ne ngu bi zohø habu xqui t'agui ra Jesu, bi 'yent'a nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui, nepu bi hñudi'a maña de nura do'a. ³ Nura enxε'a xi mri yot'i ngu 'nara huei, ne nurá he xi xmá nt'axi ngu ra tse. ⁴ Y nu mi hyanda ya soldado njabu, nu'á bi umba ra nhuat'i co ra ntsu ne bi dagui bi hødu. ⁵ Nu'bú ra enxε bi zofo nú'a ya 'behña ne bi 'ñembi:

—Oguí tshu. Nuga dí pađi gue guí hoñhu ra Jesu nú'a bi tho ja ra pont'i. ⁶ Nu'á ya jo'oua, ngue'a ya bi yopa nte ngu nú'a xqui maña'a. Bá ehui hyanthu habu mi t'agui. ⁷ Nepu grí maha 'bestho bá xiphu yá nxadi'a gue nu'á ya bi yopa nte, ne nubyá ya bi 'met'o'a pa Galilea, nuni ja ma grí hyanthuni ma'na'qui. Pa gue'a dá ehe ga xi'ahu.

⁸ Nu'bú bi ma hnest'ihí nú'uh yoho ya Maria, ngu ts'uh mi tsu y ngu ts'uh mi johya. Bi ma'uh pa bá xipa ya nxadi nú'a bi mangua ra enxε. ⁹ Ne nura ora mi 'yo ra 'ñu'uh mi damfri bi nthēui ra Jesu ne nu'á bi zengua'uh. Nu'bú nu'á bi joni habu mi 'bai pa bi nsunda'uh,

ne bi hyupabi yá ua. ¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí tshu. Grí maha gui xiphu nú'uh ma cu da ma pa Galilea ne ja grá nthē'beni'uh ma'na'qui.

Ya soldado bi xipabi ya nda gá macja nú'a xqui nja

¹¹ De ya xqui ma nú'uh ya 'behña, 'ra de gue nú'uh ya soldado mri su ra nt'agui bi ma pa ja ra hnini pa bá xipa ya nda gá macja de gatho nú'a te xqui nja. ¹² Nu'bú ya nda gá macja bi 'ñu'tiui ya ndaxjua nda pa da umbabi'uh ndunthi ra boja ya soldado pa da mangua 'nara nc'uamba, ¹³ ne bi 'ñembabi'uh:

—Nu'ahu pe'tsi te gui mañhu gue de mi nxuui gá ahahu, hangue nura ora'a nuyá nxadi ra Jesu bi zohø ne bi du'tsua'uh rá ndo'yo. ¹⁴ Ha nu'bu da nja ra pa da bađi ra nda de núna xa nja, odi tu ri maihu, ngue'a nuje go ma ga ñahe con gue'a.

¹⁵ Nu'bú ya soldado bi hñanga ra boja, nepu bi ma'uh bi 'yot'e ngu nú'a xqui sipabi. Hangue asta mapaya nuya xodyo camfri gue xi bi njabu ngu nú'a ra nc'uamba bi mangua ya soldado.

Ra Jesu bi umba yá 'befi yá nxadi

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶ Nu'bú nú'uh 'ret'ama'ra ya nxadi bi ma pa Galilea nuni ja ra t'øhø habu xqui xipabi ra Jesu da nthēui. ¹⁷ Y ngu bi hyant'uh ra Jesu xi bi nsunda, masque 'ra de gue'uh hints'uh

mi camfri. ¹⁸ Nu'bá ra Jesu bi joni pa habu mi 'bui'u ne bi 'ñembi:

—Gatho ra ts'utbi xa t'endgagui ja ma 'ye pa ga nda nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. ¹⁹ Hangué grí maha bá zofohu gatho ya ja'i nú'u 'bui ja rá ngani ra ximhai pa dua nxadi nehe'u, ne xi'tshu'u de rá thuhu ra Dada, ne de ra T'u, ne de ra Māca Ndahi. ²⁰ Nehe 'ñutuabihu'u da 'yøt'e gatho ngu nú'a stá 'bep'a'ihu. Y nuga nzantho ma ga 'bui con gue'ahu asta rá uadi ra ximhai. Njabu gue'a.

NSAN MARCO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN MARCO

*Ra Xuua Xi'tsate mi zofoya
ja'i ja ra mbonthi*

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ Rá maça hoga t'øde ra Jesucristo rá T'u Ajuá bi mudi njaua:

² Ra badi Isaía bi 'yofo nuya ya noya ya maya'bu gue Ajuá bi xipabi da 'yofo:

Ndi, nuga drá Ajuá dí pēhna ma 'mēhni pa da 'met'o de gue'e

pa da hyoc'a ri 'ñu.

³ Nuna ra 'mēhni go guehna ma da ña nts'edi ja ra mbonthi ne da 'ñembabi ya ja'i njaua:

“Hyocju ra 'ñu pa da tho ma Hmuh, ne juañhu ya ts'aca'ñu.”

⁴ Y nu mi 'ñehe ra Xuua Xi'tsate bi njabu ngu nú'a xqui mąnga Ajuá, bi 'mu ja ra mbonthi ne mi xipa ya ja'i mi ena: “Ñobrihu ne nxistehehu y Ajuá da pun'ahu ri ts'oquihu.” ⁵ Ha gatho nuya ja'i mi 'bu ja ra hnini Jerusale ne gatho rá ngani de ra hai Judea mi pa habu mi 'bu ra Xuua pa mi øde'u nuya noya mi mañ'a ne pa mri njuani de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá. Y ra Xuua mi xi'tsi'u ja ra ðathe Jordá.

⁶ Y nú'a mi nhye dega xicameyo, ne mi ngut'a 'nara

ngut'i dega xifri. Mi tsi ya hoga nc'oto ne ra t'afi dega sefi. ⁷ Y mi zofoya ya ja'i ne mi embabi'u:

—Ya xa 'ñepu bra 'bēfa de gueque 'na to'o ma'na ja rá ts'edi de gueque nú'a hindi 'ñepcagui ngugui ga xo'tua yá nthasthi yá thiza. ⁸ Xi majuani nuga dí xi'ts'a'ihu co ra dehe, pe nu'a ma da xi'ts'a'ihu co ra Maça Nðahi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Y nú'bu mi xi'tsate ra Xuua, bi 'ñehe ra Jesu de ra hnini Nasare de ra hai Galilea ne bi ma ja ra ðathe Jordá, ne ja bá xi'tsini ra Xuua. ¹⁰ Y ngu mi bōxa ra Jesu de ja ra dehe habu xqui nxistehe, bi hyandi bi xogui mahets'i y bá cai rá Maça Nðahi Ajuá ngu 'nara zi domitsu, ne bi zøhø ja gue'a.

¹¹ Nepu bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Go gue'e ma hmāca T'u'i, ne xi dí hop'a ri 'mui.

Ra Satá mi xaxa ra Jesu

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Nu'bú 'bestho ra Maça Nðahi bi zixa ra Jesu ja ra mbonthi. ¹³ Y nuni ja bá 'buhni ñote ma pa habu mi 'bu ya mąnga zu'ue. Ne ra Satá mi xaxa ra Jesu pa da nts'ocjhmaħa. Y nu mi uadi nú'u ñote ma pa, ya enxe bá ħampi te da zi.

Ra Jesu bi mudi rá 'befi nuni Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Ha nú'bu mi jot'a fadi ra Xuua, ra Jesu bi zøhø ja ra hai Galilea, ne mi mąnga ra hoga

noya gue ya xa zøhø ra Ndā de mahets'i xpá e pa da ndā de guecua ja ra ximhai. ¹⁵ Ne mi ena:

—Ya bi zø ya pa ne 'bestho ma da ndā de guecua ra Ndā de mahets'i, hangue ñobrihu ne camfrihu ra maça noya.

Ra Jesu bi zofo goho ya mēhua pa dyá nxadi'a

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ 'Nara pa mi 'yoni ra Jesu ja ra ñānga ndehe Galilea ne ja bá handri ra Simu ne ra Andre rá cu mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe pa da mpehua ngue'a nu'ú myá mēhua'ú. ¹⁷ Nu'úbú ra Jesu bi 'ñembi'ú:

—Bá eh, tengaguihu y nuga ga u't'ah guí mpehua'hu dega ja'i.

¹⁸ Hangue nu'ú 'bestho bi zohni yá xit'a ne bi dena ra Jesu.

¹⁹ Nepu ra Jesu bi thogui má ts'ú ringuehni ne bi hyanda ra Cobo ne ra Xuua yá t'ú ra Sebedeo mi o mbo ra motsa mi pø'ta yá xit'a. ²⁰ Nu'úbú bi zofo'ú, y nu'ú bi zohni yá dada ja ra motsa co yá 'bego ne bi deni'ú ra Jesu.

'Nara 'ñøhø mi pe'tsa 'nara ts'ondahi

(Lc. 4:31-37)

²¹ Nepu bi ma'ú ja ra hnini Ncapernau, ne nu mi dat'a nsabdo ra pa dega tsaya, ra Jesu bi yat'a ja ra nija ne mi xahna ya ja'i. ²² Ha nu'ú bi 'yø de nú'a mi mā ngue'a mi xahni'ú ngu 'na to'o mi hā ra ts'edi pa da t'øt'e nú'a mā, y hingue ngu nú'ú ya xahnate de yá ley'ú. ²³ Ne ja xqui

zøhni ja yá nija'ú 'nara 'ñøhø mi pe'tsa 'nara ts'ondahi, ne nu'ú bi mafi bi 'ñena:

²⁴ —Nu'i Jesu grá me Nasare, ¿te ma gui 'yøtcahe? ¿Ha gue xcá ehe pa gui huatcahe? Dí pahe to'o'i, nu'i go gue'e rá Maça T'ú'i Ajuá.

²⁵ Nu'úbú ra Jesu bi zai nura ts'ondahi ne bi 'ñembi:

—¡Co'ta ri ne, pøni de nuna ra 'ñøhø!

²⁶ Nepu nura ts'ondahi bi japa nú'a ra 'ñøhø da nduse, ne bi mafi nts'edi, ne bi bøni de gue'a. ²⁷ Hangue gatho ya ja'i bi 'yø ne bi 'ñémsé'ú 'na ngu ma'na:

—¿Te rí bønga nuna? ¿Te ma 'ra'yo nt'udibyaná? ¿Te ma ts'edi hani? ¡Ngue'a nuni 'bepa ya ts'ondahi da bøni y nu'ú øtuabi!

²⁸ Hangue haburaza ja ra hai Galilea xi bi dama 'ño ra noya de nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Y mi bønga ra Jesu de ra nija bi ma ja rá ngu ra Simu ne ra Andre nú'ú mi 'ñoui, bi meui'ú ra Cobo ne ra Xuua. ³⁰ Ha nurá to ra Simu mi 'beni mi umba ra nzø, ne nu'ú 'bestho bi xipa ra Jesu gue mi hñeni'a. ³¹ Nu'úbú ra Jesu bi ma bi gats'i de 'nará 'yε, bi 'ba'mi, ne 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, nepu nú'a ra 'bēhñā bi umbabi te da zi'ú.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Ha nura pa'a de mi nde bá ts'impabi ra Jesu gatho nú'á to'o mi hñeni ne nuto mi pe'tsa ya ts'ondahi. ³³ Y gatho ya ja'i de ra hnini bi munts'a ja ra gostingu habu mi 'bu ra Jesu. ³⁴ Y nu'á bi 'yøthe ndunthi ya ja'i to'o mi pe'tsa 'rama'na'ño ya hñeni, ne bi 'yeni ndunthi ya ts'ondahi, ne himi hopi da ña ya ts'ondahi ngue'a nu'á mi pa'di to'o'a.

Ra Jesu bi zofu ya ja'i nuni Galilea

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Rá hyax'a ra Jesu bi nangui hamxuditho ne bi bøni bi ma ja ra mbonthe ne ja bá apabini Ajuá rá Dada.

³⁶ Mefa bi ma ra Simu ne nú'á to'o mi 'ñoui, bi ma bá honi'a.

³⁷ Y nu mi zudi'a bi 'ñembi:

—Ndunthi ya ja'i hoñ'a'i.

³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñena:

—Maha ja ya t'uca hnini nú'á ja nthets'i de guecua pa ga zofu'a nehe, ngue'a pa gue'a stá ehe.

³⁹ Nu'bú bi ma gatho ja rá nthets'i ra hai Galilea, ne ra Jesu bi zofu ya ja'i ja yá nija, ne bi 'yenga ya ts'ondahi.

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ 'Nara 'ñøhø mi tsu 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'á tsit'atho ra ngø, bi 'ñehe bi ndandiñahmu ja rá thandi ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Nu'bu gui nehma, nu'í ja ri ts'edi pa gui 'yøthegui de nuna hñeni tsuqui.

⁴¹ Nu'bú ra Jesu bi huequi ne bi hñu'tsuabi rá 'ye ne bi 'ñembabi:

—Haha dí ne, y ya gá ñani.

⁴² Ha nu mi mangua ra Jesu njabu, nu habu xqui 'ya, 'bestho bi 'yostho ne bi 'mái xi xá hño rá ndo'yo. ⁴³⁻⁴⁴ Nu'bú ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Jamasu gue ni 'na hinto gui xipi. Hønsø nu'a dí ne, grí ma ja ra nija gui 'ñudi ja ra macja ne ja guehni ma gui unga ra 'baha nú'a bi mangua ra Moise da t'uni, y njabu da fadi gue ya xcá ñani de ri hñeni.

Nepu bi 'bepa nú'a ra 'ñøhø da ma. ⁴⁵ Pe nu mi ma nú'a ra 'ñøhø bi mudi bi xipa gatho ya ja'i nú'a xqui t'ø'tuabi ne xi bi 'yonga ra 'bede. Hangua ra Jesu ya himi tsa da yat'a ja ya hnini pa da zofu ya ja'i ngue'a xi xqui munts'a ndunthi. Ne hangua nu'á mi 'baito ja ya mbonthe, y nehe mi pani ndunthi ya ja'i de haburaza pa mi c'a'tsi'a.

2

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate himi tsa da 'ñani
(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹ Ne mi thogui 'raya pa ra Jesu bi mengui pa Ncaper-nau, y ya ja'i bi 'yøde gue xqui zøni'a ja nú'a ra ngu habu xqui mihi'a. ² Hangua 'bestho ndunthi ya ja'i bi ma habu mi 'bu'a y asta himbi 'ñeni gatho mbo ja ra ngu. Hangua 'ra mi 'baito møte ra gosthi, y ra Jesu mi xipabi ra maca noya. ³ Nepu bi zøhø 'raya ja'i y goho de gue'u mbra ndude 'nara ts'onate. ⁴ Y himbi za bi yat'i'u habu mi 'bu ra Jesu

ngue'a xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. Hangue bi bəx'u maña, bi xə'tsa 'nara xeni de ra xangu pa bi ca'ma ra ts'onate co rá 'bebo asta habu mi 'bai ra Jesu. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi badi gue nu'ú xi mi ja yá jamfri hangue bi 'ñemba ra ts'onate:

—Ma t'u'i, dí pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁶ Ha mi huhni 'raya xahnate de ra ley, ne mi bense njaua ja yá mfeni'u: ⁷ “¿Hanja manga njabuni gue ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a hənse Ajuá go gue'a tsa da punga ya ts'oqui, y hinto ma'na.” ⁸ Pe ra Jesu 'bestho bi batho nú'a mi beñ'u ne bi 'ñembi'u:

—¿Hanja guí beñ'u njabu? ⁹ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei pa ga xipa ra ts'onate: “Dí pun'a'i ri ts'oqui”, o ga embabi: “‘Bai, juxa ri mfidi ne 'yo’?” ¹⁰ Nde, pa gui pahue gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i pɛ'tsa ra ts'edi ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga ət'a njaua:

Nu'bú bi 'ñemba ra ts'onate:

¹¹ —Dí xi'a'i, 'bai, juxa ri mfidi ne grí ma ri ngu.

¹² Nu'bú 'bestho bi 'mai ra ts'onate, ne bi guxa rá mfidi ne bi bəni ja yá thandi gatho ya ja'i. Hangue nu'ú xi bi 'yø ne bi nsunda Ajuá ne bi 'ñena'u:

—Ni 'na'qui hinstá hanthu 'nara t'ət'e ngu núna stá hanthəbja.

Ra Jesu bi zofo ra Leví pa drá nxadi

(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Nepu ra Jesu bi yo mengui ja ra ñanga ndehe ne ja bá munts'ini ndunthi ya ja'i ne ja guehni bi xahni'u. ¹⁴ Nepu bi ma de guehni'a, ne 'mefa bi hyanda ra Leví rá t'u ra Alfeo mi hudi ja rá mexa mi pɛ rá 'bɛfi dega nguxboja. Ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tɛngagui.

Nu'bú ra Leví bi 'mai bi deni'a.

¹⁵ Ne 'na'qui ra Jesu ne yá nxadi mi huhni ja rá ngu ra Leví mi ñungüi ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i to'o himi ət'e ngu nú'a manga rá ley ra Moise. Gatho mi huhuini'u ngue'a ndunthi de gue'u xqui deni'a. ¹⁶ Nu'bú 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo nú'u ya ja'i to'o nts'edi jamasu rá ley ra Moise, bi hyanda ra Jesu mi ñungüi ya nguxboja ne nú'u ma'ra ya ts'oja'i. Hangue nu'ú bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Hanja di ñungüi núyu ya 'ñatsa nguxboja ne núyu ma'ra ya ts'oja'i?

¹⁷ Pe ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'u tó'o 'yo má hño hingui hongra ra medico, pe nu'u tó'o di hñeni ha. Nuga stá ehe pa ga zofo ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri, hingue stá ehe ga zofo nú'u ət'e xá hño.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ 'Nara 'mi'qui mri ayuna yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, bi 'ñehe 'raya ja'i bi c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuyá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo di ayuna'ụ, pe nuri nxadigwe hingui ayuna?

¹⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ụ:

—¿Ha gue dí 'ñepi da ayuna nuya ja'i to'o xa ts'ohna ja 'nara nthati? Hina. Nu'ú da ñuni xá hño ngue'a 'bụ'ụ co nú'a to'o ma da nthatui rá 'behña. Mientras 'bụ'ụ co ra ñavio hindí 'ñepi da ayuna. ²⁰ Pe ma da zø ra pa gue sta ñamfri'ụ da ts'ixa ra ñavio, nu'bú ha, gue'bụ da ayuna nú'ụ yá amigo'a.

²¹ Hindí 'ñepi da 'bø'ta 'nara zedutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a nura 'ra'yo dutu'a da gat'a nura zedutu y ma'na da ntani. ²² Nixi hingui tsa da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zebota, ngue'a ra 'ra'yo vinu da fõca ra zebota, y njabụ da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. Ma'na xá hño da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabụ hinte da ja.

Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ 'Nara sabdo ra pa dega tsaya ra Jesu bi thogui co yá nxadi ja 'raya huahi, y nuyá nxadi bi mudi bi doca ya ngaha dega trigo. ²⁴ Hanguie ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—Ndi, ri nxadi thoca ya ngaha gá trigo, y nubyá go ra pa dega tsaya, y ra ley ma gue hinda t'øt'e njabụ.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi ñadi ne bi 'ñena:

—¿Ha hincá hñe'thụ nú'a bi 'yøt'a ra Davi ne nú'ụ mí

'ñoui nú'bụ mi zụ ra thuhu y mi otho te da zi'ụ? ²⁶ Nu'á bi yut'a ja rá nija Ajuá ne bi zi nuya thuhme xqui thuxni ja rá thandi Ajuá, ne bi umba nú'ụ to'o mi 'ñoui pa da ziui. Y nuya thuhme'ụ himrí 'ñepi to'oraza da zi, hõnse ya macja. Bi t'øt'a njabụ nuya pa'ụ nú'bụ mrá ñamacja ra Abiatar. Y hingrá ts'oqui nú'a bi 'yøt'a ra Davi.

²⁷ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'ụ:

—Ra pa dega tsaya bi thuts'i pa rá hño ya ja'i, hingo bi thoca ya ja'i pa da 'müi ja rá hmada ra pa dega tsaya. ²⁸ Hanguie Nú'a To'o bi e bi Nja'i ha ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

3

'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Ra Jesu bi yut'a ma'na'qui ja ra nija, ne xqui zønini 'nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε. ² Y ya fariseo mi aca ra Jesu ua da 'yøthebi rá 'yε nura pa dega tsaya, pa da za da ñapabi.

³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nú'a ra 'ñøhø xqui 'yot'a rá 'yε:

—Bá ecua, 'bai ja yá thandi ya ja'i.

⁴ Nepụ bi 'yamba ya fariseo ne bi 'ñembi:

—¿Ha dí 'ñepi 'nara ja'i da 'yøt'a 'nara hño ra pa dega tsaya, o da 'yøt'a nú'a hincá hño? ¿Ha gue xá hño da ñamba rá te 'nara ja'i, o da hyo'a?

Pe ya fariseo hinte bi ñatuabi. ⁵ Nu'bú ra Jesu

bi bø rá cuε, ne bi du rá mai ndunthi ngue'a nuya fariseo'u himi ja yá nthecate. Hangue bi 'ñemba ra da'thi:

—Tanga ri 'ye.

Y nu'á bi 'yøt'a njabu ne 'bestho bi ñanga rá 'ye. ⁶ Nu'bú bi bonga ya fariseo ne bi ma bá c'a'tsua yá mfats'i ra nda Erode pa bi 'ñu'ti'u hanja da za da hyohma'u ra Jesu.

Ndunthi ya ja'i mi 'bui ja ra ñanga ndehe

⁷ Pe nura Jesu bi ma ja ra ñanga ndehe co yá nxadi, ne bi deni'a ndunthi ya ja'i me Galilea. ⁸ Nehe mi deni'a ya me Judea, ne ya me Jerusale, ne ya me Idumea, ne ya me Tiro, ne ya me Sidó co nú'u ya me ri'nandi ra dathe Jordá. Mi ehe da c'a'tsi'a ngue'a xqui 'yøde'u de nú'u ya danga nt'udi mi øt'e. ⁹ Ha ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da dat'a 'nara motsa guetbu ja ra ñanga ndehe, ngue'a xi xmá nts'i'mi ja ra hmunts'i co rá ndunthi ya ja'i. ¹⁰ Ra Jesu xqui 'yøthe ndunthi ya da'thi, hangue ringue'a gatho nú'u to'o mri hñeni mri 'ñent'i pa da zudi da dani'a. ¹¹ Y nu'u tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu'u ja rá thandi, ne mi mafi mi ena'u:

—Nu'i go gue'e rá T'u'i Ajuá.

¹² Nu'bú ra Jesu bi 'bepabi nú'u ya ts'ondahi gue hinda xipa ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi
(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Nepu ra Jesu bi bøxa ja 'nara t'øhø ne bi zohna nú'u to'o xqui huahni, ne nu'ú bi ma bá munts'ini con gue'a. ¹⁴ Y nu'á bi hñuxa 'ret'amayoho ya nxadi pa da 'ñoui, ne pa da mehni da zofa ya ja'i. ¹⁵ Ne bi umba ra ts'edi pa da 'yøthe ya da'thi ne da 'yenga ya ts'ondahi. ¹⁶ Y nuya guehya yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi: ra Simu nú'a 'mefa bi thu'mbabi ra Pedro; ¹⁷ ra Cobo ne ra Xuua yá t'u ra Sebedeo nú'u bi thu'mbabi ya Boanerge nú'a ne da 'ñena xi ja yá ts'edi ngu ra ngani. ¹⁸ Bi thuts'i nehe ra Andre, ra Lipe, ra Tolo, ra Teo, ra Toma, ra Cobo rá t'u ra Alfeo, ra Tadeo, ne ra Simu nú'a xqui 'ñoui nú'a ra hmunts'i rá thuhu ya cananista, ¹⁹ ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi t'embabi gue mi hampa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

Nu mi gai ja ra t'øhø ra Jesu ne yá nxadi bi yut'i'u ja nú'a ra ngu xqui mihi. ²⁰ Nu'bú bi yopa munts'a ma'na'qui ndunthi ya ja'i asta himi tsa da ñunga ra Jesu ne yá nxadi. ²¹ Nepu bi 'yøde nuya mengu rá ngu ra Jesu gue hinte xqui zi'a, hangue bi 'ñehe'u pa da zits'i'a ngue'a mi eñ'u gue xqui 'be rá mfeni.

²² Nehe 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale mi 'ñémbi'u:

—Nuni ra Jesu pe'tsa ra Beelsebú nú'a ra nda de

ya ts'ondāhi, ne hampa rá ts'edi'a pa da 'yenga nú'ú ma'ra yá mits'ondāhiui.

²³ Hangue ra Jesu bi ma'ta nuya xahnate'ú pa bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue da za ra ts'ondāhi da 'yenga yá mits'ondāhiui?

²⁴ Nu'bu 'nara hnini da hegue sehe, da nhuata gatho ra ts'utbi. ²⁵ Y nu'bu 'nara 'mú da 'ñutsa 'na ngu ma'na, hinda za da 'mú 'nadbú'ú. ²⁶ Y nu'bu ra ts'ondāhi da ntuhni co yá mits'ondāhiui, nu'bú da nhuata yá ts'utbi'ú.

²⁷ Nixi hinto da za da yat'a ja rá ngu 'nara 'ñøhø nú'a xi o rá ts'edi, ne da bepabi nú'a te pe'tsi nu'bu hingue 'met'o da du'ti. Njabu ha, da za da bepabi.

²⁸ Majuani dí xi'ahu, gatho ya ts'oqui ne ya ts'one da za dra punbabi ya ja'i, ²⁹ pe nu'a tó'o da ñama'ñu de nú'a øt'a ra Maça Ndāhi, otho rá pumbate, ne da duxa rá ts'oqui pa nzantho.

³⁰ Bi ma njabu ngue'a ya xahnate de ra ley ya mi ñama'ñu de rá 'befi ra Maça Ndāhi, ngue'a xqui mañ'ú gue ra Jesu mi pe'tsa 'nara ts'ondāhi.

Rá nana ne yá cu ra Jesu
(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Ne 'mefa bi zøhø rá nana ra Jesu co yá høcu, bi 'mai'ú møte ne bi mēhni to da tsi'a.

³² Ne ndunthi ya ja'i xqui munts'i ja ra ngu ne mi huhni ja rá nthets'i ra Jesu. Nepu ra 'mēhni bi xipabi ne bi 'ñembi:

—'Bahni ri nana ne ri cu møte bí tøp'a'i.

³³ Ha nu'á bi dadi:

—¿To'o ma nana, ne to'o ma cuga?

³⁴ Nu'bú bi nhyani ne bi hyanda gatho nú'ú mi huhni ja rá nthets'i ne bi 'ñena:

—Nuyú go guehyú ma nana ne ma cu. ³⁵ Ngue'a nu'ú tó'o da 'yø'tua rá paha Ajuá, go gue'ú ma cu, ma nju ne ma nana.

4

Ra 'bede de ra mot'i
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Ra Jesu bi yopa mudi da xahna ya ja'i ja ra ñanga ndehe, ne ja bi thets'ini ndunthi ya ja'i, hangue nu'a bi 'yøt'e, bi bøts'e bi hñudi ja 'nara motsa mbo ja ra dehe, ne gatho ra hmuntsja'i bi gohi ja ra ñanga ndehe.

² Ne mi utua ya ja'i ndunthi ya t'øt'e co ya 'bede, ne bi 'ñembabi'ú:

³ —'Yødehu núna ma ga xi'ahu de 'nara mot'i. ⁴ De nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y ya ts'int's'ú bi 'ñehe bi gondi. ⁵ Ma'ra ya nda bi zo ja ra 'bodo habu xmá nxini ra hai hangue bi dama føts'e. ⁶ Pe nu mi nzø ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i'ú ngue'a mi otho ndunthi yá 'yu. ⁷ Ma'ra ya nda bi zo ja ya 'bo'bini, y ya 'bini bi dama nte ne bi xumi nú'ú ya nda xqui føts'e, hangue bi 'yot'i ne himbi hogui. ⁸ Pe nu ma'ra ya nda bi zo ja ra hoga hai, bi føts'e ne bi nte, ne bi unga yá sofo, 'ra bi unga

'natema'ɾet'a ya nda, ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra asta bi unga 'na nthebe ya nda.

⁹ Nu'bú ra Jesu bi ñembi'ũ:
—Nu'á tó'o ja rá nt'òde pa da 'yòde, dá 'yòde núna dí ma.

Te rí bõni nuya nt'udi
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Y nu de ya xqui ma ra hmuntsja'i, nu'bú nú'ũ 'ɾet'amayoho yá nxadi ne nú'ũ ma'ra xqui gohi, bi 'yambabi'ũ ra Jesu bi ñembi:

—¿Te ne da ma nú'á ra 'bede gá xicje?

¹¹ Y nu'á bi ñembi'ũ:

—Go rá paha Ajuá gui pahũ nú'á himi fadi maya'bu de hanja ri manda Ajuá, pe nu'ũ ma'ra ya ja'i nú'ũ hingui dena Ajuá ma da 'yòde co ya 'bedetho. ¹² Ma da nja ngu m̃anga ra Maça T'ofò, gue masque da hyandi'ũ, pe hinda zo yá mfeni, masque xi da 'yòde, pe hinda badi'ũ, hangue hinda ma da ñobri pa hindra pumbabi yá ts'oqui.

Ra Jesu bi ma te rí bõnga nura 'bede de ra mot'i
(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Nehe bi ñembabi'ũ:

—¿Ha gue himbi zo ri mfenihũ nuna ra 'bede de ra mot'i? Nu'bú ¿hanja da za gui pahũ ma'ra ya 'bede nú'ũ ma ga xi'ahũ? ¹⁴ Nu'á ra mot'i go gue'á to'o m̃anga ra maça noya. ¹⁵ Y nu'ũ ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'ũ to'o bi 'yòde ra maça noya, y ra Satá 'bestho bi 'ñehe bi patua yá mfeni pa da pumfri nú'á ra maça noya xqui sipabi.

¹⁶ Ha nu'ũ ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'ũ to'o bi 'yòde ra maça noya y 'bestho bi dama gamfri y ne xi bi johya.

¹⁷ Pe ngu nú'ũ bi ñotho yá 'yũ, go gue'ũ to'o camfri 'raya zi patho, ne sta tho ya nt'atsate o ya ts'othogui po rá ngue ra maça noya, nu'bú 'bestho da 'uegue'ũ. ¹⁸ Ha nu'ũ ya nda bi zo ja ya 'bo'bini go gue'ũ to'o bi 'yòde ra maça noya, ¹⁹ pe nu'á ri ho ndunthi ya ts'ojohya de ra ximhai, ne beni hanja da za da m̃'etsa ndunthi ya t'òt'e ne da dahã ndunthi ra boja. Hangue nuya ya ts'onc'at'i hingui hopi da te yá jamfri, ne nú'á bi 'yòde da 'm̃editho. ²⁰ Ha nu'ũ ya nda bi zo ja ra hoga hai bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'ɾet'a ya nda, ne ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra 'na nthebe, nu'á go gue'ũ to'o bi gamfri ra maça noya ne xi bi hnequi yá hoga 'befi.

Ra 'bede de ra ñot'i
(Lc. 8:16-18)

²¹ Ra Jesu bi yopa zofò ra hmuntsja'i ne bi ñembabi:

—Hinto da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara 'bòts'e o da ja nja'ti de ra fidi. Hina, dra tòte habũ da nõgue pa da yot'i xá hño. ²² Njabũ nehe nú'á ja mant'aguibya, 'm̃efa ma da hnequi, ne nú'á hingui tsa da fadihya, 'm̃efa ma da fadi. ²³ Nu'á tó'o ja rá nt'òde pa da 'yòde, dá 'yòde núna dí ma.

²⁴ Nehe bi ñembi'ũ:

—Ngu t'ena, co nura t'eni guí eñh_u, con guet'atho ma da t'eñ'ah_u, y asta ma'na da thu'ts'a'ih_u ri t'eni_h. Hangué dí xi'ah_u, jamasuh_u hanja gui 'yødeh_u nú'a dí mā, ngue'a nu'b_u gui jamasuh_u, ma da zo ri mfenih_u, pe nu'b_u hingui jamasuh_u, hinda za gui pah_u. ²⁵ Ngue'a nu'a tó'o da badi nú'a dí mā, ma'na da t'umbabi ra mfadi, pe nu'a tó'o hinxa badi, nú'a ma da thacuabi nú'a ra mfadi pe'tsi.

Ra 'bede de ra nda nú'a 'yo rá te

²⁶ Nehe bi xipabi'ua:

—Rá hmanda Aju_u nja ngu 'nara ñhø pot'a ya nda. ²⁷ Y nú'a ra mot'anda'a ah_u dega xuui ne nangui dega xudi bí c'a'tsa rá 'bot'i. Ne nú'a ra 'bot'i'a da fòts'e ne da nte, pe nú'a ra ñhø hingui padi hanja xa njab_u. ²⁸ Ra hai øt'e pa da fòts'e, da nte, da hneca rá 'bai, ne 'mefa da bø yá daxi. ²⁹ Ne ya sta ñats'i, 'bestho nura mot'i'a da ma da xofo ngue'a ya bi zø ra pa dega sofo.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Nep_u ra Jesu bi 'ñena:

—Ma ga xi'ah_u ma'na ra 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Aju_u. ³¹ Rá hmanda Aju_u nja ngu 'nara nda dega mostasa, nú'a ma'na go ra zi notsi de gatho ma'ra ya nda. ³² Pe nu sta 'bot'a nú'a ra nda, ma'na da nte ne da ntangui que gatho ma'ra ya ndapo,

ne da nja yá danga 'yεza asta ya ts'intsh'ua da za da nøhni.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede

(Mt. 13:34-35)

³³ Ra Jesu mi xipabi'ua ra maça noya co ndunthi ya 'bede asta hab_u bi za bi zo yá mfeni'ua. ³⁴ Mi zofo ya hmuntsja'i co ya 'bedetho nú'ua ri nhyecuauí rá hmanda Aju_u, pe nu'b_u mi 'bushui yá nxadi mi xipabi'ua te rí bøni nú'ua ya 'bede xqui xipabi'ua.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Y nu mi put'a ra nde ra pa'a, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga 'raxh_u ri'nandi ra ndehe.

³⁶ Hangué bi 'ñedi'a de ra hmuntsja'i, ne nu'a ne yá nxadi bi gu ra motsa hab_u mi o'a pa da 'rax'ua ri'nandi, ne ma'ra ya ja'i bi deni'ua co ya t'uca motsa. ³⁷ Y ya de mi 'yo'ua ja ra ndehe, bi mu 'nara danga bunthi ne mi tonts'a ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa ñuxhma. ³⁸ Ha ra Jesu mi ah_u ja ra ts'at'a motsa ne xqui 'yents'a rá ñaxu ja 'nara nthuhña, ne yá nxadi bi ma bá a, ne bi 'ñembabi:

—¡Xahmate! 'Matho hingui tu ri muí gue ma ga cuíhu ja ra dehe.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi nangui ne bi zwi ra bunthi, ne bi 'ñemba ra ndehe:

—¡'Butho!

Y 'bestho bi tsaya ra bunthi ne ya himbi 'ñani ra ndehe.

⁴⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—¿Hanja guí tsuhá? ¿Ha gue otho ri jamfrihú?

⁴¹ Nu'bú nuyá nxadi'a bi 'yø'ú, ne mi 'ñémsɛ'ú 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bú? ngue'a asta ra ndahi ne ra ndehe øtuabi.

5

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi 'nara 'ñøhø me Gadara

(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi zøni ja ra hai Gadara de ri'nandi ra ndehe. ² Y ra Jesu bi gai de ra motsa, y 'bestho bi nthéui 'nara 'ñøhø xqui 'ñehe de habu ja ya nt'agui ne mi pe'tsa ya ts'ondahi. ³ Nura 'ñøhø'a ya xi ja mi 'buhni ja ya nt'agui, ne hinto mi tsa da zami masque dra that'i co ya cadena. ⁴ Ndunthi ya 'mi'qui xcri that'i co ya cadena ja yá 'yɛ ne ja yá ua, pe nu'á mi c'uctho ne mi øt'e ya xenitho, ne hinto mi ja rá ts'edi pa da zami. ⁵ Ma pa ra xuui mi 'yo ja ya t'øhø ne ja ya nt'agui ne nzantho mi mafi ne mi ntseni sehe co ya do. ⁶ Pe nú'a ra 'ñøhø mi hyanda ra Jesu de yabu, bi nest'ihí bi ma bá ts'adi ne bi ndandiñahmu. ⁷ Nepu bi mafi nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'ú'i Ajuá de mahets'i, ¿te 'bɛ guí ne con guecje? Dí bante'ihé ja rá thuhu Ajuá gue ote xqui ma gui 'yøtcahe.

⁸ Bi mā njabu ngue'a ra Jesu ya xqui 'ñembabi:

—¡Nu'ahu ts'ondahihú, pøñhú de nuna ra 'ñøhø!

⁹ Nepu ra Jesu bi 'yambi:

—¿Te rá hu'ahu?

Y nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—Xa thu'mgahe ya 'motho ngue'a xi dí ndunthihe.

¹⁰ Nepu nuya ts'ondahi'ú xi bi bantebi ra Jesu gue hinda 'yeni de ra hai Gadara. ¹¹ Ne guetbu ja ra t'øhø mi 'yoni 'nara danga taxo ya ts'adi mi ñuni. ¹² Hangue nú'ú ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñemi:

—'Racje nsequi ga ma ga cutheni ja ya ts'adi.

¹³ Nu'bú ra Jesu bi umba nsequi bi ma'ú pa bi yat'a ja ya taxo ts'adi. Y nuya taxo ts'adi'ú bi nest'ihí bi nhyø'ta ja ra ndehe ne bi jat'i'ú. Ne nú'a ra taxo mi ngu yo 'mo.

¹⁴ Nu'bú nú'ú ya mapts'adi bi nest'ihí bi ma'ú pa mbo ra hnini ne gatho rá nthets'i pa mi xipa ya ja'i de nú'a te xqui nja. Nepu ndunthi ya ja'i bi 'ñehe pa da hyandi te xqui nja. ¹⁵ Nú'ú bi zøhø habu mi 'bui ra Jesu ne mi 'buhni nehe nú'a ra 'ñøhø to'o mi pe'tshma ya ts'ondahi, ne bi hyandi'ú mi huhni, ya mi he rá dutu ne ya mi ja rá mfeni. Nu'bú xi bi 'yø'ú ngue'a nu'ú mi padi gue nura 'ñøhø'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ts'ondahi hmaha. ¹⁶ Nepu nuya ja'i to'o xqui hyandi te bi tho ya ts'adi ne ra 'ñøhø to'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, bi metuabi ma'ra, ne xi bi 'ño ra 'bede. ¹⁷ Hangue ya me Gadara bi mudi bi bantebi ra Jesu gue da bøni de guehni.

18 Y nu mi yopa bøxa ra Jesu ja ra motsa, ra 'ñøhø nú'a to'o mi p'e'tsa ya ts'ondahi bi bantebi'a gue da hopi da meui. 19 Pe ra Jesu himbi hopi, bi 'ñembi:

—Grí ma ri ngu ne bá xipa gatho ri ja'i de gatho nú'u ya t'øt'e xa 'yø't'a'i Ajuá ngue'a bi huec'a'i.

20 Hangué bi ma nú'a ra 'ñøhø nuni ja ra hai Decápoli ne ja bi 'muhni bi xipa ya ja'i de nú'a te xqui 'yø'tuabi ra Jesu, ne gatho to'o bi 'yøde xi bi 'yø'u.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi damba rá he ra Jesu

(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

21 Ra Jesu ne yá nxadi bi yopa 'raxa ma'na'qui pa ri'nandi ra ndehe, ne ja bi mani 'nara hmuntsja'i pa bá ts'edi'a ja ra ñanga ndehe habu bi zøhø. 22 Nehe bi zønini 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jairo y mi gue'a 'na de nuya nda de ja yá nija'u. Y nu mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu ja yá ua'a. 23 Nepu bi bantebi bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu ya ma da du. Maha pa gui hñu'tsua ri 'yε pa nu'á da ñani y hinda du.

24 Hangué ra Jesu bi meui'a, ne 'nara danga hmunts'i bi deni ne xi xmá nts'i'mi. 25 Nehe mi pani 'nara 'behña mi xo'tua ya ji, ya mi p'e'tsa 'ret'amayoho njeya mi tsu nura hñeni'a. 26 Xqui degue gatho rá boja ja ya medico y ni ts'u hinxqui zamahño, ma'na mi 'yo mri za'yε. 27 Nú'a ra 'behña'a xqui 'yøde

nú'a mi øt'a ra Jesu, hangué bi deni ja ra hmuntsja'i, bi joni ne bi dambabi rá he. 28 Ngué'a mi bense'a gue masque hønse rá he da dambabi, nu'á da ñani. 29 Y nu mi dambabi rá he, 'bestho bi tsaya ra ji, ne bi za gue ya xqui ñani de rá hñeni. 30 Y ra Jesu 'bestho bi batho gue co rá ts'edi xqui ñanga 'nara da'thi, hangué bi ñegui ne bi 'ñena:

—¿To'o xa dangagui ma he?

31 Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—Guí handi gue ra hmuntsja'i ri ts'ip'a'i ne guí ena gue to xa dañ'a'i.

32 Nu'bá ra Jesu bi nhyani ja gatho ra hmuntsja'i pa da badi to'o xqui dambabi rá he. 33 Y nura 'behña'a ya mi padi te xqui nja, hangué bi joni co ndunthi ra ntsu ne mi huat'i'a, nepu bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi xipabi te xqui ja'a. 34 Nepu ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, ya guí 'bui xá hño ngue'a xi xcá camfrigui. Grí ma te rá 'ñentho ne ya hinda ma da yopa menga ri hñeni.

35 Y de mi ñaui ra Jesu nura 'behña, bi zøhø 'nara 'mehni xqui 'ñehe de rá ngu nú'a ra nda de ra nija, ne bi 'ñembi:

—Ya bi du ri t'ixu. ¿Pa te gui xuhña ra xahnate gui tsixa ja ri ngubya?

36 Pe ra Jesu ngu mi 'yøde nú'u ya noya bi mंगा ra 'mehni, bi 'ñemba ra Jairo:

—Odi tu ri mai, hønse xi da camfrigui.

37 Nepu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua rá cu ra Cobo, ne himbi hopa ma'ra ya ja'i da deni. 38 Y nu mi zøni'u ja rá ngu nú'a ra nda, bi hyandi mi 'buhni ndunthi ya ja'i mi mantho ne xi mi zoñ'u. 39 Nu'bú ra Jesu bi yut'a ja ra ngu ne bi 'ñemba ya ja'i:

—¿Hanja guí zoñhu ne guí manthohu? Nura nxutsi ahaþho, hingue xa du.

40 Pe ya ja'i bi dentho. Nu'bú ra Jesu bi 'bepa gatho ya ja'i da bøni de ra ngu, nepu bi zixa rá nana ne rá dada ra nxutsi, ne co nú'u mi 'ñoui bi yut'a habu mi 'beni. 41 Y bi mipa rá 'ye, ne bi 'ñembi:

—Talitha, cumi. —Nura noya'a ne da 'ñena: Ma zi t'ixu'i, dí xi'a'i gui nangui.

42 Nepu 'bestho bi nangui ne bi 'ño. Hangué ya ja'i xi bi 'yø nts'edi. Y nú'a ra nxutsi'a mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya.

43 Pe ra Jesu bi hñu'mba ra hña gatho nú'u mi 'buhni gue ni 'na hinto da xipi de nú'a xqui 'yøt'a. Nepu bi manda gue da t'umba te da zi nú'a ra nxutsi.

6

Ra Jesu mi 'buhni Nasare
(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

1 Ra Jesu bi bøni de guehni bi ma ja rá hai, bi meui yá nxadi. 2 Ne ja ra pa dega tsaya bi yut'a ja ra nija pa bi nxah-nate, ne ndunthi nú'u to'o mi øde, mi 'yø ne mi ena:

—¿Habu xa baði nú'a mani? ¿To'o xa umbabi ra danga mfaði? ¿Habu xpá hña nú'a ra ts'edi pa da 'yøt'a nú'u ya

danga nt'udi øt'e? 3 Nuni go guehni ra yaxi, nurá t'u ra Maria, ne go yá cu ra Cobo, ra Jose, ra Juda ne ra Simu, ne yá nju 'bucua con guecju.

Ne nu'ú mri 'yøtho, himbi gamfri. 4 Hangué ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Nará 'mehni Ajuá da t'umba ra t'equ'ei habu hingo rá hai, ha nu go rá hai hinto umba ra t'equ'ei, nixi ya mengu rá ngu.

5 Ra Jesu himbi za bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ja rá hai ngue'a hinto mi ne da gamfri. Hønsé bi hñuxa yá 'ye ja ts'utho ya da'thi pa bi ñani'u. 6 Y nu'á bi 'yø ngue'a ni 'na tæqui himbi ne bi gamfri nuya ja'i, ne bi bøni de guehni bi ma ja ma'ra ya t'uca hnini pa da xahna ya ja'i.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofo ya ja'i

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

7 'Mefa ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne bi umba ra ts'edi pa da 'yemba ya ts'ondahi to'o di pe'tsi. Nepu bi mehni'u dega yoho. 8 Ne bi xipabi'u gue hinte da hñats'i pa ja ra 'ñu, nixi yá 'røza, nixi nú'a te da zi, ni ra boja, hønsé yá bordo ha. 9 Nehe bi xipi gue da di'ta yá thiza ne da hña xa 'nada ra pat'i. 10 Nehe bi 'ñembabi:

—Nu xcrí tsøñhu ja 'nara ngu, ja gui 'bathani asta hingui pøñhu de nú'a ra hnini'a. 11 Y nu'bu gui tsøñhu ja 'nara hnini ne hinto da 'ra'ahu ntsaya nixi da 'yøde nú'a gui mañhu, nu'bú pøñhu de

guehni. Y de xcrí pøñh_u, gui huat'a ri thizah_u pa hingui hñaxh_u nixi ra hai de nura hnini'a, y njab_u da badi'u de nú'a xa 'yøt'u. Majuani dí xi'ah_u gue nu sta zø ra pa da nja ra nsuca uenda, nura pa'a ya mengu de guehni ma'na ma da ncastiga que ya mengu de ra ts'ohnini Sodoma ne Gomorra.

¹² Mi uadi bi mąnga ra Jesu njab_u, yá nxadi bi ma de guehni pa da zo ya ja'i pa da ñobri'u de yá ts'oqui. ¹³ Ne mi eni ndunthi ya ts'ondahi, ne mi co'tsua ra aceite ya da'thi ne mi ñani'u.

Ra Xuua Xi'tsate bi thacua rá ñaxu

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴ Ha nuya pa'a haburaza xi xqui nt'øde de nú'u ya danga t'øt'e mi øt'a ra Jesu, asta ra nda Erode bi zo rá gu nehe. Hangue bi 'ñena:

—Go gue'a ra Xuua Xi'tsate ya xa yopa nte de ra du, hangue nubyá ma'na ja rá ts'edi pa da za da 'yøt'a nuya danga nt'udi.

¹⁵ Ma'ra ya ja'i mi ena:

—Go gue'a ra badi Elía.

Y nu ma'ra mi ena:

—Go gue'a 'nará 'mehni Ajuą ngu nú'u mi 'bui maya'b_u.

¹⁶ Ha nu mi 'yøde ra nda Erode njab_u, bi 'ñena:

—Gue'a ra Xuua nú'a dá tacua rá ñaxu ne ya xa yopa nte ma'na'qui.

¹⁷ Bi beni njab_u ngue'a xqui mehni to bi gu ra Xuua pa bi got'a fadi, ngue'a xqui hñacuabi hmaha gue hinda

'yøt'e drá 'behña ra Erodía, ngue'a ra Erodía mrá 'behña ra Lipe nú'a to'o mrá cu ra Erode. ¹⁸ Ra Xuua xqui hñacuahma ra Erode ne xqui 'ñembi:

—Hingui ho gui tsimba rá 'behña ri cu.

¹⁹ Hangue ra Erodía xi bi utsa ra Xuua ne mi ne to da gats'i pa da hyo, pe himi tsa, ²⁰ ngue'a ra Erode mi su ra Xuua pa hinte da t'ø'tuabi, ngue'a mi padi gue mrá hoja'i ne xmá nt'axi rá mfeni hangue mi pe'tsua ra t'equ'ei. Ne mi ho da 'yøde nú'a mi ma, pe himi tso rá mfeni nú'a mi øde hangue himi padi te da beni. ²¹ Pe bi zø ra pa bi nja ngu nú'a mi ne ra Erodía. Nu mi da rá pa ra Erode bi 'yøt'a 'nara ngo ne bi 'ñehe gatho yá mfats'i ne ya nzaya ne ya t'uca nda to'o mi manda ra hai Galilea. ²² Nuni ja ra ngo bi yat'a rá t'ixu ra Erodía ne bi nei ja yá thandi'u. Ha ra nda Erode ne nú'u to'o mi huhui ja ra mexa bi hopa rá hnei. Hangue ra Erode bi 'ñemba ra nxutsi:

—'Yacagui gatho nú'a gui ne y ga 'ra'a'i.

²³ Ne bi jurabi ne bi ña'tuabi da umbi asta made de hab_u gatho mri manda 'bu da 'yadi. ²⁴ Nep_u bi bonga ra nxutsi ne bá amba ra Erodía nurá nana'a ne bi 'ñembi:

—¿Te ga adi 'bu?

Y rá nana bi 'ñembi:

—Xipi da 'ra'i rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate.

²⁵ Nu'bú nu'a bi dama mengui ja ra nda ne bi 'ñembi:

—Dí ne gui 'racagui nubya 'bestho rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

²⁶ Nu'bu ra nda bi du rá mui nts'edi. Pe ya xqui jurabi nú'a ra nxutsi ne xqui 'yode gatho to'o mi huhuini ja ra mexa, hangue mi pe'tsi te da 'yot'e nú'a xqui ma. ²⁷ Hangue bi dama mehna 'nara soldado pa da hñampa rá ñaxu ra Xuua. ²⁸ Nepu nú'a ra soldado bi ma ja ra fadi bá tacua rá ñaxu ra Xuua, ne bi 'yents'a ja 'nara manza pa bá hampa ra nxutsi, nepu ra nxutsi bi hñá'tsua rá nana.

²⁹ Y nu mi 'yode yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi pa bi du'tsua rá ndo'yo pa bá agui'.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'moyaja'i
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰ Nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu xqui mehni da ma da zofo ya ja'i, 'mefa bá pengui de habu xqui ma, ne bi munts'i'u habu mi 'bui ra Jesu, ne bi xipi gatho te xqui 'yot'e'u ne nú'a xqui 'ñudi'u.

³¹ Nu'bu ra Jesu bi xipabi'.

—Maha ga 'ueguehu 'nambu sehe pa ga ntsayah.

Mi manga njabu ngue'a ndunthi ya ja'i mi pa y mi tsøhø habu mi 'bui'u ne mi otho ra pongui pa da ntsaya nixi pa da ñuni. ³² Hangue bi ma'u co 'nara motsa pa bi 'rani ri'nandi habu hinto mi 'bui. ³³ Pe ndunthi ya ja'i bi hyandi mi ma'u ne bi hyandatho'u ra Jesu habu rí zøni, hangue nu'á ne ndunthi

de nú'u mi 'bu ja ya t'uhnini bi nest'ihi bá gat'i ja rá hyo ra ndehe ne go rá mudi bi zøñ'u.

³⁴ Y nu mi zønga ra motsa ja ra ñanga ndehe, bi gai ra Jesu ne bi hyanda nú'a ra hmuntsja'i xqui zøni, ne xi bi huequi'u ngue'a mi ngu ya deti jo'o yá ma'yo, hangue nu'á bi mudi bi xahni'u ndunthi ya t'ot'e.

³⁵ Ha nu de ya mi nde, ya nxadi bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ya bi nde ne nuua habu dí 'buhu go ra mbonthi. ³⁶ Xipa ya ja'i da ma da dai te da zi ja ya ngu ne ja ya hnini nú'u ja guetbu de guecua, ngue'a otho te da ziuayu.

³⁷ Pe ra Jesu bi dadi:

—Go da umfu te da ziyu.

Nu'bu ya nxadi bi 'ñembi:

—¿Ha gue ga mahe ga tañhe yo nthebe denario dega thuhme pa ga 'uiñheyu?

³⁸ Pe ra Jesu bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme gui hahu? Nuhu xa.

Y nu mi hyandi'u bi 'ñembabi:

—Nsøcta cat'a ya thuhme ne yoho ya zi huá dí hah.

³⁹ Nu'bu ra Jesu bi xipa ya ja'i da 'yot'a ya t'uca hmunts'i ne da hñudi'u ja ra 'bot'ei. ⁴⁰ Hangue bi 'yot'a ya t'uca hmunts'i dega nthebe ne dega ndenthebe, ne bi hñudi'u. ⁴¹ Nu'bu ra Jesu

bi gu nú'u cat'a ya thuhme ne nú'u yoho ya huá, ne bi nøts'e mahets'i ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada. Nepu bi hyeca ya thuhme ne bi hyecua yá nxadi pa da umba

ya ja'i, ne bi xeni nú'ú yoho ya huá pa bi thecua gatho nú'ú ya hmuntsja'i. ⁴² Y gatho bi ñuni asta bi niñá'ú. ⁴³ Nepú bi hmunts'a gatho ya xeca thuhme ne ya xeca huá nú'ú bi bongui, ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e. ⁴⁴ Ha mi ngu cut'a 'mo ya 'ñøhø nú'ú bi ñuni, y nuya 'behñá ne ya bātsi himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi 'ño mañá ra ndehe

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵ Nepú ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da 'met'o'ú co ra motsa pa ri'nandi pa rí mani ja ra hnini Betsaida, y nu'á bi gohini mi edi ya ja'i pa da ma ja yá ngu. ⁴⁶ Y mi uadi bi 'ñedi'a, bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuá rá Dada. ⁴⁷ Y ya mi 'mexuui ra pa'a ra motsa ya mi 'yo madetho ra ndehe, ha nura Jesu mi 'būtritho ja ra t'øhø sehe. ⁴⁸ Y bi hyanda yá nxadi gue ya xqui zabi'ú de mi 'yonga ra motsa ngue'a mi tsedi ra būn্থi ne himi hopi da 'ño. Y nurá hyax'a hamxuditho ra Jesu bi ma pa ri'nandi mi 'yotho mañá ja ra dehe, ne mi ma da tho'tshma yá nxadi. ⁴⁹ Pe yá nxadi bi hyandi mi 'yo mañá ja ra dehe ne xi bi mafi'ú ngue'a mi hu yá mui gue mi 'nara pite. ⁵⁰ Ri gatho'ú bi hyandi ne xi mi tsu'ú. Pe ra Jesu 'bestho bi zofa ne bi 'ñembi'ú:

—jOguí tsuhú, go gueque, oguí tu ri muihú!

⁵¹ Nepú bi bøxa ja ra motsa con gue'ú ne 'bestho bi ntsaya ra būn্থi, hangue yá nxadi xi

bi 'yø nts'edi. ⁵² Himi pa'di'ú te ma ts'edi mi há, nixi xqui zoda yá mfeni hanja xqui japi da xu ya thuhme, ngue'a xmá me yá coraso'ú.

Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni Genesare

(Mt. 14:34-36)

⁵³ Nu mi 'rats'l'ú pa ri'nandi bi zøni ja ra hai Genesare ne ja bi da't'ni yá motsa. ⁵⁴ Y ngu bi gai'ú de ra motsa, ya ja'i 'bestho bi ba'di gue go mi gue'a ra Jesu. ⁵⁵ Nepú nu'ú bi dama ma ja ya ngu gatho rá nthets'i nura hai'a pa bá tsi ya da'thi co yá 'bebo ne bi ts'its'i pa habú xqui t'øde mi 'bú ra Jesu. ⁵⁶ Y haburaza mi pa'a ja ya danga hnini o ja ya t'uca hnini, ya ja'i mi tsi ya da'thi mi pegui ja ya 'ñu, ne ora mi thohni ra Jesu mi bantebi ya ja'i gue da hopa ya da'thi da dambabi masque hønse rá ñani rá he. Ne toraza mi thambabi, 'bestho mi ñani de yá hñeni.

7

Hanja gra nts'oca ya ja'i

(Mt. 15:1-20)

¹ 'Raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'ú xqui 'ñehe de Jerusale bi munts'i ne bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. ² Ne bi hyandi gue 'rayá nxadi ra Jesu bi ñuni nsinque xqui nxú'yε ngu yá nzai'ú, hangue bi ñama'ñú'ú. ³ (Ngue'a ya fariseo ne gatho ma'ra ya xodyo xi xqui nzai da nxú'yε ante da ñuni ngue'a njabú yá nzai ndu yá xita, y nu'bú hinda nxú'yε ngu yá nzai

hinda ñuni. ⁴ Ne 'b_u ora da menga tai'_u, 'b_u hinda nx_u'yε hinda ñuni. Nehe mi ja ma'ra yá nzai nú'_u xqui 'ñutui ndu yá xita: da xat'a yá ntsi, nuya 'bada ne nuya ts'øe dega bōja, ne da m'e'tsa yá mfidu pa da gohi strá nt'axi. Ngue'a mi hu yá mui'_u gue co nú'_u ya t'øt'e mi øt'e da t'axca yá mfeni ja rá thandi Ajuá.) ⁵ Hangué nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuy_u ri nxadi hinguí øt'e ngu yá nzai ndu ma xitah_u maya'b_u? Nuyá ri ñuni masque hinxa nx_u'yε.

⁶ Nu'bú ra Jesu bi datuabi'_u:

—Nu'ah_u gyá yohmih_u. Ra badi Isaía bi mā de gue'ah_u maya'b_u gue Ajuá bi 'ñena njaua:

Nuna hninina ri nsundagui hønse dega noyatho, pe nuyá mfeni go bí 'yo yabu de gueque.

⁷ Nu'ú xocambenigui pe hinte ri muui yá sōcambeni, nguetho nu'_u yá hmanda ri manda'_u go yá hmandase, ne māñ'_u gue go stá 'bepca'_u.

⁸ Xi majuani ngu bi mǎnga ra Isaía de gue'ah_u, ngue'a nu'ah_u xcá tsocuah_u yá hmanda Ajuá pa go grí denbah_u yá hmanda ndu ri xitah_u. Nu'ah_u nu'_u ri 'bεfih_u, hønse ra nsat'a 'bada ne ma'ra ya ntsi, y ma'ra ya t'øt'e de ra nt'axqui.

⁹ Nehe bi 'ñembabi'_u:

—Guí hu ri muih_u gue xá hño nú'a xcá tsocuah_u yá hmanda Ajuá pa go

guí ø'tuah_u yá nzai ndu ri xitah_u. ¹⁰ Nura Moise bi 'ñena: “Umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri nana ne gui su'_u”, ne “nu'a tó'o da zanga rá dada o rá nana dá tho.” ¹¹ Pe nu'ah_u guí eñh_u gue xá hño to'o da xipa rá nana ne rá dada njaua: “Nuna ra boja ndí 'ra'ah_u hmaha, nubya go ma ga umba Ajuá ngue'a ra Corbán.” (Ra Corbán rí bōni da 'ñena 'nara 'baha xa t'equé pa Ajuá.) ¹² Y njabu guí emf_u ya ja'i gue ya hinte da umba yá dada ne yá nana, ne ya hinda su'_u. ¹³ Njabu guí pumfrithoh_u nú'a bi mā Ajuá, ne hønse go guí ø'tuah_u yá nzai ndu ri xitah_u, y nehe njabu guí utua ri batsih_u. Ne ndunthi ma'ra ya t'øt'e guí øth_u mahyεgui ngu nuna.

¹⁴ Nu'bú ra Jesu bi yo zofu ra hmuntsja'i ma'na'qui ne bi 'ñembi'_u:

—'Yødeh_u guí gathoh_u ne dá zo ri mfenih_u nuna ma ga mā. ¹⁵ Nu'a cat'a ja rá ne ra ja'i hingo gue'a japi da nts'oqui, pe nú'a pōni de rá mfeni h_u, go gue'a japi da nts'oqui. ¹⁶ Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde nuna dí mā.

¹⁷ Nep_u bi 'uegue'a de ra hmuntsja'i, ne bi yat'a ja ra ngu nú'a xqui mihi, y nuni ja bi 'yambani sehe yá nxadi te rí bōnga nú'a xqui xipa ya ja'i. ¹⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'_u:

—¿Ha gue ne'ah_u hinte ri fadih_u? ¿Ha hinguí pah_u gue hingue nú'a da zi ra ja'i go gue'a da japi da nts'oqui? ¹⁹ Ngue'a nú'a ts'i cat'atho ja

rá mui 'na, ne pøni ne hingui ts'ocua rá mfeni.

Njabu bi mąnga ra Jesu gue xá hño da ts'i gatho ya nzaqui. ²⁰ Nepu bi 'ñena:

—Nu'a ri japi da nts'oca ra ja'i, núu ya ts'omfeni beni. ²¹ Ngue'a de ja rá ts'omfeni 'na, ja bí ehni gatho nuya ya ts'ot'øt'e: ra nts'inga medinthati, ra nt'e'behña, ra nthote, ²² ra mfe, ra ts'onc'at'i, ra nts'o'mui, ra nthate, ra nts'o'yo, ra nts'ante, ra nt'ets'i, ne núu to'o ri hyøcua núa te pe'tsa ma'na, ne núu hingui padi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ²³ Gatho nuya ya ts'oqui bí ehe de yá ts'omfeni ya ja'i, ne go guehya japi da nts'oqui.

'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu (Mt. 15:21-28)

²⁴ Nepu ra Jesu bi bøni de guehni ne bi ma ja ra hai guetbu ra hnini Tiro ne Sidó. Ne ja bá cut'ini ja 'nara ngu, y himi ne to xa badi hmaha, pe 'bestho bi fatho. ²⁵ Ha guetbu de guehni mi 'buhni 'nara 'behña núa mi pe'tsa 'nará t'ixu gue mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. Ne bi 'yøde gue xqui zøhni ra Jesu, hangue nu'a 'bestho bi ma bá c'a'tsi ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²⁶ Nura 'behña'a himrá me Israel ngue'a mrá me Sirofenicia. Nu'a bi bantebi ra Jesu pa da 'yemba ra ts'ondahi núa mi pe'tsa rá t'ixu. ²⁷ Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—'Met'o mahyoni ga ø'tua ra hño ya me Israel, ngue'a nu'bu 'met'o ga ø'tua ra hño

ya 'ra'ñoja'i ngu'i, nu'bú ga nja ngu núa to'o hamba yá hñuni ya bątsi pa da umba ya tsat'yo.

²⁸ Nu'bú núa ra 'behña bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Majuani núa guí ma Ndada, pe ya tsat'yo tømtho nja'ti de ra mexa pa da guxa ya hangui núu da dagui de habu ri ñuni ya bątsi.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi datuabi: —Xcá thadi xá hño, hangue pengui, grí ma ri ngu ne bá nu ri t'ixu gue ya xa bonga ra ts'ondahi de gue'a.

³⁰ Y nu mi zonga rá ngu núa ra 'behña, bi zudi rá t'ixu mi 'benga ja rá fidi ne ya xqui bonga ra ts'ondahi de gue'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gogu

³¹ Nepu ra Jesu bi ma de guehni habu mi 'bu guetbu ra hnini Tiro, ne bi gat'a ja ra hnini Sidó ne bi thogui ja ra hai Decapoli pa bi yo menga ja ra ndehe Galilea. ³² Ne nuni ja bá ts'impani 'nara 'ñøhø mrá gogu ne mrá 'bane, y núu to'o mri zi'a bi bantebi ra Jesu da hñuxa rá 'ye ja gue'a pa da ñani. ³³ Nu'bú ra Jesu bi gaca núa ra da'thi 'nambu de ra hmuntsja'i, ne bi dint'ua yá dedo ja yá gu, nepu bi zots'i yá dedo ne bi damba rá jane núa ra 'ñøhø. ³⁴ Nepu bi nøts'e pa mahets'i bi 'yenga rá nga'tsi ne bi 'ñembi:

—jEfata! —núa ne da 'ñena: jDá xogui ri gu ne ri ne!

³⁵ Y 'bestho bi xo yá gu ne bi za bi 'yøde xá hño, ne bi tuqui rá jane ne bi za bi ña xá hño. ³⁶ Ha ra Jesu bi hñu'mba

ra hñá ya ja'i gue hinto da xipi, pe nu'ú ma'na bi ma bá 'yonga ra 'bede. ³⁷ Y ma'na xi mri 'yø ya ja'i ne bi 'ñena'ú:

—Gatho nú'á øt'e xi xá hño, asta japi ya gogu da 'yøde, ne ya gone da ñá.

8

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i

(Mt. 15:32-39)

¹ Ja nuya pa'ú xi bi munts'a ndunthi ya ja'i ma'na'qui, ne mi otho te da zi'ú, hangue ra Jesu bi zofo yá nxadi ne bi 'ñembabi:

² —Xi dí hueca nuya ya ja'i ngue'a ya xa 'mái hñu pa con gueque ne otho te da zi.

³ 'Bú ga pèhni da ma yá ngu njabutho co ra thuhu, xi'bú rí umba ra hødu má 'ñu ngue'a 'ra xqui 'ñehe de yabú.

⁴ Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Hanja da za ga 'uiñhu nuyú ya ja'i gue nuua habú dí 'búhu go ra mbonthi?

⁵ Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí hahú?

Nu'ú bi datbi ne bi 'ñembi:

—Hønsø yoto.

⁶ Nu'bú ra Jesu bi xipa ya ja'i da hñudi. Nepú bi gu nú'ú yoto ya thuhme ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada. Nepú bi hyeque ne bi umba yá nxadi pa da xènbabi ya hmuntsja'i. ⁷ Nehe mi hã'ú 'raya t'úca huá ne bi umba ra Jesu. Nepú nu'á bi 'yapa Ajuá da japi, ne bi xipa yá nxadi da umba ya ja'i ya zi xéca huá. ⁸ Y gatho ya ja'i bi

ñuni asta xi bi niñá. Nepú ya nxadi bi munts'a ya xeni nú'ú bi bongui y bi ñuxa yoto ya 'bøts'e. ⁹ Ha mi ngu goho 'mo ya 'ñøhø nú'ú bi ñuni, y nuya 'bèhñá ne ya bãtsi himbi ma 'mede. Nepú ra Jesu bi 'ñedi'ú. ¹⁰ Ne nu'á 'bestho bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi ne bi 'rats'i bi ma ja ra hai Dalmanuta.

Ya fariseo mi adi da t'utua 'nara nt'udi dega milagro

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Nepú 'raya fariseo bi ma bá tsudi ra Jesu ne bi mudi bi xaxi, ne bi xipi gue da 'yøt'e pa da hnequi 'nara nt'udi de mahets'i pa da hyandi'ú ua xi majuani mrá 'mèhni Ajuá. ¹² Nu'bú ra Jesu xi bi 'yenga 'nara nga'tsi ne bi 'ñena:

—¿Hanja nú'ahú guí 'buhú mapaya guí ahú ga øt'a 'nara nt'udi? Xi majuani dí xi'ahú gue nuga hinga u't'ahú ni 'nara nt'udi.

¹³ Nu'bú nu'á 'bestho bi zohni'ú ne bi yopa bøxa ja ra motsa pa bi ma ri'nandi ra ndehe.

Ra nzoi de ya fariseo

(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Ha nuyá nxadi xqui pumfri da hñaxa 'raya thuhme, hønsø 'natho mi hñá'ú ja ra motsa. ¹⁵ Nepú ra Jesu bi zofo'ú ne bi 'ñembi:

—Jamasuhú de yá nzoi ya fariseo ne rá nzoi ra Erode.

¹⁶ Nu'bú yá nxadi bi 'ñémsø'ú 'na ngu 'na:

—Nuní xicjú njabú ngue'a hindí hahú ra thuhme.

¹⁷ Pe ra Jesu bi batho te mi beñ'ú ne bi 'ñembabi'ú:

—¿Hanja guí 'ñémfu gue otho ra thuhme? ¿Ha gue nsøctho'a oda ri mfenih_u? ¿Ha gue hingui tsoda ri mfenih_u de nú'a ra ts'edi dí pe'tsi? Xi xá me ri corasoh_u.¹⁸ Ja ri dah_u pe hinguí hanth_u, ne ja ri guh_u pe hinguí øh_u, nixi guí beñh_u nú'a stá øt'e co nú'u ya thuhme.¹⁹ Xi nú'b_u ndá xeni nú'u cat'a ya thuhme ne dá 'uinga cat'a 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xeca thuhme bi bongui xa?

Y nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—'Ret'amayoho 'bøts'e.

²⁰ Nep_u bi 'ñena:

—Nehe xi nú'b_u ndá xeni nú'u yoto ya thuhme ne dá 'uinga goho 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xeca thuhme bi bongui xa?

Y nu'ú bi 'ñena:

—Yoto 'bøts'e.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'u:

—¿Y ne njab_u hinxa zoda ri mfenih_u de nuna ra ts'edi dí hñá?

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Betsaida

²² Nu'bú ra Jesu ne yá nxadi bi zøni ja ra hai Betsaida, ne ja guehni bá ts'impabi 'nara goda, y nú'u to'o bá tsi bi bantebi gue da hñuxa rá 'yε ja gue'a pa da ñani.²³ Nu'bú ra Jesu bi cahna ra goda pa bi gaca møte de ra hnini, ne bi go'tsuabi rá jini ja yá da, ne bi hñuxa yá 'yε ja gue'a, ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue ja te guí handi?

²⁴ Y nu'á bi zøt'a yá da ne bi 'ñena:

—Dí handa ya ja'i di 'yo pe di hnequi ngu ya za.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi yopa hñu'tsua yá 'yε ja yá da nú'a ra goda, ne nu'á bi ñani ne xi bi hyandi xá hño gatho.²⁶ Nep_u ra Jesu bi mēhni da ma rá ngu, ne bi hñacuabi gue hinda yat'a ja ra hnini pa hinda xipa ya ja'i de guehni.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Mēfa ra Jesu bi ma co yá nxadi ja ya t'uca hnini nú'u mi ja guetb_u ra dahni Cesarea de Filipino. Y de má 'ñu nú'á bi 'yamba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Ha hingá øh_u ya ja'i ma to'oguiga?

²⁸ Nu'bú nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'e grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena grá badi Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'e 'na de nú'u ma'ra yá 'mēhni Ajuá nú'u mi 'bwi maya'bu.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'yambi'u ne bi 'ñembi:

—Xi'ah_u, ¿te guí mañh_u de gueque?

Y ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Nu'i go gue'e grá Cristo xpá meñ'a'i Ajuá pa gui ndá.

³⁰ Nu'bú ra Jesu bi hñu'mba ra hñá gue hinda xipa ma'ra ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Nep_u ra Jesu bi maði bi xipabi yá nxadi nú'a ma da t'ø'tuabi, ne bi 'ñembi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsi ma da sufri ndunthi. Ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley

ma da ʉtsa asta da hñu yá mui da hyo, pe rá hñupa da yopa nte de rá du.

³² Bi xipi'ua co ya noya hinxá hñei, hangue ra Pedro bi guqui 'nambu ne bi mudi bi zui pa hinda 'yøt'e njabu.

³³ Nu'bu ra Jesu bi mpunts'i ne bi hyanda gatho yá nxadi ne bi zui ra Pedro bi 'ñembi:

—i'Uegue de gueque, nu'i guí hampa rá ts'edi ra Satá hangue guí xica njabu! Ngue'a nu'í hinguí ma ngu nú'a manga Ajuá, nu'í guí øt'a nú'a go yá paha ya ja'i.

³⁴ Nepu bi zohna yá nxadi ne ya ja'i ne bi 'ñembabi'ua:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui, hinda za da 'yøt'e nú'a go rá paha sehe. Mahyoni da dengagui masque da tho ya nt'atsate ne ya 'betsa asta rá du. ³⁵ Nu'a tó'o da ñanga rá te por hinda dengagui, nú'a ma da 'bedi rá te. Pe nu'a tó'o da 'ñei pa da du po rá gueque ne po ra maça noya, nú'a da zu rá te pa nzantho. ³⁶ ¿Te rá 'be da ñaha 'nara ja'i 'bu da me'tsa gatho ya hño de ra ximhai, y ne da 'medi rá te? Otho. ³⁷ Ngue'a ni 'na de nuya hño'ua hinda za da pøhøbi rá te. ³⁸ Nu'a tó'o da gøngagui ne da ntsa da manga ma noya ja yá thandi ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i ne ya 'ñagamfri, 'mefa necagui ma ga ma gue hindí paði'a nehe nu xcrá yopa pengaua. Nura pa'a ma ga 'ño'be ya enxε, ne ga hnequi co rá nsunda Ajuá ma Dada.

9

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'ua: —Xi majuañi dí xi'ahu, 'ra de gue'ahu guí 'buhua gri tethohu ma gui hyanduahu rá ts'edi ra Ndá de mahets'i sta 'ñehe.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Rá 'rato ma pa, ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua, ne bi ma sehe'ua ja 'nara t'øhø xá hñets'i. Y ne de guehni ja bi mpadini rá 'bai ra Jesu ja yá thandi'ua.

³ Nurá he xi bi huexqui ne xi bi t'axqui ngu ra tse, y jo'o ni 'nara meni nuua ja ra ximhai da japi da t'axca 'nara he ngu'a. ⁴ Nepu de guehni nuyá nxadi bi hyandi'ua gue mi ñaui'a ndu ra Elía ne ndu ra Moise nú'ua myá 'mehni Ajuá. ⁵ Hangue nura Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, ipøde xá hño ga 'buhua! Xi'bu ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, ma'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

⁶ Nuya nxadi xi bi ntsu, hangue ra Pedro ngu bi 'be rá mfeni ne himi pa nú'a mi ma. ⁷ Nepu bi go'mi'ua 'nara guui, ne de guehni ja ra guui bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuna guehna ma hmaça T'ua. 'Yøhu nú'a ma.

⁸ Y 'mefa ya nxadi bi hyandi gue ya mi jo'oni nú'ua ma'ra, hønse ra Jesu mi 'baseni.

⁹ Y nu mi gai'ua de ra t'øhø, ra Jesu bi hñu'mba ra hña nú'ua hñu yá nxadi, ne bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xiphu de nú'a xcá hyanthu asta hinda

yopa nte de rá du Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

¹⁰ Hangué nú'u hñu ya nxadi hinto bi xipabi de nú'a xqui hyant'u. Pe nu'ú mri 'ñámbi 'na ngu ma'na, ne mi eñ'u:

—¿Te rí bonga nú'a ra noya bi 'ñena gue asta hinda yopa nte'a de rá du?

¹¹ Nu'bu' nu'ú bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue 'met'o ma da 'ñehe ra Elía nepu ja da 'ñehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da e da nda?

¹² Nu'bu' nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Haha, go rá mudi ma da 'ñehe ra Elía pa da zofo ya ja'i da ñobri de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá, nepu ja da 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ¿Xi te mangu ja ra Māca T'ofu de Nú'a To'o bi e bi Nja'i? Nu'a mā, mā gue ma da tho ya uguí ne da t'utsa. ¹³ Pe de nú'a gá 'yangahu de ra Elía, dí xi'ahu gue ya xa zohó'a, y nuya ja'i bi 'yø'tuabi nú'a go bi ne'u, ngu xa nt'ofu ja ra Māca T'ofu njabu bi t'ø'tuabi'a.

Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara ts'unt'u

(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Nu de ya xqui menc'u de ja ra t'øhø y ya mi ma da zohø habu mi 'bui nú'u ma'ra ya nxadi, bi hyanda 'nara danga hmuntsja'i xqui got'atho nú'u ma'ra ya nxadi, ne mi 'bahuini ya xahnate de ra ley mri ntsanoyau'i'u. ¹⁵ Ha nu mi hyanda ya ja'i bi zonga ra Jesu, himi padi te

da beñ'u, ne bi nest'ihí bi ma bá zengua. ¹⁶ Ha nura Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Te ma noya nguí mañhu con guehyu?

¹⁷ Nepu 'nara ja'i nú'a mi 'ba ja ra hmuntsja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma Xahnate'i, dra zin'aua 'nama t'u pe'tsa 'nara ts'ondahi xa japi xa ngone. ¹⁸ Y nura ora da 'ñámbabi ri japi da dagui haburaza, ne asta ri gust'a yá ts'i ne ents'a ra fuguí ja rá ne, y ya xi xa papa rá mai. Ya stá xipa ri nxadi pa da 'yembahma nura ts'ondahi'a, pe nuyu hinxa za xa 'yembabi.

¹⁹ Nu'bu' nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¡Gyá 'ñagamfrihu! ¿Asta ha'mu gui camfrihu? ¿Asta ha'mu ma ga tse't'a ri 'muhu? Bá tsincahuua nú'a ra ts'unt'u.

²⁰ Nu'bu' nu'ú bi zi'tsuabi nú'a ra ts'unt'u, ha nura ts'ondahi nu mi hyanda ra Jesu mi 'bahni, bi japa nú'a ra ts'unt'u bi dagui ne mi tani ne mi ents'a ra fuguí ja rá ne.

²¹ Nu'bu' ra Jesu bi 'yamba rá dada nú'a ra ts'unt'u ne bi 'ñembi:

—¿Hangu pe'tsi de xa mudi njani?

Ha nu'á bi 'ñena:

—Desde mi notsi ya mi njani. ²² Ndunthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi høt'a ja ra tsibi o ja ya mothe pa da hyo hmaha. Hangué 'bu da za te gui 'yø'tuahma, huegahe gui faxcahe.

²³ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'i guí ena: 'Bu da za. 'Bu ja ri jamfri ha, gatho da za.

²⁴ Nu'bú rá dada nú'a ra ts'unt'ú bi dadi nts'edi ne bi 'ñena:

—¿Dí camfri, pe faxcagui pa ma'na ga camfri!

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi hyandi gue ra hmuntsja'i mi 'yo rí ts'l'mi'a, hangue nu'á 'bestho bi 'ñembabi ra ts'ondahi:

—Nú'i ts'ondahi go xcá japi xa ngone ne xa ngogu nuña ts'unt'ú, pe nubyá nuga dí 'bep'a'i guí pøni de guehni ne hinhya'mú guí yopa cat'a ma'na'qui.

²⁶ Nepú nú'a ra ts'ondahi bi mafi, ha nú'a ra ts'unt'ú bi 'ñámba ra nduse ma'na'qui, y ra ora'a bi bonga ra ts'ondahi. Ha nú'a ra ts'unt'ú mi 'beni 'ñena xqui du. Ne ndunthi ya ja'i bi 'ñena gue xqui du.

²⁷ Pe ra Jesu bi mipa rá 'ye pa bi gats'i'a, nepú nura ts'unt'ú 'bestho bi 'mai.

²⁸ Y nu mi yut'a ra Jesu ja ra ngu nú'a xqui mihi, yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja himbi za dá eñhe nú'a ra ts'ondahi?

²⁹ Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'ú:

—Ya ts'ondahi ngu nú'a dá enibya, nu'ú da za da 'yeni 'na, pe mahyoni da ayuna 'na ne da 'yapabi Ajuá con gatho rá maí.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Nepú nu'ú bi bøni de guehni, bi gat'i ja ra hai Galilea, y ra Jesu himi ne to xa badi ua mi 'yoni, ³¹ ngue'a mi xahna yá nxadi, mi embabi'ú:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i, ha nu'ú ma da hyo, pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

³² Pe nuyá nxadi himbi badi te mri bonga nuya noya bi xipabi'ú, ne mi tsu da 'yambabi.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Nepú bi yopa mengui'ú pa Ncapernau ne bi yut'i mbo ja ra ngu nú'a xqui mihi. Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá 'be nguí mañhú má 'ñu?

³⁴ Pe nu'ú hinte bi dadi, ngue'a de má 'ñu mi ntsanoyasé'ú ne mri 'ñámbi to'o 'na de gue'ú da ua'a da ma. ³⁵ Nu'bú ra Jesu bi hñudi ne bi zofo nú'a 'ret'amayoho yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da ndangui, osta ma da 'ñets'i. Nu'a da 'yøt'e, dá mepa nú'ú ma'ra.

³⁶ Nepú bi 'ba'ma 'nara zi bati madetho de yá nxadi, nepú bi dets'i ne bi 'ñembabi'ú:

³⁷ —Nu'a tó'o da umba ntsaya de ja ma thuhu 'nara zi bati ngu núna drí dets'i, ja ra uenda go 'raca ntsaya. Y nu'a tó'o 'raca ntsaya, ja ra uenda go umba ntsaya Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pencaguiua.

Nu'ú tó'o hingui utsaguihú, go gue'ú 'bui con guecju
(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸ Nu'bú ra Xuua bi 'ñembabi:
—Ma Xahnate'i, stá hanthe 'nara ja'i gue de ri thuhu mi

enga ya ts'ondahi, y nuje dá hácuahe gue ya hinda 'yøt'a njabũ, ngue'a nura ja'i'a hingui 'yo 'nadbũ con guecjũ.

³⁹ Pe ra Jesu bi dadi:

—Oguí hácuahe, ngue'a nu'a tó'o da 'yøt'a 'nara nt'udi de ma thuhuga, nu'á hinga 'bestho ma da pata rá mfeni nixi da ñama'ñũ de gueque. ⁴⁰ Ngue'a nú'ũ hingui utsaguihũ, go gue'ũ 'bũi con guecjũ. ⁴¹ Ha nu'a tó'o da 'ra'ahũ mađi ts'ũ ra zi dehe de ja ma thuhu ngue'a guí tengahũ, nura ja'i'a ma da hñanga rá thaha.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuhũ pa hinga øthũ ya ts'oqui

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² Nu'a tó'o da ts'ocua rá mfeni 'na de gue nuya ya zi batsi xa gamfrigui, nú'a ra ja'i'a ma'na xá hño da ts'utua ja rá 'yuga 'nara do strá hñũ ne dra thøt'a ja ra ndehe.

⁴³ Nu'bũ 'nari 'yε ja'a'i guí 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyεqui, ngue'a ma'na xá hño guí cut'a habũ bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri 'yε, que di ja yoho ri 'yε ne guí ma ja ra nidu habũ hinhyamũ ma da huet'a ra tsibi.

⁴⁴ Y nuni ja bí 'bũhni nehe ya zu'ue nú'ũ da zipa yá ngø nú'ũ to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho. ⁴⁵ Ha nu'bũ 'nari ua ja'a'i guí 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyεqui, ngue'a ma'na xá hño guí cut'a habũ bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri ua, que di ja yoho ri ua ne guí ma ja ra nidu habũ hinhyamũ ma da huet'a ra

tsibi. ⁴⁶ Y nuni ja bí 'bũhni nehe ya zu'ue nú'ũ da zipa yá ngø nú'ũ to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho. ⁴⁷ Ha nu'bũ 'nari da ja'a'i guí 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai, ngue'a ma'na xá hño guí cut'a habũ bí manda Ajuá co 'nada ri da, que di ja yoho ri da ne guí ma ja ra nidu habũ hinhyamũ ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁸ Y nuni ja bí 'bũhni nehe ya zu'ue nú'ũ da zipa yá ngø nú'ũ to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho.

⁴⁹ Ngue'a gatho'ihũ mahyoni guí tsethũ ya ts'othogui ne hingui 'yøthũ nú'a go ri hnesεhũ, pa njabũ guí pøñhũ xá hño ja rá thandi Ajuá. Ma guí njahũ nehe ngu ya 'baha nú'ũ t'umbabi Ajuá, nú'ũ pe'tsi da da ja ra tsibi pa da hogui ne t'ũ'tsua ra u. ⁵⁰ Xá hño ra u, pe nu'bũ ya da 'bε rá hño, ¿hanja da za da cũqui? Hingui tsa. Nu'ahũ njahũ ngu ra hoga u, 'yøthũ xá hño, ne 'bũhũ co 'nara hoga'mui 'na ngu 'na.

10

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

¹ Nepũ ra Jesu bi bonga de Ncapernau, ne bi 'ño ja ra hai Judea ne ja ra hai ri'nandi ra dathe Jordá. Y nehe ja guehni bi munts'ni ndunthi ya ja'i, ne ra Jesu bi mađi bi xahni ngu mrá nzai'a. ² Nu'bú bi jonga 'raya fariseo pa da xaxi, hangue bi 'yamba 'nara nt'ani bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ja ra nsequi da hyεpu rá 'behña 'nara 'ñøhø?

³ Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi'ua nehe, ne bi 'ñembabi:

—Xi ra Moise, ¿te bi xi'ahú da gue'a?

⁴ Y ya fariseo bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da thoca 'nara t'ofo dega nxuni, ne njabu ha, da za da nxungüi rá 'behña 'nara 'ñøhø.

⁵ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da t'øt'a njabu ngue'a nu'ahú xi xa megui ri corasohú. ⁶ Pe desde rá mudi himi njabu, ngue'a ra

Maça T'ofo ena gue Ajuá “bi hyoca ra 'ñøhø ne ra 'behña”.

⁷ “Hangue 'nara 'ñøhø da zopu rá dada ne rá nana pa go da 'muhui rá 'behña, ⁸ y de ri yoho, ya da 'natho.”

Njabu manganá ra Maça T'ofo. Hangue nú'a ra 'ñøhø ne nú'a ra 'behña ya ri 'natho, hingue ri yoho. ⁹ Hangue nú'u xa pehna Ajuá, ni 'nara ja'i hinda za da 'ueque'ua.

¹⁰ Y nu mi menc'ua pa ja ra ngu habu xqui mihi, yá nxadi ra Jesu bi 'yambi'ua nehe de ra nxuni. ¹¹ Hangue nu'á bi 'ñembabi'ua:

—Nu'a tó'o da hyεpu rá 'behña ne da nthatui ma'na, ya bi 'yøt'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyεpu nú'a rá mudi 'behña xa nthatui. ¹² Ha nu'bu 'nara 'behña da hyεpu rá dame ne da nthatui ma'na ra 'ñøhø, ya bi 'yøt'a 'nara

ts'oqui ngue'a xa hyεpu nú'a rá mudi dame xa nthatui.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ 'Mefa, bi ts'i'tsua ya batsi ra Jesu pa da hñuxa rá 'ye ja gue'ua pa da japi. Pe nuyá nxadi bi mudi bi guui nú'u to'o mri zi ya batsi. ¹⁴ Pe nu mi hyanda ra Jesu gue mi øt'a njabu yá nxadi, nu'á bi bø rá cue ne bi 'ñembabi'ua:

—Oguí hacuahú ya zi batsi da 'ñe da zucagui, ngue'a nu'ua tó'o da 'mui ja rá hmanda Ajuá, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi. ¹⁵ Xi majuaní dí xi'ahú, nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mui ja rá hmanda Ajuá, hinda za da yat'a ja rá hmanda Ajuá.

¹⁶ Nepu ra Jesu bi dexa ya zi batsi ne bi hñuxa yá 'ye ja gue'ua ne bi 'yapabi Ajuá rá Dada da japi'ua.

'Nara basja'i mrá rico bi ñqui ra Jesu

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Y de ya mi 'ba'ñu ra Jesu, bi zøhø 'nara 'ñøhø mbra nest'ihi, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te 'be da za ga øt'e pa da za ga tsu ra te pa nzantho?

¹⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui drá hoja'i? Hønsé 'natho to'o ra hoja'i, y nú'á go gue'a Ajuá.

¹⁹ Ya guí paði nda'ua gue'ua ya hmanda: “Oxqui ntsinga medinthati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui ju'tsua ya

nc'uamba ri miqu'eiui, oxqui hat'a ri miqu'eiui, umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nana ne su'u."

²⁰ Nu'bu nú'a ra 'ñohø bi dadi ne bi 'ñena:

—Xahnate, gatho nuya hmandaya stá øt'e desde stá mbatsi.

²¹ Nu'bu ra Jesu bi hyandi dega hmate ne bi 'ñembabi:

—'Natho nú'a grí 'bēdi gui 'yøt'e. Guí ma gui pa gatho nú'a guí pē'tsi ne gui hyecuabi ya hyoya. Njabu ha, da za gui hñanga ya hoga hño de mahets'i. Nepu gui ehe gui tengagui ne gui tseta gatho nú'a da 'ñe'a'i asta ri du.

²² Pe nu mi 'yøde'a nú'u ya noya bi xipa ra Jesu, xi bi du rá mui y bi ma njabu co ra dumui, ngue'a xi mrá rico.

²³ Nu'bu ra Jesu bi mpunts'i ne bi hyanda yá nxadi, nepu bi 'ñembabi'u:

—¡Xi rá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá!

²⁴ Ha nuyá nxadi himi padi te da beni de nú'a xqui mañ'a. Hangue nu'á bi yopa xipa ma'na'qui ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'u'ihū, ¡xi rá hñei da yut'a ja rá hmanda Ajuá nú'u to'o hu yá mui gue co nú'a te pē'tsi ma da mpøhø!

²⁵ Ma'na hinxá hñei da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

²⁶ Hangue nuyá nxadi'a ma'na himi padi te da beni, ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—Nu'bu njabu, ¿to'o ja da za da mpøhø?

²⁷ Nu'bu ra Jesu bi nhyandu'ui ne bi 'ñembi:

—Ya ja'i hingui tsa da mpøhø sehe, pe co rá mfats'i Ajuá ha, ngue'a pa Ajuá hinte rá hñei.

²⁸ Nepu de gue'a bi dadi ra Pedro ne bi 'ñembabi:

—Nuje stá tsohebū gatho nú'a te ndí pē'tshe pa dá ten'ahe.

²⁹ Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, nu'u tó'o da zogui yá ngu, yá cu, yá nju, yá dada, yá nana, yá bātsi, ne yá hai po rá ngueque ne po rá ngue ra maça noya,

³⁰ nu'ú ma da hñanga núbya mapaya 'na nthebe de nú'a te xa zogui, ngu yá ngu, yá cu, yá nju, yá nana, yá bātsi, yá hai, masque co ndunthi ra nt'utsate, y nepu rá ñoho ra 'mui ma da hñanga 'nara hoga te pa nzantho. ³¹ Pe nu'u tó'o ya danguibya, nura pa'a ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, nura pa'a ma da ndangui'u.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Nura Jesu bi ne ra 'ñu co yá nxadi pa bi ma Jerusale. Y nú'a go bi 'met'o'a de gue'u, y nu'ú himi padi te da beni de gue'a. Hangue nu'ú ngu mi tsu, ne mri 'befatho de gue'a. Nepu nura Jesu bi 'ueca 'nambu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi pa bi yopa xipabi gatho nú'a mi ma da thogui'a. ³³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Nubya drá maha Jerusale, ne dí ne ga 'ra'ahu

nt'øde de Nú'a To'o bi e bi Nja'i. Nú'a ma dra da de guehni ja yá 'yε ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'ú ma da 'yε'mbi da hyo, ne ma da 'yεnt'uabi ja yá 'yε nú'u hingyá xodyo pa da hyo'a. ³⁴ Nu'ú ma da 'yø'tua ra buhla ne da na'mbi ne da zots'i, nepu ja da hyo'a. Pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

Ra Cobo ne ra Xuua bi 'yadi nara favo

(Mt. 20:20-28)

³⁵ Nepu nura Cobo ne ra Xuua nú'u yá t'u ra Sebedeo bi joni ja ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí ne gui øtcahe ra mate gui 'racje nú'a ma ga a'a'ihe.

³⁶ Nu'bú nu'á bi datuabi'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá 'bε guí ne ga ø't'ahu?

³⁷ Y nu'ú bi 'ñena:

—Dí nehe ga hudihe 'na ja ri 'ñei, 'na ja ri ngaha, nu xcri hñudi ja ri hudi de ri ts'atbi.

³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nixi hinguí pahu nú'a guí ah. 'Bu guí ah njabu, ¿ha guí hanthu gui tsethu ya ts'othogui ngu nú'u ma ga thoguiga, ne gui tsethu ya uguí ngu nú'u ma ga tsetca?

³⁹ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Haha, ga tsethe.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Majuani ma gui tsethu ya ts'othogui ne ma gui tsethu ya uguí ngu nú'u ma ga tsetca. ⁴⁰ Pe nuga hingo ma ga huancá to'o ma da hñudi ja ma 'ñei ne ja ma ngaha.

Numa Dada go gue'a padi to'o ma da hñudini.

⁴¹ Pe nu mi 'yøde nú'u má 'ret'a ya nxadi gue ra Cobo ne ra Xuua mi adi da hñuhui ra Jesu, nu'ú bi bø yá cuε ngue'a hanja go mi adi da hñuhni'u.

⁴² Nu'bú ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Guí pahu xá hño gue nuya danga nda de guecua ja ra ximhai ri manda gatho yá hnini, ne nú'a go da mañ'u go gue'a da t'øt'e. ⁴³ Pe nu'ahu oxqui ma gui 'yøthu njabu.

'Bu 'na de gue'ahu guí ne gui ndanguih, mahyoni go gui pephu nuy ma'ra. ⁴⁴ Ne nu'bu 'na de gue'ahu guí ne gui ndahu de nuy ma'ra, mahyoni go gui 'mεgohu.

⁴⁵ Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á hinxpá 'ñehe pa go da 'bεpabi, nu'á xpá 'ñehe pa go da 'mεgo ne pa da unga rá te pa da gu'tua gatho yá ts'oqui ya ja'i.

Ra Jesu bi 'yøthe ra Bartimeo mrá goda

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Nepu ra Jesu bi zonga Jericó co yá nxadi, ne 'bestho bi bøni de guehni ne bi deni 'nara hmuntsja'i. Y nuni ja ra ñanga 'ñu mi huhni 'nara goda mrá thuhu ra Bartimeo mrá t'u ra Timeo, mi huhni mi peti. ⁴⁷ Y nu mi 'yøde gue go mi gue'a ra Jesu me Nasare nú'a ya mi ma da thohni, nu'bú nu'á bi mudi bi mafi ne bi 'ñena:

—¡Nu'i Jesu, rá T'u'i ndu ra nda Davi, huegagui!

⁴⁸ Pe ndunthi ya ja'i bi zui ne bi 'ñembabi da go'ta rá ne.

Pe nu'á ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—iNu'i rá T'u'i ndu ra nda Davi, huegagui!

⁴⁹ Mi 'yøde ra Jesu 'bestho bi 'mai, ne bi mehni to da tsimpa nú'a ra goda. Y nu'ú bá ma'ti'a ne bi 'ñembabi:

—'Bai bá ehe, oguí tu ri mai, bí tøp'a'i 'na.

⁵⁰ Nu'bú nu'á 'bestho bi hñaca rá pat'i ne bi dama 'mai bi ma bá tsu ra Jesu. ⁵¹ Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'be guí ne ga ø't'a'i?

Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i, dí ne ga yopa handi ma'na'qui.

⁵² Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma, co ri jamfri ya xca ñani.

Y 'bestho ra ora'a bi za bi hyandi, ne bi dena ra Jesu.

11

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ra Jesu ne yá nxadi ya mi ma da zonga Jerusale, ne mi 'yo guetbu de Betfage ne Betania, nehe guetbu ra t'øhø 'bo Olivo, hangue ra Jesu bi mehna yoho yá nxadi pa da 'met'o, ² ne bi 'ñembabi'u:

—Grí maha ja nuni ra t'uca hnini bí jani, ne nu xcrí tsøñhani gui tsuh 'nara zi burru di that'i nú'a hinto xa tøguetho. Bá xo'thu ne bá tsincahu. ³ Ha nu'bu to'o da 'yañ'ahu ne da 'ñeñ'ahu hanja gui øthu njabu, 'ñembabihu: "Ra zi Hmu bí honi, nepu 'mefa ma ga yopa tsin'ahe

ma'na'qui," gui 'ñembabihu njabu.

⁴ Nu'bú nú'u yoho yá nxadi bi ma ja nú'a ra t'uca hnini, ne ja bá tsuhni 'nara zi burru mi that'a møte ja 'nara gothi ja rá hyo ra 'ñu, ne bá xo'ti'u.

⁵ Y mi 'bahni 'raya ja'i bi 'ñembabi'u:

—¿Te gui japhu nú'a ra burru guí xo'thu?

⁶ Ha nuya nxadi bi dadi ngu xqui xipa ra Jesu, hangue nú'u ya ja'i bi hyopi bi zits'i.

⁷ Nepu nu'ú bá tsimpa ra Jesu nú'a ra burru, y bi hñaca yá pat'i'u pa bi xi'tsua ra burru pa bi tøgue'a. ⁸ Nepu ra hmuntsja'i bi hñaca yá pat'i pa bi mø ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi toca ya 'yeza pa mi pøgue nehe ja ra 'ñu.

⁹ Y nú'u to'o mri 'befa ne mri 'bet'o mi thø ya hmafi mi ena:

—iXá nsunda núni xpá mencahu Ajuá! iAjuá da japni!

¹⁰ iAjuá da japi núni ma da nda! Nuni go guehni ra nda xqui hña'tuabi ndu ma dadahu ra nda Davi. iXá nsunda Ajuá bí 'bui mahets'!

¹¹ Nepu ra Jesu bi yut'a Jerusale ne gá yut'a ja ra ndanija, ne bi hyanda xá hño gatho nú'a mi jani mbo ra ndanija. Y coñ'a ya bi nde, nu'á bi bøni de guehni bi ma Betania co nú'u 'ret'amayoho yá nxadi.

Ra Jesu bi zui 'nara 'bai gá igo

(Mt. 21:18-19)

¹² Y rá hyax'a ra Jesu ne yá nxadi bi bønga de Betania, y de má 'ñu bi zu ra thuhu'a.

13 Ne dega yab_u bi hyanda 'nara 'bai gá igo mi c'amtho, hangue bi ma bá c'a'tshma_u ua mi t_o yá igo. Pe nu mi z_onini hinte bi z_udi, mi 'ra'ta yá xi ngue'a mri 'b_etho da n_ogue. 14 Hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinhya'm_u ma da yopa n_ogue ri igo.

Ha yá nxadi bi 'y_ode nú'a bi ma.

Ra Jesu bi 'y_enga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

15 Nep_u bi yopa z_oñ'u Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija ne bi m_udi bi 'y_enga gatho nú'u mi 'b_uhni mri mpa ne mri ntai mbo ra nija. Bi p_unts'ua yá mexa nú'u ya mpatboja ne yá thuhni nú'u to'o mi pa ya domitsu. 16 Ne ya himbi hopi to bi thoguini pa da hñaxa ya t'ot'e. 17 Nep_u nu'á bi xipabi ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí p_uh_u gue xa nt'of_o ja ra M_aca T'of_o ne ena: “Numa ngu rá thuhu ra ngu dega nsadi pa gatho ya hnini”? Ha nu'ah_u go xcá 'y_ot'athoh_u ra ngu dega mfe.

18 Nu'b_u ya xahnate de ra ley ne ya nd_a gá macja bi 'y_ode nú'a bi m_anga ra Jesu, hangue nu'á bi 'ñ_u'ti pa da hyohma'a, ngue'a mi tsu'u da hñanba yá nsu, ngue'a gatho ya ja'i xi mri ho nú'u ya noya mi udi'a. 19 Ha nu mi put'a ra nde, ra Jesu ne yá nxadi bi b_onga de guehni Jerusale.

Ra 'bai gá igo bi 'yot'i
(Mt. 21:20-22)

20 Ha nurá hyax'a de mi xudi bi thoguini ma'na'qui hab_u mi 'bai nú'a ra igo xqui z_ui ra Jesu, ne bi hyandi'u gue ya xqui 'yot'i gatho, asta yá 'y_u. 21 Ra ora'a ra Pedro bi benga nú'u ya noya xqui m_anga ra Jesu, ne bi 'ñembabi'a:

—Ma Xahnate'i, handi, nuna 'bai gá igo gá xipi gue ya hinhya'm_u ma da yopa n_ogue yá igo, ya xa 'yot'i.

22 Nu'b_u ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Camfrih_u Aju_a. 23 Xi majuani dí xi'ah_u gue 'b_u to'o ja ndunthi rá jamfri ne hinda dah_u, da za da 'ñembabi nuna ra t'òhø gue da mponi dí ma ja ra ndehe, ne da njab_u ngu nú'a da 'yadi. 24 Hangue nuga dí xi'ah_u gue nu'a gatho gui 'yaph_u Aju_a ra Dada, camfrih_u gue nu'á xa 'y_ot'ah_u ri t'adih_u, y nú'a gui 'yaph_u da 'ra'ah_u. 25 Pe ora gui 'yaph_u'a, 'b_u to xa 'y_ot'ah_u 'nara nts'o'm_ui, pumbah_u, pa njab_u Aju_a ra Dada bí 'b_ui mahets'i da pun'a ri ts'oquih_u nehe nú'a xcá 'y_oth_u. 26 Ngue'a nu'b_u hinguí pumbah_u nú'u to'o xa 'y_ot'ah_u 'nara nts'o'm_ui, Aju_a ra Dada bí 'b_ui mahets'i hinda pun'a ri ts'oquih_u nehe.

Bi t'ambabi ra Jesu te ma nsequi mi ha

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

27 Nep_u bi yopa mengui'u pa Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija, ne bi

joni habu mi 'bai'a ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda. ²⁸ Nepu nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o rá hmanda'a pa gui 'yot'a nuya ya t'ot'eya? ¿O to'o xa 'ra'a nsequi?

²⁹ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Dí ne ga an'ahu 'nara nt'ani nehe. Nu'bu gui xicaguihu, necagui ga xi'ahu to'o rá hmanda'a pa dá ot'a njabu. ³⁰ ¿Xi to'o bi hñuxa ra Xuua pa bi nxi'tsate? ¿Ha gue Ajuá o ya ja'i?

³¹ Nu'bu nu'ú mri 'ñémse 'na ngu ma'na:

—Nu'bu ga emfu gue go Ajuá bi hñuxa ra Xuua, nu'bu nuni da 'ñenju gue hanja hindá camfrihu nú'a mi mañ'a. ³² Ha nu'bu ga emfu gue go ya ja'i xa hñuts'i, xi'bu da bə rá cue ra hnini.

Mi mañ'u njabu ngue'a mi tsu ya ja'i, ngue'a gatho'u mi ena gue nura Xuua go mi gue'a 'nará 'mehni Ajuá. ³³ Hangue nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Hina hindí pahe.

Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'bu nixi gueque hinga xi'ahu nehe to'o rá hmanda pa dá ot'a njabu.

12

Ra 'bede de ya ts'omefi
(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Ra Jesu bi sigui bi ñaui ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda,

ne bi mudi bi xipa 'raya 'bede, ne bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñohø bi gaxa 'raya 'bai gá obxi, ne bi guts'i xá hño. Ne bi hyoqui habu da sit'a ra ngui gá obxi nú'a da the'mi, ne bi hyoca 'nara nthø'ma uá'obxi xi rá hñets'i.

Nepu nú'a ra uá'obxi'a bi umba nhyandi 'raya ja'i, ha nú'a ra me uá'obxi bi bəni bi ma yabu ya hai. ² Ha nu mi zohø ra pa de ya xqui da ya obxi, ra me uá'obxi bi mehna 'nara 'bego pa ma da c'a'tsa nú'u to mi ha nhyandi ra uá'obxi pa da hyeca nú'a ra sofo ya xqui guts'i. ³ Pe nú'u to'o mi ha nhyandi ra uá'obxi bi gu nú'a ra 'bego bi na'mbi ne bi co'tsi bi mengui, hinte bi umbabi de ra sofo. ⁴ Nu'bu nura me uá'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi mfats'i bi tēdo nú'a ra 'bego asta bi zemba rá ñaxu, ne bi xipa ndunthi ya ts'onoya, ne himbi umba nú'a mri 'ñepabi rá hmu. ⁵ Nepu ra me uá'obxi bi yopa mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu nú'a ra 'bego ne bi hyo. Nepu 'mefa ra me uá'obxi bi mehna má ndunthi ya 'bego. Pe 'ra de gue'u bi hna'mbabi, ha nu ma'ra bi tho.

⁶ Y ya xi rá ngats'i bi mense rá hmaca 'ra t'u, ne bi 'ñena: “Nuga dí padi gue nu'bu ga pense ma t'u, nuya hyanthuahi ma da me'tsua ra t'equ'e'i.” ⁷ Pe nu mi hyanda ya hyanthuahi gue bi zonga rá t'u ra me uá'obxi, nu'ú bi 'ñu'ti ne bi 'ñémse'u: “Go guehni

ma da gohui yá hai rá dada. Pe ma ga hoh_u pa njab_u go da gocj_u ya hai.”⁸ Hangué nu'ú bi g_umpa rá t'_u nú'á ra me uá'obxi bi hyo'_u ne bá f_ota m_ote de ra uá'obxi.

⁹ ¿Pe te guí beñ_h ma da 'y_ot'a nú'á ra me uá'obxi co nú'á ya ts'o hyanthuáhi? Nu'á 'nara pa ma da z_oh_o ne ma da hyo gatho nú'á ya ts'o hyanthuáhi ne go ma da umba nhyandi ma'ra ya ja'i nura uá'obxi'a.

¹⁰ ¿Ha gue hinxá hñe'th_u ja ra Maça T'of_o hab_u enga njaua?:

Nú'á ra do bi f_ot_uh_uma 'na lado nuya hy_ongu, nubya gue'a ra m_udi do de rá nija Ajuá.

¹¹ Y nuse'á go bi me_gui nura do'á pa da hy_o rá nija, ne dí hanth_u gue xi rá nsunda nú'á bi 'y_ot'e.

¹² Nep_u nuya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndá bi beñ_u gue da g_uh_uma ra Jesu pa da got'a fadi ngue'a bi ba'di'ú gue nu'á mi ñá de gue'ú ora mi xipa ra 'bede de ya ts'o hyanthuáhi. Pe nu'ú mi tsu te da 'y_o'tuabi'ú nú'á ya hmuntsja'i mi 'b_uhni, hangué bi zohni ra Jesu ne bi ma'ú.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'á adi ya ndá de ya hnini

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Nep_u nu'ú bá p_ehna 'raya fariseo ne 'rayá mfats'i ra ndá Erode pa da xaxa ra Jesu pa da nu ua te da z_utuabi pa njab_u da za da ñapabi.

¹⁴ Nep_u nuya 'm_ehni bi z_oh_o hab_u mi 'b_ui'á ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue go gue'e guí m_anga majua_uni ne hinguí ø'tua ncaso nú'á m_anga ya ja'i ne hinguí pata ri noya pa da ma'a'i ya ja'i, ngue'a nu'i guí udi xá hño nú'á ri ho Ajuá da t'øt'e. Dí ne gui xicaguihe, ¿ha gue xá hño ga ju'tuabihe ra boja ra ndá Cesa o hina? ¿Ha gue ga ju'tuahe o hina?

¹⁵ Pe ra Jesu 'bestho bi ba'tua yá ts'omfeni nuya ja'i'ú, hangué bi 'ñembabi'ú:

—Nuga dí pa'di te rá 'b_e guí beñ_h con gueque. Bá hancah_uua 'nara boja pa ga handi.

¹⁶ Nu'bú nu'ú bá hanpabi'a nú'á ra boja mi adi. Y nu mi hyandi nú'á ra boja bi 'yambabi'ú ne bi 'ñembi:

—¿To'lo rá c'oi ne to'lo rá thuhu núna t_ocua ja ra boja?

Y nu'ú bi da'di ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra ndá Cesa ne go rá thuhu'a.

¹⁷ Nu'bú bi da'di ra Jesu ne bi 'ñembabi'ú:

—Nu'á rá u_enda ra ndá Cesa guí umbabih_u ra ndá Cesa, ha nu'á rá u_enda Ajuá go da umbabih_u Ajuá.

Y nu mi 'y_ode'ú gue bi da'di njab_u, xi bi 'y_ot'e.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Nep_u nu mi uadi ra Jesu bi ñaui ya fariseo ne yá mfats'i ra ndá Erode, bi z_oh_o 'raya saduceo nú'á to'lo camfri gue hinto ma da yopa

nte de ra du. Bi 'ñehe pa bi 'yamba 'nara nt'ani'a, ne bi 'ñembabi:

19 —Xahnate, ra Moise bi zogui nt'ofu gue 'b_u 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'b_{eh}ña, pe 'b_u ni 'nara b_{atsi} hinda zocuabi, nu'b_u nurá cu de nú'a ra 'ñøhø bi du mahyoni da nth_{atui} rá 'b_epo, pa nu'b_u da me'tsa 'nara b_{atsi}, da thu'mbabi rá thuhu ngu rá thuhu nú'a ndu rá m_udi dame nú'a ra 'b_{eh}ña, pa njab_u hinda 'm_edi rá thuhu nú'a ra 'ñøhø xa du. 20 Nde nu'b_u, 'na'qui mi 'b_ui yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nep_u nú'a mada bi nth_{ati}, pe bi du ne himbi zocuabi ni 'nara b_{atsi}.

21 Nep_u nú'a rá ñoho ra cu bi nth_{atui} rá 'b_epo, nep_u ne'a bi du ha nixi gue'a ni 'nara b_{atsi} himbi zocuabi nehe. Y rá hñu bi njab_u nehe. 22 Ne bi njab_u gathu nú'u yoto ya cu bi du pe ni 'na de gue'u himbi zocuabi ni 'nara b_{atsi}. Nep_u rá ngats'i, bi du ra 'b_{eh}ña nehe. 23 ¿Xi de stí yopa nte de ra du nú'u yoto ya 'ñøhø, nda'a de gue'u xi drá dame nú'a ra 'b_{eh}ña'a? ngue'a gathu nú'u yoto bi nth_{atui} de guecua ja ra ximhai.

24 Ha nura Jesu bi d_{adi} ne bi 'ñembabi'u:

—Nixi guí p_{ah}u nú'a guí mañhu ngue'a hinguí p_{ah}u nú'a m_{anga} ja ra Ma_{ca} T'ofu ne nda'a rá ts'edi Aju_a. 25 Ngue'a nu sta yopa nte gathu nú'u ya ja'i xa du, ya hinda ma da nth_{ata} ya 'ñøhø nixi ya 'b_{eh}ña, ngue'a nuni mahets'i gathu ya ja'i ma da

'm_u ngu ya εnxe. 26 Nehe, pa gui camfrihu gue ma da yopa nte nú'u xa du, ma ga ben'ah_u nú'a bi 'yofu ra Moise ja nú'a ra xeni hab_u ma de nú'a ra ndapo mi zø, ne ja guehni Aju_a bi zofo ne bi 'ñembi: “Nuga go guecagui rá Aju_agui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Njab_u xa nt'ofu. 27 Pe Aju_a go gue'a ra Aju_a de nú'u te, hingo ra Aju_a de nú'u xa du. Hangue dí p_{ah}u gue nura Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo masque ya jo'oua'u pe bí ja yá te'u. Hangue nu'ah_u hinte ri f_{adi}hu.

Ra hmanda nú'a ma'na ra dangui

(Mt. 22:34-40)

28 Nehe xqui zøhni 'nara xahnate de ra ley ne bi 'yøde mi ñ_{au}i ra Jesu ya saduceo, ne bi 'yøde gue ra Jesu xqui d_{adi} xá hñu nú'u ya nt'ani xqui t'ø'tuabi. Hangue ne'a bi uat'i pa bi 'yamba 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—¿Nda'a ra hmanda ma'na ra dangui de gathu?

29 Nu'b_u nura Jesu bi d_{atuabi} ne bi 'ñembi:

—Ma ga xi'i nú'a ra hmanda ma'na ra dangui de gathu ne ena: “Hñuxhu nt'øde nú'ah_u me Israelhu, Aju_a ma Zidadahu hønse 'natho. 30 Y nú'a gue'a mahyoni gui m_{adi}hu con gathu ri m_{ai}hu ne con gathu ri mfenihu ne con gathu ri ts'edihu.” Nuna guehna ra m_udi hmanda ma'na ra dangui de gathu. 31 Ha nuna ma'na ngú'atho ena njaua: “M_{adi} ri miqu'eiui ne gui su

ngu grí nsuseεε.” Otho ma'ra ya hmanda ma'na ya dangui de núya dí xi'a'i.

³² Nep_u nú'a ra xahnate de ra ley bi 'ñena:

—Xahnate, majuani nú'a gá mā gue Ajuā hōnse 'natho ne jo'o ma'na. ³³ Hahā xá hño to da mādi Ajuā con gatho rá mui, con gatho rá mfeni, con gatho rá ts'edi, ne da mādi rá miq'ueiui da su ngu ri nsuse 'na. Gue'a ma'na xá hño que nú'a da hyo ya mbo'oni 'na ne da tsat'i pa da 'bahabi Ajuā.

³⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'yøde gue nú'a ra 'ñøhø xqui dadi co 'nara hoga mfeni, hangue bi 'ñembi:

—Ya ts'utho grí 'bedi pa gui cat'a ja rá hmanda Ajuā.

Y ya hinto bi rezga bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

¿Ha gue ra Cristo go rá T'u ra nda Davi?

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Ha nu de mi xahnate ra Jesu ja ra ndanija bi 'ñena:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue ra Cristo ma dí 'ñehe de ja yá ja'i ndu ra nda Davi? ³⁶ Nura Maça Nðahi bi 'bεpa ndu ra nda Davi bi 'yofo nuya ya noya ja ra Maça T'ofò habu ena njaua:

Ajuā ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi' de nja'ti ri ua.”

³⁷ Ha nu'bú go drá t'uhmā ra Davi nura Cristo, nu'bú ¿hanja

bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Y nura hmuntsja'i xi bi ho nú'a te mi mąnga ra Jesu.

Ra Jesu bi mā de yá ts'o'bēfi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ha nu de mi xahna ya ja'i ra Jesu bi 'ñembabi:

—Jamasuh pa hingui 'yøth_u ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley. Nu'ú ri ho da hye yá he xi xá ma, ne ri ho' da zengua ya ja'i co ra t'equ'e'i ora 'yo' ja ra tai. ³⁹ Ha nu ja yá nija' ri ho da hñudi ja ya mādi hudi, ne ri ho da t'ini rá mādi ja ya ngo. ⁴⁰ Nehe xi øt'a yá nsadi co ndunthi ya noya, qué pa da hñamba yá ngu ya viuda nsinque da zo yá mfeni ya ja'i. Nuya xahnate' ma da hñanga yá castigo ma'na ra dangui.

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi uni 'nara 'baha ja ra ndanija

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Nep_u ra Jesu bi hñudi habu mi ja ya 'mε'tsboja ja ra ndanija pa mi handa nú'u ya ja'i to'o mi εnt'ini yá ofrenda. Ha mi handa ndunthi ya rico mi unga yá dąnga ofrenda. ⁴² Nep_u bi zøhø 'nara viuda xi mrá zi hyoya, ne bi 'yεnt'ni yoho ya zi boja dega cobre nú'u hints' mri muui. ⁴³ Hangue nura Jesu bi ma'ta yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani dí xi'ah_u gue nuna zi hyoya viuda ma'na

xa unga 'nara ofrenda xi ra dāngui ja rá thandi Ajuā que gatho nú'ᵤ to'o ma'na xa 'yεnt'a ndunthi yá ofrenda ja ya 'mε'tsboja. ⁴⁴Ngue'a gatho nú'ᵤ ma'ra to'o xa unga yá ofrenda xa uni de nú'a ya xa bonguabi, pe nuna zi hyoya viuda thogui 'nara dānga hñoya pe xa unga gatho nú'a xqui mε'tsi pa da dai te da zi hmaha.

13

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanija

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Ha nu mi bōnga ra Jesu de ja ra ndanija, 'na de nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—iMa zi Xahnate'i, hyanthmague hangu rá hñō nuyᵤ ya dānga ngu xa thoqui co nuyᵤ ya data do!

² Nu'bú ra Jesu bi dādi ne bi 'ñena:

—Nubya guí hanthᵤ hangu yá ndāngui nuyᵤ ya ngu, pe nuga dí xi'ahᵤ gue ma da zø ra pa da yøt'e gatho, ne ni 'nara do hinda ma da gohi di ntøque co rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Nepᵤ ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo nú'a ri nhyandui ra ndanija, ne ja bi hñuhni'a. Ha nura Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne ra Andre bi ñāseui 'nambᵤ ne bi 'ñembabi:

⁴—Dí ne gui xicje ha'mᵤ ma da yøt'e nuna nija y te ma nt'udi ma da hnequi nu sta nja nú'a guí ma.

⁵ Hangue nura Jesu bi mudi bi xipabi'ᵤ ne bi 'ñembabi:

—Jamasuhᵤ hinda ma da hya'ahᵤ ya c'uamba ja'i de nú'a ma da xi'ahᵤ. ⁶ Ngue'a ndunthi de gue'ᵤ ma da 'ñehey da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Nuga go gueque drá Cristo xpá mēncagui Ajuā pa ga nda.” Njabᵤ nu'ᵤ ma da hyat'a ndunthi ya ja'i pa da gamfribi'ᵤ nú'a da mañ'ᵤ.

⁷ Ma gui 'yøhᵤ nehe de nú'ᵤ ya dānga tuhni ya di ja, ne de nú'ᵤ ma da nja. Pe nu'ahᵤ nu xcrí 'yøhᵤ, oxqui ma gui tsuhᵤ, ngue'a mahyoni da njabᵤ, pe hingo di gue'a ya rá ngats'i ra pa. ⁸ Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniniui, ne ya nda co ma'ra yá mindaui, ne ma da nja ya mbimhai haburaza, ne da nja ra dānga thuhu, ne xi da nja ya ñants'i. Nuya go guehya ya mudi ts'othogui ma da nja.

⁹ Hangue nsuhᵤ, ngue'a ma da hnap'ahᵤ mbo ja ya nija, ne da ts'ix'ahᵤ ja ya ts'ᵤtbi ne ja ya gobierhnu ne ja ya dānga nda ngue'a guí camfriguihᵤ. Y ja yá thandi'ᵤ ma gui dahᵤ majuani de gueque.

¹⁰ Y mahyoni da nt'øde ma noya gatho ja rá nguni ra ximhai, nepᵤ ja da nja ra ngaxhmai. ¹¹ Pe nu sta zø ra ora da ts'ix'ahᵤ pa dra da'ahᵤ ja yá 'yε ya ts'ᵤtbi, oxqui ma gui tu ri maihᵤ nú'a te rá 'be gui thadihᵤ, nixi gui beñhᵤ 'mεt'o nú'a te ma gui mañhᵤ, ngue'a nura ora'a go Ajuā ma da xi'ahᵤ hanja gui thahᵤ,

ne gue'a gui mañhu. Ngue'a hingo ma gui ñaschu, nura Maca Ndañi ma go da ña'a. ¹² Nu'u tó'o 'bu yá cu ma da da pa da tho, ha nuya dada ma da da yá bātsi, ha nuya bātsi asta ma da ñapa yá dada nehe pa da tho. ¹³ Gatho ya ja'i ma da utsa'ihu ngue'a guí camfriguihu. Pe nu'u tó'o da zeta gatho nuya ya ts'othogui asta rá ngats'i, go gue'u da mpøhø.

¹⁴ Ma da njabhu ngu nú'a bi mangu maya'bu ra Dañe rá 'mehni Ajuá. Ma da hnequi nú'a xi strá nts'o ne dra ts'omba rá ndañija Ajuá. (Dá zo ri mfenihu nú'a guí he'thubya.) Ha nu xcri hyanthu nú'a ra ts'oja'i sta 'mai habhu hindí 'ñepi da 'mai, nú'ahu gri 'buhu Judea guí 'bathu 'bestho ja ya t'øhø. ¹⁵ Nura pa'a sta njabhu, nu'a tó'o di 'yo ja rá patio de rá ngu odi cut'a mbo pa da hñaxa nú'a te mahyoni ja ra 'ñu. ¹⁶ Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huahi dri mpefi nú'a ra ora'a, odi pa ja rá ngu pa da hñaxa rá pat'i. ¹⁷ ¡Huecate nú'u ya 'behña di da'thi ne nú'u dya nzhu nuya pa'u, ngue'a pa gue'u xi strá hñei pa da 'bat'i! ¹⁸ 'Yaphu Ajuá gue nura pa'a hindya pa dega tsε. ¹⁹ Ngue'a nuya pa'u ma da nja ya danga ts'othogui nú'u hinhya'mu xa nja desde bi hyoca ra ximhai Ajuá, ne de gue'a ya hinhya'mu ma da yopa nja ma'na'qui ngu nú'u ma da nja ya pa'u. ²⁰ Hangué Ajuá bi beni gue hingá ndunthi ya pa ma da

njabu, ngue'a nu'bu hina, hinto da zeti. Pe po rá ngue nú'u xa huahni, nu'á bi beni gue ma'na xá hño ts'utho ya pa ma da njabu.

²¹ Ha nuya pa'u 'bu to da 'ñeñ'ahu: "Bá e gui hyanthu 'bucua ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda", o 'bu to da 'ñeñ'ahu: "Maha ringuehni habu bí 'bu ra Cristo", oxqui camfribihu. ²² Ngue'a ma da 'mhi ndunthi ya hyate ja'i, 'ra da 'ñena gue go di gue'u dya Cristo bá pehna Ajuá pa da nda, nu ma'ra da 'ñena gue dyá 'mehni Ajuá pa da ña de gue'a. Nu'á ma da 'yøt'a ndunthi ya danga nt'udi ne da nehma da hyat'a nú'u xa huahna Ajuá nehe. ²³ Pe nu'ahú beñhu xá hño de nú'a dí xi'ahu ne nsuhu. Oxqui hophu to da hya'ahu.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai
(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ Nú'u ya pa sta thogui nuya ya ts'othogui, ra hyadi ma da 'mexuui, ne ra zana ya hinda ma da yot'i. ²⁵ Ya tsø ma da dagui de mahets'i y gatho nú'a te bí ja mahets'i da mbi. ²⁶ Nepu Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thandi da 'ñehe xi strá nsunda ja ya guui con gatho rá danga ts'edi. ²⁷ Nepu da mehna yá enxe pa da munts'a gatho nú'u to'o xa thahni nú'u di 'bui gatho rá nguni ra ximhai.

²⁸ Nu'ahu ora guí hanthu ra 'bai gá igo ya da bøhø yá 'roho, nu'bú guí pahu

gue ya xa 'ñepu 'bestho ra pahyadi. ²⁹ Njabu nehe nu xcri hyanthu sta nja nuya ya ts'othogui, pahu gue rá ngats'i ra ximhai ya 'bui guetbu. ³⁰ Xi majuani dí xi'ahu, gue nuya ja'i 'buihya hinda ma da du asta hinda mudi da nja gathu ngu nú'a dí xi'ahu. ³¹ Mahets'i ne ra ximhai da uadi da thogui, pe numa noya hinda uadi da thogui, pe'tsi da njabu ngu nú'a stá ma.

³² Hinto padi ra pa nixi ra ora ha'mu da nja ra ngaxhmai, nixi ya enxe de mahets'i hingui padi, nixi rá T'u Ajuá, hõnse Ajuá ra Dada go gue'a pasc.

³³ Hangue ndø'mhu nzantho ne 'yaphu Ajuá, ngue'a hingui pahu ha'mu da zø ra ora. ³⁴ Nuga dí nja ngu 'nara 'ñøhø ma da ma yabu ya hai, pe ante da ma, da 'yent'ua ja yá 'ye yá 'bego gathu nú'a te pe'tsi, ne cada 'na de gue'u da xipabi te da mefi, ha nura nsugosthi da t'umbabi ra 'befi pa da ndø'mi nu sta mengui'a.

³⁵ Hangue nu'ahu nzantho ndø'mhu nehe, ngue'a hingui pahu ha'mu ga pengui, ua dega xudi o dega nde o made ra xuui o 'na hmafi ra menja. ³⁶ Ngue'a xi'bu xcri thamfrihu ga tsøhø ne ga tsu'ahu gri ahahu. ³⁷ Nuna dí xi'ahubya, guehna dí xipabi nehe gathu ma'ra pa da ndø'mi'u.

14

*Ra nt'u'ti pa dra ju ra Jesu
(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn.*

11:45-53)

¹ Mri 'bedi nsøca yo pa pa ra ngo nú'a rá thuhu ra pas-cua, ne nú'a ra ngo dega ts'ithuhme nsinque rá nzoi. Ha ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ya mi nu hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da gu da hyo. ² Ne bi 'ñémbabi'u:

—Hinga øthu núna dí beñhu de ra pa dega ngo, xi'bu da bø yá cue ya ja'i ne da ñants'i'u.

*'Nara 'behña bi go'tsua
'nara hoga ñuni ja rá ñaxu ra
Jesu*

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Ha nuya pa'u ra Jesu bi 'muhni Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø. Mi huhni ra Jesu ja ra mexa mri ñuni, nepu bi zøhø 'nara 'behña bra hña 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara hoga ñuni xi xmá madi mrá thuhu ra nardo. Ha nú'a ra 'behña bi do'tsua rá 'yuga nú'a ngu ra zi xito, ne bi xi'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra ñani'a. ⁴ Nepu 'ra de nú'u mi 'buhni bi bø yá cue ne mri 'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—¿Hanja bi 'yøt'a njabu nuna 'behña hõnse bi manitho nuna hoga ñuni? ⁵ Nu'bu xa 'ba hmaha xa muui ngu hñu nthebe denario, y nú'a ra boja'a xa za xa thecuahma ya hyoya.

Njabu bi manga nú'u to'o mi ñama'ñu de nú'a ra 'behña.

⁶ Nu'bú nura Jesu bi 'ñémbabi'u:

—Ote guí xiphu. ¿Pa te guí ñama'ñuñu de guehni? Xá hño nú'a xa 'yotcagui. ⁷Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'múi con gue'ahu, ne nu'araza ra pa guí ne guí umfu 'nara mfats'i, da za guí umfu. Pe nuga hinga nzantho ma ga 'bucua con gue'ahu pa guí 'yotcahu ra hño. ⁸Nuna zi 'behña bi 'yot'e nú'a xa zupa rá ts'edi, xa goscagui ja ma ndo'yo nuna ra hoga ñuni pa ma nt'agui.

Bi 'ñenga ra Jesu njabu ngue'a nu'á ya myá nzaí mi jo'tsua nuna hoga ñuni nú'u xa du. ⁹Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Xi majuañi dí xi'ahu, haburaza da hmanga ra maca noya, da hma de nuna xa 'yotca nuna zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

*Ra Juda bi pa ra Jesu
(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)*

¹⁰Nepu nura Juda Iscariote 'na de nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu, bi ma bá ñaui ya nda gá macja pa da dapabi'u ra Jesu. ¹¹Ha nu mi 'yode ya nda gá macja njabu, xi bi johya'u ne 'bestho bi ña'tuabi ra boja. Hangué nu'á xi mi 'yo rá mfeni hanja da 'yot'e'a pa da da ra Jesu.

*Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu
co yá nxadi ante da du*

*(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23;
Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)*

¹²Ra mudi pa de ra ngo dega ts'ithuhme nsi rá nzoi gue'bu mi tho ya t'uca deti pa ra ngo dega pascua. Ha nura pa'a ya nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Habu guí ne grá hñocje pa ga tsihu ra nt'oxi de ra pascua?

¹³Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yoho yá nxadi:

—Grí maha ja ra hnini ne ja ma grí nthehuni 'nara 'ñohø di ha 'na xøni ra dehe, ne nú'a go gue'a guí tēñhu'a. ¹⁴Ne nura ngu habu da yat'i'a, guí 'ñemfu nú'a ra me ngu: “Bá pencahe ra Xahnate ne bi xicje ga xi'ahe njaua: ¿Habu ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi de ra pascua co ma nxadi?” ¹⁵Y nu ja rá tøngu'a ma da 'ñu't'ahu 'nara dangangu. Nuni ja jani gatho nú'a te ma ga hoñhu, ne ja guí hyocjani nú'a te ga tsihu.

¹⁶Hangué nú'u yoho ya nxadi bi ma de guehni pa ja ra hnini y bi zudi'u ngu xqui xipabi ra Jesu. Y ja bi hyocni'u ra nt'oxi de ra pascua.

¹⁷Y ya de mi put'a ra nde bi zønga ra Jesu con gatho nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ja nú'a ra tøngu'a. ¹⁸Nepu ya de mi huhni mri ñuni mahyεgui co yá nxadi, bi 'ñena:

—Majuañi dí xi'ahu, nú'ahu guí 'buhua guí nt'oxihu con gueque, 'na de gue'ahu ma guí dagaguihu.

¹⁹Ha nuyá nxadi xi bi du yá mui, ne 'rama'na de gue'u mi ambabi ra Jesu ne mi embabi:

—¿Ha gue go guecagui?

²⁰Nepu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Na de gue nú'ahu guí 'ret'amayohohu ma nxadi'ihu guí tuhuhabya habu dí tuhuga, 'na de gue'ahu ma guí dagaguihu. ²¹Nú'a To'o bi e bi

Nja'i ma da thogui gatho ngu nú'a xa t'ofo ja ra M̄aca T'ofo, pe j̄hucate nú'a ra 'ñ̄øhø to'lo ma da da'a! Ma'na xá h̄ño nixi xa 'm̄ah̄ma.

²² Ha nu de mri ñuni'u, ra Jesu bi ḡu ra thuhme ne bi umba njam̄adi Ajūa rá Dada, bi hyeque ne bi umba yá nxadi, ne bi 'ñ̄embabi:

—Na, tsih̄u, nuna go guehna ma ndo'yo.

²³ Nep̄u bi ḡu 'nara vaso mi po ra vinu, bi umba njam̄adi Ajūa ma'na'qui ne bi umbabi yá nxadi pa bi zi gatho'u.

²⁴ Ne bi 'ñ̄embabi'u.

—Nuna go guehna ma ji ma ga fani pa da m̄adi ra 'ra'yo cohi, nú'a ma da mfani pa gatho ya ja'i. ²⁵ Majūani dí xi'ah̄u gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi de guecua. Nu'á ma ga yopa tsi ma'na'qui asta nú'a ra pa grá 'b̄uh̄u nuni hab̄u bí manda Ajūa ma Dada, gue'b̄u grá yopa tsi, pe ma'na'ño.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da ḡøni'a

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Nep̄u nu'ú bi duta 'nara jah̄ña, y de guehni bi ma pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. ²⁷ Nep̄u ra Jesu bi 'ñ̄embabi'u:

—Nura nxuui bya gatho'ih̄u ma da du ri m̄aih̄u ne ma gui 'ueh̄u de gueque. Ma da nja ngu bi m̄anga Ajūa ma Dada ja ra M̄aca T'ofo hab̄u ena: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá ðeti da nxani,” njab̄u bi 'ñ̄ena. ²⁸ Pe nu xcrá yopa nte de ra du, nuga ma ga 'bet'o de gue'ah̄u pa grá ma Galilea.

²⁹ Nep̄u ra Pedro bi 'ñ̄embabi:

—Masque gatho nuȳu ma'ra da 'uegue, pe nuga hinga 'uegue de gue'e.

³⁰ Nu'b̄ú ra Jesu bi 'ñ̄embabi ra Pedro:

—Majūani dí xi'a'i, nubya dí nxuui ma gui c̄ongagui h̄ñu'qui ante rá yo h̄mafi ra menja.

³¹ Nep̄u ra Pedro xi bi nja rá n̄øt'e bi 'ñ̄ena:

—Masque da thogagui, pe nuga hinga c̄øñ'a'i.

Y gatho nú'u ma'ra ya nxadi guet'atho mi mañ'u nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajūa nuni Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Nep̄u bi ma'u ja 'nara luga rá thuhu Getsemani, ne ra Jesu bi 'ñ̄embabi 'ra de yá nxadi:

—Ja da h̄ñuh̄ua, nuga grá maua ga apabi Ajūa ma Dada.

³³ Y bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua pa bi m̄eui. Nu'b̄ú nu'á bi m̄adi xi bi du rá m̄ei de nú'a ma da thogui.

³⁴ Ne bi 'ñ̄embabi nú'u yá nxadi bi zits'i:

—Xi dí tu ma m̄aiga asta dí ne ga tagui ga tu. Ja da t̄ømh̄ua ne oxqui ma gui ah̄u.

³⁵ Ha nu'á bi thogui má ts'u de hab̄u bi gohi'u, ne bi ndandiñah̄mu, ne bi m̄egui rá hmi ja ra hai pa bi 'yapabi Ajūa gue nu'b̄u xa zah̄ma hinxa thoguih̄ma nuya ya ts'othogui. ³⁶ Y bi 'ñ̄ena:

—Ma Dada'i, hinte xá h̄ñei pa nú'a gui ne gui 'yøt'e.

'Yõt'e pa hinga thogui nuya ya ts'othogui. Pe oxqui øt'a ngu nú'a go dí nega, 'yõt'a ngu nú'a ri maça pahague.

³⁷ Nepu mi mengui bi zudi nú'u hñu yá nxadi xqui do'ma ra t'aha, ne bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'i nugue Simu, ¿hanja xcá aha? ¿Ha gue hinxa za xcá 'yapa Ajuá 'na ora con gueque? ³⁸ Oxqui aha, 'yaphu ndunthi Ajuá pa stí 'ñepu ya ts'othogui gui tsethu. Ngue'a guí behmahu ne ja ri pahahu pe nuri ndo'yohu otho rá ts'edi.

³⁹ Nepu bi yopa ma ma'na'qui pa bá apabi Ajuá co nú'u ya noya bi mangu ra mudi. ⁴⁰ Nepu de mi yopa mengui bi zudi yá nxadi xqui yopa do'ma ra t'aha, ne nixi himi tsa da zøt'a yá da, ne ya himi paði te da daði'u. ⁴¹ Ha nu mbá penga rá hñu'qui bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá ha, aha xá hño, ne tsayahu, ngue'a ya bi zø ra ora gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i dra da ja yá 'ye ya 'yøt'ats'oqui. ⁴² Ya nanju, maha. Ya xa 'ñepu nú'a to'o ma da dagagui.

Briju nts'ahni ra Jesu

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Ts'a ra ora mi mangu njabu ra Jesu, 'bestho bi zøhø ra Juda, 'na de nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, ne mbra 'ñoui 'nara hmuntsja'i, 'ra mi ha ya mahuai, ne nu ma'ra mi ha ya za, xqui mehna ya nda gá macja ne

ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda pa da gu ra Jesu. ⁴⁴ De má 'ñu ra Juda xqui 'ñembabi nú'u ya ja'i mbra 'ñoui:

—Ma ga 'ra'ahu 'nara seña. Nú'a ra 'ñøhø ga tsu'tsua rá hmi go di gue'a ra Jesu. 'Bestho gui jahu, ne gui tsixhu, oxqui thøhu.

⁴⁵ Y ngu bi zøhø ra Juda habu mi 'bai ra Jesu, 'bestho bi joni ne bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i.

Y nura ora'a bi zu'tsua rá hmi. ⁴⁶ Nepu nú'a ra hmuntsja'i 'bestho bi gu nts'ahni ra Jesu.

⁴⁷ Ra ora'a 'na de gue nú'u mi 'ñoui ra Jesu bi guca rá mahuai ne bi dacuabi rá gu 'nará 'bego ra nda gá macja. ⁴⁸ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u ya ja'i to'o xqui gu'a:

—¿Sague drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? ⁴⁹ Nuga hyastho ndí 'bui ja ra ndanija con gue'ahu ndí utuate ne hinga jugaguihu. Pe pa da njabu ngu nú'a xa t'ofu maya'bu ja ra Maça T'ofu hangue gue'a guí øthu njabubya.

⁵⁰ Nepu gathu yá nxadi bi ma hnest'ihí bi zopuse ra Jesu.

'Nara ts'unt'u bi nest'ihí nsinque rá he

⁵¹ Pe 'nara ts'unt'u xqui tét'atho 'nara dutu mi dena ra Jesu. Nepu ya ja'i mi nehma da gu'a, pe hina ngue'a hønse rá dutu bi mipabi. ⁵² Hangue nu'a bi zopu rá dutu ne bi ma hnest'ihí nsinque rá dutu.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nda gá xodyo

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Nepu ra Jesu bi ts'its'i habu mbi 'bu ra danga nda gá macja, ne bá munts'ni gatho ma'ra ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda ne ya xah-nate de ra ley. ⁵⁴ Ha nura Pedro mri dena ra Jesu dega yabutho, nepu bi yat'i'a ja rá patio rá ngu ra danga nda gá macja, ne ja bi hñuhni co ya gants'ahni mi mpa'ta ja ra tsibi.

⁵⁵ Ha nuya nda gá macja ne gatho ra hmunts'a nda gá xodyo mi ne da hyo ra Jesu, hangue nu'ú mi hongá yoho ya testigo nú'u 'nat'a da ma pa da ñapabi pa ya da 'ye'mbi da hyo, pe himbi nthε yá noya nú'u ya testigo. ⁵⁶ Ndunthi ya ja'i mi ju'tsua ya nc'uamba ra Jesu, pe 'rama'na'ño nú'a mi mañ'u. ⁵⁷ 'Ra bi 'mai ja yá thandi ya nda ne mi mañ'u 'nara nc'uamba bi 'ñena:

⁵⁸ —Nuje stá øhe xa mąga njaua: “Ma ga yø'ta nuna ra ndanija bi hyoca ya ja'i, pe rá hñupa ya stá 'ba'ma ma'na nú'a hingá nthoqui co yá 'ye ya ja'i.”

⁵⁹ Pe nixi nú'u to'o mi mąga njabu himbi nthε yá noya.

⁶⁰ Nu'bu ra danga nda gá macja bi 'mai ne bi 'yambabi ra Jesu:

—¿Ha hinte guí thadi de nú'a gá øde bi hma de gue'e? ¿Ha gue majuani nú'a bi hma?

⁶¹ Pe ra Jesu ni 'nara noya hinte bi dadi. Hangue ra

danga nda gá macja bi yopa 'yambi bi 'ñembi:

—¿Ha gue go gue'e grá Cristo rá T'u'i Ajuá nú'a xá nsunda xpá meñ'a'i pa gui nda?

⁶² Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha go gueque. Ne ma gui hyanthu Nú'a To'o bi e bi Nja'i da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a ja rá ts'edi. Nepu ma gui hyanthu da yopa menguiua ja ya guui.

⁶³ Hangue nu mi 'yøde njabu ra danga nda gá macja bi danga yá he ngue'a go gue'a 'nara seña gue pa gue'a ra Jesu xqui ñama'ñu de Ajuá. Nepu bi 'ñena:

—¿Pa te ga 'bεphabya ma'ra to'o da e da mambabi?

⁶⁴ Nu'ahú ya gá 'yøhu nú'a bi ma gue nuni ri 'ñet'a Ajuá. Xibya, ¿te guí beñhu de nú'a xa mani?

Ne gatho nú'u mi 'buhni bi 'ñena:

—Rí 'ñepi da tho.

⁶⁵ Nepu 'ra de gue'u bi madi bi zots'i ra Jesu. Ne bi go'mbabi rá hmi ne xi mi na'mbi, ne bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—Nú'i grá badi, ¡xicjebya to'o bi nap'a'i!

Nehe ya gants'ahni mi faste mi na'mbabi.

Ra Pedro bi gōnga ra Jesu

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Ha nura Pedro mi 'bu nja'ti ja ra patio. Nepu bi zøhø 'nara nxutsi mrá 'be go ra danga nda gá macja, ne bi uat'a ja ra tsibi. ⁶⁷ Nepu bi

hyandi gue mi 'bahni ra Pedro mri mpa'ti, xi bi nũ'ti xá hño, nepũ bi 'ñembabi:

—A, go gue'e nehe nguĩ 'ñoui ra Jesu me Nasare, ¿ha ngue hã?

⁶⁸ Pe ra Pedro bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nixi dí pađi to'o'a, ne nixi dí pađi nú'a guí ma.

Nepũ bi bøni bá 'ba ja ra gosthi. Y nura ora'a bi mafi ra menja. ⁶⁹ Ha nú'a ra nxutsi bi yopa nũ'ta ma'na'qui ra Pedro, nepũ bi yopa 'ñemba nú'ũ ya ja'i mi 'bahni:

—Nuni ra 'ñøhø go guehni 'na de nú'ũ mri 'ñoui ra Jesu.

⁷⁰ Ra ora'a ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui. Ne 'mefa nú'ũ ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—Xi majuani go gue'e 'na de nú'ũ mri 'ñoui ra Jesu, ngue'a ne'i grá me Galilea ngue'a mfatho ora guí ñã.

⁷¹ Nepũ ra Pedro bi mudi bi ntsante ne bi jura bi 'ñena:

—Hindí pađi to'o nú'a ra 'ñøhø guí mañũ.

⁷² Y 'bestho ra ora'a bi mafi ra menja rá ño'qui. Nu'bú ra Pedro 'bestho bi beni de nú'a xqui xipabi ra Jesu gue xqui 'ñembi: “Ante rá yo hmafi ra menja, ya xcá cøngagui hñu'qui.” Nu'bú ra Pedro xi bi du rá mai ne bi nzoni.

15

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Nurá hyax'a xi 'nitho ya ndã gá macja ne ya ndaxjua

ndã ne ya xahnate de ra ley, ne gatho ra hmunts'a ndã gá xodyo bi munts'i 'nadbũ pa bi go 'nara cohi'ũ te da 'yøt'e co ra Jesu. Nepũ bi dať'i'ũ bi zits'i bá ent'ua ja rá 'yε ra ndã Pilato. ² Nu'bú ra ndã Pilato bi 'yamba ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'e grá Ndã de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dađi:

—Hãhã, gue'a ngu nú'a xcá ma.

³ Ha nuya ndã gá macja xi mi ñapabi'a. ⁴ Hangue ra Pilato bi yopa 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinte guí thadi de gatho nú'a xcá 'yøde xa mañ'ũ?

⁵ Pe ra Jesu hinte bi dađi. Hangue ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Tat'a jeya ra Pilato mri nzai da hyεgui 'nara 'yofadi pa nú'ũ ya pa de ra ngo, y nzantho mi hεgui nú'a go da 'yadi nú'ũ ya ja'i mi 'yo ja ra ngo. ⁷ Ha xqui njot'a fadi 'raya ja'i ngue'a xqui 'ñøt'atuhni pa da 'yenga ya ndã de ra hnini ne xqui nhyote'ũ. Y 'na de gue'ũ mrá thuhu ra Barraba. ⁸ Nu'bú bi munts'a ya ja'i habũ mi hu ra Pilato pa da 'yadi da thøgue 'nara 'yofadi ngu yá nzai. ⁹ Nu'bú ra Pilato bi 'yambabi'ũ ne bi 'ñembi:

—¿Ha guí ne ga hεc'a'ihũ núni t'embi ra Ndã de ya xodyo?

10 Bi 'ñani njabu ra Pilato ngue'a mi padi gue co yá cue ya nda gá macja bi gu ra Jesu ne bi dapabi, ngue'a nu'á xi ya mi deni ndunthi ya ja'i. 11 Pe nuya nda gá macja bi 'yu'ta ya ja'i pa bi 'yadi dra thegui ra Barraba. 12 Nu'bú nura Pilato bi yopa 'yamba ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, ¿te 'be guí adihú ga ø'tua ra Jesu núni guí emfu ra Nda de ya xodyo?

13 Nu'bú ya ja'i 'ra gá mafitho bi 'ñena:

—¡Dá 'bont'i pa ja da duni!

14 Nu'bú ra Pilato bi yopa 'yambabi'ú ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nuya ja'i ma'na xi mri mantho ne mi eñ'ú:

—¡Dí ahe dra 'bont'i!

15 Nu'bú ra Pilato pa da pønga rá hmi co yá ja'i, bi hyegui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepu bi 'yent'ua ja yá 'yε yá soldado pa da zits'i ma da pont'a ja ra ponza.

16 Hangué ya soldado bi zixa ra Jesu ja ra patio de ra ts'utbi, y ja bi munts'ni gatho ya soldado. 17 Nepu nu'ú bi hyete ra Jesu co 'nara thenga he ngu nú'ú he ya nda, ne bi met'a ya 'bini pa bi hoca 'nara corona, ne bi hñu'tsua ja rá ñaxu. 18 Ha mi ø'tua ra nt'eni'a ne mi zengua mi embabi:

—¡'Bui pa nzantho, nú'i ri t'equ'ei rá Nda'i ya xodyo!

19 Ne mi na'mbabi rá ñaxu co 'nara ts'ut'o ne mi tsots'i. Nepu mri ndandihámu pa mri ndane'ú, 'ñena xi majuaní

mi numansu. 20 Nepu mi uadi bi 'yø'tua ra nt'eni bi møcuabi ra thenga he, ne bi yo hyetuabi nú'ú xi myá he. Nepu bi zits'i'ú pa da pont'i.

Ra Jesu bri pont'i

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

21 De mi bønga de ja ra hnini bi nthëui'ú má 'ñu 'nara 'ñøhø xqui 'ñe ja ra mbonthi. Nura 'ñøhø'a mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene ne go mrá dada ra Jandro ne ra Rufo. Ha nuya soldado bi japa nú'a ra 'ñøhø da ndudebi rá ponza ra Jesu.

22 De guehni bi ts'ixa ra Jesu ja 'nara luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu. 23 Nepu ya soldado bi umbahma ra vinu xqui nthants'ui ra mirra, pe nu'á himbi ne bi zi. 24 Nepu nu'ú bi pont'a ja ra ponza. Nepu bi nhyegue 'ra 'na nú'ú yá he, ne nu ma'na rá he bi ma ra taha to'o da daha.

25 Ne ngu mi nzunga guto xudi nura ora bri pont'i'a. 26 Nuyá nzai'ú, da thøta 'nara t'ofø ja ra ponza de nú'a xa 'yøt'a nú'a ra ja'i pa hanja bi t'ε'mbi bi tho. Hangué ja rá ponza ra Jesu bi thøte gue go ra Nda de ya xodyo. 27 Nehe ja bri pont'ni mahyegui con gue'a yoho ya be, 'na ja rá 'ñei, nu ma'na ja rá ngaha. 28 Hangué bi njabu ngu nú'a xqui t'ofø ja ra Maca T'ofø habu ena: “Nu'á bi thandi ngu 'nara daga 'yøt'ats'oqui.”

29 Ha nuya ja'i nú'ú mi thohni nu'araza mi xipa ra

Jesu, ne mi bʉt'a yá ñaxu ne mi embi:

—¡Haha! ne gue nu'i gá ena gue ma gui yø'ta ra ndanija nepu rá hñupa gá ena gue xcá yopa 'ba'ma ma'na'qui, ³⁰ mpøhø sehe ne cai de nú'a ra pont'i xa.

³¹ Ne ya nda gá macja mi øt'a buhlatho de ra Jesu mi 'ñémbi'u:

—Nuní mi ena gue mi pøhø ya ja'i, pe nubyá hinguí tsa go da mpøhø sehe. ³² 'Bu xi majuani go guehni ra Cristo nú'a go rá Nda ya me Israel, dá gaibya de ra pont'i xa. Nu'bu ga hanthe da gai, nu'bú ha, ga camfrihu nú'a mi maní.

Ne nú'u xqui mpont'uini mahyegui mi ñama'ñu'u nehe de gue'a.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Nepu ngu nde ma pa bi 'mexuui maxøgue ra ximhai, ne asta ngu nzunga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. ³⁴ Y nura ora'a, ra Jesu bi ña xi nts'edi ne bi 'ñena:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nú'a rí bøni da 'ñena: Ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyegascheua?

³⁵ Ne 'raya ja'i mi 'bahni bi 'yøde nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—'Yøhu, nuní ma'ta ndu ra baði Elía.

³⁶ Nepu 'nara 'ñøhø bi nest'ihí bi pobo 'nara esponja co ra ju'tsa vinu ne bi tøta ja 'nara ts'ut'o, ne bi umba ra Jesu pa da zut'i. Y nura 'ñøhø'a bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ga tømhu ga nuhu ua da zø ra Elía da ca'mi de ja ra pont'i.

³⁷ Nepu ra Jesu bi dø 'nara hmafi xi nts'edi ne bi du. ³⁸ Y nura ora'a bi xø nú'a ra danga dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi juti nú'a habu ma'na xi xmá nsunda, ne bi xøgue maña asta bi zønga nja'ti. ³⁹ Ha nú'a ra nda gá soldado mi 'bahni guetbu habu xqui 'bont'a ra Jesu bi hyanda xá hño hanja bi du'a, ne bi 'ñena:

—Xi majuani go mi guehni rá T'u Ajuá.

⁴⁰ Ne mi 'bahni nehe 'raya 'behña mi handatho de yabu, 'ra de gue'u go mi gue'a ra Maria Magdalena, ne ra Salomé, ne ma'na ra Maria rá naná ra Jose ne ra Cobo nú'a mbatsi de nú'a ma'na ra Cobo. ⁴¹ Nú'u ya 'behña'u xqui dena ra Jesu nú'bu mbi 'bu Galilea, ne go gue'u mi pepi. Nehe mi 'bahni ndunthi ma'ra ya 'behña nú'u xqui 'ñoui ra Jesu pa Jerusale.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Nura pa'a bri pont'a ra Jesu, go mi 'nara pa dega nthoqui, ngue'a rá hyax'a go ra sabdo ra pa dega tsaya.

⁴³ Hangué 'bestho nura pa'a, ya mi ma da yu ra hyadi, bi ma ra Jose nú'a mrá me Arimatea bá nu ra nda Pilato, ne bi yat'i nsinque ra ntsu pa bi 'yapa nsequi da zucua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza pa da duts'i ma da 'yagui. Nú'a ra 'ñøhø'a

mi ja rá nsu ne xi mrá fadi ngue'a go mrá nda nehe de ra hmunts'a nda gá xodyo. Ne'a nehe mi tømtho ha'mu da zohø rá 'mehni Ajuá pa da nda. ⁴⁴ Pe ra Pilato mi hu rá mai gue hinxqui dutho, hangue nu'á bi zohna ra nda gá soldado pa bi 'yambi ua ya xqui du. ⁴⁵ Y nu mi xipi gue ya xqui du, nu'bú ra Pilato bi umba nsequi ra Jose da duts'i. ⁴⁶ Nu'bú ra Jose bi danga 'nara hoga t'axa dutu. Nepu bi zæcua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza, ne bi mant'a ja nú'a ra dutu, ne bi duts'i ma bá agui ja 'nara nt'agui nú'a xqui se'ti ja 'nara medo. Nepu bi got'i co 'nara danga xingdo. ⁴⁷ Y ra Maria Magdalena y ma'na ra Maria rá naná ra Jose bi hyandatho'u habu bi t'acuabi rá ndo'yo ra Jesu.

16

Ra Jesu bi yopa nte de ra du
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12;
Jn. 20:1-10)

¹ Y de mi nde nú'a nsabdo, ya xqui thogui nú'a ra pa dega tsaya, ra Maria Magdalena ne ra Salomé ne nú'a ma'na ra Maria rá naná ra Jose bi danga 'raya hoga ñuni pa xa go'tsuahma ja rá ndo'yo ra Jesu. ² Y nurá hyax'a ndomingo xi 'nitho nú'a ra mudi pa de ra semana, bi ma'u pa da c'a'tsa ra nt'agui, ne bi zøñ'u pøxhyadi. ³ Ne de má 'ñu mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na mi eñ'u:

—¿Ha hindi 'buhni 'bu to'o da pants'a ra do pa da xogahu ra gosthi nt'agui?

⁴ Pe nu mi zøni'u bi hyandigüe ya xqui t'ent'a nú'a ra danga do xqui jot'a ra gosthi nt'agui. ⁵ Nepu nu'ú bi yat'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda 'nará εnxε Ajuá mi hnequi ngu 'nara basja'i mi huhni ngue yá 'ñei'u, ne mi he 'nara t'axa he xi xmá ma. Nu'bú nu'ú xi bi ntsu. ⁶ Ha nura εnxε bi 'ñembabi'u:

—Oguí tshu. Nuga dí padi gue guí hoñhu ra Jesu me Nasare nú'a bri pont'i. Xi jaua habu bi 'begui, pe ya jo'oua ngue'a ya xa yopa nte ma'na'qui. ⁷ Rí maha bá xipabihu ra Pedro ne nú'u ma'ra yá nxadi gue nu'á ma da 'met'o pa Galilea, ne ja ma dí ntheuini'u ngu bi xipi.

⁸ Nepu nú'u ya 'behña bi bøni de guehni ja ra nt'agui bi ma hnest'ihí, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne hinto bi xipabi nú'a xqui hyandigüe'a xi mi 'ñouitho ra ntsu.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du
(Jn. 20:11-18)

⁹ Xudi'a ndomingo ya xqui yopa nte ra Jesu de ra du, go rá mudi bi ntheuí ra Maria Magdalena nú'a to'o xqui 'yembabi yoto ya ts'ondahi. ¹⁰ Nepu nura Maria bi ma bá c'a'tsa ya nxadi ne bi zædi mi tu yá mai mi zoni, ne bi xipabi'u gue ya xqui hyanda ra Jesu. ¹¹ Pe mi 'yøde ya nxadi bi mænga ra Maria Magdalena gue ra Jesu ya

xqui yopa nte ne ya xqui nthɛui, pe nu'ú himbi gamfri.

Ra Jesu bi ñaui yoho yá nxadi

(Lc. 24:13-35)

¹² Nep_u 'mɛfa ra Jesu xqui mpata rá 'bai bá nthɛui yoho yá nxadi nú'ú mri ma pa ja ra mbonthi. ¹³ Nep_u nú'ú yoho ya nxadi bi dama mengui pa bá xipa nú'ú ma'ra gue nu'ú xqui nthɛui ra Jesu. Pe nixi njab_u himbi gamfri'ú.

Ra Jesu bi umba yá 'bɛfi yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Nep_u 'mɛfa ra Jesu bi zøni hab_u mi 'bui nú'ú 'rɛt'ama'ra yá nxadi ora mri ñuni'ú. Ne bi zai'ú ngue'a hinxqui gamfri bi nú'ú to'o xqui xipi gue nu'á ya xqui yopa nte ne xqui ñaui'ú.

¹⁵ Nep_u bi 'ñembabi'ú:

—Rí maha ja gatho rá nguni ra ximhai bá xiph_u gatho ya ja'i nuna ra maça noya.

¹⁶ Nu'á tó'o da gamfri ne da nxistehe da mpøhø, pe nu'á tó'o hinda gamfri hinda mpøhø, da 'mɛdi pa nzantho.

¹⁷ Y nu hab_u di 'bui ya gamfri, ma da 'yøt'e'ú nuya ya nt'udi: De ma thuhu da 'yɛnga thi ya ts'ondahi; ma da ña'ú ma'ra ya 'ra'yo hñāqui; ¹⁸ ne nu'bu da mihi 'nara qu'eñā, o da zi 'nara 'ñethi nú'á hote, hinte da ja'ú; nu'ú da hñuxa yá 'yɛ ja ya da'thi ne da ñani.

Ra Jesu bi ma mahets'i

(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Mi uadi bi ñaui yá nxadi ra Zidada Jesu, nu'á bi ts'ixa pa mahets'i, ne bá hudi'á ja

rá 'ñei Ajuā rá Dada. ²⁰ Ha nuyá nxadi bi nxani bi ma hab_uraza bi maᅇga ra maça noya. Ne ra Zidada Jesu nú'á xqui ma mahets'i go gue'a mi fats'i'ú mi øt'a ya daᅇga nt'udi pa njab_u bi jamfri nú'á ra maça noya mi mañ'ú. Njab_u gue'a.

NSAN LUCA RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN LUCA

Ya mudi noya bi 'yofo Nsan Luca

¹ Nu'i nda Teofilo, ya guí pađi gue ndunthi to'o ya xa 'yofo de gatho nú'a te xa nja de guecjuua. ² Nú'a bi 'yofo'ua ma mahyεgui ngu nú'a manga nú'ua to'o mi 'ñoui ra Jesu desde ra mudi ne xa xicju de rá maça noya'a. ³ Hanguε necagui dí ofo nehe de nú'a stá pađi. Stá 'ñani xá hño desde ra mudi, ne dí ofo 'ramats'ua. Stá beni xá hño ga ofo pa ga pehn'abu, ⁴ pa njabu gui pađi gue xi majuani nú'a xa si'a'i.

'Nara εnxε bi ma de rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵ Ha nuya pa'ua mrá nda ra Erode de ja ra hai Judea, ne ja nú'a ra hai'a mi 'bahni 'nara macja mrá thuhu ra Sacaría nú'a mi mpefi co ya macja nú'ua myá thuhu ya Abías ngue'a nehe'a mrá Abías. Ha nurá 'behña ra Sacaría mrá thuhu ra Sabe nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra macja nú'a mrá thuhu ra Aarón. ⁶ Nura Sacaría ne rá 'behña mi 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá ne mi ø'tua gatho yá hmanda'a nú'ua huts'i ja ra Maça T'ofu, ne himbi thimbabi'ua ni 'nara ts'oqui. ⁷ Pe ni 'nara baťsi hinxqui me'tsi'ua ngue'a ra Sabe himi

tša da me'tša ra baťsi, ne ya xi myá daqu'ei'ua.

⁸ Ha nura Sacaría co ma'ra yá mimacjauí nú'ua mi mpehui mahyεgui, bi dat'a ra pa da yut'a ja ra ndanija pa da xocambeni Ajuá. ⁹ Ne nu'á bi 'yøt'e ngu yá nzai pa da bađi to'o da zo rá thuhu pa da yut'a mbo ra nija da tsat'a ra t'uts'i, y nura Sacaría go gue'a bi zo rá thuhu. ¹⁰ Ha nura ora mi tsat'a ra t'uts'i mbo ra nija, nura hmuntsja'i mbi 'ba thi de ra nija mi apabi Ajuá ngue'a mi gue'a ra ora de ra nsadi. ¹¹ Ts'a mi tsat'a ra t'uts'i ra Sacaría, mi damfri bi hyanda 'nara εnxε mi 'bahni ja rá hyo ra ata habu t'exa ra njuspi ngue rá ngaha ra Sacaría. ¹² Ha nu mi hyandi gue mi 'bahni ra εnxε nixi mi pađi te da 'yøt'e co ra ntsu. ¹³ Ha nura εnxε bi 'ñembabi'a:

—Sacaría, ogui tsu, ngue'a dá e ga xi'i gue nuri nsadi xuá 'yøde Ajuá. Nubyá, nuri 'behña ma da me'tša'i 'nari t'ua, y nu'á ma gui hñu'mbabi rá thuhu dra Xuua. ¹⁴ Ne nu'i ma xi gui johya ndunthi de ri t'ua, ne ndunthi ya ja'i ma da johya nu sta 'múi'a. ¹⁵ Ngue'a nu'á ma da nja rá nsu ja rá thandi Ajuá, y hinhya'mu ma da zi ra vinu gá obxi nixi ma'ra ya vinu, ne ante da 'múi ya di hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi. ¹⁶ Y nu'á ma da zofu ya me Israel pa ndunthi de gue'ua da ñobri de yá ts'oqui ne da yopa xocambeni Ajuá ma'na'qui. ¹⁷ Ne nu'á go di gue'a ma da 'met'o de ra Zidada, nehe ma da t'umba

rá ts'edi ngu nú'a bi t'umba ra badi Elía, pa da umba 'nara ts'ofa ya dada pa da yopa mahui yá t'u, ne da zofo ya ts'o'yode gá ja'i pa da nhyoga'yode'u. Ne nu'á ma da zo ya ja'i pa stí 'ñe ra Zidada da gamfri'u.

18 Ha nura Sacaría bi 'ñembabi ra enxε:

—¿Hanja da za ga camfri de nú'a guí xicagui, gue nugui ne ma 'behña ya dyá daqu'e'i'be?

19 Ha nura enxε bi 'ñembabi:

—Nugui drá Grabie, dúi 'bui ja rá thandi Ajuá pa dí pepabi, hangue nu'á xuá mencagui pa e ga xi'a'i nuya ya hoga noya ja juadi dá xi'i.

20 Hangue nubyá dí xi'i nehe, ma gui ngone, hinda za gui ña asta hinda 'mai ri t'u pa ja da za gui yopa ña ma'na'qui, ngue'a hincá camfrigui nú'a stá xi'a'i. Pe nu'á ma da njabu ngu nú'a stá xi'a'i, ne nú'u ya pa'u bi manganja Ajuá, gue'a ra pa da njabu.

21 Ha nú'u ya ja'i mi 'bai thi mi tømtho da bonga ra Sacaría, ha nu'á xqui ya'a mbo ra ndanija, hangue nu'á himi pa te da beni. 22 Ha nu mi bonga ra Sacaría himi tsa da ñaui nú'u mi tømtho thi. Nu'bú nu'á bi batho gue nu'á xqui hyandua 'nará thedi Ajuá nuni mbo ra nija. Y nu'á mi ñaui ya ja'i pe dega señatho ngue'a xqui ngone.

23 Ha nu mi uadi nú'u ya pa de rá 'befi ra Sacaría ja ra ndanija, bi ma'a pa ja rá ngu. 24 Ne hints'u ya'a ya pa ra Sabe bi mudi bi nda'thi, y

himbi bonga de ja rá ngu cut'a zana. Nu'á mi benga ja rá mfeni ne mi ena: 25 “Ajuá co rá nhyoja'i xa 'yotcagui njaua pa ya hinda nongagui ya ja'i.”

'Nara enxε bi ma de rá 'bui ra zi Jesu

26 Ha de rá 'rato zana Ajuá bá yopa pehna ra enxε Grabie pa bá ehe ja ra t'uca hnini nú'a rá thuhu Nasare de ra hai Galilea, 27 pa bá c'a'tsa 'nara nxutsi mrá thuhu ra Maria. Nú'a ra nxutsi'a ya xqui t'adi pa da nthatui 'nara 'ñohø mrá thuhu ra Jose nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'indu ra nda Davi. 28 Ha nura enxε bi yut'a ja rá ngu ra Maria ne bi zenjua bi 'ñembabi:

—¡Ajuá xa ma'a'i ne 'bui con gue'i, ne ma'na xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'behña!

29 Ha nu mi hyanda ra enxε'a ne mi 'yode bi xipa nuya ya noya, ngu bi ntsu ne himbi badi te mri bonga nú'a bi xipi. 30 Ha nura enxε bi 'ñembabi:

—Maria, ogui tsu, ngue'a Ajuá xi ri ma'a'i ne xa huahn'a'i. 31 Ne nubyá ma gui nda'thi ma gui pe'tsa 'nari t'u, ne gui hñu'mbabi rá thuhu dra JESU. 32 Y nu'á ma da me'tsa 'nara danga nsu, ngue'a nu'á go di gue'a drá T'u Ajuá bí 'bu mahets'i. Y nu Ajuá go gue'a ma da hñuts'i dega nda ja ra hnini Israel ngu bi nda ra Davi nú'a 'na de yá xita maya'bu. 33 Ne nu'á ma da nda ja ra hnini Israel pa nzantho, y hinhya'mu da ua rá hmada.

34 Nu'bú ra Maria bi ñembabi ra εNXε:

—¿Hanja da za da njab_u gue nugui hinstá nthatatho?

35 Ha nura εNXε bi ñembabi:

—Ra Maça Ndahi da ñehe da z_u'a'i ne rá ts'edi Ajuá bí 'bui mahets'i da ñehe da gop'atho ngu 'nara guui. Hangué nu sta 'mai nú'a ra zi b_utsi go di gue'a drá maça T'_u Ajuá. 36 Ne ri prima ra Sabe masque guí handi ya ra daqu'ei pe ma da mε'tsa 'nará t'_u nehe. Mi hmá gue nu'á himi tsa da mε'tsa ra b_utsi, pe nubyá ya øt'a 'rato zana da'thi. 37 Ngue'a pa Ajuá otho ni 'nara t'øt'e xá hñei pa gue'a.

38 Nep_u ra Maria bi ñembabi ra εNXε:

—Rá 'begogui Ajuá, dá 'yøt'a ngu xcá xicagui.

Mi uadi bi m_unga ra Maria njab_u, ra εNXε bi ma 'bestho.

Ra Maria bi c'a'tsa ra Sabe

39 De nuya pa'_u mi menga ra εNXε, bi dama ma ra Maria ja 'nara hnini mbi ja ja ra t'øhø de ra hai Judea, 40 pa rí zønga ja rá ngu ra Sacaría. Y mi zøni bi yut'i bi zenjua ra Sabe. 41 Y nu mi 'yøde ra Sabe bi nzenjuate ra Maria, 'bestho ra ora'a bi ñānga ra b_utsi mbo rá mai ra Sabe, y ra Sabe bi hñānga ra Maça Ndahi. 42 Ne bi ñā nts'edi ne bi ñemba ra Maria:

—Ajuá xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'behña, nehe xa japa ri b_utsi. 43 Nugui hindí ñepcagui e da zøngagui rá nanā ma Zidadah_u. 44 Ngue'a nu ndá øde gá nzenjuate,

numa b_utsi co ra johya bi dama ñāni mbo ma mai. 45 Ajuá da jap'a'i ngue'a xcá camfri nú'a bi xi'a'i, ngue'a ma da njab_u ngu nú'a xa xi'a'i.

46 Nep_u bi ñena ra Maria:

Nugui xi drí xøcambeni ma zi Hmu con gatho ma mai,

47 ne xi ri johya ma coraso de nú'a xa 'yøtcagui Ajuá ma Pøhøte.

48 Ngue'a nugui 'nará zi hyoya 'begogui Ajuá, masque njab_u pe nu'á xa huancagui.

Desde nubyá ya ja'i ma da ññengagui gue Ajuá xa japcagui.

49 Ajuá nú'a xi ja rá ts'edi xa 'yøtca nuya ya dānga t'øt'e,

y xi rá nsunda rá thuhu'a.

50 Nu'á nzantho ma da nja rá nthecate pa gatho nú'u to'o da 'yøte'a.

51 Ne nu'á xa 'yøt'a ya dānga 'bēfi co rá dānga ts'edi, ne xa dāpa gatho nú'u to'o mri ññexa sēhe.

52 Ne xa hñācua yá nsu gatho nú'u to'o xi mi ja yá dānga nsu,

ne go xa gāxa ya zi hyoya.

53 Ne gatho nú'u to'o mi othobi, bi t'umbabi, ha nu'u tó'o mi jabi, bi ññothobi.

54 Ne bi maxa ra hnini Israel nú'u pepabi, ne himbi pumfri da huequi'u.

55 Xa 'yøt'a njab_u ngu xqui ñā'tuabi ndu ma dadah_u ra Abrá ne gatho yá ja'i,

gue hinhya'mu ma da pumfri
da huequi'u.

Gue'a gatho bi mangan ra
Maria.

⁵⁶ Y ra Maria bi gohuini
ra Sabe ngu hnu nzan ja ra
ngu'a, ne mefa bi menga pa
ja ra ngu.

Rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵⁷ Nepu bi zo ra pa bi 'mui
rá t'u ra Sabe. ⁵⁸ Ne nu'bú
gatho yá 'nangu ne nú'u mi
ja te yá njauí bi ma bá c'a'tsi
pa bi johyauí ngue'a bi 'yøde'u
gue Ajuá xi xqui japi'a pa bi
'mu rá batsi. ⁵⁹ Ha nurá hñato
ma pa bi thu'tsua ra seña ja rá
ndo'yo ra batsi ngu yá nzai'u,
ne ja mi 'buhni ma'na'qui
yá 'nangu ne nú'u mi ja te
yá njauí. Ne mi beni'u xa
hñu'mbabi dra Sacaría nehe
ngu rá thuhu rá dada. ⁶⁰ Pe
nurá naná himbi ne, hangue
bi 'ñena:

—Hina, hinga hu'mbabih
njabu, ngue'a ma da
thu'mbabi dra Xuua.

⁶¹ Ne bi t'embabi ra Sabe:

—¿Hanja ma da thu'mbabi
njabu gue ni 'nari ja'ih hin-
grá thuhu ra Xuua?

⁶² Nepu bi t'utua ra seña
ra Sacaría nda'a ra thuhu mi
ne'a da hñu'mbabi ra batsi.

⁶³ Nepu nu'a ngue'a xqui
ngone hangue bi 'yadi 'na
xeni ra xithe, ne ja bi 'yofoni
gue nura batsi drá thuhu ra
Xuua. Y gatho ya ja'i xi bi 'yø
ngue'a bi hñu'mbabi njabu.

⁶⁴ Y ra ora'a 'bestho bi za bi
yopa ña ra Sacaría, ne bi mudí
bi xocambeni Ajuá. ⁶⁵ Y gatho
nú'u yá 'nangu xi bi ntsu, ne
gatho ja ya t'øhø de Judea

habu mi 'bu ya ja'i bi 'ño ra
'bede de nú'a xqui nja. ⁶⁶ Ne
gatho nú'u to'o mi pa'di mi 'yo
yá mfeni'u ne mri 'ñámbabi
'na ngu ma'na, ne mi ena'u:

—¿Te ma nsu ma da
t'umbabi nú'a ra batsi'a 'bu?

Mi mangan njabu'u ngue'a
Ajuá mi japi'a co rá ts'edi.

Ra Sacaría bi nsunda Ajuá

⁶⁷ Nura Sacaría rá dada ra
batsi mi hanpa rá ts'edi ra
Maça Nda'hi bi mangan 'raya
noya ngu Ajuá bi 'ñutuabi da
ma, ne bi 'ñena:

⁶⁸ Xá nsunda Ajuá ma zi
Hmuhu nú'u dyá me
Israelhu,

ngue'a nuya pabya ma
da 'ñehe 'na to'o da
pøhøguihu nú'u go rá
hñiniguihu'a.

⁶⁹ Nuya pabya ma dua
pencahu 'nara Pøhøte
nú'a xi ja rá ts'edi.

Nu'a ma da 'ñehe desde yá ja'i
ndu ra nda Davi nú'a
mrá 'bego Ajuá.

⁷⁰ Gue'a bi ñatcaguihu Ajuá
ngu nú'a bi mangan yá
maça 'mehni'a desde
maya'bu.

⁷¹ Bi ñatcahu gue da
ñangaguihu de ma
ncontrahu ne de gatho
nú'u to'o ri utsaguihu.

⁷² Nehe mi ma gue mi ma
da me'tsua ra nthecate
ndu ma xitahu,

ne hinhya'mu mi ma da pum-
fri nú'a ra maça cohi
xqui gohui'u.

⁷³ Guehna ra cohi bi 'yøt'a
Ajuá co ndu ma
dadahu ra Abrá,

74 gue mi ma da ñangaguihu
de ma ncontrahu
pa ga pēpabihu'a nsinque
'nara ntsu,

75 ne ga 'yohu xá hño ne ga
'buhu xá nt'axi ja rá
thandi'a gatho ya pa de
ma tehu.

76 Y ra Sacaría bi 'ñemba rá
batsi:

Nu'i ma zi t'u'i, go gue'i ma
drá 'mehni'i Ajuá bí 'bu
mahets'i,

ngue'a go ma gui 'bet'o de ra
Zidada pa gui hocua rá
'ñu'a.

77 Nu'i go ma gui zopabi
rá hnini Ajuá pa da
badi'hu ra Pøhøte ne da
mpøhø'u,

ne da zudi ra pumbate de yá
ts'oqui.

78 Ngue'a Ajuá xa mēscahu ra
hmate ne ra nthe cate,
hangue nu'á ma da mēncahu
'nara hyats'i desde ma-
hets'i pa go gue'a da
yotca ma mfenihu,

79 nehe pa da yo'tua yá mfeni
gatho nú'u 'bu ja ra
'bexuui ne nú'u rí ma ja
ra 'ñu dega du.

Hangue nu'á ma da 'ñehe pa
da yotcahu 'nara 'ñu xá
hño pa grá 'buhu te rá
'ñenthø.

Nuna guehna bi mąnga ra
Sacaría.

80 Y nura zi Xuua 'yo mri
te'a ne 'yo mi umba ra ts'edi
ra Maca Ndahi. Ne bá 'bui ja
ra mbonthi asta bi zø ra pa bi
mudi bi zofo ya me Israel.

2

Rá 'bui ra Jesucristo
(Mt. 1:18-25)

1 De nuya pa'hu, nura dąnga
nda Augusto Cesa bi manda
da t'opabi yá thuhu gatho ya
ja'i de maxøgue ra hai habu
mrá nda'a, pa da 'bede'hu.

2 Gue'bu mrá gobierhnu ra
Cirenio ja ra hai Siria nú'bu
bi nja nuna ra mudi padro.

3 Gatho ya ja'i mi pē'tsi da
menga ja yá hnini cada 'na
habu myá mengu, pa da
t'opabi yá thuhu'hu. 4 Hangue
ra Jose bi bōnga de ja ra hnini
Nasare de ra hai Galilea pa
bi ma ja ra hnini Belé de ja
ra hai Judea, ngue'a ja mrá
menguni ndu ra nda Davi,
ha nura Jose ja xqui 'ñehni
de ja yá ja'i ra Davi. 5 Bi

ma ja ra hnini Belé pa da
t'opabi yá thuhu'hu, bi mēui
ra Maria nú'a xqui 'yadi pa
da nthatui, ha nu'á ya mi
da'thi de rá batsi. 6 Ha de
mbi 'bui'hu ja ra hnini Belé,
bi zø ra pa da 'mui rá batsi
ra Maria. 7 Ha de guehni bi
'mhu rá mudi t'hu, bi mant'i co
yá 'mant'i, ne bi mēgui habu
mi ja 'nara hñunga mbo'ni,
ngue'a ya mi otho habu da
t'umba ntsaya'hu.

*'Raya ma'yo bi c'a'tsa ra zi
Jesu*

8 Ne de guehni guetbu de
ra hnini Belé mi 'buhni 'raya
ma'yo ja ra mbonthi mi su yá
dēti dega xuui. 9 Nepu nu'ú
mi dāmfri bi hyandua 'nará
enxe Ajuá, ne 'nara dąnga hy-
ats'i bi yot'a gatho rá nthets'i
habu mi 'bui'hu, y ra ora'a xi
bi ntsu'hu. 10 Pe nura enxe bi
'ñembabi'hu:

—Oguí tsuh_u, ngue'a drá 'ñehe ga xi'ah_u 'raya hoga noya nú'u pa xi gui johyah_u nu'ah_u ne gatho ma'ra ya ja'i. ¹¹ Ngue'a nubya xa 'm_ui ja rá hnini ndu ra nda Davi 'nara Pøhøte pa gue'ah_u, y nú'á go gue'a ra Cristo ra zi Hmu bá 'behni pa da nda. ¹² Y po má nseña gui tsuh_u ra b_utsi xa 'bant'i co yá 'mant'i ne xa 'be'gui hab_u ja 'nara hñunga mbo'ni.

¹³ Y de mi uadi bi m_unga njab_u nura enx_e'a, mi d_umfri'u bi hyanda ma'ra ya enx_e de mahets'i mi hnequi mahy_egui con gue'a, mri xøcambeni Aju_a ne mi eñ'u:

¹⁴ ¡Drá nsunda Aju_a bí 'b_u ma-hets'i,
ne dá 'm_ui co 'nara hoga'm_ui
ya meximhai nú'u xa
z_utua rá hm_uate'a!

¹⁵ Nep_u nu mi menga ya enx_e pa mahets'i ya ma'yo bi m_udi bi 'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—Maha Belé, ma ga c'a'tsh_u te xuá nja de guehni de nú'a xa xicaguih_u rá enx_e Aju_a.

¹⁶ Nep_u nu'ú bi ma hnest'ihi, y bi zøni bi z_udi'u ra Jose ne ra Maria co rá b_utsi nú'a mi 'be'ni ja 'nara hñunga mbo'ni. ¹⁷ Y nú'u ya ma'yo mi hyanda ra b_utsi, bi m_udi bi mede gatho nú'a xqui xipabi ra enx_e de gue'a. ¹⁸ Ha gatho nú'u bi 'yøde xi bi 'yø de nú'a mi mañ'u. ¹⁹ Pe nura Maria xi mi pe'tstho ja mbo rá mfeni nuya ya noya pa da bentho. ²⁰ Nep_u nuya ma'yo bi mengui xi mri xøcambeni

Aju_a por gatho nú'a xqui 'yøde ne xqui hyandi, ngue'a nu'ú xqui z_udi ngu nú'a xqui sipabi'u.

Ra zi Jesu bri dapa ja rá 'y_e Aju_a

²¹ Ne rá hñato ma pa de xqui 'm_u ra b_utsi, bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ngu yá nzai'u. Ne bi thu'mbabi ra JESU ngue'a gue'a xqui xipabi ra enx_e ra Maria desde ante da nda'thi de gue'a.

²² Y nu mi ua yá pa ra Maria bi nt'axqui pa da yopa y_ut'a ja ra nija ma'na'qui ngu xqui 'yofo ra Moise ja ra ley, nep_u ra Jose ne ra Maria bi zixa ra zi b_utsi pa ja ra ndanija Jerusale pa dí dapabi ja rá 'y_e Aju_a. ²³ Bi 'yøt'a njab_u'u ngue'a xqui t'ofu ja rá ley Aju_a gue gatho nú'u ya m_udi b_utsi da 'm_ui ne 'b_u dya ts'ant'u gue'u mahyoni da t'equ_e pa Aju_a. ²⁴ Nehe bi ma'u ja ra ndanija pa bi hñ_u'tsuabi ra 'baha Aju_a, ngue'a njab_u ena ja rá ley Aju_a gue 'b_u 'nara 'behñ_u da 'm_u rá b_utsi, mahyoni da zixa yoho ya zi joñ'o o yoho ya zi domitsu pa ja dí hyopabini Aju_a dega 'baha.

²⁵ De nuya pa'u, mi 'b_u 'nara 'ñøhø nuni Jerusale mrá thuhu ra Simiu. Nú'á xi mi 'yo xá hño ja rá thandi Aju_a, ne mi tø'mi da hyanda ra Nante nú'a to'o ma da ñani ya me Israel, ne nurá Maça Nda'hi Aju_a mi 'b_ui con gue'a. ²⁶ Ne go gue'a xqui xipabi Aju_a gue hinda du asta hinda hyanda ra Cristo nú'a

xqui mā Ajuā ma dua pēhni.
 27 Nu'á xqui ma ja ra ndānija
 ngue'ā ra Māca Ndāhi xqui
 tsits'i, y ra ora'ā mi 'būhni
 mbo, bi yūt'a ra Jose nehe
 co ra Maria mri zi ra zi t'ūca
 Jesu pa e da 'yent'ua ja rá 'yē
 Ajuā ngu xqui mānga rá ley
 Ajuā. 28 Nepū de guehni ra
 Simiu bi zinga ra t'ūca 'uēne
 ne bi 'yents'a ja yá 'yē ne bi
 xōcambeni Ajuā bi 'ñēna:

29 Nu'i Ajuā ma Dada'i, ya da
 za gui tsixcagui de gue-
 cua, ya bi hñu ma mui
 ngue'ā ya stá handi xa njabū
 ngu nú'ā gá xicagui.

30 Ya stá handi co ma da ra
 Pøhøte,

31 nūna xcuá pēhni pa da pøhø
 gatho ya jā'i.

32 Nuna go guehna ngu 'nara
 ñot'i pa da yo'tua
 yá mfeni gatho nú'ū
 hingyá me Israel,

y po rá guehna ma da nja rá
 nsu ri hnini Israel.

33 Ha nura Jose ne ra Maria
 rá nānā ra Jesu mi 'yøde nú'ū
 ya noya mi mānga ra Simiu
 de ra t'ūca 'uēne, nú'ú xi bi
 'yø'ū. 34 Nepū nura Simiu bi
 'yapa Ajuā da jāp'i'ū. Ne bi
 'ñēmbabi ra Maria rá nānā ra
 Jesu:

—Nuna 'uēne xuí 'bēhni pa
 da pøhø ndunthi ya me Israel,
 pe ndunthi de gue'ū ma da
 ūtsa ne da 'mēdi'ū. 35 Y njabū
 po rá ngue ri t'ū ma da hnequi
 gatho nú'ā beni ja yá mfeni
 cada 'nara jā'i. Y pa gue'i ma
 gui thogui 'nara dānga dumui
 ngue'ā ma da t'ūtsa'i ri t'ū.

36 Ne mi 'bū 'nara 'bēhñā
 mrá thuhu ra Ana nú'ā mi

ñā co rá ts'ēdi rá Māca Ndāhi
 Ajuā. Y nú'ā ra 'bēhñā'ā mrá
 t'ixu 'nara 'ñhø mrá thuhu
 ra Fanuel, xqui 'ñēhe desde yá
 jā'i ndu ra Aser. Y nu'á ya xi
 mrá zi daqu'ei. Nú'bū xi mrá
 bātsa nxutsitho bi nthati, ne
 nsøcta yoto njēya bi 'mūhui
 rá dame. 37 Y ya mi øt'a
 goho'rate ma goho njēya xqui
 mviuda. Nu'á himi pōni de
 ja ra nija, ngue'ā nzantho mi
 pēpabi Ajuā ma pa ra xuui,
 mri ayuna ne xi mi apabi
 Ajuā. 38 Ora mi 'būhni ra
 Jose ne ra Maria co ra t'ū'uēne
 mbo ra ndānija, ra ora'ā bi
 yūt'a ra Ana nehe, ne bi umba
 njamādi Ajuā. Nepū bi mudi
 bi xipabi de ra zi bātsi nú'ū
 to'o gatho mi tø'ma ra Ñante
 nú'ā to'o da ñānga ra hnini
 Jerusale.

*Ra zi Jesu bi menga ja ra
 hnini Nasare*

39 Nepū mi uadi ra Jose ne
 ra Maria bi 'yøt'a gatho ngu
 nú'ā xqui manda ja rá ley
 Ajuā, bi menga pa ja yá hnini
 Nasare de ja ra hai Galilea.
 40 De guehni ra bātsi mri 'yo
 rá te, ne 'yo mri nja rá ts'ēdi,
 ne 'yo mri nja rá mfadi, y
 Ajuā mi jāpabi ndunthi'ā.

*Ra zi Jesu mi 'būhni ja ra
 ndānija*

41 Tat'a jēya mi pa ra Jose
 ne ra Maria pa da nu ra ngo
 de ra pascua nuni Jerusale.
 42 Y de mi juata 'ret'amayoho
 njēya ra Jesu, bi ma ri hñu'ū
 pa Jerusale pa da nu ra ngo
 ngu myá nzai'ū. 43 Y nu mi
 ua ra ngo, bá penga ra Jose
 ne ra Maria, ha nura Jesu

bá cohi de guehni Jerusale nsinque bi bā rá nānā ne ra Jose. ⁴⁴ Nu'ú mi hu yá mui gue mbra 'ñoui ma'ra ya ja'i nú'ú bá pengüi ja ra ngo. Bi 'ño maxøgue 'na pa ra 'ñu, asta ja 'mefa bi 'ñani'ú ra bātsi, bi 'ño bi 'yambabi nú'ú mi ja te yá njauí ne yá mpādi. ⁴⁵ Pe himbi zūdi'ú de guehni, hangue bi yopa mengui'ú pa Jerusale pa dua honi.

⁴⁶ Nepu rá hñupa bi zūdi mi 'buhni mbo ja ra ndānija mi huhni madetho de ya xah-nate de ra ley mi østho nú'a te mi mañ'ú nepu nu'á mi ø'tua ya nt'ani'ú. ⁴⁷ Gatho nú'ú ya ja'i to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri 'yø ngue'a xi mi ja rá mfadi'a ne mi thādi xá hño nú'ú ya nt'ani mi t'ø'tuabi nehe. ⁴⁸ Y nu mi hyanda rá nānā ne ra Jose gue mi huhni co ya xahnate de ra ley, himi pādi te da beñ'ú. Y nurá nānā bi 'ñembabi:

—Ma zi t'ú'i, ¿hanja xcá 'yøtcahe njabu? Nugui ne ri dada go dí hoñ'ahe co ndunthi ra dumui.

⁴⁹ Pe ra Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi'ú:

—¿Pa te gui jacju guí hon-gaguihu? ¿Ha hinguí pahue nuguí mahyoni ga pēpa rá 'befi ma Dada?

⁵⁰ Pe nu'ú nixi mi pādi te mri bōnga nú'ú ya noya bi xi-pabi'ú.

⁵¹ Nepu de guehni bi meui rá nānā ne ra Jose bi mēnc'ú pa ja ra hnini Nasare, ne nu'á bi sigui bi 'yøtua yá ts'ofu'ú. Ha nurá nānā mi pē'stho ja rá mfeni gatho nú'a te bi nja co

rá t'ú. ⁵² Y nura Jesu 'yo mri te rá mfadi ne rá ndāngui, ne Ajuā xi bi hopa rá 'mui'a, ne ya ja'i nehe.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofoya ja'i ja ra mbonthi

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ De ya xqui nda 'ret'amacut'a njeya ra dānga nda Tiberio Cesa nú'a mi 'bu Nroma ne mrá nda ja ndunthi ya hai de ra ximhai, nehe gue'bu mrá nda ra Poncio Pilato nuni ja ra hai Judea, nehe mrá nda ra Erode nuni ja ra hai Galilea, nehe mrá nda nurá cu ra Erode nú'a mrá thuhu ra Lipe nuni ja ra hai Iturea ne ja ra hai Traconite, nehe mrá nda ra Lisania nuni ja ra hai Abilinia. ² Gue'bu myá dānga nda gá macja ra Anás ne ra Caifá. Ha de nura jeya'a Ajuā bi umba ya noya ra Xuua nú'a mrá t'ú ra Sacaría de mbi 'bu ja ra mbonthi, pa da zo ya ja'i.

³ Nu'bú ra Xuua bi ma gatho rá nthets'i ra dāthe Jordá, ne mi embabi ya ja'i gue da ñobri de yá ts'oqui ne da nxistehe pa njabu Ajuā da pumbabi yá ts'oqui'ú. ⁴ Nú'á njabu bi zofu ya ja'i gue da hñoqui'ú ja yá mfeni pa nu sta zø ra zi Hmu da gamfri'ú, hangue bi njabu ngu nú'a xqui 'yofu ra bādi Isaía ja ra Māca T'ofu nu habu ena:

Ma da nt'øde 'nara ja'i da ña nts'edi ja ra mbonthi ne ma da 'ñena:

“Hocuah_u xá hño rá 'ñu ra zi
Hmu,
juanh_u gatho ya ts'aca'ñu.

⁵ Gatho ya hñe dra hñu'tsi,
ne dra tunga ya ndants'i, ne
dra yø'ta ya t'øhø,
ne dra juana ya nønts'a'ñu,
ne da thoqui gatho hab_u
hindi 'b_ui xá hño.

⁶ Y gatho ya ja'i da hyandi
te xa 'yøt'a Aju_u pa da
mpøhø'u.”

⁷ Nep_u mi pa ya ja'i mi
c'a'tsa ra Xuua pa da xi'tsi'u,
y nu'á mi embabi'u:

—¡Gyá ts'oja'ih_u ngu ya
zate qu'eñá! ¿Ha guí hu ri
m_uih_u gue ngue'a xcá ehua
ya xcá 'ba'tuah_u rá cue Aju_u
xa 'ñep_u? ⁸ Mahyoni gui
'yoh_u xá hño pa da hnequi
gue majuan_u xcá ñobrih_u de
ri ts'oquih_u. Oxqui ma gui
'ñexh_u gui 'ñeñh_u: “Nuje ma
dadahe ndu ra Abrá, hangue
hinte ga jahe.” Ngue'a nuguí
dí xi'ah_u gue Aju_u da za da
japi da nja'i nuya ya do pa
dyá t'u ra Abrá. ⁹ Dí xi'ah_u
gue 'b_ui guetb_u Aju_u, ngu 'na
to'o h_u ra t'égui pa da zecua
yá 'y_u ya za. Gatho nú'u ya
za hingui unga yá hoga fruta
ma da ts'et'i ne da thøt'a ja
ra tsibi. Njab_u Aju_u ma da
hyøt'ah_u ja ra nidu 'b_u hingui
ñobrih_u ne gui 'yoh_u xá hño.

¹⁰ Nep_u nuya ja'i bi 'yamba
ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú ¿te mahyoni ga
øthebya?

¹¹ Nu'bú ra Xuua bi
'ñembabi:

—Nu'a tó'o pe'tsa yoho yá
pahni, dá umba 'na nú'a to'o
othobi. Ha nu'a tó'o pe'tsa te

da zi, mahyoni da ñohui nú'a
to'o othobi.

¹² Nehe bi ma bá c'a'tsa ra
Xuua 'raya 'ñatsa ngaxboja.
Nú'ú bi ma da nxistehe nehe,
ne bi 'yambabi ra Xuua ne bi
'ñembabi:

—Xahmate, xi nuje, ¿te
mahyoni ga øthe?

¹³ Ha nura Xuua bi
'ñembabi:

—Nu'a mahyoni gui 'yøth_u,
cobrah_u ngu nú'a m_unga ra
ley, oguí cømbah_u yá boja ya
ja'i.

¹⁴ Nehe 'raya soldado bi
'ñembabi ra Xuua:

—Xi nuje, ¿te mahyoni ga
øthe?

Ha nura Xuua bi 'ñembabi:
—Oto guí pepabi_u, ne
oguí pi_u ya ja'i co nú'a ra nsu
xa t'a'ah_u, nixi gui hyøxh_u ra
thai ya ja'i. Nu'a gui 'yøth_u,
johyah_u co nú'a guí tahah_u,
oguí neh_u ma'na.

¹⁵ Ha nuya ja'i himi pa_u
te da beni de ra Xuua, ua go
mi gue'a ra Cristo nú'a xqui
hm_u da 'b_uehni pa da nd_u, ua
hina. ¹⁶ Nep_u nura Xuua bi
'ñembabi'u:

—Nuguí dí xi'ts'a'ih_u co
ra dehe, pe bra 'b_uefa ma'na
nú'a to'o ma da xi'ts'a'ih_u co
ra M_uca Nda_uhi ne asta ngu
di fasp_u co rá ts'edi. Nú'á
ma'na ja rá ts'edi de guequi
ne hiní 'ñepcagui ngugui ga
xo'tuabi yá nthasthi de yá
zesthi. ¹⁷ Nu'á nja ngu 'nara
m_ufi ya o ja rá 'y_e ra pala pa da
mica ra trigo, y nu stí uadi da
miqui'a, da munts'i da m_u'tsi,
ha nura paha da gat'a ja ra
tsibi. Njabatho nehe nú'a
bra 'b_uefa de guequi ma da

munts'a nú'u di 'yo xá hño pa da 'mai con gue'a, ha nu'u hindi 'yo xá hño ma da hyøt'a ja ra tsibi.

¹⁸ Njabu ne co ma'ra ya hoga ts'ofu ra Xuua mi utua ya ja'i de ra maça hoga t'øde. ¹⁹ Y nú'bú gue'bu bi zui'a ra nda Erode ngue'a xqui zim-babi rá 'beña rá cu nú'a mrá thuhu ra Lipe, ne xqui 'yøt'a ma'ra ya t'øt'e xá nts'o. ²⁰ Pe nura Erode himbi ne bi ntsø'mi. Nu'a bi 'yøt'e, bi 'yøt'a ma'na ra t'øt'e xi xá nts'o, bi gu ra Xuua ne bi got'a fadi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Pe ante dra ju ra Xuua da jot'a fadi, bi ma ra Jesu habu mi xi'tsate'a pa da nxistehe'a nehe. Ne ts'a mi apabi Ajuu ra Jesu, bi xogui mahets'i, ²² y nurá Maça Ndañi Ajuu bá cai ngu 'nara domitsu bi zøhø ja gue'a. Ne bi nt'øde 'nara noya de mahets'i bi 'ñaena:

—Nu'i go gue'i ma hmaça T'u'i, xi dri johya de gue'i.

Yá mudi ja'i de ra Jesucristo

(Mt. 1:1-17)

²³ Ra Jesu mi pe'tsa ngu 'natema'ret'a njeya nu mi mata rá 'befi. Ne mi t'ena gue nurá dada'a go mrá Jose. Ha nurá dada ra Jose mrá thuhu ra Elí, ²⁴ ha nurá dada ra Elí mrá thuhu ra Matat, ha nurá dada ra Matat mrá thuhu ra Leví, ha nurá dada ra Leví mrá thuhu ra Melqui, ha nurá dada ra Melqui mrá thuhu ra Jana, ha nurá dada ra Jana mrá thuhu ra Jose nehe, ²⁵ ha nurá dada nú'a

ma'na ra Jose mrá thuhu ra Matatía, ha nurá dada ra Matatía mrá thuhu ra Amós, ha nurá dada ra Amós mrá thuhu ra Naum, ha nurá dada ra Naum mrá thuhu ra Esli, ha nurá dada ra Esli mrá thuhu ra Nagai, ²⁶ ha nurá dada ra Nagai mrá thuhu ra Maat, ha nurá dada ra Maat mrá thuhu ra Matatía nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Matatía mrá thuhu ra Semei, ha nurá dada ra Semei mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Judá, ²⁷ ha nurá dada ra Judá mrá thuhu ra Joana, ha nurá dada ra Joana mrá thuhu ra Resa, ha nurá dada ra Resa mrá thuhu ra Sorobabel, ha nurá dada ra Sorababel mrá thuhu ra Salatiel, ha nurá dada ra Salatiel mrá thuhu ra Neri, ²⁸ ha nurá dada ra Neri mrá thuhu ra Melqui nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Melqui mrá thuhu ra Adi, ha nurá dada ra Adi mrá thuhu ra Cosam, ha nurá dada ra Cosam mrá thuhu ra Elmodam, ha nurá dada ra Elmodam mrá thuhu ra Er, ²⁹ ha nurá dada ra Er mrá thuhu ra Josué, ha nurá dada ra Josué mrá thuhu ra Elieser, ha nurá dada ra Elieser mrá thuhu ra Jorim, ha nurá dada ra Jorim mrá thuhu ra Matat nehe, ³⁰ ha nurá dada nú'a ma'na ra Matat mrá thuhu ra Leví nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Leví mrá thuhu ra Simiu, ha nurá dada ra Simiu mrá thuhu ra Judá nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose

mrá thuhu ra Jonán, ha nurá dada ra Jonán mrá thuhu ra Eliaquim, ³¹ ha nurá dada ra Eliaquim mrá thuhu ra Melea, ha nurá dada ra Melea mrá thuhu ra Mainán, ha nurá dada ra Mainán mrá thuhu ra Matata, ha nurá dada ra Matata mrá thuhu ra Natán, ³² ha nurá dada ra Natán mrá thuhu ra Davi, ha nurá dada ra Davi mrá thuhu ra Isai, ha nurá dada ra Isai mrá thuhu ra Obed, ha nurá dada ra Obed mrá thuhu ra Boos, ha nurá dada ra Boos mrá thuhu ra Salmón, ha nurá dada ra Salmón mrá thuhu ra Naasón, ³³ ha nurá dada ra Naasón mrá thuhu ra Aminadab, ha nurá dada ra Aminadab mrá thuhu ra Aram, ha nurá dada ra Aram mrá thuhu ra Esrom, ha nurá dada ra Esrom mrá thuhu ra Fare, ha nurá dada ra Fare mrá thuhu ra Judá nehe, ³⁴ ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Cobo, ha nurá dada ra Cobo mrá thuhu ra Isaac, ha nurá dada ra Isaac mrá thuhu ra Abrá, ha nurá dada ra Abrá mrá thuhu ra Taré, ha nurá dada ra Taré mrá thuhu ra Nacor, ³⁵ ha nurá dada ra Nacor mrá thuhu ra Serug, ha nurá dada ra Serug mrá thuhu ra Ragau, ha nurá dada ra Ragau mrá thuhu ra Peleg, ha nurá dada ra Peleg mrá thuhu ra Eber, ha nurá dada ra Eber mrá thuhu ra Sala, ³⁶ ha nurá dada ra Sala mrá thuhu ra Cainán, ha nurá dada ra Cainán mrá thuhu ra Arfaxad, ha nurá dada ra Arfaxad mrá thuhu ra Sem, ha nurá dada ra Sem mrá thuhu ra Noé, ha nurá dada

ra Noé mrá thuhu ra Lamec, ³⁷ ha nurá dada ra Lamec mrá thuhu ra Matusale, ha nurá dada ra Matusale mrá thuhu ra Enoc, ha nurá dada ra Enoc mrá thuhu ra Jared, ha nurá dada ra Jared mrá thuhu ra Maalaleel, ha nurá dada ra Maalaleel mrá thuhu ra Cainán nehe, ³⁸ ha nurá dada nú'a ma'na ra Cainán mrá thuhu ra Enós, ha nurá dada ra Enós mrá thuhu ra Set, ha nurá dada ra Set mrá thuhu ra Adá, ha nurá Dada ra Adá, go gue'a Ajuá bí 'b_u mahets'i, ngue'a go bi hyoqui'a.

4

Ra ts'ondahi mi xaxa ra Jesu

(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Mi uadi bi nxistehe ra Jesu bi ma de guehni ja ra dathe Jordá mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi. Nep_u ra Maça Ndahi bi zits'i ja 'nara mbonthi. ² Ne ja bá 'b_uhni ñote ma pa. Y de guehni bi zø ra ts'ondahi hab_u mi 'b_ui'a pa da xaxi pa xamā xa ts'ocuahmā rá mfeni'a. Ne nura Jesu hinte xqui zi de nú'_u ñote ma pa'_u, ja 'mεfa bi z_u ra thuhu. ³ Nep_u de mi z_u ra thuhu'a, ra ts'ondahi bi 'ñembabi:

—'B_u go gue'i rá T'_u'i Ajuá, japabi xā da nthuhme nuna ra do.

⁴ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofojá ra Maça T'ofojá hab_u ena njaua: “Hingue hønse po ra thuhme da za da 'm_u ra ja'i, gatho nú'a mā

Ajuá go gue'á umba rá te ra ja'i."

⁵ Nepu de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'ohø xi xmá hñets'i pa bi 'ñutua gatho ya hnini de maxøgue ra ximhai, y 'bestho ra ora'a bi hnequi gatho ya hnini. ⁶ Y nura ts'ondahi bi 'ñembi:

—Nugui da za ga 'ra'a gatho ra ts'edi ne gatho ra danga nsu de nuya ya hnini, ngue'a go xa t'entc'a ma 'yε gathoyu, y nugui da za ga umbabi to'o go ga nega. ⁷ Hønsε 'bu gui ndandiñahmu ne gui nsundagui, gatho go da 'yo ri 'yεyu.

⁸ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Uegue de guequi, nu'i Satá. Ngue'a xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu gue Ajuá ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hønse'a gui pepabi.

⁹ Nepu de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja ra hnini Jerusale ne bi pø'tsa asta xi maña ra ndañija ne bi 'ñembabi:

—'Bu go gue'i rá T'u'i Ajuá, 'yεnga ra sagui pa rí ga'ti xa. ¹⁰ Cabo xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu habu ena: Ajuá dua pεhna yá εnxε pa da su'a'i.

¹¹ Ne da mip'a ri 'yε pa njabu hingui tsama'ñu ri ua nu xcrí tsønga ja ra hai.

¹² Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nehe xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu habu ena: "Oguí xaxa Ajuá ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'i."

¹³ Y nu mi uadi ra ts'ondahi bi 'yøt'a gatho ngu nú'a xqui 'yε'mbi pa xa hyathma ra Jesu, nu'á bi 'uegue de ra Jesu 'raya pa.

Ra Jesu bi futa rá 'befi nuni Galilea

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴ De guehni ra Jesu bi menga pa ja rá hai Galilea mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi, y bi 'ño rá 'bede'a ja gatho rá nguni nura hai'a. ¹⁵ Y nú'a mi cut'a ja ya nija pa mi utuate, ne gatho ya ja'i mi e'tsua rá nsu'a.

Ra Jesu mi 'buhni Nasare

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

¹⁶ Nepu nura Jesu bi ma pa Nasare nú'a ra hnini habu xqui nte'a. Y ra pa dega tsaya bi yat'a ja ra nija ngu mrá nzai'a, ne ja bi 'maini pa da hñe'ta ra Maça T'ofu. ¹⁷ Ne bi t'umbabi nú'a ra t'ofu xqui 'yofu ra badi Isaía, y de mi tungui'a bi hyonga nú'a ra xeni habu ena njaua:

¹⁸ Nurá Maça Ndahi Ajuá 'bui con guequi,

ngue'a Ajuá xa hñuxcagui pa e ga xipa ra hoga nt'øde nú'u ya hyoya,

ne xuá pencagui pa ga hu'mba yá mui nú'u to'o tu yá mui,

ne pa e ga pønga nú'u to'o o nts'ahni de ja ra ts'oqui,

ne pa ga japi da xo yá da ya goda,

ne pa e ga ñanga nú'u ri sufri de nú'a t'ø'tuabi,

¹⁹ ne pa e ga ma gue núbya mapaya yá xa zø ra pa

pa Ajuá da pøhø ya ja'i
po rá hmäte.

20 Nepu mi uadi ra Jesu
bi hñe'ta nuya ya noya, bi
mants'a ra Maça T'ofó, ne bi
umba nú'a ra maste de ra
nija. Y bi hñudi'a, y gathó nú'u
xqui munts'ni ja ra nija xi mi
nu'ti'a. 21 Nepu nu'á bi mudi
bi zofo'u ne bi ñembabi'u:

—Nubyá ya bi njabu ngu
nú'a ja juadi dá he'ta ja ra
Maça T'ofó.

22 Y gathó nú'u mi 'buhni xi
mri 'yø de nú'u ya hoga noya
mi mangua ra Jesu, ne xi mi
ñamahño'u de gue'a. Ne mi
'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¡Conque go guehni rá t'u
ra Jose!

23 Nu'bu ra Jesu bi
'ñembabi'u:

—Dí padi xá hño gue
nu'ahú ma gui 'ñengaguihu:
“Bú xi majuaní grá medico,
'ñøthese.” Y nehe ma gui
'ñengaguihu: “Yøt'e nehe
de guecua ja ma haihu
ngu nú'a stá øhe xcá 'yøt'a
Ncapernau.”

24 Ne de gue'a bi sigui bi ña
ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuaní dí xi'ahu gue
ni 'nará 'mehni Ajuá hinguí
hmaði de ja rá haise. 25 Dí
xi'ahu gue nuya pa'u mi 'bui
ra baði Elía mi 'bu ndunthi
ya viuda nehe ja ra hnini de
Israel. Y nuya pa'u hinxqui
'uqi hñu njeya made, hangue
xi xqui nja 'nara dangá thuhu
ja gathó nuna ra hai. 26 Pe
nu Ajuá himbi mehna ra Elía
pa da t'ini ja yá ngu nú'u
ya viuda mi 'bu ja ya hnini
de Israel. Ajuá bi mehni'a

ma'nambu ja rá ngu 'nara vi-
uda nú'a mi 'bu ja ra t'uca
hnini Sarepta gueta ra dangá
hnini Sidó. 27 Nehe de nuya
pa'u mi 'bui ra baði Eliseo,
ndunthi ya me Israel mi hena
ra lepra, pe ni 'na de gue'u
himbi ñani de nú'a ra hñeni'a,
hønsé ra Naamán nú'a mrá
me Siria, nsøc'a go gue'a bi
ñani de ra lepra mi tsudi.

28 Nu mi 'yøde nuya ya noya
gathó nú'u xqui munts'ni
mbo ra nija bi bø yá cue'u.
29 Ne bi 'mai'u bi guca ra Jesu
de ja yá hnini'u, ne bi zits'i
ja rá hyo ra hnini habu mi ja
'nara ma'ye, y de guehni mi
nehma'u xa føte pa rí ga'ti.
30 Pe nura Jesu bi 'rantho
madetho de ra hmuntsja'i ne
bi ma.

*'Nara 'ñøhø mi pe'tsa 'nara
ts'ondahi*

(Mr. 1:21-28)

31 Nepu nura Jesu bi ma
Ncapernau ma'na ra hnini
de ra hai Galilea, ne ja bá
xahnani ya ja'i nura pa dega
tsaya. 32 Y gathó ya ja'i xi mri
'yø de nú'a mi udi'a ngue'a mi
zote co 'raya noya xi mi pe'tsa
ndunthi ra ts'edi.

33 Y nuni ja ra nija habu
xqui munts'i'u xqui zøhø
'nara 'ñøhø mi pe'tsa 'nara
ts'ondahi. Nepu nu'á bi dø
'nara hmafi ne bi ña nts'edi bi
'ñena:

34 —Nu'i Jesu grá me
Nasare, hyegaguiheua.
¿Hanja xcuá ehe pa hønsé e gui
juatcaguihe? Ngue'a nugui dí
padi to'o'i, go gue'i rá Maça
T'u'i Ajuá.

35 Nura ora'a ra Jesu bi zai nú'a ra ts'ondahi ne bi 'ñembi: —iCo'ta ri ne, pøni de nuna ra 'ñøhø!

Nepu nura ts'ondahi bi foma nú'a ra 'ñøhø de ja yá thandi ya ja'i, nepu bi bonga ra ts'ondahi bi ma nsingue te bi 'yø'tuabi nú'a ra 'ñøhø'a.

36 Y gatho ya ja'i bi ntsu ne mri 'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—iXi te ma ts'edi hani gue co nuyá noya ri 'bepa ya ts'ondahi da bøni, y nu'ú øte!

37 Y gatho rá nthets'i nú'a ra hai'a bi 'ño ra 'bede de nú'a bi 'yø't'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro

(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

38 Nepu ra Jesu bi bøni de guehni ja ra nija ne bi ma ja rá ngu ra Simu. Ne mi 'benga rá to ra Simu xi mi umba ra nzø nts'edi. Nepu bri bantebi ra Jesu gue da nu nura da'thi'a. 39 Nu'bú ra Jesu bi ma bá nu, bi ndoqui ne bi japa ra nzø da ntsaya. Y 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, ne bi nanga nú'a ra 'bèhña pa bi hyocui te da zi'u.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

40 Ngu bi yu ra hyadi nú'a ra pa'a, gatho to'o mi hena nu'araza ra hñeni bi ts'ixa habu mbi 'bu ra Jesu. Nepu nu'a mi huxa yá 'ye ja 'rama'na ya da'thi, y gatho mi ñani 'bestho. 41 Nehe ndunthi ya da'thi nú'u mi pe'tsa ya ts'ondahi mi embabi, ne asta mi mafi'u mi ena:

—Nu'i go gue'i rá T'u'i Ajuu.

Pe nura Jesu mi tsai nú'u ya ts'ondahi ne himi hopi da ña, ngue'a nu'ú mi padi gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pèhna Ajuu pa da nda.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i nuni Galilea

(Mr. 1:35-39)

42 Rá hyax'a 'nitho ra Jesu bi bøni de ra hnini Ncaper-nau bi ma ja 'nara mbon-thi habu hinto mi 'bui. Pe nuya ja'i xi bi 'ño bi hyoni'a asta xi bi zøni habu mi 'bui'a, ngue'a nu'ú himi ne da hyegui da ma'a. 43 Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Mahyoni ga ma ga umba ra hoga nt'øde ma'ra ya hnini gue ya xa zø ra Nda de mahets'i pa da nda, ngue'a pa gue'a xuá 'bencagui pa ga e ga ma.

44 Njabu mi 'yo ra Jesu ne mi cat'a ja ya nija nuni Galilea pa mi unga ra hoga nt'øde.

5

Bi ñuxa ya motsa co ya hua

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

1 'Nara pa ra Jesu mi 'bu ja rá hyo ra ndehe de Genesare, y nuni bi zøni ndunthi ya ja'i ne bi munts'i habu mi 'bui'a, asta mri ts'i'mi'a ngue'a nu'ú mi ne da 'yøtua rá noya Ajuu.

2 Nepu nura Jesu bi hyanda yoho ya motsa gueta rá hyo ra ndehe hinto mi oni, ngue'a nú'u ya mehua mi cani xqui bøni de guehni pa da menga yá xit'a ja rá hyo ra ndehe.

3 Nepu nura Jesu bi yat'a ja 'na de nú'u ya motsa nú'a mrá meti ra Simu, ne bi 'yapa

ra maṭe ra Simu da 'yεt'a ra motsa má ts'ḁ mbo ra dehe, ngue'a xi mi ts'i'ma ya ja'i. Y bi hñudi ra Jesu mbo ra motsa ne desde guehni bi yopa zofa ya ja'i. ⁴ Y de mi uadi bi zofa ya ja'i bi ñembabi ra Simu:

—'Yεt'a ra motsa pa habḁ ma'na strá hñe ra dehe, ne ja gui caṭhḁni ri xit'aḁ pa gui mpeḁhḁ.

⁵ Ha nura Simu bi daḁi ne bi ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, stá 'yoheua gatho ra xuui, stá mpeḁhḁhe pe hinte stá juhe. Pe nubyá go guí xicje gue ga caṭhe ma xit'aḁhe ja ra dehe, ma ga caṭhe.

⁶ Ha nura Simu ne nú'ḁ ma'ra mi oui mbo ra motsa bi gaṭ'a yá xit'a mbo ra dehe, y mi hñai xi bá ñuts'i co ya huá asta bi maḁi bi ntḁnihma co yá hñḁ ya huá. ⁷ Nepḁ nu'ḁ bi ñutua ra seña nú'ḁ ma'ra yá compa mbi o ja ma'na ra motsa pa e da mats'i. Y nu'ḁ bá ehe 'bestho ne bi ñu'tsa nú'ḁ yoho ya motsa co ya huá, asta mi ne da yḁi ja ra dehe co yá hñḁ ya huá. ⁸ Y nu mi hyanda ra Simu njabḁ, bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi ñembabi:

—Hiní ñepqui ga ñoui, ngue'a nuguí 'nadrá 'yṭ'ats'oqui.

⁹ Bi ñena njabḁ ngue'a ngu xi bi ntsu ngue'a bi gḁ ndunthi ya huá, ne gatho nú'ḁ ma'ra mi oui mbo ra motsa ngu bi ntsu nehe'ḁ. ¹⁰ Ne nú'ḁ ma'ra mri mfaxui ra Simu ja ra 'behuá, go ra Cobo ne ra Xuua nú'ḁ yá t'ḁ ra Sebedeo,

gatho ne'ḁ ngu xi bi ntsu. Pe nura Jesu bi ñembabi ra Simu:

—Oguí tsu, ngue'a desde nubya ma ga 'ra'a'i ma'na ri 'beḁfi pa gui mpeḁhḁ dega ja'i.

¹¹ Nu'bḁ nu'ḁ bi 'yεt'a yá motsa pa asta ja rá ñani ra ndehe ne ja bi zohni yá motsa con gatho yá mpeḁfi dega 'behuá, nepḁ nu'ḁ bi deḁa ra Jesu bi meui.

Ra Jesu bi 'yṭhe 'na mi hena ra lepra

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² 'Nara pa mi 'yo ra Jesu ja 'nara hnini, ne ja mi 'buhni 'nara ñṭhṭ mi hena ra lepra, ne xi mi tsi'ti. Y nu mi hyanda ra Jesu, bi ma bá tsḁdi ne bi ndandiñahmu ne asta bi megui rá hmi ja ra hai, ne bi ñembabi:

—Nú'i ri t'equ'eí Ndada, 'bḁ gui nehma, da za gui 'yṭhegui.

¹³ Nepḁ nura Jesu bi hñu'tsua rá 'yε, ne bi ñembabi:

—Haha, dí ne ga ṭhe'i. Y nubya ya xcá ñani.

Y nu mi uadi bi mḁnga njabḁ, 'bestho ra ora'a bi ñani de nú'a ra hñeni. ¹⁴ Ha nura Jesu bi hñu'mba ra hñḁ gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yṭ'tuabi, ne bi ñembabi:

—Hṭnse nu'a mahyoni gui 'yṭ'e, rí ma bá ñudi ja ra macja pa da hyandi gue ya xcá ñani. Ne unga ri hñḁ'ti ngu nú'a bi manda ra Moise, gue'a 'nara seña pa da hyanda ya ja'i gue ya xcá ñani.

¹⁵ Pe ma'na mri ntḁnga ra 'bede de nú'a mi ṭ'a ra Jesu,

ne nzantho mi munts'a ya ja'i pa da 'yøde nú'a mi mañ'a ne pa da 'yøthebi yá hñeni. ¹⁶ Ha nura Jesu njat'a mi 'uesεhe habu mi jo'o ya ja'i pa mbi apabi Ajuá rá Dada.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara da'thi himi tsa da 'ñani
(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷ 'Nara pa ra Jesu mi xahna ya ja'i, ne mi huhni 'raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale ne de haburaza ma'ra ya hnini de ra hai Judea ne de Galilea. Y ra Jesu mi hanpa rá ts'edi Ajuá pa mi øthe gatho ya da'thi. ¹⁸ Nepu bi zøhø 'raya 'ñøhø mri du 'nara da'thi xqui 'yents'a ja 'nara 'bebo. Nú'a ra da'thi'a himi tsa da 'ñani ngue'a mi tuda rá ndo'yo. Y nú'u to'o mri du mi ne da cu'ta mbo ja ra ngu asta habu mi 'bu ra Jesu pa da 'yøthe'a. ¹⁹ Pe himbi zudi habu da yut'i'u ngue'a xi mi ja ra nts'i'mi. Hangue bi bøxa mañá ra ngu, y bá heca 'na xeni ra techo pa bi za bi ca'ma ra da'thi co rá 'bebo pa habu mi 'bai ra Jesu mbo ra ngu madetho de ra mundo ja'i. ²⁰ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue nu'ú mi ja yá jamfri, bi 'ñembabi ra da'thi:

—'Yøde, nuri ts'oqui ya stá pun'a'i.

²¹ Nepu nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo nú'u mi huhni bi 'ñense ja yá mfeni'u: “¿Hanja nuni ra 'ñøhø ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a jo'o ma'na to'o

da unga ra pumbate de ya ts'oqui, hønse Ajuá.”

²² Pe nura Jesu bi batua yá mfeni'u, hangue bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí beñhu njabu?

²³ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei ga embi, ri ts'oqui ya stá pun'a'i, o ga embi, nangui rí ma? ²⁴ Pe pa gui pahu gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ja rá ts'edi de guecua ja ra ximhai pa da unga ra pumbate de ya ts'oqui, ma ga øt'a njaua:

Nu'bú bi 'ñembabi ra da'thi:

—Nangui, juxa ri 'bebo, rí ma ri ngu.

²⁵ Hangue 'bestho nú'a ra ora'a ra da'thi bi nangui ja yá thandi gatho nú'u mi 'buhni, ne bi guxa rá 'bebo ne bi ma rá ngu mri xøcambeni Ajuá. ²⁶ Y gatho ya ja'i xi mri 'yø de nú'a xqui nja y mri xøcambeni Ajuá'u. Ne xi mi tsu'u de nú'a xqui hyandi ne mi ena'u:

—Nubya stá hanthu 'raya dangá t'øt'e nú'a hinhya'mu stá hanthu xa nja.

Ra Jesu bi zofu ra Leví pa drá nxadi

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ 'Mefa de gue'a ra Jesu bi bøni ne bi hyanda 'nara nguxboja rá thuhu ra Leví mi hudi ja rá mexa. Nepu bi 'ñembabi:

—Bá ehe, tengagui.

²⁸ Nu'bú ra Leví bi 'mai 'bestho ne bi zohni rá 'befi, ne bi dena ra Jesu bi meui.

²⁹ Ne 'mefa, ra Leví bi 'yø'tua 'nara dangá nga ngo ra Jesu ja rá ngu, y bi zøhni ndunthi ma'ra ya nguxboja nehe, nehe bi zøhni ma'ra ya ja'i ne bi hñudi ja ra

mexa mahyεgui con gue'u. ³⁰ Nepu nuya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo nehe, bi mædi bi ñama'ñu de yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja grí ñuñhu ne grí ntsihu co nuyu ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya 'yøt'ats'oqui?

³¹ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o 'bui xá hño ne hindri hñeni, hingui hongra ra 'ñethi, pe nu'u tó'o ri hñeni ha, honi to'o da 'yøthe. ³² Nugui stuá ehe pa ga zofo ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri de yá ts'oqui, hingue stuá ehe pa ga zofo nú'u to'o beni gue 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Nepu nu'á bi 'yø'tua ma'na ra nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja ri ayuna ne ri ora ndunthi nú'u yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, ha nuri nxadigue nzantho ri ñuni ne tsithe?

³⁴ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue da za gui japhu da ayuna nú'u 'bu ja 'nara ngo dega nthati 'bu 'buhnitho ra ñavio con gue'u? Hina, hinda za. ³⁵ Pe ma da zø ra pa da ts'i'tsuabi ra ñavio, ya hinda 'mæi con gue'u, nu'bú ha, gue'bu ma da ayuna'u nehe.

³⁶ Nehe bi xipabi ma'na ra 'bede bi 'ñembabi:

—Ni 'nara ja'i hingui henga rá 'ra'yo he pa da mø'ta rá

zehe. Nu'bu to'o da 'yøt'a njabu, nu'bú da ts'onga rá 'ra'yo he, y nehe nura xεca 'ra'yo dutu hinda hogui xá hño ja nura zehe. ³⁷ Nehe nixi hinto xit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zεbota, ngue'a nura 'ra'yo vinu da fōca ra zεbota, y njabu da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. ³⁸ Hangué mahyoni da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu hinte da ja ra vinu nixi ra bota. ³⁹ Nu'a tó'o tsi nú'a ra vinu ya pe'tsa ya pa xa thoqui, hinda ne da zi ra 'ra'yo vinu, ngue'a ena gue ma'na xá cæhi nú'a ya pe'tsa ya pa xa thoqui.

6

Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ 'Nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'ñoui yá nxadi bi 'ranga ja 'raya huahi habu xqui 'bot'a ra trigo. Ha nuyá nxadi mi tocua yá ngaha ne mi taqui mi tsi. ² Nepu 'raya fariseo bi hyandi ne bi 'yambi bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí øthu nú'a hingui ho da t'øt'e núbya ra pa dega tsaya?

³ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha hinxcá hñe'thu ja ra Maça T'ofu habu mā de nú'a bi 'yøt'a ndu ra Davi co ma'ra yá compa nú'bu mi zu ra thuhu'u? ⁴ Ma gue nu'á bi yut'a ja rá nija Ajuá pa bi hñaxa nú'u ya thuhme xqui thuxa ja rá thandi Ajuá, ne bi zi'a ne bi umbi bi zi gatho nú'u ma'ra yá compa mri

'ñoui. Ha nú'a ya thuhme'u hõnse ya macja mri 'ñepi da zihma.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ha ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

'Nara 'ñõhõ xqui 'yot'a 'nará'yε

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Nepu ma'na ra pa dega tsaya ra Jesu bi yut'a ja ra nija ne bi mudi bi nxahnate. Ne mi 'buhni 'nara ts'onate xqui 'yot'a rá 'yε ra 'ñei. ⁷ Ha nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi aca ra Jesu pa da hyandi ua da 'yõthe nú'a ra 'ñõhõ ra pa dega tsaya, pa njabu xa za hanja xa ñapabi. ⁸ Pe nu'á bi batuatho yá mfeni'u, ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñõhõ xqui 'yot'a rá 'yε:

—'Bai ne bá e gui 'ba madetho habu da hyant'a'i gatho.

Ha nú'a ra 'ñõhõ 'bestho bi 'mai ne bi ma bá 'ba madetho habu bi za bi thandi xá hño. ⁹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u ya xahnate de ra ley ne ya fariseo:

—Ma ga ø't'a'ih'u 'nara nt'ani: ¿Nda'a ja ra nsequi da t'øt'e ra pa dega tsaya, ra hñoja'i o ra nts'o'mui? ¿Ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi o da theputho?

¹⁰ Nepu nu'á bi nu'ta gatho nú'u mi 'bahni ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñõhõ:

—Tunga ri 'yε.

Y nú'a ra 'ñõhõ bi tunga rá 'yε nú'a xqui 'yot'i, ne 'bestho ra ora'a bi ñani nú'a rá 'yε'a. ¹¹ Nepu ya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi 'buhni xi

bi bõ yá cuε ne bi mudi bi 'ñambi 'na ngu ma'na te da za da 'yõ'tua ra Jesu.

Ra Jesu bi huahna 'ret'amayoho yá apostol

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Ja nuya pa'u bi bõxa ra Jesu ja 'nara t'õhõ pa bá apabi Ajuá rá Dada, y ja guehni bá ora'a gatho ra xuui. ¹³ Nepu rá hyax'a 'nitho bi zohna gatho yá nxadi, ne bi huahna 'ret'amayoho de gue'u pa bi hñuts'i dega apostol. ¹⁴ Ha nuya guehya yá thuhu'u: ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro; ne ra Andre rá cu ra Pedro; ra Cobo ne ra Xuua, ne ra Lipe ne ra Tolo, ¹⁵ ne ra Teo ne ra Toma, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo; ne ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista; ¹⁶ ra Juda nú'a rá cu ra Cobo; ne ra Juda Iscariote nú'a to'o 'mefa bi da ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Nepu nura Jesu bá cai de ja ra t'õhõ bra 'ñoui nú'u 'ret'amayoho yá apostol, ne bi zõhõ'u ja 'nara 'batha habu xqui munts'a ndunthi ma'ra yá nxadi ne ndunthi ya ja'i nú'u myá me Jerusale ne ma'ra ya hnini de ra hai Judea, ha nu ma'ra xqui 'ñehe de ra hnini Tiro ne de Sidó de ja rá hyo ra ndehe. Nuya ja'i'u bá ehe pa bi 'yõde nú'a mi mangua ra Jesu ne pa bi 'yõthebi yá hñeni. ¹⁸ Ne mi embabi ya ts'ondahi nú'u to'o mi pe'tsi. ¹⁹ Y gatho ya ja'i xi

mi nehma da dunga ra Jesu, ngue'a nu'a co ra ts'edi mi haca gatho ya hñeni.

Nú'u to'o ri japa Ajua ne nú'u to'o hini japi

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Nepu nura Jesu bi hyanda yá nxadi ne bi ñembabi:

—Nú'ahu gyá hyoyahu, xa jap'a'ihu Ajua ngue'a xa 'ra'ahu gatho ya japi nú'u ja habu ri manda'a.

²¹ Nú'ahu guí thohu bya ra thuhu, xa jap'a'ihu Ajua ngue'a hinte ma da 'be't'ahu.

Nú'ahu guí tu ri muihu bya, xa jap'a'ihu Ajua, ngue'a ma da hñup'a ri muihu pa xi gui johyahu.

²² Ajua da jap'ahu nu stí utsa'ihu ya ja'i, ne nu stí 'yefñ'ahu co ya nt'utsate, ne stí zañ'a'ihu asta ni pa dí 'yø't'a ri thuhuhu, ngue'a nu'á ma da beni gue xá nts'o'ahu po rá ngue Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ²³ Nú'u ya pa xcri thohu njabu, xi da johyahu ngue'a ma gui hñañhu 'nara thaha xi ra dangui nuni mahets'i. Nú'u ya ja'i ma da 'yø't'a'ihu njabu, njabu nehe bi 'yø't'a ndu yá xita co nú'u yá 'mehni Ajua mi 'bui maya'bu.

²⁴ Pe huecate nú'u to'o xi ri johyabya co ya hño de guecua ja ra ximhai, pe rá ngats'i ya hinda ma da johya co nuya hño pe'tsi.

²⁵ Huecate nú'u to'o hinguí tho ra thuhubya, ngue'a 'mefa ha, ma da tho ra thuhu.

Huecate nú'u to'o xi ri johyabya, ngue'a 'mefa ma xi da nzoni'u co ra dumai.

²⁶ Huecate nú'u to'o xi t'e'tsua yá nsu masque hingui øt'e xá hño. Nu'u tó'o e'tsua yá nsu, njabu nehe bi 'yø't'a ndu yá xita'u co ya hyate badi maya'bu.

Madi ri ncontrahu

(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ Pe nú'ahu guí øcaguihu, dí xi'ahu gue gui madi ri ncontrahu, ne 'yø'tuahu ra hño nú'u to'o ri utsa'ihu. ²⁸ 'Yaphu Ajua da japi nú'u to'o tsañ'ahu, ne 'yaphu Ajua pa nú'u to'o ñama'ñu de gue'ahu. ²⁹ Ha nu'bu to'o da 'ra'ahu 'nara mpe'ti ja ri hmihu, umbahu ma'na lado ri hmihu pa da me't'ahu nehe, ogui nø'tuahu. Ha nu'bu to'o da hñan'a ri pat'ihu, pø ri pahnihu nehe, gui umfu da hñats'i. ³⁰ Ha nu'bu to'o te da 'ya'a'ihu, umfu, o nu'bu da hñan'ahu 'nara t'øt'e dri metihu, oxqui hambabihu. ³¹ Nu'a guí nehú da 'yø't'ahu ya ja'i, 'yø'tuahu njabu nehe'u.

³² Nu'bu nu'ahu grí madihu hønse to'o ri ma'a'ihu, hinte ri muui nú'a guí øthu, ngue'a asta ya ts'o'mui gá ja'i øt'a njabu nehe. ³³ O nu'bu guí ø'tuahu ra hño hønse nú'u to'o ø't'ahu ra hño, nixi gue'a hinte ri muui nú'a guí øthu, ngue'a asta ya ts'o'mui gá ja'i øt'a njabu nehe. ³⁴ Ha nu'bu guí hmiphu ri bojahu hønse nú'u to'o guí pahu da gu't'a'ihu, hinte ri muui nú'a guí øthu njabu, ngue'a asta nuya ts'o'mui gá ja'i øt'a njabu nehe, hmipabi yá mits'o'mui nú'u to'o

tø'mi'u da gu'tuabi. ³⁵ Pe nu'ahú maði ri ncontrahú, ne gui 'yø'tuahú ra hño, ne gui hmihú nú'a dra mi'ahú nsinque gui tø'mhú dra jo'ts'ahú. Ngue'a 'bú gui øthú njabú, nu'bú há, ma gui hñanga 'nari danga thahahú. Y njabú há, grí hñaxhú Ajuá bí 'bú mahets'i, ngue'a nu'á ra hoja'i co ya ts'o'mú ne co nú'u otho yá jamádi. ³⁶ Hangué nu'ahú pe'tsuhú ra ntheate gatho ya ja'i ngu øt'a Ajuá ra Dada.

Oguí 'yøhú ri miqu'eihú
(Mt. 7:1-5)

³⁷ Oguí 'yøhú ri miqu'eihú de nú'a te øt'e, ngue'a Ajuá handatho nú'a te gui øthú nehe. Nixi oguí nønga ri miqu'eihú, ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ahú nguenda de gatho nú'a te gui øthú. Pumbabihú de nú'a øt'ahú ya ja'i, y Ajuá da pun'a'ihú nehe. ³⁸ Ø'tuahú ra hño ri miqu'eihú, ne Ajuá da 'yøt'ahú ra hño nehe. Co nú'a ra t'eni xá 'yembahú ma'ra, con gue'a ra t'eni ma da 'yén'ahú Ajuá nehe. Hangué nu'bú gui ø'tua ndunthi ya hño ri miqu'eihú, Ajuá ma da co'ts'ahú ma'na ndunthi.

³⁹ Nepú nu'á bí xipabi'u 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue da za 'nara goda da gúhna ma'na rá migodauí? ¿Ha gue hinda daguiuí mahyégui?

⁴⁰ Ne bi 'ñembabi nehe:

—Ni 'nara ja'i nú'a ja ri nxadi, ma'na di paði que rá xahnate, pe nu sta uadi da nxadi xá hño, nu'bú há, da

nja rá mfaði ngu rá xahnate nehe.

⁴¹ ¿Hanja guí handua rá ts'oqui ri cu, nja ngu 'nara zi paxi o ja rá da'a, ne hanja hingo guí handa nú'a ra danga ts'oqui nja ngu 'nara xéca za o ja ri dague? ⁴² Ne ¿hanja da za gui 'ñembabi ri cu: “Hocagui ga hap'a ra paxi o ja ri da”, ne hanja hingo guí handa nú'a ra xéca za o ja ri dague? ¡Nu'i 'nagrá yohmi! hñái 'mæt'o nú'a ra za o mbo ri da, pa njabú da za gui hyanda xá hño ne gui hñá'mba ra paxi o mbo rá da ri cu.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta

(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Ni 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya ts'o fruta, nixi 'nara ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ⁴⁴ Gatho ya 'bai gá za faditho po yá fruta, nda'a xá hño, y nda'a hingui ho. Ngue'a nura 'bai gá 'mini hingui tsa da unga ya igo, nixi ya cam'yo hingui tsa da unga ya obxi. ⁴⁵ Njabú nehe 'nara hoja'i nzantho øt'a nú'a xá hño, ngue'a nzantho benga ya hoga mfeni. Ha nura ts'o'mú gá ja'i nzantho øt'a nú'a hinxá hño, ngue'a ja rá mfeni nzantho beni xá nts'o. Njabú nehe nú'a má, bí ehe de ja rá mfeni.

Ra 'bede de yohoya 'ñøhø bi hyoca 'ra 'nayá ngu

(Mt. 7:24-27)

⁴⁶ ¿Hanja nzantho guí en-gaguihú: “Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe”, ne hingui øthú

nú'a dí xi'ahú? ⁴⁷ Nu'a tó'o da 'ñehe da 'yøde nú'a dí ma ne da 'yøt'e, ma ga xi'ahú to'o ri nhyɛcuauí. ⁴⁸ Nu'á ri nhyɛcuauí 'nara 'ñøhø nú'a bi xe'ta habú da hyocua rá ua rá ngu asta bi zúdi ra medo, ne ja bi hyocni rá ngu. Ne nu mi 'uá ya dá'ye ne bi zø ya nzøthe bi 'rani habú mi ja rá ngu, pe nú'a ra ngu'a himbi hyømi ngue'a xqui thocua rá ua ja ra medo. ⁴⁹ Pe nu'a tó'o da 'yøde nú'a dí ma ne hinda 'yøt'e nú'a dí 'bɛpabi, ri nhyɛcuauí nú'a ra 'ñøhø bi tøta rá ngu maña ja ra haitho, himbi 'yacua rá ua mbo ra hai, y nu mi zøhø ya nzøthe co rá ts'edi bi hyøma nú'a ra ngu'a, y bi nhuati gatho.

7

Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'bɛgo 'nara ndá gá soldado me Nroma
(Mt. 8:5-13)

¹ Mi uadi ra Jesu bi zofo ya ja'i bi yopa ma ma'na'qui pa ja ra hnini Ncapernau. ² De guehni mbi 'bú 'nara ndá gá soldado me Nroma, mi 'búhui 'nara ts'ant'ú xi mrá hmadí 'bɛgo, y nu'á mi tsúdi 'nara hñeni asta mi nedu. ³ Pe nu mi 'yøde nú'a ra ndá gá soldado mi hma de ra Jesu, bi mɛhna 'raya ndá me Israel pa da 'yapa ra mate da 'ñehe da 'yøthebi nú'a rá 'bɛgo mri hñeni. ⁴ Ha nu mi zøni'ú habú mi 'bú ra Jesu bi bantebi con gatho yá mui da mɛui'ú ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra ndá gá soldado bá pɛncahe rí 'ñepi gui fats'i,

⁵ ngue'a xi ri madi ndunthi ma ja'ihú y asta bi manda nehe bi thoga ma nijahú.

⁶ Hangué nura Jesu bi mɛui'ú. Pe nu ya de mi ma da zønga ja ra ngu, nú'a ra ndá gá soldado bi mɛhna 'rayá amigo ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ua xipabihú ra Jesu njaua: Nú'i ri t'equ'ei Ndada, ya ogrí xuhña, ngue'a nugui hiní 'ñepcagui ngugui gui cút'a ja ma ngu. ⁷ Hangué nixi dá ne dá masebú pa ga tsi'a'i. Nu'a dí a'a'ibya, hønse gui má gue da ñanga ma 'bɛgo y dí camfri gue da ñani. ⁸ Dí camfri gue 'bestho da njabú ngu nú'a gui má, ngue'a nugui dí 'bú nehe ja yá hmanda ma ndá, ne dí pɛ'tsa ma soldado nehe ja ma hmanda. 'Bú ga embabi 'na de gue'ú: “Rí ma”, nu'á da ma. Ha nu'bú ga embabi ma'na: “Bá ecua”, nu'á dua ehe. Ha nu'bú dí 'bɛpabi 'nara 'bɛfi ma 'bɛgo, nu'á da mɛfi.

⁹ Ha nu mi 'yøde njabú ra Jesu xi bi 'yø nú'a bi mangua nú'a ra ndá gá soldado. Ne bi mpants'i ne bi xipa nú'a ra hmuntsja'i mri 'ñoui, ne bi 'ñembabi'ú:

—Xi majuani ni 'nara mengua Israel hinstá tsúdi xi di ja rá jamfri ngu nú'a ra 'ñøhø'a masque hingrá me Israel.

¹⁰ Ha nu mi menga nú'ú ya 'mɛhni ja rá ngu ra ndá gá soldado, bi zúdi nú'a ra 'bɛgo ya xqui ñani.

Ra Jesu bi japi bi yopa nte rá t'ú 'nara viuda

11 'Mefa de gue'a ra Jesu mri ma ja 'nara hnini rá thuhu Naín ne mri 'ñoui yá nxadi ne ndunthi ma'ra ya ja'i. 12 Pe ante da zonga ja ra hnini bi hyandi mi pani 'nara 'behña mrá viuda xqui du rá 'ra t'u y mri ma nt'agui y nehe mi pani con gue'a 'nara hmuntsja'i. 13 Y nu mi hyanda ra zi 'behña nura Jesu, xi bi huequi ne bi 'ñembabi:

—Oguí zoni.

14 Nepu bi dast'i'a habu mi pa nú'u to'o mri du, ne bi hñuxa rá 'ye ja ra caha, y nú'u to'o mri du bi gohi bi 'mai. Ha nura Jesu bi 'ñembabi nú'a xqui du:

—Ts'unt'u, nuguí dí xi'a'i: ¡Nanguí!

15 Nepu nú'a xqui du bi nangui ne bi hñudi ne bi mudi bi ña. Y nura Jesu bi dapabi rá nana. 16 Ha nu mi hyanda njabu gatho ya ja'i, xi bi ntsu'u, ne bi mudi bi nsunda Ajuá ne mi ena'u:

—'Nará danga 'mehni Ajuá xa zohø ja guecaguihu.

Nehe mi ena'u:

—Ajuá xuá mehni pa e da maxa rá hnini.

17 Y gatho ja ra hai Judea ne gatho ma'ra ya hnini nú'u mi ja ja rá nthets'i, bi fadi nú'a xqui 'yot'a ra Jesu.

Ra Xuua Xi'tsate bi mehna yoho yá nxadi pa bá c'a'tsa ra Jesu

(Mt. 11:2-19)

18 Ha de mi ofadi ra Xuua, bi 'yøde de gatho nú'a xqui 'yot'a ra Jesu ngue'a go xqui xipabi nuyá nxadi seh'e'a.

Nepu bi zohna yoho de gue'u 19 pa bi mehni pa dua ambabi ra Jesu ua xi majuañi go mi gue'a ra Cristo xqui mehna Ajuá pa da nda, o mahyoni da døm'a ma'na. 20 Nu'bú nuyá 'mehni ra Xuua bi ma bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ra Xuua Xi'tsate bá pencaheua pa ga an'ahe ua xi go gue'i grá Cristo rá 'mehni'i Ajuá xcuá ehe pa gui nda, o mahyoni ga tømhe ma'na.

21 Y nura ora mi zonga yá 'mehni ra Xuua, ts'a ra ora'a ra Jesu mi øthe ndunthi ya da'thi, ne mi engu ya ts'ondahi, ne mi øthe ndunthi ya goda nehe. 22 Hangue nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha ne ua xipabihu ra Xuua nú'a ja juadi gá hyanthu ne gá 'yøhu. Xipabihu gue nuya goda xa yopa hyandi, nuya doua xa 'ño, ha nú'u hena ra lepra xa ñani, ha nuya gogu xa 'yøde, ha nú'u xqui du xa yopa nte, ha ya hyoya xa 'yøde ra maça noya nú'a ma de ra mpøhø. 23 Nehe xipabihu gue xi njapi nú'a to'o hinda u rá mfeni de nú'a dí øt'e, dá gamfri ha gue Ajuá go xuá mencagui.

24 Ha nu mi menga nú'u yá 'mehni ra Xuua, ra Jesu bi mudi bi 'yambabi ya ja'i de ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—¿To'o gá ma uá hanthu ja ra mbonthi? ¿Ha gue uá hanthu 'nara ja'i mi otho rá ts'edi ngu ra xithi mri ndudetho ra ndahi? Hina ¿ngue ha? 25 Nu'bú, ¿to'o uá hanthu? ¿Ha gue 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu xi mahotho?

Hina, ngue'a guí pahú gue nuya 'ñøhø he ya dutu xi mahotho ne pe'tsa ndunthi ya hño, nu'ú 'bú ja yá ngu ya nda. ²⁶ Nu'bú, ¿to'o uá hanthú? ¿Ha gue 'nará 'mehni Ajuá? Haha, majuani uá hanthú 'nará 'mehni Ajuá, pe hingue hønse gue'a rá 'befi'a. ²⁷ Nura Xuua go gue'a rá 'mehni Ajuá nú'a mąnga ja ra Maça T'ofó gue mi ma da 'ñehe ne ena njaua:

Dí pehna 'nama 'mehni pa da mąnga ra 'bet'o noya de gue'i,

pa da hyoc'a'i ri 'ñu.

²⁸ Nugui dí xi'ahú gue hinxá 'mú ma'na ra ja'i ma'na ra dangui rá nsu que ra Xuua Xi'tsate. Pe nu'a tó'o da yat'a ja rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai ma'na ma da njapi que ra Xuua.

²⁹ Nu mi uadi bi mąnga ra Jesu njabú, nu'bú nú'ú to'o xqui hñąnga ra sistehe de ra Xuua, y asta 'raya 'ñatsa nguxboja nehe, gatho'ú bi má gue nú'a øt'a Ajuá xá hño. ³⁰ Pe nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi e'sta ja yá xatha nú'a mi ne da 'yøt'a Ajuá con gue'ú pa da pumba yá ts'oqui'ú, hangue nixi hinxqui ne xqui hñąnga ra sistehe nú'a mi øt'a ra Xuua. ³¹ Nepú nura Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿To'o ga hyecuaga nuya ya ja'i himbi ne bi gamfri ra Xuua ha nixi hingui ne da gamfrigui nehe? ³² Nuyú rí hñats'i nú'ú ya bątsi hudi ja ra tai 'ñeni ne ma'ta yá

mibątsiui ne embi: “Dá pe ma thązahe, pe hingá neihú. Dá tuthe ya thuhu dega dumú, pe nixi gue'a hingá nzonihú.” ³³ Hangue nú'ahú gyá 'ñagamfrihú grí hñaxhú nú'ú ya bątsi'ú ngue'a pa gue'ahú otho 'nara t'øt'e nú'a grí hohú. Ngue'a gá hyanthú ra Xuua bi zøhø, ne himi pa mi ñunga ja ya ngo ha nixi himi tsi ra vinu, hangue nu'ahú guí emfú gue mi pe'tsa ra ts'ondahi. ³⁴ Nepú de ra Xuua bi zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i, xi ri ntsiui to'o ri ntsiui, ne xi ri ñungüi to'o ri ñungüi, pe nu'ahú guí emfú gue xi ra ts'o'yo ne ra tixfani ne ri ntsiui nú'ú ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'o'ja'i. ³⁵ Pe nugui dí xi'ahú gue nu'ú tó'o pe'tsa ra hoga mfadi, go gue'ú padi gue gatho xá hño nú'a øt'a Ajuá co rá dąnga mfadi'a.

Ra Jesu bi ñungüi 'nara fariseo rá thuhu ra Simu

³⁶ 'Na de ya fariseo bi zohna ra Jesu ja rá ngu pa da ñungüi. Nu'bú ra Jesu bi ma y mi zøni'a bi hñudi ja ra mexa. ³⁷ Y ja nú'a ra hnini'a mi 'buhni 'nara 'behña xi mrá 'yøt'ats'oqui, y nu mi badi gue xqui zøhni ra Jesu ja rá ngu nú'a ra fariseo pa ja da ñunini, bi ma bá c'a'tsi, ne bi hñaxa 'na ngu ra xito xqui thoqui de 'nara hoga t'axa do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara ñuni xi mi yuni xá cahi. ³⁸ Nura 'behña'a bi dąst'a ja yá ua ra Jesu, bi nzoni ne bi xixa yá guida ja yá ua ra Jesu, nepú bi o'tuabi co yá

sta, nepu bi zu'tsuabi, ne bi go'tsuabi nú'a ra hoga ñani mi ha. ³⁹ Y mi hyanda nú'a ra fariseo xqui zohna ra Jesu ja rá ngu, bi benga ja rá mfenise ne mi ena: "B_u xi majuani dra badi nuna ra 'ñohø, nu'bú di pahma gue nuni ra 'behña tha'tua yá ua, guehni 'nara ts'o'behña." ⁴⁰ Ha nura ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra fariseo:

—Nu'i nogue Simu, dí ne ga xi'a'i 'nara noya.

Ha nura fariseo bi 'ñembabi:

—Xicagui, ma Xahnate'i.

⁴¹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bu yoho ya 'ñohø mi tupa ra boja ma'na ra 'ñohø to'o mi hmi ra boja, y 'na de gue'u mi tupabi cat'a nthebe ya t'axboja, ha nu ma'na mi tupabi made nthebe. ⁴² Ha nu'u himi tsa da gu'tua rá boja nú'a to'o xqui mipabi. Hangue nú'a ra 'ñohø mri hmi ra boja bi pumbabi'u, ya himbi cobrabi. Hangue nubyá xicagui, ¿to'o 'na de gue nú'u yoho ya 'ñohø bri pumbabi yá thai ma'na ma da madi nú'a to'o mi hmi ra boja?

⁴³ Ha nura Simu bi dadi ne bi ñena:

—Dí enga nú'a ra 'ñohø ma'na mi tu ndunthi.

Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá ma.

⁴⁴ Nepu ra Jesu bi hyanda nú'a ra 'behña ne bi 'ñembabi ra Simu:

—De dá tsøcua ja ri ngu hinxcá 'raca ni ts'u ra dehe pa ga xaca ma ua, pe ndi, hyanda nuna 'behña, bi xuga

ma ua co yá guida, ne bi otcagui co yá sta. ⁴⁵ Nu'i hinxcá tsusqui, pe nuna ra 'behña hingui tsaya tsasca ma ua. ⁴⁶ Nu'i ni ra aceite hinxcá cosca ja ma ñaxu, pe nuna ra 'bente 'behña xa goscagui ja ma ua 'nara ñani yani xi xá cahi. ⁴⁷ Hangue dí xi'a'ibya gue nuna ra 'behña ya xra pumbabi gatho nú'u yá ts'oqui xi ndunthi xqui 'yø'te, y hangue por gue'a xi ja ndunthi rá hmate. Pe nu'a tó'o xra pumba yá ts'oqui masque beni gue hints'u mi tu ndunthi, go gue'a otho ndunthi rá hmate.

⁴⁸ Nepu ra ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Ya stá pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁴⁹ Ha gatho nú'u ma'ra ya ja'i mi huhni bi madi bi 'ñémse'u ne mi ena:

—¿Xi to'obya nuna ra 'ñohø gue asta yá ts'oqui ya ja'i da za da pumbabi, ena?

⁵⁰ Ha nura Jesu bi 'ñembabi nura 'behña:

—Co nú'a ri jamfri guípe'tsi ya xcá mpøhø, ha nubyá rí ma te rá 'ñentho.

8

'Raya 'behña mi faxa ra Jesu

1 'Mefa de gue'a ra Jesu bá 'yo ja ndunthi ya danga hnini ne ja ndunthi ya t'aca hnini mi zofo ya ja'i ne mi xipabi'u ra hoga nt'øde gue ya xa zø ra Nda de mahets'i pa da nda. Ne mri 'ñoui nú'u 'ret'amayoho yá nxadi. ² Ne mri 'ñoui nehe 'raya 'behña nú'u xqui 'yøthebi yá hñeni

ne ma'ra nú'ᵁ xqui 'yɛnba ya ts'ondāhi. 'Na de gue'ᵁ mrá thuhu ra Maria Magdalena nú'ᵁ xqui t'ɛnbabi yoto ya ts'ondāhi. ³ Nehe mi 'ñoui ra Juana nú'ᵁ mrá 'bɛhñā 'nara 'ñhø mrá thuhu ra Chusa nú'ᵁ 'namrá dānga maste ra ndā Erode. Mri 'ñoui'ᵁ nehe ra Sana ne ma'ra ya 'bɛhñā nú'ᵁ mi faxa ra Jesu ne yá nxadi de nú'ᵁ mi tsᵁpa yá ts'ɛdi'ᵁ.

Ra 'bede de ra mot'i
(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Y ndunthi ya ja'i bi bøni de yá hnini pa da ma dua c'á'tsa ra Jesu. Y nu mi hyandi bi munts'a ndunthi ya ja'i bi mudi bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

⁵ —'Nara pa 'nara mot'i bi ma ja rá huāhi pa da mpot'i. Y nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y bi 'rani ya ja'i bi net'i, ne bi zi ya ts'int's'ᵁ. ⁶ Ha nu ma'ra bi zo ja ya 'bodo hab'ᵁ mi otho ndunthi ra hai. Y nu mi c'onts'i bi 'yot'i 'bestho ngue'ᵁ mi otho ra xaha. ⁷ Ha nu ma'ra bi zo hab'ᵁ mi ja ya 'mini, ha nu mi c'onts'i bi 'yot'i ngue'ᵁ bi xumi ya 'mini ne bi hñācua yá te. ⁸ Ha nu ma'ra bi zo hab'ᵁ xi xmá hño ra hai, ne nu mi hogui'ᵁ bi unga 'nara hoga sofo, ne cada 'nara 'bai bi unga asta 'na nthebe ya nda.

Y nu mi uadi bi mānga ra Jesu njab'ᵁ, bi yopa ñā nts'ɛdi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Nu'ᵁ tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí mā.

Hanja ra Jesu bi zofa ya ja'i de ga 'bede

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Nep'ᵁ nuyá nxadi bi 'yambabi ra Jesu te mri bōnga nuna 'bede bi mā. ¹⁰ Ha nu'ᵁ bi dātuabi'ᵁ bi 'ñembabi:

—Nu'ah'ᵁ xa 'ra'ah'ᵁ Ajuā ra hoga mfādi pa gui pah'ᵁ nú'ᵁ hinxqui fādi ma'mɛt'o de hanja ri manda'ᵁ. Pe nuy'ᵁ ma'ra ya ja'i dí zofa co ya 'bede pa da hyandi pe hinda bādi te 'bɛ'a, y da 'yøde pe hinda zo yá mfeni te rí bøni.

Ra Jesu bi mā te rí bōnga nura 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Nuna 'bede ja juadi dá mā rí bøni da 'ñena gue nura nda gue'ᵁ ra māca noya. ¹² Ha nu'ᵁ ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'ᵁ nú'ᵁ to'o øde ra māca noya, ne da 'ñehe ra ts'ondāhi da pu'tua rá mfeni pa hinda gamfri y njab'ᵁ hinda za da mpøhø. ¹³ Ha nu'ᵁ ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'ᵁ nú'ᵁ to'o øde ra māca noya ne hāni co 'nara johya ne 'ñena xi camfri, pe hingui camfri con gatho rá mui, hangue nu sta 'ñepa ya ts'othogui da 'uegue. ¹⁴ Ha nu'ᵁ ya nda bi zo ja ya 'mini go gue'ᵁ nú'ᵁ to'o øde ra māca noya, pe da mpumfri po rá ngue yá 'bɛfi ne de nú'ᵁ te gatho pe'tsi, ne ngue'ᵁ di dɛnda ya t'øt'e de ra ximhai, y njab'ᵁ da 'bɛdi nú'ᵁ xqui 'yøde, nja ngu nú'ᵁ ya nda himbi unga ra sofo. ¹⁵ Ha nu'ᵁ ya nda bi zo ja ra hoga hai go gue'ᵁ nú'ᵁ to'o øde ra māca noya ne da 'yøt'e con gatho rá

mai ngu nú'a ri ho Ajuá, ne da zε rá jamfri, y go gue'a nja ngu nú'u ya nda bi unga ra hoga sofo.

Ra 'bede de ra ñot'i
(Mr. 4:21-25)

16 Ra Jesu bi m̄anga ma'na ra 'bede ne bi 'ñena:

—Jo'o 'nara ja'i da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara caha o da hñuxa rí ga'ti de ra m̄fidi pa hinda yot'i. Nu'a da 'yøt'e, da tsøgue ra ñot'i ne da tøte habu da tøte pa da yot'a gatho mbo ra ngu, ne pa njabu handa ya ja'i sta yut'i. 17 Njabu nehe gatho nú'a t'aguibya, 'nara pa ma da hnequi ja ra ñot'i, ne gatho nú'a hingui fadibya, 'nara pa ma da fadi.

18 Hangue jamasuhu pa gui 'yødehu xá hño nú'a dí xi'ahu, ngue'a nu'a tó'o pε'tsa rá mfadi ne da badi da su, nu'a ma'na ma da t'umbabi ndunthi, pe nu'a tó'o hingui su rá mfadi, da pumfri nú'a ts'u padi.

Rá naná ne yá cu ra Jesu
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

19 Nepu de mi xahna ya ja'i ra Jesu, bi zøhø rá naná ne yá cu, pe himbi za bi thogui pa habu mbi 'bui'a ngue'a xi xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. 20 Ne bi t'embabi ra Jesu:

—Bi zø ri naná ne ri cu y 'bahni thi bí tøp'a'i gui ñau'i na.

21 Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o øde ra maça noya ne da 'yøt'a nú'a mā, nú'á go gue'u ma naná ne ma cu.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

22 'Nara pa ra Jesu bi bøxa ja 'nara motsa co yá nxadi ne bi 'ñembabi'u:

—Maha pa ri'nandi ra ndehe.

Y bi ma'u. 23 Y de mi pa ja ra ndehe bi zø ra t'aha ra Jesu ne bi 'ñaha. Y mi damfri'u bi nja 'nara danga bunthi ja ra ndehe, y bi mudi bi mo ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa yui'u. 24 Nepu nuyá nxadi bi ma bá a ra Jesu ne bi 'ñemi:

—¡Ay, ma zi Xahnate'ihe, ya ma ga cuihu ja ra dehe!

Nu'bú ra Jesu 'bestho ra ora'a bi nangui ne bi zui ra bunthi ne ra dehe, y 'bestho bi ntsaya gatho. 25 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Te bi ja co ri jamfrihu?

Ha nu'ú xi bi ntsu ne bi 'yø de nú'a bi 'yøt'a ra Jesu, ne mri 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bu, gue asta ra bunthi ne ra dehe zofo, y nu'ú øte?

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi 'nara 'ñøhø me Gadara

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

26 Nepu de gue'a bi 'rats'i de ra ndehe ne bi zønga ja 'nara hai ja rá hyo ra ndehe habu rá thuhu Gadara nú'a ri nhyanduitho ra hai Galilea. 27 Ha nu mi gai ra Jesu de ja ra motsa, 'bestho 'nara 'ñøhø mrá menguni e bi zudi. Nú'a ra 'ñøhø'a ya mi øt'a ndunthi ya pa mi pε'tsa 'raya ts'ondahi, ne himi he ra dutu, nixi mi 'bui ja 'nara ngu ngue'a nzantho mi

'bui ja ya nt'agui. ²⁸ Y nu mi hyanda ra Jesu, bi e bi ndandiñahmu ja yá ua ne bi mafi nts'edi bi ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'u'i Ajuá bí 'bui mahets'i, ¿hanja grí nhyot'e con guequi? Dí bante'i gue oxqui ma gui 'yengagui de guecua.

²⁹ Bi mąnga njabu ngue'a ra Jesu ya mi fudi mri 'bepabi ra ts'ondahi da bõni de nú'a ra 'ñohø. Ndunthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi xqui gu nú'a ra 'ñohø ne mi ø'tua nú'a go mi ne. Ha nuya ja'i ora mi handa njabu, da gu ne da dat'i co ya cadena ja yá ua ne ja yá 'ye, pe nu'á mi c'ucta nú'u ya cadena, y ra ts'ondahi mi japi da bõnga yabu ja ya mbonthi. ³⁰ Ha ra Jesu bi 'yambabi nú'a ra 'ñohø ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá hu'i?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Drí ndunthihe.

Bi mąnga njabu ngue'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ts'ondahi. ³¹ Ha nú'u ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue hinda mehna ja ra nidu.

³² Nu de guehni mi 'yoni 'na dąnga taxo ya ts'udi mri ñuni ja ra t'øhø, hangue ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue da umba nsequi da ma da yut'a ja nuya ts'udi'u, y nu'á bi umba nsequi'u. ³³ Ra ora'a ya ts'ondahi bi bõni de nú'a ra 'ñohø ne bi ma gá yut'a ja ya ts'udi, ne gatho ya ts'udi bi nest'ihí gá ma gá hñot'a ja ra ndehe, ne bi jat'i'u.

³⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'u to'o mi taca ya ts'udi xi bi ntsu'u, ne bi ma hnest'ihí

bá 'yonga ra 'bede ja ra hnini ne haburaza de nú'a te xqui nja. ³⁵ Y gatho ya ja'i bi ma da hyanda nú'a xqui nja. Y nu mi zõnga habu mi 'bu ra Jesu, ja bi zuhní'u nú'a ra 'ñohø mi pe'tsa ya ts'ondahi mi huhni ja yá ua ra Jesu, ya mi he yá dutu ne ya xi mi ja rá mfeni. Y gatho ya ja'i xi bi ntsu. ³⁶ Nepu nú'u to'o xqui hyanda nú'a xqui nja bi xipabi'u hanja xqui 'bui xá hño nú'a ra 'ñohø'a. ³⁷ Y nu mi badi njabu gatho ya me Gadara bi bantebi ra Jesu da bõni de guehni ngue'a xi xqui ntsu'u. Hangue nura Jesu bi yopa bõxa ja ra motsa ne bi ma de guehni. ³⁸ Nepu nú'a ra 'ñohø xqui t'emba ya ts'ondahi bi bantebi xa meuihma ra Jesu, pe ra Jesu bi 'ñembabi:

³⁹ —Hina, hinga tsix'a'i, cohiua, pengui rí ma ri ngu, ne xipabi ya ja'i nú'a xa 'yøt'a'i Ajuá.

Hangue nu'á bi mengui ne bi mudi bi metuabi ya ja'i ja gatho nú'a ra hnini de nú'a xqui 'yø'tua ra Jesu.

Bi ñani rá tixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi dunba rá he ra Jesu

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Nu mi yopa menga ra Jesu pa ri'nandi ra ndehe, ya ja'i xi bi johya mi hyandi'a, ngue'a nu'ú mi tømtho'a. ⁴¹ Nepu bi zøhni 'nara 'ñohø mrá thuhu ra Jairo mrá nda de ra nija de guehni. Ne bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi bantebi gue da meui

pa ja rá ngu, ⁴² ngue'a mi nedu rá t'ixu. Høñse gue'a mrá t'ixu'a, ne mi p'e'tsa 'ret'amayoho njeya. Hangué ra Jesu bi meui, y nu mi ma, bi dena ndunthi ya ja'i asta mri ts'i'mi'a.

⁴³ Y ja nura hmuntsja'i'a mi pani nehe 'nara 'behña ya mi p'e'tsa 'ret'amayoho njeya mi xo'tua ya ji, y ya xqui degue gatho nú'a mi p'e'tsi pa mri 'ñothehma, pe hinxqui za to xqui 'yøthe'a. ⁴⁴ Nura 'behña'a gá yu ja rá xutha ra Jesu pa bi danba rá ñani rá he. Y nura ora'a 'bestho bi ñani, y ya himbi sigui bi xo'tua ya ji.

⁴⁵ Nepu nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿To'o nú'a bi danga ma he?

Gatho ya ja'i bi dadi bi 'ñena:

—Hinto xa dañ'a'i.

Ha nura Pedro ne nú'u ma'ra yá minxadiui bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Xahnate'ihe, guí handi gue ndunthi ya ja'i ri ts'ip'a'i ne ent'a'i, ha guí ena gue to'o bi dañ'a'i.

⁴⁶ Ha nura Jesu bi 'ñena:

—Dí padi bri thungagui, ngue'a dá tsa dá øthe 'nara ja'i co ma ts'edi.

⁴⁷ Nu mi hyanda nú'a ra 'behña gue ra Jesu xqui batho gue xqui thunba rá he, nu'bú nu'á bá ehe bi ndandiñahmu ja yá ua'a, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne de ja yá thandi nuya ja'i bi ma pa te xqui dani'a, ne bi ma gue ora mi danba rá ñani rá he, ra ora'a bi tsayabi nú'a ra hñeni mi

tsadi. ⁴⁸ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Ma zi t'ixu'i, co ri jamfri xcá ñani. Y nubyá rí ma te rá 'ñentho.

⁴⁹ Y de mi ña ra Jesu, bi zøhø 'nara 'mehni xqui 'ñe ja rá ngu ra Jairo nú'a mrá nda ja ra nija, ne bi 'ñembabi:

—Ri t'ixu ya bi du, ya ogui xuhña ra Xahnate.

⁵⁰ Y nu mi 'yøde njabu ra Jesu bi 'ñembabi ra Jairo:

—Ogui tu ri mui, høñse gui camfrigui y nuri t'ixu ma ga da'a'i di 'bui xá hño.

⁵¹⁻⁵³ Y nu mi zøni'u ja rá ngu ra Jairo, ndunthi ya ja'i ya xqui munts'ini mi zoni ne mri mantho ngue'a xqui du ra nxutsi. Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ogui zoñhu, ngue'a nura nxutsi hinxa du, aghatho.

Pe nu'ú himbi gamfri nú'a bi manga ra Jesu, bi nthetho. Nepu ra Jesu himbi hopa ma'ra to'o bi yat'iuui habu mi 'benga ra nxutsi, høñse ra Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne rá dada nú'a ra nxutsi ne rá nana, go gue'u bi hopi bi yat'i. ⁵⁴ Nepu nura Jesu bi mipa 'nará 'ye nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembabi nts'edi:

—Zi nxutsi, nangui.

⁵⁵ Y 'bestho ra ora'a nú'a ra nxutsi bi yopa nte ne bi nangui. Nepu ra Jesu bi manda gue da t'umbabi te da zi. ⁵⁶ Ha nurá dada rá nana xi bi 'yø, y ra Jesu bi hñu'mba ra hña gue hinto da xipi de nú'a xqui nja.

9

*Ra Jesu bi mehna nú'ũ
'rɛt'amayoho yá nxadi*

(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Ra Jesu bi munts'a nú'ũ
'rɛt'amayoho yá nxadi pa bi
umba ra ts'edi pa da 'yɛmba
nu'araza ra ts'ondahi nuya
ja'i, ne da 'yøthebi yá hñeni.

² De guehni bi mehni'ũ pa da
'yøthe gatho ya da'thi ne da
manga ra hoga nt'ode gue ya
bi zø ra Ndá de mahets'i pa da
nda. ³ Ne bi 'ñembabi'ũ:

—Ote xqui haxhũ pa ja ra
'ñũ, oxqui haxhũ ri bordohũ,
nixi 'nara buxa, nixi nú'a te
gui tsihũ, nixi ra boja, nixi ri
mponga dutuhũ. ⁴ Y nu'a ra
ngu habũ da t'a'ahũ ntsaya,
ja gui 'buhũni asta nú'a ra
pa'a gui yopa ja ri 'ñuhũ. ⁵ Y
nu'a ra hnini habũ hinda ne
da t'a'ahũ ntsaya, pøñhũ de
guehni, ne huathũ ra hai nú'a
di tu ri uahũ, y nú'a gue'a
'nara seña gue ya hingo gui
thadihũ de yá ts'oqui'ũ.

⁶ Y mi uadi bi xipa ra Jesu
te da 'yøt'e'ũ, bi nxani'ũ bi ma
haburaza ya hnini, bi manga
ra hoga nt'ode y mi øthebi
yá hñeni ya ja'i haburaza mi
tsøñ'ũ.

*Ra Xuua Xi'tsate bi thecua
rá ñaxu*

(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Ra ndá Erode bi zo rá
gu nú'a mi øt'a ra Jesu, ne
himi paði te da beni'a, ngue'a
'rama'na'ño mi manga ya ja'i.
'Ra mi ena gue mi gue'a ra
Xuua Xi'tsate xqui yopa nte
de ra du, ⁸ ha nu ma'ra mi
ena gue mi gue'a ra baði
Elía xqui yopa nte ma'na'qui,

ha nu ma'ra mi ena gue mi
gue'a 'na de gue nú'ũ ma'ra yá
'mehni Ajuá mi 'bũ maya'bũ
xqui yopa nte de ra du. ⁹ Y
nura ndá Erode bi 'ñena:

—Conque go nucse dá
manda bi thecua rá ñaxu ra
Xuua. Nu'bú zto'o nú'a xi ja
ndunthi rá 'bede?

Y ra ndá Erode xi mi ne da
hyandi'a.

*Ra Jesu bi 'uinga thogui
cut'a 'moya ja'i*

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44;
Jn. 6:1-14)

¹⁰ Nu mi menga yá nxadi
ra Jesu, bi xipabi'a gatho nú'a
xqui 'yøt'e'ũ. Nepũ ra Jesu bi
zits'i bi meui'ũ ja 'nara luga
habũ mi jo'o ya ja'i gueta ra
hnini Betsaida. ¹¹ Pe mi baði
ya ja'i gue mi pani'a, bi deni'ũ.
Pe ra Jesu himbi co'tsi'ũ, nu'a
bi 'yøt'e, bi mudi bi xipabi de
hanja ri manda Ajuá, ne mi
øthe gatho nú'ũ mri hñeni.

¹² Ne de mi nde nú'a ra pa'a,
nú'ũ 'rɛt'amayoho yá nxadi
bi ma bá tsadi ra Jesu ne bi
'ñembabi:

—Da za gui pehna ya ja'i da
ma ja ya hnini ne ja ma'ra ya
luga hinga yabũ pa dua honi
habũ da ntsaya ne da hyoni
te da zi, ngue'a nuua habũ dí
'buhũ otho ni 'nara ngu y nixi
te da ts'i.

¹³ Pe nura Jesu bi
'ñembabi'ũ:

—Nu'ahũ go da umfu te da
ziyu.

Nepũ nu'ú bi daði ne bi
'ñembabi:

—Otho te ga umfe, høñse
cut'a ya thuhme dri hñahẽ, ne

yoho ya zi hua, o ga mahe ga tambahe te da zi ri gathoyu.

¹⁴ Xi mi ndunthi ya ja'i, sehe ya 'ñøhø ngu mi cat'a 'mo. Pe nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Ñeh_u dá hñudi ya zi hmunts'i ngu dega nde nthebe.

¹⁵ Njab_u bi 'yøt'e'_u, ne bi hñudi gatho. ¹⁶ Ha nura Jesu bi g_u nú'_u cat'a ya thuhme ne nú'_u yoho ya hua, ne bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapa Aju_u rá Dada da japi. Nep_u bi hyecuabi bi umbabi yá nxadi pa da hyecuabi ya ja'i. ¹⁷ Gatho ya ja'i bi ñuni ne xi bi niña. Nep_u bi hmunts'a ya seca thuhme xqui bongui y bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸ 'Nara pa ra Jesu bi 'uehuise yá nxadi ne bi 'yapabi Aju_u'a. Nep_u bi 'yambabi yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Te guí øh_u mǎnga ya ja'i de guequi? ¿Xi to'ogui, ena?

¹⁹ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Ra ena go gue'i grá Xuua Xi'tsate, ha nu ma'ra ena go gue'i grá badi Elía, ha nu ma'ra ena go gue'i 'na de nú'_u ma'ra yá 'mehni Aju_u mi 'bu maya'bu ne xa yopa nte de ra du.

²⁰ Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi'_u:

—Pe xi nu'ah_u, ¿to'o guí mañh_u gue go guequi?

Nu'bu'ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i grá Cristo xuá pehn'a'i Aju_u pa gui nda.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹ Pe nura Jesu bi hñu'mba ra hñ_u'_u gue hinto da xipabi mi to'o'a. ²² Ne bi 'ñembabi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pø'tsi da thogui ndunthi ya ts'othogui, y ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xah-nate de ra ley ma da utsa ne hinda ma da gamfri, ne ma da hyo'_u. Pe rá hñupa ma da yopa nte ma'na'qui de ra du.

²³ Nep_u 'mefa bi zofo ra hmuntsja'i xqui munts'ni ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui pa dua nxadi, odi øt'a nú'a go rá paha sehe, mahyoni 'nara pa ngu 'nara pa da zeta gatho nú'a da 'ñepabi asta rá du, ne dá dengagui. ²⁴ Ngue'a nu'a tó'o ne da su rá te ma da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nú'a ma da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁵ ¿Te ri muui 'bu 'nara ja'i drá meti gatho ra ximhai y nura ja'i'a da 'medi pa nzantho?

²⁶ Ngue'a nu'a tó'o da ntsa da ña de guequi ne da ntsa da mǎnga ma noya, necagui nehe núgui dá e dá nja'i, ma ga ma gue hindí paça'a nu xcrá yopa pengaua pa ga nda co rá nsunda ma Dada ne de ya maça enxε. ²⁷ Xi majuani dí xi'ah_u gue 'ra de gue'ah_u guí 'buh_uua, hingui ma gui tuh_u asta hingui hyanduah_u rá nsunda ra Nda de mahets'i.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Rá hñato ma pa'a de xqui mąnga ra Jesu njab_u, bi b_oxa ja 'nara t'òh_o pa da 'yapabi Aju_a rá Dada, ne bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua. ²⁹ Y de mri ora'a, bi mpadi rá hmi, ha nuyá dutu xi bi t'axqui asta mri huexqui. ³⁰ Y de guehni bi hneca yoho ya 'ñòh_o mri 'bahni mi ñ_{au}i, y go mi gue'a ndu ra Moise ne ndu ra Elía. ³¹ Ne nu'ú xqui go'ma 'nara hyats'i hab_u mi 'bai, ne mi ñ_a'u de hanja mi ma da du ra Jesu de guehni ja ra hnini Jerusale. ³² Nura Pedro ne nú'u mri 'ñoui xi mi tsahm_a ra t'ah_a'u, pe bi ma ra t'ah_a nu mi hyanda nura hyats'i mi hnequi ja ra Jesu, ne bi hyandi mi 'bahni nú'u yoho ya 'ñòh_o con gue'a. ³³ Y nú'u yoho ya 'ñòh_o de ya mi ma da edi ra Jesu, nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, jxá hño ga 'buh_u! Te guí m_a, ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'i, 'na pa ra Moise, ha nu'a ma'na pa ra Elía.

Pe nura Pedro himi pad_i nú'a mi m_a. ³⁴ Y nura ora ts'a mi mąnga njab_u'a, bi z_o 'nara guui bi go'ma hab_u mi 'bai'u. Y nu mi go'ma ra guui'u, xi bi ntsu. ³⁵ Nep_u de ja ra guui bi nt'ode 'nara noya bi 'ñena njaua:

—Nuni go guehni ma hm_aca T'u. 'Yòh_u nú'a da xi'ah_uni.

³⁶ Y nu mi uadi bi nt'ode nú'a ra noya, bi hyandi'u gue ya h_onse ra Jesu mi 'baseni, y

nu'ú ya hinte bi m_a, y nuya pa'u hinto bi xipabi de nú'a xqui hyandi'u.

Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara ts'unt'u

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Rá hyax'a bá cai'u de ja ra t'òh_o, y de guehni bi ma ndunthi ya ja'i pa bá c'a'tsa ra Jesu. ³⁸ Nep_u 'nara 'ñòh_o mi pani ja ra hmuntsja'i bi ñ_a nts'edi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, 'y_otca ra m_ate e gui nutca ts'u ma t'u, ngue'a h_onse_{na} dí p_e'tsi, ³⁹ y p_e'tsa 'nara ts'ondahi ri japi da mafi, ne da nt_ani ne da ndu se_he, ne ri japi asta da 'yents'a ra f_ugui rá ne. Nts'edi xi ri _uni, y xi xá hñei da d_ogue. ⁴⁰ Ya dá xipahm_a ri nxadi da 'yembahm_a, pe hinxa za xa 'yembabi.

⁴¹ Nu'bú nura Jesu bi 'ñena:

—¡Nu'ah_u 'nag_yá 'ñagamfrih_u ne g_yá ts'oja'ih_u! ¡Asta ha'm_u ma ga ts'e't'a ri 'ñajamfrih_u!

Nep_u bi 'ñembabi nú'a ra 'ñòh_o:

—Bá tsincaua ri t'u.

⁴² Pe nu mi ts'i'tsua ra Jesu nú'a ra ts'unt'u, ra ts'ondahi bi f_omi pa ja ra hai ne bi japi bi nt_ani ne bi ndu se_he. Pe nura Jesu bi 'yenga nú'a ra ts'ondahi, ne 'bestho nú'a ra ora'a bi ñ_ani nú'a ra ts'unt'u, ne bi yopa dapa rá dada. ⁴³ Y gatho ya ja'i xi bi 'y_o de nú'a rá dąnga ts'edi Aju_a xqui hnequi.

Ra Jesu bi yopa m_a de rá du

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

De nuya pa'u xi mri 'y_o ya ja'i de gatho nú'a xqui 'y_ot'a

ra Jesu, nu'á bi 'ñembabi yá nxadi:

44 —'Yøh_u xá hño núna ma ga xi'ah_u ne oxqui pumfrih_u: Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma dra da ja yá 'yε ya ja'i pa da 'yø'tua nú'a go da ne'u.

45 Pe nuyá nxadi himbi badi te mri bonga nú'a bi xipabi'u, ngue'a himi tsa da zo yá mfeni'u. Ne nu'ú mi tsu da 'yambabi te mri bonga nú'a xqui xipabi'u.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

46 Nep_u nuya nxadi bi mudi mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na to'o de gue'u mi ma da ua'a da ma. 47 Pe nura Jesu bi batho de nú'a mi beni'u hangue nu'á bi ma'ta 'nara zi bātsi bi 'ba'ma ja rá hyo'a, 48 ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'a tó'o de ma thuhu da numansu 'nara zi bātsi ngu nuna, nugui go ri numansugui, y nu'a tó'o ri numansugui, go ri numansu nú'a to'o bá pεncagui. Ngue'a nu'a tó'o hinda 'ñets'i, nú'a go gue'a da ndangu rá nsu.

Nu'u tó'o hingui utsaguih_u, gue'u 'bui con guεj_u

(Mr. 9:38-40)

49 Nep_u nura Xuua bi 'ñembabi'a:

—Ma zi Xahnate'i, stá hanthe 'nara 'ñøhø de ri thuhu εnga ya ts'ondahi, y nuje stá haçuabihe ngue'a nu'á hingui 'yo con guεj_u.

50 Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Oguí haçuah_u, ngue'a nu'u tó'o hingui utsaguih_u, go rí maxcaguih_u.

Ra Jesu bi zui ra Cobo ne ra Xuua

51 De ya mi ma da zø ra pa da yopa mengui ra Jesu pa mahets'i, 'na mfenitho bi gu ra 'ñu bi ma pa Jerusale. 52 Ne bi mēhna to'o bi 'mεt'o pa da ma ja 'nara hnini de ra hai Nsamaria pa da hyoni habu da 'ñoxi'u. 53 Pe nuya mengu de guehni himbi ne bi umba ntsaya'u ngue'a mri nju'a'ñu pa Jerusale. 54 Pe nu mi badi njabu ra Cobo ne ra Xuua nú'u yoho de yá nxadi, bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha hinguí ne ga adih_u dua cai ya tsibi de mahets'i pa da tsat'a nuna hnini ngu nú'a bi 'yø'ta ndu ra badi Elía?

55 Mi mąnga njabu'u, nura Jesu bi nu'ti ne bi zui bi 'ñembabi:

—Nu'ahú, nixi guí pah_u te ma ndahi guí hanpah_u rá ts'edi pa guí mañh_u njabu. 56 Nú'a To'o bá e bi Nja'i, himbá ehe pa da hñācua yá te ya ja'i, nú'a bá ehe pa da pøhøbi.

Nep_u nu'ú bi thogui pa ma'na ra t'uca hnini.

'Raya ja'i to'o mi ne da dεna ra Jesu

(Mt. 8:19-22)

57 Y de guehni má 'ñu 'nara 'ñøhø bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, dí ne ga ten'a'i haburaza gui ma.

58 Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nuya haho ja yá hñádo, ha nuya ts'intshu ja yá 'bafi, pe Nú'a To'o bá e bi Nja'i otho nixi rá ngu pa habu da ntsaya.

59 Nepu bi 'ñembabi ma'na ra 'ñohø:

—Bá ehe ga me pa dua nxadi'i.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'raca nsequi ga ma ga agui 'met'o ma dada, nepu ga pengui ga ten'a'i.

60 Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Tsope nú'u xa du da 'ya yá mi'ñagamfriui, pe nu'i bá ehe pa gui ma gui mangu ra hoga noya gue ya xa zøhø ra Ndá de mahets'i pa da ndá.

61 Nepu bi 'ñembabi ra Jesu ma'na ra 'ñohø:

—Ma zi Hmu'i, necagui dí ne ga ten'a'i, pe 'raca nsequi 'met'o ma ga edi ya mengu de ja ma ngu.

62 Pe nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Bu 'nara uafri heca 'nara the ne da ñegui, nurá the ya hinda ma manjuantho. Njabu nehe nu'á tó'o ø'tua rá 'befi Ajuá ne da beni gatho nú'á bi zogui, hinte ri muui pa ja rá hmanda Ajuá.

10

Ra Jesu bi mehna má hñu'rate ne 'ret'a yá nxadi

1 Nepu 'mefa ra Jesu bi huahna má hñu'rate ne 'ret'a yá nxadi pa bi mehni dega yoho da 'met'o'u pa ja ya hnini habu mi ma da thogui'a. 2 Ne bi 'ñembabi:

—Xi majuaní dí xi'ahu, xi ndunthi ra sofo pe ts'utho ya xofo. Hangué 'yaphu Ajuá nú'a to'o rá meti ra sofo dua pehna ndunthi ya mefi pa da gu'tsua rá sofo. 3 Y nubyá nu'ahu ma ga pehn'a'ihu gui maha ngu ya zi deti madetho de ya mi'ño, hangué xi da nsuhu. 4 Ne oxqui haxhu ni 'nari buxahu, nixi ri bojahu, nixi ri ponga zesthihu. Ne oxqui 'baihu gui nzenjuatehu 'met'o ja ri 'ñuhu. 5 Ora gui cuthu ja 'nara ngu gui nzenjuatehu njaua: “Ajuá da jap'ahu pa gui 'buhu te rá 'ñentho.” 6 Ha nu'bu ya mengu de nura ngu'a ne da 'mu 'nara hoga'mui, nu'bú Ajuá da japi'u ngu gá xiphu. Ha nu'bu hina, Ajuá hinda japi'u. 7 Nu habu da t'a'ahu ntsaya, ja gui cohuni ne nu'ú da 'uiñ'ahu, ngue'a 'nara mefi rí 'ñepi da t'umbabi te da zi ne gatho nú'a te honi. Y ja gui 'buthuni, oxqui 'yohu dega mengu. 8 'Bu gui tsøñhu ja 'nara hnini ne da t'a'ahu ntsaya, tsihu gatho nú'a da t'a'ahu. 9 'Yøthehu ya da'thi nú'u di 'buhni, ne xiphu ya mengu de guehni gue ra Ndá de mahets'i ya xa 'ñepu pa da ndá. 10 Pe nu'bu gui tsøñhu ja 'nara hnini ne hinda t'a'ahu ntsaya, 'bahu habu da 'yøde'ihu ya ja'i de guehni ne gui 'ñemfu'u: 11 “Ma ga huathe ma uahe pa da hyø nú'a ra hai xa ncueta de nuna ri hninihu, ngue'a hincá camfriguihe nú'a stá xi'ahe. Pe pahu xá hño gue

ra Ndā de mahets'i ya xa 'ñepu pa da ndā, y nuje ya hindí thāhe de ri ts'oquihu.”
 12 Dí xi'ahu gue nura pa de ra nthanguenda ma'na ma da ndangui rá castigo nura hnini'a que ra hnini Sodoma nú'a bi huata Ajuá.

*Ya hnini dega ts'o'yode
 (Mt. 11:20-24)*

13 ¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhu Corasí, ne nú'ahu gyá me Betsaidahu! Ngue'a nu'bu ya mengu de ra hnini Tiro ne de ra hnini Sidó xa hyanthmahā nuya milagro xcá hyanthabya, nú'ú xa ñobrihma'u de yá ts'oqui ne xa hñehma co ya he dega dumai, ne xa ncoxhma ra 'bospi dega ntsø'mi. 14 Pe nura pa'a sta thap'ahu nguenda, ma'na ma da ndangui ri castigohu que ra hnini Tiro ne Sidó. 15 Ha nú'ahu gyá menguhu Ncapernau, gui hu ri muihu gue rí 'ñep'ahu gui maha mahets'i, pe hina, ngue'a nu'ahu ya xa t'ep'a'ihu pa gui maha ja ra nidu.

16 Nepu bi xipabi yá 'mehni:

—Nu'a tó'o da 'yode nú'a gui mañhu, go øtcagui, y nu'a tó'o hinda 'yode nú'a gui mañhu, hingo øtcagui, y nu'a tó'o hingui øtcagui, hingui øta nú'a to'o bá pncagui.

Nú'u hñu'rate ne 'ret'a ya 'mehni bi mengui co ndunthi rajohya

17 Nepu nu de bá penga nú'u hñu'rate ne 'ret'a yá 'mehni bi zøhø co ndunthi ra johya ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'ihe, asta ya ts'ondahi xa 'yøtcahe, ngue'a stá ñhe'u de ri thuhu.

18 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Haha, majuañi dá handa ra Satá bá tagui de mahets'i ngu 'nara huei. 19 Y nugui stá 'ra'ahu ra ts'edi pa gui nethu ya qu'eña ne ya penzu, ne pa gui tapabihu gatho rá ts'edi ra ts'ondahi, nsingue te da 'yøt'ahu. 20 Pe ogrí johyahu ngue'a xa 'yøt'ahu ya ts'ondahi, johyahu ngue'a nuri thuhuhu bí nt'ofu nuni mahets'i.

Ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maça Ndahi

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

21 Ra ora'a ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maça Ndahi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, go grá Nda de mahets'i ne de gatho ra ximhai, dí xøcambeni'i ngue'a xcá utuabi ri noya núyu nja ngu ya zi batsi, y hingo xcá utuabi ya bamhya ne ya nimfeni. Y nu'i ma Dada'i, xcá 'yøt'a njabu ngue'a gue'a ri paha'a.

22 Mi uadi bi mangua ra Jesu njabu bi 'ñena:

—Ma Dada xa 'yentc'agui gatho ja ma 'ye. Hinto patcagui ma 'mui, hønse Ajuá ma Dada go gue'a patca ma 'mui. Ne hinto patua rá 'mui ma Dada, hønsegui go dí paði, ne nú'u to'o stá huahni pa da baði.

23 Ne bi mpants'i bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembi 'nambu sehe'u:

—Johyah_u ngue'a guí hanth_u nú'a te dí øt'e.
²⁴ Ngue'a nugui dí xi'ah_u gue ndunthi yá 'mehni Aju_a ne ya nd_a mi 'b_ui maya'b_u mi neh_ma xa hyanda ngu nú'a guí hanth_ubya, pe himbi za bi hyant'_u, ne mi neh_ma xa 'yøde ngu nú'a guí øh_ubya, pe himbi za bi 'yøde'_u.

Ra 'bede de 'nara me Nsamaria nú'a bi nja rá nthecate co rá miq_u'eiui

²⁵ Nep_u de gue'a 'nara xahnate de ra ley bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da 'yø'tua 'nara nt'ani pa da nu te da d_adi'a, ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'i, ¿te mahyoni ga øt'e pa ga ts_udi ra te pa nzantho?

²⁶ Nu'b_u ra Jesu bi d_adi ne bi 'ñena:

—¿Te m_anga nú'a xa t'ofoj a ra ley? ¿Te xcá p_adi de guí he'ti?

²⁷ Nura xahnate de ra ley bi d_adi ne bi 'ñena:

—Ena njaua: M_adi Aju_a ri Hmu bí 'b_u mahets'i con gatho ri mfeni, con gatho ri coraso, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri m_ui, ne m_adi ri miq_u'eiui ne guí su ngu grí nsu seh_e.

²⁸ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue'a maju_ani nú'a xcá m_a. Nu'b_u gatho gue'a guí øt'e, nu'b_u guí ts_udi ra te pa nzantho.

²⁹ Pe nura xahnate de ra ley himi ne to da c'a'tsua rá nt'ani, hangue bi yopa 'yambi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o ma miq_u'ei'be?

³⁰ Nep_u ra Jesu bi d_adi ne bi 'ñembi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø mri ne ra 'ñu, xqui 'ñe de Jerusale pa mri ma ja ra hnini Jericó, y de má 'ñu bi daca 'raya dacate, ne bi hñambabi gatho nú'a te mi h_a, asta yá dutu bi møcuabi, ne xi bi hna'mbabi'a, ne bi ts'ohni ya mi nedu. ³¹ Nep_u de gue'a bi toca bi 'rani 'nara macj_a ja nú'a ra 'ñu'a, ne nu mi hyandi mi 'beni ja ra nenga'ñu nú'a ra 'ñøhø xqui hna'mbi, nu'b_u nu'á bá catatho 'na lado bi thoguitho.

³² Nehe bi 'rani 'nara maste de ra nij_a nú' u t'embi ya levita, ne'a bi hyandatho nú'a ra 'ñøhø mi 'beni, y nu'á bi cata 'namb_u bi thotho nehe.

³³ Nep_u ja nú'a ra 'ñu'a bi 'rani 'nara me Nsamaria. Nu mi hyanda nú'a ra 'ñøhø mi 'beni, xi bi huequi. ³⁴ Nep_u bi joni bá c'a'tsi, ne bi go'tsuabi ra aceite co ra vinu hab_u xqui ts'embabi, ne bi du'tuabi. Nep_u bi 'yents'a ja rá burru, ne bi zixa asta ja 'nara meso, ne ja guehni bi su. ³⁵ Nep_u rá hyax'a ante da ma de guehni nú'a ra me Nsamaria bi hñaj yoho ya t'axboj_a ja rá buxa, ne bi umbabi nú'a ra me meso, ne bi 'ñembabi: “Dí tsoc'aua ts' u nuna 'ñøhø guí su. Y nu'b_u gá gasta má ts' u ra boj_a, nu xcrá yopa pengui ga ju't'a.i.”

³⁶ Nu mi uadi ra Jesu bi m_anga njab_u, bi 'yamba ra xahnate de ra ley ne bi 'ñembi:

—De nú' u hñu ya 'ñøhø, ¿to'o 'na de gue' u mrá

miqu'eiui xi majuani nú'a ra 'ñøhø xqui thaqui?

³⁷ Nepu nura xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o bi nja rá nthe-cate de gue'a.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi:

—Haha, gue'a mahyoni gui 'yøt'e nehe.

Ra Marta ne ra Maria bi umba ntsaya ra Jesu

³⁸ De guehni ra Jesu bi thogui rá 'ñu, nepu bi zonga ja 'nara hnini. Y nuni ja mi 'buhni 'nara 'beñña mrá thuhu ra Marta, y nu'á bi umba ntsaya ra Jesu ja rá ngu. ³⁹ Ra Marta mi 'bu 'nará cu mrá thuhu ra Maria. Y nu'á bi hñudi de rí ga'ti yá ua ra Jesu pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. ⁴⁰ Pe nura Marta xi mi ja ndunthi te da mefi ja ra ngu. Ne bi dast'i habu mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hinguí handi gue ma cu bi zogase gatho ra 'befi? Xipabi ts'u da e da maxcagui.

⁴¹ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—Marta, xi guí xøna ri 'befi ne guí tu ri mui ngue'a ndunthi ri 'befi, ⁴² pe hønse 'nara 'befi mahyoni gui 'yøt'e, ngu nuna hoga 'befi xa huahna ra Maria, y hinda za to'o da hñacuabi.

11

Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Ajuá

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ Nara pa ra Jesu bi 'yapabi Ajuá rá Dada ja 'nara luga, y

nu de mi uadi'a, 'nará nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'ñutcaguihe hanja ga apabihe Ajuá ngu mi nja ra Xuua mi utuabi yá nxadi hanja da 'yapabi Ajuá.

² Nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu de xcri 'yaphu Ajuá gui 'ñeñhu njaua:

Ma zi Dada'ihe, guí 'bui ma-hets'i,

drá nsunda ri maça thuhu.

Bá ehe gui nda,

ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu nú'a bí t'øt'e núbu mahets'i.

³ Racje te ga tsihe núbya rapaya.

⁴ Ne pungaguihe ma ts'oquihe, ngue'a necje dí pumbabihe nú'u to'o xa 'yøtcahe ra nts'o'mui.

Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui, ñangaguihe de ra nts'o.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga mañhu gue 'na to'o pe'tsa 'nará 'nangu ne drá amigo, nepu ngu made ra xuui da ma ja rá ngu, ne da 'ñembabi: “Drá 'ñehe gui 'yøtca ra favo gui hmica hñu ya thuhme, ⁶ ngue'a ja núbya bi zøhø ma'na ma amigo xqui 'ñehe de yabu ha othogui te ga umbabi.” ⁷ Nepu nu'á sta dadi mbo rá ngu da 'ñena: “Hindí honi gui zocagui, ma gosthi ya stá cot'i, ne dí huixa ma batsi, hangue hinguí tsa ga nangui ga 'ra'a'i nú'a guí adi.” ⁸ Pe nugui dí xi'ahu gue hinda nangui da umbi

ngue'a rá amigo, nu'á da nan-gui da umbi, pe ngue'a ya pa hinda sigui da 'yapa rá t'ahá. ⁹ Hangue dí xi'ahú, 'yaphú Ajuá nú'a guí hoñhú ne da 'ra'ahú; hyoñhú nú'a te ri 'bep'ahú, ne guí tsúdiú; njahú ngu 'nara ja'i bi zòhò 'rota ra gosthi ne bi socuabi. ¹⁰ Ngue'a nu'a tó'o da 'yadi, da t'umbabi; y nu'a tó'o da hyoni, da zúdi; y nu'a tó'o da 'rota ra gosthi, da socuabi.

¹¹ Nu'ahú gyá dadahú, 'bú ri batsihú da 'ya'ahú 'nara thuhme, ¿ha gue gui umfú 'nara do? O 'bú da 'ya'a'ihú 'nara huá, ¿ha gue gui umfú 'nara qu'eñá? ¹² O 'bú da 'ya'a'ihú 'nara mádo, ¿ha gue gui umfú 'nara penzú? Hina, ¿ngue há? ¹³ Nu'ahú masque gyá 'yòt'ats'oquihú, pe guí pa guí umfú 'nara hoga t'òt'e ri batsihú. ¡Xihmá ra Dada bí 'bú mahets'i, nú'á dua penpabi ra Mácá Ndáhi to'o da 'yapabi'a, ne gathó ma'ra ya hño!

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra ndá de ya ts'ondáhi

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:19-27)

¹⁴ 'Nara pa ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondáhi 'nara 'ñòhò xqui japi da ngone. Ne de mi bonga nú'a ra ts'ondáhi, 'bestho bi za bi ñá nú'a ra 'ñòhò. Ha nu mi hyanda ya ja'i njabú xi bi 'yò'u. ¹⁵ Pe 'ra de gue'ú bi ñáma'ñú ne bi 'ñena:

—Nuni ra 'ñòhò engá ya ts'ondáhi co rá ts'edi ra

Beelsebú nú'a ra ndá de ya ts'ondáhi.

¹⁶ Ha nu ma'ra mi xipabi da 'yòt'a 'nara nt'udí de mahets'i, pa da 'ñudi ua xi majuaní mrá 'mehni Ajuá. ¹⁷ Pe nura Jesu bi batho te mi beni'ú, hangue bi 'ñembabi:

—'Bú 'nara hnini da hyegue ne da ntuhni sehe, nu'bú da nhuata nú'a ra hmanda mi ja. O nu'bú 'nara ngu da ntuhnise ya mengu de ra ngu, hinda za da 'mú 'nadbú'ú. ¹⁸ Njabutho nehe, nu'bú ra Satá da ntuhní yá mits'ondáhiui, nu'bú da nhuata gathó rá ts'edi'a. Nugui dí xi'ahú njabú ngue'a guí eñhú gue nugui dí engá ya ts'ondáhi co rá ts'edi ra Beelsebú ra ndá de ya ts'ondáhi. ¹⁹ Pe nu'bú gue'a gra òt'e, nu'bú xi ri 'mehniú, ¿con te ma ts'edi engá ya ts'ondáhi? Nú'ú go dá xi'ahú'ú. ²⁰ Nugui dí engá ya ts'ondáhi pe co rá ts'edi Ajuá, hangue pahú gue nura Ndá de mahets'i ya xa zòhò pa da ndá.

²¹ Nu'bú 'nara 'ñòhò xi o rá ts'edi ne ri hñá yá arhma pa ri su rá ngu, nu'bú 'be'tsa xá hño nú'a te pe'tsa ja rá ngu. ²² Pe nu'bú da zòhò ma'na ra 'ñòhò ma'na di o rá ts'edi que gue'a, nu'bú da ntate nú'a bi zòhò ne da hñambabi gathó yá arhma nú'ú mi hu rá múi da mats'i, ne da bepabi gathó nú'a di pe'tsa ja rá ngu pa da jameti'a ne da hyecuabi ma'ra.

²³ Nu'a tó'o hingui 'bú con guequi, gue'a ri contragui, ne nu'a tó'o hingui faxqui ga

munts'a ya gamfri, go gue'a xani.

Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra ts'ondahi bi mengui (Mt. 12:43-45)

²⁴ Nu'bu 'nara ts'ondahi da bonga de ja 'nara 'ñohø da 'ño haburaza ja ra mbonthi hongra ra tsaya, pe nu'bu de guehni hindua tsædi habu, nu'bu da beni ne da 'ñena: "Pøde ga yopa pengui habu ndui 'bui." ²⁵ Ha nu stua yopa pengui e da zædi nú'a ra 'ñohø habu mbi 'bui, da zætua rá mfeni di nja ngu 'nara ngu nú'a xa thoqui xi xá hño, xa 'bast'i ne xi strá nt'axi da zædi, pe hinto di 'buhni. ²⁶ Nepu nú'a ra ts'ondahi'a da ma dua tsi má yoto yá mits'ondahiui ma'na strá nts'o que gue'a, y da zøhø da yæt'a gatho ja rá mfeni nú'a ra 'ñohø y ja da 'mæhni ri gatho'u, y njabu nú'a ra 'ñohø'a ma'na da ts'ocua rá mfeni que rá mædi.

Xa njapi nú'u to'o øtuabi rá noya Ajuá

²⁷ Ts'a mi ña njabu ra Jesu, 'nara 'behña mi 'buhni bi ña nts'ædi ne bi 'ñena:

—iXi njapi nú'a ra 'behña de habu gá 'bui, ne bi tede'i!

²⁸ Pe nura Jesu bi dædi ne bi 'ñena:

—iMa'na xa njapi nú'u to'o øtuabi rá noya Ajuá ne øt'e nú'a ma!

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi (Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹ Ya ja'i 'yo mri munts'i gatho ja rá nthets'i ra Jesu, nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—Ya ja'i de nuya pabya xi ya ts'oja'i, hangue adi 'nara nt'udi ga utuabi pa da bædi ua xi xuá pæncagui Ajuá. Pe nú'a ra nt'udi adi'u hinga ma ga utui, hønse nda'a da t'utuabi, nú'a ra nt'udi de ra bædi Joná. ³⁰ Ngue'a nú'a bi tho ra Joná nú'bu mi dut'a 'nara dahua ne ja bi gohni hñu pa, mi gue'a 'nara nt'udi pa ya me Ninive gue ra Joná go mrá 'mæhni Ajuá. Njabu nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'mæi hñu pa mbo ra hai, y nú'a go gue'a 'nara nt'udi da t'utuabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. ³¹ Nu stí zø ra pa de ra nsæca uenda, nura pa'a ra 'behña nú'a mrá nda de ra hai Arabia ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o ma da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. Ngue'a nura 'behña'a masque xi mi yabu rá hai pe bá ehe e bi 'yøde nú'a ra mfædi mi pæ'tsa ndu ra Salomó. Pe 'bæcua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Salomó, pe masque njabu hinxa ne to'o xa 'yøde nú'a ma. ³² Nehe nura pa de ra nsæca uenda nú'u ya me Ninive ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. Ngue'a nú'u ya me Ninive ngu mi 'yøde nú'a bi mænga ra bædi Joná de nú'a xqui mænga Ajuá, nu'bu nu'u bí dama ñobri 'bestho. Pe 'bæcua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Joná, pe masque njabu hinxa ne to'o xa 'yøde nú'a ma.

Ra ñot'i de ma ndo'yohu

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Jo'o 'nara ja'i to'o da tsøgue 'nara ñot'i ne da ñagui, o da ye'mba 'nara caho. Nu'a da 'yøt'e, da tøta habu da tøte, pa da yot'a gatho mbo ra ngu pa di handi nú'u to'o da yat'i.

³⁴ Nuri dahu gue'u ngu 'raya ñot'i de ri ndo'yohu. Nu'bu ri dahu xá hño, guí hanthu habu guí 'yohu, pe nu'bu ri dahu hingui ho, hinguí hanthu habu guí 'yohu. Njabu ri mfenihu nehe, 'bu 'bui xá hño, nu'bú da za guí 'yohu xá hño ja ra ñot'i, pe nu'bu hingui 'bui xá hño, hinda za guí 'yohu xá hño ngue'a guí 'buhu ja ra 'bexuui. ³⁵ Hangue 'yøthu 'nara ts'edi pa da 'mai xá hño ri mfenihu pa da za guí 'yohu xá hño ne hingui 'buhu ja ra 'bexuui. ³⁶ Nu'bu ri mfenihu 'bui xá hño, nu'bú guí 'yohu ja ra hoga ñot'i ne guí pahu habu guí 'yohu, ngue'a ri mfenihu nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ri 'ñuhu.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Nu mi uadi bi mąnga njabu ra Jesu, 'nara fariseo bi zits'i pa da ñungüi ja rá ngu. Y nu mi zøni bi yat'i'u, ha nura Jesu bi hñudi 'bestho ja ra mexa. ³⁸ Ha nura fariseo xi bi 'yø mi hyandi gue ra Jesu himbi nxu'ye 'met'o pa bi ñuni ngu myá nzai'u. ³⁹ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nu'ahu fariseohu guí njahu ngu ra xat'a vaso ne

ra xat'a manza, xąqui hønse møte ha nu mbo xi rá nts'o. Nu'ahú guí ne guí pønga ri hmihu ja yá thandi ya ja'i, pe oda ri mfenihu ra nthate ne ra nts'o'mui. ⁴⁰ ¡'Nagyá 'bemfenihu! ¿Ha hinguí pahue Ajuá go gue'a bi hyoca maxøgue rá 'bai ra ja'i, de thi rá ndo'yo ne de mbo rá mfeni? ⁴¹ Bá faxhu ya hyoya con gatho ri muihu, y njabu ha, da hnequi gue xá nt'axi ri mfenihu.

⁴² ¡Huecate'ihu nu'ahu fariseohu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a guí 'uecju 'ret'a de ra bexo pa Ajuá de nú'a guí pahu de ra xac'ri ne ra ruda ne gatho ma'ra ya ndapo nú'u hints'u ri muui ndunthi, pe nura hño hinguí ø'tuahu ri miqu'eihu, nixi otho ri hmatehu co Ajuá. Xá hño guí umfu Ajuá nú'a rí 'ñepabi de ya t'øt'e guí pahu, pe ma'na mahyoni hingui pumfrihu guí 'yøthu nzantho ra hño ne guí pe'tshu ra hmate co Ajuá.

⁴³ ¡Huecate'ihu nu'ahu fariseohu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a nzantho guí ne guí hñuhu ja ya hoga hudi dega nsu ja ya nija, ne nzantho guí nehü dra zenjua'ihu co ndunthi ra t'equ'eija ya tai.

⁴⁴ ¡Nú'ahu gyá xahnatehu de ra ley, ne nú'ahu gyá fariseohu, 'nagyá yohmihu! ¡Huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a nu'ahu guí ts'ocuahü yá mfeni ya ja'i, guí njahu ngu ya nt'agui hingui hnequi, ha 'rani ya ja'i

mañá de gue'u pe nixi paḍi'u tengu rá nts'o mbo.

45 Nepu bi daḍi 'nara xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'ihe, ora guí ma njabu, guí ñama'ñu de guecje nehe núje dyá xahnatehe de ra ley.

46 Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—¡Huecate'ihu nu'ahu gyá xahnatehu de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ihu nehe! Ngue'a guí japhu ya ja'i da 'yøt'a 'raya t'øt'e nú'u hingui tsa da 'yøt'e, pa guí eñhu gue njabu da za da denba rá ley Ajuá, ha nu'ahú nixi guí øtuahu nurá ley'a, ja ra uenda guí tutuahu ya ja'i 'nara 'bats'i xi rá hñu y ni ts'u hinguí faxhu da ndude.

47 ¡Huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a guí yopa hocuahu yá pantyo ndu yá 'mehni Ajuá nú'u bi hyose ndu ri xitahu. 48 Njabu ri hnequi gue guí tenbathohu yá 'mai ndu ri xitahu, ngue'a nú'ú go gue'u bi hyo nuya 'mehni'u, ha nu'ahu go guí yopa hocuahu yá pantyo, hangue ri hnequi gue 'nada ri mfenihu co ndu ri xitahu.

49 Hangue sehe Ajuá go gue'a xqui 'ñena co rá danga mfadi'a: “Nú'ú ma ga penpa ma 'mehni nú'u da mangu ma noya, pe 'ra de gue'u ma da hyo'u, ha nu ma'ra ma da utsa'u.” 50 Hangue nuya ja'i 'buihya, Ajuá ma da hñá'mba nguenda'u de gatho yá maça ji yá 'mehni Ajuá xa mfani desde bi mudi ra ximhai,

51 desde ra Abé asta ra Sacaría nú'a bi tho mbo ra ndanija guetbu ja ra ata. Hangue nugui dí xi'ahu gue Ajuá ma da 'yambabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya de nú'u ya hoja'i xa tho.

52 ¡Huecate'ihu nu'ahu gyá xahnatehu de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a go ose ri 'yehu rá mfadi de ra maça noya, pe nu'ahú ni guí hophu ma'ra to'o da nehma da baḍi, ha ni gue'ahu hinguí ne guí pahu.

53 Nu mi uadi bi mangu njabu ra Jesu, ya xahnate de ra ley ne ya fariseo xi bi bø yá cue con gue'a, nepu bi mudi'u xi bi 'yøt'ua ndunthi ya nt'ani, 54 ngue'a mi ne xa 'yøde'u da ñama'ñu'a pa njabu xa za xa ñapabi'u.

12

Jamasuhu de ya ts'o nt'udi de ya fariseo ya yohmi

1 Nepu de gue'a bi munts'a ya 'motho gá ja'i, y co yá ndunthi'u mri net'ase 'na ngu ma'na. Y nura Jesu bi mudi bi zofo 'met'o sehe yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Jamasuhu de yá ts'o nt'utuate ya fariseo, ngue'a nú'ú xi ya yohmi, ne yá nt'utuate nja ngu ra nzoi tsini. 2 Pe ma da zø ra pa da fatuabi yá nt'utuate gue xá nts'o, ngue'a gatho nú'a t'aguibya, 'nara pa ma da hnequi, ne gatho nú'a t'øt'e mant'aguibya, ma da zø ra pa da faḍi. 3 Hangue nugui dí xi'ahu gue gatho nú'a guí mañhu mant'agui, 'mefa ma

da fadi habaraza, y gatho nú'a guí mañh dega njone 'namb, nu'á ma da hma nts'edi pa da nt'ode habaraza.

To'o mahyoni gui tsuh
(Mt. 10:28-31)

4 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nú'ah guí 'yohu con guequi, oxqui tsuh nú'a to'o da ne da hñac'a ri tehu ne 'mefa ya hinda za te da 'yø't'a'ih. 5 Nugui dí xi'ah, gue nu Ajuá hønse go gue'a mahyoni gui tsuh'a, ngue'a nu'á da za da hñac'a ri tehu, ne pe'tsa ra ts'edi pa da mehn'ah ja ra nidu nehe.

6 Ya zi ts'int's'u hints'u ri muui asta 'ba cut'a por ngudmi, ¿ha ngue ha? Masque nu'á hini muui ndunthi, pe Ajuá hinhya'mu ri pumfri ni 'na de gue'u. 7 Xihma'ih, gue asta ri stah Ajuá padi ri hangu'u. Hangué ogui tsuh, ngue'a ma'na grí muuih que nuya ts'int's'u.

Nú'u to'o damajuani de ra Jesu ja yá thandi ya ja'i

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 Ne dí xi'ah gue gatho nú'u to'o ma da mangua ja yá thandi ya ja'i gue xa gamfrigui, necagui ma ga mangua ja yá thandi yá enxe Ajuá gue majuani xa gamfrigui. 9 Pe nu'u tó'o tsu ne cōngagui ja yá thandi ya ja'i, necagui ma ga mā ja yá thandi yá enxe Ajuá gue nu'á hinstá padi.

10 Nu'a tó'o da ñama'ñ de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, Ajuá da pumbabi; pe nu'a tó'o da

ñama'ñ de ra Maça Ndahi, nu'á hinda pumbabi'a.

11 Nu sta ts'ix'ah ja yá nija'u o ja yá thandi ya nzaya o ja ma'ra ya nda de ya hnini, oxqui tu ri mañh nda'a ma gui thadih, nixi oxqui beñh 'met'o nda'a ma gui mañh, 12 ngue'a nura ora gui ñah, rá Maça Ndahi Ajuá ma da 'ñu't'ah nda'a rí 'ñepi gui mañh.

Jamasuh de ra nc'at'abojá

13 Nepu 'na de nú'a ra hmuntsja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, xipa ts'u ma cu da 'racagui nú'a rí 'ñepqui de nú'a bi zogahe ndu ma dadahe.

14 Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xi'a'i, ¿pa te guí xiqui njabu? ¿Xi to'o xa hñucaguiga dega nzaya o dega hyeca hai?

15 Nehe bi 'ñena:

—Jamasuh pa hingui hyøcuah yá hño ra ximhai ne gui ne gui pe'tshu'u, ngue'a hingue po ya hño de ra ximhai ma da nja rá te ra ja'i.

16 Nepu bi xipa 'nara 'bede nú'a ra hmuntsja'i, ne bi 'ñembabi:

—Mí 'bui 'nara 'ñøhø xi mi pe'tsa ndunthi yá hño, y nuyá hai nehe bi unga 'nara danga sofo. 17 Nepu nú'a ra 'ñøhø bi 'ño rá mfeni ne bi 'ñena: “¿Te ga øtbya gue otho habu ga pe'tsa gatho ma sofo?” 18 Y nu'á bi beni ne bi 'ñense: “Ya dí padi te ma ga øt'e, ma ga yø'ta nuy ma troha, ne ma ga hoca ma'ra ma'na dya dangui, ne ja ga øtni gatho

ma sofo ne gatho nú'a ma'na te dí pe'tsi. ¹⁹ Y nu xcrá juadi ga pe'tsni gatho, nu'bú ga embabi ma te: Nubyá ha, jani gatho nú'a te gui hyoni pa ndunthi ya jeya da 'ñepu. Nubyá da za gui ntsaya, gui ñuni, gui ntsithe, gui johya ndunthi." ²⁰ Pe Ajuá bi 'ñembabi nú'a ra 'ñohø: "Nagrá 'bemfeni, núbya dí nxuui ma gui tu, y gatho nú'a guí pe'tsi, ma gui tsopu nixi guí padi pa to'o." ²¹ Njabutho nehe nú'a to'o xa munts'a ndunthi yá hño pa gues'e'a, pe nu sta du, ma da hño ya ja rá thandi Ajuá.

Ajuá ri su gatho yá batsi
(Mt. 6:25-34)

²² Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá dí xi'ahu, ogui tu ri muihu de nú'a te gui tsihu nixi nú'a te gui hyehu. ²³ Ngue'a nuri tehu ma'na ri muui que ra hñuni, ha nuri ndo'yohu ma'na ri muui que ra he. ²⁴ Hyanthu ya ca, nu'ú hingui pot'i nixi xofo, nixi otho yá troha, pe Ajuá go gue'a ri 'uini'u. ¡Pe nu'ahu ma'na grí muuihu que ya ca, ne ma'na grí muuihu que nu'araza ya ts'intsu! ²⁵ ¿To'o 'na de gue'ahu nú'a da hñuxa má ts'u rá hñets'i de rá ts'edise? Ni 'na hinda za da 'yøt'a njabu. ²⁶ Nu'bú ¿hanja guí tu ri muihu po ma'ra ya t'øt'e de ri tehu?

²⁷ Hyanthu ya døni hanja gra nhye. Nu'ú hingui het'i nixi pe ma'na ra 'befi, pe ma'na ri hnequi mahotho que yá hoga he ra nda Salomó

masque mri hñe mahotho'a. ²⁸ 'Bu Ajuá heta ya ndapo nú'u 'ba ja ra mbonthi da ndømbya, ne rixudi dra c'u'tsi ne dra ts'at'i, xi nu'ahu, ¿hanja hinguí camfrihu gue Ajuá ma'na da he't'ahu que gue'u? ²⁹ Hangué odi oda ri mfenihu nú'a te gui tsihu ne nú'a te gui hyehu, ne odi tu ri muihu nú'a te ri 'be'a'ihu. ³⁰ Ngue'a gatho nú'u ya ja'i hingui camfri, nzantho oda yá mfeni nú'a te da zi ne te da hye, ne tu yá muihu 'bu te 'bepabi. Pe ri Dadahu nú'a bí 'bu mahets'i, nu'á padi xá hño te gatho øt'ahu ra 'bedi. ³¹ Nu'ahu, nu'a guí 'yøthu, 'møt'o hyoñhu hanja da za gui 'buhu xá hño ja rá hmanda Ajuá, y nu'á da 'ra'ahu gatho nú'a te gui hyoñhu.

Pe'tsa ri hño hu nuni mahets'i
(Mt. 6:19-21)

³² Ma zi t'uca taxo deti'ihu, ogui tsuhu nú'a te da 'be'a'ihu, ngue'a Ajuá ri Dadahu go gue'a rá paha pa gui 'buhu ja rá hmanda'a, ne nu'á ma da su'a'ihu. ³³ Hangué pahu gatho nú'a guí pe'tshu, ne hyecuabihu ya hyoya, njabu guí øt'a ri 'mø'tsihu nuni mahets'i nú'a hinhya'mu da thegue nixi da ts'oqui, ne nuni hinda za da yut'a ya be pa da bep'ahu, nixi ya zu'ue hinda zip'ahu nú'a xcá pe'tshu. ³⁴ Ngue'a habu ja ri 'mø'tsihu, ja guehni oda ri mfenihu.

Hñocju ne ndø'mhu ngu 'raya hoga 'bego

35-36 Hñocju ne ndø'mhɥ. Njahɥ ngu 'raya hoga 'bɛgo di zø yá ñot'i ne tø'ma yá hmu sta menga ja 'nara ngo dega nthati, ha nu sta gant'a ra gosthi, nu'ú 'bestho da xocuabi. 37 Ma da johya ndunthi nú'ú ya 'bɛgo di nuhu sta zø yá hmu. Nugui dí xi'ahɥ gue nura hmu'a da mø ra mexa ne da 'ñei da 'uini. 38 Masque 'bɥ da zøhø made ra xuui o ante da hyats'i, ma da johya ya 'bɛgo nú'ú da ts'udi di nuhu. 39 Nehe dí xi'ahɥ, 'bɥ 'nara ja'i di pahma ha'mɥ da zøhø ra be ja rá ngu, nu'bú nura ja'i'a hinda 'ñaha, di su rá ngu pa hinda hyopabi ra be da yat'i da bepi. 40 Hangué ne'a'ihɥ ndø'mihɥ, ngue'a nú'a ra pa nixi gri beñhɥ, gue'bɥ xcri thamfrihɥ ma dua yopa pengui Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'bɛgo ne ra ts'o'bɛgo

(Mt. 24:45-51)

41 Nepɥ ra Pedro bi 'yambi ne bi ñena:

—Ma zi Hmu'i, xi nuna 'bede ja juadi gá ma, ¿ha gue hønse pa guecje, o pa gatho ya ja'i?

42 Nepɥ ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Xi 'nara hmu de 'nara ngu, 'bɥ da bøni da ma, ¿to'o da zocuabi rá 'bɛfi pa da su ne pa da 'uimba gatho yá mɛfi? Da zocuabi 'nara hoga 'bɛgo nú'a pa da su gatho, ¿ha ngue ha? 43 Xi da johya nú'a ra 'bɛgo nu sta zø rá hmu di øt'a gatho ngu nú'a xqui zocuabi. 44 Majuani dí

xi'ahɥ, gue nú'a ra hmu ma da hñuxa nú'a ra hoga 'bɛgo pa da supa gatho nú'a di pɛ'tsa ja rá ngu. 45 Pe nu'bɥ nú'a ra 'bɛgo to'o bi ts'ogui pa da supa rá 'bɛfi rá hmu, da beni gue hi'me dua penga rá hmu, nepɥ nu'a da mudi da na'mbabi yá mi'bɛgoui ne ya 'behña nú'ú ri 'mɛgo pa da 'uinga ya mɛfi, y nu'a go xi dri ñuni ne dri nti. 46 Ha nurá hmu da zøhø nú'a ra pa'a hindi tø'mi. Nu'bú nura 'bɛgo'a ma da castiga rá hmu ngu ma da ncastiga nú'ú ma'ra ya ts'o'bɛgo.

47 Nu'a ra 'bɛgo paði xá hño nú'a rá hne rá hmu, ne hinda 'yøt'e, nú'a xi dra castiga co ya mɛfi. 48 Pe nu'a ra 'bɛgo hindi paði xá hño tengu rá 'bɛfi rá hmu, ne hinda mɛfi xá hño, dra castiga pe hinga ndunthi ngu nú'a ma'na. Ngue'a nu'a tó'o da t'ent'ua rá 'yɛ ndunthi ra 'bɛfi, go gue'a ma'na ma da tha'mba nguenda. Ne nu'a tó'o da t'umbabi ndunthi pa da su, gue'a nehe ma da t'ambabi ndunthi.

Po rá ngue ra Jesu ma da hyegue ya ja'i

(Mt. 10:34-36)

49 Nugui ngue'a stuá ehe nuua ja ra ximhai, ma da nja ya nt'atsate ne ya hegue po rá nguécagui, ne dí ne da njabɥ 'bestho. 50 Ne nugui pɛ'tsi ga thogui ndunthi ya ugui ne ya ts'othogui, ne dí ne da njabɥ 'bestho. 51 Guí hu ri muihɥ gue ngue'a stuá ehe hinda ma da nja ra tuhni ja ra ximhai. Hina, ngue'a por guequi ma

da nja ya hegue ne ya tuhni.
⁵² Desde núbya pa dí ñepu, 'bu 'nara 'mai di 'bui cut'a dya mengu, nu'ú ma da ntunse ne da hyegue po rá nguequi; 'bu di 'bui hñu nú'u hinguí camfrigui, da utsa nú'u má yoho camfrigui, ha nu'bu di 'bu yoho nú'u hinguí camfrigui, da utsa nú'u má hñu. ⁵³ Ya dada da utsa yá t'u, ha nuya t'u da utsa yá dada. Ya nana da utsa yá t'ixu, ha nuya t'ixu da utsa yá nana. Nuya suegra da utsa yá ts'ihue, ha nuya ts'ihue da utsa yá suegra.

Ya nt'udi de te bra ñehe
 (Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ora gui hyanthu da njaxa ya guui lado yhyadi, 'bestho guí eñhu gue ma da 'uai, y majuaní da 'uai. ⁵⁵ Ora da mudi ya panthi, guí eñhu gue ya ma da zø ra pahyadi, y majuaní ya ma da njabu. ⁵⁶ ¡'Nagyá yohmihu! 'Bestho guí huxhu nguenda nú'a ma da nja ngue'a guí hanthu nú'a ri hnequi ja ra ximhai ne mahets'i, pe ¿hanja hingo guí huxhu nguenda de nú'u ya nt'udi ri hnequibya pa gui pahmahu to'ogui?

Cohu 'nara cohi co ri ncontrahu
 (Mt. 5:25-26)

⁵⁷ ¿Hanja hinguí beñhu de sehe'ihu nda'a xá hño gui 'yøthu y nda'a hina? ⁵⁸ Nu'bu 'na to'o da zix'a'i pa ja ra ts'utbi, nu xcri 'yohu ja ra 'ñu, 'ramanu gui cohui 'nara cohi de grí yosehu, pa njabu

ya hinda zix'a'i ja ra nzaya, ngue'a nu'bu gui tsøñhu ja ra nzaya, nu'a da 'bepa ra polecia da zix'a'i, ha nú'a ra polecia ma da go'a fadi. ⁵⁹ Y de guehni hinguí pøni asta hinguí jut'i gatho nú'a gri tu.

13

Mahyoni gui ñobrihu de ri ts'oquihu

¹ De nuya pa'u bi zønga 'raya ja'i habu mi 'bu ra Jesu pa bi xipabi gue ra Pilato xqui hyo 'raya me Galilea. Nú'u ya me Galilea xqui zønga Jerusale pa da hyo 'raya mbo'ni dega hña'ti pa Ajuá, nepu nura Pilato bi manda da tho'u, y nuyá ji'u bi nthants'ui yá ji ya mbo'ni. ² Y nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha guí hu ri muihu bi t'ø'tuabi njabu nú'u ya ja'i ngue'a ma'na myá 'yøt'ats'oqui que ma'ra ya me Galilea? ³ Hina. Pe nu'bu nú'ahu nehe hinguí ñobri de ri ts'oquihu, ne'ahu ma gui 'medihu nehe ngu bi 'medi'u. ⁴ Xi nú'u 'ret'amahñato ya ja'i bi ze'ma ra torre de Siloé, ¿ha guí hu ri muihu gue ma'na myá 'yøt'ats'oqui'u que gatho ma'ra ya me Jerusale? ⁵ Hina, pe nu'bu hinguí ñobrihu de ri ts'oquihu, gatho ma gui 'medihu nehe ngu bi 'medi'u.

Ra 'bede de 'nara 'bai gá igo nú'a himbi nøgue yá fruta

⁶ Y ra Jesu bi xipa 'nara 'bede ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—'Nara 'ñøhø mi pe'tsa 'na 'bai ra igo ja rá ua'obxi, y 'nara pa bi ma bá c'a'tsi ua

di togue yá fruta, pe hinte bi zudi. ⁷ Nepu nú'a ra me ua'obxi bi 'ñembabi nú'a rá mēfi mi mpε ja ra ua'obxi: "Dí ne gui tseca nuna ra 'bai gá igo, ngue'a ya hñu njeya stá ehe dí handi ua di togue yá fruta, pe hinte stá tsudi. Hanguε ζpa te hōnse xa hñanga ndunthi ra hai habu 'bai, ne hinte ri uni?" ⁸ Nepu bi 'ñenga nú'a ra mēfi dega ua'obxi: "Pode hina, hinga tseca, ma ga fōnba ra hai ne ga u'ti. ⁹ Xama njabu da unga yá fruta, pe nu'bu hinda uni, nu'bú ha, ga tseca."

'Nara pa dega tsaya ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'behña mrá nc'ostha

¹⁰ Nepu 'nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'bu ja 'nara nija mi xahna ya ja'i. ¹¹ Ne mi 'buhni 'nara zi 'behña mi hñeni, ya mi pe'tsa 'ret'amahñato njeya mi njabu. 'Nara ts'ondahi xqui japi da nc'ostha, nixi himi tsa da juanga rá ndo'yo ni 'na tai. ¹² Nu mi hyandi ra Jesu bi zofo ne bi 'ñembabi:

—Naná, nubyá ya xca ñani de ri hñeni.

¹³ Nepu nu'a bi hñuxa yá 'ye ja ra zi 'behña, y nú'a ra ora'a 'bestho bi za bi juanga rá ndo'yo xá hño, ne bi mudi bi xocambeni Ajuá. ¹⁴ Pe nura nda de ra nija bi bō rá cue ngue'a ra Jesu bi 'yøthe nú'a ra zi 'behña ha mrá pa dega tsaya ra pa'a, ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Dí pe'tshu 'rato ma pa pa ga mpefihu. Y nú'u ya pa'u 'bu tsu'ahu ya hñeni, ua eh pa da

t'øthe'ihu. Oxqui ma go gui eh nú'u ya pa dega tsaya pa da t'øthe'ihu.

¹⁵ Nepu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Nagyá yohmihu, ζha gue hinguí xo'thu ri ndamfrihu o ri burruhu pa gui tsixhu da ntsithe masque ra pa dega tsaya? ¹⁶ Ha nuna zi 'behña xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá, ha ra Satá xa japi xa hñeni ya øt'a 'ret'amahñato njeya, ζha gue hiní 'ñepabini da t'embabi nú'a pe'tsni masque ra pa dega tsaya?

¹⁷ Y nu mi mangua njabu ra Jesu, gatho nuyá ncontra mi 'buhni bi me'tsa yá tsa de nú'a bi mañ'a. Pe nu ma'ra ya ja'i mri xocambeni Ajuá nu mi hyanda ya danga t'øt'e mi øt'a ra Jesu.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahu 'nara 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. ¹⁹ Nu'a nja ngu 'nara zi nda dega mostasa nú'a da mot'a 'nara 'ñøhø ja rá huahi. Y nu'a da nte xi dra dangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'intshu.

Ra 'bede de ra nzoi

(Mt. 13:33)

²⁰ Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahu ma'na ra 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. ²¹ Nurá hmanda Ajuá ri nhyehui ra nzoi nú'a bi mant'a 'nara 'behña co ngu 'nate kilo ra arina pa da hyoca ya thuhme. Bi mant'i xá hño asta xi

bi ntsini gatho ja ra arina, masque mi 'na zi tui ra nzoi.

Ra ts'i'ma gosthi
(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Ha nura Jesu bi sigui rá 'ñu pa rí ma Jerusale. Bi thogui ja 'raya danga hnini ne ya t'uca hnini pa mi xahna ya ja'i. ²³ Y 'nara ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ndada, ¿ha gue 'na tui ya ja'i nú'u ma da mpøhø?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

²⁴ —'Yøt'a ra ts'edi gui cut'a ja ra ts'i'ma gosthi nú'a rí ma pa ja ra te pa nzantho. Nugui dí xi'a'i, gue ndunthi di nehma da yut'ini, pe ya hinda za. ²⁵ Nja ngu de stí got'a ra gosthi nú'a to'o rá meti 'nara ngu, njabu nu'ahu 'mefa ja gri ganthmahu ne gri eñhu: “Ma zi Hmu'ihe, xogahe ra gosthi.” Pe nu'á ma da dadi ne ma da 'ñeñ'ahu: “Hindí pa'a'ihu, nixi dí padi habu gyá menguhu.” ²⁶ Nepu nu'ahu ma gui 'ñembabihu: “¿Hanja hinguí pacje? gue ndrí ñuñhu ne ndrí ntsithehu, ne ja ma hninihe go gue'i gá 'ñutcahe ri noya.” ²⁷ Pe nu'á ma da 'ñeñ'ahu: “Dí xi'ahu gue hindí pa'a'ihu, nixi dí padi habu xqui 'ñehu. Rí maha de guecua, gatho nú'ahu gyá 'yøt'ats'oquihu.” ²⁸ Y ra ora'a ja guehni ma gui nzonihu ne ma xi da du ri muihu ndunthi nu xcrí hyanthu ndu ri mudi xitahu ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo, ne gatho yá 'mehni Ajuá di 'bahu habu bí manda Ajuá, y nu'ahu hinda ma da tho'ahu gui

cuthu, ma gui cohihu thi. ²⁹ Ne ma dua ehe ya ja'i de haburaza maxøgue de ra ximhai, desde bøxhyadi asta yuhyadi, ne desde mahuifi asta mac'angui, y ma da yut'i'u nuni habu bí manda Ajuá ne ma dí hñudini'u ja ra mexa pa da ñuni. ³⁰ Y nura pa'a nu'u tó'o ya danguibya, ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, ma da ndangui'u.

Ra Jesu bi du rá muí po ya me Jerusale

(Mt. 23:37-39)

³¹ Y ja nú'a ra pa'a bi zø 'raya fariseo há mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembabi'a:

—Rí ma de guecua, ngue'a nura ndá Erode ec'a'i da hyo'i.

³² Y nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha bá xiphu nú'a ra c'uamba ja'i'a gue nugui nubya ne rixudi ma ga sigui ga enga ya ts'ondahi ne ga øthe ya da'thi asta hinga juata ma 'bøfi. ³³ Ne nu xcrá juata ma 'bøfi de guecua ga ju ma 'ñu ga ma pa Jerusale, ngue'a ja guehni nzantho xa thopa yá 'mehni Ajuá, hangue ja grá mani nehe.

³⁴ ¡Nú'ahu gyá menguhu Jerusale, go gue'ahu gui c'anhú co ya do gatho nuya 'mehni xuá pchn'ahu Ajuá y asta gui hohu! ¡Hangu ya 'mi'qui dá ne ga munts'ahma gatho ri batsihu, dá nja ngu 'nara zi øni munts'a yá batsi pa da huit'si ja yá hua, pe nu'ahu hinhya'mu gá ne gá 'yødehu! ³⁵ Pe

desde nubya Ajuá ma da hyεc'asεh_u ri nijah_u. Ne dí xi'ah_u gue ya hingui yopi gui hyandgaguih_u asta hinda zø nú'á ra pa gui ñeñh_u: “Xi njapi nuni to'o xuá mehna Ajuá ma Hmuh_u.”

14

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñøhø nú'á mi neni

¹ 'Nara pa dega tsaya bi ma ra Jesu da ñunga ja rá ngu 'nara ndá gá fariseo, ha nu ma'ra ya fariseo mi sutho de nú'á mi øt'e. ² Ne ja guehni mi 'b_uhni 'nara 'ñøhø xi mi neni'á. ³ Nep_u nura Jesu bi 'yambabi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi:

—¿Te m_anga ja ra ley, ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi ja ra pa dega tsaya, o hina?

⁴ Pe nu'ú ni 'nara noya himbi d_adi, bi hmetho. Nu'b_u ra Jesu bi hñuxa rá 'yε ja nú'á ra 'ñøhø mi neni, ne bi 'yøthe ne bi mehni da ma. ⁵ Nep_u bi 'ñembabi ya fariseo:

—¿To'o 'na de gue'ah_u 'b_u da zo 'nari burruh_u o 'nari nd_amfrih_u ja 'nara poso, nep_u hingui hñ_aih_u ngue'á ra pa dega tsaya?

⁶ Y nu'ú himbi za te bi d_adi.

Ya m_adi hudi ja 'nara ngo dega nth_ati

⁷ Ha ra Jesu bi hyandi mi tsøhø nú'á xqui ts'ohni ja ra hñuni ne mi huahni'á ya m_adi hudi pa da hñudi ja ra mexa, nu'b_u nú'á bi umbabi'á 'nara ts'ofu ne bi 'ñembabi:

⁸ —Nu'b_u dra ts'ohn'a'i ja 'nara ngo dega nth_ati, ogui hudi 'bestho ja ya m_adi hudi, xi'b_u da zøhø ma'na nú'á xa ts'ohni ne ma'na dri ts'apa mfeni que gue'i. ⁹ Nep_u nú'á to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “Tsocuab_u ra hudi nuni ma'na.” Y nú'á ra ora'á 'nara 'betsa pa gue'i, y gui 'bai ua hudi asta ja ra ñ_ani. ¹⁰ Nu'á mahyoni gui 'yøt'e nu'b_u dra ts'ohn'a'i ja 'nara hñuni, hñudi asta ja ra ñ_ani, pa nu sta hyant'a'i nú'á to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “¿Hanja asta ja gui hucua? Thogui rí ma nuni asta ja ya m_adi hudi.” Y njab_u h_a, da hyanda nú'á ma'ra di huhni ja ra mexa gue xi ts'ap'a mfeni nehe'i. ¹¹ Nugui dí xi'ah_u, nu'á tó'o ri 'ñexase de rá mfeni ma da 'bε rá tsa, pe nu'á tó'o hini 'ñexase, da t'e'tsua rá nsu.

¹² Y bi 'ñembabi ra Jesu nú'á to'o xqui zohni:

—Nu'b_u gui beni gui unga 'nara hñuni o 'nara nt'oxi nuua ja ri ngu, oxqui zohni hønse ri amigo, nixi ri cu, nixi hønse nú'á te ri njauí, nixi nú'á ri 'nangu ja te pε'tsi, ngue'á nu'ú 'nara pa da zohn'a'i nehe, y njab_u da co'ts'a'i ngu nú'á xcá 'yø'tuabi. ¹³ Nu'á gui 'yøt'e, ora gui øt'ango, zohna ya zi hyoya, ne nú'á ya zi da'thi xa nza yá ndo'yo hingui tsa da 'ñ_ani, ne ya zi doua, ne ya zi goda. ¹⁴ Nú'á ya zi ja'i'á hinda ma da co'ts'a'i de nú'á gui 'yø'tuabi'á, pe 'mεfa de rá ñoho ra 'm_ai nu xcrí yopa nte con gatho nú'á ma'ra to'o xa

'yøt'e xá hño, ma gui hñanga ri thaha co ndunthi ra johya.

Ra 'bede de 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango

¹⁵ Y nu mi 'yøde njabu nú'ua ya ja'i mi huhni ja ra mexa, 'na de gue'ua bi 'ñembabi ra Jesu:

—Tengu da johya nú'a to'o ma da hñudi da ñuni de guehni habu bi manda Ajuá.

¹⁶ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango ne bi mehna yá 'bego pa da zohna ya ja'i. ¹⁷ Nepu nu mi zø ra

ora pa ra nt'oxi, bi menpa ra noya co 'nara 'bego pa bá embabi gatho nú'ua xqui mbitabi: “Ya maha 'na, ya bí jabu ra mexa xa nthoqui pa gue'ahu.” ¹⁸ Pe gatho nú'ua xqui mbitabi bi mudi bi 'ya ra pumbate ngue'a bi 'ñotho yá luga. Nu'a rá mudi bi sipi bi 'ñena: “Gui pungui, pøde hinda za ga ma. Ja núbya dá juadi dá tanga 'nara hai, y mahyoni ga ma ga c'a'tsi.”

¹⁹ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Stá tanga cut'a nt'ei ya ndamfri, y dí adi gui pungui, hinda za ga ma, ngue'a mahyoni ma ga nu ua da mpefi xá hño.”

²⁰ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Ja núbya dá juadi dá nthati, otho ma luga ga ma.” ²¹ Ha nu mi menga nú'a ra 'bego ja rá hmu, bi xipabi te gá dadi cada

'na nú'ua xqui mbitabi. Nu'bú nura hmu xi bi bø rá cue ne bi 'ñembabi rá 'bego: “Rí ma ja ra tai ne ja ya 'ñu de ra hnini ua tsincua gatho nú'ua gui tsapu, gatho ya zi hyoya ne nú'ua xa

nza yá ndo'yo ne hingui tsa da 'ñani, ne ya doua, ne ya goda, pa ga ñu'me'ua.” ²² Ne ya 'mefa nura 'bego bi 'ñembabi rá hmu: “Ya stá øt'a nú'a gá xicagui, pe ponguitho ya hudi de ja ra mexa.” ²³ Nepu nura hmu bi 'ñembabi rá 'bego: “Nubyá rí ma ja ya dā'ñu ne ya t'uca 'ñu nú'ua 'ranga ja ya mbonthi, y gui ja gui tsi gatho nú'ua gui tsudi pa da ñuxa nuya hudi ponguitho ja ma mexa. ²⁴ Ngue'a nugui dí ma gue nú'ua dá mbitabi ra mudi, ni 'na de gue'ua hinda ñuni con guequi.”

Nú'ua to'o da za da dena ra Jesu

²⁵ Ndunthi ya ja'i mri dena ra Jesu, y nu'a bi mpants'i ne bi 'ñembabi'ua:

²⁶ —Nu'a tó'o ne dua nxadi, mahyoni ma'na da madigui que rá dada, ne rá nana, ne rá 'behña, ne yá batsi, ne yá cu, ne rá tese; pe nu'bu hina, hinda za. ²⁷ Ha nu'a tó'o hinda 'ñei da dengagui masque da 'bedi gatho, hinda za ga øt'e ma nxadi'a. ²⁸ Xi'bu 'nara ja'i da beni da hyoca 'nara danga ngu, zha gue hinda beni 'met'o te gatho mahyoni pa da uadi da hyoqui? ²⁹ Pe nu'bu hinda beni 'met'o, ne 'bu hønse bi futua rá ua rá ngu, nepu ya hinda juati, y gatho nú'ua to'o da hyandi ma da nthede de gue'a, ³⁰ ne da 'ñena: “Nuna 'ñøhøni hønse bi mata rá 'befi, ya himbi za bi juati.”

³¹ O xi'bu 'nara nda beni da 'ñøt'atuhni co ma'na rá mindai nú'a pe'tsa 'nate 'mo

ya soldado, ¿ha gue hinda beni 'met'o ua da za da ntate co nú'u 'ret'a 'mo yá soldado? ³² Y nu'bu da beni 'met'o gue hinda ntate, da menpa ra noya ma'na rá mindauí nú'a bra 'ñe yabutho, gue ya hinda ntunhui. ³³ Hangué nugui dí xi'ahu, toraza de gue'ahu nu'bu hinguí tsogui gatho nú'a guí pe'tshu, hinda za dua nxadi'ihu.

Rá ts'edi ra u
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ Nura u xá hño, pe nu'bu ya bi 'be rá hño, ¿hanja da za da yopa cuqui? ³⁵ Ya hinguí ho nixi pa dra thants'a ja ra hai de ya huahi, nixi pa da t'u'tua ja yá ua ya ndapo, nixi pa ni 'nara t'ot'e ya hinxá hño, hangue dra føtbu. Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

15

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'm'edi
(Mt. 18:10-14)

¹ Ndunthi ya 'ñatsa nguxboja ne ndunthi ma'ra ya ts'oja'i bi ma bá tsudi ra Jesu pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. ² Hangué nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi ñama'ñu de gue'a, ne mi ena:

—Nuni ra 'ñøhø nzantho ñauí ya ts'oja'i ne ri ñuni con gue'u.

³ Nepu ra Jesu bi xipa 'nara 'bede, ne bi 'ñembabi'u:

⁴ —Xi'bu 'na de gue'ahu 'bu gri pe'tshu 'na nthebe ya deti pe 'bu gui 'behu 'na de gue'u, ¿ha gue hingue gui

tsohani nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto pa gui maha ja ra mbonthi pa gua hoñhu nú'a xcá 'bedihu asta hinguí tsuhu? ⁵ Y nu xqui tsudihu'a gui 'yents'a ja ri xi'nxihu co ra johya ne gui tuxhu. ⁶ Nepu gui zoñhu gatho ri amigohu ne ri 'nanguhu ne gui 'ñembabihu: “Ma ga johyahu, ngue'a ya stá tsudi nú'a ma deti stí 'behmaha.”

⁷ Hangué dí xi'ahu, njabutho nehe 'bu 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, da nja ra johya mahets'i, que nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto ya ja'i beni gue 'bui xá hño ne hu yá mui gue hinga mahyoni da ñobri.

Ra 'bede de 'nara boja xqui 'm'edi

⁸ O ne 'nara 'behña pe'tsa 'ret'a ya boja ne da 'bedi 'na, da tsø ra ñot'i ne da mpaxi 'ramats'u pa da hyoni asta hinda zudi. ⁹ Ha nu sta zudi'a, da zohna gatho yá mpađi ne yá 'nangu ne da 'ñembabi: “Ma ga johyahu, ngue'a ya stá tsudi nú'a ra boja stí 'behmaha.” ¹⁰ Hangué nugui dí xi'ahu, njabutho nehe 'bu 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, nu'bú yá enxε Ajuá bí øt'ango nuni mahets'i.

Ra 'bede de ra nanat'u

¹¹ Ra Jesu bi 'ñena nehe:

—'Nara 'ñøhø mi pe'tsa yoho yá t'u, ¹² nepu nú'a mbatsi bi 'ñembabi rá dada: “Papá, dí ne gui 'racagui nú'a rí 'ñepcagui de nú'a guí pe'tsi.” Nu'bú nura dada bi mudi bi hecuabi yá hño, ne bi umbabi yá t'u. ¹³ Nepu de ya xqui

thogui 'raya pa, nú'a ra t'u mbatsi bi munts'a gatho nú'a xqui t'umbabi ne bi hñats'i, ne bi bõni de guehni, bi gu rá 'ñu bi ma pa ma'na ra hai yabu habu bá tegue gatho rá boja ja 'nara 'mui xi xmá nts'o. ¹⁴ Pe nu mi degue gatho nú'a mi ha, bi nja 'nara danga thuhu ja nú'a ra hai'a, ne nu'á bi mudi bi sufri co ra thuhu. ¹⁵ Nepu de guehni bi ma bá apa ra 'befi 'nara 'ñohø de nú'a ra hai'a. Y nura 'ñohø'a bi umbabi ra 'befi ne bi mehni da supa yá ts'udi. ¹⁶ Y ra ora mi ñunga ya ts'udi, nú'á mi nehma da zi nú'a mi tsi'u, ngue'a xi mi tsu ra thuhu, pe hinto mi huequi pa da t'umbi te da zi. ¹⁷ Nu'bu nu'á bi beni rá ngu ne bi 'ñena: "Hangu ya mefi pe'tsa ma dada ja rá ngu, ne bí ja ndunthi te da ts'i, asta pongui. Y nugui, go dí 'youa ya ga tu ra thuhu. ¹⁸ Ma ga yopa penga ja rá ngu ma dada, ne ga embabi: Papá, stá ø'ta 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. ¹⁹ Ya hiní 'ñepcagui gui 'ñengagui ri t'ugui. 'Yøtc'agui ngu 'nadrá 'begotho de gue'i; ga embabi njabu." ²⁰ Nepu nu'á bi gu rá 'ñu ne bi menga pa ja rá ngu rá dada.

Pe ante da zõni, rá dada bi hyandi ne bi huequi, ne bi nest'ihí bá ts'udi, y ngu bi nthui, bi hyufi ne bi zu'tsi. ²¹ Nepu nura t'u bi 'ñembabi: "Papá, stá ø'ta 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. Ya hiní 'ñepcagui gui 'ñengagui ri t'ugui." ²² Pe nura dada bi 'ñembabi yá

'bego: "Bá hahu 'raya he nú'u ma'na strá hño ne hyethu, ne hñu'tsuhu 'nara mfo'ye, ne ti'tuahu. ²³ Ne bá tsihu nú'a ra nocandamfri ga hohu ne ga tsihu. ¡Ma ga øthu 'nara ngo dega johya! ²⁴ Ngue'a nuna ma t'u ndí hu ma mui gue ya xqui duhma, pe hina, y nubyá dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Stí 'bedi, pe nubyá ya dá yopa handi." Y nu'á bi mudi bi 'ñøt'ango.

²⁵ Hinga ya'a bi zøhø nú'a ra t'u mada, mbi 'yo ja ra 'befi. Pe nu mi zøhø guetbu ja rá ngu, bi 'yøde mi ja ya 'be'mda ne ya hnei. ²⁶ Nepu nu'á bi ma'ta 'na de nuya 'bego pa bi 'yambabi te mi ja. ²⁷ Nepu nura 'bego bi 'ñembabi: "Ri cu xa zøhø y nuri dada bi manda bi tho ra nocandamfri ngue'a bi zøhø te rá 'ñentho ha hinte xqui ja." ²⁸ Pe nú'a ra cu mada xi bi bø rá cue ne himi ne da yat'i. Ha nurá dada bi bõni bi bantebi pa da yat'i. ²⁹ Ha nu'á bi 'ñembabi rá dada: "Papá, guí pase hangu ya jeya stá 'buhui ne dí pep'a'i, ha hinhya'mu stá nts'o'yøde de gue'i. Pe ni 'na'qui hinxcá 'raca madi 'nara zi t'axi pa ga tsi'be ma amigo. ³⁰ Pe nubyá, nú'a ri t'u xa zøhø, xua dec'a'i ri boja co ya ts'o'behña, nu'á ha, go asta gá hyopabi ra nocandamfri." ³¹ Nepu nurá dada bi 'ñembabi: "Ma zi t'u'i, nu'í nzantho guí 'bui con guequi, y gatho nú'a dí pe'tsi, ri meti nehe. ³² Pe nubyá, mahyoni ga johyahu ne ga øthu 'nara ngo, ngue'a ri cu ndí hu ma mui gue ya xqui

duhma, pe nubyá pa guequi dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Y stí 'behmah, pe nubyá ya dá yopa hanth.

16

Ra 'bede de 'nara 'betri mij
ndunthi ra boja

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xi mrá rico ne mi 'bui 'nará 'betri. Y ra hmu xqui sipabi gue nú'a ra 'betri mi jampa ndunthi rá boja. ² Nu'bú nura hmu bi zohna nú'a ra 'betri ne bi 'ñembabi: “Xa sicagui 'raya noya de gue'i. Hangué dí ne gui dacagui ra uenda de ri 'befi, ngue'a ya hindí ne gui sigui gui pεpcagui.” ³ Nepu nú'a ra 'betri bi bense ja rá mfeni, ne mi ena: “Xibya, ¿te ga ø'te? Ma hmu ma da hñaga ra 'befi, ha otho ma ts'edi pa ga pε ya hai, y ri 'raca ra 'betsa 'bu ga mpeti. ⁴ A, nubyá ha, ya dá beni te ma ga ø'te. Ma ga hongra ra modo pa da macagui nú'u to'o tupabi ma hmu, pa da 'raca nsequi ja yá ngu nura pa'a da thagagui ra 'befi de guecua.” ⁵ Nepu nu'a bi zohna 'rama'na nú'u to'o mi tupabi rá hmu. Nu'a ra madi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi: “¿Hangu guí tupabi ma hmu?” ⁶ Nu'bú nu'a bi datuabi bi 'ñena: “Dí tupabi 'na nthebe barri ra aceite.” Ha nura 'betri bi 'ñembabi: “Jaua ra he'mi habu huts'i hangu guí tupa ma hmu, y dama hyoqui ma'na habu di ma gue hønse nde nthebe barritho gui tu.” ⁷ Nepu nu'a

ma'na bi 'ñembabi: “Xi'a'i, ¿hangu guí tuge?” Nu'a bi 'ñena: “'Na nthebe huada ra trigo.” Nepu nú'a ra 'betri bi 'ñembabi: “Nehe jaua ra he'mi habu huts'i hangu guí tupa ma hmu. Hyoca ma'na habu di ma gue hønse goho'rate gui tu.” ⁸ Nepu nura hmu bi 'ñe'tsua rá nsu nú'a ra ts'o'betri ngue'a bi dama nti rá mfeni pa bi gohi xá hño co nú'u to'o mi tu ya thai. Hangué njabu nuya meximhai xi ya nimfeni pa da gohi xá hño co yá mimeximhaiui, pe nú'u xa gamfri Ajuá hinguí ø'te njabu.

⁹ Pe nugui, nu'a dí xi'ahu, masque ra boja da za da hyat'a 'na, pe nehe co nú'a ra boja'a ogyá mit'ihu, faxhu nú'u ja te ø'tua ra 'bedi, pa njabu gui ntsixhu'u, pa nu sta uadi ri teh de guecua ja ra ximhai ne sta uadi da thogui ra boja, nu'bú ma da t'a'ahu 'nara hoga 'ñehe nu xcrí tsøñhu mahets'i habu bí ja ya hoga 'mai pa nzantho.

¹⁰ Nu'a tó'o hinguí cøni masque 'na tui ra boja xa t'umbi da su, nehe hinda gøni 'bu da t'umba ndunthi ra boja pa da su. Nu'a tó'o cøni de nú'a 'na tui xa t'umbi pa da suhma, nehe da gøni 'bu da t'umba ndunthi pa da su. ¹¹ Hangué nugui dí xi'ahu, 'bu gui cøñhu ya hño de nuua ja ra ximhai nú'u xa t'a'ahu pa gui suhma, ¿to'o da gamfri de gue'ahu pa da 'ra'ahu ya hño de mahets'i pa gui suhma? ¹² Nu'bu

hingui pah_u gui suh_u nú'a hingrí metih_u, ¿hanja da za da t'a'ah_u nú'a rí 'ñep'a'ih_u pa gui suh_u?

¹³ Ni 'nara 'bεgo hinda za da mεpabi yoho ya hmu, ngue'a njab_u da za da utsa 'na, ne go da mahui nú'a ma'na, o nzantho go di pεpabi 'na, y nu ma'na hina. Njab_u nehe hingui tsa gui pεpabih_u Aju_u ne da 'yoda ri mfenih_u ra boja.

¹⁴ Ha nuya fariseo xi mi ho da mε'tsa ndunthi ra boja ne mi 'buhni mi huxa nt'ode'u nú'a bi m_unga ra Jesu ne xi mi enda yá thede'u. ¹⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ah_u ri hnequi 'ñena 'na xi gyá hoja'ih_u, pe h_unse pa gui p_unga ri hmih_u ja yá thandi ri miqu'eih_u, pe Aju_u pat'athoh_u ri mfenih_u te rá 'bε'a guí beñ_u, hangue 'bu guí ne gui p_unga ri hmih_u ja yá thandi ri miqu'eih_u, hingui tsa gui p_unga ri hmih_u ja rá thandi Aju_u.

Rá ley ra Moise ne ra hoga nt'ode de rá hmanda Aju_u

¹⁶ Desde ante da z_uh_u ra Xuua Xi'tsate ya nguí pε'tsuah_u rá ley ra Moise ne nú'a xqui m_unga ma'ra yá 'mehni Aju_u. Y desde bi z_uh_u ra Xuua asta nubya xcá 'y_uh_u xa si'ah_u ya noya dega hoga nt'ode de hanja go ri manda Aju_u, y njab_u ndunthi xa 'y_ut'a ra ts'edi da y_ut'i nu habu ri manda Aju_u.

¹⁷ Masque mahets'i ne ra ximhai hingui hei pa da uadi, pe ni 'nara noya nú'a xa t'ofu

ja rá ley Aju_u hinda njab_utho, pε'tsi da njab_u ngu nú'a m_u.

Ra Jesu bi m_u de ra nxuni (Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ 'B_u 'nara 'ñ_uh_u da nxungüi rá 'bεhñ_u pa go da nthatui ma'na ra 'bεhñ_u, nú'a ra 'ñ_uh_u ya bi 'y_ut'a 'nara ts'oqui. Y nu'a tó'o da nthati co 'nara 'bεhñ_u xa nxungüi rá dame, ne'a ya bi 'y_ut'a 'nara ts'oqui.

Ra Jesu bi m_u de 'nara 'ñ_uh_u ra rico ne ra Lasaro

¹⁹ Mi 'b_ui 'nara 'ñ_uh_u xi mrá rico, ne xi mri hñe xá hñe co 'raya hoga dutu xi mahotho. Y mi _ut'ango hyastho ja rá ngu co ndunthi ra nthoqui. ²⁰ Ne mi 'b_ui 'nara zi meti mrá thuhu ra Lasaro xi mrá hyoya, xqui hñuhni ja rá gosthingu nú'a ra rico. Ne mi ts_u 'nara hñeni mi 'ya max_ugue rá ndo'yo, ²¹ ne asta ya tsat'yo mi te'tsuabi habu mi 'ya. Y nú'a ra zi 'ñ_uh_u mi nehma xa zi nú'a mi tagui de ja rá mexa nú'a ra rico.

²² 'Nara pa bi du ra zi hyoya, y ya εnxε de mahets'i bá ehe e bi zits'i pa bá 'b_uhui ra Abrá nuni mahets'i. Nep_u 'mεfa bi du nehe nú'a ra rico, ne bi t'agui. ²³ Y de mi oni nú'a ra rico ja ra nidu xi mri sufri ndunthi, nep_u nu'a bi g_uxa yá da ne bi hyandi de yab_u ra Abrá ya mi 'b_uhuini ra Lasaro nehe. ²⁴ Nep_u nura rico bi ma'ti ne bi 'ñembabi: "Ma dada'i Abrá, dá nja ri nthecate de guequi, bá p_uhna ra Lasaro da pobo qué yá dedo co 'na zi t_ui ra dehe pa e da pobo qué ma jane, ngue'a

xi dí sufri ndunthi nuua ja ra tsibi.”²⁵ Ha nura Abrá bi 'ñembabi: “Amigo, benigüe nu'i nú'bu nguí 'bui ja ra ximhai xi nguí 'bui xá hño, ha nura Lasaro mi sufri ndunthi ra hñoa. Pe nubyá nuni 'bui xá hño de guecua, ha nu'i go guí sufribya núbu habu guí 'bui.”²⁶ Ha nixi da za da mabu ra Lasaro, ngue'a ja 'nara hñe madetho xi xá hñe. Hangué nu'u 'bucua hinda za dí mabu, ha nu'u bí 'bupu, hinda za dí 'ñecua nehe.”²⁷ Nepu nú'a ra rico bi 'ñena: “Ma dada'i Abrá, nu'bu dí bante'i gui pehna ts'u ra Lasaro ja rá ngu ma dada²⁸ habu bí 'bui má cat'a ma cu, pa da zofo pa hinda zohø de guecua ja ra nidu, e da sufri ngu dí sufriga.”²⁹ Pe nura Abrá bi 'ñembabi'a: “Nu'ú ya bí pe'tsa nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¡Go dá 'yøte'u!”³⁰ Pe nura rico bi 'ñena: “Haha majuani guí ma, nú'i ma dada'i Abrá, pe nu'bu gui pehna 'na de nú'u xa du, nu'ú dí paði da 'yøte ne da ñobri.”³¹ Pe nura Abrá bi 'ñembabi: “'Bu hingo xa 'yøte nú'a bi manga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, nixi da ne da gamfri nú'a da xipabi nú'a di yopa nte de ja ra du.”

17

Ra Jesu bi ma gue ga nsuhu pa hinga japhu da 'yøt'a ya ts'oqui ma'ra

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

¹ Ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nzantho da nja 'raya t'øt'e pa da japi da nts'oca ya ja'i, pe ¡hucate nú'a ra ja'i to'o da japi da 'yøt'a 'nara ts'oqui ma'na!² Ma'na xá hño nú'a ra ja'i'a dra ts'utuahma 'nara do strá hñu ja rá 'yuga ne dra føta ja ra ndehe, pa te hønse da japi da 'yøt'a ra ts'oqui ma'na rá miqu'eiuu nú'a hinxa zeditho rá jamfri.³ Hangué nugui dí xi'ahu gui nsuhu. Nu'bu 'nari cuhu da 'yøt'ahu 'nara nts'o'mui, zofohu, hñacuahu. Nu'bu da ñobri, pumbabihu.⁴ Masque da 'yøt'ahu ra nts'o'mui yoto 'mi'qui de ra pa, ne 'bu da 'ñehe da 'ya'ahu ra pumbate cada ra 'mi'qui, pumbabihu.

Ra jamfri ngu 'nara zi nda dega mostasa

⁵ Ha nuyá apostol ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xupca ma jamfrihe.

⁶ Nepu ra zi Hmu Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu xi majuani gri pe'tshu ra jamfri masque ngu 'nara zi nda dega mostasa rá ndangui, nu'bu da za gui 'ñembabihu nuna danga 'bai gá za: “C'uts'i de habu guí 'bai ne rí ma gui nt'ut'a ja ra ndehe,” ha nura za'a da 'yøt'a'ihu co nú'a ri jamfrihu.

'Nara 'bego rí 'ñepi da mepa rá hmu, hingo dra 'bepi

⁷ Ra Jesu bi 'ñembabi nehe'u:

—'Bu 'nara ja'i di 'bu 'nará 'bego xqui menga 'befi ja ra huahi o ra 'ba'yo, ¡ha gue da t'embabi 'bestho: “Thogui hñudi gui ñuni?”⁸ Hina. Nu'á da t'embabi: “'Met'o gui hoca

ra nt'oxi, ne hñoquigue pa gui 'raqui te ga tsi. Nep_u 'mefa gui ñunigue nehe.”⁹ ¿Ha guí beñ_h da t'umba njamadi ra 'bego de nú'a 'bepabi da 'yøt'e? Hina.¹⁰ Njab_u nehe nu xcrí juah_u gui peph_u rá 'bɛfi Ajuá xa 'bɛp'ah_u, rí 'ñepi gui 'ñeñ_h: “Hiní 'ñepcahe gui 'yacje ra jamadi ngue'a 'nadyá 'begothohe ne hønse stá pɛhe nú'a mri 'ñepcaguihe ga pɛhe.”

Ra Jesu bi 'yøthe 'ret'a ya 'ñøhø mi tsudi ra lepra

¹¹ De guehni bi thogui ra Jesu bi sigui rá 'ñu pa mri ma Jerusale, bi 'ranga madetho de yoho ya hai, 'na rá thuhu Nsamaria, ha nu ma'na Galilea.

¹² Y ya de mi ma da zonga ja 'nara zi hnini, bi bøni pa bá tsudi'a 'ret'a ya 'ñøhø mi tsudi ra lepra nú'a mi tsit'atho ra ngø, ne nu'ú bi gohi zi yabutho de gue'a, ngue'a xuá nts'uni yá hñeni.¹³ Nep_u bi ma'ti'ú bi 'ñembi:

—Jesu, ma zi Xahnate'ihe, dá nja ri nthecate de guecje.

¹⁴ Nep_u nu mi hyanda ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Rí maha ua 'ñudih_u ja ya macja.

Nep_u nu'ú bi ma, ne de má 'ñu bi ñani de yá hñeni'ú.¹⁵ Y 'na de gue'ú de mi za gue bi ñani, bi mengui mi xøcambeni Ajuá co ya hmafi.¹⁶ Ne bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi megui rá hmi asta ja ra hai pa bi umba njamadi ngue'a xqui 'yøthe'a. Y nú'a ra 'ñøhø'a mrá me Nsamaria.

¹⁷ Y nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿Ha gue hingue mi 'ret'a bi ñani? ¿Hab_u bi ma nú'ú má guto? ¹⁸ ¿Ha gue hønse núni hingrá me Israel bá pengui ri xøcambeni Ajuá?

¹⁹ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—'Bai rí ma, ya xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

Ra Jesu bi ma de rá 'ñehe rá hmanda Ajuá

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nep_u ya fariseo bi 'yambabi ra Jesu ha'm_u mi ma da zøhø rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai. Nep_u nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nurá hmanda Ajuá hinga 'nara t'øt'e pa da hnequi.²¹ Nixi da za da t'eñ'ah_u: “Xi jaua”, o “Bí jani”. Nurá hmanda Ajuá ya xa zøhø ne ya 'bui con gue'ah_u.

²² Nep_u nu'á bi 'ñembabi yá nxadi nehe:

—Ma da zøhø ra pa gui nehma_h gui hyanth_u da zøhø 'bestho nú'a ra danga pa, pa gui hyanth_u da yopa 'ñehe pa da nda Nú'a To'o e bi Nja'i, pe hindi tat'atho ya pa pa gue'a.²³ Ne ma da t'eñ'ah_u: “Xi 'bucua”, o “Xi bí 'buhni”. Pe oxqui pah_u ma gui c'a'tsh_u, ne oxqui tenih_u nú'ú to'o da xi'ah_u njabu.²⁴ Ngue'a ngu guí hanth_u 'nara huei nú'a masectho da yot'i maxøgue mahets'i, ma da njab_u nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i.²⁵ Pe mahyoni 'met'o da thogui ndunthi ya ts'othogui. Ne ma da utsa

gatho ya ja'i nú'ua 'bui de nuya pabya. ²⁶ Ngu nú'a bi nja de nuya pa'ua de mi 'bui ra Noé, ma da njabu nehe nu stua yopa ehe Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁷ Nu'ú mri ñuni, mi tsithe, ne mi øt'a nthati ngu xi yá nzai, ne hinte mi jamasu'ua asta nura pa'a bi yat'a ra Noé ja ra arca, ne mi damfri'ua bi ñuxa ra dehe maxøgue ra ximhai, y gatho ya ja'i bi jat'i. ²⁸ Bi njabu nehe nuya pa'ua mi 'bu ra Lot. Ya ja'i mi øt'e ngu xi myá nzai, mi ñuni mi tsithe, mi mpa ne mi ntai, mi mpot'i ne mi høngu. ²⁹ Pe nu de mi bønga ra Lot de ra hnini Sodoma, bi 'ua ya tsibi ne ra asufre, y bi du dega nzat'i gatho ya ja'i de nú'a ra hnini'a. ³⁰ Ma da njabu nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i.

³¹ De nura pa'a, 'bu 'na di 'ba ja ra patio de rá ngu, hinda yat'a mbo rá ngu pa da hñats'i nú'a te di pe'tsi. Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huahi, ya hinda yopa menga ja rá ngu. ³² Benihua de hanja bi ndo'u rá 'behña ra Lot ngue'a bi ñegui bi hyanda nú'a ra hnini bi zopu. ³³ Nu'a tó'o ne da su rá te, da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nu'a ma da mε'tsa ma'na ra hoga te pa nzantho.

³⁴ Nehe dí xi'ahu gue nú'a ra xuui'a 'bu yoho di 'bonga 'nadbua ja yá aha, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. ³⁵ 'Bu yoho ya gani di cani mahyegui, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. ³⁶ 'Bu

yoho ya 'ñøhø di 'yo ja yá 'befi 'nadbua ja ra huahi, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui.

³⁷ Nu mi 'yøde njabu ya apostol bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Habua ma dua nja nú'a gá ma, ma zi Hmu'ihe?

Nepu nu'a bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—Nuni habua di 'beni nú'a xa du, ja ma da munts'ni ya pada pa da zi'ua.

18

'Nara nzaya co 'nara viuda

¹ Ra Jesu bi xipa 'nara 'bede yá nxadi gue mahyoni da 'yapabi Ajuu nzantho nsinque da zabi. ² Ne bi 'ñembi:

—Mi 'bui 'nara nzaya ja 'nara hnini, himi tsu Ajuu ne ni 'nara ja'i himi tsu. ³ Ne de nú'a ra hnini'a mi 'bui 'nara viuda nehe, nzantho mi pa da c'a'tsa nú'a ra nzaya pa da ñani de rá ncontra'a. ⁴ Pe bi thogui ndunthi ya pa nura nzaya himbi umba ra mfats'i nú'a ra viuda. Pe 'mefa bi 'ño rá mfenise nú'a ra nzaya ne bi 'ñena: “Masque nugui hindí tsu Ajuu, nixi 'nara ja'i hindí tsu, ⁵ pe hingo rá ngue'a ma ga øta nú'a xica ra viuda, pa hingue xi stí tsøtcatho ma mui.”

⁶ Ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Guehna bi manga nú'a ra ts'o nzaya. ⁷ Xihma Ajuu, ¿ha gue hinda ñani nú'ua to'o xa huahni, nú'ua apabi'a ma pa ra xuui? ¿Ha gue hinda mats'i 'bestho'ua? ⁸ Dí xi'ahu gue ha,

'bestho da mats'i. Xi sta yopa mengui Nú'a To'lo e bi Nja'i, ¿ha gue da zudi ndunthi to'lo di camfri 'bu? Ya hina.

'Nara fariseo co 'na de nuya 'ñatsa nguxboja

⁹ Ra Jesu bi mąnga ma'na ra 'bede pa nú'u to'lo ri 'ñets'i gue ya hoja'i ne xi ya denate, ne bi 'ñena:

¹⁰ —Yoho ya 'ñohø bi ma ja ra nija pa da 'yapabi Ajuą, 'na mrá fariseo, ha nu ma'na mrá 'ñatsa nguxboja. ¹¹ Ha nura fariseo bi 'yapabi Ajuą má 'bai ne mi ena njaua: “Dí jamadı ma Zidada'i, ngue'a nugui hindí nja ngu ya 'yøt'ats'oqui, ya be, ya ts'o'mui ne ya zinga medinthati, nixi dí nja ngu nuni ra 'ñatsa nguxboja 'bahni. ¹² Nugui dí ayuna yo'qui ra semana, ne nzantho dí 'ra'a 'ret'a centavo cada ra bexo nú'a dí taha,” njabu bi 'ñena. ¹³ Pe nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi gohi ts'u zi yabu de ra fariseo, ne nixi bi ne bi guxa yá da pa mahets'i ngue'a mi padi gue xi mrá nduts'oqui, pe xi mi apabi Ajuą con gatho rá mui ne mi ena: “¡Ma Zidada'i, dá nja ri nthecate de guequi, ngue'a xi majuanı nugui 'nadrá dąnga 'yøt'ats'oqui!”

¹⁴ Hangue bi 'ñenga ra Jesu:

—Dí xi'ahı gue nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi zudi ra pumbate de yá ts'oqui, ne bi menga ja rá ngu ya hinte má ts'oqui mi tu. Pe nura fariseo himbi zudi ra pumbate de yá ts'oqui. Ngue'a nu'a tó'lo ri 'ñexase, nú'a go gue'a ma

da 'be rá tsa. Ha nu'a tó'lo hini 'ñexase, nú'a 'mefa ma da t'e'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi japa ya bątsi

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Bá ts'impabi ya zi bątsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'ye ne da japabi'u. Pe nu mi hyanda njabu yá nxadi bi zui nú'u to'lo mri zi yá bątsi. ¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Hophı ya bątsi da e da zucagui, oguí hacuahı, ngue'a nu'u tó'lo da 'mui ja rá hmanda Ajuą, mahyoni da nja ngu nuya ya zi bątsi. ¹⁷ Nehe dí xi'ahı gue nu'a tó'lo hinda nja ngu 'nara zi bątsi pa da 'mui ja rá hmanda Ajuą, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuą.

'Nara rico bi ñqui ra Jesu

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Ne de gue'a 'nara nda de ja ra nija bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñemi:

—Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te da za ga øt'e pa ga tsudi ra te pa nzantho?

¹⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guı engagui gue drá hoja'i? Jo'lo ma'na ra hoja'i, hønse Ajuą. ²⁰ Nu'i guı padi xá hño ya hmanda de ra ley habı ena: “Oxqui ntsinga medinthati, oxqui nhyote, oxcrı mpe, ne oxqui jə'tsua ya nc'uamba ri miqu'eiui, ne umba ra t'equ'ei ri dada ne ri naną ne su'u.”

²¹ Ha nú'a ra 'ñohø bi 'ñena:

—Gatho nuyá stá øt'e desde ndı bątsi.

22 Ha nu mi 'yøde ra Jesu njabũ, bi 'ñembabi:

—Ri 'bēdi gui 'yøt'a ma'na. Rí ma gui pa gatho nú'a guí pē'tsi, ne gui hecuabi ya hyoya. Njabũ hã, ma grí tsudi ya hño de mahets'i. Ne bá ehe gui tēngagui.

23 Pe nu mi 'yøde njabũ nú'a ra ndã xi bi du rá m̄ai ngue'a xi mrá danga rico. 24 Nu mi hyanda ra Jesu gue xi bi du rá m̄ai, bi 'ñena:

—iXi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuã! 25 Ma'na hingui hei da thogui 'nara danga mbo'ni ngu ra cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yut'a ja rá hmanda Ajuã.

26 Ha nú'u to'o bi 'yøde nu mi m̄anga njabũ, bi 'ñena:

—Nu'bũ njabũ, ¿to'o'a da za da mpøhø?

27 Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'a jumpabi xá hñei ya ja'i, pa Ajuã otho 'nara t'øt'e strá hñei.

28 Nepũ nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, nuje stuá tsoguihe gatho nú'a ndí pē'tshe pa go stuá tēn'ahe.

29 Nepũ ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuãni dí xi'ahũ, nu'a tó'o da zogui rá ngu, o rá dada, o rá nãna, o yá cu, o rá 'bēhña, o yá b̄atsi po rá ngue ra m̄aca noya, 30 nu'á ma da hñani nuua ja ra ximhai ma'na ndunthi que nú'a xa zogui, ne 'mēfa ma da hñanga ra te pa nzãntho nuni mahets'i.

Ra Jesu bi yopa m̄a de rá du
(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

31 Y nura Jesu bi 'ueque 'nambũ nú'u 'rēt'amayoho yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Nubya grá maha pa Jerusale habũ ma da nja ngu nú'a xa 'yofo yá 'mēhni Ajuã de nú'a ma da thogui Nú'a To'o bi e bi Njã'i. 32 Ma da t'ent'ua ja yá 'yē ya ja'i nú'u hingyá me Israel, ne nu'ú ma da 'yø'tua ra nt'eni, ne ma da ñãma'ñũ de gue'a, ne ma da zots'i. 33 Nu'ú ma da na'mbi nepũ da hyo, pe nurá hñupa ma da yopa nte de ra du ma'na'qui.

34 Pe nuya nxadi himi tso yá mfeni de nú'a mi xipabi ra Jesu, nixi himi tsa da b̄adi'ũ de nú'a mi m̄añ'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

35 De ya mi ma da zonga ra Jesu ja ra hnini Jericó, mi huhni 'nara goda ja ra 'ñu, mi peti. 36 Ha nu mi 'yøde'a gue mi pani ndunthi ya ja'i, nu'á bi 'ñani te rá 'bē'a xqui nja. 37 Nepũ nu'á bi sipabi gue mi pani ra Jesu me Nasare. 38 Nu'bú nu'á bi ñã nts'edi ne bi 'ñena:

—iNu'i Jesu, rá T'ũ'i ra ndã Davi, dá nja ri nthe cate de guequi!

39 Ha nuya ja'i mri 'bet'o mi tsui ne mi embi gue da go'ta rá ne, pe nu'á ma'na mri mafi nts'edi ne mi ena:

—iRá T'ũ'i ra Davi, huegagui!

40 Nepu ra Jesu bi gohi bi 'mai ne bi mehni to'o bá tsi. Y nu mi zohø habu mi 'bai'a, bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

41 —¿Te guí ne ga ø't'a'i?

Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí ne ga handi, Ndada.

42 Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—iNubya ha xa njabu ngu nú'a guí ne! Xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

43 'Bestho ra ora'a ra goda bi za bi hyandi, ne bi dena ra Jesu, mi xøcambeni Ajuá. Y gatho nú'u ya ja'i bi hyandi njabu, ne'u bi xøcambeni Ajuá nehe.

19

Ra Jesu co ra Saqueo

1 Nepu nura Jesu bi yut'a ja ra hnini Jericó ne mri 'yo mi thogui made ra hnini. 2 Ne de guehni mi 'bu 'nara 'ñøhø xi mrá rico mrá thuhu ra Saqueo, gue'a mrá nda de nuya 'ña'tsa nguxboja. 3 Nura Saqueo mi ne da hyanda ra Jesu pa da badi to'o'a, pe himi tsa ngue'a himrá he'tsa ja'i y mi 'ñoui ndunthi ya ja'i ra Jesu, hangue himi tsa da hyandi'a. 4 Nepu nu'a bi nest'ihi bi 'met'o bi bøxa maña ja 'nara danga 'bai gá za pa da za da hyanda ra Jesu, ngue'a ja ma dí 'rani'a. 5 Nu mi thogui ra Jesu de guehni, bi hyandi gue ja mi tøhni'a. Ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Saqueo, bá dama cai, ngue'a nubya dí ne ga tsøn'a'i ja ri ngu.

6 Nepu nura Saqueo mant'a bi dama gai ne co ndunthi ra

johya bi zixa ra Jesu ja rá ngu.

7 Ha nu mi hyanda njabu ya ja'i, bi mudi bi nõñ'u ra Jesu ngue'a bi ma bá cut'a ja rá ngu 'nara ts'oja'i. 8 Nepu nura Saqueo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, ma ga hecua ya hyoya made de numa hño dí pe'tsi, ne 'bu to'o stá hat'i, ma ga ju'tua goho 'mi'qui de nú'a stá hat'i.

9 Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Núbya rapaya xa zohø ra mpøhø nuua ja ri ngu, ngue'a ne'i xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá. 10 Ngue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i, bá ehe pa da hyoni ne da pøhø nú'u xa 'medi.

Ra 'bede de nú'u 'ret'a ya 'bego co 'ret'a ya boja

11 Nu mi uadi bi mangua ra Jesu njabu, bi mudi bi xipabi ya ja'i 'nara 'bede, ngue'a ya mi ma da zonga Jerusale y nú'u ya ja'i mi hu yá mui gue mi ma da hnequi 'bestho rá hmanda Ajuá nu stí zøni. 12 Hangue nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mí 'bui 'nara 'ñøhø mrá t'u 'nara nda. Nú'a bi ma yabu ja ma'na ra hnini pa da thuts'i dega nda ja rá hai, nepu da yopa mengui pa da nda. 13 Pe ante da ma'a, bi zohna nú'u 'ret'a yá 'bego pa da umbabi 'ra 'nara boja, y mahyegui rá ndunthi bi umbabi cada 'na de gue'u. Nepu bi 'ñembabi: “Yøthu ra thoni co nú'a dá 'ra'ahu pa da xu ri bojahu asta hinga pengui.” Ne bi gu rá 'ñu bi ma. 14 Pe nú'u ya ja'i de rá hai nú'u to'o mi utsa, bi mehna 'raya 'mehni

pa da ma nehe habu mri ma'a pa xama hinxa thuts'i dega nda de ya hai'u. ¹⁵ Pe nu'a bi t'umbabi ra ts'edi pa da nda, ne bi menga ja ra hai. Ha nu mi zohø'a bi manda bi ts'ohna gatho nu'u to'o xqui umbabi ra boja, pa da badi hangu xqui daha cada 'na de gue'u. ¹⁶ Nu'a ra mudi bi zohø bi ñena: "Nú'i ri t'equ'e'i Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má 'ret'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui." ¹⁷ Ha nura nda bi ñembabi: "Xá hño, xi grá hoga 'bego, xcá japi xa xu nú'a 'na tai dá 'ra'i. Nubya ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda 'ret'a ya hnini," bi ñembi. ¹⁸ Ha nu'a ma'na ra 'bego bi ñena: "Nú'i ri t'equ'e'i Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má cut'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui." ¹⁹ Nu'bú ra nda bi ñembabi nehe: "Ne'i ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda cut'a ya hnini." ²⁰ Nepu bi zohø nú'a ma'na bi ñembabi: "Nú'i ri t'equ'e'i Nda, jaua ri boja núna gá 'raqui. Dá tu'ti ne dá pe'tsi xá hño pa hindá 'bedi. ²¹ Dá ntsu xa bø ri cue ngue'a nu'i guí japi da mpefi 'na ndunthi, ne guí ja guí pe'tsi nú'a hingo xcá pefi, ne guí xofo nú'a hincá pot'i." ²² Nepu nura nda bi ñembabi: "Nu'i 'nagra ts'o'bego, co nú'a ri noya gá ma gá nts'oquise. Nu'bu gá padi gue drí ja'ahu gui mpehu nts'edi ne dí ja dí pe'tsi nú'a hinstá pefi, ne dí xofo nú'a hinstá pot'i, ²³ nu'bú ¿hanja hingá tsogui ma boja ja ra

banco pa xa xu rá thaha?" ²⁴ Nepu bi ñembabi nú'u ma'ra ya 'bego mi 'buhni: "Hñamfu nú'a ra boja ne umbabihu nú'a to'o bi xu 'ret'a 'mi'qui rá ndunthi ra boja." ²⁵ Pe nu'ú bi ñembabi: "Nú'i ri t'equ'e'i Nda, pe nu'a ya pe'tsa 'ret'a ya boja." ²⁶ Ha nura nda bi dadi ne bi ñena: "Dí xi'ahu gue nu'a tó'o padi da xu nú'a t'umbi, da t'umbabi ma'na, pe nu'a hingui padi da xu nú'a t'umbi, da thambabi nú'a ts'u di pe'tsi. ²⁷ Ha nú'u ma ncontra himi ne gue go ga nda, bá tsinchaua gatho, ne hyohu ja ma thandi."

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ De mi uadi bi manga njabu ra Jesu, bi thogui gá ma pa Jerusale. ²⁹ Y de ya mi ma da zonga ja ra hnini Betfage ne ra hnini Betania, gueta ra t'ohø rá thuhu 'bo Olivo, bi mehna yoho yá nxadi, ³⁰ ne bi ñembabi:

—Rí maha ja nuni ra hnini bí jani, ne nu xcri tsøñhani ma gui tsahu 'nara zi burru di that'i de guehni, nú'a hinto xa tøguetho. Gui xo'thu ne ua tsinchaua. ³¹ Nu'bu to'o da 'yan'ahu hanja guí xo'thu, ñembabihu: "Ma zi Hmuhe bí honi."

³² Nepu nú'u yoho yá nxadi bi ma ne bi zadi ngu xqui xipa ra Jesu. ³³ Y ts'a mi xo'ti'u, nú'u to'o myá meti bi ñembi:

—¿Te gui japhu ra burru guí xo'thu?

³⁴ Nepu nu'ú bi dadi ne bi ñena:

—Ma zi Hmuhe bí honi.

³⁵ Nu'bú bi ts'i'tsuabi'a nura zi burru, ne nu mi zøni'u bi xi'tsua yá pat'i'u pa bi tøgue'a. ³⁶ Ne de mri ne ra 'ñu ra Jesu, ya ja'i mi haça yá pat'i pa mi pøgue ja ra 'ñu habu mi thogui'a. ³⁷ Ne nu mi donts'a ja ra t'øhø 'bo Olivo pa da gai, gatho nú'u mri deni'a bi mudi bi mafi co ra johya ne mi xøcambeni Ajuá ngue'a xqui hyant'u ya danga nt'udi nú'u xqui 'yøt'a ra Jesu. ³⁸ Ne mi ena'u:

—iNjapi ra danga Nda nuni xuá mēncahu Ajuá! iXi rá nsunda ra hoga'mui nuni mahets'i, ne ma da njabu de guecua ja ra ximhai nehe! iXi rá nsunda Ajuá!

³⁹ Nepu 'ra de nuya fariseo mi pani ja ya ja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui hñacua nuyu ya ja'i grí 'ñoui, hinda mafi.

⁴⁰ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Dí xi'ahu gue nu'bu núyu da go'ta yá ne, nu'bú da za da mafi asta ya do.

⁴¹ Nu mi zøhø ra Jesu gueta ra hnini Jerusale, bi hyandi ne bi huequi ne bi nzoni, ⁴² bi 'ñena:

—iNu'ahu me Jerusale, 'bu di tsohma ri mfenihu gue xa zøhø ra pa pa gui mpøhøhmahu! Pe nubyá hinda za gui pahu, ngue'a xra t'ac'a ri mfenihu. ⁴³ Ma da zø ya pa xá nts'o pa gue'ahu, ngue'a nuri ncontrahu ma da go't'athohu, ne da the'ts'athohu, ne hingui

c'othu de ja yá 'yε'u. ⁴⁴ Ne da hyo'ahu ne gatho ri baṭsihu, ne ma da nhuata ri hninihu, ne hinda ma da gohi ni 'nara do maña de rá midoui. Nú'á gue'a ma gui thoguihu ngue'a hingá paḍi gá hñañhu nuna ra mpøhø Ajuá bá pehn'ahu.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Nepu ra Jesu bi yut'a ja ra ndanija ne bi mudi bi 'yenga gatho nú'u to'o mi 'buhni mri mpa ne mri ntai de guehni, ⁴⁶ ne bi 'ñembabi:

—Ja ra Maça T'ofu Ajuá ena njaua: “Numa ngu ra ngu pa da søcambenigui”; pe nu'ahú xcá 'yøt'athohu ra ngu dega mfe.

⁴⁷ Hyastho ra Jesu mi 'buhni ja ra ndanija ne mi xahna ya ja'i, pe nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya nda de ra hnini, gatho'u mi honi hanja da za da hyo'a. ⁴⁸ Pe himi tsa da 'yøt'a njabu'u ngue'a gatho ya ja'i mi huxa nt'øde de nú'a mi mañ'a.

20

Ra Jesu bi t'ambabi te mansequi mi ha

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ 'Nara pa ra Jesu mi 'bui ja ra ndanija mi zofo ya ja'i de ra hoga nt'øde. Nepu bi zøhø ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda. ² Nepu nu'á bi 'ñembabi:

—Dí ne gui xicje to'o xuá mehn'a'i pa gui 'yøt'a nuya ya

t'øt'eya, ne con te ma nsequi guí øt'a njabu.

³ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi ma ga an'ahu 'nara nt'ani: ⁴ ¿To'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa bi 'yøt'a ra sistehe? ¿Ha gue Ajuá, o ya ja'i?

⁵ Nu'bú nu'ú bi mudi bri 'ñambabi 'na ngu ma'na ne bi 'ñembi:

—¿Te ga mañhabya? Nu'bu ga emfu gue Ajuá bi umba ra ts'edi, ma da 'ñengaguihu: “Nu'bú ¿hanja hinga camfrihu?” ⁶ Ha nu'bu ga emfu gue ya ja'i, nu'bú nu'ú da bø yá cuε ne da hyoju dega nc'ahni, ngue'a nu'ú beni gue ra Xuua xqui mehna Ajuá.

⁷ Nu'bú nu'ú bi 'ñembabi gue himi padi to'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa mi øt'a ra sistehe. ⁸ Hangue nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nixi guequi, hinga xi'ahu con te ma nsequi dí øt'a njaua.

Ra 'bede de ya ts'omεfi

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Nepu nura Jesu bi mudi bi xipa ya ja'i 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xqui gaxa ndunthi ya 'bai gá obxi ja yá huahi. Y de gue'a bi umba nhyandi rá uá'obxi 'raya hyanthuahi. Ha nu'á bi ma de guehni gá ma ja ma'na ra hai ndunthi ya pa. ¹⁰ Nu mi zøhø ra pa pa da nja ra sofo de ya obxi, bi mehna 'nará 'bego nú'a to'o mrá me uá'obxi pa da 'yapabi nú'a mri 'ñepabi'a. Pe ya hyanthuahi bi guui

dega mfei nú'a ra 'bego ne hinte bi umbabi. ¹¹ Pe nura me uá'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, nehe'a bi t'øt'tua ya nts'o'mai ne bi juui dega mfei ne hinte bi t'umbabi nehe. ¹² Nepu bi mehna ma'na, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu bi na'mbi asta bi zeni ne bi guui'u.

¹³ Nepu nura me uá'obxi bi bense ja rá mfeni ne bi 'ñena: “Xibya, ¿te ga øt'e? Ma ga pehna ma hmaca t'u, xama nu stí hyandi'u gue go di gue'a ma t'u, xama da 'yøte.” ¹⁴ Pe nú'u ya ts'o hyanthuahi mi hyandua rá t'u ra me uá'obxi bi zøhø, bi 'ñembabi'u: “Nuni go guehni ma da gohui yá hai rá dada, pe ma ga juhu ga hohu pa go ga cohú gatho ya hai.” ¹⁵ Hangue nu'ú bi gu nú'a ra t'u ne bi pøni de ja ra huahi ne bi hyo'u.

Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Te guí beñhu ma da 'yøt'a nú'a ra me uá'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi? ¹⁶ Nu'á ma da 'ñehe ne da hyo gatho'u, ne da umbabi ya hai ma'ra ya hyanthuahi.

Nu mi 'yøde njabu gatho ya ja'i bi 'ñena:

—¿Xama Ajuá hinda hopi da njabu!

¹⁷ Nepu ra Jesu bi hyandi'u ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, ¿te ne da ma nú'a huxa ja ra Maca T'ofò habu ena njaua?:

Nú'a ra do bi føtbu hmaha 'na lado nuya hyøngu, nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

18 Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a, da 'uaca yá ndo'yo, ha nu'a tó'o da ze'mi, da qu'e'ti.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

19 Ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley xi mi nehma xa gu ra Jesu nura ora'a, ngue'a bi zo yá mfeni'u gue nú'a ra 'bede xqui mañ'a, nu'a xqui ma pa gue'u, pe nu'ú mi tsu ya ja'i da bø yá cue. 20 Hangue bi mehna 'raya 'yacate nú'u mri 'ñet'a hoja'i, pa xama xa 'yøde xa ñamañu ra Jesu, pa njabu xa za xa ñapabi co ra gobierhnu.

21 Hangue nu'ú bi 'yø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí pahe gue nu'i guí ma ne guí udi nú'a xá hño, ne hinguí huahna nú'a to'o guí ø'tua ra hño, ngue'a nu'i guí udi rá 'ñu Ajuá nú'a majuani. 22 Dí ne gui xicaguihe, ¿ha gue rí 'ñepi ga juthe nú'a ra boja adi ra nda Cesa, o hina?

23 Pe ra Jesu mi patuatho yá ts'omfeni'u, bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí ne gui hyacaguihu? 24 'Ñutcahu 'nara boja xa. ¿To'o rá c'oi núna tøcua, ne to'o rá thuhuna?

Nu'bu nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Rá c'oi ne rá thuhu ra nda Cesa.

25 Nu'bu nu'a bi 'ñembabi:

—Umfu ra nda Cesa nú'a rí 'ñepabi, ne umfu Ajuá nú'a rí 'ñepabi'a.

26 Pe nu'ú himbi dinba ni 'nara ts'onoya ja yá thandi ya

ja'i ngu nú'a mi ne'u, asta go bi 'yø'u de nú'a gá dadi ra Jesu, ne bi go'tatho yá ne'u.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

27 'Mefa 'raya ja'i nú'u t'embi ya saduceo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. Nú'ú ena gue hinda ma da yopa nte nú'u xa du. Ne nu'ú bi 'ñembabi ra Jesu:

28 —Ma Xahnate'ihe, ra Moise bi zogui nt'ofu gue 'bu 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'behña ne himbi me'tsua ni 'nara bati, nu'bu nurá cu nú'a ra 'ñøhø bi du, mahyoni da nthatui nú'a ra 'behña bi gohise, pa 'bu da me'tsa ya bati da thu'mba rá thuhu ngu rá thuhu ndu rá 'bet'o dame. 29 'Na'qui mi 'bui yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nu'a rá mudi bi nthati pe 'mefa bi du, ne ni 'nara bati himbi me'tsua rá 'behña. 30 Y nura 'behña'a bi nthatui ma'na rá cu ndu rá dame, ne'a bi du, ne ni 'nara bati himbi zocuabi.

31 Nepu nurá hñu rá cu ndu rá dame bi nthatui nehe nú'a ra 'behña. Y bi njabu 'rama'na asta bi du gatho nú'u yoto, ha nu gatho'u ni 'nara bati himbi zocuabi nú'a ra 'behña.

32 Ne 'mefa bi du nehe nú'a ra 'behña. 33 Hangue xi de sti yopa nte de ra du'u, ¿to'o 'na de gue nú'u yoto bi nthatui dí 'muhui mahets'i?

34 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuua ja ra ximhai ya 'ñøhø ne ya 'behña ri nthati.

35 Pe nu sta yopa nte de ra du

ne stí 'muhni mahets'i nú'ú rí 'ñepi da 'muhni, ya hinda ma da nthati'ú, ³⁶ ngue'a ya hinda ma da du ma'na'qui. Ne ma da 'mú ngu ya ενχε, ne dyá t'ú Ajuá ngue'a ya da yopa nte'ú de ra du. ³⁷ Nuse ra Moise xicaguihú ja ra Maça T'ofogúe ma da yopa nte nú'ú xa du, ne ja guehnitho má de nú'a ra ndápo mi zø, gue ja bi 'ñembabini Ajuá gue go gue'a rá Ajuá ra Abrá, ne de ra Isaac, ne de ra Cobo nú'ú ya xqui du. ³⁸ Pe Ajuá hingrá Ajuá de nú'ú xa du, go rá Ajuá de nú'ú te. Hangue ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuá, ne gatho ya ja'i te ja rá thandi'a.

³⁹ Nepú 'raya xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá má, ma Xahnate'ihe.

⁴⁰ Y de guehni ya hinte bi yopa 'yamba ma'na'qui'ú.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'ú ra ndá Davi?

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—¿Hanja guí mañhu gue nú'a ra Cristo bá pehna Ajuá pa da ndá gue rá t'ú ra Davi?

⁴² Gue nura Davi bi 'ñena njaua ja ra Maça T'ofo de ya Salmo:

Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá e gui hñudiua ja ma 'ñei,

⁴³ asta hinga tsihn'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ú de rí ga'ti ri ua.”

⁴⁴ Nepú ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'bú ra Cristo go drá t'uhmá ra Davi, nu'bú ¿hanja

bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Ra Jesu bi má de yá ts'o'b'efi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Nepú ra Jesu bi zofo yá nxadi, y gatho ya ja'i bi 'yøde. Ne bi 'ñembabi:

⁴⁶ —Nsubú, oxqui øthú ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley, ri ho da 'ño co 'raya he xá ma pa da numansu ya ja'i'ú. Ne ri ho dra zenjua co ndunthi ra t'equ'ei ja ya tai, ne ri ho da gu ya müdi hudi ja ya nija, ne go gue'ú huahna ya müdi hudi habú ja ra hñuni.

⁴⁷ Ne hanbabi nú'a pe'tsa ya viuda asta yá ngu nehe, ne pa hinda fatua yá ts'ot'øt'e'ú, øt'a yá sadi xi xá ma, pe nú'ú go gue'ú ma da hñanga 'nara castigo ma'na ra dangui.

21

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi unga 'nara 'baha ja ra ndanija

(Mr. 12:41-44)

¹ Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra ndanija ne mi handa gatho nú'ú xi mi ja ndunthi te mi pe'tsi gue mi ut'a yá boja ja ra 'me'tsboja de ra nija. ² Nehe bi hyanda 'nara viuda xi mrá zi hyoya bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre. ³ Nepú nura Jesu bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ahú, gue nuna zi hyoya viuda xa unga ma'na ndunthi que nú'ú ma'ra, ⁴ ngue'a nu'ú bi uni pe de nú'ú yá mbongui, pe nuní, masque co rá zi nhyoya, bi

unga gatho nú'a mi pe'tsi pa xa zihma.

Ra Jesu bi ma gue da nhu-ata ra ndanija

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Nepu bi 'yøde ra Jesu gue 'ra de nú'u mi 'buhni mri mpede de ra ndanija, mi mañ'u gue mri hnequi xi mahotho co 'raya hoga do xqui thoqui, ne xica t'øt'e xqui thuxni dega 'baha. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

⁶ —Xi majuani dí xi'ahu, gue ma da zø ra pa gatho núyu guí hanthu ma da yøt'e gatho, ne hinda gohi 'nara do maña de rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Nepu nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'ihe, ¿ha'mu ma da nja nú'a gá ma? ¿Te ma seña ma da hnequi nu sta zø ra pa da njabu?

⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Nsuhu, oxqui hophu to'o da hya'ahu, ngue'a ma da 'ñepu ndunthi da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Go guequi drá Cristo, ya xa zø ra pa pa ga nda.” Pe oxqui ma gui camfribih'u. ⁹ Y nehe nu xcrí 'yøhu gue di ja ya tuhni haburaza ne ya ts'othogui haburaza ya hai, oxqui ntsuhu, ngue'a mahyoni da njabu, pe beñhu gue tobia hindi gue'a rá ngats'i ra ximhai.

¹⁰ Ne bi sigui bi 'ñembabi'u:

—Ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniniui, ne ya hai co ma'ra yá mihaiui. ¹¹ Ne

ma da nja ndunthi ya danga mbimhai ne ya danga thuhu, ne ma da nja ndunthi ya ts'o hñeni haburaza. Ha nu maña mahets'i ma da hneca 'raya nt'udi nú'u asta dri unga ra ntsu.

¹² Pe ante da nja nú'a dí xi'ahu, ma dra t'utsa'ihu ne dra ju'ahu, ma da ts'ix'a'ihu ja ya nija, ne ma da jo'a'ihu fadi, ne ma da ts'ix'ahu ja ya danga nda ne ja ya gobierhnu po rá nguecagui. ¹³ Ne ja guehni ja ma gui mañhuni gue majuani xcá camfriguihu. ¹⁴ Oxqui beñhu 'mæt'o nú'a te ma gui mañhu, nixi nú'a ma gui thadihu pa gui ñanga ri tehu, ¹⁵ ngue'a nugui go ma ga 'ra'ahu ya noya gui mañhu, ne ra mfadi. Y njabu nuri ncontra hinda za da da'ahu. ¹⁶ Ngue'a nuse ri dadahu, ne ri cuhu, ne nú'u ma'ra ja te ri njahu, ne ri amigohu, go gue'u ma da ñap'ahu. 'Ra de gue'ahu ma da tho'ahu, ¹⁷ ne gatho ya ja'i ma da utsa'ihu po rá nguecagui, ¹⁸ pe hinda za te da 'yøt'ahu, nixi da c'u'ts'ahu ni 'nari stahu 'buhingo rá paha Ajuá njabu. ¹⁹ Y nu'bu gui tsethu nú'a da t'øt'ahu, nu'bú gui tshu ra te pa nzantho.

²⁰ Nu xcrí hyanthu ra hnini Jerusale di 'buhni ya soldado gatho ja rá nthets'i, nu'bú gui pahu gue 'bestho ma dra nhuati. ²¹ Ha nu'u di 'bui ja ra hai Judea mahyoni 'bestho da 'bat'i ja ya t'øhø, ha nu'u tó'o di 'bui mbo ra hnini Jerusale, mahyoni 'bestho da bøni. Ha nu'u tó'o di 'yo thi de ra

hnini, ostí ma da mengui da yut'i. ²² Ngue'a nuya pa'u ma da hnequi rá cue Ajuá ne ma da nja ya ts'othogui ngu nú'a mąnga ra Maça T'ofó. ²³ ¡Huecate nú'u ya 'bɛhñá di da'thi ne nú'u dya nzu nuya pa'u! Ngue'a ma da nja ndunthi ya dąnga ugui, go gue'a 'nará dąnga cue Ajuá pa nú'u ya me Jerusale. ²⁴ Ngue'a nu 'ra ma da du ja ra tuhni, ha nu ma'ra ma dra ju ne da ts'ixa nts'ahni yabu ja ma'ra ya hai. Ne ya nzøhø ja'i ma da sigui da manda ra hnini Jerusale, asta hinda uadi nú'u ya pa da umba nsequi Ajuá da ndá'u.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai
(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ De nú'u ya pa'u ma da hneca ya nt'udi. Ma da nja te da nja ja ra hyadi ne ja ra zana ne ja ya tsø. Y gatho ya ja'i de maxøgue ra ximhai ma da mpumfri co ra dąnga ntsu nu sta ñuni ra ndehe sta mpants'i. ²⁶ Ha nuya ja'i asta di tu yá ts'edi co ra dąnga ntsu de gatho nú'a ma da nja de guecua ja ra ximhai. Ha nu mahets'i asta da mbi nehe. ²⁷ Nepu ma da thandi Nú'a To'o e bi Nja'i dua yopa pengui ja ya guui co rá dąnga ts'edi Ajuá xi strá nsunda. ²⁸ Nu xcri hyanthu da mudi da nja nú'a dí xi'ahu, oxqui ntsuhu, juxa ri thandihu pa mahets'i, ngue'a 'bestho ja dí 'ñehni ri Ñantehu.

²⁹ Ne bi xipabi 'nara 'bede'u ne bi 'ñembabi:

—Hyanthu ra 'bai gá igo o ma'ra ya ndapo, ³⁰ ora ya da bøhø yá 'roho, gui pahu gue ya ma da zøhø ra pahyadi. ³¹ Njabu nehe nu xcri hyanthu núya stá xi'ahu, pahu gue ra Nda de mahets'i ya 'bui guetbu pa dua yopa ehe ja ra ximhai pa da nda.

³² Xi majuani dí xi'ahu, gatho nuya ya t'ot'eya ma da mudi da nja ante da du nú'u 'buihya ja ra ximhai. ³³ Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'mu da uadi, pɛ'tsi da njabu ngu nú'a dá ma.

³⁴ Nsuhu, ne oxqui hophu ri mfenihu da megui po rá ngue ra nts'o'yo ne ra ntixfani ne ma'ra ya ts'ot'ot'e, ne oxqui tu ri muihu de nú'a te da 'yøt'ahu ra 'bedi. Nsuhu pa hingue xcri thamfrihu da zøhø nú'a ra pa'a. ³⁵ Ngue'a ma da njabu ndunthi nú'u 'bui haburaza rá ngu ni ra ximhai, sta damfri da zøhø ra pa, da nja ngu 'nara trampa da dama njot'i. ³⁶ Hangu ndø'mhu ne 'yaphu ndunthi Ajuá pa da za gui c'othu de gatho nuya ya ts'ot'ot'e ma da nja, ne pa njabu da za gui 'buhu xá hño ja rá thandi Nú'a To'o e bi Nja'i.

³⁷ Ra Jesu mi xahna ya ja'i dega pa ja ra ndanija, ha nu dega xuui mi pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. ³⁸ Y gatho ya ja'i mi tsøhø hyastho xi 'nitho ja ra ndanija pa mi øde nú'a mi mañ'a.

22

Ra nt'u'ti pa dra ju ra Jesu
(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Ya mi ma da zøhø ra pa de ra ngo dega pascua nú'bu mi ts'i ra thuhme nsi rá nzoi. ² Ya ndā gá macja ne ya xahnate de ra ley mri 'ñu'ti pa hanja da za da hyo ra Jesu, pe himi tsa da gu ngue'a mi tsu'u ya ja'i.

³ Nepu de gue'a ra Satá bi yut'a ja rá mfeni ra Juda nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Iscariote, 'na de nú'u 'ret'amayoho yá apostol ra Jesu. ⁴ Y nu'á bi ma bá c'a'tsa ya ndā gá macja ne ya ndā de ra nija pa bá ñau'u hanja da za da 'yent'ua ra Jesu ja yá 'yε'u. ⁵ Ha nu'ú xi bi johya ne bi hñá'tuabi ra boja'a. ⁶ Hangue nu'á 'bestho xi mi honi hanja da za da da ra Jesu, ne bi huahna 'nara ora mi jo'o ya ja'i.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu
co yá nxadi ante da du

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

⁷ Ne bi zø ra pa de ra ngo pa da ts'i ra thuhme nsi rá nzoi, gue'bu mi pe'tsi da tho 'nara t'udeti dega hñá'ti. ⁸ Nu'bú ra Jesu bi mehna ra Pedro ne ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Rí maha 'bet'ohu pa grí hocju ra hñuni de ra pascua ga tsihu.

⁹ Nepu nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Habu guí ne ma grá hocje'a?

¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu xcrí cuthu ja ra hnini gui nthehuni 'nara 'ñøhø di hā 'na 'bada ra dehe. Ne gui tenhu asta ja nú'a ra ngu habu da yut'i'a. ¹¹ Ne 'ñembabihu nú'a to'o ra me ngu: “Ra Xahnate bá pehn'a ra noya ga eñ'ahe njaua: ¿Habu ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi dega pascua co ma nxadi?” ¹² Nepu nu'á ma da 'ñu't'ahū 'nara danga ngu mañā ja ra tøngu, ya xa thoqui xá hño, ne ja gui hocjuni ra nt'oxi.

¹³ Nepu nu'ú bi ma bá nthēui gatho ngu nú'a xqui xipa ra Jesu. Ne ja bi hyocni'u ra nt'oxi.

¹⁴ Y nu mi zø ra ora da ñuni'u, ra Jesu co yá apostol bi hñudi mahyεgui ja ra mexa. ¹⁵ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Xi stá ne ga tsihu mahyεgui ra nt'oxi de ra pascua ngu dí 'buihu bya, ante da zø ra ora ga tu! ¹⁶ Ngue'a nugui dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ra nt'oxi de ra pascua ma'na'qui asta hinda zøhø nú'a ra pa grá tsihu nuni mahets'i habu brí manda Ajuā ma Dada.

¹⁷ Nepu nu'á bi gu ra vaso ne bi umba njamadi Ajuā ne bi 'ñembabi'u:

—Na, tsihu 'ra 'na tsiqui grí gathohu. ¹⁸ Nugui dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi asta nú'a ra pa grá 'buhu nuni mahets'i habu brí manda Ajuā ma Dada.

¹⁹ Nepu nu'á bi gu ra thuhme ne bi umbabi njamadi Ajuā ne bi hecuabi'u bi umbi, ne bi 'ñembabi:

—Guehna ma ndo'yo ma ga uni po rá ngue'ah_u. Ora gui tsih_u, gue'a 'nara feni de ma du.

²⁰ Nep_u de ya xqui uadi ra nt'oxi'ú, nu'á bi g_u ra vaso, ne bi 'ñembabi:

—Nuna vinu guehna 'nara seña de ra 'ra'yo cohi xa t'øt'e co ma ji nú'a ma ga fani po rá ngue'ah_u.

²¹ Y nubyá 'na de gue nú'ah_u guí 'b_uh_uua con guequi ja ra mexa, ma gui dagaguih_u. ²² Nú'a To'o e bi Nja'i, ya ri ne nuna ra 'ñu xa t'utuabi pa rí ma ja ra du, pe jhucate nú'a to'o ma da da'a!

²³ Nep_u nu'ú bi mudi bi 'ñámbabi 'na ngu 'na to'o nú'a mi ma da 'yøt'a njab_u.

To'o ma'na ma da ndangui rá nsu

²⁴ Nep_u nu'ú bi mudi bi 'ñámbabi to'o de gue'ú mi ma da ua'a da ma. ²⁵ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Ya ndá ri manda yá hnini ngu ya hmu, ha nuya hnini e'tsua yá nsu yá ndá gue xi øt'e xá hño. ²⁶ Pe nu'ahú hingue rí 'ñepi gui njah_ub_u. Nu'a rí 'ñepi gui 'yøth_u, nu'a da nja rá nsu de gue'ah_u, mahyoni da notsi, ha nu'a tó'o da manda, mahyoni da nja ngu 'nara 'bego. ²⁷ ¿To'o ma'na t'umba ra nsu, ha gue nú'a to'o da hñudi ja ra mexa, o nú'a to'o pepabi? ¿Ha hingue nú'a hudi ja ra mexa? Masque njab_u, pe nugui drá 'bego de gue'ah_u.

²⁸ Nu'ah_u hinxá 'uegueh_u de guequi masque xcá hyanth_u ya ts'othogui nú'ú

stá thogui. ²⁹ Hangue nugui ma ga 'ra'ah_u ri nsuh_u dega ndá, ngu ma Dada xa 'racagui ra nsu pa ga ndá. ³⁰ Ha nu xcrá ndá, ma gui 'b_uh_uni nehe con guequi, ne ga hñuñh_u. Ne ja ma grá 'ra'ah_uni ri hudih_u nehe dega ndá pa gui mandah_u nú'ú 'røt'amayoho ya 'm_ui de ya ja'i de Israel.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ra Simu Pedro:

—Nugue Simu, ra Satá xa 'yadi pa da hñac'a ri jamfrih_u, ne da 'yøt'ah_u ngu ra trigo ora 'biqui. ³² Pe nugui stá apabi Ajuá ma Dada por gue'i, gue hinda 'm_uedi ri jamfri. Ha nu xcrí yopa ja ri jamfri, gui japi da zedi yá jamfri nehe nuy_u ma'ra ri cu.

³³ Ha nura Simu bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nugui dí 'b_ucua 'b_u da ts'ix'a'i ra fadi, ga ma nehe, ha nu'b_u da tho'i, dá thogui nehe.

³⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nugui dí xi'a'i nu'i Pedro, gue nú'bya dí nxuui ante da mafi ra menja ma gui ma hñu'qui gue hinguí paçagui.

Ra Jesu bi xipa yá nxadi gue ma dra t'øt'ua 'ñena 'nara 'yøt'ats'oqui

³⁵ Ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi nú'b_u dá p_ueh_u'ah_u hingá hñaxa ri buxah_u nixi

ri ncubojah_u nixi ri mponga zεsthih_u, ¿ha gue bi nja te bi 'yøt't'ah_u ra 'bēdi?

Nep_u nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

³⁶ Nep_u nu'á bi 'ñembabi:

—Pe nubyá ha, dí xi'ah_u gue nu'á tó'o pε'tsa rá buxa ne rá ncubojá, dá hñats'i. Ha nu'á tó'o hingui pε'tsa rá huai, dá pa rá pat'i pa da dai. ³⁷ Ngue'a nugui dí xi'ah_u gue mahyoni da njab_u ngu m_unga ra Maça T'ofu de guequi hab_u ena: “Nu'á ja ra uenda 'nara 'yøt'ats'oqui.” Ngue'a gathu nú'á xa nt'ofu de guequi pε'tsi da njab_u.

³⁸ Nep_u nu'á bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, jaua yoho ya huai dí pε'tshe.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Con sehe'á yoho.

Ra Jesu bi 'yapabi Ajuá rá Dada nuni Getsemani
(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Nep_u nura Jesu bi bōni bi ma ngu mrá nzai pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. Ne gathu yá nxadi bi deni'a. ⁴⁰ Ha nu mi zōni de guehni, bi 'ñembabi'á:

—'Yaph_u ndunthi Ajuá pa gui tseth_u ya ts'othogui nu stí 'ñep_u.

⁴¹ Nep_u ra Jesu bi 'uegue de gue'á ts'á zi yab_u pa bá ndandiñahmu bá apabi Ajuá rá Dada, ⁴² ne bi 'ñembabi:

—Ma Dada'i, 'b_u gui nehma, gui 'ueca nuna thogui ma ga thogui, pe hindí ne gui 'yøt'e ngu nú'á ga

nega, go da 'yøt'a ngu nú'á ri pahague.

⁴³ Nep_u nuni hab_u mi apabi Ajuá'a, bi zøhni 'nara εnxε xqui 'ñehe de mahets'i pa bi umbabi ra ts'edi pa da zeta ra ts'othogui. ⁴⁴ Nu'á xi mi tu rá m_ui ndunthi de mi apabi Ajuá, pe ma'na mi apabi co ndunthi ra ts'edi asta mri xanthe, ne nuyá xanthe ngu myá danga tagui dega ji, mi tui ja ra hai.

⁴⁵ Nu mi uadi bi 'yapabi Ajuá'a, bi mengui pa hab_u xqui zogui yá nxadi, ne bi zadi gathu xqui 'ñah_u ngue'a ya xqui uent'i'á co ra dum_ui.

⁴⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá ahah_u? Nanj_u, ne 'yapabi'á Ajuá pa gui tseth_u ya ts'othogui.

Ra Jesu bi j_u 'ñena 'nara be
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a mi ñ_ui yá nxadi ra Jesu, bi zøhø xi ndunthi ya ja'i, ne nura Juda 'na de nú'á 'ret'amayoho ya nxadi, mbra 'bet'o de ja ya ja'i. Ne 'bestho bi uat'a hab_u mi 'ba ra Jesu pa bi zε'tsi'a. ⁴⁸ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi:

—Juda, ¿ha gue co 'nara ntsu'tsi grí da Nú'á To'o e bi Nja'i?

⁴⁹ Ha nú'á mri 'ñoui ra Jesu mi hyandi te ma da nja bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha guí ne ga xithe co ya huai?

⁵⁰ Y 'na de gue'á bi mēpa 'nara ntεqui 'nará 'bego ra danga ndá gá macja ne bi dacua rá gu ra 'ñei. ⁵¹ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'á:

—Hyεhubu, uguí øthu njabu.

Nepu nu'á bi hñuxa rá 'ye ja rá gu nú'a ra 'bego, ne bi ñani 'bestho. ⁵² Nepu bi zofo nuya nda gá macja, ne ya nda de ra ndanija, ne ya ndaxjua nda, gatho nú'u xqui 'ñehe pa e da zits'i'a, ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? ⁵³ Pe nú'bu ndí 'bui hyastho con gue'ahu ja ra ndanija, hinte gá 'yøtcahu. Pe xibya, go xcuá ehú masque dega xuui pa gui jugaguihu. Ngue'a nuya ya orabya go ri orahu pa gui ndahu de guequi, ne ya orabya go ya ora pa da nda ra 'bexuui.

Ra Pedro bi gønga ra Jesu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Nepu de guehni bi gu nts'ahni'u ra Jesu, ne bi zits'i ja rá ngu ra danga nda gá macja, ha nura Pedro mi 'befa dega zi yabutho, mri deni.

⁵⁵ Ha nu mi zønga ra Pedro ja rá ngu ra danga nda gá macja, xqui t'udi 'nara faspí ja ra patio, ne ja mi huhni 'raya ja'i mri mpa'ti, nehe ra Pedro ja bi hñuhni con gue'u.

⁵⁶ Y de guehni 'nara nxutsi rá 'bego ra danga nda gá macja nu mi hyandi gue mi huhni ra Pedro ja ra tsibi xi bi nu'ti'a ne bi 'ñena:

—Pøde ne nuni ra dame go mri 'ñoui ra Jesu nehe.

⁵⁷ Pe nura Pedro bi gømbabi nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—Hina, hindí paði to'o'a.

⁵⁸ Nepu hinga ya'a bi hyanda ma'na ne bi 'ñembabi: —Pøde ne'i go ngrí 'ñoui ra Jesu.

Ha nura Pedro bi 'ñena: —Hina, hinga majuañi ndrí 'ño'be'a.

⁵⁹ 'Mefa de xqui thogui ngu 'na ora bi 'ñena ma'na ra ja'i:

—Majuani nuna 'ñøhøni go mri 'ñoui'a, ngue'a nehni mfatho gue ra me Galilea.

⁶⁰ Nepu nura Pedro bi 'ñena:

—Dí xi'a'i gue nixi dí paði nú'a guí ma.

Y nú'a ra ora de ts'a mi mangu njabu, bi mafi ra menja. ⁶¹ Nú'a ra ora'a bi ñegui ra zi Hmu Jesu pa bi hyanda ra Pedro, ha nura Pedro 'bestho bi zo rá mfeni de nú'a xqui xipabi desde rá madi, xqui 'ñembabi: “Ante da mafi ra menja ma gui cøngagui hñu'qui.” ⁶² Hangu nura Pedro bi bøni pa thi, xi bá nzoni nts'edi.

Ya ja'i mi ø'tuatho ra nt'eni ra Jesu

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Ha nuya ja'i nú'u to'o mri su ra Jesu xi mi ø'tua ra nt'eni ne mi na'mbabi'u. ⁶⁴ Y bi go'tua yá da co 'nara dutu ne mi umba ya mpe'ti, ne mi embabi'u:

—¡Xicaguihe xa to'o nú'a bi nap'a'i!

⁶⁵ Ne mi xipabi ndunthi ya ts'onoya.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nda gá xodyo

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Rá hyax'a bi munts'a ya ndaxjua nda ne ya nda gá

macjā ne ya xahnate de ra ley. Ne bi ts'ixa ra Jesu pa habu mi munts'a nú'u ya danga nda gá xodyo, y de guehni ja bá t'ambabini ne bi t'embabi:

67 —Xicje, ¿ha gue xi ma-juani go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuā pa gui nda?

Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—'Bu ga eñ'ahu gue go guequi, hingui camfriguihu.

68 Ha nu'bu ga ø't'ahu 'raya nt'ani, hingui xicaguihu, ha nixi gui hyegaguihu. 69 Pe nuya pa xa 'ñepu, Nú'a To'o e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuā nú'a to'o bí p'e'tsa gatho ra ts'edi.

70 Nepu nu'ú bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu, ¿ha gue go gue'i rá T'u'i Ajuā?

Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Haha, go guecagui, ngu xcá mañhabya.

71 Nepu nu'ú bi 'ñena:

—iPa te ma'ra ya testigo ga hoñhu gue nucsehu ya dá øhu nú'a bi ma!

23

Ra Jesu bi ts'ixa habu mi ja rá ts'utbi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

1 Y de guehni gatho nuya nda bi 'mai'u bi zixa ra Jesu ja ra Pilato. 2 Y nuni ja bi mudini bi ñapabi'u ne bi 'ñena:

—Ya stá tsuhe nuna 'ñøhø mi 'yoni mi u'ta ya ja'i gue hinda gut'a yá njut'i ja ra nda Cesa, nehe xa 'ñense gue go

guehni ra Cristo xuá mehna Ajuā pa da nda, 'na.

3 Hangué nura Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá nda de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, go guequi, ngu gá ma.

4 Ha nura Pilato bi 'ñembabi ya nda gá macjā ne gatho ya ja'i:

—Hinte ma ts'oqui dí tsutuabi nuna ra 'ñøhø.

5 Pe nu'ú ma'na mi ñate nts'edi, ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni xa 'ño xa 'yu'ta ya ja'i haburaza de ra hai Judea, bá fudi desde Galilea asta bi zøhø de guecua Jerusale.

Ra Jesu ja rá thandi ra Erode

6 Nu mi 'yøde njabu ra Pilato bi 'yambabi ya ja'i ua mrá me Galilea ra Jesu. 7 Y nu'ú bi 'ñena gue ja mrá menguni'a, hangué nura Pilato bi mehni 'bestho'a ja ra Erode, ngue'a go gue'a mrá nda de ja ra hai Galilea, pe nú'u ya pa'u xqui zøhø ra Erode ne ja mi 'buhni Jerusale. 8 Nu mi hyanda ra Jesu ra nda Erode, xi bi johya'a ngue'a ya mi p'e'tsa ndunthi ya pa xi mi ne da hyandi'a ngue'a xqui 'yøde xqui hma ndunthi de gue'a. Ne mi ne da hyandi da 'yø't'a 'nara milagro. 9 Y nu'á bi 'yamba ndunthi ya nt'ani, pe ra Jesu hinte bi dadi. 10 Ja mi 'buhni nehe ya nda gá macjā ne ya xahnate de ra ley, y ma'na xi mi ñate'u.

11 Nepu nura Erode co yá soldado bi nthedetho de gue'a. Nepu bi 'yø'tua ra nt'eni bi hyete ngu 'ñena 'nara nda co 'nara hoga he mahotho. Nepu nura Erode bi yopa mehna ra Jesu ma'na'qui pa ja ra Pilato. 12 Ra Pilato ne ra Erode mri 'ñatsahma'u, pe nú'a ra pa'a bi mádi'u.

Ra Jesu bri dapa ya ja'i pa da hyo

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

13 Nepu nura Pilato bi zohna gatho ya nda gá macja ne gatho ya nda de ra hnini, ne gatho ma'ra ya ja'i, 14 ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu go uá tsincahuua nuna ra 'ñohø guí eñu gue u'ta ya ja'i, pe nugui stá ø'tua ya nt'ani ja ri thandihu, y xca 'yøhu gue hinstá tsutua ni 'nara ts'oqui de nú'a guí mañhu xa 'yø't'e. 15 Nixi ra nda Erode himbá tsutuabi ni 'nara ts'oqui, hangue bá yopa pēhna ma'na'qui pa guecua. Ya nubyá gá pahu gue nuní hinte ma ts'oqui xa 'yø't'e pa gui ñaphu gue rí 'ñepi da tho. 16 Hangue nugui, hønse ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

17 Ra Pilato mi pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi cada ra ngo de ra pascua, ngue'a gue'a myá nzaí nuya gobierhnu de Judea. 18 Pe gatho nú'u ya ja'i mi 'buhni bi mudi bi dø ya hmafi ne bi 'ñena:

—Hindí nehe gui thøgue ra Jesu, go da thøgue ra Barraba.

19 Nura Barraba xqui jot'a fadi ngue'a xqui guxa ya ja'i pa da 'ñøt'atuhni ja ra hnini, ne ngue'a xqui hñote.

20 Pe nura Pilato go mi ne da hyegui ra Jesu, hangue bi yopa zofo ya ja'i ma'na'qui.

21 Pe nu'ú bi mafi ma'na nts'edi ne bi 'ñena:

—¡Nu'a dí xi'ahe, gue gui pont'i, gui pont'i!

22 Nurá hñu'qui bi 'ñembabi'u ra Pilato:

—¿Hanja? ¿Te ma ts'oqui xa 'yø't'ni? Nugui hindí tsutua ni 'nara ts'oqui nú'a rí 'ñepi da tho. Dí xi'ahu gue ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

23 Pe nu'ú bi dø ya hmafi ma'na'qui, ne bi ja bi 'yadi gue dra pont'i'a. Ne co yá hmafi nú'u ya nda gá macja ne ma'ra ya ja'i, bi zu yá ts'edi ngu mi ne'u. 24 Hangue nura Pilato bi 'yø'tua nú'a myá hne'u. 25 Hangue go bi hyegui nú'a ra 'ñohø xqui 'yadi ya ja'i, nú'a mrá thuhu Barraba xqui jot'a fadi ngue'a mrá daga 'yøt'atuhni ne mrá hyote. Ha nura Jesu bi t'ent'ua yá 'ye ya ja'i pa da hyo.

Bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

26 Y de bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i, de má 'ñu bi nthēui 'nara 'ñohø mrá me Cirene mrá thuhu ra Simu xqui menga ja ra mbonthi, go gue'a bri japi bi duxa ra pont'i ne bi 'mefa de ja ra Jesu.

27 Ne mri dēni ndunthi ya ja'i, y ndunthi ya 'bēñā xi mi zoni ne mri mantho'u por gue'a. 28 Pe ra Jesu bi hyandi'u ne bi 'ñembi:

—Nu'ahu 'bēñāhu me Jerusale, oguí zoñhu por guequi, nzoni'u de gue'asēhu ne por gatho ri batsihu, 29 ngue'a ma da zō ra pa da 'ñena ya ja'i: “Rá mat'a Ajuá nú'u to'o hinxá me'tsa ni 'nara bātsi nixi xa nzu.” 30 Y nuya pa'u ya ja'i ma da mafi ne da 'ñembabi ya dānga t'ōhō ne ya t'uca t'ōhō: “Yōt'e pa gui cobgahe pa hinda zūcaguihe rá cuē Ajuá.” 31 Xi majuañi ma da thogui'u ya ts'othogui, ngue'a nu'bū nugui dí sufri ha hinte ma ts'oqui dí tu, xihmā nú'u tu ya ts'oqui.

32 Nehe bi ts'ixa má yoho ya 'ñōhō nú'u xqui t'ē'mbi da tho nehe ngue'a 'namyá nduts'oqui. Bi ts'its'i pa da tho mahyēgui co ra Jesu. 33 Ha nu mi zōnga ja 'nara zi t'ōhō rá thuhu Ñaxmadu, ja bri pont'ini ra Jesu co nú'u má yoho ya 'ñōhō, 'na bri 'ba'ma ja rá 'ñei, ha nu'a ma'na ja rá ngāhā. 34 Y nu de mi zūhni ra Jesu ja ra pont'i, nu'á bi 'ñena:

—Ma Dada'i, pumbabi gatho nuyū ya ja'i bi 'yōtca njaua, ngue'a nuyá hinguí pađi nú'a ōt'e.

Ha nú'u ya soldado mi 'būhni bi ma ra tāhā'u pa da nu to'o gue'a da dāhā 'na de nuyá he ra Jesu. 35 Y ndunthi ya ja'i mi 'bahni bi hyandi bri pont'a ra Jesu, ne asta ya

nda gá xodyo mi ōtbuhlatho de gue'a ne mi ena:

—Ma'ra hā, bi pōhō, pe nu'bū xi majuañi go guehni ra Cristo xuí mehna Ajuá pa da ndā, dí ne ga hanthūbya da mpōhōse.

36 Nehe nuya soldado mi ōtbuhlatho de gue'a, mi umbabi ra ju'tsa vinu pa da zi, 37 ne mi embabi'u:

—'Bū xi majuañi go gue'i grá Ndā de ya xodyo, mpōhōse núbya xā.

38 Ne xqui thōtua ja rá ñā ra pont'i 'nara t'ofō xqui t'ofō dega griego, ne dega lati, ne dega ebreo, mi ena njaua: “Go guehna ra Ndā de ya xodyo.”

39 Nepū 'na de gue nú'u ya nduts'oqui xqui 'bont'i nehe mahyēgui, bi ñama'ñū de gue'a ne bi 'ñembabi:

—'Bū xi majuañi go gue'i grá Cristo xuí mehn'a'i Ajuá pa gui ndā, mpōhōse ne pōhōguihe.

40 Pe nú'a ma'na ra nduts'oqui xqui 'bont'i nehe, bi zūi nú'a bi ñama'ñū, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí tsu Ajuá pa gá mānga njabū? 41 Guí nu gue dí sufrihūua mahyēgui, pe nujá rí 'ñepi ga sufrihū pa ga juthū nú'a stá ōthū, pe nuni ra 'ñōhō hinxá 'yōt'a ni 'nara ts'oqui.

42 Nepū nu'á bi 'ñembabi ra Jesu:

—Gui bengagui nu xcrí hudi ja ri hudi dega hmanda.

43 Ra Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Nugui dí xi'a'i gue núbya 'bestho ma gui 'bui con guecagui nuni mahets'i.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Y ngu mi nde ma pa bi 'mεxuui maxøgue ra ximhai, pa asta ngu nzunga hñu nde, ⁴⁵ ngue'a nura hyadi himbi yot'i, ha nura danga xuni dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habu ma'na xma nsunda, bi xøgue desde maña asta rí ga'ti. ⁴⁶ Nepu ra Jesu bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, nubyá dí ent'a'i ma te ja ri 'ye.

Ne mi uadi bi manganjabu, 'bestho bi du.

⁴⁷ Ha nu mi hyanda njabu ra nda gá soldado bi xøcambeni Ajuá ne bi 'ñena:

—Xi majuanu nuna 'ñohøni hinte ma ts'oqui mi tu.

⁴⁸ Gatho nú'u ya ja'i mi 'buhni de mi uadi mi hyanda gatho nú'a xqui nja, bi ma de guehni co ndunthi ra dumai.

⁴⁹ Pe gatho nú'u ya ja'i myá mpadi ra Jesu, ne 'raya 'behña xqui deni desde Galilea, bi gohi zi yabutho mi handa gatho nú'a bi nja.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰ Mi 'bu 'nara 'ñohø xi mrá hoja'i mrá thuhu ra Jose, mrá mengu de ra hnini Arimatea de ra hai Judea. Nu'á mrá nda nehe de ra hmunts'a nda gá xodyo. ⁵¹ Pe nu'á mi tømí da hyandua rá hmanda Ajuá, hangue nu'á himbi ne bi

mfaxui yá mindaui ngu nú'a xqui ncohi'u ja yá hmunts'i.

⁵² Hangue nu'á bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bá apabi ra nsequi da 'yacua rá ndo'yo ra Jesu. ⁵³ Nepu bi ca'ma ja ra pont'i, bi mant'a co 'nara hoga dutu, ne bá pegui ja 'nara 'ra'yo nt'agui nú'a xqui thoca ja 'nara medo, y ja nú'a ra nt'agui'a hinxqui nt'aguini ni 'nara ja'i. ⁵⁴ Y nura pa'a go mrá pa dega nthoqui, ne ya mi ma da mudi ra pa dega tsaya.

⁵⁵ Ha nuya 'behña nú'u xqui dena ra Jesu desde Galilea bi ma pa bá handa habu xqui t'agui ra Jesu ne hanja xqui 'becuabi rá ndo'yo. ⁵⁶ Ha nu mi menga ja yá ngu'u, bi hyoca 'raya hoga ñuni ne 'raya njots'i. Y bi ntsaya'u nú'a ns-abdo ngu mi manganja ra ley.

24

Ra Jesu bi yopante de ra du

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Ra mudi pa de ra semana nú'a ndomingo mi xudi xi 'nitho nú'u ya 'behña bi ma pa ja ra nt'agui ne bi hñaxa nú'a ra hoga ñuni xqui hyoqui'u, ne bi meui ma'ra yá mi'behñaui. ² Y nu mi zøni'u bi zudi xqui t'ent'a nú'a ra do xqui jothma ra nt'agui. ³ Ne bi yat'i ja ra nt'agui'u pe himbi zutuanu rá ndo'yo ra zi Hmu Jesu. ⁴ Ne nu'á xi bi du yá mui ne himi pa te da 'yøt'u, ne mi damfri'u bi hyandi mi 'bahni yoho ya 'ñohø xqui hñe t'axi asta mri

huexqui. ⁵ Pe nu'ú co ra ntsu bi ñe'mitho, himbi gaxa yá da. Ha nú'ú ya 'ñhø bi 'ñembabi'ú:

—¿Hanja e guí hoñhúa ja ya nt'agui nú'a te? ⁶ Hinjo'oua, ya xa yopa nte. Beñhú nú'a bi xi'ahú nú'bú nguí 'buhú Galilea. ⁷ Bi 'ñeñ'ahú gue Nú'a To'o e bi Nja'i mi pe'tsi da t'ent'ua ja yá 'yε ya ts'oja'i nú'ú to'o mi ma da pont'i'a, pe rá hñupa mi ma da yopa nte'a de ra du.

⁸ Hangué nu'ú bi beni 'bestho de nú'ú ya noya xqui xipa ra Jesu. ⁹ Ha nu mi menc'ú de ja ra nt'agui bi ma bá xipa gatho nú'ú 'ret'ama'ra ya apostol ne gatho ma'ra nú'ú to'o mri denhma ra Jesu. ¹⁰ Nú'ú to'o bi hñá'tsua ra noya ya apostol go ra Maria Magdalena ne ra Juana ne ra Maria rá naná ra Cobo, ne nú'ú ma'ra ya 'behñá. ¹¹ Pe nuyá apostol ra Jesu himbi gamfri'ú, ne bi 'ñembabi nú'ú ya 'behñá gue xqui 'be yá mfeni.

¹² Pe ra Pedro bi nest'ihí bá c'a'tsa ra nt'agui, y nu mi zøni'a bi ndoqui bi hyanda mbo ra nt'agui gue hønse nú'a ra dutu xqui 'bant'a ra Jesu mi 'bønga 'na lado. Y nu'á bi menga habú mi 'bui, ne himi paði te da beni de nú'a xqui nja.

Yoho yá nxadi ra Jesu mri ma pa ja ra hnini Emaú
(Mr. 16:12-13)

¹³ Guet'a ra pa'a yoho yá nxadi ra Jesu mri ne ra 'ñu mri ma pa ja ra hnini Emaú,

mi pe'tsa ngu 'ret'ama'ra kilometro rá ñabú de Jerusale. ¹⁴ De mri ne ra 'ñu mi mpetue de gatho nú'a xqui nja. ¹⁵ Ha de ts'a mri mpetue de nú'a xqui nja, ra Jesu bi zudi'ú ne bi ncompauí má 'ñu. ¹⁶ Ne masque mri 'ñoui'ú pe himbi za bí baði'ú ua go mi gue'a. ¹⁷ Ha ra Jesu bi 'yambabi'ú ne bi 'ñembi:

—¿Te rá 'be guí 'yo má 'ñu guí mañhú? ¿Hanja guí tu ri mañhú?

¹⁸ 'Na de gue'ú mrá thuhu ra Cleofa bi daði ne bi 'ñembabi:

—Gatho ya ja'i paði nú'a bi nja nuni Jerusale de nuya pabya. ¿Hanja hinte xcá paðigue?

¹⁹ Nepú ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'be'a xa nja?

Y nu'ú bi 'ñembabi:

—Ha hincá 'yøde de ra Jesu me Nasare, gue'a mi 'nará 'mehni Ajuá, ne mi hanpa rá ts'edi'a pa mi ñá ne pa mi øt'a ya danga t'øt'e ja yá thandi ya ja'i ne Ajuá. ²⁰ Ha nuya ndá gá macjá ne nú'ú ma ndahú de ma hninihú bi gú ne bi 'yent'ua ja yá 'yε ra Pilato pa bi manda da tho'a ja 'nara pont'i. ²¹ Nuje ndí beñhe ne ndí tømhe gue go gue'a mi ma da ñanjú núju dyá me Israelhú, pe xi núbya ya pe'tsa hñu pa xa du. ²² Ha 'raya 'behñá de guecje bi ma maxudi xi 'nitho ja ra nt'agui pa bá c'a'tsi, nepú picaguihe ena gue ya himi 'beni rá ndo'yo ra Jesu. ²³ Ne ena gue xqui hyanda 'raya enxé nú'ú bi xipi gue ya xqui yopa

nte de ra du. ²⁴ Ne de gue'a bi ma 'rama compahe pa bá c'a'tsa ra nt'agui y eñ'u gue bi zadi ngu nú'a xqui m̄anga ya 'behña, ne eñ'u nehe gue nixi gue'u himbi hyanda ra Jesu.

²⁵ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja hinxcá beñhu nú'a xcá hñe'thu ja ra Maca T'ofu, ne hanja hinxcá camfrihu nú'a bi m̄anga yá 'mehni Ajuá? ²⁶ ¿Ha gue hingue mi mahyoni da thogui njabu ra Cristo nú'a xuá mehna Ajuá pa da nda, nepu da yopa menga mahets'i pa da t'umba rá hudi dega nsu?

²⁷ Nepu nu'á bi m̄adi bi xipabi'u nú'a m̄anga ra Maca T'ofu habu mā de ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da nda, desde ra m̄adi t'ofu de ra Moise ne gatho nú'a bi m̄anga ma'ra yá 'mehni Ajuá.

²⁸ Ha nu mi zoni nú'a ra hnini habu mri ma'u, ra Jesu bi 'yot'e ngu mi ma da thogutho. ²⁹ Nepu nu'á bi zami da 'ñoxi con gue'u ne bi 'ñembabi:

—Cohi con guecje, gue'a ya bi nde ne ya ma da nxuui.

Ha nura Jesu bi yut'i ja yá ngu'u pa da gohi con gue'u.

³⁰ Ne nu'á bi hñudi ja ra mexa pa da nt'oxi. Nepu ra Jesu bi gu ra thuhme ne bi japabi, ne bi heque pa bi umbabi'u.

³¹ Nú'a ra ora'a bi badi'u gue go mi gue'a ra Jesu, pe nu'á 'bestho bi 'meditho de gue'u.

³² Ne mri 'ñembabi'u:

—¡Ne xi majuaní ndí tsahu 'nara johya ja ma corasohu nú'bu mi xicaguihu má 'ñu de ra Maca T'ofu!

³³ Nepu nu'á 'bestho bi gu yá 'ñu bi menga pa Jerusale. Ne ja bi zadini nú'u 'ret'ama'ra ya apostol xqui munts'i ne ma'ra ya nxadi.

³⁴ Ne bi t'embabi nú'u yoho:

—Xi majuaní xa yopa nte ma zi Hmuhu, ngue'a ra Simu bi hyandi, ne xa xicaguihe.

³⁵ Nepu nú'u yoho bi metuabi nú'a xqui nja ja ra 'ñu, ne hanja bi badi'u ra Jesu nura ora mi hyeca ra thuhme.

Ra Jesu 'bahni madetho de yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Ts'a mi ñatho de nú'a xqui hyandi'u ne nú'a xqui nja, mi damfri'u ra Jesu mi 'bahni madetho de gue'u, ne bi 'ñembabi:

—'Buhu te rá 'ñentho.

³⁷ Pe nu'á xi bi ntsu, ne mi hu yá mui gue mi handa 'nara thedi. ³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí tsuhu? ¿Pa te guí beñhu ja ri mfenihu njabu? ³⁹ Hyandga ma 'yehu ne ma ua, go guecagui drá Jesu. Thangaguihu ne hyandgahu xá hño, gue'a 'nara ndahi hingui pe'tsa ra ngø nixi ra ndo'yo ngu guí hanthu dí pe'tsi.

⁴⁰ Y nu mi uadi bi m̄anga njabu, bi 'ñutuabi'u yá 'ye ne yá ua. ⁴¹ Pe nu'á himi tsa da gamfri gue'a ngu xqui mpumfri'u co ra johya, ne himi padi te da beni'u. Nu'bu nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue ja te ga tsihu?

⁴² Nepu nu'á bi umba 'na xeni ra huá xqui hñaxi, ne

'na xeni ra t'afi dega colmena.
 43 Y nu'á bi hñani ne bi zi
 de ja yá thandi'u. 44 Nepu bi
 'ñembabi'u:

—Ya stá thogui nú'a dá
 xi'ahu nú'bu ndí 'bui con
 gue'ahu, ngue'a mi mahyoni
 da njabu gatho nú'a xa nt'ofu
 ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi
 mangu ma'ra yá 'mehni Ajuá,
 ne nú'a mangu ja ya Salmo.

45 Nepu nu'á bi xipabi'u
 nú'a mangu ra Maca T'ofu pa
 bi za bi zo yá mfeni, 46 ne bi
 'ñembabi:

—Njaua xa nt'ofu gue ra
 Cristo nú'a xuá mehna Ajuá
 pa da ndá, mi mahyoni da
 du, ne rá hñupa mi mahyoni
 da yopa nte de ra du.

47 Y nehe ena gue co rá ts'edi
 de rá thuhu'a ma da hma
 de gue'a gatho rá ngu ni ra
 ximhai, da mudi de guecua
 Jerusale da ts'ofu ya ja'i gue
 da ñobri pa dra pumba yá
 ts'oqui. 48 Y nu'ahubya, ma
 gui damajuanihu de nuya ya
 t'ot'e xcá hyanthu. 49 Y nugui
 ma ga pehn'a'ihu ra Maca
 Ndahi nú'a xa ñá't'ahu ma
 Dada. Pe ja da cohua ja
 ra hnini Jerusale asta hingui
 hñañhu nú'a ra ts'edi'a ma
 dua ehe de mahets'i.

Ra Jesu bi ma mahets'i

(Mr. 16:19-20)

50 Nepu ra Jesu bi zixa
 gatho yá apostol bi bõni de
 ra hnini Jerusale pa rí ma'ua ja
 'nara zi t'uca hnini rá thuhu
 Betania, y nu'á ja bá juxni
 yá 'ye pa bi japabi'u. 51 Y
 nu mi uadi bi japabi'u, nu'á
 bi 'uegue de gue'u, bi ts'its'i
 pa mahets'i. 52 Y nu'á 'mefa

de xqui xocambeni ra zi Hmu
 Jesu, bi mengui'u pa Jerusale
 co ndunthi ra johya. 53 De
 guehni nzantho mi 'bui ja ra
 ndanija mri xocambeni Ajuá.
 Njabu gue'a.

NSANJUA RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSANJUA

*Ra Noya nú'a mi 'buhui
Ajuá bi e bi njá'i*

¹ Ante da nja mahets'i ne ra ximhai, nú'a to'o go ra Noya ya mi 'bui, y nu'á mi 'buhui Ajuá, ne nu'á go gues'e'a Ajuá.

² Rá mudi mi othotho gatho nú'a te ja, pe nú'a to'o go ra Noya ya mi 'buhui Ajuá. ³ Y Ajuá bi 'yent'ua ja rá 'ye'a pa go bi hyoca te gatho ja; y nu'bu nú'á hinte xa hyoqui, nu'bú hinte di jahma. ⁴ Ne go gue'a to'o ri unga ra te pa nzantho, ne go gue'a ra ñot'i nú'a ri yo'tua yá mfeni ya ja'i. ⁵ Ha nura ñot'i'a, ri yot'a ja ra 'bexuui, ne nura 'bexuui hinxa za xa ntáte.

⁶ Mi 'bui 'nara 'ñohø mrá thuhu ra Xuua bá pehna Ajuá pa da zofa ya ja'i. ⁷ Ne nu'á bá 'behni pa da damajuani de nú'a ra ñot'i, pa da gamfrihma gatho ya ja'i ngue'a go mri damajuani'a. ⁸ Ra Xuua hingo mi gue'a ra ñot'i, hønse bá 'behni pa da damajuani de ra ñot'i. ⁹ Nú'a to'o go ra ñot'i xi majuani, bá ehe de guecua ja ra ximhai ne go gue'a ri yo'tua yá mfeni gatho ya ja'i.

¹⁰ Nú'a to'o bi hyoca ra ximhai, ja bi 'ñe bi 'mucua ja ra ximhai, pe nuya ja'i himbi badi ua go mi gue'a to'o bi hyoca ra ximhai. ¹¹ Bá ehma

de guecua ja rá ximhai'a, pe nuya mengu rá hai himbi numansu'a. ¹² Pe nu'ua tó'o bi numansu ne bi gamfribi rá thuhu'a, nu'á bi umbabi ra ts'edi pa bi mbatsi de Ajuá. ¹³ Ha nú'ua to'o gatho xa gamfri'a, ya xa yopa 'mai ma'ra'yo, hingue dega ji, nixi dega ngø, nixi de rá paha 'nara 'ñohø, hønse Ajuá go gue'a xa 'yøt'e pa xa yopa 'mai.

¹⁴ Nú'a to'o ra Noya bá e bi njá'i, ne bi 'mai con guecju, ne xi mrá hoja'i, ne nzantho mi mąnga nú'a majuani. Ne dá handuahe rá nsunda'a, go gue'a rá nsunda Ajuá ra Dada nú'a pe'tsa rá 'ra T'ua nehe. ¹⁵ Hangue nura Xuua bi damajuani de gue'a ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Go gue'a nú'a ndí xi'ahu, gue 'mefa de gueque mi ma da 'ñehe ma'na, nú'a ma'na ja rá nsu, ngue'a nú'á ya go mi 'bui rá mudi de gueque.

¹⁶ Gathoguihu stá hañhu de yá hño'a, ne hinhya'mu ri 'betcahu rá hñoja'i'a. ¹⁷ Ha nu Ajuá xqui hñuxa ra Moise pa go bi 'ñutcahu tengu rá ley'a, pe nubyá bá pehna ra Jesucristo pa bá hancahu rá hñoja'i, ne nú'á go gue'a bi 'ñudi gatho maxøgue nú'a majuani. ¹⁸ Hinhya'mu to xa hyanda Ajuá ra Dada, pe nurá hmaça 'ra T'ua bi 'ñutcahu tengu rá 'mai'a.

*Ra Xuua Xi'tsate bi ma de
ra Jesucristo*

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

19 Ha nuya nda gá xodyo mi 'buhni Jerusale bi mehna 'raya macja ne 'rayá mfats'i'u nú'u mi t'embi ya levita, pa da c'a'tsa ra Xuua pa da 'yambabi ua go mi gue'a ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda. 20 Ha nura Xuua bi mąnga nú'a majuani, himbi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui drá Cristo.

21 Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'buá ¿to'o'i? ¿Ha gue go gue'e grá badi Elía?

Nu'buá ra Xuua bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui.

Ha nu'ú bi yopa 'ñembabi ma'na'qui:

—¿Ha gue go gue'e rá dąnga 'mehni'i Ajuá nú'a ma da 'ñehe?

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

22 Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'buá ¿to'o'i ne te ri 'be'figue? Xi da xicje pa ma ga xiphe nehe nú'u to'o bá pencahe.

23 Ha nura Xuua bi 'ñembabi'u:

—Nuga, hønse 'nadrá 'mehni pa ga mąnga ja ra mbonthi nú'u ya noya bi mąnga ra badi Isaía ne bi 'ñena: “Juáñhu rá 'ñu ra Zidada.” Hangue dí xi'ahu, ntsø'mhu, ngue'a ya xa 'ñepu pa da nda.

24 Ha nuya ja'i xqui 'behni myá fariseo'u. 25 Hangue nu'ú bi 'yambabi ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—'Bu hingo gue'e grá Cristo, nixi grá badi Elía, nixi rá dąnga 'mehni'i Ajuá nú'a

ma da 'ñehe, nu'buá ¿hanja guí xi'tsate?

26 Ha nura Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga bá 'bencagui pa ga xi'ts'a'ihu co ra dehe. Pe 'bui 'na con gue'ahu nú'a nixi guí pa'tua rá 'befi. 27 Go gue'a bra 'befa de gueque, ne ma'na ra dąngui rá nsu de gueque, nixi dí 'ñepqui ngugui ga xo'tua rá nthasthi de yá thiza'a.

28 Njabu bi mąnga ra Xuua nuni ri'nandi de ja ra dathe Jordá ja ra hai Betabara habu mi xi'tsate'a.

Ra T'uca Deti nú'a bá pehna Ajuá

29 Nurá hyax'a ra Xuua bi hyanda ra Jesu mbra e da zudi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ndi, hyanthu nuni bá pehna Ajuá, nja ngu 'nara zi t'uca deti nú'u tho dega hñá'ti, y go guehni pu'tua yá ts'oqui ya ja'i. 30 Ne go guehni ndí xi'ahu mi ma da 'ñehe 'mefa de gueque ne ma'na ra dąngui rá nsu, ngue'a ya go mi 'bui'ni rá mudi de gueque. 31 Nuga hindí pa'tuahma tengu rá 'befini, pe bá 'bencagui ga xi'ts'a'ihu co ra dehe pa njabu gatho'ihu gyá me Israelhu da za gui pahu gue go guehni ra Cristo xpá mehna Ajuá pa da nda.

32 Nehe ra Xuua bi ma de nú'a te xqui nja ne bi 'ñena:

—Nuga dá handa ra Maça Ndahi bá cai de mahets'i ngu 'nara zi domitsu, e bi zudini.

33 Nuga hindí pa'tuahma tengu rá 'befini, pe nú'a to'o bá pencagui ga xi'ts'a'ihu co ra dehe go gue'a bi 'ñengagui:

“Ma gui hyanda ra Maça Nđahi dua çai de mahets'i, e da zadi 'nara zi 'ñøhø pa da 'muhui, y nu'á go gue'a ma da xi'ts'ah_u dega Maça Nđahi.”
 34 Nuga stá handi hangue drí damajuani gue go guehni rá T'_u Ajuá.

Yá mudi nxadi ra Jesu

35 Ha nurá hyax'a ra Xuua mi 'bahni ma'na'qui co yoho yá nxadi. 36 Nep_u bi hyanda ra Jesu mi 'yoni ne bi 'ñena:

—Ndi, hyanth_u núni bá pçhna Ajuá, nja ngu 'nara zi t'uca detí nú'u tho dega hñá'ti.

37 Ha nú'u yoho yá nxadi ra Xuua mi 'yøde njab_u, 'bestho bi deni'u ra Jesu. 38 Nep_u nura Jesu bi mpunts'i ne bi hyandi mri deni'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'bç grí 'ñeh_u?

Ha nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Xahnate, ¿hab_u guí 'bwigue?

39 Nu'bú nu'á bi 'ñembabi:

—Maha pa gui pãh_u hab_u dí 'bui.

Y bi mçui'u pa bi badi hab_u mbi 'bui'a. Bi zøni ngu nzanga 'ret'a ne bi 'mahuini gatho ra pa.

40 Ha nú'u yoho ya nxadi xqui 'yøde nú'a bi mangu ra Xuua ne xqui dena ra Jesu, 'na de gue'u mrá thuhu ra Andre ne mrá cu ra Simu Pedro. 41 Nú'a ra Andre'a bi ma bá ðama c'a'tsa ra Simu Pedro ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá pãhe ra Cristo nú'a xpá mehna Ajuá pa da nda.

42 Nep_u bi zits'i'a pa hab_u mbi 'b_u ra Jesu. Ha nura

Jesu mi hyanda ra Simu bi 'ñembabi'a:

—Nu'i grá Simu rá t'u'i ra Joná. Nubyá go dí hup'a'i grá Pedro. —Nú'a ra thuhu'a rí bøni da 'ñena 'nara do.

Ra Jesu bi zofora Lipe ne ra Natanael pa dyá nxadi

43 Ha nurá hyax'a ra Jesu mi beni da ma pa Galilea, pe 'mç'to bi ma bá c'a'tsa ra Lipe ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tçngagui pa ma nxadi'i.

44 Ha nura Lipe mrá me Betsaida hab_u mrá mengu ra Andre ne ra Pedro. 45 Nep_u nura Lipe bi ma bá c'a'tsa ra Natanael ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá pãhebya ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda ngu bi 'yofo ra Moise ja ra ley ne ngu bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá maya'b_u, ne go gue'a ra Jesu rá t'u ra Jose ra me Nasare.

46 Ha nura Natanael bi 'ñembabi:

—Pøde hinda za da bonga 'na xi di ja rá nsu nuni Nasare.

Nu'bú ra Lipe bi 'ñembabi:

—Maha pa gui hyandi 'b_u hingui camfri.

47 Ha nura Jesu mi hyanda ra Natanael bra e da zadi bi 'ñena:

—Ndi, hyanth_u go guehni 'nara me Israel, nuni xi ma-juani camfri Ajuá, y hingrá hyate.

48 Nu'bú nura Natanael bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja guí pãcagui?

Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Himi xi'atho ra Lipe pa e gui c'ascagui, dá hant'a'i nguí 'bai ja rá ua 'nara 'bai gá igo.

⁴⁹ Nu'bú ra Natanael bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i go gue'e xi majuani rá T'ú'i Ajuá, ne go gue'e grá Nda de ya me Israel.

⁵⁰ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue guí camfrigui hõnse ngue'a dá xi'a'i gue dá hant'a'i ja rá ua ra igo? Ma gui hyanda ma'ra ya t'õt'e ma'na dya dangui de nú'a dá xi'a'i.

⁵¹ Ne bi 'ñembabi'ú:

—Xi majuani dí xi'ahu gue ma gui hyanthu da xogui mahets'i, ne gui hyanduahú yá enxε Ajuá di pòts'e ne di cai nuua habu di 'bui Nú'a To'o e bi Nja'i.

2

'Nara nthati nuni Ncaná de ra hai Galilea

¹ Rá dat'mani bi nja 'nara nthati nuni ja ra hnini Ncaná de ra hai Galilea, ne xqui zõni de guehni rá nana ra Jesu. ² Nehe ra Jesu bi zõni de guehni co yá nxadi ngue'a bi ts'ohna ja ra nthati. ³ Ne de mi 'bahni'a, bi thegue ra vinu, ha nurá nana ra Jesu bi 'ñembabi'a:

—Ya bi thegue ra vinu.

⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi rá nana:

—¿Pa te go guí xicagui? Gue nuga ri 'beta ma ora pa da hneca ma ts'edi.

⁵ Nepu nurá nana'a bi 'ñembabi nú'u to mi faste ja ra ngo:

—'Yõthu gatho nú'a da xi'ahani.

⁶ Ne mi tihni 'rato ya danga mpothe dega do xqui t'ehni pa mi øt'a ra nt'axqui ya xodyo ngu myá nzai'ú. Ne cada 'na de nú'u ya mpothe mri 'ñenga yoho o hñu xõni ra dehe. ⁷ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u to'o mi 'yoni mi faste:

—Ñu'tshu ra dehe nuya ya mpothe.

Ha nu'ú bi xit'a ra dehe asta habu bi ñuts'i. ⁸ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Nubyá, 'ya'tshu ts'u ne hña'tsua hu ra nda de nuna ra ngo.

Nu'bú nu'ú bi 'yõt'a ngu nú'a bi sipabi'ú. ⁹ Ha nú'a ra nda de ra ngo bi zamacuhi nú'a ra dehe xqui t'õt'e da mvinu, y nu'á himi padi habu xqui 'ñehe nú'a ra vinu, hõnse nú'u ya maste xqui 'ya'tsa ra dehe, go gue'u mi padi. Hangué nura nda de ra ngo bi zohna nú'a ra navio mi øt'ango, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Nzantho nú'u to'o øt'ango, 'met'o ri unga nú'a ra vinu xá cahi, nepu de ya sta niña co ra vinu nú'u to'o xa ts'ohni, ja da t'umba nú'a hingui cahi. Pe nu'i, xcá pe'tsta ra hoga vinu ne hincxá untho asta nú'ya ja gá uni.

¹¹ Ra Jesu bi 'yõt'a nú'a rá madi ra danga nt'udi nuni Ncaná de Galilea. Ne njabu bi 'yõt'e pa bi hnequi rá nsunda, ne yá nxadi ma'na bi gamfri gue go gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda.

12 Nepu nura Jesu bi ma pa Ncapernau, ne bi meui rá nana ne yá cu ne yá nxadi, ne ja bá 'buhni'á 'raya pa.

Ra Jesu bi 'yenga nú'á mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

13 Nepu de guehni ra Jesu bi ma pa Jerusale ngue'á mi ma da dat'a ra pa de ra pas-cua 'nará ngo de ya xodyo.

14 Ne bi hyanda 'raya ma mi 'buhni ja ra patio de ra ndanija, 'ra mi pa ya ndamfri, 'ra mi pa ya deti, ha nu ma'ra mi pa ya domitsu; ne mi huhni 'ra to'o mi pata ya boja.

15 Hangue nura Jesu bi met'a 'nara nthahi pa bi 'yeni co ya mfei nuya mbo'oni de mbo ra ndanija mahyegui co ya ma, nehe bi xamba yá boja nú'á to'o mi pata ya boja, ne bi pants'ua yá mexa, 16 ne bi 'ñembabi nú'á to'o mi pa ya domitsu:

—jucj pa thi ri domitsuh, oja guí huxhua ri 'mahu mbo rá ngu ma Dada!

17 Ha nuyá nxadi bi beni gue njabu xqui t'ofu ja ra Maca T'ofu habu ena: “Xi dí te ma vida pa ga sup'a'i ri ngu.” Ne nuyá nxadi bi zo yá mfeni gue nú'á ya noya mi ma de ra Jesu.

18 Ha nuya nda gá xodyo bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Te ma danga nt'udi da za gui 'ñutcahe pa ga pahe to rá nsequi'a pa guí ot'a njabu?

19 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'á:

—'Bu gui yothu nuna ra nija, nuga co hñupa ga yopa 'ba'ma ma'na'qui.

20 Nu'bú nu'á bi 'ñena:

—Ñotema'rato njeya pa bri 'ba'ma nuna nijana, ¿nepu nu'i guí ena gue co hñupa ma gui yopa 'ba'ma ma'na'qui?

21 Pe nú'a ra nija mi mangu ra Jesu, mi ma de rá ndo'yo sehe'a. 22 Ha nu de mi nanga ra Jesu de ra du, nu'bú yá nxadi bi beni'á nú'á ya noya xqui man'a. Hangue bi gamfri'á gue bi njabu ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Maca T'ofu, ne ngu nú'a xqui mans'e'a gue ma da yopa nte.

Ra Jesu patuatho yá mfeni gatho ya ja'i

23 Ha nu de mi 'buhni ra Jesu nuni Jerusale ja ra ngo de ra pascua, ndunthi ya ja'i bi gamfri gue go mi gue'a bá pehna Ajuá pa da nda, nguetho nu'á bi hyanda ya danga nt'udi mi ot'a.

24 Pe nura Jesu himi ne da 'ñoui'á ngue'a mi patuatho yá mfeni'á. 25 Ne himi honi'a to'o da xipabi tengu yá 'mui ya ja'i, ngue'a nu'á mi patuase yá mfeni'á.

3

Ra Jesu ne ra Nicodemo

1 Ha mi 'bu 'nara 'ñohø mrá thuhu ra Nicodemo mrá nda de ra hmunts'a nda gá xodyo, ne mrá fariseo. 2 Nu'á bi ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue Ajuá xpá meñ'a'i pa gui xancaguihe, ne guí 'bui con

gue'a, ngue'a 'b_u hingrí 'b_uhma con gue'a hinda za gui 'yøthma nuya danga nt'udi guí øt'e.

³ Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi:

—Xi majuañi dí xi'a'i, nu'a tó'o hinda yopa 'm_ui ma'ra'yo hinda za da 'm_u ja rá hmanda Ajua.

⁴ Nu'bú ra Nicodemo bi ñembabi:

—¿Hanja da za 'nara ndaxjua ja'i da yopa 'm_ui ma'ra'yo? ¿Ha gue da za da yopa yat'a ja rá m_ui rá nana ne da yopa 'm_ui?

⁵ Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi:

—Xi majuañi dí xi'a'i, nu'a tó'o hinda 'm_ui de ra dehe ne de ra Maça Ndañi, hinda za da yat'a ja rá hmanda Ajua. ⁶ Nuto gatho bi mbatsi dega ja'i, gue'a 'nara ja'i, ha nu'a tó'o bi yopa 'm_ui ma'ra'yo dega Maça Ndañi, gue'a 'b_ui dega hoga ndañi.

⁷ Oguí 'yø ngue'a dí xi'a'i gue mahyoni gui yopa 'b_uhu ma'ra'yo. ⁸ Nura ndañi 'yo haburaza, ne guí øde b_u, pe hinguí paði hab_u brí ñehe nixi hab_u rí ma. Njab_u nehe ra Maça Ndañi nú'a ri mpeñi ja yá mfeni nuto gatho xa 'm_ui ma'ra'yo de gue'a.

⁹ Nu'bú bi dadi ra Nicodemo ne bi ñembabi:

—¿Pe hanja da za da njab_u?

¹⁰ Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi:

—¡Conque grá xahnate de Israel ne hinguí paði nuya ya t'øt'e! ¹¹ Xi majuañi dí xi'a'i, dí mañhe nú'a dí pahe, ne dí damajuanihe de nú'a

stá hanthe, pe nu'ahú hinguí ne gui camfrihu nú'a dí damajuanihe. ¹² 'B_u hinguí camfrihu nú'a dí xi'ah_u de nú'a jaua ja ra ximhai, nu'bú ¿hanja da za gui camfrihu 'b_u ga xi'ah_u ya t'øt'e de mahets'i?

¹³ Ni 'nara meximhai hinxá ma mahets'i pa bá h_a ra noya de ya t'øt'e de guehni, hønse nú'a to'o bá cai de mahets'i, go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i, go gue'a ma de ya t'øt'e de mahets'i ngue'a ja ra menguni. ¹⁴ Y Nú'a To'o e bi Nja'i ma da t'øtuabi ngu bi 'yøt'a ra Moise bi pø'tsa ra qu'eña dega bøja maña ja 'nara za nu de mi 'b_ui ja ra 'yo'mtha, njab_u nehe mahyoni dra 'bø'tse maña ja 'nara za Nú'a To'o e bi Nja'i. ¹⁵ Pa njab_u nuto gatho da gamfri'a hinda 'm_udi, ma da me'tsa ra te pa nzantho.

Ajua maði gatho ya ja'i de ra ximhai

¹⁶ Ajua xi bi maði nts'edi gatho ya ja'i de ra ximhai, hangue bá pehna rá 'ra T_u, pa nuto gatho da gamfri'a hinda 'm_udi, nú'ú ma da me'tsa ra te pa nzantho. ¹⁷ Ajua bá pehna rá T_u pa guecua ja ra ximhai pa da pøhø ya ja'i, hingue pa da mehni'ú ja ra nidu.

¹⁸ Nu'a tó'o camfri'a hinda 'behna ja ra nidu, pe nu'a tó'o hingui camfri'a, gue'a ya xa t'ε'mbi pa dra 'behna ja ra nidu, ngue'a hinxá gamfribi rá thuhu rá 'ra T_u Ajua. ¹⁹ Nu'ú ma dra 'behna ja ra nidu ngue'a ra ñot'i bi zøhø ja ra ximhai, pe nu'ú

ma'na ri ho da 'mata ja ra 'bexuui ngue'a hingui ho nú'a øt'e'ü. ²⁰ Nuto gatho øt'a ya t'øt'e hingui ho, ri utsa ra ñot'i ne hingui cuat'a ja ra ñot'i ngue'a tsu da hnequi yá ts'o'b'efi. ²¹ Pe nu'a tó'o øt'a ngu nú'a mǎnga majuani, gue'a cuat'a ja ra ñot'i pa da hnequi gue nú'a øt'e, øt'e co rá ts'edi Ajuá.

Ra Xuua Xi'tsate bi yopa ma de ra Jesu

²² Nepü 'm'efa ra Jesu bi ma pa ra hai Judea co yá nxadi, ne ja bá 'b'aini'ü 'raya pa, ne bá øt'a ra sistehe de guehni. ²³ Ne nura Xuua mi øt'a ra sistehe nuni Enón gueta Salim, ngue'a xi mi ja ndunthi ra dehe de guehni, ne mi pa ya ja'i pa mri nxistehe'ü. ²⁴ Ne ra Xuua hinxqui jot'atho ja ra fadi.

²⁵ Ha nuyá nxadi ra Xuua mi ntsanoyau 'rayá mixodyoui de ra sistehe pa ra nt'axqui. ²⁶ Nepü bi ma ya nxadi bá c'a'tsa ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i gá dama-juani de nú'a ra 'ñøhø gá nuui ri'nandi ra dǎthe Jordá, ha nubyá bí øt'a ra sistehe nehe, y gatho ya ja'i pa ja rí mani.

²⁷ Nu'bú ra Xuua bi dǎdi ne bi 'ñembabi'ü:

—Hinda za te da m'ese 'na 'bü Ajuá hingo da 'bepa 'na. ²⁸ Nu'ahü ya xcá 'yøhü stá mǎ gue hingo guecagui drá Cristo nú'a xpá mehna Ajuá pa da nda, hønse bá p'encagui pa go ga 'met'o de gue'a. ²⁹ Nja ngu 'nara 'ñøhø to'o ri nthätui 'nara 'behña,

go gue'a rá 'behña'a. Ne nurá amigo nú'a ra 'ñhø ra medinthati di 'bahui ne øts'e te mǎ, ne da johya'a nu stí 'yøtua rá noya ne sta hyandi da m'ei rá 'behña. Njabü nehe xi drí johya ngue'a dí øde de nú'a bí øt'a ra Jesu, ne ngue'a dí øde gue ndunthi ri d'eni'a. ³⁰ Ngue'a nu'a mahyoni ma'na go da nja rá nsu'a, ha nuga da uadi ma nsu.

Rá T'ü Ajuá nú'a bá ehe de mahets'i

³¹ Ngue'a nu'a xqui 'ñehe de mahets'i, hangue ma'na ja rá nsu de gatho, pe nu ngugui drá ja'itho de ra ximhai, hangue dí paði nsøcta nú'ü ya t'øt'e jaua ja ra ximhai. ³² Y nú'a go gue'a mǎ de nú'a te xpá hyandi ne de nú'a te xpá 'yøde nuni mahets'i, pe masque njabü, hinto camfribi nú'a mañ'a. ³³ Pe nu'a tó'o da gamfribi nú'a mañ'a, nehe mǎ gue Ajuá mǎnga majuani. ³⁴ Ngue'a nurá T'ü Ajuá xpá mehni mǎnga nú'ü ya noya bá xipabi Ajuá, ngue'a nu'a xa umba maxøgue rá ts'edi ra Mǎca Nǎhi. ³⁵ Ajuá ra Dada xi di maði rá T'ü, hangue xa 'y'ent'ua gatho ja rá 'y'e'a. ³⁶ Nu'a tó'o camfri ra T'ü, go gue'a p'e'tsa ra te pa nzantho, pe nu'a tó'o hingui ne da gamfri ra T'ü, hinhya'mü da zü ra te pa nzantho, hønse rá cue Ajuá ma da züdi'a.

4

Ra Jesu bi zofo 'nara 'behña

me Nsamaria

¹ Ha nura Jesu bi badi gue nuya fariseo xqui 'yode'ua gue ma'na mi ndunthi ya nxadi'a ne ma'na mi ot'a ra sistehe'a que ra Xuua. ² Masque ra Jesu hingo mi ot'a ra sistehe'a, pe nuyá nxadi ha. ³ Y nu mi 'yode ra Jesu gue mi hmanga njabu, bi bõni de guehni Judea pa bi mengui Galilea.

⁴ Ne mi pe'tsi da 'randa Nsamaria. ⁵ Ne bi zõnga ja ra t'uca hnini Sicar de Nsamaria guetbu habu mi o rá hai ndu ra Cobo nú'a xqui zocua ndu ra Jose rá t'ua. ⁶ Ne ja mi jani 'nara poso nú'a bi gohui rá thuhu ra Cobo. Nepu nura Jesu ja bi ntsayani ngue'a xqui zabi ja ra 'ñu. Y ya mi ngu nzanga 'rato nde. ⁷ Nepu de guehni bi zohø 'nara 'behña mrá me Nsamaria, e da 'yat'a ra dehe ja ra poso. Ha nura Jesu bi 'yadi ne bi 'ñembabi:

—'Raca ts'ua ra zi dehe ga tsi.

⁸ Ha nuyá nxadi'a xqui ma tai pa da dai te da zi'ua. ⁹ Y nú'a ra 'behña me Nsamaria bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja guí acagui ra dehe, gue nu'i grá xodyo ha nuga drá me Nsamaria?

(Bi 'ñembi njabu ngue'a ya xodyo himi tsa nixi da ñaui ya me Nsamaria.) ¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu gri pahma nú'a unga Ajuá, ne 'bu gri pahma nú'a to'o a'a'i ra dehe, nu'bú go xcá 'yacagui, ne nuga stá 'ra'a'i ra dehe dega te pa nzantho.

¹¹ Ha nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, hingrí hña con te gui 'yat'a ra dehe, ha nura poso xá hñe. Nu'bú, ¿habu ja nú'a ra dehe dega te guí engagui? ¹² ¿Ha gue ma'na ja ri nsugue que ndu ma dadahu ra Cobo, nú'a to'o bi zogahe nuna poso? Y nu'á ja mi tsitheua co yá t'ua ne co yá mbo'oni.

¹³ Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nuto gatho da zi nuni ra dehe da yopa zu ra nduthe. ¹⁴ Ha nu'a tó'o da zi nú'a ra dehe dí ungá, hinhya'mu da yopa zu ra nduthe, ngue'a nú'a ra dehe ga umbabi, da nja ngu 'nara pøthe ja rá coraso, di pøhø pa da umba ra te pa nzantho.

¹⁵ Nu'bú nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, 'raca ts'ua de nú'a ra zi dehe pa hinhya'mu da yopa zuca ra nduthe, ne pa hinhya'mu ga eheua ma'na'qui ga 'ñai.

¹⁶ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue da rí ma ua tsi ri dame.

¹⁷ Nu'bú nú'a ra 'behña bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Jo'o ma dame.

Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a guí ma gue jo'o ri dame. ¹⁸ Pe xcá pe'tsa cat'a ri dame ne nú'a ra 'ñhø guí 'bahuibya, hingo ri dame'a. Hangu majuani nú'a guí ma gue jo'o ri dame.

¹⁹ Nu'bú nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, pøde go gue'e 'nará 'mehni'i Ajuá. ²⁰ Nu'bú

te xi guí mangue de ndu ma dadah_u bi xocambeni Aju_a nuni ja ra t'ohøni, ha nu'ah_u gyá xodyoh_u guí mañh_u gue mahyoni dra sɔcambeni Aju_a nsøctho de guehni Jerusale.

21 Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Naná, camfri nú'a dí xi'a'i, gue ma da zø ra pa gui xocambeni_{h_u} Aju_a ra Dada pe ya hinga nuni ja ra t'ohø, nixi de guehni Jerusale.

22 Nu'ah_u hinguí pah_u nú'a guí xocambeni_{h_u}. Pe nuje h_a, dí pah_e nú'a dí xocambeni_{h_e}, ngue'a ra pøhøte bá ehe de ja ya xodyo. 23 Mi ma da zø ra pa y ya bi zøhø gue nu'_u tó'o xi majuani da xocambeni Aju_a ra Dada, ma da xocambeni dega jamfri ne ngu rí 'ñehe. Ne Aju_a ra Dada ri ho dra sɔcambeni'a njab_u. 24 Aju_a go gue'a dega Nda_{h_i} ne hinguí hnequi, hangue nu'a tó'o da xocambeni'a, mahyoni da xocambeni dega jamfri ne ngu rí 'ñehe.

25 Nu'bá nura 'behña bi 'ñembabi:

—Nuga dí pa_{d_i} gue ma da 'ñehe ra Mesía go ra Cristo nú'a ma da mehna Aju_a pa da nda. Ne nu stí zø'a gatho go ma da xicju'a.

26 Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecse dí ñaui_{bya}.

27 Y nura ora'a bi zøhø yá nxadi, ne nu'á bi 'yøngue'a ra Jesu mi ñaui 'nara 'behña. Pe nu'á hinte bi 'yambabi ra Jesu te mi ambabi nixi hanja mi ñaui'a. 28 Nu'bá nura 'behña bí zop_u rá xøni ne bi menga

ja ra hnini ne bi 'ñembabi nú'u mi 'b_uhni:

29 —Maha ma gui hyanth_u nú'a to'o xa xictho te gatho stá øt'e. ¿Ha hingo di gue'a ra Cristo 'b_u, nú'a mi ma da mehna Aju_a pa da nda?

30 Nep_u nuya ja'i'_u bá ehe pa e da c'a'tsa ra Jesu. 31 Ha nu mi ma nú'a ra 'behña, nuyá nxadi ra Jesu bi bantebi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, bá e gui ñuni.

32 Pe nu'á bi 'ñembabi'_u:

—Dí pe'tsa 'nara hñuni ma ga tsi, nú'a nixi guí pah_u.

33 Ne nuyá nxadi bi 'ñembabi'_u 'na ngu 'na:

—¿Ua to xpá hñampi te da zi 'b_u?

34 Ha ra Jesu bi 'ñembabi'_u:

—Numa hñuniga gue'a ga ø'tuabi rá paha nú'a to'o bá pencagui ne ga p_epa rá 'b_efi asta hinga juati. 35 Guí mañh_u gue di 'b_e goho nza_{na} pa da nja ra sofo, ¿ha ngue h_a? Pe nuga dí xi'ah_u: Ndi, hyanth_u ya 'bot'i ya xa ñats'i pa da sofo. 36 Nuya xofu hani yá thah_a ne jats'i 'nara hoga sofo. Hangue nuya xofu ma da johyau_i ya mot'i. Njabatho nehe nú'u to'o da tanga ma noya, ma da hñanga yá thah_a ne da munts'a ya ja'i pa da me'tsa ra te pa nzantho. 37 Nja ngu eng_a ya ja'i: “Na'ño to'o pot'i, 'na'ño to'o xofu.” 38 Hangue nuga stá peñ'a'ih_u pa gui muntsh_u ya ja'i, ngu 'nara sofo nú'a hinxcá p_efi_{h_u}. Ma'ra xa mp_efi, ha nu'ah_u guí xopabi_{h_u} yá 'bot'i'_u.

39 Ne ndunthi ya mengu nú'a ra hnini'a de Nsamaria

bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui mēhna Ajuā pa da ndā, ngue'a nura 'bēhñā xqui damajuani ne xqui 'ñēna gue nu'á xa xiptho gatho nú'a te xqui 'yøt'e. ⁴⁰ Hangue nu mi zøhni ya me Nsamaria habu mi 'bu ra Jesu, bi bantebi gue da 'māhui'u, hangue nu'á bi 'māhui'u yo pa. ⁴¹ Ne xi ndunthi ma'ra bi gamfri ra Jesu ngue'a go mi zofosē'a. ⁴² Ha nu'á bi 'ñembabi nú'a ra 'bēhñā:

—Nubyá dí camfrihe hingue hønse ngue'a go gá xicje, dí camfrihe ngue'a ya stá øshe te xa mā, ne dí pahe gue xi majuani go guehni ra Pøhøte de ya jā'i gatho rá nguñi ra ximhai.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá t'u 'nará dānga maste ra ndā

⁴³ Ha nu mi thogui nú'u yo pa, ra Jesu bi ma pa ja rá hai Galilea. ⁴⁴ Ne nu'á xqui mānsē ne xqui 'ñēna: “Ni 'nará 'mēhni Ajuā hingui hnumansu ja rá hai.” ⁴⁵ Ha nu mi zønga Galilea'a nuya mengu de guehni bi umba ntsaya ngue'a xqui hyandi'u gatho ya dānga nt'udi xqui 'yøt'e'a nuni ja ra ngo Jerusale, ngue'a nehe nuya mengu rá hai xqui ma ja nú'a ra ngo'a.

⁴⁶ Nepu nura Jesu bi yopa zønga ma'na'qui nuni Ncaná de Galilea habu xqui 'yøt'e da mvinu ra dehe. Y nuni Ncapernau mi 'buhni 'nará dānga maste ra ndā ne mri hñenga rá t'u. ⁴⁷ Y nu'á bi 'yøde gue ra Jesu xqui menga

de Judea ne ya xqui zønga Galilea, hangue bi ma há mi 'bu'a pa bá bantebi da mēui ja rá ngu pa da 'yøthebi rá t'u ngue'a ya mi nedu hmaha. ⁴⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu hingui hyanthu ya dānga nt'udi ne ya dānga t'øt'e, hingui camfrihu.

⁴⁹ Ha nura dānga maste bi 'ñembabi:

—Ndada, maha, pa hinda du ma zi t'u.

⁵⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi: —Grí ma, ya 'bui xá hño ri t'u.

Ha nu'á bi gamfri nú'a bi xipa ra Jesu, ne bi gu rá 'ñu bi ma. ⁵¹ Y de mri ne ra 'ñu bi 'ñe yá 'bego bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Ya 'bui xá hño ri t'u.

⁵² Hangue nu'á bi 'yambabi'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ora bi mudi bi tsayabi ra hñeni?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Mande ngu nzunga yoto bi tsayabi ra nzø.

⁵³ Nu'bú nura dada bi benigue mi gue'a ra ora xqui xipabi ra Jesu gue ya mi 'bui xá hño rá t'u. Hangue nu'á ne gatho nú'u mi 'bui ja rá ngu bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui mēhna Ajuā pa da ndā. ⁵⁴ Go gue'a rá ñoho ra dānga nt'udi bi 'yøt'a ra Jesu nuni Galilea ne go bi 'yøt'e'a de bá penga Judea.

5

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate nuni Betesda

¹ Nepu 'mēfa bi nja 'nará ngo ya xodyo nuni Jerusale, ne ra Jesu bi mani. ² Y de

guehni Jerusale mi ja 'nara mothe xqui thu'mbabi rá thuhu Betesda de ra hñāqui ebreo, habu mi ja cut'a ya porta, ne mi gueta ra gosthi hnini habu mi thu'mbabi ra 'Ñu gá Ma'yo. ³ Ha mi 'boni ndunthi ya da'thi, ya goda, ya doua, ne ma'ra ya ts'onate mi tøm' mi rá nhuat'i ra dehe.

⁴ Ngue'a ja ra ora mi caini 'nará ενχε Ajuā ja ra mothe pa mi uant'a ra dehe. Ne nu'a tó'o rá mudi mi cut'a mbo ra dehe ora dra huant'i, nú'á go gue'a mi ñani de nu'araza ra hñeni mi pe'tsi. ⁵ Ha mi 'buhni 'nara 'ñøhø ya mi pe'tsa 'natema'ret'a ma hñato nje'ya de mri hñeni. ⁶ Ha nura Jesu bi hyandi mi 'beni ne bi baði gue ya'bu xqui njabu, ne bi 'ñembabi;

—¿Ha gui ne gui ñani?

⁷ Ha nura da'thi bi daði ne bi 'ñembabi:

—Ndada, jo'o to'o da cutcagui mbo ra mothe nura ora sta huat'a ra dehe, ha nura ora ga nehma ga cut'i nu ma'na da dama 'met'o de gueque.

⁸ Hangué ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nangui, juxa ri mfidi ne 'yo.

⁹ Nu'bú nura 'ñøhø'a 'bestho bi ñani, ha bi guxa rá mfidi ne bi 'ño. Ha nura pa'a mrá pa dega tsaya. ¹⁰ Hangué ya ndā gá xodyo bi 'ñembabi'a:

—Núbya rapaña go ra pa dega tsaya, ne ma leyhu hingui unga nsequi gui hñaxa ri mfidibya.

¹¹ Ha nú'a ra 'ñøhø xqui ñani bi daði ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a to'o bi 'yøthegui go gue'a bi xicagui gue ga juxa ma mfidi ne ga 'yo.

¹² Nepu nu'ú bi 'yambabi:

—¿To'o bi xi'a'i gui juxa ri mfidi ne gui 'yo?

¹³ Ha nú'a ra 'ñøhø xqui ñani himbi baði to'o xqui 'yøthe'a, ngue'a mi 'buhni ndunthi ya ja'i y nura Jesu ya xqui ma.

¹⁴ 'Mefa ra Jesu bi hyonga nú'a ra da'thi mbo ra ndanija ne bi nthēui ma'na'qui ne bi 'ñembabi:

—Nu'i ya xcá ñani. Ya oxqui ma gui yopa 'yøt'a ya ts'oqui ma'na'qui, pa hingui thogui ma'ra ya ts'othogui ma'na strá nts'o.

¹⁵ Nepu nura 'ñøhø'a bi ma bá xipa ya ndā gá xodyo gue go mi gue'a ra Jesu xqui 'yøthe'a. ¹⁶ Hangué por gue'a ya ndā gá xodyo xi mi utsa ra Jesu, ne xi mi ne da hyohma, ngue'a nu'á mi øt'a ya danga nt'udi de nuya pa dega tsaya.

¹⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Ajuā ma Dada hingui tsaya di mpefi, njabuthogui nehe hindí tsaya.

¹⁸ Hangué nuya ndā gá xodyo ma'na xi mi 'ramanu da hyohma, ngue'a nu'á himi øta ra ley nú'a mi mā de ra pa dega tsaya, ne ngue'a mi mā gue Ajuā mrá Dada'a, y njabu mri nhyecuaui Ajuā.

Ra Jesu mā de rá ts'edi xa umba Ajuā rá Dada ngue'a go gue'a rá T'u'a

¹⁹ Hangué ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuañi dí xi'ah_u, hinda za te da 'yøt'asε rá T'_u Aju_a. Ngue'a nú'á handi te gatho øt'a Aju_a rá Dada, y nú'a handi gue'a øt'e nehe, ngue'a te gatho øt'a rá Dada, gue'a øt'a ra T'_u nehe. ²⁰ Aju_a ra Dada xi maði rá T'_u, ne utuabi te gatho øt'e'a. Ne ma da 'ñutuabi yá 'bεfi ma'na dya dangui que nú'u xcá hyanth_u, pa xi gui 'yøh_u. ²¹ Aju_a ra Dada juxa gatho nú'u xa du ne umbabi'u ra te. Njab_u nehe rá T'_u'a umbabi ra te to'oraza nú'a go da ne'a. ²² Aju_a ra Dada hingui ha'mba nguenda ni 'nara ja'i, nguetho gatho xa 'yent'ua ja rá 'yε rá T'_u pa go da hñ'a'mba nguenda'a, ²³ pa njab_u gatho ya ja'i da numansu ra T'_u ngu di numansu'u Aju_a rá Dada. 'B_u to'o hingui numansu ra T'_u, nehe hingui numansubi rá Dada nú'a to'o bá pεhni.

²⁴ Xi majuañi dí xi'ah_u: Nu'a tó'o huxa nt'øde nú'a dí ma ne camfri Aju_a nú'a bá pεcagui, pe'tsa ra te pa nzantho, ne hinda 'bεhna ja ra nidu, ngue'a nú'á ja ra uenda ya xa du ne xa yopa nte pa da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁵ Xi majuañi dí xi'ah_u, ma da zø ra pa ne majuañi nubya ya ja, gue nú'u xa du da 'yøde nú'a mǎnga rá T'_u Aju_a, ha nu'u tó'o da hñuxa nt'øde ma da nja yá te pa nzantho. ²⁶ Ngue'a Aju_a ra Dada hase ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho. Njab_u nehe rá T'_u bi umba ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho nehe. ²⁷ Ne xa 'yent'ua ja rá 'yε rá T'_u

pa go da hñ'a'mba nguenda gatho ya ja'i de ja ra ximhai, ngue'a go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁸ Oguí 'yøh_u ngue'a dí xi'a'ih_u njab_u. Ngue'a ma da zø ra pa nuto gatho xa du ma da 'yøde sta ñ'a rá T'_u Aju_a. ²⁹ Y nú'u to'o gatho xa 'yøt'a nú'a xá hño ma da nangui pa da nja yá te pa nzantho, ha nu'u tó'o xa 'yøt'a nú'a hingui ho ma da nangui pa da 'bεhna ja ra nidu.

'B_u to'o damajuani de ra Jesu

³⁰ Nuga hingui tsa te ga øt'asε. Nú'a xicagui ma Dada, gue'a dí øt'e, ne dí øt'a ra ts'utbi ngu di 'bεpqui, ne nura ts'utbi'a go gue'a xá hño ngue'a dí øt'ua rá paha ma Dada nú'a to'o bá pεcagui, hingo dí øt'a nú'a go ma pahasega. ³¹ 'B_u nuga gra mǎnsε to'ogui, hinte da muui nú'a ga ma. ³² Pe 'b_u 'na to'o damajuani to'ogui, ne dí paði gue nú'a mañ'a xi di muui. ³³ Nu'ah_u xcá pεnh_u ya 'mehni pa da 'yambabi ra Xuua de gueque, y nu'á bi damajuani to'ogui ne bi xi'ah_u nú'a majuañi. ³⁴ Pe pa gueque ni 'nara ja'i hindí honi to'o da daði por gueque. Nuga hønse dí ben'ah_u nú'a bi mǎnga ra Xuua, qué pa gui mpøhøh_u. ³⁵ Ra Xuua gue'a mi nja ngu 'nara ñot'i, mi yo't'a ri mfenih_u de nú'a mi xi'ah_u. Ha nu'ah_u, gá 'yødeh_u co ra johya nú'a te mi ma, pe hønse 'raya zi patho. ³⁶ Nuga dí pε ya 'bεfi ngu xa 'racagui Aju_a ma Dada ga juadi ga

pefi, y nuya 'befi dí pefi go gue'u damajuani gue go Ajuá xpá mēncagui. Y nuya 'befi'u ma'na ya dangui pa da fadi to'ogui que nú'a bi m̄anga ra Xuua de gueque. ³⁷ Ma Dada to'o bá pēncagui go gue'a damajuani to'ogui, masque hinhya'mu xá 'yøhu xa ña'a nixi xá hyanthu tengu'a. ³⁸ Ne nurá noya'a hinxá zoda ri mfenihu, nguetho nu'ahu hinxá camfriguihu gue nuga go rá 'mēhnigui'a. 'Bu xá camfriguihu hma, nu'bú gri pahmahu te rí bōnga ra Maça T'ofu. ³⁹ Nu'ahu hinhya'mu guí hehu ra Maça T'ofu, xi guí he'thu pa xahma ja gui tsuhmahani ra te pa nzantho, pe hinguí tso ri mfenihu de nú'a guí he'thu, ngue'a ja nura T'ofu'a ja mani de gueque. ⁴⁰ Ha nu'ahú hinguí ne gui camfriguihu pa da za gui tsuhmahu nú'a ra te pa nzantho.

⁴¹ Nuga hindí m̄anga njabu pa da 'ñesca ma nsu ya ja'i. ⁴² Dí m̄anga njabu ngue'a dí padi gue nu'ahu hingrí madihu Ajuá. ⁴³ Masque stá ehma de rá thuhu Ajuá ma Dada, pe nu'ahu hinxá numansuguihu. Pe nu'bu 'nara ja'i da 'ñehe de rá thuhuse, nu'bú ha, go guí numansuh'a. ⁴⁴ Hinguí ne gui camfriguihu ngue'a go 'met'o guí 'ñe'tsua nsusehu 'na ngu ma'na, hingo guí hoñhu da 'ñe'ts'a ri nsuhu Ajuá nú'a 'natho. ⁴⁵ Oguí beñhu gue go nuga ma ga ñap'a'ihu ja rá thandi Ajuá

ma Dada. Nurá ley ra Moise go gue'a ma da ñap'a'ihu, nú'a ts'a guí camfrihu da ñañ'a'ihu. ⁴⁶ 'Bu gri camfrihma hu nú'a bi 'yofo ra Moise, nu'bú gri camfriguihu hma ha nehe, ngue'a nu'a bi 'yofo de gueque. ⁴⁷ Ha nu'bu hinguí camfrihu nú'a bi 'yofo'a, nu'bú çhanja da za gui camfrihu nú'a dí m̄angá?

6

Ra Jesu bi 'uinga thogui cut'a 'moya ja'i

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

¹ Nepu de gue'a ra Jesu bi 'ranga ri'nandi ra ndehe Galilea, nú'a rá thuhu nehe Tiberia. ² Ha mri dena ndunthi ya ja'i ngue'a mi handa ya danga nt'udi nú'u mi ø'tua ya da'thi mi ñani. ³ Nu'bú ra Jesu bi bōxa ja 'nara t'øhø ne ja bá huhuini yá nxadi. ⁴ Ne ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi hyanda nú'u ya ja'i mi ndunthi xqui deni'a, nepu nu'a bi 'ñemba ra Lipe: —çHabu ga tañhu ra thuhme 'bu, pa ga 'uiñhu gatho nuya ja'iyu?

⁶ Ra Jesu xa bi ne bi m̄anga njabu pa bi nu te xa dadi hma ha ra Lipe, ngue'a nu'a ya mi padise te mi ma da 'yø'te. ⁷ Ha nura Lipe bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Pøde nixi co yo nthebe denario ra thuhme ga tañhu, hinda uadi, ua 'ra 'na zi xeni da ziyu.

⁸ Nepu 'nará nxadi ra Jesu mrá thuhu ra Andre, go gue'a

mrá cu ra Simu Pedro, bi 'ñembabi ra Jesu:

9 —'Bucua 'nara ts'ant'u ha cat'a ya thuhme dega cebada ne yoho ya zi hua, ¿pe te ri maña?

10 Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xiphu gatho ya ja'i da hñudi.

Y mi jani 'nara 'bot'ei, ne ja bi hñuhni'u, ne ngu mi cat'a 'mo sehe ya 'ñøhø. Ya 'behña ne ya batsi himi pa 'mede. 11 Nepu nura Jesu bi gu nú'u ya thuhme, ne bi umba njamadi Ajuá de nú'a ra thuhme ma da zi'u, ne ja ngá umba yá nxadi nepu ya nxadi bi umba nuya ja'i mi huhni. Ne guet'atho bi 'yøt'e co nuya zi hua, ne bi zi'u asta xi bi niña. 12 Ha nu mi uadi'u, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Bá muntshu gatho ya zi xeni nú'u bi bongui, pa hinte da 'medi.

13 Ha nu'ú bi munts'a gatho ya zi xeca thuhme xqui 'bonguabi'u de nú'u cat'a ya thuhme dega cebada. Ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e co nuya xeca thuhme bi bongui. 14 Ha nu mi hyanda ya ja'i nú'a ra danga nt'udi xqui 'yøt'a ra Jesu, nu'ú bi 'ñena:

—Xi majuaní go guehni rá danga 'mehni Ajuá nú'a mi hmá da 'ñecua ja ra ximhai.

15 Pe ra Jesu mi patho gue mi ne'u da zixhmahá pa da ndahmá'a de gue'u, hangue nu'a bi 'yøt'e, bi ma de guehni bi yopa bøxa ma'na'qui ja nú'a ra t'øhø'a ri sehe.

Ra Jesu bi 'ño maña ra ndehe

(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

16 Y de mi nde, yá nxadi'a bi ma pa ja ra ndehe. 17 Nepu de guehni bi yut'a ja 'nara motsa pa bi ma'u Ncapernau de ri'nandi ra ndehe. Ha ya xmá 'mexuui, ha ra Jesu hinxqui mengtho de ja ra t'øhø. 18 Ne bi mudi bi 'ño 'nara bunthi xi mri anga ra dehe. 19 Y ya xqui 'ño ngu cat'a o 'rato kilometro de ja ra dehe, nepu bi hyant'u ra Jesu mbra 'yotho maña de ra dehe pa da e da zudi'u, ne nu'ú xi bi ntsu. 20 Pe nu'á bi 'ñembabi'u:

—iNuga go guecagui, ogui tsuhu!

21 Nepu nu'ú co ra johya bi pø'tsa ja ra motsa ne bi zits'i, ne 'bestho bi zøñ'u co ra motsa ja ra hai habu mri ma'u.

Ya ja'i bi hyonga ra Jesu

22 Ha nura hyax'a nú'u ya ja'i xqui gohni ri'nandi ra ndehe ne xqui hyandi gue 'nada ra motsa mi 'bahni, ne xqui badi gue nuyá nxadi ra Jesu bi mase'u ja nú'a ra motsa, ne ra Jesu himbi meui'u. 23 Ne guetbu habu xqui zi ra thuhme'u nu mi umba njamadi Ajuá nura Jesu, ja bi zøhni ma'ra ya motsa xqui 'ñehe Tiberia. 24 Hangue nu mi hyandi'u gue ya mi jo'oni ra Jesu nixi yá nxadi, nu'bú nu'ú 'bestho bi yut'a ja nú'u ya motsa ne bi ma pa Ncapernau pa da hyonga ra Jesu.

Ra Jesu go ra thuhme dega te

²⁵ Y ja bá tsuhni'u ra Jesu ri'nandi ra ndehe ne bi 'ñembabi'u:

—Xahnate, ¿ha'mu gá tsøhø de guecua, desde manxuui o ja nubya?

²⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuañi dí xi'ahu, guí hongaguihu ngue'a dá 'uiñ'a'ihu ne gá niñahu, hingue ngue'a gá hyanthu ya danga nt'udi. ²⁷ Guí øthu ra ts'edi pa gui tsuhu nú'a te gui tsihu, pe nu'a 'bestho da thegue. Ma'na xá hño 'yøthu ra ts'edi gui tsuhu nú'a ra nzaqui unga ra te pa nzantho, y nu'a hinhya'mu da thegue. Go gue'a ra nzaqui da 'ra'ahu Nú'a To'o e bi Nja'i. Ne Ajuá ra Dada xa 'ñu't'a'ihu gue xa umba ra ts'edi'a pa da 'ra'ahu nú'a ra nzaqui'a.

²⁸ Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'bu ¿te mahyoni ga øthe pa njabu da za ga øthe ngu nú'a xa 'bepcahe Ajuá, pa njabu da za ga tsuhe nú'a ra nzaqui guí engaguihe?

²⁹ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'a mahyoni gui 'yøthu pa da za gui 'yøthu ngu nú'a xa 'bep'ahu Ajuá, camfrihu nú'a to'o xpá mehni'a.

³⁰ Ha nuya ja'i bi 'ñembabi'a:

—Nu'bu ¿te ma danga nt'udi da za gui 'yøt'e pa ga hanthe ne ga camfri'ihe? ¿Nda'a ra danga t'øt'e ma gui 'yøt'egue? ³¹ Maya'bu ndu ma dadahu ra Moise mri zi nú'u ma'ra ndu ma dadahu ja ra 'yo'mtha, y ja bi zini'u ra thuhme rá thuhu ra maná, ngu xa t'ofu ja ra Maça T'ofu

habu ena: “Nu'a bá pempabi ra thuhme de mahets'i pa bi zi'u.”

³² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuañi dí xi'ahu: Hingo ra Moise bi umbabi'u nú'a ra thuhme bá ehe de mahets'i nú'a bi zi'u. Numa Dada go gue'a bi mampabi'u. Y go guet'a bá pen'ahabya ra thuhme de mahets'i nú'a unga ra te pa nzantho. ³³ Nú'a ra thuhme bá pen'ahu Ajuá, go gue'a rá T'u bá cai de mahets'i, ne go gue'a umba ra meximhai ra te pa nzantho.

³⁴ Nu'bu nuya ja'i bi 'ñembabi:

—Ndada, oxqui ma gui 'betcahe nú'a ra thuhme'a.

³⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzantho. Nu'a tó'o da 'ñe da zucagui hinhya'mu da zu ra thuhu, ha nu'a tó'o da gamfrigui hinhya'mu da zu ra nduthe. ³⁶ Pe nuga ya stá xi'ahu gue masque ya xcá hyandgaguihu pe hinguí camfriguihu. ³⁷ Gathu nú'u to'o xa 'racagui Ajuá ma Dada da 'ñehe da zucagui, ha nu'a tó'o da 'ñehe da zucagui hinga co'tsi. ³⁸ Ngue'a nuga stá cai de mahets'i pa ga ø'tua rá paha nú'a to'o bá pencagui, hingue nú'a go ma pahase. ³⁹ Nurá paha ma Dada nú'a to'o bá pencagui gue nú'u to gathu xa 'racagui ni 'na de gue'u hinga 'bedi, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga juts'i'u pa rí nja yá te pa nzantho.

40 Ne nurá paha nú'a to'o bá pɛncagui gue da nja yá te pa nzantho nuto da badi to'ogui ne da gamfrigui, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga jats'i'u pa rí nja yá te pa nzantho.

41 Nu'bá nuya xodyo bi nonga ra Jesu ngue'a mi ena: “Nuga go guecagui drá thuhme stá cai de mahets'i.”

42 Ne mi eñ'u:

—Go guehni ra Jesu rá t'u ra Jose, ¿ha ngue ha? Nuju dí padihu to'o rá dada ne rá nanani. Nu'bá ¿hanja ena gue bá cai de mahets'i?

43 Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Oguí nontehu de nú'a stá xi'ahu. 44 Ngue'a ni 'na hinto tsa da 'ñe da zɛcagui 'bu hingo Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pɛncagui da zopa rá mfeni pa e da zɛcagui, ne go gue'u ma ga jats'i nura pa de ra ngaxhmai pa rí nja yá te pa nzantho. 45 Njaua xa t'ofa ja yá t'ofa yá 'mehni Ajuá habu ena: “Ajuá ma da 'ñuta gatho ya ja'i,” ena njabu. Hangué gatho nú'u to'o da hñuxa nt'ode te mangua ma Dada ne da zo ja yá mfeni, nú'á go gue'u da 'ñe da zɛcagui.

46 Hingo dí xi'ahu gue to'o xa hyanda Ajuá ra Dada, ngue'a hɔnsegui stá handi'a, ngue'a stá ehe de gue'a.

47 Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o camfrigui pe'tsa ra te pa nzantho. 48 Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzantho. 49 Maya'bu nú'u ndu ri dadahu bi zi ra maná nu mi 'bui ja ra 'yo'mtha, pe nu'á bi du'u. 50 Pe nú'a ra

thuhme dí manguá, hingue ngu nú'a ra thuhme bi zi nú'u bi du. Nú'a ra thuhme dí manguá bá ehe de mahets'i pa nuto'o da zi hinhya'mu da du. 51 Nuga go guecagui drá thuhme dí te, dá ehe de mahets'i. Nu'a tó'o da zi nú'a ra thuhme dí manguá, da nja rá te pa nzantho. Ha nú'a ra thuhme dí manguá, go guehna ma ndo'yo nú'a ma ga da pa da nja yá te pa nzantho ya meximhai.

52 Ha nuya xodyo bi 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¿Hanja da za da 'racju rá ndo'yoseni pa ga tsihu?

53 Ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, 'bu hingui tsipabihu rá ngø ne rá ji Nú'a To'o e bi Nja'i, hinda nja ri tehu pa nzantho.

54 Nu'a tó'o da zicagui ma ngø ne ma ji, gue'a da nja rá te pa nzantho, ne nura pa de ra ngaxhmai nuga ga jats'i'a pa rí nja rá te pa nzantho.

55 Ngue'a ma ngø nja ngu ra nzaqui, ne ma ji nja ngu ra dehe nú'a ts'i pa da nte 'na. Pe numa ngø ne ma ji hingue ngu nuya nzaqui'u, ngue'a numa ngø ne ma ji unga ra te pa nzantho. 56 Nu'a tó'o da zicagui ma ngø ne ma ji, go gue'a da 'mui con gueque, ha nuga ga 'bui con gue'a.

57 Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pɛncagui, nu'a te, hangue nuga dí te nehe ngue'a nu'a te'a. Njabu nehe nu'a tó'o da zigágui, nu'a ma da nja rá te ngue'a dí tega. 58 Nuga go guecagui drá thuhme stá ehe de mahets'i. Pe hingo dí

nja ngu nú'a ra maná nú'a bi zi ndu ri dadah_u ne bi du. Ngue'a nu'a tó'o da zigágui núga drá thuhme, da nja rá te pa nzantho.

⁵⁹ Njab_u bi mąnga ra Jesu nu mi xahnate ja ra niją nuni Ncapernau.

Ya noya nú'u unga ra te pa nzantho

⁶⁰ Ha ndunthi de nú'u to'o mi 'ñoui'a ne myá nxadihma, mi 'yøde'u bi mąnga ra Jesu njab_u, bi 'ñena'u:

—Xi hindrí hoh_u nú'a maní. ¿To ja gue'a da gamfribini?

⁶¹ Ha nura Jesu bi batho gue nu'ú mi nonte de nú'a xqui mañ'a, hangue nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue hingrí hoh_u nú'a stá ma? ⁶² ¿Xi te gui beñh_u nú'bu xcrí hyanth_u da yo menga pa mahets'i Nú'a To'o e bi Nja'i? ⁶³ Nú'a ra nzaqui dí ma, go gue'a ra nzaqui pa ri ndahih_u, hingo pa ri ndo'yoh_u. Ngue'a nú'a ra nzaqui guí tsih_u pa ri ndo'yoh_u hinte di muui pa gui tsah_u ra te pa nzantho. Y nuya noya stá xi'ah_u go gue'u ra nzaqui pa ri ndahih_u, ne go gue'u di 'ra'ah_u ra te pa nzantho. ⁶⁴ Pe 'ra de gue'ah_u hinguí camfrih_u.

Ra Jesu bi mąnga njab_u ngue'a desde rá mudi ya mi patho nú'u to'o himi camfri'a, ne ya mi patho to'o mi ma da da'a. ⁶⁵ Nehe bi 'ñena:

—Xa njab_u ngu nú'a ya stá xi'ah_u gue hinda za to da 'ñese da ząqui 'bu hingo Ajuą ma

Dada da zopa rá mfeni pa da e da zųcagui.

⁶⁶ Nep_u ndunthi de nú'u to'o mri 'ñoui ne myá nxadihma bi 'uegue'u, ya himbi deñi'a. ⁶⁷ Hangue nura Jesu bi 'ñembabi nú'u 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni:

—Xi'ah_u, ¿ha gue ma gui 'uegueh_u nehe?

⁶⁸ Ha nura Simu Pedro bi dądi ne bi 'ñembabi'a:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿to'o ja ga teñhe? gue hõnsel'i guí mąnga ya noya de ra te pa nzantho.

⁶⁹ Ha nuje stá camfrihe ne stá pahe gue go gue'e grá Cristo, rá T'u'i Ajuą nú'a te, xpá mēn'a'i pa gui nda.

⁷⁰ Nep_u nura Jesu bi dądi ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ah_u guí 'ret'amayohoh_u stá huan'ah_u, ¿ha ngue ha? Pe 'yob_u 'na de gue'ah_u ri 'ñoui ra ts'ondahi.

⁷¹ Nu'á bi ma de ra Juda Iscariote rá t'u ra Simu, ngue'a go mi gue'a mi ma da da'a, masque go mi gue'a 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi.

7

Yá hõcu ra Jesu himbi gamfri'u gue mi gue'a rá 'mehni Ajuą

¹ Mefa ra Jesu bi 'ñonitho ja ra hai Galilea, himbi ne ma bá 'buhni Judea ngue'a nuya nda gá xodyo de guehni mi honi hanja da za da hyo'a.

² Ha ya mi ma da dat'a 'nará ngo ya xodyo go mrá ngo dega nthøja'tsi. ³ Hangue yá hõcu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma pa Judea, pa nuya ja'i mri deñ'a'i de guehni da za da hyandi'u nehe nú'u ya danga nt'udi guí øt'e. ⁴ Ngue'a 'bu 'nara ja'i ne to'o da hyandua rá 'befi, nu'á hinda 'yøt'a rá 'befi mant'agui. Ya gue guí øt'a nuya danga t'øt'e, 'yøt'e'u ja yá thandi gatho ya ja'i pa da hyanda nú'a guí øt'e.

⁵ Nuyá høcu'a bi xipabi njabu ngue'a nixi gue'u himi camfri ua go mi gue'a rá 'mehni Ajuá. ⁶ Nu'bú ra Jesu bi ñembabi'u:

—Pa gueque hinxá zøta ma ora pa ga mani, pe nu'ahú, otho ri orahu. ⁷ Ya ja'i hingui tsa da utsa'ihu, pe nuga ha, di utsagui, ngue'a dí xipabi de yá ts'o'befi'u. ⁸ Nu'ahú, go da rí maha ra ngo. Nuga hinga ma, asta hinda zø ma ora pa ga ma.

⁹ Ha nu mi xipabi njabu, bi ma'u, ha nura Jesu bi gotritho Galilea.

Ra Jesu bi ma ra ngo dega nthøja'tsi

¹⁰ Nepu ra Jesu bi ma nehe ja ra ngo, pe asta 'mefa. Bi ma pe mant'aguitho pa hinto da hyandi. ¹¹ Ha nuya ndá gá xodyo nú'u mi ne da hyohma'a xi mi honi'u de guehni ja ra ngo ne mi eñ'u:

—¿Habu di 'youa'a 'bu?

¹² Ha ndunthi de nuya ja'i mi 'yoni ja ra ngo xi mi ña de gue'a. 'Ra mi ena: “Nú'a ra 'ñøhø'a xi ra hoja'i”; ha nu ma'ra mi ena: “Hinga ma-juani, hønse hat'atho ya ja'i.”

¹³ Pe nu'á mi ña zi njante pa hinto da 'yøde, ngue'a mi tsu yá mixodyoui nú'u myá nda de gue'u.

¹⁴ Ts'a mi 'yo made ra ngo ra Jesu bi yut'a ja ra ndanija pa bi nxahnate. ¹⁵ Ha nuya ndá gá xodyo xi bi 'yø ne bi 'ñémse'u:

—¿Hanja nuni ra Jesu nts'edi ja rá mfadi ha hinxá nxadi?

¹⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a dí udi, hingo dí mansëga. Nu'á bí ehe de Ajuá nú'a to'o bá pencagui. ¹⁷ Nu'a tó'o da ne da 'yø'tuabi rá paha Ajuá, ma da badi de nú'a ma nt'utuante ua bí ehe de Ajuá o ua go dí bensega nú'a dí ma. ¹⁸ Nu'a tó'o bense nú'a ma, nú'a go gue'a ne da t'e'tsua rá nsu. Pe nu'a tó'o ne da 'ñe'tsuabi rá nsu nuto bá pehni'a, nu'á manga majuani ne hingui hate.

¹⁹ Ra Moise xa 'ra'a'ihu ra ley, pe ni 'na de gue'ahu hinxá 'yøtehu nura ley'a. Nu'bu gri øthmahu nú'a ma, nu'bú ¿hanja guí beñhu gui hyogaguihu?

²⁰ Ha nura hmuntsja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i pø guí 'ñoui ra ts'ondahi. ¿To'o xa beni da hyo'ague?

²¹ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Hønse ngue'a dá pe 'nara 'befi nú'a ra pa dega tsaya dá japi bi ñani 'nara da'thi, hangue por gue'a grí 'yøhu. ²² Pe xi nu'ahu nehe, nú'a ra pa dega tsaya guí hu'tsua hu ra seña ja yá ndo'yo ri batsihu

ngu bi 'yøt'a ndu ri dadah_u, desde rá m_udi bi hñuxa nura seña ja yá ndo'yo, ne 'mefa ra Moise mi manda da t'øt'a njab_u nehe, masque hingo bi m_uti. Hangué ringue'a nu'ah_ubya, ngu da dat'a rá hñato ma pa de xa 'm_ui ri t'ubatsih_u guí hu'tsuah_u ra seña, masque ra pa dega tsaya. ²³ 'B_u nu'ah_u guí hu'tsuah_u ra seña ri b_utsih_u ra pa dega tsaya hønse pa hingui ts'ocuah_u rá ley ra Moise, nu'b_u xi çhanja guí pø ri cu_uh_u con gueque ngue'a stá øthebi maxøgue rá ndo'yo 'nara 'ñøhø nura pa dega tsaya? ²⁴ Guí beñh_u gue hinxá hño nú'a dá øt'e, ngue'a dá øt'e ra pa dega tsaya. Oguí d_uma beñh_u ua hingui ho 'nara t'øt'e asta hingo 'm_ut'o guí pah_u ua majuañi hingui ho o hina, pa njab_u da za guí beñh_u ngu rí 'ñepi nú'a ra t'øt'e.

Ra Jesu bi ma de hab_u xqui ñehe

²⁵ Ha nu 'raya me Jerusale bi 'ñena:

—¿Ha hingo guehni thoni pa da tho? ²⁶ Xini 'bahni ñ_a ja yá thandi ya ja'i ne hinte sipabi. ¿Ha gue camfri ma ndah_u gue xi majuañi go guehni ra Cristo rá 'm_uehni Aju_a pa e da nda? ²⁷ Pøde hina, ngue'a nuju_u dí pah_u hab_u ra menguni. Ngue'a nu stí zø ra Cristo hinto ma da badi hab_u dra mengu'a.

²⁸ Ra Jesu bi 'yøde te mi m_unga ya ja'i, hangué nu mi nxahnate'a ja ra ndañija bi ña nts'edi bi 'ñena:

—¿Guí paçaguih_u ne guí pah_u hab_u drá mengu! Nuga hinstá eshe. Nú'a to'o bá p_uncagui go gues_u'a Aju_a nú'a xi majuañi, ne nu'ah_u hingui pah_u'a. ²⁹ Nuga dí paça'a ngue'a stá ehe de gue'a, ne go gue'a bá p_uncagui.

³⁰ Hangué nu mi 'yøde ya nda gá xodyo bi m_unga ra Jesu njab_u, ma'na mi ne' _u da gu'a pa da zixhma'a nts'ahni, pe hinto bi gu_u ngue'a himi tsøta rá ora. ³¹ Pe ndunthi ya ja'i de guehni bi gamfri'a ne mi eñ' _u:

—Xi nu sta zøhø nura Cristo pa da nda, çha gue ma da 'yøt'a ma'ra ya danga nt'udi que nú'a øt'ni?

Ya fariseo bi m_uehna ya g_unts'ahni pa da g_uhma ra Jesu

³² Y nuya fariseo mi 'yøde bi m_unga njab_u ya ja'i, nu'b_u nu' _u ne ya nda gá macja bi m_uehna 'raya g_unts'ahni pa da g_uhma ra Jesu. ³³ Hangué ra Jesu bi 'ñena:

—Ya ts'utho ya pa ma ga 'b_ui con gue'ah_u, nep_u ma ga yo pengui hab_u bí 'b_ui nú'a to'o bá p_uncagui. ³⁴ Ma guí hyongaguih_u pe hingui ma guí tsucaguih_u, ne hinda za guí mahani hab_u ma ga 'b_uca.

³⁵ Nu'b_u ya nda gá xodyo mi 'bahni bi 'ñémbabi 'na ngu 'na:

—¿Hab_u ma dí mani 'b_u pa ena gue ya hinda za ga tsu_uh_u? ¿Ha gue ma da ma pa ja yá hai ya me Grecia hab_u bí 'b_ui ma mixodyoh_u nú' _u xa nxani, ne

ma dí xahna nehe ya me Grecia? ³⁶ ¿Te rí bõnga nuya noya xa mañi 'b_u, ena: “Ma gui hyongaguih_u pe hingui ma gui ts_ucaguih_u, ne hinda za gui mahani hab_u ma ga 'b_uca?”

Ra dehe dega te pa nzantho da nja ngu 'nara d_uthe

³⁷ Nurá ngats'i ra pa de ra ngo go gue'a ma'na ra dango nú'a ra pa'a, ra Jesu bi 'mai bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o ts_u ra nduthe dá 'ñehe da z_ucagui pa da ntsithe. ³⁸ Ngu m_unga ja ra Maça T'ofu, nu'a tó'o da gamfrigui ma da bõhø ra dehe dega te ja rá coraso ne da nja ngu 'nara d_uthe.

³⁹ Ra Jesu bi ma de ra Maça Ndahi nú'a mi ma da t'umba nuto mi ma da gamfri'a. Pe nura Maça Ndahi hinxqui 'behnitho, ngue'a ra Jesu hinxqui menguitho ja rá nsunda nuni mahets'i.

Ya ja'i 'rama'na'ño mi mañ'u

⁴⁰ Ha ya ja'i mi 'yøde nuya ya noya, 'ra mi ena:

—Xi majuani go guehni rá danga 'mehni Ajuá nú'a mi hmá da 'ñehe.

⁴¹ Ha nu ma'ra mi ena:

—Go guehni ra Cristo rá 'mehni Ajuá bá e pa da nda.

Ha nu ma'ra mi ena:

—¿Pe hanja? ¿Ha dra menguni Galilea ra Cristo?

⁴² Hina. Ngue'a ja ra Maça T'ofu ma gue nura Cristo ma da 'ñehe de yá ja'indu ra Davi, ne ma dra me Belé nuni ja ra t'uhnini hab_u mrá mengundu ra Davi.

⁴³ Ne njab_u ya ja'i 'rama'na'ño mi mañ'u de gue'a. ⁴⁴ Ha nu 'ra mi ne da zixhmá nts'ahni, pe hinto bi gu'a.

Ya danga nda gá xodyo himbi gamfri'ra Jesu

⁴⁵ Ha nuya gants'ahni xqui 'behni da guhmá ra Jesu bi mengui hab_u mi 'b_u ya nda gá macja ne ya fariseo, ne bi t'embabi:

—¿Hanja hinguá tsih_u?

⁴⁶ Ha nuya gants'ahni bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Hindá tsihe ngue'a dá ødehe ya hoga noya bi ma nú'a hinhya'm_u stá øhe to'o xa ma njab_u!

⁴⁷ Nu'bá nuya fariseo bi dadi ne bi 'ñembabi':

—¿Ha gue ne'ah_u ya xa hya'ah_u'a? ⁴⁸ Guí pah_u gue ni 'na de guecje núje dyá ndahe de ma nijah_u ne dyá fariseohe hinstá camfrihe nú'a xa mañ'a. ⁴⁹ Nú'u xa gamfri'a go gue'u nú'u hingui pa ra ley, y go gue'u ya xa t'equa pa ra 'ñu.

⁵⁰ Ha nura Nicodemo mi 'bahni nehe xqui munts'ui yá mifariseoui, ne go gue'a xqui ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu. Nu'bá nu'a bi 'ñembabi gatho nú'u mi 'bahni:

⁵¹ —Pe numa leyh_u ma gue hinto tsa ga tsamh_u nts'ahni 'b_u hinda nja ra nthanthyá 'met'o pa ga pah_u te 'be'a xa 'yøt'e. ¿Ha gue njab_u ma, o hina?

⁵² Nep_u nu'ú bi datuabi ra Nicodemo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ne'i go grá me Galilea pa guí ne gui

camfri'a? Hñe'ta ra Maça T'ofó pa gui pađi gue jo'o ni 'nará 'mehni Ajuá nú'a dra me Galilea.

'Nara 'behña ra zinga medinthati

⁵³ Nepu gathó ya ja'i bi ma yá ngu'u.

8

¹ Ha ra Jesu bi ma ja ra t'ohó 'bo Olivo. ² Nepu rá hyax'a bi mengui'a ma'na'qui pa ja ra ndanja, ne ja bi munts'uini gathó ya ja'i, ne bi hñuhni'a pa mi xahni'u. ³ Nepu nuya xahate de ra ley ne ya fariseo bá tsimpabi 'nara 'behña xqui ts'adi mri hñuxui 'nara medinthati, ne bri 'ba'ma madetho habu mi 'bu ra Jesu co ya ja'i. ⁴ Nepu nu'ú bi ñembabi:

—Xahate, nuna 'behña bi ts'adi mri hñuxui 'nara medinthati. ⁵ Nura Moise 'bepcahu ja rá ley gue ga hohu co ya nc'ahni nuya 'behña ga tsuhu di ot'a njabu. Xi'i, ¿te go xi guí mangue?

⁶ Nú'ú bi manga njabu hõnse pa xa 'yode'u te xa dađi hmaha ra Jesu, pa njabu xa za xa ñapahma. Ha nura Jesu bi ndoqui ne bi 'yofo 'raya noya ja ra hai co rá dedo. ⁷ Pe nu'ú mi sigui mi ambabi'a, nu'bu nu'á bi 'mai ne bi ñembabi'u:

—Nu'a tó'o hinxá 'yot'a ni 'nara ts'oqui, dá fõtua 'nara madu nc'ahni nuna ra 'behña.

⁸ Ne bi yopa ndoqui'a ne bi sigui bi ñofo ja ra hai co rá dedo. ⁹ Ha nu mi 'yode'u nú'a bi mañ'a, bi zose yá mfeni de yá ts'oqui'u, ne bi madu bi

ma'u 'rama'na, rá madu bi ma nú'u ma'na mi tsøxa yá jeya, nepu gathó ma'ra, ne ra Jesu bi gosẽuini nú'a ra 'behña mi 'bahni madetho. ¹⁰ Nepu nura Jesu bi 'mai ne bi hyandi ya mi jo'oni ni 'na, hõnse nú'a ra 'behña mi 'buhni, ne bi ñembabi'a:

—Naná, ¿habu 'ba nú'u to'o mi ñap'a'i? ¿Ha gue ya hinto ne da hyo'i dega nc'ahni?

¹¹ Ha nu'á bi dađi ne bi ñena:

—Ya jo'o, Ndada.

Nu'bu nura Jesu bi ñembabi'a:

—Nixi gueque hinte ma ga ot'a'i. Grí ma, ne ya oxqui yopa ot'a ma'ra ya ts'oqui.

Ra Jesu go ra ñot'i nú'a yo'tua yá mfeni ya ja'i

¹² Nepu ra Jesu bi yopa zofo ya ja'i ne bi ñembabi'u:

—Nuga go guecagui drá ñot'i dí yo'tua yá mfeni ya ja'i. Nu'a tó'o da dengagui hinda ño ja ra 'bexuui, nu'á da me'tsa ra ñot'i dega te pa nzantho.

¹³ Nepu nuya fariseo bi ñembabi'a:

—Nu'i guí manse gue to'o'igue, hangue hinga majuani nú'a guí ma.

¹⁴ Nura Jesu bi dađi ne bi ñembabi'u:

—Masque dí manse to'ogui, pe gue'a majuani nú'a dí ma, ngue'a nuga dí pađi habu stí 'ñehe ne habu grá ma, pe nu'ahu hinguí pahu habu stí 'ñehe ni habu grá ma. ¹⁵ Nu'ahu gyá meximhathohu, ne guí ha nguendahu ngu nú'a guí

bensεh_u. Pe nuga hinstá ehe pa to ga hã'mba nguenda. ¹⁶ Pe nu'b_u to'o dí hã'mba nguenda, nu'bú nú'a dí ma gue'a majuani, ngue'a hingo dí hanse nguenda, go dí hã'be nguenda ma Dada nú'a to'o bá pencagui. ¹⁷ Nehe xa t'ofoja ri leyh_u, nu'b_u yoho ya ja'i da damajuani ne 'nada nú'a da mañ'h_u, go gue'a majuani. ¹⁸ Nuga dí manse to'ogui, ne ma Dada nú'a to'o bá pencagui, ne'a damajuani to'ogui.

¹⁹ Ha nu'ú bi ñembabi:

—¿Hab_u bí 'b_u ri Dada?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñena:

—Nu'ah_u hinguí pacj_u, hangue nixi ma Dada hinguí pah_u. 'B_u gri pahmah_u to'oguiga, nehe gri pahmah_u ma Dada.

²⁰ Ra Jesu bi mangu njab_u nu de mi xahna ya ja'i mbo ra 'mε'tsboja ja ra ndanija, pe hinto bi g_u nts'ahni ngue'a mri 'beta rá ora'a.

“Hinda za gui mahani hab_u grá maga”

²¹ Ha nura Jesu bi yopa ñembabi'ú:

—Nuga ma ga maga, ha nu'ah_u ma gui hyongaguih_u pe ya gra jo'o, ne ma gui tuh_u gri nduda ri ts'oquih_u, hangue njab_u hinda za gui mahani hab_u grá maga.

²² Ha nuya nda gá xodyo bi ñémsε'ú:

—¿Ha gue ma da hñose 'b_u? Hanja ena, “Hinda za gui mahani hab_u grá maga.”

²³ Nep_u nura Jesu bi ñembabi'ú:

—Nu'ah_u gyá meximhaih_u, ha nuga drá mengu mahets'i. Nu'ah_u yá meti'ih_u nuna ra ximhai, ha nuga hingo rá metigui nuna ra ximhai. ²⁴ Hangue dí xi'ah_u gue ma gui tuh_u gri nduda ri ts'oquih_u. Ngue'a 'b_u hinguí camfriguih_u gue go gueque ngu nú'a stá xi'ah_u, ma gui tuh_u gri nduda ri ts'oquih_u.

²⁵ Nep_u nu'ú bi ñembabi'a:

—Xicje, ¿to'o'igüe?

Nep_u nura Jesu bi ñembabi'ú:

—Ya stá xi'ah_u desde rá mudi to'ogui. ²⁶ Nuga masque jahmã ma'ra te ga xi'ah_u de ri 'mũih_u ne de nú'a xcá øth_u, pe hõnse dí xi'ah_u ngu nú'a bi xicagui nú'a to'o bá pencagui, y nu'á mangu majuani.

²⁷ Pe nú'ú mi øde, himbi badi gue ra Jesu mi ñã de Ajua ra Dada. ²⁸ Hangue nura Jesu bi ñembabi'ú:

—Nu xcri pø'tsh_u Nú'a To'o e bi Nja'i pa gui hyoh_u, gue'b_u ma gui pah_u gue go gueque ngu nú'a stá xi'ah_u, ne ma gui pah_u gue hingo de ma ts'edi sehe nú'a dí øt'e, ngue'a ngu nú'a xa xica ma Dada gue'a dí ma. ²⁹ Ha numa Dada nú'a to'o bá pencagui 'b_u con gueque, hinxa hyεgase, ngue'a nzantho dí øt'a nú'a dí ho'a.

³⁰ Nu mi mangu njab_u ra Jesu, bi gamfribi'a ndunthi ya ja'i.

Nú'ú to'o yá batsi Ajua ne nú'ú to'o o ja rá 'yε ra ts'oqui

³¹ Ha nura Jesu bi xipabi nuya xodyo xqui gamfri'a, ne bi ñembabi:

—Nu'bu gui sigui gui camfriu ma noya, nu'bu xi majuani go ma nxadi'ihu. ³² Ne ma gui pah nu'a majuani, ha nu'bu gui pah nu'a majuani, ya hingui ma gui 'mεgohu.

³³ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi'a:

—Nuje go guecje yá ja'iguihe ndu ra Abrá, ha hinhya'mu stá 'mεgohe. ¿Hanja guí ena gue ya hinga ma ga 'mεgohe?

³⁴ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o øt'a ya ts'oqui go gue'a rá 'bεgo ra ts'oqui.

³⁵ 'Nara t'u cohi pa nzantho ja rá ngu, pe 'nara 'bεgo da nja ra pa da bøni da ma.

³⁶ Njabtho nehe Nú'a To'o e bi Nja'i, 'bu da pøñ'a'ihu de ja rá 'ye ra ts'oqui, nu'bu dyá bñsi'ihu Ajuá ne ya hindyá 'bεgo'ihu ra ts'oqui.

³⁷ Nuga dí padi gue nu'ahu yá ja'i'ihu ndu ra Abrá. Pe nu'ahu guí ne gui hyogaguihu ngue'a hingrí hohu nú'a dí ma.

³⁸ Nuga dí mangu nú'a xa xicagui ma Dada, ha nu'ahu guí øthu ngu nú'a xa mangu ri dadahu.

³⁹ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Pe nuje ma dadahe ndu ra Abrá.

Nu'bu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Bu xi majuani go dri dadahmahu ndu ra Abrá, nu'bu gri øthmahu ngu mi øt'a. ⁴⁰ Pe nu'ahu guí ne gui hyogaguihu masque nuga go stá xi'ahu nú'a ra noya xa xicagui Ajuá. ¡Pe ndu ra Abrá

himi øt'e ngu guí øthbya!
⁴¹ Nu'ahu guí øthu ngu nú'a øt'a ri dadahu.

Nu'bu nu'ú bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nuje hingue to'oraza ma dadahe, 'nada nú'a ma dadahe, go gue'a Ajuá.

⁴² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Bu Ajuá go dri dadahmahu'a, nu'bu gri macjhmahu, ngue'a stá ehe de habu ndí 'bu'be'a. Ngue'a hinstá ese, nu'a go bá pencagui'a. ⁴³ ¿Hanja hingui tso ri mfenihu nú'a dí xi'ahu? Nu'ahu hingui tso ri mfenihu ngue'a hinguí ne gui 'yøhu nú'a dí ma.

⁴⁴ Ra ts'ondahi go gue'a ri dadahu, ha nu'ahu go yá bñsi'ihu'a, ne nu'ahu go guí nesehu gui 'yø'tuabihu nú'a di ho'a.

Ne nu'a go gue'a ra hyote desde ra madi. Nu'a hønse hat'a ya ja'i ne hinhya'mu xa mangu nú'a majuani.

Nuya nc'uamba mañ'a go xa zanse, ngue'a nu'a xi ra c'uamba ne go gue'a ra dada de ya nc'uamba.

⁴⁵ Nu'ahu hinguí camfriguihu ngue'a dí mangu nú'a majuani. ⁴⁶ ¿To'o 'na de gue'ahu da zutca 'nara ts'oqui? Jo'o. Nuga dí xi'ahu nú'a majuani.

Nu'bu ¿hanja hinguí ne gui camfriguihu? ⁴⁷ Nu'a tó'o rá meti Ajuá di ho da 'yøde nú'a mangu Ajuá.

Nu'ahu hingo yá meti'ihu Ajuá, hangue hingrí hohu gui 'yøhu nú'a ma.

Ra Jesu ya mi 'bui ante de ra Abrá

48 Nepu ya xodyo bi dadi ne bi ñembabi:

—Nu'bu, majuaní nú'a dí mañhe gue grá me Nsamaria, ne grí ñoui ra ts'ondahi.

49 Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi ñena:

—Hindrí ño'be ra ts'ondahi. Nuga dí numansu ma Dada, pe nu'ahu hinguí numansuguihu. 50 Pe nuga hindí manga njabu pa gui esca ma nsuhu, ngue'a 'bui 'na to'o esca ma nsu, ne go ha nguenda'a. 51 Xi majuaní dí xi'ahu, nu'a tó'o otcagui nú'a dí ma, hinhya'mu da du'a.

52 Nu'bu ya xodyo bi ñembabi:

—Nubyá ha, dá pahe gue xi majuaní grí ñoui ra ts'ondahi, ngue'a nu'i guí ena gue nu'a tó'o da 'yot'a'i nú'a guí ma, hinhya'mu da du. Conque ra Abrá ne yá 'mehni Ajuá bi du. 53 ¿Ha gue go ma'na ja ri nsugue que ndu ma dadahe ra Abrá ne ndu yá 'mehni Ajuá? Xi'a'igue ¿to'o go grí nhyecuauí?

54 Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñena:

—Nu'bu gra exase ma nsu, nu'bu hinte dri muui. Numa Dada go gue'a esca ma nsu, nú'a guí emfu gue go gue'a ri Ajuáhu. 55 Pe nu'ahu nixi xcá pahua'a. Nuga ha, dí pa'a'a. 'Bu gra ena gue hindí pa'a'a, nu'bu gra c'uambahma ngu nu'ahu. Nuga dí pa'a'a, ne dí øte nú'a ma. 56 Ndu ri dadahu ra Abrá mi ne co 'nara johya da hyandgagui ma 'mai nuya pa de ga 'youa ja ra ximhai, ne xi bi johya mi hyandga'a.

57 Ha nuya xodyo bi ñembabi'a:

—Nixi made nthebe nje ya hinguí pe'tstho, ¿ne guí ena gue gá hyanda ndu ra Abrá?

58 Ha nura Jesu bi ñembabi'u:

—Xi majuaní dí xi'ahu, desde ante da 'mai ra Abrá, nuga ya ndí 'bui.

59 Hangue nu'á bi guxa ya do pa da c'anhma'a ngue'a mi nhyecuauí Ajuá. Pe nura Jesu bi 'bampi'u bi 'ranga made-tho de gue'u ne bi bøni de ra ndanija bi ma'a.

9

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ñøhø mrá goda ya de mi 'mai

1 Ra Jesu mi 'yo ja 'nara ñu, ne de guehni bi hyanda 'nara ñøhø ya mrá goda desde rá 'bui. 2 Ha nuyá nxadi bi 'yambabi ne bi ñena:

—Xahnate, ¿to'o bi 'yot'a 'nara ts'oqui pa bi 'mai njani, nuni o rá dada o rá nana?

3 Nura Jesu bi dadi ne bi ñena:

—Hingo xa 'yot'a ra ts'oquini, ni rá dada nixi rá nana pa bi 'mai njani mrá goda. Xa njabu hønse pa da hnequi rá ts'edi Ajuá de nú'a ma da t'ø'tuabini. 4 Núbya ma patho mahyoni ga pe pa rá 'befi nú'a to'o bá pencagui, ngue'a ma da zø ra xuui, ne nu'bu ya hinda za to da mpefi. 5 De núbya dí 'bucua ja ra ximhai go guecagui drá ñot'i dí yo'tua yá mfeni ya ja'i.

6 Nu mi uadi bi manga njabu'a, bi zo rá jihni ja ra hai ne bi mant'a ts'u ra zi hai pa

bi go'tsuabi ja yá da ra goda.

⁷ Ne bi 'ñembabi:

—Grí ma bá nxuca ja ra mothe Siloé. —Nura thuhu'a pøni da 'ñena, xa 'bèhni.

Nepu nu'á bi ma bá nxuqui, ha nu mi mengui ya mi handi.

⁸ Nepu yá 'nangu ne nú'u to'o xqui hyanda ma'mæt'o gue mrá goda'a bi 'ñémbabi'u:

—Go guehni mi hudi mi peti, ¿ha ngue ha?

⁹ Ha 'ra mi ena:

—Go guehni.

Ha nu ma'ra mi ena:

—Hina. Pøde rí hñats'i ha, pe hingo guehni.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Majuani go guecaguihma.

¹⁰ Nu'bú nuya ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Hanja tsa guí handbya?

¹¹ Nu'bú nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'a ra 'ñøhø rá thuhu ra Jesu go gue'a bi gosca ra bøhai ja ma da ne bi 'ñengagui: “Grí ma bá nxuca Siloé.” Nepu nuga dá ma dá nxuqui, hangue 'bestho ra ora'a dá handi.

¹² Ha nu'á bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Habú bí 'bu'a?

Ne nu'á bi 'ñena:

—Hindí paði.

Ya fariseo bi 'yø'tua ya nt'ani nú'a mrá goda

¹³ Nepu nuya ja'i'u bi zi'tsua ya fariseo nú'a ra 'ñøhø mrá goda. ¹⁴ Ha nú'a ra pa'a ra Jesu bi mant'a ts'u ra hai co rá jihni pa bi go'tsua yá da nú'a ra goda pa bi umba rá thandi, go mrá pa dega tsaya. ¹⁵ Nehe ya fariseo bi 'yambabi ra goda hanja xqui

nja pa ya mi handi. Ne nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nú'a ra 'ñøhø rá thuhu ra Jesu bi gosca ra bøhai ja ma da, ne dá nxuqui, y hangue dí handbya.

¹⁶ Ha nu 'raya fariseo bi 'ñena:

—Nú'a ra 'ñøhø'a hinxqui 'ñehe de Ajuá ngue'a hingui jamasu ra pa dega tsaya.

Pe nu ma'ra mi ena:

—Nu'bu 'nadra 'yøt'ats'oquihma, hinda za da 'yøt'a nuya ya danga nt'udi nguna.

Ne 'rama'na'ño mi mañ'u.

¹⁷ Hangue nu'á bi yopa 'yø'tua ya nt'ani ra goda ne bi 'ñembabi:

—Xi'a'i, ¿te go guí mangué de nú'a to'o bi xoc'a ri da?

Nu'á bi 'ñena:

—Nuga dí ena gue go gue'a 'nará 'mehni Ajuá.

¹⁸ Pe nuya ndá gá xodyo'u himi camfri gue go mi gue'a mrá goda ne ya xqui xo yá da, hangue nu'á bi zompa rá dada ne rá nana. ¹⁹ Nepu bi 'yambabi'u ne bi 'ñena:

—¿Ha go gue'a ri t'uhu guí mañhu gue ya mrá goda desde mi 'múi? ¿Hanja handbya 'bu?

²⁰ Ha nurá dada ne rá nana'a bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí pahe xá hño gue go gue'a ma t'uhe, ne desde mi 'múi ya mrá goda. ²¹ Pe hindí pahe hanja xa za xa hyandibya, nixi dí pahe to'o bi xocua yá da. Ya tsøxa yá jeya'a, go da 'yamfu'a, nu'á da za da xi'asehu.

²² Gue'a bi dadi rá dada ne rá nana nguetho mi tsu yá nda'u, ngue'a nuyá nda'u

ya xqui go 'nara cohi gue nu'a tó'o da mā gue ra Jesu go gue'a majuani ra Cristo rá 'mehni Ajuā pa e da nda, nú'á da t'eni de ja ra nija. 23 Hangue nurá dada ne rá nana xqui 'ñena: "Ya tsøxa yá jeya'a, ne da za gui 'yambaseh." 24

Ha nuya nda gá xodyo bi yopa zohna nú'a mrá goda ne bi 'ñembabi:

—Xøcambeni Ajuā ne xicje nú'a majuani. Ngue'a nuje dí pahe gue nú'a ra 'ñøhø'a to'o xa xoc'a ri da, go gue'a 'nara 'yøt'ats'oqui.

25 Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga hindí pađi ua ra 'yøt'ats'oqui o hina. Hønsø nú'a dí pađi, gue ndrā goda, ha nubyá ya dí handi.

26 Ha nu'ú bi yopa 'yambabi'a ne bi 'ñembi:

—¿Te bi 'yøt'a'i nú'a ra 'ñøhø mri xoc'a ri da?

27 Nu'bú nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—Ya stá xi'ahua ne hinguí ne gui camfriha. ¿Hanja guí ne ga yopa xi'ahua ma'na'qui? ¿Ha guí nehua gue ne'a'ihua dyá nxadi'ihua'a?

28 Ha nu'ú bi zani'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i go rá nxadi'i'a, ha nuje yá nxadiguihe ra Moise.

29 Nuje dí pahe gue Ajuā mi ñaui ra Moise, pe nura 'ñøhø'a guí ena, hindí pahe habua xqui 'ñehe'a.

30 Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—¡Tengu gue nu'ahua hinguí pahua habua xqui 'ñehe, ha nu'á bi xoga ma da! 31 Ngue'a

dí pahua gue Ajuā øtuabi yá t'adi nú'a to'o tsu'a ne ø'tuabi rá paha'a, pe nuyá t'adi ya 'yøt'ats'oqui hingui øtuabi. 32 Ngue'a hinhya'mua stá øhua to xa xocua yá da 'nara ja'i nú'a ya mrá goda desde mi 'múi. 33 'Bua nú'a ra 'ñøhø'a hinxqui 'ñehma de Ajuā, hinda za da 'yøthma njabu'a.

34 Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i desde ngá 'bui ya ngrá 'yøt'ats'oqui, y njabu ¿xi nguí ne gui xancaguihe?

Nepua nu'ú bi 'yenga de ja ra nija.

Ra ngoda de rá mfeni 'na

35 Ha nura Jesu bi 'yøde gue xqui t'enga de ja ra nija nú'a mrá goda, bi hyoni, y nu mi yopa zadi bi 'ñembabi:

—Nu'i, ¿ha guí camfri bi rá T'ua Ajuā?

36 Nu'bú nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Ndada, ¿to'o'a pa da za ga camfri?

37 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Ya xcá hyandi, ne nú'a to'o guí ñaui bya go gues'e'a.

38 Nu'bú nu'á mrá goda bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, dí camfri'i.

Ne 'bestho bi ndandiñahmu pa bi nsunda'a. 39 Ne ra Jesu bi 'ñena:

—Nuga stá eheua ja nuna ra ximhai pa ga øt'a ra ts'utbi, pa nu'ua tó'o xa ngoda ja yá mfeni, ga xocua yá mfeni pa da bađi, ha nu'ua tó'o beni gue ja yá mfadi, nja ngu nú'ua to'o xa xo yá da, ga japi da ngoda'ua.

40 Ha 'raya fariseo nú'ú mi 'bahuini'a bi 'yøde nú'a te mi mañ'a, ne bi ñembabi:

—¿Ha gue necje dyá go-dahe?

41 Nu'bú ra Jesu bi ñembabi'ú:

—'Bú gri godahmaháhu, nu'bú hingri tuhma ri ts'oquihu. Pe nu'ahú guí eñhu gue guí hanthu, hangue grí tuhú ri ts'oquihu.

10

Ra Jesu bi mąnga 'nara bede de 'nara ngu'ño

1 Xi majuani dí xi'ahu, nu'a to'lo hingui cut'a ja ra gosthi ngu'ño, ne tonts'a ma'na lado pa da yat'i, go gue'a 'nara be ne 'nara dacate. 2 Nú'a to'lo taca ya deti, go gue'a ra ma'yo, ne go gue'a cut'a po ja ra gosthi. 3 Nura nsugosthi xoca ra gosthi pa da yat'a ra ma'yo, ha nuya deti patuatho rá noya, ha nu'á da zopa yá thuhu nú'ú yá meti'a pa da pøni'ú. 4 Ha nu stí pønga gatho nuyá meti'a, nu'á di 'bet'o ne ma'ti'ú, ne nuyá deti di deni'a gue'a patuatho rá noya. 5 Ngue'a nuya deti hingui tena ma'na'ño ra ma'yo, nu'ú da ne'tsua ra 'rihi da ma, ngue'a hingui patua rá noya'a.

6 Ra Jesu bi xipabi'ú nuna ra 'bede, pe nu'ú himbi zo yá mfeni te mri bønga nú'a bi xipabi'ú.

Ra Jesu go ra hoga ma'yo

7 Nepu ra Jesu bi yopa ñembabi'ú:

—Xi majuani dí xi'ahu, nuga go guecagui drá gosthi

habu thogui ya deti. 8 Gatho nú'ú to'lo bá 'bet'o de gueque go gue'ú myá be ne myá dacate ngue'a mi ne da hyat'a ma deti pa da deni'ú. Pe numa deti himbi 'yøtuabi nú'a mi mañ'ú, ngue'a hingo myá meti'ú. 9 Nuga go guecagui drá gosthi. Nu'a to'lo da yat'a ja nuna ra gosthina da mpøhø, ne nu'á da nja ngu 'nara zi deti di cut'i di pøni pa da ñuni.

10 'Nara be bí ehe hønse pa da mpe, ne pa da hñote, ne pa da huata ra taxo. Pe nuga stá ehe pa ga umba yá te ya ja'i, ne nura te'a go 'nara hoga te pa nzantho. 11 Nuga go guecagui drá hoga ma'yo, ngue'a 'nara hoga ma'yo da unga rá te po rá ngue yá deti. 12 Pe 'nara ma'yo 'mego nú'a su ya deti hønse pa da hñanga rá thaha, nu'á 'bu da hyanda 'nara mi'ño bra 'ñehe pa e da za ya deti, nu'á da ne'tsua ra 'rihi da ma ne da zopu ya deti ngue'a hingo yá meti y hingo xi majuani yá ma'yo'ú. Ha nura mi'ño da pent'i 'raya deti, ha nu ma'ra haburaza da nxani'ú. 13 Njabu nú'a ra ma'yo 'mego da nest'ihi da ma ngue'a hingui tu rá mui de ya deti ngue'a nu'á 'nara 'be gotho.

14-15 Nuga go guecagui drá hoga ma'yo. Ngu pacagui ma Dada ne dí paça'a, njabu nehe dí padi ma deti ne nu'ú pacagui nehe, ngue'a ma metiga'ú, ne ma ga unga ma te po rá ngue'ú. 16 Nehe 'bui ma'ra ma deti nú'ú hingyá mengu de nuna ra ngu'ño,

ne nu'ú mahyoni ga tsi nehe. Ne nu'ú da 'yøscagui nu xcrá zofu, ne da 'ñehe'ú, ne njabu da 'nadra taxu ne da 'nadra ma'yo, y nura ma'yo'a go guecsɛgui.

17 Ajuá ma Dada xi ri maçagui ngue'a ma ga unga ma te pa ga tu, ha nu xcrá tu, ma ga yopa nte ma'na'qui. 18 Pe hinto ma da hñaga ma te, ma ga tuse. Dí hã ra ts'edi pa ga tuse, ne dí hã ra ts'edi pa ga yopa nte ma'na'qui. Njabu bá 'bɛpcagui ma Dada.

19 Ha nuya xodyo 'rama'na'ño mi mąga ma'na'qui'ú ngue'a bi 'yøde te mi mąga ra Jesu. 20 Ndunthi de gue'ú bi 'ñena:

—Nuní 'ñoui ra ts'ondahi ne xa 'bɛ rá mfeni. ¿Hanja guí øxhu nú'a te ma?

21 Ha nu ma'ra mi ena:

—Nuya noya mañi hingyá noya dega ts'ondahi. ¿Ha gue ra ts'ondahi da za da xocuahma yá da 'nara goda?

Ya nda gá xodyo himbi ne bi gamfri ra Jesu

22 Ne nuni Jerusale ja bi t'øt'ni 'nara ngo, ne nú'a ra ngo'a gue'a 'nara feni de nú'a ra pa bi yopa 'na'yo ma'na'qui ra ndanija nú'a xqui yopa thani. Ha nuya pa'ú myá pa dega tse. 23 Ha ra Jesu mi 'yoni ja ra porta nú'a mrá thuhu Salomó, go 'namrá porta nú'a ra ndanija'a. 24 Ha nuya nda gá xodyo bi 'yent'a madetho'a ne bi 'yambabi:

—¿Ha'mu ma gui hñubga ma muhe? 'Bú xi majuaní go

gue'e grá Cristo rá 'mɛhni'i Ajuá pa gui nda, xi da xicje majuaní pa ga pahe.

25 Nu'bú ra Jesu bi ðatuabi'ú ne bi 'ñembi:

—Ya stá xi'a'ihu ne nu'ahú hinxcá camfrihu. Nuya

'bɛfi dí pɛfi de rá thuhu ma Dada, go gue'ú udi to'ogui.

26 Pe nu'ahu hinguí camfrihu nguetho hingo ma ðeti'ihu,

ngu ya stá xi'ahu. 27 Numa ðetiga øde nú'a dí ma, ne nuga

dí paca'ú, ne nu'ú tengagui. 28 Nuga dí umbabi'ú ra te pa

nzantho, ne hinhya'mu da 'mɛdi, nixi hinto da zingagui

de ma 'yɛ. 29 Numa Dada nú'a to'o xa 'racagui'ú, ma'na ja

rá ts'edi de gatho, ne hinda za to da zimbabi'ú de rá

'yɛ'a. 30 Nuga ne ma Dada dí 'natho'be.

31 Nu mi ña njabu nura Jesu, nuya nda gá xodyo bi yopa

guxa ya do pa xa hyohma dega nc'ahni'a. 32 Nu'bú ra

Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Ndunthi ya hoga 'bɛfi stá øt'e ja ri thandihu nú'ú xpá

'ñehe de ma Dada. ¿Nda'a de gue nú'ú ya 'bɛfi stá øt'e hinxá

hño pa guí ne gui c'ancahu?

33 Nu'bú nu'ú bi ðadi ne bi 'ñena:

—Hinga po rá ngue 'nara hoga 'bɛfi dí ne ga c'an'ahe,

hønse ngue'a guí haçuabi rá nsu Ajuá, ngue'a nu'i 'nagra

'ñøhø nguje ne grí nhyɛcuaui Ajuá.

34 Nu'bú ra Jesu bi ðadi ne bi 'ñena:

—Xa t'ofu ja ri leyhu gue Ajuá bi zofu ya nzaya nú'ú

xqui hñuts'i'a, ne bi 'ñembi'ú:

“Nu'ahu gyá ajuáhu.” 35 Y nú'a xa t'ofo ja ra Maça T'ofo hingui tsa to da ma gue hinga majuañi. Ya gue Ajuá bi 'ñembabi gue go ya ajuá nú'u to'o bi hñani rá noya'a, 36 xihma nú'a to'o bi hñuxa Ajuá ne bá peñniua ja ra ximhai, ¿hanja guí mañhu gue hacua rá nsu Ajuá ngue'a bi 'ñena gue rá T'u'a? 37 Nuga dí øt'a ya t'øt'e ngu øt'a ma Dada. Pe nu'bu hindí øt'a ngu øt'a ma Dada, oguí camfriguihu. 38 Pe nuga dí øt'a ya t'øt'e nú'u bí ehe ja ma Dada, hangue masque hingo gui camfriguihu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu, go da camfrihu gue nú'u ya t'øt'e dí øt'e bí ehe de Ajuá, pa njabu nehe xi da hñu ri muihu guí pahue gue Ajuá ma Dada 'bui con gueque ne nuga dí 'bui con gue'a.

39 Nu'bu ya nda gá xodyo ma'na'qui bi 'ramanu pa xa gahma'a, pe nu'a bi ma'a, himbi za te bi 'yø'tua'u.

40 Nepu nura Jesu bi mengui pa ri'nandi ra dathe Jordá habu mi øt'a ra sistehe ra Xuua ma'met'o, ne ja bá 'buhni'a. 41 Ne ndunthi ya mengu de guehni bi ma bá c'a'tsi ne mi eñ'u:

—Nura Xuua hinte ma dangá nt'udi bi 'yøt'e, pe gatho nú'a bi xicju de ra Jesu, majuañi xa njabu.

42 Y ja guehni ndunthi ya ja'i bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda.

11

Rá du ra Lasaro

1 Y de mi 'buhni ra Jesu ri'nandi ra dathe Jordá, gue'bu mri hñenga 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Lasaro mrá me Betania nuni habu mrá mengu nehe ra Maria ne ra Marta nú'u myá nju'a. 2 Nú'a ra Maria mrá nju nura Lasaro go gue'a bi go'tsuabi ra hoga ñani ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá sta'a. 3 Nú'u ya 'behña mri ncu bi mempa ra noya ra Jesu gue da t'embi:

—Ma zi Hmu'i, nú'a ri hmadi di hñeni.

4 Ha nu mi sipabi ra Jesu njabu, bi 'ñena'a:

—Nú'a ra hñeni'a hingue xi pa da du'a. Xa njabu pa da hnequi rá nsunda Ajuá, ne da hnequi rá nsunda rá T'u Ajuá po rá ngue'a.

5 Ha nura Jesu xi mri madi gatho nú'u hñu mri ncu.

6 Masque myá hmadi'u ne bi 'yøde gue ra Lasaro mri hñeni, pe ra Jesu hinga 'bestho bi ma, bá 'buhniho má yo pa habu mi 'bui'a. 7 Nepu ja 'mefa nu'a bi 'ñembabi yá nxadi:

—Maha pa Judea ma'na'qui.

8 Ha nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—Xahnate, guí nu ya nda gá xodyo de guehni ja maha'mu mi ne xa hyo'a'i dega nc'ahni. ¿Ha nu'i guí ne guí yopa mani ma'na'qui?

9 Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha hinguí pahue pe'tsa 'ret'amayoho ora cada ra pa? Y nu'a tó'o da 'ño dega pa hinda hñaxa 'nara

mfe'tse, ngue'a zø ra ñot'i ja ra ximhai, go gue'a nú'a to'o ø'tua rá paha Ajuá ne hinxa juatatho ra 'bɛfi nú'a bi umbi. ¹⁰ Pe nu'a tó'o da 'ño dega xuui da hñaxa ra mfe'tse ngue'a otho ra ñot'i, go gue'a nú'a to'o hingui ø'tuabi rá paha Ajuá.

¹¹ Mi uadi bi mąnga njabũ ra Jesu ne bi 'ñembabi'ũ:

—Ma amigohũ ra Lasaro bí aha, pe nuga ma ga mani pa ga a de rá t'aha.

¹² Ha nuya nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihẽ, 'bũ aha, nu'á ma da ñani.

¹³ Pe nura Jesu mi ma gue xqui du ra Lasaro, ha nu'ú mi hu yá mui gue mi ma de ra t'ahatho. ¹⁴ Nu'bú ra Jesu bi xipabi'ũ de nú'a xqui nja ne bi 'ñena:

—Ra Lasaro xa du. ¹⁵ Ne nuga xi drí johya ngue'a dá njo'oni ora mi hñeni, ngue'a go 'nara hño pa gue'ahũ, ngue'a po rá ngue'a ma'na ma gui camfriguihũ. Maha, ma ga c'a'tshu'a.

¹⁶ Nepũ nura Toma nú'a mi t'embĩ ra Go, bi 'ñemba yá minxadiui:

—Maha nehe pa grá tuhũ mahyɛgui con guehni.

Ra Jesu da guxa nú'ũ xa du ne da umba ra te

¹⁷ Ha nu mi zonga ra Jesu ja ra hnini Betania, bi sipabi gue ya mi pe'tsa goho ma pa xqui t'agui ra Lasaro. ¹⁸ Ha nura zi hnini Betania mi guetbũ Jerusale mi pe'tsa ngu hñu kilometro rá ñabũ. ¹⁹ Ha xi ndunthi yá mixodyoui

xqui ma da c'a'tsa ra Marta ne ra Maria pa da hñu'mba yá mui ngue'a xqui du yá cu'ũ. ²⁰ Ha nu mi 'yøde ra Marta gue ya mi ma da zonga ra Jesu ja yá ngu'ũ, bi ma bá thadi, pe nura Maria bi gotritho ja rá ngu. ²¹ Nepũ ra Marta bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, nu'bũ gri 'buhmaua hinxa duhma ma cu. ²² Pe masqué, nuga dí pađi gue gatho nú'a te gui apabi Ajuá, nu'á da 'ra'a'i.

²³ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ri cu ma da nangui de rá du.

²⁴ Nepũ nura Marta bi 'ñembabi:

—Dí pađi gue ma da nangui de rá du nú'a ra pa de ra ngaxhmai stí nanga gatho nú'ũ ma'ra xa du.

²⁵ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga ga juxa nú'ũ xa du ne ga umbabi'ũ ra te. Nu'a tó'o da gamfrigui, masque xa du, nu'á ma da nja rá te. ²⁶ Ne nu'a tó'o 'bui ne camfrigui, hinhya'mũ da du. Xi'i, ¿ha gue guí camfri njabũ?

²⁷ Nepũ nura Marta bi 'ñembabi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nuga dí camfri gue go gue'e grá Cristo, rá T'ũ'i Ajuá, go gue'e ndí tøp'a'ihẽ pa gui 'ñehe nuua ja ra ximhai.

Ra Jesu bi nzoni habũ mi t'agui ra Lasaro

²⁸ Ha ngu mi mąnga njabũ ra Marta, 'bestho bi mengui pa bá umba nt'øde ra Maria rá cu, ne bi xipi zi njante pa hinto da 'yøde ma'ra, ne bi 'ñembabi:

—Xa zø ra Xahnate bí tøp'a'i 'na.

²⁹ Ha nu mi 'yøde'a bi dama 'mai ne bi ma bá c'a'tsi'a. ³⁰ Ne nura Jesu hinxqui yut'atho mbo ra hnini, ja bi gotritho habu xqui ma da dadi hmaha ra Marta. ³¹ Ha nuya xodyo nú'u mi 'buhni ja rá ngu ra Maria mi hu'mba rá mui, ngu xi bi hyandi'u gue ra Maria bi dama 'mai ne bi bøni de rá ngu, nu'ú bi ðeni ne mri 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—Nuni rí ma da nzoni habu bí t'agui rá cu.

³² Nepu ra Maria bi zøni habu mi 'bu ra Jesu, y ngu bi hyandi bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu gri 'buhmaua hinxu duhma ma cu.

³³ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ra Maria xi mi zoni ne nú'u ya xodyo mbra 'ñoui mi zoni'u nehe, nu'bu nu'a bi ntsø'mi ne bi du rá mui. ³⁴ Nepu bi 'ñena'a:

—¿Habu xcá aguihu'a?

Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, maha ma ga u't'ahe.

³⁵ Nepu ra Jesu bi nzoni.

³⁶ Ha nuya xodyo bi 'ñémse'u:

—A, xi mri maðihma.

³⁷ Pe 'ra de gue'u bi 'ñena:

—Nuni go guehni bi xocua yá da nú'a ra goda. ¿Ha hinxu zahma xa 'yøt'e nehe pa hinxu duhma ra Lasaro?

Ra Jesu bi guxa ra Lasaro de rá du

³⁸ Ha nura Jesu bi yopa du rá mui, nepu bi zøni habu xqui t'agui ra Lasaro. Xqui thi'tsi ja 'nara cuts'i, ne mi jot'i co

'nara xingdo. ³⁹ Ha ra Jesu bi 'ñena:

—Hñacju ra do.

Ha nura Marta nú'a mrá cu nú'a xqui du bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ya strá nxa ngue'a ya pe'tsa goho ma pa de xa du.

⁴⁰ Ha ra Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—¿Ha gue hinstá xi'a'i gue nu'bu gui camfri ma gui hyandua rá nsunda Ajua?

⁴¹ Nepu nuya ja'i bi hñaca nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui. Nepu nura Jesu bi nøts'e pa mahets'i ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, dí 'ra'a'i ra jamadi ngue'a xcá 'yøde nú'a stá a'a'i. ⁴² Nuga dí paði nzantho guí øde nú'a dí a'a'i. Pe dá mangu njabu po rá ngue ya ja'i 'bucua con gueque, pa njabu da za da gamfriyu gue go gue'e xcá pencagui.

⁴³ Ha mi uadi bi 'yapa Ajua njabu, nepu bi ña nts'edi bi 'ñena:

—¿Lasaro, bá pøni!

⁴⁴ Ha ra Lasaro 'bestho bá pøni mi 'bant'a yá 'ye ne yá ua co 'raya xuni dutu, ne mi 'bant'a rá ñaxu co ma'na ra dutu. Ha ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Xo'tuahu ya xuni dutu.

Ya nda gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da gu ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Nu'bu nú'u ya xodyo mri 'ñoui ra Maria mi hyanda nú'a bi 'yøt'a ra Jesu, ndunthi de gue'u bi gamfri'a. ⁴⁶ Pe 'ra bi ma bá xipabi ya fariseo nú'a te xqui 'yøt'e'a.

47 Nu'bu nuya nda gá macja ne ya fariseo bi 'yot'a 'nara hmunts'i ne bi 'ñena:

—¿Te ga øthø? Ngue'a nura 'ñøhø'a xi øt'a ndunthi ya danga nt'udi. 48 Nu'bu ga hoptahø njabø, gatho ya ja'i da gamfri'a, ne 'mefa da 'ñehe ya me Nroma da hñanga ma nijahø ne da zinga ma ja'ihø.

49 Pe 'na de gue'u mrá thuhu ra Caifá mrá danga nda gá macja nú'a ra jeya'a, nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahø hinte ri fadhø. 50 ¿Ha hinguí pahø gue ma'na xá hño da du 'nada ra 'ñøhø pa hinda du gatho ya ja'i, pa njabø hinda 'mædi ya ja'i mengu ma haihø?

51 Pe nú'a ra Caifá himbi bense nú'a bi ma. Pe ngue'a mrá danga nda gá macja nú'a ra jeya'a, Ajuá bi umbabi nuya ya noya, hangue bi ma gue ra Jesu mi ma da du po rá ngue ya me Judea. 52 Y hingue hønse po rá ngue ya menguni, pe nehe pa gatho yá batsi Ajuá nú'u xa nxani habøraza de ra ximhai, pa da 'nathø'u. 53 Hangue de gue'bu bi 'ñu'ti'u pa hanja da hyohma'u ra Jesu.

54 Hangue ra Jesu ya himbi sigui bi 'ño habøraza pa bi ña ja yá thandi ya xodyo, ne bi ma de guehni Judea pa ja 'nara t'uca hnini rá thuhu Efraí, guetbø habø ja 'nara 'yo'mtha, ne ja bá 'bøhuini yá nxadi.

55 Ha ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo, y ndunthi ya ja'i de habøraza ya zi t'uhnini bi

ma Jerusale ante ra ngo pa da nt'axqui ngu myá nzai'u.

56 Ne go gue'u mi 'yo mi hongara Jesu, y de mi 'bøhni ja ra ndanija, mri 'ñémse'u:

—¿Te guí beñhø? ¿Ha gue hinda 'ñecua ja ra ngo'a 'bu?

57 Ha ya nda gá macja ne ya fariseo xqui manda gue nu'bu to'o da badi habø di 'yo'a da xipabi'u, pa da gu nts'ahni'a.

12

'Nara 'behña bi go'tsua 'nara njots'i ja yá ua ra Jesu nuni Betania

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

1 Y mri 'be 'rato ma pa pa da dat'a ra ngo de ra pascua, nura Jesu bi ma pa Betania habø mi 'bø ra Lasaro nú'a xqui gats'i de rá du. 2 Y ja bi t'ø'tuani 'nara nt'oxi ra Jesu. Ra Marta go mrá møxmexa, ne nura Lasaro mi huhuini ra Jesu ja ra mexa co ma'ra ya ja'i. 3 Nepø ra Maria mri hña nde litro ra hoga ñu ni mi 'ra'ta ra nardo ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsuabi ja yá ua ra Jesu, nepø bi o'tuabi co yá sta, ne bi mfont'a nú'a ra ñu ni gatho mbo ra ngu. 4 Nu'bu ra Juda Iscariote nú'a mrá t'u ra Simu ne 'namrá nxadi ra Jesu, ne go gue'a mi ma da da'a, bi 'ñena:

5 —¿Hanja himbi 'ba nú'a ra hoga ñu ni'a xi xá ma'di? Xa za xa 'bahma po hñu nthebe denario, ne nura boja'a xa thecuahma ya zi hyoya.

6 Nura Juda bi ma njabø ngue'a mrá be, ne ngue'a go mi pe'tsa ra ncaboja ne mi

ja nú'a go mi ne de ja ra buxa, ne hingue xi majuañi mri hueca ya hyoya'a. ⁷ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Juda:

—Ote guí xipabi. Nuní bi goscagui nuna ñani ja ma ua pa nura pa'a de ma nt'agui. ⁸ Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'múi con gue'ahú, pe nuga hinga nzantho ma ga 'buiua con gue'ahú.

Ra nt'w'ti pa dra thoma ra Lasaro

⁹ Nepu xi ndunthi ya xodyo bi sipabi gue ra Jesu mi 'buhni Betania, ne bi ma'u pa bá c'a'tsi'a, y hingue hõnse pa da c'a'tsa ra Jesu, nehe pa bá handa ra Lasaro nú'a xqui guxa ra Jesu de rá du. ¹⁰ Nu'bú nuya ndá gá macja bi 'ñw'ti pa da hyohma ra Lasaro nehe. ¹¹ Ngue'a po rá ngue ra Lasaro ndunthi ya xodyo xqui 'uegue de gue'u ne bi gamfri'u ra Jesu.

Ra Jesu bi yw'ti ja ra hnini Jerusale

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Ha nurá hyax'a gatho ya ja'i nú'u xqui ma ra ngo de ra pascua nuni Jerusale bi 'yøde gue ra Jesu mi ma da zõni de guehni. ¹³ Ne nu'ú bi doca ya denthí ne bi ma bá thadi ra Jesu ne mi manta'u mi ena:

—¡Xá nsunda Ajuá! ¡Ajuá da japi nuni to'o bá ehe de rá thuhu'a! ¡Ajuá da japi nuni ma Ndahú núju dyá me Israelhú!

¹⁴ Ha nura Jesu bi zudi 'nara zi t'ubru ne bi tøgue'a pa

bi nja ngu nú'a xqui t'ofojara Maça T'ofohabú ena:

¹⁵ Oxqui ntsuhú, nú'ahú gyá menguhú Siõn; ndi, hyanthú, xa 'ñepu ri Ndahú,

bra tøgue 'nara zi t'ubru.

¹⁶ Ha nuyá nxadi hinga 'bestho ra ora'a bi zo yá mfeni hanja xqui njabú. Pe nú'bu mi yopa nte ra Jesu ne bi yopa menga mahets'i, nu'bá ha, bi beni yá nxadi gue xqui t'ofojara njabú de gue'a, ne xqui njabú ngu nú'a xqui t'ofojara.

¹⁷ Nú'u ya ja'i mi 'buhni nura ora'a ra Jesu bi xipa ra Lasaro da bõni de ra nt'agui ne bi gats'i de ra du, nu'ú xqui 'yonga ra 'bede de nú'a xqui hyan't'u. ¹⁸ Hangué ndunthi ya ja'i xqui bõni de ra hnini pa bá thadi ra Jesu ngue'a xqui 'yøde de nú'a ra danga nt'udi xqui nja. ¹⁹ Nepu ya fariseo mri 'ñémse'u:

—¡Ha ngue dí xi'ahú gue hinda za te gui 'yøthú! Ndi, gatho ya ja'i di dënini, hinda za to da zamiyú.

'Raya me Grecia mi hongara Jesu

²⁰ Nehe 'raya me Grecia xqui ma Jerusale ja nú'a ra ngo pa da xøcambeni'u Ajuá. ²¹ Y nú'u ya me Grecia bi ma bá tsudi ra Lipe nú'a mrá me Betsaida de ra hai Galilea, ne bi 'ñembabi:

—Ndada, dí nehmahe ga ñahe co ra Jesu.

²² Nepu bi ma nura Lipe bá xipabi ra Andre, ne ri yohó'u bi ma bá xipa ra Jesu. ²³ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya bi zø ra ora pa da du Nú'a To'o e bi Nja'i ne da yopa menga pa mahets'i. ²⁴Xi majuañi dí xi'ah, 'b_u 'nara nda dega trigo 'b_e'tsitho ne hinda 'bot'a ja ra hai, hinda nxandi. Pe nu'b_u xa 'bot'i, ma da unga ndunthi ra sofo. ²⁵Nu'a tó'o da maði rá te, ma da 'b_edi, pe nu'a tó'o hingui maði rá te nuua ja ra ximhai, nú'a go gue'a ma da m_e'tsa rá te pa nzantho. ²⁶Nu'a tó'o da m_epcagui, mahyoni da dengagui, y nu hab_u ga 'b_uiga da 'm_uhni nehe. Ha nu'a tó'o da m_epcagui, ma Dada ma da 'ñe'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi ma de rá du

²⁷Nubyá xi dí tu ma m_ui. ¿Te ma ga apa Ajuá ma Dada? ¿Ha ga xipa njaua: “Ma Dada'i, ñangagui de nú'a ma ga thogui nuna ra orabya”? Pe hinda za ga embi njab_u, ngue'a pa guehna stá ehe. ²⁸Ma Dada'i, 'yø't'e nú'a go ri paha pa dra nsunda'i ri thuhu.

'Bestho ra ora'a bi nt'øde 'nara noya de mahets'i nú'a bi 'ñena:

—Ya stá øt'e ne ma ga yopa øt'a ma'na'qui.

²⁹Ha nura hmuntsja'i mi 'bahni ra ora'a bi 'yøde nú'a ra noya de mahets'i, ne 'ra bi 'ñena gue mi 'nara ngani, ha nu ma'ra mi ena gue 'nara _enx_e bi zofo'a.

³⁰Nep_u nura Jesu bi daði ne bi 'ñena:

—Hingo po rá ngueque xa nt'øde nú'a ra noya, hønse po rá ngue'ah_u. ³¹Nubyá nú'u ya meximhai hinda

ne da gamfrigui ma dra t'ε'mbabi pa dra castiga'ū, ne ma dra thacuabi rá ts'edi ra ts'ondahi nú'a ri nda ja nuna ra ximhai. ³²Nuga ma dra ts'utcagui maña ja 'nara ponza pa da thogagui, y nu sta t'øtque njab_u, ma da gamfrigui ndunthi ya ja'i po rá ngue ma du.

³³Nu'a bi manga njab_u pa da faði te ma du mi ma da du'a. ³⁴Nep_u nuya ja'i bi daði ne bi 'ñena:

—Nu'i guí ena gue go gue'e Nú'a To'o e bi Nja'i, ne nuje ndí hu ma m_uihe gue go guet'a ra Cristo nú'a mi ma da m_ehna Ajuá pa da nda. Pe nu'i guí ena gue mahyoni ma dra ts'uta maña ja ra ponza Nú'a To'o e bi Nja'i. Pe nura ley ma gue ra Cristo ma da 'm_ui pa nzantho. Nu'b_u ¿te rá 'b_efi Nú'a To'o e bi Nja'i? ¿Ha go gue'a nú'a mi ma da m_ehna Ajuá pa da nda?

³⁵Nu'b_u ra Jesu bi 'ñembabi'ū:

—Nuga drá ñot'i dí yo't'a ri mfenih_u. Pe ya ts'utho ya pa dí 'b_ui con gue'ah_u. Hanguie mientras dí 'b_ui con gue'ah_u, tengaguih_u, pa hingui njah_u ngu nú'a to'o bi zu ra 'b_exuui, ngue'a nu'a tó'o 'yo ja ra 'b_exuui hingui paði hab_u rí ma. ³⁶De dí 'b_uiu pa ga yo't'a'ih_u, camfriguih_u, pa njab_u dyá meti'ih_u ra ñot'i.

Ha nu mi uadi bi manga njab_u ra Jesu, bi 'uegue de gue'ū bi ma bá 'b_ui hab_u hinda baði'ū.

Hanja ya xodyo himbi gamfri ra Jesu

³⁷ Masque ra Jesu xqui 'yøt'a ndunthi ya dānga nt'udi ja yá thandi nuya xodyo, pe nu'ú himbi gamfri.

³⁸ Bi njab_u ngu nú'a xqui 'yofo ra badi Isaía hab_u ena: Ma zi Hmu'i, ¿to ja gue'a xa gamfri ma noyah_u?

¿To ja gue'a xa gamfri'i ngue'a xca 'yøt'a ya dānga nt'udi?

³⁹ Nu'ú himi tsa da gamfri ngue'a bi njab_u ngu nú'a xqui 'yofo ra badi Isaía ja ma'na ra xeni hab_u ena:

⁴⁰ Ajuā bi go'tua yá da'u ne bi japi bi megui yá mfeni, pa himbi hyandi co yá da, nixi bi badi co yá mfeni, pa himbi ñobri'u ne pa njab_u nuga himbi za dá pøhø'u.

⁴¹ Ra Isaía bi mānga njab_u de ra Jesu ngue'a xqui hyandua rá nsunda'a, hangue mi mā de gue'a.

⁴² Masque njab_u, pe asta 'raya ndā gá xodyo nehe bi gamfri gue ra Jesu go gue'a xpá mehna Ajuā pa da ndā, pe nu'ú hinto bi xipabi ngue'a mi tsu ya fariseo da 'yeni'u de ra nija. ⁴³ Ngue'a nu'ú ma'na mi ne da pønga yá hmi ja yá thandi ya ja'i que ja rá thandi Ajuā.

Ya ja'i tuda yá ts'oqui ngue'a himbi gamfri nú'a bi mānga ra Jesu

⁴⁴ Ra Jesu bi ñā nts'edi ne bi ñena:

—Nu'a tó'o camfrigui, hingue hønse camfriguiga,

nehe camfri nú'a to'o bá pēncagui. ⁴⁵ Ne nu'a tó'o handga ma 'm̄ai, ja ra uenda handua rá 'm̄ai nú'a to'o bá pēncagui. ⁴⁶ Nuga go guecagui drá ñot'i stá eheua ja ra ximhai pa nuto gatho da gamfrigui ga pøni de ja ra 'bexuui. ⁴⁷ Nu'a tó'o øde nú'a dí mā, ne hinda ne da 'yøt'e, nuga hingo ma ga ε'mbi pa da ma ja ra nidu, ngue'a nuga stá ehe pa ga pøhø ya ja'i, hingue pa ga ε'mbi da ma ja ra nidu. ⁴⁸ Nu'a tó'o hingui numansugui ne hingui ne da gamfri nú'a dí mā, go gue'a ma da t'e'mbi pa ja ra nidu, ne numa noya go gue'a ma da 'ye'mbi nú'a ra pa de ra ngaxhmai. ⁴⁹ Ngue'a nuga hinstá bense nú'a dí mā. Ma Dada nú'a to'o bá pēncagui go gue'a xa 'bepcagui pa ga xi'ah_u nú'a bi xiqui. ⁵⁰ Ne dí pađi gue nú'u ya noya xa 'bepqui ga mā go gue'u unga ra te pa nzantho. Hangue dí xi'ah_u ngu nú'a xa xicagui ma Dada.

13

Ra Jesu bi xucua yá ua yá nxadi

¹ Nura pa ante ra ngo de ra pascua, ra Jesu mi pađi gue ya xqui zø ra ora pa da ma de guecua ja ra ximhai pa da yopa mengui hab_u bí 'b_u Ajuā rá Dada. Nu'a nzantho bi mađi nú'u to'o yá meti'a, ne xi ra dangui rá hm̄ate bi me'tsuabi'u.

² Ha ra Jesu bi nt'oxiui yá nxadi. Ha ra ts'ondahi ya xqui yut'a ja rá mfeni ra

Juda Iscariote nú'a mrá t'ua ra Simu, pa da da ra Jesu. ³ Ha ra Jesu mi pađi gue bá ehe de habu mi 'buhui Ajuá rá Dada pa da 'mucua ja ra ximhai, ne mi pađi nehe gue ya mi ma da yopa mengui pa da 'mahui'a. Nehe mi pađi gue Ajuá rá Dada ya gatho xqui 'yent'ua ja rá 'ye'a. ⁴ Hangue nu'a bi 'mai de ja ra mexa habu mri nt'oxi'ua ne bi hñaca rá pat'i ne bi ngat'a 'nara nt'ot'ye. ⁵ Ne bi xit'a ra dehe ja 'nara nsu'ye, ne bi madi bi xucua yá ua yá nxadi. Nepu mi o'tuabi co nú'a ra nt'ot'ye mri ngat'i'a.

⁶ Ha nu mi ma da xucua bi yá ua ra Pedro, ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go ma gui xuga ma uaga?

⁷ Ha nura Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Nubyá hingui tsa da zo ri mfeni nú'a dí ot'e, pe 'mefa ha, ma gui pađi.

⁸ Nura Pedro bi 'ñembabi:

—Nu'i hinhya'mu ma gui xuga ma uaga.

Ha nura Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu hinga xuc'a ri ua, hinte gui pe'tsi de gueque.

⁹ Nu'bu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu, hingue hõnse ma ua gui xugagui, xuga ma 'ye ne ma ñaxu nehe.

¹⁰ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o ya xa nxaha, ya hinga mahyoni da yopa nt'axca ma'na'qui, hõnse da sũcua yá ua, ngue'a ya xá nt'axi gatho rá ndo'yo.

Ha nu'ahu ya xá nt'axi'ihu, masque hinga gatho'ihu.

¹¹ Nu'a mi pađi to'o mi ma da da'a, hangue bi 'ñena gue hinxmá nt'axi gatho'ua.

¹² Ha nu mi uadi bi xucua yá ua'ua, bi yopa hñuxa rá pat'i ne bi hñudi ma'na'qui ja ra mexa ne bi 'ñembabi'ua:

—¿Ha tso ri mfenihu nú'a stá ot'a'ihu? ¹³ Nu'ahu guí enju go gueque ri Xahnateguihu ne ri Hmuguihu. Nú'a guí enju gue'a majuañi, ngue'a ha, go guecagui.

¹⁴ Hangue ngue'a núga ri Hmuguihu ne ri Xahnateguihu ne stá xuc'a ri uahu, hangue nu'ahú nehe rí 'ñep'ahu gui nxucua uahu 'na ngu ma'na. ¹⁵ Dí u't'a'ihu njabu pa ne'ahu da za gui 'yõthu ngu nú'a stá ot'a'ihu.

¹⁶ Xi majuañi dí xi'ahu, 'nara 'bego hingo ma'na ri manda'a que rá hmu, nixi 'nara 'mehni hingo ri manda'a que nú'a to'o xa mehni. ¹⁷ Nu'bu gui pahu nú'a dí xi'ahu, ne 'bu gui 'yõthu, nu'bu gui njapihu.

¹⁸ Pe hindí ma de gatho'ihu, ngue'a dí pa'a'ihu nú'ahu stá huan'a'ihu pa dua nxadi'ihu, ne stá huan'ahu pa da njabu ngu nú'a manga ra Maca T'ofu habu ena: “Xa gugui dega ncontra nú'ase to'o stá ñu'me.” ¹⁹ 'Bedi da njabu ngu nú'a stá xi'ahu, pe nubyá dí xi'ahu nú'a te ma da nja, pa nu stí njabu, da za gui camfrihu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu. ²⁰ Xi majuañi dí xi'ahu, nu'a to'o da numansu ma 'mehni, go gueque numansugui; ne

nu'a tó'o da numansugui, go numansu nú'a to'o bá pɛncagui.

Ra Jesu bi ma gue ra Juda ma da da'a

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Ha nu mi mǎnga njab_u ra Jesu, bi du rá m_ui, ne bi xipabi yá nxadi te mri bǔnga nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—Xi majua_{ni} dí xi'ah_u, 'na de gue'ah_u ma da dagagui.

²² Ha nuya nxadi bi nu'tua da'u ngue'a himi pa_{di} to'o 'na de gue'u nú'a mi mañ'a.

²³ Ha 'nara nxadi nú'a xi mrá hma_{di} ra Jesu, ja mi huhni ja rá hyo'a. ²⁴ Y nura Pedro bi 'ñutua ra seña nú'a ra hma_{ca} nxadi pa da 'yambabi ra Jesu to'o'a. ²⁵ Nep_u nu'a xqui nc-ahma guetb_u ja rá tiñ'a ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿To'o 'na de guecje, ma zi Hmu'ihe?

²⁶ Ha nura Jesu bi da_{di} ne bi 'ñena:

—Nú'a to'o ga umba ra c'athuhme go gue'a.

Nu'bú nu'a bi po'mba ra thuhme ne bi umbabi ra Juda Iscariote nú'a mrá t'_u ra Simu. ²⁷ Ha nura Juda mi hñanga nú'a ra c'athuhme gue'a ra ora bi yut'a ra Satá ja rá mfeni'a pa da 'yot'ua rá 'bɛfi. Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nú'a guí beni gui 'yot'e, 'yot'e 'bestho.

²⁸ Pe ni 'na de gue nú'u mi huhni ja ra mexa himbi zo yá mfeni hanja bi xipabi njab_u'a. ²⁹ Ngue'a nura Juda go mi pɛ'tsa ra ncaboja,

hangue 'ra de gue'u mi hu yá m_ui gue ra Jesu xqui xipabi gue da ma da danga te mahyoni pa ja ra ngo, o pa da umbi te da umba ya hyoya. ³⁰ Ne ngu xi bi hñanga nura c'athuhme, 'bestho bi bǔni. Ne ya xmá 'mɛxuui ra ora'a.

Ra 'ra'yo hmanda

³¹ Ha nu mi bǔnga ra Juda, bi 'ñenga ra Jesu:

—Nubyá ma da hnequi rá nsunda Nú'a To'o e bi Nja'i po nú'a ma da thogui. Ne po rá ngue'a ma dra nsunda Ajuá.

³² Nep_u Ajuá ma da umba rá nsu pa di mahyɛguiui yá nsu, ne ma da 'yot'e 'bestho. ³³ Ma zi t'_u'ih_u, ya hinga ma ga 'bui ndunthi con gue'ah_u. Ma gui hyongaguih_u, ne ngu stá xipa ya nda gá xodyo, njab_u nehe dí xi'ah_ubya: Hinda za gui mahani hab_u grá maga. ³⁴ Nubyá 'nara 'ra'yo hmanda dí tsoc'ah_u: Má_{di}h_u 'na ngu ma'na, nja ngu stá ma'a'ih_u, njab_u nehe gui má_{di}h_u 'na ngu ma'na. ³⁵ 'B_u gui má_{di}h_u 'na ngu ma'na, nu'bú njab_u da ba_{di} gatho ya ja'i gue ma-juani ma nxadi'ih_u.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro ma da goni'a

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hab_u ma gui ma?

Ha nura Jesu bi da_{di} ne bi 'ñembabi:

—Hinda za ga mɛuibya hab_u grá maga. 'Mɛfa ha, ma gui mani.

37 Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hanja hinda za ga m̄euihya? Nuga masque ga tu por gue'e.

38 Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ma gui tugue po rá nguecagui? Xi majuañi dí xi'a'i, ma gui c̄ongagui hñu'qui ante da mafi ra menja.

14

Ra Jesu tsixcah̄ pa hab̄u bí 'b̄u Ajuā ra Dada

1 Ne ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Oguí tu ri m̄aih̄. Nu'ah̄ guí camfrih̄ Ajuā ma Dada, hangue camfriguih̄ nehe.

2 Nuni hab̄u bí 'b̄u Ajuā ma Dada xi bí ja ndunthi ya ngu. Nu'b̄u di othohma, ya stá xi'ahma. Nuga ma ga ma pa ga hoc'a'ih̄ hab̄u ma gui 'b̄uh̄. 3 Ne xcrá ma pa ga hoc'a'ih̄ hab̄u gui 'b̄uh̄, ma ga yopa pengui pa ga tsix'a'ih̄ pa gui 'b̄uh̄ hab̄u ma ga 'b̄uca. 4 Ne guí pah̄u hab̄u ma ga maga, ne guí pah̄u ra 'ñu.

5 Nu'b̄u nura Toma bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, hindí pahe hab̄u ma gui ma, ¿ne guí enje gue dí pahe ra 'ñu?

6 Nu'b̄u ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecagui drá 'ñu, ne drá majuañi, ne drá te. Hinda za to da z̄oni hab̄u bí 'b̄u ma Dada 'b̄u hingo ga tsixca. 7 'B̄u xcá paçjh̄mah̄, xcá pah̄mah̄ ma Dada nehe. Ne desde nubya guí pah̄u'a, ne xcá hyanth̄u'a.

8 Ha nura Lipe bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, 'ñutcahe Ajuā ra Dada, ne ya con guet'a.

9 Nu'b̄u ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha hincá paçaguitho, nугue Lipe? Y ya ø't'a ndunthi ya pa stá 'ñoh̄. Nu'a tó'o xa hyandgagui xa hyanda Ajuā ma Dada nehe. Nu'b̄u ¿hanja guí engaguih̄ gue ga u't'a'ih̄ Ajuā ra Dada?

10 ¿Ha hinguí camfri gue dí 'natho'be Ajuā ma Dada? Nuga hinstá bense nú'a dí xi'ah̄, nixi nú'u ya 'befi dí p̄efi hingo dí p̄efi de guecse. Numa Dada to'o dí 'natho'be go gue'a ø't'e gatho, ne go rá 'befise'a. 11 Camfrih̄ gue nuga dí 'natho'be Ajuā ma Dada. Pe nu'b̄u hinguí camfrih̄ nú'a dí ma gue dí 'natho'be'a, camfrih̄ po nú'u ya 'befi stá p̄efi. 12 Xi majuañi dí xi'ah̄, nu'a tó'o da gamfrigui, ne'a ma da m̄e ya 'befi ngu nú'u dí p̄efi, ne ma'na dya dangui ma da m̄efi'a nguetho nuga ma ga yopa pengui pa ga 'b̄u'be ma Dada. 13 Ne gatho nú'a te ma gui 'yapabih̄ ma Dada de ma thuhuga, ma ga ø't'a ri nt'adih̄, pa dra nsunda ma Dada po rá ngueque rá T'ugui. 14 Hangue nu'araza te gui 'yadih̄ ja ma thuhu, nuga ga 'ra'ah̄.

Ra Jesu bi ñagui ma dua p̄ehna ra Maça Ndahi

15 'B̄u grí maçaguih̄, 'yøth̄u nuya hmanda dí 'b̄ep'a'ih̄.

16 Ne nuga ma ga apabi Ajuā ma Dada da men'ah̄ ma'na nú'a to'o da hñup'a ri

m̄aih̄u, ne nu'á da m̄en'ah̄u pa da 'm̄ai nzantho con gue'ah̄u, y nu'á go gue'a ra M̄aca Ndahi nú'a to'o m̄anga majuan̄i. ¹⁷ Ne ya ja'i nú'u hingyá gamfri hingui tsa da h̄ñani'a, ngue'a nu'ú hingui pađi to'o'a, ne hingui tso yá m̄feni'u tengu'a. Pe nu'ah̄u guí pah̄u'a ngue'a nu'á 'b̄ui con gue'ah̄u, ne ma da 'm̄ai ja ri corasoh̄u. ¹⁸ Hangué njab̄u nuga hinga ma ga tsoc'aseh̄u, ma ga yopa pengui ma'na'qui pa ga 'b̄ui con gue'ah̄u. ¹⁹ Ne 'bestho ma da z̄o ra ora ya ja'i nú'u hingyá gamfri ya hinda ma da hyandgaua ngue'a pa gue'u ma ga njo'o, pe nu'ah̄u h̄a, ma guí hyandgaguih̄u ngue'a ma ga 'b̄ui con gue'ah̄u. Y nuga ma ga yopa nte, hangué ne'ah̄u ma guí pe'tsh̄u ra te pa nzantho ngue'a dí tega. ²⁰ Ha nu xcrá njab̄u, ma guí pah̄u gue dí 'b̄u'be ma Dada, ne nu'ah̄u guí 'b̄uh̄u con gueque, ne nuga dí 'b̄ui con gue'ah̄u ja ri corasoh̄u. ²¹ Nu'a tó'o øt'a ya hm̄anda nú'u dí ma, nú'á go gue'a ri maçagui. Ha nu'a tó'o ri maçagui, ma Dada ri mađi'a, nequi ga mađi'a ne ga utuabi tengu ma 'm̄ai.

²² Nu'bú ra Juda, pe hingue nura Juda Iscariote, bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, ¿hanja h̄onseguihe ma guí utcaguihe tengu ri 'm̄ai, ha nu ma'ra ya ja'i hina?

²³ Nu'bú ra Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o ri maçagui ma da 'yøtca nú'a dí ma, ne ma

Dada da mađi'a, ne nuga co ma Dada ga e'be ne ga 'b̄uhe 'nadb̄u con gue'a. ²⁴ Nu'a tó'o hingui maçagui, hingui øtca nú'a dí ma. Y nú'a guí øh̄u dí ma, hindí mañsega, numa Dada nú'a to'o bá p̄encagui go gue'a mañ'a.

²⁵ Dí xi'ah̄u njab̄u núbya de dí 'b̄uitho con gue'ah̄u. ²⁶ Pe ra M̄aca Ndahi nú'a ma dua p̄ehna ma Dada de ja ma thuhu pa da 'm̄ai con gue'ah̄u ne da h̄ñup'a ri m̄aih̄u, nu'á ma da 'ñu't'a'ih̄u gatho, ne ma da ben'a'ih̄u gatho ngu nú'a stá xi'ah̄u.

²⁷ Dí ne gui 'b̄uh̄u te rá entho nsinque ra dum̄ai, hangué dí 'ra'ah̄u ra hum̄ai, gue'a ngu 'nara tsogui dí tsoc'ah̄u. Y nú'a ra hum̄ai dí 'ra'ah̄u, hingue ngu nú'a di unga ya meximhai. Hangué oxqui tu ri m̄aih̄u, nixi guí ntsuh̄u. ²⁸ Nu'ah̄u ya stá xi'ah̄u gue ma ga ma, ne ma ga yopa pengui pa ga 'b̄ui con gue'ah̄u. 'B̄u gri maçjhmāh̄u, nu'bú xcá johyahmāh̄u nu ndá xi'ah̄u gue ma ga ma hab̄u bí 'b̄u ma Dada, ngue'a nu'á go ma'na h̄a ra ts'edi de gueque. ²⁹ Nubyá dí xi'ah̄u nú'a di 'b̄etho da nja, pa nu stí nja, ma guí beñh̄u, pa njab̄u ma'na guí camfriguih̄u.

³⁰ Ya hinga ma ga 'b̄ui ndunthi con gue'ah̄u pa ga ñah̄u, ngue'a xa 'ñep̄u ra ts'ondahi nú'a ri nda de nuna ximhai, pe nu'á hingui h̄a ra ts'edi pa te da 'yøtcagui.

³¹ Nuga ma ga hophtho da 'yøtque nú'a te xa 'ye'mgagui, pa njab̄u da bađi gatho ya ja'i

gue dí mađi ma Dada, ne dí øt'e ngu nú'a xa 'bɛpcagui'a. 'Baih, maha.

15

Ra 'bai gá obxi ne yá mai

¹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi: Nuga dí nja ngu 'nara hoga 'bai gá obxi, ha numa Dada nja ngu nú'a to'o pɛ ra uá'obxi. ² Nu'u tó'o 'bui con gueque go gue'u nja ngu ya mai de nura hoga 'bai gá obxi'a. Ne gatho ya mai nú'u hingui unga yá fruta, nú'a to'o pɛ ra uá'obxi da zɛqui'u. Pe nu'u di unga yá fruta, nu'a da moqui'u pa ma'na da unga yá fruta. ³ Nu'ahu ya xá nt'axi'ihu po nura noya stá xi'ahu. ⁴ 'Buhu con gueque, ne nuga ga 'bui con gue'ahu. Ngu 'nara mai hingui tsa da unse yá fruta 'bu hingui tɔgue ja rá 'bai, gui njahubu nehe, hinda za gui uñhu ri frutahu 'bu hingui 'buhu con gueque.

⁵ Nuga go guecagui drá 'bai gá obxi, ha nu'ahu go gyá maihu. Nu'a tó'o 'bui con gueque, ne nuga con gue'a, go gue'a da unga ndunthi ya fruta, ngue'a nsinque de gueque hinda za te gui 'yøthu. ⁶ Nu'u tó'o ya hingui 'bui con gueque, nja ngu ya mai xa ts'ɛqui, da 'yot'i, nepu da hmunts'i gatho pa dra thøt'a ja ra tsibi, da nzø.

⁷ 'Bu xi gui 'buhu con gueque, ne 'bu ma noya da 'yoda ja ri mfenihu, nu'bú 'yaphu Ajuá gatho nú'a go gui neh ne nu'a da 'ra'ahu. ⁸ 'Bu gui uñhu ndunthi ra fruta,

nu'bú da hnequi rá nsunda ma Dada, ne njabu ma go dua nxadi'ihu. ⁹ Ngu ma Dada macagui, njabu nehe dí ma'a'ihu. Oxqui 'ueguehu de ma hmate. ¹⁰ Nu'bu gui 'yøthu nuya hmada dí 'bɛp'ahu, nu'bú gui 'buhu ja ma hmate, ngu nuga stá øt'ua yá hmada ma Dada ne dí 'bu ja rá hmate'a.

¹¹ Dí xi'ahu njabu pa da nja ma johya ja ri corasohu, ne pa hinhya'mu da 'mɛ ri johyahu. ¹² Nu'a ma hmada dí 'bɛp'ahu: Mádihu 'na ngu ma'na ngu stá ma'a'ihu. ¹³ Nu'a tó'o da du po rá ngue yá amigo, go gue'a ma'na ja rá hmate ra dangui de gatho. ¹⁴ Ha nu'bu gui 'yøthu nú'a dí 'bɛp'ahu, nu'bú go ma amigo'ihu. ¹⁵ Hangué ya hindí hant'ahu ngu 'nara 'bɛgo, ngue'a 'nara 'bɛgo hingui pađi te pɛ rá hmu. Y nubyá dí hant'ahu ngu ma amigo'ihu, ngue'a stá xi'ahu gatho nú'a xa xicagui ma Dada. ¹⁶ Nu'ahu hingo xcá huancahu, nuga go stá huan'a'ihu, ne stá hux'a'ihu pa gui maha habu ga pɛn'a'ihu, ne pa gui uñhu ra fruta nú'a hinhya'mu da thegue. Ne nú'a te gatho gui 'yapabihu ma Dada de ja ma thuhu, nu'a da 'ra'a'ihu. ¹⁷ Hangué nu'a dí 'bɛp'a'ihu, mádihu 'na ngu ma'na.

Nú'u hingyá gamfri utsa ra Jesu, nehe utsa nú'u to'o camfri'a

¹⁸ 'Bu da utsa'ihu ya ja'i, beñhu gue go 'mɛt'o bi

utsaguiga'u. ¹⁹ Nu'bu dyá meti'ihu hmaḥa ra ximhai, nu'bú ya meximhai di mā'a'ihu ngu maḍi yá mimeximhaiui. Pe nu'ahu hingyá meti'ihu ra ximhai ngue'a nuga stá huan'a'ihu ne stá 'uec'a'ihu de ya ts'ot'ot'e de ra ximhai. Hangue por gue'a ya ja'i di utsa'ihu. ²⁰ Oxqui ma gui pumfrihu nú'a stá xi'ahu, gue 'nara 'bego hingo ma'na ja rá nsu que rá hmu. Nu'u tó'o xa utsagui da utsa'ihu nehe, ha nu'u tó'o xa 'yotca nú'a stá mā, nehe da 'yot't'a'ihu nú'a gui mañhu. ²¹ Pe nú'u to'o ma da utsa'ihu ngue'a guí camfriguihu, nu'ú ma da 'yot't'a'ihu njabu ngue'a hingui paḍi'u nú'a to'o bá pɛncagui.

²² 'Bu hinstá ehehma ne hinstá zofohma ya ja'i, nu'bú nu'ú hinte ma ts'oqui di tuhma'u. Pe nuga dá ehe, ne dá zofu. Hangue nubyá nu'ú tu ya ts'oqui ne hinda za te ma da daḍi'u. ²³ Nu'a tó'o utsagui, utsa ma Dada nehe. ²⁴ Nuga dá ot'a ya danga nt'udi ja yá thandi'u, nú'u hinhya'mu to'o ma'na xa 'yot'e. Pe masque njabu nu'ú himbi ne bi gamfrigui, hangue nubyá tu yá ts'oqui. Ne masque bi hyanda nuya danga nt'udi'u, bi utsagui ne bi utsa ma Dada nehe. ²⁵ Bi njabu pa da nja ngu nú'a xqui t'ofu ja yá ndaxjua ley'u: "Masque hinte ma ts'oqui stá ot'e, pe nu'ú bi utsagui."

²⁶ Pe ma ga pɛn'a'ihu ra Maça Ndaḥi pa da 'mwi con gue'ahu ne da hñup'a ri

maihu. Nu'á ma da 'ñehe de Ajuá ra Dada, ne manga majuaṇi, ne ma da xi'ahu de gueque. ²⁷ Ne'ahu ma gui xiphu ma'ra ya ja'i de gueque ngue'a desde rá maḍi xcá 'buhu con gueque.

16

¹ Dí xi'ahu njabu pa hingui 'ueguehu de gueque nu xcrí thohu ya nt'utsate. ² Ma da t'eñ'a'ihu de ja ya nija. Nehe ma da nja ra pa gue 'bu to'o da hyo'ahu da beni gue supa rá 'befi Ajuá. ³ Nu'ú ma da 'yot't'ahu njabu ngue'a hinxa bacagui'u nixi xa ba ma Dada. ⁴ Dí xi'ahu njabu pa nu stí zø ra pa da njabu, da za gui beñhu gue ya stá xi'ahu.

Rá 'befi ra Maça Ndaḥi

Nurá maḍi hindá xi'ahu nú'a te ma da nja ngue'a mi 'betho pa ga ma. ⁵ Pe nubyá ma ga yopa pengui ga 'bu'be nú'a to'o bá pɛncagui, ne ni 'na de gue'ahu hingui angahu habu drá ma. ⁶ Pe go guí tu ri maihu ngue'a dí xi'ahu njabu. ⁷ Pe dí xi'ahu majuaṇi gue pa gue'ahu ma'na xá hño ga ma, ngue'a 'bu hinga ma, hinda 'ñe ra Maça Ndaḥi pa da 'mwi con gue'ahu ne da hñup'a ri maihu, pe nu xcrá ma, ma ga pɛn'ahuua'a. ⁸ Ha nu stí zø'a ma da zopa yá mfeni ya ja'i pa da baḍi'u gue xi tu ya ts'oqui, ne hanja da za da 'mu xá hño, nehe da baḍi'u gue Ajuá ma da 'yot'a ra ts'utbi. ⁹ Nú'a ra Maça Ndaḥi'a ma da 'ñutuabi'u gue xi tu ya ts'oqui ngue'a hingui

camfrigui'ᵘ. ¹⁰ Nehe nu'á ma da 'ñutuabi'ᵘ hanja da 'm̄i'ᵘ xá hño, ngue'a nuga ya ma ga ma pa ga 'bᵘ'be ma Dada ne nu'ahᵘ ya hingui ma gui hyandgahᵘ. ¹¹ Y nu'á ma da 'ñutuabi'ᵘ gue Ajuá ma da 'yøt'a ra ts'atbi, ngue'a nu'á ya xa hñacua rá ts'edi ra ts'ondahi nú'a di nda ja nuna ra ximhai.

¹² Ja ma'ra te ga xi'ahmahᵘ, pe nubyá hinga ma ga xi'ahᵘ ngue'a hinda za gui padihᵘ gatho. ¹³ Pe nu stí zø ra Maça Ndaḥi, ma da 'ñu't'ahᵘ pa gui pahᵘ gatho nú'a majuaḥi, nguetho nu'á m̄anga majuaḥi, ne hinda ma da m̄anse nú'a da ma, nu'á ma da xi'ahᵘ gatho nú'a ma da xipabi Ajuá ma Dada, ne ma da xi'ahᵘ nú'a te ma da nja. ¹⁴ Ne ma da 'yøt'e pa da hneca ma nsunda, ngue'a ma da xi'ahᵘ ngu nú'a te ga xipabi. ¹⁵ Nuga, nu'a dí m̄a, dí m̄a ngu nú'a xica ma Dada, hangue dí eñ'ahᵘ gue ra Maça Ndaḥi ma da xi'ahᵘ ngu nú'a ga xipi.

Nura dum̄i da mp̄unga johya

¹⁶ Ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgahᵘ, nepᵘ hints'ᵘ ya'a ma gui yopa hyandgahᵘ ma'na'qui, ngue'a ma ga yopa pengui habᵘ bí 'bᵘ ma Dada.

¹⁷ Nepᵘ 'rayá nxadi bi 'ñémse'ᵘ 'na ngu 'na:

—¿Te rí bonga nú'a bi xicj̄ni nu mi m̄a: “Ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgahᵘ, nepᵘ hints'ᵘ ya'a ma gui yopa hyandgahᵘ

ma'na'qui, ngue'a ma ga yopa pengui habᵘ bí 'bᵘ ma Dada”?

¹⁸ Ne nu'á mi 'ñémse'ᵘ:

—¿Te rí bonga nuya ya noya xicj̄ni: “Ya ma da zø ra ora”, ne “hints'ᵘ ya'a”? Hingui tso ma mfenihᵘ nú'a bi maḥi.

¹⁹ Ha nura Jesu bi batho gue mi ne'ᵘ da 'yambabi hm̄ah̄a, hangue nu'á bi 'ñembabi'ᵘ:

—¿Ha gue grí 'ñánbahᵘ te rí bonga nú'a stá eñ'ahᵘ gue ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgahᵘ, nepᵘ hints'ᵘ ya'a ma gui yopa hyandgahᵘ ma'na'qui? ²⁰ Xi majuaḥi dí xi'ahᵘ, nu'ahᵘ ma gui nzoñᵘ ne ma gui tu ri m̄ihᵘ, pe ya ja'i nú'ᵘ hinglyá gamfri da johya'ᵘ. Ma da du ri m̄ihᵘ, pe nuri dum̄ihᵘ ma da mp̄unga johya nu xcrí yopa hyandgahᵘ ma'na'qui. ²¹ Ma gui njahᵘ ngu 'nara 'beñ̄a ma da 'm̄a rá b̄atsi pe'tsa xica ugui ngue'a ya xa dat'a rá pa, pe nu stí uadi da 'm̄a rá b̄atsi, nu'á ya da pumfri yá ugui ne da johya'a ngue'a ya bi dá nximhai 'nara b̄atsi. ²² Guí njahᵘ nehe, guí tu ri m̄ihᵘ, pe nuga ma ga yopa pengui ga 'b̄ai con gue'ahᵘ, ne njabᵘ ma xi gui johyahᵘ, ne hinto da hñac'ahᵘ nura johya'a.

²³ Ha nuya pa'ᵘ ya hinte ma nt'ani ma gui 'yangahᵘ. Xi majuaḥi dí xi'ahᵘ, nú'a te gatho gui 'yapabihᵘ ma Dada de ja ma thuhu, nu'á ma da 'ra'ahᵘ. ²⁴ Hinte xcá 'yapthohᵘ Ajuá ma Dada de ja ma thuhu. 'Yaphᵘ y nu'á da

'ra'ah_u, pa njab_u nz_{an}tho xi da nja ri johyah_u.

Ra Jesu bi ntate de ra ximhai

²⁵ Nú'a stá xi'ah_u, stá xi'ah_u ngu 'nara 'bede. Pe ma da zø ra pa gue ya hinga ma ga xi'ah_u njab_u, pe ma ga xi'ah_u de ma Dada co ya noya nú'u 'bestho da za gui p_{ad}ih_u. ²⁶ Ha nuya pa'u ma gui 'yaph_u ma Dada de ja ma thuhu, y hinga mathoni go ga api pa da 'ra'ah_u nú'a te gui 'yaph_u. ²⁷ Ngue'a ma Dada xi ma'a'ih_u, ngue'a guí maçaguih_u ne xcá camfriguih_u gue stá ehe de habu ndí 'b_u'be'a. ²⁸ Ndí 'b_u'be ma Dada ne stá ehe pa guecua ja ra ximhai, ne nubyá ma ga ma de guecua ja ra ximhai pa ga yopa pengui ma'na'qui nuni hab_u bí 'b_u ma Dada.

²⁹ Nu'b_u nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—Nubyá h_a, ya tso ma mfenihe xá hño nú'a guí ma, ngue'a ya hinte grí hyecuabi nú'u ya noya guí ma. ³⁰ Nubyá h_a, dí p_{ah}e gue guí p_{ath}o gatho, hangue hinga mahyoni to da 'yan'a'i 'nara nt'ani. Hangue dí camfrihe gue Aju_a bá peñ'a'i.

³¹ Ha nura Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ya guí camfrih_u?

³² P_{ah}_u gue ma da zø ra pa ne maju_{an}i nubya ya xa zøhø, ma gui nxanih_u ne ma gui penj_u ja ri nguh_u 'na ngu 'na, ne ma gui hyegasch_u, pe nuga hinga ma ga 'b_usega, ngue'a dí 'b_u'be ma Dada.

³³ Dí xi'ah_u njab_u pa da za

gui 'b_uh_u te rá 'ñentho nsi ra dum_ui ngue'a guí camfriguih_u. Nuua ja ra ximhai ma gui thoh_u ya thogui, pe oxqui tu ri m_uih_u, dá nja ri ts'edih_u pa gui ts_etih_u, ngue'a nuga ya stá ntate de nuna ra ximhai.

17

Ra Jesu apa Aju_a rá Dada po yá nxadi

¹ Mi uadi bi m_{an}ga njab_u ra Jesu, nep_u bi nøts'e pa mahets'i ne bi 'yapa Aju_a rá Dada, bi 'ñena:

—Ma Dada'i, ya bi zø ra ora. 'Yøt'e pa da hnequi ma nsunda núga ri T'ugui, ne pa njab_u necá ga øt'e pa da hnequi ri nsunda nehe.

² Ngue'a nu'i xcá 'yentc'a ja ma 'y_e gatho ya ja'i de ra ximhai, pa ga umbabi ra te nz_{an}tho nuto gatho xcá 'raqui. ³ Nú'u to'o pe'tsa ra te nz_{an}tho go gue'u p_{ad}i gue go gues'e'i grá 'nat'a Aju_a maju_{an}i, ne p_{ac}agui núga drá Jesucristo xcá p_{en}cagui.

⁴ Nuga stá øt'e pa bi hnequi ri nsunda nuua ja ra ximhai, ngue'a ya stá jua't'a ri 'b_efi nú'a gá 'b_ep_cagui ga p_efi. ⁵ Nubyá, ma Dada'i, 'yøt'e pa nu xcrá yopa mab_u, da yopa hnequi ma nsunda ngu nú'a ndí pe'tsi nú'b_u ndá 'b_uhuib_u nú'b_u mi othotho ra ximhai.

⁶ Núyu to'o xcá huahni de ra ximhai ne xcá 'racagui, ya stá utuabiy_u to'o'ig_{ue} ne tengu ri 'm_ui. Nuy_u go ri m_etiy_u ne xcá 'racaguiy_u, ne nuyá xa 'yøt'e ngu m_{an}ga ri noya. ⁷ Nuyá ya p_{ad}i gue gatho nú'a dí p_efi ne

nú'a dí mā go xcá 'bɛpcagui. ⁸Ngue'a stá xipabiyu nú'a xcá xicagui, ne nuyú xa gamfri, ne xa badi gue xi majuani stá ehe de habu ndí 'buhui, ne xa gamfri gue go gue'e xcá pɛncagui.

⁹ Nuga dí a'a'i gui suyu, hingo dí a'a'i pa gui su nú'u ya ja'i hingyá gamfri, hɔnse dí a'a'i gui su núyu xcá 'racagui, ngue'a go ri metiyu. ¹⁰ Ne gatho nú'a xcá 'racagui go ma metiga, ne gatho nú'a ma metiga go ri meti nehe, ne gatho nú'a ri metigue go ma metiga nehe. Mahyɛgui ma metihu. Ne ma nsunda di hnequi ja guehyu.

¹¹ Ngu guí padi gue nuga ya hinga ma ga 'bucua ja ra ximhai, ngue'a ma ga mabu pa habu guí 'bui. Pe nuyú ha, ma da gohi. Ma maca Dada'i, jamasu co ri ts'edi núyu to'o xcá 'racagui, pa njabu da 'nathoyu ngu dí 'nathoui. ¹² De stá 'bucua ja ra ximhai stá jamasugayu co ri ts'edi pa hinxa 'uegueyu. Stá su núyu xcá 'racagui, ne hinto ma'na de guehyu xa 'medi, nsøtho nú'a to'o dí 'ñepi da 'medi pa da njabu ngu manga ra Maca T'ofu.

¹³ Nubyá ma ga mabu habu guí 'bui. Pe de dí 'bucualho ja ra ximhai, dí a'i go gui subyayu, pa njabu nuyú da me'tsa ra johya ja yá coraso ngu nú'a dí pɛ'tsca. ¹⁴ Nuga stá xipabiyu ri noya, pe nuya ja'i nú'u hingyá gamfri di utsayu ngue'a nuyú ya hingyá meti ra ximhai, ngugui nehe hingo rá metigui ra ximhai.

¹⁵ Hindí a'a'i pa gui tsits'i de guecua ja ra ximhai, nu'a dí a'a'i, ñaniyu de ra ts'ondahi. ¹⁶ Nuyú ya hingyá meti ra ximhai, ngugui nehe hingo rá metigui ra ximhai. ¹⁷ Hangué dí a'a'i gui utuabiyu ri noya, pa njabu da 'uegueyu de gatho nú'a xá nts'o ja ra ximhai, ngue'a nuri noya gue'a majuani. ¹⁸ Ngu xcá pɛncaguiua ja ra ximhai, njabu nehe dí pɛhniyu pa da ma gatho ja rá ngu ni ra ximhai pa da manga ri noya. ¹⁹ Nuga dí huts'i ga unga ma te po rá nguehyu ngue'a dí ø't'a'i nú'a go ri paha, pa njabu neheyu da 'yø't'a'i ri paha ngue'a nuyú padi nú'a majuani.

²⁰ Hindí a'a'i pa sehyu, dí a'a'i nehe pa nuto gatho ma da 'yøde nú'a da manyu, ne da gamfrigui, ²¹ pa da 'natho'u ngu dí 'nathoui, ngue'a nu'i ma Dada'i guí 'bui con gueque ne nuga dí 'bui con gue'e. Ne dí a'a'i pa nú'u ne nuju ga 'nathohu, pa njabu gatho ya ja'i ja ra ximhai da gamfri gue go gue'e xcá pɛncagui. ²² Ngu xcá 'yø't'e pa bi hneca ri nsunda ja ma 'mui nuua ja ra ximhai, njabu nehe stá ø't'e pa da hneca ri nsunda ja yá 'mui'u, pa njabu da 'natho'u nehe ngu dí 'nathoui. ²³ Nuga dí 'bui con gue'u ne nu'i guí 'bui con gueque, y njabu da 'natho'u, pa njabu gatho ya ja'i ja ra ximhai da za da badi gue go gue'e xcá pɛncagui ne grí ma'di'u nehe ngu grí macagui.

24 Ma Dada'i, ya nguĩ maçagui desde nú'bu mi othotho ra ximhai, ne 'nada ra nsunda habu ndí 'buhui. Nubyá nú'u to'o xcá 'racagui dí ne da mabu núbu habu grá ma, y núbú ma dí hyanda ma nsunda nú'a ya ma ga yopa hani ma'na'qui. 25 Ma hoga Dada'i, nuya ja'i hingyá gamfri hingui paði to'o'i, pe nuga ha, dí paði to'o'i, ne núyu xcá 'racagui paði gue go gue'e xcá pēncagui. 26 Stá utuabiyu to'o'igue ne tengu ri 'múi, ne ga sigui ga utuabi, pa njabu ngu grí maçagui, neheyu da me'tsa nú'a ra hmate'a ja yá coraso, ne nuga ga 'bui con guehyu.

18

Brijū nts'ahni ra Jesu

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

1 Ha nu mi uadi bi mąnga ra Jesu njabu, bi ma de guehni co yá nxadi ne bi 'rani ja 'nara hñe rá thuhu Cedró, pa bi zōni'u ja 'nara uąza, nepu ja bi yu't'ini'u. 2 Ha nura Juda nú'a bi da ra Jesu, ya mi paði nú'a ra uąza, ngue'a ndunthi ya 'mi'qui xqui mani'a co ra Jesu ne ma'ra yá nxadi, mi munts'ini'u. 3 Nu'bú ra Juda bi zixa 'na hmunts'i ya soldado ne 'raya gants'ahni nú'u xqui mehna ya nda gá macja ne ya fariseo, ne ja bi mani'u ja ra uąza mri hñá ya ñot'i ne con te da hñotehma. 4 Pe nura Jesu gatho mi paþho nú'a te mi ma da t'ø'tuabi'a, hangue bá pōni de ja ra uąza pa bi nthēui'u, ne bi 'yambabi'u:

—¿To'o guí hoñhu?

5 Ha nu'ú bi daði ne bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'a ra me Nasare.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Go guecagui.

Ne ra Juda nú'a to'o bi da'a mi 'bahuini ya soldado ne ya gants'ahni. 6 Ha ngu bi uadi bi mąnga ra Jesu gue go mi gue'a, nu'bú nu'ú bi mengui dega xutha ne bi dagui ja ra hai. 7 Nepu nura Jesu bi yopa 'yambabi'u ne bi 'ñembabi:

—¿To'o guí hoñhu?

Ha nu'ú bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'a ra me Nasare.

8 Ha ra Jesu bi daði ne bi 'ñena:

—Ya stá xi'ahu gue go guecagui. 'Bu go gueque guí hongaguihu, oxqui juhū ni 'na de núyu drí 'ño'be.

9 Ra Jesu bi mąnga njabu pa da nja ngu nura noya xqui mañ'a: “Ni 'na hindá 'bedi de núyu xcá 'racagui.” 10 Nu'bú nura Simu Pedro mri hñá 'nara mahuai, ha bi c'o'tsi ne bi dacua rá gu de ra 'ñei rá 'bego ra dąnga nda gá macja. Y nú'a ra 'bego'a mrá thuhu ra Malco. 11 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Oguí ø't'a njabu, pe'tsa ri huai. Majuani ma ga tho ra thogui, ngue'a gue'a rá paha Ajuą ma Dada.

Ra Jesu bi ts'ixa ja rá thandi ra dąnga nda gá macja

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

12 Nepu nuya soldado co yá nda ne co ya gants'ahni nú'u xqui mehna ya nda gá xodyo

bi mihi^u ra Jesu ne bi du'ti.
 13 Rá mudi bi ts'its'i'a habu mi
 'bu ra Anás, ngue'a nu'á go
 mrá ndøhñā ra Caifá nú'a to'o
 mrá danga ndā gá macja de
 nú'a ra jeya'a. 14 Nura Caifá
 go gue'a xqui mā ne xqui xipa
 ya ndā gá xodyo gue mri 'ñepi
 hōnda 'na da du po rá ngue ya
 ja'i.

*Ra Pedro bi ncøni gue himi
 padi ra Jesu*

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-
 68; Lc. 22:55-57)

15 Ha nura Simu Pedro ne
 ma'na ra nxadi mri 'be'fa zi
 yabutho mi dengra ra Jesu.
 Nú'a rá ñoho ra nxadi mrá
 mpadi nú'a to'o mrá danga
 ndā gá macja, hangue nu'á
 bi yut'a ja ra patio de rá
 ngu'a habu xqui ju'ta ra Jesu.
 16 Pe nura Pedro bi gohi møte
 de ra gosthi. Nepu nú'a ra
 nxadi mrá mpadi nú'a to'o
 mrá danga ndā gá macja
 bi bøni ne bi ñāui ra 'behñā
 nú'a mrá nsugosthi pa bi
 thoca ra Pedro mbo. 17 Nepu
 nú'a ra 'behñā mrá nsugosthi
 bi 'yambabi ra Pedro ne bi
 'ñembi:

—¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui
 dega nxadi nura dame'a?

Nepu nura Pedro bi dadi bi
 'ñena:

—Hina, nuga hina.

18 Ha nuya 'be'go ne ya
 gants'ahni xqui 'ñu ra tsibi
 ngue'a xmá tse, ne mi 'bahni
 mri mpa'ti, ha nehe ra Pedro
 mi 'bahuini^u mri mpa'ti'a.

*Ra danga ndā gá macja bi
 yø'tua ya nt'ani ra Jesu*

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-
 64; Lc. 22:66-71)

19 Ha nú'a ra danga ndā gá
 macja bi 'yambabi ra Jesu de
 yá nxadi ne de rá nt'utuante.
 20 Ne nura Jesu bi dadi ne bi
 'ñena:

—Nuga stá ñā ja yá thandi
 gatho ya ja'i, nzantho stá udi
 ma nt'utuante ja ya nija ne ja
 ra ndanija habu di munts'a
 gatho ya xodyo, ne hinstá
 ñā mant'agui. 21 ¿Hanja go
 guí angagui? 'Yambabi to'o
 gatho xa 'yøde te stá mā. Nú'á
 ha, padi xá hño te stá mā.

22 Ha nu mi mangu njabu
 ra Jesu, 'nara gants'ahni
 mi 'bahni bi umba 'nara
 mpe'ti'a, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njabu guí
 thatuabi ra danga ndā gá
 macja?

23 Nu'bá nura Jesu bi
 'ñembabi:

—Nu'bu stá ñāma'ñuhma,
 da za gui xiqui te rá 'be'a stá
 mā xá nts'o. Xi'a gue dá ñā xá
 hño, ¿hanja guí nabgagui?

24 Nepu de gue'a ra Anás bi
 mehni mi thät'itho pa habu
 mi 'bu ra Caifá nú'a mrá
 danga ndā gá macja.

*Ra Pedro bi yopa ncøni gue
 himi padi ra Jesu*

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-
 72; Lc. 22:58-62)

25 Ha nura Pedro mi
 'bahni mri mpa'ti bi t'ambabi
 ma'na'qui:

—¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui
 dega nxadi nú'a ra 'ñøhø'a?

Ha nu'á bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nuga hina.

26 Ha mi 'bahni 'nará 'be'go
 ra danga ndā gá macja, ne
 nu'á mi ja te mrá njauini nú'a

xqui thacua rá gu, ne nura Pedro go xqui 'yøt'a njabũ. Nura 'bɛgo'a bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hindá hant'a'ini ja ra uaza con gue'a?

27 Ha nura Pedro bi ncøni ma'na'qui, ne 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja.

Ra Jesu bri 'ba'ma ja rá thandi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

28 Hamxuditho bi ts'ixa ra Jesu de ja rá ngu ra Caifá pa habũ mi ja rá ts'utbi ra Pilato nú'a mrá gobierhnu, ha nuya xodyo himbi yat'a mbo ra ts'utbi pa njabũ hinda nts'oqui'ũ, ne pa njabũ da za da zi ra hñuni de ra ngo dega pascua. 29 Nu'bú ra Pilato bi bõnga møte habũ mi 'bai'ũ pa bi 'yambabi'ũ ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'bɛ guí ne gui mambabihani?

30 Nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Bũ hinte ma ts'oqui xa 'yøthma, nixi stá tsin'ahmahe.

31 Ha nura Pilato bi 'ñembabi'ũ:

—Tsixhũ ne go da 'yø'tuahũ ra ts'utbi ngu nú'a manganja ri leyhũ.

Ha nuya xodyo bi 'ñena:

—Núje dyá xodyohe hindí pɛ'tshe ra nɛqui pa ga hohe 'nara ja'i.

32 Bi manganja njabũ pa ra Jesu da 'yo ja yá 'yɛ ya me Nroma, ngue'a nu'ú ha, mi pɛ'tsa ra nɛqui pa da nhyote'ũ ja 'nara ponza. Hangue bi njabũ ngu xqui manganja ra Jesu te ma du mi ma da du'a.

33 Nepũ nura Pilato bi yopa

yat'i ma'na'qui habũ mi ja rá ts'utbi, ne bi zohna ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'e grá Nda de ya xodyo?

34 Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue to xa xi'a'i, o go guí mansɛ?

35 Ha ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha gue drá xodyoga? Nuya mengu ri hai ne ya nda gá macja go gue'ũ bá tsi'a'i de guecua. ¿Te xcá 'yøt'e?

36 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma nsu dega nda hingo xa 'raca ya meximhai. Nu'bũ go xa 'racjhma'ũ, nu'bú nú'ũ to'o gra manda xa ñanjmahã de ja yá 'yɛ ya nda gá xodyo. Pe numa hmandaga hingo mahyɛgui ngu nú'ũ jaua ja ra ximhai.

37 Hangue nura Pilato bi 'ñembabi:

—Nu'bú nu'i 'nagra ndague'bũ.

Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, drá nda ngu ja juadi gá ma. Pa gue'a dá e dá 'buiua ja ra ximhai pa ga xipa ya ja'i nú'a majuani. Nuto gatho camfri nú'a majuani, go gue'ũ øde nú'a dí ma.

38 Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿To ja gue'a padi nú'a majuani?

Ra Jesu bi sɛcuabi gue da tho

(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

Ha nu mi manganja njabũ bi bõnga møte pa bá yopa ñaui ya xodyo ne bi 'ñembabi'ũ:

—Nuga hinte ma ts'oqui dí tsutuabi nuna ra 'ñøhø. ³⁹ Numa nzaihu dí pɛ'tshu dí hɛc'ahu 'nara 'yofadi núbya de ra ngo dega pascua. Nu'bú, ¿ha guí nehu ga hɛc'ahu nuni ri Ndahú nú'ahu gyá xodyohú?

⁴⁰ Ha nu'ú bi mudi bi mafi gatho ne bi 'ñena:

—¡Nuní hina, nura Barraba ha!

Ha nú'a ra Barraba mrá dicate'a.

19

¹ Hangué ra Pilato bi manda bri fet'a ra Jesu.

² Nepu nuya soldado mi 'buhni bi met'a 'nara corona dega 'bini, ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu ne bi hyete 'nara thenga dutu. ³ Nepu bi 'ñembabi'a:

—¡'Bui pa nzantho nu'i ri t'equ'ei rá Nda'i ya xodyo!

Nepu nu'ú mi umba ya mpe'ti'a.

⁴ Ha nura Pilato bi bonga môte ma'na'qui ne bi 'ñembabi ya xodyo:

—Ndi, dra zin'a'ihua pa gui pahú gue hinte ma ts'oqui dí tsutuabini.

⁵ Ha ra Jesu bi bonga môte mi hu'tsa nú'a ra corona dega 'bini ne mi he nú'a ra thenga dutu. Nepu ra Pilato bi 'ñemba ya xodyo:

—¡Xi 'bacua nuna 'ñøhø!

⁶ Ha nuya ndá gá macjá ne ya gants'ahni mi mantho'hu nu mi hyanda ra Jesu, ne mi eñ'hu:

—Nuní drá pont'i, drá pont'i pa da du.

Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi'hu:

—Tsixhu, go da bá ponthu, ngue'a nuga hinte ma ts'oqui dí tsutuabini.

⁷ Nepu nuya xodyo bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuje dí pɛ'tshe 'nara ley, ne nura ley'a ma gue nuní dí 'ñepi da du, ngue'a xa 'ñet'a T'hu de Ajuá.

⁸ Ha nu mi 'yøde ra Pilato nú'a mi mañ'hu, ma'na bi ntsu'a. ⁹ Hangué bi zixa ra Jesu ma'na'qui mbo ja ra ts'utbi ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—¿To'o rá 'mehni'i?

Pe nura Jesu hinte bi dadi.

¹⁰ Hangué ra Pilato bi 'ñembabi'a:

—¿Ha gue hinte guí thadi?

¿Ha gue hinguí padi gue dí ha ra ts'edi pa ga pont'a'i o pa ga hɛc'a'i?

¹¹ Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ni 'nara ts'edi hinguí ha pa da za te gui 'yøtcagui 'bu hingo Ajuá da 'ra'a ra ts'edi. Hangué nú'a to'o xa dagagui ja ri 'ye, nú'á go gue'a ma'na tu ra ts'oqui que nu'i.

¹² Hangué desde ra ora'a, ra Pilato mi ne da hyeguihma'a, pe nuya xodyo himi tsaya ra hmafi ne mi ena'hu:

—¡Nu'bu nu'i gui hyegui nú'a ra 'ñøhø'a, nu'bú hingrí amigo ra danga ndá Cesa, ngue'a gatho nú'a to'o da 'ñet'a ndá gue'a rá ncontra ra Cesa!

¹³ Ha nu mi 'yøde ra Pilato nú'a mi mañ'hu, nu'bú nu'á bi manda da ts'ixa ra Jesu pa môte, nepu nehe'a bi bøni pa bá hudi ja rá hudi dega ts'utbi

ja ra luga mrá thuhu Gabata dega ebreo, rí bøni da 'ñena rá thuhu ra T'ut'ado. ¹⁴ Y nú'a ra pa'a mrá pa dega nthoqui de ra ngo dega pascua, ne ngu mi nzanga 'rato xudi. Nepu ra Pilato bi 'ñembabi ya xodyo:

—iNdi, 'bacua ri Ndaḥu!

¹⁵ Pe nu'ú bi yopa mafi'u ma'na'qui ne bi 'ñena:

—iTsits'i, bá pont'i, ne ja dí duni!

Nepu ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue guí nehú ga pont'a nuna ri Ndaḥu?

Nepu nuya nda gá macja bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Cesa hønse go gue'a ma ndahe, y jo'o ma'na.

¹⁶ Hangue ra Pilato bi 'yent'ua ja yá 'ye ya xodyo pa dra pont'i'a. Hangue nu'ú bi zinga ra Jesu ne bi zits'i pa da pont'i ngu mi ne'u.

Ra Jesu bri pont'a ja ra ponza

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Ne ra Jesu bi bøni mi ndude rá ponza. Ne bi ts'its'i pa ja ra t'òhø rá thuhu Ñaxmadu, dega ebreo rá thuhu Golgota. ¹⁸ Ne ja brá pont'ini'a co má yoho ya 'ñhø, 'na cada rá hyo, ha ra Jesu bi 'yoda madetho de gue'u. ¹⁹ Y ja ra ponza habu bri pont'a ra Jesu xqui thøta 'nara xithe ne mi huxni 'raya noya nú'a bi manda ra Pilato da t'ofò. Mi ena njabu: “Ra Jesu ra me Nasare, rá Nda ya xodyo.” ²⁰ Ne ndunthi ya xodyo bi hñe'ta nú'u ya noya, ngue'a habu bri pont'a ra Jesu mi guetbu ra hnini Jerusale,

y nú'u ya noya'u xqui t'ofò dega ebreo, ne dega griego, ne dega lati. ²¹ Ne nuyá nda gá macja ya xodyo bi ma bá embabi ra Pilato:

—¿Hanja gá ofo njabu gue go gue'a rá Nda ya xodyo? 'Yofò gue nu'á mi manse gue rá Nda ya xodyo.

²² Ha nura Pilato bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'a stá ofo, ya stá ofo.

²³ Ha nu mi uadi bi pont'a ra Jesu nuya soldado, bi gumpa yá dutu ra Jesu nú'u xqui 'bøcuabi. Mi goho ya soldado, ne bi hñegue 'ra 'na xeni nuya dutu'u. Ne bi gumpa rá mahe nú'a himi pe'tsa ni 'nará nt'edi, mi xogue ra xuni. ²⁴ Nepu nu'ú bi 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—Hinga ma ga tuñhu, ma ga rifahu pa ga nuhu to'o drá meti.

Hangue bi njabu ngu mangu ra Maça T'ofò habu ena: “Bi nhyegue 'ra 'na xeni ma dutu, ne bi rifagui nú'a ma'na ma he.” Ne gue'a bi 'yøt'a ya soldado.

²⁵ Y guetbu ja ra ponza mi 'bahni rá nana ra Jesu, ne 'nara 'behña nú'a mrá cu rá nana ra Jesu, ne ra Maria rá 'behña ra Cleofa, ne ra Maria Magdalena. ²⁶ Ha nu mi hyanda ra Jesu rá nana mi 'bahuini nú'a rá hmaça nxadi'a, nu'bú nu'á bi 'ñembabi rá nana:

—Nubyá 'yøt'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuibu go gue'a dri t'ubya'a.

²⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nehe nú'a rá hmaça nxadi:

—Ne'i, 'yɔt'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuib_u go gue'a dri nanabya'a.

Y desde gue'b_u, nura hmaça nxadi bi zits'i'a ja rá ngu pa bi japamasu.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Y ra Jesu mi pađi gue ya bi uadi gatho, nep_u pa bi nja ngu nú'a mąnga ra Maça T'ofu, nu'á bi 'ñena:

—Ts_uca ra nduthe.

²⁹ Ha mi jani 'nara mohi mi po ra ju'tsa vinu. Nep_u bri 'bo'mba 'nara sponja co nura ju'tsa vinu ne bri th_ota ja 'nara ts'ut'o dega isopo, nep_u bi 'b_otse asta ja rá ne ra Jesu.

³⁰ Ha nu mi zi nura ju'tsa vinu ra Jesu bi 'ñena:

—Ja xa uadiua gatho nú'a xra 'b_epcagui.

Ne 'bestho ra ora'a bi ñe'mi ne bi du.

'Nara soldado bi umba 'nara ns_uni ja rá hyo rá tiña ra Jesu co 'nara lansa

³¹ Ha mrá pa ra nthoqui de ra ngo dega pascua, hangue nuya nda gá xodyo bi ma bá bantebi ra Pilato pa da manda dra thempa yá ua nú'u xqui 'bont'i ne da ja'mba yá ndo'yo de guehni, pa njabu ni 'nara anima hinda gohi ja ra ponza nura pa dega tsaya, ngue'a nú'a ra pa dega tsaya gue'a ra dąngo. ³² Hangue nuya soldado bi uat'i hab_u mi zadı 'na de nú'u ya be xqui 'bont'i mahy_egui co ra Jesu pa bi thempabi yá ua, nep_u bri jab_u nehe nú'a ma'na ra

be. ³³ Pe nu mi uat'i hab_u xqui 'bont'a ra Jesu, nu'á ya himbi thempa yá ua ngue'a bi hyandi'u gue ya xqui du'a.

³⁴ Pe 'nara soldado bi umba 'nara ns_uni ja rá hyo rá tiña co 'nara lansa, nep_u 'bestho bi b_onga ra ji ne ra dehe.

³⁵ Ha nú'a to'o pedena, go 'na to'o bi hyandi, y nuna ma go guehna majuani, pa gui camfrih_u nehe. ³⁶ Bi njabu pa bi nja ngu mąnga ra Maça T'ofu hab_u ena: "Hindra thempabi ni 'nará ndo'yo'a." ³⁷ Y nehe bi njabu ngu mąnga ra Maça T'ofu hab_u ena: "Ya ja'i bi hyandi nú'a bi s_unse'u."

Ra Jesu bri t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Nep_u ra Jose mrá me Arimatea bi ma bá bantebi ra Pilato pa da 'yapa nsequi da ca'mba rá zi ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne da duts'i'a. Ra Jose xqui gamfri ra Jesu, masque mant'aguitho ngue'a mi tsu yá mixodyoui. Ne ra Pilato bi umba nsequi, hangue bi ma bá ca'mba rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne bi duts'i. ³⁹ Nehe ra Nicodemo nú'a xqui ma da c'a'tsa ra Jesu dega xuui, nehe bi mani hab_u xqui 'bont'i'a. Nu'á mi hña ra mirra mi nthants'i co ra aloe, mi p_e'tsa 'natema'ret'a kilo rá hñ_u. ⁴⁰ Nep_u nu'á bi du'tsua rá zi ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co ya x_uni dutu nú'u xqui t'uxa nú'a ra mirra ne ra aloe, ngue'a mi njabu yá nzaí yá nt'agui ya xodyo. ⁴¹ Y nu hab_u bri pont'i'a, mi j_umpa

guetb_u 'nara u_aza hab_u mi ja 'nara c_uts'i pa ra nt'agui, ne hinto xqui nt'aguitho ja nura c_uts'i'a. ⁴² Hangué ja bá aguini'_u ra Jesu ngue'a guehni bi g_umpa guetb_u'_u de hab_u xqui 'bont'i'a, ne ngue'a ya mi ma da m_udi ra pa dega tsaya de ya xodyo.

20

Ra Jesu bi yopa nte de ra du
(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8;
Lc. 24:1-12)

¹ 'Nitho nú'a ndomingo, tobya himi hats'itho, ra Maria Magdalena bi ma hab_u xqui t'agui ra Jesu, ne bi hyandi gue xqui t'ent'a ra do nú'a xqui jot'a ra nt'agui.

² Hangué nu'á bi ma hnest'ihi pa hab_u mi 'b_ui ra Simu Pedro ne nú'a ma'na ra nxadi nú'a xi mrá hm_udi ra Jesu ne bi 'ñembabi'_u:

—Xa th_ui ra zi Hmu de hab_u mi t'agui ne xa th_uts'i, y nubyá nixi hindí p_uhe hab_u xá ts'ogui'a.

³ Nep_u nura Pedro bi ma 'bestho pa da c'a'tsa ra nt'agui co nú'a ma'na ra nxadi. ⁴ Bi ma hnest'ihi ri yoho, pe nú'a ma'na ra nxadi ma'na bi 'm_et'o de ra Pedro, hangue 'm_et'o bi z_onga ja ra nt'agui'a. ⁵ Ngu bi z_oni bi ndoqui ne bi nc'ats'i, nep_u bi hyanda ya x_uni dutu mi 'b_oni, pe nu'á himbi y_ut'i.

⁶ Nep_u hinga ya'a 'bestho bi z_onga ra Simu Pedro nú'a mri 'b_efa, ne nu'á h_u, bi y_ut'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda ya x_uni dutu mi 'b_oni. ⁷ Ne bi hyanda nú'a ra dutu xqui

thu'tuahm_u rá ñ_uxu ra Jesu xqui 'bants'i ne 'namb_u xqui th_uts'i. ⁸ Nehe nú'a xqui z_onga ra m_udi, bi y_ut'i mbo hab_u bi t'agui ra Jesu pa bi hyandi, ne bi gamfri gue ra Jesu xqui yopa nte ngu xqui xipi'_u. ⁹ Nu'ú hinxqui zo yá mfeni de nú'a mi m_unga ra M_uca T'of_o hab_u ena gue mi p_e'tsi da nangui de ja ra du, ne asta nura ora'a ja bi zo yá mfeni'_u. ¹⁰ Nep_u ri yoho bi mengui pa ja yá ngu'_u.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du

(Mr. 16:9-11)

¹¹ Pe nura Maria mi 'bahni m_ote guetb_u ra nt'agui mi zoni, ne ra ora mi zoñ'a bi ndoqui pa bi nc'axa mbo ra nt'agui. ¹² Ne bi hyanda yoho ya enx_e mri hñe t'axi, 'na mi hudi hab_u xqui nja rá ñ_uxu, ha nu'a ma'na hab_u xqui nja yá ua nuni hab_u xqui 'b_egui hm_uh_u rá zi ndo'yo ra Jesu.

¹³ Ha nu'ú bi 'ñembabi'a:

—N_uná, ¿hanja guí zoni?

Nu'á bi 'ñena:

—Ngue'a xa th_ui ma zi Hmu ne xa th_uts'i, ne hindí p_udi hab_u xá ts'ogui'a.

¹⁴ Ne nu mi m_unga njab_u'a, bi ñegui nep_u bi hyanda ra Jesu mi 'bahni, pe nu'á himbi b_udi ua go mi gue'a ra Jesu.

¹⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—N_uná, ¿hanja guí zoni?
¿To'o guí honi?

Ha nura Maria mi hu rá m_ui gue go mi gue'a ra nsu u_aza, hangue bi 'ñembabi:

—Ndada, 'b_u xcá tuts'igüe, xicagui hab_u xcá tsogui pa ga ma ga tuts'i.

16 Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¡Maria!

Ra ora'a ra Maria bi mpants'i ne bi 'ñembabi dega ebreo:

—¡Raboni! —Nú'a ra noya'a rí b_oni da 'ñena Xahnate.

17 Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí thangagui ngue'a hinstá matho hab_u bí 'b_u ma Dada, pe rí ma bá xipabi nú'u ma'ra ma cu ne gui 'ñembabi'u gue ma ga ma hab_u bí 'b_u ma Dada ne ri Dadah_u, ma Ajuá ne ri Ajuáh_u.

18 Nu'bú ra Maria Magdalena bi ma bá xipabi ya nxadi gue xqui hyanda ra zi Hmu, ne bi xipabi'u ngu nú'a xqui xipabi'a.

Ra Jesu bi 'mai madetho de yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

19 Ne nura domingo'a de mi nxuui ya nxadi xqui munts'i ne xqui got'a ya gosthi ngue'a mi tsu ya ndá gá xodyo. Nep_u bi zønga ra Jesu ne bi 'mai madetho de gue'u ne bi zengua bi 'ñembabi'u:

—'Buh_u te rá 'ñenthó.

20 Ne nu mi xipabi njab_u'u, bi 'ñutuabi yá 'y_e ne rá hyo rá tiña. Hangue ya nxadi xi bi johya ngue'a bi yopa hyanda ra zi Hmu. 21 Nu'bú ra Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—'Buh_u te rá 'ñenthó. Ngu bá p_encagui Ajuá ma Dada, njab_u nehe dí p_en'ah_u.

22 Ne nu mi m_anga njab_u bi hui'ti'u ne bi 'ñembabi:

—Hñãñh_u ra Maça Ndahi. 23 Nuto gatho gui pumbah_u yá ts'oqui, gue'u dra pumbabi, ne nuto gatho hingui pumbah_u, gue'u di tuda yá ts'oqui.

Ra Toma bi hyanda ra zi Hmu gue xqui yopa nte de ra du

24 Pe nura ora mi zønga ra Jesu mi jo'oni ra Toma 'na de nú'u ya 'ret'amayoho ya nxadi, nú'a mi t'embi ra Go. 25 Hangue nu ma'ra ya nxadi bi 'ñembabi ra Toma:

—Stá hanthe ra zi Hmu.

Nep_u nu'á bi 'ñembabi'u:

—'B_u hinga handua yá 'y_e hab_u bi mfoxa ya clavo, ne 'b_u hinga thint'a ma dedo hab_u bi mfoxa ya clavo, ne 'b_u hinga thint'a ma 'y_e ja rá hyo rá tiña, hinga camfri.

26 Rá hñato ma pa'a bi yopa munts'a ya nxadi ma'na'qui, ne nu'bú h_a, mi 'buhni nehe ra Toma. Nep_u bi zønga ra Jesu mi jot'a ya gosthi ne bi 'mai madetho de gue'u ne bi zengua bi 'ñembabi'u:

—'Buh_u te rá 'ñenthó.

27 Nep_u nu'á bi 'ñembabi ra Toma:

—H_aua ri dedo ne thint'a ja ma 'y_e, ne h_aua ri 'y_e ne thint'a ja rá hyo ma tiña. Ográ 'ñagamfri, camfrigui.

28 Nu'bú ra Toma bi d_adi ne bi 'ñembabi:

—¡Ma zi Hmu'i, ne ma Ajuá'i!

29 Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ya xcá camfri ngue'a xcá hyandgagui, nugue Toma? Dá njapi nuto

gatho camfrigui masque
hinxa hyandgagui.

*Nuna ra t'ofo bi t'ofo pa gui
camfrih_u*

³⁰ Ndunthi ma'ra ya danga
nt'udi bi 'yøt'a ra Jesu ja
yá thandi yá nxadi, pe nu'ú
hinxa t'ofo ja nuna ra t'ofo.

³¹ Pe nuyá bi t'ofo pa da za gui
camfrih_u gue ma zi Hmuh_u ra
Jesu go gue'a ra Cristo rá T'_u
Ajua, ne pa 'b_u gui camfrih_u,
da nja ri teh_u pa nzantho po
rá gue'a.

21

*Ra Jesu bi c'a'tsa yoto yá
nxadi ja ra ñanthe*

¹ 'Mefa ra Jesu bi yopa
hnequi hab_u mi 'b_ui yá nxadi
ja ra ndehe rá thuhu Tiberia.
Ne bi yopa hnequi njaua: ² Ra
Simu Pedro mi 'b_uhui 'nadb_u
ra Toma nú'a mi t'embi ra Go,
ne ra Natanael nú'a ra me
Ncaná de Galilea, ne yá t'_u
ra Sebedeo, ne má yoho yá
nxadi ra Jesu, gatho'ú 'nadb_u
mi 'b_ui. ³ Ha ra Simu Pedro bi
'ñembabi'ú:

—Ma ga ma ra 'behua.

Ha nú'ú ma'ra nehe bi
'ñena:

—Ga maha nehe.

Nep_u bi ma'ú ne bi yut'a ja
'nara motsa, pe nura xuui'a
hinte bi g_u'ú. ⁴ Ha nu mi
hyats'i mi 'bahni ra Jesu ja
rá hyo ra ndehe, pe nuya
nxadi himi pađi ua go mi
gue'a ra Jesu. ⁵ Nep_u nu'á bi
'ñembabi'ú:

—Ts'unt'uh_u, ¿ha hinte xcá
juh_u?

Nu'ú bi dađi ne bi 'ñena:

—Otho.

⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi'ú:

—Cath_u ra xit'a po ja ra 'ñei
de ja ra motsa ne njab_u da za
gui juh_u.

Hangue nu'ú bi gat'a ra
xit'a, ne nu mi gats'i xi mi
ñuxa ya hua asta himi tsedi
da pø'tse'ú co yá hñ_u ya hua
mi c_u. ⁷ Nu'bú nú'a rá hmaca
nxadi ra Jesu bi 'ñembabi ra
Pedro:

—¡Go guehni ma zi Hmuh_u!

Ha ngu mi 'yøde ra Pedro
gue go mi gue'a ra zi Hmu,
nu'bú bi dama hñuxa rá he
nú'a xqui hñ_uqui, ne bi hñøt'a
ja ra ndehe pa bi zønga ja ra
ñanthe hab_u mi 'ba ra Jesu.
⁸ Ne nu ma'ra ya nxadi bi
'yet'a ra motsa pa ja ra ñani,
mri gat'atho'ú ra xit'a nú'a
mi ñuxa ya hua, ngue'a himi
yab_u pa ja ra ñani, ngu mi 'na
nthebe metro rá yab_u. ⁹ Ha
nu mi bøni'ú de ra motsa, bi
hyanda 'raya despi mi zøni,
ne ja mi oxni 'nara hua mi
nthaxi, nehe mi jani 'raya
thuhme. ¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi
'ñembabi'ú:

—Bá hah_u 'raya hua nú'ú ja
juadi gá juh_u.

¹¹ Nu'bú ra Simu Pedro bi
yut'a ja ra motsa ne bi pønga
ra xit'a ja ra ñanthe nú'a mi
ñuxa ya danga hua, mi 'na
nthebe made ne hñ_u yá ndun-
thi'ú. Y masque mi ndunthi
ya hua pe ra xit'a himbi ntani.
¹² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Bá e gui ntacoh_u.

Ha nuya nxadi mri
ntsapabi da 'yambi to'o'a,
ngue'a mi pađi'ú gue go mi
gue'a ra zi Hmu. ¹³ Nep_u nura
Jesu bi joni ja ra tsibi bi hñaca

ya thuhme ne bi umbabi'ɸ; njabɸ nehe bi 'yɔt'e co ra huɸ.

¹⁴ Ya rá hñu'qui'a xqui 'ñudi ra Jesu ja yá nxadi nu de ya xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi ñqui ra Simu Pedro

¹⁵ Nu mi ua ntaco'ɸ ra Jesu bi 'yambabi ra Simu Pedro ne bi 'ñembi:

—Nugue Simu, rá t'ɸ'i ra Joná, ¿ha gue ma'na go grí maçagui de guehyɸ ma'ra?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nu'i guí paði gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca ma zi t'ɸca deti.

¹⁶ Nepɸ rá ño'qui ra Jesu bi 'yambabi ma'na'qui, bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'ɸ'i ra Joná, ¿ha grí maçagui?

Ra Pedro bi daði ne bi 'ñembi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nu'i guí paði gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi deti.

¹⁷ Nepɸ rá hñu'qui bi 'yambabi ma'na'qui, ne bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'ɸ'i ra Joná, ¿ha grí maçagui?

Ra ora'a bi du rá mɸi ra Pedro ngue'a ya rá hñu'qui bi 'yambabi ua mi maði'a, ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'i gatho go guí paði, ne guí paði gue xi drí ma'i.

Nu'bu' ra Jesu bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi deti.

¹⁸ Xi majuani dí xi'a'i, nú'bu' nguí nts'ant'ɸ nguí hesɛ ri he ne nguí 'yo habɸ go nguí ne. Pe nu xcrí ndaxjua ma gui

tanga ri 'yɛ, ne ma'na to ma da hye't'a'i ri he, ne da zix'a'i habɸ hingo gui negue.

¹⁹ Bi mɸnga njabɸ'a pa bi xipi te ma du mi ma da du ra Pedro pa da hnequi rá nsunda Ajuɸ. Ne nu mi mɸnga njabɸ bi 'ñembabi:

—¡Tɛngagui!

Ra hmaça nxadi

²⁰ Nepɸ nura Pedro bi ñegui ne bi hyandi gue mi deña nú'a rá hmaça nxadi ra Jesu, nú'a xqui hñudi ja rá hyo ra Jesu nú'bu' mi nt'oxi'ɸ ne xqui 'yambabi to'o mi ma da da'a.

²¹ Ne nu'bu' ra Pedro nu mi hyant'a bi 'yambabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi nuni, ¿te go ma da jani?

²² Nu'bu' ra Jesu bi daði:

—Nu'bu' go ga negá nuni da 'mɸi asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue? Nu'i go da tengagui.

²³ Hangue nuna ra 'bedeña bi 'ño ja gatho ya gamfri, ne bi beni'ɸ gue nura nxadi'a himi ma da du. Pe ra Jesu himi 'ñena gue himi ma da du, hɔnse bi 'ñena: “Nu'bu' go ga negá nuni da 'mɸi asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue?”

²⁴ Nú'a ra hmaça nxadi'a go gue'a di damajuani de nuya ya t'ɔt'e bi nja, ne bi 'yofo ja nuna ra t'ofo. Ne dí pahe gue nú'a bi 'yofo gue'a majuani.

²⁵ Nehe ja ndunthi ma'ra ya t'ɔt'e nú'ɸ bi 'yɔt'a ra Jesu. 'Bu' to da 'yofo gatho'ɸ dí beni gue nuya t'ofo'ɸ hinda 'ñeni gatho maxogue rá ngɸni ra ximhai. Njabɸ gue'a.

RA ECHO YA 'BĒFI NÚ'Ū BI MĒFI YA APOSTOL

*Ra Zidada Jesu bi ñatcah_u
da mēncah_u ra Maça Ndahi*

¹ Núga drá Luca, nura m_udi t'ofó dá ofo ne dá pēhn'ab_u, zi cu Teofilo, ja m_uni gatho nú'a te bi 'yōt'a ma zi Hmu_uh_u ra Jesucristo, ne nú'a bi 'ñudi desde ra pa'a bi f_uta rá 'bēfi, ² asta ra pa bi yopa mengui pa mahets'i. Pe ante da ma pa mahets'i, bi zofo yá apostol nú'u xqui huahni, ne po ra Maça Ndahi bi xipabi te mi ma da 'yōt'e'u. ³ Mēfa de xqui du ra Jesu ja ra pont'i ne de xqui yopa nte, nú'a bi 'm_ucua má ñote ma pa, ne mri 'ñudi ja yá apostol pa bi gamfri'u gue ya xqui yopa nte ma'na'qui, ne pa mi xipabi'u de hanja ri manda Ajuá.

⁴ Y de mi ñ_uai yá apostol ante da ma'a pa mahets'i, bi 'ñembi'u:

—Oxqui ma gui pōñh_u de guecua Jerusale, ja da 'b_uh_uua asta hingui hañh_u nú'a xa ñ_u't'ah_u Ajuá ra Dada, nú'a ya stá xi'ah_u gue ma gui hañh_u. ⁵ Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ah_u ya 'bestho ma da zō ra pa gui nxisteh_u co ra Maça Ndahi.

Ra Zidada Jesu bi mengui pa mahets'i

⁶ Y de mi ñ_uai yá apostol bi 'ñani'u bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha gue nuya pabya ma gui umba

ma'na'qui rá ts'edi ra hnini Israel pa da nda?

⁷ Nu'bú ra Zidada Jesu bi ðatuabi'u ne bi 'ñembi:

—Hingo rí 'ñep'ah_u gui pah_u ha'm_u ma da 'yōt'a Ajuá ra Dada nú'a xa bense'a da 'yōt'e. ⁸ Nu'ah_u, nu'a ma da nja, ma gui hañh_u rá ts'edi ra Maça Ndahi sta zōhō, ne ma gui dah_u majuani de gueque nuua Jerusale, ne gatho rá ng_uni Judea, ne nuni Nsamaria, ne gatho maxōgue rá ng_uni ra ximhai.

⁹ Nu mi uadi bi m_unga njab_u ra Zidada Jesu bi njats'i pa maña ja yá thandi yá apostol. Nep_u bi hyandi'u gue bi go'ma 'nara guui, ne ya himbi za bi yopa hyant'u ma'na'qui. ¹⁰ Nep_u de mi nōts'e mi handa ra Jesu bi ma pa mahets'i, mi ðamfri'u mi 'bahni yoho ya enx_e con gue'u, mri hñe dega t'axi. ¹¹ Y nú'u ya enx_e'u bi 'ñembabi ya apostol:

—Nú'ah_u gyá me Galileah_u, ¿te 'b_e gui nōtsh_u nuni mahets'i? Nura Jesu xcá hyanth_ubya xa ma pa mahets'i, go guet'atho ma da yopa menguiua ngu xcá hyanth_u bi ma, njab_u ma da mengui.

Bri thahna ra Matía pa rá mpōte ra Juda

¹² Nep_u yá apostol ra Jesu bi gai de ja ra t'ōhō 'bo Olivo pa bi ma ja ra hnini Jerusale. Nurá ñab_u de ra t'ōhō pa ja ra hnini pe'tsa ngu 'na kilometro. ¹³ Y nu de mi zōni'u mbo ja ra hnini, bi bōxa ja ra tōngu hab_u xqui mihi'u, ne ja

mi 'buhni ri gatho'ᵁ, ra Pedro, ra Cobo, ra Xuua, ra Andre, ra Lipe, ra Toma, ra Tolo, ra Teo, ma'na ra Cobo rá t'ᵁ ra Alfeo, ne ra Simu nú'ᵁ mi t'embi ra Selote, ne ra Juda rá cu ra Cobo. ¹⁴ Gatho'ᵁ nzantho mi munts'i mi apabi Ajuᵁ co 'nada ra mfeni, mahyεgui co yá cu ra Jesu, ne ra Maria rá nana'ᵁ, ne ma'ra ya 'behña.

¹⁵ Ha nuya pa'ᵁ bi munts'ini ngu 'na nthebe ne 'nate ya cu, y 'na'qui, ra cu Pedro bi 'mai madetho de gue'ᵁ ne bi 'ñembi'ᵁ:

¹⁶ —Ma zi cu'ihᵁ, pε'tsi te xi da njabᵁ ngu nú'ᵁ xqui mᵁnga ra Davi ne bi 'yofo ngu nú'ᵁ xqui xipabi ra Maça Ndaḥi. Ra Davi bi mᵁ de ra Juda nú'ᵁ to'o bi zixa ya ja'i pa bá jᵁ ma zi Hmuhᵁ ra Jesu. ¹⁷ Y nujᵁ dí pahᵁ gue nu'ᵁ go gue'ᵁ nehe mrá nxadi ra Jesu, ne mahyεgui ndí pεphᵁ'ᵁ. ¹⁸ Nu'ᵁ bi pa ma zi Hmuhᵁ ra Jesu, y co nú'ᵁ ra boja bi t'umbi, bi thanga 'nara hai. Nepᵁ nu'ᵁ bi dagui ma'mεmfo, ne 'bestho bi f0 rá mui ne bi b0nga yá xefo, y bi du. ¹⁹ Y gatho ya me Jerusale bi baḍi nú'ᵁ xqui nja, hangue nu'ᵁ bi hñu'mbabi nura hai'ᵁ de yá hñᵁqui'ᵁ Aceldama, ri b0ni da 'ñena ra Hai dega Ji. ²⁰ Pε'tsi te da njabᵁ ngu nú'ᵁ xa t'of0 ja ra Maça T'of0 ja ya Salmo ne ena: Dá nhuata rá ngu'ᵁ, oto sti ma da 'mᵁini. Nehe ena: Nu'ᵁ mrá 'bεfihma'ᵁ, dá mε ma'na ra ja'i.

²¹ Hangue mahyoni ga huañhabya 'na de nú'ᵁ to'o

ndí 'ñohᵁ gatho nú'ᵁ ya pa ndá 'buhᵁ co ma zi Hmuhᵁ ra Jesu, ²² desde mi xi'tsa ra Xuua asta mi ma mahets'i. Nu'ᵁ to'o ma ga huahniᵁ go gue'ᵁ ma da maxcaᵁ ga dahᵁ majuaḥi gue ma zi Hmuhᵁ ra Jesu ya xa yopa nte de ra du.

²³ Nepᵁ bi huahni'ᵁ 'nara cu rá thuhu ra Jose nú'ᵁ xqui thu'mbabi ra Barsabá ne mi t'embi ra Justo, ne bi huahni'ᵁ ma'na ra cu rá thuhu ra Matía. ²⁴ Nepᵁ bi 'yapabi'ᵁ Ajuᵁ ne bi 'ñena:

—Ma zi Dada'ihe, go gue'e guí patca gatho ma mfenihe, 'ñutcahebya de nuya yoho ya cu 'bucua to'o de guehyᵁ xcá huahni. ²⁵ Nu'i go guí paḍi nda'ñᵁ de guehyᵁ xcá huahni pa da mεp'a'i ne go di guehni dri apostol pa drá mp0te ra Juda nú'ᵁ to'o bi nts'oqui ne bi 'uegue bi ma habᵁ mri 'ñepi da ma.

²⁶ Y nu'ᵁ bi rifa ne bi zo rá thuhu ra Matía, hangue ya bi ma 'mede co nú'ᵁ 'ret'ama'ra yá apostol ra Zidada Jesu, pa bi yopa nz0t'a nú'ᵁ 'ret'amayoho.

2

Xa z0h0 ra Maça Ndaḥi

¹ Nu mi z0h0 ra pa de ra Pentecoste yá ngo ya xodyo, gatho ya gamfri xqui munts'a 'nadbᵁ co 'nada ra mfeni. ² Nepᵁ mi damfri'ᵁ bi nt'0de 'nara ñᵁni xi nts'edi xqui 'ñe de mahets'i. Bi nt'0de gatho mbo ra ngu habᵁ xqui munts'i'ᵁ ngu 'ñena 'nara dᵁnga bᵁnḥi xi nts'edi. ³ Ne 'mefa bi hnequi 'ra ngu ya

t'uca faspí maña de ja yá ñaxu cada 'na de nuto gatho mi 'buhni. ⁴ Y gatho'u bi hñanga ra Maça Ndahi, ne bi mudi bi ña 'rama'na'ño ya hñaquí cada 'na de gue'u ngu mi japabi ra Maça Ndahi da ña'u.

⁵ Nuya pa'u mi 'buhni Jerusale 'raya xodyo xqui 'ñehe de haburaza ya hai de ra ximhai, ne nu'ú xi mi camfri Ajuá ngu nú'a xqui t'utuabi.

⁶ Y nu de mi nt'ode nú'a ra danga ñuni, ndunthi ya ja'i xi bi dama munts'i habu mi 'bui ya cu, ne bi 'yø ngue'a mi øde yá hñaquí cada 'na de gue'u.

⁷ Ne himi pa te da beni, bi 'yø ne mri 'ñémbabi'u:

—¿Ha gue hingo guehyu ya me Galilea núyu dí øhu ña? ⁸ Nu'bú ¿hanja cada 'na de guecju dí ø ma hñaquihú nú'a dá pahú desde dá 'buhú? ⁹ Ngue'a 'ra de guecju dyá menguhú Partia ne de Media, ne de Elam, ne de Mesopotamia, ne de Judea, ne de Capadocia, ne de Mponto, ne de Asia. ¹⁰ Ne nu ma'ra de guecju ya me Frigia, ne Pamfilia, ne Egipto, ne 'raya hnini de Africa gueta Cirene. Ne nu ma'ra de guecju ya me Nroma, 'ra majuaní ya xodyo ha nu ma'ra bi nxodyo hønse ngue'a ri denga ma leyhu. ¹¹ Ne nu ma'ra de guecju ya me Creta ne Arabia. Ha gatho nugaguihú dí øhu xicju de ma hñaquihú gra ña cada 'na de guehyu, ne xicju de nuya danga t'øt'e xa 'yøt'a Ajuá.

¹² Nepu nú'u ya ja'i'u bi ntsø'mi ne mi tu yá mui mri

'ñémba 'na ngu 'na:

—¿Xibya? ¿Te rí bømbyana?

¹³ Ha nu ma'ra mi øtbuhlatho mi ena:

—Nuyú xa nti.

Ra apostol Pedro bi zofoya ja'i

¹⁴ Nu'bú ra ora'a ra apostol Pedro bi 'mai co nú'u má 'ret'ama'ra ya apostol, nepu bi ña nts'edi'a, bi 'ñena:

—Nú'ahú gyá me Judeahú ne gatho nú'ahú guí 'buhúua Jerusale, 'yøhu núna ma ga ma pa guí pahú. ¹⁵ Núyu guí øhu ña, hindi ti ngu guí beñhu, ngue'a ja nzunga guto xudi. ¹⁶ Núna guí hanthu, go guehna xqui mangu ra badi Joel gue mi pe'tsi da njabu, y nubyá ya gá hyanthu bi nja ngu nú'a bí mañ'a. Nu'a bi 'yofo njaua:

¹⁷ Ajuá bi 'ñena: Nuya pa da 'ñepu,

ma ga pempa ra Maça Ndahi gatho ya ja'i de ra ximhai.

Nuri t'uhú ne ri t'ixuhú ma da ña co rá ts'edi ra Maça Ndahi.

Nuya basja'i ma da hyanda 'raya nt'udi,

nuya ndaxjua ma da 'ui ya t'i.

¹⁸ Ne nuya pa'u gatho nú'u pepqui, dra 'ñøhø que dra 'bèhña, ma ga pempabi'u ra Maça Ndahi

pa da umba ra ts'edi da ña.

¹⁹ Ne ma ga u't'ahú 'raya danga nt'udi nuni mahets'i

ne nuua ra ximhai, dega ji, ne dega tsibi, ne dega 'bifi.

20 Ma gui hyanthu ra hyadi hinda ma da unga ra ñot'i, ma da 'mexuui.

Nura zana ngu ma da nji.

Nepu de gue'a ja da zohø nú'a ra pa de rá 'ñehe ra Zidada,

gue'a ra pa ma da hneca rá danga ts'edi'a strá nsunda.

21 Ne gatho nú'u to'o da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'a.

22 Nú'ahu gyá me Israelhu, 'yødehu nuya ya noya ma ga xi'ahu: Nu'ahú guí pahu gue ra Jesu nú'a mrá me Nasare bi 'yøt'a gatho nú'u ya t'øt'e ne gatho nú'u ya nt'udi bi 'yøt'e con gue'ahu po rá ts'edi Ajuá, ngu guí pæshu, y njabu bi hnequi gue Ajuá xqui mehni'a. 23 Pe nu'á bri da ja ri 'yehu, nepu nu'ahu gá daphu ja yá 'ye ya 'yøt'ats'oqui pa bi pont'a ja 'nara pont'i asta himbi du. Pe gatho nú'a bi nja, bi njabu ngue'a Ajuá go bi bensε da njabu y nú'á gue'a mrá paha'a. 24 Nu'ahu gá hyohu ra Jesu, pe nu Ajuá go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'na'qui de ra du, ngue'a nura du otho rá ts'edi pa da zami'a. 25 Ra ndá Davi xqui mā de gue'a ne xqui 'ñena:

Nuga dí padi gue Ajuá nzantho 'bui con gueque pa da maxcagui ne da ñangagui.

26 Hangu nuga xi drí johya ne dí ñá co nura johya dí pε'tsi.

Ne dí tø'mi gue nu xcrá tu, ma ga yopa nte de ra du.

27 Ngue'a nu'i, ma Dada'i, hingu ma gui hopi ja da gohni ma te ja ra du, nixi gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmāca 'begogui.

28 Ngue'a nu'i xcá 'ñutca ra 'ñu dega te,

ne ma gui 'raca 'nara danga johya nu xcrá 'bupu mahets'i con gue'e.

Guehna bi mānga ra Davi ja ra Māca T'ofu.

29 Nú'ahu ma cu'ihu xcá munts'ihuua, xi majuani dí xi'ahu, xa du ma xitahu ra ndá Davi ne bi nt'agui'a, ne jaua rá nt'agui asta mapaya.

30 Ra Davi mrá 'mehni Ajuá hangue nu'á bi mā nú'a mri 'bedi da nja. Ne mi padi gue mi ma da 'mu 'nará t'u pa drá mpøte'a, ngue'a njabu xqui ñá'tuabi Ajuá. Y nú'a ra t'u'a go di gue'a ra Cristo nú'a xqui ñá'tuabi da mehni pa da ndá.

31 Hangu nura Davi 'ñena ya xqui hyanda nú'a bi nja 'mefa, ne bi 'yofu gue mi pe'tsi da e da yopa nte ra Cristo nú'a xqui hñuts'i Ajuá pa da ndá, ne himi ma ja da gohni rá te ja ra du, nixi rá ndo'yo nehe hinda 'ya ja ra hai. 32 Y nuna ra Jesu dí mañhe, nuje dí dahe majuani gue Ajuá bi 'yøt'e pa bi yopa nte de ra du. 33 Hangu nubya po rá ts'edi Ajuá ra Dada, bi ma pa mahets'i, ne ja bí huhni ja rá 'ñei ra Dada. Ne bá pehna ra Māca Ndahi ngu nú'a xqui ñagui Ajuá ra Dada. Hangu gatho nú'a guí hanthu ne guí øhubya, go ra Māca Ndahi øt'a njabu. 34 Pe ra ndá Davi

hingo bi njats'i pa mahets'i,
pe nu'á bi mañ'a bi 'ñena:

Ajuá ra Dada bi 'ñemba ma zi
Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei,
35 asta hinga tsiñ'a'i gatho ri
ncontra pa da gohi'ua ja
nga'ti ri ua.”

36 Nubyá, mahyoni da badi
gatho ya me Israel gue Ajuá
ra Dada xa hñuxa ra Jesu pa
go di gue'a dra Hmu ne da
nda ngue'a go gue'a ra Cristo
xpá pɛhni'a. Y go gue'a gá
ponthua ja ra pont'i ne asta
hingá hyohua.

37 Ha nu mi 'yøde nú'a bi
manga ra apostol Pedro, nú'ua
ya ja'i mi 'buhni xi bi du yá
múi, ne bi 'yambabi ra apos-
tol Pedro ne nú'ua ma'ra ya
apostol, bi 'ñembabi:

—Zi cuhua, nu'bú xi te rá 'bɛ
mahyoni ga øthebya?

38 Nepu ra apostol Pedro bi
'ñembabi:

—Ñobrihua ne gui nxiste-
hehua gatho'ihua de rá thuhu
ra Zidada Jesucristo pa njabu
dra pun'a ri ts'oquihua. Ne
njabu ha, Ajuá da pɛn'a'ihua
ra Maça Ndañi pa da 'mua
ja ri corasohua. 39 Ngue'a
nuna hña'tina pa gue'ahua ne
pa ri bətsihua ne pa gatho
ma'ra ya ja'i 'bua ja rá nguni
ra ximhai nú'ua da zohna Ajuá
ma Hmuhua.

40 Ra apostol Pedro bi sigui
bi zofo ya ja'i co ndunthi
ma'ra ya noya ne bi 'ñembabi:

—Mpøhøhua pa hinda
zua'ahua rá cue Ajuá nú'a ma
da zudi nú'ua hingui ne da
mpøhø.

41 Nepu gatho nú'ua to'o bi
hñani nú'a ra ts'ofola bi nx-
istehe 'bestho. Hangué nura
pa'a bi hñuxa ngu má hñu
'mo ya gamfri. 42 Y nu'ú bi
'yøt'a gatho nú'a bi xipabi
ya apostol. Ne mi 'bu'ua co
'nadra mfeni, ne nzantho mri
munts'a mahyegui pa da zi ra
Maça Nt'oxi ne pa mi apabi
Ajuá.

Yá 'múi ya mudi gamfri

43 Ne gatho ya mengu de
guehni xi bi ntsu ngue'a xqui
hyanda ya apostol mi øt'a
ndunthi ya danga nt'udi ne
ya danga t'øt'e co rá ts'edi
Ajuá. 44 Ne gatho nú'ua ya
gamfri mi 'bui 'nadbua ne
mri mfax'ua 'na ngu ma'na
pa hinte da 'bɛpi'ua. 45 Ne mi
pa gatho nú'a te mi pɛ'tsi'ua
ne mi hecuabi gatho nú'ua
ma'ra ya zi hyoya cu nú'ua
mi othobi. 46 Ne hyastho
'nara pa ngu 'nara pa mri
munts'a ja ra nija co 'nadra
mfeni. Ne mi tsi ra Maça
Nt'oxi ja yá ngu'ua, ne mri
ñuni'ua mahyegui co ndunthi
ra johya ne co 'nara hoga
mfeni. 47 Ne mri nsunda Ajuá
mahyegui. Ne ma'ra ya ja'i
mi handi te mi øt'e'ua, nu'bú
nuya ja'i'ua mi numahño'ua.
Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi
'yo mi camfri ma'ra ya ja'i
nú'ua mi zofo Ajuá, ne mri
munts'a 'nadbua'ua co nú'ua ya
mudi gamfri.

3

Bi t'øthe 'nara zi doua

1 'Nara pa ra apostol Pedro
ne ra apostol Xuua mri ma

pa ja ra ndanija ngu nzanga hñu nde, ya mi gue'a ra ora pa ra sɔcambeni ja ra nija. ² Y nuni ja ra gosthi nija nú'a mrá thuhu Mahotho, ja xqui hñudini 'nara 'ñøhø mrá doua desde xqui 'mai. Mi ts'ixa hyastho pa ja mi t'ehni pa mi apabi ra boja gatho nú'u to'o mi thohni mi cut'a mbo ra ndanija. ³ Nu'bá nu'á bi hyanda ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua de mi ma da yut'a ja ra ndanija, bi 'yapabi ra boja. ⁴ Nepu nura Pedro ne ra Xuua bi gohi bi 'mai bi hyanda nú'a ra zi meti, ne ra Pedro bi 'ñembabi:

—Hyandgahe.

⁵ Ne nura zi doua xi bi gohi bi nu'ta nú'u yoho ya apostol, mi hu rá mai gue mi ma te da umbahma'u. ⁶ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Othogui ra t'axi nixi ra oro pa ga 'ra'ai. Nú'a dí pɛ'tsi gue'a ma ga 'ra'i. De rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare dí xi'a'i gui 'bai gui 'yo.

⁷ Nepu bi mipa rá 'ye ra 'ñei ne bi 'ba'mi, ne 'bestho bi nja yá ts'edi yá ua ne yá gut'egui. ⁸ Y nura ora'a 'bestho bi 'yenga 'nara sagui ne bi 'mai xá hño, nepu bi 'ño, ne bi meui ya apostol pa mbo ra nija xi mi ensagui mi xɔcambeni Ajuá con gatho rá johya. ⁹ Y gatho ya ja'i bi hyanda nú'a mrá doua gue ya mi 'yo ne mi xɔcambeni Ajuá. ¹⁰ Nepu nu'á 'bestho bi badi gue go mi gue'a mrá douahma nzantho mi hudi mi a ra boja ja ra gosthi nija

mrá thuhu Mahotho. Ne xi bi 'yø'u de nú'a xqui nja.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja ra porta rá thuhu rá Porta ra Salomó

¹¹ 'Mefa nú'a ra 'ñøhø mrá doua himi ne da 'uegue de ra apostol Pedro nixi de ra apostol Xuua. Y gatho nuya ja'i mi 'yo de guehni xi mri 'yø de nú'a xqui hyandi, hangue bi dama munts'i'u ja ra porta rá thuhu ra Porta de ra Salomó nuni habu mi 'bai ra Pedro ne ra Xuua co nú'a mrá doua. ¹² Y nu mi hyanda ra Pedro nú'u ya ja'i xqui munts'ini, bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá me Israelhu, çhanja xi grí 'yøhu, ne hanja xi guí natcahe 'ñena gue co ma ts'edische go stá japhe xa 'ño nuna 'ñøhø, o 'ñena ngue'a gue por dí 'yohe xá nt'axi gue por gue'a stá japhe da ñani? ¹³ Nú'a ra Ajuá mi xɔcambeni ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne gatho nú'u ma'ra ndu ma xitahu, nú'a go guet'a ra Ajuá bi japi bi 'ño nuna ra 'ñøhø po rá thuhu ra Jesucristo nurá T'u'a, pa njabu da hneca rá ts'edi nura T'u'a. Nú'a go gue'a gá daphu ya nda, ne gá mañhu ja rá thandi ra Pilato gue hinda thegui, masque ra Pilato go mi nehma xa hyegui'a. ¹⁴ Pe nu'ahú hingá nehhu, masque go gue'a rá hmaca T'u Ajuá nú'a hinte ma ts'oqui xqui 'yø't'e. Pe nu'ahú gá eñhu gue ma'na xá hño dra thøgue 'nara hyote. ¹⁵ Nepu nu'ahu gá hyohu nú'a to'o ri 'racju

ra te, pe Ajuá bi 'yøt'e pa da yopa nte de ra du. Nuje go dá hanthe bi yopa nte, hangue dí damajuanihe de gue'a. ¹⁶ Nuna 'ñøhø guí hanth_u ne guí pah_u gue mrá douahma, go ra Jesu bi 'yøthe ngue'a dí camfrihe'a. Hangue bi njab_u ngu guí hanth_ubya.

¹⁷ Nubyá, nú'ah_u ma cu'ihe, dí pah_e xá hño gue gá dah_u ra Jesu ngue'a hinte nguí pah_u, ngu nú'ah_u ma ndah_u nehe himbi zo yá mfeni nehe nú'a bi 'yøt'e, hangue gá mfaxh_u gá hyoh_u ra Jesu. ¹⁸ Pe nu Ajuá bi 'yøt'e da nja ngu nú'a xqui xipa yá 'mehni maya'b_u ne xqui 'yofo'ah_u gue nura Cristo nú'a rá 'mehni pa e da ndá mi pe'tsi da thogui ndunthi ya ugui asta rá du'a. ¹⁹ Hangue nubya mahyoni gui ñobrih_u ne gui yopa jonih_u co Ajuá pa da pun'a ri ts'oquih_u, y nu'bú ha, nu'á da 'ra'a'ih_u 'nara 'ra'yo mfeni ne 'nara hoga'm_ui. ²⁰ Ne da yopa pen'a'ih_u ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a xqui hñuts'i'a pa da ndá. ²¹ Ne nu'á xi majuani bi yopa mengui mahets'i pa ja dua 'b_uhni asta hinda zø ra pa da yopa hoca Ajuá gatho, ngu nú'a xqui xipa maya'b_u yá maça 'mehni da ma. ²² Ngu bi m_anga ra Moise bi xipa ndu ma xitah_u bi 'ñemb_i: “Nú'a Ajuá ma zi Hmuh_u ma da hñux'ah_u 'na de gue'ah_u pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe, y nú'a ma gui 'yøteh_u nú'a da xi'ah_u. ²³ Ne gatho nú'ah_u to'o hinda ne da gamfri bi rá noya nú'a ra

'mehni'a, nu'á dra huati ne da 'med_i de ja yá hnini.”

²⁴ Gatho nú'ah_u ma'ra yá 'mehni Ajuá desde ra Samue pa xqui 'ñecua, xqui mā nehe de nuya pabya dí 'b_uh_u. ²⁵ Y nú'ah_u ya hñá'ti bi m_anga nuya 'mehni'ah_u, gue'ah_u pa gue'ah_u. Y nú'ah_u ya japi de ra cohi xqui gohui Ajuá ndu ma xitah_u, nehe gue'ah_u pa ri hñoh_u. Hangue Ajuá bi 'ñembabi ra Abrá: “Po 'nari 'roho ma da 'ñehe 'mefa, ma ga japi gatho ya ja'i de rá ng_uni ra ximhai.” ²⁶ Y nu'ah_u go yá m_adi'ih_u bá pen'ah_u rá T'ah_u Ajuá pa bi zo'ah_u gui ñobrih_u de ri ts'oquih_u pa njab_u da jap'a'ih_u.

4

Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi jot'a fadi ne bi ñaui ya nda

¹ Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mi 'b_uh_unitho ja ra ndanija mi zofo ya ja'i. Nep_u bi zøni 'raya macja ne ra ndá de ya nsunija, ne ya saduceo nú'ah_u himi camfri gue da yopa nte nú'ah_u ya xa du. ² Nep_u nu'á bi bø yá cue ngue'a ra Pedro ne ra Xuua mi xipabi ya ja'i gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, hangue mi utuabi'ah_u gue gatho ya ja'i ma da yopa nte. ³ Nu'bú nuya ja'i'ah_u 'bestho bi g_u nts'ah_uni ra Pedro ne ra Xuua, ne bi zits'i pa bá cot'a fadi. Y asta rá hyax'a mi ma da nhyanthya, ngue'a nú'a ra pa'a ya bi nde. ⁴ Pe ya xi mi ndunthi nú'ah_u to'o xqui

'yøde ne xqui gamfri nú'a mi mǎnga ra Pedro. Ya ngu mi cat'a 'mo ya 'ñøhø xqui gamfri, y himi pa 'mede ya 'behña nixi ya bǎtsi.

5 Nurá hyax'a bi munts'a nuni Jerusale nuyá ndaxjua ndǎ ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ma'ra ya ndǎ gá xodyo. 6 Gatho'u bi munts'a mahyεgui co ra Anás nú'a to'o mrá dǎnga ndǎ gá macja, nehe mi 'bǎhni ra Caifá ne ra Xuua ne ra Jandro, ne gatho ma'ra ya 'ñøhø nú'u mi ja te yá njauí ya dǎnga ndǎ gá macja. 7 Nepu nu'ú bi manda bá ts'i ra apostol Pedro co ra apostol Xuua ne bri 'ba'ma madetho de gue'u pa bi t'ambabi, ne bi t'embabi:

—¿To'o yá 'mehni'ihu, ne to'o rá ts'edi guí hǎmpahu pa guí øthu njabu?

8 Nu'bú ra Pedro mi hǎmpa rá ts'edi ra Maça Ndahi pa bi dǎdi ne bi 'ñena:

—Nú'ahu gyá ndǎhu de ma hninihu Israel, 9 ya gue guí angahe de nú'a ra hño bi t'ø'tua nuni ra zi 'ñøhø mrá doua, 10 ma ga xi'ahé hanja bi za bi ñanini, pa guí pahu ne gatho nú'u ma'ra ya me Israel. Nuni ra zi 'ñøhø guí hanthu 'bahni, nuni bi ñani de rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare nú'a gá ponthu ja 'nara pont'i, pe nu'á bi 'yøt'e Ajuǎ pa bi yopa nte de ra du. 11 Nú'á go gue'a gá utsahu, nja ngu nú'u ya hyøngu mi 'bǎi maya'bu bi føthmǎbu ra mǎdi do nú'a mi ma xa hyoca rá nija Ajuǎ. Pe nubyá go gue'a ra mǎdi do

bi mεgui Ajuǎ pa bi hyø rá nija. 12 Jo'o ma'na to'o da za da pøhøguihu, hønse ma zi Hmuhu ra Jesu, ngue'a jo'o ma'na to'o bá 'behni nuua ja ra ximhai pa da pøhøguihu, hønse ra Jesu go gue'a bá 'behni ne go gue'a tsa da pøhøguihu.

13 Nu'bú nuya ndǎ mi 'bǎhni xi bi 'yø ngue'a bi hyandi gue ra Pedro ne ra Xuua himi tsu, ne mi pǎdi gue himyá 'ñøhø dega dǎnga mfadi ngue'a myá hyoya ja'i. Pe bi bǎdi'hu gue mi gue'u 'raya 'ñøhø xqui 'ñoui ra Jesu. 14 Pe nu'ú himbi za te bi dǎtuabi ra Pedro ngue'a bi hyandi mi 'bahni con gue'u nú'a ra zi doua xqui ñani. 15 Nu'bú nú'u ya ndǎ bi 'bεpabi ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua da bøhma de habu xqui munts'i'hu, ne bi 'ñu'ti'hu 'na ngu 'na, 16 ne bi 'ñémbi:

—Xibya, ¿te ga øthu co nuyu ya 'ñøhøyu? Ngue'a nú'a xa 'yø'tua nuna 'ñøhø mrá doua, ya pǎdi gatho ya ja'i nuua ja ma hninihu Jerusale, y hin-gui tsa ga cønihu. 17 Ha nujú ya hindí nehú da fǎdi de guehna haburaza, hangue ma ga hø'tuahú ra hñǎ gue ya hinte da sigui da ma, ne ya hinto da zofu de rá thuhu ra Jesu.

18 Nepu bi ts'ohna ma'na'qui ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua, ne bi t'embabi'hu:

—Ya ote ma xqui mañhu, ne ya oxqui ma guí zofohú ma'ra ya ja'i de rá thuhu ra Jesu.

19 Nu'bu nura Pedro ne ra Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue guí beñu xá hño njabu ja rá thandi Ajuá gue go rí 'ñepi ga ø't'ahe ri pahahu que rá paha Ajuá? 20 Ngue'a nuje hinda za to'o da hñagahe ga mañhe de nú'a stá hanthe ne nú'a stá øhe.

21 Nu'bu nú'u ya nda hinte bi 'yø'tuabi ra Pedro ne ra Xuua, hønse bi xipabi gue ya hinda sigui da zofo ya ja'i, nepu bi hyeguitho. Himbi za te bi 'yø'tuabi ngue'a mi tsu ya ja'i xa bø yá cue, ngue'a gatho ya ja'i xi mi xøcambeni Ajuá po rá ngue nú'a ra 'ñøhø xqui ñani. 22 Ngue'a nú'a ra 'ñøhø xqui ñani ya mi pe'tsa thogui ñote njeya.

Ya gamfri bi 'yapabi Ajuá mahyegui

23 Nu mi thegui ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi ma bá c'a'tsa nú'u ma'ra ya gamfri pa bi metuabi nú'a xqui xipabi ya nda gá macja ne yá ndaxjua nda ya xodyo.

24 Ha nu mi 'yøde ya gamfri, bi xøcambeni Ajuá co 'nadra mfeni ne bi 'ñena'u:

—Ma zi Hmu'ihe, nu'i go gue'e grá Ajuá gá hoca mahets'i ne ra ximhai ne ra ndehe ne gatho nú'a te ja. 25 Ne nu'i po ra Maça Ndañi gá xipa ri 'bego ra Davi da mąnga njaua:

Ya ja'i bi munts'i pa bi 'ñu'ti'u da 'yøt'a ya nts'o'mui, pe nú'a ra nts'o'mui bi beñ'u da 'yøt'e, hinda za da 'yøt'e.

26 Bi munts'a ya nda de gatho ya hnini de ra ximhai

pa bi 'ñu'ti'u da utsa Ajuá ne ra Cristo nú'a xa hñuts'i'a pa da nda.

27 Ngue'a xi majuani ja nuna hniniñá bi munts'a ra nda Erode ne ra Poncio Pilato co ya me Israel ne co nú'u hingyá me Israel, pa bi utsa nuri maça T'u ra Jesu nú'a xcuá pehni pa da nda. 28 Ne bi 'yøt'e'u ngu nú'a gá beni ne gá mąnga maya'b'u gue mahyoni da nja. 29 Nubya ma zi Hmu'ihe, hyanda núna te øtcahe ya ja'i, ne faxcahe pa hinga ntsuhe ga ñahe de ri maça noya, ngue'a go dí pep'ahe. 30 Ne nu'i go ma gui hñuxa ri 'ye ja ya da'thi pa da ñani'u ne da hyanda ya ja'i. Ne gui 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ne ya dąnga t'øt'e de rá thuhu ri maça T'u ra Jesu.

31 Ngu xi bi uadi'u bi xøcambeni Ajuá, bi hmąnga ra ngu habu xqui munts'i'u, ne gatho nú'u mi 'buhni bi hñąnga rá ts'edi ra Maça Ndañi, ne bi ña nts'edi'u de rá noya Ajuá, ne ya hinto mi tsu.

Gatho nú'a mi pe'tsa ya gamfri myá meti 'na ngu ma'na

32 Ygatho nú'u ya xqui gamfri Ajuá mi 'nada yá mfeni, ne mi 'nada yá hmate'u. Ne mi mfax'u 'na ngu ma'na nú'a te mi ø'tua ra 'bedi, ngue'a gatho nú'a mi pe'tsi'u mrá meti mahyegui, ne ni 'nara cu himi pe'tsa ni 'nara t'øt'e nú'a mrá metise. 33 Ne co ndunthi ra ts'edi mi pe'tsa ya apostol bi damajuani gue xqui yopa nte de ra du ma zi

Hmuh_u ra Jesu, ne Aju_a xi bi mats'i'ü. ³⁴ Ha ni 'na de gue'ü hinte mi ø'tua ra 'bedi, ngue'a gatho nú'ü to'o mi pe'tsa yá hai ne yá ngu bá pa gatho, ne bá h_a gatho nú'a ra boja mi h_{ani} de yá hai ne de yá ngu, ³⁵ ne bi umbabi ya apostol. Y nuya apostol go gue'ü mi hecuabi cada 'nara gamfri ngu nú'a te mi ø'tua ra 'bedi gue'a mi t'umbabi nehe. ³⁶ Ne mi 'b_{uh}ni 'nara cu mrá thuhu ra Jose mrá me Chipre mrá levita. Ne bi hñu'mbabi ya apostol dra Berhna, rí b_{oni} da 'ñena Nú'a To'o Hu'mba yá m_{ui} ya Ja'i. ³⁷ Nu'á bi pa 'nará hai'a ne bá h_a gatho ra boja pa bi umbabi ya apostol.

5

Ra Ananía ne ra Safira ya hyate

¹ Pe mi 'b_u ma'na ra gamfri mrá thuhu ra Ananía ha nurá 'behña mrá thuhu ra Safira. Nú'ü bi pa 'nara hai myá meti'ü. ² Nep_u bi beñ'ü gue hinda unga gatho ra boja de nú'a xqui pa yá hai, hangue bi z_{ama} 'na t_{ui} ra boja ra cu Ananía. Ne mi p_{ase} co rá 'behña gue xqui z_{ama} ra boja. Nu'bú ra cu Ananía bi hñaxa nú'a ra boja bi hyeque pa bá umbabi ya apostol, 'ñena gatho ra boja mi h_a, pe hina. ³ Nep_u ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ananía, ¿hanja xcá hopi xa hya'a'i ra Satá pa xcá hyathma ra Maça Nda_{hi}? Ngue'a hingá unga gatho nú'a ra boja gá h_{ani} de ri hai gá pa ngu nú'a gá ma

gue mi x_{og}ue ra boja. ⁴ ¿Ha gue hingo ri metihma ra hai? ¿Ha gue hingo ri metihma ra boja nehe? ¿Hanja gá beni gui 'yøt'e njab_u? Ya xcá nc'uamba ja rá thandi Aju_a, hingue h_{onse} con guecje.

⁵ Ha nu mi 'yøde nuya ya noya ra cu Ananía 'bestho ra ora'a bi dagui bi du. Y gatho nú'ü to'o mi 'b_{uh}ni ne gatho nú'ü ma'ra to'o bi 'yøde de nú'a xqui nja, gatho'ü xi bi ntsu. ⁶ Nep_u nuya b_{ats}'ñøhø mi 'b_{uh}ni bi 'mai bá j_{ats}'i ne bi mant'i bi d_{uts}'i'ü pa bi ma bá agui.

⁷ Nep_u xqui tho ngu hñu ora bi z_{oh}ø rá 'behña ra cu Ananía nehe hab_u mi 'b_{ui} ya gamfri, pe nu'á nixi mi p_{adi} te xqui nja. ⁸ Nep_u ra apostol Pedro bi 'yambabi de ra boja, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gue'a bi muui nú'a ra hai gá pah_u?

Nu'bú nú'a ra nju bi d_{adi} ne bi 'ñena:

—Ha_{ha}, gue'a bi muui.

⁹ Nep_u ra Pedro bi 'ñembabi:

—¿Hanja gá cohui 'nara cohi ri d_{ame} pa gui hyathmah_u rá Maça Nda_{hi} Aju_a? Ndi, 'bap_u m_øte ja ra gosthi nú'ü to'o ja bá juadi bá ac'a ri d_{ame}, y nubyá e da dux'a'i nehe pa da 'yac'a'i.

¹⁰ Y 'bestho nura ora'a ra nju Safira bi dagui bi du ja yá ua ra apostol Pedro. Ha ngu mi y_{at}'a nú'ü ya b_{ats}'ñøhø bi hyandi gue ya xqui du nú'a ra nju nehe, 'bestho bi d_{uts}'i'ü pa bi ma bá agui nehe hab_u xqui 'yacuabi'ü rá

dame. ¹¹ Nepu gatho ya gamfri xi bi hñaxa 'nara danga tsu, nehe gatho nú'u ma'ra to'o bi 'yøde de nú'u ya t'øt'e'u, xi bi ntsu'u.

Bi hnequi ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'øt'e

¹² Nuya apostol bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'øt'e ja yá thandi ya ja'i. Mri munts'a gatho ya gamfri mahyεgui 'na mfenitho ja ra porta nú'a rá thuhu ra Porta de ra Salomé. ¹³ Gatho nú'u himyá gamfri xi mi tsu da munts'i co ya gamfri, pe nuya ja'i'u mi e'tsua yá nsu'u. ¹⁴ Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ndunthi ya ja'i, ya 'ñøhø ne ya 'behña. ¹⁵ Ne 'yo mi fadi, hangue asta mi thuxa ya da'thi pa mbi 'bεgui co yá mfi di ja yá hyo ya 'ñu pa nura ora da thohni ra apostol Pedro, hønse co rá xudi'a da go'ma nú'u ya da'thi, nú'u 'bestho da ñani. ¹⁶ Gatho nú'u ya hnini mi ja gueta Jerusale mi pa ya ja'i pa guehni mi tsixa ya da'thi ne nú'u to'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, y gatho mi ñani.

Ya apostol bri ju nts'ahni

¹⁷ Nepu bi njuxa ra danga nda gá macja ne ya saduceo nú'u myá mfats'i'a, ngue'a xi bi bø yá cue'u ngue'a mi ne da nsεε'u ne ya ndunthi ya ja'i mri dena ya apostol. ¹⁸ Nepu bi gu nts'ahni ya apostol ne bi got'a fadi. ¹⁹ Nepu nú'a ra xuui'a 'nará εnxε Ajuá bá ehe pa bi xoca ra gosthi fadi, ne bi

pønga pa thi ya apostol, ne bi 'ñembabi:

²⁰ —Rí maha ja ra ndanija ua zofohani ya ja'i, ne xipabih ra hoga noya de nuna ra 'ra'yo te.

²¹ Nepu rá hyax'a xi 'nitho, nu'ú bi ma pa ja ra ndanija ngu nú'a xqui xipabi rá εnxε Ajuá. Y ngu mi zøni bi yut'a mbo 'bestho pa bi zofoni ya ja'i.

Y de mi zofa ya ja'i ya apostol, nura danga nda gá macja ne yá mfats'i bi 'yøt'a 'nara hmunts'i con gatho ya nda de ra hnini Israel. Ne bi mehna to'o mi ma dua tsi nú'u ya apostol mi jot'a fadi. ²² Ha nu mi zønga nú'u ya nzints'ahni ja ra fadi, ya mi jo'oni ya 'yofadi. Nu'bú nu'ú bá dama pengui pa bi ma gue ya mi jo'oni'u, ²³ ne bi 'ñena'u:

—Dá tsuhe ra fadi xi mi jot'i xá hño, ne nuya nsufadi ja mi 'bahni ja ra gosthi, pe nu nda xocje ra gosthi hinto dá tsuheni mbo.

²⁴ Nu mi 'yøde njabu nura danga nda gá macja ne ra nda de ya nsunija ne ma'ra ya nda gá macja, xi bi du yá mui, ne himi pa di te da beni, y mri 'ñémbi'u:

—Xibya ¿te rí bømbya'a?

²⁵ Nepu bi zøhø 'nara ja'i bi 'ñembabi'u:

—Nú'u ya 'ñøhø gá cothmahu fadi, ya bí 'bahni ja ra ndanija bí zofa ya ja'i ma'na'qui.

²⁶ Nu'bú ra nda de ya nsunija bi meui ya gants'ahni pa bá yopa ju ya apostol. Bá ju pe hinte bi 'yø'tuabi'u ngue'a

mi tsu xa bø yá cuε ya ja'i y xa hyøxa nc'ahni. ²⁷ Nepu bi zixa ya apostol ja ra hmunts'a nda gá xodyo, ne ja bi 'ba'mni ja yá thandi'u. Nepu nú'a ra danga nda gá macja bi 'ñembabi:

²⁸ —¿Ha gue hindá xi'ahe gue ya hinxcá zofohmau ya ja'i ne ya hinxcá ñahmau de rá thuhu ra Jesu? Nu'bú ¿hanja hinxcá 'yøhu? Ya gatho ya ja'i de guecua Jerusale xcá zofohu de ri noyahu. Ne go guí ne gui hyøxcahe ra thaibya de rá du nú'a ra 'ñøhø'a.

²⁹ Nu'bú ra apostol Pedro ne gatho ma'ra ya apostol bi dadi ne bi 'ñeñ'u:

—Nuje ma'na rí 'ñepi ga øthe Ajuá que yá hmanda ya meximhai. ³⁰ Ajuá nú'a to'o mi xøcambeni ndu ma xitahu go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopante ra Jesu de ra du, masque nu'ahu gá ponthu ja 'nara za asta himbi hñu ri muihu gá hyohu. ³¹ Y nubyá Ajuá xa 'ñegui ja rá 'ñei pa da nda. Y nú'a go gue'a ra Pøhøte zo'ahu gatho nú'ahu gyá me Israelhu pa gui ñobrihu de ri ts'oquihu ne da pun'ahu. ³² Nuje dí dahe majuañi de gue'a, ne ra Maça Ndañi ri damajuñi de gue'a nehe. Nehe Ajuá ri umba ra Maça Ndañi nú'a to'o øte'a.

³³ Ha nu mi 'yøde njabu ya nda xi bi bø yá cuε ne asta mi ne xa hyohma ya apostol. ³⁴ Pe mi 'buhni 'nara 'ñøhø mrá fariseo mrá thuhu ra Gamalie, nú'a mi 'nara xahnate de ra ley, y gatho ya ja'i xi mi numahño'a. Nu'a

bi 'mai ne bi manda dra pønga 'na zi ora nuya apostol. ³⁵ Nepu nura Gamalie bi 'ñembabi gatho nú'u ya ja'i xqui munts'ini:

—Nú'ahu compahu de Israel, beñhu 'met'o xá hño nú'a guí ne gui 'yø'tuahu nuya 'ñøhø'u. ³⁶ Beñhu gue pe'tsa 'raya pa bi nanga 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Teuda mi hu rá muí gue mi pe'tsa 'nara nsu ne mi ne da ndangui de ma'ra, hangue bi dena ngu goho nthebe ya 'ñøhø. Pe nura Teuda bi tho, ne gatho nú'u to'o mri 'ñoui bi nxani ne bi nhuati gatho'u. ³⁷ Nepu 'mefa de gue'a bi 'mu ma'na ra 'ñøhø mrá thuhu ra Juda mrá me Galilea. Ne nú'u ya pa dega nthuxa thuhu, nu'a bi 'yu'ta ndunthi ya ja'i pa go bri theni'a. Ne 'mefa nu'a bi tho nehe, ne bi nxanga gatho yá ja'i nú'u mri 'ñoui. ³⁸ Hangue nuga dí xi'ahu, ma'na xá hño hyehu dí 'yobu nuya 'ñøhø'u. Nu'bu nú'a øt'e'u go xa bensehe, pe'tsi ga hanthu da nhuati nehe. ³⁹ Pe nu'bu go rá meti Ajuá nú'a øt'e'u, nu'bú hinda za gui hñacuahu. Ngue'a 'bu gui 'yøthu njabu, ja ra uenda go grí ntuñhu co Ajuá.

⁴⁰ Y nú'u mi 'buhni ja ra hmunts'i bi 'yøde nú'a ra ts'ofø'a. Hangue bi yopa cu'ta mbo ya apostol pa hønse bi na'mbabi ne bi yopa hyø'tua ra hña gue ya hinda sigui da ña de rá thuhu ra Jesu, nepu bi hyegui bi ma'u. ⁴¹ Y de mi bønga ya apostol de guehni, xi mri johya'u ngue'a

Ajuá xqui umba nsequi da tho 'nara 'betsa po rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁴² Ha hyastho himi tsaya'ü da zofo ya ja'i de ja ra ndañija, ne mi pa ja ya ngu mi mąnga ra hoga nt'ode de ra Zidada Jesucristo.

6

Bri thahna yoto ya maste

¹ Nuya pa'ü mri xu ma'ra ya gamfri. Ne mi 'bühni 'raya cu mi ña griego. Nepü nu'ü bi 'ñembabi nú'ü ya cu mi ña de yá hñaquí ya xodyo, ne mi ambi hanja himi t'umbabi te da zi xá hño nú'ü yá viuda ya griego ra ora mi t'umba te da zi ya hyoya ne nú'ü ma'ra ya viuda, ngue'á nu'ü hyastho mi t'umbi te da zi. ² Nepü nú'ü 'ret'amayoho ya apostol bi zohna gatho ya cu pa bi munts'i ne bi 'ñembabi'ü:

—Ma zi cu'íhe, nuje dí 'bühne pa ga mañhe rá noya Ajuá, ne hingui tsa ga tsayahe ni 'na ora pa da za go ga hecuahe nú'á te da zi nú'ü hingui tsapabi. ³ Hangué mahyoni gui huañhü yoto ya cu de guecju nú'ü xcá hanthü 'yo xá hño ne hampa rá ts'edi ra Maça Ndañi ne xi di ja yá mfadi. Nú'ü go gue'ü dyá uenda da me nuna 'befina. ⁴ Ha nuje ma ga sigui ga aphe Ajuá ne ga mamfe rá noya'á.

⁵ Ha nu mi 'yode bi sipa njabü ya cu, gatho xi bi ho'ü. Rá müdi, bri huahna ra cu Teba nú'á mi pe'tsa ndunthi ra jamfri ne mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndañi. Nepü bi huahna ra cu Lipe, ne ra cu Procoro, ne ra cu Nicano,

ne ra cu Timu, ne ra cu Parmena, ne ra cu Cula nú'á ra me Antioquía xqui nxodyo ngue'á xqui demba yá ley'ü. ⁶ Ne bi ts'ixa pa habü mbi 'bui ya apostol pa bi 'yapabi Ajuá por gue'ü. Nepü ya apostol bi hñuxa yá 'ye ja nú'ü ya cu xqui thahni.

⁷ Y njabü ma'na mri ntünga rá noya Ajuá, ne mri xu ndunthi ya gamfri nuni Jerusale, ne ndunthi ya macja bi gamfri rá noya Ajuá nehe.

Ra Teba bri ju nts'ahni

⁸ Ha nura cu Teba xi mi hampa rá ts'edi Ajuá ne mi ja rá mfadi pa mi pepa rá 'befi Ajuá, mi ot'a ya dąnga t'ot'e ne ya nt'udi de ja yá thandi ya ja'i. ⁹ Y nuni ja yá nija ya xodyo nú'á mrá thuhu ya Nzai 'Bego xa Thogue, ja mi 'bühni 'raya 'ñöhö nú'ü mri 'ñoui 'raya me Cirene, 'raya me Alejandría, 'raya me Cilicia, ne 'raya me Asia, gatho'ü bi müdi bi ntsanoyauí ra cu Teba. ¹⁰ Pe nu'ü himi tsa te da datuabi'á ngue'á nu'á mi ha ra hoga mfadi ne mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndañi pa mi ña. ¹¹ Nepü nú'ü ya ja'i'ü bi 'yu'ta 'raya 'ñöhö ne bi gu'tuabi pa da mąnga ya nc'uamba ne da 'ñena njaua: “Nuje stá øhe gue nura 'ñöhö'á xa ñama'ñü de ra Moise ne de Ajuá.” ¹² Hangué bi bö yá cue yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya ja'i. Nepü bri ju ra cu Teba bi ts'ixa ja ra hmunts'a nda gá xodyo. ¹³ Ne bri japabi 'raya ja'i da

hyøxa ra thai ra cu Teba ne bi 'ñena'u:

—Nuna 'ñøhøni hingui tsaya ñama'ñu de nuna ra maca nija ne de rá ley ra Moise. ¹⁴ Nuje go stá øhe nú'a xa maní xa 'ñena gue nú'a ra Jesu mrá me Nasare ma da huata nuna nija ne ma da pata ma nzaihu nú'u bi 'ñutcahu ra Moise ga øthu.

¹⁵ Nepu gatho nú'u to'o mi 'buhni ja ra hmunts'i xi mi heta ra cu Teba ne mi handuabi rá hmi gue mi ngu rá hmi 'nará enxε Ajuá.

7

Ra Teba bi mamba rá noya Ajuá

¹ Nepu de gue'a ra danga nda gá macja bi 'yambabi ra cu Teba ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue xi majuañi xcá ñama'ñu de Ajuá ne de ra Moise?

² Nu'bú ra cu Teba bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'ahu ma cu'ihu, ne nú'ahu ma nda'ihu xcá muntshua 'nadb, 'yøhu núna ma ga xi'ahu. Ajuá nú'a xá nsunda bi zofo ndu ma xitahu ra Abrá nú'bu hinxqui matho pa ja ra hai Arán ne mi 'buhnitho Mesopotamia. ³ Ne bi 'ñembabi: “Pøni de guecua ri hai, tsopu nú'u ja te ri njauí, ne grí ma pa ma'na ra hai nú'a ma ga u't'a'i pa ja gui 'buhni.” ⁴ Nu'bú bi bøni de guehni habu mi 'bui, habu myá hai ya Caldeo, ne bi ma pa bá 'bu ja ra hai Arán. Ha nu mi du rá dada, Ajuá bá tsi pa guecua habu dí 'buhabya, ja bi 'mucua nehe'a. ⁵ Pe

nu Ajuá himbi umbabiu ni 'na xeni ra hai pa drá meti'a, pe xqui ña'tuabi gue nuna hai habu dí 'buhabya go drá meti'a 'mefa ne gatho yá ja'i de rá ji'a nú'u da 'mui 'mefa. Pe nuya pa'u ra Abrá hinxqui me'tstho ni 'nara batsi. ⁶ Y Ajuá bi 'ñembabi'a: “Nuri batsi ri 'beto ne ri mbong'beto ma da 'mu ja 'nara hai habu hindyá meti'u ngue'a dya nzøhøtho de guehni. Ne ja ma da 'muhni'u ngu goho nthebe njeja, ne ma da 'mεgotho'u, ne ma da t'ø'tua ndunthi ra nts'o'mui.” ⁷ Nehe bi 'ñembabi Ajuá: “Nuga go ma ga ha'mba nguenda ya ja'i de nú'a ra hnini habu ma da 'mεgo'u. Ne 'mefa ma ga yopa tsi de guehni pa da 'ñehe da mεpcagui de guecua.” ⁸ Nepu Ajuá bi gohui 'nara cohi ra Abrá, ne bi manda gue gatho yá batsi yá 'beto ne yá mbong'beto da me'tsa 'nara seña ja yá ndo'yo de nú'a ra cohi bi gohi. Hangue nu mi 'mui rá t'u ra Abrá nú'a mrá thuhu ra Isaac, nurá hñato ma pa de xqui 'mui bi 'yø'tua nú'a ra seña xqui gohui Ajuá da 'yøt'e. Ne guet'a bi 'yøt'a ra Isaac co rá t'u nú'a mrá thuhu ra Cobo, ne guet'a bi 'yøt'a ra Cobo co nú'u 'ret'amayoho yá t'u, y go gue'u yá dada nú'u 'ret'amayoho ya 'mui de Israel.

⁹ Nepu nú'u yá t'u ra Cobo xi bi utsa 'na de nuyá cu nú'a mrá thuhu ra Jose. Hangue nu'ú bi papabi ya me Egipto nú'a yá cu'u, ne bi ts'its'i pa guehni. Pe Ajuá himbi

hyεse'a. ¹⁰ Hangue xi bi ñani de ja yá ts'othogui bi thogui, ne bi umba ndunthi ra mfadi ne bi mats'i pa njabu ra Faraó bi hopa rá 'múi. Ra Faraó go gue'a mrá nda de Egipto. Nepu ra Faraó bi umba 'nará nsu ra Jose pa bi gohi ngu rá ñoho de gue'a, ne bi manda maxøgue ja rá ngu ra Faraó.

¹¹ 'Mefa bi nja 'nara danga thuhu nuni Egipto ne nuni Canaán, ne bi nja 'raya danga dumúi, ne bi 'ñotho te bi zi ndu ma xitahu. Himi tsudi habu da dai ngue'a mi otho te da dañ'u. ¹² Nepu ra Cobo bi 'yøde gue mi ja ra trigo nuni Egipto, hangue bi mehna yá t'u pa guehni. Gue'a ra mudi 'mi'qui bi ma pa Egipto. ¹³ Nepu nurá ño'qui bi ma'u, ra Jose bi xipabi'u to'o mi gue'a pa bi badi'u gue go mi gue'a myá cu. Hangue nura Faraó bi batuabi yá ja'i ra Jose. ¹⁴ Nepu nura Jose bá pempa ra noya rá dada pa da ma da 'mu Egipto con gatho ma'ra yá ja'i. Nu'ú mi hñu'rate ne 'ret'amacut'a. ¹⁵ Nepu 'bestho bi ma'u pa Egipto. Y nepu ja bá tuni'a, ne ja bá tuni gatho yá t'u, y nú'ú go gue'u ndu ma xitahu. ¹⁶ Ne 'mefa de ya xqui thogui ndunthi ya jeya de xqui du'u, bá thampa yá ndo'yo'u de guehni pa e bi t'acua ja yá hai nuni Siquem 'nara hnini de Canaán. Ne bi t'acuabi nuyá ndo'yo ja 'nara nt'agui xqui danga ndu ra Abrá xqui damba yá t'u ra Amor nuni Siquem.

¹⁷ Y ya xqui nxanda ndun-

thi yá t'u yá 'beto ne yá mbong'beto ra Cobo nuni Egipto, ne ya mi ma da zø ra pa da hñanga nú'a ra hñ'a'ti xqui xipabi Ajuá ra Abrá. ¹⁸ Nepu de nú'u ya pa'u bi 'mu ma'na ra nda nú'a himi pa'di to'o mi gue'a ra Jose ne te xqui mεfi'a, ngue'a ya mi pε'tsa ndunthi ya jeya xqui du'a. ¹⁹ Nú'a ra nda'a xi bi 'yø'tua ra nts'o'múi nú'u ndu ma xitahu. Ne bi manda dra japi da 'yεi gatho yá zi 'uεne nú'u myá ts'unt'u, pa njabu da du gatho'u. ²⁰ Y gue'u ya pa bi 'mu ra Moise, y Ajuá xi mri hopa rá 'múi. Nu'á bi tede rá dada ne rá nana hñu nzana ja yá ngu'u. ²¹ Nepu bi thogui nú'u hñu nzana, nu'ú bi ma bá εi ngue'a njabu xqui manda ra Faraó da t'øt'e. Pe 'nará t'ixu ra Faraó bá juxa ra Moise de habu xqui t'ei, nú'a mrá zi 'uεnetho, pa bi tede, ja ra uenda go mrá batsi'a. ²² Hangue ra Moise bi te ne bi batua yá mfadi ya me Egipto, ne xi mrá nimfeni, ne mi ha ra ts'edi pa da ña ne pa te da 'yøt'e.

²³ Nepu de ya mi pε'tsa ñote njeya ja bi zo rá mfeni da ma da c'a'tsa ya me Israel nuyá ja'i pa bá nu te ngra 'mu'u. ²⁴ Nepu ngu mi zøni habu mi 'bu yá ja'i, bi hyanda 'nara me Egipto mi na'mbabi 'na de gue'u. Hangue pa bi za bi ñanga rá ja'i, ra Moise bi hyo nú'a ra me Egipto. ²⁵ Nura Moise mi beni yá ja'i'a xa unga nguenda gue Ajuá xqui mehni'a pa da ñani'u, pe nu'ú himbi zø yá mfeni ua mrá

'mɛhni Ajuḁ ra Moise. ²⁶ Nepu rá hyax'a bi yopa thohni ra Moise, ne bi hyanda yoho ya me Israel mri ntunshɛ. Ne mi ma da hyeque'u ne bi 'ñembabi: “Nu'ahú gyá me Israelu, ne grí ncuu. ¿Hanja grí ntunshɛ 'na ngu ma'na?” ²⁷ Nepu nú'a to'o mi na'mba nú'a ma'na, bi umba 'nara nt'ent'i ra Moise ne bi 'ñembabi: “¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe?” ²⁸ ¿Ua gue guí ne gui hyogagui nehe ngu gá ø'tua ra me Egipto mande?” ²⁹ Nu mi 'yøde njabu ra Moise xi bi ntsu, ne bi 'bat'i bi ma pa ja 'nara hai rá thuhu Madián, y ja bá 'buhni dega nzøhø, y ja bá nthatini ne bi mɛ'tsa yoho yá t'u.

³⁰ Ne ya xqui thogui ñote njeya de xqui bønga ra Moise de Egipto pa bá 'bu ja ra hai Madián, nepu 'nara pa xqui bønga de rá ngu mbi 'yo asta ja rá ua 'nara t'øhø rá thuhu Sinaí. Ne de guehni bi hyanda 'nara 'bai gá ndapo mi zø 'nara faspí madetho de gue'a, ne mi 'bahni 'nará enxɛ Ajuḁ madetho de ra faspí. ³¹ Nepu nura Moise himbi badi há bi nja, pe bi uat'a ja ra faspí pa bi hyandi te rá 'bɛ'a, ne bi 'yøde bi ña Ajuḁ y bi 'ñembabi: ³² “Nuga go gueque rá Ajuḁgui ra Abrá, ra Isaac, ra Cobo, ne gatho nú'u ma'ra ndu ri xitahu.” Nu'bu ra Moise asta mri huat'i co ra ntsu hangue ya himi nehma da sigui da hyanda nú'a ra faspí mi handi. ³³ Ha

nu Ajuḁ bi 'ñembabi: “C'o'ta ri zɛsthi ngue'a nuua habu guí net'i guehna 'nara maça hai xá nt'axi. ³⁴ Xi majuañi stá handa nuya ts'othogui thogui ma ja'i nuni Egipto, ne stá øtua yá ts'oni'u, ne stá ehe pa ga ñani. Nubya ma ga peñ'a'i gui yopa penga Egipto.” Njabu bi xipabi Ajuḁ ra Moise.

³⁵ Masque nuyá ja'i ra Moise xqui utsa'a ne xqui 'ñembi: “¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe?”, pe xi majuañi go Ajuḁ xqui mɛhna ra Moise pa da nda ne pa da zinga nú'u yá ja'i mbi o ja yá 'yɛ ya me Egipto, ngue'a njabu xqui xipa rá enxɛ Ajuḁ nú'a bi hnequi madetho de 'nara faspí nuni ja rá ua ra t'øhø Sinaí. ³⁶ Nepu ra Moise bá penga pa Egipto pa bá tsinga gatho ya me Israel nú'u mbi 'buhni. Ne bi 'yøt'a ndunthi ya danga t'øt'e ne ya nt'udi nuni Egipto ne ja ra Thenga Ndehe, nehe bá øt'a nuni ja ra mbonthi habu bá 'yo'u ñote njeya. ³⁷ Go guet'a ra Moise nú'a bi xipabi yá ja'i nú'u myá me Israel bi 'ñembi: “Ajuḁ ma da hñux'ahu 'na de gue'ahu pa drá 'mɛhni'a ngu xa hñuxcagui nehe. Y nú'a ma gui 'yøtehu nú'a da xi'a'ihu.” Njabu bi xipa ra Moise yá ja'i. ³⁸ Nura Moise go guet'a mi 'ñoui ya me Israel nuni ja ra mbonthi, ne ja bi munts'ini'u ja ra t'øhø Sinaí. Ne ja bi ñauini ra Moise rá enxɛ Ajuḁ. Nepu ra Moise bi xipa ndu

ma xitah_u ngu nú'a xqui xipa ra εnxε. Njab_u ra Moise bi hñanga ra noya dega te pa bi 'racj_u nehe.

³⁹ Pe nú'u ndu ma xitah_u himbi ne bi 'yøta ra Moise, ne himi ne go da nda de gue'u, ne bi benga ja yá mfeni gue ma'na xá hño da mengui pa Egipto. ⁴⁰ Ha nu mi ma ra Moise bá ñaui ra εnxε, nu'bú nuya ja'i bi 'ñembabi ra Aarón: "Stá beñhe gue xá hño 'bu ga hocj_u 'rama ajuah_u pa go gue'u dri 'bet'o de guecj_u, ngue'a nura Moise hønse bá jgaguih_u de Egipto pa e bi hyεgah_uua ja ra mbonthi, ha nu'á, hadifá'a te xua ja'a."

⁴¹ Hangue nu'ú bi hyoca 'nara t'untfani dega bøja, ne bi thopabi ya mbo'oni pa bi t'umbabi'a, ne mri nsunda'u, ne xi mri johya ngue'a bi hyandi gue mi mahotho nú'a ra c'oi xqui hyocse'u. ⁴² Hangue nu Ajuá 'bestho bi 'uegue de gue'u, ne bi hyεpu da nsunda ya tsø ne ra zana ne ra hyadi. Njab_u bi 'yofo maya'b_u 'na de yá 'mehni Ajuá nú'a ena njaua:

Nu'ah_u gyá me Israelh_u,
 çha'm_u rá 'nandi gá
 hyoh_u 'raya mbo'oni
 pa gá ñatcah_u

de nú'u ñote njeya gá 'yoh_u ja
 ra mbonthi?

⁴³ Hinhya'm_u gá øtcah_u njab_u.
 Nu'a nguí øth_u, ngri
 ndudeh_u nú'u ri c'oih_u
 gá hocj_u pa gui nsun-
 dah_u,

'na nguí hu'mbabi_u ra
 Moloc,

ha nu'a ma'na gá hocj_u
 ngu 'nara tsø, nguí
 hu'mbabi_u ra Renfán.

Hangue nubya ma ga
 pøñ'a'ih_u de ri haih_u
 pa ga peñ'ah_u asta
 thogui de ra hai Babilo-
 nia.

Guehna bi xipa Ajuá ya me
 Israel.

⁴⁴ Nú'a ra mbonthi hab_u
 bi 'ranga ndu ma xitah_u, ja
 guehni xqui hocni'u 'nara
 ngu dega dutu hab_u mi 'be'tsa
 nú'a ra xingdo hab_u mi nt'ofó
 nú'u 'ret'a ya hmada. Nú'a
 ra ngu'a bi thoqui ngu xqui
 xipa Ajuá ra Moise da hyoqui,
 ne ngu nú'a xqui 'ñutuabi.

⁴⁵ Nep_u 'mεfa nú'a ra ngu'a bi
 gohui ndu ma xitah_u nú'u mri
 zi ra Josue. Nep_u bá ha'u pa
 nuua hab_u bi ntuncui ya ja'i
 nú'u himyá me Israel nú'u bi
 guui Ajuá de guecua nú'bu mi
 zøcua nú'u ndu ma xitah_u. Y
 ja nura ngu'a ja bi nsundani'u
 Ajuá asta mi 'múi ra Davi
 nú'a bi nda. ⁴⁶ Y Ajuá xi bi
 hopa rá 'múi'a. Y ra Davi mi
 nehma xa hyoca 'nara ngu
 pa hab_u dra nsunda hmaha
 Ajuá nú'a rá Ajuá ndu ma
 xitah_u ra Cobo. Pe himbi za
 bi hyoqui. ⁴⁷ Pe nu 'nará t'u
 ha, nú'a mrá thuhu Salomó,
 nu'á ha, go gue'a bi hyocua rá
 ngu Ajuá nú'a mi behma da
 hyoca rá dada. ⁴⁸ Masque nu
 Ajuá bí 'búi maña mahets'i,
 hingui 'bu ja 'nara ngu nú'a
 xa thoqui co yá 'ye ya ja'i,
 ngu bi 'ñenga ra badi Isaía gue
 Ajuá mi ena njaua:

⁴⁹ Nuua mahets'i ja guecua
 ma hudiga hab_u dí 'búi

dega nda,
ha nu ja ra ximhai ja guehni
dí tōta ma ua.

Nehe ena: ¿Te ma ngu nú'a
ra ngu ma da thogaga
'bū?

O ¿habū ma ga 'būca 'bū?

⁵⁰ ¿Ha gue hingue co ma ts'edi
stá hocaga gatho nuya
t'ōt'e ja ja ra ximhai?

⁵¹ Y ra cu Teba bi sigui bi
'ñembabi ya ja'i: Pe nu'ahú
nzantho xi xcá njahūbū, xi
xá me ri mfenihū, hinguí
ne gui 'yōhū. Guí njahū ngu
nú'ū ya ja'i hingui pa Ajuā,
ngue'a nu'ahú hinguí ne gui
'yōthū nú'a xi'ahū ra Maça
Ndāhi ngu mi nja ndu ma
xitahū nehe. ⁵² ¿Hangu hma
yá 'mehni Ajuā bi t'ōt'ua
ra nts'o'mūi? Y nú'ū ndu
ma xitahū go gue'ū bi 'yōt'a
njabū. Nú'ú go gue'ū bi hyo
nú'ū to'o mi mā desde rá
mūdi gue mi ma da 'ñehe nú'a
ra hojā'i hinda ma da 'yōt'a
ni 'nara ts'oqui. Ha nu mi
zōhō'a, go gue'ahū gá dahū
ne gá hyohū. ⁵³ Nu'ahū gá
hñāñhū ya hmanda nú'a e
bi zogahū yá εNΧE Ajuā, pe
hinxcá ne xcá 'yōthū ngu nú'a
bi hmanda'ihū.

Rá du ra Teba

⁵⁴ Nepū mi 'yōde njabū nuya
ja'i nuya noya'ū, xi bi bō yá
cuε nts'edi co ra cu Teba. ⁵⁵ Pe
nura cu Teba mi hampa rá
ts'edi ra Maça Ndāhi, ne bi
nōxa pa mahets'i ne bi hyan-
dua rá nsunda Ajuā, nehe
bi hyanda ma zi Hmuhū ra
Jesu mi 'bahni ja rá 'ñei Ajuā.
⁵⁶ Nepū ra cu Teba bi 'ñemba
ya ja'i:

—¡Ndi! Dí handa mahets'i
xogui, nehe dí handa Nú'a
To'o e bi Nja'i bí 'bai ja rá 'ñei
Ajuā.

⁵⁷ Y nura ora'a gatho nú'ū
ya ja'i mi 'bahni bi go'ta yá
gu ne bi dō ya hmafi, ne bi
nest'ihi ri gatho bi mfats'i bi
mihi ra cu Teba. ⁵⁸ Nepū de
guehni nuya ja'i'ū bi pōnga ra
cu Teba de ra hnini, nepū bi
c'ahni. Ne mi 'bahni 'nara
basja'i mrá thuhu ra Saulo,
nú'á nehe go gue'a bi hyan-
dua rá du ra cu Teba, nehe
go gue'a mi supa yá he ya
hyote nú'ū xqui hñāqui pa bi
za bi hñote'ū. ⁵⁹ Y nú'a ra
ora mi thōxa ya nc'ahni ra cu
Teba, nú'á bi 'yapabi Ajuā ne
bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i Jesu, dí a'i
gui hñāni ma te ja ri maça
'yεbya.

⁶⁰ Nu'būnú'á bi ndandiñāhmu
ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, oxqui
hā'mba nguenda nuyū ya ja'i
de nú'a otcagui.

Y ngu bi uadi bi mąnga
njabū, 'bestho bi du.

8

*Ra Saulo xi bi 'yōt'ua ndun-
thi ra nts'o'mūi nuya gamfri*

¹ Ha nura Saulo xqui dā rá
hñā gue da tho ra cu Teba.

Nepū 'bestho nú'a ra pa'a
bi mūdi bi nja 'nara dąnga
nt'atsate contra nú'ū xqui
gamfri Ajuā nuni Jerusale.
Ne bi nxanga gatho ya gamfri
habūraza maxōgue ra hai
Judea ne Nsamaria, hōnse
ya apostol himbi bōnga de
Jerusale. ² Y nu 'raya cu xi mi

ja yá jamfri co Ajuá, go gue'ú bi 'ñoni pa bi 'yagui ra cu Teba, ne xi bi nzoni ndunthi ngue'á xi mri mađi'ú. ³ Ha nura Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'mú ya gamfri, ne 'rama'na ra ngu mi cut'i pa mi jaca ya 'ñøhø ne ya 'behñá pa da zits'i da got'a fadi.

Bi hmamba rá noya Ajuá nuni Nsamaria

⁴ Ha nú'ú ma'ra ya gamfri xqui 'bat'i ne xqui nxani, go gue'ú mi 'yo mi mamba rá noya Ajuá haburaza. ⁵ Ha 'na de gue'ú mrá thuhu ra Lipe bi ma pa ja 'nara hnini nuni Nsamaria pa bá xipa ya ja'i de ra Zidada Jesucristo. ⁶ Y nuya ja'i de guehni mri munts'i pa mi huxa nt'øde xá hño de nú'á mi mąnga ra cu Lipe, ne mi handi'ú nú'ú ya nt'udi mi ø't'e'á. ⁷ Ngue'á nu'á mi emba ya ts'ondahi nú'ú to'o mi pe'tsi, ne nuya ts'ondahi asta mi mafi da bøni. Ne ndunthi ya ts'onate mi øthe'á. ⁸ Hangue njabu bi me'tsa 'nara dąnga johya nú'á ra hnini'á.

⁹ Ne mi 'buhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Simu nú'á mrá 'ñete de nú'á ra hnini'á. Nura 'ñete'á xi xqui hyat'a ndunthi ya me Nsamaria, ne xi mri 'ñets'i co nú'á rá mfadi mi pađi. ¹⁰ Ne gatho nuya ja'i de guehni notsi ndąngui xi mi huxa nt'øde de nú'á mi mąnga nú'á ra 'ñete'á, ne mi eñ'ú:

—Nura 'ñøhø'á hampa rá dąnga ts'edi Ajuá.

¹¹ Ne gatho ya ja'i xi mi huxa nt'øde ngue'á ya ya'mú xqui hyat'i'ú co rá nt'ete. ¹² Pe nu mi zønga ra cu Lipe ja nú'á ra hnini'á bi mąnga ra hoga nt'øde de rá hmanda Ajuá ne bi ma de ra Zidada Jesucristo. Nepu gatho ya ja'i bi gamfri ne bi nxistehe, ya 'ñøhø ne ya 'behñá. ¹³ Nehe nú'á ra 'ñete mrá thuhu ra Simu bi gamfribi rá noya Ajuá ne bi nxistehe. Ne nzantho bi 'ñoui ra cu Lipe, mi handa nú'ú ya nt'udi ne ya dąnga t'ø't'e mi ø't'e, ne nu'á xi mri 'yø de nú'á mi handi.

¹⁴ Nepu mi bađi nú'ú ya apostol mi 'buhni Jerusale gue ya me Nsamaria ya xqui hñąnga rá noya Ajuá, 'bestho bi mehna ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua pa guehni. ¹⁵ Y ngu mi zøñ'ú bi 'yapabi Ajuá po ya gamfri de guehni Nsamaria pa bi za bi hñąnga ra Maça Nđahi, ¹⁶ ngue'á ni 'na de gue'ú hinxqui hñani thoho ra Maça Nđahi, hønse xqui nxistehe de rá thuhu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ¹⁷ Hangue ra Pedro ne ra Xuua bi hñuxa yá 'ye ja ya gamfri, nepu nu'ú 'bestho ra ora'á bi hñąnga ra Maça Nđahi.

¹⁸ Ha nu mi hyanda ra Simu nú'á mrá 'ñetehma gue xqui hñąnga ra Maça Nđahi nú'ú to'o xqui hñu'tsua yá 'ye ra Pedro ne ra Xuua, hangue nu'á asta bi ñá'tuahma ra boja nú'ú ya apostol, ¹⁹ ne bi 'ñembabi:

—'Racaguihu nehe nú'á ra ts'edi guí hađu, pa njabu

necagui da za ga huxa ma 'ye ja ya ja'i ne nu'ú da hñanga ra Maça Ndaḥi.

²⁰ Nepu ra Pedro bi daḍi ne bi 'ñembi:

—Ma'na xá hño 'mediui ri boja. ¿Hanja xcá beni gue rá ts'edi Ajuá da za da thai co ra boja? ²¹ Hinguí pe'tsa ra nsequi nixi rí 'ñep'a'i gui pefi nuna 'befina, ngue'a hingui ho núna xcá beni de ja rá thandi Ajuá. ²² Hangué nu'a mahyoní gui 'yøt'ebya, ntsø'mi de nú'a ri ts'oqui xcá beni, ne 'yapabi Ajuá pa xahma da pun'a'i de nú'a ra ts'omfeni xcá beni. ²³ Ngue'a nuga dí handi gue xi 'nagrá ts'omfeni ne 'nagrá 'yøt'ats'oqui.

²⁴ Nepu nú'a ra Simu bi daḍi ne bi 'ñena:

—'Yaphu ts'u Ajuá por gueque, pa hinda njabu ngu nú'a xcá ma.

²⁵ Ha nú'u ya apostol ngu bi damajuani'u de ma zi Hmuhu ra Jesu ne bi mamba rá noya Ajuá, bi bøni'u de nú'a ra hnini'a. Ne bi thohni ja ma'ra ya t'uca hnini de Nsamaria mi mangan ra hoga nt'øde de ra mpøhø. Nepu nu'ú bi yopa menga Jerusale.

Ra Lipe bi xi'tsa 'nara me Etiopía

²⁶ Mefa de gue'a 'nará enxé Ajuá bi zofu ra cu Lipe ne bi 'ñembabi:

—Lipe, stá ehe ga peñ'a'i grí ma grí cai, ju nú'a ra 'ñu nexa Jerusale pa rí zønga asta ja ra hnini Gasa.

Nú'a ra 'ñu'a thogui ja 'nara mbonthi. ²⁷ Nepu ra cu Lipe

'bestho bi gu ra 'ñu bi ma. Ne de má 'ñu bi nthēui 'nara 'ñøhø mrá me Etiopía. Nú'a mrá eunuco, ne mi gue'a 'namrá danga mfats'i nú'a ra 'behña mrá nda nuni Etiopía ne mrá thuhu ra Candace. Nura 'ñøhø'a go gue'a mrá me'sboja de ja rá ts'utbi nú'a ra 'behña mrá nda. Y nu'á xqui mengui xqui xøcambeni Ajuá nuni Jerusale. ²⁸ Ne ya mri menga pa ja rá hai ne mri zi rá carro mri güt'a ya fani. Nuni ja mi huhni mi he'ta ra Maça T'ofu nú'a bi 'yofo ra baḍi Isaía. ²⁹ Nepu ra Maça Ndaḥi bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Rí ma uá tsu nuna carro xa mani ne rí meui.

³⁰ Nepu nura cu Lipe bi nest'ihi bi ma bá tsu nú'a ra carro, ne bi 'yøde nú'a ra 'ñøhø mi he'tua rá t'ofu ra baḍi Isaía, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue guí paḍi te rí bønga nú'u ya noya guí he'ti?

³¹ Nepu nu'á bi daḍi ne bi 'ñena:

—¿Hanja da za ga paḍi te rí bøni 'bu hinto da 'ñutcaui?

Ne bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Bá pøxa ja ra carro ne bá e ga huhui.

³² Y nú'a ra xeni de ra Maça T'ofu mi he'ti'a nu habu ena njaua:

Nú'a bi ts'its'i nja ngu 'nara zi deti pa da tho;

ne 'besthó himbi xoxa rá ne nja ngu 'nara zi deti bi 'begui pa da t'axi.

³³ Mri 'ñenda ya ja'i, ne hinto bi ñani;

ha nú'u yá ja'i xi bi nts'o'mai, ne bi thacua rá te de guecua ja ra ximhai.

Njabu m̄anga ra Maça T'ofu.

³⁴ Nepu nú'a ra me Etiopía bi 'ñembabi ra cu Lipe:

—Dí bante'i gui xicagui de nú'a rá 'm̄ehni Ajuá, ¿ha gue mi ma de guese'a, o mi ma de ma'na ra ja'i?

³⁵ Nepu nura cu Lipe bi m̄adi bi ña, ne bi xipabi gatho ra hoga nt'ode de ma zi Hmuh ra Jesu desde habu mi he'ta ra me Etiopía go gue'a 'nara xeni de ra Maça T'ofu nú'a xqui 'yofu ra baði Isaía. ³⁶ Nepu de mi 'yo'u ja ra 'ñu bi zonga habu mi ja 'nara mothe, ha bi 'ñenga nú'a ra me Etiopía:

—Jani 'nara zi mothe po ra dehe. ¿Ha hinda za ja ga nxis-teheni?

³⁷ Ha nura cu Lipe bi 'ñembabi:

—'Bu xi guí camfri con gatho ri mfeni da za, hanja hina.

Nura me Etiopía bi 'ñena:

—Haha, dí camfri gue ra Jesucristo go gue'a rá T'u Ajuá.

³⁸ Nu'bú nu'á bi 'bepa rá 'bege bi 'ba'ma ra carro, nepu bi gai ri yoho'u, ne bi yat'a mbo ra dehe. Nepu ra cu Lipe bi xi'tsa nú'a ra cu me Etiopía. ³⁹ Y nu mi b̄oxa ra cu Lipe de ja ra dehe, bi 'm̄etho ngue'a rá Maça Ndañi Ajuá bi zits'i. Nepu nura cu me Etiopía ya himbi yopa hyanda ra cu Lipe ma'na'qui. Y ya mri sehe'a bi sigui bi ne rá 'ñu co ndunthi ra johya mi pe'tsi. ⁴⁰ Nepu nura cu Lipe bi zonga nuni Asoto, ne de mi 'rani de guehni bi m̄adi bi

m̄anga ra hoga nt'ode asta bi zonga nuni Cesarea.

9

Ra Saulo bi gamfri ra Zidada Jesu

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ha nuya pa'u ra Saulo mi hu'tsa ya gamfri da hyo, ne bi ma bá nu ra d̄anga nda gá macja. ² Bi ma bá a nsequi pa da ma nuni ja yá nija ya xodyo nuni Ndamasco pa da gu nú'u ri demba rá jamfri ra Zidada Jesu, gue dra 'behña gue dra 'ñohø, ne dua tsi pa Jerusale da got'a fadi.

³ Ne de mri ne ra 'ñu ya mi ma da zonga Ndamasco, mi damfri bi got'atho 'nara ñot'i asta mi huexqui nú'a ra hyats'i mri 'ñehe de mahets'i. ⁴ Nepu ra ora'a 'bestho bi dagui ma'memfo ja ra hai. Ne bi 'yode 'nara noya mi ena:

—Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongagui pa gui 'yotca ra nts'o'mui?

⁵ Nu'bú ra Saulo bi daði ne bi 'ñena:

—¿To'o'i, zi Hmu?

Nu'á bi daði ne bi 'ñena:

—Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yotcagui ra nts'o'mui ngue'a guí honi pa gui 'yotua ra nts'o'mui nú'u to'o xa gamfrigui. Pe nu'i go grí 'ñanse, guí nja ngu nú'a ø't'a ra ndamfri ora tica ra nsamboi.

⁶ Y ra Saulo asta mri huat'i co ra ntsu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, ¿te rá 'be guí ne ga ø't'ebya?

Nu'bú ra Zidada bi 'ñembabi:

—Nangui ne rí ma ja ra hnini, nuni ja guehni ma da si'a'i nú'a rí 'ñep'a'i gui 'yøt'e.

7 Y nú'u ya 'ñøhø mri 'ñoui ra Saulo xi bi ntsu ngue'a nu'ú xqui 'yøde nehe nú'a ra noya pe hinxqui hyandi ua to'o mi 'bahni. 8 Nepu nura Saulo bi nangui de ja ra hai, ne xi mri zøthma yá da pe himbi za bi hyandi. Hangue bri jahni bi ts'its'i pa asta ja ra hnini Ndamasco. 9 Y nuni ja bá 'buhni hñu pa ne himi handi. Y nú'u hñu pa ni ts'u hinte bi zi.

10 Nuni Ndamasco mi 'buhni 'nara gamfri mrá thuhu ra Ananía, y nura Zidada Jesu bi zofo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—¡Nugue Ananía!

Nu'á bi dadi:

—¿Te'a, zi Hmu?

11 Ha nura Zidada bi 'ñembabi:

—Rí ma, ja nú'a ra 'ñu rá thuhu ra Juá'ñu, ne thogui ja rá ngu ra Juda, ne ja gui 'ñanini ra Saulo nú'a ra me Tarso. Nu xcrí tsøni gui tsødi di øt'a rá søcambeni. 12 Nu'á ya stá xipabi ngu dega t'i gue ma da tsøni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne da hñu'tsua yá 'yε pa da yopa hyandi.

13 Nu mi 'yøde njabu ra cu Ananía bi dadi ne bi 'ñena:

—Zi Hmu, stá øde ndunthi de nú'a ra 'ñøhø'a gue xi mi ø'tuabi ndunthi ra nts'o'mui ya cu nuni Jerusalem. 14 Ha xa umba nsequi ya ndá gá macja pa da za da gø gatho nú'u di xøcambeni'i ri thuhu de guecua nehe.

15 Nepu ra Zidada bi 'ñemba ra cu Ananía:

—Grí ma gui 'yøt'a nú'a dí xi'i, ngue'a go gue'a ra 'ñøhø stá huahni pa da mepcagui ne da 'ñutua ma thuhu ya me Israel ne gatho nú'u hingyá me Israel ne nuyá nda'u, pa da badi'u to'ogui. 16 Ne nuga go ma ga utuabi gatho nú'u ya ts'othogui pe'tsi da thogui po rá ngue ma thuhu.

17 Nu'bú ra cu Ananía bi ma ne bi yut'a ja ra ngu habu mi 'bu ra Saulo. Ne bi hñu'tsua yá 'yε, ne bi 'ñembabi:

—Zi cu Saulo, ra Zidada Jesu nú'a to'o gá handa ja ra 'ñu nú'a ngrí nehi pa guecua, go gue'a xa mēncagui pa da yopa xo ri da ne gui hñanga ra Maça Ndahi.

18 Ne 'bestho ra ora'a bi dagui nú'a te mi co'tua yá da, ne 'bestho bi yopa hyandi. Ne nu'á bi 'mai bi ma bá nx-istehe. 19 Ne bi 'ñuni, nepu bi yopa nja rá ts'edi, ne bi 'muhni 'raya pa co ya gamfri nuni Ndamasco.

Ra Saulo bi mambará noya Ajuá ja ra hnini Ndamasco

20 Nepu 'bestho bi ma bá damajuani de ma zi Hmuhu ra Jesucristo ja yá nija ya xodyo, ne mi ma gue ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuá. 21 Y gatho nú'u to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri 'yø ne mi eñ'u:

—¿Ha hingo guehni núni xi mi ø'tua ra nts'o'mui nú'u to'o xøcambenibi rá thuhu ra Jesu nuni Jerusalem? ¿Ha hingo guehni xqui 'ñehe da gø nts'ahni ya gamfri pa da zi'tsua ya ndá gá macja?

22 Pe nura cu Saulo ma'na mi ja rá ts'edi pa da dama-juani gue ra Jesu go gue'a ra Cristo rá 'mehni Ajuá ne xqui hñuts'i'a pa da e da ndá. Y nuya xodyo himbi badi te da beni gatho nú'u mi 'bahni Ndamasco.

Ra Saulo bi c'ot'i de jaya 'ye ya xodyo

23 Bi thogui ndunthi ya pa, nepu bi madi bi mámbi ya xodyo pa da hyohma ra cu Saulo. 24 Pe nú'a ra cohi bi gohi'u, bi t'umba nt'ode ra cu Saulo gue nu'ú ma pa ra xuui mi su gatho ya gosthi de nú'a ra hnini'a pa xa thohma'a. 25 Pe nu mi badi ya cu njabu, bi 'yent'a ra cu Saulo ja 'nara danga 'bòts'e pa bri tonts'a dega xuui pa môte de ra jado nú'a mi cot'a ra hnini, pa bi za bi 'bat'i'a.

Nú'a rapa bi zonga ra Saulo nuni Jerusale

26 Nu mi zonga ra cu Saulo Jerusale mi nehma'a da munts'iui ya gamfri, pe nu'ú mi tsu ngue'a himi camfri'u gue nu'a ya mi 'nara gamfri. 27 Pe nura cu Berhna bi zits'i pa habu mbi 'bu ya apostol, ne bi metuabi hanja xqui hyanda ra Zidada Jesu ja rá 'ñu ra cu Saulo, ne xqui ñaui. Ne bi metuabi'u gue nu'a ya xqui ña de rá thuhu ra Zidada Jesu co ndunthi ra ts'edi nuni Ndamasco. 28 Y njabu bi za bi 'mai co ya gamfri nuni Jerusale. 29 Nu'a himi tsu da ma de rá thuhu ra Zidada Jesu, ne mi ntsanoyau ya xodyo nú'u mi ñaca griego, ha

nu'ú mi ecuabi da hyo'a. 30 Pe nu mi badi njabu ya cu bi zixa ra cu Saulo pa nuni Cesarea, nepu bi mehni'u pa Tarso.

31 'Mefa gatho ya gamfri bi me'tsa 'nara hoga'mai nuni Judea ne Galilea ne Nsamaria, ne mi zedi yá jamfri, ne mi 'yo'u co ndunthi rá ntsu Ajuá, ne ma'na mri xu ya gamfri co rá mfats'i ra Maça Ndahi.

Ra Enea bi ñani

32 Ha nura apostol Pedro bi 'ño bi zonga gatho ya gamfri, ne bi ma bá c'a'tsa ya cu nú'u mi 'bahni Lida. 33 Ne ja bi zahni 'nara 'ñohø rá thuhu ra Enea, ne ya mi øt'a hñato jeya xqui 'menga ja ra mfidi ngue'a mi tsu 'nara hñeni nú'a nixi mi tsa da anga rá ndo'yo. 34 Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi:

—Enea, ra Zidada Jesu-cristo xa 'yøthe'i. Nangui juxa ri mfidi.

Nepu nu'á 'bestho bi nangui. 35 Y gatho ya mengu de guehni Lida ne ya me Sarón bi zogui yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu co nú'a xqui hyandi'u.

Ra Dorca bi yopa nte de ra du

36 Nuni Jope mbi 'bu 'nara 'behña mrá gamfri nú'a mrá thuhu ra Tabita, dega griego t'embi ra Dorca. Nú'a nzantho mi øt'a ndunthi ra hñoja'i ne mi faxes ya hyoya. 37 Ha nuya pa'u bi zu 'nara hñeni ne bi du. Nepu bi sati ngu myá nzai'u ne bá 'begui ja 'nara tøngu. 38 Pe de

guehni Jope mi guetbu pa ja ra hnini Lida, ne nuya gamfri de guehni xqui 'yode gue ja mbi 'buhni ra cu Pedro nuni Lida, hangue bi 'behna yoho ya 'mehni pa dua tsi ne da 'ñembi;

—Dí bante'ihe ga maha 'bestho pa Jope.

³⁹ Nepu nura cu Pedro 'bestho bi meui'u. Ne nu mi zoni bi ts'its'i pa ja ra tōngu habu xqui munts'a ndunthi ya viuda mi zoni. Ne bi t'utuabi ra cu Pedro nuya pahni ne ma'ra ya he xqui hyoca ra nju Dorca nú'bu mi te'a. ⁴⁰ Nu'bú ra cu Pedro bi 'bepi da bōnga pa thi gatho nú'u mi 'buhni, ne nu'á bi ndandiñahmu ne bi 'yapabi Ajuá. Nepu bi zofo nú'a xqui du ne bi 'ñembabi:

—Tabita, nangui.

Ne nu'á 'bestho bi zot'a yá da, ne nu mi hyanda ra cu Pedro bi nangui bi hñudi'a. ⁴¹ Ha nura cu Pedro bi mipa 'nará 'yε ne bi 'ba'mi. Nepu bi zohna ya viuda ne ma'ra ya gamfri pa bi 'ñutuabi gue ya xqui yopa nte. ⁴² Y gatho de guehni Jope bi nt'ode de nú'a xqui nja, ne ndunthi to'o bi gamfri ra Zidada Jesu. ⁴³ Ha nura cu Pedro bi gohi ndunthi ya pa de guehni Jope ja rá ngu ra cu nú'a rá thuhu ra Simu dexifri.

10

Ra apostol Pedro nera Cornelio

¹ Mi 'bu 'nara 'ñohø nuni Cesarea mrá thuhu ra Neyo nú'a mrá me Italia ne himrá xodyo, nehe go mrá nda de

nú'u ya soldado myá mengu rá hai'a. ² Nú'á xi mrá hoja'i ne xi mi tsu Ajuá, ne gatho nú'u ya mengu rá ngu. Ne mi øt'a ndunthi ra hño ngue'a mi faxes ya xodyo nú'u xi myá hyoya. Ne nzantho mi xocambeni Ajuá. ³ Nepu 'nara pa ngu mi nzanga hñu nde bi hyanda 'nará enxε Ajuá ngu dega t'i, bi yut'a habu mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—¡Neyo!

⁴ Nu mi hyandi xi bi n'ati ne xi bi ntsu, ne bi 'ñena:

—¿Te'a, zi Hmu?

Nura enxε bi 'ñembi:

—Nuri nt'adi xa 'yode Ajuá ne nú'u ri mfats'i xcá 'yøt'e xa hyandi'a. ⁵ Hangue nubya pēhna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a thu'mbabi nehe ra Pedro. ⁶ Nú'á bí 'bui ja rá ngu ma'na ra Simu nú'a ra dexifri, 'bui guetbu ja rá hyo ra ndehe. Y nú'a ra Pedro go gue'a ma da xi'a'i te rí 'ñep'a'i gui 'yøt'e.

⁷ Nu mi ma ra enxε nú'a mi ñaui ra Neyo, bi zohna yoho yá 'bego ne 'namrá nzai soldado nú'a mi xocambeni Ajuá nehe. ⁸ Go gue'u bi xipabi te 'be'a bi nja, ne bi mehni pa ra hnini Jope.

⁹ Ha nurá hyax'a de mi 'yo yá 'ñu'u y ya mi ma da zōnga ja ra hnini Jope, nu'bú nura ora'a ra cu Pedro bi bōxa ja 'nara tōngu pa da 'yapabi Ajuá nuni ja ra hnini Jope, y mi ngu nde ma pa nura ora'a. ¹⁰ Y xi mi tsu 'nara thuhu y ya xa nehma xa ñuhma, pe ja mi thocuabi te da zi. Y nú'a ra ora'a bi hyanda 'nara nt'udi

ngu dega t'i. ¹¹ Ne bi hyandi bi xogui mahets'i ne bá ja'ma pa ja ra hai 'ñena 'nara dānga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani. ¹² Y ja nú'a ra dutu'a mbra cuni gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int's'u. ¹³ Nepu bi 'yøde 'nara noya bi 'ñena:

—Pedro, ju nuyu ya mbo'oni ne ya zu'ue ne hyo pa gui tsi.

¹⁴ Nu'bú nura cu Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mu stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.

¹⁵ Ne nú'a ra noya'a bi 'ñemba ma'na'qui:

—Oguí embi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.

¹⁶ Bi njabu hñu'qui, nepu bi bøxa ma'na'qui pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹⁷ Ha nura cu Pedro mi 'buhni mi 'yo rá mfeni ne mi ne da badi te mri bonga nú'a ngu ra t'i xqui hyandi. Nura ora'a bi zøhø yá 'mehni ra Neyo ja ra gosthi, xqui 'ño xqui 'ñani habu mi ja rá ngu ra Simu dexifri. ¹⁸ Ha nu mi zøni ja nú'a ra ngu'a bi 'ñani ua ja mi 'buhni ra Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁹ Pe nura cu Pedro tobya mi oda rá mfeni nú'a ngu ra t'i xqui hyandi, ne ra Maça Ndañi bi 'ñembi:

—Bi zø hñu ya 'ñøhø hoñ'a'i. ²⁰ 'Bai cai rí meui'u. Ne ote xqui ma gui tsu, ngue'a go stá penca'u.

²¹ Nepu ra cu Pedro bi gai habu mi 'ba nú'u yá 'mehni ra Neyo, ne bi 'ñembi:

—Nuga go gueque gui honju. ¿Te xqui 'beñ'ahu?

²² Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Xpá mencahe ma nda gá soldadohe ra Neyo, 'nara hoga 'ñøhø xi tsu Ajuá, ne gatho ya xodyo ñamahño de gue'a. Y 'nará enxe Ajuá bi xipi gue mahyoni da mehni to'o da e da zix'a'i pa gui ma ja rá ngu'a, pa da 'yøde nú'a ma gui xipabi.

²³ Nepu ra cu Pedro bi umba ntsaya'u habu mi 'bui'a, ne ja bi 'ñoxini'u con gue'a nú'a ra xuui'a. Ha nurá hyax'a ra cu Pedro bi ma con gue'u ne bi me ma'ra ya cu nú'u mi 'buhni Jope.

²⁴ Y rá hyax'a bi zøñ'u nuni Cesarea habu mi 'bu ra Neyo mi tø'mi, ne xqui zohna gatho nú'u ja te myá njauí, ne nú'u xi myá hmañi'a. ²⁵ De mi zønga ra cu Pedro ja rá ngu ra Neyo, nu'a bi bøni pa da dadi, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²⁶ Pe nura cu Pedro bi 'ba'mi ne bi 'ñembabi:

—'Bai, ngue'a nequi 'nadrá 'ñøhø nehe ngu'atho.

²⁷ Y de mi ña'u bi yut'a ri yoho mbo ra ngu, ne mi 'buhni ndunthi ya ja'i xqui munts'i. ²⁸ Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu gui pahu gue núje dyá xodyohe hingui tsa ga nthantshe co nú'ahu hingyá xodyohu, y nixi tsa ga cathe ja ri ngu'u, ngue'a 'rama'na'ño ma jamfrihu. Pe Ajuá xa xicagui gue hinga embabi xá nts'o o hingui t'axi ni 'nara ja'i. ²⁹ Hangué ngu mi xicagui ya 'mehni gue ga eheua,

'bestho duá ehe nsinque te dá mā. Ne dí ne ga p̄adi pa te uá tsigaguih̄u.

³⁰ Nu'buá ra Neyo bi d̄atuabi ne bi 'ñembi:

—Øt'a goho ma pa ngu ra zi orabya ndí 'b̄ucua ja ma ngu stí ayuna ne ndí apabi Ajuá ngu ma nzai dega nde, ndá th̄amfri dá handa 'nara 'ñ̄oh̄o mi he 'raya dutu asta mi huexqui. ³¹ Ne bi 'ñengagui: “Neyo, Ajuá xa 'yøt't'a'i ri t'adi ne xa hyanda nú'a xcá 'yøt'tua ya hyoya xcá fats'i.

³² Pehna pa ja ra hnini Jope to'o ma dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. Nu'á bí 'b̄u ja rá ngu ma'na ra Simu ra dexifri nú'a bí 'b̄u guetb̄u ja rá hyo ra ndehe. Y nu sta zø'a ma gui ñ̄aui pa da zo'a'i,” njab̄u bi 'ñengagui.

³³ Hangué 'bestho dá p̄emp̄u to'o bá hoñ'a'i, ne xá hño'a xcá ehe. Y nubyá dí 'b̄uheua gatho ja rá thandi Ajuá, ne dí ne ga øhe gatho nú'a xa xi'a'i pa gui xicje.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja rá ngu ra Cornelio

³⁴ Hangué nura cu Pedro bi m̄adi bi ñ̄a ne bi 'ñena:

—Nubyá h̄a, stá p̄adi gue xi majuañi Ajuá hingui huahna ya ja'i 'ra co ma'ra. ³⁵ Ngue'a nu'á ri m̄adi gatho nú'u to'o 'yo ja rá ntsu'a ne øt'a nú'a xá hño, masque hab̄uraza dya mengu. ³⁶ Ajuá bi zocje núje dyá me Israelhe pa dá mádihe con gue'a po ra Zidada Jesucristo nú'a to'o ma Hmuh̄u drí gathoh̄u.

³⁷ Ngu guí p̄asch̄u nú'a bi

nja nuni ja ma haihe núje dyá xodyohe, ra Xuua bi 'yøt'a ra sistehe, 'm̄efa ma zi Hmuh̄u ra Jesu bi f̄ata rá 'b̄efi nuni Galilea ne bi 'ñ̄o gatho ja ra hai Judea. ³⁸ Ne guí p̄asch̄u gue Ajuá bi umba ra M̄aca Nd̄ahi ra Jesu nú'a mrá me Nasare pa bi umba ra ts'edi. Nú'á bi 'ñ̄o bi 'yøt'a ra hño, ne bi 'yøthe gatho nú'u mi hñeni ne mi p̄e'tsa ya ts'ond̄ahi. Ra Zidada Jesu mi øt'a njab̄u ngue'a Ajuá mi 'b̄ui con gue'a. ³⁹ Y nuje go drí damajuanihe gatho nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesu nuni ja ya t'uca hnini Judea ne ja ra d̄anga hnini Jerusale. Y 'm̄efa nu'á bi ts'uta ja 'nara pont'i asta himbi tho. ⁴⁰ Pe Ajuá bi 'yøt'e pa rá hñupa bi yopa nte, ne bi 'yøt'e pa bi hnecanja'i pa dá hanthe ma'na'qui. ⁴¹ Pe hingo gatho ya ja'i bi yopa hyant'a, h̄on̄seguihe dá hanthe, ngue'a Ajuá xqui huancahe desde rá m̄adi pa ga dahe majuañi de gue'a gue nu'á bi yopa nte ma'na'qui de ja ra du. Y nu de ya xqui yopa nte de ja ra du, dá yopa ñ̄uñhe ne dá ntsithehe con gue'a. ⁴² Nep̄u nu'á bi 'b̄epcahe ga zofoh̄e ya ja'i ne ga dahe majuañi gue Ajuá go xa hñuts'i'a pa da hñ̄a'mba nguenda nú'u te, ne nú'u xa du. ⁴³ Nehe gatho yá 'm̄ehni Ajuá mi 'b̄ui desde rá m̄adi bi damajuani de ra Zidada Jesu gue nu'a tó'o da gamfri bi rá thuhu dra pumbabi yá ts'oqui.

Bi hñ̄anga ra M̄aca Nd̄ahi

nú'ᵐ hīngyá xodyo

44 Ha de mi m̄anga ra cu Pedro nuya ya noyaya, bá c̄ai ra M̄aca Nd̄ahi ne bi yut'a ja yá coraso gatho nú'ᵐ to'o mi øde nú'ᵐ mi m̄anga ra cu Pedro. 45 Ha nú'ᵐ ya xodyo myá gamfri nú'ᵐ bá 'ñoui ra cu Pedro, xi bi 'yø ngue'a xqui hñanga ra M̄aca Nd̄ahi nehe nú'ᵐ himyá xodyo. 46 Ngue'a bi 'yøde mi ña nehe de ma'ra ya hñac̄qui nú'ᵐ himi pādi, ne mri x̄cambeni'ᵐ Ajuá. 47 Nep̄u nura cu Pedro bi 'ñena:

—¿To'o ja da hñacuabi da nxistehe núyᵐ to'o xa hñanga ra M̄aca Nd̄ahi ngu stá hañhu?

48 Nu'bú ra cu Pedro bi 'b̄epabi'ᵐ da nxistehe de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. Nep̄u nu'á bi b̄antebi ra cu Pedro gue da gohi con gue'ᵐ ma'ra ya pa.

11

Ra apostol Pedro bi xipaya gamfri me Jerusale de rá ts'edi Ajuá

1 Bi 'yøde nú'ᵐ ya apostol ne ma'ra ya gamfri mbi 'b̄u Judea gue ne nú'ᵐ himyá xodyo ya xqui hñanga rá noya Ajuá. 2 Ne mi menga ra cu Pedro pa Jerusale, ja bá nuuini nú'ᵐ yá mixodyoui ya myá gamfri pe mri denbatho yá nzai ya xodyo. Nú'ᵐ bi z̄ui ra cu Pedro, 3 ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá cut'a ja yá ngu nú'ᵐ ya 'ñøhø hīngyá xodyo ne xcá ñuni con gue'ᵐ?

4 Nu'bú ra cu Pedro bi metuabi gatho nú'ᵐ xqui

nja desde ra m̄adi ne bi 'ñembabi'ᵐ:

5 —Nuga ndí 'b̄ahni ndí apabi Ajuá ja ra hnini Jope, ne dá handa 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bá ja'mi de mahets'i 'ñena 'nara d̄anga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani, ne bi zøhø hab̄u ndí 'b̄ui. 6 Ne dá handa xá hño te mi c̄uni, dá handi mi c̄u gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'ᵐ ja goho yá ua, ne ya qu'eñá ne ya ts'int's'ᵐ. 7 Ne dá øde 'nara noya bi 'ñengagui: “Pedro, j̄u nuyᵐ ya mbo'oni ne ya zu'ue, ne hyo pa gui tsi.” 8 Ne dá embabi: “Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'm̄u stá tsi nú'ᵐ xá nts'o ne hingui t'axi.” 9 Nep̄u nú'ᵐ ra noya de mahets'i bi yopa ña ne bi 'ñengagui: “Oguí embabi xá nts'o nú'ᵐ xa x̄ca Ajuá ne xá nt'axi.” 10 Bi njab̄u hñu'qui, nep̄u bi njuts'i pa mahets'i nú'ᵐ ra dutu. 11 Ha nú'ᵐ ra ora'a bi zøhø ja ra ngu hab̄u ndí 'b̄ui hñu ya 'ñøhø xqui 'b̄ehni de Cesarea pa da zixcagui. 12 Y nura M̄aca Nd̄ahi bi 'ñengagui ga m̄e'be'ᵐ, masque himyá xodyo. Nehe dá m̄e'be nú'ᵐ má 'rato ya cu, ne dá tsøñhe dá c̄uthe ja rá ngu nú'ᵐ to'o xqui m̄ehna ya 'm̄ehni da zixcagui. 13 Nura 'ñøhø'a bi xicje hanja xqui hyandua 'nará enx̄e Ajuá de guehni ja rá ngu gue nu'á bi 'ñembabi 'na: “P̄ehna 'raya 'm̄ehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'ᵐ xa thu'mbabi nehe ra Pedro. 14 Nu'á go da xi'a'i hanja da za gui mpøhø ne gatho ya

mengu ri ngu.” ¹⁵ Ha nu ndá fúdi dá ñá, bi hñani'ᵤ ra Māca Ndahi mahyεgui ngu dá hañhe ra mudi nehe. ¹⁶ Ra ora'a dá beni de nú'a xqui mǎnga ma zi Hmuhᵤ nú'bᵤ bi 'ñena: “Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahú ma gui nxistehehᵤ co ra Māca Ndahi.” ¹⁷ 'Bᵤ Ajuá njabᵤ rá paha xa umbabi'ᵤ ra Māca Ndahi ngu bi 'racaguihᵤ nújᵤ dí camfrihᵤ ma zi Hmuhᵤ ra Jesucristo, to'oguiga pa go ga haçua rá 'befi Ajuá.

¹⁸ Ha nu mi 'yøde njabᵤ nú'ᵤ ya cu mi 'bᵤhni Jerusale, ya bi go'tatho yá ne, ne bi nsunda Ajuá bi 'ñena:

—iNjabᵤ rá paha Ajuá gue da ñobri nehe nú'ᵤ hingyá xodyo pa da mε'tsa ra te pa nzantho ngu nú'a dí pe'tshᵤ nehe!

Ya gamfri me Antioquía

¹⁹ Desde bi tho ra cu Teba, bi mudi bi t'ᵤtsa nú'ᵤ ma'ra ya gamfri. Hangué nu 'ra de gue'ᵤ bi 'bat'i gá ma Fenicia, ha nu ma'ra Chipre, ha nu ma'ra Antioquía. Y nu habᵤ gá ma'ᵤ bá zo yá mixodyoui de rá noya Ajuá, hinto ma'ra bá zofu. ²⁰ Pe mi 'bᵤ 'raya cu myá me Chipre ne nu ma'ra myá me Cirene, nú'ᵤ bi zonga ja ra hnini Antioquía, y bi zofu nehe nú'ᵤ ya ja'i himyá xodyo de ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesu. ²¹ Ajuá bi umba ra ts'edi'ᵤ ne bi mats'i, ne ndunthi ya ja'i bi hyεpᵤ yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu.

²² Ne mi badi ya gamfri nú'ᵤ mi 'bᵤhni Jerusale de

nú'a mbi ja de guehni Antioquía, hangué nu'ᵤ bi mēhna ra cu Berhna pa guehni. ²³ Ne nu mi zøñ'a bi hyandua rá 'befi Ajuá, nu'bá nu'á bi badi gue Ajuá xqui japi'ᵤ, ne nu'á xi bi johya. Ne bi zofu gatho nú'ᵤ xqui gamfri de guehni gue xá hño da sigui da gamfri Ajuá co yá mfeni strá nt'axi ne da zedi yá jamfri. ²⁴ Ngue'a nú'a ra cu Berhna 'namrá hoga cu mi hampa rá ts'edi ra Māca Ndahi ne xi mi ja rá jamfri. Y ndunthi ya ja'i bi gamfri ra Zidada por gue'a.

²⁵ Nepᵤ ra cu Berhna bi ma pa Tarso pa da hyonga ra cu Saulo, ne de mi zadi bi zits'i bi mēui pa Antioquía. ²⁶ Ne ja bi 'mēhni'ᵤ maxøgue 'na njeja, ne mri munts'i'ᵤ co ya gamfri, ne bi 'ñutuabi ndunthi ya ja'i de rá noya Ajuá. Y nuni Antioquía ja guehni bi mudi bi thu'mba ya gamfri gue dya cristiano ngue'a bi gamfri ma zi Hmuhᵤ ra Jesucristo.

²⁷ De nuya pa'ᵤ bi bonga 'rayá 'mēhni Ajuá de guehni Jerusale pa bi ma Antioquía. ²⁸ Ne 'na de gue'ᵤ mrá thuhu ra Agabo bi 'mai madetho de habᵤ xqui munts'a ya cu ne bi mā gue xqui xipa ra Māca Ndahi gue mi ma da nja 'nara danga thuhu maxøgue rá nguni ra ximhai. Y ha bi njabᵤ nú'ᵤ ya pa mrá nda ra Claudio. ²⁹ Nepᵤ nuya gamfri de Antioquía bi beni gue da mēmpa 'nara mfats'i nú'ᵤ ma'ra ya gamfri mi 'bᵤ nuni Judea, bi uni cada 'na de gue'ᵤ ngu nú'a mi tsupa yá

ts'edi. ³⁰ Y nú'a ra mfats'i bi uñ'u bi 'bempa nuya nda de ra nija Judea, y go bi hñaxa ra cu Berhna co ra cu Saulo pa guehni.

12

Bri tho ra apostol Cobo, nepu ra apostol Pedro bri ju nts'ahni

¹ Nuya pa'u ra nda Erode bi madi bi 'yø'tua ra nts'o'mai ya gamfri. ² Nú'a bi manda da thæcua rá 'yuga ra apostol Cobo rá cu ra apostol Xuua. ³ Ha nu mi hyandi'a gue ya xodyo mri ho njabu, nu'bú bi manda dra ju ra apostol Pedro nehe. Ne bri ju ja 'nará ngo ya xodyo de rá pa ra thuhme nsinque rá nzoí. ⁴ Ha nu mri ju'a bi jot'a fadi ne bi t'ent'ua ja yá 'yε goho ya hmunts'a soldado pa da su'a, cada 'nara hmunts'i mi goho ya soldado. Ngue'a ra Erode mi beni gue de xa ua ra ngo de ra pascua xa pønga de ra fadi pa xa thohma ja yá thandi ya ja'i. ⁵ Pe nu de mi ofadi ra cu Pedro ne mri su xá hño, nuya gamfri himi tsaya mi apabi Ajuá por gue'a con gatho yá jamfri.

Ra Zidada bi xocuabi ra apostol Pedro ra gosthi fadi

⁶ Y nú'a ra xuui'a ante da manda ra Erode dua ts'i de ja ra fadi, ra cu Pedro mi aha de guehni, y mi that'i co 'nara soldado ja rá 'ñei ne ma'na ja rá ngaha, gatho ri hñu mi that'i co ya cadena, y nu ma'ra ya soldado mi 'bai ja ra gosthi fadi mri su ra

cu Pedro pa hinda bøni. ⁷ Y masectho bi zøhø 'nará enxε Ajuá ne asta mri yot'a mbo ra fadi, y nura enxε bi dani ra cu Pedro pa bi 'ya, ne bi 'ñembabi: —Nxøni dama nangui.

Y nura ora'a 'bestho bi xot'a ya cadena de ja yá 'yε ra cu Pedro. ⁸ Ha nura enxε bi 'ñembabi:

—Du'ta ri ngat'i ne til'ta ri thiza.

Y nu'a 'bestho bi 'yø'ta njabu. Nepu ra enxε bi 'ñembabi:

—Pat'a ri pat'i ne maha.

⁹ Nu'bú ra cu Pedro bi bøni bi dæna ra enxε, nixi mi paði gue xi majuani xqui 'yø'ta njabu ra enxε ngue'a mi hu rá mai'a gue mi 'ui'tha. ¹⁰ Ne bi thogui'u habu mi 'ba ya madi soldado, nepu bi thogui habu mi 'ba rá ñoho ra hmunts'a soldado, ne 'bestho bi zønga ja ra danga gosthi dega bøjá nú'a mi ja de thi ja ra 'ñu. Y nú'a ra gosthi'a bi xoguisse. Nepu bi bøni'u pa ja ra 'ñu. Y de guehni bi 'ño 'na tui'u, nepu 'bestho ra ora'a ra enxε bi 'uegue de ra cu Pedro. ¹¹ Nu'bú ra cu Pedro ya bi gu rá mfeni, ne bi 'ñense:

—Nubyá ha dí paði gue xi majuani Ajuá xpá mehni rá enxε pa bi ñangagui de yá 'yε ra Erode ne de gatho nú'u mi ne xa 'yøtcagui ya xodyo.

¹² De mi beni njabu ra cu Pedro bi gu ra 'ñu bi ma pa ja rá ngu ra nju Maria nú'a rá naña ra cu Xuua, nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. Ne ja mi 'bahni ndunthi ya gamfri mi apabi Ajuá por gue'a. ¹³ Nepu nu'a bi gant'a

ra gosthi, ne 'nara nxutsi mrá thuhu ra Rode bi ma ja ra gosthi pa da nu to'o mri gant'i. ¹⁴ Y nú'a ra nxutsi 'bestho bi bātua rá noya gue go mi gue'a ra cu Pedro. Pe co ra johya mi pē'tsi himbi xocua ra gosthi. Bi nest'ihí bá xipabi nú'u ma'ra ya gamfriegue ya mi 'bahni ra cu Pedro ja ra gosthi. ¹⁵ Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—¡Xcá 'bε ri mfeni!

Pe nu'á xi mi zedi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Hangué nu'ú bi 'ñembabi:

—Hingo gue'a, zai go di gue'a rá εnxε Ajuá nú'a su'a.

¹⁶ Pe nura cu Pedro himi tsaya mi gant'a ra gosthi. Ne de mi xoca ra gosthi'u bi hyandi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Nepu nu'ú xi bi ntsu.

¹⁷ Pe ra cu Pedro mi utua ra seña co rá 'yε gue da go'ta yá ne, ne bi metuabi gue Ajuá xqui pønga ja ra fadi. Nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—Xiphu ra cu Cobo ne gatho ma'ra ya cu hanja bi za duá pønga ja ra fadi.

Y nu'á 'bestho bi ma de guehni pa ja ma'na ra hnini.

¹⁸ Y nurá hyax'a xi mi tu yá mui ya soldado y himi pā te da beni, gue'a himi pādi te xqui nja co ra cu Pedro. ¹⁹ Nepu ra ndā Erode bi manda da yopa thoni'a, pe himbi za bi ts'udi. Hangué nura ndā Erode bi xacua ra uenda nú'u ya nsufadi, nepu bi manda da tho'u. Nepu nu'á bi bønga de guehni Judea, bi ma bá 'bu ja ra hnini Cesarea.

Ra ndā Erode bi du

²⁰ Ra ndā Erode xi mri utsa ya me Tiro ne ya me Sidó. Pe nuya mengu de guehni bi go 'nara cohi pa da ma da c'a'tsa ra Erode, pe 'mε'to bi gu'tuabi ra Blasto nú'a mi supa rá hudi, pa nú'á da zofo ra Erode pa da za da ñaui'u, pa njabu da bantebi gue ya hinda ntuhni'a con gue'u. Bi 'yø't'e njabu ngue'a ra Erode mi ja rá nsu pa da umba nsεqui ya me Sidó ne ya me Tiro da ts'ocui te da zi'u ja yá hai. ²¹ Hangué 'nara pa ra Erode bi zohna ya me Tiro ne Sidó, y nú'a ra pa'a xqui nhye dega ndā, bi hñudi ja ra hudi habu mi ja ra ts'utbi ne bi mudi bi zofo'u. ²² Nepu nú'u ya ja'i xqui munts'ni xi mi thø ya hmafi mi ena:

—¡Núni dí øhu ñā, go 'nara zidada, hingrá ja'i!

²³ Nura ora'a 'nará εnxε Ajuá bi japi bi hñenga ra Erode ngue'a hinxqui umba rá nsu Ajuá pa da ñā njabu, ngue'a nu'á xqui guse ra ts'edi. Hangué ra Erode bi zu 'nara ts'ohñeni nú'a bi yu 'raya zu'ue mbo rá mui, ne 'bestho bi du.

²⁴ Ha nuya pa'u bi 'ño bi ntunga rá noya Ajuá habu'raza ya hnini.

²⁵ De mi ua yá 'befi ra cu Berhna co ra cu Saulo nuni Jerusale bi bøni pa bi menga Antioquía, ne bá 'ñoui ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Marco.

13

Ra apostol Berhna ne ra apostol Saulo bi mudi bi 'ño bi

mamba rá noya Ajuá

¹ Mbi 'b_u ja ra nija nuni Antioquia 'rayá 'mɛhni Ajuá ne 'raya xahnate, ra cu Berhna ne ra cu Simu nú'á xqui thu'mbabi nehe ra Negro, ne ra cu Lucio nú'á mrá me Cirene, ne ra cu Saulo, ne ra cu Manaén nú'á bi teui mahyεgui ra ndá Erode. ² 'Nara pa xqui munts'i mi xɔcambeni Ajuá ne xqui ayuna. Nep_u ra Māca Ndāhi bi 'ñembabi'ɥ:

—'Uegaguih_u ra Berhna ne ra Saulo pa da mε nú'á ra 'bɛfi stá umbi.

³ Nu'bú ya cu bi ayuna ne bi 'yapa Ajuá po ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne bi hñu'tsua yá 'yɛ'ɥ, nep_u bi 'ñehui'ɥ.

Ya apostol bi mamba rá noya Ajuá nuni Chipre

⁴ Nu'bú ra cu Berhna ne ra cu Saulo xqui mehna ra Māca Ndāhi da mε rá 'bɛfi Ajuá ne bi zits'i pa bi ma ja ra hnini Seleucia, ne de guehni bi ma co ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja 'nara zi hai rá thuhu Chipre bí o madetho de ja ra ndehe.

⁵ Nu mi zɔnga de guehni ja ra hnini Salamina ja rá hyo ra ndehe bi madi bi mamba rá noya Ajuá mbo ja yá nija yá mixodyoui. Ne mi 'ñoui'ɥ ra cu Xuua mi faste nehe. ⁶ Y de ya xqui 'ranga gatho maxɔgue ra hai de Chipre bi z_u ma'na ra zi t'uca hnini mrá thuhu Pafos ja rá hyo ra ndehe. Ne de guehni bi nthɛui 'nara xodyo mrá thuhu ra Barjesu mrá 'ñete ne mi 'ñet'a badi de Ajuá. ⁷ Nú'á nzantho mri

'ñoui ra ndá Sergio Paulo nú'á xi mrá nimfeni. Nep_u nú'á ra ndá bi zohna ra cu Berhna ne ra cu Saulo ngue'á mi ne da 'yɔtua rá noya Ajuá. ⁸ Ne nú'á ra 'ñete'á mi t'embi nehe ra Ēlima rí bɔni da 'ñena 'ñete, nú'á bi nɔ'tua ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne mi ne da hñacuahmā ra ndá pa hinda gamfri bi nú'á mi udi'ɥ. ⁹ Nu'bú ra cu Saulo nú'á xa thu'mbi nehe ra Paulo, mi hampa rá ts'edi ra Māca Ndāhi ne xi bi n'ɥta nú'á ra 'ñete, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—iNu'i 'nagrá 'yɥ'tate ne 'nagrá c'uamba, rá t'ɥ'i ra ts'ondāhi grí ɥtsa gatho nú'á xá hño! ¿Hanja xi guí ts'ocua yá mfeni nú'ɥ ne da gamfri Ajuá? ¹¹ Nubyá Ajuá ma da castiga'i. Ma gui ngoda pa ndunthi ya pa, nixi da za gui hyanda ra hyadi.

'Bestho ra ora'á bi go'mba yá da 'nara 'bɛxuui, himbi za bi hyandi. Nep_u mi honi to'o da guhni ngue'á ya himi tsa da hyandi. ¹² Nu'bú nú'á ra ndá nu mi hyanda nú'á bi nja, bi gamfri Ajuá ngue'á xi bi ho nú'á bi 'yɔde de ra Zidada.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi 'ño ja ra hnini Antioquia de Pisidia

¹³ Ra cu Pablo co nú'ɥ ma'ra mi 'ñoui bi g_u ra motsa de guehni Pafos pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja ra hnini Perge de ja ra hai Panfilia. Pe nura cu Xuua bi 'uegue de gue'ɥ, bi menga pa Jerusale. ¹⁴ Nep_u de guehni Perge bi g_u yá 'ñu bi ma'ɥ pa ja ra hnini Antioquia nú'á bí ja ja ra hai

Pisidia, ne bi 'muhni 'raya pa. Ne nú'a ra pa dega tsaya bi yut'a ja yá nija yá mixodyou ne bi hñudini'u. ¹⁵ Nepu de mi uadi bi the'ta ra Maça T'ofó nú'a xa 'yofo ra Moise ne nú'u xa 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá, nu'bú ya ndá de ra nija bi zohna ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi 'ñembabi:

—Zi cuhu, 'bu guí ne te gui xiphu ya ja'i pa gui zofohu, da za gui xiphubyá.

¹⁶ Nu'bú ra cu Pablo bi 'mai ne bi 'ñu ra seña co rá 'ye pa hinto da ña ne bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá me Israelhu, ne gatho'ihu guí tsuhu Ajuá, 'yøhu núna ma ga xi'ahu.

¹⁷ Nu Ajuá nú'a ri xøcambeni ma ja'ihu ya me Israel bi huahna nú'u ndu ma dadahu pa bi japi'u, ne bá nxandi nuni Egipto de mi 'buhni ngu myá nzøhø'u. Nepu Ajuá co rá dangá ts'edi bá pøni'u de nú'a ra hai'a. ¹⁸ Ne bi zetua yá nts'o'mui de guehni ja ra mbonthi ngu ñote njeya.

¹⁹ Nepu Ajuá bi huata yoto ya hnini de nuni ja ra hai Canaán, pa go bi t'umba nú'u ndu ma dadahu pa ja bi 'muhni'u. ²⁰ De guehni Ajuá bi hñuxa ya nzaya pa bi manda'u ngu goho nthebe made ya jeya, asta bi 'mui ra badi Samue pa bi sigui bi manda nehe'a. ²¹ Nepu nu'ú bi 'yadi 'nayá ndá pa da ndá de gue'u. Y Ajuá bi umba ra Sau pa bi ndá ñote njeya, nú'a mrá t'u ra Cis, mi gue'a 'nara 'ñøhø desde yá t'u ra Benjami.

²² Y 'mefa Ajuá bi zica ra Sau dega ndá, pa go bi hñuxa ra

Davi. Ne bi ma de gue'a bi 'ñena: “Nuni ra Davi rá t'u ra Isai, guehni stá hopa rá 'mui, ne ma da 'yøtca gatho nú'a ma pahaga.” ²³ Y de ja yá t'u ra Davi bá ehe ra Jesu. Y nú'a ra Jesu go gue'a xqui hñuxa Ajuá pa da pøhø ya ja'i de Israel ngue'a njabu xqui ñagui. ²⁴ Ne ante da mata rá 'befi ra Jesu, nura Xuua mi zofo gatho ya ja'i de Israel gue da ñobri ne da nxistehe. ²⁵ Ne de ya mi ma da ua rá 'befi ra Xuua bi 'ñena: “Nuga hingo gueque ngu guí beñhu gue go gueque nú'a xi guí tømhu. Pe 'mefa de gueque xa 'ñepu ma'na nú'a to'o ma'na ja ndunthi rá nsu de gueque, nú'a hindí 'ñepcagui nixi ga xo'tua yá thiza.”

²⁶ Zi cuhu, nú'ahu yá ja'i'ihu ra Abrá, ne nú'ahu guí tsuhu Ajuá, pa gue'ahu xpá 'behni nuna ra noya pa gui mpøhøhu. ²⁷ Nuya me Jerusale ne yá ndá'u himi padi'u to'o gue'a ra Jesu, y nixi mi tso yá mfeni'u te 'be'a mi ne da ma nú'u ya noya bi 'yofo maya'bu yá 'mehni Ajuá, masque mi he'ti'u nú'a ra pa dega tsaya. Hangué nu'ú bi 'ye'mbi pa da hyo pa bi njabu ngu nú'a xqui manga maya'bu yá 'mehni Ajuá. ²⁸ Ne masque hinhya'mu bi zutua 'nara ts'oqui xqui 'yøt'e'a pa xa za xa hyohma, pe nu'ú bi 'yapa ra Pilato pa da manda'a da tho. ²⁹ Ne bi uadi bi 'yø'tuabi'u gatho ngu nú'a xqui 'yofo yá 'mehni Ajuá ja ra Maça T'ofó, nepu bi ja'ma de ja ra pont'i pa bá

t'agui. ³⁰ Pe nu Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du. ³¹ Ne nú'u to'o xqui 'ñoui de Galilea pa Jerusale, go gue'u bi hyandi ndunthi ya pa 'mefa de xqui yopa nte. Ne nubya go gue'u ri damajuani de gue'a ja ya ja'i.

³² Hangué nuje dí xi'ahe ra hoga noya gue Ajuá ya bi 'yøt'e nú'a xqui ña'tua ndu ma dadahú. ³³ Y nú'a xqui ña'tuabi'u go bi 'racjü nújü dyá batsihú de ndu ma dadahú, ngue'a bi japi da yopa nte ra Zidada Jesu de ja ra du, ngu xa nt'ofó ja rá ñoho ra Salmo ne ena njaua: "Nu'i go gue'e ma T'u'i, ne nubya ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri dadagui."

³⁴ Ajuá xqui ma gue mi ma da japi da yopa nte de ra du, ne nurá ndo'yo'a hinda 'ya ja ra hai. Hangué bi mąnga njaua ja ra Maça T'ofó: "Ga 'ra'ahú gatho nú'u ya japi stí ña'tua ra Davi." ³⁵ Nehe ja ma'na ra Salmo bi 'ñenga njaua ra Davi: "Stá pađi gue nu'i hingui ma gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmaça 'begogui." ³⁶ Xi majuani ra Davi bi 'yøt'ua rá paha Ajuá de nú'u ya pa bi nte'a ne mi pəpabi nuyá ja'i'a. Nepü bi du ne bi t'agui, ha nurá ndo'yo bi 'ya ja ra hai ngu gatho nú'u ma'ra ndu ma dadahú. ³⁷ Pe nura Zidada Jesu himbi 'ya rá ndo'yo ja ra hai, ngue'a Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du. ³⁸ Hangué zi cuhú, dá zo ri mfenihú núna dí xi'a'ihú, gue por gue'a da za gui tsuhú ra pumbate de

ri ts'oquihú. ³⁹ Nurá ley ra Moise himi tsa ja da ts'uhni ra pumbate, pe nubya gatho nú'u to'o camfri ra Zidada Jesu, ya xra pumbabi yá ts'oqui. ⁴⁰ Hangué nubya jamasuhú pa hinda z'u'ahú nú'a xa mąnga yá 'mehni Ajuá ne bi 'ñena njaua:

⁴¹ Nú'ahú gui øtbuhlathohú, 'yøhú. Ma gui 'yøhú nú'a ma ga øt'e co ma ts'edi, pe ma gui 'mēdihú.

Ngue'a núga drá Ajuá ma ga øt'a 'nara dąnga t'øt'e de nú'u ya pa gri 'buhú, pe nu sta si'ahú, hingui ma gui camfrihú.

⁴² Y nu mi uadi bi mąnga njabú ra cu Pablo, bi bənga de ja yá nija ya xodyo mahyēgui co nú'u mri 'ñoui. Y mi 'buhni 'ra himyá xodyo, ne bi bantebi ra cu Pablo da gohi pa ma'na ra pa dega tsaya pa da yopa zofó'u ma'na'qui.

⁴³ Ne mi ua ra hmunts'i ja ra nija, ndunthi ya xodyo ne ndunthi ma'ra ya ja'i nú'u xqui demba yá jamfri ya xodyo, bi gamfri nú'a bi xipabi ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi mēui. Ne nu'ú bi xipi gue mahyoni da zedi yá jamfri ne da sigui da 'mú ja rá hñoja'i Ajuá.

⁴⁴ Y rá hñato'a ra pa dega tsaya bi munts'a maxøgue nú'a ra hnini'a pa da 'yøtua rá noya Ajuá. ⁴⁵ Pe nu mi hyanda ya xodyo gue xi mi ndunthi ya ja'i, xi bi bø yá cue ngue'a mi ne da nseh'e'u, ne bi madi bi ma gue nú'a mi mąnga ra cu Pablo hinga

14

majuani, ne bi ñama'ñu'u de gue'a. ⁴⁶ Hangué nura cu Pablo ne ra cu Berhna mi ña con gatho ra ts'edi ne bi 'ñembi:

—Rá mudi dá xi'ahe rá noya Ajuá nú'ahu gyá xodyohu ngue'a mahyoni njabu. Pe hingá ne gá camfrihu, ne guí mansehu gue hindí 'ñep'ahu ra te pa nzantho. Hangué nubyá ma ga zofhe nú'u hingyá xodyo. ⁴⁷ Ngue'a njabu bi 'bepcahe Ajuá bi 'ñenje:

Stá hux'a'ihu ngu 'nara ñot'i pa gui yo'tuahú yá mfeni gatho ya ja'i, ne pa gui mañhu ra noya dega pøhøte haburaza maxøgue de ra ximhai.

⁴⁸ Nu mi 'yøde njabu nú'u himyá xodyo xi bi johya ne bi mudi bi mañ'u gue rá noya Ajuá xá hño, ne bi gamfri gatho nú'u xqui thahni pa da me'tsa ra te pa nzantho. ⁴⁹ Ne bi mudi bi hmamba rá noya Ajuá maxøgue ja nú'a ra hai'a.

⁵⁰ Pe nuya xodyo bi 'ñu'tiui ya ndá de ra hnini co ya 'behña nú'u xi ya 'yonija, pa da t'utsa ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne da juui de nú'a ra hnini'a.

⁵¹ Nu'bú ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi huat'a ra hai nú'a mi tu ja yá thiza, gue'a 'nara seña gue ya hinda ma da ñaui ya ja'i de guehni ne hinda ma da dadi de gue'u ngue'a nu'á himbi ne bi gamfri Ajuá. Nepu nu'á bi ma pa ja ra hnini Iconio. ⁵² Pe nuya gamfri xqui gohini xi mi johya'u ne mi hampa rá ts'edi ra Maca Ndahi.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mamba rá noya Ajuá nuni Iconio

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi zonga ja ra hnini Iconio, nepu bi yat'a ja yá nija yá mixodyoui pa bi zofu ya ja'i de rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Ne ndunthi de gue'u bi gamfri, ngu ya xodyo ngu nú'u himyá xodyo.

² Pe nú'u ya xodyo himbi ne bi gamfri bi 'yu'ta nú'u himyá xodyo pa da bengá ya ts'omfeni de nú'u ya cu.

³ Hangué ra cu Pablo co ra cu Berhna bi gohni ndunthi ya pa, ne himi tsu da mamba rá noya Ajuá ngue'a mi camfri gue Ajuá mi fats'i'u. Ne nu Ajuá mi umbabi'u ra ts'edi pa da 'yøt'a ya nt'udi ne ya danga t'øt'e de ja yá thandi ya ja'i pa da gamfri'u gue nú'a mi mañ'u go gue'a majuani. ⁴ Pe nuya mengu de guehni xqui hyegue, 'ra mri dena ya xodyo ha nu ma'ra mri dena ya apostol. ⁵ Nepu 'raya xodyo ne 'ra de nú'u himyá xodyo bi 'ñu'ti'u co ya ndá de ra hnini pa da 'yø'tua ra nts'o'mui ya apostol ne da c'ahni co ya do. ⁶ Pe nura cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'yøde de nú'a mi ma da t'ø'tua'u, hangué bi 'bat'i ne bi ma pa ja ra hnini Listra ne Derbe, ya hnini de ja ra hai Licaonia. Ne bi thexa ja gatho nú'a ra hai'a. ⁷ Ne ja mi mambani rá noya Ajuá.

Ya me Listra bi c'ahna ra apostol Pablo co ya do

8 Nuni ja ra hnini Listra mi 'b_u 'nara 'ñøhø himi tsa da 'ño ngue'a desde mi 'm_{ai} ya mi njab_u, ne hinhya'm_u xqui 'ño, ha mi huhnitho.

9 Nura 'ñøhø'a bi 'yøde nú'a mi m_{anga} ra cu Pablo. Nep_u ra cu Pablo bi n_u'ti ne bi b_{adi} gue mi ja rá jamfri pa da ñ_{ani}.

10 Hangue nura cu Pablo bi 'ñembabi nts'edi:

—'Bai manju_{an}tho.

Y nura 'ñøhø'a 'bestho ra ora'a bi 'yenga ra sagui bi 'mai ne bi 'ño. 11 Nep_u ndunthi ya ja'i de guehni bi hyanda nú'a xqui 'yøt'a ra cu Pablo, ne bi m_{anga} nts'edi de yá hñ_aqui de Licaonia bi 'ñena:

—¡Ma aju_{ah}u xa mp_{anga} ja'i ne xuá 'ñehe pa ja ra ximhai, xiy_u 'bahni!

12 Hangue ra cu Berhna bi t'embabi gue go mi gue'a ra zidada Jupite, ha nura cu Pablo ra zidada Mercurio ngue'a nú'a go gue'a mi ñ_a'a. Ngue'a mi gue'u yá thuhu yá aju_a ya me Licaonia. 13 Nep_u nura macj_a bá tsi ya nd_{am}fri ne bá h_a ya thødri pa ja rá nija ra Jupite nú'a mi ja ja ra gosthi hnini, ne ja bi munts'ini co ndunthi ya ja'i pa da nsunda'u ya apostol, ne mi ne da hyopa ya nd_{am}fri dega hñ_a'ti. 14 Pe nu mi b_{adi} njab_u ya apostol bi d_{anga} yá dutu co ra dum_{ai} ngue'a hingo rí 'ñepi da t'ø'tuabi'u njab_u. Ne bi y_{ut}'a ja ra hmuntsja'i ne bi 'ñena njaua:

15 —¿Hanja guí øth_u njab_u? Nuje dyá ja'ihe ngu'ah_u. Nuje stá ehehe pa ga xi'ah_e gue

nuya c'oi grí nsundah_u hinte ri muui, hangue mahyoni gui 'uegueh_u de gue'u pa gui p_ep_hu Aju_a nú'a te, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja.

16 Maya'b_u nu'a mi hopta ya ja'i da 'yøt'a gatho nú'a go mi beni'u. 17 Pe nz_{an}tho xa 'ñutuabi'u tengu rá 'm_{ai}'a ngue'a xa 'yø'tuabi ya hño, ngue'a go gue'a p_ehna ra 'ye ne ya hoga sofo, ne 'racj_u te ga tsih_u, ne hubga ma m_{ui}h_u pa ga johyah_u.

18 Pe masque ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi xipa ya ja'i njab_u pa hinda hyopa ya nd_{am}fri nú'a ma xa t'umbi'u dega hñ_a'ti, pe xmá hñ_ei pa da hñ_acuabi'u.

19 Ra ora'a bi zøhø 'raya xodyo xqui 'ñehe de ra hnini Antioquía ne Iconio. Nú'a bi 'y_u'ta ya ja'i pa bi c'ahna ra cu Pablo co ya do. Nep_u bi gat'i'u bi pønga de ja ra hnini pa bá føte ngue'a mi hu yá m_{ai}'u gue ya xqui du. 20 Y nu de ya xqui munts'a ya gamfri hab_u mi 'benga ra cu Pablo, nú'a ra ora'a bi 'mai ne bi yopa y_{ut}'a ja ra hnini. Nep_u rá hyax'a bi m_eui ra cu Berhna pa ja ra hnini Derbe.

21 Ne ja bá m_{amb}ani'u rá noya Aju_a nehe, ne ndunthi ya mengu de guehni bi gamfri. Nep_u bi mengui pa bi ma Listra, ne bi 'ranga Iconio, nep_u bi ma Antioquía. 22 De nú'u ya hnini'u bi japi da zedi yá jamfri nú'u ya gamfri mi 'b_uhni, bi xipi gue hinda 'uegue de yá jamfri, ne bi xipi gue mahyoni da zeta

ya nt'utsate ne ya ts'othogui pa da hyandua rá nsunda Ajuá. ²³ Ne bi thahna 'raya cu pa da ndá cada 'nara nija de nuya ya hnini hab_u xqui 'rani. Nep_u bi 'yapabi Ajuá ne bi ayuna, ne nú'_u to'o xqui thahni pa da ndá bi 'yent'ua ja yá 'yε Ajuá nú'a to'o xqui gamfri'_u.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mengui pa ja ra hai Antioquía de Siria

²⁴ Nep_u bi thogui bi ma ja ra hai Pisidia ne bi zōñ'_u ja ra hai Pamfilia. ²⁵ Nep_u nu'_u bi mamba rá noya Ajuá ja ra hnini Perge, nep_u de guehni bi ma'_u ja ra hnini Atalia. ²⁶ Ne de guehni bi g_u'_u ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi menga Antioquía nuni hab_u xqui t'ent'ua yá 'yε Ajuá pa bi mε nú'a ra 'bεfi xqui t'umbi'_u ne ya bi uadi. ²⁷ Ne nu mi zōni bi munts'a mahyεgui con gatho ya gamfri ne bi xipabi'_u gatho nú'a xqui 'yōt'e co rá ts'εdi Ajuá. Ne bi xipi gue Ajuá bi mats'i pa bi zofo nehe nú'_u himyá xodyo, ne bi xocua yá mfeni'_u pa bi za bi gamfri'_u ra Zidada Jesu nehe. ²⁸ Nep_u ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'māhni ndunthi ya pa co ya gamfri de guehni.

15

Ya ndá de ya gamfri bi munts'a Jerusale

¹ De nú'_u ya pa'_u 'raya cu xqui 'ñehe de ra hai Judea pa ja ra hnini Antioquía bi mēdi bi xipa gatho ya cu gue

pa da mpøhø'_u mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña xqui mąnga ra Moise da thu'tsua gatho ya xodyo nú'_u dya 'ñøhø. ² Nu'bú' ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoyai'_u ndunthi. Hangue bi thahna ra cu Pablo ne ra cu Berhna ne ma'ra ya cu pa da ma pa Jerusale da c'a'tsa ya apostol ne ya ndá de ra nija de guehni, pa da ñāui'_u de nú'a ra seña'a.

³ Nep_u ya gamfri de ra nija Antioquía bi 'ñehui nú'_u ya cu. Ne dega 'ñu bi 'ranga ja ra hai Fenicia ne Nsamaria, ne bi xipa ya cu gue nú'_u himyá xodyo ya xqui hyεp_u yá ndaxjua jamfri ne ya xqui gamfri bi rá noya Ajuá nehe. Nu'bú' gatho ya cu xi mri johya ndunthi.

⁴ Ne nu mi zōnga Jerusale, nuya apostol de guehni ne ya ndá de ra nija co ma'ra ya cu mi 'būhni bi umba'_u 'nara hoga 'ñehe. Ne ra apostol Pablo ne nú'_u to'o mi 'ñoui bi xipabi'_u gatho nú'a xqui 'yōt'e co rá mfats'i Ajuá. ⁵ Pe 'raya fariseo mi 'būhni nú'_u ya xqui gamfri, bi 'mai ne bi 'ñena:

—Mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña gatho ya gamfri masque hinyá xodyo, ne dra 'bεpabi da 'yōt'a gatho nú'a mąnga rá ley ra Moise.

⁶ Nep_u ya apostol ne ya ndá de ra nija bi munts'i'_u pa da ñā'_u de rá ley ra Moise ne de nú'a ra seña, ua mahyoni da t'ōt'e pa da mpøhø 'na. ⁷ Nep_u de ya xqui ñā'_u ndunthi, ra

apostol Pedro bi 'mai ne bi 'ñena:

—Zi cuh_u, ngu guí pasc_hu ya øt'a ndunthi ya pa Aju_a bi huancagui pa dá umba ra hoga nt'øde de ra mpøhø nú_u hingyá xodyo pa bi gamfri'_u nehe. ⁸ Ne Aju_a nú_a to'o patca gatho ma mfenih_u bi 'ñudi gue mi ja yá jamfri'_u, ngue'_a bi umba ra Maça Nda_hi'_u njab_u ngu bi 'racj_u nehe. ⁹ Njab_u stá pah_u gue Aju_a handgaguih_u gue dí mahyεguih_u con gue'_u, ngue'_a nu'_a bi x_ucua yá mfeni ngue'_a bi gamfribi rá noya'_a. ¹⁰ Nu'_bú ¿hanja hinguí ne guí camfrih_u nú_a xa 'yøt'a Aju_a? ¿Hanja guí japh_u ya cu da 'yøt'a nú_a himbi za dá øth_u, ne nixi ndu ma dadah_u himbi za bi 'yøt'e'? ¹¹ Hingui tsa ga øth_u njab_u. Nujá dí camfrih_u gue stá mpøhøh_u po rá hñojá'i ra Zidada Jesucristo, y njab_u xa mpøhø'_u nehe.

¹² Nep_u mi uadi bi mąnga ra cu Pedro njab_u, bi go'ta yá ne gatho pa da 'yøde nú_a mi ma ra cu Berhna ne ra cu Pablo. Nu'_u bi ma de gatho ya nt'udi ne ya dąnga t'øt'e xqui 'yøt'ua_ubi Aju_a nú_u himyá xodyo por gue'_u. ¹³ Y de mi uadi bi ñ_a'_u bi 'ñenga ra cu Cobo:

—Zi cuh_u, 'yøh_u nú_a ma ga mąngá. ¹⁴ Ra cu Pedro ya bi xicj_u hanja Aju_a xqui mudi xqui japa nú_u hingyá xodyo ne go xqui huahna 'ra de gue'_u pa nehe'_u drá hnini'_a. ¹⁵ Hangué bi njab_u ngu nú_a xqui 'yofo 'nará 'mehni Aju_a ne bi 'ñena:

¹⁶ 'Mefa de guehna ma ga japi da yopa nja rá hmanda ra nd_a Davi masque ya xa du,

ne masque ya xa nhuati ma da yopa nja ngu rá mudi.

¹⁷ Pa njab_u gatho ma'ra ya hnini da hyongagui,

ne gatho'_u da xøcambenigui ma thuhu.

¹⁸ Njab_u bi 'ñena Aju_a nú_a to'o xa 'yøt'a nuya ya t'øt'e nú_u bi 'ñudi maya'b_u.

¹⁹ Hangué ringue'_a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga xaxh_u nú_u hingyá xodyo nú_u xa hyεp_u yá ndaxjua jamfri ne xa gamfri Aju_a. ²⁰ Hø_nse mahyoni ga opabih_u pa ga haçuah_u hinda zipa yá ngø ya mbo'oni nú_u xa hñ_a'tua ya c'oi. Nehe ga oph_u gue hinda hñuxui 'nara 'bεhñ_a nú_a hingue xi rá 'bεhñ_a, ne hinda zipa yá ngø nú_u ya mbo'oni hinxra 'bømba yá ji. Nehe ga xiph_u gue hingui ho da zipa yá ji ya mbo'oni. ²¹ Nuga dí beni ga xiph_u njab_u ngue'_a desde ya'b_u 'b_ui to'o he'tuabi rá ley ra Moise tat'a pa dega tsaya ja gatho ya hnini.

²² Hangué nuya apostol ne nú_u ya nd_a de ra ni_a ne gatho ya gamfri bi beñ'_u gue xá hño da huahna 'raya cu pa da mehna Antioquí_a co ra cu Pablo ne ra cu Berhna. Ne bri thahna yoho ya dąnga cu, ra cu Juda nú_a xqui thu'mbabi nehe ra Barsabá, ne ra cu Sila. ²³ Ne bi umbabi'_u 'nara he'mi

pa da hñá'tsua ya cu nuni Antioquía habu mi ena:

“Núje dyá apostolhe ne núje dyá ndahe de ra nija, ne gatho ya cu de guecua Jerusale, dí pen'ahebú ra nzengua nú'ahú ma cu'ithe hingyá xodyohú guí 'buhábú Antioquía, ne nú'ahú guí 'buhábú ja ra hai Siria ne Cilicia. ²⁴ Stá pahe gue 'raya cu de guecua xa ma xqui mabú nsingue ma nsequihe, ne xpá xax'ahú, y co nú'ú yá noya xa xi'ahú'ú xa ts'oc'a ri mfenihú. Xa xi'ahú gue mahyoni guí 'yøthú nú'a ra seña xqui mąnga ra Moise, ne mahyoni guí 'yøthú gatho nú'a bi mañ'a ja ra ley. ²⁵ Hangué nuje dá beñhe xá hño ga huañhe 'raya cu de guecje pa ga peñhebú da ma da c'a'ts'ahú pa da meui mahyegui ma zi cuhú ra Berhna ne ra Pablo. ²⁶ Nuyú ri yoho xa hñuxa yá te pa da mamba rá noya ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ²⁷ Hangué stá pen'ahebú ra cu Juda ne ra cu Sila, y nú'ú go ma da xi'asehú nehe núna dí xi'ahe. ²⁸ Ra Maça Ndañi, necaguihe stá beñhe gue xá hño hinga 'bep'ahe ndunthi ya hmanda, hønse ga 'bep'ahe guí 'yøthú nú'a xi mahyoni. ²⁹ Hangué oxqui ma guí tsiphú yá ngø ya mbo'oni nú'ú xa hñá'tua ya c'oi, ne oxqui ma guí tsiphú yá ji ya mbo'oni, ne oxqui ma guí tsiphú yá ngø ya mbo'oni nú'ú hinxra 'bømba yá ji, nixi guí hñuxhú 'nara 'beshñá nú'a hingue xi ri 'beshñahú. 'Bú

gui jamasuhú hingui øthú nuya t'øt'e dí xi'ahú, nu'bú guí 'buhú xá hño. Nsøct'a ndí ne ga xi'ahe. Nubyá Ajuá da max'ahú.”

³⁰ Nepú nú'ú to'o xqui 'beshni bi ma pa Antioquía. Ne mi zøñ'ú bi munts'a gatho ya gamfri ne nu'ú bri dapabi ra he'mi. ³¹ Y nu mi uadi bi hñe'ti'ú, xi bi johya co nú'a ra dąnga humái xqui 'bempabi. ³² Ra cu Juda ne ra cu Sila myá 'mehni Ajuá nehe, ne mi ñá'ú co rá ts'edi'a, hangue bi zofø ya cu ne bi nupa yá mfeni'ú pa da ze yá jamfri. ³³ Ne bi gohni ndunthi ya pa con gue'ú. Nepú 'mefa ya cu me Antioquía bi 'ñedi co 'nara hmąte pa da menjhma pa Jerusale habú xqui 'beshni. ³⁴ Pe nura cu Sila bi beni gue ja da gohni'a nuni Antioquía. ³⁵ Nehe ra cu Pablo ne ra cu Berhna ja bi gohni nehe'ú, ne mi udi ra hoga nt'øde de rá noya Ajuá co ma'ra ya cu de guehni mi mfax'ú.

Ra apostol Pablo bi yopa 'ño ma'na'qui bi mamba rá noya Ajuá

³⁶ Nepú xqui tho 'raya pa, ra cu Pablo bi 'ñembabi ra cu Berhna:

—Maha ma'na'qui, ma ga c'a'tshú ya cu gatho nú'ú ya hnini habú dá mamfu rá noya Ajuá pa ga nuhú te gra ma'ú.

³⁷ Ra cu Berhna mi nehma xa zixa ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. ³⁸ Pe ra cu Pablo bi 'ñena gue hinxá hño da zits'i'a ngue'a 'nara pa mri 'ñoui bi 'ueguese de guehni Panfilia, ne ya

himbi ne bi mɛui'ɥ da mamba rá noya Ajuá. ³⁹ Y por gue'a ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoya'ɥ, nepɥ bi beni gue ma'na xá hño da ma 'ra 'nambɥ. Hangué nura cu Berhna bi zixa ra cu Marco, ne bi mɛui ja ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Chipre. ⁴⁰ Ha nura cu Pablo bi huahna ra cu Sila pa da mɛui. Ne nuya cu de guehni Antioquía bi 'yɛnt'uabi'ɥ ja yá 'yɛ Ajuá. ⁴¹ Nepɥ bi gɥ yá 'ñu bi ma'ɥ pa ja ra hai Siria ne bi 'ranga Cilicia, ne mi nupa yá mfeni ya cu mbi 'bɥi de guehni pa da zɛdi yá jamfri.

16

Ra Timoteo bi mɛui ra Pablo ne ra Sila

¹ De mi zɔnga ra cu Pablo co ra cu Sila ja ra hnini Derbe, de guehni bi thogui pa rí ma Listra, y ja bi nthɛuini 'nara gamfri rá thuhu ra Timoteo, nurá naná mrá xodyo ne mrá gamfri'a, y nurá dada mrá me Grecia. ² Ha nuya cu mbi 'bɥi Listra ne Iconio mi ñá xá hño de ra cu Timoteo. ³ Ha nura cu Pablo mi ne da zits'i pa da mɛui'a. Pe 'mɛt'o bi japi da thu'tsua nú'a ra seña mǎnga rá ley ra Moise, pa hinda bɔ yá cuɛ nú'ɥ ya xodyo mi 'bɥhni, ngue'a gatho'ɥ mi pǎdi gue mrá me Grecia rá dada. ⁴ Nepɥ nu'ú bi ma de guehni bi thogui pa ja ma'ra ya hnini, ne mi xipa ya cu nú'ɥ ya noya xqui mehna ya apostol ne ya ndá de ra nija nuni Jerusale pa da 'yɔt'e'ɥ. ⁵ Ne njabɥ ma'na bi te yá

jamfri gatho nú'ɥ ya gamfri de nú'ɥ ya hnini habɥ xqui 'rañ'ɥ. Ne hyastho mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i de rá noya Ajuá, ne mi munts'ini ma'ra ya cu.

Ra apostol Pablo bi hyanda 'nara me Macedonia ngu dega t'i

⁶ De guehni bi thogui'ɥ pa bi ma ja ra hai Frigia ne Galacia, ngue'a ra Mǎca Ndahi himbi hopabi da thogui ja ra hai Asia pa da mamba rá noya Ajuá de guehni. ⁷ Ne bi thogui'ɥ pa bi ma ja ra hai Misia, ne mi ne xa mahmǎ'ɥ pa ja ra hai Bitinia, pe rá Mǎca Ndahi ra Jesu himbi hopi da ma'ɥ. ⁸ Hangué bi thoguitho de guehni Misia pa bi ma ja ra hnini Ntroa. ⁹ Ne mi nxuui ra cu Pablo bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bi hyanda 'nara 'ñøhø mrá me Macedonia, mi 'bahni ne bi 'ñembabi: "Thogui pa Macedonia pa grí faxcaheni." ¹⁰ Ne nu mi hyanda njabɥ ra cu Pablo nú'a ra nt'udi'a ngu dega t'i, 'bestho dá hñocje pa dá mahe ja ra hai Macedonia, núga drá Luca ne ra cu Pablo ne nú'ɥ ma'ra ya cu. Dá pǎhe gue Ajuá mi pɛncahe pa ma grá mǎñheni ra hoga nt'øde de ra mpøhø.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Filipino

¹¹ Hangué dá pøñhe de guehni Ntroa dá juhe ra motsa pa dá 'raxhe ja ra ndehe. Ne dá mahe manjuantho ja ra zi t'ɥca hai rá thuhu Samotracia o madetho

ra ndehe. Nepu rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Neapoli de ra hai Macedonia. ¹² De guehni dá mahe pa Filipino gue'a 'nará hnini ya me Nroma, ne gue'a 'nara danga hnini de ra hai Macedonia. Y ja dá 'buheni 'raya pa. ¹³ Ha ra pa dega tsaya dá pøñhe de ra hnini ne dá mahe ja ra dathe habu xqui nzai ya ja'i da ma dua apabi Ajuá. Ne ja dá huheni habu xqui munts'a 'raya 'bɛhña, ne dá fahé dá xiphe de rá noya Ajuá. ¹⁴ Ne 'na de gue'u mrá thuhu ra Lidia mrá me Tiatira, mi pa ya hoga dutu xqui jat'i dega murado, ne mi xocambeni Ajuá. Bi 'yøde nú'a mi mąnga ra cu Pablo, y Ajuá bi xocua rá mfeni pa bi gamfri. ¹⁵ Ne bi nxistehe'a con gatho ya mengu rá ngu. Nepu bi banteguihe bi 'ñenje:

—'Bu nu'ahu guí hanthu gue xi majuani drá gamfri de ra Zidada Jesu, maha pa ja ra ngu ga 'buhuni.

Ne bi jacje dá 'buheni 'raya pa.

¹⁶ Ne 'nara pa ndrą mahe habu nzantho mi t'apabi Ajuá, de má 'ñu dá nthéhe 'nara nxutsi mrá 'bego ne mi pɛ'tsa 'nara ts'ondahi nú'a mi japi da xipabi te ma suerte mi pɛ'tsa cada 'nara ja'i, y nuyá hmu'a mi taha ndunthi ra boja po nú'a ra 'bɛfi mi pɛfi'a ngue'a nura nxutsi'a mrá badi. ¹⁷ Nepu nu'a bi dengage ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Nuyu ya dameyu go guehyu yá 'bego Ajuá de

mahets'i, ne utua ya ja'i hanja da za da mpøhø.

¹⁸ Ndunthi ya pa bi dengage ne nzantho mi mąnga njabu. Pe ra cu Pablo ya himi ne da 'yøde da mąnga njabu. Hangue bi mpunts'i ne bi zofu nú'a ra ts'ondahi mi pɛ'tsa nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—De rá thuhu ra Zidada Jesucristo dí 'bɛp'a'i gui pøni de gue nuna nxutsina.

Y nura ora'a 'bestho bi bōnga ra ts'ondahi.

¹⁹ Ha nu mi hyanda yá hmu gue ya himi tsa da daga ra boja co rá 'bɛfi nú'a ra nxutsi, bi bø yá cue ne bi gu ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi zi'tsua ya nda ja ra tai. ²⁰ Ne bi zi'tsua ya nzaya ne bi 'ñembabi:

—Nuya ya 'ñøhø go ya xodyo, ne hønse rí 'ñehe pa da japi da nxaxni ma hninihu. ²¹ Ne udi yá nzai nú'u hindi 'ñepi ga øthu ngue'a dyá me Nromahu y dí øhu ja yá 'ye ma ndahu me Nroma.

²² Nu'bá nú'u ya ja'i xqui munts'ini bi bø yá cue con gue'u, nepu ya nda bi manda da 'bøcua yá dutu ne dra fet'i co ya ts'ut'o. ²³ Y mi uadi bi hna'mbabi nts'edi, bi jot'a fadi ne bi sipa ra nsufadi gue da su xá hño. ²⁴ Y mi 'yøde njabu ra nsufadi, bi ca'ta asta xi ra ts'at'a fadi, ne bi ze'mba yá ua ja 'nara danga za habu hingui tsa da xocse'u.

²⁵ Pe ngu made ra xuui ra cu Pablo ne ra cu Sila mi apabi Ajuá ne mi tutuabi ya jahña Ajuá, ne gatho ma'ra ya

'yofadi mi øde'u, ²⁶ mi ðamfri bi nja 'nara ðanga mbimhai, asta mi ñanga yá ua ya jado de ra fadi, ne asta bi xogui gatho ya gosthi fadi, ne bi xot'a gatho ya cadena nú'u mi that'a ya 'yofadi. ²⁷ Ha nura nsufadi bi nuhu bi hyanda ya gosthi fadi gatho mi xogui, hangue bi gũca rá mahuai pa xa hñosehma'a, ngue'a mi hu rá mui gue ya xqui 'bat'a gatho ya 'yofadi. ²⁸ Pe nura cu Pablo bi ma'ti ne bi ñembi:

—Oxqui ma gui hñose. Nuje dí 'buheua gatho.

²⁹ Nepu nura nsufadi bi 'yadi 'nara ñot'i, ne bi yat'i hnest'ihí asta mri huat'i co ra ntsu, ne bá ndandiñahmu ja yá ua ra cu Pablo ne ra cu Sila.

³⁰ Nepu 'bestho bi pøni pa thi ne bi 'yambabi'u bi ñembi:

—'Ñøhøhu, ¿te rá 'be ga øt'e pa ga mpøhø?

³¹ Nu'bu nu'ú bi ñembi:

—Camfri ra Zidada Jesu-cristo pa njabu gui mpøhø nu'i ne gatho ya mengu ri ngu.

³² Nepu ra cu Pablo ne ra cu Sila bi xipa rá noya Ajuá nú'a ra nsufadi ne gatho ya mengu rá ngu. ³³ Y mi nxuitho ra nsufadi bi xucubi'u habu xqui t'umba ya mfei. Nepu nu'á bi nxistehe 'bestho ne gatho ya mengu rá ngu. ³⁴ Ne bi zixa pa ja rá ngu ne bá umbi te bi zi'u. Y nú'a ra nsufadi ne nú'u ya mengu rá ngu xi mri johya ngue'a xqui gamfri'u Ajuá.

³⁵ Nurá hyax'a ya nda bi mehna ya polecia da xipa ra nsufadi gue da hyegui ra cu

Sila ne ra cu Pablo. ³⁶ Hangue ra nsufadi bi ñembabi ra cu Pablo:

—Xuá menca ra noya ya nda ga hec'ahu. Hangue da za gui pøñhu ne gui maha te rá entho.

³⁷ Pe ra cu Pablo bi zofu nú'u to bá ha ra noya pa da thegui'u, ne bi ñembi:

—Hina, ngue'a nuje dyá me Nromahe nehe y dí ohe ja yá 'ye ma ðanga ndahu me Nroma, ne bri fetc'ahe ja yá thandi ya ja'i nsinque bi t'angahe 'nara nt'ani, ne bi jotcaguihe ja ra fadi. Ha nubya go ne da hyegaguihe nsinque to da ðadi. Hinda za. Duá ese'u pa da pøngaguihe de guecua.

³⁸ Nu'bu ya polecia bi ma bá xipa njabu ya nda. Nu'bu nu'ú bi ntsu nu mi ðadi gue myá me Nroma ne mi o ja yá 'ye ra ðanga nda Nroma. ³⁹ Hangue nu'ú bi ma bá apa ra pumbate ra cu Pablo ne ra cu Sila, bi pøni de ra fadi ne bi ðantebi da bøni'u de ja ra hnini. ⁴⁰ Ha nu mi bønga fadi'u bi ma ja rá ngu ra nju Lidia. Ne bá hu'mba yá mui ya cu. Nepu bi ma'u.

17

Ya me Tesalonica bi ñunts'i'u

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Sila bi ma bi 'ranga ja ra hnini Anfipoli ne ja ra hnini Apolonia, ne de guehni bi zønga asta ja ra hnini Tesalonica. Ne ja mi jani 'nará nija ya xodyo.

² Y nuni ra nija'a nú'a ra pa dega tsaya ra cu Pablo ngu xi mrá nzai bi ma bi yat'ini

hñu semana dega tat'a hñato pa mi ntsanoyau ya xodyo.

³ Mi he'ta ra Maça T'ofa ne mi xipabi'ua hanja mi pe'tsi da sufri ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá, ne da du ne da yopa nte. Ne mi embabi:

—Nuna ra Jesu dí xi'ahu go guehna ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda.

⁴ Ne 'ra de ya xodyo bi gamfri ne bi munts'ui ra cu Pablo ne ra cu Sila. Nehe bi gamfri ndunthi ya me Grecia nú'ua mri xocambeni Ajuá, ne ndunthi ya 'behña nú'ua xi myá fadi de ra hnini. ⁵ Hangué xi bi bø yá cue ya xodyo nú'ua himyá gamfri, ne bá munts'a 'raya ts'oja'i mbi 'yo dega dahñei ja ra hnini pa bi 'yuh'ti ne bi japi da ñants'i maxøgue ra hnini. Nepu bi ma'ua ja rá ngu ra cu Jasón pa xa guchmahá ra cu Pablo ne ra cu Sila pa xa 'yent'ua ja yá 'ye ya ja'i. ⁶ Pe nu'ú mi jo'oni, hangué go bri jaca ra cu Jasón co ma'ra ya cu, bi ts'ixa ja ya nda de ra hnini, ne mi mafi nts'edi ya ja'i mi ena:

—Nú'ua ya 'ñøhø to'o xa ts'oca gatho ra ximhai co yá ts'ont'udi ya xa zøcjua nehe. ⁷ Nuna Jasón go guehni xa umba nsequi ja rá ngu. Gathoyu hingué øta ma ndahu Nroma ngue'a nuyú ma gue 'bu ma'na ra nda, ne nú'a ra nda'a rá thuhu ra Jesu, 'na.

⁸ Y nu mi 'yø njabu ya ja'i ne ya nda de ra hnini, xi bi bø yá cue gatho ne mri ñahnitho'ua. ⁹ Pe ra cu Jasón ne nú'ua to'o mri 'ñoui bi 'yadi'ua 'nara fi-ansa pa bi thegui.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Berea

¹⁰ Ne ngu bi nxuui ya cu bi mehna ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi ma ja ra hnini Berea. Ne nu mi zøni de guehni bi yat'a ja yá nija ya xodyo. ¹¹ Y nuya xodyo de guehni Berea xi myá hoja'i'ua, hingué ngu ya me Tesalonica. Co ndunthi ra paha bi gamfri'ua rá noya Ajuá, ne hyastho mi hongá ja ra Maça T'ofa pa da badi ua gue xi majuañi nú'a mi mañ'ua. ¹² Hangué ringue'a ndunthi de gue'ua bi gamfri, ne 'raya me Grecia bi gamfri nehe, nehe ndunthi nú'ua to'o xi myá fadi ngu ya 'behña ngu ya 'ñøhø, gatho bi gamfri'ua. ¹³ Pe nu mi 'yøde ya xodyo me Tesalonica gue ra cu Pablo mi mangua rá noya Ajuá de guehni Berea, bi ma de guehni'ua pa bá u'ta ya ja'i. ¹⁴ Pe nuya cu de guehni Berea bi dama zixa ra cu Pablo pa bi ma ja ra ndehe. Pe ra cu Sila ne ra cu Timoteo ja bi gohnitho'ua Berea. ¹⁵ Ha nú'ua to'o bi zixa ra cu Pablo bi meui asta ja ra hnini Atena. Nepu nu'ú bá pengui bá ha ra noya nú'a bá xipa ra cu Pablo gue da xipa ra cu Sila ne ra cu Timoteo da ma 'bestho pa ja dí nthuini.

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hnini Atena

¹⁶ Ha nu de mi 'buhni Atena ra cu Pablo mi tømá ra cu Sila ne ra cu Timoteo, xi mi tu rá mai ngue'a bi hyandi xi mi ja ndunthi ya c'oi nú'ua mi nsunda ya ja'i de guehni. ¹⁷ Hangué bi zofa ya xodyo

ja yá nija, ne nú'u ma'ra mi xocambeni Ajuá de guehni. Ne hyastho mi 'yoni ja ra tai mi zofo ya ja'i. ¹⁸ Ne bi ntsanoy-aui 'raya 'ñøhø de guehni mri nxadi nú'a mi utuabi ya ja'i nú'u mi t'embi ya epicureo, ne ma'ra mri nxadi de ya estoico. Ne 'ra de gue'u mi ena:

—¿Te xicju 'bu nuna 'ñøhø xi ña ndunthi?

Ha nu ma'ra mi ena:

—'Matho mamba rá noya ma'ra ya zidada.

Nu'á bi manganjabu ngue'a ra cu Pablo xqui xipabi'u de ra Zidada Jesu, ne xqui xipabi gue xqui yopante de ra du. ¹⁹ Nepu de guehni bi zixa ra cu Pablo ja 'nara zi loma rá thuhu Areópago, ngue'a mri nzai ja da munts'ini gatho ya ja'i pa da nxahni'u 'na ngu ma'na, ne bi t'ambabi:

—¿Ha da za gui 'ñutcaguihe nuna ra 'ra'yo nt'utuateguí udi? ²⁰ Ngue'a guí xicaguihe ya 'ra'yo noya hinstá øhe, hangue dí ne ga pahe te rí bonga nuya noya guí ma.

²¹ Bi manganjabu'u ngue'a gatho ya me Atena ne ya nzøhø gá ja'i mi 'bui de guehni mri nzai mri munts'i hønse pa da 'yøde ne da ma de nú'u ya 'ra'yo noya xqui 'yøde.

²² Hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de gue'u nuni ja ra Areópago ne bi 'ñena:

—Nú'ahu gyá me Atenahu, dí handi gue nu'ahú xi grí xocambeni'u gatho nú'u ri zidadahu. ²³ Ngue'a de dá thogui de guehni ja ri nijahu habu guí xocambeni ri

zidadahu, dá handa 'nara ata habu nt'ofone ena: “Nuna ata ja guecua di xocambeni nú'a ra ajuá hinhyam'u xa fadi”, njabu ena. Y nú'a Ajuá hinhyam'u xcá pahu, go gue'a dí xi'ahabya.

²⁴ Nú'a Ajuá to'o bi hyocara ximhai ne gatho nú'a jaua, go gue'a ra Nda de mahets'i ne de ra ximhai. Nu'á hinguí 'bu ja ya nija nú'u xa hyoca ya ja'i. ²⁵ Ne nixi hinguí ø'tua ra 'bedi nú'a ø'ta ya ja'i pa gue'a, ngue'a go gues'e'a ri 'racju ra te ne ra ndahi pa ga janshu, ne gatho ya t'øt'e nú'u dí hoñhu.

²⁶ Ne 'nadra ji bi hyocagatho ya ja'i nú'u 'bui haburaza nuua ja ra ximhai. Ne nu'á go bi ma hangu ya jeya da nte'u ne habu da 'mu'u. ²⁷ Ajuá njabu bi hyogaguihu pa ga hoñhu'a pa xahma ga tsudihu, masque nu'á hinguí 'bui yabu de guecju. ²⁸ Ngue'a por gue'a dí 'buhu ne dí 'ñanihu, nja ngu 'rari 'yofohu bi 'yofonjaua bi 'ñena: “Xi majuanu nujú go yá batsiguihu Ajuá”, njabu bi 'ñena. ²⁹ Hangue nu'bu yá batsiguihu Ajuá, hinda za ga eñhu gue Ajuá 'nara c'oi dega oro o dega t'axi o dega do nú'a xa hyoca ya ja'i ngu nú'a beni hanja da hyocse'u. ³⁰ Ajuá mi hopi da thoguitho nú'a xqui 'yøt'a ya ja'i maya'bu ngue'a hinte myá fadi, pe nubyá ri manda gue da ñobri gatho ya ja'i. ³¹ Ngue'a Ajuá xa hñuxa 'nara pa, ne nú'a ra pa'a ma da hñam'ba nguenda gatho ya ja'i de ra ximhai co 'nara

hoga ts'utbi. Y nú'a to'o bi hñuts'i pa da hñanga nguenda go gue'a ra Zidada Jesucristo. Ne ngu 'nara nt'udi de gue'a, Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du.

³² Y nu mi 'yøde'u gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, 'ra mi 'ñant'utho, ha nu ma'ra mi ena:

—Ma'na xá hño ma'na ra pa gui xicje nú'a guí ma.

³³ Nepu ra cu Pablo bi 'uegue de gue'u. ³⁴ Pe 'ra de gue'u bi gamfri ne bi deni'a. Ne 'na de gue'u mrá thuhu ra Nisio, mi gue'a 'na de nuya nda mri munts'ini ja ra Areópago. Nehe 'nara 'behña mrá thuhu ra Damari bi gamfri rá noya Ajuá, co ma'ra ya mengu de guehni.

18

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Corinto

¹ Nepu de gue'a ra cu Pablo bi bøni de guehni Atena pa bi ma ja ra hnini Corinto. ² Ne ja bi nthuini 'nara cu mrá xodyo mrá thuhu ra Aquila, mrá me Ponto ne ja xqui 'ñehe de ra hai Italia, ne mri 'ñoui rá 'behña mrá thuhu ra Priscila. Nú'ú xqui bøni de ra hnini Nroma ngue'a ra nda Claudio bi manda da juui de guehni gatho ya xodyo. ³ Ra cu Pablo bi ma bá 'buhui ra cu Aquila co rá 'behña ngue'a mi 'nada yá 'befi'u, mi hoca ya carpa dega dutu. ⁴ Ne cada ra pa dega tsaya ra cu Pablo mi pa ja yá nija ya xodyo pa mi ñaui'u, nehe mi ñaui nú'u

himyá xodyo, y mi zofo'u de rá noya Ajuá.

⁵ Ne nu mi zøhø ra cu Sila ne ra cu Timoteo xqui 'ñehe'u de ra hai Macedonia, bi zuhn'i'u ra cu Pablo mi ja ndunthi ra 'befi ngue'a hyastho mi zofo ya xodyo mi xipabi gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a xqui mehna Ajuá pa da nda. ⁶ Pe nuya xodyo bi nø'tuabi ne bi zani. Nu'bú ra cu Pablo bi hñaca rá pat'i ne bi huat'i, gue'a 'nara seña gue mi ma da 'uegue de gue'u ne hinda ma da dadi de yá ts'oqui, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahu go ma gui thadisçu de ri duhu, ngue'a nuga ya hinte dí thadi de gue'ahu. Desde nubya ma ga zofo nú'u hingyá xodyo.

⁷ De guehni ra cu Pablo bi 'uegue de gue'u ne bi ma ja rá ngu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Justo mi 'bu gueta yá nija ya xodyo, ne nu'á mi xøcambeni Ajuá. ⁸ Nepu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Crispo mrá nda de yá nija ya xodyo bi gamfri ra Zidada Jesu con gatho ya mengu rá ngu. Ne ndunthi ya me Corinto bi 'yøtua rá noya Ajuá mi mąnga ra cu Pablo, bi gamfri'u ne bi nxistehe. ⁹ Nepu 'nara xuui ra Zidada Jesu bi zofo ra cu Pablo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Oguí tsu, sigui gui mąnga ra maça noya, oguí tsaya gui ña. ¹⁰ Ngue'a nuga dí 'bui con gue'e, y hinda za to da 'yø't'a ra nts'o'mui. Ngue'a ja nuna hninina 'bui ndunthi ya ja'i go ma meti, y nú'ú ma da gamfrigui.

11 Hangue ra cu Pablo bi gohni 'na njeya made nuni ja ra hnini Corinto. Ne nzantho mi zofo ya ja'i de rá noya Ajuá de guehni.

12 Pe de nú'u ya pa mrá nda ra Galio nuni ja ra hai Acaya, ya xodyo bi 'ñu'ti pa da gu ra cu Pablo, ne bi zix'u ja ra ts'utbi. 13 Ne bi 'ñembabi ra nda:

—Nuna 'ñøhøna u'ta ya ja'i pa hinda nsunda Ajuá ngu manganá ley ra Moise.

14 Ra cu Pablo mi ma da dahmaha, pe ra nda Galio bi 'ñemba ya xodyo:

—'Bü di jahma te xa 'yøt't'ahü nuna ra 'ñøhø, o xa 'yøt'a 'nara ts'ocate nuua ja ra hnini, nu'bú ha, da za ga øt'a nú'a guí mañhu. 15 Pe nú'a guí mañhu hønse dega noya ne de ri leyhu, go da nuhu te gui 'yøthu. Nuga hinte dí 'ñent'i con guehna.

16 Nepü bi japi da bøn'u de guehni ja ra ts'utbi. 17 Nu'bú gatho nú'u himyá xodyo mi 'bühni bi mihi ra Soste nú'a mrá nda de yá nija ya xodyo de nura hnini'a, ne ja bi hna'mbabini nts'edi ja rá thandi ra nda Galio, pe nu'á nixi bi 'yøt'a ncaso, y nixi hinte bi ma.

Ra apostol Pablo bi menga pa Antioquia, ne ya rá hñu'qui bi müdi bi 'ño bi mamba rá noya Ajuá

18 Ha nura cu Pablo bi gohi ndunthi ya pa de guehni. Nepü de gue'a bi 'ñedi gatho ya cu, ne bi meui ra cu Aquila co ra nju Priscila pa bi ma ja ra hai Siria. Ne de má 'ñu bi

'ranga ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Cencrea. Ne ante da gu ra motsa'u pa da 'raxa ja ra ndehe, 'met'o ra cu Pablo bi 'ñaxa gatho rá sta pa bi 'yøt'a ra hñ'a'ti ngu nú'a xqui ma. 19 Y nu mi zønga Efeso ra cu Pablo ja bi zoguini ra nju Priscila co ra cu Aquila, y nu'á bi ma ja yá nija yá mixodyoui pa bá ñaui'u. 20 Y nu'ú bi bantebi ra cu Pablo da gohi 'raya pa, pe nu'á himbi ne. 21 Hangue bi 'ñehui'u ne bi 'ñembabi:

—Dí pe'tsi te grá 'bü Jerusale pa ga øt'a ra ngo nú'a ya ma da dat'i, pe ma ga penga ma'na'qui pa ga c'a'ts'a'ihü 'bü Ajuá go rá paha.

Ne bi bøni de guehni Efeso, ne bi gu ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Cesaarea. 22 Nu mi zøni de guehni bi thogui 'bestho pa bi ma Jerusale. Ne nu mi uadi bi zengua gatho ya cu de guehni, bi thogui pa bi ma Antioquia. 23 Nepü de ya xqui 'mühni 'raya pa, bi bøni ma'na'qui pa bi ma gatho ja ya hnini de ra hai Galacia ne de Frigia pa da nu te gra ma rá 'b'efi Ajuá, ne mi xipi da zedi yá jamfri gatho ya gamfri nú'u mbi 'bühni.

Ra Apolo bi mamba rá noya Ajuá nuni Efeso

24 Nú'u ya pa'u bi zønga Efeso 'nara xodyo mrá thuhu ra Apolo mrá mengu ja ra hnini Alejandría. Xi mi paði da ña xá hño, ne mi paði xá hño gatho nú'a manganá ra Ndaxjua T'ofu. 25 Nu'á xqui

t'utuabi rá noya ra Zidada Jesu desde bi gamfri'a, ne xi mrá ehya mi udi xá hño de nú'a mi pađi de ra Zidada Jesu, masque hønse mi pađi de rá sistehe ra Xuua. ²⁶ Ne bi mudi bi zofo ya xodyo ja yá nija'ɥ, ne himi tsu. Nepɥ mi 'yøde ra nju Priscila ne ra cu Aquila, bi zixa 'nambɥ pa bi 'ñutuabi ma'na xá hño de rá noya Ajuá. ²⁷ Nepɥ nu'á 'mefa mi ne da ma Acaya, y ya cu de guehni Efeso bi xipabi gue xá hño da ma. Ne nu'ú bi 'yopa 'nara he'mi pa bi mempa ya cu Acaya pa da t'umba ra hoga 'ñehe'a. Ne nu mi zonga Acaya, nu'á bi mats'i de guehni nú'ɥ xqui gamfri bi rá noya Ajuá. ²⁸ Ne xi mi ntsanoyau ya xodyo ja yá thandi gatho ya ja'i. Nu'á mi xipi ngu nú'a mą́ga ja ra Ndaɣjua T'ofogae ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pɛhna Ajuá pa da nda, ne go gue'a nú'a mi tø'mi'ɥ.

19

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Efeso

¹ Nura cu Apolo mi 'buhni Corinto, ha nura cu Pablo mbi 'yo ra 'ñu pa mri ma Efeso, bi 'ranga ja 'raya t'øhø xi myá mboza, ne de gue'a bi zonga Efeso habɥ mi 'bui 'raya gamfri. ² Nepɥ nu'á bi 'yambabi'ɥ ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gá hñañhɥ ra Maça Ndaɥi núbya gá camfrihɥ rá noya Ajuá?

Nu'ú bi dađi ne bi 'ñena:

—Hina, nixi stá øhe ua 'bu ra Maça Ndaɥi.

³ Hangué nura cu Pablo bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma sistehe xcá hñañhɥ 'bɥ?

Ne nu'ú bi dađi ne bi 'ñena:

—Rá sistehe ra Xuua.

⁴ Ra cu Pablo bi 'ñembabi'ɥ:

—Nura Xuua mi xi'tsa ya ja'i ngue'a gue'a ngu 'nara seña gue nuya ja'i'ɥ ya xqui ñobri de yá ts'oqui. Pe bi xipabi'ɥ nehe gue mahyoni da gamfri nú'a mi ma da zøhø 'mefa de gue'a, go gue'a ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a bá pɛhna Ajuá pa da nda.

⁵ Ha nu mi 'yøde njabɥ bi nxistehe'ɥ de rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁶ Nepɥ ra cu Pablo bi hñuxa yá 'ye ja gatho ya gamfri pa bi hñanga ra Maça Ndaɥi. Y nura ora'a bi ña'ɥ 'rama'na'ño ya hñaqui ne bi mañ'ɥ ngu nú'a xqui xipabi Ajuá da ma. ⁷ Ngu mi 'ret'amayoho por gatho nú'ɥ xqui hñanga ra Maça Ndaɥi.

⁸ Ngu hñu nzaᅇa ra cu Pablo bi ma ja yá nija ya xodyo habɥ mbi mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Nu'á mi ntsanoyau ya ja'i ne mi øt'a 'nara ts'edi pa da gamfri'ɥ nú'a mi xipabi hanja go ri manda Ajuá. ⁹ Pe 'ra de gue'ɥ xi xmá me yá coraso hangué himbi ne bi gamfri, hønse mi tsamba rá noya Ajuá ja yá thandi ya ja'i. Hangué nura cu Pablo bi 'uegue de gue'ɥ, ne bi zixa nú'ɥ xqui gamfri ja 'nara scuela, ne nura xahnate mi 'buhni rá thuhu ra Tiranno. Y ja guehni ra cu Pablo mbi mamba rá noya Ajuá

hyastho. ¹⁰ Njabu bi 'yot'a yo njeya pa bi 'yodebi rá noya ra Zidada Jesu gatho nú'u mi 'bu ja ra hai Asia, ya xodyo ne nú'u himyá xodyo. ¹¹ Y Ajuá bi umba ra ts'edi ra cu Pablo pa bi 'yot'a ya danga nt'udi, ¹² asta mi tha'tsua yá nthu'tañaxu ne ma'ra yá dutu nuya da'thi pa mi thani'a ne mi yopa tha'tsuabi ya da'thi y nu'á mi ñani, y nu'u tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi nu'á mi pøni de gue'u.

¹³ Pe nu 'raya xodyo myá 'ñete mi 'yo'u mi japa ya ts'ondahi da bøni de ja ya ja'i, nepu nu'á bi beni gue da zapi da 'yenga ya ts'ondahi de rá thuhu ra Zidada Jesu nehe ngu mi øt'a ra cu Pablo. Ne mi embabi ya ts'ondahi:

—Dí xi'a'ihe gui pøni de rá thuhu ra Jesu nú'a mąnga ra Pablo.

¹⁴ Guehna bi 'yot'a nú'u yoto yá t'u ra Seva nú'a 'namrá nda gá macja gá xodyo. ¹⁵ Pe nu mi 'yot'tua njaua 'nara ts'ondahi, nu'á bi dadi ne bi 'ñemba nú'u ya 'ñohø:

—Nuga dí paça to'o ra Jesu, ne dí paça to'o ra Pablo, xi nu'ahu, ¿to'o'ihu?

¹⁶ Ha nú'a ra 'ñohø to'o mi pe'tsa ra ts'ondahi bi ma bá ju nú'u ya 'ñete co rá ts'edi ra ts'ondahi ne xi bi na'mbi nt's'edi. Ha nu'á bi nest'ihí bi bøni de guehni myá thelo ngue'a bi thamba gatho yá dutu, ne bi hñaxa ndunthi ya nts'eni. ¹⁷ Y gatho ya xodyo mi 'buhni Efeso ne nú'u himyá xodyo bi 'yode'u

nú'a xqui nja, nu'bú nu'ú xi bi ntsu. Ne ma'na xi mri t'e'tsua rá nsu rá thuhu ra Zidada Jesu.

¹⁸ Ne ndunthi de nú'u xqui gamfri mi pa mri njuani de yá ts'oqui. ¹⁹ Y ndunthi ya 'ñete bi hñaxa yá t'ofu pa bi tsat'a ja yá thandi ya ja'i, ha nuya libro'u nu mi t'ot'a ra uenda, mri muui ngu made nthebe 'mo ya t'axaboja. ²⁰ Njabu ma'na mri ntunga rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi.

²¹ Nepu de gue'a ra cu Pablo bi hñuts'i gue da ma da c'a'tsa ya cu asta ja ra hai Macedonia ne Acaya, nepu rí 'ñehe Jerusale, nepu de guehni mahyoni rí ma Nroma. ²² Hangu bi mehna yoho yá mfats'i da 'met'o pa rí ma Macedonia, bi mehna ra cu Timoteo ne ra cu Erasto. Ha nura cu Pablo bi gohnitho ma'ra ya pa de guehni ja ra hai Asia.

Ya me Efeso bi ñunts'i'u

²³ Nú'u ya pa'u bi ñunts'a gatho ya me Efeso ngue'a bi zønini rá noya Ajuá. ²⁴ Mi 'buhni 'nara 'ñohø mrá thuhu ra Demetrio. Nura 'befi mi padia mi pøe ya boja dega t'axi. Ne mi 'bu yá mfats'i mi hoca ya c'oi de 'nara zinana rá thuhu Diana pa mi papa ya ja'i. Y xi mi tahá ndunthi ra boja. ²⁵ Nepu 'nara pa ra Demetrio bi munts'a gatho nú'u yá mfats'i ne ma'ra nú'u to'o mi hoca ya c'oi nehe, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahú gui padihu gue co nuna 'befina stá tahá ndunthi ra boja, ne hinte stá 'behá.

26 Pe ngu xcá 'yø_H ne xcá hyanth_H gue nura Pablo ri 'yo ne mā gue nú_H ya zidada nthoqui, hingyá zidada. Y njab_H xa hñacua ndunthi ya ja'i gue hinda nsunda ya zidada, hingue hønseua Efeso, nehe maxøgue gatho ma hai_H Asia. 27 Nuna guehna ma'na xá nts'obyana, ha go guehna ma 'bεfi_H dí hanthmah_Hna. Nubyá da ne ma ga 'bedih_H zai, asta ne ra nijā de ma zinānā_H Diana nú_H xi rá nsunda, ma da 'mēdi nú_H ra nsu pe'tsi. Ha ne gue numa zinānā_H Diana ri nsunda gatho ya ja'i de guecua ja ma hai_H Asia ne gatho maxøgue ra ximhai.

28 Nu mi 'yøde njab_H gatho nuyá mfats'i ne gatho nú_H ma'ra to'o mi hoca ya c'oi xi bi bø yá cue_H, ne mi mafi mi ena:

—iXi rá nsunda ma zinānā_H Diana!

29 Ne bi nja ngu ra mpumfri gatho ja ra hnini, ne bri mihi ra cu Gayo ne ra cu Aristarco myá me Macedonia nú_H xqui 'ñoui ra cu Pablo. Ne bri jut'i ne bri ts'its'i asta habu mi øt'a yá hmunts'i. 30 Ha nura cu Pablo mi ne xa yat'ini pa xa zofa ya ja'i, pe nuya gamfri himbi hyopi bi yat'i. 31 Nehe 'raya ndā de Asia nú_H mi ntsixui ra cu Pablo, bi mēmpa ra noya gue hinda yat'a de guehni. 32 Nura ora'a xi mbi ja 'nara hmahni ja yá hmunts'i_H, 'rama'na'ño mi mañ_H, ngue'a gatho xi xqui mpumfri, ne xi ndunthi de gue_H nixi mi pađi hanja

xqui munts'i. 33 Pe nu 'ra de gue_H bi xipabi ra Jandro hanja xqui munts'i. Nuya xodyo xqui umba ya nt'ent'i ra Jandro pa da 'mai da ñā ja yá thandi ya ja'i. Nep_H nu'ā bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'ye pa da go'ta yá ne. Nu'ā mi ne da ñānga yá mixodyoui nú_H xcri j_H. 34 Pe nu mi bađi ya ja'i gue mrá xodyo'a, nu'á bi mafi nts'edi ngu yo ora, ne mi ena:

—iXi rá nsunda ma zinānā_H Diana!

35 Nep_H 'nara ndā de ra hnini bi go'tua yá ne ya ja'i ne bi 'ñēmbi:

—Nú'ah_H gyá menguhua Efeso, haburaza xa fađi gue nuua ja ma hnini_H xi drí suph_H rá nijā ma zinānā_H Diana nú_H xá nsunda, y drí suph_H rá c'oi nú_H bá cai de mahets'i bá pēhna ma zidadah_H ra Jupite. 36 Guí pa_H gue xa fađi haburaza, ogui tu ri mēih_H, ne ote guí øth_H 'b_H hinxcá beñ_H xá hño 'met'o nú_H guí ne gui øth_H. 37 Nuy_H ya 'ñøhø xcuá tsi_H hinte xa 'yøt'ah_H, ha nixi xa ñāma'ñ_H de ma zinānā_H drí nsundah_H. 38 Y nura Demetrio ne nú_H ma'ra to hoca ya c'oi, 'b_H ja te da ñapabi, dá ñapabi ja ra ts'utbi, ne dá nhyanthyaui ja ra nzaya. 39 Nu'b_H ja ma'na te gui mañ_H, da za gui maha ja ra ts'utbi gui mañ_H ja ma hmunts'i_H ngu mānga ra ley. 40 Ngue'a pa guecj_H xá nts'uni. Da za da hñapcah_H da t'ena gue xi dyá necatuhnih_H por nuna ra ñunts'i stá øth_Hbya, ne hindí

paḥu te ga thadihu nu sta t'angahu.

41 Nepu mi mangu njaua ra nda, bi 'ñehui ya ja'i ne bi ua ra hmunts'i.

20

Ra apostol Pablo bi 'ñojara hai Macedonia ne Grecia

1 Ha nu mi uadi nú'a ra danga ñunts'i xqui nja, ra cu Pablo bi zohna gatho ya cu pa bi umba 'nara ts'ofu. Nepu bi 'ñehui gatho co 'nara nthufi ne bi bõni de guehni bi gu ra 'ñu bi ma pa ja ra hai Macedonia. 2 Ne bi yopa zõni habu gatho mi 'bu ya cu pa bi nupa yá mfeni, nepu bi ma pa Grecia. 3 Y nuni ja bi 'muhni hñu nzana. Ne 'mefa ya mi ma da gu ra motsa pa da 'raxa ja ra ndehe pa dí ma Siria, pe bi 'yøde gue ya xodyo xqui go 'nara cohi pa da 'yø'tua ra nts'o'mai, hangue nu'á bi beni gue ma'na xá hño da yopa 'ranga Macedonia. 4 Ne bi meui ra cu Sopate mrá me Berea, ne ra cu Aristarco ne ra cu Segundo nú'u myá me Tesalonica, ne nura cu Gayo mrá me Derbe, ne nura cu Tiquico ne ra cu Trofimo myá me Asia, ne ra cu Timoteo. Mri 'ñoui ra cu Pablo bi zõnga Macedonia habu ndí 'buiga núga drá Luca. 5 Nú'u ya cu'u bi 'met'o pa ja ra hnini Ntroa ne ja bá tõbgaheni. 6 Nuje asta mi ua ra ngo de ra nts'ithuhme nsi rá nzoi, dá põñhe de guehni Filipino, dá juhe ra motsa pa dá 'yohe ja ra ndehe cat'a ma pa pa dá tsõñhe Ntroa, ne ja

dá ntheheni nú'u ya cu xqui 'met'o, nepu ja dá 'buheni yoto ma pa.

Ra apostol Pablo bi zofu ya gamfri nuni ja ra hnini Ntroa

7 Y nú'a ndomingo bi munts'a gatho ya gamfri pa da zi ra Maça Nt'oxi. Y ra cu Pablo bi zofu de rá noya Ajuá asta made ra xuui, ngue'a mi ma da bõni'a rá hyax'a 'bestho. 8 Y nu habu xqui munts'i'u mrá tõngu y ja mi zõni ndunthi ya ñot'i. 9 Nepu 'nara zi ts'unt'u mrá thuhu Eutico mi huhni ja 'nara ventana, xqui do'ma ra t'aha ngue'a ra cu Pablo xi bi ña ndunthi ya ora. Ne nu mi 'ñaha bi dagui desde rá hñu ra tõngu asta nja'ti. Y nu mri juts'i 'ñena ya xqui du. 10 Nu'bá ra cu Pablo bi gai ne bi 'yots'i ne bi hyufi nú'a ra zi ts'unt'u. Ne bi 'ñembabi ya cu: —Oguí tsuhu, hinxa du, tetho.

11 Nepu nura cu Pablo bi yopa bõxa ma'na'qui habu xqui munts'i'u. Ne bi hyeca ra thuhme pa bi zi'u ra Maça Nt'oxi, ne bi sigui bi ñaui ya cu asta mi hyats'i, nepu bi ma. 12 Y nu mi ts'ixa nú'a ra zi ts'unt'u ya mi te xá hño, ne gatho ya cu bi hñu yá mai ne bi johya.

Ra apostol Pablo bi ma de guehni Ntroa pa rí zõnga Mileto

13 Nepu dá ncohe ga juhe ra motsa pa ga 'bet'ohe grá mahe ja ra hnini Asón pa ja grá ntheheni ra cu Pablo ngu nú'a stí mañhe, ngue'a nu'á bi

beni da ma 'ñoua. ¹⁴ Nepu de guehni Asón dá nthēhe, nepu nu'á bi gu ra motsa habu ndí ohe pa dá mahe mahyεgui ja ra hnini Mitilene. ¹⁵ Ne de guehni rá hyax'a dá pøñhe pa dá tsøñhe gueta ja ra hnini Quío. Y rá yopa dá tsøñhe ja 'nara danga hnini rá thuhu Samo nú'a ja ja rá hyo ra ndehe. Nepu ma dá coheni ja ra hnini Trogilio. Ne rá hñupa dá tsøñhe asta ja ra hnini Mileto. ¹⁶ Ra cu Pablo himbi hyodi ja ra hnini Efeso ngue'a himbi ne bi 'mu ndunthi ya pa ja ra hai Asia. Nu'á bi dama nxøni pa da zøni 'nitho ja ra hnini Jerusale, pa sta dat'a ra ngo Pentecoste ya di 'bahni'a 'bu da za.

Ra apostol Pablo bi zofo ya nda de ra nija nuni Efeso

¹⁷ Ne de ya mi 'bahni Mileto ra cu Pablo bi mεmpa ra noya ya nda de ra nija de guehni Efeso gue mi tømí nuni Mileto. ¹⁸ Ne nu'á bá ehe habu mi 'bu ra cu Pablo, y nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu guí pahu xá hño tengu ma 'mui con gue'ahu desde dá tsøhø de guecua ja ra hai Asia. ¹⁹ Stá pεpabi ma zi Hmuhu con gatho ra hñoja'i, ne ndunthi ya 'mi'qui xa du ma mui asta stá nzoni co nú'u ya nts'o'mui xa 'yøtca ya xodyo asta mi ne da hyogagui'u. ²⁰ Masqué, pe nuga hindá tsaya dá xi'ahu nú'a ra hño mri 'ñep'ahu. Ne xi dá u't'a'ihu ja ri hmunts'ihu ne ja ri nguhu. ²¹ Ne dá zo'a'ihu nú'ahu gyá xodyohu

ne nú'ahu hingingá xodyohu pa gui ñobrihu de ri ts'oquihu ja rá thandi Ajuá, ne gui camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ²² Nubyá ra Maça Ndañi tsixcagui grá ma Jerusale, pe nixi dí paði te ma grá thogui de guehni. ²³ Hønsε dí paði gue ja gatho nuya hnini habu drá ma, xicagui ra Maça Ndañi gue bí tøbgagui ya fadi ne ndunthi ya ts'othogui. ²⁴ Pe ni 'na de guehya hingui picagui, nixi tu ma mui, nixi ma te hindí tsu ga 'bedi ngue'a hinte di muui, qué go ga juata ra 'befi xa 'racagui ma zi Hmu ra Jesu, y nura 'befi'a gue'a ga mąnga ra hoga noya de rá danga hmąte Ajuá.

²⁵ Ha nubyá dí paði xá hño gue nú'ahu stá xi'ahu hanja ri manda Ajuá, ya hingui ma gui yopa hyandgahu ma'na'qui. ²⁶ Nubyá dí ne ga xi'ahu gue nuga ya hinte dí thadi de gue'ahu. ²⁷ Ngue'a nuga ya stá xi'ahu gatho nú'a xa 'ñutcagui Ajuá de nú'a beni'a, ne hinte stá cøñ'ahu. ²⁸ Hangue nu'a dí xi'ahubya, nsusεhu, ne suhu gatho nú'u ya gamfri xa 'yεnt'a'ihu ja ri 'yεhu ra Maça Ndañi nú'a xa hñux'ahu pa gui suphu rá nija ra Zidada nú'a xa dai co rá maça ji. ²⁹ Nuga dí paði xá hño gue de xcrá ma de guecua ma da 'ñepu 'raya ts'oja'i nú'u to'o da ne da huata gatho ya gamfri de ra nija, nja ngu 'nara miñ'o hinda pumba ni 'nara deti. ³⁰ Ne ma da 'murpu 'ra de gue'asεhu ma da xi'ahu ya nt'udi nú'u hingo majuani

pa da 'ueca ya gamfri da zits'i.
³¹ Hangue xi da nsuh_u, ne beñh_u gue nuga stá zo'ah_u hñu nje_{ya} ma pa ra xuui, ne asta stá zont'a'ih_u cada 'na de gue'ah_u.

³² Nubyá zi cuh_u, ra Zidada da max'ah_u, ne da te't'a ri jamfrih_u co rá maça noya'a, ne da 'ra'ah_u gatho nú'a xa ña'tuabi da umbi gatho nú'u to'o yá meti'a. ³³ Nuga hinto stá apa ra boja pa guecsehe, nixi hinto stá api te ga he. ³⁴ Ngue'a nuga ngu xcá pasch_u stá mpefi co ma 'ye pa stá tsudi nú'a dí honi pa gueque ne pa nú'u ndrí 'ño'be. ³⁵ Nzantho stá u't'ah_u gui 'yøth_u ngu stá øt'e, gui mpeh_u pa gui faxh_u nú'u to'o othobi, ne gui bembabih_u nú'a bi mąnga ra Zidada Jesu ne bi 'ñena: "Ma'na njapi nú'a to'o ri uni que nú'a to'o hani."

³⁶ Nep_u mi uadi bi mąnga njab_u ra cu Pablo, bi ndandiñahmu gatho ya cu, ne bi 'yapabi Ajuą mahyεgui. ³⁷ Nep_u gatho ya cu bi nzoni ne bi hyufi ra cu Pablo ne bi za'tsua rá hmi, ³⁸ ngue'a xi mi tu yá mui co nú'u ya noya xqui mañ'a gue ya himi ma da yopa hyandi ma'na'qui. Nep_u bi ma bá eni'u ja ra motsa pa bi nets'i ne bi ma.

21

Bi ma Jerusale ra apostol Pablo

¹ Dá 'ueguehe de ya cu dá mahe co ra motsa manjuantho asta ja 'nara zi xeca hai rá thuhu Cos bí o made-tho ra ndehe. Nep_u rá hyax'a

dá thohe ja ma'na ra hai rá thuhu Roda bí o madetho ra ndehe nehe. Ne de guehni dí mahe ja 'nara hnini rá thuhu Patara bí ja ja rá hyo ra ndehe. ² Nep_u de guehni Patara dá tsuhe 'nara motsa mri ma pa Finicia dá mahe con gue'a. ³ Ha nu de ndrí pahe ja ra ndehe dá hanthe ra hai Chipre mi ja lado ngaha, ne dá siguihe asta dá tsøñhe Siria, ngue'a nú'a ra motsa ndrí 'ñohe mi ma da zogui nú'a mri ndude ja ra hnini Tiro nú'a bí ja ja rá hyo ra ndehe, ja dá caheni. ⁴ Ne ma dá tsaheni ya gamfri, ne dá 'buheni yoto ma pa con gue'u. Ha nu'ú bi xipa ra cu Pablo gue hinda ma pa Jerusale ngue'a ra Maça Ndahi xqui xipi'u te ma da thoguini. ⁵ Pe nu mi uadi nú'u yoto ma pa, dá mahe con gatho ya gamfri, ya 'behña ne ya bątsi, dá pøñhe de ra hnini pa bi nexcahe ja ra motsa, ne dá ndandiñahmuhe gatho ja ra ñanthe pa dá apabihe Ajuą. ⁶ Nep_u dá edihe ya cu dá nhyufihe 'na ngu 'na, ne dá pøxhe ja ra motsa dá mahe. Ha nu'ú bi menga ja yá ngu.

⁷ De guehni Tiro dí mahe ja ra hnini Tolemaida. Ja dá zenguaheni ya cu, y dá 'buheni 'na pa con gue'u. ⁸ Nep_u rá hyax'a dá thohe pa dí mahe ja ra hnini Cesarea. Y ja mi 'buhni ra cu Lipe nú'a mi mamba rá noya Ajuą ne mi 'na de gue nú'u yoto ya nda de ra nija, hangue ja dá ma dá oxheni ja rá ngu. ⁹ Nú'a ra cu Lipe mi pe'tsa goho yá

t'ixu, y nu'ú hinxqui nthati, y mi ñã co rá ts'edi ra Maça Ndahi. ¹⁰ Ne dá 'bàheni 'raya pa, ne bi zòhò 'nará 'mèhni Ajuã mrá thuhu ra Agabo xqui 'ñehe de Judea. ¹¹ Bá ehe pa e da c'ascahe, ne bi hñamba rá ngút'i ra cu Pablo, nepu con gue'a bi du'tase yá ua ne yá 'yε, ne bi 'ñena njaua:

—Rá Maça Ndahi Ajuã ena gue ya xodyo de guehni Jerusale ma da du'ta njaua nú'a to'o rá meti nuna ngút'ina, ne da 'yεnt'ua ja yá 'yε ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹² Nu ndá øhe njabu nuje ne ya cu de guehni Cesarea dá bantebihe ra cu Pablo gue hinda ma Jerusale. ¹³ Nepu nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Pa te guí zoñhu? Hønsε guí jacju da du ma mui nehe. Nuga ya dí 'bui pa da thogagui de guehni Jerusale po rá thuhu ma zi Hmu Jesu, y hingue hønsε pa dra thu'tcagui.

¹⁴ Pe himbi za dá haçuahe ra cu Pablo pa da ma de guehni, ne ya hinte dá mañhe, hønsε dá embabihe:

—Nu'bu dá t'øt'a ngu nú'a rá paha ma zi Hmuhu.

¹⁵ Ne de gue'a dá hñocje dá mahe pa Jerusale. ¹⁶ Ne bi dεngahe 'raya cu de guehni Cesarea, y 'na de gue'u mrá thuhu ra Nasó mrá me Chipre, ya mi pe'tsa ndunthi ya jeya xqui gamfri ra Zidada Jesu. Y mi ja rá ngu nuni Jerusale hangue bi zixcahe pa duá 'bàheni con gue'a.

Ra apostol Pablo bi c'a'tsa ra apostol Cobo

¹⁷ Y nu ndá tsøñhe Jerusale ya cu de guehni bi 'racje 'nara hoga 'ñehe. ¹⁸ Ha nurá hyax'a ra cu Pablo bi ma con guecje pa dá c'a'tshe ra cu Cobo, ne ja mi 'bàhni gatho ma'ra ya danga cu de ra nija. ¹⁹ Nura cu Pablo bi zεngua'u, ne bi metuabi gatho nú'a xqui 'yøt'e co rá ts'edi Ajuã pa bi gamfri nú'u ya ja'i hingyá xodyo. ²⁰ Y nu mi 'yøde njabu'u, bi xøcambeni Ajuã, ne bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nde'bu zi cu, pe ya guí paði gue ya 'motho de ma mixodyohu ya xa gamfri ra Zidada Jesu, pe nu'ú ma gue mahyoni da t'øt'e ngu nú'a mąnga rá ley ra Moise.

²¹ Ne xa sipabi'u gue nú'i guí utuabi nú'u ma'ra ma mixodyohu bí 'bu ja ma'ra ya hai gue hinda 'yøt'a ngu nú'a mąnga rá ley ra Moise. Nehe nu'ú ena gue xcá xipabi'u gue hinda hñu'tsua nú'a ra seña yá bątsi, ne hinda 'yøt'a ngu nú'u ma nzaihu. ²² Xibya, ¿te ga øthu? Ngue'a nu sta baði ya ja'i gue guí 'buçua ma da munts'i gatho'u. ²³ Hangue ma'na xá hño 'yøt'a núna ma ga xi'ahe: De gueçua'u 'buçua goho ya cu mahyoni da 'yøt'a 'nara hñ'a'ti bi ñ'a'tuabi Ajuã. ²⁴ Tsits'i rí me ua nxuqui con guehyu ngu yá nzai ma mixodyohu, ne ju'tuabi yá gasto. Nepu nu'ú da za da 'ñaxi. Y njabu ha, da baði gatho ma mixodyohu gue hinga majuani nú'a xa

sipabi'u gue go xcá manda njabu. Y njabu da badi'u gue ne'i guí øt'e ngu nú'a mąnga rá ley ra Moise. ²⁵ Pe nú'u ya gamfri hingyá xodyo, ya stá opabihe gue hinga mahyoni da 'yøt'e ngu ma nzaihu, hønse gue nu'a mahyoni da 'yøt'e, hinda zi ra ngø nú'a xa hñá'tua ya c'oi, nixi yá ji ya mbo'oni, nixi nú'u ya mbo'oni xa hmi'tua yá 'yuga hinxá 'bømba yá ji, ne ni 'na de gue'u hinda hñuxui 'nara 'behñá nú'a hingue xi rá 'behñá.

Bri j# nts'ahni ra apostol Pablo ja ra ndanija

²⁶ Nu'bú rá hyax'a ra cu Pablo bi zixa nú'u goho ya cu pa dua nxuca mahyεgui con gue'a ngu yá nzai ya xodyo. Ne 'mefa bi yut'a ja ra ndanija pa bi unga nt'øde ha'mu da ua yá pa de ra nsuqui, ne ha'mu da dat'a ra pa da unga yá hñá'ti nú'u ya cu'u.

²⁷ Pe ya mi ma da uadi nú'u yoto ma pa de ra nsuqui, 'raya xodyo me Asia bi hyanda ra cu Pablo gue mi o mbo ra ndanija. Nepu nu'ú bi 'yut'a ya ja'i pa bi japi bi ñants'i, nepu bi gu ra cu Pablo. ²⁸ Ne nu'ú xi mi mafi mi ena:

—iNú'ahu gyá me Israelhu, faxcaheua! Nuna guehna ra 'ñøhø 'yo haburaza u'ta ya ja'i da ñama'ñu de ma hninihu ne de ma leyhu ne de ma nijahu. Ha nubyá xa cu'ta 'raya me Grecia ja ma nijahu, núyu hindi 'ñepi da yut'i, y hønse ri ts'onga ma maca nijahu.

²⁹ Mi mąnga njabu'u ngue'a xqui hyandi'u ra cu Pablo ja ra hnini mri 'ñoui ra cu Trofimo ra me Efeso. Ha nu'ú mi hu yá mui gue go gue'a xqui zixa ra cu Pablo ja ra nija.

³⁰ Hangué gatho ra hnini bi njuts'i, ne gatho mri nest'ihí'u haburaza mbrí 'ñehe. Nepu bi gu ra cu Pablo ne bi gut'i pa bi pøni de ra nija, ne 'bestho bi jot'a ya gosthi nija.

³¹ Ne nu'ú mi 'ramanu pa xa dama hyo. Pe bi 'yøde ra dąnga nda gá soldado gue gatho ra hnini de Jerusale xqui njuts'i. ³² Hangué nú'a bi munts'a gatho yá soldado ne ma'ra ya nda gá soldado, ne bi ma hnest'ihí pa habu xqui munts'a ya ja'i. Nepu ngu mi hyanda ya ja'i ra dąnga nda gá soldado bi zøni mi zi yá soldado, ra ora'a ya himbi sigui bi na'mba ra cu Pablo. ³³ Hangué nura dąnga nda gá soldado bi gu nts'ahni ra cu Pablo ne bi manda dra that'i co yoho ya cadena, nepu 'mefa bi 'ñani to'o mi gue'a ne te xqui 'yøt'e.

³⁴ Nu'bú nuya ja'i xi mi thø ya hmafi ne 'rama'na'ño mi mañ'u, hangué njabu himbi za bi badi ra dąnga nda gá soldado de nú'a xqui nja ngue'a mi mantho'u. Hangué ma'na xá hño bi manda da ts'ixa ra cu Pablo asta ja ra cuarte.

³⁵ Ha nu mi zøni ja ra 'rendo de ra cuarte ya soldado bi ndudetho ra cu Pablo ngue'a xi mi ne da na'mbabi ya ja'i.

³⁶ Ngue'a gatho ya ja'i mri 'befa mi mantho mi ena:

—¡Dá tho nura 'ñøhø'á!

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri

³⁷ Ne de mi ma da ja'ta mbo ra cuarte, ra cu Pablo bi 'ñemba ra danga nda gá soldado:

—¿Ha hingui 'raca nsequi ga ña ts'u?

Ha nura danga nda gá soldado bi 'ñembabi:

—A, xi guí pa'di gui ña dega griego. ³⁸ Nu'bú hingo gue'a'i grá me Egipto nú'a to'o bi 'yøt'a 'nara tuhni ya pe'tsa ya pa, ne bi zixa ja ra mbonthi nú'u goho 'mo ya 'yøt'atuhni.

³⁹ Nepu nura cu Pablo bi da'di ne bi 'ñembabi:

—Hina. Nugá drá xodyo, drá me Tarso nú'a ra danga hnini de ra hai Cilicia. Ne dí bante'íbya gui 'raca nsequi ga zofo nuyu ya ja'i 'bahni.

⁴⁰ Nepu nú'a ra danga nda gá soldado bi umba nsequi da ña. Nu'bú ra cu Pablo bi 'mai ja ra 'rendo ne bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'ye pa da go'ta yá ne, ne ya hinto bi ña. Ha nura cu Pablo bi ña dega ebreo ne bi 'ñembabi'u:

22

1 —Nú'ahu ma cu'ihu guí 'bahabu, ne nú'ahu gyá ndahu de ma nijahu, 'yøhu núna ma ga xi'ahu pa gui pahu te rá 'be nú'a stá øt'e.

² Ha nu mi 'yøde'u gue ra cu Pablo bi ñaca ebreo ngu'u, ma'na xi bi go'ta yá ne, y nura cu Pablo bi 'ñena:

³ —Nuga drá xodyo nehe ngu'ahu, ne duá 'bui ja ra hnini Tarso de ra hai Cilicia, pe ja stá te de guecua

Jerusale. Ne stá nxadi ja rá hmanda nú'a ra xahnate rá thuhu ra Gamalie. Y nú'a bi 'ñutcagui xá hño te ri bonga rá ley ndu ma dadahu. Nzantho xi stá pepabi Ajuu con gatho ma mui, ngu nú'a guí øthu nehe mapaya. ⁴ Nuga rá mudi ndrí utsa nú'u to'o mi camfri rá noya Ajuu, asta ndí ho nehe. Ne ndí tsixa dega nthu'ti ja ra fadi ya 'ñøhø ne ya 'behña. ⁵ Nura danga nda gá macja ne numa ndahu de ma nijahu da za da mangu nú'ya gue nú'u bi 'raca nsequi co 'nara he'mi pa dá ha'tsuahma nú'u ma mixodyohu de guehni Ndamasco pa da hñe'ti'u. Nuga ndrú mahma pa guehni pa ma ga hongu nú'u xqui gamfri rá noya Ajuu pa ga tsi dega nthu'ti nuua Jerusale pa dra castiga.

Ra apostol Pablo mi pede de hanja bi gamfri

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Pe de ndí ne ra 'ñu de ya ma ga tsonga Ndamasco ngu mi nde ma pa, ndá thamfri bi gobgatho 'nara ñot'i xqui 'ñe de mahets'i y asta mri huexqui nts'edi. ⁷ Nepu nuga dá tagui ne dá ø 'nara noya mi engagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui?” ⁸ Nepu nuga dá ambabi njaua: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nepu bi 'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu drá me Nasare. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtcagui ra nts'o'mui ngue'a guí honi pa gui 'yøtua ra nts'o'mui nú'u to'o xa gamfrigui”, bi

'ñengagui. ⁹ Nehe nú'ḡ ndrí 'ño'be bi hyanda nú'ḡ ra ñot'i nehe, ne xi bi ntsu. Pe nu'ḡ himbi 'yøde nú'ḡ ra noya bi zocagui. ¹⁰ Ha nuga dá ambi nú'ḡ to'o bi zoqui ne dá embabi: “Ma zi Hmu'i, ¿te mahyoni ga øt'ebya?” Ha nu'ḡ bi 'ñengagui: “‘Bai ne sigui ri 'ñu pa grí ma Ndamasco. Ne ja guehni ma da si'ani gatho nú'ḡ mahyoni gui 'yøt'e.” ¹¹ Y co nú'ḡ ra ñot'i'ḡ bi jaqui dá ngoda 'bestho. Nepḡ nú'ḡ ndrí 'ño'be go gue'ḡ bi guncagui pa bi za dá tsønga Ndamasco.

¹² Ne de guehni ja mi 'bḡhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne xi mi øt'a gatho nú'ḡ mḡnga ra ley, ne gatho nú'ḡ ma mixodyohḡ mbi 'bḡhni Ndamasco mi ñḡ xá hño de gue'ḡ. ¹³ Y nu'ḡ bi ma bá c'ascagui, ne mi zøni bi 'ñengagui njaua: “Zi cu Saulo, hñḡnga ri thandi ma'na'qui.” Ne 'bestho ra ora'ḡ bi za dá handa ra Ananía mi 'bahni. ¹⁴ Nepḡ nu'ḡ bi 'ñengagui: “Ajuḡ nú'ḡ mi xøcambeni ndu ma dadahḡ go gue'ḡ xqui huahn'a'i desde ra mudi pa gui paḡua rá paha'ḡ, ne pa gui hyandua rá T'ḡ'ḡ nú'ḡ to'o hingui tu ni 'nara ts'oqui, ne pa gui 'yøtua rá noya'ḡ nu sta zo'a'i. ¹⁵ Ngue'ḡ go nu'i ma gui damajuḡni ja gatho ya ja'ḡ haburaza de nú'ḡ xcá hyandi ne xcá 'yøde. ¹⁶ Xibya, ¿te rá 'be guí tø'mi? Nxøni maha gui nxistehe, ne 'yapabi ra Zidada da pun'a ri ts'oqui.”

Ra apostol Pablo bi mḡ hanja xqui 'behna da zofo ya

ja'i hingyá xodyo

¹⁷ Nepḡ dá penga pa Jerusale ne dá cut'a ja ra ndanija pa dá apabi Ajuḡ, ne ja dá handini 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹⁸ Dá handa ra Zidada, ne bi 'ñengagui: “Nxøni dama pøni de guecua Jerusale, ngue'ḡ nuya ja'ḡ de guecua hinda ma da gamfri'i nú'ḡ ma gui damajuḡni de gueque.” ¹⁹ Hangue nuga dá embabi: “Ma zi Hmu'i, nu'ḡ paḡi xá hño gue nuga ndí cut'a mbo ja gatho ya nija, ne ndí tsixa fadi nú'ḡ to'o mi camfri'i ne ndí tsḡhni, ne ndí na'mbabi. ²⁰ Ne nu mi mfanga rá ji ri hoga mēfi ra cu Teba nú'ḡ mi damajuḡni de gue'e, nequi ndí 'bḡhni nehe, ne xi dá ho nú'ḡ bi t'ø'tuabi'ḡ. Ne go ndí supabi yá dutu nú'ḡ ya hyote.” ²¹ Pe nura Zidada bi 'ñengagui: “Grí ma, ngue'ḡ ma ga pen'a asta habḡ bí 'bḡ nú'ḡ hingyá xodyo pa gui zofo'ḡ.”

Ra apostol Pablo mi o ja yá 'yε ra dḡnga ndḡ gá soldado

²² Hønsε gue'ḡ ya noya bi za bi mḡnga ra cu Pablo, ngue'ḡ ra ora'ḡ bi mudi bi mafi gatho ya ja'ḡ ne mi ena njaua:

—¡Nuni dí 'ñepi da tho ngue'ḡ ya hindi 'ñepi da nte!

²³ Ha nuya ja'ḡ mi mantho himi ne da go'ta yá ne asta mi pants'a yá dutu ne mi føta ya hai co yá cuε. ²⁴ Nepḡ nura dḡnga ndḡ gá soldado bi manda da jot'a ra cu Pablo ja ra cuarte, ne bi manda dra fet'i pa da mahmḡ te ma ts'oqui xqui 'yøt'e, pa njabḡ

da badi hanja mi pø yá cue ya ja'i con gue'a. ²⁵ Pe nu mri that'a ra cu Pablo pa dra fet'i, nu'bú bi ñembabi 'nara nda gá soldado mi 'bahni:

—¿Ha gue xá hño gui fethu 'nara ññhø me Nroma nixi hinxcá pahu 'met'o ua xi xa 'yøt'a 'nara ts'oqui ua hina?

²⁶ Ha nu mi 'yøde njabu ra nda gá soldado, bi ma bá xipa ra danga nda gá soldado ne bi ñembabi:

—Jamasu nú'a ma gui 'yøt'ua nú'a ra ññhø, ngue'a nu'a ra me Nroma.

²⁷ Nepu ra danga nda gá soldado bi ma bá tsudi ra cu Pablo ne bi 'yambabi:

—¿Ha gue xi majuani grá me Nroma?

Ra cu Pablo bi dadi ne bi ñena:

—Haha, majuani.

²⁸ Nu'bú nura danga nda gá soldado bi ñembabi njaua:

—Conque nuga xi dá jut'a ndunthi ra boja pa bi za dá me Nroma.

Ha nura cu Pablo bi ñembabi:

—Pe nuga drá mengu desde dá 'bui.

²⁹ Ne nu mi 'yøde njabu nú'u to'o mi ma xa methma ra cu Pablo, nú'ú 'bestho bi 'uegue de gue'a. Ne ra danga nda gá soldado mi badi gue xi majuani mrá me Nroma, bi ntsu ngue'a xqui manda dra that'i.

Ra apostol Pablo mi ña ja yá thandi ya hmunts'a nda gá xodyo

³⁰ Nepu rá hyax'a ra danga nda gá soldado bi 'yøt'e pa da nja ra nthanthyá pa da badi hanja xqui ñapabi ya

xodyo ra cu Pablo. Hangué bi manda da thacua ya cadena nú'u mi that'a ra cu Pablo ne bi zohna gatho ya nda gá macja ne gatho ya nda gá xodyo pa da munts'i. Nepu bri pønga ra cu Pablo ne bi 'ba'ma ja yá thandi'u.

23

¹ Nu'bú ra cu Pablo bi hyanda gatho ya nda gá xodyo xqui munts'ini ne bi ñembabi:

—Ma cu'ihu, nuga nzantho stá 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá co ma mfeni xá nt'axi asta mapaya.

² Nu'bú ra Ananía nú'a mrá danga nda gá macja bi 'bepabi nú'u mi 'bahni guetbu ra cu Pablo da me'tua rá ne. ³ Nu'bú nura cu Pablo bi ñemba ra danga nda gá macja:

—¡Ajuá ma da 'ra'a ri nju'ti, nu'i 'nagrá yohmi! Pa gue'a guí hupu gui 'yangagui te stá øt'e ngu mąnga ra ley. Nu'bú, ¿hanja hinguí øt'e ngu mąnga ra ley, gue hõnse go grí manda da hnabgagui?

⁴ Ha nu ma'ra ya ja'i mi 'bahni bi ñembabi:

—¿Ha gue njabu gui thatuabi rá danga macja Ajuá?

⁵ Nu'bú nura cu Pablo bi ñembabi'u:

—Ma cu'ihu, nuga hinduí pahmahá ua go guehni ra danga nda gá macja. Stá pahma hinstá ma njabu, ngue'a mąnga ja ra Maca T'ofu njaua: “Oxqui ñama'ñu de ni 'nari nda de ja ri hnini.”

⁶ Nepu ra cu Pablo bi badi gue 'ra de gue'u myá saduceo, ha nu ma'ra myá fariseo. Hangue bi 'ñenga nts'edi:

—Ma cu'ihu, nuga nequi drá fariseo ne drá t'u de ya fariseo. Hangue nubyá xuá ts'igagui pa guecua hõnse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du.

⁷ Nu de mi mangu njabu ra cu Pablo, ya fariseo ne ya saduceo bi mudi bi ntsanoya'u, ne bi hyegue 'ra 'nambu. ⁸ Ngue'a nuya saduceo ena gue nú'u xa du ya hinda ma da yopa nte, ne ena gue hingui 'bu ya enxε, nixi ya ndahi. Pe nuya fariseo ha, camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du, ne camfri gue 'bu ya enxε ne camfri gue 'bu ya ndahi. ⁹ Nepu xi bi mu ra mahni'u. Y nura ora'a bi 'mai 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo ne bi 'ñena:

—Nuna ra 'ñõhõ hinte ma ts'oqui dí tsutuahu. Xi'bu xa zofo 'nara ndahi o 'nara enxε, hingui tsa ga nõ'tuahu rá ts'edi Ajuá.

¹⁰ Ha nu'ú co yá cue xi mri mantho, hangue ra danga ndá gá soldado xi bi ntsu ngue'a mi hu rá mai gue nú'ú ma xa hyo ra cu Pablo. Hangue bi manda dua ts'i ya soldado pa da zica ra cu Pablo de ja yá 'ye ya xodyo, ne bi yopa zica ja ra cuarte.

¹¹ Y nu mi nxuui ra Zidada bi zofo ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—Pablo, oxqui ntsu, ngue'a ngu xcá damajuani de

gueque nuua Jerusale, njabu ma grí damajuani de gueque nuni Nroma nehe.

Yá ncontra ra apostol Pablo bi 'yõt'a 'nara cohi'u pa da hyohma'a

¹² Ha nurá hyax'a 'raya xodyo bi go 'nara cohi pa da hyohma ra cu Pablo. Bi hñuts'i gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda 'yõt'e nú'a xqui 'ye'mbabi'u. ¹³ Mi thogui ñote ya 'ñõhõ nú'u to'o xqui m'etsa nú'a ra cohi'a. ¹⁴ M'et'o bi ma bá c'a'tsa ya ndá gá macja ne yá ndaxjua ndá ya xodyo, ne bi 'ñembabi'u:

—Nuje stá cohe 'nara cohi xá nts'uni gue hinte ma ga tsihe asta hinga hohe ra Pablo. ¹⁵ Ha nubyá nu'ahu ne ma'ra ya ndá de ma hmunts'a ndahu 'yaphu ra danga ndá gá soldado gue rixudi dua tsin'ahu'a ja ri thandihu. Gui 'ñemfu gue guí ne gui pahu xá hño de nú'a xa 'yõt'a. Ha nuje ma xi ga acje pa ga hohe ante da zõhõ de guecua.

¹⁶ Pe nu 'nará 'bedatsi ra cu Pablo bi badi gue mi t'ecua rá tio, hangue 'bestho bi ma bá xipabi ja ra cuarte. ¹⁷ Nu'bu nura cu Pablo bi zohna 'na de ya ndá gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Tsi'tsua ra danga ndá gá soldado nuna ts'unt'una, ngue'a ha 'raya noya da xipabi.

¹⁸ Hangue nura ndá bi zi'tsua ra danga ndá nú'a ra ts'unt'u, ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra Pablo ofadi bi zoncagui pa duá tsin'a nuna

ts'unt'u ngue'a ne da xi'a'i
'raya noya 'na.

¹⁹ Nu'bú nura danga nda
gá soldado bi mipa rá 'yε ra
ts'unt'u ne bi zixa 'nambu pa
bá ambase ne bi 'ñembi:

—¿Te 'mε guí ne gui xi-
cagui?

²⁰ Ha nú'a ra ts'unt'u bi
'ñembabi:

—Ya xodyo xa 'yøt'a 'nara
cohi gue ma da 'ya'a'i ra favo
gui pεmpa ra Pablo rixudi ja
yá thandi yá hmunts'a nda'u,
ne ma da 'ñeñ'a'i gue nu'ú
ne da badi xá hño nú'a te
xa 'yøt'e. ²¹ Pe oxqui camfri
nú'a da xi'a'u, ngue'a ngu
ñote ya 'ñøhø acate, ne xa
ma gue hinda ñuni nixi da
ntsithe asta hinda hyo ra
Pablo. Nubyá nu'ú hønse
tø'mtho nú'a go gui mangue.

²² Nepu nura danga nda bi
'ñehui nú'a ra ts'unt'u ne bi
hyu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oto xqui xipabi de nú'a
gá xicagui.

*Ra apostol Pablo bi 'behni
pa ja ra nda Feli*

²³ Hangue nura danga nda
bi zohna yoho ya nda gá
soldado ne bi 'bεpabi gue
da hñoqui co yo nthebe ya
soldado dega 'ñoua, ne má
hñu'rate ma 'ret'a ya soldado
dega ntøgue, ne má yo nthebe
ya soldado co ya lansa, pa
da ma'u ja ra hnini Cesarea
nzunga guto nxuui. ²⁴ Nehe
bi manda gue da t'umbabi 'na
yoho ya fani ra cu Pablo pa
da ma ntøgue, ne da ts'its'i,
pe xi dra su xá hño pa dra
dapabi ra Feli nú'a mrá nda

ja ra hai Cilicia. ²⁵ Nehe bi
t'umba 'nara t'ofu ya nda gá
soldado pa da umba ra nda
Feli, habu mi enga njaua:

²⁶ “Núga drá Claudio Lisia,
dí zengua'i, nu'i hoga nda
Feli. ²⁷ Nuna ra 'ñøhø rá
thuhu ra Pablo bi gu ya xodyo
ne mi ma da hyohma. Pe
nuga dá padi gue ra me
Nroma, hangue dá ñaniga co
ma soldado. ²⁸ Nuga ndí ne
ga padi hanja mi ñapabi'u,
hangue dá tsixhe ja yá thandi
yá hmunts'a nda'u. ²⁹ Ne
nú'a dá padi gue mi ñapabi
de yá leyse'u, hingo te xqui
'yøt'e de ma leyhu pa xa tho
nixi pa xa jothma fadi. ³⁰ Pe
nuga bi sicagui gue nuya
xodyo mi ne xa 'yaqui pa xa
hyohma'u, hangue 'bestho
dá pen'abu'a. Ne dá xipabi
nú'u to'o ri ñapabi gue da
ñapabi ja ri thandi nú'a xa
'yøt'e. Gue'a mi ja te ga xi'a'i.
Nzenguathohu.”

³¹ Nu'bú ya soldado bi 'yøt'a
ngu nú'a bri 'bεpabi, bi zixa
ra cu Pablo dega xuui asta
ja ra hnini Antipatri. ³² Ha
nurá hyax'a ya soldado nú'u
mi 'ñoua bi menga pa ja ra
cuarte, ha nú'u mi pa ntøgue
bi thoguiui ra cu Pablo.
³³ Ha nu mi zonga Cesarea bi
t'umba ra t'ofu ra nda Feli,
ne ra cu Pablo bi t'ent'ua ja
rá 'yε'a. ³⁴ Ha mi uadi bi
hñe'ta nú'a ra t'ofu ra Feli bi
'yambabi habu mrá mengu.
Ha nu mi xipabi gue mrá me
Cilicia, ³⁵ nu'bú bi 'ñembabi:

—Ma ga ø te gui ma nu sta
'ñepu nú'u to'o ri ñap'a'i.

Nepu bi manda gue dra su xá hño ja nú'a ra ngu habu mi ja rá ts'utbi ra nda Erode.

24

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Feli

¹ De ya mi pe'tsa cut'a ma pa mi 'buhni ra cu Pablo nuni Cesarea, bi zonga ra danga nda gá macja nú'a mrá thuhu ra Ananía co 'rayá ndaxjua nda ya xodyo, ne mi 'ñoui'u 'nara pønja mrá thuhu ra Tértulo, bi zõñ'u pa da ñapa ra cu Pablo ja ra nda Feli. ² Nepu bá ts'i ra cu Pablo pa bi nja ra nthanthya ja rá thandi ra Feli, y ra Tértulo bi mudi bi ñate ne bi 'ñembabi ra Feli:

—Dí jamadi'ihe, ma hoga nda'ihe, ngue'a stá pe'tshe 'nara hoga'mui ne hinto stá ntuñhe. Po ri danga mfats'igue xa 'mui xá hño ma hninihe. ³ Gatho nuya ya hño xcá 'yot'e de guecua ne habaraza, guehna 'nara danga jamadi dí 'ra'ahe, nú'i ma zi hoga nda'i Feli. ⁴ Pe pa hinga hac'ahe ri 'befi, dí bante'ihe gui otca ra favo gui hñuxa nt'ode 'na zi ora de núna ma ga xi'ahe. ⁵ Nuje stá hanthe gue nuna 'ñohõni gue nuyá noya ma 'ñena 'nara hñeni teste, ne xa 'ño habaraza xa heca ya xodyo, ne dí pahe gue go guehni 'nara nda de nú'a ra hmunts'i rá thuhu nasareno. ⁶ Nuní mi ne xa ts'onga ma nijahe ngue'a ya mi tsixa 'raya ja'i hingyá xodyo. Hangué nuje dá juhe ne ndí ne stá nhyanthyahe con gue'a ngu

nú'a manga ma leyhe. ⁷ Pe nura danga nda gá soldado rá thuhu ra Lisiá bi yut'a madetho de guecje, ne bi ja bi zingaehe nuna ra 'ñohõ. ⁸ Nepu nu'á bi ma gue nú'u to'o mi ne da ñapa nuna ra 'ñohõ gue da 'ñehe pa guecua pa da e da ngaste con gue'e. Nu'i go da za gui 'yambase pa gui padi hanja dí ñaphe.

⁹ Gatho nú'u ya xodyo mi 'buhni mi eñ'u gue xi majuani nú'a mi manga ra Tértulo. ¹⁰ Nepu nura Feli bi 'ñutua ra seña ra cu Pablo gue da ña, hangue nura cu Pablo bi mudi bi ña ne bi 'ñena:

—Con gatho ra paha ma ga ma ja ri thandi nú'a te stá ot'e, ngue'a dí padi gue ya ot'a ndunthi ya jeya grá nda de nuna hniniña. ¹¹ Da za gui 'ñani pa gui padi gue nuga ja ot'a 'ret'amayoho ma pa dá tsonga de guehni Jerusale pa ga xocambeni Ajuá. ¹² Ne hinto xa zacagui to'o dí ntsanoya'be nixi to'o xa zuqui dí ut'a ya ja'i ja ra ndanija, nixi ja ma'ra ya nija, nixi ja ra hnini. ¹³ Nuyá ya ja'i hingui tsa da xitca ma hmi de nú'a te gra ñapcagui. ¹⁴ Nuga ma xi ga xi'a'i nú'a majuani. Nuga dí pepabi nu Ajuá nú'a mi pepa ndu ma dada, ne drí dena 'nara 'ra'yo jamfri nú'a manyu gue hinga majuani. Pe nehe nuga dí camfri gatho nú'a xa t'ofa ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi 'yofa ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¹⁵ Nuga dí camfri nehe ngu camfriyu gue Ajuá da 'yot'e

pa da yopa nte nú'u xa du, ngu ya hoja'i ngu ya ts'o'mai. ¹⁶ Hangue nzantho stá øt'a ra ts'edi ga 'bui xá hño co 'nara hoga mfeni ja rá thandi Ajuá ne ja yá thandi ya ja'i.

¹⁷ Øt'a 'raya jeya ndí 'yo ja ma'ra ya hai, ne duá yopa penga nuua ma hai pa ga umba 'nara mfats'i ya hyoya ne ga unga ma hña'ti. ¹⁸ Guehna ndí øt'a ja ra ndanija ha bi zø 'raya xodyo ya me Asia, ne ja bi zucni ya stí nxuqui ngu yá nzai ma ja'ihe, hingue bi zucni co 'nara hmuntsja'i ndí u'ti pa da ñants'i. ¹⁹ 'Bu nú'u ya xodyo me Asia xa zucagui gra øt'a 'nara ts'ocate, nu'bú go guehma'u di ñapcagui, hingo nuy. ²⁰ Dá mąnga nú'u ua bi zutca 'nara ts'ocate nú'bu dá 'ba ja yá thandiyu ne ja yá thandi ma'ra ya nda de ra hmunts'a nda gá xodyo. ²¹ HøNSE nu'a dá ma ja yá thandiyu dá ena njaua: "Nubya xcá ñapcaguihu høNSE ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du."

²² Ra Feli ya mi pađi xá hño de yá jamfri nú'u to'o xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y nu'á bi zoguiho njabu de nú'a mi mañ'u, ne bi 'ñena:

—Nu sta zøhø ra dąnga nda gá soldado ra Lisia gue'bu ma ga yopa øthu ra nthanthyá pa ga pađi xá hño de nú'a guí mañ'u.

²³ Nepu ra Feli bi 'bepabi 'nara nda gá soldado gue da su ra cu Pablo mbo ra fadi, ne da umba nsequi nú'u yá ja'i'a

da c'a'tsi ne da umbi nú'a te da hyoñ'a.

²⁴ Nepu ya xqui tho 'raya pa, bi yopa zøhø ra nda Feli mri 'ñoui rá 'beshña mrá thuhu ra Drusila ne mrá xodyo. Y ra Feli bi manda bi ts'i'tsua ra cu Pablo pa bi 'yøde'u bi ña de rá noya ra Zidada Jesucristo. ²⁵ Pe nu mi mudi bi mąnga ra cu Pablo nda'a ri ho Ajuá ga øthu ne ga nsuhu pa hinga øthu ya ts'oqui, ne mąnga Ajuá gue ma da hña'mba nguenda ya ja'i de rá ngats'i ra pa, nu'bú nura ora'a ra Feli bi ntsu, ne bi 'ñembabi:

—Grí mahma, ne nu sta 'ñotho ma 'befi ga yopa zo'a'i pa da za ga ñahu xá hño.

²⁶ Mi hu rá mai ra Feli gue ra cu Pablo mi ma da umba ra boja pa da hyegui, hangue ja guetbu mi zohni pa mi ñaui. ²⁷ Rá yo njeya bi bønga ra Feli dega nda, ne go bi gohi ra Porcio Festo. Nura Feli hinhya'mu bi hyegui ra cu Pablo ngue'a mi ne da gohi xá hño co ya xodyo.

25

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Festo

¹ Ha nu mi zønga ra Festo nuni Cesarea pa da 'mai dega nda, rá hñupa'a bi ma pa Jerusale. ² Ne de guehni nuya nda gá macja ne ma'ra ya nda gá xodyo bi ma bá c'a'tsi pa bi xipabi nú'a xqui 'yøt'a ra cu Pablo. ³ Y nu'ú bi 'yapa ra favo gue da manda da ts'i ra cu Pablo pa Jerusale, ngue'a nu'ú bi bengá ma'na'qui xa daga ja ra 'ñu pa xa hyo. ⁴ Pe

nura Festo bi datuabi^u ne bi xipi gue nura Pablo ja da gotritho ja ra fadi Cesarea, cab^u nu'á 'bestho mi ma da mengui pa guehni. ⁵ Ne bi 'ñembabi^u:

—Dí xi'ah^u 'b^u 'ra de gue'ah^u guí ne ga maha, maha pa ja grí xicjani 'b^u te xa 'yot'a nú'a ra 'ñhø'a.

⁶ Ra Festo bi 'm^u Jerusale hønse ngu hñato ma pa o 'ret'a ma pa, ne bi menga pa Cesarea. Ne rá hyax'a bi g^u rá hudi ne bi manda da ts'l'tsua ra cu Pablo. ⁷ Nep^u de mi yut'a ra cu Pablo de hab^u mi hudi ra nda, nuya xodyo xqui 'ñehe de Jerusale bi 'yot'a 'nara nthets'i hab^u mi 'bai'a, ne bi ñapabi de ndunthi ya nthøsthai, pe hinte bi ts'utuabi'a. ⁸ Ha nura cu Pablo bi mudi bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga hinstá ts'ocuabi yá ley nuy^u ma cu ya xodyo, nixi stá ts'onga ma nijähe, nixi hinte stá ts'ocuabi ra Cesa nú'a ma ndah^u Nroma.

⁹ Pe nura Festo mi ne da gohi xá hño co ya xodyo, hangue bi 'yambabi ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne ga maha pa Jerusale pa ja grá xuc'ani ra uenda de nú'a xcá 'yot'e?

¹⁰ Nu'bú nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—Pøde hina, ngue'a dí 'bucua ja rá thandi ra ts'utbi de ma ndah^u Nroma, ne ja guecua mahyoni ga nhyanthya'be núy^u to'o ñapqui. Y ngu guí paði gue nuga hinte stá ts'ocua ma mixodyo'be.

¹¹ Nu'b^u stá øt'a 'nara danga

ts'ocate ne rí 'ñepcagui da thogagui, da za. Nuga hindí tsu ma du. Pe nu'b^u hinga majuani de nú'a ñapcaguiy^u, ni 'na hingui pe'tsa ra nsequi da 'yentc'a ja yá 'ye ya xodyo. Nuga dí adi gue numa danga ndah^u ra Cesa de Nroma go gue'a da hñabga nguenda ua xi stá øt'a 'nara ts'ocate ua hina.

¹² Nu'bú nura Festo bi ñau rayá mfats'i, nep^u bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Nu'i xcá 'yadi gue ma dí hñap'a nguenda ra nda Cesa de Nroma de nú'a xcá 'yot'e, hangue nubyá ma gui ma pa guehni.

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Agripa

¹³ Nep^u de ya xqui thogui 'raya pa, ma'na ra nda rá thuhu Agripa bi meui rá 'behña nú'a mrá thuhu ra Berenice, ne bi ma pa Cesarea pa bá zengua ra nda Festo. ¹⁴ Ne bá 'b^u de guehni ndunthi ya pa. Y nura Festo bi metuabi ra nda Agripa de ra cu Pablo, ne bi 'ñembabi:

—Nuua jot'a ja ra fadi 'nara 'ñøhø bi zogui ra Feli. ¹⁵ De duá 'buhni Jerusale 'raya nda gá macja ne 'rayá ndaxjua nda ya xodyo bi ma bí ñate^u ne bi xicagui te xqui 'yot'a, ne mi adi^u gue stá manda xa tho. ¹⁶ Pe nuga dá embabi^u gue ra ts'utbi de Nroma hinga nzai da hyo 'nara ja'i 'b^u hinxa nhyanthya'houi nú'a to'o xa ñapabi. ¹⁷ Hangue ngu dá tsøheua nú^u ya 'ñøhø de Jerusale, rá hyax'a dá hudi ja ma hudi, ne dá manda

dua ts'i nú'a ra 'ñøhø. ¹⁸ Pe nú'u to'o mi ñapabi hinte bi mā de gue nú'a ndí beni. Ngue'a nuga ndí beni gue nu'á mi ts'oca ma leyhu de Nroma. ¹⁹ Pe hina, hønse nu'a mi ñate'u, por nuyá jamfri pε'tsase'u, ne bi mā de 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Jesu mañ'u gue xa du, pe nura Pablo ena gue bi yopa nte 'na. ²⁰ Ha nuga hinduí padihma te ga øt'e con gue'u, hangue dá ambabi ra Pablo 'bu mi nehma xa ma pa Jerusale pa ja xuá tha'mbani nguenda de nú'a mi hñapabi. ²¹ Pe nu'á bi 'yadi gue go da hñ'a'mba nguenda ma ndahu ra Augusto Cesa, hangue dá manda da gohitho ja ra fadi asta hinga pehna ja ma ndahu Nroma.

²² Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Nequi dí ne ga øde te rá 'be'a manga nú'a ra 'ñøhø'a.

Nu'bu ra Festo bi 'ñembabi:

—Nu'bu 'bestho rixudi ma gui 'yøde te 'be da mā.

²³ Hangue nurá hyax'a ra Agripa ne ra Berenice bi zøhø bi yat'a co ndunthi ra nsu ja ra ts'utbi, nehe mi 'ñoui ma'ra ya nda de ra hnini ne ya nda gá soldado. Nepu ra Festo bi manda da ts'itsua ra cu Pablo. ²⁴ Nepu bi 'ñena:

—Ma nda'ihē Agripa, ne gatho'ihu guí 'buhua con guecje, xi 'bucua nuna ra 'ñøhø xi xa ñama'ñu ya xodyo de guehni nuni Jerusale ne de guecua Cesarea, ne hingui tsaya xicagui'u gue mahyoni ga manda da tho. ²⁵ Pe nuga hinstá tsutuabini

ni 'nara ts'oqui pa da za ga manda da tho. Y nuni xa 'yadisε gue da ma pa nuni ja ma ndahu Augusto Cesa pa go da hñ'a'mbase ra uenda, hangue stá beni ma'na xá hño ga pεmpabi'a. ²⁶ Ha nuga hindí padi te ma noya ga ofo pa ga pεmpa ma ndahu Nroma, hangue stuá tsin'a ja ri thandi, ma nda'ihē Agripa, ne ja ri thandihu gatho nú'ahu guí 'buhua, pa guí 'yamfu ts'u te xa 'yøt'e pa guí xicaguihu te ma noya da za ga pεmpabi ma ndahu. ²⁷ Ngue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga pehna 'nara ts'ahni ja ma ndahu Cesa 'bu hindí pehna ra noya hanja xa hñapabi.

26

Ra apostol Pablo bi mā de rá jamfri ja rá thandi ra nda Agripa

¹ Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Dí 'ra'a nεqui guí mā hanja xa hñap'a'i.

Hangue nura cu Pablo bi 'ñena:

² —Con gatho ma paha ma hoga nda'i Agripa ma ga xi'a'i hanja ñapcagui nú'u 'ra de ma mixodyohu. ³ Ne drí johya ngue'a nu'i guí padi xá hño gatho ma nzaihu núju dyá xodyohu, nehe guí padi de gatho nú'a te dí mañhu. Hangue nuga drí bante'i guí 'yøde gatho nuna ma ga mā.

Ra apostol Pablo bi mā de rá 'mai ante da gamfri

⁴ Gatho ya xodyo xa batca ma 'm̄i desde nú'b̄u ndr̄a notsi, nú'b̄u ndí 'b̄u'be ma ja'i ja ma hai ne ja ndá ehe Jerusale. ⁵ Ne'̄u nehe pađi xá hño ne tsa da ma 'b̄u go da ne'̄u gue desde ndí ts'unt'̄u stá 'yo xá hño ja ma jamfrih̄u ngue'ā ndr̄a fariseo, ne guí pađi gue nuya fariseo ma'na ø'tua rá ley ra Moise que gatho ma'ra ma mixodyoh̄u. ⁶ Nubya xa ts'ancagui de guecua ja ra ts'utbi hõnse ngue'ā dí camfri gue ma da yopa nte nú'̄u xa du ngu nú'ā xqui ña'tua Ajuá nú'̄u ndu ma dadah̄u. ⁷ Hangue gatho ma mixodyoh̄u t̄o'mi da hñanga nú'ā ra hña'ti'ā, ne nzantho ri x̄ocambeni Ajuá ne p̄epabi ma pa ra xuui. Nuna guehna dí t̄o'mi nehe, ma hoga nda'i Agripa, y hangue por gue'ā xa ñapcagui'̄u. ⁸ ¿Hanja hinguí camfrih̄u gue Ajuá ma da japi da yopa nte nú'̄u xa du?

Ra apostol Pablo bi ma de rá nts'o'm̄ais̄e co ya gamfri

⁹ Nequi nehe rá m̄udi ndí benga ndunthi ya ts'omfeni pa ga ø'tua ra nts'o'm̄ai nú'̄u to'o mi camfri ra Jesu nú'ā mrá me Nasare. ¹⁰ Y njab̄u dá ø'te nuni Jerusale. Stí p̄onga ra nsequi ja ya ndá gá macja pa ndí ja ndunthi ya gamfri pa ndí cot'a fadi, ne dá thadi gue ha da tho 'ra de gue'̄u. ¹¹ Ne ndunthi 'mi'qui ndí castiga nts'edi ya gamfri ja yá nija ma mixodyoh̄u pa ndr̄i japi da nc̄oni de yá jamfri xqui me'tsi. Ne xi ndí ncue con gue'̄u ne ndí pa ja ma'ra

ya hnini yab̄u pa nduí honi pa ga ø'tua ra nts'o'm̄ai.

Ra apostol Pablo bi ma ma'na'qui de hanja bi ñobri de yá ts'oqui

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Hangue gue'ā ndr̄a mahma Ndamasco ngue'ā ya stí p̄onga ra nsequi ja ya ndá gá macja ne xqui 'raca ra ts'edi pa ga ja ga cot'a fadi ya gamfri. ¹³ Pe dí xi'a'i ma nda'i, nu ja ra 'ñu ngu mi nde ma pa, nura ora'ā dá handi bi gobgatho 'nara ñot'i mahȳgui co nú'̄u to'o ndr̄i 'ño'be, y nura ñot'i'ā ma'na mi tseđi que ra hyadi. ¹⁴ Nep̄u ra ora'ā dá taguihe gatho, y nuga dá øde 'nara noya bi ñaca ebreo ne bi 'ñengagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'm̄ai? Nu'i grí 'ñunsehe, guí nja ngu ra ndamfri ora tica ra nsamboi.” ¹⁵ Nep̄u nuga dá embabi: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nu'b̄u nu'ā bi 'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'm̄ai ngue'ā guí honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'm̄ai nú'̄u to'o xa gamfrigui. ¹⁶ Nubyá nangui ne 'bai, ngue'ā nuga go stá zo'i y go stá huan'a'i pa gui p̄epcagui, ne pa gui damajuani ja ya ja'i de nú'ā xcá hyandibya ne de nú'ā ma ga u't'a'i 'm̄efa. ¹⁷ Nuga go ma ga ñañ'a'i de ja yá 'ye ya xodyo ne de nú'̄u hingyá xodyo nuni hab̄u dí p̄eñ'a'i gui ma. ¹⁸ Nuni ja guehni ma gui zofo ya ja'i pa da pata yá

mfeni pa da 'ño ja ra maça ñot'i, ne ya hinda sigui da 'ño ja ra 'bexuui. Ne gui xip'u da 'uegue de ja yá ts'o'befi ra Satá, ne da mεpabi Ajuá ma Dada, ne da gamfrigui pa da hñanga ra mpumbi de yá ts'oqui, ne pa dyá metigui ngu gatho nú'u ma'ra xa nt'axca yá mfeni ngue'a xa gamfrigui." Njaua guehna bi xicagui ra Zidada.

Ra apostol Pablo himrá ts'o'yøde de rá noya ra Zidada

¹⁹ Hangué njabu, ma nda'i Agripa, hindá nts'o'yøde de nú'a dá øde de mahets'i. ²⁰ Hangué dá fudi dá zofo ya ja'i 'bestho de guehni Ndamasco, nepu dá ma pa Jerusale ne gatho ja ma'ra ya hnini Judea. Ne dá ma nehe habu bí 'bu nú'u hingyá xodyo, dá zofo gue da ñobri'u de yá ts'oqui ne da gamfri Ajuá, ne da 'yøt'a nú'a xá hño pa da hnequi gue majuañi xa pata yá 'mui. ²¹ Y hangué por guehna ma mixodyohu bi gugagui ja ra ndañija ne mi ne xa hyogagui. ²² Pe co rá mfats'i Ajuá asta nubya dí siguitho dí zofo nú'u ja yá nsu ne nú'u otho yá nsu. Y nuga nzantho dí ma ngu nú'a bi munga ra Moise ne ma'ra yá 'muhni Ajuá de nú'a mi pu'tsi da nja. ²³ Nu'u mi ma gue ra Cristo nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da nda, mi pu'tsi te da thogui ndunthi ya ts'othogui asta hinda tho. Pe 'muefa de rá du'a go gue'a rá mudi mi pu'tsi da yopa nte de ra du. Ne go gue'a mi ma da xipa ya xodyo

ne nú'u hingyá xodyo de nú'a ra 'ra'yo te da umbi, ne nura 'ra'yo te'a nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i'u.

Ra apostol Pablo bi zofo ra nda Agripa

²⁴ Y nu mi munga njaua ra cu Pablo pa bi ma hanja xqui hñapi, ra ora'a ra Festo bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi:

—¡Asta xcá 'bu ri mfeni, Pablo! Ngue'a oda ri mfeni de ya hu'mi xcá hñe'ti, hangué xcá 'bu ri mfeni.

²⁵ Pe nura cu Pablo bi daði ne bi 'ñembabi:

—Hinstá 'bu ma mfeni, ma hoga nda'i Festo, ngue'a nuga dí munga nú'a majuañi. ²⁶ Nuni ra nda Agripa, nehni paði xá hño de nú'a dí ma, hangué nuga hindí tsu ga ña ja rá thandini. Dí paði xá hño gue nuni ya xa unga nguenda de gatho núna dí ma, ngue'a hinxa t'øt'e mant'agui. ²⁷ Ma zi hoga nda'i Agripa, ¿ha guí camfri nú'a bi munga yá 'muhni Ajuá? Nuga dí paði gue nu'i guí camfri nú'a bi mañ'u.

²⁸ Nepu nura nda Agripa bi daði ne bi 'ñena:

—Ya ma'na tui ri 'bedi pa gui jacagui ga camfri ra Jesu-cristo nehe.

²⁹ Hangué nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Haha, co rá mfats'i Ajuá da njabu, ne hinga hønse'i, nehe gatho núu xa 'yøde nú'a stá mumbya. Dí ne da gamfriyu ngu stá camfriga nehe, hønse hindí ne dra that'i co ya cadena ngu xra jagagui.

³⁰ Nepu de ya bi uadi bi ña ra cu Pablo, bi 'mai ra nda Agripa co ra Berenice ne ra Festo ne gatho nú'u mi huhuini. ³¹ Ne bi njiqui'u pa bá ñase'u 'na ngu 'na, ne bi 'ñémbi:

—Hinte xa 'yot'a nuna ra 'ñohø pa rí 'ñepi da tho, nixi pa da mfadi.

³² Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Ya xa za xa thehma nuna ra 'ñohø 'bu hinxqui 'yadi da ma ja ma ndahu ra Augusto Cesa pa ja dí tha'mbani nguenda 'bu te xa 'yot'e.

27

Ra apostol Pablo bri ts'ixa nts'ahni pa Nroma

¹ Y mi zø ra pa de nú'a xqui bengá ra nda Festo pa da mencahe ja ra hai Italia, ra cu Pablo ne ma'ra ya 'yofadi bi t'ent'ua yá 'ye 'nara nda gá soldado mrá thuhu ra Julio nú'a 'na de yá soldado ra nda Augusto Cesa. Y núga drá Luca dá me'be'u. ² Y bi zixcahe 'nara danga motsa xqui 'ñehe de ra hnini Adramitio, ne dá pøñhe de guehni Cesarea pa dá 'raxhe ja ra ndehe dí mahe pa ja ra hai Asia. Nehe drí 'ñohe ra cu Aristarco nura me Tesalonica 'nara hnini de ra hai Macedonia. ³ Y rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Sidó. Y nura Julio xi bi nhyoja'i co ra cu Pablo ne bi umba nsequi da ma dua c'a'tsa ya cu nú'u mi 'bu de guehni, ne pa bá t'umbi nú'a te mi honi. ⁴ Nepu dá pøñhe de guehni Sidó dá thothe po ra lado mac'angui de ra hai

Chipre nú'a o madetho ra ndehe. Dá øthe njabu pa dá 'banpahe ra bunthi mi 'yo. ⁵ Ne dá 'raxhe ja ra ndehe dá 'ranthe manjuantho de ra hai Cilicia ne Panfilia, ne dá tsøñhe ja ra hnini Mira de ra hai Licia.

⁶ De guehni ra nda gá soldado ja bi zahni 'nara motsa mrá me Alejandría de ra hai Egipto mri ma pa ja ra hai Italia. Nu'bú dá juhe nú'a ra motsa'a pa dá thoguihe habu ndrá mahe. ⁷ Ndunthi ya pa ndrí 'yohe 'ramats'u ja ra ndehe, xi xmá hñei pa dá tsøñhe gueta Gnido. Nepu ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocaguihe ga 'yohe, hangue dá 'rañhe gueta ra hnini Salmón, dá 'bañhe po lado mac'angui de ra hai Creta o madetho ra ndehe. ⁸ Xi dá 'yohe masque 'ramats'u ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocje ga 'yohe xá hño. Y hingá 'me dá tsøñhe ja rá hyo ra ndehe habu xqui thu'mbabi Ya Hoga Gosthi gueta ra hnini Lasea.

⁹ Ya xqui thogui ndunthi ya pa ndí 'yohe ja ra ndehe, y ya ma'na xi xmá nts'uni pa ga 'yohe ngue'a ya mi ma da zøhø ya pa de ya tse, ne gue'bu xi 'yo ndunthi ra bunthi. Hangue nura cu Pablo bi zofo gatho ya ja'i, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Compahu, dí handi gue ma ga thohu ndunthi ya ts'othogui má 'ñu, da za da yui ra motsa con gatho nú'a te di cu, ha nujá ga tuh nehe.

¹¹ Pe nura ndā gá soldado himbi 'yø'tua ncaso ra cu Pablo, ma'na bi 'yøta nú'a mi mānga ra 'yēt'amotsa ne nú'a to'o mrá mēti. ¹² Y ŋgue'a xmá nts'uni da gohni ra motsa ja Ya Hoga Gosthi pa nú'ya pa pa' de ya tse, hangue ndunthi nú'ya to'o mi pani bi beñ' gue ma'na xá hño da bōni de guehni pa xahmā xa zahmā xa zōnga Fenice nú'a ja ja ra lado yūhyadi de ra xēca hai Creta, pa ja xa 'mūhmani'ya nú'ya pa de ya tse.

Ra data bunthi ja ra ndehe

¹³ Nepu bi mudi bi 'ño 'na tui ra ndahi nú'a mri 'ñe ŋgue mac'angui, hangue bi beñ' gue xá hño da sigui da thogui pa habu mri ma'ya. Hangue dá pōñhe de guehni habu stí ntsayahe, ne dá 'bañhe gueta rá hyo ra hai Creta. ¹⁴ Nepu hinga ya'a bi zacje 'nara bunthi xi nts'edi mbrí 'ñehe ŋgue mahui fi habu ndrā mahe. ¹⁵ Nura bunthi'a bi duxa ra motsa ŋgue'a xi mi tse, ne himi tsa ga tsamhe. Hangue dá hehe bi duts'i. ¹⁶ Dá thothe gueta 'nara zi xēca hai rá thuhu Claudia o madetho ra ndehe, ja ra lado habu hints'ya mi tse ra bunthi. Nu'bú ja dá pø'tsheni ra t'uca motsa pa ja ra dānga motsa nú'a mri gūt'i, pe xi dá henbahe. ¹⁷ Nepu de ya dá pø'tshe ra t'uca motsa, dá thāthe co ya nthāhi nura dānga motsa ne xi dá dū'the pa hinda nhuati. Nepu nú'ya to'o mri 'yēt'a ra motsa, mi tsu da pø'tsa pa ja

ra 'bomu ja 'nara t'uca hai rá thuhu ra Sirte, hangue bi ja'ma ya dutu nú'ya xqui thuxa mañā de ra motsa pa da 'ño co ra ndahi, ne bi hopabi'ya da duxa ra ndahi. ¹⁸ Ha nurá hyax'a hinxqui tsayatho nú'a ra bunthi xi mi tse, hangue nu'ú bi fōta ja ra ndehe nú'ya te mri du ra motsa. ¹⁹ Nepu nurá hñupa dá fōthe nehe ja ra ndehe ma'ra ya t'øt'e nú'ya mi pēpabi ra motsa. ²⁰ Bi thogui ndunthi ya pa hindá hanthe ra hyadi nixi ya tsø ŋgue'a xi mi 'yo ndunthi ra bunthi, hangue ndí hu ma muihe gue ya ma stá tuhmahe.

²¹ Ya mi pē'tsa ndunthi ya pa hinte stí tsihe, hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de guecje ne bi 'ñena:

—Compahu, 'bu xcá 'yøhmahu nú'a dá xi'ahu gue stá cohmahani Creta, nu'bú hinstá thohmahu núna dí thohu, ne hinxá 'medihma gatho nú'a stá 'behu. ²² Pe nubya, ogui tu ri muihu, ŋgue'a ni 'na de guecju hinga ma ga tuhu, masque ra motsa da nxeni ne da yui nuua ja ra ndehe. ²³ Ŋgue'a manxuui bi zocagui 'nara enxe bá penca Ajuā nú'a to'o dí camfri ne dí pēpabi. ²⁴ Y nú'a ra enxe'a bi 'ñengagui: “Pablo, ogui tsu, ŋgue'a mahyoni gui tsōnga Nroma habu bí 'bu ra ndā Cesa, ne gui 'ba ja rá thandi'a, ne por gue'a'i Ajuā ma da ñānga de ra du núyū guí pēuiua ja ra motsa.” ²⁵ Hangue compahu, nubya dí xi'ahu, ogui tu ri muihu,

ngue'a nuga dí camfri gue Ajuá da suju, ngue'a dí camfri gue ma da njabu ngu nú'a bi xicagui rá εxε'a. ²⁶ Nu'a ma da nja, ma da 'yεtc'ahu ra ndahi ne ma dí zogahu ja 'nara zi xεca hai o mbo ra ndehe.

²⁷ Ne ya mi pe'tsa 'net'ocut'a ndí 'yohe njabu co nú'a ra bunthi, ndí 'yohe ja ra danga ndehe nú'a rá thuhu Adria, mi 'yεtc'ahε ra ndahi pa haburaza. Ne ngu made ra xuui nú'u to'o mi εt'a ra motsa bi mudi bi unga nguenda gue ya mi ma ga tsøñhe ja 'nara hai. ²⁸ Nu'bú bi mudi bi 'yeni hangu rá hñe ra dehe, y ya mi pe'tsa ntsøca 'natema'ret'a ne 'rato metro rá hñe. Nepu dá thohe má ts'u de guehni pa ja ra hai, bi yopa 'yeni ma'na'qui, y ya mi pe'tsa ntsøca 'natemayoto metro. ²⁹ Y co ra ntsu da mfant'ui ya do nura motsa, bi ja'ma goho ya bøjá de møte ra motsa asta habu bi zudi ra hai pa ya hints'u bi ntihi nts'edi, y gathoguihe ga nehmahe ya xa hyats'i. ³⁰ Y nú'u to'o mi εt'a ra motsa bi mámbi gue xahma xa za xa 'bathma'u, hangue nu'ú bi yopa cá'ma ra t'uca motsa ja ra ndehe mi mantho'u gue pa xa 'yεnt'a ma'ra ya bøjá ja rá ñaxu ra motsa. ³¹ Hangue nura cu Pablo 'bestho bi xipabi ra ndá gá soldado ne ma'ra ya soldado ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu núyu da gai de guecua ja ra motsa, nu'bú hinda za ga pøñhu de guecua.

³² Nu'bú ya soldado bi

dama hyεca ya nthahi de ra t'uca motsa ne bi døgue bi ma.

³³ Nepu rá hyax'a hamxuditho, ra cu Pablo bi xicje drí gathohe gue ga tsihe te ga tsihe, ne bi banteguihe bi 'ñenje:

—Nu'ahu, ya øt'a 'net'ocut'a hinte xcá ahu ne hinte xcá tsihu. ³⁴ Dí bante'ihu gui tsihu te gui tsihu, ngue'a guehna mahyoni pa njabu da nja ri ts'edihu, ngue'a dí padi gue ni 'na de gue'ahu hingui ma gui tuhu.

³⁵ De mi manga njabu ra cu Pablo bi gu 'nara thuhme ne bi umba njamadi Ajuá ja yá thandi'u. Nepu bi heque, ne bi mudi bi zi'a. ³⁶ Nepu gathoguihe xi bi hñu ma maihe, ne dá ñunihe nehe. ³⁷ Y núje ndí pahe ja ra motsa, ndí tsøxhe yo nthebe ne hñu'rate ne 'ret'ama'rato. ³⁸ Y ya de dá juahe dá ñuñhe ne dá niñahε, nú'a ra trigo bi bongui dá føthe mbo ra ndehe pa ma'na ya hinxmá hñu nú'a mri du ra motsa.

Ra motsa bi nxeni co rá ts'edi ra dehe

³⁹ Nepu de ya bi hyats'i, nú'u to'o mri 'yεt'a ra motsa bi hyandi gue ya ma da zonga ja ra hai pe himi padi te ma hai'a. Ne bi hyanda 'nara luga ngu ra gosthi mbo ra zi xεca hai habu mri hnequi 'na xeni ra 'bomu guetbu rá hyo ra ndehe. Ne nu'ú bi beni xahma da za da zonga ra motsa asta habu mi ja ra 'bomu. ⁴⁰ Bi hyεca ya nthahi nú'u mi that'a ya bøjá nú'u mri gut'a mbo ja ra dehe.

Nehe bi xo'tua yá nthāhi nú'ᵁ ya za dega nt'et'a motsa. Nepᵁ bi pø'tsa ya dutu pa da daca ra ndāhi ja rá ñāxu ra motsa. Nepᵁ ra motsa bi 'yent'a ra ndāhi gá ma ja rá hyo ra hai. ⁴¹ Pe bi zønga habᵁ mi ja yoho yá ts'edi ra dehe, nepᵁ bi 'yent'a ra motsa pa ja ra 'bomu. Ha nurá ñāxu ra motsa xi bi yᵁ ja ra 'bomu, hangue ya himbi za bi 'ño. Ha nu de rí møte bi mudi bi nxeni co rá ts'edi ra dehe. ⁴² Nura ora'a ya soldado mi ne xa hyo gatho ya 'yofadi pa hinda 'ba'tuabi'ᵁ dega ncunthe. ⁴³ Pe nura ndā gá soldado bi hñācuabi'ᵁ pa hinda hyo, ngue'a nú'á mi ne da ñānga ra cu Pablo. Nepᵁ nu'á bi 'bepabi gue da mføte rá mudi pa ja ra dehe nú'ᵁ to'o mi pā da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, pa da zønga asta ja ra hai. ⁴⁴ Ha nu'ᵁ ma'ra nú'ᵁ to'o himi pā da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, bi 'bepabi da gᵁ 'ra 'na xeni ra za nú'ᵁ xqui xø'tsa ra dehe de ja ra motsa. Y njabᵁ hā, bi za bi zønga gatho'ᵁ ja ra hai.

28

Ra apostol Pablo bi ño ja ra xeca hai rá thuhu Malta nú'a o madetho ra ndehe

¹ Nu ndá pøñhe gatho de ja ra dehe, ni 'na de guecje hindá jathe. Nepᵁ ja dá pāhe te rá hu nú'a ra hai habᵁ dá tsøñhe. Gue'a 'nara xeca hai rá thuhu Malta o ja ra ndehe. ² Nepᵁ nuya mengu de guehni xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñøjā'i. Ne bi

ñūtcahe 'nara dānga faspi pa dá mpa'the, ngue'a xi xmá tse 'nara 'ye mi 'uāi. ³ Nepᵁ ra cu Pablo bi xᵁ 'raya za pa mi 'tsa ja ra tsibi. Y nura ora'a co ra pa bi bønga 'nara zatequ'eñā habᵁ xqui t'u ra tsibi, ne bi 'mat'a ja rá 'yε ra cu Pablo. ⁴ Y nu mi hyanda njabᵁ nú'ᵁ ya mengu de nú'a ra hai'a gue ra qu'eñā mi zudi ja rá 'yε ra cu Pablo, mri 'ñémbi'ᵁ 'na ngu 'na:

—Nuna 'ñøhøni pøde xa hñote. Nuní masque bi c'othmā rá du de ja ra ndehe, pe nura ts'utbi xa zudi de guecua, ya hinda hopi da nte.

⁵ Pe nura cu Pablo bi huat'a rá 'yε ja ra tsibi pa bi dagui nú'a ra zatequ'eñā, y hinte bi ja ra cu Pablo. ⁶ Gatho ya mengu de nú'a ra hai'a mi tøm'i gue xa hyandi xa nenga rá 'yε, o xa datho xa du. Mi tøm'tho'ᵁ te xa thogui hmāhā'a, pe nu mi hyandi gue ya hinte bi ja, nu'bá nu'ú bi pata yá mfeni. Nepᵁ nu'a bi beñ'ᵁ, gue nura cu Pablo mi gue'a 'nara zidada.

⁷ Guetbᵁ de guehni ja mi jani yá hai 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Publio nú'a mrá ndā de maxøgue nú'a ra hai'a. Nu'á xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñøjā'i ne bi 'racje ntsaya hñu pa ja rá ngu. ⁸ Y nurá dada'a mi 'benga ja ra mfi di mri hñeni mri umba ra nzø ne ra nast'i. Y nura cu Pablo bi ma bá c'a'tsi pa bá apabi Ajuā por gue'a ne bi hñu'tsua rá 'yε. Nepᵁ 'bestho bi ñāni'a. ⁹ Y nu mi fadi njabᵁ, bi zøhø ndunthi ya da'thi nú'ᵁ myá

mengu de nú'a ra hai'a, ne gatho bi ñani. ¹⁰ Ne xi bi numansuguihe, y nu ndá pøñhe de guehni bi 'racje gatho nú'a mi paði'ü gue da 'yøtcahe ra 'bēdi má 'ñu.

Ra apostol Pablo bi zonga Nroma

¹¹ Dá 'būheni hñu nzañ con gue'ü. Nepū ja dá jūheni 'nara motsa nú'a xqui gohni nehe nú'ü ya pa dega tse. Nú'a ra motsa'a mrá me Alejandría 'nara hnini de ra hai Egipto. Ne de mbo ra motsa xqui thøteni 'raya c'oi de 'ra nú'ü t'embi ya ajuā, 'na de gue'ü rá thuhu ra Casto, ha nu ma'na rá thuhu ra Polu. ¹² Nepū dá tsøñhe ja 'nara hnini rá thuhu Siracusa, ja dá 'būheni hñu pa. ¹³ De guehni dá thoguihe mahuifi dá mahe ja rá hyo ra ndehe pa dá tsøñhe asta ja ra hnini Regio. Nepū rá hyax'a bi 'ño ra ndahi mri 'ñehe mac'angui, nepū rá yopa dá tsøñhe ja ra hnini Puteoli de ra hai Italia. ¹⁴ Ne de guehni ja dá nthēheni 'raya cu nú'ü bi zixcahe pa ja yá ngu pa dá 'būheni con gue'ü hñato ma pa. Nepū de ya dá pøñhe de ra hnini Puteoli dá ma dí mahe ja ra hnini Nroma. ¹⁵ Y nuya cu de guehni Nroma ya mi paði gue ma ga tsøñhe, hangue nu'ú xqui bōni e da dācje ja ra dá'ñu nú'a mri ma Nroma, gueta ra tai de ra t'ūca hnini rá thuhu Foro de Apio ne ra hnini rá thuhu Hñu Ngu. Ha nu mi hyanda ra cu Pablo nú'ü ya cu, nu'á bi umba njamādi Ajuā ne bi hñu rá māi ne xi bi johya'a.

¹⁶ Nepū de dá tsøñhe Nroma, ra ndā gá soldado bi 'yent'ua ja rá 'yε ra ndā gá nsufadi nú'ü ya 'yofadi mri zi'a. Pe nura cu Pablo bi umba nsequi pa bi ts'ixa 'nambū bá 'būi, ne bá 'būhuini'a 'nara soldado pa bi su.

Ra apostol Pablo bi mamba rá noya Ajuā nuni Nroma

¹⁷ Ne rá hñupa de xqui zonga ra cu Pablo nuni Nroma, bi zohna gatho ya ndā gá xodyo nú'ü mi 'būhni. Nepū de ya xqui munts'i bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihū, masque núga hinte stá ø'tua ma mixodyohū, nixi stá ø't'a 'nara nts'o'mūi co nú'ü yá nzañ ndu ma dadahū, pe masque hinte stá ø't'e, nuga bri jugagui nts'ahni nuni Jerusale ne bi t'entc'a ja yá 'yε ya me Nroma. ¹⁸ Pe nu ndá nhyanthyahe, himbi ts'utcgai ni 'nara ts'loqui te stí ø't'e pa xa hyocjhma'ü, hangue nu'ú mi ne da hyεgagui. ¹⁹ Pe numa mixodyohū de guehni himbi ne'ü gue da thegagui, hangue ma'na xá hño dá adi ga ehe pa guecua pa go da hñānga nguenda ma ndahū ra Augusto Cesa, pe hingue pa e ga ñapabi ma mixodyohū. ²⁰ Hangue stá zon'ahū pa ga ñahū. Nuga dí 'bacua ja ri thandihū dí that'i co ya cadena ngue'a dí tø'mi nú'a ra hñā'ti xa ñātcaguihū Ajuā núju dyá me Israelhū.

²¹ Nu'bú nuya ndā gá xodyo bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nuje ni 'nara hε'mi hinte stá hañhe de guehni Judea de gue'a'i, ne ni 'na de gue nú'ú ma mixodyohú xqui 'ñehe de guehni hinte xa xicje de gue'a'i, nixi xa ñap'a'i. ²² Dí ne ga øhe nú'a guí ma de nú'a guí camfri, ngue'a dí pahe gue haburaza ñama'ñú ya ja'i de nuna ra 'ra'yo jamfri.

²³ Nepú bi mámbi'ú te ra pa mi ma da yopa ña'ú ma'na'qui. Y nu mi dat'a nú'a ra pa'a xqui mañ'ú, ndunthi de gue'ú bi zønga habú mi 'bú ra cu Pablo. Desde mi xudi bi mudi bi ña'a asta mi nde tobya mi zofu ya ja'i de hanja ri manda Ajuá. Nú'a mi ma de rá ley ra Moise ne gathu nú'a xqui 'yofu ma'ra yá 'mehni Ajuá, pa nu'ú da gamfri nehe gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'lo bá pehna Ajuá pa da ndá. ²⁴ Nepú 'ra de gue'ú bi gamfri nú'a mi mangua ra cu Pablo, pe nu ma'ra himbi gamfri. ²⁵ Ne 'ra de gue'ú bi ntsanoyasε ne bi mudi bi ma'ú. Pe ante da ma'ú ra cu Pablo bi 'ñembabi'ú:

—Go gue'a majuañi bi mangua ra badi Isaía po rá Maca Ndahi Ajuá bi xipa ndu ma dadahú, ne bi 'ñena njaua:

²⁶ Rí ma ua xipa nuya ja'i:

Ma gui 'yødehú, pe hinda zo ri mfenihú,
ma gui hyanthú, pe hingui ma
gui pahú te rí bøni nú'a
gui hyanthú.

²⁷ Ngue'a xi xa megui ri mfenihú,
ne hinguí ne gui hñuxhú
nt'øde nú'a guí ødehú,

ne hinguí ne gui pahú nú'a
guí hanthú.

Nu'ahú hinguí ne gui hanthú,
nixi gui 'yødehú,
nixi gui pahú,

ngue'a hinguí ne gui
ntsømhú pa ga pun'a
ri ts'oquihú.

Guehna mangua ra Maca T'ofu. ²⁸ Hangua pahú xá hño gue desde nubya ma da t'umbabi ra noya dega mpøhø nú'ú hingyá xodyo. Nuga dí camfri gue nu'ú há, ma da 'yøde ne da gamfri.

²⁹ Ne nu mi uadi bi mangua njabú ra cu Pablo, ya xodyo bi ma ne mri ntsanoya sehe'ú.

³⁰ Ha nura cu Pablo bi 'mähni maxøgue yo njeya ja 'nara ngu dega njut'i, ne mi umba ntsaya gathu nú'ú mi tsøni pa da ñaui. ³¹ Ne mi zofu ya ja'i hanja go ri manda Ajuá, ne mi xipabi'ú de ra Zidada Jesucristo. Himi tsu da ña, ne hintu mi hacuabi'a.

**RA ROMANU
RÁ CARTA RA
APOSTOL NSAN
PABLO NÚ'A BI
'YOPABI YA
GAMFRI ME
NROMA**

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Nroma

¹ Núgui drá Pablo, rá 'bégogui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá ra Dada bi zoncagui pa ga 'ñapostol, ne xa hñuxcagui pa ga mamba rá maça hoga noya'a.

² Nuna maça hoga noyana, guehna bi ñagui maya'bu Ajuá ja ra Maça T'ofu nú'a bi 'yofo yá 'mehni'a. ³ Y nuna maça hoga noyana xicju de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o rá T'u Ajuá, ne utcaguihue gue nú'a ra T'u'a, de rá ndo'yo, bá ehe de rá ji ra nda Davi, ⁴ pe de rá ndahi xá nt'axi bi fadi gue go gue'a rá T'u Ajuá, ngue'a co rá danga ts'edi bi yopa nte de ja ya du. ⁵ Po rá ngue'a, Ajuá xa 'racagui ra 'befi dega apostol pa ga mangan ra maça hoga noya gatho ja ya hnini, pa da gamfri'u ne da 'yote Ajuá. Guehna ra 'befi dí pefi pa nuya ja'i da nsundabi rá maça thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁶ Hangue nehe nu'ahu, Ajuá xa zohn'a'ihu pa gui tenhu ra Zidada Jesucristo.

⁷ Hangue dí op'ahu gatho'ihu zi cuhu guí 'buhabu

Nroma, nú'ahu xi ri ma'ahu Ajuá ne xa zohn'a'ihu pa gui nt'axquihu. Ajuá ma Dadahu ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ihu ne da max'ahu pa gui 'buhu te rá 'ñentho.

Ra apostol Pablo ne da zonga ya cu me Nroma

⁸ Nuya ya madi noya dí op'ahu ja ma carta, dí xi'ahu gue dí umba njamadi Ajuá ma Dadahu por gatho'ihu de rá thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a haburaza ja ra ximhai hma gue xi xcá camfrihu xá hño. ⁹ Ajuá dí pepabi con gatho ma coraso pa da ntunga nú'a ra maça hoga noya nú'a habu xicju de rá maça T'u'a, y nu'á go gue'a padi gue nzantho dí apabi'a por gue'ahu. ¹⁰ Masque stá t'oma ndunthi ya pa pa ga mabu ga tsøñ'ahu, pe hinstá tsaya ga apa Ajuá pa da xoga ra gosthi pa da za ga mabu 'nitho. Hønsε go dí t'oma nú'a ra pa da mañ'a Ajuá pa ga mabu. ¹¹ Ngue'a xi dí ne ga mabu ga 'bui con gue'ahu pa da za ga u't'a'ihu ra mfadi nú'a xa 'ñutcagui ra Maça Ndahi, pa ma'na da nja ri jamfrihu. ¹² Y dí ma gue numa jamfrihu da 'racju ra ts'edi 'na ngu ma'na. Nuri jamfrihu da jaqui ma'na da zε ma jamfri, ha numa jamfriga da ja'ahu ma'na da zε ri jamfrihu nehe, ngue'a 'nat'a ma jamfrihu.

¹³ Ne dí ne gui padihu, ma zi cu'ihu, gue ndunthi ya i'qui stá huts'i ga mabu ga tsøñ'a'ihu, pe tobya hinxa za.

Dí ne ga mab_u pa ga fax'ah_u ngu stá faxa ma'ra ya cu ja ma'ra ya hnini. ¹⁴ Ngue'a_a xuá 'bencagui ga xipa gatho ya ja'i nuna maça hoga t'øde de ra mpøhø, hangue mahyoni gatho ga zofo, ngu nú'ü ñ_a griego ne ngu nú'ü ñ_a ma'ra ya hñ_aqui, ngu nú'ü ya bamhya ne ngu nú'ü hinte yá fadi. ¹⁵ Hangue nú'a_a ra pa go da ne Aju_a, nugui xi dí ne ga mab_u pa ga m_anga ra maça hoga t'øde nehe nub_u Nroma.

Rá ts'edira maça hoga t'øde

¹⁶ Hindí ntsa pa ga m_anga ra maça hoga t'øde, ngue'a_a go gue'a_a 'nara noya dega ts'edi nú'a_a xuá p_ehna Aju_a pa da pøhø gatho nú'ü to'o da gamfri, ra m_udi ya xodyo, nep_u gatho nu ma'ra ya ja'i. ¹⁷ Nuna maça hoga t'ødena udi gue Aju_a ma gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'ü to'o camfri, y nu'ü 'b_ui xá hño co Aju_a hønse po yá jamfri. Ma njab_u nehe ra Nda_xjua T'of_o hab_u ena: "Nu'a_a tó'o xa gamfri, ya hinte ma ts'oqui tu, nú'a_a p_e'tsa 'nara 'ra'yo te."

Yá thai tu ya meximhai

¹⁸ Aju_a utuabi ya meximhai tengu rá ndangui rá cue'a_a, ne brí nhyoqui'a_a pa dua p_ehna ra castigo de mahets'i pa da z_udi nú'ü ya ts'o'yøde hingui ne da 'yøt'e xá hño. Aju_a ri ncue ngue'a_a nuya ja'i masque pa_udi gue 'b_ui Aju_a ne pa_udi te rí 'ñepi da 'yøt'e'ü, pe hingui øt'e, nu'ü ri sigui co yá 'ñ_aqu'equ'e_i ne yá ts'oqui. ¹⁹ Gatho nú'a_a

te da za da fadi de Aju_a, nu'ü xa t'utuabi xá hño, y nu Aju_a go gue_e xa 'ñutuabi'ü. ²⁰ Desde nú'b_u Aju_a bi hyoca ra ximhai, desde gue'b_u, Aju_a bi 'ñutuabi'ü tengu rá 'm_ui'a_a. Gatho nú'ü ya t'øt'e ri hnequi, gue'ü utuabi ya ja'i tengu rá 'm_ui Aju_a nú'a_a hini hnequi, y njab_u ri hnequi gue Aju_a 'b_ui ne ja rá ts'edi pa nzantho. Hangue ya ja'i hingui tsa te da da_udi de nú'a_a te xa 'yøt'e'ü. ²¹ Nu'ü, masque bi ba_udi Aju_a, pe himbi ne bi nsunda'ü ngu rí 'ñepi, nixi bi umba njamadi de gatho ya hño xa hñ_ani'ü. Nu'a_a bi 'yøt'e, bi ts'oca yá mfeni ne bi megui yá coraso pa himbi za bi ba_udi nda'a_a ra hño nda'a_a ra 'ñ_u. ²² Masque mi eñ'ü gue xi myá bamhya, pe hinte myá fadi. ²³ Hangue bi zogui nú'a_a ra søcambeni mi 'ñepi da umbabi Aju_a nú'a_a xá nsunda ne p_e'tsa ra te nzantho, pa go bi xøcambeni ya c'oi nú'ü xa thoqui ngu yá 'bai ya ja'i nú'ü p_e'tsi da du, nehe ya c'oi nú'ü xa thoqui ngu rá 'bai 'nara ts'int_s'ü, ne nú'ü ngu rá 'bai 'nara mbo'ni, ne nú'ü ya c'oi dega qu'eñ_a.

²⁴ Hangue Aju_a bi hye_utho ya meximhai pa bi 'yøt'a gatho nuya ts'onc'at'i mi beni ja yá mfeni, y njab_u bi 'betua se_e yá tsa yá ndo'yo'ü. ²⁵ Ngue'a_a nuya meximhai'ü bi zogui nú'a_a Aju_a maju_uni pa go bi dena nú'ü t'embabi gue go gue'ü Aju_a; y nuya ja'i'ü go bi nsunda nuya t'øt'e nú'ü xa hyoca Aju_a, hingo bi nsunda Aju_a to'o bi hyoca gatho,

ne xá nsunda rá thuhu'a pa nzantho.

²⁶ Hangué Ajuá bi hyetho'u pa bi ño ja yá hne dega 'betsa, asta ya 'behña bi hñuxui yá mi'behñau hingo hønse co ya 'ñøhø ngu nú'a xqui manda Ajuá. ²⁷ Nehe ya 'ñøhø bi me'tsa 'nara ts'onc'at'i pa da hñuxui yá mi'ñøhøui hingo hønse co ya 'behña, y njabu 'ñøhø co 'ñøhø bi 'yøt'a ra t'øt'e xi xá nts'o. Hangué ja gues'e bi hñani nú'a mi 'ñepi da hñani'u por yá ts'ot'øt'e.

²⁸ Nehe nguetho himbi ho da beni'u de Ajuá, hangué nu Ajuá bi hyetho'u pa bi beni ya mfeni xá nts'o ne pa bi 'yøt'e nú'a himri 'ñepi'u, ²⁹ ne bi 'yøt'e'u ya t'øt'e hingui ho, ne bi me'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'omfeni. Myá nduste, myá hyote, myá 'yøt'atuhni, myá hyate, myá ts'o'mai, myá nønte, ³⁰ mi j'u'tsua ya nc'uamba ma'ra, mi utsa Ajuá, myá 'ñaqu'equ'e'i, mri 'ñexa sehe, mi beni hanja da za da 'yøt'a ya t'øt'e xá nts'o, myá ts'o'yøde co yá dada yá naná. ³¹ Bi ts'oca yá mfeni hangué himi paði nda'a ra hño nda'a ra 'ñu, ne himbi cumpli yá noya. Ne himbi me'tsa ra hmate co yá ja'i, ne himbi me'tsa ra huecate. ³² Nehe nubya njabu, masque paði ya ja'i nú'a te xa ma Ajuá, gue nu'u tó'o øt'a nuya t'øt'e'u rí 'ñepi da du, pe masque paði njabu, pe nu'ú øt'e nuya ya ts'ot'øt'e, y hingue hønse øt'e, nehe ri johyauí nú'u ma'ra

to'o handi'u øt'a njabu nehe.

2

Ajuá ma da hñá'mba nguenda yá ts'oqui ya ja'i co ra hoga ts'utbi

¹ Hangué dá ngu'a dá ngu, otho te grí ncøni nú'i guí 'yø de nú'a te øt'a ma'ra, ngue'a nú'a ra ora guí 'yø de nú'a te øt'a ma'ra, nu'í guí ncondena sehe, ngue'a guí øt'a nehe ngu øt'a nú'u ma'ra. ² Dí paðihue gue Ajuá ma da hñá'mba nguenda co ra hoga ts'utbi nú'u to'o øt'a ya ts'oqui. ³ Hangué 'bu nú'i guí 'yø de ma'ra ne guí øt'a nehe ngu øt'e'u, ogui beni gue ma guí mpont'ui rá cue Ajuá nú'a ra pa da hñap'a nguenda. ⁴ Oxqui beni gue ngue'a Ajuá xi ra hoja'i con gue'i ne xa ze't'a ri nts'o'mai ne astabya hinxa castiga'i, gue nu'í da za guí siguí guí 'yøt'a ya ts'oqui. Paði gue Ajuá ra hoja'i con gue'i pa guí ñobri. ⁵ Pe nu'í hinguí ne, ngue'a xi rá me ri coraso ne hinguí øde ne hinguí ñobri, hangué ma'na ma da castiga'i nú'a ra pa da hnequi rá cue Ajuá pa da 'yøt'a rá hoga ts'utbi'a. ⁶ Y nu'á ma da umbabi nú'a rí 'ñepabi cada 'na ngu nú'a xa mefi. ⁷ Nu'á ma da umba ra te pa nzantho nú'u to'o xa hyomba rá nsunda ne xa hyoni pa Ajuá da 'ñe'tsua yá nsu ne xa hyonga ra te pa nzantho, ne hinxa zabi xa 'yøt'a ya hoga 'befi. ⁸ Pe pa ya ts'o'yøde nú'u 'met'o go øt'a nú'a hingui ho, ne hingo ne da 'yøt'a nú'a

xá hño, Ajuá ma da umbabi'ú 'nara castigo con gatho rá cue. ⁹Ma da nja ya dānga ugui ne ya dumai pa gatho nú'ú ya ja'i øt'a ya ts'oqui, rá mudi pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i. ¹⁰Pe Ajuá ma da cu'ta ja rá nsunda gatho nú'ú to'o xa mēfi ya hoga 'bēfi. Nehe ma da 'ñe'tsua yá nsu ne da umba ra hoga'mai, rá mudi pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i.

¹¹Ngue'a Ajuá hinda ma da huahnitho ya ja'i nura ora da hñá'mba nguenda'ú. ¹²Ajuá ma da hñá'mba nguenda gatho ya ja'i mahyēgui, gue'a gatho nú'ú to'o xa 'yøt'a ya ts'oqui masque hinxa bātua rá ley ra Moise, nu'ú ma dra thá'mba nguenda ne dra castiga nsingue da the'ta ra ley; ha gatho nú'ú bi badi ra ley ne himbi 'yøt'a nú'a mā, nu'ú ma da thá'mba nguenda ngu nú'a mānga nú'a ra ley'a. ¹³Ngue'a hingue nú'ú xa 'yødetho rá ley ra Moise gue go gue'ú 'bui xá hño co Ajuá, hina, pe nú'ú to'o øte ra ley hā, go gue'ú ma da hmā gue hinte ma ts'oqui tu. ¹⁴Ne nú'a ra ora nuya ja'i hingyá xodyo øt'a sehe'ú nú'a xá hño ngu nú'a mānga rá ley ra Moise, njabu ri hnequi gue pe'tsa sehe 'nayá ley, masque hinxa badi rá ley ra Moise. ¹⁵Ja gue'ú ri hnequini 'nara ley ngu xa nt'ofu ja yá coraso. Nehe nu'ú pe'tsa 'nayá ts'edisē pa da badi ua xá hño nú'a øt'e'ú ua hina; nehe yá mfeni

xipabi gue hingui ho nú'a øt'e, o ja ra ora xipabi gue xa 'yøt'a xá hño. ¹⁶Nehe ma da njabu nú'a ra pa'a sta 'yøt'a ra nsuca uenda Ajuá ngu nú'a gra 'mai yá mfeni ya ja'i, masque nú'a xqui beni mant'agui'ú. Ne nú'a to'o ma da hñā nguenda go ma Zidadah'ra Jesucristo. Njabu udi ra māca hoga noya nú'a xa 'bencagui ga mā.

Ya xodyo ne ra ley nú'a bi yofo ra Moise

¹⁷Nu'i xodyo, guí beni gue ja ri nsu gue'a grá xodyo, ne guí camfri gue guí 'bui xá hño gue'a guí pe'tsua rá ley ra Moise, ne grí 'ñets'i gue'a guí nsunda nú'a ra Ajuá majuaní, ¹⁸ne guí pātua rá paha'a, ne guí pādi guí huahna nú'a xá hño gue'a njabu u't'a'i ra ley. ¹⁹Ne nu'i guí camfri gue da za guí cūhna ma'ra ya ja'i ja ra uenda ya goda, y guí ngu 'nara ñot'i pa nú'ú 'bui ja ra 'bexuui. ²⁰Y guí camfri gue da za guí utui ma'ra ya ja'i nú'ú 'ñena ya t'ubatsitho hinte yá fādi, gue'a nú'a ra ley guí pe'tsi ja xcá tsahni ra hoga mfādi ne nú'a majuaní. ²¹Nú'i guí utui ma'ra, ¿hanja hingo guí øt'e nehe nú'a guí udi? Y nú'i guí mā gue hinda mpe 'na, ¿ha gue nu'i hinguí mpe? ²²Nú'i guí mā gue hingui tsa da ts'inga 'nara medinthāti, ¿ha gue nu'i hinguí øt'a njabu? Nú'i guí utsa ya c'oi, pe ¿ha gue hinguí mpe ja yá nija'ú? ²³Nú'i grí 'ñets'i gue'a guí pe'tsua rá ley ra Moise, ¿ha gue hinguí 'betua

rá tsa Ajuá ngue'a hinguí øt'a nú'a m̄anga nú'a ra ley'a? ²⁴ Hangué ja ra M̄aca T'ofó 'nará 'm̄ehni Ajuá bi xipa ya xodyo ne bi 'ñembi: “Ya ja'i nú'u hingyá xodyo ñama'ñu de Ajuá po rá ngue'ahu.”

²⁵ Nubyá nura circuncisio go gue'a ngu 'nara seña nú'a xa thuts'i ja ri ndo'yohu ne go gue'a ra nt'udi de ra cohi nú'a bi gohi Ajuá co ndu ri dadahu ra Abrá. Nú'a ra seña'a da max'ahu ndunthi 'bu gui 'yøthu nú'a m̄anga ra ley. Pe nu'bu hinguí øthu ngu m̄anga ra ley, nu'bú ra nt'udi de ra cohi ja ra uenda hinga ra nt'udi. ²⁶ Nehe nu'bu nú'u ya ja'i hingyá xodyo nú'u to'o hinguí p̄'tsa nuna seña, nu'bu nú'u p̄'fi ya hoga 'b̄fi ngu nú'u m̄anga ra ley, nu'bú nehe'u Ajuá ma da hyandi gue ja ra uenda p̄'tsa nú'a ra seña de ra cohi. ²⁷ Ne njabu nú'a to'o hingrá xodyo, ma da 'ñudi gue nu'i grá 'yøt'ats'oqui, ngue'a nu'á desde bi 'm̄ui xa gohi rá ndo'yo ngu bi hyoca Ajuá nsi ra seña pe xa 'yøt'a ya hoga 'b̄fi ngu nú'u m̄anga ra ley, ha nu'i guí p̄'tsa ra seña de ra cohi ne guí p̄'tsa rá ley Ajuá nt'ofó, pe hinguí øte nura ley'a. ²⁸ Hangué ra xodyo xi majuaní hingo nú'a de rá 'baitho, ne ra seña xi majuaní hingo nú'a hnequi de thi ja rá ndo'yo. ²⁹ Pe nu'a xi majuaní ra xodyo, gue'a nú'a to'o øta Ajuá ja rá coraso, ha nu'a ra seña xi majuaní, gue'a nú'a ja mbo ja rá coraso

'na, nú'a ra seña xa 'yøt'a Ajuá ja rá te 'na, hingue nú'a t'øt'e ja rá ndo'yo ngu xa nt'ofó ja ra ley. Y nú'u to'o xi majuaní ya xodyo ngue'a øta Ajuá ja yá coraso, go gue'u ma da 'ñe'tsua yá nsu Ajuá, hingo ya ja'i.

3

¹ Nu'bú, ¿te ma'na ra mfats'i p̄'tsa ra xodyo? O ¿te ma mfats'i hani de ja ra seña de ra cohi? ² Ndunthi ya mfats'i p̄'tsa ya xodyo nú'a hinguí p̄'tsa nú'u ma'ra ya ja'i. 'Na de nuya mfats'i'u gue'a gue Ajuá bi umba rá noya'a pa go bi su'u. ³ 'Ra de gue'u himbi gamfri nú'a bi ña'tuabi'u Ajuá, pe nu'á hinguí ne da 'ñena gue Ajuá hinda ma da cumpli nú'a xa ñagui. ⁴ Hanja hina, nu'á ma da cumpli nú'a xa ñagui. Ajuá hinga ma ga ec'uambahu, ma'na xá hño ga beñhu gue gatho ya ja'i go ya c'uamba y hingo Ajuá. Ngu m̄anga ja ra M̄aca T'ofó habu sipa Ajuá njaua ne ena:

Ma da fadi gue go gue'i guí m̄anga majuaní,
y ma gui ntate nú'a ra pa da 'ñec'uamba'i ya ja'i.

⁵ 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: “Nu'bu ma ts'oquihu japi da hnequi tengu rá hoga'mui Ajuá, nu'bú ¿ha gue ra hoga ts'utbi da castigaguihu?” Njabu m̄anga nú'u ma'ra ya ja'i, hingo dí mangá. ⁶ Hina, nujá hinda za ga beñhu ngu beñ'u. Ngue'a nu'bu di njabu ngu nú'a mañ'u, nu'bú ¿hanja da za

da 'yøt'a ra ts'utbi'a co ra ximhai?

⁷ 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: "Nu'bu por 'nara nc'uamba ga ma ga japi da hnequi rá nsunda Ajuá ngue'a ja ri hnečni gue Ajuá cumpli rá noya, nu'bu ¿ha gue rí 'ñepabi da castigagui?" ⁸ Ne asta da za da 'ñena 'nara ja'i gue 'na da za da 'yøt'a nú'a xá nts'o pa da nja ra hño. 'Ra xa guscagui ra nc'uamba y 'bai mañ'u gue guehna dí udi. Nuya ja'i'u rí 'ñepabi da secuabi 'nara castigo.

Gathoguihu dí tuhu ya thai

⁹ Hangue ¿te ga beñhu? ¿Ha gue ga beñhu gue núju dyá xodyohu ma'na dí 'bahu xá hño que ma'ra ya ja'i? Hina, hingui tsa; ngue'a ya stá ma gue gathoguihu, ngu ya xodyo ngu nú'u hingyá xodyo, gathoguihu dí ohu ja rá 'ye ra ts'oqui. ¹⁰ Hangue ra Māca T'ofu enga njaua:

Jo'o ni 'na nú'a hindi tu ya ts'oqui. Haha, jo'o ni 'na.

¹¹ Jo'o ni 'nara ja'i nú'a strá nt'axi rá mfeni, ne jo'o ni 'na to'o di honi Ajuá.

¹² Gatho'u ya ts'o'yøde, gatho'u xa nts'oqui.

Ni 'na hingui øt'a xá hño, haha ni 'na.

¹³ Yá ne'u xá nts'o, nja ngu 'nara nt'agui xots'i;

ne nzantho hate'u.

Nehe xá nts'uni yá ne, nja ngu rá ne ra qu'eña nú'a hote.

¹⁴ Pøni ya ts'one de yá ne, ne ya noya dega cue.

¹⁵ Co 'na tui nu'ú da ma hnest'ihí pa da hyo yá miqu'eui.

¹⁶ Haburaza 'yo'u øt'a ya nhuati ne tsogui ya ugui,

¹⁷ y hinxa badi'u hanja da 'mui'u te rá 'ñentho.

¹⁸ Y nu'ú ni ts'u hingui tsupabi rá cue Ajuá.

¹⁹ Nubyá dí padihu gue nú'a mangua ja rá ley ra Moise, ma pa nú'u to'o 'bu ja nú'a ra ley'a pa da me'tsa yá tsa y da go'ta yá ne, pa njabu nu'ú ne gatho ma'ra ya ja'i de ra ximhai da dø'ma nú'a ra castigo ma da hñani de Ajuá. ²⁰ Ngue'a ni 'nara ja'i hinxa 'yøt'e gatho nú'a manda ja ra ley. Hangue enga ja ra Māca T'ofu gue Ajuá hinda ma da ma gue ni 'nara ja'i hingui tu ra ts'oqui, masque da 'mui 'ra da 'ñena gue xa 'yøt'a ngu nú'a mangua ra ley. Ngue'a nu'araza ra ley xo'tsuabi yá ts'oqui ya ja'i.

Ra mpøhø bí ehe po ra jamfri

²¹ Pe nubyá Ajuá xa 'ñudi 'nara hño pa ra meximhai, y nura hño'a, nú'a hanja grá 'bahu xá hño ja rá thandi'a. Pe nura hño'a hingui pe'tsi te da nu ni co ni 'nara ley, masque ja dí mahma ja rá ley ra Moise ne ja nú'a bi 'yofu ma'ra yá 'mehni Ajuá.

²² Nuna danga hñoᅇa ma gue nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ya 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá. Y nuna hñoᅇa ja pa gatho nuto da gamfri'a, ngue'a gatho ya ja'i mahyegui, gue dra xodyo

gue hindra xodyo. ²³ Y gathoguih_u dyá 'yøt'ats'oquih_u, ne ni 'na de guecj_u hingui tsa ga 'yoh_u xá hño ngu ri ho Ajuá. ²⁴ Pe nu'á xi ra hoja'i, hangue mā de rá pahase gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u ngue'a dí camfrih_u ra Zidada Jesucristo. Ajuá tsa da mā njab_u ngue'a ra Zidada Jesucristo ya bi gutca ma thaih_u. ²⁵ Ajuá bá pehna ra Zidada Jesucristo pa bi du ja ra pont'i ngu 'nara hña'ti, pa bi hña ga ma ts'oquih_u po rá maça ji bi mani, pa njab_u nu'a tó'o da gamfri'a ya hinda ma da zætua rá cue Ajuá. Njab_u bi 'yøt'a Ajuá pa bi 'ñudi rá hoga ts'utbi, masque himi hnequihmā ngue'a po rá maça pasencia hinxqui castiga ya ja'i nuya pa xqui thogui. ²⁶ Ha nubyá, po rá du rá T'u, Ajuá bi 'ñudi rá hoga ts'utbi, ne nu'á mā gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'u to'o camfri ra Zidada Jesu.

²⁷ Hangue nubyá hingui tsa to da 'ñets'i. 'B_u xa za 'na xa mε ya hoga 'befi ngu nú'u mąga rá ley ra Moise pa xa mpøhøhma, nu'bú xa zahmā xa 'ñets'i. Pe nuto ya hinte ma ts'oqui tu ngue'a xa gamfri ra Zidada Jesucristo, nu'á hingui tsa da 'ñets'i. ²⁸ Ngue'a dí pah_u xá hño gue Ajuá mā gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'a to'o camfri ra Zidada Jesu nsingue te da nu co ya 'befi de ra ley.

²⁹ ¿Xi ha gue Ajuá go ra Ajuá nsøctho pa ya xodyo? ¿Ha hingatá Ajuá nehe pa nuya

ja'i hingyá xodyo? Haha, go gue'a ra Ajuá nehe pa gue'u. ³⁰ Ngue'a 'nat'a Ajuá 'bui, y nú'á mā gue ya hinte ma ts'oqui tu ya xodyo nú'u pe'tsa ra seña de ra cohi ja yá ndo'yo nú'b_u camfri ra Zidada Jesucristo. Nehe go guet'a Ajuá mā gue nehe nú'u hingui pe'tsa ra seña ja yá ndo'yo ya hinte tu nú'b_u camfri'u ra Zidada Jesucristo. ³¹ ¿Ha gue dí puth_u rá ley ra Moise ngue'a dí udih_u ra jamfri de ra Zidada Jesucristo? Hina, hinda za da feni njab_u, ngue'a nujú ma'na dí umf_u rá ts'edi nura ley'a.

4

Ra Abrá himbi mpøhø po nuya hoga 'befi bi 'yøt'e

¹ Xi ra Abrá nú'a ma mudi dadah_u núju dyá xodyoh_u, ¿te rá 'bε da za ga beñh_u 'b_u de gue'a? ² Nu'b_u Ajuá xa mahmā gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu por yá hoga 'befi mi øt'e, nu'bú nu'á xa zahmā xa 'ñets'i. Pe hina, himbi za bi 'ñets'i ja rá thandi Ajuá. ³ Ngue'a ra Maça T'ofu enga njaua: “Ra Abrá bi gamfri gue mi ma da hñani nú'a bi ña'tuabi Ajuá, hangue Ajuá bi mā gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu.” ⁴ Nu'b_u 'nara ja'i øt'a 'nara 'befi, nurá thaha da t'umbi hingui t'umtho co ra hñoja'i; t'umbabi ngue'a xa mpefi ne thupi. ⁵ Pe nura ja'i to'o camfri Ajuá ne camfri gue hingue po yá hoga 'befi da za da mā Ajuá gue ya hinte ma ts'oqui tu, nura

ja'i'a, Ajuā da mā gue ya hinte tu ngue'a bi gamfri'a. ⁶ Nehe ra Davi xicju gue Ajuā manganuna noyanā dega japi. Nu'á ena gue Ajuā mā gue 'nara ja'i ya hinte ma ts'oqui tu nsingue da 'yu'tua nguenda de yá 'bēfi. ⁷ Ra Davi bi 'yofonjaua:

Njapi ndunthi nú'a to'o xrapumba yá ts'oqui.

⁸ Haha, njapi ndunthi nú'a hinguí mā Ajuā te xa 'yøt'e.

⁹ Xi nuna ra noya dega japi manganu Ajuā, ¿ha gue mā pa gatho ya ja'i, o hõnse pa nú'u pe'tsa ra seña de ra cohi bi gohi Ajuā co ya xodyo? Hina, nu'á mā pa gatho. Dí padihu gue Ajuā bi mā gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá ngue'a bi gamfri'a.

¹⁰ ¿Ha gue ra Abrá mi pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo nura ora'a o hina? Hina, himi pe'tsta nú'a ra seña'a, mi 'batho njabu.

¹¹ Nura seña de ra cohi bi thu'tsua ja rá ndo'yo pe asta 'mēfa; y nura seña'a gue'a ngu 'nara seyo bi hñu'tsuabi Ajuā pa da fadi gue ri muui nú'a xqui mañ'a gue ra Abrá hinte ma ts'oqui mi tu ngue'a bi gamfri. Ajuā bi mā gue ra Abrá ya hinte mi tu ante da thu'tsuabi nura seña, y njabu ra Abrá bi ndada de gatho nú'u to'o camfri masque nu'á hinxa mē'tsa nú'a ra seña, pa njabu nehe'u Ajuā bi mā gue ya hinte tu'u. ¹² Nehe ra Abrá bi ndada de ya ja'i to'o pe'tsa ra seña de ra cohi ne camfri, nú'u to'o hingue hõnse pe'tsa ra seña pe nehe tenba

rá jamfri ma dadahu ra Abrá nú'a to'o bi gamfri ante da thu'tsua ra seña.

Nuju ga hañhu ra hñ'a'ti nú'bu ga camfrihu

¹³ Ajuā bi ña'tua ra Abrá da umbabi ra ximhai ngu 'nara tsogui pa gue'a ne pa yá ja'i 'mēfa de gue'a. Bi ña'tuabi pe hingue ngue'a xqui 'yøta ra ndaxjua ley; nu'á bi ña'tuabi njabu ngue'a mi camfri ne ya hinte ma ts'oqui mi tu. ¹⁴ 'Bu nú'u to'o ri dena ra ndaxjua ley da gohui nú'a ra tsogui, nu'bú ra jamfri da bõni gue hinte ri muui, ne nú'a ra hñ'a'ti'a ma da njabutho. ¹⁵ Pe ra ley ri japi da hnequi rá cue Ajuā ngue'a dyá ts'o'yødehu, pe 'bu di otho 'nara ley, nu'bú ¿hanja gra ts'o'yødehu?

¹⁶ Hangue nura hñ'a'ti de ra tsogui ja pa nú'u to'o camfri, pa njabu Ajuā da za da unga ra tsogui po rá hñoja'i. Ma dra t'umbi pa gatho yá ja'i ra Abrá, hingue hõnse pa nú'u to'o bi nte ja ra ley nepu bi gamfri, pe nehe pa nú'u to'o hinxa te ja ra ley ne bi gamfri ngu bi gamfri ra Abrá nú'a to'o go ra dada de gathoguihu núju dyá gamfrihu. ¹⁷ Ngu manganu ja ra Māca T'ofogue Ajuā bi xipa ra Abrá ne bi 'ñembi: “Stá hux'a'i pa gui ndada de ndunthi ya hnini.” Hangue ja rá thandi Ajuā ra Abrá bi ndada de gatho nú'u to'o camfri. Y nu'á mi camfri gue Ajuā tsa da japi da yopa nte nú'u xa du, y ri manda nú'a hinguí 'batho, pa gue'a ja ra uenda ya 'bui.

18 Ne masque ngu xma hñei, pe ra Abrá mi camfri gue da zøhø nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi sigui bi dø'mi. Hangue njab_u nu'á bi ndada de ndunthi ya hnini ngu nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi 'ñembabi: "Ma da ndunthi ri bñtsi da 'm_u." 19 Ra Abrá xi mi ja rá jamfri gue da mε'tsa 'nará t'_u. Nu'á himi jamasu ua ya mrá ðaqu'ei, masque mi ma da got'a 'na nthebe nje_{ya}. Nixi himi jamasu gue ra Sara nurá 'bεhñá'a ya mrá ðaqu'ei nehe ne hinxqui mε'tsa ni 'nara bñtsi. 20 Pe de nú'a xqui hñá'tuabi ni ts'_u himbi 'bε rá jamfri, nu'á ma'na bi nja rá jamfri, ne bi nsunda Ajuá. 21 Ngue'a mi paði xá hño gue Ajuá mi ja rá ts'edi pa da 'yøt'e ngu nú'a xqui ñá'tui. 22 Hangue por gue'a Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, ngue'a ra Abrá bi gamfri'a.

23 Pe nuya noya nú'u ena gue Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, himbi t'ofø hønse pa ra Abrá; 24 bi t'ofø pa guecaguih_u nehe, ngue'a Ajuá ma mahyεgui de guecj_u núj_u dí camfrih_u'a. Dí camfrih_u gue nu'á pε'tsa ra ts'edi pa bi 'yøt'e bi yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 25 Nu'á bri da pa bi du po rá ngue ma ts'oqui_u, ne bi t'øt'e pa bi yopa nte pa bi t'udi gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u.

5

Ya hño nú'u pε'tsa ra gam-

fri ngue'a Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui tu

1 Nubyá Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u ngue'a stá camfrih_u'a, hangue ya dí 'b_uh_u te rá entho con gue'a por ma Zidadah_u ra Jesucristo. 2 Nehe ngue'a dá camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, hangue ya stá jonih_u co Ajuá ra Dada ne stá tsutuah_u rá hñoja'i'a. Y nubyá ya dí 'b_uh_u ja nú'a ra hñoja'i'a, ne dí tø'mh_u co ndunthi ra johya nú'a ra pa ga 'b_uh_u ja rá nsunda Ajuá. 3 Y hingue hønse dí johyah_u por gue'a, nehe rí 'ñepi ga johyah_u ora dí thoh_u ya ts'othogui, ngue'a dí paði_u gue ya ts'othogui ri jacj_u ga zedih_u. 4 Y nu'b_u ga zedih_u, ga pøñh_u 'radyá hoga gamfrih_u, y por guehna ma'na da ndangui ma nthø'mateh_u. 5 Y nuna nthø'matená hinda ma da njab_utho nep_u ga 'bε ma tsah_u, ngue'a ra Maça Nðahi nú'a xa t'acaguih_u xa 'ñutcah_u xá hño gue Ajuá maçaguih_u.

6 Dí pa_uh_u gue Ajuá maçaguih_u, ngue'a ja nú'a ra pa xqui beni'a, bá pehna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi du po rá guecj_u núj_u ndyá ðadits'oqui_u, ngue'a nuj_u otho ma ts'edih_u pa ga mpøhøse_u. 7 Xi xá hñei to da ne da du po rá ngue 'nará miq_u'eiui nú'a di øthmá xá hño, pe ja ra ora da za 'na da rezga da du po rá ngue 'nara hoja'i. 8 Pe Ajuá xa 'ñutca_uguih_u teng_u rá ndangui rá hmäte nú'a pεscah_u, ngue'a masque

'nandyá dādits'oquih_u, pe bá pēhna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi du po rá nguəc_u. ⁹ Y núbya ya gue nu'á bi du pa bi ñangaguih_u co rá maça ji, ne ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u, nu'bá nubyá go dí t'omh_u gue nu'á da ñangaguih_u de rá cue Ajuá sta 'ñep_u. ¹⁰ Nuj_u ndí ncontrah_u co Ajuá, pe nubyá dí mádi_u con gue'a po rá du rá maça T'u. Y núbya stá mádi_u con gue'a, dí padih_u gue ma ga mpøhøh_u po rá te'a. ¹¹ Pe hingue hønse'a, nehe nuj_u dí johyah_u ndunthi ngue'a dí 'buh_u xá hño co Ajuá por nú'a bi 'yøt'e ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a por nú'a bi 'yøt'e'a ya stá mádi_u co Ajuá.

Nú'a bi 'yøtcah_u ra Adá y nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesucristo pa guəc_u

¹² Hangué nu mi yut'a ra ts'oqui gatho ja ra meximhai, bi yut'i po nú'a bi 'yøt'a 'nara 'ñøhø, y go gue'a numa mædi dadah_u. Nehe po rá nts'o'yøde'a ra du bi yut'i ja gatho ya ja'i, ngue'a xa t'øt'a ra uenda gue gatho bi 'yøt'a ra ts'oqui. ¹³ Hangué ante da thuxa ra ley ya mi ja ra ts'oqui ja ra ximhai, pe nú'u ya ts'oqui bi t'øt'e himbi thanga nguenda ngue'a hinxqui thusta ra ley, ngue'a hingui tsa da thanga nguenda ya ts'oqui nu hab_u otho ni 'nara ley. ¹⁴ Pe madi njab_u, ra du bi ntate ja ya ja'i desde ra Adá asta ra Moise, masque nú'u ya ja'i'u himbi 'yøt'a ngu

nú'a ra nts'o'yøde bi 'yøt'a ra Adá. Nura Adá po nú'a bi 'yøt'ase hangue bi nja ra du pa gathoguih_u; njab_u nehe bi 'ñehe ra Zidada Jesucristo bi 'yøt'ase pa bi nja ra te pa nzantho.

¹⁵ Pe nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'a ra Adá hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha bi unga Ajuá dega hñoja'i. Po rá ngue rá ts'oqui 'nadra 'ñøhø bi nja ra du pa gatho, pe Ajuá po rá hñoja'i bá pēhna 'nadra 'ñøhø nehe pa da unga ra te pa nzantho ngu 'nara 'baha pa gatho ya ja'i po rá hñoja'i nú'a 'nadra 'ñøhø. Y nura 'ñøhø'a go gue'a ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁶ Ra ts'oqui dí tuh_u por nú'a bi 'yøt'a 'nada ra ja'i hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha xa t'acj_u. Ajuá bi hña'mba nguenda de nú'a 'nadra ts'oqui, ne bi 'yε'mba ra du pa gatho ya ja'i; pe 'mefa Ajuá po rá hñoja'i bi unga nura 'baha'a masque ya ja'i xi xqui 'yøthma ndunthi ya ts'oqui, pe Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu. ¹⁷ Ya gue bi ntate ra du po nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, pe nubyá nú'u to'o xa hñani nú'a ra 'baha xa unda Ajuá po rá hñoja'i y xa hñani nura noya gue nu'ú ya hinte ma ts'oqui tu, nu'ú ma go da nda'u ja nú'a ra te xa 'ñep_u po rá ngue nú'a bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, y nura 'ñøhø'a go gue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

¹⁸ Hangué por nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, Ajuá bi 'yε'mba ra du

pa gatho ya ja'i, y nehe por nú'a ra hoga 'bɛfi bi 'yɔt'a 'nada ra 'ñhø, Ajuá ena pa gatho ya ja'i gue ya hinte ma ts'oqui tu'ne umbabi'ra te. ¹⁹ Po 'nara ts'o'yøde gá 'ñhø, bi japi bi nts'oqui gatho ya meximhai, njab nehe po 'nara hoga'yøde, ndunthi da t'embi gue ya hinte ma ts'oqui tu.

²⁰ Pe 'mefa bi nja ra ley pa ma'na bi ndunthi ya nts'o'yøde. Y masque xa ndunthi ya nts'o'yøde, ma'na xa ndangui rá hñoja'i Ajuá. ²¹ Masque ra ts'oqui xi bi ntatehma ngue'a bi nja ra du, pe ma'na bi ntate rá hñoja'i Ajuá, ngue'a po rá hñoja'i'a nu'á ma gue nuju ya hinte ma ts'oqui dí tuh, ne xa 'racaguih ra te pa nzantho po ma Zidadah ra Jesucristo.

6

Nuju stá 'uegueh de ra ts'oqui rí 'ñepi ga 'buh 'nara 'ra'yo te co ra zi Hmu Jesucristo

¹ Xibya, ¿te ga mañhu? ¿Ha gue ga sigui ga øthu ya ts'oqui pa ma'na da ndangui rá hñoja'i Ajuá pa guecju? ² ¡Hina! ¡Hinda za ga beñhu njabu! Nuju ma'met'o ndí ohu ja rá 'ye ra ts'oqui, pe nubyá ya stá pøñhu, ya hindí ohu ja rá 'ye, ja ra uenda ya stá tuh. Nu'bú ¿hanja da za ga sigui ga øthu ya ts'oqui? ³ ¿Ha gue hingui padih gue núju stá nxisteheh stá 'nathoh co ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne nura ora dá nxisteheh ja ra uenda dá tuh con

gue'a? ⁴ Nehe nú'a ra ora dá nxisteheh, ja ra uenda dá nt'aguih ngu bi nt'agui'a ngu 'ñena stí tuh nehe, pa ngu bi yopa nte'a de ja ra du po rá maça ts'edi Ajuá rá Dada, njab necaguih stá yopa nteh ma'ra'yo pa ga 'buh 'nara 'ra'yo 'múi.

⁵ Ngue'a nu'bú stá 'nathoh con gue'a ngue'a ja ra uenda stá tuh ngu bi du'a, nu'bú ma ga 'buh 'nara 'ra'yo 'múi ngu gra 'm'a'a, ngue'a ja ra uenda dá yopa nteh ngu bi yopa nte'a de ja ra du. ⁶ Dí padih gue ma ndaxjua 'múih bi mpont'i mahyegui con gue'a, pa gue numa ndaxjua 'múih nú'a mi pɛpa ra ts'oqui, ngu ya xra huati pa ya hinga 'mɛgoh de ra ts'oqui. ⁷ Ngue'a nu'a tó'o ya xa du, ya hingui o ja rá 'ye ra ts'oqui. ⁸ 'Bú stá tuh mahyegui co ma zi Hmuh ra Jesucristo, dí camfrih gue ga 'buh con gue'a. ⁹ Ngue'a dí pah gue ma zi Hmuh to'o bi yopa nte de ja ya du, ya hingui pɛ'tsi te da yopa du'a, ne ra du hinda ma da yopa ntate de gue'a. ¹⁰ Ngue'a nu mi du'a, bi du 'na'quitho pa bi gutca gatho ma ts'oquih, y ya hingui pɛ'tsi te da nu co ra ts'oqui. Y nubyá nu'á bi yopa nte y 'búi pa rá nsunda Ajuá. ¹¹ Njab necju ga øthu ra uenda gue ya stá tuh ne ya hindí pɛ'tshu te ga nuh co ra ts'oqui, ne ya dí 'buh pa rá nsunda Ajuá ngue'a dí 'nathoh co ma zi Hmuh ra Jesucristo.

12 Hangué ya oxqui hophu ra ts'oqui da sigui da manda ja ri ndo'yohu nú'u ma da du. Oxqui hophu da ja'ahu gui 'yøthu nú'a go da ne ri ndo'yohu. 13 Oxqui sigui gui pephu ra ts'oqui nú'a ja'ahu gui 'yøthu nú'a hingui ho. Nu'a gui 'yøthu, daphu ri tehu ja rá 'yε Ajuá pa gui 'yø'tuahu rá paha'a, ngue'a nu'ahu ja ra uenda ya xcá tuhu de ra ts'oqui ne xcá yopa ntehu ma'ra'yo. Hangué daphu ri ndo'yohu ne ri ts'edihu Ajuá pa gui pephu rá 'befi'a. 14 Ngue'a nura ts'oqui ya hinda ma da nda de guecju, ngue'a ya hindí 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley, nubyá dí 'buhu ja rá hñoja'i Ajuá.

Nuju ndí ohu ja rá 'yε ra ts'oqui, ¿pa te gayopa penjuni?

15 Nde'bu, ¿hague ga øthu ya ts'oqui ngue'a dí 'buhu ja rá hñoja'i Ajuá ne ya hindí 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley? ¡Hina! ¡Hinda za ga beñhu njabu! 16 Dí padihu gue dyá 'begohu de nú'a to'o dí øtehu. Nu'bu gui øtehu ra ts'oqui go rá 'bego'ihu'a ne go gue'a da ja'ahu gui 'medihu. Ha nu'bu gui øthu Ajuá go rá 'bego'ihu'a y nu'a da 'yø'te pa gui 'buhu xá hño ja rá thandi'a. 17 Pe jamadi Ajuá gue masque gá 'megohu de ra ts'oqui, pe nubyá ya xcá ndahu pa gui 'yøtehu con gatho ri muihu ra nt'utuante xa t'u't'ahu. 18 Ajuá bi zin'ahu de rá 'yε ra ts'oqui nú'a nguí pephu, pa go gui pephu'a ne gui 'yøthu xá hño

ngu ri ho'a. 19 Nuna dí xi'ahu, dí hεc'ahu ngu ya 'bego pa da zo ri mfenihu. Njabu ngu xcá ndahu pa gá 'megohu ja ra ts'oqui ne nguí nts'o'yødehu, njabutho nehe ndahu ja rá 'yε Ajuá pa gui 'yøthu nú'a xá hño, ne gui 'buhu xá nt'axi.

20 Nguetho nú'bu nguí 'megohu ja ra ts'oqui, himi tsa gui 'yøthu nú'a xá hño. 21 ¿Te ma thaha gá hañhu de nú'u ya t'øt'e xmá nts'o nguí øthu? Ha nubyá grí ntsahu de gue'u. Ngue'a nú'a ra thaha ri uni nú'u ya t'øt'e xá nts'o, go gue'a ra du. 22 Pe nubyá ya hinyá 'begohu de ra ts'oqui, ya gyá 'begohu de Ajuá, hangué ya xcá hañhu 'nara danga thaha, y nura thaha'a go gue'a gui 'buhu xá nt'axi y rá ngats'i 'nara te pa nzantho. 23 Nguetho nurá njut'i ra ts'oqui go gue'a ra du, pe nurá 'baha Ajuá go gue'a 'nara te pa nzantho nú'a da 'racju ngue'a drí 'nathohu co ma Zidadahu ra Jesucristo.

7

Dí 'buhu co ra Zidada, hingue dí 'buhu ja ra ndaxjua ley

1 Zi cuhu, nu'ahu gui padihu ya ley, gue mientras ja 'i te, pe'tsi da 'yø'te ngu mangua ra ley, pe 'bu da du, ya hina. 2 Nja ngu 'nara 'behña ra medinthati, mientras te rá dame pe'tsi da 'yø'te nú'a mangua ra ley dega nthati, pe nu'bu ya xa du rá dame, nura 'behña'a ya hingui 'bui ja nura

ley'a. ³ Pe nu'bu te rá dame, ne da meui ma'na ra 'ñhø, nura 'behña'a da thu'mbabi ra zinga medinthati; pe nu'bu xa du rá dame, nura 'behña'a ya hingui 'bui ja nura ley'a, ne hinda ma da thu'mbabi ra zinga medinthati masque da nthatui ma'na ra 'ñhø.

⁴ Njabu necaguihu ndí 'buhuhma ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe nubyá ja ra uenda stá tuh mahyegui co ra Zidada Jesucristo nu mi du'a, ne ya hindí 'buh ja nura ley'a. Dá njahu ngu nú'a ra 'behña bi du rá dame ne bi nthatui ma'na, ngue'a nuju ya hindí 'buh ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya dá 'nathohu co ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi yopa nte de ra du. Y stá njahubu pa da za ga øthu ya hoga 'befi pa rá nsunda Ajuá. ⁵ Ngue'a nú'bu ndí 'buh ja ma ndaxjua 'muhu xá nts'o, nura ley ma'na bi nupca ma mfenihu pa dá øthu nú'u ya ts'onc'at'i ndí pe'tshu, y nu'á mri mpefi ja gatho ma ndo'yohu pa dá øthu ya ts'oqui ne pa xa zixcahma ja ra du. ⁶ Pe nubyá ja ra uenda stá tuh de ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya hindí 'buh ja rá hmanda nú'a ra ley'a. Ya hindí ohu ja rá 'ye ra ley, hangue nubyá da za ga pephu Ajuá co 'nara 'ra'yo mfeni nú'a bi 'racju ra Māca Nđahi, ne hingue ngu ma'met'o nú'bu ndí 'buh ja rá hmanda ra ndaxjua ley ne ndí pephu ngu nú'a xqui t'ofu.

Ra ts'oqui nú'a dí hahu

⁷ ¿Te ga beñhabya? ¿Ha gue ra ndaxjua ley tu ra thai de ra ts'oqui? ¡Hina! ¡Hinda za! Ngue'a go gue'a bi 'ñutcagui te rá 'be'a ya ts'oqui. Ngue'a hinduí pađi hmaha ua ra ts'oqui pa dra hyøcua nú'a te pe'tsi ma'na. Dá pađi asta nu mi 'ñengagui ra ley: "Oxqui hyøca nú'a hinga ri meti." ⁸ Pe nu ndá øde nura hmanda'a, nuya ts'onc'at'i bi mpefi ja ma ndo'yo pa dá hyøque ndunthi ya t'øt'e, y njabu dá tu ra ts'oqui ngue'a hindá øt'e ngu nú'a mangu ra ley, ngue'a nsi ra ley hingui tsa to da du ra ts'oqui. ⁹ Ma'met'o hinduí pahma ra ley, y ndí beni gue nduí 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá. Pe nu ndá pađi ra ley, gue'bu dá pađi tengu rá ndangui ra thai ndí tu, ha nura ts'oqui ma'na bi nja rá ts'edi pa bi cacagui ga pepi. ¹⁰ Njabu ra ley nú'a ña'tui ra te pa nzantho pa to'o da cumplibi, bi 'ñutcagui gue ya dí nehi ra 'ñu pa ja ra du. ¹¹ Ngue'a ra ts'oqui mi cacagui ga øt'a nú'a mi hagamā ra ley pa hinga øt'e, hangue ra ley bi condenagui ga tu po rá ngue ra ts'oqui.

¹² Hangue ra maça ley xá nt'axi y nú'a ri manda'a go gue'a xá nt'axi ne xá hño y øt'a ra hoga ts'utbi. ¹³ Nu'bá, ¿ha gue nú'a ra hoga ley go gue'a bi 'yøtca 'nara 'ñu pa xa zixca ja ra du? ¡Hina! ¡Hinga beñhu njabu! Ngue'a nuya ts'oqui stá øt'e go gue'u bi 'yøtcagui nura 'ñu pa xa zixcahma ja ra du. Y njabu

xa fadi que nura ts'oqui xi ra cate, ngue'a por nú'a ra hoga ley, ra ts'oqui bi jaqui dá 'mɛdihma. Hangue po ra ley bi hnequi gue ra ts'oqui nts'edi xá nts'o.

14 Dí padihue gue ra ley bá ehe de mahets'i. Pe nugui drá ja'i dega ximhai, ne dí o ja rá 'yɛ ra ts'oqui, hangue otho ma ts'edi pa ga øt'a ngu nú'a ri manda ra ley. 15 Nugui hindí padi nú'a dí pɛfi, ngue'a hingo xi ma paha nú'a dí pɛfi, pe nú'ue ya 'bɛfi dí ɔtsa xcá thamfri ya dá øt'e. 16 Y nu'bu dí øt'e nú'a hingui ho ne hingo ma pahaga, nu'bú numa pahaga ri nthɛ ngu mąnga ra ley, ngue'a ra ley ma gue hinxá hño nú'a dá øt'e, hangue dí handi gue ra ley xá hño. 17 Hangue njabu hingo de guecɛ dí pɛfi nuya t'øt'e. Nuya ts'onc'at'i dí pɛ'tsi ja ma ndo'yo, go gue'ue ri jaqui dí øt'a njabu. 18 Y nugui dí padi gue hinte ma t'øt'e xá hño dí øt'e ja ma ndaxjua 'mui, ngue'a ga nehma ga øt'e nú'a xá hño pe hingui tsa ga øt'e. 19 Nguetho nura hño dí ne ga øt'e, hindí øt'e, pe nú'a xá nts'o ne nú'a hingo ma paha pa ga øt'e, nu'a go gue'a dí øt'e. 20 Pe nu'bu nugui ga øt'e nú'a hingo dí ne, nu'bú ha, hingo dí pɛfi nura 'bɛfi'a, nuya ts'onc'at'i dí pɛ'tsa ja ma ndo'yo go gue'ue ri jaqui dí øt'a njabu.

21 Hangue dí padi gue nzantho ri nda 'nara ts'edi ja ma ndo'yo, y ri mɛpɛfi njaua: 'bu dí ne ga øt'a nú'a

xá hño, hingui tsa ngue'a nzantho go dí øt'a nú'a hingui ho. 22 Ngue'a nugui de ja ma mfeni dí ho rá ley Ajuá, 23 pe ja 'nara ts'edi ma'na'ño nú'a ri nda ja ma ndo'yo. Nura ts'edi'a ri ntuncui ma paha, ne nzantho jaqui ga øt'a ya ts'oqui pa ma'na rí datc'agui'a.

24 ¡Huecategui! Xibya, ¿to da ñangagui de nuna ts'edi ri nda ja ma ndo'yo nú'a tsixcagui pa ja ra du? 25 Jamadi Ajuá gue ya bi ñangagui'a po ra Zidada Jesucristo. Guehna nú'a dí ma: nugui de ma paha dí ne ga pɛpabi rá ley Ajuá, pe rá ts'edi ra ts'oqui ri nda ja ma ndo'yo.

8

Ra te nú'a ja po rá ts'edi ra Maca Ndahi

1 Nubyá, Ajuá ya hinda ma da condenaguihue ni 'na de guecɛ nú'ue drí 'nathohue co ra Zidada Jesucristo ne dí 'yohue ngu nú'a utcahue ra Maca Ndahi, y ya hindí ø'tuahue rá paha ma ndo'yohue. 2 Ngue'a Ajuá xa ñangaguihue de rá ts'edi ra ts'oqui nú'a mi tsixcahue ja ra du, y nubyá ra Maca Ndahi go gue'a ri mandaguihue ne tsixcahue ja ra 'ra'yo te ngue'a drí 'nathohue co ra Zidada Jesucristo. 3 Ra ndaxjua ley mi xicɛ ndunthi ya 'bɛfi pa stá øthue hmaha, pe himbi za bi maxcahue pa stá øthue ngue'a ndí ø'tuahue rá paha ma ndo'yohue. Pe Ajuá ha, xa maxcahue ngue'a bá

pehna rá T'ü, bi 'ñe bi nja'i ngu nújü dyá 'yøt'ats'oquihü pa bi za bi unga rá maça ndo'yo po ma ts'oquihü, y njabü Ajuä bi hñäcua rá ts'edi ra ts'oqui pa hinda sigui da nda ja ma ndo'yohü. ⁴ Ajuä bi 'yøt'a njabü pa da za ga øthü ya hoga 'bëfi ngu ri manda ra ndaxjua ley, ngue'a nubyá go dí øthü ngu nú'a rá paha ra Maça Ndähi, y ya hindí øthü nú'a go rá paha ma ndo'yohü.

⁵ Ne dí padihü nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, hønse oda rá mfeni nú'a go da ne rá ndo'yo, pe nu'a tó'o ø'tua rá paha ra Maça Ndähi, nu'á ha, oda rá mfeni hanja da 'yøt'ua nú'a ri ho ra Maça Ndähi. ⁶ Nguetho nu'a tó'o hønse oda rá mfeni ra ndaxjua 'müi go gue'a ma da 'mëdi. Pe nuto oda rá mfeni da 'yøt'e ngu nú'a ri ho ra Maça Ndähi, nu'á pe'tsa ra te nzantho ne 'bui te rá 'ñentho. ⁷ Nguetho nu'a tó'o oda rá mfeni ra ndaxjua 'müi, go gue'a ri ncontraui Ajuä, nguetho hingui øte rá ley Ajuä ha nixi hinda za da 'yøt'e. ⁸ Nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, hingui tsa da 'yøt'e ngu nú'a ri ho Ajuä.

⁹ Pe nu'ahü ya xcá tsohabü nuri ndaxjua 'müihü, ne ya hingui ø'tuahü rá paha ri ndo'yohü. Nubyá gui ø'tuahü rá paha ra Maça Ndähi ngue'a nu'á 'bui ja ri corasohü. Y nu'a tó'o hingui pe'tsa ra Maça Ndähi nú'a bá pehna ra Zidada Jesucristo, nura ja'il'a hingo rá meti

ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ Pe 'bü ra Zidada Jesucristo 'bui ja ri corasohü, masque ri ndo'yohü xa t'ë'mbi da du po rá ngue ra ts'oqui, pe nuri ndähihü ma da 'müi pa nzantho ngue'a ya hinte ma ts'oqui gui tuhü. ¹¹ Ajuä to'o bi japi bi yopa nte ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da japi da yopa nte ri ndo'yohü nehe ngue'a ra Maça Ndähi 'bui ja ri corasohü. Nú'a ri ndo'yohü xa du, Ajuä ma da japi da yopa nte po ra Maça Ndähi nú'a 'bui ja ri corasohü.

¹² Hangue ringue'a zi cuhü, hinga mahyoni ga ø'tuabihü rá paha ma ndo'yohü ngue'a ya hindí 'bühü ja rá hmanda'a. ¹³ 'Bü go gui ø'tuahü rá paha ri ndo'yohü, nu'bü ma gui tuhü. Pe nu'bü co rá ts'edi ra Maça Ndähi gui hñäcju ya ts'ot'øt'e de ri ndo'yohü, nu'bü hingui ma gui tuhü.

¹⁴ Nguetho gatho nú'ü to'o øt'e ngu nú'a utuabi ra Maça Ndähi, go gue'ü yá bättsi Ajuä. ¹⁵ Nura Maça Ndähi bi t'acju pa ya hinga 'mëgohü ja ra ts'oqui, hangue njabü ya hinga yopa ntsuhü. Nura Maça Ndähi bi t'acju go gue'a bi 'yøt'e pa dyá bättsiguihü Ajuä. Hangue po rá ts'edi ra Maça Ndähi dí emfü Ajuä: “jMa hmäça Dada'ihé!” ¹⁶ Nguetho ra Maça Ndähi gue'a dama-juani ja ma ndähihü gue yá bättsiguihü Ajuä. ¹⁷ Y dí pahü gue nuya bättsi gatho nú'a te pe'tsa yá dada go yá meti

nehe. Hangue necj_u nehe ma metih_u nú'a te pe'tsa Aju_a, y mahyεgui co ra Zidada Jesucristo ma ga hañh_u nú'a ma da 'racj_u Aju_a ngu 'nara tsogui, pe mahyoni ga tseth_u ya thogui ngu bi zeta ra Zidada Jesu, pa nehe da za ga 'buh_u ja rá nsunda con gue'a.

18 Dí pa_{di} gue nuya ts'othogui dí thoh_u nuya pabya ni ts'_u ri nhyεcuauí rá ndanguí de nú'a ra nsunda ma ga hanth_u 'mefa. 19 Gatho nú'a xa hyoca Aju_a, ja ra uenda ngu tɔbgah_u co ndunthi ra johya nu xcrá hnequih_u ja rá nsunda Aju_a núj_u yá b̂atsiguih_u'a. 20 Gatho nú'a te xa hyoca Aju_a xmá hñohma pe 'mefa bi ts'oqui. Pe hingo de yá pahaseh'e'_u, go rá paha Aju_a pa bi njab_u, pe nu'á bi 'yε'mbi gue da yopa hogui 'mefa. 21 Y nura pa'a ma da uadi yá nzabi de gatho nú'a te xa hyoca Aju_a, ngue'a ma da yopa hogui ma'ra'yo. Hangue gatho nuya t'ɔt'e ja, ya hinda ma da 'yo ja rá 'yε ra ts'oqui nu sta zixcaguih_u Aju_a de nuna ra ts'oximhai pa grá 'buh_u ja rá nsunda núj_u yá b̂atsiguih_u'a. 22 Dí pah_u gue gatho nú'a bi hyoca Aju_a, astabya ri sufri ngu ri sufri 'nara 'behñ_a ma da 'm_u rá zi b̂atsi, pe nu sta thogui yá ugui'a, ma da haxamahai. 23 Y hingue hɔnse nú'_u ya t'ɔt'e bi hyoca Aju_a, necj_u nehe drí tsah_u ya ugui, ne dí ga'tsih_u, pe Aju_a xa 'racj_u ra M̂aca Ndahi ngu 'nara seña de ra johya ma ga pe'tsh_u,

hangue dí tɔ'mh_u gue nu xcrá 'buh_u ja rá nsunda Aju_a ma da 'ñudiguih_u gue yá b̂atsiguih_u'a co ma ndo'yoh_u strá nsunda nsi ra nzabi ni ra ugui. 24 Nu ndá mpɔhɔh_u bi t'acj_u ra nthɔ'mate gue ma ga 'buh_u hab_u xá nsunda. Pe nu'b_u ya dí hanth_u nú'a xa sicj_u ga tɔ'mh_u, nu'bú ya hinga mahyoni ga ndɔ'mh_u ngue'a ya dí hanth_u. 25 Pe nu'b_u dí tɔ'mh_u nú'a hindí handathoh_u, nu'bú pe'tsi te ga tɔ'mh_u asta hinga hanth_u.

26 Nehe ra M̂aca Ndahi 'b_ui pa da maxcah_u, ngue'a de guecsεguih_u otho ma ts'edih_u pa ga tseth_u. Ngue'a nuj_u hindí pah_u te ga aph_u Aju_a nixi hanja ga ñah_u con gue'a. Pe ra M̂aca Ndahi ri jacj_u ga nga'tsih_u masque hinda za ga mañh_u te ga mañh_u, nu'bú ra M̂aca Ndahi ri bantebi Aju_a por guecj_u. 27 Y Aju_a nú'a patca ma mfenih_u, pa_{di} nú'a adi ra M̂aca Ndahi ngue'a adi ngu nú'a rá m̂aca paha Aju_a y ri bantebi Aju_a pa yá gamfri'a.

Ma ga ntqteh_u co rá mfats'i Aju_a

28 Núj_u xa zoncaguih_u Aju_a ngu nú'a xqui beni maya'b_u, ne dí ma_{di}h_u'a, dí pa_{di}h_u gue nu'á ri supca ma teh_u pa gatho nú'a da 'ñepcaguih_u go pa ma hñoh_u. 29 Ngue'a Aju_a ya mi pa_{ca}guih_u desde ra m̂adi, hangue nu'á bi huancah_u ne bi hñuxcah_u pa ga 'buh_u ngu gra 'm_u rá T'_u, pa njab_u nura T'_u'a dra cu mada de gathoguih_u dyá

cuh. ³⁰ Nujá bi hñuxcah Ajuá pa ga 'buh ngu gra 'mú rá T'u, y hingue hõnse'a, nehe bi zocj pa dá camfrih'a. Y hingue hõnse'a, nehe bi xicj gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh. Y hingue hõnse'a, nehe ma da zixcaguih ja rá nsunda.

³¹ Nubyá, ya dí pah gue Ajuá 'bui con guec, nu'bú ¿hanja da za to da dacaguih? Hinda za. ³² Ajuá bi unga rá 'ra T'u pa bi du po rá nguec. Nu'bú ¿ha gue hinda 'racj nehe mahyεgui con gue'a gatho ma'ra te dí hoñh? ³³ ¿To'o da za da mambgah núj yá hmadiguih Ajuá? Jo'o, ngue'a Ajuá go gues'e'a xa ma gue ya hinte dí tuh. ³⁴ ¿To'o tsa da condenaguih? Jo'o, ngue'a ra Zidada Jesucristo go gue'a bi du por guec, y 'mefa bi yopa nte, y nubya bí 'bui ja rá nsu ja rá 'ñei Ajuá, y ja guehni brí bantebi Ajuá por guec. ³⁵ ¿Nda'a gue'a tsa da 'uegaguih de rá hmáte ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue ya ts'othogui, o ya dumai, o ya njute, o ra thuhu, o ra 'ñáhe, o ra ntsu, o ra du? Hina, ni 'na. ³⁶ Ngu mąnga ra Maça T'ofu habu ena njaua:

Nuje stá camfri'ihe, hangue
nzantho t'εbgaguihe
da thoje
ngu 'nara zi deti ho ra hy-
omgø.

³⁷ Pe de gatho nú'a dí thoh, xi dí tateh po nú'a to'o ri macaguih. ³⁸ Hangue dí pah gue jo'o ni 'na to'o da za da 'uegaguih de rá hmáte

Ajuá, nixi nú'b ga tuh, nixi núbya dí teh, nixi ya εnxε, nixi ya nda gá εnxε, nixi nú'a jabya mapaya, nixi nú'a ma da nja 'mefa, ³⁹ nixi nú'a ja maña de mahets'i, nixi nú'a ja ri ga'ti de ra ximhai; ni 'na de nú'u xa hyoca Ajuá, hinda za da 'uegaguih de rá hmáte'a nú'a pεscah ngue'a dí 'nathoh co ma zi Hmuh ra Jesucristo.

9

Ajuá xa huahna ya me Israel

¹ Nugui, nú'a dí ma, dí mąnga majuaní ngu rí 'ñεpcagui ngue'a dí camfri ra Zidada Jesucristo. Hangue nú'a ma ga ma hingrá nc'uamba. Nu ja ma mfeni dí padi xá hño gue dí mąnga majuaní ngue'a go ra Maça Ndahi xicagui gue nú'a dí ma gue'a majuaní. ² Xi 'raca 'nara ntsø'mi y nzantho zonga ma mfeni. ³ Nugui, ga nehma gue masque go ga 'mediga de rá thandi ra Zidada Jesucristo, qué pa da mpøhø ma'ra ma mixodyo'be nú'u hinxa gamfritho ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nú'ú go gue'u ya me Israel. Ajuá bi hñuts'i'u pa dyá batsi'a, ne mi utuabi'u rá maça nsunda'a ja rá ndanija'u, ne bi gohui'u 'raya cohi. Nehe bi umbabi'u ra maça ley, ne bi 'ñutui hanja da xøcambeni'a ja rá nija'u. Nehe Ajuá bi ña'tuabi'u ya hñá'ti. ⁵ Nuyá xita'u go gue'u ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne yá t'u, y ja nuya ja'i'u ja bi 'ñe bi nja'ini ra Cristo nú'a bá

pehna Ajuá pa da ndá, y nu'á go gues'e'a Ajuá, y go gue'a rá me'ti gatho nú'a te ja ne 'bui. Drá nsunda'a pa nzantho. Njabu gue'a.

⁶ Pe hiní 'ñepi ga beñhu gue Ajuá hinxá cumpli rá noya co ra hnini Israel, ngue'a Ajuá xqui ña'tuabi da japi nura hnini'a, pe hingue gatho ya me Israel go gue'u rá hnini Ajuá. ⁷ Masque bi 'múi ndunthi yá 'beto yá mbong'beto ra Abrá, pe hingue gatho'u t'ot'a ra uenda gue yá batsi majuaní, hõnse nú'u yá batsi ra Isaac. Ngue'a ja ra Maça T'ofó ena gue Ajuá bi xipabi ra Abrá njaua: "Go dri 'beto yá batsi ra Isaac." ⁸ Nubyá ne da 'ñena gue hingo gatho nuya batsi de rá ji ra Abrá go gue'u yá batsi Ajuá, pe hõnse nú'u bi 'múi dega hña'ti ngu bi 'múi ra Isaac. ⁹ Guehna ra hña'ti bi ña'tuabi ra Abrá, bi 'ñembabi Ajuá: "Rijeya ngubya, ma ga yopa ehe ga c'a'ts'a'i, ha nura Sara ma da m'e'tsa 'nará t'u."

¹⁰ Y hingue hõnse ra Isaac bi huahna Ajuá, nehe ra Rebeca bi 'mú yoho yá t'u de 'nadra dada, go gue'a ndu ma xitahu ra Isaac, y de nú'u yoho ya t'u'u, 'natho bi huahna Ajuá nehe. ¹¹ Y nú'bú hinxqui 'múitho nú'u ya t'u ne hinte xqui 'yot'atho nú'a xá hño o nú'a hinxá hño, Ajuá ya xqui huahna 'na de gue'u, pa njabu da hnequi xá hño gue nu'á huahna ya ja'i hingue po yá 'b'e'fi'u pe po nú'a xa beni'a, ngue'a nu'á zohni nú'a to'o go da ne'a. ¹² Hangué ante da 'múi nú'u yoho ya t'u'u,

Ajuá ya xqui 'ñembabi yá nana njaua: "Nura cu madá ma da m'epi nú'a mbatsi." ¹³ Y ja ma'na ra xeni de ra Maça T'ofó ma mahyεgui habu Ajuá ena njaua: "Dá ma'di ra Cobo ha nura Esaú dá utsa."

¹⁴ Nu'bú ¿xi te ga mañhubya? ¿Ha gue ga eñhu gue Ajuá hingui ot'a ra ts'utbi xá hño? Hina, hinga beñhu njabu. ¹⁵ Ngue'a go gues'e'a p'e'tsa ra nsequi, hangué bi 'ñemba ra Moise njaua: "Nugui dí huequi nú'a go ga ne ga huequi." ¹⁶ Hangué dí pahú gue 'nara ja'i hingui ts'utua rá hmate Ajuá ngue'a go da nese ra ja'i, nixi ngue'a da 'yot'ase ra ts'edi. Hina, go Ajuá beni she to'o gue'a ma da huequi'a. ¹⁷ Nehe ja ra Maça T'ofó xa t'ofó gue Ajuá bi xipabi ra Faraó nú'a mrá ndá Egipto, y bi 'ñena njaua: "Stá hux'a'i pa gui ndá, ngue'a dí ne da hneca ma ts'edi ja gue'i pa da fadi to'ogui ne tengu ma ts'edi ja gatho ra ximhai." ¹⁸ Hangué ringue'a dí pahú gue Ajuá ri huequi nú'a go da ne'a y ri japi da necio nú'a go da ne'a.

¹⁹ Nu'bú, da ne 'nara ja'i da 'ñengui: "Nu'bú ¿hanja Ajuá ri condena ya ja'i? ¿To'o gue'a xa c'a'tsuabi nú'a rá paha'a?" ²⁰ Pe nugui ga thatuabi'a ne ga embi: "¿To'o'igüe pa guí nø'tua Ajuá? 'Nandi gue ra ts'e dega dohmi ma da nø'tuabi nú'a to'o bi hyoqui ne da 'ñembi: ¿Pa te xcá hogagui njaua?" ²¹ Nura hyocatrate tsa da hyoca nú'a go

da ne. Nu'á hā ra ts'edi pa da hyoca de 'nadra bōhai 'nara ts'e dega nsu y nu ma'na pa ra 'bēfi hingue dega nsu.”

²² Njabu nehe Ajuā masque mi ne xa 'ñudi gue ja rá ts'edi'ā ne nu'á ri castiga ya ts'o'mui gá ja'i, pe nu'á desde maya'bu xa me'tsuabi ndunthi ra pasencia ya ts'o'mui gá ja'i, pe 'mefa ma da castiga'u ngu xa beni y ngu nú'ā rí 'ñepabi'u. ²³ Nu'á bi 'yot'a njabu pa bi 'ñudi tengu rá ndāngui rá nsunda ja guecju, ngue'ā xi xa mescaguihu ra nthecate núju to'o xa beni desde maya'bu ma ga 'buhu 'nadbū ja rá nsunda'ā. ²⁴ Nu'á xa zoncahu pa ga 'buhu con gue'ā, masque dyá xodyohu o hindyá xodyohu. ²⁵ Ra badi Osea bi 'yofo de guehna ja ra Māca T'ofogue Ajuā bi 'ñena njaua:

Ma ga hu'mbabi gue ma hnini nú'u hingue ma hninihma,
y nú'u hinduí mađihma, go gue'u ma ga mađi.

²⁶ Nu habu bi t'embabi ya ja'i njaua: “Nu'ahu hingo ma hninihu”,
nuni ja guehni ma da thu'mbabi gue go gue'u yá t'u Ajuā nú'ā te.

²⁷ Nehe ra badi Isaia bi mā de ra hnini Israel, y bi 'ñena: “Masque ya me Israel da ndunthi ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ra ñānga ndehe, pe husthoho to'o ma da mpøhø de gue'u. ²⁸ Ngue'ā Ajuā masectho da huata ndunthi de gue'u ngu nú'ā xqui 'ye'mbi asta hinda gohi

'na zi tūitho.” ²⁹ Nehe go guet'ā ra Isaia bi 'yofo 'met'o ja ma'na ra xeni de rá t'ofog'ā, ne bi 'ñena:

'Bu Ajuā nú'ā ri ndā de ya mundo enxε mahets'i hinxa huegaguihu ne hinxa zogaguihu hmaħa 'raya ja'i,

nu'bú stá njahu ngu bi nja ra hnini Sodoma ne Gomorra nú'u bi nhuati gatho.

Ya me Israel ne ra māca hogat'øde

³⁰ Nu'bú dí pahūbya gue ya ja'i hingyá me Israel nú'u himbi 'yot'a ra ts'edi pa da 'mui xá hño co Ajuā, go gue'u ya 'bui xá hño con gue'ā, ngue'ā ya xa gamfri bi rá noya'ā. ³¹ Pe nuya me Israel mi øt'a ra ts'edi pa da 'yot'a nú'ā mānga ra ndaxjua ley pa xa 'muhmā xá hño co Ajuā, pe nu'ú himbi za bi 'mui xá hño con gue'ā. ³² ¿Hanja himbi za bi 'mui xá hño? Himbi za ngue'ā mi honi da 'mui xá hño co Ajuā hōnda po ya 'bēfi nú'ā mānga ra ley pe hingue po ra jamfri de ra Zidada Jesucristo. Hangue nu'ú bi hñāxa 'nara mfe'tse ja nú'ā xa t'embabi “ra Mfe'tsado.” ³³ Ngu ena Ajuā ja ra Māca T'ofog:

Dí pεgui nuni Siōn 'nara do pa da mfe'tsa ya ja'i, 'nara dānga do nú'ā japi da dagui,

pe nu'ā tó'o da gamfri'ā hinda ma da 'bε rá tsa, ngue'ā nú'ā xa gamfri gue'ā majuani.

10

¹ Zi cuh_u, xi dí ne con gatho ma coraso gue da mpøhø ra hnini Israel, y gue'a dí apabi Ajuá. ² Dí damajuani de gue'u gue xi øt'a ra ts'edi pa da ðeni Ajuá, pe hingui øt'e'u co ra mfadi. ³ Ngue'a nú'ú hingui tso yá mfeni nú'a xa mą́ga Ajuá de hanja da za da 'múi xá hño ja rá thandi'a, ne nu'ú ri 'ramanu de gues'e'u pa da 'múi xá hño hmahą́ ja rá thandi'a, hangue nu'ú fe'tsuabi nú'a mą́ Ajuá. ⁴ Ngue'a pa nú'u to'o camfri ra Zidada Jesucristo ya hinte ri muui ra ndaxjua ley pa da za da 'múi xá hño ja rá thandi Ajuá.

⁵ Ra Moise bi mą́ de nú'u to'o da ðemba ra ndaxjua ley pa da 'múi xá hño ja rá thandi Ajuá, ne bi 'ñena gue nu'a tó'o da 'yøt'e gatho ngu nú'a mą́ga ra ley, go gue'a da zadı́ ra te ngue'a xa 'yøt'e gatho ngu ri manda. ⁶ Pe nu'a tó'o da gamfri ra Zidada Jesucristo pa da 'múi xá hño ja rá thandi Ajuá, ja ra Mą́ca T'ofu mą́ga njaua: “Oxqui bensehe njaua ja ri coraso ne gui 'ñena: ¿To'o da za da bøxa ja mahets'i? —nuna guehna pa da tsinchu ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nixi oxqui bensehe njaua ja ri coraso gui 'ñena: ¿To'o da za da gą́i asta habu bí 'bu nú'u xa du?” —nuna guehna pa da yopa tsi ra Zidada Jesucristo de ja ya du.

⁸ Nu'a xá hño gui beni, ngu nú'a mą́ga ra Mą́ca T'ofu ne ena: “Ya xcá 'yøde nú'a xa mą́ga Ajuá, y nú'a xa mañ'a

xa zo ja ri mfeni, y nu'á go gue'a ya xcá mą́.” Njabu mą́ga ra Mą́ca T'ofu. Y nú'a xa mą́ga Ajuá go guehna ra noya dega jamfri dí mañhu, ne ena njaua: ⁹ Nu'bu gui mą́ gue ra zi Hmu Jesu go gue'a ri Hmu, ne 'bu gui camfri ja ri coraso gue Ajuá ra Dada bi 'yøt'e pa bi yopa nte'a de ra du, nu'bu ma gui mpøhø. ¹⁰ Ngue'a nu'bu ga camfrihu ja ma corasohu, nu'bu Ajuá ma da mą́ gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh, y nu'bu ga mañhu gue dí camfrihu ra zi Hmu Jesucristo, nu'bu ga mpøhøhu.

¹¹ Ngue'a enga ja ra Mą́ca T'ofu njaua: “Nu'a tó'o da gamfri'a hinda ma da 'be rá tsa, ngue'a nú'a camfri gue'a majuani.” ¹² Ra Mą́ca T'ofu bi 'ñena gue nu'a tó'o da ne da gamfri, dá gamfri, ngue'a otho ni 'nara nthahni dega xodyo ni nú'u hingyá xodyo, ngue'a ra Zidada go gue'a ra Zidada pa gatho, nehe ra memati'a pa gatho nuto da hyomba rá mfats'i'a.

¹³ Ngue'a ra Mą́ca T'ofu ena gue gatho nuto da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'a.

¹⁴ Pe ¿hanja da za da 'yapabi 'na gue da pøhø 'bu hingui camfri gue 'bui? Y ¿hanja da za da gamfri 'bu hinxa 'yøde de gue'a? Y ¿hanja da 'yøde 'bu jo'o to'o da xipabi?

¹⁵ Y ¿hanja da za to'o da ma da manba rá noya Ajuá 'bu hinto xa mehni? Y ya xa 'behni nú'u to'o manba rá noya Ajuá, ngue'a enga ja ra

Māca T'ofu: “¡Hangu ra johya dí pɛ'tshu ngue'a xa zøhø nú'u to'o bra hñā 'nara hoga t'øde gue gatho ma da 'múi te rá 'ñenthol!”

¹⁶ Pe hingue gatho ya ja'i xa ne xa 'yøde ra māca hoga t'øde. Ngu xqui mānga ra baði Isaia maya'bū, ne bi 'ñena: “Zi Hmu, hinxa ne to xa gamfri numa noyahū.”

¹⁷ Hangu pa da za da gamfri 'na, mahyoni da 'yøde 'na, y mahyoni dra hmā de ra Zidada Jesucristo pa njabū da nt'øde de gue'a.

¹⁸ Pe dí ena: ¿Ha gue hinxa 'yøde'u? ¡Haha, xi majuaní ya xa 'yøde'u! Ngue'a enga ja ra Māca T'ofu:

Gatho ja ra ximhai xa nt'øde yá noya'u.

Haha gatho maxøgue ra ximhai xa njabū.

¹⁹ Ma'na'qui dí mā: ¿Ha gue himbi unga nguenda ya me Israel? Haha, bi unga nguenda, ngue'a ra Moise bi mā rá mudi gue Ajuā bi 'ñena: Nugui ma ga japi nú'u ya ja'i hingo ma hnini hmā, y nu'ahū ma da zøt'a ri muihū por gue'a.

Por nuya japi ma ga umba ya 'ñamfadi gá ja'i, nu'ahū ma da bø ri cuēhū.

²⁰ Nepū ra baði Isaia himbi ntsu bi mā gue Ajuā bi 'ñena njaua:

Nu'u himi hongagui go gue'u bi zacagui,

ha nu'u himri 'ñanigui dá ma dá tsadiga'u.

²¹ Nehe bi 'ñena de ya me Israel gue Ajuā bi 'ñena njaua: “Nugui hindá tsaya dá zofu

nuya ja'i pa xa ñobrihma, pe nu'ú himbi ne bi 'yøde ngue'a xi ya ts'o'yøde ne ya nøt'e.”

11

Ajuā bi huahna 'raya me Israel hangue nu'ú bi mpøhø

¹ Nu'bú, ¿ha gue ga beñhū gue Ajuā xa hyepū rá hnini? ¡Hina, hinhya'mú! Ngue'a nequi drá me Israel stí 'ñehe de yá ja'i ra Benjami de rá ji ra Abrá. ² Ajuā hinxa zogui rá hnini nú'a bi 'ñembi gue go rá hnini'a de rá mudi. ¿Ha gue hinguí pahū te mānga ra Māca T'ofu habū mā de ra Elía, gue nu'á mi manbabi ra hnini de Israel co Ajuā? Ne bi 'ñena njaua: ³ “Ma zi Hmu'i, nuna hniniñā xa hyop'a'i gatho ri 'mehni, ne xa huata gatho ri ata. Y de gatho nú'u to'o mi camfri'i hønsegui dí pongui, y nu'ú xi honi hanja da hyogaguihmā.” ⁴ Nu'bú Ajuā bi datuabi njaua: “Dí pɛ'tsitho yoto 'mo ya 'ñøhø pa da nsundagui, nú'u hinxa ndandiñahmu ja rá thandi ra c'oi Baal.” ⁵ Nehe njabū nuya pabya xa gohi hønse 'na zi tui ya me Israel nú'u xa huahna Ajuā co rá hñoja'i. ⁶ Y 'bū bi huahni co rá hñoja'i, nu'bú hingue po yá 'bɛfi øt'e'u. 'Bū di gue'a dega 'bɛfi hmā, nu'bú Ajuā hindi øt'e co rá hñoja'i.

⁷ Xibya ¿te ga beñhū de nú'a thogui ya me Israel? Nu'u ya me Israel mi ndunthi, himbi zudi hanja da za da 'múi xá hño co Ajuā, pe nu'u 'na tui xqui thahni, nu'ú ha, bi za bi 'múi xá hño ja rá thandi

Ajuá. Y nu'ú ya me Israel mi ndunthi, bi meguibi yá mfeni, y himbi ne bi gamfri nú'á bi mǎnga Ajuá. ⁸ Ngu xa nt'ofó ja ra Mǎca T'ofó: "Ajuá bi japi'ú bi mpumfri, bi japi bi ngoda pa hinda hyandi, nehe bi japi bi ngogu pa hinda 'yøde asta mapaya." ⁹ Y ra Davi bi mǎ de ya japi xqui t'umba ya me Israel, bi t'ents'ua ra 'ñu ne bi 'ñena njaua:

Nuyá mexa da 'bø'tsuabi gue'á da ngu 'nara xit'á ne 'nara trampa habu da zo'ú,
y ja da japini da gut'i nú'á tu'ú.
¹⁰ Dá njot'á yá da'ú pa hinda hyandi,
y dá ndoqui nzantho co yá 'bats'i ri du.

Ajuá hinxa 'medi pa nzantho nurá hmate co ya xodyo, hangue nú'ú hingyá xodyo ri 'ñepi da su yá jamfri

¹¹ Nu'bú, xi nú'ú, ¿ha gue xa 'betuabi rá hmate Ajuá pa nzantho po yá 'ñajamfri? ¡Hina, hinhya'mú! Pe po yá nts'o'yøde'ú bi zu ra mpøhø gatho ma'ra ya hnini, pa njabu da nuhu yá mfeni ya me Israel pa da yopa hñani'ú ra japi ngu nú'á xa hñanga ma'ra ya hnini hingyá xodyo. ¹² Ya gue po rá nts'o'yøde ra hnini Israel bi nja ra hño pa gatho ya meximhai, ne bi nja 'nara dǎnga japi pa nu ma'ra ya hnini hingyá xodyo, nu'bú ¡tengu hmǎ ra japi da hñanga nú'ú hingyá xodyo nú'á ra pa ya xodyo da gamfri Ajuá!

¹³ Nú'ahu hingyá xodyohú, ja'á dí ne ga xi'ahu. Ajuá bi hñuxcagui dega apostol pa gue'ahu nú'ahu hingyá xodyohú, hangue dí e'tsua rá nsu ma 'bɛfi ¹⁴ pa xahmǎ da za ga nupa yá mfeni 'ra de nú'ú ma mixodyo'be da ne da hñanga nehe nú'á ra japi xcá hññhú, ne da mpøhø'ú. ¹⁵ Ya gue Ajuá bi hɛpɛu ya xodyo ne go bi japi gatho ya meximhai ngue'á bi 'yøt'e pa bi za bi 'mú xi hño con gue'á, nu'bú ¡tengu ra japi ma da umbabi'ú nu sta yopa munts'a ya xodyo ma'na'qui! Ne nura japi'á go gue'á 'nara 'ra'yo te. ¹⁶ Nu'bú Ajuá bi huahna ya mǎdi xita de ra hnini Israel pa dyá meti'á, nu'bú gatho ra hnini Israel go rá metitho Ajuá, nja ngu 'nara 'bai gá za, 'bú Ajuá ri japa yá 'yú, nehe yá 'yɛza njapi, y nehe nja ngu ya hme, 'bú ra mǎdi hme njapi, nu'bú gatho ra bola ¡uni njapi.

¹⁷ Ngu 'nara 'bai gá hoga olivo da ts'ɛcua 'nará 'yɛza ne da cueta 'nará 'yɛza ra mbǎnga olivo pa nu'á da zipa rá ngui rá 'yú nú'á ra hoga olivo, njabu nehe 'raya xodyo bri t'equé de Ajuá ne nú'ahu hingyá xodyohú go xra hmunts'a'ihú pa dyá hnini'ihú Ajuá nehe, ne xcá hñanihú yá japi Ajuá. ¹⁸ Masque'á oxqui ndǎnguihú de ya xodyo, ngue'á guí pǎdihú gue hingo ya 'yɛza ri umba ra te yá 'yú ra za, nuya 'yú go gue'ú ri umba ra te ya 'yɛza.

19 Nu'ah_u ma gui 'ñenah_u:
 “Ya 'yεza bri ts'εqui pa bi za
 bri juetcah_u.”²⁰ Majuani,
 bri t'equē'ū, pe bri t'equē
 ngue'a himbi ne bi gamfri'ū.
 Ha nu'ah_u ya rá hnini'ih_u
 Ajuā ngue'a guí camfrih_u.
 Hanguē oxqui ndanguih_u.
 Nu'a gui 'yøth_u, tsuh_u Ajuā.
²¹ Nu'b_u Ajuā xa castiga
 ya xodyo nú'ū to'o ngu ya
 'yεza hingá njuete, nehe
 nú'ah_u hingyá xodyoh_u y
 guí njah_u ngu ya 'yεza xa
 njuete, da za da castiga'ih_u
 nehe. ²² Hanguē dá zo ri
 mfenih_u nú'a bi 'yøt'e Ajuā,
 njab_u ngu ra hoja'i, njab_u ra
 zate nehe. Bi nhyoja'i con
 gue'ah_u, ha nu'ū ya xodyo
 bi nts'o'yøde, bi 'ueque'ū.
 Hanguē nu'a mahyoni gui
 'yøth_u, sigui gui 'buh_u ja rá
 hñoja'i, ngue'a nu'b_u hina,
 da 'uec'a'ih_u nehe. ²³ Y nehe
 nuya xodyo nu'b_u hinda sigui
 yá 'ñajamfri, nu'bú dra yopa
 cuete ja ra 'bai gá olivo hab_u
 mi tøgue'ū, ngue'a Ajuā ja
 rá ts'edi pa da yopa cuete'ū.
²⁴ Ngue'a 'b_u nú'ah_u hingyá
 xodyoh_u ngu gyá 'yεzah_u
 de 'nara mbānga olivo, xa
 ts'εc'ah_u de ri 'baih_u, y bi za
 bri juet'ah_u ja ra hoga olivo
 masque nu'ah_u grá mbānga
 olivo'ū, xihmā ya xodyo gue
 go gue'ū ya 'yεza yá mēti ra
 hoga 'bai gá olivo, ma'na da
 za da ncuete ma'na'qui ja rá
 'bai!

*Rá ngats'i ma da mpøhø ra
 hnini de Israel*

²⁵ Zi cuh_u, dí ne gui padih_u
 nuna mfadi xqui nt'agui

hmahā. Dí ne gui padih_u pa
 hingui beñh_u gue hønse'ih_u
 xa huahn'ah_u Ajuā. Pah_u
 gue masque Ajuā xa japi xa
 megui yá mfeni ndunthi ya
 me Israel, pe 'ra de gue'ū xa
 me'tsitho ja rá hnini'a. Pe
 hingue pa nzantho ma da
 megui yá mfeni, hønse asta
 hinda zøxa ra 'bede de nuya
 ja'i hingyá xodyo nú'ū ma
 da mpøhø. ²⁶ Nep_u de gue'a
 gatho ya me Israel ma da
 mpøhø. Ma da nja ngu xa
 t'ofø ja ra Maça T'ofø ne ena:
 Nuni Sión nú'a rá hnini Ajuā
 ja ma drí 'ñehni ra
 Ñante

nú'a ma da xucubi yá
 ts'ot'øt'e ya me Israel
 nú'ū yá ja'i ra Cobo.

²⁷ Y nu xcrá xucubi yá
 ts'oqui'ū,
 ya stá cumpli ma cohi nú'a
 stá cohi con gue'ū.

²⁸ Pa da za da ntanga ra
 maça hoga t'øde ja ma'ra
 ya hnini ngu xa beni Ajuā,
 nu'a xa hyanda ya xodyo
 ngu yá ncontra'a, pa go
 da jap'a'ih_u nú'ah_u hingyá
 xodyoh_u. Pe Ajuā maditho
 ya xodyo po rá ngue yá
 xita'ū nú'ū bi huahni'a.
²⁹ Ajuā hingui pata rá mfeni.
 Nú'a da uni, hinda ma da
 hñāqui, ne hinda ma da
 hyεp_u nú'ū to'o xa huahni'a.
³⁰ Nú'ah_u hingyá xodyoh_u
 hingüí camfrihmah_u Ajuā,
 pe nubýa co rá ntheate Ajuā
 bi jap'a'ih_u ngue'a ya xodyo
 himbi ne bi gamfri ra zi
 Hmu Jesucristo. ³¹ Nubyá
 nuya xodyo bi 'ñagamfri,

pe bi njabu pa 'mefa, co rá nthecate Ajuá da japi'u ngu bi jap'a'ihu. ³² Njabu Ajuá bi zotho gatho co yá 'ñajamfri, gue dya xodyo gue hindya xodyo, pa 'mefa da huequi'u mahyegui.

³³ Xi ra dangui rá mfaði Ajuá, ngue'a paði gatho nú'a t'øt'e, y paði hanja da 'yøt'e gatho nú'a go da ne! Hinda za to da baði gatho nú'a te beni Ajuá, ne hinda za to da baði hanja øt'e nú'u ya danga 'befi øt'e'a. ³⁴ "¿To'o gue'a paðuabi rá mfeni Ajuá? y ¿to'o gue'a xa 'yo'mbabi rá 'ñu'a?" ³⁵ Y ¿to'o 'met'o xa nja te xa umbabi Ajuá, pa njabu Ajuá da co'tsuabi'a?" ³⁶ Nguetho go gues'a bi hoqui gatho nú'a te ja, y gatho o ja rá 'ye'a, y gatho'u pa rá nsunda'a. Y nu'á drá nsunda pa nzantho. Njabu gue'a.

12

Ga umfu Ajuá gatho ma tehú pa ga pephú ngu ne'a

¹ Nubyá, ma zi cu'ihu, xcá hyanthú rá ndangui rá nthecate Ajuá xa 'yøtcahú. Hangue dí bante'ihu gue gui daphú Ajuá gatho ri tehú. Gue'a 'nara hñá'ti strá nt'axi ngu nú'a ri ho'a, ngue'a nu'bu guí øthú njabu, guí xøcambenihú Ajuá co ri corasohú. ² Oxqui tenbahú yá 'múi nú'u ya ja'i 'yo ja ra ts'oqui. Nu'a guí 'yøthú, tenda ri 'ra'yo mfenihú pa njabu xi guí 'buhú 'nara 'ra'yo 'múi, y 'bu guí njahubú ma guí paðuahú nda'a rá paha Ajuá

gui 'yøthú, y nú'a rá paha'a gue'a nú'a guí 'yøthú nú'a xá hño ne nú'a ri ho'a, ne guí 'buhú xá hño ja rá thandi'a.

³ Ajuá xa 'racagui nuna ra nsu dega apostol po rá hñoja'i, hangue ma ga xi'ahú nda'a rí 'ñepi guí 'yøthú. Oxqui ma guí beñhú gue gyá danguihú y masque hina. Benihú xá hño ne hyandaséhú hangu rá ndunthi ri jamfrihú nú'a xa 'ra'ahú Ajuá cada 'na de gue'ahú. ⁴ Ngue'a nja ngu ma ndo'yohú dí pe'tshú ndunthi ya xeni pe gatho ya xeni hingue 'nada yá 'befi pefi. ⁵ Njabu nehe masque dí ndunthihú, pe dí 'nada ra ndo'yohú co ra Zidada Jesucristo, y gatho núju ngu dyá xenihú de 'nada ra ndo'yo.

⁶ Ne 'rama'na'ño ya mfaði ne ra ts'edi xa 'racaguihú Ajuá po rá hñoja'i'a pa ga pefihú nú'a ra 'befi xa 'racaguihú. 'Bu 'nara cu xa t'umbabi 'nara ts'edi pa da manba rá noya Ajuá, dá mañ'a ngu rá ndunthi ra jamfri pe'tsi'a. ⁷ Nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da mfaste, dá mfaste. Ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da nxahnate, dá nxahnate. ⁸ Nu'a tó'o xa t'umba ra mfaði pa da unga ra ts'ofó, dá nzote'a, ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da unga 'nara mfats'i, dá uni con gatho rá múi. Nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da ndá, dá ndá con gatho rá mfeni, ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da mats'i nú'u to'o othobi, dá mats'i con gatho rá múi.

Nú'a rí 'ñepi da mēfira gamfri

⁹ Dá nja ri hm̄ateh_u pa gatho ya ja'i, pe hingue de maxøts'etho. Ūtsah_u nú'a xá nts'o, y tenh_u nú'a xá hño.

¹⁰ Mádi_u 'na ngu 'na co ra hm̄ate nú'a xa 'ra'ah_u Ajuá ngue'a gyá cuh_u, ne 'ñumbah_u ra t'equ'ei 'na ngu ma'na.

¹¹ 'Yøth_u ri 'bēfih_u con gatho ri ts'ēdih_u. Ostí ma da zū'ah_u ra ndāhñei. Pēpabih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo con gatho ri muih_u.

¹² Johyah_u ngue'a guí tøm̄h_u ma gui 'buh_u ja rá nsunda Ajuá. Tseth_u gatho ya ts'othogui, ne oguí tsayah_u gui 'yaph_u Ajuá.

¹³ Faxh_u ya cu nú'u hingui tsupi, ne umf_u ntsaya nú'u to'o tsøñ'a'ih_u.

¹⁴ 'Yaph_u Ajuá da mats'i nú'u to'o ø't'ah_u ra nts'o'mui, oxqui tsañh_u'u.

¹⁵ Johyah_u co nú'u to'o ri johya, ne nzonih_u co nú'u to'o zoni.

¹⁶ 'Buh_u mahyēgui co 'nadra hm̄ate, oxqui 'ñets'ih_u nixi gui 'uegueh_u de ya zi hyoya cu. 'Yoh_u mahyēgui con gue'u. Oxqui beñh_u de ri mfenisēhēh_u gue gyá bamhyah_u.

¹⁷ Oxqui ø'tuah_u ra nts'o'mui nú'a to'o da 'yø't'ah_u ra nts'o'mui. Nu'a gui 'yøth_u, gui jamasuh_u gui 'yoh_u xá hño ja yá thandi gatho ya ja'i. ¹⁸ 'Yøth_u 'nara ts'ēdi asta hab_u da za pa gui 'buh_u 'nara hoga'mui con gatho ya ja'i. ¹⁹ Ma zi hm̄adi cu'ih_u, oxqui co'tsuah_u nú'a

da 'yø't'ah_u ya ts'o'mui, tsocuathoh_u Ajuá, ngue'a Ajuá mā ja ra Māca T'ofone ena: "Nugui hønsegui tsa ga co'tsuabi nú'u to'o ø't'a ra nts'o'mui, nugui go ga unga ra njut'i." ²⁰ Nehe ena njaua: "Nu'b_u ri ncontra tsu ra thuhu, umbabi te da zi, ha nu'b_u tsu ra nduthe, umba ra dehe da zi. Nu'b_u gui 'yø't'e njab_u, nu'bú nu'á da ntsø'mi ndunthi." ²¹ Oxqui hoñh_u hanja gui 'yøth_u 'nara 'ñu. Gatho nú'a to'o da 'yø't'ah_u 'nara 'ñu, co'tsuabi co 'nara hño, y njab_u ma gui ntateh_u de ra 'ñu.

13

¹ Gatho ya ja'i rí 'ñepi da 'yøte nú'u to'o hā ra ts'utbi, ngue'a go Ajuá xa hñuxa gatho ya ts'utbi ja ra ximhai. Nehe go gue'a xa hñuts'i nú'u to'o hā ra ts'utbi. ² Hangué nu'u tó'o nø'tua ra ts'utbi, go gue'u nø'tua nú'a xa manda Ajuá nehe. Y nu'u tó'o nø'tua ra ts'utbi, go honse ra castigo. ³ Ya ndā hinxa thuts'i pa da zu nú'u to'o ø't'e xá hño, nu'ú xa thuts'i pa da zu nú'u to'o hingui ø't'e xá hño. Hangué nu'b_u hingui neh_u te da xi'ah_u nú'u to'o hā ra ts'utbi, nu'bú 'yøth_u gatho nú'a xá hño, y njab_u nu'ú da ñamañho de gue'ah_u. ⁴ Nu'ú go gue'u yá 'bēgo Ajuá pa ri hñoh_u. Pe 'b_u gui 'yøth_u nú'a hingui ho, rí 'ñepi gui tsuh_u'u, ngue'a nu'ú hā ra ts'ēdi pa da castiga'ih_u, ngue'a Ajuá go gue'a xa hñuts'i'u pa da castiga gatho nú'u to'o hingui

øt'e xá hño. ⁵ Hangué mathoni gui 'yøtehu'u, ne hingue hønse pa hinda castiga'ihü, nehe pa gui 'yøtehu nú'a xi'ahü ri mfenihü. ⁶ Hangué nehe dí juthü ya njut'i ja ra gobierhnu, ngue'a nu to'o ha ra ts'utbi go yá mefi Ajuá, ne nu'á xi ri 'ramanu da mefi nuna 'befina.

⁷ Ju'tuabihü gatho nú'u to'o guí tuphü. Jut'a ri cotahü, jut'a ri rentahü. Nu'u tó'o rí 'ñepi gui umfü ra t'equ'ei, umfü, ha nu'u tó'o rí 'ñepi gui numansuhü, numansuhü.

⁸ Oto guí tuphü ni 'nara thai, hønse gui beñhü gue rí 'ñepi gui mádi hü 'na ngu ma'na, ngue'a nu'a tó'o mádi rá miq'u'eiuí ya bi cumpli ra ley.

⁹ Nu'ahü guí pahü ya hmanda nú'u mąnga ra ley ne ena: "Oxqui ntsinga medinthati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui ju'tsua ya nc'uamba ri miq'u'eiuí, oxqui hyøcua nú'a pe'tsa ri miq'u'eiuí." Pe nuya ya hmandaya ne nú'u ma'ra ya hmanda, gue'a mahyegui nú'a ra hmanda ena: "Mádi ri miq'u'eiuí ne su ngu grí nsu sehc." ¹⁰ Ngue'a nu'a tó'o pe'tsa ra hmąte, hingui øt'ua ra nts'o'mü rá miq'u'eiuí, hangue nu'a tó'o pe'tsa ra hmąte go gue'a ri cumpli ra ley.

¹¹ De dí øthü gatho nú'ya ngu dí xi'ahü, ga beñhü de nuya ya pa dí 'bühü ne ga japhü da nu ma mfenihü, ngue'a ma Zidadahü ya ma'na 'büi guetbü de nú'a ndá camfrihü pa e da ñangaguihü de nuya ts'othogui dí thohüa ja ra

ximhai. ¹² Ya 'yo rí thogui ra 'bexuui, 'yo rí moca ra xudi. Hangué mathoni ga tsoguihü ya ts'o'befi dega 'betsa ngu nú'u øt'a ya ja'i dega xuui. Ya ga hñocjü pa ga øthü ya hoga 'befi dega pa, ngu ri hñoca 'nara soldado pa da ma ja ra tuhni. ¹³ Ga 'yohü ngu rí 'ñehe ngu nú'u 'yo dega pa, hinga maha habü ja ya ngo dega tixfani, nixi ga ntixfanihü. Hinga hñuxhü co nú'u to'o hingue xi ma 'behñahü, nixi ga 'yohü ja ma'ra ya ts'ot'øt'e. Hinga 'ñøt'atuhnihü, y nixi ga ne ga nsehcü. ¹⁴ Nu'a ga øthü ha, ma ga honbahü rá mfats'i ra Zidada Jesucristo pa ga 'yohü ngu bi 'ño'a, y hinga hoñhü hanja ga øthü yá hne ma ndaxjua 'müihü.

14

Hinda za to da nøni yá cu

¹ Umfü nsequi da 'müi ja ri nijahü nú'a to'o otho ndunthi rá jamfri, pe hingue pa gui ntsanoyahü con gue'a de nú'u ya mfeni xa gü. ² Ngue'a 'ra camfri gue tsa da zi gatho nú'a ja te da ts'i; ha nu'u ma'ra tó'o otho ndunthi yá jamfri hingui ne da zi nu'araza, hønse ya zi c'ani. ³ Nu'a tó'o tsi gatho nú'a te ts'i, odi ątsa nú'a to'o hingui tsi. Ha nu'a tó'o hingui tsi gatho nú'a te ts'i, odi 'yø de nú'a to'o tsi, ngue'a nu Ajuá bi 'yøt'a rá bątsi nu mi camfri'a. ⁴ ¿To'o'ihü pa guí 'yøbihü rá 'bego ma'na ra ja'i? ¿Ha hingui pahü gue nurá hmu nú'a ra 'bego'a go gue'a

da mā ua 'yo xá hño ua hina? Y njabũtho nehe nuya cu'ũ, go guesε Ajuā ma da mā ua xá hño o hingui ho nú'ā øt'e'ũ, hangue nu'ú ma da 'mũi xá hño ja rá thandi Ajuā ngue'ā go guesε'ā ja rá ts'edi pa da mats'i'ũ.

⁵ 'Ra camfri gue mathoni da thahna 'raya pa pa dra sɔcambeni Ajuā, ha nu ma'ra camfri gue gatho ya pa rí 'ñepi da thandi mahyεgui. Cada 'na rí 'ñepi da badi xá hño de nú'ā te beni. ⁶ Nu'ũ tó'o ri jamasu de ra pa, øt'e njabũ pa da ho ra Zidada, ha nu'ũ tó'o hini jamasu de ra pa, nehe øt'e njabũ pa da ho ra Zidada. Y nu'ũ tó'o tsi gatho nú'ā te ts'i, nu'ú tsi pa rá nsunda Ajuā, ngue'ā ri umba njamadi Ajuā. Ha nu'ũ hingui tsi gatho nú'ā te ts'i, nu'ú øt'e'ũ pa rá nsunda Ajuā, y umba njamadi Ajuā nehe.

⁷ Ngue'ā ni 'na de guecjũ hindí tehũ pa ga øthũ nú'ā go ga nesεhũ, y nu xcrá tuhũ, hingo nú'ā ra ora go ga huansεhũ. ⁸ Ngue'ā nu'bũ dí tehũ dí ohũ ja rá 'yε ra Zidada ne dí 'bũhũ pa rá nsunda'ā, y nu'bũ ga tuhũ guet'atho dí ohũ ja rá 'yε ne dí 'bũhũ pa rá nsunda'ā. Hangue nuju, nzantho dí ohũ ja rá 'yε gue gra tehũ gue hina. ⁹ Ngue'ā pa guehna bi du ra Zidada Jesucristo y bi yopa nte pa bi Hmu de nú'ũ te y de nú'ũ xa du.

¹⁰ Hangue nu'ahũ ¿pa te guí 'yø ri cuhũ? O ¿pa te guí ɛtsahũ ri cuhũ? Ngue'ā nu xcrá tuhũ gathoguihũ ma

ga 'baihũ ja rá thandi ra Zidada pa go da hñabgahũ nguenda'ā. ¹¹ Ngue'ā ma da njabũ ngu xa t'ofó ja ra Maça T'ofó ne ena:

Nugui drá Ajuā dí te, hangue ma da njabũ nú'ā ma ga mā nubya, gue gatho ya ja'i ma da ndandiñahmu ja ma thandi,

ne da xɔcambenigui.

¹² Hangue cada 'na de guecsεhũ ma ga daphũ nguenda Ajuā.

Ga nsusehũ pa hinga japhũ ma cuhũ da 'yøt'a 'nara ts'oqui

¹³ Hangue hinga 'ñøhũ 'na ngu ma'na. Nu'ā ga øthũ hã, ma ga nsusehũ pa hinga japhũ ma cuhũ da 'yøt'a 'nara ts'oqui. ¹⁴ Nugui dí padi xá hño gue gatho nú'ā ja da ts'i hinxá nts'o, ngue'ā njabũ xa 'ñutcagui ra Zidada Jesucristo. Pe nu'ā tó'o beni gue xá nts'o 'nara t'øt'e nú'ā ts'i, pa nú'ā to'o beni njabũ hã, xá nts'o. ¹⁵ Hangue nu'bũ guí tsi 'nara t'øt'e nú'ā beni'ā ri cu gue hingui ho da ts'i, y njabũ da du rá mũi, nu'bú nu'i ya hingui 'yo co ra hmate. Oxqui tsi 'nara t'øt'e nú'ā da japi da 'mɛdi ma'na, ngue'ā nehe po rá ngue'ā bi du ra Zidada Jesucristo. ¹⁶ Hangue oguí honi pa hanja da hñama'ñũ'i, masque nu'i guí beni gue xá hño nú'ā guí øt'e. ¹⁷ Núju dí 'bũhũ ja rá hmanda Ajuā, hingui oda ma mfenihũ ya hñuni nixi ya ts'ithe. Nu'ā oda ma mfenihũ, nú'ā ga 'yohũ

xá hño, ne ga 'buh_u te rá entho, ne ga johyah_u co nú'a ra johya ri 'racaguih_u ra M_aca Ndahi. ¹⁸ Y nu'a tó'o p_epa ra Zidada Jesucristo co nuya hoga 'b_efiya, Aju_a ri ho'a. Nehe ya ja'i ma da hyandi gue 'yo xá hño'a.

¹⁹ Hangue ga øth_u nú'a faxcaguih_u pa ga 'buh_u 'nara hoga'm_ui 'na ngu ma'na, ne pa ga ntetua jamfrih_u 'na ngu ma'na. ²⁰ Oxqui ts'ocua rá 'b_efi Aju_a por nú'a te gui tsi. Xi majuan_i gatho nú'a te ts'i xá nt'axi, pe hingui ho gui tsi nú'a gui japi da nts'oca ri cu. ²¹ Xá hño hingui tsi ra ngø, nixi gui tsi ra vinu, nixi gui 'yøt'a ni 'nara t'øt'e nú'a gui japi da ts'ocua rá mfeni ri cu pa da zo ja ra ts'oqui o pa da ts'ocua rá jamfri. ²² Nu'b_u guí camfri da za gui tsi gatho nú'a te ts'i, nu'b_u z_e ri jamfri guí p_e'tsi ne p_as_eui Aju_a. Nu'a tó'o beni gue xá hño nú'a øt'e, ne 'm_efa hinda ma da d_uh_u de nú'a xa 'yøt'e, go gue'a njapi ngue'a p_adi gue xa 'yøt'e xá hño. ²³ Pe nu'a tó'o ri d_uh_u de nú'a te tsi, nú'a tu ra thai, ngue'a hingui tsi co rá jamfri, y gatho nú'a dí øth_u ne 'b_u dí camfrih_u gue hinxá hño, gue'a 'nara ts'oqui.

15

'Yøth_u nú'a da ho ri miq_u'eih_u

¹ Núj_u dí z_edih_u ja ma jamfrih_u, rí 'ñ_epi ga p_ah_u hanja ga tsetuah_u ya mfeni xa g_u nú'a ts'utho yá jamfri, y hinga øth_u nú'a go dí nes_eh_u. ² Cada

'na de guecj_u ga øth_u nú'a da ho ma miq_u'eih_u pa yá hño'u ne pa da te yá jamfri. ³ Ngue'a nehe s_eh_e ra Zidada Jesucristo himbi 'yøt'e nú'a go rá paha s_eh_e. Nu'a bi zetuatho yá 'm_ui nú'a to'o mi _utsa'a, ngu enga ja ra M_aca T'of_o hab_u bi sipa Aju_a ne ena: "Stá tsetuatho yá nt'atsate nú'a to'o ri _utsa'i." ⁴ Ngue'a gatho nú'a bi t'of_o maya'b_u ja ra M_aca T'of_o, bi t'of_o pa ma nt'utuath_eh_u, pa njab_u ngu nú'a bi zeta maya'b_u y ngu bi thu'mba yá m_ui'u, njab_u ma da thubga ma m_uih_u nehe pa ma'na da nd_ungui ma nthø'math_eh_u. ⁵ Nubyá nu Aju_a to'o faxcah_u pa ga ntsetuah_u ne 'racj_u ra hum_ui, dá 'yøt'e pa gui 'buh_u co 'nada ra mfeni ngu bi 'ñ_utcah_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ⁶ pa njab_u co 'nadra mfeni ne 'nadra jahñ_a gui nsundah_u Aju_a ra Dada nurá Dada ma Zi Hmuh_u ra Jesucristo.

Bi sipabi ra maça hoga t'øde nú'a hingyá xodyo

⁷ Hangue numahñoh_u 'na ngu ma'na, ngu bi núgaguih_u ra Zidada Jesucristo pa rá nsunda Aju_a. ⁸ Dí m_a gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñ_e bi m_epabi ya xodyo pa bi cumpli yá hñ_a'ti Aju_a nú'a xqui ñ_a'tuabi ndu yá xita'u, y njab_u ra Zidada Jesu bi 'ñ_udi gue Aju_a øt'a gatho ngu nú'a m_a. ⁹ Nehe bi 'ñ_ehe pa ya ja'i hingyá xodyo da nsunda Aju_a po rá nthecate, ngu xa t'of_o ja ra M_aca T'of_o ne ena:

Ja ya ja'i hingyá xodyo nugui
ma ga mąnga tengu rá
ndąngui ri thuhu,

y ja ga tu't'a'ini ya jahña.

¹⁰ Nehe enga ja ra Mąca T'ofó:

Nú'ah_u hingyá xodyoh_u, jo-
hyah_u mahyεgui co rá
hnini Ajuá.

¹¹ Nehe ena:

Nsundah_u Ajuá gathó nú'ah_u
hingyá xodyoh_u guí
'buh_u ja gathó rá nguini
ra ximhai.

ne xɔcambenih_u'a po yá dąnga
t'ɔt'e.

¹² Nehe ra badi Isaía bi 'yofó
ja ra Mąca T'ofó ne ena njaua:

Ma da 'm_u 'nara t'_u de yá ja'i
ra Isaí rá dada ra Davi,
y nura t'_u'a ma da nda ja ya
ja'i nú'uh_u hingyá xodyo,
y nu'ú ma da gamfri'a.

¹³ Ajuá nú'a to'o 'racju ra
hoga nthɔ'mate, dá 'ra'ah_u
ndunthi ra johya ne ra
hmetho ja ri corasoh_u po ri
jamfrih_u, pa njab_u ma'na da
ndąngui ri nthɔ'mateh_u po rá
ts'edi ra Mąca Ndahi.

¹⁴ Ma zi cu'ih_u, dí camfri
gue xi ja ndunthi ri hñoja'ih_u
ne ja ndunthi ri mfadih_u y tsa
guí nzofoh_u 'na ngu ma'na.

¹⁵ Masque njab_u, pe nugui dí
resga dí op'a'ih_u pa ga yopa
ben'ah_u 'raya t'ɔt'e ngu nú'a
ya xcá padih_u. Dí ɔt'a njab_u
pa ga cumpli nú'a ra 'bɛfi xa
'racagui Ajuá po rá hmate'a.

¹⁶ Ngue'a nu'a bi hñuxcagui
pa ga pepabi ra Zidada Jesu-
cristo pa ga zo ya ja'i hingyá
xodyo, pa ga xipabi'uh_u rá hoga
noya Ajuá, pa njab_u nugui da
za ga udi'uh_u ja rá thandi Ajuá
ngu 'nara hña'ti xá nt'axi ngu

ri ho'a nú'a xa xuca ra Mąca
Ndahi.

¹⁷ Hangué po ra Zidada
Jesucristo da za ga 'ñets'i de
nú'a ra 'bɛfi xa 'racagui Ajuá.

¹⁸ Hiní ñepcagui ga 'ñets'i de
nú'a xa 'yɔt'a ma'ra pa bi
gamfri ya ja'i hingyá xodyo.
Pe dí padi gue ra Zidada
Jesucristo xa mpefi ja ma
noya ne ja ma 'bɛfi pa bi gam-
fri ndunthi de gue'uh_u.

¹⁹ Ra
Zidada Jesucristo xa 'raca
ra ts'edi pa stá ɔt'a ndunthi
ya milagro, ne stá hanpa
rá ts'edi ra Mąca Ndahi,
hangué xa za stá mąnga ra
mąca hoga t'ode de ra Zidada
Jesucristo maxɔgue ja gatho
ya hai desde Jerusale asta ra
hai Ilirico. ²⁰ Hangué njab_u
nugui stá ɔt'a ra ts'edi pa ga
ma ga mąnga ra mąca hoga
t'ode hab_u hinxa t'odetho de
ra Zidada Jesucristo pa hinga
mpefi hab_u ya xa mpe ma'ra.

²¹ Guet'a nehe mąnga ra
Mąca T'ofó ne ena:

Nú'uh_u hinxqui siphtho de Ajuá,
y nú'uh_u hinhya'm_u xqui 'yode,
go gue'uh_u ma da 'yode ne
da badi.

*Ra apostol Pablo beni da
ma Nroma*

²² Hangué njab_u astabya
hinxa za stá mab_u. ²³ Pe
núbya nguetho ya dá juadi
ma 'bɛfi ja nuya hnini de
gucua, y ngue'a pɛ'tsa
ndunthi ya jɛya stá ne ga
mab_u ga tsøñ'ah_u, ²⁴ hangué
dí tɔ'mi gue 'nitho ga thogui
ga tsøñ'ah_ub_u má 'ñu nu
grá ma Spaña, y ga johya
ndunthi ga 'bwi con gue'ah_u.
Nep_u de gue'a dí tɔ'mi gue

gui nexcaguih_u de guep_u pa ga thogui grá ma Spaña. ²⁵ Pe nubyá ma ga ma pa Jerusale pa ga ha'tsuabi 'nara mfats'i nuya zi cu de guehni. ²⁶ Ngue'a nuya zi cu de guehni Macedonia ne de guecua Acaya co 'nara paha bi unga 'nará mfats'i' h pa ga ha'tsuabi nuya zi hyoya cu bí 'buhni Jerusale. ²⁷ Nuya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi beni gue mri 'ñepi' h da 'yø'tuabi njab_u' h, ngue'a nu'ú hingyá xodyo ne xqui hñani ra mpøhø po yá noya ya xodyo, hangue rí 'ñepi' h da maxa ya xodyo nehe co ya hño de ra ximhai. ²⁸ Hangue nu xcrá juadi ga pε nuna 'bεfinā pa ga tsocuabi nuna mfats'i ya cu me Jerusale, ja grá thop_u ga tsøñ'ah_u má 'ñu nu xcrá ma Spaña. ²⁹ Y dí pađi gue nú'b_u xcrá tsøñ'a'ih_u h_u, ra Zidada Jesucristo ma da jap'a'ih_u ndunthi ngue'a ma ga zo'ah_u de rá noya'a.

³⁰ Nubyá, zi cuh_u, dí bante'ih_u de rá thuhu ma Zidadah_u ra Jesucristo y po rá hmāte ra Maça Ndađi ri 'racj_u 'na ngu ma'na, gue gatho'ih_u gui faxcaguih_u gui 'yaph_u Ajuā por guequi. ³¹ 'Yaph_u Ajuā pa nu'á da ñangagui de ya me Judea nú' h hingyá gamfri, gue ya zi cu nuni Jerusale da hñani co 'nara johya nura mfats'i ma ga tsocuabi, ³² pa njab_u 'b_u gue'a rá paha Ajuā ga tsøñ'a'ih_u co 'nara johya, ne ga tsaya ts' h con gue'ah_u. ³³ Ajuā nú'a faxcah_u pa ga 'buh_u te rá

entho, dá 'm_ui con gatho'ih_u. Njab_u gue'a.

16

Ya nzenjua

¹ Ra Febe go gue'a 'nara hoga nju, ne ja rá nsu, ngue'a gue'a 'nara maste de ya gamfri me Cencrea.

² Hangue umf_u ntsaya co ra t'equ'ei ja ri hmunts'ih_u, ngu rí 'ñep'a'ih_u nú'ah_u gyá gamfrih_u, y faxh_u' a de nú'a te da 'yø'tua ra 'bēdi, ngue'a nu'á xa maxa ndunthi ya ja' i y necagui xa maxcagui nehe.

³ Fat'ajuah_u h_u ra zi nju Prisila ne ra zi cu Aquila. Nu'ú xi bi maxcagui ndunthi ja rá 'bēfi ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nu'ú mi resga da unga yá te por guequi, hangue hingo sehεgui dí jamadibi' h, ne gatho nú' h ya cu hingyá xodyo nehe' h ri jamadibi' h. ⁵ Fat'ajuah_u h_u nehe nuya zi cu ri munts'a ja rá ngu nú'a ra nju Prisila y ra cu Aquila. Fat'ajuah_u h_u nehe ma hmāca cuh_u ra Epeneto, nú'a go gue'a ra m_udi bi gamfri ra Zidada Jesucristo nuua Acaya. ⁶ Fat'ajuah_u h_u ra nju Mala, nú'a xi xa max'a'ih_u ndunthi. ⁷ Fat'ajuah_u h_u ra cu Andronico y ra cu Junio, nú'ú go gue' h mengu ma hai, nehe go gue' h ndí o'be fadi mahyεgui' h. Nu'ú ja yá nsu ja ya apostol, nehe gue' h 'mεt'o bi gamfri ra Zidada Jesucristo que guequi.

⁸ Nehe fat'ajuah_u h_u ra Amplia numa hmāca cu ja ra jamfri. ⁹ Nehe fat'ajuah_u h_u

ra cu Banu nú'a ma mfats'i ja rá 'bɛfi ra Zidada Jesucristo, nehe ma hm̄aca cu ra Estaqui. ¹⁰ Fat'ajuah̄ab̄u ra cu Apele, nú'á xa b̄oni 'nara hoga gamfri de ra Zidada Jesucristo. Ne fat'ajuah̄ab̄u nú'u ya cu ya mengu rá ngu ra cu Aristobulo. ¹¹ Fat'ajuah̄ab̄u nehe ra cu Erodio, nú'a mengu ma hai. Nehe fat'ajuah̄ab̄u nú'u 'b̄u ja rá ngu ra cu Ciso nú'u xa gamfri ra Zidada. ¹² Nehe fat'ajuah̄ab̄u ma zi njuh̄u ra Trifena y ra Trifosa, nú'ú ri mpefi ja rá 'bɛfi ra Zidada, nehe ma zi njuh̄u ra Persida, nú'á xa mpefi ndunthi ja rá 'bɛfi ra Zidada. ¹³ Nehe fat'ajuah̄ab̄u ra Rufo nú'a xi ra hoga cu ja ra jamfri; nehe fat'ajuah̄ab̄u rá n̄ana'a, nú'a dí øt'a ra uenda gue ma n̄ana nehe. ¹⁴ Nehe fat'ajuah̄ab̄u ra cu Asíncrito y ra cu Flegonte, y ra cu Erma, y ra cu Patroba, y ra cu Erme, y nehe nuya zi cu 'b̄ui con gue'u. ¹⁵ Nehe fat'ajuah̄ab̄u ra cu Filologo y ra nju Julia, y ra cu Nereo ne rá nju'a, y ra cu Olimpa, y nehe gatho ya zi cu nú'u 'b̄ui con gue'u.

¹⁶ Nehe fat'ajuah̄ab̄u gatho nú'u ma'ra ya cu co 'nara nth̄afi dega hm̄ate. Ri fat'ajuah̄ab̄u gatho yá nija ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ Nehe dí b̄ante'ih̄u zi cuh̄u, gue gui thamfrih̄u ndunthi de nú'u ne da heca ya cu y japi'uh̄u da 'yøt'a ya ts'oqui. Nu'ú hingui udi ngu nú'a ya xa t'u't'ah̄u, hangue 'uegueh̄u de gue'u. ¹⁸ Nuya

ja'i'uh̄u ri mpefi h̄onse pa yá h̄ñose'uh̄u; hingue p̄epabi ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo. Nu'ú m̄anga 'raya noya xi ri nt'øde gue xi xá h̄ño, pe hina, hingo gue'a majuani. Nu'ú hat'a nuya zi ja'i hinte yá f̄adi. ¹⁹ Gatho ya ja'i p̄adi gue xi gyá hoga 'yødeh̄u, hangue njab̄u nugui xi drí johya de gue'ah̄u. Pe nehe, nu'a dí ne, dí ne gue da nja ri mf̄adih̄u pa gui 'yøth̄u ra h̄ño, hingue pa gui 'yøth̄u ra 'ñ̄u. ²⁰ Y Ajuah̄u nú'a to'o faxcah̄u pa ga 'b̄uh̄u te rá enth̄o, go gue'a da 'yøt'e 'bestho pa gui nt̄ateh̄u de ra ts'ondahi. Ma Zidadah̄u ra Jesucristo da max'a'ih̄u co rá hm̄ate'a.

²¹ Nehe fat'ajuah̄u'ih̄u ma mfats'i ra cu Timu, nehe fat'ajuah̄u'ih̄u ra cu Lucio, ra cu Jaso y ra cu Sosipate nú'u ya mengu ma hai.

²² Nugui drá Tercio, dí ofo nuna cartana, dí fat'ajuah̄u'ih̄u de rá thuhu ra Zidada Jesucristo.

²³ Nehe ra cu Gayo p̄ehna'ih̄u ra nzenjua, nú'a to'o xa 'raca n̄sequi ja rá ngu. Nehe xa umba n̄sequi gatho ya cu pa ja ri munts'iuua. Nehe fat'ajuah̄u'ih̄u ra cu Erasto, nú'a go gue'a ra m̄e'tsboja de ra hn̄ini. Nehe fat'ajuah̄u'ih̄u ra cu Cuarto.

²⁴ Ma Zidadah̄u ra Jesucristo da max'a'ih̄u gatho'ih̄u co rá hm̄ate'a. Njab̄u gue'a.

'Nara søcambeni bi 'yøt'a ra apostol Pablo nu mi uadi rá carta

²⁵ Drá nsunda Ajuah̄u nú'a ja rá ts'edi pa da ja'ah̄u gui ze

ri jamfrih_u ngu nú'a ri udi
 ra maça hoga noya dí ma.
 Y nuna ra maça hoga noy-
 ana go gue'a ra maça noya
 nú'a hmambya de ra Zidada
 Jesucristo. Y por nuna noy-
 ana Ajuá bi 'ñutcah_u nú'a xqui
 beni'a desde rá madi ne xqui
 me'tsa nt'agui, gue da unga
 ra mpøhø pa ya ja'i ja gatho
 ya hai. ²⁶ Y nubya po ra
 maça hoga noya dí ma, ya xa
 'ñutcah_u Ajuá nú'a xqui beni.
 Nehe njab_u bi 'yofo maya'bu
 ja yá t'ofu yá 'mehni Ajuá
 nú'u bi 'yofo gue da mpøhø
 ya ja'i hingyá xodyo. Ngue'a
 Ajuá nú'a 'bai pa nzantho xa
 manda da ts'ofu ya ja'i ja
 gatho ya hai pa da gamfri'u
 ne da 'yøte'a.

²⁷ ¡Ajuá go guesε'a ja rá
 mfadi, ga nsundah_u pa
 nzantho po ra Zidada Jesu-
 cristo! Njab_u gue'a.

**RÁ MŪDI RA
CORINTIO**
**RÁ MŪDI CARTA RA
APOSTOL NSAN
PABLO BI 'YOPABI
YA GAMFRI ME
CORINTO**

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Corinto

¹ Nugui drá Pablo, Ajuá go rá paha'a pa bi zoncagui pa drá apostolgui ma zi Hmuh ra Jesucristo. Nugui ne ra cu Soste dí op'a'ihē nuna ra carta, ² nú'ahū gyá gamfrihū guí 'buhūbu Corinto. Nu'ahū bi zohn'ahū Ajuá pa gá camfrihū ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne bi 'uec'ahū de ja ya ts'oqui pa go gui pēpabihū'a, ne bi t'axca ri mfenihū mahyēgui con gatho nú'uh 'bū haburaza ri xōcambeni'a. Nú'a ma zi Hmuh drí xōcambeniū go guet'a ri xōcambeni nehe'uh. ³ Ajuá ma Dadahū ne ma zi Hmuh ra Jesucristo da jap'a'ihū ne da max'ahū pa gui 'buhū te rá 'ñentho.

Ya japi xa thāni po ra Zidada Jesucristo

⁴ Nzāntho dí umba njamādi Ajuá por gue'ahū, ngue'a nú'a co rá hñoja'i xa pōhō'ihū po ra Zidada Jesucristo. ⁵ Ajuá xa jap'a'ihū ndunthi ngue'a xcá camfrihū ra Zidada Jesucristo, hangue xa 'ra'ahū ra ts'edi pa guí ñahū de rá noya'a, ne xa 'ra'ahū ndunthi rá hoga mfādi'a

nehe. ⁶ Nubya ri hnequi gue xcá camfrihū xá hño gatho nú'a dá xi'ahē de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Hangue nubya hinte grí 'behū de gatho ya hoga japi nú'uh ri 'racjū Ajuá, ne guí tō'mhū nú'a ra pa stua yopa pengui ma Zidadahū ra Jesucristo. ⁸ Nú'a go gue'a ma da su'a'ihū asta ra pa'a rá gats'i ri tehū de guecua ja ra ximhai, pa hinda za to da mā gue nu'ahū guí tuhū ra ts'oqui nu stua yopa penga ma Zidadahū ra Jesucristo. ⁹ Ajuá nzāntho øt'a gatho nú'a xa mā, y nú'a go gue'a xa huahn'ahū pa gui 'buhū co ma zi Hmuh ra Jesucristo rá T'uh'a.

Ya gamfri 'rama'na'ño beni

¹⁰ Zi cuhū dí bante'ihū de rá thuhu ma Zidadahū ra Jesucristo gue da 'nat'a guí māñhū, pa da 'ñentho ya hegue de gue'ahū. Nu'a guí 'yōthū, 'buhū mahyēgui co 'nada ra mfeni ne 'nada ra jamfri. ¹¹ Dí xi'ahū njabū ma zi cu'ihū ngue'a xa xicagui nú'uh ja te yá njau ra nju Cloé gue ja ra ora grí ntunsehū. ¹² Dí xi'ahū njabū ngue'a 'ra de gue'ahū guí māñhū njaua: “Nugui drí dēna ra cu Pablo”, ha nu ma'ra guí eñhū: “Nugui drí dēna ra cu Polo”, y nu ma'ra guí eñhū: “Nugui drí dēna ra cu Pedro”, ha nu ma'ra guí eñhū: “Nugui drí dēna ra Zidada Jesucristo.” ¹³ ¿Ha gue hingue gatho'ihū guí dēnhū ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue bi du ja ra pont'i ra Pablo po rá ngue'a'ihū?

¿Ha gue xcá nxisteheh_u de ja rá thuhu ra Pablo? Hina. ¹⁴ Dí umba njamadi Ajuá gue nugui hõnse ra cu Crispo ne ra cu Gayo stá xi'tsi de gue'ah_u, y hinto ma'na stá xi'tsi. ¹⁵ Hangue hinda za gui mañh_u gue xcá nxisteheh_u de ma thuhuga. ¹⁶ Nehe dá xi'tsa nú'á ya mengu de ja rá ngu ra cu Teba. Pe de guehni hinstá xi'tsa ma'ra. ¹⁷ Ra Zidada Jesucristo himbá pencagui pa ga øt'a ra sistehe, nu'á bá pencagui pa ga mąnga ra maça noya. Pe hinda má co 'raya noya xi mahotho nú'á de ma mfaðise, pa hinda t'ena gue xi ja ma mfaði ne da gamfri ya ja'i hõnse co ma hoga noya. Nugui dí ne da gamfri'á hõnse po nú'á ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i.

Ra ts'edi ne ra mfaði de Ajuá go ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi ñutcah_u

¹⁸ Nujá dí mañh_u gue bi du ra Zidada Jesu ja ra pont'i pa ga mpøhøh_u, ha nu'á tó'o hingui camfri'á ma da 'mædi'á ngue'á mañ'á gue hinte ri muui nú'á dí mañh_u de rá du ra Zidada Jesucristo. Pe pa núj_u stá mpøhøh_u ri muui, ngue'á go gue'á hanpa rá ts'edi Ajuá. ¹⁹ Mąnga njaua ja ra Maça T'ofó:

Ma ga huatuabi yá mfaði ya bamhya,
ne ga haçuabi yá mfeni ya nimfeni.

²⁰ ¿To'o nú'á ra bahmyabya? O ¿to'o nú'á xi ja rá mfaði? Ne ¿to'o nú'á paði gatho te ja

mapaya? Jo'o, ngue'á ja rá thandi Ajuá hinte ri muui yá mfaði ya ja'i. ²¹ Ngue'á ya ja'i masque xi ja yá mfaði, hinxa za hanja da baði'á Ajuá. Pe Ajuá rá paha'á da pøhø nú'á to'o da gamfri nú'á ra noya dí mañh_u, masque nú'á ya bamhya ena gue hinte ri muui nú'á dí mañh_u. Pe Ajuá xi ja rá mfaði hangue bi 'yøt'a njabu.

²² Ya xodyo nzantho adi da t'utua 'nara nt'udi, y nuya griego hõnse ra mfaði honi, ²³ pe nujá dí mañh_u de ra Zidada Jesucristo nú'á bi tho ja ra pont'i. Y guehna 'nara mfe'tse pa ya xodyo, ne nú'á hingyá xodyo ena gue hinte ri muui nú'á dí mañh_u de rá du ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Pe núj_u xa huancah_u Ajuá, gue dyá xodyoh_u gue hindyá xodyoh_u, gathoguih_u dí pah_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi hñanpa rá ts'edi ne rá mfaði Ajuá pa bi pøhøguih_u. ²⁵ Ajuá ma'na ja rá mfaði ne ma'na ja rá ts'edi de gatho ya ja'i, masque eñ'á gue hinte ri muui nú'á ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i. ²⁶ Zi cuh_u, pah_u gue nu'ah_u xa huahn'ah_u Ajuá, masque hinga ndunthi de gue'ah_u guí pe'tsh_u ra mfaði de ra ximhai, ne hinga ndunthi de gue'ah_u guí hañ_u ra ts'utbi, y ne hinga ndunthi de gue'ah_u guí pe'tsh_u 'nara danga nsu. ²⁷ Ajuá bi huahna nú'á hinte yá faði de guecua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa ya bamhya. Ajuá bi

huahna nú'ũ hingui hã ra ts'ediua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa nú'ũ hã ra ts'edibya. ²⁸ Ajuã bi huahna nú'ũ hinte ri muui ja ra ximhai ne nú'ũ xi ya t'utsa, ne nú'ũ to'o ni ts'ũ yá nsu otho, pa da 'betua yá tsa nú'ũ to'o pe'tsa yá nsu, ²⁹ pa njabũ hinto da 'ñets'i ja rá thandi Ajuã. ³⁰ Ajuã go gue'a bi 'yøt'e pa dá 'nathohũ co ra Zidada Jesucristo, ngue'a nuse Ajuã go gue'a bá pehni'a pa bi 'ñutcahũ rá mfadi Ajuã, ne bi hñasca ma ts'oquihũ, ne bi t'axca ma mfenihũ pa bi za dá 'bũhũ xá hño ja rá thandi Ajuã. ³¹ Ajuã bi 'yøt'e njabũ pa da nja ngu nú'a xa nt'ofu ja ra Măca T'ofu habũ ena: "Nu'a tó'o ne da 'ñets'i, dá 'ñets'i, pe de nú'a xa 'yøt'a Ajuã, hingue de nú'a xa 'yøt'ase."

2

Ra apostol Pablo bi mą de ra Zidada Jesucristo ne de rá du

¹ Zi cuhũ, nugui nu ndá mabũ pa dá zo'ahũ de rá noya Ajuã, hindá zo'ahũ co 'raya dąnga noya xá hñei, nixi co ndunthi ra mfadi de guecsẽhẽ. ² Pe nu de nduá 'bũpũ, dá ja dá zo'ahũ hõnse de ma Zidadahũ ra Jesucristo nú'a bri pont'a ja ra pont'i ne bi tho, ne hindá zo'ahũ de ma'na ra noya. ³ Nu ndá zo'ahũ mi otho ma ts'edisẽ, ne mi 'racagui ndunthi ra ntsu pa ga ñã, asta ndrĩ huat'i. ⁴ Hindá ne dá zo'ahũ co ra mfadi de ra ximhai pa gá

camfrihũ, nugui dá zo'ahũ co rá ts'edi ra Măca Ndahi. ⁵ Dá zo'ahũ njabũ pa bi za gá camfrihũ co rá ts'edi ra Măca Ndahi, hingue ngue'a gá 'yødehũ yá mfadi ya ja'i.

Ajuã utcaguihũ tengu rá 'mũi'a co rá ts'edi ra Măca Ndahi

⁶ Nú'ũ to'o xa zẽ yá jamfri dí zofuhe co ra mfadi pe nura mfadi'a go bra 'ñehe de Ajuã, hingue de ra ximhai, nixi de yá mfadi ya ndã nú'ũ ma da uadi da thogui. ⁷ Dí mañhe de nú'a bi 'yøt'a Ajuã pa bi za dá mpøhøhũ ne ga tsønhũ ja rá nsunda'a. Y nú'a dí mañhe go gue'a ra hoga mfadi xqui beni Ajuã desde ante da nja ra ximhai, ne himi fadihma, pe nubyá ya xa 'ñutcahũ. ⁸ Ni 'na de nuya ndã de ja ra ximhai himbi badi nuna ra mfadi xa 'racjũ Ajuã, ngue'a nu'bũ xa badi'ũ, hinxa hyohmã ja ra pont'i numa Zidadahũ xá nsunda. ⁹ Bi nja ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Măca T'ofu habũ ena: Ni 'nara ja'i himbi za bi hyandi, nixi bi 'yøde, nixi bi zo rá mfeni tengu rá 'mũi de ja rá ñani Ajuã, ne hinto xa badi gatho nú'ũ ya japi xa beni da umbabi nú'ũ to'o ri madi'a. ¹⁰ Y nujá, Ajuã bi 'ñutcaguihũ gatho nuya t'øt'eya po rá ts'edi ra Măca Ndahi, ngue'a nura Măca Ndahi go gue'a padi xá hño gatho, ne asta padi gatho nú'a te bengã Ajuã.

11 Ni 'nara ja'i hingui tsa da batua rá mfeni ma'na rá miq'u'eiu, ngue'a cada 'na go padise tengu rá mfeni. Njabutho nehe ni 'na hinto patua rá mfeni Ajuá. Nura Maça Ndahi há, go gue'a patuabi rá mfeni Ajuá. 12 Y nura Maça Ndahi'a xuá mencah pa da 'ñutcah gatho nuya hño ri 'racju'a, y hingo dí hamfu rá mfaði ra ximhai pa ga pah nuya hño'u. 13 Nuje dí udihe ngu nú'a utcahe ra Maça Ndahi, hindí udihe co ma mfaðische. Nú'u to'o pe'tsa ra Maça Ndahi ja yá coraso, dí utuabihe co ya noya nú'u 'racaguihe ra Maça Ndahi.

14 Pe nú'a ra ja'i hinxa gamfri Ajuá hingui hani nú'a udi rá Maça Ndahi Ajuá, ngue'a beni'a gue hinte ri muui. Ne hingui tsa da badise'a, ngue'a mahyoni go da 'ñutuabi ra Maça Ndahi pa da za da badi'a. 15 Pe nu'a tó'o xa gamfri Ajuá ne pe'tsa ra Maça Ndahi ja rá coraso, nú'a há, padi xá hño gatho nú'u ya nt'udi'u, ne padi nda'a ra hño y nda'a ra 'ñu. Pe nu'a tó'o hingui pe'tsa ra Maça Ndahi, hingui tsa da xipabi te gra 'mu'i'a. 16 Enga ja ra Maça T'ofu: ¿To ja gue'a xa batuabi rá mfeni ra Zidada? O ¿to ja gue'a xa za xa 'ñutuabi te da 'yot'e'a? Jo'o. Pe nujabya há, dí patuah rá mfeni ma Zidadah ra Jesucristo.

3

Ra apostol Pablo ne ra Apolo mahyegui yá mēfi Ajuá

1 Zi cuh, dá zo'ah ngu ts'ofu nú'u hints'u xa ze yá jamfri, ngu ya t'ubatsi hinte yá faditho, ngue'a himbi za dá zo'ah ngu 'raya cu nú'u padi xá hño nú'u ya nt'udi udi ra Maça Ndahi. 2 Dá zo'ah 'ramats'u ngu 'raya zi batsi nú'u tsutho, ngue'a himbi za dá xi'ah ya noya xá hñei, ngue'a mi otho ndunthi ri mfaðih, y asta nubya hinxa za stá xi'ah gatho. 3 Ngue'a nu'ah guí øt'athoh ngu nú'a øt'a nú'u hingyá gamfri, ngue'a gyá ndusteh, ne gyá necatsuih, ne gyá necatuhnih. Hangue por gue'a hinxcá 'ueguethoh de ja ya ts'oqui, ngue'a guí 'yoh ngu nú'u hinxa gamfri Ajuá. 4 'Ra de gue'ah guí eñh: "Nugui drí dena ra cu Pablo", ha nu ma'ra guí eñh: "Nugui drí dena ra cu Polo". Xi de guí mañh njab, ¿ha gue hingui øth ngu nú'u ya ja'i hingyá gamfri?

5 Xi ¿te ma 'befi dí pefi? Y ¿te ma 'befi pefi ra cu Polo? Nugui ne ra cu Polo dyá 'be gothohe de Ajuá, ne go guecaguihe dá zo'ah pa gá camfrih'a. Nugui ne ra cu Polo, cada 'na de guecje dí pefihe ra 'befi xa 'racaguihe Ajuá. 6 Nugui go rá mudi dá zo'ah de rá noya Ajuá, ha nura cu Polo go xa su'a'ih asta nubya, pe nu'a tó'o xa 'ra'ah ra jamfri, go gueseh Ajuá. 7 Hangue ni guequi ni ra cu Polo hinda za te ga pehe de guecshe. Nu Ajuá go gue'a ja rá ts'edi pa xa japi

xa te ri jamfrih_u. ⁸ Hangué guí njah_u ngu 'nara huah_i hab_u stá mp_ehe, nugui go stá pot'i, ra cu Polo go xa 'ñunthe. Hangué ngu ra mot'i ne ra 'ñunthe, Ajuá ma da gutcahe ngu nú'a stá p_efihe. ⁹ Nuje dyá m_efihe de Ajuá, ha nu'ah_u guí njah_u ngu 'nara huah_i hab_u ri mp_efi'a.

Ne guí njah_u ngu 'nará hoga ngu Ajuá ri ju'tsuabi.

¹⁰ Nugui go dí nja ngu 'nara hoga hyocangu dá ju'tsua rá ua ra ngu, gue'a ra 'b_efi bi 'racagui Ajuá, ha nu ma'na go ju_xa ra jado. Pe cada 'na mahyoni da jamasu nú'a p_efi. ¹¹ Ngue'a otho ma'na ra cimientó da za dra jats'i, h_onse nú'a ya ja, y nura cimientó'a go gues_e ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹² 'B_u to'o da gats'i de maña nú'a ra cimientó ya ja, p_e'tsi da beni xá hño ua da gats'i dega oro o dega t'axi o dega hoga do, o ua da gats'i dega za o dega xot'o o dega xithi. ¹³ Cada 'na de ya gamfri ma da hnequi rá 'b_efi'a, ngue'a nú'a ra pa de ra nsuca uenda gue'b_u ma da fadi tengu rá 'b_efi cada 'na. Nú'a ra pa'a ma da nzø ra tsibi, y nuni ja ra tsibi ja ma dra tsapabini rá 'b_efi cada 'na nú'a xa m_efi. ¹⁴ 'B_u 'na to'o bi hoca rá 'b_efi maña de ra cimientó ne hinda zat'a nurá 'b_efi'a, nu'bú nú'a to'o bi hoca nura 'b_efi'a ma da hñanga rá thahá. ¹⁵ Pe nu'b_u 'na xa mp_efi ne nurá 'b_efi'a ma da zat'i, nu'bú hinda ma da t'umbabi rá thahá. Hinte ma da hñani, ngue'a bi zat'a

nú'a xqui m_efi, pe nú'a ma da mpøhø, nja ngu nú'a to'o bi tho ra nzat'i ne bi 'b_edi gatho nú'a xqui m_efi. ¹⁶ ¿Ha gue hinguí pah_u gue nu'ah_u go gue'ah_u rá nija'ih_u Ajuá, y nurá Maça Ndah_i'a 'b_ui ja ri corasoh_u? ¹⁷ 'B_u 'na to'o da huatua rá nija Ajuá, nu'bú Ajuá da huati'a nehe, ngue'a rá nija Ajuá xi xá nsunda. Ne go gue'a'ih_u nurá nija'a.

¹⁸ Osti ma da hya'ah_u ri mfenih_u gue gyá bahmyah_u. 'B_u 'na de gue'ah_u guí beñh_u gue xi guí p_e'tsh_u ra mfadi, y nu'b_u nura mfadi'a go de nuna ximhai, 'yøth_u ra uenda gue 'besthó hinte guí pah_u, pa njab_u h_a, da za guí p_e'tsh_u nú'a xi ra hoga mfadi brí 'ñehe de Ajuá. ¹⁹ Ngue'a pa ja rá thandi Ajuá 'besthó hinte ri muui nú'a ra mfadi de ra ximhai. Hangué enga ja ra Maça T'ofó: "Ajuá xi patuatho yá mfeni ya bamhya de ra ximhai gue nu'ú hatetho, hangué co yá mbamhya ri 'm_edis_e'u." ²⁰ Nehe xa t'ofó njaua: "Ajuá padi gue hinte ri muui nuyá mfeni ya bahmya." ²¹ Hangué ogrí 'ñets'ih_u guí 'ñeñh_u gue grí denh_u 'na o ma'na, ngue'a gatho nú'u to'o xa mp_efi con gue'ah_u go pa ri hñoh_u. ²² 'B_u rá 'b_efi ra cu Pablo, 'b_u rá 'b_efi ra cu Polo, 'b_u rá 'b_efi ra cu Pedro, gatho pa ri hñoh_u. Nu'ah_u gatho go o ja ri 'y_eh_u pa ri hñoh_u, ra ximhai, ra te, ra du, gatho nú'a ja mapaya ne nú'a bra 'b_efa. ²³ Y nu'ah_u guí oh_u ja rá 'y_e ma zi Hmuh_u

ra Jesucristo, y ma zi Hmuhu ra Jesucristo go o ja rá 'ye Ajuá.

4

Nú'a bi thoguiya apostolja yá 'bɛfi

¹ Dí nehe gui pahú gue nuje yá mɛfiguihe ra Zidada Jesucristo, ne dí udihe nú'a xa 'ñutcahe Ajuá nú'a xqui beni maya'bú ne himi fádihmá. ² Hangue mahyoni ga mañhe gatho nú'a xa 'ñutcahe Ajuá, ngue'a go yá mɛfiguihe'a. ³ Nugui hingui tu ma mui de gatho nú'a guí mañhu de guequi, nixi nú'a mąnga ra ts'utbi de guequi. Nixi nugaguisɛ hindí ena gue dí 'yo xá hño. ⁴ Masque nugui dí beni gue xá nt'axi ma mfeni, pe hingue por gue'a ma da hmá gue hinte dí tu. Nura Zidada go gue'a ma da hñabga nguenda'a. ⁵ Hangue ogo guí hamfú nguenda te ɔt'a ri miq'ueihu, ngue'a ma dua yopa penga ma Zidadahú ra Jesucristo, y nu'bú nú'a há, ma da hñabgahú nguenda. Ne nu'a go gue'a ma da japi da hnequi gatho nú'a xa t'ɔt'e mant'agui. Ne ma da ma gatho nú'a te xa beni ja yá mfeni ya ja'i. Y nura pa'a Ajuá ma da 'ñe'tsua rá nsu ngu rí 'ñepabi cada 'na.

⁶ Zi cuhú, núna stá xi'ahú stá ma de guequi ne de ra cu Polo, pa njabú gui pahú nda'a rí 'ñepi gui 'yɔthú. Nuje hindrí ueñhe rá 'bɛfi Ajuá. Hangue gui njahúbú nehe hingui nueñhu 'nara cu. Stá

xi'ahú njabú pa gui 'yohú ngu mąnga ra Maça T'ofó, pa njabú hingui 'ñe'tsuhú yá nsu 'ra, ha nu ma'ra go gui ɔtsahú. ⁷ ¿Hanja grí 'ñets'ihu? Xi gatho nú'a te guí pɛ'tshú, ¿ha gue hingo xa 'ra'ahú Ajuá? Nu'bú go xa 'ra'ahú'a, nu'bú ¿hanja grí 'ñets'ihu? Njabú ja ra uenda hingo xa 'ra'ahú'a.

⁸ Nu'ahú 'ñena hinte grí 'bɛhú, 'ñena ya guí pɛ'tshú gatho nú'a guí hoñhu, ya ngu grí 'ñet'a ndahú, ha nuje go xcá hyɛgaguiheua, 'ñena hinte drí muuihe. Xi dí nehmahe gue ya xcá ndahmahú, pa njabú ga ndahmahú mahyɛgui. ⁹ Nuje dyá apostolhe, dí beni gue Ajuá xa hñuxcahe ngu 'raya ja'i nú'u hinte ri muui, ne xa sɛcuabi pa da tho ja yá thandi gatho ya ja'i ne ja yá thandi yá ɛnxɛ Ajuá. ¹⁰ Nuje t'engaguihe gue dyá 'bɛmfenihe ngue'a dí pɛpabihe ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ha nu'ahú xcá bensehú gue xi gyá bamhyahú de rá noya'a. Nuje xa t'enje gue othoguihe ra ts'ɛdi, ha nu'ahú guí beñhu gue xi ja ri ts'ɛdihú. Ne guí beñhu gue xi t'e'ts'a ri nsuhú, ha nuje xi dyá t'ɔtsahe.

¹¹ Asta nubya xi dí sufrihe nts'ɛdi, dí thohe ra thuhu ra nduthe ne ra 'ñáhe. Nabgaguihe ya ja'i, ne hindí pɛ'tshe 'nara ngu nú'a dua metihe. ¹² Xi dí thohe ra nzabi pa dí hoñhe nú'a dí tsihe nehe. Nura ora dí ɔhe tsanje ya ja'i, nuje dí aphe

Ajuá por gue'uh. Y ra ora øtcahe ra nts'omui'uh, gatho dí tsætathohe. ¹³ Nura ora ñama'ñuh ya ja'i de guecje, nuje dí zoföhe co ndunthi ra t'equ'ei. Pe nuje pa ja yá thandi'uh dí njahe ngu ra paxi xa føtbuh hinte ri muui, ngue'a pa gue'uh xá nts'oje.

¹⁴ Hindí op'ahuh nuya ya noya pa ga 'be't'a ri tsahuh. Dí op'ahuh pa ga zo'ahuh ngue'a pa guequi ja ra uenda ma hmāca batsi'ihuh, ngue'a go dá xi'ahuh rá noya Ajuá. ¹⁵ Masque gri pe'tshuh 'rɛ't'a 'mo nú'uh to'o di u't'ahuh de ma zi Hmuhuh ra Jesucristo, pe sehégui go rá mudi dá ha'ts'ahubuh rá noya Ajuá pa gá camfriuh ma zi Hmuhuh ra Jesucristo, hangue nugui ja ra uenda go drá dada de gue'ahuh. ¹⁶ Hangue dí bante'ihuh gui tengaguiuh ma 'mui.

¹⁷ Hangue dá pehn'ahubuh ra cu Timu nú'a ma hmāca t'uh de ja ra jamfri, ne nu'á 'yo xá hño ja rá thandi ra Zidada. Y nu'á go gue'a ma da yopa ben'ahuh tengu ma 'mui ja ra Zidada Jesucristo. Guet'atho dí udi nehe habaraza de ja ya nija. ¹⁸ Pe nu 'ra de gue'ahuh xi xa ñuxa ri mfenihuh dega nt'ets'i, guí hu ri muihuh gue hinga ma ga yopa penguibuh ga c'a'ts'a'ihuh. ¹⁹ Pe nugui dí beni ga mabuh 'bestho pa ga c'a'ts'ahuh ma'na'qui 'buh njabuh rá paha ma Zidadahuh. Nu'bú ha, ga pađi ua xi ha ra ts'edi nú'uh 'yobuh ri 'ñets'i, o hønse 'yobuh mantho. ²⁰ Ngue'a nu'a tó'o da mēpa Ajuá, mahyoni di hanpa rá ts'edi pa da za te

da mēfi, hingue da mantho. ²¹ ¿Nda'a guí nehuh, ga mabuh ga zo'ahuh dega cue, o ga zo'ahuh dega hmāte?

5

Ra nthanga nguenda de 'nara gamfri nú'a bi 'yøt'a ra ts'oqui

¹ Xa fađi xá hño gue 'nara cu de gue'ahuh xa guxa rá hōme ne 'buhui ngu rá 'behña. Pøde nixi nú'uh hingyá gamfri hingui øt'a njabuh.

² ¡Pe nu'ahuh xcá pahuh ne grí 'ñets'ihuh guí eñhuh gue guí 'buhuh xá hño! ¡Rí 'ñep'a'ihuh xa du ri muihuh hmāha ne ya xcá hñacjhmahuh nú'a to'o øt'a nú'a ra ts'oqui'a!

³ Nugui masque hindí 'bui con gue'ahuh, pe numa mfeni 'bui con gue'ahuh, y ja ra uenda dí 'bui con gue'ahuh. Hangue nugui ya stá beni te ma ga øt'e co nú'a to'o øt'a nú'a ra ts'oqui'a. ⁴ Hangue 'yøthuh nú'a ma ga xi'ahuh. Gue da muntshuh de rá thuhu ma Zidadahuh ra Jesucristo, y numa mfeni ma da 'mui con gue'ahuh, ne rá ts'edi ma Zidadahuh ra Jesu ma da 'mui con gue'ahuh. ⁵ Ne 'yent'uahuh ja yá 'yɛ ra ts'ondahi nú'a ra cu'a øt'a nú'a ra ts'oqui'a, pa da thogui ya ts'othogui ja rá ndo'yo, pe nurá te'a da mpøhø nura pa'a stua yopa penga ma Zidadahuh.

⁶ Hanja grí 'ñets'ihuh guí eñhuh gue guí 'buhuh xá hño, ha 'na de gue'ahuh øt'a nú'a ra ts'oqui'a. Ngue'a nu'á nja ngu ra levadura masque 'na zi tui

pe ri ntsini gatho ja ra arina ora dra thants'i. ⁷ Hangué hñacj_u nú'a ra ts'oqui'a ne gatho nú'a nguí øth_u ja ri ndaxjua 'm_uih_u, pa njab_u da za gui 'b_uh_u co 'nara 'ra'yo 'm_ui. Ngue'a nu'ah_u ya gui p_etsh_u ra 'ra'yo 'm_ui por ma Zidadah_u ra Jesucristo nú'a bi tho ngu 'nara zi deti nú'u tho de ra ngo de ra pascua, pa njab_u bi gutca ma ts'oquih_u'a. ⁸ Hangué mahyoni ga 'uegueh_u de ma ndaxjua 'm_uih_u pa ga 'b_uh_u strá nt'axiguih_u. Nja ngu ya xodyo mi øt'ango mi tsi ra thuhme nsi ra levadura, necj_u nehe ngu ga ntsamgoh_u de ra pascua ne ga tsih_u ra thuhme nsi ra levadura, nú'a gue'a ga 'uegueh_u de ya ts'oqui de ja ma mfenih_u ne de ja ma 'm_uih_u.

⁹ Ja nú'a ma'na ma carta dá p_ehn'ah_u ja dá xi'ah_uni gue hingui ntsixh_u co nú'u to'o ya 'ñe'behñ_a, o nú'u ya 'behñ_a ya 'ñedame. ¹⁰ Hingue dá xi'ah_u gui 'ueh_u 'na'quitho de nú'u hingyá gamfri ne ya 'ñe'behñ_a, o ya nduste, o ya be, o nú'u to'o camfri ya c'oi. Nu'b_u stá xi'ah_u njab_u, nu'bú mahyoni gui mah_u de guecua ja ra ximhai. ¹¹ Pe nugui nu'a dá xi'ah_u, hingui ntsixh_u ni 'nara cu nú'a dra 'ñe'behñ_a, o dra nduste, o nú'a di camfri ya c'oi, o dra zante, o dra tixfani, o dra be. Nu'u tó'o øt'a njab_u dí xi'ah_u gue hingui ho nixi gui ñuñh_u con gue'u. ¹²⁻¹³ Nujá hingo rí 'ñepi ga h_a'mbah_u nguenda nú'u hingui o ja ma 'yeh_u,

nu Aju_a go gue'a da hñ_a'mba nguenda'u. Pe nu'ah_u mahyoni gui hñ_a'mbah_u nguenda nú'u o ja ri 'yeh_u, hangué dí xi'ah_u gue gui hñ_acj_u nú'a to'o øt'e nú'a ra ts'oqui'a.

6

Ya gamfri ri nhyanthya ja ya nzaya hingyá gamfri

¹ 'B_u 'na de gue'ah_u gui p_etsh_u 'nara ts_ui co ma'na ra cu, ¿hanja gui paha 'bestho ja ra ts'utbi pa gui ñateh_u co nú'u hingyá gamfri? ¿Ha gue hingue 'nara 'betsa'a? ¿Hanja hingo gui paha gui ñateh_u ja ya cu? ² ¿Ha hinguí pah_u gue núju dyá gamfrih_u ma go ga h_a'mbah_u nguenda nú'u hingyá gamfri? Nu'b_u núju ma ga h_a'mbah_u nguenda yá danga t'øt'e'u, nu'bú ¿ha gue hingo da za ga h_añh_u nguenda de nuya t'øt'e xi ya t'øqui? ³ ¿Ha hinguí pah_u nehe gue ma ga h_a'mbah_u nguenda asta ya enxe? ¿Xihm_a de nuya t'øt'e de ra ximhai! ⁴ Nu'b_u nu'ah_u gui p_etsh_u ya ts_ui co nuya t'øt'e de nuua ja ra ximhai, 'bestho gui paha gui ñateh_u co nú'u hingyá gamfri ne hinte dri 'ñent'i con gue'ah_u. Hingui ho njab_u ngue'a nu'ú hingui p_adi da hñ_a'mba nguenda ya cu. ⁵ Dí xi'ah_u njab_u pa gui 'b_e ri tsah_u ne pa ya hingui sigui gui 'yøth_u. Xi de grí gathoh_u ¿ha gue jo'o ni 'na de gue'ah_u nú'a di ja rá mfadi pa da za da hñ_ap'ah_u nguenda de nú'a gui øth_u? ⁶ Ha nu'ah_u ora gui p_etsh_u ya ts_ui co 'nara cu,

'bestho guí paha guí ñatehu co nú'u hingyá gamfri.

7 Hiní 'ñep'a'ih_u guí ñapabih_u 'na ngu ma'na co nú'u hingyá gamfri. ¿Hanja hinguí tsetathoh_u nura ora t'ø't'ah_u 'nara nts'o'm_ui, ne ora te fep'a'ih_u? 8 Pe nu'ah_u go gue'asch_u guí ø'tuah_u ra nts'o'm_ui ri cuh_u, y asta guí peph_u.

9 ¿Ha gue hinguí pah_u gue ya ts'ojá'i hinda ma da yut'a nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuá? Odi ha'ah_u ri mfenih_u. Ngue'a gatho nú'u ri hñuxui ya 'behñá nú'u hingue xi yá 'behñá, ne gatho nú'u camfri ya c'oi, ne nú'u ya zinga medinthati, ne nú'u ya 'ñøhø ri hñuxui yá mi'ñøhøui, o ya 'behñá ri hñuxui yá mi'behñáui, gatho nú'yá hinda ma da yut'a nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuá. 10 Nixi ya be, nixi ya nduste, nixi ya tixfani, nixi ya zante, nixi nú'u ri mpe co ra nthate, ni 'na de gue'u hinda ma da yut'a nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuá. 11 Ante guí camfrih_u Ajuá nguí njahub_u nehe 'ra de gue'ah_u. Pe nubyá ya xa t'axca ri mfenih_u, ne ya xa t'ec'a'ih_u de gatho nuya ya ts'oqui, ha nubyá ya hinte ma ts'oqui guí tuh_u ja rá thandi Ajuá po rá ts'edi ma Zidadah_u ra Jesucristo ne po rá ts'edi rá Maça Ndahi Ajuá.

Ga nsuh_u xá hño pa strá nt'axi ma ndo'yoh_u

12 Da za ga beñ_u gue dí pe'tshmah_u ra nsequi ga øthu

nú'a go ga neh_u. Pøde hã da za, pe hingue gatho rí 'ñepi ga øthu. Masque ja ra nsequi ga øthu nú'a go ga neh_u, pe hinga hoph_u ni 'nara t'ø't'e da dacj_u pa ga øthu. 13 Ra hñuni thoqui pa da ma mbo ra m_ui, ha nura m_ui ja pa ra hñuni. Pe gatho nú'u yoho, Ajuá ma da hñacua yá 'befi'u. Numa ndo'yoh_u hinxa thoqui pa ga hñuxh_u co ya 'behñá nú'u hingue xi ma 'behñáh_u, nixi ra 'behñá hinda hñuxui ma'na ra 'ñøhø nú'a hingue xi rá dame. Numa ndo'yoh_u xa hoca Ajuá pa ga pεpabih_u'a, y nu'á go gue'a supca ma ndo'yoh_u. 14 Nu Ajuá bi japi bi yopa nte rá ndo'yo ma Zidadah_u ra Jesucristo, njabu nehe ma da japi da yopa nte ma ndo'yoh_u po rá ts'edi'a.

15 ¿Ha hinguí pah_u gue numa ndo'yoh_u xa 'natho co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ngue'a stá camfrih_u'a? Nujú ya dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nu'bú ¿hanja da za ga hñuxh_u co 'nara ts'o'behñá ne ga 'nathoh_u con gue'a nehe? Ni ts'u hinda za. 16 O ¿ha gue hinguí pah_u gue nu'a tó'o da hñuxui 'nara ts'o'behñá ya bi 'natho rá ndo'yo con gue'a? Ngue'a enga ja ra Maça T'ofu njaua: "Ra 'ñøhø co rá 'behñá, gue'u ya ri 'natho." 17 Pe nu'a tó'o ya ri 'natho co ma Zidadah_u ra Jesu, ya ri 'natho con gue'a pe dega Maça Ndahi.

18 Hangue oguí hñuxh_u co ya 'behñá nú'u hingue

xi ri 'behñahũ. Gatho ya ts'oqui hingui ho, pe hinga gatho ya ts'oqui ri ts'ocua rá ndo'yo 'na. Pe nú'a ra ja'i da hñuxui 'nara 'behñã hingue xi rá 'behñã, nu'á ha, ri ts'ocse rá ndo'yo. ¹⁹ ¿Hague hinguí pahũ gue numa ndo'yohũ gue'a rá nija ra Mãca Ndañi nú'a 'bui ja ma corasohũ? Ajuã go gue'a xa 'racaguihũ'a. Hangué ya hingo drí mandasẽhũ. ²⁰ Ngue'a Ajuã bi gutc'aguihũ xá mađi co rá ji rá hmaça T'ũ. Hangué 'yõthũ ra ts'edi gue da hneca rá nsunda Ajuã ja ri ndo'yohũ ne ja ri corasohũ, ngue'a numa ndo'yohũ ne ma corasohũ go rá meti Ajuã.

7

Ya hoga ts'ofõ pa nú'ũ 'bũ ja 'behñã ne pa nú'ũ jo'o

¹ Nubyá ma ga xi'ahũ de nuya nt'ani grí 'ñanihũ nu ngá 'yopcahũ. Xá hñohma 'bũ ra 'ñõhõ hinda me'tsa rá 'behñã, ² pe ndunthi ya 'ñõhõ hinda za da 'muse nsinque rá 'behñã. Hangué por gue'a, pa hinda hñuxui ya 'behñã nú'ũ hingue xi yá 'behñã, ma'na xá hñõ 'nara 'ñõhõ dá nthatui 'nara 'behñã pa gue'a drá meti. Ha 'nara 'behñã ma'na xá hñõ dá nthatui 'nara 'ñõhõ pa gue'a xi drá dame. ³ Ra 'ñõhõ mahyoni da 'yõt'e co rá 'behñã nú'a rí 'ñepi, nehe njabũ da 'yõt'a ra 'behñã co rá dame nú'a rí 'ñepi. ⁴ Y nura 'behñã ya hingo da mandasẽ rá ndo'yo, ngue'a nurá dame go ri mandabi rá ndo'yo'a. Njabũ nehe ra

'ñõhõ ya hingo ri mandasẽ rá ndo'yo, ngue'a nurá 'behñã go ri mandabi rá ndo'yo'a. ⁵ Hangué 'yõthũ ngu nú'a rí 'ñep'a'ihũ de gue'asẽhũ, odi 'ra'ahũ ra mfada 'na ngu ma'na. Pe 'bũ xcá cohihũ 'nara cohi pa gui 'yaphũ Ajuã, nu'bú ha, da za gui 'ueguehũ 'raya pa. Nepũ de gue'a da za gui 'bũhũ 'nadbũ mahyẽgui ma'na'qui pa njabũ hinda za da hya'ahũ ra Satá gui hñuxhũ co ma'na ra ja'i.

⁶ Stá xi'ahũ gue xá hñõ gui hongari 'behñãhũ, pe hingo drí ja'ahũ, go da huanhũ nú'a gui 'yõthũ. ⁷ Pa guequi ga nehma gue gatho da nja ngu dí nja hinstá nthati jo'o ma 'behñã, pe cada 'na 'rama'na'ñõ yá mfeni xa umbabi Ajuã.

⁸ Nú'ahũ viudahũ, ne gatho nú'ahũ hinxcá nthatihũ, jo'o ri 'behñãhũ nixi ri damehũ, dí xi'ahũ ga nehma gui njahũ ngu dí nja hinstá nthati jo'o ma 'behñã. ⁹ Pe nu'bũ guí hanthũ gue Ajuã hinxa 'ra'ahũ ra ts'edi pa gui 'busehũ, ma'na xá hñõ gui nthatihũ, ngue'a hingui ho gui 'bũhũ hõnse co ra nc'at'i.

¹⁰ Y nú'ahũ 'bũ ri 'behñãhũ, ha nú'ahũ 'behñãhũ 'bũ ri damehũ, dí 'bep'ahũ ngu nú'a bi mangua ra Zidada, gue ni 'na de gue'ahũ hinda za gui nhyẽguihũ. Hingo de guecsehe dí 'bep'ahũ gui 'yõthũ njabũ, nura Zidada go gue'a ri 'bep'a'ihũ. ¹¹ Nu'bũ ra 'behñã da hyepũ rá dame, odi ju ma'na ra 'ñõhõ pa drá dame, y nu'bũ ra 'ñõhõ da

hyepu rá 'behñā, odi ja ma'na ra 'behñā pa da 'yot'e drá 'behñā. Nu'a da 'yot'e, ma'na xá hño dá mpumbabi ri yoho ne da yopa 'mui 'nadbū ma'na'qui.

12 Nubya nugui go ma ga xi'ahū nú'a dí beni gui 'yothū, hingo ra Zidada ri 'bep'ahūbya. Nu'bū 'nara cu pē'tsa rá 'behñā hingrá gamfri, ne nu'bū nú'a ra 'behñā hini ūtsa rá dame ngue'a ra gamfri, osti hepū. 13 Y nu'bū 'nara nju di pē'tsa rá dame hindra gamfri pe nu'bū nú'a ra 'ñohø hini ūtsa rá 'behñā ngue'a ra gamfri, osti hepū rá dame'a. 14 Ngue'a nu'bū 'nara 'behñā ra gamfri ne rá dame hingrá gamfri, nú'a ra 'ñohø'a hani rá japi Ajuā po rá 'behñā, ngue'a rá 'behñā rá bātsi Ajuā. Y nu'bū 'nara 'ñohø ra gamfri ne rá 'behñā hingrá gamfri, nú'a ra 'behñā'a hani rá japi Ajuā po rá dame, ngue'a nurá dame rá bātsi Ajuā. Nu'bū hindi njabū co ra 'ñohø o ra 'behñā hingrá gamfri, nu'bū nixi yá bātsi hingá njapi. Pe nu'bū njabū hā, njapi yá bātsi. 15 Pe nu'bū 'nara 'ñohø hingrá gamfri ne da hyepu rá 'behñā ngue'a ra gamfri, o nu'bū 'nara 'behñā hingrá gamfri ne da hyepu rá dame ngue'a ra gamfri, dá 'uegue, ngue'a nú'a ra cu o nú'a ra nju pē'tsa ra nsequi da 'uegue de nú'a hingrá gamfri, ngue'a Ajuā bi zoncahū pa ga 'būhū 'nara hoga'mui. 16 Xi nu'i zi nju, ħa gri pađi ua da mpohø ri dame

po rá ngue'i? Nehe nu'i zi cu ħa gri pađi ua da mpohø ri 'behñā po rá ngue'i?

17 Cada 'na de gue'ahū 'būhū ngu nú'a xa 'yep'ahū ra Zidada ante da zohn'ahū'a pa gá camfrihū. Nuna guehna drí 'bepabi da 'yot'a gatho ya cu de habūraza ya nija. 18 Nu'bū 'nara cu ya xa gamfri Ajuā ne xqui thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo, hinte ja. O 'bū 'būi 'nara cu xa gamfri Ajuā ne hingui pē'tsa ra seña ja rá ndo'yo, ya odi huxa nú'a ra seña'a. 19 Hinte ri muui 'bū to'o pē'tsa ra seña o hingui pē'tsi. Nu'a ma'na ri muui, nú'a ga øthū nú'a ri manda Ajuā. 20 Cada 'na dá sigui dá mpefi habū mri mpefi de ante da gamfri Ajuā. 21 Nu'bū xi ngrá nzai'begō de ngá camfri ma zi Hmuhū ra Jesucristo, hini japi. Pe nu'bū da za gui pōni dega 'begō, pōni 'bestho. 22 Nú'a mi 'būi dega 'begō ante da gamfri ra Zidada, ya nubya hingrá 'begō de 'nara ja'i ja rá thandi Ajuā ngue'a ya rá 'begō ra Zidada. Nehe nu'a ra ja'i bi gamfri ra Zidada ne himi 'būi dega 'begō, nu'a go gue'a 'nara 'begōbya de ra Zidada Jesucristo. 23 Ajuā bi gutc'aguihū xá mađi, hangue nubya ma ga pēphū'a, hingo ma ga pēpabihū ya ja'i. 24 Zi cuhū, sigui gui mpehū há ngrí mpehū de gá camfrihū ra Zidada Jesucristo, y Ajuā ja da 'mūhni con gue'ahū.

25 Y gatho nú'ahū jo'o ri 'behñāhū, ha nú'ahū 'behñāhū

jo'o ri dameh_u, hinte xa 'bɛpcagui ra Zidada ga xi'ah_u, h_onse dí 'ra'ah_u 'nara ts'of_o de ma mfenise. Y nura ts'of_o'a gue'a majua_{ni} ngue'a Aju_a po rá nthecate xa hñuxcagui pa ga manbabi rá noya'a, hangue dí 'ra'ah_u 'nara hoga ts'of_o.²⁶ Nugui dí beni gue xá hño gui 'b_uth_u nsi ri 'behñah_u nsi ri dameh_u ngu guí 'b_uh_u, ngue'a xi ja ya ts'othogui nuya pabya dí 'b_uh_u.²⁷ Nu'b_u 'b_u ri 'behñ_a, oxqui hep_u. Ha nu'b_u jo'o, oxqui honi.²⁸ Ha nu'b_u gui hong_a ri 'behñ_a, hingrá ts'oqui. Ha nu'b_u 'nara nxutsi da hyonga rá dame, hingrá ts'oqui nehe. Pe nu'a tó'o da hyonga rá 'behñ_a, o nura 'behñ_a da hyonga rá dame, ma da thogui ndunthi ya dumai, hangue nugui ga nehma_u gue hingui thoh_u ya dumai.

²⁹ Zi cuh_u, dí ne ga xi'ah_u gue ya hinga ndunthi ya pa dí 'b_uh_uua. Hangue nu'a tó'o pe'tsa rá 'behñ_a, dá 'y_ot'a ra uenda gue hingui pe'tsi, pa da za da mepabi Aju_a.³⁰ Nu'a tó'o zoni, odi oda rá mfeni ns_octa ra ts'oni, ne nu'a tó'o ri johya, odi oda rá mfeni ns_octa ra johya. Nu'a tó'o ri ntai, dá 'y_ot'a ra uenda gue hinte pe'tsi.³¹ Ha nu'a tó'o ri johya co nuna ra ximhai, dá 'y_ot'a ra uenda gue hini johya, ngue'a nuna ximhai 'yo rí uadi rí thogui.

³² Nugui ga nehma_u hingui jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ngue'a nu'a tó'o jo'o rá 'behñ_a xi ri jamasubi rá 'bɛfi ra Zidada, ne 'b_ui pa

da 'y_ot'a nú'a ri ho ra Zidada.³³ Pe nu'a tó'o 'b_u rá 'behñ_a mahyoni da jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ne da 'y_ot'a nú'a ri ho rá 'behñ_a.³⁴ Ha nuya 'behñ_a, hinga mahyegui nú'a 'b_u rá dame co nú'a jo'o rá dame. Nu'a jo'o rá dame, ma'na ri jamasubi rá 'bɛfi ra Zidada, ne 'b_ui pa da mepabi Aju_a con gatho rá ts'edi ne con gatho rá mfeni. Pe nu'a tó'o 'b_u rá dame, mahyoni da jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ne da 'y_ot'a ngu nú'a ri ho rá dame.

³⁵ Nuna dí xi'ah_u guehna pa go ri hño_h. Dí zo'ah_u pa gui 'y_oth_u ra hño ngu rí 'ñepi gui 'y_oth_u pa da za gui pɛpabi_h Aju_a con gatho ri m_ui_h ne hinte da hy_u'ts'ah_u. Nugui hindí eñ'ah_u gue 'b_u gui hong_a ri 'behñah_u hingui 'y_ot'uah_u rá paha Aju_a.

³⁶ Nu'b_u 'nara cu di 'b_u rá t'ixu, y handi gue ya da za da nthati'a, dá 'y_ot'a ngu nú'a xa beng_a rá dada ante sta tho rá mbatsja'i. Hingo 'nara ts'oqui nú'a xa beni da nthata rá t'ixu.³⁷ Pe nu'b_u 'nara cu 'b_u rá t'ixu, ne nura dada'a xa beni gue hinda thata rá t'ixu, ne 'b_u 'nadra mfeni xa beni gue hinhya'm_u da umba nsequi da nthata rá t'ixu, nú'a ra cu'a ot'e xá hño nehe.³⁸ Hangue nu'a tó'o ri unga rá t'ixu pa da nthati, xá hño ot'e. Nehe nu'a tó'o hingui ne da thata rá t'ixu, ma'na xá hño nú'a ot'e.

³⁹ Nu'a ra 'behñ_a xa nthati, hingui tsa da 'uegue de rá

dame núbya te rá dame, ngue'a njabu mąnga ra ley. Pe nu'bu ya da du rá dame, nú'a ra 'bɛhña'a 'bu da beni da nthati, da za da nthati co nú'a da ne'a, hɔnse gue drá gamfri ha, ne 'bu go rá paha Ajuá. ⁴⁰ Pe nu'a go dí mąngá, ma'na xá hño hinda yopa nthatihma. Guehna dí bengá, y dí camfri gue dí hanpabi rá Maça Nđahi Ajuá.

8

Ya hñuni nú'u thoqui pa da hña'tua ya c'oi

¹ Nubyá ma ga xi'ahu de nuya hñuni thoqui pa da hña'tua ya c'oi. Dí pahue gue gathoguihu ja ma mfađihu. Pe nura mfađi nsingue ra hmate ri jacue ga 'ñets'ihu, pe nura hmate xa 'racue Ajuá go gue'a ri jacue ga tetuahue yá jamfri ma miqu'eihu. ² Nu'a tó'o beni gue xi ja rá mfađi, go gue'a hingui pađi gatho nú'a rí 'ñepi da bađi. ³ Pe nu'a tó'o ri mađi Ajuá, Ajuá ma gue xá hño rá 'múi.

⁴ Nuya hñuni hña'tua ya c'oi 'bucua ja ra ximhai, hinte ri muui, ngue'a dí pahue gue nuya c'oi'u hinte ri muui. Ngue'a nuju dí pahue gue 'nat'a Ajuá 'bui, hingui 'bui ma'ra. ⁵ Masque t'ena gue nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai 'bui ndunthi nú'u t'embabi gue go gue'u Ajuá, pe masque t'embi njabu, nu'u hini mandaguihu. ⁶ Ngue'a pa guecaguihu dí pahue gue 'nat'a Ajuá 'bui, y go gue'a ma Dadahu. Nú'a go gue'a bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne

dí 'buhua pa ga nsundahu'a. Nehe 'nat'a ma zi Hmuhu 'bui, y go gue'a ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi t'ent'ua ja rá 'ye pa go bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne go gue'a bi 'racue 'nara 'ra'yo te.

⁷ Pe hinga gatho ya cu xa bađi xá hño gue 'nat'a Ajuá 'bui. 'Ra astabya hinxa pumfriho yá nzai mi pe'tsi nu de mi camfri ya c'oi, ne ora da zi nú'a ra hñuni xa hña'tuabi ya c'oi, beni gue go gue'a 'nara ts'oqui, ngue'a benthogue nehe ya c'oi ja yá ts'edi, pe hina. ⁸ Pe hingue po ra hñuni da za ma'na ga 'buhue xá hño ja rá thandi Ajuá. 'Bu ga ñunihu, hinte ja, y nu'bu hinga ñunihu, nehe hinte ja. ⁹ Pe masque dí pe'tshue ra nsequi pa ga othue 'na de guehya, mahyoni ga jamasuhue pa hinga japhue da 'yot'a ya ts'oqui nú'u otho ndunthi yá jamfri. ¹⁰ 'Bu 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ne da hyant'a'i gri hudi gri ñuni ja 'nara ngo 'nara c'oi, nu'bu nú'a ra cu'a 'na tui rá jamfri, gri cadi pa da thogui da ñuni nehe'a. ¹¹ Y njabu masque pa ja ri mfeni hingrá ts'oqui ngue'a guí pađi nú'a guí ot'e, pe njabu guí japa nuri cu da menga ja ra ts'oqui. Y guí pađi gue nehe po nura cu'a bi du ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ¹² Hangué nu'bu njabu nú'i guí ts'ocua rá mfeni 'nara cu nú'a otho ndunthi rá jamfri, pađi gue numa zi Hmuhu ra Jesucristo go gue'a guí ot'ua nú'a ra ts'ocate'a.

13 Hangue 'b_u po 'nara hñuni ga tsi, ga japi da nts'oca 'nama cu, nu'bá ma'na xá hño hinhya'm_u ga tsi nura hñuni'a.

9

Ra nsequi nú'a mi pe'tsa ya apostol

1 Pah_u xá hño gue nugui drá apostol de ra Zidada Jesucristo dí pe'tsa ra nsequi ga ø't'a ngu nú'a rí 'ñepcagui ngue'a drá apostol. Nugui stá handa ma Zidadah_u ra Jesu, ne go dá zo'ah_u de gue'a pa gá camfrih_u. 2 Nu'b_u ma'ra ya cu beni gue hinga majuañi drá apostol, pe nu'ah_u ha, guí pah_u gue drá apostol ngue'a xcá camfrih_u Ajuá po ma noyaga.

3 Ne nú'u to'o ñama'ñ_u de guecagui, njaua dí xipabi:

4 ¿Ha gue hiní 'ñepcagui da t'aqui nú'a te ga tsi? 5 ¿Ha gue hindí pe'tsa ra nsequi 'b_u ga ne ga hongá ma 'behña ne ga tsits'i hab_u dí 'yo ngu ø't'a ra cu Pedro ne ma'ra ya apostol ne nú'u yá cu ra Zidada Jesu? 6 Nugui ne ra cu Berhna ¿ha gue hønseguihe hiní 'ñepcahmahe da t'acje te ga tsihmahe nsinque ga mpehe? 7 ¿To'o gue'a 'b_ui dega soldado ne hingui t'umbi te da zi? ¿To'o nú'a pe'tsa 'nara uá'obxi ne hinda zipabi rá fruta? ¿To'o nú'a pe'tsa ya mbo'ni, ne hinga ja ri ñuni ja yá mbo'ni? 8 Núna dí ma, oguí beñ_u gue go dí manse, ngue'a njab_u mąnga rá ley ra Moise, 9 ne ena njaua: "Oxqui tu'tuah_u rá ne ra ndamfri ora

net'a ra trigo ja ra era." ¿Hangue Ajuá bi ma xi majuañi de ra ndamfri? 10 Hina, nu'á bi ma pa guecaguih_u, ne bi t'ofa pa go ma hño h_u, ngue'a nu'a tó'o fuxa ra hai ne nu'a tó'o juxa ra sofo, rí 'ñepi da zi de nú'a pot'i'ñ. 11 Hangue nu'ah_u guí njah_u ngu 'nara 'bot'i y nuje ngu go dyá mot'ihe ngue'a dá xi'ahe rá noya Ajuá. Nu'bá ¿ha gue hiní 'ñepi guí faxcahe ne guí 'racje te ga tsihe? 12 Nu'b_u nú'u ma'ra ya cu ri mpefi con gue'ah_u go guí faxh_u ne guí umf_u te da zi, xi nuje ¿ha gue hingo ma'na rí 'ñepcaguihe guí faxcahe?

Nuje, asta nubyá hinte stá a'a'ih_e, masque rí 'ñepcaguihehma. Nu'a dí øthe, dí tsethe ra thuhu ra nduthe pa hinto da ñama'ñ_u de rá noya ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 13 ¿Ha gue hingui pah_u gue nu'a tó'o ri mpefi ja yá ndañija ya xodyo ja da t'umbabini te da zi? Y nu'a tó'o ri mpefi ja ra ata tsi nú'u ya mbo'ni tho dega hña'ti pa Ajuá. 14 Njab_u bi manda ra Zidada nehe gue nu'a tó'o mąnga ra maça hoga noya rí 'ñepabi da t'umbabi te da zi. 15 Pe nugui masque rí 'ñepcagui, pe hinte stá a'ah_u nixi hindí op'a'ih_u pa ga a'ah_u nú'a te dí honi. ¡Ngue'a nugui masque drí 'ñuni ga tu pe hindí ne to'o da 'ñena gue dí mąnga ra maça hoga noya pa hønse dí tah_u nú'a dí tsi!

16 Hingui tsa ga 'ñets'i ngue'a dí manbabi rá noya Ajuá, ngue'a nu'b_u hinga ma,

¿te ma ga thadi ja rá thandi Ajuá? Nu'b_u hinga manba rá noya Ajuá, guehna 'nara dumai pa guecagui. ¹⁷ Nu'b_u núgui dí manba rá noya Ajuá con gatho ma paha, nu'b_u dí t'omi gue go ma da gutcagui Ajuá. Pe nu'b_u núgui hinga nehma ga manbabi rá noya Ajuá, pe guehna ma 'befi xa t'acagui, hangue mahyoni ga øt'e. ¹⁸ Nu'b_u, ¿xi nda'a ma thaha? Nu'a ma thahahma, ga johya ga manba rá noya Ajuá nsinque te da t'aqui de guecua, masque rí ñepcahma.

¹⁹ Nugui hindrá 'bego de 'nadra ja'i, nugui drá 'bego pa gatho ya ja'i, ngue'a dí zofu pa njabu ndunthi de gue'u da gamfri ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ²⁰ Nugui dí øt'a ngu yá nzai ya xodyo pa da za ga zofu, nehe dí øt'a ngu yá nzai nú'u 'bu ja rá hmanda ra ndaxjua ley pa da za ga zofu nehe'u, masque nugui ya hindí 'bui de ja ra ndaxjua ley. ²¹ Nehe dí øt'a ngu yá nzai nú'u hingui 'bui ja rá hmanda ra ndaxjua ley pa njabu da za ga zofu nehe. Pe nugui hinstá 'uegue de ja rá ley Ajuá, ngue'a nugui dí 'bui de ja rá hmanda ma Zidadahu ra Jesucristo. ²² Nehe dí øt'a ngu yá nzai nú'u ya cu ts'utho yá jamfri, pa da za ma'na ga zofu. Nugui stá nzai ga tembabi yá nzai gatho ya ja'i pa da mpøhø 'ra de gue'u, ngue'a cada 'na de gue'u, 'rama'na'ño hanja gra zofoga'u. ²³ Dí øt'a njabu ngue'a dí ne gue ma'na da

ntunga ra maça hoga noya, ne pa njabu da za ga hani ndunthi ya japi bra hña nura maça noya'a.

²⁴ Ha gue hingui pah_u gue gatho nú'u ri ntsa'rihi, da ma mahyegui, pe 'mefa 'natho nú'a to'o ma da daha. Nuhu nehe ma ga øthu njabu, ga 'yohu xá hño ja rá thandi Ajuá pa njabu ga hanga ma thahahu nehe nú'a ma da 'racju'a. ²⁵ Dí pah_u gue gatho nú'u to'o ri ntsa'rihi xi ri su rá ndo'yo pa da nja rá ts'edi. Nu'ú øt'a njabu hønse pa da daha 'nara thaha nú'a ma da thegue. Pe nuhu dí pah_u gue ma ga hañhu 'nara thaha nú'a hinhya'mu ma da thegue. ²⁶ Hangue nugui drí hña ra 'rihi nehe, pe drá ma manjuantho pa nuni habu ma ga tsøni, ne co rá ts'edi Ajuá drí ntuhni pa ga ntate, hingue hønse dí 'ñenitho. ²⁷ Nugui xi drí su ma ndo'yo nehe pa hinte da 'yøt'e, y drí japi da 'yøt'e nú'a go dí ne, ngue'a hindí ne ga 'be ma tsa ja rá thandi Ajuá, masque stá zofohma ndunthi ya ja'i.

10

Ra ts'ofu pa hinda søcambeni ya c'oi

¹ Zi cuhu, dí ne ga ben'ahu nehe gue nú'u ndu ma xitahu nu de bá pønga de Egipto bra zi ra Moise, ne mri 'bet'o 'nara guui, ne bi 'rax'u ja ra Thenga Ndehe. ² Nu'ú bi dena ra guui ne bi 'ranga ja ra Thenga Ndehe, hangue nu'ú bi 'natho co ra Moise, go

gue'a 'nara nt'udi de ra sistehe. ³ Ne dí pah_u gue gatho'u mahyεgui bi zi nú'a ra nzaqui bá ehe de mahets'i. ⁴ Ne gatho mahyεgui bi zi nú'a ra dehe bá pēhna Ajuā ne bi bōhō de ja 'nara do. Y nú'a ra do'a gue'a 'nara nt'udi de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo mi 'yo con gue'u hab_uraza mi 'yo'u. ⁵ Pe ndunthi de gue'u, Ajuā bi hyandi gue hinxmá hño nú'a mi øt'e'u, hangue ndunthi de gue'u bi du ja ra mbonthi.

⁶ Gatho nú'a bi thogui'u go gue'a ngu 'nara ts'ofō pa guecj_u, pa hinga hyøcj_u nú'u ya t'øt'e xá nts'o, ngu nú'a bi 'yøt'e'u. ⁷ Hinga beñh_u ga nsundah_u ya c'oi ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'u, ngu engā ja ra Māca T'ofō: “Ya ja'i bi hñudi bi ñuni ne bi ntsithe, nep_u de gue'a bi 'mai bi 'yøt'ua yá ngo ya c'oi co ya hnei.” ⁸ Ne hinga hñuxh_u co ya 'behñā nú'u hingue xi ma 'behñah_u ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'u, hangue nu'ú 'nada ra pa bi du 'natemáhñu 'mo ya ja'i. ⁹ Nixi hinga beñh_u ga tsø'tuah_u rá mui Ajuā ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'u, hangue 'nara pa ndunthi de gue'u bi mēhna ya qu'eñā, ne bi du'u. ¹⁰ Ne hinga ñāma'ñh_u de nú'a øt'e Ajuā con guecj_u ngu bi ñāma'ñh_u 'ra de gue'u, hangue 'nara pa Ajuā bá pēhna 'nara εnxε pa bi hyo'u.

¹¹ Gue'a gatho bi thogui ndu ma xitah_u, ne bi t'ofō pa njab_u ga beñh_u gue guehna 'nara ts'ofō pa guecj_u núj_u dí 'b_uh_uua ja ra ximhai de nuya

ngaxa pabya. ¹² Hangue nu'u tó'o beni gue xi 'b_ui xá hño, dá nsu pa hinda dapi da 'yøt'a ya ts'oqui. ¹³ Gatho nú'u ya ts'othogui dí thoguih_u, njab_u thogui nehe gatho ma'ra ya ja'i. Pe Ajuā nzantho sug-aguih_u, y nu'á hinda hocj_u ga thoh_u ya ts'othogui nú'u da hyandi'a gue hinda za ga tseth_u. Ha nura ora dí thoh_u 'nara thogui, nu'á ri 'racj_u ra ts'edi pa ga tseth_u.

¹⁴ Hangue dí xi'ah_u zi cuh_u, ogrí nsundah_u ya c'oi. 'Uegueh_u de nú'a ra nzai'a. ¹⁵ Dí xi'ah_u njab_u ngue'a dí pađi gue nú'a dí xi'ah_u 'bestho tso ri mfenih_u, y nu'asēh_u da za gui pah_u ua majuaní nú'a dí mā ua hina. ¹⁶ Ora dí tsih_u ra Māca Nt'oxi, gue'a 'nara nt'udi gue dí 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo ne núj_u 'na ngu ma'na. Nu de dí aph_u Ajuā dí tsih_u ra vinu, y nura vinu'a go gue'a 'nara nt'udi de rá māca ji ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a bi mani ja rá pont'i'a po rá guecj_u. Y nú'a ra thuhme dí hñegueh_u, go gue'a 'nara nt'udi de rá zi ndo'yo'a nú'a bi uni pa bi tho po rá guecj_u. ¹⁷ Masque nuj_u drí ndunthih_u, pe 'nada nú'a ra thuhme dí tsih_u, hangue por gue'a drí 'nathoh_u.

¹⁸ Ngu dí pah_u gue nuya me Israel nú'u to'o mi tsi nuya mbo'ni mi ts'at'i dega hñā'ti, mi 'natho yá jamfri mi xøcambeni Ajuā, hangue nu'ú mi 'natho nehe'u po nú'a mi tsi'u. ¹⁹ Nugui hingo dí xi'ah_u gue ya c'oi ja yá ts'edi,

ne hindí xi'ah_u gue ri muui nú'ú ya hñuni xa hñá'tuabi'ú, ngue'a nu'ú hinte ri muui y nixi otho yá ts'edi'ú. ²⁰ Nu'a dí xi'ah_u gue nuya hñuni hoca nú'ú hingyá gamfri pa da umbabi ya c'oi, nuya hñuni'ú go gue'ú pa ya ts'ondahi, hingue pa Ajuá. Y nugui hindí ne gui 'nathoh_u co ya ts'ondahi. ²¹ Hinda za gui tsih_u ra Maça Nt'oxi ne gui tsih_u nú'a thocuabi ya ts'ondahi. Ne hinda za gui hñuh_u ja rá mexa ra Zidada nep_u ma grí huh_u ja ya mexa hab_u t'ø'tua yá ngo ya c'oi, ngue'a nu'ú go gue'ú de ra ts'ondahi. ²² ¿Ha gue guí neh_u ga tsø'tuah_u rá mai ra Zidada? O ¿ha gue guí beñh_u gue go ma'na ja ma ts'edih_u de gue'a? Hina.

Ra gamfri p'e'tsa ra nsequi da 'yø'ta nú'a go da ne pe co ra hmáte

²³ Zi cuh_u, da za gui beñh_u gue hā dí p'e'tshmah_u ra nsequi ga øth_u gatho nú'a ga neh_u. Pøde hā da za, pe hinga gatho rí 'ñepi ga øth_u, ne hingue por gatho ya t'ø't'e da za ma'na da te ma jamfrih_u. ²⁴ Oguí suh_u hønse ri teh_u, supabih_u rá te nehe ri miq'ueih_u.

²⁵ Tsih_u gatho nú'a te 'ba ja ra tai, ogrí 'ñanih_u 'met'o ua xa hñá'tuabi ya c'oi o hina, pa hinda ts'oca ri mfenih_u. ²⁶ Ngue'a ra Zidada go rá meti gatho ra ximhai ne gatho nú'a ja ja ra ximhai.

²⁷ Nu'b_u 'nara ja'i hingrá gamfri da zix'ah_u ja rá ngu

pa gui ñuñh_u con gue'a, ha nu'b_u guí ne gui maha con gue'a, rí maha ne tsih_u gatho nú'a da 'ra'ah_u nsinque gui 'yambabih_u hab_u xuá hñá, pa hinda ts'oca ri mfenih_u. ²⁸ Pe nu'b_u da 'm_u 'na to'o da xi'ah_u gue nú'a te ma gui tsih_u xa hñá'tuabi ya c'oi, nu'b_u oguí tsih_u pa hingui ts'ocuah_u rá mfeni nú'a to'o bi xi'ah_u. ²⁹ Nugui hindí xi'ah_u gue go ma da ts'oca ri mfenih_u, dí xi'ah_u pa nú'a to'o da xi'ah_u gue hingui ho nú'a ma gui tsih_u, pa hingui ts'ocuah_u rá mfeni'a.

Pe da za da benga 'na ne da 'ñena: “¿Hanja go da za da thagagui hinga øt'a 'nara t'ø't'e ngue'a ma'na ra cu beni gue ra ts'oqui? ³⁰ Nu'b_u dí tsi te dí tsi ne dí umbabi njamadi Ajuá, ¿hanja ma go da nongagui ma'na ra cu por nú'a te dí tsi?” ³¹ Pe nugui dí xi'ah_u, gatho nú'a gui øth_u, 'b_u gri ñuñh_u, 'b_u gri tsitheh_u, 'b_u gri øth_u ma'na te gri øth_u, 'yøth_u gatho pa rá nsunda Ajuá. ³² Jamasuh_u nú'a gui øth_u pa hingui ts'ocuah_u yá mfeni ya xodyo, nixi nú'ú hingyá xodyo, nixi nú'ú ya cu 'bui ja rá nijā Ajuá. ³³ Nugui dí øt'a ra ts'edi pa ga øt'a nú'a xá hño pa ga hu'mbabi yá mai gatho ne hinga ts'ocua yá mfeni. Nugui hindí honse ra hño pa guequi, dí øt'a nú'a xá hño qué pa da mpøhø ma'ra.

11

¹ 'Yøth_u ngu núna dí øt'e, ngue'a nugui dí øt'a ngu nú'a

bi 'yøt'a ma zi Hmuh_u ra Jesu-
cristo.

*Ra ts'ofo pa ya 'behñā nú'u
pa ja ya hmunts'i*

² Zi cuh_u, nugui drí johya
ne dí ex'ah_u ngue'a hincá
pumfrih_u gatho nú'a stá
xi'ah_u, ne guí øth_u gatho
ngu nú'a stá u't'ah_u gui
'yøth_u. ³ Pe nugui dí ne gui
padih_u gue numa zi Hmuh_u
ra Jesucristo go gue'a ra
ñaxu de gatho ya 'ñøhø, y
nura 'ñøhø gue'a ra ñaxu
de rá 'behñā, y nu Ajuā ra
Dada go gue'a ra ñaxu de
ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

⁴ Nu'b_u 'nara 'ñøhø xa go'ma
rá ñaxu ora apabi Ajuā de ja
ya hmunts'i, o de ora ñā de
rá noya Ajuā, njab_u ri 'betua
rá tsa rá ñaxuse. ⁵ Pe nu'b_u
'nara 'behñā hinxá go'ma
rá ñaxu ora apabi Ajuā ne
ora manbabi rá noya'a, ri
'betua rá tsa rá ñaxuse, tsatho
xa 'ñaxi. ⁶ Nu'b_u ya 'behñā
hingui co'ma yá ñaxu, ma'na
xá hño dá 'ñaxi, pe nu'b_u
gue'a 'nara 'betsa da 'ñaxi,
ma'na xá hño dá go'ma rá
ñaxu ora apabi Ajuā. ⁷ Nura
'ñøhø hiní 'ñepi da go'ma
rá ñaxu ngue'a nura 'ñøhø
bi hyoca Ajuā ngu tengu rá
'bai'a ne ja ri hnequini nurá
nsunda Ajuā. Pe nu ja ra
'behñā, ja ri hnequini rá nsu
ra 'ñøhø. ⁸ Ngue'a nura 'ñøhø
hingue bi thoqui de ra 'behñā,
nura 'behñā bi thoqui de ra
'ñøhø. ⁹ Y nura 'ñøhø himbi
thoqui po rá ngue ra 'behñā,
nura 'behñā hā, bi thoqui po
rá ngue ra 'ñøhø. ¹⁰ Hangué

nura 'behñā rí 'ñepi da go'ma
rá ñaxu po rá ngue ya enxé
handgah_u, ngue'a gue'a 'nara
seña gue 'bui to'o ma'na ri
manda que ya 'behñā. ¹¹ Pe
de ja rá thandi Ajuā gatho'_u
ri muui mahyεgui, gue dra
'behñā gue dra 'ñøhø, ngue'a
nsingue ra 'ñøhø hinxá 'm_u ra
'behñā, ha nsingue ra 'behñā
hindi 'b_u ya 'ñøhø. ¹² Ngue'a
desde ra mudi nura 'behñā gá
'ñehe de ja ra 'ñøhø, y nubya,
nura 'ñøhø rí 'ñehe de ja ra
'behñā, pe gatho go øt'e Ajuā.

¹³ Xi da beñh_u xá hño, ¿ha
gue ri hnequi xá hño 'nara
'behñā ora apabi Ajuā ne
hinxá go'ma rá ñaxu? ¹⁴ ¿Ha
gue hingrá 'betsa 'b_u 'nara
'ñøhø da hopi da te rá stā?
¹⁵ Pe nu'b_u ra 'behñā da
hopi da te rá stā, nú'a hā,
rá ntsøhui, ngue'a gue'a xa
t'umbabi pa da go'ma rá ñaxu
ngu 'ñena 'nara cøni. ¹⁶ Pe
nu'b_u da 'm_u 'ra to'o da ne da
ntsanoya de núna dá mā de
yá stā ya 'behñā, pah_u xá hño
gue nuje gue'a ma nzaihe, ne
yá nzai ma'ra ya cu nú'u 'bui
ja ma'ra yá nija Ajuā.

*Ya cu bi zi ra Maça Nt'oxi
ngu himi 'ñepabi'u*

¹⁷ De núna dí op'ahabya
hingui tsa ga ex'a'ih_u ngue'a
stá øde de nú'a guí øth_u ora
grí muntsh_u, hingui øth_u
nú'a xá hño, hønse guí øth_u
nú'a hingui ho ja rá thandi
Ajuā. ¹⁸ Dí øde gue ora grí
muntsh_u, guí øth_u ya hegue,
ngue'a hinga mahyεgui nú'a
guí mañh_u, y dí camfri gue
ngu'b_u gue'a guí øth_u. ¹⁹ Pe

pøde mahyoni da njab_u, pa ja da hnequini nú'_u to'o hanpa rá mfaði Aju_a, y nú'_u to'o hina. ²⁰ Ora grí muntsh_u pa gui nt'oxih_u nep_u gui tsih_u ra Maça Nt'oxi, nú'_a guí øth_u hinguí øth_u pa ra Zidada, ²¹ ngue'a nú'_a guí haxh_u pa gui tsih_u, grí 'bet'oh_u gui ðama tsis_u, ne hinte guí xepabih_u nú'_u ma'ra ya cu. Hangué 'ra de gue'ah_u guí tuh_u ra thuhu, ha nu ma'ra xi grí tithoh_u. ²² ¿Hanja guí øth_u njab_u? ¿Ha gue otho ri nguh_u hab_u guí ñuñh_u ne guí ntsitheh_u? ¿Ha gue grí utsabih_u rá maça nij_a Aju_a? ¿Ha gue hinguí 'betuah_u yá tsa nú'_u ma'ra othobi te da zi? Xibya, ¿te guí ne ga xi'ah_u? ¿Ha gue ga e'ts'a ri nsuh_u? Hina, ngue'a núna guí øth_u hinxá hño.

Ra Maça Nt'oxi

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

²³ Nugui ya stá u't'a'ih_u hanja grí tsih_u ra Maça Nt'oxi ngu nú'_a bi 'ñutcagui ra Zidada. Nú'_a ra xuui bri da'a, bi g_u ra thuhme, ²⁴ nep_u bi umba njamadi Aju_a. Ne de gue'a bi hyeca nura thuhme'a, nep_u bi 'ñena: "Tsih_u nuna ra thuhme, ja ra uenda go guehna ma ndo'yo núna ma da hna'mbabi po rá ngue ri ts'oquih_u. Ne ora gui tsih_u nuna ra thuhme, 'yøth_u ngu 'nara feni de guecagui." ²⁵ Nep_u ngu bi uadi bi nt'oxi'_u, ra Jesu bi g_u 'nara vaso hab_u mi po ra vinu, ne bi 'ñembabi'_u: "Nuna vinuna, go guehna 'nara

nt'udi de nú'_a ra 'ra'yo cohi ma ga øt'e co ma ji nú'_a ma ga fani. Ora gui tsih_u nuna vinuna, 'yøth_u ngu 'nara feni de guecagui." ²⁶ Hangué nú'_a ra ora guí tsih_u ra thuhme ne ra vinu gue'a ra ora guí udih_u de rá du ma Zidadah_u asta nú'_a ra pa'a stua yopa pengui.

Hanja da za da ts'i ra Maça Nt'oxi ngu ri ho ra Zidada

²⁷ Hangué nugui dí xi'ah_u gue nu'a tó'o da zi nú'_a ra thuhme'a ne nú'_a ra vinu'a ne hinda zi ngu rí 'ñehe, nú'_a ra cu'a ma go da ðadi de rá zi ndo'yo ne de rá zi ji ra Zidada. ²⁸ Hangué cada 'na de gue'ah_u, beñh_u xá hño 'm_uet'o ua guí 'b_uh_u xá hño co Aju_a pa gui tsih_u ra thuhme ne ra vinu. ²⁹ Ngue'a nu'a tó'o hinda zi nú'_a ra thuhme ne nú'_a ra vinu ngu rí 'ñehe, ne hinda beni xá hño te ri muui rá du ra Zidada, nú'_a ra cu'a tuxase ra ts'oqui. ³⁰ Hangué por gue'a ndunthi de gue'ah_u grí hñenih_u ne otho ri nzaquih_u, ha nehe xa du 'ra de gue'ah_u. ³¹ Pe nu'b_u ga benseh_u de nú'_a te stá øth_u ne ga ntsø'mh_u, nu'b_u Aju_a ya hindua p_uncaguih_u nuya ya mfei. ³² Nu'_a bí p_uncah_u ya mfei pa da zocj_u pa hinda condenaguih_u mahy_ugui co nú'_u hingyá gamfri.

³³ Hangué ma zi cu'ih_u, ora grí muntsh_u pa gui ñuñh_u, ntø'mh_u 'na ngu ma'na pa gui ñuñh_u mahy_ugui. ³⁴ Nu'b_u 'na de gue'ah_u di tsu'ah_u ra thuhu, ma'na xá hño ñuñh_u

'mɛt'o ja ri ngu_h pa nu xcrí muntsh_h gui 'yøth_h ngu nú'a ri ho Ajuá, pa hinda z_h'ah_h rá mfeí'a. Y de nú'_h ma'ra ya t'øt'e xa nja, nu'ú asta hinga mab_h pa ga ñah_h de gue'_h.

12

Ya mfadi ne ra ts'edi nú'_h ri 'rac_h ra Măca Ndăhi cada 'na de guec_h

¹ Zi cu_h dí ne gui p_h de nuya mfadi ne ra ts'edi ri 'rac_h ra Măca Ndăhi cada 'na de guecagui_h. ² Guí p_h xá hño gue nú'b_h hingüí camfrithoh_h rá noya Ajuá ngrí hothoh_h da zix'ah_h to'oraza pa nguí xøcambeni_h nú'_h ya c'oi otho yá ts'edi ne hingui ñă. ³ Pe nubyá dí ne gui p_h gue nu'a tó'o tsanga ra Zidada Jesu, hingui hanpa rá ts'edi ra Măca Ndăhi. Ha nu'b_h to'o da 'ñena, dí camfri ra Jesu gue go gue'a ra Zidada, nú'á hă, hanpa rá ts'edi ra Măca Ndăhi.

⁴ 'Rama'na'ño ya mfadi ne ra ts'edi xa 'rac_h ra Măca Ndăhi pa ga pɛpabi_h Ajuá, pe ra Măca Ndăhi go gue'a 'natho. ⁵ Y nehe 'rama'na'ño ya 'bɛfi xa 'rac_h ra Zidada ga pɛfi_h, pe ra Zidada go gue'a 'natho. ⁶ Nehe 'rama'na'ño hanja drí mɛfi_h, pe nu Ajuá go gue'a ri 'rac_h ra ts'edi gathogui_h, pa ga pɛ_h ngu nú'a xa 'rac_h'a, y nu Ajuá go gue'a 'natho. ⁷ Cada 'na de guec_h dí hanpah_h rá ts'edi ra Măca Ndăhi pa ga faxh_h gatho nú'_h ma'ra. ⁸ 'Ra de guec_h xa 'rac_h ra ts'edi ra Măca Ndăhi pa ga ñah_h co

ndunthi ra mfadi, ha nu ma'ra de guec_h guet'atho ra Măca Ndăhi xa 'rac_h ra mfadi pa ga udih_h te rí bønga rá noya Ajuá. ⁹ Nu ma'ra de guec_h guet'atho ra Măca Ndăhi xa 'rac_h ndunthi ra jamfri, ha nu ma'ra de guec_h guet'atho ra Măca Ndăhi xa 'rac_h ra ts'edi pa ga øthe_h ya da'thi. ¹⁰ Ma'ra de guecagui_h xa t'ac_h ra ts'edi pa ga øth_h ya dangant'udi. Ha nu ma'ra de guec_h xa t'acagui_h ra ts'edi pa ga manbah_h rá noya Ajuá. Ha nu ma'ra de guec_h xa t'acagui_h ra ts'edi pa ga p_h xá hño ua de ra Măca Ndăhi ñă 'nara ja'i, o hina. Ha nu ma'ra de guec_h xa t'ac_h ra ts'edi pa da za ga ñah_h de ma'ra ya hñaqui. Ha nu ma'ra de guec_h xa t'ac_h ra ts'edi pa ga p_h te rá 'bɛ mąnga nú'a to'o gra ñă de ma'na ra hñaqui. ¹¹ Pe go guet'a ra Măca Ndăhi ri 'rac_h ya mfadi ne ra ts'edi cada 'na de guecagui_h ngu nú'a go da ne'a.

Gathogui_h dí 'nada ra ndo'yoh_h co ra Zidada Jesu-cristo

¹² Cada 'na de guecagui_h numa ndo'yoh_h xi pɛ'tsa ndunthi ya xeni, pe masque njab_h 'nada ma 'bai_h dí pɛ'tsh_h. Dí njah_h nehe co ma zi Hmuh_h ra Jesucristo, ngue'a nujá ngu go dyá xeni_h de rá ndo'yo'a, pe rá ndo'yo'a 'natho. ¹³ Ngue'a gathogui_h 'b_h dyá xodyoh_h o hindyá xodyoh_h, 'b_h dyá

'bēgoh_u o hindyá 'bēgoh_u, gathoguih_u stá nxisteheh_u pa dá 'nada ra ndo'yoh_u co rá ts'edi ra Māca Ndāhi, ne gathoguih_u 'nat'a ra Māca Ndāhi stá hañh_u.

14 Numa ndo'yoh_u xi pē'tsa ndunthi ya xeni, hingue 'natho ra xeni pē'tsi. 15 'B_u 'nama uah_u da 'ñena: “Nuguí hindí 'b_ui ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá 'yē”, pe hingue ngue'a mąnga njab_u ya hingui 'b_ui ja ma ndo'yoh_u. 16 O nu'b_u 'nama guh_u da 'ñena: “Nuguí hindí 'b_ui ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá da”, pe hingue ngue'a mąnga njab_u ya hingui 'b_ui ja ma ndo'yoh_u. 17 'B_u gatho ma ndo'yoh_u dra da, ne di otho ma guh_u, nu'b_uú ħhanja da za ga ødeh_u? 'B_u gatho ma ndo'yoh_u dra gu, ne 'b_u di otho ma xiñuh_u, nu'b_uú ħhanja da za da nja ma fahāh_u? 18 Pe Ajuā bi hñuscaguih_u gatho ya xeni de ma ndo'yoh_u pa hinte da 'yøtcah_u ra 'bēdi. Y bi hñuts'i ngu nú'a go bi ne'a. 19 Nu'b_u di 'nada ra xeni ma ndo'yoh_u, ne di 'nada rá 'bēfi, nu'b_uú hindri xøgue ma 'baih_u. 20 Pe numa ndo'yoh_u masque pē'tsa ndunthi ya xeni, pe 'nada ra 'bai pē'tsi.

21 Numa dah_u hingui tsa da 'ñemba ma 'yeh_u: “Nuguí hindí hoñ'aua.” Nixi ma ñaxuh_u hingui tsa da 'ñemba ma uah_u: “Nuguí hindí hoñ'aua.” 22 Hina, hinda za da 'ñutsa'u, ngue'a nú'u ya xeni de ma ndo'yoh_u ri hnequi ngu hinte ri muui, go gue'u ma'na øt'a ra 'bēdi.

23 Ha nuya xeni de ma ndo'yoh_u nú'u dí beñh_u gue otho yá nsu, nú'ú go gue'u ma'na xi dí japamasuh_u. Y nú'u ya xeni ngu ra 'betsa 'b_u da hnequitho, nú'ú go gue'u dí heth_u pa da hnequi xá hño. 24 Pe nuya xeni de ma ndo'yoh_u ri hnequi mahotho, nú'ú hinga mahyoni ga heth_u pa da hnequi xá hño. Njab_u Ajuā bi hyoga ma ndo'yoh_u gue nú'u ya xeni mi otho yá nsu go gue'u ma'na da nja yá nsu, 25 pa njab_u da mpēfi mahyēgui gatho ya xeni de ma ndo'yoh_u, ne gatho'u da mfats'i 'na ngu 'na. 26 Hanguē 'b_u ga tsama'ñuh_u 'nara xeni de ma ndo'yoh_u, gatho ma ndo'yoh_u tsama'ñ_u nú'a ra ugui'a. Y nu'b_u 'nara xeni de ma ndo'yoh_u hąnga 'nara hoga hño, nu'b_uú gatho ma ndo'yoh_u ri johya.

27 Nuju go guecj_u rá ndo'yoguih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, y cada 'na de guecaguih_u dí 'nara xenih_u de rá ndo'yo'a. 28 Ajuā bi hñuxa ja rá nija 'rama'na'ño ya mēfi: Nu'a xi rá mēdi bi hñuxa ya apostol. Nurá ñoho bi hñuxa nú'u to'o da manbabi rá noya'a. Nurá hñu bi hñuxa ya xahnate. Nep_u de gue'a bi hñuxa nú'u to'o øt'a ya dąnga nt'udi, nep_u nú'u to'o øthe ya da'thi. Nep_u bi hñuxa nú'u to'o faste ja rá 'bēfi'a, nep_u bi hñuxa nú'u to'o ri su gatho nú'u ya 'bēfi'u, nep_u bi hñuxa nú'u to'o da za da ña de ya hñaquí nú'u hingui fadi. 29 Nde nu'b_u,

¿ha gue gatho ya cu go ya apostol? O ¿ha gue gatho xa t'umbabi ra 'bēfi pa da mānbabi rá noya Ajuá? O ¿ha gue gatho pe'tsa ra 'bēfi dega xahnate? O ¿ha gue gatho da za da 'yøt'a ya danga nt'udi? ³⁰ O ¿ha gue gatho xa t'umbabi ra ts'edi pa da 'yøthe ya da'thi? O ¿ha gue gatho da za da ñā de ya hñāqui hingui fādi? O ¿ha gue gatho da za da bādi da mā te manganá núa to'o ñā de ya hñāqui hingui fādi? Hina, hinga gatho da za. ³¹ 'Yøthū 'nara ts'edi pa da za gui pe'tshū ya mfādi ne ra ts'edi núa ma'na ya dangui pa gui pephū Ajuá. Pe nubyá ma ga u't'ahū hanja grí 'būhū co 'nara hoga'mūi núa ma'na xá hño de gatho.

13

Ra hmāte

¹ 'Bū nugui gra ñā co 'raya noya xi mahotho, o gra ñā ngu 'nara εnxε, pe 'bū hindí pe'tsa ra hmāte, nu'bú gra nja ngu 'nara 'bixfani nsøctho ri 'nohni o ngu 'nara t'egui nsøctho zūni. ² O 'bū gra pe'tsa gatho ra ts'edi pa ga mānba rá noya Ajuá, ne gra pādi gatho núa ya t'øt'e xi xá hñei de rá noya'a, ne gra pe'tsa gatho ra mfādi, ne xi gra pe'tsa ndunthi ra jamfri asta da za ga japi da mponga 'nara t'øhø, pe 'bū hindí pe'tsa ra hmāte, nu'bú hinte rá 'mεcagui. ³ Nehe 'bū ga umbabi ya hyoya gatho núa dí pe'tsi, ne asta ga unga ma ndo'yo da ts'at'i, pe nu'bū

hindí pe'tsa ra hmāte, nu'bú hinte ri muui núa dí øt'e.

⁴ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmāte, tseta gatho núa da 'ñepabi; xi ra hojā'i co yá miqu'eui, ne hini hyøcua núa te pe'tsi'u; hingrá 'ñets'i, ha nixi hini ndangui de ma'ra. ⁵ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmāte hinto xaxi, hini nsu sehe, hingrá cue ne hingui ete. ⁶ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmāte hini johya 'bū ri nts'oca 'nará miqu'eui, ngue'a núa nzantho ri johya hønse de ra hño. ⁷ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmāte tseta gatho núa t'ø'tuabi, camfri gatho núa xá hño, nzantho tømí de ra hño, ne tseta gatho ya ts'othogui.

⁸ Nura hmāte hinhya'mū ma da uadi, pe nura mfādi dí pe'tshū pa dí māmfū rá noya Ajuá, nu'a hā, ma da zø ra pa da 'ñotho. Nehe ma da uadi ra mfādi dí pe'tshū pa xa za stá ñāhū de ma'ra ya hñāqui hingui fādi. Ne ma da zø ra pa ya hinda 'yøtcahū ra 'bedi gatho núa ra mfādi dí pe'tshū. ⁹ Ngue'a 'na tui núa stá pādi hū hangue hinxa za stá māñhū gatho núa xa mā Ajuá. ¹⁰ Pe nu xcrá 'būhū co núa to'o rá mēti ra mfādi, nu'bú hā, ja ma ga pāhūni gatho núa hinxa za stá pāhūa.

¹¹ Nú'bū ndrā notsi ndí ñā ngu ñā ya bātsi, ha ndí pe'tsa ya mfeni ngu rá mfeni ya bātsi, pe ya de ndá ndanga jā'i, ya dá tsopū núa ra 'mūi ndí pe'tsi dega bātsi. ¹² Hanguē njabūtho nehe

numa mfadi dí pɛ'tshu de guecua ja ra ximhai hini xogue, nja ngu nú'a to'o ri yot'a rá hmi dega xuui ja ra hñe, pe hini hnequi xá hño. Pe nu xcrá 'buh mahyegui co Ajuá, gue'bu ma xi ga pahu xá hño gatho, njabu ngu xa bacaguihu xá hño Ajuá. ¹³ Nura jamfri ne ra hoga nthø'mate ne ra hmäte, guehya ri hñu ma da nja pa nzantho. Pe nu'a ma'na xi ra dangui de gatho, ra hmäte.

14

Ya hñäqui hingui fadi

¹ Hangu xi da 'yøth 'nara ts'edi pa gui pɛ'tshu ra hmäte, nehe hyoñhu nú'u ya mfadi ne ra ts'edi ri unga ra Mäca Ndähi. Y de gatho nuya mfadi'u, ma'na go gui hyoñhu ra mfadi pa gui manbahu rá noya Ajuá. ² Ora ñä 'nara cu de 'nara hñäqui nú'a hingui fadi, padihu gue nú'a ra cu'a ñä co Ajuá, hingui ñä co yá mija'iuu ngue'a nú'u hingui padi nú'a mañ'a. Nu'a ñä co rá ts'edi ra Mäca Ndähi, ne mä de nú'a hingui padi ya ja'i. ³ Pe nura ora manba rá noya Ajuá 'nara cu de rá hñäqui'a, ñä njabu pa da zofu ya cu, pa da te yá jamfri, ne pa da nupabi yá mfeni, ne pa da hñu'mba yá mai. ⁴ Nura ora ñä 'nara cu co 'nara hñäqui nú'a hingui fadi, nuse'a ma'na rí te rá jamfri. Pe nu 'nara cu manbabi rá noya Ajuá de rá hñäqui'a, nú'a rí japi ma'na da te yá jamfri gatho ya cu.

⁵ Nugui ga nehma ga øde gui ñahu de ma'na ra hñäqui nú'a hingui fadi. Pe ma'na dí ne ga øde gui ñahu de rá noya Ajuá. Ngue'a nu'a to'o manba rá noya Ajuá, ma'na ri muui nú'a mä que nú'a to'o ñä co 'nara hñäqui hingui fadi. Xá hño to'o da ñä co 'nara hñäqui hingui fadi, pe nú'bu di 'bui to'o da 'ra'tsa nú'u ya noya de nú'a ra hñäqui'a, pa njabu ma'na da te yá jamfri ya cu. ⁶ Zi cuhu, nu'bu nugui ga mabu pa ga zo'ahu co 'nara hñäqui nú'a hingui pahu, ¿te 'be da za gui pahu njabu? Nu'a ma'na xá hño pa gue'ahu, ga u't'ahu ngu nú'a xa 'ñutcagui Ajuá, ne ma'ra ya t'øt'e mahyoni gui pahu, ne ga zo'ahu de rá noya Ajuá, ne ma'ra ya hoga nt'udi.

⁷ Nuya 'bida ngu ra thüza o ra arpa, 'bu hingui zñi xá hño, nu'bú ¿hanja da za da fadi te ma thuhu'a pɛi? ⁸ O nu'bu ra corneta hinda ñä xá hño pa da t'umbabi ra seña ya soldado 'yo ja ra tuhni, ¿ha di badi'u te ra ora da müdi da ntuhni? ⁹ Dí njahubu nehe, 'bu nju hindí ñahu ngu yá hñäqui nú'u to'o dí zofu, hinda za da badi'u nú'a te dí mañhu, ne hinte ri muui nú'a dí mañhu. ¹⁰ De guecua ja ra ximhai xi ja ndunthi ya hñäqui, y cada 'na to'o padi nú'u ya hñäqui'u, padi xá hño te mä. ¹¹ Nu'bu nugui ga øde 'nara ja'i da ñä de ma'na ra hñäqui nú'a hindí padi, nu'bú pa guequi ga beni gue nú'a ra ja'i'a higrá mengu, ngue'a hindí padi nú'a ra hñäqui gra

ñá'a. Ne pa gue'a da beni gue hindrá mengu nehe, ngue'a nixi gue'a hingui padi nú'a te dí mā. ¹² Dí padi gue xi guí hoñh_h ya mfadi ne ra ts'edi nú'ri unga ra Māca Nđahi, hangue 'yøth_h ra ts'edi guí hoñh_h nú'ri ya mfadi ne ra ts'edi nú'ri da za da japi da te yá jamfri ya cu.

¹³ Hangue nu'a tó'o ñá de ma'na ra hñáqui nú'a hingui fadi, dá 'yapabi Ajuá da umbabi ra mfadi pa da za da 'ra'tsi nú'a mā pa da fadi te mā. ¹⁴ Nu'b_h nugui dí apabi Ajuá co 'nara hñáqui nú'a hindí padi, njab_h dí xøcambeni Ajuá, pe hingui tsa ma'na dí te ma mfadi ngue'a nixi dí padi nú'a dí mā. ¹⁵ Nu'bá, ¿te da za ga øth_h? Da za ga aph_h Ajuá co 'nara hñáqui nú'a hindí pah_h, pe nehe da za ga apabih_h Ajuá co ma hñáquisøhøh pa da zo ma mfenih_h xá hño nú'a dí māñh_h. Ga tutuabih_h Ajuá co 'nara hñáqui nú'a hindí pah_h, pe nehe ga tutuabih_h Ajuá co ma hñáquisøhøh pa da zo ma mfenih_h xá hño nú'a dí māñh_h. ¹⁶ Ngue'a 'b_h ga xøcambenih_h Ajuá co nuya hñáqui hindí pah_h, nu'bá nu'a tó'o hingui øde nuya hñáqui' hingui tsa da xøcambeni Ajuá mahyøgui con guecj_h, ngue'a hingui padi te rí bøni nú'a te dí māñh_h. ¹⁷ Nu'b_h dí xøcambenih_h Ajuá njab_h, nujú dí māñh_h ra hño, pe nu'ri tó'o øcaguih_h hindí tetuah_h yá jamfri ngue'a hingui padi te rí bøni nú'a dí māñh_h. ¹⁸ Nugui dí umba

njamadi Ajuá ngue'a ma'na dí ñá ndunthi que gue'ah_h co ya hñáqui nú'ri hingui fadi. ¹⁹ Pe de ja ya hmunts'i, ma'na xá hño ga mǎnga cǎt'a ya noya de ma hñáqui pa da fadi te dí mā, pa njab_h da za ga utuabi ya cu de rá noya Ajuá, que ga mǎnga 'rǎt'a 'mo ya noya de ma'na ra hñáqui hingui fadi ne hinda za da zo yá mfeni ni 'nara noya nú'ri ya cu.

²⁰ Zi cuh_h, nuri mfenih_h odi nja ngu yá mfeni ya bǎtsi. Njah_h hǎ ngu ya zi bǎtsi hingui øt'a ya ts'oqui. Pe dá nja ndunthi ri mfenih_h ngu rí 'ñǎp'ah_h, ngue'a ya gyá dǎnga ja'i'ih_h. ²¹ Ajuá bi zofu ya ja'i de Israel co nuya ya noya xa t'ofu ja ra Māca T'ofu ne ena njaua: "Ma ga pǎhn'ah_h raya ja'i hindya mengu pa da zo'ah_h de ma'na'ño ra hñáqui ngue'a hindri ñá ngu grí ñah_h, pe masque njab_h hingui ma guí 'yøtcaguih_h ma ts'ofu." ²² Hangue nura ora dí ñah_h co ya hñáqui hingui fadi, gue'a ngu 'nara nt'udi pa nú'ri hingyá gamfri. Pe nura ora dí mǎnbah_h rá noya Ajuá, dí umf_h ra ts'ofu de rá hmǎte Ajuá nú'ri to'lo camfri, pe nu'ri tó'o hingui ne da gamfri, hingui ne nehe da hñǎnga nú'a ra ts'ofu'a. ²³ Nu'b_h ja ri hmunts'i'ih_h gatho'ih_h guí ñah_h co ya hñáqui nú'ri hingui fadi, nep_h da zøhø 'ra nú'ri hints'a di pǎtua rá noya Ajuá, o da zøhø 'ra nú'ri hindya gamfri, ¿ha gue hinda 'ñǎna' h_h gue xcá 'bǎ ri mfenih_h? ²⁴ Pe nu'b_h nú'ri

dí muntshu ne dí manbahu rá noya Ajuá ne da zøhø 'na hindra gamfri, o 'na hints'a di patua rá noya Ajuá, nu'bú co nú'a da 'yøde di hma, da unse nguenda de yá ts'oqui. ²⁵ Nu'bú nú'u ya ja'i'u da badi te gra 'mai yá coraso, ne nu'ú 'bestho da ndandiñahmu ne da xøcambeni Ajuá. Nepu nu'ú da 'ñeñ'a'ih, xi majuañi Ajuá 'bui con gue'ah.

Beñhu gui 'yøthu gatho xá hño ngu rí 'ñehe

²⁶ Nu'bú zi cuhu, ¿te da za gui 'yøthu ora grí muntshu? 'Ra de gue'ahu gui tuthu ya jahña, nu ma'ra de gue'ahu gui nxahnatehu, nu ma'ra de gue'ahu gui mañhu nú'a xa 'ñu't'ahu Ajuá. Nu ma'ra de gue'ahu gui ñahu de ya hñaqui nú'u hingui fadi, ha nu ma'ra de gue'ahu gui mañhu te rí bonga nú'u ya noya'u. 'Yøthu gatho pa ma'na da te ri jamfrihu. ²⁷ Nu'bhu gui ñahu de ya hñaqui hingui fadi, da za gui ñahu hønse yoho o hñu de gue'ahu, pe 'rama'na gui ñahu, ne da 'muhni 'na nú'a to'o da 'ra'tsi pa da fadi te rí bonga nú'u ya noya'u. ²⁸ Y nu'bhu di jo'oni to'o da 'ra'tsa nú'u ya noya'u, nu'bú nú'u to'o ne da ña de 'nara hñaqui hingui fadi, odi ña ja ra hmunts'i, ma'na xá hño dá ñaseui Ajuá. ²⁹ Y nú'u to'o manbabi rá noya Ajuá, dá ña hønse yoho o hñu, y nú'u to'o øde nú'a te mañ'u, dá hñuxa nt'øde xá hño pa da badi ua gue'a ma o hina. ³⁰ O nu'bhu 'nara cu manbabi

rá noya Ajuá, ne 'bu Ajuá da umbabi ra mfadi ma'na ra cu di 'buhni, nu'bú, nú'a to'o mi ña ra mudi, ya odi sigui da ña, pa njabu da za da ña nehe nú'a ma'na ra cu. ³¹ Nu'u tó'o xa t'umba ra mfadi pa da manbabi rá noya Ajuá, da za da manbabi, hønse gue 'rama'na da ña ha, pa njabu gatho nú'u ya cu di øde da za da batua xá hño rá noya Ajuá, ne ma'na da za da te yá jamfri. ³² Nu'a tó'o manba rá noya Ajuá, go padise ua rí 'ñepi da ña o hina. ³³ Ngu'e'a Ajuá ri ho ga øthu ma hmunts'ihu ngu rí 'ñehe, ne di o rá 'ñu nú'a ga øthu.

Mahyoni ga øthu ngu xa nzai øt'a ja yá hmunts'i gatho nú'u ma'ra ya cu. ³⁴ Oguí hopabihu ya 'behña da 'mai ne da manba rá noya Ajuá ja ya hmunts'i, ngu'e'a pa gue'u otho ra nsequi da 'yøt'a njabu. Dá hñoga'ñøde ha, ngu manga rá ley Ajuá. ³⁵ Nu'bhu ya 'behña ne da 'yøt'a 'nara nt'ani, dá 'yamba yá dame ja yá nguse, ngu'e'a hini hnequi xá hño 'bu 'nara 'behña da 'mai ne da ña madetho de ja ra hmunts'i.

³⁶ Bensehu gue nurá noya Ajuá hingo pa gue'asehu, ne hingo ja xa nexpu pa go gui 'yøt'asehu nú'a guí neh. ³⁷ Nu'bhu nu'ahu xi majuañi guí hanpahu rá ts'edi ne rá mfadi ra Maça Nðahi pa gui manbahu rá noya Ajuá, nu'bú ma gui padihu xá hño gue nuya noya dí op'ahu go guehya 'raya hmanda xa 'bepcagui ma Zidadahu ga xi'ahu. ³⁸ Pe nu'a tó'o hinda

ne da gamfri núna dí mā, nixi gue'a hinda ma da jamfribi nú'a da mā nehe.

³⁹ Hangue ma zi cu'ih_u, 'yøth_u 'nara ts'edi pa gui manbah_u rá noya Ajuā, ne oguí ha_ucuah_u nú'u ya cu ñā de ya hñāqui nú'u hingui fādi. ⁴⁰ Ne 'yøth_u gatho xá hño ngu rí ñehe.

15

Ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ra du

¹ Ha nubyá zi cuh_u, dí ne ga yopa ben'ah_u de nú'a ra māca hoga noya ya stá xi'ah_u. Y nu'ah_u xcá hñānih_u ne xcá camfrih_u xá hño. ² Y po nuna ra hoga noya stá xi'ah_u, ya xcá mpøhøh_u. Hangue sigui gui camfrih_u, ngue'a hinda 'mēditho nú'a rí jamfri xcá pē'tsh_u, ngue'a nú'a dá xi'ah_u gue'a majua_{ni}.

³ Nugui dá u't'ah_u ngu nú'a bi t'utcagui nehe. Nú'a ra nt'udi xi ra dangui dá u't'ah_u, dá xi'ah_u gue ra Zidada Jesucristo go gue'a bi du pa bi hñasca ma ts'oquih_u, ngu xqui nt'ofu ja ra Ndaxjua T'ofu gue njab_u mi ma da thogui'a. ⁴ Nehe dá xi'ah_u gue nu'a bi t'agui, pe rá hñupa'a bi yopa nte de ja ra du, ngu xqui nt'ofu nehe. ⁵ Ne 'mēfa de ya xqui yopa nte'a de ja ra du, bi nthēui ra cu Pedro pa bi hyandi. Nep_u 'mēfa bi hyanda gatho nú'u ma'ra yá nxadi. ⁶ Y de gue'a, 'na'qui xqui munts'a thogui cat'a nthebe ya cu, y gatho'u bi hyandi nehe'a. Y ndunthi

de gue'u tetho asta núbya dí op'a'ih_u, ha nu ma'ra ya xa du. ⁷ Nep_u 'mēfa bi hyandi nehe ra zi cu Cobo. Nep_u gatho nú'u ma'ra ya apostol bi hyandi'a.

⁸ Y 'mēfa de gatho'u dá handi nehega, bi hnequi ja ma 'ñu'a, masque nugui ndrí nja ngu 'nara zi ñaxca bātsi. ⁹ Nú'u ma'ra ya apostol xi ma'na ya dangui yá nsu de guecagui, ngue'a nugui, ni ts'u hiní 'ñepcagui da t'engagui gue drá apostol, ngue'a xi stá ø'tua rants'o'mūi ya gamfri. ¹⁰ Pe nugui dí pa_{di} gue Ajuā xi ra dangui rá hmāte pa guecagui, ngue'a nú'a ra 'mūi ndí pē'tsa ma'met'o ya hinga gue'a dí pē'tsbya. Ngue'a Ajuā bi patca ma 'mūi ne bi 'racagui 'nara 'ra'yo 'mūi. Y nú'a bi 'yøt'e con guecagui hinxa 'mēditho, ngue'a nugui ma'na stá mpefi de gue nú'u ma'ra ya apostol. Pe hingo de ma ts'edise stá ø'ta nú'a ra 'bēfi'a, nu Ajuā xi ra dangui rá hmāte con guequi, go gue'a xa 'yøt'a gatho nú'a ra 'bēfi'a. ¹¹ Nu'b_u nugui dí zo'ah_u o nú'u ma'ra ya apostol, guet'a ra noya dí mañhe mahyēgui, ne go guet'a xcá camfrih_u.

Ma da yopa nte nú'u xa du

¹² Nuje stá xi'ahe gue ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du. Nu'bá, ¿hanja 'ra de gue'ah_u guí eñh_u gue ya hinda za da yopa nte nú'u tu? ¹³ Nu'b_u hinda za da yopa nte ma'na'qui nú'u tu ngu guí mañh_u, nu'bá nixi

ra Zidada Jesucristo hinxa yopa ntehma 'b_u. ¹⁴ Y nu'b_u hinxa yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nu'b_u hinte dri muuihma nú'a dí u't'ahe, nixi hinte dri muui nú'a xcá camfrih_u 'b_u. ¹⁵ Nu'b_u hinda za da yopa nte nú'u tu, nu'b_u hingue majuañi nú'a gra mahmahe de nú'a xa 'yøt'a Ajuá. Nuje dí mañhe nú'a majuañi gue Ajuá bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma Zidadah_u ra Jesucristo de ja ra du, pe 'b_u hinga majuañi gue Ajuá ri japi da yopa nte nú'u xa du, nu'b_u njabu hinxa japi xa yopa ntehma ra Zidada Jesucristo. ¹⁶ Nu'b_u nú'u xa du hinda ma da yopa nte, nu'b_u nixi nuse ra Zidada Jesucristo hinxa yopa ntehma 'b_u. ¹⁷ Nu'b_u Ajuá hinxa japi xa yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo de ja ra du, nu'b_u nuri jamfrih_u hinte dri muuihma, ne gri duda ri ts'oquih_u nehe. ¹⁸ Nu'b_u di njahmab_u, nu'b_u gatho nú'u xa du masque xa gamfri ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nu'á xa 'mēdihmá. ¹⁹ Nu'b_u nsøctho núbya dí teh_uua ja ra ximhai dí tø'mh_u ya hño da 'racj_u ra Zidada Jesucristo, ne nurá ñoho ra te ya hinte dí tø'mh_u ga hañh_u de gue'a, nu'b_u nuj_u xi dyá huecateh_u de gatho ya ja'i ngue'a hinte dí tø'mh_u.

²⁰ Pe nu'a xi majuañi, nura Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du, ne go gue'a xi rá mēdi bi nuhu de gatho nú'u xa du. ²¹ Po rá ts'oqui 'natho ra 'ñøhø, hangue gatho ya ja'i

pe'tsi te da du. Pe 'natho ra 'ñøhø nehe nú'a to'o bi 'yøt'e pa da yopa nte ma'na'qui nú'u tu. ²² Ngue'a nujá yá bātsiguih_u ra Adá, hangue dí tuh_u nehe ngu bi du'a, ngue'a por nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'e'a hangue bi nja ra du. Pe nubya ya drí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, hangue ma ga yopa ntehma nehe ngu bi nja'a. ²³ Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a xi rá mēdi bi yopa nte de gatho, ngu xqui 'ye'mba Ajuá. Nep_u núj_u stá camfrih_u'a, nu stua yopa pengui'a ma ga yopa ntehma nehe 'mēfa con gatho nú'u ma'ra xa gamfri. Go gue'a xa 'ye'mba Ajuá nehe. ²⁴ Y de gue'a ma da nja ra ngaxhmai, nu stua uadi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da huatua yá hmānda gatho nú'u ri ndā ne gatho yá nsu'u ne yá ts'ēdi'u. Numa zi Hmuh_u ra Jesucristo ma da ndā, nep_u da yopa 'yent'ua ja rá 'yε Ajuá rá Dada ma'na'qui nú'a ra hmānda xqui t'ent'ua ja rá 'yε. ²⁵ Ngue'a numa Zidadah_u ra Jesucristo pe'tsi ma da ndā asta hinda hyandi gue ya xi bi ntate de gatho yá ncontra. ²⁶ Y nu'a rá ngats'i ra ncontra ma dra huati, go gue'a ra du. ²⁷ Ja ra Maça T'ofō mā gue Ajuá bi 'yent'ua ja rá 'yε ma zi Hmuh_u ra Jesucristo gatho nú'a te ja ne nú'u 'b_ui nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. Pe nu hab_u ena gue gatho bi t'ent'ua ja rá 'yε, dí pah_u gue Ajuá ra Dada hingui 'b_ui de ja rá hmānda

ma zi Hmuh_u ra Jesu, ngue'a_a nura Dada go xa umbabi ra ts'edi'a_a. ²⁸ Y nu sta uadi da ntate ra Zidada Jesu de gatho ya hmanda, nu'bú nu'á ma da 'm_ui nehe ja rá hmanda rá Dada nú'a to'o xa 'yent'ua ja rá 'ye gatho nú'a te ja ne nú'u 'b_ui, pa njab_u Ajuá ra Dada go gue'a_a ma da manda gatho.

²⁹ Nu'b_u hinda yopa nte nú'u xa du ngu guí mañh_u, nu'bú ¿pa te ri nxistehe 'ra por nú'u xa du? 'B_u xi majua_{ni} hingui tsa da yopa nte nú'u tu, nu'bú ¿hanja 'ra ri nxistehe por gue'u?

³⁰ Nuje nu'araza ra ora da za ga thamfrihe ga thohe 'nara ts'othogui. Pe nu'b_u hinda yopa nte nú'u tu, nu'bú hinte ri muui gra 'yohe njab_u.

³¹ Nugui xi majua_{ni} hyastho thongagui pa da thogui. Dí xi'ah_u njab_u zi cuh_u ngue'a_a dí pa_{di} gue xi guí camfrih_u xá hño ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ³² Xi stá ntun'be nuya ts'oja'i de guecua Efeso. Ha nu'b_u stá ot'a njab_u pa ma hño_{se} de guecua ja ra ximhai, xi'b_u xa hyogaguihma, nu'bú ¿te dí tahaga 'b_u hinda yopa nte nú'u tu? Nu'bú, ma'na xá hño ga ena ngu enga 'ra: “Ma ga ñuñh_u ne ma ga ntsitheh_u, cab_u rixudi ndama_{ni} ma ga tuh_u.”

³³ Oxqui hoph_u to'o da hya'ah_u, ngue'a_a nu'a tó'o da ntsixui ya ts'oja'i, da japi da nts'oqui nehe. ³⁴ Xi da pe'tsh_u 'nara hoga mfeni xá hño ngu rí 'ñehe. 'Yoh_u xá hño, oguí øth_u ya ts'oqui. Dí ma njab_u ngue'a_a 'ra de gue'ah_u nixi

xcá camfrih_u Ajuá. Dí xi'ah_u njaua pa xama da nja ri tsah_u de nú'a guí øth_u.

Hanja ma da yopa nte nú'u xa du

³⁵ Tsa 'ra de gue'ah_u guí 'ñeñh_u: Nú'u xa du, ¿hanja da za da yopa nte? ¿Tengu nú'a ra ndo'yo da me'tsi'u 'b_u? ³⁶ Pøde nu'ah_u otho ri mfenih_u. ¿Hague hingui pah_u gue nú'a ra nda guí poth_u, mahyoni 'met'o da 'ya, nep_u ja da c'onts'a nú'a ra 'ra'yo 'bai gá ndapo? ³⁷ Ora guí poth_u ra trigo o ma'na ra nda, nú'a guí poth_u gue'a 'nara ndatho, pe nu sta c'onts'i ya dra ndapo. ³⁸ Pe nu Ajuá go gue'a ri japi da nte nú'a guí poth_u ne ri umbabi rá 'bai cada 'nara nda ngu nú'a xa 'ye'mbi. ³⁹ Njab_u nehe numa ngøh_u hinga mahyegui ngu yá ngø ya mbo'ni, y 'na'ño yá ngø ya ts'int_s'u nehe. Y ya huá 'na'ño nehe yá ngø'u. ⁴⁰ Njab_u nehe nú'u bí 'b_u mahets'i 'na'ño yá 'bai, ha núju dí 'buh_uua ja ra ximhai 'na'ño ma 'baih_u con gue'u, y 'rama'na'ño yá hotho'u con guecju. ⁴¹ Nehe nura hyadi 'na'ño rá ñot'i, ha nura zana 'na'ño rá ñot'i nehe. Nehe 'na'ño yá ñot'i ya tsø, ne cada 'na de gue'u 'rama'na'ño gra yot'i'u. ⁴² Nehe ma ga njahub_u nu xcrá yopa ntehu de ja ra du. Numa ndo'yo dí hah_ubya ma da nt'agui ja ra hai ne da 'ya, pe de gue'a nura ndo'yo'a ma da yopa nte ma'ra'yo y ya hinhya'm_u ma da du. ⁴³ Nubyá hini

hnequi xá nsunda nuna ma ndo'yoh_u ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo ha, ma da hnequi xi strá nsunda. Nuna ma ndo'yoh_u hingui ja rá ts'edi ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo, ya di ja rá ts'edi. 44 Ma da du nuna ma ndo'yo dí hah_ubya, pe nu xcrá yopa nte_u ma ga pe'tsh_u ma'na'ño ma ndo'yoh_u. Nubya dí hah_u nuna ndo'yo ngue'a dí 'buh_uua ja ra ximhai, pe nu xcrá yopa nte_u ma ga pe'tsh_u ma'na ra ndo'yo ngue'a ma ga 'buh_uni mahets'i.

45 Xa nt'ofu ja ra Māca T'ofu ne ena njaua: Nú'a ra mudi 'ñohø go gue'a ra Adá, nú'a Ajuā bi umbabi rá te, y 'mefa bi zohø ma'na ra 'ñohø mi ngu ra Adá, pe nuse'a umba ra 'ra'yo te ya ja'i, y go gue'a ma Zidadah_u ra Jesucristo. 46 'Met'o bi t'acj_u 'nara ndo'yo de guecua ja ra ximhai, nep_u 'mefa ma dí t'acj_u 'nama 'ra'yo ndo'yoh_u nuni mahets'i. 47 Nu'a xi ra mudi 'ñohø bi 'm_ui, Ajuā bi hyoqui de guecua ja ra ximhai dega hai, ha nu'a rá ñoho ra 'ñohø bi nja'iua ngu ra Adá, nu'a bá ehe de mahets'i. 48 Ngu bi nja ra Adá bi thoqui dega hai nuua ja ra ximhai, necj_u nehe drí nhyaxh_u'a. Ha nura Zidada ra mengu mahets'i, hangue necj_u ma grá menguh_uni ne ma grá hñ'a'tsuah_u rá 'bai'a. 49 Njab_u ngu drí hñ'ats'ih_ubya ngu rá 'bai ra Adá xa thoqui dega hai, njab_u nehe ma

grá hñ'ats'ih_u ngu rá 'bai ma Zidadah_u nú'a bí 'b_ui mahets'i.

50 Dí xi'ah_u zi cuh_u gue hinda za ga cuth_u nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuā co nuna ma jih_u ne nuna ma ndo'yoh_u dí hah_ubya. Ngue'a nuna ndo'yo dí hah_ubya ma da nhyai ne hingui tsa da nte pa nzantho. 51 Nubya ma ga xi'ah_u nú'a bi xica Ajuā ne hinxcá path_u, gue hinga gatho ya ja'i de ra ximhai ma da du, pe gatho mahyegui ma dra patca ma 'baih_u. 52 Masectho ma da njab_u, ngu 'na ts'ant'i ma dah_u, nú'a ra ora sta 'be ra trompeta de Ajuā de rá ngats'i ra ximhai. Nu stí nt'ode nú'a ra trompeta'a gatho nú'ya ya cu xa du ante da yopa 'ñehe ma Zidadah_u ra Jesu, ma da yopa nte'co 'nara 'ra'yo ndo'yo nú'a hinhya'm_u ma da nts'oqui. Y núj_u gra 'bath_uua ja ra ximhai, 'bestho ra ora'a da mpadi ma 'baih_u nehe. 53 Ngue'a mahyoni da mpadi nuna ma ndo'yo dí hah_u ma da nhyai, pa ga pe'tsh_u 'nara ndo'yo nú'a hinhya'm_u da nts'oqui. Ha nuna ma ndo'yo dí hah_u núna ma da du, mahyoni da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhya'm_u da du. 54 Ha nu stí njab_u ma ndo'yoh_u da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhya'm_u da nts'oqui ne hinhya'm_u da du, nu'bú ma da nja ngu nú'a huxa ja ra Māca T'ofu hab_u ena njaua: “Nura du bi 'bedi ne bi nhuati pa nzantho.” 55 Ne ena: “¿Hab_u jabya rá

ts'edi ra du? ¿Habũ jabya gatho nú'a mi øt'e?" ⁵⁶ Ra ts'loqui go gue'a ri jacũ ga tuhũ, ne ra ndaxjua ley go gue'a ri umba ra ts'edi ra ts'oqui. ⁵⁷ Pe nubyá, ga umfũ njamadi Ajuã ngue'a numa Zidadahũ ra Jesucristo go gue'a bi 'yøt'e pa dá tapabihũ ra du.

⁵⁸ Hangué nubyá, ma zi hmãca cu'ihũ, xi da camfrihũ xá hño con gatho ri mũihũ. Xi da mpɛfihũ nzãntho ja rá 'bɛfi ma Zidadahũ, ngue'a nu'ahũ ya guí pahũ gue hinda ma da 'mɛditho gatho nú'a ra 'bɛfi xa 'racjũ'a pa ga pɛfihũ.

16

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya gamfri

¹ Nubyã ma ga xi'ahũ de nú'a ra mfats'i guí muntshũ pa guí pɛmpahũ ya cu me Jerusale. 'Yøthũ nehe ngu nú'a stá 'bɛpa ya cu me Galacia da 'yøt'e. ² Tat'a domingo cada 'na de gue'ahũ 'uecjũ 'na tũi nú'a xcá tahahũ, ngu nú'a rá ndunthi bi 'ra'ahũ Ajuã. Ne gui hãxhũ ja ra nijã pa ja da hmunts'ini, pa njabũ nu xcrá mabũ hingue ja ra ora'a guí munts'a ri mfats'ihũ. ³ Ne de ante ga mabũ, dí ne gui huanhũ 'raya cu pa nu xcrá tsømbũ ga umbabi'ũ 'nara hɛ'mi pa da hñã'tsua nú'ũ ya cu me Jerusale nú'ũ to'o ma dua ts'ocua nú'a ra mfats'i'a. ⁴ Ha nu'bũ ga handi gue xá hño ga ma nehe, ga mɛ'be'ũ.

Ra apostol Pablo ri hñoqui pa da ma dua c'a'tsaya gamfri

⁵ Stá beni nehe ga ma ga c'a'tsaya cu nuni Macedonia, hangue 'mɛt'o ma ga 'rani de guehni. ⁶ Stá beni ga 'bũ con gue'ahũ ndunthi ya pa, y 'bũ da zahmã, ga 'bũ con gue'ahũ asta hinda thogui ya pa de ya tɛɛ, nepũ de gue'a da za gui faxchũ ne gui nexcaguihũ nu habũ grá ma. ⁷ Núbyã xcrá mabũ, hindí ne hønsɛ ga hant'a'ihũ ne 'bestho ga thogui. Nu'a dí ne, ga 'bũ con gue'ahũ 'raya pa 'bũ njabũ rá paha ra Zidada. ⁸ Pe ma ga cohi de guecua Efeso asta da zø ra pa de ra Pentecosté. ⁹ Ngue'a nu de guecua xi xa xogui ya gosthi pa ga manbabi rá noya Ajuã, ne ndunthi ya xa gamfri. Pe nehe 'bũ ndunthi ya ncontra.

¹⁰ Ne nu'a dí xi'ahũ, nu sta zømbũ ra cu Timu, suhũ xá hño pa da 'mũi te rá 'ñentho ne hinda du rá mũi, ngue'a ne'a pɛpabi Ajuã ngu dí pɛpabi nehe. ¹¹ Hangué por gue'a oxqui ma grí 'ñenithohũ de gue'a. Y nu stua pengui'a, bá nets'ihũ co ra johya pa da 'ñe da c'ãscagui ma'na'qui, ngue'a nugui dí tø'mi da zøhø'a co nú'ũ ma'ra ya cu ma dua 'ñoui.

¹² Ha nura zi cu Polo xi stá bantebi da mabũ ne da mɛui núyũ ma'ra ya cu dua tsøñ'ahũ. Pe hinxã ne xa mabũ. Bi xiqui gue ma da mabũ da c'a'ts'ahũ nú'a ra pa'a da nja rá luga.

Ra nzenjua pɛhna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

¹³ Xi da nsuh_u de yá ts'o'befi ra ts'ondahi, ne xi da pe'tshu 'nara jamfri. Oxqui tsuh_u nú'u to'o ri utsa'ihu, 'yøth_u ra ts'edi pa gui 'yøth_u nú'a xá hño. ¹⁴ Gatho nú'a gui 'yøth_u, 'yøth_u co ra hmäte.

¹⁵ Zi cuh_u, ya guí pah_u gue nura zi cu Teba ne con gatho yá ja'i de rá ngu, go gue'u xi ya mēdi gamfri de gueru Acaya. Ne guí pah_u gue nú'u de yá pahase xa 'mūi pa da maxa ya cu. ¹⁶ Dí bante'ihu gui 'yøteh_u nú'u ya zi cu'u, ne nú'u ma'ra to'o pepabi Ajuā ngu'u. 'Yøteh_u nehe nú'u ma'ra to'o fax'ah_u ja rá 'befi Ajuā ne gatho nú'u to'o pepabi'a. ¹⁷ Xi drí johya ngue'a bi zøhø de guecua ra cu Teba ne ra cu Nato ne ra cu Acaico, ngue'a xa 'yøtcagui nú'a hinxa za xcá øth_u. ¹⁸ Nuy_u ya cuy_u xi bi hñubga ma mūi ngu xa hñup'a ri mūih_u nehe. Numansuh_u nuya cuy_u ngue'a go guehy_u 'rayá hoga mēfi Ajuā.

¹⁹ Nuya cu de guecua Asia ri fat'ajuā'ihu. Nehe ra zi cu Aquila ne ra zi nju Prisila xi pēhn'ah_u ndunthi ra nzenjua, nú'ah_u guí 'buh_u co ra Zidada ngu nja nehe'u. Nehe pēhn'ah_u ndunthi ra nzenjua nú'u ya cu ri munts'i ja yá ngu'u. ²⁰ Ne ri fat'ajuā'ihu gatho ya cu de guecua. Ne nzenjuah_u 'na ngu ma'na co 'nara nthafi dega hmäte.

²¹ Nugui drá Pablo, de ma 'yεεε dí op'a'ihu nuna nzenjua.

²² Nehe dí xi'ah_u, nu'u tó'o hini mādi ma Zidadah_u ra Jesucristo, dá t'eque pa da

zøtua rá cuε Ajuā. Ra Zidada ya ma da zøhø.

²³ Y nubyá, ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ihu. ²⁴ Dí pēhn'ah_u ma hmäte de ja rá thuhu ma Zidadah_u ra Jesucristo. Njab_u gue'a.

**RÁ ÑOHO RA
CORINTIO
RÁ ÑOHO RÁ CARTA
RA APOSTOL NSAN
PABLO BI 'YOPABI
YA GAMFRI ME
CORINTO**

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Corinto

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Aju_u go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Nugui co ra cu Timoteo dí op'a'ihe nuna carta, nú'ah_u gyá gamfrih_u guí 'buh_ubu Corinto, ne pa gatho nú'u ma'ra ya gamfri 'bui ja ma'ra ya hnini de guepu ja ra hai Acaya. ² Aju_u ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa gui 'bah_u te rá entho.

Ra apostol Pablo bi thogui ya nt'atsate

³ Ga xøcambenih_u Aju_u nurá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a go gue'a ma Dadah_u nú'a pèscah_u ra nthecate ne go gue'a nzantho hubga ma muih_u. ⁴ Nú'a hubga ma muih_u ora dí thoh_u ya ts'othogui, pa njab_u nujá da za ga hu'mbah_u yá mui nú'u ma'ra to'o thogui ya ts'othogui nehe, ngu bi hñubga ma muih_u nehe Aju_u. ⁵ Njab_u ngu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi thogui ndunthi ya ts'othogui, njab_u nehe dí sufrih_u por gue'a, pe por gue'a dí hañh_u ndunthi ra

hum_u nehe. ⁶ Hangué nuje xi dí thohe ya ts'othogui pa njab_u nu'ah_u da za gui hañh_u ra hum_u ngu nú'a dí hañhe ne pa da za gui mpøhøh_u. Nuje Aju_u hubga ma muihe pa njab_u nu'ah_u nehe da za gui hañh_u nuna ra hum_uina ora guí thoh_u ya ts'othogui nehe, pa njab_u da za gui tseth_u. ⁷ Nuje xi dí camfrihe gue nu'ah_u ma gui tseth_u nuya ts'othogui ngu stá tsethe, ngue'a dí p_uhe gue nura ora guí thoh_u ya ts'othogui, ra ora'a guí hañh_u ra hum_u ngu nú'a dí hañhe nehe.

⁸ Zi cuh_u, dí nehe gui pah_u de nuya ts'othogui dá thoguihe de guehni Asia. Gue'u 'raya ts'othogui xi ya dangui, ya mi otho ma ts'edihe pa ga tsethe, ya nixi ndi tømhe gue stá yopa ntehe ma'na'qui. ⁹ Nuje ya ndí njah_u ngu 'raya ja'i nú'u xa t'è'mbi pa da tho. Dá thohe njab_u pa ma'na dá padihe gue Aju_u go gue'a ñangaguihe de ya ts'othogui, ngue'a de guecsche hinte tsa ga øthe, y nu'a ja rá ts'edi pa da japi da yopa nte nú'u ya xa du. ¹⁰ Aju_u go gue'a bi ñangaguihe de nú'u ya danga ts'othogui hab_u ma xa thogaguihe, y asta nubya ri sigui ri ñangaguihe, ne dí tømhe gue ma da sigui da ñangaguihe. ¹¹ Nu'a ma da sigui da ñangaguihe 'bu gui faxcahe gui 'yaph_u'a por guecje. Y nu'b_u ndunthi ya cu apabi Aju_u por guecje, nu'bú 'mefa ndunthi ma da umba

njamadi'a por nú'a xa 'yøt'e'a con guecje por yá nt'adi'u.

Hanja himbi ma 'bestho ra apostol Pablo pa Corinto

¹² Co 'nara johya ne co 'nara mfeni xá nt'axi dí xi'ahe gue nuje stá 'yohe xá hño ja yá thandi ya ja'i de gatho ya hnini habu stá 'yohe, ne ma'na ndunthi gá handgahe nu ndá 'buhebu. Co rá mfats'i Ajuá nzantho stá 'yohe xá nt'axi ja rá thandi'a, ngue'a nu'á xa 'racje ra ts'edi pa dá øthe njabu, hingo de ma mfenisøhe dá øthe. ¹³ Gatho nuya noya dí op'ahe de ja ma cartaha go guehna da za gui hñe'tihu ne gui padihu, ne dí tømhe gue gui padihu xá hño. ¹⁴ Ya guí pahu teraza de nú'a stá xi'ahe gue nu stí yopa menga ma Zidadahu ra Jesu nuua ja ra ximhai, ma gui esca ma nsuhe ngu nuje ma ga e'ts'ahe ri nsuhu nehe, ne dí tømhe gui pahu ma'na xá hño de guehna.

¹⁵ Nugui ndí humamui gue nguí numahñoguihu, hangue por gue'a ndí beni stá c'a'ts'ahu de ndá ecua Macedonia, ngue'a ndí beni gue xcá johyahmahu 'bu stá thopu pa xa za stá c'a'ts'ahu yo'qui. ¹⁶ Nu nduá ehe pa nuua Macedonia, dá behma gue de má 'ñu stá gathmabu Corinto pa stá tsøñ'ahmahu, y ndí beni nehe gue nura pa stá ma de guecua, stá yopa gathmabu ma'na'qui, y de guepu xcá nexcahmahu pa stá thogui asta ja ra hai Judea. ¹⁷ Xi nu de ndá xi'ahu gue

ga mabu, ¿ha gue gá beñhu gue ndí ma ga ha'ahu? O ¿ha gue guí beñhu gue dí øt'a ngu nú'a øt'a nú'u hingyá gamfri? Ngue'a nú'ú go gue'u øt'a njabu, ts'u da 'ñena ha, ts'u da 'ñena hina. Pe nugui hindí njabu. ¹⁸ Ajuá padi gue nuje hinda za ts'u ga eñhe ha, ts'u ga eñhe hina. ¹⁹ Nugui co ra cu Silvano ne ra cu Timoteo nzantho stá xi'ahe rá noya ra Zidada Jesucristo rá T'u Ajuá, y nurá noya'a, hingue ts'u da 'ñena ha, ts'u da 'ñena hina. Nu'á nzantho øt'a nú'a ma. ²⁰ Ngue'a gatho nú'a xqui ñatcahu Ajuá, bá pøhna rá T'u pa go bi 'yøt'e'a, pa bi nja gatho ngu nú'a xqui ñagui. Hangue po ra Zidada Jesucristo dí xøcambenihu Ajuá, ne dí eñhu, "Njabu gue'a". ²¹ Nu Ajuá go gue'a bi 'yøt'e pa dá 'buhu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ne go xa 'racju ra ts'edi pa ga pøphu'a. ²² Ne xa 'racju ra Maça Nðahi pa da 'mui ja ma corasøhu, go gue'a 'nara seña gue yá metiguihu'a. Y nú'á go gue'a 'nara mudi japi dí hañhu de guecua ja ra ximhai de dí t'acju ma'ra ya japi nuni mahets'i.

²³ Pe nugui hindá catbu Corinto ngu ndí behma, ngue'a ndí tsu stá zo'ahu nts'edi y njabu xcá uhu. Ajuá padi xá hño gue dá beni njabu, ne dí unga ma te 'bu hindí mangu majuani. ²⁴ Hindí ne ga mabu pa go ga xi'ahu nda'na gui camfrihu pa go da ua'a ga ma, ngue'a nu'ahú ya xcá camfrihu xá

hño rá noya Ajuá. Hõnse nu'a dí ne, ga nup'a ri mfenih_u pa ma'na gui johyah_u.

2

¹ Hangué nuguí hindá ne dá gat'ib_u ga tsõñ'ah_u, ndí tsu xi'b_u stá ja'ah_u xa du ri m_uih_u. ² Ngue'a nu'b_u nuguí ga ja'ah_u da du ri m_uih_u, nu'bú ¿to'o ja da hñubga ma m_uiga? Ngue'a 'b_u go stá ja'ah_u xa du ri m_uih_u, ya hinxá za xcá hñubga ma m_uih_u. ³ Ne guet'atho ngu nú'a ya stá op'ah_u, dá xi'ah_u nú'a mahyoni gui 'yõth_u, pa njab_u 'b_u stá mahmab_u hinxá jac_u da du ma m_ui, ngue'a nu'ah_u rí 'ñep'ah_u gui jac_u ga johya. Y nuguí ndí camfri gue gatho nu'ah_u de xcá hyandgah_u stá johya, ne'ah_u xcá johyah_u nehe. ⁴ Y nu ndá op'ah_u ra m_udi, dá op'ah_u co ndunthi ra dum_ui asta ndí zoni, pe hingue pa ndí ne da du ri m_uih_u nehe, hõnse dá op'ah_u pa gui pah_u hangu rá ndanguí nura hmáte dí p_e'ts'ah_u.

Ra pumbate pa nú'a ra cu xqui 'yõ't'a 'nara ts'oqui

⁵ Nubyá, nú'a ra cu bi jaqui bi du ma m_ui, hingue hõnsegui, ne'ah_u nehe, masque hinga gatho'ih_u bi du ri m_uih_u de gue'a. ⁶ Y ya da zatho nú'a gá ø'tuah_u nura cu'a. ⁷ Nubyá, nu'a gui 'yõth_u, pumbah_u'a ne hñu'mbah_u rá m_ui, nu'b_u hina, xi'b_u da 'uegue de rá jamfri co ra dum_ui. ⁸ Y dí xi'ah_u nehe, gui 'ñu'tuah_u gue grí m_uadh_u'a.

⁹ Rá m_udi dá op'ah_u pa gui ts_uih_u nura cu'a pa njab_u ga pa_udi ua gui 'yõth_u gatho nú'a dá 'b_ep'ah_u gui 'yõth_u. ¹⁰ Hangué nubyá, nu'a tó'o gui pumbah_u, necagui ga pumbabi'a. Y po rá ngue'ah_u ya stá pumbabi nura cu'a ja rá thandi ma Zidadah_u ra Jesucristo, ngue'a ja ra uenda go xa 'yõtqui te xa 'yõtqui nehe. ¹¹ Ma ga øth_u njab_u pa hinda d_ac_u ra Satá, ngue'a ya dí pa_utuah_u tengu yá ts'o'b_efi'a.

Bi du rá m_ui ra apostol Pablo nuni Ntroa

¹² De ndá tsõnga ja ra hnini Ntroa pa dá manba rá noya ra Zidada Jesucristo, xi bi xo ya gosthi pa dá zofu ndunthi ya ja'i, y ndunthi de gue' bi gamfri ra Zidada. ¹³ Pe nuni xi bi du ma m_ui ngue'a mi jo'oni nuni ra cu Tito. Hangué dá 'ñedi 'bestho nú'a ya cu ya mengu de guehni pa duá ehe pa guecua Macedonia pa ja dá nth_e'beuani.

Co rá mfats'i ma Zidadah_u ra Jesucristo ga ntateh_u

¹⁴ Nujá ga umf_u njam_udi Ajuá ngue'a nú'a nzantho faxcah_u pa dí tateh_u ngue'a dí 'b_uh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo. Nehe Ajuá faxcaguih_u pa dí mañh_u ra maça noya de ra Zidada Jesucristo pa hab_uraza da fadi de gue'a. Y nura maça noya dí mañh_u nja ngu 'nara hoga ñ_uni xi ts_e rá ñ_uni. ¹⁵ Y nu_u nehe dí njah_u ngu 'nara hoga ñ_uni ngue'a dí mañh_u de ma Zidadah_u ra Jesucristo,

y nú'a dí mañhu gue'a ri ho Ajuá. Ne dí zofohu nú'u ma da mpøhø ne nú'u hinda mpøhø. ¹⁶Y nú'u hinda ma da mpøhø, hini ho nú'a dí mañhu, ngue'a pa gue'u, gue'a ngu 'nara ñuni dega du. Pe pa nú'u to'o da mpøhø, go gue'a 'nara hoga ñuni dega te pa nzantho. Nu'bú ¿to'o ja da za da manba rá noya Ajuá de guesé 'na? ¹⁷Pe nuje co rá mfats'i Ajuá dí manbahe rá noya'a ngue'a yá 'mehnguihe'a ne dí mañhe con gatho ma mahihe ja rá thandi'a, ne dí hanpape rá ts'edi ma Zidadahu ra Jesucristo. Hindí njahe ngu ma'ra manba rá noya Ajuá co ra nthate, hønse pa da dā ra boja.

3

Ra apostol Pablo mā de ra 'ra'yo cohi

¹Xibya ¿ha gue guí beñhu gue go dí mansche de ma hoga'mahihe pa gui yopa camfriguihe ngue'a dí mañhe njabu? ¿Ha gue mahyoni ga u't'ahe 'nara he'mi habu di mā tengu ma 'bēfihe? O ¿ha gue mahyoni gui 'racje 'nara he'mi 'met'o habu di mā tengu ma 'bēfihe pa njabu da gamfriguihe ma'ra ya cu? Ma'ra hā, ø't'a njabu. ²Pe nuje hina, hinga mahyoni ga øthe njabu, ngue'a nu'aschu guí njahu ngu 'nara he'mi xa t'ofu habu he'ta ya ja'i tengu ma 'bēfihe, ne ja ri hnečni gue xi majuani yá 'mehnguihe Ajuá. Y nura t'ofu'a ya xa t'ofu ja ma mfenihe. ³Nu'ahu

guí njahu ngu 'nara he'mi bi 'yofu ma Zidadahu ra Jesucristo, ngue'a nu'a bi mpēfi ja ri corasohu nu ndá zo'ahu de gue'a. Guehna 'nara he'mi xa t'ofu co rá Māca Ndahi Ajuá nú'a te, hingue xa t'ofu dega tinta, ne xa t'ofu ja ri mfenihu, hingue xa t'ofu ja 'raya xingdo.

⁴Dí camfri gue nuna dí mañhe guehna majuani ngue'a nura ts'edi dí hāhe rí 'ñehe de Ajuá ne go xa 'racje ra Zidada Jesucristo. ⁵Nuje hingui tsa ga eñhe gue go dí pē'tsasche ra ts'edi, ngue'a gatho nú'a rá hoga 'bēfi Ajuá dí øthe, Ajuá go ri 'racje ra ts'edi. ⁶Nehe go gue'a bi hñuxcaguihe pa ga udihe nú'a ra 'ra'yo cohi bi 'yø't'e, ne bi 'racje ra mfadi pa dí udihe ngu rí 'ñehe. Nuna 'ra'yo cohina, mā de ra 'ra'yo te ri 'racju po ra Māca Ndahi, y hingui nja ngu nú'u ya hmanda xqui t'ofu ja rá ley ra Moise, ngue'a nú'a xqui t'ofu ja nura ley'a mā gue nu'a tó'o hinda 'yø't'e nú'a mā, ma da ncondena pa da du, pe nuna ra 'ra'yo cohi mā gue co rá ts'edi ra Māca Ndahi da za ga pē'tshu ra te pa nzantho.

⁷Nurá ley ra Moise nú'a bi t'ofu ja ya xingdo, mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yø't'a nú'a mā, y nu de mi t'umba ra Moise xi bi huexca rá hmi co rá hyats'i Ajuá, y nuya me Israel himi tsa da hyandua rá hmi co nura hyats'i'a. Pe nura hyats'i mi huexca ja rá hmi, 'ramats'u bi 'mēdi. ⁸Hangué

'b_u xmá nsunda nú'a ra hyats'i mi huexca ja rá hmi ra Moise, ¡xi hmaha rá nsunda ra hyats'i xa 'racj_u ra Maça Nda_{hi} po ra 'ra'yo cohi bi 'yot'a ma Zidadah_u ra Jesucristo! ⁹ Nu'b_u ra ley xi xmá nsunda masque mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yot'a nú'a ma, ¡xi hmaha rá nsunda ra 'ra'yo cohi, ngue'a go gue'a xicaguih_u gue Aju_a xa punga ma ts'oquih_u pa ga 'b_uh_u xá hño ja rá thandi'a! ¹⁰ Ngue'a rá m_udi, ra ley xi xmá nsunda, pe nubyá nuna ra 'ra'yo cohi ma'na xi xá nsundabya. ¹¹ 'B_u nura ley mi ja rá nsunda ne bi uadi bi thogui, ¡xi hmaha rá nsunda nuna ra cohi hinhya'm_u ma da uadi!

¹² Nuje dí pahe xá hño gue nura 'ra'yo cohi ma da nja pa nzantho, hangue habaraza dí mañhe de gue'a co ndunthi ra ts'edi. ¹³ Hindí njahe ngu ra Moise, ngue'a nu'a mi co'ma rá hmi co 'nara velo pa njab_u ya me Israel himi tsa da hyandi da 'm_udi nú'a ra hyats'i xá nsunda mi ja ja rá hmi'a. ¹⁴ Pe nu'ú xi bi megui yá mfeni, y asta núbya mapaya ora he'ta ra ndaxjua t'ofu hinguí pa_{di} te rí b_oni nú'a ma, ja ra uenda xra jutua yá mfeni co 'nara velo. Ha nura velo'a, pa da za da thacuabi de ja yá mfeni'u, mahyoni da gamfri ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁵ Pe asta mapaya ya me Israel hinxa ba_{di}tho te rí b_oni rá ley ra Moise ora he'ti'u, ngue'a ha_{da} nú'a ra velo pa

jutua yá mfeni pa hinda ba_{di} te rí b_oni ra ley. ¹⁶ Pe nu'b_u nú'u da gamfri ra Zidada, nu'b_u da thacua nú'a ra velo xa jutua yá mfeni. ¹⁷ Y nú'a ra Zidada'a go gue'a ra Maça Nda_{hi}, y nu'a tó'o pe'tsa ra Maça Nda_{hi} ja rá coraso ya hinguí 'b_ui ja rá hmanda ra ndaxjua ley. ¹⁸ Pe núj_u stá camfrih_u, ya hindí pe'tsh_u nú'a ra velo mi jutca ma mfenih_u. Nuj_u ri hnequi rá nsunda ma Zidadah_u ja ma 'm_ui h_u, nja ngu 'nara hñe ri yot'i. Ne 'na pa ngu 'na pa dí handuah_u rá nsunda'a, y 'ramats'u rí mpadi ma 'm_ui h_u asta hinga 'b_uh_u 'nara 'm_ui ngu rá 'm_ui ma Zidadah_u, y nurá Maça Nda_{hi} ma Zidadah_u go gue'a patca ma 'm_ui h_u.

4

¹ Nuje hinxa zabiguihe ga ø'tuahe rá 'b_efi Aju_a ngue'a nu Aju_a go gue'a xa 'racje nuna 'b_efi_na po rá nthecate. ² Y gatho nú'a dí p_efihe hindí p_efihe mant'agui nixi dí mp_efihe co 'nara 'b_etsa. Hindí udihe co 'raya nthate, nixi dí patuahe rá noya Aju_a. Nu'a dí øthe, dí mañhe nú'a maju_uni de ja yá thandi ya ja'i. Y njab_u da za da hyandgahe gatho ya ja'i gue dí p_efihe 'nara 'b_efi xá hño ja rá thandi Aju_a. ³ Nu'u tó'o hinxa mp_ohø ne hinguí ne da gamfri rá noya Aju_a dí mañhe, go gue'u hinguí tso ja yá mfeni te rí b_oni rá noya'a, ngue'a ha_{da} ra velo pa jutua yá mfeni. ⁴ Nu'ú xa go'tua

yá mfeni ra ts'ondahi nú'a di nda de guecua ja ra ximhai, pa hinda yot'a ja yá mfeni rá noya Ajuá nú'a utcah rá nsunda ma Zidadah ra Jesucristo, nú'a xi xá nsunda rá 'mai'a ngu rá 'mai Ajuá rá Dada. ⁵ Nú'a dí xi'ahe, hindí xi'ahe pa go gui camfriguihe, dí xi'ahe pa go gui camfrih ma Zidadah ra Jesucristo. Y nuje hønse dyá 'begohe de gue'ah pa rá ngue ra Zidada Jesu. ⁶ Nu mi hyoca ra ximhai Ajuá bi 'ñena: “Dá nja ra ñot'i ja ra 'bexuui.” Y nu Ajuá go guet'a xa yotca ma mfenih nehe, pa njab bi za dá handuah rá nsunda'a nú'a bi 'ñe bi 'ñutcah ma Zidadah ra Jesucristo co rá 'mai.

Ga 'buh pa ra jamfri

⁷ Nujá dí njah ngu 'nara ts'øe dega dohmi xa t'øt'e dega 'mε'tsboja, dí pe'tsuah rá noya Ajuá pa dí mañh. Y dí njahub pa da hnequi gue nura ts'edi dí pe'tsh go xa 'racj Ajuá, hingo de ma ts'edisεh. ⁸ Nuje masque haburaza t'utsaguihe, pe Ajuá go gue'a ñangaguihe. Ha masque ya hindí pahe te ga øthe, pe Ajuá nzantho faxcahe pa hinda du ma maihe. ⁹ Masque ri dengage ya ja'i pa te da 'yøtcahe, pe Ajuá hingui hegasehe. Masque ya ja pa da hyoje ya ja'i, pe Ajuá ri suje pa hinte ga thohe. ¹⁰ Nzantho t'øtcahe ngu bi t'ø'tua ra Zidada Jesu y asta himbi tho, pe nu'a bi yopa nte de ra du, y nubyá

go gue'a ri ñangaguihe de ya ts'othogui, y njab ri hneca rá ts'edi ja ma 'maihe. ¹¹ Nuje mientras dí tehe, 'na pa ngu 'na pa dí thoguihe njab y asta da za da thogaguihe po rá ngue ma Zidadah ra Jesucristo. Dí thohe njab pa da hnequi ja ma 'maihe gue ra Zidada Jesu bi yopa nte ne ri ñangaguihe de ja ya ts'othogui. ¹² Nuje dí thohe ya ts'othogui ne asta da za da thogaguihe, pa njab nu'ah da za gui pe'tsh ra te pa nzantho.

¹³ Nuje dí pe'tshe ra jamfri ngu mi pe'tsa nú'a to'o bi 'yofo njaua ne bi 'ñena: “Nugui dá camfri Ajuá da maxqui, hangue por gue'a dá ma gue nu'a xi majuani ja rá ts'edi.” Necje dí camfrihe Ajuá, hangue hindí tsuhe ga manbahe rá noya'a. ¹⁴ Ngue'a nuje dí pahe gue nu Ajuá to'o bi japi bi yopa nte de ra du ma Zidadah ra Jesu, go guet'a ma da jacj ga yopa ntehe nehe de ra du ngue'a dí 'buh co ma Zidadah ra Jesu, ne da zixcah, nguje ngu'ah, pa grá 'buhuni ja rá thandi'a. ¹⁵ Gatho nuya ts'othogui stá thohe, stá thohe njab po rá ngue'ah, ne pa da gamfri ma'ra ya ja'i nehe, pa njab gathoguih ga umfu njamadi Ajuá, y njab ma'na da hnequi rá nsunda'a.

¹⁶ Hangue hinga 'bε ma ts'edih pa ga peph'a, masque 'yo rí the ma nzaquih, pe numa 'ra'yo teh 'na pa ngu 'na pa 'yo rí nja

rá ts'edi. ¹⁷ Nuya ts'othogui dí thohabya, 'bestho ma da thoguitho y hingyá dangui ngu rá ndangui nú'a ra johya ma dí t'acj, ngue'a po nú'a dí thohabya ma dí t'acj 'nara danga johya nu xcrá tsõñh nuni habxá nsunda, y nura johya'a xi dra dangui ne hinhya'm ma da uadi. ¹⁸ Hangué hinda 'yoda ma mfenih ya t'øt'e nú'u dí hanth de guecua ja ra ximhai, ngue'a gath'o ma da uadi da thogui. Go dá 'yoda ma mfenih nú'u ya hño bí ja mahets'i nú'u hini hnequi, ne hinda ma da uadi da thogui.

5

¹ Nuna ndo'yo dí hahabya nja ngu 'nara ngu ma da nhuati. Y nu stí zø ra pa da nhuati, dí pah gue Ajuá ya xuá hyogah 'nara 'ra'yo 'mái nuni mahets'i, nú'a hinxa hyoca ra ja'i, ne hinhya'm ma da nhuati. Y nú'a ra 'ra'yo 'mái'a go gue'a 'nama 'ra'yo ndo'yoh ma dí t'acj. ² Xi majuani, de núbya dí hah nuna ndo'yo, xi dí thoh ndunthi ya dumai, hangué ga nehmah ya gra 'buhmah nuni mahets'i co ma'na ma 'ra'yo ndo'yoh. ³ Nuni ma grá p'e'tsh ma'na ra 'ra'yo ndo'yo, hingue ma dí 'muse ma tehu nsi ra ndo'yo. ⁴ Núju dí 'buthua ja ra ximhai xi tu ma maih ngue'a dí hath nuna ndo'yo. Ga nehmah ga tsohúa nuna ra ndo'yo dí hah, pe hingue pa ya hinga p'e'tsh nuna ma ndo'yoh, hõnse pa ma grá hãñh 'nara

'ra'yo ndo'yo nú'a ma dí t'acj, pa njab ya hinhya'm ga tuh. ⁵ Nuse Ajuá go gue'a bi hñuxch pa da 'racj 'nara 'ra'yo ndo'yo, ne bi 'racj ra Maça Ndahi pa da za ga padih gue xi majuani ma da 'racj nú'a xa ñatcah.

⁶ Hangué nujú dí tømh ne dí camfrih gue ma da njab. Ne dí pah gue mientras dí 'buhua ja ra ximhai co nuna ndo'yona, hingui tsa grá 'buh 'nadb co ma Zidadah nuni mahets'i. ⁷ Dí tømh gue ma da njab ngu nú'a dí camfrih, hingue po nú'a dí hanth, pe po ra jamfri nú'a dí p'e'tsh. ⁸ Hangué po nuna ra jamfrina, ya ga nehmah ga tuh pa ga tsohúa nuna ra ndo'yo dí hah pa grá 'buh 'nadb co ma Zidadah nuni mahets'i. ⁹ Hangué nujú dí øth ra ts'edi ga 'buh xá hño ja rá thandi'a nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i nu xcrá 'buh con gue'a, pa nu'a da hopca ma 'mai. ¹⁰ Ngue'a p'e'tsi ma grá 'bahni ja rá thandi ma Zidadah ra Jesucristo pa da hñabgah nguenda 'na ngu 'na ua stá øth ra hño nuua ja ra ximhai, ua hina. Ne cada 'na de guecj ma da 'raca ma thahah ngu nú'a rí 'ñepcah.

Ra apostol Pablo ma gue da za ga 'buh xá hño co Ajuá

¹¹ Dí tsuphe rá cue ra Zidada, hangué dí øthe ra ts'edi dí zoföhe ya ja'i pa da gamfrih. Ajuá patca xá hño ma 'maihe, ne dí tømhe gue ne'ah ya gui patcahe tengu ma 'maihe. ¹² Pe nuje, hindí

mānsche tengu ma 'm̄ihe pa njab̄u gui camfriguihe. Dí māñhe njab̄u pa nu'ah̄u go da za gui māñh̄u tengu ma 'm̄ihe. Nu'b̄u h̄a, da za te gui th̄at̄uah̄u nú'm̄u ya ja'i ri 'ñexase gue 'b̄u xá h̄ño pe yá 'baitho, ngue'a hingui 'b̄u xá h̄ño de yá coraso. ¹³ Nu'b̄u núje stá 'b̄e ma mfenihe ngu guí māñh̄u 'ra de gue'ah̄u, dí njaheb̄u ngue'a dí p̄ep̄he Ajuā con gatho ma ts'edihe. Pe hina, ngue'a nuje ri x̄o ma mfenihe, ne dí njaheb̄u pa ga u't'ahe hanja grí 'yoh̄u xá h̄ño. ¹⁴ Numa Zidadah̄u ra Jesucristo xi ri maçj̄u'a, hangue ringue'a dí p̄ep̄h̄u'a. Nuj̄u dí pah̄u gue nu'á bi du pa ya hingo ga tuh̄u, ha nu mi du'a, ja ra uenda dá tuh̄u mahȳegui con gue'a. ¹⁵ Nu'á bi du po rá nguecj̄u pa njab̄u núj̄u dí teh̄abya ya hinga ma ga 'b̄uh̄u de ma pahaseh̄u, ma ga 'b̄uh̄u pa ga ø'tuah̄u rá paha nú'a to'o bi du po ma ts'oquih̄u y nehe bi yopa nte pa guecj̄u. ¹⁶ Hangue nubya ya hindí jamasuhe te gatho p̄e'tsa ra ja'i pa ga pahe te gra 'm̄u, ngu ndí øthe ma'm̄et'o, asta nehe ma Zidadah̄u ra Jesucristo dá hȳeuahe ya meximhai, pe nubya ya hindí øthe njab̄u. ¹⁷ Nu'á to'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo go gue'a ya xa yopa 'm̄u ma'ra'yo, nurá ndaxjua 'm̄u ma'm̄et'o ya bi uadi bi thogui, y nubya ya p̄e'tsa 'nara 'ra'yo 'm̄u.

¹⁸ Gatho gue'a bi 'yøt'a Ajuā. Go gue'a bi punga ma ts'oquih̄u po rá du ra Zidada

Jesucristo pa bi za dá 'b̄uh̄u xá h̄ño con gue'a. Ne núje yá 'm̄ehniguihe'a bi 'racje ra 'b̄efi pa ga xiphe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a. ¹⁹ Ajuā bá p̄ehna ra Zidada Jesucristo pa bi umbabi ra pumbate ya ja'i, pa da za da 'm̄u'xá h̄ño con gue'a, y nu'á ya hinda ma da benbabi yá thai de yá ts'oqui'x̄u. Ha nuje, bi 'racje ra 'b̄efi pa ga xipabihe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a pa nu'á da za da 'm̄u xá h̄ño con gue'a. ²⁰ Hangue núje yá 'm̄ehniguihe ra Zidada Jesucristo dí zo'ahe, ja ra uenda go zo'aseh̄u Ajuā, hangue dí bante'ihe de rá thuhu ma Zidadah̄u ra Jesucristo gui 'yaph̄u ra pumbate Ajuā pa njab̄u da za gui 'b̄uh̄u xá h̄ño con gue'a. ²¹ Numa Zidadah̄u ra Jesucristo himi tu ni 'nara ts'oqui'a, pe po rá nguecj̄u Ajuā bi 'yøt'e pa go gue'a bi h̄ñasca gatho ma ts'oquih̄u ja rá zi ndo'yo'a. Ajuā bi 'yøt'a njab̄u pa bi za bi mā gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh̄u ngue'a dí camfrih̄u ra Zidada Jesucristo.

6

¹ Hangue núje yá 'm̄ehniguihe Ajuā dí bante'ihe gue hinda 'm̄edit̄ho nuna ra mp̄øh̄ø xa 'ra'ah̄u Ajuā po rá h̄ñoja'i. ² Ngue'a Ajuā bi mānga ja ra Maça T'of̄o ne bi 'ñena: Nu'á ra pa dá p̄ehn'a ra mp̄øh̄ø, gá hongagui ne dá øt'a'i ri t'adi. Y nú'a ra pa dá ne dá ñañ'a'i, gá hongā ma mfats'i, y dá fax'a'i.

Ha nubya nugui dí xi'ah_u gue nubya guepya ya pa da za gui h_uoñ_u Aju_a pa gui mp_uøh_uøh_u.

³ Nuje hinto dí ø'tuahe ni 'nara nts'o'm_ui, pa njab_u hinto da ñ_uama'ñ_u de rá 'b_uefi Aju_a nú'a xa 'racje.

⁴ Nu'a dí øthe, dí udihe 'nara hoga'm_ui pa da hnequi gue yá hoga m_uefiguihe Aju_a. Hangué dí ts_uetathohe gatho nú'a dí thohe, ya ts'othogui, ra nhyoya, ne ya dum_ui.

⁵ Stá ts_uethe ya mf_uei, xa jocje fadi, xa nabgahe ya mundo ja'i. Stá thohe ra nzabi, stá 'ñ_uath_uhe, stá thohe ra thuhu. Ne gatho dá ts_uetathohe. ⁶ Dí 'yohe co ma mfenihe xá nt'axi. Dí pa_utuahe xá hño rá noya Aju_a. Dí ts_uetathohe nú'a øtcahe ya ja'i ne dí pe'tsuahe ra t'equ'e*i*. Ne dí 'yohe ngu utcahe ra Ma_uca Ndahi, ne xi dí pe'tsuahe ra hm_ute ya ja'i, hingue dí manthe. ⁷ Dí manbahe rá noya Aju_a, ne gatho nú'a dí øthe, dí øthe co rá ts'edi'a. Co rá ts'edi'a dí 'yohe xá hño pa da za ga nt_utehe ne ga ñ_uanbahe rá noya'a. ⁸ 'Raya i'qui xi ri numahñoguihe ya ja'i, ha nu ma'ra ya i'qui ri numa'ñ_uguihe. 'Raya i'qui esca ma nsuhe, ha nu ma'ra ya i'qui ñ_uama'ñ_u de guecje. 'Ra pecaguihe gue dyá c'uambahe, pe masque ri jaje njab_u ya ja'i pe nuje hindí tsaya dí mañhe nú'a majuani.

⁹ 'Ra øt'e gue ngu hingui pa_ucje, pe Aju_a go gue'a pa_ucje xá hño. 'Raya i'qui ya 'ñ_uena da thogaguihe, pe hina, 'yøt'a Aju_a dí tethohe. Stá thohe

ndunthi ya ts'othogui pe asta nubya hinstá tuhe. ¹⁰ 'Raya i'qui xi xa du ma ma*i*he, pe ja rí hñuse ma ma*i*he co nú'a ra johya ri 'racje ra Zidada. Masque dí thohe ra nhyoya, pe ndunthi to'o stá zohe pa xa hñanga ya hño de Aju_a. Masque 'ñ_uena hinte dí pe'tshe, pe Aju_a ha pe'tsa gatho nú'a dí hoñhe, hangue njab_u hinte ri 'betcahe.

¹¹ Ma zi cu'i_u gyá menguh_u Corinto xi drí ma'ahe, hangue stá xi'ahe gatho nú'a stá beñhe, ne hinte dí cøn'ahe. ¹² Xi drí ma'ahe con gatho ma ma*i*he, pe nu'ah_u hingrí ma_ucje con gatho ri ma*i*h_u. ¹³ Núgui dí zo'ah_u dí nja ngu 'nara dada zofo yá ba_utsi, hangue dí tø'mi gui coscah_u ra hm_ute.

Nuj_u rá nijaguih_u Aju_a nú'a te

¹⁴ Nubyá dí xi'ah_u, oguí ntsixh_u co nú'u hingyá gamfri. Ngue'a çhanja da za da 'm_ui 'nadb_u ra hñoja'i co ra nts'o'm_ui? Ne çhanja da za da 'm_u mahy_uegui ra ñot'i ne ra 'b_uexuui? ¹⁵ Ne çhanja da za da m_u'tsa 'nadra mfeni ra Zidada Jesucristo co ra Satá? Ne çhanja da za da m_u'tsa 'nadra mfeni ra gamfri ne nú'a hingrá gamfri? ¹⁶ Ne çhanja da za da nja ya c'oi ja rá nij_u Aju_a? Hina, hinda za. Nugui dí xi'ah_u njab_u ngue'a nuj_u go rá nijaguih_u Aju_a nú'a te, ngu bi 'ñ_uena'a ja ra Ma_uca T'of_u:

Nugui ma ga 'bui con gue'ah_u,
ne ma ga 'yo hab_u gri
'yoh_u;

nugui go dri Ajuaguih_u,
ha nu'ah_u go dua hnini'ih_u.

17 Hangué Ajuá bi 'ñena nehe
ja ra Maca T'ofó:

'Uegueh_u de nú'a øt'a ya
ts'ojá'i pa hingui
tenbah_u nuyá ts'ot'øt'e
øt'e'ü, ena njab_u ma
Zidadah_u;

ne oxqui øth_u nú'a xá nts'o,
pa njab_u da za gui 'buh_u con
guequi, ha nugui con
gue'ah_u.

18 Ne go dri dadaguih_u,
y nu'ah_u dua t'ü'ih_u ne dua
t'ixu'ih_u, njaua xicj_u
Ajuá ma Hmuh_u nú'a
to'o pe'tsa gatho ra
ts'edi.

7

1 Ma zi cu'ih_u, guehya ya
danga hñá'ti xa ñatcah_u Ajuá,
hangué mahyoni ga 'uegueh_u
de gatho ya ts'oqui de ma
mfenih_u ne de ma ndo'yoh_u.
'Na pa ngu 'na pa ga t'axca
ma mfenih_u ne ga 'yoh_u co rá
ntsu Ajuá.

*Ra apostol Pablo bi johya
de hanja bi ñobri ya cu me Cor-
into*

² ¡Ogrí utsaguihe! Xi da
maçje, ngue'a ni 'na de
gue'ah_u hinstá øt'ahe ni
'nara nts'o'mü, nixi hinstá
ü't'ahe, ne nixi hinstá ha'ahe
pa ga han'ahe te ga han'ahe.

³ Hingo 'nara nts'üi núna dí
xi'ah_u, ngue'a ja juadi dá
xi'ah_u gue xi dri ma'ah_u con
gatho ma mü, nubya y asta
ma du. ⁴ Dí camfri gue gui

øth_u nú'a dá xi'ah_u, hangué
dí e'ts'a ri nsuh_u, y masque dí
thogui ndunthi ya ts'othogui,
pe nu'ah_u gui hubga ma
müih_u ne xi dri johya ndunthi
por gue'ah_u.

⁵ Desde ndá tsøhe de
gucua Macedonia, himbi za
dá 'b_uhe xá hño, ngue'a xi ndí
thohe ndunthi ya ts'othogui,
habaraza mi 'bui nú'ü to'o
mi utsaguihe po rá noya
Ajuá, ne xi mi tu ma müihe
por gue'ah_u. ⁶ Pe Ajuá nú'a
hu'mba yá müi nú'ü to'o tu
yá müi, bi hñubga ma müihe
ngue'a bá pencahe ra cu Tito
pa da zønje. ⁷ Xi dá johyahe
nu mi 'ñe bi zønje, ne bi xicje
gue xi mri johya de gue'ah_u,
hangué ma'na bi hñubga ma
müihe. Ne bi xicje gue gui
nehmah_u gui hyandgahe. Ne
bi xicje gue xi xa du ri müih_u
por nú'a xcá øtcah_u. Ne bi
xicje gue xi gui øth_u ra ts'edi
pa gui 'yøth_u nú'a dá xi'ah_u.
Hangué ma'na xi dá johyahe.

⁸ Dí padi gue numa carta
dá pehn'ah_ubi bi ja'ah_u bi
du ri müih_u, nequi bi duhma
ma müi nehe. Pe nugui hindí
yohna ma mfeni, ngue'a dí
handi gue nú'a ra carta'a bi
ja'ah_u bi du ri müih_u masque
'raya zi patho. ⁹ Hangué
nubyá dri johya co nú'a ma
carta dá pehn'ah_ubi ngue'a
bi ja'ah_u gá tu ri müih_u pa
njab_u gá øth_u nú'a dá xi'ah_u,
hingue dá johya ngue'a gá
thoh_u ya dumü. Xa du ri
müih_u, pe gá ñobrih_u, y njab_u
gá øth_u ngu nú'a ri ho Ajuá.
Hangué odi tu ri müih_u de
nú'a dá op'ah_u ngue'a hinte

gá jah_u. ¹⁰ Nu'_u tó'o tu yá m_ui de yá ts'oqui ne da 'uegue de gue'_u pa go da 'yø'tua rá paha Aju_a, nu'_u go gue'_u ma da mpøhø ne hinhya'm_u da beni gue go 'nara 'ñ_u nú'a ra dum_ui bi thogui. Pe nu'_u tó'o da du yá m_ui de yá ts'oqui ne hinda 'uegue de gue'_u, go gue'_u ma da 'm_edi ja ra du pa nz_antho. ¹¹ Nu'ah_u h_a, gá tu ri m_ui h_u ne gá ø'tuah_u rá paha Aju_a, ne gá ntsø'mh_u ngue'a hinxqui ts_uithoh_u nú'a ra cu bi 'yø't'a ra ts'oqui. Hangue xi gá 'yøth_u ra ts'edi pa gá 'yøth_u nú'a dá xi'ah_u. Gá mañh_u gue hinhya'm_u gá t_eh_eh_u nú'a ra cu'a. Gá ncueh_u de nú'a bi 'yø't'e, ne gá ntsuh_u ngue'a hinte xqui xiph_u, ne 'm_efa gá zofoh_u'a pa bi ñobri. Nubyá guí ne gui hyandgah_u, ngue'a ya xcá 'yø'tuah_u'a ngu nú'a mri 'ñ_epi. Nubyá h_a, dí p_adi gue hinte guí tuh_u de nú'a ra t'ø't'e bi nja. ¹² Hindá op'ah_u hønse po rá ngue nú'a xqui 'yø't'a nú'a ra cu, nixi por nú'a to'o bi t'ø'tua ra ts'oqui. Nugui dá op'ah_u pa gui d_ama 'yøth_u nú'a dá xi'ah_u, pa njab_u da zo ri mfenih_u gue xi guí ne gui 'yøtcaguih_u ja rá thandi Aju_a nú'a dí xi'ah_u. ¹³ Hangue nubyá xcá hubga ma m_ui h_u.

Ne ma'na xi stá johyahe ndunthi ngue'a nuni ra cu Tito gá hu'mbah_u rá m_ui nehe, hangue xi bi johyani. ¹⁴ Nugui xi stá e'ts'a ri nsuh_u ja rá thandini, ne hinstá 'b_e ma tsa de nú'a stá xipabini de gue'ah_u, ngue'a gatho

bi njab_u ngu nú'a dá m_a. Gatho nú'a stá xi'ah_u go gue'a majua_{ni}, ne nú'a stá xipabini. ¹⁵ Ha nuni xi ri ma'ah_u, ngue'a benth_o gue nú'a ra pa'a bi mab_u bi zøñ'ah_u gá umf_u ntsaya co ndunthi ra t'equ'e_i ne ra hm_ate, ne gá 'yøth_u nú'a bi xi'ah_u. ¹⁶ Hangue nubyá ma'na xi drí johya ngue'a dí p_adi gue guí øth_u gatho nú'a stá xi'ah_u.

8

Unga ri mfats'ih_u con gatho ri pahah_u

¹ Nubyá zi cuh_u dí ne ga xi'ah_e gue Aju_a po rá hñoja'i xa umba ra ts'edi pa xa 'yø't'a 'nara d_anga 'b_efi gath_o nú'a ya cu ri munts'i hab_uraza de guecua Macedonia. ² Nú'a masque xa thogui ndunthi ya ts'othogui ne xi nts'edi tho ra nhyoya, pe xi ja yá johya'uh_u. Hangue masque hyoya'uh_u, pe con gath_o yá paha xa unga 'nara d_anga mfats'i dega boja pa da mats'i ma'ra ya cu. ³ Nugui dí p_adi xá hño nú'a dí xi'ah_u, gue nu'_u bi unga yá mfats'i con gath_o yá m_ui asta hab_u bi z_upa yá ts'edi, ne bi uni'uh_u masque mi ø'tuah_ma ra 'b_edi'uh_u. ⁴ Y asta mi acje ra favo ga umfe nsequi'uh_u pa da munts'a nú'a ra mfats'i'a ne da 'racje pa ga h_a'tsuahe nú'a ya cu xi tho ra nhyoya nuni Jerusale. ⁵ Y hingue hønse bi unga yá mfats'i dega boja'uh_u, nehe bi 'yø't'a ma'na ndunthi de nú'a hinduí tømhe, ngue'a

ma'na xi bi du'tsua yá mai da mēpabi Ajuá, ne da 'yøt'a ngu nú'a dá xiphe, ngu nú'a bi xicje Ajuá. ⁶ Hangue nuni ra cu Tito ya dá xiphe da mab_u Corinto pa da ben'ah_u gui sigui gui munts'a ri mfats'i_h nú'a ya xcá f_uh_u xcá muntsh_u ngu nú'a bi xi'ah_uni nura m_udi. ⁷ Nu'ah_u xi xcá pønga ri hmih_u ngue'a xi ja ndunthi ri jamfrih_u, ne xi guí pah_u gui 'ñudih_u xá hño rá noya Ajuá, xi ja ri mfadih_u, xi guí øth_u xá hño nú'a m_anga rá noya Ajuá, ne xi grí maçje nehe. Nubyá, pa ma'na gui pønga ri hmih_u nehe, xi da sigui gui muntsh_u nú'a ra mfats'i.

⁸ Pe nugui hindí ja'ah_u gui 'yøth_u. HøNSE dí xi'ah_u nú'a øt'a ya cu de guecua Macedonia, pa 'b_u gui 'yøth_u njab_u nehe, nu'bú ha, da hnequi gue xi majua_{ni} ja ri hm_ateh_u. ⁹ Nu'ah_u ya xcá pa_tuah_u tengu rá hñoja'i ma Zidadah_u ra Jesucristo. Nú'a masque go rá meti gatho ya hño de mahets'i, pe bi 'ñe bi nhyoyaua ja ra ximhai po rá nguec_u, pa njab_u bi za bi 'rac_u gatho ya hño de mahets'i pa dua metih_u.

¹⁰ Nugui njab_u dí beni ga xi'ah_u, gue xá hño pa gue'ah_u gui sigui gui muntsh_u nú'a ra mfats'i gá f_uh_u gá muntsh_u majeya. Nu ngá f_uh_u gá uñh_u'a, gá uñh_u con gatho ri m_aih_u. ¹¹ Hangue nubyá con gatho ri m_aih_u juah_u gui uñh_u nú'a ra mfats'i xcá f_uh_u xcá muntsh_u. Uñh_u asta hab_u da z_u ri ts'edi_h. ¹² Ngue'a nu'b_u gui unga ri mfats'i_h

con gatho ri m_aih_u ne asta hab_u da z_u ri ts'edi_h, nu'bú ha, gue'a ri ho Ajuá. Ajuá hingui a'ah_u nú'a hingui ts_u ri ts'edi_h.

¹³ Hindí xi'ah_u gui umf_u ra mfats'i ma'ra pa go gui nhyoyah_u. ¹⁴ Nu'a dí xi'ah_u, núbya ja te guí p_etsh_u, da za gui faxh_u ma'ra to'o hingui p_et_si, pa njab_u ra pa'a hingo gri p_etsh_u, ne 'b_u go di p_et_si'u, nu'ú da za go da max'ah_u nehe. Njab_u gui mfaxh_u 'na ngu ma'na pa hinte gui 'b_eh_u. ¹⁵ Gui njah_u ngu bi nja ya me Israel nu mi mēnpabi Ajuá te da zi'u, ngu ena ja ra Maça T'of_o: “Nu'a tó'o bi go ndunthi, hinte bi bonguabi; ha nu'a tó'o ts'atho bi go, himbi 'b_epabi nehe.”

Ra Tito ne nú'u ma'ra ri 'ñoui

¹⁶ Dí umba njam_adi Ajuá ngue'a nú'a bi xocua rá mfeni nuni ra cu Tito pa rí dagui rí du por gue'ah_u ngugui. ¹⁷ Nuní bi 'yøde ma nt'adihe gue da mab_u dua c'a'ts'ah_u, ne ma da ma de rá paha sehe ngue'a xi rí dagui rí du por gue'ah_u.

¹⁸ Nehe dí pēnheb_u ma'na ra cu pa da mēuini. Nuni ra cu xi xa t'e'tsua rá nsu ja gatho ya nija, y gatho ya cu mā gue nuní xi mānba xá hño rá noya Ajuá. ¹⁹ Y hingue høNSE ñamahño'u de guehni, nehe bi hñuts'ini pa ga mahe Jerusale ga tsohe nú'a ra mfats'i dí muntsh_u. Y núna dí øth_u guehna pa rá nsunda Ajuá, ne pa da ba_di nú'u ya cu ma ga ha'tsua_h

ra mfats'i, gue nu'ah_u xi guí faxh_u'_u con gatho ri ma_ih_u.
 20 Y nuje xi drí jamasuhe nuna boja ma ga haxhe pa hinto da ñama'ñ_u de guecje.
 21 Nuje nzantho dí øthe ra ts'edi pa ga suhe gatho ya t'øt'e xá hño ngu rí 'ñehe. Y hingue hønse ja rá thandi Aju_a dí øthe njab_u, nehe ja yá thandi ya ja'i.

22 Nehe dí penheb_u ma'na ra cu pa da meui nuni ra cu Tito co nuni ma'na ra cu, ngue'a stá hanthe ndunthi ya i'qui gue xi xa supabi yá 'be_fi Aju_a con gatho rá ma_i. Y nubyá xi ne da mab_u dua c'a'ts'ah_u ngue'a camfrini gue nu sta zomb_u ma gui 'yøth_u xá hño ngu rí 'ñehe.
 23 Ha nu'b_u to'o da 'yan'ah_u de nuni ra cu Tito, xipabi_u gue drí mpε'be mahyεgui ja rá 'be_fi Aju_a ne go guehni stá penp_u pa da max'ah_u. Ha nuy_u má yoho ya cu, go xa mehna ya nija de guecua. Y nuya cuy_u ri hnequi ja yá 'ma_i rá nsunda ra Zidada Jesucristo. 24 Hangue 'ñutuah_u 'nara hoga hmäte nuya cuy_u, pa njab_u da ba_di gatho ma'ra ya cu gue xi maju_ani ja ri hmäteh_u ngu nú'a stí xipabi'_u de gue'ah_u.

9

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya cu

1 Ma zi cu'ih_u, ya hinga mahyoni ga yopa op'ahma_u pa ga ben'ah_u de nú'a ra mfats'i ma ga umf_u ya cu, 2 ngue'a ya stá pat'a ri hoga

pahah_u. Xi stá e'ts'a ri nsuh_u ngue'a stá xipabi ya cu de guecua Macedonia de nú'a ri hoga paha guí pε'tsh_u, nú'ah_u gyá menguh_ub_u Acaya. Ne stá xipabi gue nu'ah_u de majεya gá fuh_u gá muntsh_u ra mfats'i. Y co nuri hoga paha guí pε'tsh_u xcá nuph_u yá mfeni ndunthi ya cu de guecua Macedonia. 3 Pe masque'a, dí pehn'ah_ub_u nuy_u ya cu pa da ben'ah_u gui sigui gui muntsh_u nú'a ra mfats'i ngu nú'a stá xipabi ma'ra ya cu de gue'ah_u, pa da njab_u ngu nú'a stá xipabi'_u. 4 Dí xi'ah_u njaua ngue'a xi'b_u ga mε'beb_u 'raya cu de guecua Macedonia ha nu xcrá tsøñheb_u di othotho ra mfats'i de nú'a stá ma gue ya xcá muntsh_u. Nu'bú ha, ja ga 'behni ma tsahe, hinga hønseguihe, ne'ah_u nehe. 5 Hangue dá beni gue ante ga maheb_u, mahyoni ga pehn'aheb_u da 'mε't'o nuy_u hñu ya cu da ma da ben'ah_u de nú'a ra mfats'i xcá mañh_u gui uñh_u. Nuy_u ya cuy_u guehy_u ma da max'ah_u gui muntsh_u nú'a ra mfats'i'a. Y dí nehe gui uñh_u con gatho ri ma_ih_u, hingue dí nehe gue nu xcrá tsøñhe ja ga ja'ahe pa gui uñh_u, dí nehe gue nu xcrá tsøñhe, ya di ja.

6 Beñh_u núna ma ga xi'ah_u: Nu'a tó'o da mot'a 'na t_ui, gue'a 'na t_ui da xofo, pe nu'a tó'o da mot'a ndunthi, ma da xofo ndunthi nehe. 7 Hangue benseh_u ja ri mfenih_u nú'a ma gui uñh_u, y gue'a gui uñh_u'a. Pe uñh_u con gatho

ri pahah_u, ne ogrí hyøc_{ju} nú'a guí uñh_u, ngue'a Aju_a xi ri ma_{di} nú'u to'o ri unga 'nara mfats'i con gatho yá paha. ⁸ Aju_a ja rá ts'edi pa da jap'ah_u ne da xup'ah_u gatho nú'a te guí pe'tsh_u, pa njab_u hinte da 'yø't'ah_u ra 'b_edi, y njab_u ma'na da xup'ah_u pa da za gui faxh_u nú'u ma'ra to'o hingui tsupabi. ⁹ Nu'b_u gui øth_u njab_u, nu'b_u há, guí øth_u ngu nú'a xa t'ofu ja ra Maca T'ofu hab_u ena:

'Nara hoja'i con gatho rá m_{ui} xi hecuabi ya hyoya ndunthi ya hño,

y nura hñoja'i'a hinhya'm_u da 'm_edi.

¹⁰ Aju_a 'racj_u ya nda pa ga poth_u, ne ri japi da nte pa da nja te ga tsih_u. Nehe go gue'a da xup'a'ih_u nú'a ra mfats'i guí uñh_u, pa njab_u ma'na da nja nú'a te gui uñh_u.

¹¹ De nú'a ra mfats'i ma gui uñh_u, ma'na ma da xup'ah_u pa ma'na da za gui uñh_u. Y gatho nú'a ri mfats'ih_u ma ga ha'tsuahe ya cu, nu stí hñani'u ma da umba njamadi Aju_a po nú'a ri mfats'ih_u.

¹² Y njab_u hingue hønse ma gui umf_u nú'a te ø'tua ra 'b_edi'u, pe nu'ú ma da umba ndunthi njamadi Aju_a de gatho nú'a xcá 'yøth_u con gue'u. ¹³ Y nu sta hñanga nú'a ri mfats'ih_u, ma da xøcambeni Aju_a ngue'a ma da ba_{di} gue xi xcá camfrih_u rá noya ra Zidada Jesucristo ne gui øteh_u. Nehe da xøcambeni'u Aju_a ngue'a guí umf_u ri mfats'ih_u con gatho ri m_{ui}h_u. Y nú'a guí øth_u gue'a 'nara

hño pa gatho ya cu. ¹⁴ Y nuya cu'u ma da 'yapabi Aju_a ndunthi por gue'ah_u, ne da me'ts'ah_u ra hm_{ate} ngue'a Aju_a xa 'ra'ah_u ra ts'edi pa guí uñh_u ri mfats'ih_u. ¹⁵ ¡Ga umf_u njamadi Aju_a ngue'a bá pencah_u rá hm_{aca} T'u, y guehna 'nara 'baha ma'na xi ra dangui de gatho!

10

Rá ts'edi nú'a mri hña ra Pablo ngue'a mrá apostol

¹ Núgui drá Pablo dí zo'a'ih_u co ra t'equ'e'i ne ra hm_{ate} nú'a ri 'racagui ma Zidadah_u ra Jesucristo. 'Ra de gue'ah_u guí eñh_u gue ora dí 'b_{ui} con gue'ah_u xi drá hoja'i, pe nú'b_u dí 'b_{ui} yab_u de gue'ah_u, guí eñh_u gue hindí tsu pa te ga xi'ah_u. ² Pe nugui dí xi'ah_u oxqui jacj_u ga zo'ah_u nts'edi nu xcrá 'b_{ui} con gue'ah_u, ngue'a stá beni ga tsá'ah_u 'ra de gue'ah_u nú'ah_u xcá mañh_u gue dí mpefihe de ma mfenis_ehe, hingue de nú'a 'b_epahe Aju_a. ³ Xi majua_{ni} nuje dyá ja'ithohe otho ma ts'edihe pa ga ntunhe co ra nts'o. Nuje drí ntunhe pe co nú'a ra ts'edi ri 'racje Aju_a. ⁴ Y nú'a dí hahe pa ga ntuhnih_e hingue ngu nú'a há ya meximhai, ngue'a nú'a dí hahe, dí hanpahe rá ts'edi Aju_a xa 'racje pa ga huatuahe yá 'b_efi ra ts'ondahi. ⁵ Y con gue'a há, dí co'tuahe yá ne nú'u to'o hingui pa Aju_a ne xi ri 'ñets'i gue xi ja yá m_fadi pe hinga gue'a nú'a ma, ne u'ta ma'ra ya ja'i pa hinda

gamfri nehe. Nuje dí zofhe ya ja'i da hyepu ya mfeni de nuna ra ximhai pa da nhyoga 'yøde de ma Zidadahu ra Jesucristo. ⁶ Y nu xcrí hñañhu nuna ra ts'ofó dí 'ra'ahe, ma ga hambahe nguenda nú'u hinda ne da 'yøtcahe.

⁷ Nu'ahú hinguí huxhu nguenda xá hño tengu gra 'múi 'nara ja'i pa gui camfribihu, nguetho nu'ahú guí camfribihu hønse de nú'a ri hnequi. Nú'ahu guí pahu gue rá meti'ihu ma Zidadahu ra Jesucristo, pahu gue necje yá metiguihe nehe'a. ⁸ Nugui hindí ntsa ga mā de nú'a ra ts'edi bi 'racje Ajuá pa dá zo'ahe, ngue'a nu'á bi 'racje nura ts'edi'a pa ga zo'ahe pa ma'na da nja ri jamfrihu, hingo pa da 'mε ri jamfrihu. ⁹ Ne nugui hindí ne gui 'ñeñhu gue dí ne ga pi'ahu co numa carta dí pehn'ahubu. ¹⁰ 'Ra de gue'ahu guí eñhu gue nú'bu dí 'bui yabu de gue'ahu xi dí tsú'ahu co ya carta dí pehn'ahu, nepu guí mañhu nehe gue nú'bu dí 'bui con gue'ahu othogui ra ts'edi pa ga tsú'ahu. Ne guí mañhu gue nixi pa ga ña hindí padi. ¹¹ 'Bu nú'ahu guí mañhu njabu, pahu xá hño gue ngu nú'a dí op'ahu núbya hindí 'bui con gue'ahu, njabu nehe ga øt'e nu xcrá 'bui con gue'ahu.

¹² Nuje hindí njahe ngu nú'u 'yobu xi ri 'ñexa sche. Nu'ú ri hñecua sche 'na ngu ma'na, ngue'a ya 'bemfeni. ¹³ Pe nuje hindí njahe ngu'u, hønse nu'a dí øthe,

dí mañhe nú'a majuani stá pefihe, ngue'a Ajuá go xa 'racaguihe nuna ra 'befina, ne bi hñuxcaguihe pa dá mahebhu Corinto dá zo'ahe de rá noya'a. ¹⁴ Hingrá nt'ets'i nú'a dí mañhe gue go rá mudiguihe dá mahebhu dá ha'ts'ahe rá noya ma Zidadahu ra Jesucristo, ngue'a nu'á xi majuani dá mahebhu. ¹⁵ Hindrí 'ñexhe gue go stá pefihe nú'a xa mēfi ma'ra, hønse nu'a dí nehe gue ma'na da nte ri jamfrihu, pa njabu ma'na da ndangui rá 'befi Ajuá nú'a xa 'bepcahe ga pehe con gue'ahu. ¹⁶ Nehe dí tømhe gue 'mefa ma ga zofhe ma'ra ya ja'i de nú'u ma'ra ya hnini thogui de ri hninihu habu hinxa nt'ødetho rá noya Ajuá, pa njabu hinda t'ena gue drí 'ñexhe co nú'a ya xa mēfi ma'ra.

¹⁷ Nu'bu to'o da 'ñets'i de nú'a te xa mēfi, dá 'ñets'i 'bu xa mēfi co rá ts'edi Ajuá. ¹⁸ Nu'bu 'nara ja'i di 'ñexase de nú'a xa mēfi, hinte ri muui rá nt'ets'i. Pe nu'bu go Ajuá e'tsua rá nsu'a, nu'bu há, ri muui nú'a rá 'befi'a.

11

Ra apostol Pablo ne nú'ya 'ñet'a apostol

¹ ¡Xamá hinda zøt'a ri muihu de núna dí xi'ahubya, masque gui beñhu gue dí nja ngu 'nara 'bemfeni ngue'a ma ga mā de nú'a stá øt'e, pe osta zøt'a ri muihu! ² Nugui dí tagui dí tu por gue'ahu ne dí ne xi gui 'buhu xá hño ngu nú'a ne Ajuá, ngue'a nugui

go rá mudiGUI dá zo'ah_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa gá camfriu'á. Ne dí ne gui 'b_uh_u xá hño ja rá thandi'á, gui njah_u ngu 'nara nxutsi xá nt'axi ma dra dapabi ja rá 'yε nú'á to'o ma da 'yøt'e drá dame. ³ Pe nugui dí tsu dra t'ú't'ah_u pa dra ts'oc'a ri mfenih_u ne gui 'uegueh_u de nura hoga hmáte guí pε'tsuah_u ra Zidada Jesucristo. Dí tsu gui njah_u ngu ra Eva bi hyat'a ra ts'ondahi nú'b_u bi mpunga qu'eña. ⁴ Ngue'á nu'ah_u 'bestho guí camfriu nuto pab_u zo'ah_u de ma Zidadah_u ra Jesu pe de ma'na'ño ra mfeni, hingo ngu nú'á stá xi'ah_u. Ne guí camfriu nuto zo'ah_u de rá Maça Nđahi Ajuá, pe hingui u't'ah_u ngu nú'á stá u't'ahe. Ne guí camfriu nuto zo'ah_u de ma'na ra noya hinga mahyεgui co nú'á ra maça noya stá xi'ahe, gatho xi guí camfriu 'bestho. ⁵ Pe nugui dí camfri gue ma'na dí pε'tsa ra nsu que nú'ú ri 'ñet'a apostol. ⁶ Masque hindí pađi ga mąnga ya noya mahotho ngu mañ'ú, pe dí pađi gue nú'á dí ma gue'á majuani ngu xcá 'yøh_u stá ma, ngue'á nzantho stá zo'ah_u co ra mfadı nú'á xa 'racagui Ajuá.

⁷ ¿Ha gue 'nara ts'ocate dá øt'e ngue'á hindá han'ah_u nú'á ra boja nguí 'rac_u nu ndá zo'ah_u de rá noya Ajuá? ¿Ha gue bi _u ri mfenih_u hõnse ngue'á gá handgah_u dá mpefi pa dá tsadı nú'á te mi 'becagui pa bi za dá zo'ah_u de rá noya

Ajuá? ⁸ Nu'á ra mfats'i dá hani, dá hani de ma'ra ya nija pa bi za dá mab_u dá zo'ah_u de rá noya Ajuá. ⁹ Y nu ndúa 'b_up_u con gue'ah_u, hindá ne dá xuhña'ih_u ni 'na de gue'ah_u de nú'á te mi øtca ra 'bedi, ngue'á nuya zi cu de guecua Macedonia go gue'ú bi hñascab_u nú'á te mi øtca ra 'bedi. Nugui xi dá øt'a ra ts'edi pa hindá xuhña'ih_u, ne nzantho ma ga øt'a njab_u. ¹⁰ Nugui dí mąnga nú'á majuani ngu nú'á bi 'ñutcagui ma Zidadah_u ra Jesucristo ga øt'e, y dí xi'ah_u gue hinda za to'o da jacagui ga hanbabi yá boja ya cu de guep_u Acaya nsøcta por ngue'á dí manba rá noya Ajuá. ¹¹ ¿Te guí beñh_u? ¿Ha gue guí beñh_u gue dí utsa'ih_u ngue'á hindá han'ah_u ri mfats'ih_u? Hina, hindrí utsa'ih_u. Ajuá pađi gue xi drí ma'a'ih_u.

¹² Nugui ma ga sigui ga øt'a ra ts'edi pa hinga han'ah_u ni 'nara mfats'i, pa njab_u hinda 'ñenga nú'ú ma'ra 'yob_u ri 'ñet'a apostol gue nú'á øt'ú, gue'á dí øthe nehe. ¹³ Nu'ú 'yob_u ri 'ñet'a apostol de ra Zidada Jesucristo ne ri 'ñet'a mefi de Ajuá, pe hinga majuani, ngue'á go ya hyate. ¹⁴ Y hinga 'yøh_u de nú'á øt'a nú'ú ya c'uamba ja'i, ngue'á asta ra Satá nehe ri 'ñet'a εnxε de Ajuá. ¹⁵ Hangué hinga 'yøh_u gue nuyá mefi ra ts'ondahi ri 'ñet'a mefi de Ajuá. Pe nuya mefi'ú ma da gu'tuabi Ajuá ngu nú'á xa 'yøt'e'ú.

Nú'á bi thogui ra Pablo

ngue'a mrá apostol

¹⁶ Ma'na'qui dí yopa xi'ah_u: Oxqui ma gui beñ_h gue xi stá 'bε ma mfeni ngue'a dí mā de nú'a stá ø't'e, pe nu'b_u njab_u guí beñ_h, ua beñ_h. Pe 'rac_u nsequi ga 'ñexa ts'_u ngu ri 'ñexa nú'_u ma'ra. ¹⁷ Núna dí mā, dí manse de guecshe, hinga gue'a xa 'ñutca hmaha ma Zidadah_u, ne dí nja ngu 'nara 'bemfeni drí 'ñexase. ¹⁸ Ngue'a ndunthi ya ja'i xi ri 'ñets'i co ya t'ø't'e nú'_u jaua ja ra ximhai, hangue nequi ma ga 'ñexa ts'_u. ¹⁹ Nu'ah_u guí behmah_u gue xi ja ri mfaðih_u, pe hinga majuani ngue'a grí ho gui 'yøth_u nú'a xi'ah_u nú'_u xi ya 'bemfeni. ²⁰ Nu'ah_u hingui tsø't'a ri m_uih_u de nú'a xi'ah_u nú'_u ya ja'i'_u, masque ri ja'ah_u guí pεpabih_u ne a'ah_u ya boja, ne masque ha'ts'a'ih_u gatho nú'a guí pε'tsh_u, ne masque ri 'ñet'a nda'_u pa da za da manda'ih_u, ne ñama'ñ_u de gue'ah_u, pe xcá hoptah_u pa xa njab_u'u. ²¹ Nugui dí m_unga majuani gue nuje hinhya'm_u stá beñhe ga ø't'ahe njab_u ngu nú'a ø't'ah_u nú'_u ri 'ñet'a apostol, hangue 'ra de gue'ah_u guí eñ_h gue hinte ma faðihe.

Pe nugui hindí tsu ga 'ñets'i ngu ri 'ñets'i nú'_u ya 'ñet'a apostol, masque guí beñ_h gue dí nja ngu 'nara 'bemfeni. ²² ¿Ha gue nu'ú ñaca ebreo? Nequi dí ñaca ebreo. ¿Ha gue nu'ú ya me Israel? Nequi drá me Israel. ¿Ha gue nu'ú xquí 'ñehe desde yá ja'i ra Abrá? Nequi ja stí 'ñehni nehe. ²³ ¿Ha

gue nu'ú mañ'_u gue yá mefi ra Zidada Jesucristo? Nugui ha, go rá mefigui. Nubyá dí ña 'ñena'nara 'bemfeni ngue'a dí m_unga njab_u. Nugui ma'na stá mpefi que gue'u, ne ma'na xra fetc'agui que gue'u, ne ma'na ndunthi ya i'qui xa jocagui ja ya fadi, y ndunthi ya i'qui stá c'ot'i ya pa xa thogagui. ²⁴ C_ut'a ma i'qui bi metc'agui ya xodyo, y cada ra inqui mi fetc'agui, mi 'racagui 'natema'ret'a ne g_uto ya mfei. ²⁵ Hñu'qui bi hnabgagui co ya za. 'Na'qui ya ma xa thogagui co ya nc'ahni. Hñu'qui bi y_ui nuya motsa hab_u ndí pa, ne de guehni 'na'qui dá o mbo ra dehe 'na pa ne 'na xuui. ²⁶ Xi stá 'yo ndunthi. Stá 'raxa ja ya dathe xá nts'uni. Stá c'ot'i de yá 'yε ya dacate, ne stá c'ot'i de ja yá 'yε ma miqu'e'i'be nú'_u ya xodyo ne de ja yá 'yε ya ja'i hingyá xodyo. Stá thogui ya ts'othogui ja ya hnini ne ja ya mbonthi ne ja ra ndehe. Ne xuá nts'uni pa guequi nura ora ndí 'ño'be nú'_u mri 'ñet'a cu. ²⁷ Stá thogui ndunthi ya nzabi ngue'a xi stá mpefi ndunthi. Stá 'ña'tha. Stá tho ra thuhu ra nduthe. Stá tho ra tse ne stá tho ra 'ñahe.

²⁸ Hingue hønse ndí thogui gatho nuya ya ts'othogui'_u, nehe ndí tho ya dum_ui ngue'a mi oda ma mfeni de gue'ah_u ne de gatho ma'ra ya gamfri. ²⁹ 'B_u 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ja ra uenda gue nequi dí njab_u nehe. 'B_u 'nara cu da t'_u'ti pa da 'yø't'a 'nara ts'oqui, nugui xi ri u

ma mfeni ne tsøt'a ma mui co nú'u ya 'y'u'tate. ³⁰ Nu'b'u mahyoni ga 'ñets'i, ma ga ma gatho nú'a stá thogui habu xa hnequi gue de guecsɛɛ hinte xa za stá øt'asɛ. ³¹ Nu Ajuá rá Dada ma zi Hmuh ra Jesucristo xá nsunda pa nzantho, nu'á go gue'a paði xá hño gue majuaní nú'a dí ma. ³² Nu ndá 'bui de guehni Ndamasco mi 'bui 'nara gobierhnu de guehni nú'a xqui hñuxa ra ndá Arena. Nura gobierhnu'a go gue'a bi manda da thøbgagui ja ya gosthi hnini pa dra jugaguihma. ³³ Pe nuya cu bi 'yenc'agui ja 'nara dangá 'bøts'e ne bi tonsc'agui ja 'nara ventana mi ja ja ra jado nú'a mi cot'a maxøgue ra hnini, ne ja bi cabgaguini'u pa njabu bi za dá c'ot'i de rá 'yɛ ra gobierhnu.

12

Ya thedi ne ya nt'udi nú'u bi 'ñutua ra apostol Pablo ra Zidada Jesucristo

¹ Hiní 'ñepcagui ga 'ñets'i, pe mahyoni ga øt'e njabu. Pe nubyá ma ga xi'ahu de nú'u ya thedi stá handi xa 'ñutcagui ra Zidada. ² Ma ga xi'ahu ngu 'ñena ma'na ra cu bi t'utua nú'u ya thedi'u, pe hina, ngue'a nugui go bi t'utcagui'u. Nú'a ra cu'a ya øt'a 'ret'amagoho njeya bi ts'ixa asta xi mahets'i. Hønsɛ gue hindí paði ua bi ts'its'i co rá ndo'yo, ua hønsɛ rá ndahi bi ts'i'tsuabi. Hønsɛ Ajuá go gue'a paði. ³ Nugui dí paði nú'a ra cu bi ts'its'i asta xi mahets'i, hønsɛ hindí paði ua

bi ts'its'i con gatho rá ndo'yo o hina, hønsɛ Ajuá go gue'a paði xá hño. ⁴ Nu'á bi ts'ixa mahets'i nuni habu bá øde 'raya noya nú'u xá nsunda asta hingui tsa da ma, ngue'a Ajuá hinxa umba nsɛqui pa da ma. ⁵ Nugui dí e'tsua rá nsu nú'a ra cu'a, pe hingui tsa ga 'ñets'i de guecsɛ. Nu'a ga øt'e, ga ma gatho nú'a stá thogui habu dí hnequi gue de guecsɛɛ hinte xa za stá øt'asɛ. ⁶ Pe nu'b'u ga nehma ga 'ñets'i de nú'a te stá øt'e, pøde ni 'na hinto ma da 'ñengagui gue stá 'bɛ ma mfeni, ngue'a ga manga nú'a majuaní. Pe hinga 'ñets'i, ngue'a da t'esca ma nsu ne da t'engui gue xi drá dangui pe hina. Nu'a dí ne, dí ne gui patcahu xá hño tengu ma 'mui ngu nú'a guí handasɛhu ne guí øsɛhu.

⁷ Y pa hinga dama 'ñets'i de gatho nú'a xa 'ñutcagui ra Zidada, bá 'bencagui 'nara ts'o agui xi xá 'ñu ngu 'nara nsuni. Dí paði xá hño gue nura Satá go gue'a bá ha nuna aguina pa ga tsama'ñu ne pa hinga 'ñets'i. ⁸ Hñu'qui stá apabi ra Zidada da hñagahma nuna ts'o agui. ⁹ Pe nu'á bi 'ñengagui: "Nugui dí 'bui con gue'i pa ga fax'a'i y ya hinte ma'na guí honi, ngue'a nura ora otho ri ts'edi, gue'a ra ora ma'na ri hnequi ma ts'edi ja ri 'mui," njabu bi 'ñengagui. Hanguɛ xi drí johya ngue'a otho ma ts'edi, ngue'a njabu tsa da hnequi ja ma 'mui rá ts'edi ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ Hanguɛ

nugui drí johya ga pɛpabi ma Zidadahꝰ ra Jesucristo masque otho ma ts'ɛdi, ne nɔngagui ya ja'i, ne dí tho ra nhyoya, ne t'utsagui, ne dí tho ya dumꝰ, ngue'a nura ora otho ma ts'ɛdi, gue'bꝰ ma'na dí hanpa rá ts'ɛdi Ajuꝰ.

*Ra apostol Pablorí daguirí
du po ra nija Corinto*

¹¹ Nugui dí nja ngu 'nara 'bɛmfeni ngue'a dí mɔnsɛ de nú'a te stá øt'e, pe go ri ts'oquihꝰ pa dí øt'a njabꝰ. Ngue'a nu'ahꝰ go mri 'ñep'ahmahꝰ xcá 'ñescahꝰ ma nsu, pe go guí e'tsuahꝰ yá nsu nú'ꝰ ri 'ñet'a apostol nú'ꝰ mɔnsɛ gue xi ya dangui'ꝰ pe hingo ma'na ya dangui que guequi, masque hinte drí muui. ¹² Nu ndá ha'ts'ahꝰbꝰ rá noya Ajuꝰ, ja bi hnequibꝰ gue xi majuaní go guequi 'nadrá apostol co nú'ꝰ ya hoga nt'udi ne ya milagro gá hyanthꝰ dá øt'e co rá ts'ɛdi Ajuꝰ, ne xi dá tseta ya nt'utsate. ¹³ Nugui nzantho stá jamasu'ihꝰ mahyɛgui ngu stá jamasu ma'ra ya nija nehe. Hɔnsɛ nu'a stá øt'ahꝰ, nú'a hindá ne dá han'a'ihꝰ nú'a ra mfats'i nguí 'racjhmahꝰ, ngue'a hindá ne ga xuhña'ihꝰ. ¡Pe nu'bꝰ guí beñhꝰ gue gue'a 'nara nts'o'mꝰ dá øt'ahꝰ, dí a'ahꝰ ra pumbate!

¹⁴ Y nubyá ya drí hñoqui pa ga mabꝰ ga c'a'ts'ahꝰ, y con guehna i'quina, ya rá hñu'qui dí pabꝰ. Y nu xcrá tsɔmbꝰ hindí ne ga xuhña'ihꝰ. Ngue'a nu'ahꝰ go dí hoñ'ahꝰ,

hingo dí hongá nú'a te guí pɛ'tshꝰ, ngue'a 'nara dada go gue'a rí 'ñepi da munts'a ra boja pa da zocua yá bɔtsi, hingue nuya bɔtsi go da munts'a ra boja pa da zocua yá dada. ¹⁵ Nugui con gatho ma johya ma ga tegue gatho nú'a te dí pɛ'tsi, ne masque dá thegue gatho ma nzaqui nehe, ngue'a dí ne gui 'bꝰhꝰ xá hño co Ajuꝰ. ¿Ha gue ma gui utsaguihꝰ ngue'a ma'na dí ma'ahꝰ?

¹⁶ Nu'ahꝰ guí pahꝰ xá hño gue hindá ne ga xuhña'ihꝰ, pe 'ra de gue'ahꝰ guí mañhꝰ gue 'nadrá hyate, ne guí mañhꝰ gue nugui stá ha'ahꝰ pa stá han'ahꝰ te stá han'ahꝰ. ¹⁷ Xi nú'ꝰ ya cu stá pɛn'ahꝰbꝰ, ¿ha gue stá pɛnpꝰ pa da hya'a'ihꝰ pa da hñan'ahꝰ nú'a te guí pɛ'tshꝰ? ¹⁸ Dá pɛn'ahꝰbꝰ nuni ra cu Tito co nú'a ma'na ra cu pa dua c'a'ts'ahꝰ. ¿Ha gue xa hya'ahꝰ? ¿Ha gue hingue 'nat'a dí beñhe ne 'nat'a ra 'befi dí pehe?

¹⁹ Zaj da ne gui beñhꝰ gue go dí da'ahꝰ nguɛnda de nú'a te stá pɛfi, pe hina, nu Ajuꝰ ra Dada go gue'a drí dapa nguɛnda de nú'a te dí øt'e, ne guehna dí ma ja rá thandi'a de rá thuhu ma zi Hmu'hꝰ ra Jesucristo. Y gatho núna stá xi'ahꝰ, ma zi hmadi cu'ihꝰ, stá xi'ahꝰ pa njabꝰ ma'na da nte ri jamfrihꝰ. ²⁰ Nu xcrá tsɔmbꝰ, dí tsu xi'bꝰ hingri øthꝰ ngu nú'a dí nega, o xi'bꝰ hingo gra øt'e ngu nú'a go guí nehꝰ. Dí tsu gri pɛ'tshꝰ ya tsꝰ, o gri nehꝰ guí nsehꝰ, gri ncuehꝰ, gri

pe'tshu ya hegue, gri nju'tsua nc'uambahu, gri nõñhu 'na ngu ma'na, gri 'ñets'ihu, ne ya hinga 'na gri øthu. ²¹ Nu xcrá yopa mabhu dí tsu ga 'bε ma tsa ja rá thandi Ajuá por nú'a gri øthu, y pøde da daqui ga nzoni ngue'a ndunthi de gue'ahu ya maya'bu guí øthu ya ts'oqui, y hincá ñobrihu pa gui hyεhubu ya ts'ot'øt'e, ne guí siguihu grí hñuxhu ya 'behñá nú'u hingue xi ri 'behñahu, ne guí øthu nú'a go guí nehhu.

13

Ra apostol Pablo benba ya gamfri da 'ño xá hño ne penpa ya nzenjua

¹ Con guehna i'qui ma ga mabhu, ya rá hñu'qui dí tsøñ'ahu. Y nu xcrá tsømbu ma ga hamp'ahu nguenda ngu nú'a mangu ra ley habu ena: Pa da za da jamfri gue xa nja te xa 'yøt'a 'nara ja'i nú'a hñapabi, mahyoni dí 'buhni yoho o hñu nú'u to'o damajuani gue xi majuani xa 'yøt'e nú'a te hñapabi. ² Nu ndá mabhu rá ño'qui, dá xi'ahu gatho'ihu nú'ahu xcá øthu ya ts'oqui, gue nu xcrá mabhu rá hñu'qui ma ga hamp'ahu nguenda gatho nú'a xcá øthu. Y núbya hindí 'buiho con gue'ahu dí yopa ben'ahu ne gatho nú'u ma'ra guí 'buhbu, gue ma ga hamp'ahu nguenda ngu nú'a ya stá xi'ahu. ³ Nu'bú ha, ma gui pahu gue go ra Zidada Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi pa ga zo'ahu. Y nu'a

go gue'a pe'tsa ra ts'edi pa da pa't'a ri 'muihu, nehe pa da castiga'ihu. ⁴ Nu'a masque bri pont'i ne bi thopa rá zi ndo'yo nú'a mi otho rá ts'edi, pe co rá maça ts'edi Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du'a. Nuje nehe otho rá ts'edi ma ndo'yohe ngu rá zi ndo'yo. Pe dí pahu gue dí 'buhu con gue'a, hangue Ajuá ri 'racje ra ts'edi pa ga zo'ahe.

⁵ Bensehu ja ri mfenihu ua xi majuani guí camfrihu xá hño ra Zidada Jesu o hina. Hangue bensehu xá hño. Nu'ahu go guí pashu ua 'bui ra Zidada Jesucristo ja ri corasohu o hina, pa gui pahu ua hingrí 'ñet'a gamfrithohu. ⁶ Ne nuje dí tømhe gui pahu xá hño gue nuje hindyá 'ñet'a apostolhe. ⁷ Nuje xi dí aphe Ajuá pa gui 'yohu xá hño ja rá thandi'a. Dí nehe gue gui 'yohu xá hño, pe hingue pa da hnequi gue dyá hoga apostolhe. Nu'a dí nehe, dí nehe gui 'yohu xá hño masque dá t'enje gue dyá 'ñet'a apostolhe. ⁸ Ngue'a nuje hinguí tsa ga øthe 'nara t'øt'e nú'a dri ncontraui nú'a majuani. Nuje dí øthe ra ts'edi pa nzantho go da ntate nú'a majuani. ⁹ Masque nuje xa t'acje ra ts'edi pa ga castigahma'ihe, pe ga johyahe 'bu nu'ahu gui 'yohu xá hño. Nuje hindí tsayahe dí apabihe Ajuá pa xi gui 'yohu xá hño ja rá thandi'a. ¹⁰ Dí op'ahu nuna carta núbya ante ga mabhu ga tsøñ'ahu, pa nu xcrá tsømbu ya xcá øthu ngu

nú'a dí ne, pa ya hinga tsú'ah_u
co nuna ra ts'edi xa 'racagui
ra Zidada. Y nuna ts'edin_u xa
t'aqui pa ga zo'ah_u pa ma'na
da nte ri jamfrih_u, hingue pa
ga ja'ah_u gui 'b_e ri jamfrih_u.

¹¹ Nubyá, zi cuh_u, núna
ma ga xi'ah_u ya go guehna
rá ngats'i. Xi da johyah_u
ne 'yoh_u xá hño, dá hñu ri
m_uih_u, ne 'b_uh_u te rá entho
ne co 'nada ra mfeni. Aju_u
ri ma_ucaguih_u ne hubga ma
m_uih_u pa ga 'b_uh_u te rá entho,
nú'á go gue'a da 'm_ui con
gue'ah_u. ¹² Ne nzenjuah_u 'na
ngu ma'na co 'nara nth_ufi
dega hm_ute. ¹³ Nehe ri
fat'aju_u'ih_u gatho ya cu de
gucua Macedonia.

¹⁴ Y nubyá, ma zi Hmuh_u
ra Jesucristo da max'a'ih_u, y
Aju_u ra Dada da su'ah_u co rá
hm_ute, ne da 'm_ui ra Ma_u
Nda_uhi nza_untho con gue'ah_u.
Njab_u gue'a.

**RA GALATA
RÁ CARTA RA
APOSTOL NSAN
PABLO NÚ'A BI
'YOPABI YA
GAMFRI ME
GALACIA**

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Galacia

¹ Núgui drá Pablo drá apostol. Hingo ya ja'i xa hñuxcagui, nixi xa mɛncagui. Numa zi Hmuh_u ra Jesucristo ne Aju_u ma Dadah_u go gue'_u xa hñuxcagui pa dyá 'mehnigui'_u pa ga m̄anga nú'a ra maça noya xa 'racagui'_u. Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a xqui du y Aju_u ma Dadah_u go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'na'qui. ² Nugui ne gatho ma zi cu 'buiua con guequi dí op'ahe nuna carta nú'ah_u grí muntshab_u ja ya nija Galacia. ³ Aju_u ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da max'ah_u ne da jap'a'ih_u. ⁴ Aju_u ma Dadah_u go rá paha'a gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi unga rá te pa bi hñasca ma ts'oquih_u ne pa bi ñangaguih_u de nuna ts'oximhai mapaya. ⁵ Aju_u go gue'a rí 'ñepi dra nsunda pa nzantho! Njab_u gue'a.

Otho ma'na ra maça noya pa da za da mpøhø ya ja'i

⁶ Aju_u bi zoncah_u pa ga 'buh_u xá hño con gue'a po nú'a bi 'yøt'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo po rá hñoja'i'a. Y

nubyá guí ne gui 'uegueh_u de gue'a pa gui tɛnh_u ma'na'ño ra jamfri hingue ngu nú'a m̄anga ra maça noya. Ynugui xi drí 'yø ngue'a 'bestho guí ne gui 'uegueh_u. ⁷ Xi majuañi otho ma'na ra maça noya. Pe de gue'ahab_u 'bui 'raya ja'i nú'u ri ts'oc'a ri mfenih_u. Nú'ú xi nehma da patua rá maça noya ma Zidadah_u ra Jesucristo. ⁸ Pe nuya ja'i'u hinda ma da mpont'ui rá cue Aju_u. Ha nu'b_u nuje nehe ga patuahe hmah_u rá noya Aju_u ne ga u't'ahe ma'na ra jamfri nú'a di 'na'ño de nú'a ya stá u't'ahe, nu'bú necje hinga ma ga mponthe rá cue Aju_u. O 'b_u 'nara ɛnxɛ dua ehe de mahets'i ne da ne da 'yøt'a njab_u nehe, nu'bú nú'a nehe hinda ma da mpont'ui rá cue Aju_u. ⁹ Dí yopa xi'ah_u nú'a ya stá xi'ah_u: 'B_u da 'm̄ai 'na to'o da zo'ah_u de ma'na ra jamfri nú'a di 'na'ño de nú'a ya stá u't'ahe, nú'a ra ja'i'a hinda ma da mpont'ui rá cue Aju_u.

¹⁰ Ya guí pah_u xá hño gue nugui hindí m̄ njab_u pa da numahñogui ya ja'i. Dí m̄anga njab_u pa da hyandgagui xá hño Aju_u. Hindí øt'a ra ts'edi pa ga pønga ma hmi co ya ja'i, ngue'a 'b_u go ga pønga ma hmi co ya ja'i, nu'bú ya drá 'bɛgo de gue'_u y ya hindrá 'bɛgo de ra Zidada Jesucristo.

Hanja bi za bi mɛpa Aju_u ra apostol Pablo

¹¹ Ma zi cu'ih_u, dí ne gui pah_u gue nú'a ra maça noya dá xi'a'ih_u hingo rá noya 'nara ja'i. ¹² Nú'a ra maça

noya dá u't'ah_u go gue'a bi 'ñutcagui ra Zidada Jesucristo. Hingo bi 'ñutcagui ya ja'i nú'a ra maça noya dí ma, y nixi dá hani de gue'u.

¹³ Nu'ah_u gá patcah_u ma 'm_ui ma'met'o nú'b_u ndá pe'tsta ra jamfri mahyεgui co ya xodyo. Nugui xi ndí ø'tua ndunthi ra nts'o'm_ui nú'u to'o mi camfri Ajuá, ne ndí ne hmaha stá ho gatho.

¹⁴ Nugui hønsegui go ma'na dá tenba yá jamfri ya xodyo de ma'ra ma compa nú'u myá xodyo nehe, ngue'a xi dá ø't'a ra ts'edi pa dá tenba yá nzai ndu ma xitahe ne ndu ma dadahe. ¹⁵ Pe nugui ante ga 'b_ui, Ajuá ya xqui huancagui. Y nu mi zø ra ora de nú'a xqui beni Ajuá, nú'a bi zocagui con gatho rá hñoja'i. ¹⁶ Ajuá ma Dadah_u bi zocagui pa dá camfri bi rá maça T'u. Bi zocagui pa bi za dá zofa nehe nú'u hingyá xodyo. Y pa dá nzote, hingue 'met'o dá anba 'nara ja'i. ¹⁷ Nixi dá ma Jerusale pa stá ña'be 'met'o nú'u ya myá apostol 'met'o de guequi. Nu'a dá ø't'e, dá ma ja ra hai Arabia. Nep_u de guehni dá pengui pa Damasco.

¹⁸ Ha nu mi thogui hñu njeya de dá camfri, nu'bú ha, ja dá ma Jerusale pa duá c'a'tsa ra cu Pedro, y dá 'b_u'beni'a 'net'ocut'a. ¹⁹ Hinto ma'ra ya apostol dá nu de guehni. Hønse ra apostol Cobo nú'a rá cu ra Zidada, go gue'a dá nu'beni'a. ²⁰ Ajuá go gue'a paði gue hingrá nc'uamba nú'a dí op'ah_u.

²¹ 'Mefa dá ma pa ja ra hai Siria, y ja ra hai Cilicia. ²² Y asta ra pa'a himi paçaguitho nuya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo nuni Judea.

²³ Nu'ú hønse xqui 'yøde gue nuguí ma'met'o ndí ø'tua ra nts'o'm_ui ya cu, pe nubyá dí ña de ra jamfri, masque ma'met'o ndí ne hmaha stá huata nuna jamfrina.

²⁴ Hangué nuya cu'u xi bi xøcambeni Ajuá ngue'a bi baði'u gue nugui ya stí camfri ma Zidadah_u ra Jesucristo.

2

Nú'u ma'ra ya apostol bi ncompau ra apostol Pablo

¹ Y mi thogui 'ret'amagoho njeya de dá ma dá c'a'tsa ra cu Pedro nuni Jerusale. Ñep_ubya dá yopa mani ma'na'qui pa dá ña'be ya apostol. Dá mε'be ra cu Berhna, ne dá tsixa ra cu Tito nehe. ² Dá mani ngue'a njab_u bi xicagui Ajuá. Y ja dá ña'beni ya apostol nú'u myá nda de ra nija pa bi baði'u xá hño nú'a ra maça noya dí xipabi nú'u ya ja'i hingyá xodyo. Dá ø't'a njab_u pa himbi 'mεditho ma 'bεfi nú'a stí pefi ne astabya dí pefi. ³ Ha nú'u ya apostol'u bi 'ñena gue hahá xá hño nú'u ya noya dá xipabi'u. Hangué nu'ú bi 'ñena gue hahá xá hño gue hinda mε'tsa ra seña ra cu Tito ngu ø't'a ya xodyo gue pe'tsa ra seña ja yá ndo'yo. Nura cu Tito hingrá xodyo, pe ra me Grecia ha, y hinxa thu'tsua ra seña ja rá

ndo'yo. ⁴ Nú'á himbri japi da me'tsa ra seña, masque 'raya 'ñet'a gamfri mi ne'u gue xa thu'tsua ra seña hmaha'a. Nú'u ya 'ñet'a gamfri mi cat'a ja ra nija y 'na'ño ra mfeni mi beni. Mi ne da badi'u ua ndí tenhe rá ley ra Moise ua hina. Pe ra Zidada Jesucristo ya xqui pøngaguihe de nura ley'a. Pe nu'ú ha, mi tentho ra ndaxjua ley, y bi yat'i ja ra nija ngue'a mi nehma'u xa jacje stá yopa penjhmahe ja ra ndaxjua ley. ⁵ Pe nuje ni ts'u hindá øthe nú'a mi mañ'u. Hindá yopa tenhe ra ndaxjua ley. Y dá øthe njabu pa nú'ahu hingyá xodyohu da za gui sigui gui camfrihu nú'a ra maça noya dá xi'ahu nú'a ma gue ga mpøhøhu ngue'a stá camfrihu ra Zidada Jesu.

⁶ Nú'u ya apostol myá nda de ra nija hinte ma nt'utuante bi 'ñutcagui'u. Pa guequi hinte ja 'bu ya myá apostol'u 'met'o de guequi 'bu hina, ngue'a ja rá thandi Ajuá gatho ya ja'i mahyegui. ⁷ Nuya apostol'u bi badi xá hño gue Ajuá xqui mæncagui ga zofo nú'u hingyá xodyo, ngu ra cu Pedro nehe xqui 'behni da zofo ya xodyo. ⁸ Nu'a ra Zidada bi maxa ra cu Pedro pa bi zofo ya xodyo, go guet'a ra Zidada bi maxcagui nehe pa dá zofo nú'u hingyá xodyo.

⁹ Nuya apostol bi badi gue Ajuá xqui 'raca ra ts'edi pa dá ma dá zofo nú'u hingyá xodyo. Hangué nura cu Cobo ne ra cu Pedro ne ra cu Xuua nú'u ya apostol myá nda de ra nija, bi 'racje yá 'ye pa nugui

ne ra cu Berhna dá mip'yehé con gue'u. Gue'a 'nara nt'udi pa dá ncompahe con gue'u. Dá cohe 'nara cohi gue nugui co ra cu Berhna ga m'be ga zohe nuya ja'i hingyá xodyo, ha nu'ú da ma pa da zofo ya xodyo. ¹⁰ Nú'u ya apostol nsøctho bi xicje gue ga sigui ga beñhe nú'u ya zi cu hyoya. Hangué nugui dí øt'a ra ts'edi pa dí fats'i'u.

Ra apostol Pablo bi zui ra apostol Pedro

¹¹ Ñepu nuje dá penje ma'na'qui pa Antioquia. Y 'mefa ra cu Pedro bi mani bá ntsønte. Hangué ja dá yopa nth'e'beni ma'na'qui con gue'a. Y nuni ja dá tsuini'a ngue'a mi ne da yopa dena ra ndaxjua ley ma'na'qui. ¹² Nurá mudi ha, mi øt'e xá hño, mi ñuni co ya cu hingyá xodyo. Pe 'mefa bi zønni ma'ra ya cu myá xodyo xqui mehna ra cu Cobo. Ha nu mi zønga nuya cu'u, ra cu Pedro bi 'yøt'a ñohmi ne bi mudi bi 'uegue de nú'u ya cu hingyá xodyo pa ya himbi ñuni con gue'u. Bi 'yøt'a njabu ngue'a mi tsu te da ma nú'u ya cu mi tenba yá nzai ya xodyo. ¹³ Ha nu'u ma'ra ya cu nú'u myá xodyo bi 'yøt'a ñohmi mahyegui co ra cu Pedro, hangué asta ra cu Berhna bi cadi'u pa bi ñohmi ne'a. ¹⁴ Pe nu ndá handi gue nu'ú bi 'yøt'a ñohmi ne himbi dena xá hño rá noya Ajuá, dá xipabi ra cu Pedro ja yá thandi gatho ya cu, ne dá embi: "Nu'í grá xodyo, pe ya gá camfri

ra Zidada Jesu y ya hingui tēnhmahā ra ndaxjua ley. Nu'bu' hānjanja guí nehma gue da dēna ra ndaxjua ley nú'ū ya cu hingyá xodyo?"

Ya xodyo ne gatho ngu ma'ra ma da mpøhø nú'bu da gamfri ra Zidada Jesu

¹⁵ Nugaguiui dyá xodyoui desde dá 'būhū. Nu ma'met'o nzantho ndí øt'ui nú'ā mąnga ra ndaxjua ley, ne hindá njaiu ngu nú'ū hingyá xodyo hindi dēna ra ndaxjua ley, nú'ū enga ya xodyo gue nu'ū ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i'ū. ¹⁶ Pe rá ngats'i dá padiui gue nu'ā tó'o da gamfri ra Zidada Jesucristo ya hingui tu ra ts'oqui, hingue ngue'ā da 'yøt'a ngu nú'ā mąnga ra ndaxjua ley. Hanguē nugaguiui stá camfriui ra Zidada Jesucristo ne ya hinte dí tuui, ngue'ā dí camfriui ra Zidada Jesu, hingue ngue'ā dá øt'ui ngu nú'ā mąnga ra ndaxjua ley. Ra Maça T'ofona gue ni 'na hinda za to da t'embi gue ya hingui tu ra ts'oqui masque da 'yøt'a gatho nú'ā mąnga ra ndaxjua ley.

¹⁷ Nugaguiui stá camfriui ra Zidada Jesu ne ya hinte dí tuui. Nubyá dí njaiu ngu nú'ū hingyá xodyo ngue'ā ya hindrí dēnui ra ndaxjua ley. Hanguē ya xodyo engaguiui gue dyá 'yøt'ats'oqui gá ja'i'ui. Nu'bu' hā gue ri 'bēpcaui ra Zidada Jesu ga øt'ui ya ts'oqui ngue'ā ya hindrí dēnui ra ndaxjua ley? ¡Hina, hingui tsa! ¹⁸ Pe 'bū ga yopa tēnui

nú'ā ra ndaxjua ley ya stá tsohuibū, nu'bu' hā, ga yopa tuxui ra ts'oqui ma'na'qui. ¹⁹ Ma'met'o nugui ndí 'būi ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe ra ndaxjua ley himbi za bi pøhøgui. Hanguē nubyá ya dá 'uegue de gue'ā, y nubyá dí pēpabi Ajuā. ²⁰ Nu mri pont'a ra Zidada Jesu, ja ra uēnda nequi ja bri pontcaguini nehe. Hanguē ya hindí 'būi de ma paha schē. Nubyá go ra Zidada Jesu 'būi ja ma coraso. Y ya dí 'būi po ra jamfri nú'ā dí pē'tsuabi rá T'ū Ajuā nú'ā to'o bi maçagui ne bi unga rá te por guecagui. ²¹ Nugui hinstá utsabi rá dąnga hmāte Ajuā. Nu'ā po rá dąnga hmāte bá pēhna rá T'ū pa bi du ne pa njabū bi pøhøguihū. Pe nu'bu stá mpøhø hmāhahū ngue'ā dá tēnhmahū ra ndaxjua ley, nu'bu' hinte dri muui hmāhā rá du ra Zidada Jesu.

3

Ra ndaxjua ley y ra jamfri

¹ ¡Xi gyá 'bēmfenihū nú'āhū gyá me Galaciahū! ¡Hanja xcá hophū to'o xa 'yū't'a'ihū pa guí ne gui 'ueguehū de nú'ā majuāni ne gui tēnhū ra ndaxjua ley! Y nu'āhū ya xa t'ut't'āhū xá hño pa te bi du ra Zidada Jesucristo nú'ā bri pont'i. ² Dí ne gui xicaguihū: ¿Ha gue gá hāñhū ra Maça Ndāhi ngue'ā gá øthū nú'ā mąnga ra ndaxjua ley? Hina. Nura Maça Ndāhi gá hāñhū ngue'ā gá camfrihū ra maça noya nú'ā gá ødehū. ³ ¿Hanja xcá 'bē ri mfenihū?

Nu'ahú ya xcá cuthu ja rá 'ñu Ajuá po rá ts'edi ra Măca Nđahi. Nde nu'bú, ħha gue guíbeñhu da za gui nehū nura 'ñu'a co ri ts'edisĥu? ⁴ ħHa gue da njabutho gatho nú'a xcá thoguihu? ħHina, ngue'a nugui dí camfri gue hinda njabutho! ⁵ Ajuá ri 'ra'ahu ra Măca Nđahi, ne xi u't'a'ihu ndunthi ya nt'udi. ħHa gue øt'a njabu ngue'a guí øthu ra ts'edi pa gui 'yøthmahu nú'a mąnga ra ndaxjua ley? Hina. Nu'á øt'a njabu ngue'a guí camfrihu ra măca noya nú'a gá ødehu.

⁶ Ndu ra Abrá nehe bi gamfri Ajuá. Hangue por gue'a Ajuá bi ma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu. ⁷ Hangue pahū gue nu'u tó'o pe'tsa ra jamfri go gue'u hinte ma ts'oqui tu, y go gue'u yá batsi ndu ra Abrá ngue'a camfri ngu mi camfri'a. ⁸ Maya'bū Ajuá xqui beni gue hingue hønse nuje dyá xodyohe ya hinte ma ts'oqui ga tuxhe, pe nú'ahu nehe hingyá xodyohū, 'bū gui camfrihu ngu mi camfri nehe ra Abrá, nu'bú ne'ahu ya hinte ma ts'oqui gui tuxhu. Hangue de maya'bū Ajuá bi xipa ra Abrá ra măca noya ne bi 'ñembi: "Po rá ngue'i ma ga japi gatho ya ja'i 'bū ja rá ngu ni ra ximhai." Njabu mąnga ra Măca T'ofu. ⁹ Hangue nu'u tó'o pe'tsa ra jamfri go gue'u njapi mahyegui co ra Abrá nú'a to'o bi me'tsa ra jamfri.

¹⁰ Pe nu'u tó'o hu yá mui gue ma da mpøhø ngue'a øt'a

nú'a mąnga ra ndaxjua ley, nu'ú hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuá, ngue'a hingui 'bū ni 'na nú'a to'o tsa da 'yøt'a gatho nú'a mąnga ra ndaxjua ley. Y ra Măca T'ofu enga njaua: "Nu'a tó'o hingui øt'a gatho nú'a xa t'ofu ja ra ley, hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuá." ¹¹ Nehe dí padihu gue nu'u tó'o ri đena ra ndaxjua ley, Ajuá hinda 'ñembi gue ya hinte ma ts'oqui tu, ngue'a nu'ú hingui pe'tsa ra jamfri. Y ra Măca T'ofu ena gue nu'a tó'o pe'tsa ra jamfri, ya hinte ma ts'oqui tu, y nu'á pe'tsa 'nara 'ra'yo te. ¹² Pe nu'a tó'o ri đena ra ndaxjua ley hingui pe'tsa ra jamfri. Nú'á mahyoni da 'yøt'e hmaha gatho nú'a mąnga ra ndaxjua ley pa da za da me'tsa hmaha ra te pa nzantho, ngue'a ra Măca T'ofu enga njaua: "Nu'a tó'o da 'yøt'a gatho ngu nú'a mąnga ra ley, go gue'a da zudi ra te ngue'a xa 'yøt'e gatho ngu ri manda."

¹³ Pe ma Zidadahu ra Jesu-cristo go gue'a bi ñangaguihu de rá cue Ajuá nú'a mąnga ra ndaxjua ley gue da zudi nú'a to'o hingui øt'e gatho nú'a xa t'ofu ja nura ley'a. Bi ñangaguihu de rá cue Ajuá ngue'a go guese'a bi zudi rá cue Ajuá nú'a mri 'ñepcahmahū go xa zycju. Nu'á bi zudi rá cue Ajuá nu mi du ja ra pont'i, ngue'a ja ra Măca T'ofu xa t'ofu njaua ne ena: "Nu'a tó'o da du ja 'nara za, go gue'a ya bi zudi rá cue Ajuá." ¹⁴ Ra Zidada Jesucristo

bi du pa bi ñangaguih_u de rá cuε Ajuá. Bi njab_u pa hingue h_onse núje dyá xodyohe bi za dá hañhe ra japi nú'a xqui hñá'tuabi ra Abrá. Nehe nú'ah_u hingyá xodyoh_u bi za gá hañh_u nú'a ra japi'a. Nehe bi za dá hañh_u ra Maça Ndañi nú'a xqui hñá'tuabi nú'u to'o da gamfri ra Zidada Jesu.

Ra ndaxjua ley y rá hñá'ti Ajuá

¹⁵ Zi cuh_u, nubyá nurá cohi Ajuá bi gohui ra Abrá ma ga h_εcuabih_u ngu rá cohi 'nara ja'i. 'B_u 'nara ja'i xa 'y_ot'a 'nara cohi ne ya bi t'ot'e ngu nú'a ra cohi bi nja, nu'bú nura cohi'a ni ts'u hingui tsa to da huati nixi da pati, masque nura cohi'a go bi 'y_ot'a 'nara ja'i. ¹⁶ Nde nubyá, Ajuá bi gohui 'nara cohi ndu ra Abrá co rá 'roho, y bi ñá'tuabi 'nara hñá'ti. Ajuá himbi 'ñemba ra Abrá: “Nú'u ri 'roho”, y nixi bi ma de gatho yá 'beto yá mbong'beto ra Abrá. Nu Ajuá bi ma de 'nada rá 'roho ra Abrá, hangue bi 'ñena: “Nuri 'roho.” Y nubyá dí pah_u gue nura 'roho'a go gue'a ra Zidada Jesucristo. ¹⁷ Nubyá ma ga xi'a'ih_u xá hño te rí b_onga nú'a dá ma de rá cohi 'nara ja'i. Ajuá bi gohui 'nara cohi ra Abrá nú'a mi e da cumpli ra Zidada Jesucristo. Y de mi gohi ra cohi bi thogui goho nthebe ne 'natema'ret'a njeya, ñep_u ja bi thoca ra ndaxjua ley. Hangue nura ndaxjua ley hingui tsa da huata nura cohi'a pa go da

njabutho nú'a ra hñá'ti xqui ñá'ti Ajuá. ¹⁸ Pe nu'b_u nú'u ya japi xqui ñá'ti Ajuá go di ehe hmahá de ja ra ndaxjua ley, nu'bú nuya japi'u ya hindi ehe de ja ra hñá'ti. Pe ra Abrá bi hñanga ra japi ngue'a njab_u xqui ñá'tuabi Ajuá, hingue bi hñanga ra japi ngue'a bi 'y_ot'a nú'a manga ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'bú ¿pa te bi t'unga ra ley? Ra ley bi t'uni pa bi za dá padih_u nda'a gue'a ra ts'oqui. Nú'a ra ley'a bi muui asta nú'a ra pa bi z_oh_o ma Zidadah_u ra Jesucristo nú'a ra 'roho to'o xqui t'umba nú'a ra hñá'ti xqui ñágui Ajuá. Nura ndaxjua ley bi t'uni njaua: Ajuá bá p_ehna yá εn_ε pa bi umba ra ley ra Moise. Ha nura Moise go gue'a bi hñanga ra ley, ñep_u bi umba ya ja'i. ²⁰ Pe nura cohi himbi t'uni ngu bi t'unga ra ley. Nura cohi go Ajuá s_eh_ε bi hyoqui co ra Abrá ne bi xipse de ra hñá'ti. Hinto bi 'mande de gue'u ngue'a go guesε Ajuá bi 'y_ot'e, y nu'a 'natho.

Nú'a bi 'y_ot'a ra ndaxjua ley

²¹ Nu'bú, ¿ha gue nura ley ri ncontraui nurá hñá'ti Ajuá bi ñá'tua ra Abrá? Hina, hingui tsa. Nura ndaxjua ley himbi t'uni pa da 'racj_u ra te ma'ra'yo. Nu'b_u xa t'uni hmahá 'nara ley nú'a xa zahmá xa 'racj_u ra 'ra'yo te, nu'bú xa zahmá gue ya hinte gra tuhmah_u ngue'a ndí d_enh_u nura ley'a. ²² Pe nura ndaxjua ley hindi p_oh_o ya

ja'i. Nu'á ena gue gatho ya ja'i pɛ'tsi te da duxa yá ts'oqui. Bi mǎnga njabũ ra ndaxjua ley pa bi za dá hañhũ nú'a ra japi bi ñagui Ajuá ngue'a dí camfrihũ ra Zidada Jesu, hingue ngue'a dá ɔthũ nú'a mǎnga ra ndaxjua ley.

²³ Pe ante da zø ra Zidada Jesu pa dá camfrihũ'a, nujú ndí 'bũhũ ja rá hmanda ra ndaxjua ley, y ja dá 'bũhũni asta mi zøhø ra Zidada Jesu nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da ñehe. ²⁴ Hangue nura ndaxjua ley bi nja ngu 'nara 'bemũ bi sujũ hmaha asta ra pa bi zøhø ra Zidada Jesucristo. Bi sujũ ra ley pa 'mɛfa bi za dá camfrihũ ra Zidada Jesu, y hangue nubyá ya hinte dí tuhũ. ²⁵ Ha núbya mi zøhø ra Zidada Jesu, ya hingo bi sujũ ra ley.

²⁶ Nubyá gathoguihũ ya yá batsiguihũ Ajuá ngue'a dí camfrihũ ra Zidada Jesucristo. ²⁷ Nujú stá nxistehehũ ngue'a dí camfrihũ ra Zidada Jesu, y nubyá ya dí 'bũhũ ngu gra 'mũi'a. ²⁸ Nubyá ya hingui thahni to'o ra xodyo, to'o hingrá xodyo, to'o ra 'bego, to'o hingrá 'bego, nixi to'o ra 'ñhø, nixi to'o ra 'bɛhñã, ngue'a gathoguihũ ya dí 'nathohũ ngue'a dí camfrihũ ra Zidada Jesucristo. ²⁹ Nujú dí 'nathohũ co ra Zidada Jesucristo, hangue necjũ dyá 'rohohũ de ra Abrá, y go ma metihũ nehe nú'a ra japi bi ña'ti Ajuá.

4

¹ Nubyá ma ga nhyɛcuahũ

ngu 'nara batsi nú'a bi ts'ocuabi rá tsogui. Nu'á masque go rá mɛti gatho nú'a bi ts'ocuabi, 'bũ hingui tsøsta yá jeya pa da manda sɛɛ rá tsogui, nú'á ja ra uenda ngu 'nara 'bego ngue'a hindi manda sɛɛ. ² Nura batsi'a 'bũi ja yá hmanda nú'ũ to'o su'a ne nú'ũ to'o supabi nú'a bi ts'ocuabi. Nu'á ma da manda asta da zøxa yá jeya nura batsi'a ngu nú'a bi mǎnga rá dada ra batsi. ³ Necjũ nehe, ante da zøhø ra Zidada Jesu ndí njahũ ngu nú'a ra batsi himi tsøsta yá jeya, ja ra uenda ndyá 'bego hũ ndí pɛphũ yá 'bɛfi ya ndaxjua jamfri de ra ximhai. ⁴ Pe 'mɛfa bi zø ra pa de nú'a xqui beni Ajuá. Ñɛpũ nu'á bá pɛhna rá T'ũ pa bi 'ñe bi mbatsi ja 'nara 'bɛhñã ne bi 'mũi. Nehe bi 'ñe bi 'mũi ja rá hmanda rá ley ra Moise. ⁵ Bi 'ñe bi 'mũi ja rá hmanda rá ley ra Moise pa bi za bi zigaguihũ de rá hmanda nura ley'a pa njabũ ya hinga 'mɛgo hũ ja nura ley'a. Bi 'ñe bi mbatsiua ja ra ximhai pa njabũ Ajuá bi za bi jabatsiguihũ.

⁶ Y nubyá nujú ya dyá batsihũ de Ajuá y nu'á go gue'a ma Dadahũ. Y ya stá hañhũ ra Maça Nðahi nú'a bá pɛncahũ Ajuá pa bi 'mũi ja ma corasohũ. Hangue nubyá co rá ts'edi ra Maça Nðahi dí emfũ Ajuá: "¡Nu'i go gue'i ma zi Dada'ihe!" ⁷ Hangue nujú ya hindí njahũ ngu 'nara 'bego hingui t'umba ra tsogui. Ya dyá batsihũ de Ajuá y go

ma metih_u nú'a ra tsogui bi ñagui Ajuá. Nu'á go gue'a bi 'racj_u nú'a ra tsogui'a ngue'a dí camfrih_u ra Zidada Jesucristo.

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofu pa hinto da yopa 'mego ja yá hmanda ya ndaxjua jamfri

⁸ Nu'ah_u ma'met'o xi majuani hingüi pah_u Ajuá. Ngui peph_u nú'u hingo gue'u Ajuá majuani. ⁹ Pe nubyá h_a, ya gá pah_u Ajuá. Nú'á go gue'a 'met'o bi ba'ah_u ne bi zohnah_u pa gá pah'u'a. Nu'bú ¿hanja guí ne gui yopa penj_u ja yá ndaxjua jamfri ra ximhai nú'u hingui pe'tsa ra ts'edi pa da pøhøguih_u ne hinte ri muui? ¿Hanja guí ne gui yopa 'megoh_u de nuya jamfri'u? ¹⁰ Nu'ah_u xi grí jama-suh_u ya pa, ya zana, ya jeya, ne guí øth_u ma'ra ya ngo pa guí eñh_u gue njab_u da za guí mpøhøh_u. ¹¹ Nugui dí tsu da njab_utho nura 'befi stá pefi con gue'ah_u.

¹² Zi cuh_u dí bante'ih_u gue gui 'uegueh_u de ra ndaxjua ley ngu stá njaga. Ngue'a nugui stá tsop_u ra ndaxjua ley pa stá nja ngu ngui njah_u hingüi tenh_uma_u ra ndaxjua ley. Nu ndá zo'ah_u de rá noya Ajuá, nu'ah_u xi gá numahñoguih_u. ¹³ Nu'ah_u guí pah_u gue rá mudi dá zo'ah_u de ra maça noya ngue'a ndrí hñeni, hangue rá ngue'a dá 'bup_u pa dá zo'ah_u. ¹⁴ Hingá utsaguih_u nixi gá cuj_u masque numa hñeni mi xuhña'ih_u. Gá 'racj_u

ntsaya h_a, ja ra uenda 'nará enxε Ajuá xqui zøhø. Ne ngui øth_u ra uenda gue go gá umf_u ntsaya ra Zidada Jesucristo. ¹⁵ ¿Hab_u bi ma nú'a ra hmäte ngui pεscah_u? Nugui drí damajuani gue xi ngui macaguih_u asta nu'b_u xa za hmah_a pøde xcá haih_u hmah_a ri dah_u pa xcá 'racjhma_u. ¹⁶ Nu'bú ¿te bi ja? ¿Hanja grí utsaguih_ubya? ¿Ha gue grí utsaguih_ubya ngue'a dá xi'a'ih_u nú'a majuani?

¹⁷ 'Yob_u 'ra to'o rí dagui rí du por gue'ah_u, pe hingue pa ri hñoh_u. Nu'a ne'u, ne gue da 'uec'a'ih_u de guecje, pa njab_u go gui tenh_u'u. ¹⁸ Nzantho xá hño to'o da nu por gue'ah_u pe nú'b_u da nu pa ri hñoh_u. Nugui xi grá tagui grá tu por gue'ah_u, masque ya hindí 'bui con gue'ah_u. ¹⁹ Ma zi cu'ih_u, ja ra uenda ma b_utsi'ih_u ngue'a dá zo'ah_u de rá noya Ajuá. Nurá mudi ndá zo'ah_u xi dá sufri, ja ra uenda dá tho ya ugui ngu nja 'nara 'behña thogui yá ugui. Dá thogui njab_u pa bi za gá 'buh_u ma'ra'yo. Y nubyá xi yopa tu ma mui ma'na'qui ngue'a dí ne xi gui camfrih_u xá hño ra Zidada Jesucristo con gatho ri mah_u. ²⁰ ¿Hindí pa_udi te ga ø'te con gue'ah_u, hangue ga ne hmah_a gue núbya 'bestho ga 'bui con gue'ah_u pa ga zo'ah_u ngu nú'a guí hoñh_u!

Ra Sara ne ra Agar ri nhyecuabi nú'u yoho ya cohi

²¹ Nú'ah_u guí ne gui tenh_u ra ndaxjua ley, xicj_u: ¿ha gue hingui pah_u nú'a mangan

ra Ndaxjua T'ofu? ²² Ja ra Ndaxjua T'ofu mąnga njaua: Ra Abrá bi m'e'tsa yoho yá t'u. 'Na mrá t'u rá 'bego ra Abrá, ha nu'a ma'na mrá t'u nurá 'behñá'a, y nura 'behñá'a himrá 'bego. ²³ Nurá bątsi ra 'bego bi 'mái ngu xi rá 'búi gatho ma'ra ya bątsi, hingue bi 'mái dega hñá'ti. Pe nurá bątsi nú'a himrá 'bego bi 'mái dega hñá'ti. ²⁴ Nuya yoho ya nana ga hycuahą ngu nú'u yoho ya cohi bi 'yot'a Ajua co ya ja'i. Nú'a ra 'behñá mrá thuhu ra Agar go gue'a mrá 'bego. Nú'a gue'a ri nhyecuaui nú'a ra cohi de rá ley ra Moise bi gohi Ajua co ya xodyo nuni ja ra t'ohø Sinai. Y nu'u tó'o ri dena nú'a ra cohi'a go gue'u 'mego ja rá hmanda ra ndaxjua ley ngu bi 'mego nehe ra Agar co rá bątsi ja rá hmanda ra Abrá. ²⁵ Ra Agar gue'a 'nara nt'udi de ra t'ohø Sinai nuni Arabia. Nehe go gue'a 'nara nt'udi de ra Jerusale mapaya nuni habu yá hai ya xodyo, ngue'a nuya xodyo ri dena nura cohi de ra ndaxjua ley nú'a bi hoca Ajua ja ra t'ohø Sinai, y go gue'u bi 'mego ja rá hmanda nú'a ra ley'a. ²⁶ Pe ra Sara nú'a ra 'behñá himrá 'bego go gue'a 'nara nt'udi de nú'a ra Jerusale bí ja nuni maña mahets'i. Y gatho núju dí camfrihu go dyá menguhą de guehni. Hangué hindyá 'begohą ja rá hmanda ra ndaxjua ley. ²⁷ Nu ja ra Mąca T'ofu bi mąnga njaua maya'bu de ra Sara ne ra Agar, ne ena:

Johya nú'i hinxcá nda'thi, nixi hinxa 'mą ri bątsi; mafi co ra johya ne con gatho ri mái, nú'i hinxcá thogui ya uguí ngu thogui nú'u to'o 'bą yá bątsi.

Ngue'a nú'i hinguí 'bąhui ri dame bya, pe ñá'tsi ma'na ma guí p'e'tsa ri bątsi

que nú'a to'o 'bąhui ri dame bya.

²⁸ Hangué núju zi cuhu go guécju yá bątsiguihu Ajua ngue'a njabu bi ñagui'a, ngu ra Isaac nehe bi 'mái ngue'a njabu xqui ñagui Ajua. ²⁹ Ra Ismae bi 'mái ngu xi 'búi gatho ya bątsi, y nu'a xi bi ątsa ra Isaac nú'a bi 'mái dega hñá'ti. Nepya mapaya njabu. Núju stá yopa 'bąhu ma'ra'yo co rá ts'edi ra Mąca Nda'hi, jacju hma'ha nú'u to'o ri dena ra ndaxjua ley pa necju hma'ha ga t'ehą ra ndaxjua ley ngu t'eni'u. ³⁰ Pe ąte mąnga ra Mąca T'ofu? Ra Abrá bi sipi gue da guui rá 'bego co rá bątsi, ngue'a nurá t'u ra 'bego himbi za bi ts'ocua ra tsogui. Nurá t'u ra Sara nú'a himrá 'bego, nu'a ha, go bi ts'ocua ra tsogui. ³¹ Hangué zi cuhu, dí njahu ngu rá bątsi nú'a himrá 'bego, hindí njahu ngu rá bątsi nú'a mrá 'bego.

5

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofu pa hinto da yopa menga ja ra ndaxjua ley

1 Ra Zidada Jesucristo go gue'a bi pøngaguih_u de ra ndaxjua ley pa ya hinga 'b_uh_u ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a. Hangué ma ga zedih_u pa hinga yopa 'mεgoh_u ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a.

2 'Yøh_u, núgui drá Pablo dí xi'ah_u gue nu'b_u da thu'ts'a'ih_u ra seña, nu'bú ya hinda za te gui hañh_u de ra Zidada Jesucristo. 3 Hangué osta ma da thu'ts'a'ih_u ra seña, ngue'a nu'b_u da thu'ts'a'ih_u pε'tsi te gui 'yøth_u nehe gatho ma'ra ya hmanda nú'ü m_unga ja ra ndaxjua ley. Guehna dí yopa xi'a'ih_u. 4 'B_u guí beñh_u gue hingui ma gui tuh_u ra ts'oqui ja rá thandi Ajuá ngue'a grí dēnh_u ra ndaxjua ley, nu'bú ya xcá 'uegueh_u de ra Zidada Jesucristo, ne ya xcá 'uegueh_u de ra mpøhø nú'a bi 'racaguih_u Ajuá po rá d_unga hm_ute pescaguih_u. 5 Pe hinga ma ga mpøhøh_u ngue'a drí dēnh_u ra ndaxjua ley. Hina. Nujú dí tø'mh_u gue hinte ma ga tuh_u ja rá thandi Ajuá ngue'a dí camfrih_u ra Zidada Jesu ne ngue'a ra Maça Ndañi 'b_ui ja ma corasoh_u. 6 Núju dí camfrih_u ra Zidada Jesucristo, hinte ri muui 'b_u xa thuscaguih_u ra seña o hina. Numa jamfrih_u ri hnequi ja ma 'm_uih_u po nuya hoga 'bεfi dí øth_u dega hm_ute, nu'á ha, go gue'a ri muui.

7 Nu'ah_u nguí camfrih_u hmaha xá hño. Nu'bú çhanja guí hoph_u to'o da 'y_ut'ah_u pa guí ne gui 'uegueh_u de rá

maça noya ra Zidada Jesu ñep_u gui tēnh_u ra ndaxjua ley? 8 Ajuá bi zohnah_u pa xcá camfrih_u, y hingo gue'a bi 'y_ut'ah_u pa guí ne gui 'uegueh_u de ra maça noya ñep_u gui tēnh_u ra ndaxjua ley. 9 Nú'ü to'o _ut'ah_u, gue'ü nja ngu ra ixcaj_uni, ngue'a "co 'na zi t_ui ra ixcaj_uni da japi da ixca gatho ra j_uni". 10 Pe nuguí dí camfri gue nu'ah_u, co rá mfats'i ra Zidada, hingui ma gui camfrih_u ma'nañio de nú'a stáxi'ah_u. Y nu'ü tó'o ri ts'oc'a ri mfenih_u ma da duxa ra ts'oqui, dá ngu'a dá ngu ra ja'i.

11 Zi cuh_u, nu'b_u nuguí gra udi thoho hmaha nú'a ra seña øt'a ya xodyo, nu'bú hindri _utsagui hmaha'ü. Pe nu'ü xi ri _utsagui ngue'a dí ma gue ga mpøhøh_u nsøctho ngue'a dí camfrih_u gue ra Zidada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguih_u. 12 ¡Nugui xi dí nehma da 'uegue de gue'ah_u nú'ü to'o ri ts'oc'a ri mfenih_u!

13 Zi cuh_u, nujú xa zoncah_u Ajuá pa ya hinga 'mεgoh_u ja ra ndaxjua ley. Pe hingue ngue'a hindí 'mεgoh_u ja ra ndaxjua ley ma ga øth_u nú'a go ga neh_u. Hina. Nu'a ga øth_u ha, ga mádi h_u 'na ngu ma'na, ne ga mfaxh_u 'na ngu ma'na. 14 Da za ga cumplih_u gatho nú'a m_unga ra ndaxjua ley 'b_u ga øth_u nuna hmandana, ena: "Mádi ri miqu'eiuí ne su ngu grí nsu sehe." 15 Pe nu'b_u drí 'ñ_utsah_u ne drí ntunh_u 'na ngu ma'na, nu'á ha, ma ga nhuatih_u 'na

ngu ma'na.

Yá 'befi nú'a to'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, y yá 'befi nú'a to'o ø'tua rá paha ra M̄aca Ndahi

¹⁶ Dí xi'ah_u gue ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra M̄aca Ndahi. Ha nu'b_u ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra M̄aca Ndahi, hinga ma ga umbabih_u rá paha ma ndo'yoh_u. ¹⁷ Ngue'a nurá paha ma ndo'yoh_u ri ncontraui rá paha ra M̄aca Ndahi, y nurá paha ra M̄aca Ndahi ri ncontraui rá paha ma ndo'yoh_u. Nuri yohoya ri ntuhni ja ma mfenih_u, hangue rá ngue'a hingu tsa ga øth_u nú'a dí beñh_u ga øth_u. ¹⁸ Pe nu'b_u dí 'b_uh_u ja rá hmanda ra M̄aca Ndahi, ya hingo dí 'b_uh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, faditho nuya ts'o'befi øt'e: ra zinga medinthati, xi ra 'ñe'behñá, øt'a ra nts'udi, ne øt'a gatho nú'a go da ne. ²⁰ Nura ja'i'a xocambeni ya c'oi ne camfri ra nt'ete, ra 'yatsate ne ra 'yøt'atuhni, nzantho ne go da nsehε, ra cue, ra nehmya, ri ho to da ntsanoyau, ra 'y_u'tate ne 'ueca ya ja'i. ²¹ Ri hyøca ya t'øt'e, ra hyote, ra tixfani, ne øt'a ya ts'ot'øt'e ora ri ti, ne øt'a ma'ra ya ts'ot'øt'e nguyatho. Dí xi'ah_u ma'na'qui ngu ya stá xi'ah_u gue nu'x tó'o xi ri ho da 'yøt'a nuya t'øt'eya, hinda za da 'm_u nuni mahets'i hab_u bí manda Ajua.

²² Pe nu'b_u ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra M̄aca Ndahi,

nu'bú ga pe'tsh_u ra hmäte, ra johya, ra hoga'mui, ra nts'etuate, ra t'equ'ei, ra hoga paha, ra jamfri, ²³ ra hñoja'i, ra ntsuni. Guehya gatho ri 'racj_u ra M̄aca Ndahi. Y nura ley hingu xicj_u gue hinga øth_u nuya t'øt'eya. ²⁴ Núj_u ya stá camfrih_u ra Zidada Jesucristo, ya hindí umf_u rá paha ma ndo'yoh_u ngue'a ya stá pont'ih_u ma ndo'yoh_u, y nubyá ya stá tsohub_u ya ts'omfeni ndí pe'tsh_u. ²⁵ Nubyá nura M̄aca Ndahi go gue'a 'b_ui ja ma corasoh_u. Hangue ma ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u'a.

²⁶ Hinga ma ga 'ñets'ih_u, y nixi ga nxasteh_u 'na ngu ma'na, y nixi ga hyøcuah_u nú'a pe'tsa ma'ra ma cuh_u.

6

Ga mfaxh_u 'na ngu ma'na

¹ Zi cuh_u, nu'b_u 'nara cu sta damfri da 'yøt'a 'nara ts'oqui, núj_u dí 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra M̄aca Ndahi, ma ga zofoh_u nura cu'a co ra hmäte pa da yopa mengui. Ga jamasuh_u de guecseh_u nehe, pa hinga øth_u 'nara ts'oqui nehe. ² Ma ga mfaxh_u 'na ngu ma'na ga hñacua 'bats'ih_u, pa njab_u ga øth_u nú'a ri mandaguih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo gue ga mádi_u 'na ngu ma'na.

³ Pe nu'b_u 'nara cu ri 'ñets'i gue xi ma'na ra dangui que ma'ra, nura cu'a ri hñat'a sehε, ne hinga majuani ra dangui ngu beñ'a. ⁴ Hangue cada 'na de guecj_u ga hanth_u xá hño nú'a dí pefih_u. Nu'bú

hã, da za ga johyahũ de nú'a gra 'bũhũ, hingue ga 'ñets'ihũ ga eñhũ gue ma'na dí 'bũhũ xá hño que ma'ra. ⁵ Ngue'a cada 'na ri hñãse rá 'bats'i, ne ma da dadise.

⁶ Nu'a tó'o t'utuabi rá noya Ajuã, mahyoni da umba 'nara hoga mfats'i nú'a to'o utuate.

⁷ Hinda ma da hyacjũ ma mfenihũ. Ajuã hingui tsa to dí 'ñeni. Gatho nú'a ga pothũ, gue'a ma ga xofohũ.

⁸ Nu'bũ nújũ ga umfũ rá paha ma ndo'yohũ ne ga øthũ ya ts'oqui, nu'bú ga xofohũ ra du pa nzantho. Pe nu'bũ ga ø'tuahũ rá paha ra Maça Ndahi ne ga øthũ ra hñojã'i, nu'bú ga xofohũ ra te pa nzantho. ⁹ Hangué hinga tsayahũ ga øthũ ra hñojã'i, ngue'a ma da zø ra pa ga hanga ma sofohũ, nú'bũ hinxã zabiguihũ. ¹⁰ Hangué núbya ja ma ts'edihũ, gatho ya ja'i ga ø'tuabihũ ra hño, ma'na nuya gamfri.

'Nara ñã'tsa ts'ofó ne ra nzenjua pa ya cu

¹¹ Hyanthũ hangu yá ndãngui ya letra dí op'ahũbya co ma 'ye she.

¹² Nú'ũ to'o ri manda da thu'ts'ahũ ra seña, go gue'ũ ne da pønga yá hmi co ya xodyo. Nu'ú da nehma gue da thu'ts'ahũ ra seña pa njabũ hinda t'ũtsa'ũ. Ngue'a 'bũ da mañ'ũ gue ga mpøhøhũ nsøctho 'bũ ga camfrihũ gue ra Zidada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguihũ, nu'bú da t'ũtsa'ũ. ¹³ Pe nixi gue'ũ,

masque thu'tsua ra seña ja yá ndo'yo, pe hingui øt'a gatho nú'ũ ma'ra ya hmanda mãnga ja ra ndãxjua ley. Pe nu'ú da nehma gue ne'ahũ da thu'ts'a'ihũ ra seña pa njabũ da johya'ũ ngue'a ya gui 'yøthũ ngu øt'ũ. ¹⁴ Pe nugui ga johya nsøctho ngue'a ma Zidadahũ ra Jesucristo bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguihũ, hingue ga johya de ma'ra ya t'øt'e. Nu mi du'a ja ra pont'i, ja ra uenda nequi dá tuga, y nubyá ya stá tsopũ gatho ya t'øt'e de ra ximhai, y pa guequibya ya hinte ri muui nuya t'øt'e'ũ. ¹⁵ Nújũ dí camfrihũ ra Zidada Jesucristo, hinte ri muui 'bũ xa thuscaguihũ ra seña o hina. Numa 'ra'yo 'mũihũbya hã, go gue'a ri muui. ¹⁶ Y nú'ahũ guí camfrihũ nehe ngu núna dí ma, Ajuã da hñup'a ri mũihũ ne da mε'ts'ahũ ra huecate. Y nújũ dí camfrihũ go guecjũ majuani rá hniniguihũ Ajuã.

¹⁷ Pa rí 'ñepũ hindí ne to da tsøtca ma mũi, ngue'a nugui dí hã ja ma ndo'yo ya seña de ya mfei bi t'aqui ngue'a dí pɛpabi ra Zidada Jesu.

¹⁸ Ma Zidadahũ ra Jesucristo da max'a'ihũ, zi cuhũ. Njabũ gue'a.

RA EFESIO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME EFESO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Efeso

1 Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Dí op'ah_u nú'ah_u zi cuh_u guí 'buh_u Efeso guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne yá meti'h_u Ajuá. 2 Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'ah_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñentho.

Ajuá xa japi nú'u to'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo

3 Ga xøcambenih_u Ajuá ma Dadah_u nú'a to rá Dada nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a nu'á xa 'racj_u gatho nú'u ya japi ja pa guecj_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ja ra uenda ya dí 'buh_u con gue'a nuni mahets'i. 4 Ante da hyoca nuna ra ximhai, nu'á ya xqui huancah_u pa ga 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, pa njab_u strá nt'axiguih_u ne hingra pe'tsh_u ni 'nara ts'oqui ja rá thandi'a. 5 Ante da hyoca ra ximhai, nu'á ya xqui hñuxcah_u po rá danga hmáte pa bi jabatsiguih_u'a. Hangué bá penna ma zi Hmuh_u ra

Jesucristo pa bi njab_u ngu nú'a xqui hñuxcah_u. Gue'a rá paha'a, hangue bi beni njab_u da 'yøt'e. 6 Nú'á po rá hñoja'i bá pencah_u rá hmáca T'u pa bi jabatsiguih_u, pa njab_u nuj_u xi ga e'tsuahe rá nsu po nú'a ra hñoja'i pescaguih_u. 7 Ngue'a po rá hñoja'i bá penna rá hmáca T'u pa bi manga rá ji ja ra pont'i, y njab_u bi gutca ma thaih_u'a, ne bi pungahe gatho ma ts'oquih_u ngue'a ya dí 'nathoh_u con gue'a. 8 Nehe ngue'a ra dangui rá hñoja'i pa guecaguih_u hangue bi 'racj_u ndunthi ra mfeni ne ra mfadi, 9 pa bi za dá pah_u nú'a himi fadi ma'met'o nú'a xqui beni da 'yøt'e'a de rá paha sehe. Y go bi hñuxa ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa go da 'yøt'e gatho ngu nú'a xqui beni maya'bu. 10 Nú'á go gue'a ma da nda de gatho nú'u bí 'bu mahets'i ne nú'u 'bucua ja ra ximhai. Go gue'a xqui beni Ajuá da 'yøt'e. Y ma da njab_u nú'a ra pa'a ngu xa beni Ajuá da nja.

11 Ajuá bi huancah_u desde rá mudi pa dyá batsiguih_u'a pa da 'racj_u gatho ngu nú'a xqui beni da 'racj_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo. Gue'a xqui beni da 'yøt'e Ajuá, ne nu'á øt'e ngu nú'a xa beni ne ngu nú'a ri ho'a da 'yøt'e. 12 Ajuá bi 'yøt'a njab_u pa núje dyá mudi gamfrihe de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ga e'tsuahe rá nsu'a, pa njab_u ma'ra da nsunda'a nehe. 13 Y nu'ah_u nehe ya xcá 'yøtuah_u

rá noya'a nú'a xicju hanja da za grá mpøhøhu, ne xcá camfrihu. Hangue nubya guí 'nathohu nehe co ma Zidadahu ra Jesucristo ne guí e'tsuahu rá nsu Ajuá nehe. Ne ra Maça Ndahi 'bui ja ri corasohu nehe, ngu nú'a xqui ñatcahu Ajuá da 'racju. Y nú'a go gue'a 'nara seña gue ya yá batsiguihu Ajuá ngue'a 'bui ja ma corasohu. ¹⁴ Nehe ngue'a ra Maça Ndahi 'bui con guecju dí pahu gue Ajuá ma da 'racju nehe gatho nú'a xa ñatcahu da 'racju nu stí zixcahu de nuna ra ts'oximhai pa ma grá 'buhu 'nadbhu con gue'a. Gatho gue'a da 'yøt'a Ajuá pa ma'na dra nsunda'a ne da t'e'tsua rá nsu.

Ra apostol Pablo apa Ajuá pa da umba ra mfaði ya gamfri

¹⁵ Nuguí stá øde gue xcá camfrihu ma Zidadahu ra Jesucristo, nehe stá øde de nú'a ra hmäte guí pe'tsuahu gatho nú'u ma'ra yá batsi Ajuá. ¹⁶ Hangue desde dá øde njabhu, cada dí apa Ajuá por gue'ahu, hindí tsaya ga umbabi njamädi'a por gue'ahu. ¹⁷ Ajuá ma Dadahu go guesel'a xá nsunda ne go gue'a bá pehna ma zi Hmuhu ra Jesucristo pa bi 'ñutcaguihu tengu rá 'mui'a, dí apabi gue da 'ra'ahu ra mfaði ne ra hoga mfeni co rá ts'edi ra Maça Ndahi, pa ma'na da za gui pahu'a. ¹⁸ Nehe dí apabi'a da xoc'a ri mfenihu pa gui pahu xá hño gue dí tømhu ga 'buhu con gue'a ngue'a bi

zoncahu pa dyá metiguihu'a. Nehe dí apabi pa gui pahu tengu yá nsunda nuya hño xa ñatcahu da 'racju ngue'a yá batsiguihu'a. ¹⁹ Nehe dí apabi'a pa gui pahu hangu rá ndangui rá ts'edi'a. Y nura ts'edi'a gue'a faxcahu núju stá camfrihu'a. ²⁰ Y guet'a rá danga ts'edi Ajuá bi japi bi yopa nte ma zi Hmuhu ra Jesucristo ne bi japi bi nangui de habu xqui nt'agui. Nepu bá umba rá hudi ja rá 'ñei'a nuni mahets'i. ²¹ Nehe bi hñuts'i'a pa da ndä de gatho ya ndä, ne de gatho nú'u to'o ha ra ts'utbi ne ra ts'edi ne ra hmanda nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Nehe bi umba 'nara nsu nú'a xi ra dangui de gatho ma'ra ya nsu nú'u ja ne nú'u ma da nja. ²² Nehe bi hñuts'i pa da ndä de gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui. Nehe bi thuts'i'a pa go dra ñaxu de ra nija, y nuju go guecju rá nijaguihu'a. ²³ Ha núju rá nijaguihu'a go guecju rá ndo'yoguihu nehe, hangue con guecju ri nxøgue rá ndo'yo'a, ne dí ohu ja rá 'ye'a, ne o ja rá 'ye gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui.

2

Nu'u tó'o xa gamfri, xa mpøhø po rá hñoja'i Ajuá

¹ Nu'ahu xqui 'medihu hmaha ma'met'o ja ya ts'oqui ne nguí øthu ya nts'o'mui, pe Ajuá ya xa 'ra'ahabya 'nara 'ra'yo te. ² Nu'ahu nguí øthu ya ts'oqui ngue'a ngrí denbahu rá 'mui ra ximhai, ne nguí ø'tuahu rá paha ra ndä

de ya ts'ondahi nú'a ri mpefi ja yá mfeni nú'u hingui ota Ajuá. ³ Ma'met'o gathoguihu ndí 'buhu nehe ngu gra 'mu'u, ne ndí ø'tuahu yá ts'onc'at'i ma ndo'yohu, ne ndí øthu gatho nú'a ndí benga ja ma mfenihu xá nts'o. Hangué nujá hõnse rá cue Ajuá ndí tømбахu xa zhcju ngu nú'a ma da zudi nú'u hingyá gamfri. ⁴ Pe Ajuá xi ra dangui rá ntheate ne rá hmäte pa guecaguihu. ⁵ Hangué ngu bi japi bi yopa nte ma zi Hmuhu ra Jesucristo, njabu nehe bi 'racju ma 'ra'yo tehu, ngue'a ya stí 'mehmahu ja ma ts'oquihu, ja ra uenda ya stí tuhmahu. Hangué po rá hñoja'i Ajuá bi pøhøguihu. ⁶ Nehe ngu bi guxa ma zi Hmuhu ra Jesucristo de habu xqui nt'agui, njabu nehe bi guxcahu, ne ja ra uenda ya dí hudihu co ma zi Hmuhu nuni mahets'i, ngue'a ya dí 'nathohu con gue'a. ⁷ Bi 'yøtcahu njabu pa nuya pa bra 'ñepu ma da fadi tengu rá ndangui rá hñoja'i bi mescahu, ne tengu ra hño bi 'yøtcahu ngue'a bá pehna ma zi Hmuhu ra Jesucristo pa bi pøhøguihu. ⁸ Ajuá po rá hñoja'i bi pøhøguihu ngue'a dá camfrihu, y hingue de guecsahu, nu Ajuá go guesε bi 'yøt'a gatho pa bi pøhøguihu. ⁹ Hinto xa mpøhø po 'nara hoga 'befi xa 'yøt'e, pa njabu hinda za to da 'ñets'i. ¹⁰ Ajuá go gue'a bi hogaguihu ma'ra'yo ngue'a ya dí 'nathohu co ma zi

Hmuhu ra Jesucristo. Y bi hogaguihu ma'ra'yo pa da za ga øthu gatho nú'a xá hño ngu nú'a xqui beni Ajuá maya'bu ga øthu.

Nú'u ya xodyo ne nú'u hingyá xodyo ya bi mádi po ra Zidada Jesucristo

¹¹ Hangué por gue'a nú'ahu hingyá xodyohu oguí pumfrihu gue desde maya'bu gatho nú'u ya ja'i himyá xodyo mi 'bui yabu de Ajuá, ne nixi himi pe'tsa ra seña ja yá ndo'yo ngu pe'tsa ya xodyo. Hangué nuya xodyo xi bi utsa'ihu ne bi hñump'ahu gue gyá ja'ihu dega 'ñaseña, masque nura seña'a go 'nara ja'itho nú'a to øt'e. ¹² Ma'met'o nguí 'buhu yabu de ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ne nguí 'buhu 'nambu de ya me Israel nú'u to'o ya xodyo. Nu'ahu himri 'ñep'ahmahu nú'a ra cohi bi 'yøt'a Ajuá co ya me Israel, nixi hingo mri metihu nú'a xqui hña'tuabi'u. Nixi te nguí tømahmahu ngu nú'a guí tømhubya, ne nixi nguí pahmahu Ajuá. ¹³ Ma'met'o nu'ahu nguí 'buhu yabu de Ajuá, pe nubya ya gá jonihu con gue'a ngue'a ma zi Hmuhu ra Jesucristo bi manga rá ji po rá ngue'ahu ne ya guí 'nathohu con gue'a. ¹⁴ Núje dyá xodyohe ne nú'ahu hingyá xodyohu, po rá du ma zi Hmuhu ra Jesucristo bi huata nú'a ra nthaqui dega nt'atsate xqui 'uegahu. Y bi 'yøt'e pa dá 'nada ra hninihu ne pa dá mádihu. ¹⁵ Nu mi du ja ra

pont'i'a, gue'bu bi huata nú'a ra nt'atsate, ngue'a gue'bu bi hñacua rá ts'edi ra ndaxjua ley con gatho yá hmanda ne yá nzai. Hangué de nú'u yoho ya hnini, nu'á bi hyoca 'nada ra hnini ngue'a ya bi 'natho con gue'a. Hangué ya bi za bi mádi'u. ¹⁶ Nu mi du ja ra pont'i'a, gue'bu bi huata nú'a ra nt'atsate mi p'e'tsa nú'u yoho ya hnini'u. Hangué nubyá bi za bi mádi'u ne bi za bi mádi'u nehe co Ajuá, ngue'a ya bi 'nada ra ndo'yo'u co ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ Hangué numa zi Hmuhu ra Jesucristo bi 'ñehe pa bi zocaguihu ne bi xicju gue ya bi za dá mádihu co Ajuá, nú'ahu nguí 'buhu yabu de gue'a ne núje dyá xodyohe ndí 'buehe guetbu de gue'a. ¹⁸ Y nubyá ngue'a ma zi Hmuhu ra Jesucristo bi du por guecju, gathoguihu ngu ya xodyo ngu nú'u hingyá xodyo da za ga jonihu co Ajuá ma Dadahu co rá ts'edi ra Măca Nđahi nú'a xa t'acju mahyεgui. ¹⁹ Hangué por gue'a nu'ahu ya hinguí 'na'ñohu nixi gyá nzøhøhu, ngue'a nubyá ya gyá menguhu de ja rá hnini Ajuá nehe, ne yá bətsi'ihu nehe'a ngu gatho ma'ra ya gamfri. ²⁰ Y mahyεgui ya dí 'buhu ja rá nija Ajuá. Nurá nija Ajuá nja ngu 'nara ngu thoqui. Numa zi Hmuhu ra Jesucristo nja ngu ra mudi do xa 'begui pa bi thoqui ra nija, y núje dyá apostolhe ne nú'u ma'ra yá 'mēhni Ajuá go guecje dí

njahe ngu dyá mudi jadohe, ha nu'ahu guí njahu ngu ya do ri he'tsa nú'a ra jado. ²¹ Y ngu 'nara ngu rí bəts'e mahyεgui yá jado, y nura mudi do go gue'a ri ndude gatho rá hñu ra ngu, njabu necju rá nijaguihu Ajuá 'yo grá ntehu. Ne dí 'yohu co 'nada ra mfeni co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, y nú'a go gue'a ri 'racju ra ts'edi pa núju rá nijaguihu Ajuá ga 'buhu strá nt'axi. ²² Ngu'ahu nguje dí 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo ne go grá 'yo grá ntehu mahyεgui con gatho ma'ra ya gamfri pa drá măca nijaguihu Ajuá habu da za da 'mui rá Măca Nđahi Ajuá.

3

Ra apostol Pablo bi thuts'i pa da xipa rá noya Ajuá nú'u to'o himyá xodyo

¹ Hangué ringue'a dí apabi Ajuá por gue'ahu, núgui drá Pablo dí jot'ua fadi ngue'a dí pəpabi ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ne ngue'a dí zo'ahu de gue'a, nú'ahu hingyá xodyohu. ² Pøde ya guí pədihu gue Ajuá po rá hñojə'i xa 'bεpcagui pa ga xi'ahu de rá măca noya'a. ³ Nú'a go guesε'a bi xicagui pa go dá pədi nú'a mi beni'a, y nú'a bi xicagui himi faditho. Y go gue'a ya stá op'ahu masque co 'na yoho ya noya ja nuna cartana. ⁴ Y nu xcri hñe'thu, ma da zo ri mfenihu gue Ajuá go bi xicagui nú'a mi beni go da 'yøt'a ma zi Hmuhu ra

Jesucristo. ⁵ Y nú'a bi xicagui hinto xqui bađi ma'met'o. Pe nubya ha, po rá Maça Nđahi Ajuā stá pahe nú'a mi beni'a, núje dyá 'mɛhnihe de gue'a ne dí mamfe rá noya'a. ⁶ Ne guehna nú'a bi xicagui Ajuā gue nú'u hingyá xodyo ya da za da mbatsi de Ajuā nehe, mahyɛgui ngu ya xodyo. Hangué núje dyá xodyohe ne nú'ahú hingyá xodyohú ya dí 'nada ra ndo'yohú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo. Ne gathoguihú go ma metihú nú'u yá hñ'a'ti Ajuā ngue'a dí 'nathohú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo ne dí camfrihú ra maça noya. ⁷ Y nú'a ra maça noya'a go xa hñuxcagui Ajuā pa ga xi'ahú'a. Gue'a ra maça 'bɛfi bi 'racagui Ajuā po rá hñoja'i co rá danga ts'ɛdi. ⁸ Pa guequi dí beni gue hinte drí muui de gatho ma'ra ya cu. Pe Ajuā po rá hñoja'i bi 'racagui nuna ra hoga 'bɛfi pa ga xi'ahú nú'ahú hingyá xodyohú de gatho ya danga japi nú'u drí t'acjɛ ngue'a dí camfrihú ma zi Hmuhú ra Jesucristo. Xi ndunthi'u, ne hinda za ga pahú hangu yá ndunthi'u. ⁹ Y Ajuā xa 'bɛpcagui ga xipabi gatho ya ja'i nú'a xqui beni maya'bú ne hinxqui 'ñuditho. Nehe go guet'a Ajuā bi hyoca gatho nú'a te ja ne gatho nú'u 'bui. ¹⁰ Nú'a mi beni Ajuā hinxqui 'ñudi maya'bú, pe nubya ha, ya xa 'ñutcaguihú núju rá nijaguihú'a. Y po rá nguecɛ, asta nuya ɛnxɛ nú'u bí ha ra ts'ɛdi nuni mahets'i

ya pađi nehe'u nú'a xqui beni Ajuā. ¹¹ Ngu nú'a xqui beni Ajuā maya'bú gue'a bi nja, y numa zi Hmuhú ra Jesucristo xqui thuts'i pa go gue'a da 'ñehe da 'yɔt'a nú'a xqui beni Ajuā. ¹² Núju dí 'nathohú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo hangué dí pɛ'tshú ra nɛqui ga ñahú co Ajuā nsi ra ntsu ni ra ntsa ngue'a dí camfrihú'a. ¹³ Hangué oguí tu ri maihú ngue'a dí tho ya ts'othogui por gue'ahú. Nu'a gui 'yɔthú, johyahú, ngue'a nú'a dí thogui go 'nara hño pa gue'ahú.

Rá hmate ma zi Hmuhú ra Jesucristo

¹⁴ Hangué ringue'a drí ndandiñahmu ja rá thandi Ajuā ma Dadahú nú'a to'o rá Dada ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ¹⁵ Go guet'a rá Dada nehe gatho nú'u to'o camfri ne 'bɛcuatho ja ra ximhai ne nú'u ya bí 'bui nuni mahets'i. ¹⁶ Go gue'a ma Dadahú nú'a to'o xi ja ndunthi yá japi pa da 'racjɛ, dí apabi da 'ra'ahú ndunthi ra ts'ɛdi po rá Maça Nđahi'a. ¹⁷ Nehe dí apabi gue da zɛdi ri jamfrihú pa da 'mui xá hño ri corasohú ngue'a ja guehni 'bui ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ne pa gui 'buhú xá hño ja rá hmate Ajuā, nja ngu ya 'yɛza ri cuna mbo ra hai. ¹⁸ Nehe dí apabi Ajuā pa da za gui pahú xá hño hangu rá ndangui ne rá nsunda rá hmate ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ngu dí apabi da bađi nehe gatho ma'ra ya

gamfri. ¹⁹ Dí apabi pa gui patuah rá hmate'a, masque nurá hmate ma'na ra dangui que ma mfenihu. Nehe dí apabi Ajua gue xi da 'yoda ri mfenihu'a, pa njabu da za gui hñañh gatho nú'a ne da 'ra'ahu'a, ne gui 'buh ngu gra 'mui'a.

²⁰ Nubyá drá nsunda Ajua nú'a to'o ha ra ts'edi pa ma'na xi da 'yot'a ndunthi de gatho nú'a dí aphu ne nú'a dí beñh ngue'a nu'á xi ja rá ts'edi, y nurá ts'edi'a ri mpefi ja ma corasohu. ²¹ ¡Núj rá nijaguihu Ajua ne drí 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, nzantho ga nsundahu Ajua desde nubyá y pa nzantho! Njabu gue'a.

4

Dí 'nathohu po ra Maca Ndahi

¹ Nuguí dí jot'ua fadi po rá noya ma zi Hmuhu, hangue hñuxh nt'ode xá hño núna dí xi'ahu. Dí bante'ihu gue gui 'yohu xá hño ngu rí 'ñehe ngue'a Ajua xa zohn'ahu pa dyá batsi'ihu'a. ² Ogrí 'ñets'ihu. Mpe'tsuahu ra t'equ'e*i* 'na ngu ma'na, ne ntsetuahu 'na ngu ma'na, ne mádihu 'na ngu ma'na. ³ Nu'ahu guí 'nathohu ngue'a ra Maca Ndahi 'bui ja ri corasohu, hangue 'yothu ra ts'edi pa gui pe'tshu 'nada ra mfeni ne gui 'buh co ra hoga'mui. ⁴ Nujú dí 'nada ra ndo'yohu co ma zi Hmuhu. 'Nada ra Maca Ndahi 'bui ja ma corasohu. Ajua xa zoncahu pa ga pe'tshu 'nada

ra ntho'mate. ⁵ 'Nada ma zi Hmuhu dí xocambenihu. 'Nada ra jamfri dí pe'tshu. 'Nada ra sistehe stá hañh. ⁶ 'Nat'a Ajua 'bui, ne go gue'a ma Dadahu ne ra Dada de gatho nú'u ma'ra to'o camfri'a. Y nú'á go gue'a ri manda de gatho, ne go gue'a 'bui con guecu, ne 'bui ja ma corasohu cada 'na de guecu.

⁷ Cada 'na de guecu ma zi Hmuhu ra Jesucristo xa 'racu 'nara 'befi pa ga pehu y nehe bi 'racu ra mfadi ne ra ts'edi pa ga pehu nú'a ra 'befi xa 'racu. ⁸ Hangue bi nja ngu nú'a manga ja ra Maca T'ofo habu ena:

Ma zi Hmuhu bi ntate de nú'a to'o xqui ntatehma, nepu bi yopa mengui pa mahets'i, ne de guehni bá pempa ra ts'edi ya ja'i pa bi umba yá 'befi cada 'na.

⁹ ¿Te rí boni da 'ñena nú'a ra noya ena gue ma zi Hmuhu "bi yopa mengui pa mahets'i"? Ne da 'ñena gue nu'á mbi 'bu mahets'i nepu bá cai pa guecua ja ra ximhai. ¹⁰ Y nú'a bá cai pa guecua ja ra ximhai, go guet'a bi yopa menga mahets'i pa da manda gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui. ¹¹ Nú'á bi 'racu ma 'befihu ne bi 'racu ra mfadi ne ra ts'edi pa ga mpehu ja rá 'befi'a. Bi hñuxcaguihu 'ra dega apostol, ma'ra pa da mamba rá noya Ajua, ma'ra pa da zofo ya ja'i, ma'ra pa da ma'yo ja ya nija, y nu ma'ra pa da nxahnate ja ya nija. ¹² Hangue numa zi Hmuhu njabu bi hñuxa nú'u

ya mɛfi'ɥ co 'rama'na'ño yá 'bɛfi bi umbi pa da maxa gatho ma'ra ya cu, pa njabɥ nehe nú'ɥ ma'ra ya cu da mɛfi nú'a ra 'bɛfi xa t'umbi. Nú'a bi 'yɔt'a njabɥ pa ma'na da te rá nija. ¹³ Hangue njabɥ drí mɛfɥxɥ 'na ngu ma'na, asta hinga camfrihɥ xá hño co 'nada ra mfeni, ne asta hinga pɔhɥ xá hño ma zi Hmuhɥ ra Jesucristo rá T'ɥ Ajuá, ne asta hinga 'bɥhɥ xá hño ngu gra 'mɥ'a. ¹⁴ Ya hinga njahɥ ngu ya bɔtsi rí maua rí mani pa go ga tɛnhɥ ma'ra ya nt'utuante nú'ɥ xa bense ya ja'i ja yá ts'omfeni ne utcaguihɥ 'ñena xi majuañi nú'a udi pa da hyacjhmañhɥ. ¹⁵ Nu'a mahyoni ga øthɥ, ga sigui ga tɛnhɥ nú'a xi majuañi co ndunthi ra hmáte, pa njabɥ ma'na ga 'bɥhɥ xá hño ngu gra 'mɥ ma zi Hmuhɥ ra Jesucristo nú'a to ra ñaxu de ra nija. ¹⁶ Nura nija nja ngu rá ndo'yo 'nara ja'i ri mɛɛfi mahyɛgui. Numa zi Hmuhɥ ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de gatho, ne go gue'a 'racjɥ ra ts'edi pa ga pɛhɥ nú'a ra 'bɛfi xa 'racjɥ'a. Ha nujú drí mɛɛfihɥ mahyɛgui ne drí mɛfɥxɥ 'na ngu ma'na ne drí mádiñhɥ 'na ngu ma'na. Hangue njabɥ ma'na rí te rá nija Ajuá.

Ga 'bɥhɥ 'nara 'ra'yo 'mɥi ngue'a dí camfrihɥ ra Zidada Jesucristo

¹⁷ Dí 'bɛp'ahɥ de rá thuhu ma Zidadahɥ, ne dí xi'ahɥ gue oguí 'yohɥ ngu gra 'ño nú'ɥ hingyá gamfri, ngue'a

gatho nú'a benga ja yá mfeni'ɥ hinte ri muui, ¹⁸ ne xa zo ra 'bɛxuui ja yá mfeni. Nu'ɥ hinxa ne xa baði nú'a majuañi ngue'a xi xá me yá coraso, hangue hingui pɛ'tsa ra 'ra'yo te ngu nú'a ri 'racjɥ Ajuá. ¹⁹ Ni ts'ɥ otho yá tsa, hangue xi xa 'ñɛnt'a ja ya ts'oqui pa da 'yɔt'a gatho nú'a go da ne'ɥ con gatho yá paha. ²⁰ Pe numa Zidadahɥ ra Jesucristo hinxa 'ñu't'ahɥ gui 'yøthɥ njabɥ. ²¹ Ngue'a xcá 'yøhɥ de gue'a ne xa t'u't'ahɥ nú'a majuañi ngu nú'a bi 'ñudi'a. ²² Hangue por gue'a 'uehɥ de nú'a ri ndaxjua 'mɥihɥ guí pɛ'tshɥ, ngue'a xi xá nts'o nú'a ra 'mɥi'a, ngue'a nuri ts'omfenihɥ go gue'a ha'ahɥ pa gui nts'ocjɥ. ²³ Ne 'bɥhɥ co 'nara 'ra'yo mfeni xá nt'axi. ²⁴ Nehe 'bɥhɥ 'nara 'ra'yo 'mɥi, ngue'a Ajuá ya bi yopa hyoc'ahɥ ma'ra'yo pa gui 'bɥhɥ ngu gra 'mɥi'a, pa njabɥ xi majuañi da za gui 'yohɥ xá hño co 'nara mfeni strá nt'axi.

²⁵ Hangue por gue'a hyɛhɥbɥ ya nc'uamba, maññhɥ nú'a majuañi 'na ngu ma'na, ngue'a gathoguihɥ ya dí 'nada ra ndo'yohɥ.

²⁶ Nu'bɥ gui ncuehɥ, oxcrí øthɥ 'nara ts'oqui co ra cue, ne oxcrí ncuehɥ ya'a, ²⁷ pa njabɥ hinda da'ahɥ ra ts'ondahi.

²⁸ Nu'a tó'o ra be, ya odri mpe. Ma'na xá hño dá gɥ 'nara 'bɛfi ne da mɛɛfi xá hño, pa njabɥ da za da mats'i nú'ɥ to'o hingui tsɛpabi.

²⁹ Pa gui ñahɥ, oguí ñahɥ co ya ts'onoya, ñahɥ xá hño

pa da za gui nuphu yá mfeni nú'u to'o da 'yø'ahú. ³⁰ Ne oguí japhu da du rá múi rá Maça Nđahi Ajuá nú'a to'o 'búi ja ma corasohú, ne go gue'a 'nara seña gue ya yá batsiguihu Ajuá, ne nu'a ri sugaguihu asta hinda zixcaguihu Ajuá pa mahets'i pa grá 'buhuni con gue'a.

³¹ Nu'bu te da t'ø't'a'ihú, osti tsø't'a ri muíhu. 'Bu to da xax'ahú, oxqui ncuehu nixi gui má'tihú ne nixi gui ntsanihu, ne oxqui øthu ma'ra ya ts'ot'ø't'e. ³² Nu'a mahyoni gui 'yøthu, gui nhyoja'ihu 'na ngu ma'na ne gui má'dihu 'na ngu ma'na, ne mpumbahu 'na ngu ma'na, ngu Ajuá xa pun'ahu por nú'a bi 'yø't'e ra Zidada Jesucristo.

5

Hanja rí ñepi da 'múi nú'u to'o yá batsi Ajuá

¹ 'Yøthu ra ts'edi gui tembahu rá 'múi Ajuá, ngue'a gyá hmáça batsihu de gue'a.

² 'Buhu co 'nara hmáte, ngu bi macaguihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo ne bi du por guecju. Bi unse rá te pa bi tho pa bi gutca ma thaihu, y nurá du'a bi hñani Ajuá ngu 'nara 'baha nú'a yuni xá cahi ne bi ho'a.

³ Núju dyá gamfrihu hinga hñuxhu 'nara 'behña nú'a hingo ma 'behñahu, nixi ga øthu ma'ra ya ts'onc'at'i de ma ndo'yohú, nixi ga øthu ra nduste co ra ts'onc'at'i dí pø'tshú, y nixi ga beñhu pa ga mañhu de nuya ts'ot'ø't'eya.

⁴ Hinga mañhu ya noya dega

'betsa, nixi ga 'ñant'ahu co ya noya xá nts'o, nixi ga thøta ma nehú te ga mañhu, ngue'a hindí 'ñepcahu ga øthu njabu. Nu'a ga øthu, ga xøcambenihu Ajuá. ⁵ Ya guí pahú gue nu'u tó'o xi ya 'ñeja'i hingui tsa da yut'a ja rá hmanda Ajuá ne de ma zi Hmuhu ra Jesucristo, nixi nú'u ma'ra to'o ø't'a ma'ra yá ts'onc'at'i, ne ya nduste hingui tsa da yut'a ja rá hmanda Ajuá. Nura nduste ma'na go ri ma'di ra ximhai que Ajuá. ⁶ Hangué oto sta hyacju da 'ñenju gue rá cue Ajuá hinda zøcju 'bu ga øthu nuya ts'oquiya, ngue'a majuani rá cue Ajuá ma da zadi nú'u to'o hingui øte'a. ⁷ Hangué hinga ntsixhu co nú'u to'o ø't'a nuya ya ts'ot'ø't'e.

⁸ Ma'met'o ndí 'buhu ja ra 'bexuui dega ts'oqui, pe nubyá ya dí 'buhu ja ra ñot'i ngue'a stá camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. Hangué ma ga 'yohú ngu rí 'ñepcahu ngue'a ya dí 'buhu ja ra ñot'i. ⁹ Nu'a tó'o ya 'bu ja ra ñot'i ø't'e nú'a xá hño, ne 'yo ngu rí 'ñehe, ne mangua nú'a majuani. ¹⁰ Hangué ma ga øthu ra ts'edi pa ga pahú ga øthu gathó nú'a ri ho Ajuá. ¹¹ Y hinga tembahu yá 'múi nú'u to'o 'yo ja ra 'bexuui dega ts'oqui, ngue'a nú'a ø't'e hu hinte ri muui. Nu'a ga øthu, ga zofohú pa hinda sigui da 'yø't'a njabu. ¹² Ngue'a asta 'nara 'betsa 'bu ga mañhu nú'a ø't'e mant'agui nú'u to'o 'bu ja ra 'bexuui. ¹³ Pe 'bu dra yot'i co ra ñot'i nuya ts'ot'ø't'e ø't'u,

nu'bu há, da hnequi te rá 'be
gatho øt'e'u, ngue'a co ra ñot'i
ri hnequi gatho. ¹⁴ Hangue xa
t'ena njaua:

Nuhu, nú'í guí aha,
nangui de habu xa t'ac'a'i
habu xa t'agui nú'u xa
du,

y ma zi Hmuhu ra Jesucristo
go gue'a da yo't'a ri
mfeni pa gui 'bui ja rá
ñot'i'a.

¹⁵ Beñhu xá hño hanja grí
'buhu. 'Buhu co ndunthi
ra hoga mfadi, ogui 'buhu
ngu nú'a gra 'mu nú'u hinte
yá fadi. ¹⁶ Ogui 'yohabu
grí 'beta ri orahu, nzantho
'yøthu nú'a xá hño, ngue'a xi
xá nts'o ya pa dí 'buhabya.
¹⁷ Ogrí hñeguithohu, 'yøthu
ra ts'edi pa gui pahu nda'a
go rá paha Ajuá. ¹⁸ Ogrí
ntihu, ngue'a nura nti ma'na
da ja'ahu gui 'yøthu ya t'øt'e
xá nts'o. Nu'a gui 'yøthu,
'yø'tuahu rá paha ra Maça
Nðahi. ¹⁹ Hñu'mba muihu 'na
ngu ma'na gui tuthu ya salmo
ne ya jahña ne ma'ra ya
maça thuhu. Tutuahu Ajuá
ne xocambenihu'a con gatho
ri muihu. ²⁰ Nzantho umfu
njamadi Ajuá ma Dadahu de
gatho nú'a da ñep'ahu de ja
rá thuhu ma zi Hmuhu ra
Jesucristo.

*Ra hoga'mui ja yá ngu nú'u
to'o xa gamfri*

²¹ Ñøtuahu 'na ngu ma'na
co rá ntsu Ajuá.

²² Nu'ahu 'behñahu
medinthatihu, 'yøta ri
ðamehu, y ja ra uenda go
guí øthu ra Zidada Jesucristo.

²³ Ngue'a nura ñøhø go
gue'a ra ñaxu de rá 'behña,
nja ngu ma Zidadahu ra
Jesucristo go gue'a ra ñaxu
de ra nija, ngue'a go gue'a
xa pøhø ra nija, y nura
nija go gue'a rá ndo'yo'a.
²⁴ Nja ngu ra nija øta ma
Zidadahu ra Jesucristo, njabu
nehe mahyoni gui njahuhu
'behñahu, gui 'yøta ri ðamehu
de gatho nú'a da xi'ahu.

²⁵ Y nu'ahu ñøhøhu
medinthatihu, madi ri
'behñahu, nja ngu ma
Zidadahu ra Jesucristo
ri maçaguihu núju rá
nijaguihu'a, ne bi unse rá
te pa bi za bi pøhøguihu.
²⁶ Bi du pa bi 'uegaguihu
de ma ts'oquihu. Bi xuga
ma corasohu co ra dehe,
y nura dehe'a go gue'a rá
noya'a. ²⁷ Nu'a bi xuga ma
corasohu pa drá nijaguihu'a
strá nt'axi. Bi 'uegaguihu de
ma ts'oquihu ne de gatho ma
nts'o'muihu, pa nu sta ñehe
da zixcaguihu pa grá 'buhu
con gue'a, ya hinga tuhu ni
'nara ts'oqui ngue'a ya strá
nt'axiguihu. ²⁸ Nja ngu ma
Zidadahu ri maçaguihu núju
rá ndo'yoguihu'a, njabu nehe
nu'ahu ñøhøhu rí ñepi gui
madi ne gui su ri 'behñahu
ngu grí suse ri ndo'yohu.
Nu'a tó'o ri su rá 'behña,
gue'a ngu ri suse rá ndo'yo.
²⁹ Hinhya'mu to'o ri utsase
rá ndo'yo. Cada 'na ri su
rá ndo'yo ne ri umbabi te
da zi, ngu ma Zidadahu ra
Jesucristo ri sugaguihu núju
rá nijaguihu'a, ³⁰ ngue'a go
gucju rá ndo'yoguihu'a,

ne cada 'na de guecju go dyá xeni_h de rá ndo'yo'a. ³¹ Hangué ja ra Maça T'ofó ena gue ra 'ñøhø da zogui rá dada ne rá naná pa go da 'muhui rá 'bchñá y de ri yoho'ya da 'natho. ³² Nuna nt'utuatená xi ra dangui, ne mā de ra Zidada Jesucristo ne de rá nija'a. ³³ Hangué nu'ah_h suh_h ri 'bchñah_h ngu grí suse ri ndo'yoh_h. Y nu'ah_h 'bchñah_h, umf_h ra t'equ'ei ri dameh_h.

6

¹ Nu'ah_h bātsih_h, 'yøta ri dadah_h ne ri nanah_h ngue'a guí camfrih_h ra Zidada y gue'a rí 'ñepi gui 'yøth_h. ² 'Yøth_h ngu mānga ja rá noya Ajuá hab_h ena: “Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri naná ne gui su.” Nuna guehna ra mādi hmanda ri 'ñoui 'nara hñá'ti. ³ Y nura hñá'ti'a go gue'a nú'a “gui 'b_h co 'nara johya, ne gui 'b_h ndunthi ya jeya nuua ja ra ximhai.”

⁴ Ha nu'ah_h dadah_h ne nanah_h, oxqui japh_h da ncue ri bātsih_h; zofoh_h co ya hoga ts'ofó, ne 'ñutuah_h rá noya ma Zidadah_h.

⁵ Nu'ah_h 'begoh_h, 'yøta ri hmuh_h de nuua ja ra ximhai co ndunthi ra ntsu, ne co ndunthi ra t'equ'ei, ne con gatho ri māih_h. 'Yøth_h ra uenda gue go guí peph_h ma zi Hmuh_h ra Jesucristo. ⁶ Mpeh_h xá hño, pe hingue hønse ra ora hant'a ri hmuh_h pa gui pōnga ri hmih_h con gue'ya. 'Yøth_h ngu rá paha Ajuá con gatho ri māih_h, ne

pepabih_h ri hmuh_h ngu rí 'ñepi gui 'yøth_h ngue'a gyá 'begoh_h nehe de ma zi Hmuh_h ra Jesucristo. ⁷ 'Yø'tuah_h xá hño yá 'befi ri hmuh_h co 'nara hoga paha. 'Yøth_h ra uenda gue go guí peph_h ma Zidadah_h, hingo guí peph_h 'nara ja'i. ⁸ Beñ_h gue ma Zidadah_h ma da 'racju ma thahah_h ngu nú'a stá øth_h, ngu ra 'bego ngu nú'a hingrá 'bego.

⁹ Nehe nu'ah_h hmuh_h, suh_h xá hño ri 'begoh_h. Ogrí pidih_h'ya. Beñ_h gue ngu'ya ne ngu'ah_h bí 'b_h 'nari Hmuh_h nuni mahets'i nú'a to'o hingui huahna ya ja'i.

Ga hñeh_h co nú'a ra he xa 'racju Ajuá ngu ri hñe 'nara soldado

¹⁰ Nubyá zi cuh_h, zedih_h co nú'a ra ts'edi xa 'ra'ah_h ma Zidadah_h. ¹¹ Ngu ri hñe 'nara soldado pa da ma ja ra tuhni, njab_h nehe ma ga heh_h ra he nú'a xa 'racaguih_h Ajuá, pa hinda za da dācj_h ra ts'ondāhi co yá nthate. ¹² Ngue'a numa ncontrah_h hingo 'nama mija'ih_h. Nujú drí ntunh_h co ya ts'ondāhi nú'ya ri nhyaxa mañá ja ra ndāhi, ne co nú'ya ya ndā de ya ts'ondāhi nú'ya ri manda ja ra 'bexuui jaua ja ra ximhai. ¹³ Hangué ngu ri hñe 'nara soldado, ga hñeh_h njab_h nehe co nú'a ra he xa 'racju Ajuá, pa njab_h nura ora da ne da hyacju ra ts'ondāhi hinda za da dācj_h, nujú go ma ga taph_h'a ne ga 'b_h ngu nzantho, ne hinda za te da

'yøtcah_u. ¹⁴ Hangué ma ga zedi_h. Nja ngu 'nara soldado ri ngut'a rá ngut'i pa da nja rá ts'edi ora 'yo ja ra tuhni, njab_u nehe ga camfri_h nú'a majuani pa da za ga zedi_h. Ne ngu ri su rá coraso co nú'a ra nthaquí h_a ja rá tiñ_a, njab_u nehe ga nsuh_u pa ga 'yoh_u xá hño pa hinte ga thoh_u. ¹⁵ Ngu ri su yá ua 'nara soldado pa da za da 'ño xá hño ja ra tuhni, njab_u necj_u ma ga hñocj_u pa da za ga maha haburaza ga mañh_u ra maça noya nú'a udi ra hoga'm_ui. ¹⁶ Nehe ngu 'nara soldado ri hñ_a rá nthaquí ja rá 'yε pa da ntaquí, necj_u mahyoni ga pε'tsh_u ra jamfri pa ga ntacj_u de yá nthate ra ts'ond_uhi. ¹⁷ Ne ngu ri su rá ñ_axu 'nara soldado co ra fui dega bøj_a pa hinte da ja, njab_u nehe da za ga ntacj_u ngue'a dí pah_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ya xa pøhøguih_u. Nehe nja ngu 'nara soldado dri hñ_a rá mahuai, ma xi ga pa_uuah_u xá hño rá noya Aju_a pa ga mañh_u, go gue'a ra mahuai ri 'racj_u ra Maça Nd_uhi. ¹⁸ Ne de gatho núna di øth_u, nz_uantho ga aph_u Aju_a. Ga aph_u co rá ts'edi ra Maça Nd_uhi pa da maxcah_u de gatho nú'a da 'ñehe, ne nz_uantho ga ndø'mh_u ne hinga tsayah_u ga aph_u Aju_a, ne ga aph_u por gatho ma'ra ya gamfri nehe. ¹⁹ Nehe 'yaph_u Aju_a por guequi, pa nu xcrá ñ_a, ga ñ_a nsi ra ntsu ni ra ntsa, ne go gue'a da 'raca ya noya pa ga mamba rá noya'a ngu nú'a

xa 'ñutcagui, nú'a hinxqui fadi. ²⁰ Nugui rá 'mεhnigui Aju_a pa ga mamba nuna rá maça noya'a, masque núbya dí ofadi pe dí mamba rá noya. Hangué 'yaph_u Aju_a pa ga mamba rá noya'a ngu ri 'ñepqui ga ma nsingue ra ntsu.

Ya nzenjua pēhna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Pa gui pah_u de ma 'bεfi ne te gra 'bui de guecua, nuni ra cu Tiquico go guehni ma da xi'ah_u gatho. Nuni ma zi cuh_u go guehni 'nará hoga mεfi ma Zidadah_u. ²² Dí pēhn'ah_u pa da xi'ah_u te gra 'buheua ne pa da hñup'a ri m_ui_h.

²³ Aju_a ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'ah_u ne gatho ma'ra ya cu pa gui 'buh_u te rá 'ñentho, ne da max'ah_u pa gui mpe'tsua hm_uateh_u 'na ngu ma'na ne pa gui pε'tsh_u ndunthi ra jamfri. ²⁴ Aju_a da japabi gatho nú'u to'o ri ma_udi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo co 'nara hm_uate nú'a hinhya'm_u da uadi. Njab_u gue'a.

RA FILIPENSE RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME FILIPO

Ra apostol Nsan Pablo mi ofadi bi 'yopabi ya gamfri me Filipino

¹ Núga drá Pablo ne ra cu Timu, yá 'bɛgoguihe ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo, dí op'a'ihɛ nuna carta gatho'ihɛ zi cuhɛ guí 'buhɛbɛja ra hnini Filipino, ne guí camfrihɛ ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo, ne gatho'ihɛ gyá ndahɛ de ra nija ne nú'ahɛ gyá mastehɛ. ² Ajuá ma Dadahɛ ne ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo da jap'a'ihɛ ne da max'ahɛ pa guí 'bahɛ te rá 'ñentho.

Ra apostol Nsan Pablo apabi Ajuá po ya gamfri

³ Ora dí beni de gue'ahɛ dí umba njamadi Ajuá por gue'ahɛ. ⁴ Y ora dí apabi Ajuá, dí apabi co ndunthi ra johya pa cada 'na de gue'ahɛ, ⁵ ngue'a desde gá camfrihɛ rá maça noya Ajuá asta nubya, xcá faxcahɛ pa xa ntunga nura maça noya'a. ⁶ Nuga dí camfri gue nu Ajuá to'o xa mudi xa pa't'a ri 'mɛihɛ, ma da sigui da 'yɔt'a njabɛ pa sta yopa penga ma Zidadahɛ ra Jesucristo ya gri 'bahɛ xá hño ja rá thandi'a. ⁷ Y xá hño nú'a stá beni de gue'ahɛ,

ngue'a xi dí pɛ'ts'ahɛ ndunthi ra hmate, y ngue'a xi guí faxcahɛ co nú'a ra 'bɛfi xa 'racagui Ajuá pa dí ñanga ra maça noya ne pa dí ma gue go gue'a majuaní, masque dí ofadi o dí 'bai ja yá thandi ya nda. ⁸ Ajuá pađi xá hño gue nuga nts'ɛdi dí beñ'ahɛ co nuna hoga hmate xa 'racju ma Zidadahɛ ra Jesucristo. ⁹ Dí apabi Ajuá pa ma'na da zi'ta ri hmatehɛ, ne ma'na guí pɛ'tshɛ ra hoga mfadi pa guí pahɛ ma'na xá hño nda'a gue'a ri ho Ajuá. ¹⁰ Njabɛ da za guí pahɛ guí huanhɛ nzantho nú'a xá hño, ne guí pɛ'tshɛ 'nara te strá nt'axi, y njabɛ hinto da za te da ma de gue'ahɛ nu stí yopa menga ma Zidadahɛ ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. ¹¹ Njabɛ dí tɔ'mi gue ra Zidada Jesucristo da 'yɔt'e pa da hneca ya hoga 'bɛfi ja ri tehɛ. Y nú'a ra hoga 'bɛfi da hnequi ja gue'ahɛ go gue'a ngu 'nara hoga sofo pa rá nsunda Ajuá, pa njabɛ ma'na da t'e'tsua rá nsu'a.

De ga 'bɛcua, nzantho ga ɔt'e nú'a go rá paha ra Zidada Jesucristo

¹² Ma zi cu'ihɛ dí ne guí pahɛ xá hño gue gatho nú'a xa t'ɔtcagui gue'a ma'na xa umba ra ts'ɛdi ra maça noya. ¹³ Hangué gatho nuya soldado 'bɛcua habɛ ja ra ts'utbi, ne gatho ma'ra ya ja'i, pađi gue nuga xa jocagui fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ¹⁴ Y hangué por guehna ndunthi ya cu ma'na

xa gu ra ts'edi pa xa mambabi rá noya Ajuá nsinque ra ntsu, ne ma'na xa nja yá jamfri ja ra Zidada.

¹⁵ Nuga dí pađi xá hño gue 'ra de gue'u ña de ra Zidada Jesucristo ngue'a ri hyoca nú'a dí pefi, ngue'a nu'ú ne go da uadi nú'a da mañ'u. Pe nú'u ma'ra ha, mambabi rá noya Ajuá co yá mfeni xá nt'axi. ¹⁶ Pe nu'u tó'o ri hyoca nú'a dí pefi, mamba rá noya ra Zidada Jesucristo pa yá hñose'u ne pa da t'embi gue go ma'na ri mpefi'u. Nu'ú øt'a njabu hønse pa ma'na da hyondga ra 'ñu nú'ya de dí oua ja ra fadi. ¹⁷ Pe nu'u ma'ra ha, mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra hmate ngue'a pađi'u gue nuga dí 'bucua pa ga ñambabi rá maça noya Ajuá. ¹⁸ Pe hinte rí 'yø'tuabi de nú'a gra ña'u. 'Bu mañ'u con gatho yá mui o hina, pe xi dri johya ngue'a ma'na rí ntanga rá noya ra Zidada Jesucristo.

Ne ma xi ga johya ndunthi, ¹⁹ ngue'a nuga dí pađi gue nú'na dí thogui ma ga pøni xá hño, ngue'a guí faxcahu guí aphu Ajuá por gueque, y nurá Maça Ndañi ma Zidadahu ra Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi. ²⁰ Nuga hindí ne ga ntsa, dí ne ga ña con gatho ma jamfri, ngu xi stá nja nzantho. Ne dí ne ma'na da hnequi rá ts'edi ra Zidada Jesucristo ja ma 'mui, hinte rí 'yø'tuabi 'bu ga tu o ga siguí ga nte. ²¹ Ngue'a nuga 'bu ga siguí ga 'bucua ja ra ximhai, gue'a pa ga øt'e nú'a go rá paha ra

Zidada Jesucristo, y nu'bu ga tu, ma grá hanga ma thaña. ²² Pe nu'bu ga siguí ga 'bucua ja ra ximhai, ga mpefi pa da gamfri ma'ra ya ja'i, hangue hindí pađi nda'a ga beni, ua ma'na xá hño ga siguí ga nte, o ma'na xá hño ga tu. ²³ De ri yoho hindí pađi nda'a ga beni. Nu'a dí nehma, ga ma de guecua pa ma ga 'bu'be ra Zidada Jesucristo nuni mahets'i, ngue'a pa gueque gue'a ma'na xá hño de gatho. ²⁴ Pe dí pađi gue ma'na xá hño pa gue'ahu ga siguí ga 'bucua. ²⁵ Hangue dí pađi gue ma ga siguí ga 'bucua con gue'ahu pa da za ga fax'ahu pa ma'na da nte ri jamfrihu ne ma'na gui johyahu. ²⁶ Hangue nu xcri yopa hyandgaguihu ga yopa 'bui con gue'ahu, ma xi gui xøcambenihu ma Zidadahu ra Jesucristo ngue'a ma ga 'bui ma'na'qui con gue'ahu.

²⁷ 'Yøthu ra ts'edi gui 'yohu xá hño ngu nú'a mangua rá noya ra Zidada Jesucristo. Y njabu tsa ga mabu ga c'a'ts'ahu o hina, pe ya ga øde gue gri 'buhu xá hño co 'nada ra mfeni ne gri mpefihu mahyegui co ndunthi ra ts'edi pa gui ñañhu nú'a ra jamfri xcá hñanihu de ra maça hoga noya. ²⁸ Ne oxquí hophu da pi'ahu nú'u to'o ri utsa'ihu, ngue'a nu stí hyandi'u gue hingri tsuhu, njabu da bađi'u gue ma da 'medi'u, pe nu'ahu gui pahu gue co rá ts'edi Ajuá xa pøhø'ihu. ²⁹ Ngue'a Ajuá bi hñux'ahu hingue hønse pa gui camfrihu ma zi Hmuhu ra

Jesucristo, nehe pa gui thohu ya nt'atsate po rá ngue'a, y nú'a guí thohu gue'a 'nara danga hño pa gue'ahu. ³⁰ Guí pahu gue nuga ne nu'ahu mahyεgui drí ñambahu rá noya Ajuá, y ya gá pahu xá hño gatho nú'a stá thogui pa dá ñani'a, ne ya xcá øhu te gatho dí thoguiba.

2

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi nja'i, ne 'mεfa Ajuá bi umba 'nara nsu xi ra dangui

¹ Nu'ahu xa nup'a ri mfenihu numa zi Hmuhu ra Jesucristo, ne xa hup'a ri mahi co rá hmate'a, ne ra Maca Ndahi 'bui con gue'ahu, ne xa t'a'ahu ra hmate ne ra huecate. ² Hangué 'buhu co 'nada ra mfeni ne co 'nada ra hmate, pa njabu ha, gui hubgahu ma mui pa ga johya. ³ Ote guí øthu pa ri hñosehu, nixi pa gui pønga ri hmihu. Ne ogrí 'ñexasehu. Nu'a gui 'yøthu, 'ñe'tsuahu yá nsu ma'ra. ⁴ Ogui hoñhu ra hño pa gue'asehu, hyoñhu pa ma'ra nehe.

⁵ Beñhu ngu bi benga ma zi Hmuhu ra Jesucristo himbi 'ñets'i. ⁶ Ngue'a nu'a masque go gues'e'a Ajuá, pe bá tsopu rá nsu nú'a mbi pe'tsa nuni mahets'i masque mri mandani'a mahyεgui co rá Dada. ⁷ Pe bá tsogui rá nsu pa bi e bi nja'i nuua ja ra ximhai, ne asta bi nja ngu 'nara 'bεgo, ne bi me'tsa rá 'bai ngu rá 'bai 'nara ja'i. ⁸ Y ya de mi 'bucua, bi 'mui ngu himri 'ñepi da 'muhma, y bi

'yø'tua nú'a go rá paha rá Dada asta xi bi du, ne nurá du'a xi xmá nts'o, ngue'a bi du ja 'nara pont'i. ⁹ Hangué Ajuá bi umba 'nara nsu xi ra dangui, ne bi hñu'mba 'nará thuhu nú'a ma'na ja rá nsu de gatho ya thuhu. ¹⁰ Pa njabu ma da ndandiñahmu ne da xøcambenibi rá thuhu ra Zidada Jesu maxøgue gatho nú'u bí 'bui mahets'i ne nú'u 'bucua ja ra ximhai ne nú'u 'bui rí nga'ti de ra ximhai. ¹¹ Y gatho'u ma da 'ñena gue ra Jesucristo go gue'a ma zi Hmuhu pa ma'na dra nsunda Ajuá ra Dada.

Nu'u tó'o xa gamfri go gue'u njangu 'nara ñot'iriyot'a ja ra ximhai

¹² Ma zi cu'ihu, ngu gá nhyoga'yødehu nu ndá 'bui con gue'ahu, dí ne nehe núbya dí 'bui yabu de gue'ahu gue ma'na gui 'ramanuhu gui nhyoga'yødehu. 'Yøthu xá hño gatho nú'a rí 'ñepi gui 'yøthu ngue'a xcá mpøhøhu, ne nsuhu ja rá thandi Ajuá. ¹³ Ngue'a Ajuá go gue'a ri 'ra'ahu ra ts'edi ne ya hoga mfeni pa gui 'yøthu nú'a xá hño, ngu nú'a ne'a.

¹⁴ Gatho nú'a gui 'yøthu, 'yøthu nsinque gui nøntehu ne nsinque gui ntsanoyahu, ¹⁵ pa hinto da zu't'ahu ni 'nara ts'oqui. 'Buhu xá hño co ri mfenihu strá nt'axi, ngue'a yá batsi'ihu Ajuá, masque guí 'buhu madetho de ya ts'o'mui gá ja'i nú'u hinxá nt'axi yá mfeni. Nuni ja da hnecni ri hoga'muihu ngue'a

nu'ah_u guí njah_u ngu ya tsø ri yot'a ja ra 'bexuui, ¹⁶ ne guí mañh_u ra hoga noya dega te pa nzantho. Nu'b_u gui 'b_uh_u xá hño ngu núna dí xi'ah_u, ma ga johya ndunthi nu stua yopa penga ra Zidada Jesucristo, ngue'a gue'b_u ma ga pađi gue gatho nú'a stá pefi hinxa ma 'mēdi, ma da hneca ra hoga sofo nú'a stá pefi ja gue'ah_u. ¹⁷ Ha nu'b_u ga tu po rá ngue'ah_u, guehna ngu 'nara hña'ti dí umbabi Ajuá mahyεgui co ri jamfrih_u. Nu'b_u ga johya ngue'a dí pađi gue dí uñh_u mahyεgui ma hña'tih_u, y njab_u ga johyah_u mahyεgui. ¹⁸ Hangué johyah_u nehe, pa ga pε'tsh_u 'nada ra johya.

Ra Timoteo ne ra Epafrodito

¹⁹ Dí beni ga pεmp_u 'bestho ra cu Timu dua c'a'ts'ah_u 'b_u njab_u rá paha ma Zidadah_u, pa nu stua pengui'a da xicagui de gue'ah_u, pa njab_u da hñu ma mui, ne ga johya. ²⁰ Ngue'a hñsε ra cu Timu go gue'a 'nada ra mfeni dí pε'tshe, ne dí tagui dí tuhe por gue'ah_u. ²¹ Ngue'a gatho nú'u ma'ra ya cu oda yá mfeni de yá 'bεfi pa yá hñosε'u, hingo oda yá mfeni de rá 'bεfi ra Zidada Jesucristo. ²² Y nu'ah_u guí patuah_u rá 'mui ra cu Timu. Nú'a xi faxcagui pa dí mamba rá noya Ajuá, nja ngu 'nara t'u faxa rá dada ja rá 'bεfi. ²³ Hangué dí beni ga pεmp_u pa dua c'a'ts'ah_u, hñsε dí tø'mi ga pađi te grá ma de núna dí thoguiua. ²⁴ Dí

camfri gue co rá mfats'i Ajuá necagui ga mab_u 'bestho ga c'a'ts'ah_u.

²⁵ Nehe dí beni gue mahyoni ga pεmp_u nehe ra cu Epafrodito, guehni 'nama hoga compa de ja ra 'bεfi pa dí ñambaheua rá noya Ajuá. Nuni ra cuni go guehni uá pεnh_u pa e bi maxcagui. ²⁶ Y xa beni ndunthi de gue'ah_u pa da mab_u, ne xi tu rá mui ngue'a bi badi gue gá pah_u bi hñeni. ²⁷ Xi majuaní bi hñeni nts'edi asta ya mi ma xa duhma, pe Ajuá bi mε'tsa ra huecate de guehni, y hinga hñsεni, necagui nehe, bi mesca ra huecate, ngue'a 'b_u xa duhmani, nu'b_u ma'na xa du ma mui. ²⁸ Hangué por gue'a xi dí ne ga pεmp_u pa gui johyah_u nu xcri hyanth_u ma'na'qui, y necá ga johya nehe. ²⁹ Nu xcri hyanth_u da zømbuni, xi da johyah_u ndunthi, ngue'a guehni 'nama cuh_u de ja rá thuhu ma Zidadah_u, ne xi da umfu ra hmäte, ne numahñobih_u gatho ma'ra yá 'mεhni Ajuá di nguni. ³⁰ Ngue'a nuní ya mi ma da du hmaha po rá 'bεfi ra Zidada Jesucristo. Nuni himbi jamasu de ya ts'othogui, hangué e bi mεfi 'nara 'bεfi nú'a himbi za go gá pεfih_u ngue'a guí 'bah_u yab_u de guecua.

3

'Yoh_u xá hño ngu rí ñēpi

¹ Y nubyá zi cuh_u, johyah_u ja rá thuhu ra Zidada. Pa gueque hingui tsabigui ga

xi'ah_u ma'na'qui de nú'a ya stá op'ah_u, y xá hño ga ben'ah_u ngue'a go pa ri hño_u. ² Nsuh_u de nú'u ya ts'oja'i hingui øt'e nú'a xá hño ne ri manda da thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo 'na, ngu m_anga ra ndaxjua ley. ³ Ngue'a nujú go guecaguih_u dí pe'tsh_u ra seña xi majuani ja ma corasoh_u ngue'a stá camfrih_u Ajuá ne dí nsundah_u'a po rá ts'edi ra Maça Ndahi ne drí johyah_u ngue'a yá metiguih_u ra Zidada Jesucristo. Hindí camfrih_u gue nú'a ra seña thu'tsua ja rá ndo'yo 'na gue por gue'a ma da mpøhø 'na. ⁴ Nuga da zahmá ga beni gue ma ga mpøhø co ma hoga 'b_efi ne ma hñoja'i stá øt'e de ma ts'edi s_eh_e, asta ma'na da za ga beni ndunthi que ma'ra ya ja'i. ⁵ Ngue'a rá hñato ma pa de stí 'b_ui, bi thusca nú'a ra seña ja ma ndo'yo ngue'a drá me Israel, stí 'ñehe de yá ja'i ndu ra Benjami, drá xodyo ngue'a ma dada ma nana myá xodyo. Y nuga ndí øt'a gatho ngu nú'a m_anga ja rá ley ya xodyo, ngue'a ndr_a fariseo. ⁶ Xi ndí øt'a gatho yá ley ya xodyo, hangue xi ndí ø'tua ra nts'o'm_ui nú'u ya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y mi jo'o to'o da 'ñena gue hinduí øt'a gatho ngu nú'a m_anga ra ley. ⁷ Gatho nuya ya t'øt'e ndí øt'a ma'm_et'o, pa guecagui xi mri muui ndunthi, pe núbya ndá camfri ra Zidada Jesucristo, dá paði gue nú'a ndí øt'a ma'm_et'o hinte ri

muui. ⁸ Y xi majuani gatho ya t'øt'e nú'u ja ja ra ximhai, pa guecagui hinte ri muui'u, dí øt'a ra uenda ngu ya paxi dá føtb_u pa go dá paði ra Zidada Jesucristo. Stá tsop_u gatho pa go dá paði ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ⁹ ne pa bi za dá 'natho'be'a, y njab_u dí 'b_ui xá hño ja rá thandi Ajuá. Y hingue ngue'a dí øt'a ngu nú'a m_anga ra ndaxjua ley dí 'b_ui xá hño ja rá thandi Ajuá, nuga dí 'b_ui xá hño ja rá thandi'a ngue'a dí camfri ra Zidada Jesucristo. Hangue por gue'a Ajuá handgagui gue xá nt'axigui ngue'a stá camfri. ¹⁰ Nubyá nu'a dí ne, dí ne ma'na ga paði ra Zidada Jesucristo. Dí ne ga pa_tua rá ts'edi de nú'a ra 'ra'yo te bi me'tsi de mi yopa nte'a de ja ya du, ne dí ne ga nja ngu bi nja'a himbi maði rá te, bi thogui ya ts'othogui ne asta bi du. ¹¹ Dí ne ga njab_u masque ga tu, pa njab_u ga pe'tsa 'nara 'ra'yo te nehe ngu nú'a ra te bi me'tsi nu mi yopa nte de ja ya du'a.

Ga øth_u ra ts'edi pa ga tsøñh_u asta rá ñani nunara 'ñu drí neh_u

¹² Pe hindí ena gue ya xi dí 'b_ui xá hño ngu núna dí m_a, dí paði gue drí 'b_etho pa ga 'b_ui xi xá hño, pe nuga dí sigui dí øt'a ra ts'edi pa ga ts_udi nú'a ra hoga'm_ui xi xá hño ngu nú'a bi ne ra Zidada Jesucristo ga ts_udi nu mi z_ecagui ra maði'a. ¹³ Zi cuh_u, nuga hindí ena gue ya dí pe'tsa nú'a ra hoga'm_ui'a,

pe nu'a dí ne, ga pumfri gatho nú'a ya stá øt'e, ne ga øt'a ra ts'edi ga sigui ga honga nú'a ra hoga'mui asta hinga tsudi. ¹⁴ Ne dí øt'a ra ts'edi pa ga tsøni asta rá ñani nuna ra 'ñu drí nehi asta hinga hānga nú'a ra thāhā xpá mescaguihū Ajuā nuni mahets'i, nú'a xa ñatcahū da 'racjū ngue'a dí camfrihū ma zi Hmuhū ra Jesucristo.

¹⁵ Gathoguihū nújū xa zε ma jamfrihū, mahyoni ga beñhū ngu nú'a ja juadi dá mā. Pe 'bū hinguí beñhū ngu dí bengá, Ajuā da 'ñu't'ahū pa gui beñhū ngu dí bengá. ¹⁶ Pe nu'a mahyoni ga øthū, ga teñhū nú'a ya stá pahū.

¹⁷ Ma zi cu'ihū, 'yøthū ngu nú'a xcá hyanthū dí øt'e, ne hyanthū nú'u ma'ra to'o øt'e ngu nú'a dí øt'e, pa njabū gui 'yøthū ngu øt'u nehe. ¹⁸ Ngue'a ngu stá xi'ahū ndunthi ya 'mi'qui ne dí xi'ahū ma'na'qui co ndunthi ra dumui asta taqui dí zoni, xi 'bui ndunthi nú'u ri 'ñet'a gamfri, pe co yá ts'o'bēfi ri hnequi gue ri utsabi rá du ra Zidada Jesucristo. ¹⁹ Pe nú'u ya ja'i'u hinda ma da mpont'ui rá cuε Ajuā. Nuyá ts'onc'at'i'u go gue'u ja ra uenda ngu yá zidada'u, ne ri johyatho'u da 'yøt'a ya ts'ot'øt'e nú'u ri japi da 'bε yá tsa. Nu'ú oda yá mfeni ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai. ²⁰ Pe nujú oda ma mfenihū ya t'øt'e de mahets'i ngue'a ya dyá menguhū de guehni, ne dí tømhu nehe gue ja dí 'ñehni ma zi Pøhøtehu, y

nú'á go gue'a ma Zidadahu ra Jesucristo. ²¹ Nú'á go gue'a ma da patca nuna ma 'baihū dí hāhūbya pa da za ga 'bahū ngu rá 'bai'a xá nsunda. Nu'á ma da patca ma 'baihū co nú'a ra dānga ts'edi pe'tsi pa ri manda gatho ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai ne mahets'i.

4

Johyahū nzantho ngue'a guí camfrihū ma Zidadahū

¹ Hangué por gue'a ma zi hmāca cu'ihū, xi da sigui gui 'būhū xá hño co nú'a ra jamfri xcá hñāñhū de ma Zidadahū. Nu'ahū xi dí mā'ahū ne dí ne ga hant'ahū ma'na'qui, ngue'a por gue'ahū xi drí johya, ne po ri jamfrihū ma ga hānga 'nara thāhā.

² Dí bantebi ra nju Evodia ne ra nju Sintique da mpumbabi pa da 'mūi'u co 'nada ra mfeni ngue'a ri 'natho'u co ra Zidada. ³ Y nú'i ma hoga mfats'i'i de ja rá 'bēfi Ajuā, dí bante'i gui faxa nú'u ya nju pa da mpumbabi, ngue'a go gue'u bi maxcagui ndunthi de ndí 'yobū ndí mānga ra māca noya co ra cu Mente ne gatho nú'u ma'ra ya cu mri mpefi con guecagui. Nú'ú ya xpá t'opa yá thuhu'u nuni mahets'i ja ra libro dega te.

⁴ Xi da johyahū nzantho ja rá thuhu ra Zidada, ne dí xi'ahū ma'na'qui: ¡Xi da johyahū! ⁵ 'Būhū nzantho co ra hñoja'i pa da badi gatho ya ja'i gue nu'ahū xi gyá hoja'ihū. Ma Zidadahū ya ma dua yo pengui 'bestho.

⁶ Ne ote guí tu ri m̄aihu. Nu'a gui 'yøthu, xipabihu gatho Ajuá, ne 'yapabihu te gatho ø't'ah̄u ra 'b̄edi, nehe umf̄u njam̄adi de gatho nú'a te da 'ñe'ah̄u. ⁷ Nu'b̄u gui 'yøthu njab̄u, Ajuá da 'ra'ah̄u 'nara hum̄ai nú'a xi ra dangui asta hingui tsa to da b̄adi, y nuna hum̄ain̄a da sup'a ri corasoh̄u ne ri mfenih̄u ngue'a guí 'b̄uh̄u co ra Zidada Jesucristo.

Dá 'yoda ri mfenih̄u nú'a xá h̄ño

⁸ Nubyá ma zi cu'ih̄u, dá 'yoda ri mfenih̄u gatho nú'a majuan̄i, ne nú'a xá nsunda, ne nú'a xá h̄ño, ne gatho nú'a xá nt'axi, ne ra h̄nogaja'i, ne nú'u ya t'øt'e h̄ma gue xá h̄ño. Dá 'yoda ri mfenih̄u nú'a guí pah̄u gue xá h̄ño, ne nú'a rí 'ñep'ah̄u.

⁹ 'Yøthu ngu nú'a dá u't'ah̄u ne nú'a gá pah̄u ndí øt'e, ne nú'a gá 'yøhu dá xi'ah̄u, ne nú'a gá h̄yanth̄u ndí øt'e. 'Yøt'eh̄u njab̄u y nu Ajuá da 'm̄ai con gue'ah̄u ne da 'ra'ah̄u ra hum̄ai.

Ya gamfri me Filipino p̄empa ra mfats'i ra apostol Pablo

¹⁰ Drí johya ndunthi ja ra Zidada ngue'a nubyá ya xcá yopa benju, ne xcá faxcahu. Hingue xqui pumfriguihu, h̄onse ngue'a himi tsa hanja gui faxcahu. ¹¹ Nuga hindí m̄anga njab̄u ngue'a te øtca ra 'b̄edi, nuga stá pađi ga johya co nú'a dí p̄e'tsi. ¹² Stá pađi ga tseta ra h̄ñoaya, ne stá pađi ga 'b̄ui co ra h̄ño. Stá pađi de gatho, ra h̄niñ̄a o ra thuhu, ne

'b̄u di ja o di otho. ¹³ Co nú'a ra ts'edi di 'racagui ra Zidada Jesucristo, nuga gatho da za ga tseti nú'a da 'ñepqui. ¹⁴ Pe xi xcá øtcahu ra h̄ño ngue'a gá faxcaguihu ja ma ts'othogui.

¹⁵ Ngu guí pah̄u nú'ah̄u guí 'b̄uh̄ubu Filipino, nu de ndá f̄adi da m̄anga ra maça noya, ne de ndá p̄ombu Macedonia, bi njo'o ma'ra to'o bi 'racagui ra mfats'i, h̄onse nuri nijahu nguí p̄encahu ra mfats'i dega jam̄adi ngue'a stí xi'ah̄u rá noya Ajuá. ¹⁶ Ne de nduí 'b̄u ja ra h̄nini Tesalononica, hingue 'na'quitho gá p̄encahu ra mfats'i pa nú'a te ndí honi. ¹⁷ Nuga hindí ja po nú'a ra mfats'i gá 'racju. Nuga dí ja pa gui hañhu nú'a ra thaħa da 'ra'ah̄u Ajuá. ¹⁸ Nuga ya stá h̄ani nú'a ri mfats'ih̄u asta ma'na ndunthi de nú'a ndí honi, nú'a gá p̄encahu co ra cu Epafrodito, y con gue'a asta pongui. Nú'a gá p̄encahu gue'a ngu 'nara 'baha ȳni xá cuhi nú'a xcá umf̄u Ajuá, ne nu'á ri ho'a. ¹⁹ Ajuá ma Dadahu da 'ra'ah̄u gatho nú'a gui hyoñhu, ngue'a go gue'a tsa da 'racju gatho ya h̄ño xá nsunda por nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesucristo. ²⁰ ¡Drá nsunda pa nzantho Ajuá ma Dadahu! Njab̄u gue'a.

Ra nzengua p̄ehna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Dí peñ'ah̄ubu ra nzengua de rá thuhu ra Zidada Jesucristo gatho nú'ah̄u gyá gamfrihu me Filipino. Nehe peñ'ah̄ubu ra nzengua gatho nuya cu dí 'b̄u'beua. ²² Nehe

peñ'a'ihubũ ra nzengua nuya
gamfri pepabi ra Cesa ra
danga nda de guecua Nroma,
ne gatho ma'ra ya cu 'bui de
guecua.

²³ Ma Zidadahũ ra Jesu-
cristo da jap'ahũ gatho'ihũ.
Njabũ gue'a.

RA COLOSENSE RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME COLOSA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Colosa

¹ Núgui drá Pablo rá apos-
tolgui ma zi Hmuh_u ra Je-
sucristo. Aju_a go rá paha'a
pa bi hñuxcagui dega apos-
tol. Nugui ne ra cu Timu ² dí
op'a'ih_e nuna carta nú'ah_u
ma zi cu'ih_u guí 'buh_ubu ja
ra hnini Colosa, guí camfrih_u
ma zi Hmuh_u ra Jesucristo,
ne yá batsi'ih_u Aju_a. Aju_a
ma Dadah_u da jap'a'ih_u ne da
max'ah_u pa guí 'buh_u te rá
entho.

*Ra apostol Pablo apabi
Aju_a pa da japi ya gamfri*

³ Aju_a ma Dadah_u go gue'a
rá Dada nehe ma zi Hmuh_u
ra Jesucristo dí apabihe por
gue'ah_u ne nzantho dí umfe
njam_udi'a ⁴ ngue'a stá øhe de
ri jamfrih_u guí p_e'tsuah_u ma
zi Hmuh_u ra Jesucristo ne de
nú'a ra hm_ute guí p_e'tsuah_u
gatho nú'uh ma'ra yá batsi
Aju_a, ⁵ ngue'a guí t_o'mh_u ma
guí 'buh_u nuni mahets'i hab_u
xuá hyoqui Aju_a pa gue'ah_u.
Nu'ah_u guí p_e'tsh_u ra hoga
nth_o'mate ngue'a xcá 'yøh_u
ra maça noya nú'a m_unga
maju_uni, ne xcá camfrih_u.
⁶ Nú'a ra maça noya xcá 'yøh_u
xa si'ah_u, rí nt_ungui gatho

rá ng_uni ra ximhai, ne rí
gamfri ndunthi ya ja'i. Gue'a
ngu 'nara hoga sofo ri unga
rá noya Aju_a de hab_uraza
de ra ximhai, ngu bi nja de
g_uep_u Colosa nu ngá 'yødeh_u
bi si'ah_u de nú'a bi 'yøt'a Aju_a
po rá hñoja'i, ne gá pah_u gue
go gue'a xi maju_uni nú'a bi
si'ah_u. ⁷ Gue'a bi 'ñu't'a'ih_u
numa hm_uca cuh_u ra Epafra,
guehni 'nará hoga m_efi ma
Zidadah_u ra Jesucristo stá
'ñ_o'be ja rá 'b_efi Aju_a, ne
bi zo'ah_u de rá noya Aju_a.
⁸ Nuni go guehni bi xicaguihe
de nú'a ra hoga hm_ute guí
p_e'tsh_u ngue'a xcá camfrih_u.

⁹ Desde nú'a ra pa'a dá
øhe njab_u, hindí tsayahe dí
apabihe Aju_a por gue'ah_u,
pa da 'ra'ah_u 'nara hoga
mfeni pa guí patuah_u xá
hño nda'a go rá paha'a, ne
da 'ra'ah_u ra mf_udi pa guí
pah_u xá hño gatho nú'a
u't'ah_u ra Maça Nda_uhi, ne
guí pah_u nda'a xá hño guí
'yøth_u. ¹⁰ Dí apabihe gue
nzantho guí 'yøth_u ngu nú'a
rí 'ñep'a'ih_u guí 'yøth_u ngue'a
guí camfrih_u ra Zidada, ne
guí 'yøth_u ngu nú'a ri ho'a, pa
njab_u da xup'a ri hoga 'b_efih_u,
ne ma'na guí pah_u'a. ¹¹ Nehe
dí apabihe gue da 'ra'ah_u
ndunthi rá maça ts'edi'a pa
da za guí tseth_u gatho nú'a da
'ñep'a'ih_u, ne guí tseth_u co ra
johya ne ra pacencia. ¹² Ga
umf_u njam_udi Aju_a ra Dada
ngue'a nu'a xa 'rac_u ra ts'edi
pa ga 'buh_u ja rá maça ñot'i'a,
ngu nú'a xa umbabi gatho
ma'ra yá batsi'a. ¹³ Aju_a go

gue'a bi pøngaguih_u de ja ra 'b_exuui hab_u ndí 'b_uh_u ja rá hmanda ra ts'oqui, y bi hñuscaguih_u ja rá hmanda rá hmaça T'_u, go gue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹⁴ Nú'á go gue'a bi manga rá ji ne bi du pa bi pungaguih_u gatho mā ts'oquih_u ne pa bi pøhøguih_u.

Dí 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Ajuá po rá du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo

¹⁵ Ajuá hingui hnequi, pe bá ehe rá T'_u nú'a mahyεguiui rá 'm_ui, ne xa thandi ne xa 'ñutcah_u tengu rá 'm_ui rá Dada. Nu'á ya mi 'b_ui ante da nja gatho nú'a jabya, ne go gue'a ra ndá de gatho. ¹⁶ Y Ajuá bi 'yent'ua rá 'yε'a pa go bi hyoqui gatho nú'a ja ne 'b_ui nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai, gatho nú'a ri hnequi ne nú'a hini hnequi, gatho nú'a to'o ri manda ne ri ndá, nú'a ja yá ts'utbi ne yá ts'edi, gatho go bi hyoc'a, ne gatho pa rá nsunda'a. ¹⁷ Nú'á ya mi 'b_ui ante da nja gatho nú'a jabya, ne gatho go o ja rá 'yε pa ri su'a. ¹⁸ Ha nú'á nehe go ra ñaxu de ra nija. Y nura nija nú'a to'o camfri'a, ne nu'á go gue'a rá ndo'yo'a. Y nu'á umbabi'ra ra'yo te nú'a to'o camfri'a. Nu'á go rá madi bi yopa nte de ja ya du, pa go bi ndá'a de gatho. ¹⁹ Ajuá go rá paha pa bi mahyεguiui rá 'm_ui ne rá ts'edi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ²⁰ Nehe Ajuá go rá paha pa bá pèhni'a pa njab_u por nú'a bi 'yøt'e'a da za da yopa hogui gatho

nú'a xqui ts'oqui nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Po rá ngue'u bi manga rá ji ja ra pont'i'a ne ja bi duni, pa nu'á bi za bi mádi'ra co Ajuá ne bi za bi 'm_ui xá hño ja rá thandi'a.

²¹ Nu'ah_u ma'met'o nguí 'b_uh_u yab_u de Ajuá ne ngrí utsah_u'a ja ri mfenih_u, ngue'a nguí øth_u ya ts'ot'øt'e, pe nubya Ajuá xa 'yøt'e pa gá mádi'ra con gue'a ne gá 'b_uh_u xá hño ja rá thandi'a. ²² Ngue'a Ajuá bá pèhna rá T'_u y nú'á gue'a ra Zidada Jesucristo bi e bi nja'i pa bi tho ja ra pont'i, pa njab_u da za gui 'b_uh_u strá nt'axi ja rá thandi Ajuá, ne ya hinte ma ts'oqui gui tuh_u, ne njab_u hinto da 'bε't'a ri tsah_u ja rá thandi'a. ²³ Hangué mahyoni gui siguih_u co nú'a ra hoga jamfri xcá hañh_u, ne gui zεh_u ngu ya 'yεza ri cuna mbo ra hai, ne nzantho gui tøm_uh_u nú'a ra nthø'mate xa si'ah_u ne ma gui hañh_u ngue'a xcá camfrih_u ra maça noya nú'a gá ødeh_u. Nuna ra maça noyaná xa nt'øde maxøgue rá nguni ra ximhai, y núgui drá Pablo xa thuxcagui pa ga xanga nuna ra maça noyaná.

Ra apostol Pablo bi t'umbabi ra 'bεfi pa da su ya gamfri

²⁴ Xi drí johya ngue'a dí tho ya thogui po rá ngue'ah_u. Dí sufri ngu bi sufri ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, pa ga thogui nuya thogui hinxa njatho po rá ngue rá nija, y nú'á go rá ndo'yo'a. ²⁵ Nugui

'nadrá mēfi ja rá nija Ajuá xa hñuxcagui pa ga xi'ahú gatho ngu nú'a mǎnga rá noya'a. ²⁶ Ajuá bi hñuxcagui pa ga xi'ahú nú'a xqui beni'a desde maya'bú ne hinto xqui badi, pe nubyá há, xa 'ñutcahú núju yá bǎtsiguihú'a. ²⁷ Ajuá gue'a rá paha bi 'ñutcahú nú'a xquí beni'a ne hinxqui fadihma, pa njabú da badi gatho ya ja'i ja ra ximhai tengu rá ndangui nú'a xquí beni Ajuá da 'yot'e. Y nú'a xquí beni'a go gue'a gue ma zi Hmuhú ra Jesucristo 'bui ja ma corasohú, y hangue dí t'omhú ga 'buhú pa nzantho ja rá nsunda'a.

²⁸ Núje yá mēfiguihe Ajuá, habúraza dí mañhe de ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ne dí umfe ra hoga ts'ofogatho ya ja'i, ne dí utuahe'ú co nú'a ra hoga mfadi xa 'racaguihe Ajuá, pa njabú to gatho da gamfri'a da te yá jamfri pa da za da 'mú'ú ngu gra 'mú ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ²⁹ Hangue por guehna xi drí mpefi con gatho ra ts'edi nú'a xa 'racagui ra Zidada Jesucristo.

2

¹ Nubyá, dí ne gui pahú gue nugui xi dí apabi Ajuá con gatho ma ts'edi por gue'ahú ne por nú'ú ya cu bí 'bui ja ra nija Laodicea, ne por gatho nú'ú ma'ra ya cu hinstá mpađi'be. ² Dí apabi Ajuá gue da nup'a ri mfenihú, ne pa gui 'buhú co 'nada ra hmáte, ne pa da 'ra'ahú ra hoga mfadi pa ma'na gui pahú xá hño ma

zi Hmuhú ra Jesucristo nú'a bi 'ñe bi 'yot'a nú'a xqui beni Ajuá ne hinxqui fadihma, ne ja dá pađihú. ³ Ngue'a ja guehni ja ma zi Hmuhú ra Jesucristo ja jani gatho ra hoga mfadi ne ra hoga mfeni. ⁴ Dí xi'ahú njabú pa hinda za to da hya'ahú co 'raya noya nú'ú xi ri nt'ode mahotho pe hinga majuani. ⁵ Masque nugui hindí 'buihya con gue'ahú, pe dí ja ra uenda dí 'bui con gue'ahú ngue'a oda ma mfeni de gue'ahú, y xi drí johya ngue'a dá øde gue guí øthú gatho nú'a xá hño, ne xi xcá zedi ri jamfrihú nú'a guí pe'tsuahú ma zi Hmuhú ra Jesucristo.

⁶ Hangue 'buhú xá hño co ma zi Hmuhú ra Jesucristo ngu nú'a xa t'u't'ahú nu ngá camfrihú. ⁷ Njahú ngu ya 'yúza xa cuna mbo ra hai, xi da nt'athú con gue'a, ne dá zε ri jamfrihú ngu nú'a xa t'u't'ahú. Ne umfú njamadi Ajuá nzantho.

Dí pe'tshú 'nara 'ra'yo te ngue'a dí camfrihú ra Zidada Jesucristo

⁸ Xi da nsuhú, oxqui hophú da hya'ahú nú'ú ya c'uamba ja'i 'yobú xi'ahú nú'a te bense de yá mfeni hõnse pa da hya'ahú, ngue'a nú'ú hingui udi ngu nú'a bi 'ñudi ra Zidada Jesucristo, nu'ú udi hõnse nú'a xa bense yá mija'iuí de yá mfenise ne xa 'ñudi.

⁹ Ja ma zi Hmuhú ra Jesucristo ja bi hnequini gatho tengu rá 'mú Ajuá

ngue'a nu'á mahyεguiui rá 'múi'a. ¹⁰ Y nu'ah_u ya xcá tsu_h gatho ra te maxøgue, ngue'a ya guí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a ri manda gatho nú'u to'o pε'tsa ra ts'edi ne nú'u to'o pε'tsa ra ts'utbi. ¹¹ Nu ngá 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, gue'b_u gá hañh_u ra seña ja ri corasoh_u ngue'a Ajuá bi 'uec'a'ih_u de ja ra ts'oqui. Y nú'a ra seña gá hañh_u hingue ngu nú'a ra seña øt'a ya xodyo gue hønse ri señabitho rá ndo'yo 'na. Nuna ra seña gá hañh_u, gá hañh_u ja ri corasoh_u ngue'a gá camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹² Ngue'a nu ngá nxisteheh_u, ja ra uenda gá nt'aguih_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne gá yopa nteh_u ma'na'qui con gue'a, ngue'a xcá camfrih_u gue Ajuá ja rá ts'edi pa bi japi bi yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo de ra du. ¹³ Nu'ah_u ma'met'o xqui 'mεhmah_u ja ra ts'oqui, mi ja ra uenda ya xcá tuhmah_u, ne hinguí pε'tshmah_u nú'a ra seña ja ri corasoh_u, pe nubyá Ajuá bi 'yøt'e pa gá yopa nteh_u ma'ra'yo ngue'a ya guí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne bi pun'a'ih_u gatho ri ts'oquih_u. ¹⁴ Ajuá ya xa putca gatho ma ts'oquih_u, ngue'a xi 'nandyá 'yøt'ats'oquih_u hindá øteh_u ngu nú'a manda ja rá ley'a, hangue ma xa mεncahmah_u ja ra nidu. Pe gatho nuya ts'oqui ndí tuh_u, go ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi gut'a

gatho ja ra pont'i. ¹⁵ Ne mi du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ja ra pont'i, gue'b_u bi ntáte de gatho yá ts'edi ya ts'ondahi ne yá hmanda'u, ne njab_u bi 'betua yá tsa'u ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi zixa nts'ahni'u.

Hyoñh_u ya hoga hño bí ja nuni mahets'i

¹⁶ Ostí ma da du ri muih_u 'b_u nõñ'ah_u ya ja'i ngue'a hinguí øth_u ngu yá nzai'u, o de nú'a guí tsih_u, o ngue'a hinguí øth_u ya ngo ngu yá nzai ya xodyo, ne ngue'a hinguí øth_u ya ngo dega tat'a zaná ne de ya pa dega tsaya. ¹⁷ Ngue'a gatho nú'a mi øt'a ya xodyo go 'nara nt'uditho de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo hinxqui zøtho, pe nu mi zøhø'a, ja bi uahni gatho yá ts'edi de nú'a mi øt'a ya xodyo. ¹⁸ Oxqui hoph_u to'o da hya'ah_u da xi'ah_u gue hinte ma gui tahah_u ngue'a hinguí øth_u ngu øt'u, ngue'a nú'u ya hyate ja'i ri 'ñet'a hoja'i ne asta ri nsunda ya εnxε nehe, ne mā te gatho xa hyandi dega thedi, ha ne gue hinte xa hyandi, ne xi ri 'ñets'i de yá mfenise. ¹⁹ Nu'á hinguí camfri ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o ra ñaxu de rá nija'a. Y nurá nija'a gue'a rá ndo'yo, ha nujá go dyá xεnih_u de rá ndo'yo'a ne dí hamph_u rá ts'edi'a pa ga nteh_u, y njab_u rí te rá nija'a ngu nú'a xa benga Ajuá.

²⁰ Nu'ah_u ja ra uenda xcá tuh_u mahyεgui co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne xcá

'uegueh_u de nú'a ri bense de ja yá mfeni ya ja'i. Nu'bú zhanja guí øth_u ngu yá nzai'u, 'ñena hingingá gamfrih_u? zhanja guí øth_u ngu nú'a ri 'bep'a'ih_u'u? ²¹ Ngu nú'a eñ'u: "Oguí thañh_u núná, oguí tsih_u nú'á, oguí juxh_u co ri 'yeh_u." ²² Gatho nuya ya hmandaya mā hõnse de nú'u ma da uadi da thogui, ne hinte ri muui ngue'a go 'raya hmandatho nú'u xa zanse ya ja'i pa da 'ñudi'u. ²³ Nu'a tó'o da 'yøt'a nuya ya hmanda, ri hnequi ngu øt'a xá hño ngue'a øt'e co ra hñoja'i ne ndunthi ra søcambeni, ne asta da japi da sufri rá ndo'yo, pe nuya ya hmanda hinte ma ts'edi umbi pa da zama rá ndo'yo.

3

¹ Nu'ah_u ja ra uenda gá yopa nteh_u mahyegui co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nu mi yopa nte'a de ra du, hangue hyoñh_u nú'u ya hoga hño bí ja nuni mahets'i hab_u bí 'bu'a ne bí hudi ja rá 'ñei Ajuá rá Dada. ² Dá 'yoda ri mfenih_u de ya t'øt'e nú'u bí ja nuni mahets'i, hingue de nú'u ya t'øt'e jaua ja ra ximhai. ³ Ngue'a nujú ngu 'ñena dá tuh_u mahyegui co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne dá yopa nteh_u con gue'a, hangue ja ra uenda ya dí 'buh_u 'nadb_u con gue'a nuni hab_u bí 'bu Ajuá ra Dada. ⁴ Ne nu stua yopa pengui, ma ga hnequih_u mahyegui con gue'a strá nsunda ngue'a 'nada ma teh_u con gue'a.

'Uegueh_u de ri ndaxjua 'müh_u ngue'a ya guí p'e'tsh_u ra 'ra'yo 'müi

⁵ Hangue 'ueh_u de gatho ya ts'oqui nú'u jaua ja ra ximhai. Oxqui ntsinga medinthatih_u, ne oxqui p'e'tsh_u ra ts'onc'at'aja'i, nixi ma'ra ya ts'onc'at'i, nixi oxqui øth_u ma'ra ya ts'o'befi. Ne oxqui c'at'ih_u ra boja ne ma'ra ya hño de ra ximhai, ngue'a 'bu guí øth_u njab_u, nu'bú go grí nsundah_u, hingo grí nsundah_u Ajuá. ⁶ Por nuya ts'ot'øt'eya ma da zætua rá cue Ajuá gatho nú'u to'o ya ts'o'yøde. ⁷ Ne'ah_u ja ngui ohñihmä ja nú'u ya ts'ot'øt'e'u. ⁸ Pe nubyá ya guí p'e'tsh_u ma'na ra 'ra'yo 'müi, hangue nehe hyehub_u gatho nú'u ma'ra ya ts'ot'øt'e, ngu ra nt'atsate, ra cue, ra nts'o'müi, ra ts'ante ne ma'ra ya ts'onoya. ⁹ Oguí mpetua nc'uambah_u 'na ngu ma'na, ngue'a nú'a ri ndaxjua 'müh_u ya xcá hehub_u. ¹⁰ Nubyá ya xa mpata ri 'müh_u, ne 'yo grí patuah_u rá 'müi Ajuá nú'a to'o xa 'ra'ah_u ra 'ra'yo te, asta xi ma gui 'buh_u ngu rá 'müi'a. ¹¹ Y ja nú'a ri 'ra'yo 'müh_u xcá p'e'tsh_u, nuni hingui fadi ua ra griego ua ra xodyo, ua p'e'tsa ra seña ja rá ndo'yo o hina, ua ra mengu ua ra nzøhø ja'i, ua ra 'bego ua hingrá 'bego, ngue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo gatho o ja rá 'ye'a, ne nu'á 'bui mahyegui con gatho.

¹² Ajuá xi ri mā'a'ih_u

ne xa huahn'ah_u pa dyá meti'ih_u'a. Hangué nubyá dá nja ri nthecateh_u, ne 'yøth_u ra hñoja'i, ogyá 'ñets'ih_u, dá nja ri t'equ'eih_u, ne ri pacenciah_u. ¹³ Ntsetuah_u 'na ngu ma'na, ha nu'b_u 'na de gue'ah_u to'o da 'yø't'ah_u 'nara nts'o'm_ui, pumbah_u, ngu bi pun'ah_u nehe ra Zidada. ¹⁴ Pe nu'a ma'na mahyoni, nura hmäte gui p'e'tsh_u, ngue'a go gue'a ri jacj_u ga 'nathoh_u pa ga 'b_uh_u co 'nada ra mfeni. ¹⁵ 'B_uh_u co nú'a ra hoga'm_ui xa 'ra'ah_u Ajuá ja ri corasoh_u, ngue'a Ajuá bi zohn'ah_u pa gui 'b_uh_u co 'nara hoga'm_ui ngue'a guí 'nada ra ndo'yoh_u co ma Zidadah_u. Ne nzantho umf_u njamädi Ajuá de gatho nú'a da 'ñe'ah_u.

¹⁶ Dá 'yoda ri mfenih_u rá noya ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 'Ñutuah_u ne nupa mfenih_u 'na ngu ma'na co nú'a ra hoga mfädi xa t'a'ah_u. Ne tuth_u ya salmo ne ya jahña ne ma'ra ya maça thuhu. Tutuah_u Ajuá ne umf_u njamädi'a con gatho ri corasoh_u. ¹⁷ Gatho nú'a guí 'yøth_u o nú'a guí mañh_u, 'yøth_u gatho pa rá nsunda ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne ja rá thuhu'a umf_u njamädi Ajuá ra Dada.

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya gamfri pa da 'm_ui xá hño co yá miqu'eiu

¹⁸ Nu'ah_u 'behñah_u, 'yøta ri dämeh_u ngu rí 'ñepi guí 'yøth_u ngue'a gyá gamfrih_u de ma Zidadah_u. ¹⁹ Nu'ah_u 'ñøhøh_u, mädi ri 'behñah_u ne

ogyá ts'o'm_ui_u con gue'u. ²⁰ Nu'ah_u bätasih_u, 'yøta gatho nú'a da xi'a ri dada ri nanah_u, ngue'a guehna ri ho ra Zidada. ²¹ Ha nu'ah_u dadah_u, oguí ts_ui_uh_u nts'edi ri bätasih_u pa hinda du yá m_ui'hu. ²² Ha nu'ah_u 'begoh_u, 'yøteh_u ri hmuh_u nuua ja ra ximhai gatho nú'a da 'b'e'p'a'ih_u, ne hingue hønse ra ora hant'ah_u xi grí mp_ueh_u pa gui pønga ri hmih_u con gue'u, peph_u con gatho ri m_ui_uh_u ngue'a guí tsuh_u Ajuá. ²³ Ne gatho nú'a guí p_ueh_u, p_ueh_u con gatho ri pahah_u, jah_u ra uenda go guí peph_u ra Zidada, hingue nuya ja'i. ²⁴ Ya guí p_uah_u gue numa Zidadah_u ra Jesucristo ma da 'ra'a ri thah_uh_u ngue'a go guí peph_u'a. ²⁵ Pe nu'a tó'o øt'a ra nts'o'm_ui, ra Zidada da gu'tuabi ngu tengu nú'a xa 'yøt'e, ne hinda ma da nja ra ns_uqui.

4

¹ Nu'ah_u hmuh_u, manda ri 'begoh_u ngu rí 'ñepi, ngue'a guí p_uah_u gue ne'ah_u guí p'e'tsh_u 'nari Hmuh_u nehe nuni mahets'i.

² Oguí tsaya guí 'yapabih_u Ajuá con gatho ri m_ui_uh_u, ne umf_u njamädi'a ngue'a øt'a'ih_u ri nt'adih_u. ³ 'Yapabih_u por guecje, pa da xogahe ya gosthi pa da za ga mañhe de gatho nú'a xa 'yøt'a ra Zidada Jesucristo ngu nú'a xqui beni Ajuá ne hinxqui fädihma, pe Ajuá ya xa 'ñutcah_u. Ne ngue'a go dí ma de gue'a, hangue dí jot'ua fadi. ⁴ 'Yapabih_u Ajuá pa da

za ga m̄anga xá h̄ño de gue'a
ngu rí ñepcagui ga m̄a.

⁵Jamasuh̄ hanja gui 'yoh̄u,
'yoh̄u co ndunthi ra mf̄adi
ja yá thandi nú'u h̄ingyá
gamfri. Ogrí 'beta ri orah̄u,
zofoh̄u de rá noya Ajuá.

⁶Ñah̄u co ndunthi ra t'equ'e
ne ra hm̄ate, ne beñh̄u xá h̄ño
hanja grí th̄atuah̄u cada 'na
nú'u grí ñ̄auih̄u.

*Ya nzenjua p̄ehna ra apos-
tol Pablo mi uadi ra carta*

⁷Nuni ma hm̄aca cuh̄u
ra Tiquico gueh̄ni 'nará
hoga m̄efi Ajuá stá mp̄ehe
mah̄yεgui, y nu sta z̄omb̄u dua
c'a'ts'ah̄u, ma da xi'ah̄u gatho
nú'a te dí thoguiua. ⁸Hangu
pa gue'a dí p̄ehn'ah̄ub̄u pa
da xi'ah̄u tengu gra 'm̄uihe
de guecua ne pa da nup'a ri
mf̄enih̄u. ⁹Ma da m̄eui nehe
ma zi hoga cuh̄u Onesimo,
nuni ja ra mengu de guep̄u
ngu guí pah̄u. Nuyá ma da
xi'ah̄u gatho nú'a dí thoguihe
de guecua.

¹⁰Ne ri fat'ajua'ih̄u ra
zi cu Aristarco nuni drí
ncompa'beua ja ra fadi, ne
ri fat'ajua'ih̄u ra zi cu Marco
nuni rá primo ra cu Berhna.
Nu'ah̄u ya xa si'ah̄u gue ma
da mab̄u da c'a'ts'ah̄u ra cu
Marco, ne sta z̄omb̄u umf̄u ra
tsaya co ndunthi ra hm̄ate.

¹¹Nehe ri fat'ajua'ih̄u nuni
ra cu Jesu xa thu'mbabi
nehe ra Justo. De gatho ya
xodyo nú'u xa gamfri h̄onse
nuȳu ya cuȳu faxcagui pa dí
m̄ambahe rá noya Ajuá de
guecua, pa njab̄u ndunthi
to'o xa yut'i ja rá hm̄anda
Ajuá, y go guehȳu xi ri hubga

ma m̄ui. ¹²Ne ri fat'ajua'ih̄u
ra cu Epafra, gueh̄ni 'nará
m̄efi nehe ma zi Hmuh̄u ra
Jesucristo, nehni ra mengu
de guep̄u. Nuni nzantho
apabi Ajuá con gatho rá m̄ui
pa hingui 'uegueh̄u de ri
jamfrih̄u ne pa gui 'yoh̄u xá
h̄ño ja rá thandi Ajuá ne gui
'ȳo'tuah̄u nzantho ngu nú'a
go rá paha'a. ¹³Nugui go dí
damajuani xá h̄ño de gueh̄ni,
ngue'a nzantho tagui tu por
gue'ah̄u, ne por ya cu ya
me Laodicea, ne nú'u ya me
Yerapoli. ¹⁴Ri fat'ajua'ih̄u
nehe ra cu Luca, nuni ra
medico xi ra hm̄adi, ne ra cu
Dema.

¹⁵Fat'ajua'h̄ub̄u ts'u gatho
ya cu nú'u ya me Laodicea, ne
fat'ajua'h̄ub̄u ra cu Nimfa, ne
gatho nú'u ya cu ri munts'i ja
rá ngu'a pa ri x̄ocambeni Ajuá.
¹⁶Nu xcrí juah̄u gui h̄ñe'th̄u
nuna ra carta, p̄empabih̄u
nú'u ya cu ya me Laodicea,
pa da h̄ñe'ti nehe'u. Ha nú'a
dá p̄empabi'u da m̄en'a'ih̄u
pa gui h̄ñe'th̄u nehe. ¹⁷Nehe
xipabih̄u ra cu Arquipo gue
da m̄efi xá h̄ño nú'a ra 'b̄efi xa
umbabi ra Zidada, asta hinda
juatbi gatho.

¹⁸Núgui drá Pablo de
ma 'yεε dí op'ah̄u nuna ra
nzenjua. Oxqui pumfriguih̄u
gue dí oua ja ra fadi. Ha
nubyá, Ajuá da jap'a'ih̄u.
Njab̄u gue'a.

RÁ MŪDI RA TESALONICENSE RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI YA GAMFRI ME TESALONICA

Ra apostol Pablo ne yá compa opabi ya gamfri me Tesalonica

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí pɛhn'a'ihɛbɛ nuna ra carta, nu'ahɛ gyá gamfrihɛ guí 'bɛhɛbɛ Tesalonica ne guí 'bɛhɛ co Ajuá ra Dada ne co ra zi Hmu Jesucristo. Ajuá ma Dadahɛ ne ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo da jap'a'ihɛ ne da max'ahɛ pa guí 'bɛhɛ te rá 'ñenthɛ.

Ra hoga'mɛi mi udi ya gamfri me Tesalonica

² Dí aphe Ajuá por gue'ahɛ ne nzánthɛ dí umfe njamádi'a por gatho'ihɛ.

³ Nú'bɛ dí aphe Ajuá ma Dadahɛ, nzánthɛ dí beñhe ra 'bɛfi de ri jamfrihɛ ne ri 'bɛfihɛ dega hmáte, ne dí beñhe de gatho nú'a guí tsethɛ ngue'a guí tɔ'mhɛ da 'ñehe ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo. ⁴ Ma zi cu'ihɛ yá hmádi'ihɛ Ajuá, dí pãhe gue xa huahn'a'ihɛ Ajuá.

⁵ Nura maça hoga noya dá xi'ahe hindá xi'a'ihɛ hɔnse dega noya, dá xi'ahe co rá ts'ɛdi ra Maça Ndahi, nehe dí camfrihe gue go guehna xi majuaní. Nu'ahɛ gá pãhɛ tengu ma 'mɛihe nú'bɛ duá

'bɛhebu con gue'ahɛ pa ri hñohɛ.

⁶ Ya guí tenga ma 'mɛihe, nehe guí tɛbahɛ rá 'mɛi ra Zidada Jesu. Gá hãñhɛ rá noya Ajuá co ndunthi ra nt'atsate, pe nehe co ra johya nú'a xa 'ra'ahɛ ra Maça Ndahi. ⁷ Hangue gatho ya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi den'a ri 'mɛihɛ.

⁸ Por gue'ahɛ bi ntanga rá noya ra Zidada hingo sehe Macedonia nixi sehe Acaya; nehe habɛraza fãdi gue guí camfrihɛ Ajuá. Nde nubyá, ya hindí pɛ'tshe te ga mañhe,

⁹ ngue'a ya ja'i ri mpede hanja bi za dá cãthe ra maça noya con gue'ahɛ. Nehe mañhɛ gue gá tsohɛbɛ ya c'oi nú'ɛ hingo gue'ɛ Ajuá pa guí pɛpabihɛ Ajuá nú'a te y go gue'a Ajuá xi majuaní.

¹⁰ Nehe guí tɔ'mbahɛ rá T'ɛ Ajuá nu stí 'ñehe de mahets'i. Ajuá go bi 'yɔt'e pa bi yopa nte'a de ja ya du, ne go gue'a ra Zidada Jesu nú'a to'o ñangaguihɛ de rá cuɛ Ajuá ma da 'ñehe.

2

Rá 'bɛfi ra apostol Pablo nuni Tesalonica

¹ Zi cuhɛ guí pãhɛ gue himbi 'mɛdithɛ ma 'bɛfihe nú'bɛ dá hats'ahebɛ rá noya Ajuá. ² Masque bi sicje ndunthi ya ts'onoya nuni

Filipo ne bi hnabgaguiheni ngu guí pãhɛ, pe Ajuá bi 'racje ra ts'ɛdi pa dá xi'ahe ra maça noya, hindá ntsahe nixi dá ntsuhe, masque ndí thöhe ya nt'atsate. ³ Dá zo'a'ihɛ

de nú'a xi majuani, hindá zo'a'ihe dega ts'oqui nixi dega nthate. ⁴ Ajuá bi hyandi gue mi 'ñepcaguihe ga mañhe ra maça noya ne bi 'bepcahe ga mañhe. Hangué gue'a dí mañhe, hingo pa go da t'ø'tua yá paha ya ja'i, hønse pa go da t'ø'tua rá paha Ajuá nú'a to'o patca ma mfenih. ⁵ Hindá ha'ahe co 'raya hoga noya mahotho, ngu guí pah, nixi hindá ha'ahe dega nc'at'aboja, Ajuá go paði. ⁶ Ne hindá nehe to'o da 'ñesca ma nsuhe, nixi nu'ah nixi ma'ra, masque mri 'ñepcaguihe hmaḥa ngue'a dyá 'mehnihe de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'a dá øthe, ndí pe'ts'ahe ra hmate ngu 'nara naná su yá zi batsi. ⁸ Nts'edi xi stá ma'ahe, hangué hingue nsøctho dá 'ra'ahe rá hoga noya Ajuá, nehe xa za stá uñhe ma tehe po rá ngue'ah ngue'a xi dri ma'ahe. ⁹ Zi cuh, nu ndá xi'a'ihe rá noya Ajuá, guí pah gue ndí mpefihe ma pa ra xuui co ndunthi ra nzabi pa hindá ø't'a'ihe ra xuhña ni 'na de gue'ah.

¹⁰ Guí pah ne Ajuá paði gue nu ndá 'bheh dá 'yohe xi xá hño ne dá nhyoja'ihe con gue'ah nú'ah gyá gamfrih, ne hindá øthe nú'a xá nts'o hangue himbi za to bi c'ascahe. ¹¹ Ne guí pah hanja ndí zo'a'ihe ne ndí nup'ahe ri mfenih cada 'na de gue'ah, ngu 'nara dada zofó yá batsi. ¹² Ndí 'bep'ahe gue guí 'yoh ngu ri 'ñep'a'ih

ngue'a Ajuá xa zohn'a'ih pa guí 'buh ja rá maça hnini ne ja rá nsunda'a.

¹³ Nuje nzantho dí umfe njamadi Ajuá ngue'a gá øh ra maça noya nú'a dá xi'ahe ne gá pah gue go gue'a rá noya Ajuá ne hingo rá noya 'nara ja'i. Ne majuani go gue'a rá noya Ajuá, ne ri mpefi ja ri corasoh nú'ah gyá gamfrih. ¹⁴ Nu'ah, zi cuh, xcá thoguih ya nt'utsate mahyegui ngu xa thogui ya cu de yá nija Ajuá nuni Judea, nú' 'bhi co ra Zidada Jesucristo. Xa utsa'ih ya mengu ri haih mahyegui ngu ya xodyo xa utsa ya cu nuni Judea. ¹⁵ Nuya xodyo go gue' bi hyo ra Zidada Jesu, nehe bi hyo sehe yá baði', y necje bi guje. Hingui ø't'e' nú'a rá paha Ajuá ne ri utsa' gatho ya ja'i. ¹⁶ Mi hagaguihe hmaḥa ga zofóhe ya ja'i nú' hingyá xodyo pa hinda mpøhø'. Njab ya xodyo xi bi 'yø't'a ya ts'oqui asta hab bi za, ne rá ngats'i rá cuε Ajuá ya xa zudi' pa nzantho.

Ra apostol Pablo xi mi ne da ma da c'a'tsa ya gamfri me Tesalonica

¹⁷ Nuj zi cuh ya pe'tsa ya pa hinstá nuh, pe de ma corasohe dí beñ'ahe. Hangué xi ndí nehmahe ga nuh. ¹⁸ Ndí nehmahe stá maheb ga c'a'ts'ah pe ra Satá himbi hocje. Nuga drá Pablo ndunthi ya 'mi'qui dá ne ga mahmab. ¹⁹ Nde, zte rá 'be'a dí tømhe, nda'a ma

johyahe, ne hanja da thusc-
ahe ra corona nu sta 'ñehe
ma Zidadah_u ra Jesucristo?
¿Ha gue hingue por gue'ah_u?
20 Por gue'ah_u ma da t'esca
ma nsuhe ne ma ga johyahe.

3

1 Ya himbi za dá tømhe
ma'ra ya pa pa dá pahe te
gri 'b_uh_u, hangue dá beñhe
ga coheni Atena. 2 Ha
numa zi cuh_u ra Timu dá
pɛhn'a'iheb_u. Gue'a 'nará
mɛfi Ajuá ne ma mfats'ihe ja
rá 'bɛfi ra Zidada Jesucristo.
Dá pɛhn'a'iheb_u'a pa da
nup'a ri mfenih_u pa ma'na
da zedi ri jamfrih_u, 3 pa da
njo'o ni 'na de gue'ah_u to'o
da ntsu de ya nt'atsate guí
thoh_u. Nu'ah_u guí pah_u gue
pa guehna dí 'b_uh_uua. 4 Nu
nduá 'b_uheh_u con gue'ah_u
dá xi'a'ihe gue mi pe'tsi te
ga thoh_u ya nt'atsate ngu
ya xa t'øt'e ne ya guí pah_u.
5 Por gue'a nuga ya himbi
za dá tømá ma'ra ya pa,
hangue dá pɛhn'ah_ub_u ra
mɛfi pa dá paði te gra 'm_u ri
jamfrih_u, xi'b_u xqui hya'ah_u
ra ts'ondahi y nu'bú nú'a ma
'bɛfihe xa 'mɛdithoho hmaha.

6 Ra cu Timu ya bá pengui
de guep_u ne ja rí zøhø,
hangue go bá hancahe'a ra
noya de ri jamfrih_u y de
ri hmateh_u. Nzantho guí
bengaguihe co ra hmate ne
xi guí neh_uma_u ga nuh_u
mahyɛgui ngu dí neh_umahe
nehe ga hant'a'ihe. 7 Zi cuh_u,
nu ndá pahe te gra 'm_u ri
jamfrih_u xi bi hñu ma muihe,
masque dí thohe ya nt'atsate

ne ya ts'othogui. 8 Nubyá ha,
xi dí johyahe ndunthi ngue'a
xi majuani guí 'b_uh_u xá hño
co ra Zidada. 9 Nde nu'bú,
otho con te ga ju'tuabihe Ajuá
por gatho nú'a ra johya dí
pe'tshe ja rá thandi'a ngue'a
guí 'b_uh_u xá hño con gue'a.
10 Ajuá dí aphe ma pa ra
xuui con gatho ma muihe gue
da 'racje nɛqui ga nuh_u pa
ma'na da nxøgue ri jamfrih_u.

11 Ajuá ma Dadah_u ne ma
zi Hmuh_u ra Jesucristo da
zixcahe pa ga tsøñ'a'ihe.
12 Ma zi Hmuh_u da 'yøt'e pa
ma'na da zi'ta ri hmateh_u
pa xi guí mádi_uh 'na ngu
ma'na ne xi guí mádi_uh gatho
ma'ra, mahyɛgui ngu nuje dí
ma'a'ihe. 13 Ne da max'a'i_u
pa guí zedi_uh, ne guí 'uegueh_u
de ya ts'oqui pa da njo'o to'o
da c'a'ts'ah_u ja rá thandi Ajuá
ma Dadah_u nu stí 'ñehe ma
zi Hmuh_u ra Jesucristo con
gatho nú'u to'o xa gamfri'a.

4

*Ra hoga'mui gue'a ri ho
Ajuá*

1 Nubyá zi cuh_u, dí
bante'ihe ne dí zo'a'ihe de
rá ts'edi ra Zidada Jesu gue
ma'na guí 'yoh_u xá hño ngu
dá u't'ahe, njab_u ngu ne Ajuá.

2 Ya guí pah_u nuya hmada
dá 'bɛp'ahe de rá ts'edi ra
Zidada Jesu. 3 Nurá paha
Ajuá gue da t'axca ri mfenih_u.
Oxqui hñuxh_u co ya 'bɛhña
nú'u hingo xi ri 'bɛhñah_u,
nixi ya 'bɛhñá hinda hñuxui
ya 'ñøhø nú'u hingo xi yá
dame. 4 Cada 'na de gue'ah_u
guí pah_u hanja guí pe'tsa ri

'bēhñāhū, hingue gui pe'tshū dega ts'oqui, gui ñōtehū 'na ngu ma'na. ⁵ Oxqui pe'tshū ra ts'onc'at'ajā'i ngu ōt'a ya ñāgamfri jā'i nū'ū hinxa bā Ajuā. ⁶ Oxqui ō'tuahū ni 'nara ñū ri cuhū nixi gui hyathū de nuya t'ōt'eya, ngue'ā Ajuā go gue'ā unga ra nju'ti de gatho nuya, ngu ya stá xi'a'ihe ne stá zo'a'ihe ndunthi. ⁷ Ajuā xa zoncahū pa da nt'axca ma mfenihū hingue pa ga ōthū ya ts'oqui. ⁸ Nu'ā tó'o ri ūtsa nuna ra noya, hingo ūtsa 'nara jā'i, pe ūtsa Ajuā nū'ā to'o 'racjū rá Maca Ndahi.

⁹ Hingo mahyoni ga op'a'ihe pa gui mādi ri cuhū, ngue'ā Ajuā ya xa ñū't'a'ihū gue gui mādihū 'na ngu ma'na. ¹⁰ Ne majuanī ya guí ōthū njabū con gatho ya cu 'bū gatho rá nguñi Macedonia. Pe dí zo'a'ihe zi cuhū gue ma'na da zi'ta ri hmātehū. ¹¹ 'Yōthū ra ts'ēdi pa gui 'būhū 'nara hoga'mūi. Mpefihū sehē co ri 'yehū ngu nū'ā stá 'bep'a'ihe, ¹² pa da ñāmahño de gue'ahū nuya ñāgamfri jā'i, ne pa hinte gui 'bēhū.

Rá yo'ehe ra Zidada

¹³ Zi cuhū, dí ne ga xi'ahe de nū'ū xa du pa gui pāhū ne pa hinda du ri mūihū ngu nū'ū ma'ra hinte tō'mi. ¹⁴ Nde, 'bū dí camfrihū gue ra Zidada Jesu bi du ne bi yopa nte ma'na'qui, nu'bū nehe dí camfrihū gue Ajuā dua tsi co ra Zidada Jesu nu stí ñēhe'ā nū'ū to'o bi du ne mi camfri ra Zidada Jesu.

¹⁵ Dí xi'ahe rá noya ra Zidada, gue nūjū gra 'būthūa ja ra ximhai asta ra pa da ñēhe ra Zidada, hingo ma ga 'bet'ohū de nū'ū ya xa du. ¹⁶ Pe ra Zidada ma dua cai de mahets'i co 'nara hmafi dega hmanda, ne co 'nara noya de 'nara ndā'ēnxē mahets'i, ne co rá nzūni ra trompeta de Ajuā. Nu'bū nū'ū ya cu ya xa du ante da ñēhe ra Zidada Jesu, nu'ū 'met'o da yopa nte'ū. ¹⁷ Nepū nūjū gra 'būthūa ja ra ximhai, 'bestho da gūxchū mahyēgui con gue'ū pa mañā ja ya guui pa ga ma ga nthēhū ra Zidada mañā ja ra ndāhi, ne njabū ma ga 'būhū nzāntho co ra Zidada. ¹⁸ Hanguē hñū'mba mūihū 'na ngu ma'na co nuya noyaya.

5

¹ Zi cuhū, hingo mahyoni ga op'a'ihe pa ga xi'ahe de nuya pa xa ñēpū ne ha'mū ma da nja nuya t'ōt'eya. ² Ngue'ā nu'ahū ya guí pāhū xā hño gue nu sta dat'a ra pa da ñēhe ra Zidada, nura pa'ā ma da nja ngu ōt'a ra be dega xuui. ³ Nura pa sta ñēnga ya jā'i gue ja ra hmetho ne ra hoga'mūi, nu'bū sta dāmfri'ū da ñē 'nara nhuati pa gue'ū ngu yá ūgui 'nara 'bēhñā, ne hinda mpont'ui'ū. ⁴ Pe nu'ahū zi cuhū ya hinguí 'būhū ja ra 'bēxuui, hanguē nura pa'ā hinda ma da zū'ahū ngu 'nara be. ⁵ Gatho'ihū guí 'būhū ja ra ñōt'i ne guí 'būhū dega pa. Nuju ya hindí 'būhū ja ra xuui nixi ja ra 'bēxuui. ⁶ Hanguē

hinga a_hu ngu ma'ra, ga ndø'm_hu nza_ntho, ne di ja ma mfenih_u. ⁷ Nuto a_ha, a_ha 'b_u nxuui, ne nuto ri ti, ri ti dega xuui. ⁸ Pe nu_ju dí 'b_uh_u dega pa ne di ja ma mfenih_u. Ga hñeh_u co ma heh_u dega jamfri y dega hm_{ate} pa hinte ga jah_u. Njab_u ga hñeh_u ngu ri hñe nú'_u to'o 'yo ja ra tuhni. Ne ga pe'tsh_u ra nthø'mate pa ga mpøhøh_u ngu 'nara nth_uqui ja ma ñaxuh_u. ⁹ Aju_a hinxa hñuxcah_u pa da z_uc_ju rá cue'_a, xa hñuxcah_u pa ga mpøhøh_u por ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁰ Nú'_a bi du por guec_ju pa da za ga 'b_uh_u con gue'_a masque gra 'b_uth_uua o ya stá tuh_u. ¹¹ Hangué hñu'mba m_ui_hu ne nupa mfenih_u 'na ngu 'na ngu ya guí øth_u.

Ra apostol Pablo umba ra ts'ofu ya gamfri

¹² Zi cuh_u, dí bante'ihe gue gui pe'tsuah_u ra t'equ'eí nú'_u brí mpe_fib_u ja rá 'be_fi ra Zidada ne su'ah_u ne zo'a'i_hu. ¹³ Pe'tsuah_u ndunthi ra hm_{ate} po yá hoga 'be_fi. 'B_uh_u co 'nara hoga'm_ui 'na ngu 'na. ¹⁴ Nehe dí bante'ihe zi cuh_u gue gui zoh_u ya cu nú'_u ya d_{ah}ñei, gui nupa yá mfeni nú'_u to'o tu yá m_ui, gui faxh_u nú'_u to'o ts'utho yá jamfri, ne gui ts_{et}uah_u gatho.

¹⁵ Jamasuh_u gue hingui co'tsh_u ra nts'o'm_ui co ra nts'o'm_ui. 'Yøth_u nza_ntho ra hño 'na ngu ma'na nehe con gatho ya ja'i.

¹⁶ Johyah_u nza_ntho. ¹⁷ Ja guetb_u gui 'yaph_u Aju_a.

¹⁸ Umf_u njam_{adi} Aju_a de

gatho nú'_a da 'ñehe, ngue'_a gue'_a rá paha Aju_a pa gue'ah_u nú'ah_u guí 'b_uh_u co ra Zidada Jesucristo.

¹⁹ Oxqui hacuah_u rá ts'edi ra Ma_{ca} Nda_{hi}. ²⁰ Oxqui utsah_u nú'_a te u't'ah_u nú'_u ñ_a de rá noya Aju_a. ²¹ Pa_hu nda'na nú'_a xá hño, ne teñh_u'_a. ²² 'Ueh_u de gatho nú'_a xá nts'o.

²³ Aju_a hubga ma m_ui_hu, ne go gue'_a da t'axca maxøgue ri mfenih_u, pa da 'be'tsi xá hño ri hoga nd_{ah}ih_u ne ri mfenih_u ne ri ndo'yoh_u, pa hinto da c'a'ts'ah_u nu sta 'ñehe ma Zidadah_u ra Jesucristo. ²⁴ Hingui pata rá mfeni nú'_a to'o xa zohn'a'i_hu, ne go gue'_a da 'yøt'e.

Ra apostol Pablo ja rá ngats'irá carta ri yopa zengua ya gamfri ne apa Aju_a por gue'_u

²⁵ Zi cuh_u, 'yaph_u Aju_a por guec_je.

²⁶ Fat'aju_{ah}h_u gatho ya cu co 'nara nth_ufi dega hm_{ate}.

²⁷ Dí 'be_p'a'i_hu nts'edi de rá thuhu ma Zidadah_u gue gui hñe'tuabih_u nuna ra carta gatho ya cu.

²⁸ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'i_hu. Njab_u gue'_a.

**RÁ ÑOHO RA
TESALONICENSE
RÁ ÑOHO RÁ CARTA
RA APOSTOL NSAN
PABLO NÚ'A BI
'YOPABI YA
GAMFRI ME
TESALONICA**

*Ma'na'qui ra apostol Pablo
ne yá compa opabi ya gamfri
me Tesalonica*

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí pɛhn'a'ihebɛ nuna ra carta nu'ahɛ gyá gamfrihɛ guí 'bɛhɛbɛ Tesalonica ne guí 'bɛhɛ co Ajuá ma Dadahɛ ne co ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo. ² Ajuá ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo da jap'a'ihɛ ne da max'a'ihɛ pa guí 'bɛhɛ te rá 'ñenthɛ.

*Ajuá ma da castiga nuya
'yɔt'ats'oqui nu sta yopa zɔhɔ
ra Zidada Jesucristo*

³ Zi cuhɛ, pɛ'tsi te ga umfe nzanthɛ njamadi Ajuá por gue'ahɛ ngu rí 'ñepcahe ga øthe ngue'a xi rí te ri jamfrihɛ ne gatho'ihɛ ma'na rí zi'ta ri hmatehɛ 'na ngu ma'na. ⁴ Hangue nuje dí e'ts'a'ihɛ ri nsuhɛ ja yá nija Ajuá ngue'a xi ra dangui ri jamfrihɛ masque guí thohɛ ya ts'othogui ne ya nt'atsate. ⁵ Pe gatho nuya thogui guí thohɛ, ja ri hnečni gue Ajuá øt'a nú'a xá hño ne ma da 'yɔt'a ra hoga ts'utbi, ngue'a por nuya ts'othoguiya Ajuá da za da ma gue rí 'ñep'a'ihɛ

gui 'bɛhɛ habɛ bí manda'a, ne por gue'a grí sufrihɛ.

⁶ Ajuá øt'a nú'a xá hño da co'tsuabi nú'ɛ to'o ri ɛtsa'ihɛ. ⁷ Nehe nú'ahɛ t'ɛtsa'ihɛ, Ajuá øt'a nú'a xá hño da 'ra'a'ihɛ ra tsaya mahyɛgui con guecje nu stua pengui de mahets'i ra Zidada Jesu co ya ɛnɛ nú'ɛ hampa rá ts'edi'a. ⁸ Nu stí 'ñehɛua'a, ma da hnequi 'nara danga tsibi ja rá nthets'i. Ma da 'ñehɛ pa da castiga nú'ɛ to'o hingui pa Ajuá nixi hingui øtuabi rá maca noya ma Zidadahɛ ra Jesucristo. ⁹ Nu'ɛ ma da gut'a yá thai ja ra nidu pa nzanthɛ, ne hinda za da 'mɛ'ɛ ja rá thandi ra Zidada habɛ ja rá nsunda ne rá ts'edi. ¹⁰ Nura pa stí 'ñehɛ'a, gatho ya cu nú'ɛ to'o camfri'a ma da 'yø ne da nsunda'a. Ne'ahɛ ma guí 'yøhɛ ne guí nsundahɛ'a ngue'a gá camfrihɛ nú'a dá xi'a'ihɛ.

¹¹ Por guehna nzanthɛ dí aphe Ajuá gue da max'a'ihɛ pa guí 'bɛhɛ ngu rí 'ñep'a'ihɛ ngue'a xa zohn'a'ihɛ'a, ne dí aphe gue da nup'a ri mfenihɛ co rá ts'edi'a pa guí 'yøthɛ co 'nara johya gatho nú'a xá hño ne pa guí 'yøthɛ ya 'bɛfi dega jamfri, ¹² pa njabɛ da hnequi rá nsunda ma Zidadahɛ ra Jesucristo ja ri 'mɛihɛ ne da t'e'ts'a ri nsuhɛ po rá hñoja'i Ajuá ne ra Zidada Jesucristo.

2

*Ma da hnequi ra
'yɔt'ats'oqui gá ja'i*

¹ Núbya zi cuhɛ dí ne ga xi'ahe de rá yo'ehe ma Zidadahɛ ra Jesucristo nu xcrá

muntshu con gue'a. ² Dí bante'ihe zi cuhu gue hingui ntsuhu nixi to gui hophu da 'uec'a'ihu de ri hoga mfenihu ne da 'ñeñ'ahu gue ra Zidada ya bá yopa pengui, nixi dega thedi, nixi dega noya, nixi dega he'mi nú'a di ma gue go stá penhe, ne nú'u di ma gue rá pa de rá yo'ehe ra Zidada ya bi zohø. ³ Oxqui hophu ni 'na tui to da hya'ahu ne da 'ñeñ'ahu gue nura pa ya bi zohø. 'Met'o ma da nanga ndunthi to'o da ña ncontra de Ajuu, ne da hnequi nú'a ra 'ñohø dega 'yøt'ats'oqui ma da ma ja ra nidu. Nepu 'mefa de gue'a ma da zohø ra Zidada. ⁴ Nura 'yøt'ats'oqui gá ja'i'a ma da ma ncontra de Ajuu ne da 'ñexa sehe, ne da ne da hñamba yá luga gatho nú'u t'embi gue go gue'u Ajuu, nú'u ri nsunda ya ja'i, asta hinda hñudi ja rá ndanija Ajuu, ne da mañ'a gue go gue'a Ajuu.

⁵ ¿Ha gue hingui beñu gue nú'bu ndí 'bui con gue'ahu dá xi'a'ihu de guehna? ⁶ Nu'ahu guí pahu te rá 'be'a hinxu hopi da hnequitho nura 'yøt'ats'oqui gá ja'i'a. Ma da hnequi asta nú'a ra pa da zø rá ora. ⁷ Nura ts'oqui ya ri mpefi mant'agui, hønse tømabya da thaca nú'a to'o hingui hopi da hnequi. ⁸ Nu'bú gue'bu da hnequi nú'a ra ts'oja'i, ne ra Zidada ma da hyo'a co 'nara noya da ma, ne da ma da huati co rá nsunda nu sta 'ñehe'a. ⁹ Nu sta hnequi nura ts'oja'i'a dri hñampa rá ts'edi ra Satá ne ma da 'ñudi ndunthi ya nt'udi ne

da 'yøt'a ndunthi ya milagro dega nthate. ¹⁰ Ne ma da hyat'i co ya nthate xi xá nts'o nú'u to'o ma da ma ja ra nidu. Nu'ú mi tsa da mpøhø hmaha pe himbi ne bi gamfri nú'a xi majuani hangue ma da ma ja ra nidu. ¹¹ Hangue ringue'a Ajuu da pu'tua yá mfeni'u pa da gamfri nuna ra nc'uambana. ¹² Pa njabu da duxa ra ts'oqui nuto gatho himbi ne bi gamfri nú'a majuani, nú'u to'o ma'na bi ho ra ts'oqui que nú'a majuani.

Ajuu xa huancahu pa ga mpøhøhu

¹³ Pe nuje rí 'ñepcahe gue nzantho ga umfe njamadi Ajuu por gue'ahu zi cuhu yá hmad'i'ihu ra Zidada, nguetho Ajuu bi huahn'a'ihu ante da hyoca ra ximhai pa gui mpøhøhu. Ne gá mpøhøhu ngue'a ra Maça Ndañi bi 'uec'a'ihu de ya ts'oqui, ne xcá camfrihu nú'a majuani. ¹⁴ Pa guehna bi zohn'a'ihu Ajuu por nura maça noya stá xi'a'ihe pa da hnequi rá nsunda ma Zidadahu ra Jesucristo ja ri 'm'uihu.

¹⁵ Hangue ringue'a zi cuhu oxqui 'ueguehu. Pe'tshu xá hño ya nt'utuate nú'u stá u't'a'ihe dega noya o nú'a stá op'ahe. ¹⁶ Ajuu ma Dadahu bi maçaguihu ne bi huegaguihu hangue bi 'racju ra humui pa nzantho ne bi 'racju 'nara hoga nthø'mate. ¹⁷ Nú'a ne ma zi Hmuhu ra Jesucristo da nup'a ri mfenihu ne da ja'ahu

gui 'yohu xá hño de nú'a gui
øthu ne nú'a gui mañhu.

3

*Ra apostol Pablo xipa ya
cu gue da ora por gue'u pa
njabu ma'na da ntunga rá
noya Ajuá*

¹ Nubyá zi cuhu dí a'a'ihe
gui 'yaphu Ajuá por guecje pa
da dama ntunga rá noya Ajuá
haburaza, ne da jamfri ngu
xcá camfrihu. ² Nehe 'yaphu
Ajuá gue da ñangaguihe'a
de ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i
nú'u øt'a ya nts'o'mui, ngue'a
hinga gatho pe'tsa ra jamfri.
³ Masque njabu, nu Ajuá
hingui pata rá mfeni, nú'a
da ja'ahu gui zedihu ne da
ñañ'a'ihu de ra nts'o. ⁴ Dí
camfrihe gue gui øthu nú'a
stá 'bep'ahe ne ma gui sigui
gui 'yøthu njabu ngue'a Ajuá
ri 'ra'ahu ra ts'edi. ⁵ Ra Zidada
Jesu da xoc'a ri mfenihu pa
gui pe'tshu rá hmate Ajuá
ja ri corasohu, ne pa gui
tsethu ngu bi zeta ra Zidada
Jesucristo.

Ya cu rí ñepi da mpefi

⁶ Zi cuhu, dí 'bep'a'ihe de
rá thuhu ma Zidadahu ra Je-
sucristo gue gui 'ueguehu de
gatho nú'u ya cu xa mpunga
dahñei ne hingui 'yo ngu nú'a
dá u't'a'ihe. ⁷ Nu'ahu ya gui
pahu gue rí ñep'a'ihu gui
tenga ma 'm'uihe. Nuje hindá
ndahñeihe nu ndá 'buhubu.
⁸ Nixi to'o bi 'uinjethoho.
Nu'a ndí øthe, ndí mpefihe
ma pa ra xuui co ndunthi
ra nzabi pa himbi 'me te dá
tsihe, ne pa hindá øt'ahe

ya xuhña. ⁹ Hingue himrí
'ñepcaguihe pa gui 'racaguihe
te ga tsihe. Dá øthe njabu pa
da za gui 'yøthu ngu nú'a dá
øthe. ¹⁰ Ngue'a nú'bu nduá
'b'uhe con gue'ahu dá 'bep'ahe
gue nu'a tó'o hinda ne da
mpefi hinda ñuni nehe. ¹¹ Dí
xi'ahé nuna ngue'a dí øhe gue
'ra de gue'ahu ya xcá mpunga
dahñeihe ne hingui ne te gui
pehu, hønse gui 'yohubu grí
hñøthu habu hindí 'ñepi gui
hñøthu. ¹² Nuya cu'u to'o øt'a
njabu, dí 'bephe ne dí zohe
de rá ts'edi ma Zidadahu ra
Jesucristo gue da mpefi te rá
'ñenthó pa njabu da dahá nú'a
da zi.

¹³ Zi cuhu odi tsabi'ihu
gui 'yøthu ra hño. ¹⁴ Nu'a
tó'o hinda 'yøtcaguihe nú'a
dí mañhe ja nuna ra carta,
mañhu to gue'a ne ogrí
ntsixhu'a pa njabu da ntsa.
¹⁵ Pe oguí utsahu. Umfu ra
ts'ofó ngu rí 'ñepi 'nara cu.

*Ra apostol Pablo ja rá
ngats'i rá carta apa Ajuá por
ya cu*

¹⁶ Nubyá, ra Zidada nú'a
'racju ra humui, nzantho da
'ra'ahu 'nara humui de nú'a te
gatho da 'ñehe. Ra Zidada da
'm'ui con gatho'ihu.

¹⁷ Nuga drá Pablo dí op'ahu
ra nzengua co ma 'ye sehe,
guehna 'nara seña ja gatho
nú'u ya carta dí ofo. Njaua
dí ofo. ¹⁸ Ma Zidadahu ra Je-
sucristo da max'a'ihu gatho.
Njabu gue'a.

RÁ MŪDI RA TIMOTEO

RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI RA TIMOTEO

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Timoteo

1 Núgui drá Pablo rá apostolgui ra zi Hmu Jesucristo. Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo go gue'ú bi huancagui pa drá apostol. Ajuá go gue'a bi pøhøguihú, y ra zi Hmu Jesucristo go gue'a dí tø'mhú. 2 Dí op'a'i nú'i Timu dí ja ra uenda gue ma t'u'i ngue'a go dá zo'a'i de ra jamfri. Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo da jap'a'i, da mē'ts'a ra nthe cate, ne da max'a'i pa gui 'bui te rá 'ñenthó.

Ra ts'ofó pa ya gamfri pa hinda dena ya nt'utuáte nú'ú hinga majuani

3 Ante ga ehe de guepú Efeso pa nuua Macedonia, dá bante'i gue gui cohibú pa gui zofo nú'ú 'raya cu 'bui de guepú udi ma'na'ño ra jamfri de nú'a stá padihú, gui haçuabi'ú gue ya hinda sigui da 'ñudi nú'a udi'ú. 4 Nixi hinda sigui da mangua nú'ú ya 'bede xa zanse ya ja'i de maya'bú, nú'ú xi xcra matho ne hingui o rá 'ñu nú'a má. Ngue'a nú'ú ya cu udi nuya nt'utuáte'ú, udi hønse pa da ntsanoya'ú, hingui uti ya cu

de rá noya Ajuá pa ma'na da nte yá jamfri'ú.

5 Dí 'bep'a'i gue gui zofo ya cu pa da mē'tsa 'nara coraso xá nt'axi ne 'nara hoga mfeni ne 'nara jamfri hingue maxøts'etho, pa njabú da za da mē'tsa 'nara hoga hmáte. 6 'Raya cu ya xa 'uegue de nuya hoga t'øt'e, hangue nubýá hønse manga ya noya hinte ri muui. 7 Nu'ú ne hmaha gue da nxahnate de ra ndaxjua ley, y má gue go gue'a xi majuani nú'a mañ'ú masque nixi paði nú'a mañ'ú.

8 Haha, nura ndaxjua ley xá hño, pe nú'bú da t'øt'e ngu nú'a bi beni Ajuá. 9 Ga pahú gue himbi thuxa ra ley pa ya hoja'i. Ra ley bi thuts'i pa ya ts'o'yøde ne ya 'ñaqu'equ'ei, pa ya ts'oja'i ne ya 'yøt'ats'oqui, pa nú'ú hingui tsu Ajuá ne ya 'ñagamfri, pa nú'ú to'o ho yá dada ne yá nana, ne pa ma'ra ya hyote. 10 Nehe pa nú'ú to'o ya 'ñeja'i, pa nú'ú ya 'ñøhø ri hñuxui yá mi 'ñøhøui, ne pa nú'ú ya 'behña ri hñuxui yá mi 'behñau, pa nú'ú to'o pe ya ja'i, pa ya c'uamba, pa nú'ú to'o høxa ra thai rá miqu'eiui, nehe pa gathó nú'ú to'o øt'a ya ts'ot'øt'e nú'ú xicju Ajuá gue hingui ho ga øthu'ú. 11 Gathó guehna mangua rá maça noya Ajuá nú'a to'o xá nsunda. Nuna go guehna ra maça noya bi t'acagui pa ga má.

Ra jamadi po rá nthe cate Ajuá

12 Nugui dí umba njamadi ma Zidadah_u ra Jesucristo ngue'a_a bi 'raca ra ts'edi pa ga pɛpabi. Bi hyandi gue xá hño ga pɛpabi, hangue bi hñuxcagui pa ga pɛpabi'a. 13 Nugui ma'met'o xi ndí ñama'ñ_u de ra Zidada Jesu y ndrí utsa, nehe xi ndrá ts'o'mui co ya gamfri. Pe nu'á bi mesca ra nthe cate ngue'a_a hindí pađi hmaħa nú'a ndí øt'e nguetho hinstí camfri thoho'a. 14 Pe nurá hmate Ajuā xi ra dangui pa guequi. Nú'á bi xoga ma mfeni pa dá camfri ra Zidada Jesucristo ne pa bi za dá pɛ'tsua rá hmate'a.

15 Nuna noya ma ga xi'a'i go guehna majuañi, hangue rí 'ñepi gue gatho ya ja'i da gamfri: gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñehea ja ra ximhai pa da pøhø ya 'yøt'ats'oqui, y nugui ma'na go ndrá 'yøt'ats'oqui. 16 Pe masque ndrá 'yøt'ats'oqui, nura Zidada Jesucristo bi mesca ra nthe cate, pa núgui 'nandrá danga 'yøt'ats'oqui da hnequi ja ma 'mui gue Ajuā bi zetca ma nts'o'mui ne bi pungagui. Bi 'yøt'a njab_u con guequi pa njab_u da hyanda ma'ra ne da gamfri'u pa da mɛ'tsa ra te pa nzantho. 17 Hangue nú'a 'nat'a Ajuā rí 'ñepi dra søcambeni ne dra nsunda pa nzantho. Go gue'a_a 'nat'a Ajuā nú'a hindí hanth_u, go gue'a_a pɛ'tsa gatho ra mfađi, go gue'a_a ra Nda de maya'b_u, de nubya ne pa nzantho, nehe go gue'a_a 'bui

pa nzantho ne hinhya'm_u da du. Njab_u gue'a_a.

18 Ma zi t'u'i Timu, dí 'bɛp'a'i gue gui pɛ rá 'bɛfi Ajuā ngu rí 'ñehe, ngu 'nara soldado pɛ xá hño rá 'bɛfi ja ra tuhni. Ne dí ben'a'i de nú'a bi mangua ra Maça Ndaħi gue ma gui pɛfi, pa njab_u da za gui sigui gui pɛ xá hño rá 'bɛfi Ajuā. 19 Nehe su ri jamfri ne strá nt'axi ri mfeni. Nu 'ra bi ts'oca yá mfeni hangue xa 'bɛ yá jamfri. 20 'Ra de gue'u go gue'a_a ra Imeneo ne ra Jandro nú'u dá ent'ua ja rá 'yɛ ra Satá pa da bađi gue hinda ñama'ñ_u de rá noya Ajuā.

2

Hanja da za dra t'apabi Ajuā

1 Rá mudi dí 'bɛp'a'ih_u gue gui orah_u por gatho ya ja'i. Gui 'yaph_u Ajuā da mats'i'u, ne gui umf_u njamadi'a. 2 Gui 'yaph_u Ajuā po ya danga nda ne por gatho nú'u ħa ra ts'utbi, pa njab_u da za ga 'buh_u 'nara 'mui te rá 'ñentho, ne pa da za ga pɛ'tsuah_u rá ntsu Ajuā ne ga 'yoh_u ngu rí 'ñepcaħ_u ne hinte ga jah_u. 3 Nuna go guehna xá hño, ne go guehna ri ho Ajuā ma Pøhøteh_u. 4 Nú'á ne gue gatho ya ja'i da mpøhø ne da bađi'u nú'a xi majuañi. 5 'Nat'a Ajuā 'bui, nehe 'bui 'natho nú'a to'o 'bande de Ajuā co ya ja'i, y nú'á go gue'a_a ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bá e bi nja'iuja ja ra ximhai. 6 Nu'á bi unse rá te pa bi du pa bi gu'tua yá thai gatho ya ja'i. Ha nu

mi zø ra ora, bi t'unga nt'øde pa bi fadi gue nu'á bi du pa bi pøhø ya ja'i. ⁷ Y pa gue'a bi thuxcagui dega apostol pa ga mamba rá maça noya Ajuá. Hindí hate, dí mąnga majuani. Bi thuxcagui pa ga nxahnate de ya ja'i nú'u hingyá xodyo pa ga utuabi'u de ra jamfri nú'a majuani.

⁸ Dí ne gue haburaza ra luga habu ri munts'a ya cu, gatho ya 'ñøhø da guxa yá 'yε da 'yapabi Ajuá co yá mfeni strá nt'axi, ne hindri ncuε, nixi da nehmya. ⁹ Nehe dí ne gue gatho ya 'behña da jamasu pa da hñe ngu rí 'ñehe. Hinda hñe dega nt'ets'i. Hindí ne gue da 'ñeña dega nt'ets'i, nixi da 'ñets'i co ra oro, ni co ya do mahotho, nixi co ya he nú'u xi xá mađi. ¹⁰ Nu'a dí ne gue da 'yøt'e'u, dá 'yøt'a ya hoga 'bεfi ngu rí 'ñepa 'nara hoga 'behña nú'a 'yo ja rá ntsu Ajuá. ¹¹ Ya 'behña dá 'yødetho rá noya Ajuá ja ra nija pa da bađi, ne dá 'yøt'e ngu nú'a da sipabi. ¹² Hindí ne gue go ya 'behña da xahna ya 'ñøhø ja ya hmunts'i, nixi hingo ma'na da manda'u que ya 'ñøhø. Dá 'yøstho. ¹³ Ngue'a Ajuá bi hyoqui rá mudi ra Adá, nepu ra Eva. ¹⁴ Y hingo ra Adá bi thát'i. Nura 'behña go gue'a bi thát'i, hangue bi dagui ja ra ts'oqui. ¹⁵ Hangue nubyá 'bui yá bātsi co ndunthi ya uguí, pe ya 'behña da mpøhø 'bu hinda 'uegue de yá jamfri, 'bu da mε'tsa ra hmate, 'bu da 'ño strá nt'axi,

ne 'bu da 'mai ngu rí 'ñepi.

3

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya ma'yo de ya nija

¹ Nuna noyana guehna majuani: 'bu to'o beni da mεpa Ajuá dega ma'yo gue'a 'nara hoga 'bεfi ne. ² Pa to da ma'yo mahyoni di 'bui xá hño y di otho te di hma de gue'a. Dra medinthati co 'nada ra 'behña. Di su rá mfeni, di 'yo co ndunthi ra mfadi ne di pε'tsa ra t'equ'ei. Di pa da unga ntsaya, di pε'tsa ndunthi ra mfadi pa da 'ñutuate. ³ Hindra ti, hindra 'yøt'atuhni, mahyoni di ja rá hmate, hindra zøt'amui. Hindra nduste pa da daħa ra boja dega nthate, nixi da ne da mε'tsa ndunthi ra boja. ⁴ Di pađi da manda xá hño rá ngu, ne di pađi da zofu yá bātsi ngu rí 'ñepi pa da 'yøt'e'u. ⁵ Ngue'a nu'a tó'o hinguí pađi da manda rá ngu, nu'bú ħhanja da za da manda rá nija Ajuá? ⁶ Hinda za da ma'yo 'nara 'ra'yo gamfri, ngue'a xi'bu da 'ñets'i'a ne njabu da ncondena ngu bi nja ra ts'ondahi. ⁷ Mahyoni di udi 'nara hoga'mui pa njabu nehe nú'u hingyá gamfri da ñamahño de gue'a, pa njabu hinda 'be rá tsa nixi da zo ja rá 'yε ra ts'ondahi.

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya maste de ya nija

⁸ Nehe 'nara maste de rá nija Ajuá mahyoni dra 'ñequ'ei, hindi ña

maxøts'etho, hindra ti, hindra nduste pa da dahā ra boja dega nthate. ⁹ Di camfri xá hño nú'a ra jamfri xa t'utcah co rá mfeni strá nt'axi. ¹⁰ Nehe mahyoni 'mēt'o dra tsapabi pa da fadi ua da 'ño xá hño ua hina. 'B_u da 'ño xá hño ne hinto da c'a'tsi, nu'bú hā, da za dra maste ja ra nija. ¹¹ Nehe nú'u ya 'bēhñā pēpabi Ajuā mahyoni di pē'tsa ra hoga'mui. Hindra gūxa nc'uamba. Di su rá mfeni, ne nzantho di øt'e gatho nú'a xá hño. ¹² Nura maste dra medinthati co 'nada ra 'bēhñā. Nehe di pađi da manda xá hño rá ngu ne yá bātsi. ¹³ Nu'a tó'o faste xá hño ja rá 'bēfi Ajuā, gue'a da t'e'tsua rá nsu, ne ma'na da nja rá ts'edi pa da ñāui ma'ra ya ja'i de ra jamfri pē'tsua ra Zidada Jesucristo.

Ra jamfri nú'a xa t'utcah nú'a hinxqui fadi maya'b_u

¹⁴ Zi cu Timu, dí ne 'bestho ga mab_u ga c'a'ts'a'i, pe dí op'a'i nuna carta ¹⁵ pa 'b_u hingá 'me ga mab_u, ma gui pađi hanja da za gui mpefi xá hño ja rá nija Ajuā nú'a te. Nu ja rá nija Ajuā ja jani nú'a majuāni ne ja hmani nú'a majuāni. ¹⁶ Majuāni xi ra dangui nú'a ra jamfri xa t'utcah nú'a hinxqui fadi ma'mēt'o, ne ena: Ajuā bi 'ñehe bi nja'i; y ra Maça Ndađi bi 'ñudi gue majuāni go gue'a rá T'_u Ajuā.

Nehe ya enxe bi hyandi'a. Nú'u ya ja'i hingyá xodyo bi ts'ofó de gue'a.

Nep_u haburaza ya ja'i ja ra ximhai bi gamfri'a. Y nu'á bi ts'its'i pa mahets'i pa ja rá nsunda'a.

4

Nú'u to'o da 'uegue de ra jamfri

¹ Ra Maça Ndađi xa ma xi xá hño ne ena gue nuyá ngats'i ya pa 'raya cu ma da 'uegue de ra jamfri ngue'a ma da hñuxa nt'øde nú'a di mąnga ya hyate ja'i nú'u di udi ya nt'udi dega ts'ondađi. ² Nú'u ya yohmi ja'i ma da mąnga ya nc'uamba ne da ts'oca yá mfeni. ³ Nuya ts'oja'i'_u ma da hñācuabi ya ja'i pa hinda nthati. Ne da hñācuabi pa hinda zi 'raya nzaqui, masque gatho ya nzaqui go bi hyoca Ajuā pa ga tsih_u co ra jamādi nú'u dyá gamfrih_u ne stá pah_u nú'a majuāni. ⁴ Ngue'a gatho nú'a bi hyoca Ajuā, gatho xá hño. Hingui ho te ga utsah_u, hōnse ga umf_u njamādi Ajuā ora te dí tsih_u. ⁵ Ngue'a rá noya Ajuā ena gue gatho ya nzaqui xá nt'axi. Hangue ga aph_u Ajuā da japi gatho nú'a te dí tsih_u, y njab_u xá nt'axi nú'a dí tsih_u.

Rá hoga mēfi ra Zidada Jesucristo

⁶ 'B_u gui 'ñutua ya cu gatho nú'a dí xi'a'i, ne 'b_u gui pađi xá hño ra maça noya nú'a ma de ma jamfrih_u ne ra hoga nt'utuate nú'a xcá teni, nu'bú ma xi gui hñoga mēfi de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Ogrí ho gui 'yøde nuya ts'o'bede de

ra ximhai ngu nú'a m̄anga ya ñamfeni ja'i. 'Yøt'a ra ts'edi pa ma'na gui 'bui 'nara hoga'm̄ui. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o japi da ñanga rá ndo'yo pa da nja rá ts'edi, hõnse 'na tui ri muui rá 'befi. Pe nu'a tó'o øt'a ra ts'edi pa da 'm̄u 'nara hoga'm̄ui, nurá 'befi'a ma'na ri muui, ngue'a hingue hõnse nuua ja ra ximhai ma da muui rá 'befi'a, nehe ma da muui ja rá ñoho ra 'm̄ui. ⁹ Nuna noya stá xi'a'i go guehna majuañi, hangue rí ñepi gue gatho ya ja'i da gamfri. ¹⁰ Y hangue por gue'a xi drí mp̄efih̄u ne dí thoh̄u ya ts'othogui ngue'a dí camfrih̄u 'nat'a Ajuá nú'a te. Y nú'a go gue'a ra Pøhøte pa gatho ya ja'i, pe ma'na pa nú'u to'o camfri'a.

¹¹ Ñudi nuya ya noya dí xi'a'i, ne manda da t'øt'e. ¹² Oto di dintstho nú'a guí ma ngue'a grá basja'itho. Nu'i 'ñudi ra hoga'm̄ui pa gue'a da 'yøt'a ya cu nehe. Nura hoga'm̄ui gui 'ñudi, nú'a gui m̄anga ya hoga noya, gui 'ñequ'e'i, gui pe'tsa ra hm̄ate, gui pe'tsa ra jamfri, ne strá nt'axi ri mfeni. ¹³ Mientra ga mab̄u, 'yøt'a ra ts'edi pa gui hñe'tuabi ra M̄aca T'ofò ya cu, pa gui zofò'u ne gui 'ñutuabi'u. ¹⁴ Jamasu nú'a rá 'befi Ajuá bi t'a'a'i nú'a bi m̄anga ra M̄aca Ndahi gui p̄efi nu ndá hu'ts'ahe ma 'yēhe núje dyá ndahe de ra nija.

¹⁵ P̄efi gatho nuya t'øt'eya. Ja da mp̄efini con gatho ri m̄ui, pa gatho ya cu ne ma'ra

ya ja'i da hyandi gue rí te ri jamfri ne ri mf̄adi ja rá 'befi Ajuá. ¹⁶ Xi da nsu sche, ne jamasu de nú'a guí udi. Oguí tsaya gui 'yøt'a njab̄u, ngue'a nu'b̄u gui 'yøt'a njab̄u, nu'b̄u gui mp̄øhø ne da mp̄øhø nú'u to'o da 'yøde'i.

5

Nú'a rí ñepi da 'yøt'a ya gamfri

¹ Oguí tsui ya zi ndaxjua. Uмба ra ts'ofò, ja ra uenda ri dada. Y nuya b̄atsa'ñøhø umba ra ts'ofò, ja ra uenda ri cu. ² Ha nuya zi tia umba ra ts'ofò, ja ra uenda ri nan̄a. Nehe ya bas'behñ̄a umba ra ts'ofò co ri mfeni xá nt'axi, ja ra uenda ri nju.

³ Xipa ra nija da mats'i ya viuda nú'u xi majuañi ya viuda ne jo'o to'o da mats'i. ⁴ Nu'b̄u 'nara viuda 'bui yá b̄atsi o 'b̄u yá 'beto, nuyá b̄atsi o yá 'beto go yá uenda da su'u, hingo ra nija. Mahyoni gue nuyá b̄atsi o nuyá 'beto da b̄adi da hñoja'i co ya mengu ja rá ngu ne da co'tsuabi yá dada yá nan̄a de xa tede, ngue'a gue'a xá hño ne gue'a ri ho Ajuá. ⁵ Nú'a xi majuañi ra viuda ne 'b̄u sche, nú'a jo'o to ri su, hõnse tøm̄babi rá mfats'i Ajuá, ne nzantho ma pa ra xuui apabi Ajuá, ne api da mats'i'a. ⁶ Pe nu'a ra viuda øt'e nú'a go da ne, ne hingui 'b̄atho, nú'a hiní ñepi da t'umba ra mfats'i, ngue'a masque te, pe ja ra uenda ya xa du. ⁷ Bepabi ya cu da 'yøt'a núna dí op'a'i nehe, pa hinda

nja te da hm̄a de gue'ḡ. ⁸ 'Bḡ 'nara cu hini jamasu nú'ḡ ja te yá njau, ne ma'na nú'ḡ ya mengu ja rá ngu, nura cu'a hinte ri muui rá jamfri, ne ma'na xá nts'o nú'a ḡt'e que 'na nú'a hingrá gamfri.

⁹ Nú'a ra lista habḡ thu'tsua yá thuhu nú'ḡ ya viuda p̄pa Ajuḡ ne t'umba ra mfats'i, nuni mahyoni ja gui hñu'tsuaḡni yá thuhu h̄nse nú'ḡ ya viuda ya p̄'tsa thogui hñu'rate njeya, ne bi m̄'tsa 'nada rá dame. ¹⁰ Nehe hñu'tsuaḡ yá thuhu ya viuda nú'ḡ thandi ne f̄adi gue p̄ ya hoga 'b̄fi, ne bi tede xá hño yá b̄tsi, p̄adi da unga ntsaya ja yá ngu, ne bi x̄cua yá ua nú'ḡ ya cu mí ts̄nga ja yá ngu, ne bi mats'i nú'ḡ mi tho ya ts'othogui, ne xa b̄adi xa m̄fi gatho ya hoga 'b̄fi.

¹¹ Pe nu'ḡ ya viuda ya bas'behñ̄atho, oguí hu'tsuaḡ yá thuhu ja ra lista, ngue'a ma da z̄o ra pa da ne da yopa nth̄ati 'ra de gue'ḡ, y njabḡ ya hinda za da m̄pabi Ajuḡ ja ra nij̄a. ¹² Y njabḡ da hn̄ma'ñ̄u de gue'ḡ ngue'a bi 'uegue de nú'a ra cohi bi m̄'tsi. ¹³ Nehe da nz̄ai gue hinte dyá 'b̄fi ngue'a da nengu. Y hingue h̄nse dya dah̄nei, nehe dya me'bede ne da hñ̄t'e habḡ hini 'ñ̄epi, ne da mā nú'a hini 'ñ̄epi da mah̄m̄a. ¹⁴ Hangué nugui dí ne gue da nth̄ati nuya viuda ya bas'behñ̄atho, ne da m̄'tsa ya b̄tsi, ne da b̄adi da su yá ngu. Njabḡ h̄a, hinda nja te da m̄nga ma ncontrahḡ de guec̄j̄a. ¹⁵ Dí xi'a'i njabḡ ngue'a 'raya

viuda ya xa 'uegue de rá 'ñ̄u Ajuḡ ne xa d̄eni ra Satá.

¹⁶ Hangué 'bḡ 'nara cu o 'nara nju di p̄'tsa 'nara viuda ja rá ngu, dá su pa hinda t'apabi ra mfats'i ja ra nij̄a, pa njabḡ nura nij̄a da m̄'tsa ndunthi te da umba nú'ḡ xi majuḡni ya viuda ne jo'o to'o da mats'i.

¹⁷ Nubyá nuyá m̄fi Ajuḡ nú'ḡ ri manda xá hño ja ra nij̄a, xi da hnu xá hño por gue'ḡ, ma'na nú'ḡ to'o m̄amba rá noya Ajuḡ ne utuate. ¹⁸ Ngue'a ra M̄ca T'ofa ena njaua: "Oxqui tu'tua rá ne nú'a ra ndamfri net'a ra trigo ja ra era." Nehe enga njaua: "Nu'a tó'o ri m̄p̄fi rí 'ñ̄epi da t'umba rá th̄ah̄a."

¹⁹ 'Bḡ da 'm̄i 'na to'o da ñ̄apabi 'nará m̄fi Ajuḡ, oxqui camfri 'bḡ da njo'o yoho o hñu pa da damajuḡni. ²⁰ Pe nu'ḡ 'nará m̄fi Ajuḡ xi majuḡni ḡt'a ya ts'oqui, ts̄i nts'edi habḡ da 'ȳde gatho ya cu, pa njabḡ da ntsu nehe nú'ḡ ma'ra. ²¹ Dí 'b̄p'a'i gue gui 'ȳt'a njabḡ mahȳgui con gatho yá m̄fi Ajuḡ. Hingui hñ̄a'mtho nú'ḡ to'o gui 'ȳt'ua ra ts'utbi. Nehe p̄adi 'm̄t'o xá hño nú'a te xa nja pa njabḡ gue'a gui māñ̄'a. Njabḡ dí 'b̄p'a'i ja rá thandi Ajuḡ ne ja rá thandi ma Zidadahḡ ra Jesucristo ne ja rá thandi yá enx̄e Ajuḡ nú'ḡ xa thahni pa da m̄pabi'a. ²² Oxqui hu'tsua ri 'ȳe 'bestho nú'ḡ to'o ne da m̄pabi Ajuḡ, ngue'a xi'bḡ hingui 'yo xá hño, y njabḡ da hm̄a gue guí fats'i thoho'ḡ

ja yá ts'oqui. Pe nu'í, 'bui nzantho strá nt'axi'i.

²³ Ya oguí tsi nsøctho ra dehe. Tsi 'na tæqui ra vinu dega obxi por nú'a ra umui tsu'i.

²⁴ Jamasu 'met'o nú'u to'o guí hu'tsua ri 'yε pa da mepabi Ajuá, ngue'a 'ra ri hnequi yá ts'oqui ante dra sœcua ra uenda, pe nu ma'ra asta hinda thá'mba nguenda ja da hnequi yá ts'oqui.

²⁵ Nehe njabu nú'u to'o øt'a ya hoga 'bæfi. 'Raya hoga 'bæfi ri hnequi 'bestho. Ha nu ma'ra da hnequi asta 'mefa, ngue'a hingui tsa da gohitho mant'agui ya hoga 'bæfi.

6

¹ Gatho nú'u to'o 'mεgo, dá umba ndunthi ra t'equ'ei yá hmu, pa njabu hinda hnøma'ñu rá thuhu Ajuá nixi da hnøma'ñu ma jamfrihu.

² Nu'u tó'o pε'tsa yá hmu ha ya gamfri, odri dintstho nú'a xipa yá hmu hønse ngue'a nuyá hmu gue go ya gamfri nehe. Dá mepabi ma'na xá hño ngue'a go ya hmadi gamfri nú'u to'o hocuabi yá 'bæfi. 'Ñudi núna dí op'a'i ne njabu gui nzote.

Con basta ra jamfri di johya 'na co nú'a te pε'tsi

³ Nu'bu 'nara ja'i udi ma'na ra nt'utuante ne hingo udi rá hoga noya ma Zidadahu ra Jesucristo, ne hingo ri deni nú'a ra nt'utuante nú'a di ma de ma jamfrihu, ⁴ nura ja'i'a ra 'ñets'i ne hinte rá fadi. Xa 'bε rá mfeni ngue'a ri

ho to da ntsanoyau ne da ntsaiui. Y nuni ja fuhni ra nduste, ya hnecatuhni, ya ts'ante, ya nt'ensfeni. ⁵ Nu'u tó'o ri ntsanoya njabu, gue'u xa ts'oca yá mfeni ne hingui padi nú'a majuani, ne di 'ñet'a gamfri pa da dahu ra boja. Pe nu'í, 'uegue de gue'u. ⁶ Haha, numa jamfrihu xi ri muui ndunthi, pe nehe ga johyah co nú'a dí pε'tshu.

⁷ Ngue'a núju ndá tsøhuua ja ra ximhai hinte duá hahu, y nehe hinda za te ga haxhu de guecua. ⁸ Hangué ga johyah gue hindrí 'bε te ga tsihu nixi te ga hehu. ⁹ Ngue'a nu'u tó'o ne da memati, tagui ja ya ts'oqui ne thát'i pa da 'yøt'a nú'a xá nts'o, ne pε'tsa ya ts'onc'at'i hinte ri muui, ne honse ra 'ñu. Hangué gue'a da japi da nhuati'u ne da 'mædi. ¹⁰ Ngue'a nura hmæte de ra boja ja bí ehni ndunthi ya ts'oqui. 'Raya cu xi xa madi ra boja, hangué xa 'uegue de yá jamfri ne xa thogui ndunthi ya dumai.

Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri

¹¹ Pe nú'i rá mæfi'i Ajuá, 'uegue de gatho nuya ts'ot'øt'eya. Go da tena ra hoga'mai, ra hñoja'i, ra jamfri, ra hmæte, ra pacencia, ne ra ts'etuate. ¹² Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri. Su ra te pa nzantho nú'a bi 'ra'a Ajuá nu mi zohna'i'a, ne gá damajuani de gue'a ja yá thandi ndunthi ya ja'i. ¹³ Dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuá nú'a to'o ri umba

yá te gatho nú'a te 'bui. Y nehe dí 'bep'a'i ja rá thandi ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi m̄anga majuani ja rá thandi ra Pilato. ¹⁴ Guehna dí 'bep'a'i gue gui su xá hño nú'a xra 'bep'a'i pa hinto da c'a'ts'a'i, asta ra pa da yopa pengaua ma Zidadah̄u ra Jesucristo. ¹⁵ Ngue'a nu sta zø ra ora, Ajuā dua yopa p̄hna ra Zidada Jesucristo dua ehe. Ajuā go guesε'a xá nsunda, ne go guesε'a ri manda. Go gue'a ra d̄anga Ndā de gatho ya ndā, ne go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu. ¹⁶ Go guesε'a ya mi 'bui ne nz̄antho da 'mai. Go gue'a 'b̄u ja ra ñot'i nú'a xi ts̄edi, ne hinhya'm̄u to xa hyandi'a nixi hingui tsa to da hyandi. ¡Nú'á ja rá ts̄edi pa nz̄antho, ne go gue'a rí 'ñepi dra nsunda pa nz̄antho! Njab̄u gue'a.

¹⁷ 'Bepabi nuya memati de nuua ja ra ximhai gue odri 'ñets'i, nixi odi p̄e'tsua ra jamfri ra boja nú'a hate. Dá m̄e'tsua ra jamfri Ajuā nú'a te ne xi ri 'racj̄u gatho nú'a te dí hoñh̄u pa ga johyah̄u. ¹⁸ Nuya memati'̄u 'bepabi da 'yøt'e xá hño ne xi da m̄efi ndunthi ya hoga 'b̄efi. Nu'a te da uni, dá uni con gatho yá mai ne con gatho yá paha. ¹⁹ Y njab̄u da munts'a 'nara th̄ah̄a'̄u pa rá ñoho ra 'mai, ne njab̄u da su ra te pa nz̄antho.

Yá ngats'i ya noya nú'u bi 'b̄empa ra Timoteo

²⁰ Nde nubyá, nu'i zi cu Timu, su ra maça noya nú'a xra 'bep'a'i gui mā. Ne oxqui

øde ya ts'o'bede nú'u hinte ri muui, nixi oxqui 'yøde nú'u to'o ri ntsanoya, nú'u mā gue p̄e'tsa 'nara hoga mf̄adi hm̄ah̄a. ²¹ Y nu'u tó'o xa d̄ena nú'a ra mf̄adi'a, ya xa 'uegue de ra jamfri.

Ajuā da max'a'i. Njab̄u gue'a.

**RÁ ÑOHO RA
TIMOTEO
RÁ ÑOHO RÁ CARTA
RA APOSTOL NSAN
PABLO NÚ'A BI
'YOPABI RA
TIMOTEO**

*Ma'na'qui ra apostol Nsan
Pablo opabi ra Timoteo*

¹ Núgui drá Pablo, rá apos-
tolgui ra Zidada Jesucristo.
Ajuá go gue'a rá paha pa bi
hñuxcagui drá apostolgui'a ne
bi mēncagui ga mā de ra te
pa nzantho nú'a bi ñā'ti da
umbi gatho nú'u to'o da gam-
fri ra Zidada Jesucristo. ² Nú'i
zi cu Timu ma hmāca t'u'i ja
ra jamfri, dí op'a'i. Ajuá ma
Dadahū ne ma Hmuhū ra Je-
sucristo da jap'a'i, da mē'ts'a
ra nthecate, ne da max'a'i pa
gui 'bui te rá 'ñentho.

*Ra apostol Nsan Pablo
xipa ra Timoteo da mā de ra
Zidada Jesucristo*

³ Ajuá dí api ma pa ra
xuui, ne ra ora'a nzantho dí
beñ'a'i, ne dí umba njamādi'a
por gatho nuya japi 'ra'a'i.
Y nehe go gue'a dí pēpabi
co ma mfeni xá nt'axi, ngu
mi pēpabi nehe ndu ma
mbōxita xi maya'bū. ⁴ Y nura
ora tso ma mfeni de gue'i
nú'a ra pa'a gá nzoni nú'bū
dá nhyēguiui, ga neh mā ga
hant'a'i pa njabū ma'na ga
johyaga. ⁵ Nehe dí beni de
ri hoga jamfri guí pē'tsi nú'a
bi mē'tsa 'met'o ri ngande ra

nju Loida ne ri māma ra nju
Eunice, y dí pađi xá hño gue
ne'i go guet'a ra jamfri guí
pē'tsbya.

⁶ Hangue por gue'a dí
zo'a'i gue gui 'yōt'a ra ts'edi
pa guí pēfi xá hño nú'a
ra 'bēfi bi 'ra'a Ajuá guí
pēfi nu ndá hu'ts'a ma 'yē.

⁷ Ngue'a Ajuá bi 'racjū 'nara
ts'edi pa ga zēdihū, pa da
nja ma hmātehū, pa ga su
ma mfenihū, hingue pa ga
ntsuhū. ⁸ Hangue oxqui ntsa
gui mā gue guí camfri ma
Zidadahū, nixi oxqui ntsa guí
mā gue dí ntsixhū núgui dí
jot'ua fadi ngue'a dí māmba
rá noya ra Zidada. Nu'a guí
'yōt'e hā, mānga ra māca
noya masque guí tho ya
ts'othogui ngu dí thoguiga,
ne Ajuá da 'ra'a ra ts'edi pa
gui tseti. ⁹ Nú'á go gue'a
bi pōhōguihū ne bi zoncahū
pa ga 'buhū strá nt'axi. Bi
pōhōguihū po rá dānga hmāte
bi mēscaguihū, y hingo por
ma 'bēfischū bi pōhōguihū.
Go gue'a rá mfeni sehē pa
bi pōhōguihū, ngue'a ante
da hyoca ra ximhai ya mi
beni dua pēhna ra Zidada
Jesucristo pa da pōhōguihū.
¹⁰ Y nu mi zōhōua ja ra
ximhai numa Pōhōtehū ra
Zidada Jesucristo, ja gue'bū
bi hnequi nú'a ra dānga
hmāte Ajuá pēscaguihū pa
bi pōhōguihū. Ra Zidada
Jesucristo go gue'a bi ntāte
de ra du, ne bi 'racjū ra te pa
nzantho nú'a hinhya'mū da
uadi. Y nurá noya Ajuá go
gue'a xicjū de gue'a.

11 Y nugui go bi thuxcagui pa ga m̄anga nú'a ra maça noya'a. Nehe bi thuxcagui dega apostol pa ga zofo nú'u ya ja'i hingyá xodyo, ne pa ga utuabi'u rá noya Ajuá. 12 Y hangue por gue'a dí thogui nuya ts'othoguiya. Pe masque dí ofadi, hindí 'bε ma tsa, ngue'a dí paði nú'a to'o stá camfriga, ne dí paði xá hño gue nu'á ja rá ts'edi pa da supca ma te nú'a stá ent'ua ja rá 'yε asta ra pa'a da yopa pengui.

13 Nu'i oxqui pumfri nú'a stá xi'a'i, pa njabu gue'a gui 'ñudi nehe, ngue'a go gue'a 'nara hoga nt'utuate. Ne gui 'ñudi co ra jamfri ne ra hm̄ate nú'a ri 'racj̄u ra Zidada Jesucristo. 14 Su nehe nú'a ra maça noya xa t'ent'a ja ri 'yε co rá ts'edi ra Maça Ndaḥi nú'a 'bu ja ma corasoh̄u.

15 Nu'i guí paði gue nuya cu de guep̄u Asia bi zogaguiua seh̄ε. 'Ra de gue'u go nura cu Figelo ne ra cu Ermogene. 16 Pe nura cu Onesiforo nú'á himbi ntsu bi e bi c'ascaua ja ra fadi ne ndunthi ya 'mi'qui bi hñubga ma m̄ui. Y ra Zidada go gue'a da mats'i ne gatho nuya mengu ja rá ngu'a. 17 Ngue'a nu mí z̄ocua Nroma nura cu'a, nú'á bi ja bi hyongagui asta himbi z̄ucagui. 18 Hangue ra Zidada da m̄ε'tsua ra ntheate nura pa'a da nja ra nsuca uenda. Nu'i guí paði xá hño gue nu ndá 'buh̄ub̄u Efeso xi bi maxcaguih̄u nú'a ra zi cu'a.

2

'Nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo

1 Nu'i Timu ma zi t'u'i ja ra jamfri, xi da z̄edi ja rá 'b̄efi Ajuá co nú'a ra ts'edi 'racaguih̄u ra Zidada Jesucristo. 2 Gatho nú'a dá u't'a'i ja yá thandi ma'ra ya cu, 'ñutuabi nehe nú'u ma'ra ya hoga cu pa nehe da baði'u, y njabu da 'ñutuabi nehe nú'u ma'ra ya cu.

3 Nehe tseta ya ts'othogui ngu 'nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo. 4 Nu 'nara soldado h̄onse nú'a ra 'b̄efi xa t'umbi gue'a tsa da m̄efi. Hingui tsa da m̄efi ma'na ra 'b̄efi. 'Bu da m̄efi ma'na ra 'b̄efi, hinda p̄onga rá hmi co nú'a to'o bi umba rá nsu dega soldado. 5 Nehe nura 'ñeni 'bu hinda 'ñeni ngu rí 'ñehe, hinte ma thah̄a da t'umbi. 6 Nehe 'nara mot'i mahyoni 'm̄ε'to da m̄p̄efi pa da za da xofo nú'a bi mot'i. 7 Beni xá hño nú'a dí op'a'i, y ra Zidada go gue'a da 'ra'a ra m̄fadi de gatho.

8 Dá 'yoda ja ri m̄feni ra Zidada Jesucristo nú'a bá e bi 'm̄ai de rá ji ndu ra Davi, ne bi du, nep̄u bi yopa nte ma'na'qui, ngu m̄anga rá noya Ajuá y dí m̄a nehe. 9 Dí tho ya thogui ngue'a dí m̄amba rá noya Ajuá, ne asta dí jot'a fadi ngu 'nara ts'oja'i. Pe nurá noya Ajuá, nu'á hingui jot'i. 10 Nugui dí tseta gatho nuya ts'othogui pa njabu nú'u xa huahna Ajuá da za da gamfri ra Zidada Jesucristo ne da mp̄oh̄o'u,

ne da 'm̄ui pa nz̄antho ja rá nsunda Ajūa.

11 Nuya ya noya dí op'a'i go guehya xi majuañi, ne ena:

'B̄u stá tuh̄u co ra Zidada Jesu, nehe ga 'b̄uh̄u con gue'a;

12 'B̄u ga tseth̄u ya ts'othogui, nehe ma ga mandah̄u con gue'a.

'B̄u ga c̄onih̄u'a, nehe da ḡongaguihu'a.

13 'B̄u nú̄ju hindí øth̄u nú'a dí mañ̄h̄u, nu'á h̄a, nz̄antho øt'e gatho nú'a ma,

ngue'a nu'á hingui pata rá mfeni.

Rá 'b̄efi rá hoga m̄efi Ajūa

14 Benbabi ya cu nuya noya dí op'a'i. 'B̄epabi'u ja rá thandi ra Zidada gue hinda ntsanoya, gue'a hinte ri muui, h̄on̄se pa da ts'ocua yá mfeni nú'u to'o øde. 15 'Yøt'a ra ts'edi gui nhyoga m̄efi pa da ñōtho hanja gui ntsa, ne gui māmba xá h̄ño rá noya Ajūa nú'a mānga majuañi, pa njab̄u da za gui 'b̄ui xá h̄ño ja rá thandi Ajūa. 16 'Uegue de nú'u hingui o rá 'ñu nú'a ma y nixi hinte ri muui nú'a mañ̄h̄u, gue'a nu'u tó'o øt'a njab̄u ma'na rí duxa ya ts'oqui.

17 Y nú'a mañ̄h̄u da ts'ocua yá mfeni ya cu, nja ngu ra cance di ntsini max̄ogue ja rá ndo'yo 'na. 'Ra to'o øt'a njab̄u go gue'a ra Imeneo ne ra Fileto. 18 Nu'ú go gue'u ya xa 'uegue de nú'a majuañi, ne mañ̄h̄u gue ya xa nuhu nú'u xa du, ne ri ts'ocua yá jamfri ma'ra. 19 Pe nu'u tó'o majuañi 'b̄ui ja rá nija Ajūa hinda ma

da ts'ocua yá jamfri, gue'a ra Māca T'ofu enga njaua: "Ra Zidada pādi to'o gatho yá meti'a." Nehe ena: "Dá 'uegue de ya ts'oqui gatho nú'u to'o di x̄ocambenibi rá thuhu ra Zidada Jesucristo."

20 Y nurá nija Ajūa gue'a ngu 'nara d̄anga ngu hab̄u ja ndunthi ya traste, 'ra dega oro, 'ra dega t'axi, 'ra dega za, ha nu ma'ra dega dohmi. Nu'u xá h̄ño, gue'u ma'na thoni'u ne ma'na ri muui. Ha nu'u hints'u xá h̄ño, hints'u thoni gue'a hini muui. 21 Hangué njab̄u nehe ya cu, 'b̄u da 'uegue de gatho nú'a xá nts'o, nu'bú ri muui y thoni pa ya hoga 'b̄efi, ne strá nt'axi ne strá h̄ño pa da m̄epabi ra Zidada. Nehe di 'b̄ui pa da m̄efi gatho ya hoga 'b̄efi.

22 Hangué nu'í oxqui tenba yá nts'o'm̄ui ya bas̄ja'i. Go da tena ra h̄ñoja'i, ra jamfri, ra hm̄ate, ne ra hoga'm̄ui mahyegui co nú'u ma'ra ya cu ri x̄ocambeni ra Zidada co yá mfeni xá nt'axi. 23 Nehe oxqui øt'e ngu nú'a øt'a nú'u ya necio ri ntsanoya ne hinte yá fādi, gue'a ja fahni ya tsui. 24 Y nu 'nará m̄efi ra Zidada hiní 'ñepi dra necatsui. Dra hoja'i con gatho h̄a, ne di pādi da nxahnate, ne gatho tsetatho. 25 Nehe co ndunthi ra h̄ñoja'i da umba ra ts'ofu nú'u to'o 'na'ño ma. X̄ama Ajūa da xocua yá mfeni'u pa da ñobri ne pa da e da bādi nú'a majuañi. 26 Ne da c'ot'i de yá 'ȳe ra ts'ondahi nu hab̄u o'u pa øt'ua rá paha'a.

3

Nú'a ma da 'yøt'a ya 'ñagamfri de yá ngats'i ya pa

1 Oxqui pumfri gue nuyá ngats'i ya pa ma da hnequi 'raya pa xá nts'o. 2 Ngue'a ya ja'i dri nsu sehε, xi da ne da me'tsa ndunthi ra boja, dya 'ñets'i, dya c'at'i, dya zante, dya ts'o'yøde co yá dada, dya ts'oc'baha, dya 'ñaqu'equ'ei. 3 Hindi ja yá hmäte, dya zamai di otho yá nthecate, dya gaxa nc'uamba, hindi tsa da zama yá mfeni pa hinda 'yøt'a ya ts'oqui, dya ts'o'muija'i, ne di utsa gatho nú'a xá hño. 4 Dya betetho'u, hindi tsu te da 'yøt'e o te da mā. Nu'ú ma'na da ne da 'yøt'a ya t'øt'e xá nts'o que da maði Ajuá. 5 Dri 'ñet'a hoja'i pe hindi pe'tsa ra ts'edi pa da 'ñudi ra hñoja'i.

Hangue nú'í gui 'uegue de gue'u. 6 Go guehya ya ja'i cat'a ja ya ngu pa cadi ya 'behña nú'u ri zatho, pa da gamfri bi nú'a xipabi'u. Nuya 'behña'u xi tuxa ndunthi ya ts'oqui, ne pe'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i. 7 Nzantho ri nxadi nú'a sipi, pe hinhya'mu da za da baði nú'a majuani. 8 Nuya ja'i'u nzantho ri nøt'a thoho ora sipa rá noya Ajuá, nja ngu ra Jane ne ra Jambre bi nøtuabi ra Moise. Gue'u ya ja'i'u xi xa ts'oca yá mfeni ne hingui pe'tsa nú'a ra jamfri xi majuani. 9 Nuya ja'i'u ya hinda ma da hyat'a ma'ra ya ja'i, ngue'a gatho ya ja'i ma da batuabi yá necio, ngu

bi nja nú'u yoho ya 'ñøhø bi nøtuabi ra Moise.

Yá ngats'i yá noya ra apostol Nsan Pablo nú'u bi mempa ra Timoteo

10 Pe nú'í xcá tēna ma nt'utuate, xcá tēnga ma 'mui, xcá patca ma mfeni ne ma jamfri, xcá tēna ma pacencia ne ma hmäte, ne xcá paði gatho nú'a stá tseti. 11 Xcá paði de ya nt'utsate ne de ya ugui dá thogui nuni Antioquía, nuni Iconio, nuni Listra. Pe de gatho nuya thogui'u Ajuá bi ñangagui. 12 Xi majuani, nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ne xi ne da 'mui 'nara hoga'mui, nu'a da thogui ya nt'utsate. 13 Pe nuya ts'oja'i ne ya hyate ma'na rí ma xá nts'o. Nu'ú 'yo hate ne thát'i. 14 Pe nú'í oxqui 'uegue de nú'a xcá paði, ngue'a ya gui paði xá hño gue go gue'a majuani ngue'a gui paði nú'u to'o bi 'ñu't'a'i. 15 Y desde gá mbatsi gá paði ra Maça T'ofó nú'a xicju de ra Zidada Jesucristo pa da za ga camfri'u ne njabu ga mpøhøhu. 16 Gatho ra Maça T'ofó, Ajuá go bi unga ra mfeni pa bi t'ofó. Hangue xá hño ra Maça T'ofó pa da 'ñutuate, pa da ntsate, pa da unga ra ts'ofó, ne pa da 'ñudi ra hñoja'i, 17 pa njabu nú'u to'o xa gamfri Ajuá da nxøgue yá mfaði ne da baði da mefi ya hoga 'befi.

4

1 Dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuá ne ja rá thandi ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da

hñá'mba nguenda gatho ya ja'i nú'ũ di te ne nú'ũ ya hindi te nu stua yopa ehe pa da nda. ² Guehna dí 'bep'a'li gue gui mamba rá noya Ajuá, ne gui ja gui 'yõt'e nzantho. Unga ra ts'ofó, ntsute ne nzote con gatho ri hñoja'i, ne gui 'ñutuate. ³ Ngue'a ma da zø ya pa gue ya ja'i hinda ne da 'yøde nura hoga nt'utuate. Nu'ú ma'na da ho da 'yøde nú'a hinxá hño, hangue ma da hyonga 'raya xahnate nú'ũ di ma ngu nú'a di ho da 'yøde'ũ. ⁴ Nu'ú ya hinda ne da 'yøde nú'a xi majuani. Ma da 'uegue'ũ pa da yopa dena ya 'bede nú'ũ xa zanse ya ja'i. ⁵ Pe nu'í, xi da su ri mfeni de gatho nú'a da 'ñehe, ne gui tseta ya dumai. 'Yõt'a ra ts'edi pa gui mamba rá noya Ajuá, ne gui pefi gatho nú'a ra 'befi xa t'a'a'i.

⁶ Ngue'a nuguí ya bi zø ra ora pa ga unga ma te. Ya bi zø ra ora ga tsocua nuna ximhai. ⁷ Ya stá øt'a ra ts'edi pa stá ntate ja ra hoga tuhni. Ya stá juata nú'a ra 'befi bi t'aqui, ne stá su nú'a ra jamfri bi t'utcagui. ⁸ Hangue nubyá bí 'bescagui 'nara thaha nú'a ma da t'umba gatho nú'ũ to'o ri hñoja'i. Ha nú'a ra thaha'a ma go da 'raca ra Zidada nú'a ra pa da yopa 'ñehe. Nú'á go gue'a ra hoga nzaya. Y hingo pa hønsegui nura thaha'a, nehe pa gatho nú'ũ to'o tøm'babi rá yo'ehe'a.

⁹ Nde nubyá, 'yõt'a ra ts'edi gue 'nitho gui 'ñe gui c'ascagui. ¹⁰ Ngue'a ra cu Dema xa zogagui seheua ne bi ma pa Tesalonica, ngue'a nu'á ma'na bi ho nuna ra ximhai. Ha nura cu Crecente bi ma pa Galacia y nura cu Tito bi ma pa Dalmacia. ¹¹ Hønse ra cu Luca dí 'bu'beua. De má 'ñu gui tsincabũ ra cu Marco ngue'a xi xá hño'a pa da maxcagui ja ra 'befi. ¹² Y nura cu Tiquico dá penpũ pa Efeso. ¹³ Nu xcrí ehe gui hancabũ ma pat'i duá tsopũ Ntroa ja rá ngu ra cu Carpo. Ne gui hancabũ ya libro. Nehe oxqui ma gui pumfri gui hancabũ nuya libro dega xifri.

¹⁴ Ra Jandro nú'a ra huiti xi xa 'yõtca ndunthi ra nts'o'mai. Ra Zidada go gue'a ma da gu'tuabi de nú'a xa 'yõt'e. ¹⁵ Hangue ne'i nsu ndunthi de gue'a, ngue'a nu'á xi ri nøt'atho de nú'a dí mañhũ.

¹⁶ Nurá mudi bi zonca ra ts'utbi pa bi xuga ra uenda, ni 'na hinto bi maxcagui, ngue'a gatho bi hyegagui sehe. Ajuá da punduabi'ũ. ¹⁷ Pe ra Zidada himbi hyegagui sehe. Nú'á go bi 'raca ra ts'edi pa dá mā xá hño gatho nurá noya'a, ne pa bi 'yøde gatho nú'ũ ya ja'i hingyá xodyo. Hangue njabũ ra Zidada bi ñangagui pa dá c'ot'i de rá ne ra zate. ¹⁸ Nehe ma da ñangagui de gatho nú'a xá nts'o, ne ma da zixcagui pa ga ma ga 'bũ nuni mahets'i habũ bí manda'a. ¡Nú'á go gue'a dra nsunda pa

Ra apostol Nsan Pablo xipa ra Timoteo te da 'yõt'e

nzantho! Njabu gue'a.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zenjua ya gamfri ne apa Ajuá por gue'u

¹⁹ Fat'ajuabu ra nju Prisca ne ra cu Aquila ne gathoya mengu rá ngu ra cu Onesiforo. ²⁰ Nura cu Rastobá cohi nuni Corinto, y nura cu Trofimo dá tsogui nuni Mileto ngue'a bi hñeni.

²¹ 'Yot'a ra ts'edi gui ja gui 'ñehe ante da dagui ya tse. Fat'ajuá'i ra cu Eubulo, ra cu Pudente, ra cu Linu, ra nju Claudia ne gatho nuya cu 'buiua.

²² Ra Zidada Jesucristo da 'múi con gue'i. Ajuá da max'a'ih. Njabu gue'a.

RA TITO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA TITO

*Ra apostol Nsan Pablo
opabi ra Tito*

1 Núgui drá Pablo rá 'bɛgogui Ajuá ne rá apostol-gui ra Zidada Jesucristo nú'a bá pɛncagui pa ga m̄anga ra noya de ra jamfri, pa da gamfri nú'u xa huahna Ajuá. Ne bá pɛncagui pa ga utuabi'u nú'a majuani ngu nú'a dí camfrihu, pa njabu da 'm̄ai'u xá hño ja rá thandi Ajuá, ² ne da mɛ'tsa ra nthø'mate de ra te pa nzantho nú'a bi ñatcaguihu Ajuá ante da hyoca ra ximhai. Nu'á pɛ'tsi da njabu ngue'a Ajuá hinhya'm̄u hate. ³ Ha nu mi zø ra pa, Ajuá ma Pøhøtehu bi 'ñudi nú'a xqui ñatcaguihu por nuna m̄aca noya bi 'bɛpcagui ga m̄a. ⁴ Nu'i zi cu Tito, dí op'a'i nuna carta, dí ja ra uenda gue ma t'u'i ngue'a go dá zo'a'i de nuna ra jamfri dí pɛ'tshu. Ajuá ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo numa Pøhøtehu da jap'a'i ne da max'a'i pa gui 'b̄ui te rá 'ñentho.

*Nú'a rá 'bɛfi ra Tito nuni
Creta*

⁵ Nu ndá tsoc'abu Creta, dá tsoc'a'i pa gui juata nú'a ra 'bɛfi ri 'bɛdi, ne pa gui hñuxa ya cu pa da nda cada 'nara nija de ya hnini habu

ri munts'a ya cu ngu nú'a dá 'bɛp'a'i. ⁶ Nuya cu'u mahyoni di 'yo xá hño ne di jo'o to'o da c'a'tsi, ne 'nada rá 'bɛhña di pɛ'tsi, ne dya gamfri gatho yá b̄atsi, ne di jo'o to'o da m̄a gue yá b̄atsi te yá maña'u ne ya ts'o'yøde'u. ⁷ Ngue'a ya ma'yo de ya nija di supabi rá 'bɛfi Ajuá, hangue mahyoni di 'yo xá hño pa hinto da c'a'tsi. Hindra 'ñets'i, hindra cuɛ, hindra ti, hindra necatuhni, ne hinda ne da dah̄a ra boja dega nthate. ⁸ Nu'a di ø't'e, mahyoni di p̄adi da unga ntsaya nzantho, ne dri ho nú'a xá hño, ne di 'yo co ndunthi ra mf̄adi, di 'yo ngu rí 'ñehe, di ø't'e ngu nú'a ri ho Ajuá, ne dri nsu sehe. ⁹ Nu'á mahyoni di p̄adi da su nura hoga noya nú'a m̄anga majuani ngu nú'a bi t'utuabi, pa njabu da za da zo ma'ra co ra nt'utuate nú'a majuani ne da b̄adi da datuabi nehe nú'u ma'ra to'o dí ña de ma'na'ño ra mfeni.

¹⁰ Ngue'a 'b̄ui ndunthi ya ts'o'yøde m̄anga ya noya hinte ri muui, ya hyate. Ma'na ø't'a njabu nú'u ya xodyo tenda yá jamfri. ¹¹ Nuya ja'i'u mahyoni da jo'tua yá ne ngue'a udi nú'a hini 'ñepi da 'ñudi, ne habu udi'u ri ts'ocua yá mfeni maxøgue nú'u to gatho 'b̄ui ja ra ngu. Nu'á ø't'a njabu hõnse pa da data ra boja.

¹² Nuya me Creta, 'na de yá b̄adi'u bi m̄a de yá mengu rá haise ne bi 'ñena: "Ya me Creta nzantho xi ya c'uamba. Xi ya ts'o'm̄ai ngu ya zate, ne

ya ts'o'yo'u, ne xi ya dahñei.”
 13 Nú'a bi mąnga nura bađi'a
 gue'a xi majuaņi. Hanguē
 ringue'a xi da zofo nts'edi
 nuya cu pa da gamfri xá
 hño nú'a majuaņi. 14 Nehe
 xipi gue hinda hñuxa nt'ode
 ya 'bede nú'a xa bensehe ya
 xodyo, nixi nú'a ri manda de
 yá mfeni sehe nú'u ya ja'i hin-
 gui camfri nú'a majuaņi.

15 Pa nú'u to'o xá nt'axi
 yá mfeni, gatho ya t'ot'e xá
 nt'axi pa gue'u. Pe pa nú'u
 to'o xá nts'o yá mfeni ne
 hingyá gamfri, gatho ya t'ot'e
 xá nts'o pa gue'u, ngue'a xá
 nts'o yá mfeni ne hingui tsa
 da bađi nda'a ra hño nda'a ra
 'ñu. 16 Nu'ú ma gue pa Ajuá,
 pe co yá ts'o'beñi dri hnequi
 gue hina, ngue'a ya ts'o'mui
 ne ya ts'o'yode, ne hingui tsa
 da 'yot'e nú'a xá hño.

2

Ra hoga nt'utuate

1 Pe nu'í, nu'a gui ma,
 ma ngu nú'a uđi ra hoga
 nt'utuate. 2 Zofo nuya zi tio
 pa hinda nti, dya 'ñequ'ei,
 ne da 'ño co ndunthi ra
 mfadi, da 'mui xá hño ja ra
 jamfri, da me'tsa ra hmate,
 ne da zeta nú'a da 'ñepi.
 3 Nehe ya zi tia da 'ño xá hño
 co ra t'equ'ei, hindya gaxa
 nc'uamba, hindya tixfani,
 da 'ñudi nú'a xá hño. 4 Da
 'ñutuabi ya baš'behña gue da
 mađi yá dame ne yá baťsi.
 5 Da 'ñutuabi gue da 'ño co
 ndunthi ra mfadi, da 'ño strá
 nt'axi yá mfeni, da bađi da
 su yá ngu, dya hoja'i, ne da
 'yote yá dame. Mahyoni da

'yot'a njabu pa ni 'na hinto da
 ñama'ñu de rá noya Ajuá.

6 Nehe zofo ya baťsa'ñohø
 gue da 'ño co ndunthi ra
 mfadi. 7 Ne'i nzantho gui
 'yo xá hño pa njabu nu ma'ra
 da 'yot'a nehe ngu gui ot'e.
 Ora gui utuate, 'ñudi nú'a
 xi majuaņi, ne 'ñudi ngu rí
 'ñehe. 8 Nehe gui mąnga ya
 hoga noya nú'u hinda za to
 da c'a'ts'a'i. 'Bu gui njabu
 da 'beta yá tsa nú'u to'o ri
 utsaguihu, ne hinda za da
 ñama'ñu de guēcju.

9 Nehe zofo ya 'bego gue
 da 'yota yá hmu, ne nzantho
 da meñi con gatho yá mui
 nú'a dra 'bepi. Hindya dađi.
 10 Hinda bepi rá hmu, da
 supa nú'a te pe'tsa rá hmu,
 pa njabu ya 'bego nzantho da
 'ñe'tsua rá nsu rá noya Ajuá
 ma Pøhøtehu.

11 Ajuá ya xa 'ñudi rá
 hñoja'i pa gatho ra meximhai
 da za da mpøhø. 12 Ne co
 rá hñoja'i'a utcahu gue ga
 'ueguehu de ya ts'oqui ne de
 yá ts'onc'at'i ra ximhai, ne
 utcahu ga 'buhu ngu rí 'ñehe
 de dí 'yohua nuya pabya,
 ne ga 'yohu co ndunthi ra
 mfadi, ne ga øthu nú'a xá
 hño ja rá thandi'a. 13 Nehe
 utcahu ga ndø'mhu co ra
 johya nú'a ra pa da yopa 'ñehe
 ma zi Pøhøtehu ra Jesucristo
 co rá nsunda, ngu nú'a xa
 ñatcaguihu. Y nú'a go gues'e'a
 Ajuá ja rá dąnga ts'edi. 14 Nu'a
 go gue'a bi unsehe rá te pa bi
 ñangaguihu de gatho nú'a xá
 nts'o. Bi du'a pa bi xugaguihu
 de gatho ma ts'oquihu pa dyá

metiguih'a, nehe pa ga ja ga øth_u nú'a xá hño.

¹⁵ Nuna guehna gui mā, ne gui nzote y gui ntsate. Ne gui mā con gatho ra ts'edi nú'a xa 'ra'a Ajuā pa hinto da 'ñena gue hinte ri muui nú'a guí mā.

3

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya gamfri

¹ Nehe bembabi ya cu gue da 'yøta ya ndā ne gatho ma'ra nú'u to'o hā ra ts'utbi, hinda nø'tuabi, ne di 'bui pa da 'yøt'a gatho nú'a xá hño. ² Hinda ñama'ñu de ni 'nayá miqu'eiu, hindya necatuhni, di ja yá hmāte, ne xi da nhyoja'i con gatho yá miqu'eiu.

³ Ngue'a nuj_u ma'met'o ndyá 'ñamfenih_u, ndyá ts'o'yødeh_u, hinduí øteh_u Ajuā. Stí 'medih_u ja ya ts'oqui. Ndí pe'tsh_u ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'ojohya de ra ximhai. Ndí 'buh_u ja ra nts'o'mui ne ndí hyøcuah_u nú'a te mi pe'tsa ma'ra. Ndyá nt'utsah_u ne ndrí 'ñutsah_u 'na ngu ma'na. ⁴ Pe Ajuā ma zi Pøhøteh_u bi 'ñutcah_u rá hñoja'i ne rá dānga hmāte nú'a pēscāh_u. ⁵ Hangue nu'á bi pøhøguih_u. Hingue bi pøhøguih_u por ma hoga 'bēfih_u nú'a stá øthmah_u. Nu'á bi pøhøguih_u ngue'a bi huegaguih_u ne bi xagaguih_u de ma ts'oquih_u nu ndá yopa 'buh_u ma'ra'yo, ne bi 'racj_u ra Māca Ndāhi pa bi patca ma 'mūih_u. ⁶ Ajuā bá pēncaguih_u rá Māca Ndāhi con gatho rá

ts'edi ngue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi pøhøguih_u. ⁷ Hangue po rá dānga hñoja'i Ajuā ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u, ne dí tømh_u ra te pa nzantho nú'a bi ñatcah_u.

⁸ Nuya noya dí mā go guehya majuāni, hangue dí ne ja guetb_u gui mā pa da ja da 'yøt'e'u xá hño gatho to'o xa gamfri Ajuā. Go guehya ya noya xá hño, go 'nara hño pa gatho ya ja'i. ⁹ Oxqui hu'tsua nt'øde nuyá noya ya 'bēmfeni gá ja'i, nixi nuyá 'bede xa zansē'u de maya'b_u. Oxqui mpamhyaui'u nixi gui ntsanoyau de rá ley ra Moise, ngue'a gatho nuya 'bede'u hinte rí hñāqui y nixi hinte ri muui.

¹⁰ 'B_u 'na to'o 'ueca ya cu ne ya xcá zofo yo'qui o hñu'qui ne hinxa ne xa 'yøde, 'ueque'a. ¹¹ Ngue'a nu'í guí pađi gue nú'a ra ja'i'a ya xa 'uegue de nú'a majuāni ne øt'a ya ts'oqui, hangue po rá mfeni sehe'a ya xa ncondena.

Ra Tito sipi da mats'i 'raya cu

¹² Nu xcrá pēhn'ab_u ra cu Artema o ra cu Tiquico, gui ja gui 'ñehe 'bestho pa Nicopoli pa ja grá nthēuini, ngue'a stá beni gue ja ma grá 'buhni nuya pa sta dagui ya tse. ¹³ Bá nexa ra cu Sena nú'a ra pønja, ne ra cu Polo, ne umbabi'u gatho nú'a te da 'yøtua ra 'bēdi má 'ñu. ¹⁴ Nehe numa zi cuh_u bi 'bui de guep_u gui zofo pa da nzai da mpefi xá hño, hingue da 'mūtho, pa njab_u da za da mfaste'u habu mahyoni.

*Rá ngats'i rá carta ra apos-
tol Nsan Pablo ri yopa zenjua
ya gamfri ne apa Ajuá por
gue'ḥ*

¹⁵ Ri fat'ajua'i gatho núyḥ
dí 'bḥ'beua. Nehe fat'ajuabḥ
gatho nú'ḥ ma hmāca cuḥ ja
ra jamfri. Ajuá da jap'a'ihḥ
grí gathohḥ. Njabḥ gue'a.

RA FILEMÓN

RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA FILEMÓN

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Filemón

¹ Núga drá Pablo dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ma zi Hmuhá ra Jesucristo. Zi cu Fili, ma zi hmáca cu'ihe ne ma compa'ihe de ja rá 'bēfi Ajuá, núga ne ra cu Timu dí op'a'ihe nuna carta. ² Dí pēmpabihe ra nzēngua gatho ya cu nú'á ri munts'ibá ja ri ngu. Nehe dí pēmpahe ra nzēngua ra nju Apia, ne ra cu Arquipo, go gue'á faxcahe pa dí ñambahe rá noya Ajuá. ³ Ajuá ma Dadahá ne ma zi Hmuhá ra Jesucristo da jap'a'ihá ne da max'ahá pa gui 'bahá te rá 'ñentho.

Rá jamfri ne rá hmáte ra Filemón

⁴ Ora dí apa Ajuá, nzantho dí beñ'a'i nehe, ne dí umba njamádi'a ⁵ ngue'á dí øde de nú'á ra hmáte ne ra jamfri guí pē'tsua ma Zidadahá ra Jesu, ne de ra hmáte guí pē'tsua gatho nú'á xa gamfri Ajuá. ⁶ Nehe dí apabi Ajuá por nú'á to'o xa gamfri ngue'á xa hyant'a'i ri jamfri, pa da hñani'á gatho nú'á ya japi ri 'racjá ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'i ma zi cu'i, xi xcá jaqui ga johya ne xcá hubga

ma mui, ngue'á dí øde tengu ri hmáte, asta ma'ra ya cu xcá nupa yá mfeni.

Ra apostol Nsan Pablo apa 'nara favo ra Filemón pa ra Onesimo rá nzai'be'go

⁸ Núga rá apostolgui ra Zidada Jesucristo, hangue dí há ra ts'ēdi pa ga 'bēp'a'ihmá gui 'yōt'e nú'á rí 'ñep'a'i, ⁹ pe nu'á ga øt'e, ma'na xá hño ga a'a'i 'nara favo co ra hmáte. Núga drá Pablo ya drá daqu'ei y dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo, ¹⁰ dí bānte'i po ra cu Onesimo, núni ri 'bēgohmá, ya bi gamfri Ajuá ngue'á dá zofo de guecua ja ra fadi, y dí øt'a ra uenda gue ma t'á ngue'á bi gamfri nú'á dá xipi.

¹¹ Ya pa xa thogui, nuni ra Onesimo himrá hoga 'bēgo himi pēp'a'i ngu rí 'ñehe, pe nubyá há, go 'nara hoga 'bēgo pa gue'e ne pa gueque nehe. ¹² Dí pēn'a'ibá pa da yopa 'māpá ma'na'qui, hangue numahño, ja ra uenda go gueque dá tsømbá, ngue'á xi drí mādini. ¹³ Nuga ga neh mā ga tsami pa da mēpcaguiua ja ra fadi, pa nú'á go gui pēpcahmá, go da mēpcani núbya de dí oua fadi po rá ngue ra māca noya. ¹⁴ Pe hindí ne ga øt'a njabá nsinque ri nsequi, ngue'á hindí ja'i gui faxqui, pe 'bá gui faxqui, dí ne gue de ri pahase. ¹⁵ Pøde Ajuá bi 'yōt'e pa bi 'ba't'a'i 'raya pa ra Onesimo, pa njabá da yo menga ja ri ngu pa gui 'bahui pa nzantho, ¹⁶ ya

hingue ngu 'nadra 'bεgotho, nubyá ya go 'nara hmāca cu. Nugá xi dí maḍini, pe nu'í ma'na rí 'ñep'a'i guí maḍi ngue'a nubyá hingo hõnse ri 'bεgotho, nehe go ri cu de ja ma Zidadahũ.

¹⁷ Nu'bũ grí maçagui ngu 'nara hoga compa ja rá 'bεfi Ajuã, nu'bú nu sta zõmbũ ra cu Onesimo, xi da numahño, 'yõt'a ra uenda gue go guecagui dá tsõmbũ. ¹⁸ 'Bũ xa 'yõt'a'i 'nara nts'o'mui, o 'bũ tu'a 'nara thai, go da tsogagui de ma uenda. ¹⁹ Núga drá Pablo dí huxa ma thuhu co ma 'yεεε gue go ma ga ju't'a'i. Nugá hinga ma ga eñ'a'i gue go guí tucagui ngue'a go dá xi'a'i rá noya Ajuã. ²⁰ Hangué dí bante'i guí 'yõt'a núna dí xi'i, ngue'a guí camfri ra Zidada Jesucristo, pa njabũ guí jaqui ga johya, ngue'a dí ncuɦũ ja ra Zidada Jesu.

²¹ Dí op'a'i ngue'a dí paḍi xá hño gue xi grá hoga'yõde, ne dí paḍi gue ma'na ndunthi ma guí 'yõt'e que núna dí xi'a'i. ²² Y nehe dí ne ga xi'a'i guí hoqui habũ ga tsaya, ngue'a dí tøm̃i gue nú'a xcá 'yaphũ Ajuã ma da 'yõt'e pa ga mabũ ga tsõñ'ahũ.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zεngua ya gamfri ne apa Ajuã por gue'ũ

²³ Peñ'a'i ra nzεngua ra cu Epafra núni jot'ua fadi nehe mahyεgui con gueque po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Nehe peñ'a'i ra nzεngua

ra cu Aristarco, ne ra cu Dema, ne ra cu Luca, nuyũ go guehyũ faxcagui ja rá 'bεfi Ajuã.

²⁵ Ma Zidadahũ ra Jesucristo da jap'a'ihũ guí gathohũ. Njabũ gue'a.

RA EBREO RA CARTA NÚ'A BI 'BEMPA YA EBRĒO

Ajuā bá pēhna rá T'ḡ pa bi zocaguihḡ

¹ Maya'bḡ Ajuā bi zofu ndu ma xitahḡ ndunthi ya 'mi'qui de 'rama'na'ño ya modo. Go yá 'mēhni bi xipabi rá noya 'na hangutho pa go bi zofu'ndu ma xitahḡ. ² Pe nubyá de yá ngats'i ya pa, Ajuā bá pēhna rá T'ḡ pa bi zocaguihḡ. Ajuā bi 'yent'ua ja rá 'yē'a pa bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja, ne xa dapabi'a gatho nú'a te ja pa rá meti'a. ³ Y nurá nsunda rá T'ḡ Ajuā gue'a rá nsunda rá Dada nehe, y nurá 'mūi rá T'ḡ Ajuā gue'a rá 'mūi Ajuā ra Dada. Gatho ya t'ot'e nú'ḡ bí ja mahets'i ne nú'ḡ jaua ja ra ximhai o ja rá 'yē ra T'ḡ, ne nu'á ri su'ḡ co rá ts'edi rá noya. Go gue'a bi du pa bi xugaguihḡ gatho ma ts'oquihḡ, nepḡ bi ma mahets'i ne bá hudi ja rá 'ñei de habḡ bí hudi Ajuā rá Dada to pe'tsa gatho ra ts'edi.

Rá T'ḡ Ajuā ma'na hā ra ts'edi que ya enxe

⁴ Rá T'ḡ Ajuā ma'na hā ra ts'edi que ya enxe, ne Ajuā bi hñu'mbabi'a 'nara thuhu ma'na ja rá nsu que nú'a pe'tsa ya enxe. ⁵ Ajuā hin-hya'mḡ xa 'ñembabi 'nara enxe ngu nuna ra noya bi xipa rá T'ḡ, bi 'ñembi: Nu'i go gue'e ma T'ḡ'i,

ne nubyá ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri Dadagui.

Ajuā hin-hya'mḡ bi mā de 'nara enxe:

Nuga go gueque drá Dadagui'a,

ne nú'á go di gue'a ma T'ḡ.

⁶ Ha nu mbá pēhna Ajuā rá 'ra T'ḡ ja ra ximhai, bi 'ñena njaua:

Gatho ya enxe dá nsundabi ma T'ḡ.

⁷ Y de ya enxe Ajuā bi 'ñena njaua:

Ya enxe nú'ḡ pēpcagui ne dí pēhni, dí japi da nja ngu ra ndahi,

ne dí japi da nja ngu 'nara tsibi.

⁸ Pe Ajuā bi 'ñemba njaua rá T'ḡ:

Nu'i grá Ajuā, ma gui ndā pa nzantho;

ne nuri hmanda gue'a 'nara hmanda dega hoga ts'utbi.

⁹ Xi grí ho 'bḡ t'ot'a ra hño, pe hingrí ho 'bḡ t'ot'a ra nts'o'mūi;

hangue por gue'a núga ri Ajuāgui stá hux'a'i,

ne stá 'ra'a ndunthi ra johya que gatho ma'ra nú'ḡ to'o 'būi con gue'e.

¹⁰ Nehe Ajuā bi 'ñemba njaua rá T'ḡ:

Nu'i grá zi Hmu, go gue'e gá hoca ra ximhai de mi othotho gatho nú'a te ja;

ne go gue'e gá hoca mahets'i.

¹¹ Gatho'ḡ ma da uadi, pe nu'i ma gui 'būi pa nzantho.

Gatho'ḡ ma da thegue ngu thegue 'nara dutu;

12 ma gui pants'i'ua ngu 'nara he,
ne ma gui pati'ua ngu 'raya zεhe.
Pe nu'í go di gue'atho pa nzantho,
y nuri te hinhya'mua ma da uadi.
13 Ajuā hinhya'mua bi 'ñembabi ni 'nara εnxε ngu nuna ra noya bi xipa rá T'ua, bi 'ñembi: Hñudiua ja ma 'ñei,
asta hinga tsogui ri ncontra ri nga'ti ri ua.
14 Gatho ya εnxε go dega ndahitho ne pepabi Ajuā, xuá mehni pa da mεpabi gatho ya nthahni nú'ua ma da mpøhø.

2

Jamasuhua ra mpøhø

1 Hanguε por gue'a mahyoni ga huxhua nt'øde de nú'a stá ødehua, pa njabua hinga 'ueguehua de nú'a dí camfrihua. 2 Nú'a ra ley bi manda Ajuā maya'bu po ya εnxε bi fadi gue go gue'a majuañi, ne Ajuā bi castiga ngu mri 'ñepi nuto bi 'yøt'a ya ts'oqui ngue'a himbi ne bi 'yøte'a. 3 Nu'bu ¿hanja da za ga mponthua rá cue Ajuā 'bu nújua hindí huxhua nt'øde xá hño nuya hoga noya xi di muui ndunthi ne xicjua hanja da za ga mpøhøhua? Nuya hoga noya dega mpøhø go rá mudi bi manse ra Zidada Jesu, nepua nú'ua to'o xi bi 'yøde nuya noyaya bi xicjua gue go gue'a majuañi. 4 Nehe Ajuā bi damajuani mahyεgui co nú'ua to'o bi xicaguihua nuya ya noya, ngue'a bi 'ñudi 'raya nt'udi, ne bi 'yøt'a ya danga

milagro ne ma'ra ya danga 'befi, ne bi 'racjua ra ts'edi de ra Maca Ndahi ngu tengu rá paha Ajuā pa ga pephua'á cada 'na de guecjua.

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi nja'i ngu nújua yá cuguihua

5 Nehe Ajuā hinxu hñuxa ya εnxε pa go da nda ja nú'a ra 'ra'yo ximhai ma ga xi'ahua.
6 Nu'a xa 'yøt'e, xa hñuxa ya ja'i pa go da nda'ua, ngu manga 'na xeni de ja ra Maca T'ofu ne ena:
Nu'i Ajuā ma Dada'i, ¿te ri muui ra ja'i de ra ximhai pa guí beni de gue'a?

¿Te ri muui'a pa guí ne gui fats'i?

7 Go 'raya patho ma'na xcá umba yá nsu ya εnxε que gue'a,

ne 'mεfa gá umba ra nsu xi ra dangui ngu nú'a ra nsu t'umbabi 'nara nda.

Ne xcá hñuts'i pa da manda ya t'øt'e nú'ua xcá hoqui;

8 xcá hñuts'i'a pa da manda gatho.

Njabua Ajuā xa hñuxa ya ja'i pa da manda gatho nú'a te ja ja ra ximhai ne himbi gotho ni 'nara t'øt'e nú'a himbi t'ent'ua ja yá 'ye'ua. Pe nubyá hinxu hnequitho gue ya ja'i dri nda de gatho ya t'øt'e. 9 Pe dí pahua gue nura Zidada Jesu ha, ri nda de gatho ya t'øt'e. Pe po 'raya patho ma'na bi nja yá nsu ya εnxε que gue'a, y njabua bi du po rá ngue gatho ya ja'i po rá hñoja'i Ajuā. Pe nubyá ya xa t'umba 'nara nsu

dega nda, ngue'a bi sufri ne bi du por guecju.

¹⁰ Ajuā bi hyoca gatho ya t'øt'e pa rá nsunda'a, ne ri su. Hanguē bi 'ñepi bi mēhna ra Jesu pa bi sufri, pa njabū bi nhyoga pøhøte pa da za da zixa gatho nú'ū yá bātsi Ajuā pa da 'mūhui'ū ja rá nsunda'a.

¹¹ Ra zi Hmu Jesu go gue'a ri t'axca ya ja'i de yá ts'oqui. Y nú'á ne nú'ū to'o xa t'axqui, 'nada yá Dada. Hanguē ra zi Hmu Jesu rá T'ū Ajuā hindi ntsa da 'ñena gue go gue'ū yá cu. ¹² Hanguē engā ja ra Maça T'ofō:

Nú'ū ma cu ma ga xipabi de gue'e,
y con gue'ū ma ga tu't'ahe ya jahñā ja ra hmunts'i.

¹³ Nehe ena:

Ma ga huxa ma jamfri ja Ajuā.

Nehe ena:

Ja dí 'būcua co nuyū yá bātsi Ajuā xa 'yēntc'a ja ma 'yε.

¹⁴ Nuyá bātsi Ajuā go ya meximhai pē'tsa ra ji co ra ndo'yo, hanguē ra Zidada Jesu bi 'ñe bi nja'i nehe ngu'ū pa bi za bi du, ne co nú'á rá du bi thogui'a bi za bi huatua rá ts'edi ra ts'ondāhi nú'á to'o mi hā ra ts'edi de ra du. ¹⁵ Y njabū bi za bi 'bε ra ntsu nú'ū to'o nzantho mi tsu ra du. ¹⁶ Dí pađihū gue ra Zidada Jesu himbi 'ñehe pa e da mats'i ya εnxε. Nu'á bi 'ñehe pa e bi maxcaguihū nújū stí 'ñehehū de yá ja'i ndu ra Abrá. ¹⁷ Y pa bi za bi maxcaguihū, mahyoni bi thogui gatho ngu nú'á dí

thoguihū nújū yá cuguihū'a. Hanguē ja rá nthecate con guecju, ne bi nhyoga ndā gá macjā de guecju ja rá 'bēfi Ajuā, ngue'a po nú'á ra du bi thogui, Ajuā bi za bi punga ma ts'oquihū. ¹⁸ Y nubyá nu'á tsa da maxa nú'ū to'o tho ya thogui, ngue'a nuse'a bi sufri ne bi tho ya thogui nehe.

3

Ra Zidada Jesu ma'na ja rá nsu'a que ra Moise

¹ Hanguē ma zi maça cu'ihū, nú'ahū xa zohna'ihū Ajuā pa gui maha mahets'i, xi da beñhū ra Zidada Jesucristo nú'á rá 'mēhni Ajuā pa bi 'ñutcahū nú'á dí camfrihū, nehe go gue'a ma ndā gá macjahū de ma jamfrihū.

² Ajuā go bi hñuts'i'a pa da ndā gá macjā, y nu'á xi pēpabi xá hño, nja ngu ra Moise bi mēpabi xá hño nu mí supa gatho rá hnini Ajuā. ³ Y ra Zidada Jesu ma'na rí 'ñepi da nja rá nsu que ra Moise, nja ngu nú'á to'o hoca 'nara ngu, ma'na ja rá nsu'a que ra ngu. ⁴ Nguē'a 'nara ngu, 'būi to'o xa hyoqui, pe nu Ajuā go gue'a bi hyoca te gatho ja. ⁵ Xi majuāni ra Moise mi gue'a 'nara hoga 'bεgo mi supa rá hnini Ajuā, y nú'á mrá 'bēfi'a mri damajuāni de nú'á mi ma da mānga Ajuā 'mēfa. ⁶ Pe ra zi Hmu Jesucristo go gue'a ra ndā de rá hnini Ajuā, ngue'a go gue'a rá T'ū'a, y nu'á nzantho øt'a rá 'bēfi xá hño. Y nujá go rá hniniguihū Ajuā 'bū xi ga suhū ma jamfrihū

asta rá ngats'i ra pa, ne xi ga tømhu co 'nara johya nú'a ra nthø'mate dí pe'tshu.

Ra tsaya pa rá hnini Ajuá

7 Ra Maça Nðahi bi 'ñena ja ra Maça T'ofò:

'Bü núbya gui 'yøhu, nú'ahu zo'ahu Ajuá,

8 osti megui ri corasohu ngu bi nja nú'u ya ja'i mri 'ñoui ra Moise ja ra mbonthi

ne bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá müi.

9 Nehe bi 'ñena Ajuá: Ndu ri dadahu xi mi mfadagui'u,

masque xqui hyanda ya danga nt'udi stí ø't'a ja yá thandi de nú'u ñote njeya bi 'ñou'u ja ra mbonthi.

10 Hangue por gue'a bi tsøtca ma müi'u,

ne dá ena: "Nuya ja'i'u nzantho 'yo 'nambu yá mfeni,

ne hinxa ne'u xa 'yøt'a ngu nú'a stá xipabi."

11 Hangue bi tsøtca ma müi'u, ne dá jurabi

gue hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

12 Ma zi cu'ihu, jamasuhu gue ni 'na de gue'ahu hinda nts'oca ri mfenihu po ra 'ñajamfri nú'a da ja'ahu gui 'ueguehu de Ajuá nú'a te.

13 Nu'a gui 'yøthu, 'na pa ngu 'na pa gui nupa mfenihu 'na ngu ma'na de núbya zocju Ajuá, pa ni 'na de gue'ahu hinda hya'ahu ya ts'onthate de ya ts'oqui ne da ja'ahu da megui ri corasohu. 14 Ngue'a 'bu ga siguihu ga camfrihu

asta rá ngats'i ra pa, ne hinga 'ueguehu de nú'a stá camfrihu desde rá müdi, nu'bú hu, ga johyahü ga 'buhu mahyegui co ra Zidada Jesucristo pa nzantho.

15 Beñhu nú'a ra xeni habu ena:

'Bü núbya gui 'yøhu, nú'ahu zo'ahu Ajuá,

osti megui ri corasohu ngu bi nja nú'u ya ja'i mri 'ñoui ra Moise ne bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá müi.

16 ¿To'o nú'u bi 'yøde rá noya Ajuá nepu bi nø'tuabi? ¿Ha gue hingo gue'u nú'u bá pønga de Egipto, nú'u bá tsi ra Moise? Haha, go gue'u. 17 Ne ¿xi con to'o bi bø rá cue Ajuá gatho nú'u ñote njeya? ¿Ha gue hingue co nú'u bi 'yøt'a ya ts'oqui, hangue ja bi du de guehni ja ra mbonthi ne ja bi gohini yá ndo'yo'u? Haha, go gue'u. 18 Ne ¿xi to'o nú'u bi ma Ajuá gue xi majuaní hinda ma da ntsayauí Ajuá ja rá tsaya? ¿Ha gue hingo nú'u bi nts'o'yøde? Haha, go gue'u.

19 Hangue dí pahü xá hño gue nu'u himbi za bi ntsayauí Ajuá ja nú'a rá tsaya ngue'a himbi ne bi gamfri'u.

4

1 Nubyá jatho nú'a ra tsaya xquí hña'tuabi nú'u ya ja'i mri 'ñoui ra Moise, y go gue'a ri ñatcaguihu Ajuá. Hangue mahyoni xi ga nsuhu pa ni 'na de guecaguihu hinga 'behu nú'a ra tsaya'a. 2 Ngue'a nú'a ra hoga noya bi sipabi nú'u ya ja'i'u hinte bi muui

pa gue'ḡ ngue'a himbi gamfri'ḡ. ³ Pe núḡ dyá gamfriḡ ḡ, ma ga cḡḡḡ ja rá tsaya Ajuḡ pa ga tsayahḡ con gue'a, pe nú'ḡ to'o mri 'ñoui ra Moise, himbi ntsaya'ḡ ja rá tsaya Ajuḡ, ngue'a Ajuḡ bi 'ñena:

Nú'ḡ ya ja'i'ḡ bi tsøtca ma mḡi, ne dá jurabi

gue hinda ma da ntsaya'ḡ con gueque ja ma tsaya.

Nu'ḡ himbi yḡt'i ja rá tsaya Ajuḡ masque ya mi ja nú'a ra tsaya'a desde mi uadi bi hyoca ra ximhai, hangue ja bi ntsaya'a. ⁴ Ngue'a ja ra Maça T'ofu ma de rá yoto ma pa, habḡ ena njaua:

Rá yoto ma pa Ajuḡ hinte ma 'bēfi bi 'yøt'e, ngue'a ya xqui ua gathu rá 'bēfi, hangue bi ntsaya.

⁵ Ne ma'na ra xeni de ra Maça T'ofu ena:

Nú'ḡ ya ja'i'ḡ hinda ma da ntsaya'ḡ con gueque ja ma tsaya.

⁶ Nú'ḡ to'o rá mḡdi bi 'yøde ya hoga noya himbi yḡt'i'ḡ habḡ da ntsaya'ḡ con gue'a, ngue'a myá ts'o'yøde'ḡ, hangue nubýá jathu ra ḡñá'ti pa to da yḡt'i da ntsaya con gue'a.

⁷ Ngue'a Ajuḡ bi ḡñuxa ma'na ra pa pa to da yḡt'i da ntsaya con gue'a, y nú'a ra pa bi ma go guepya ya paya. De ya xqui thogui ndunthi ya jeyá Ajuḡ bi zocaguiḡ po yá noya ndu ra Davi. Nu'ḡ bi ma ja ra Maça T'ofu ja nú'a ra xeni habḡ stá mañḡ, ne ena:

'Bḡ núbya gui 'yøḡ, nú'ahḡ zo'ahḡ Ajuḡ,

osti megui ri corasohḡ.

⁸ 'Bḡ ra Josue xa zixḡma nú'ḡ mri 'ñoui ra Moise pa xa ntsayahma'ḡ, nu'bú Ajuḡ hinxa yopa maḡma de ma'na ra pa. ⁹ Hangue dí paḡḡ gue jathu 'nara tsaya pa gathu rá ḡnini Ajuḡ, 'nara tsaya hinhya'mḡ ma da uadi.

¹⁰ Ngue'a nu'ḡ tó'o ya xa yḡt'a ja nú'a ra tsaya'a, ya tsaya de gathu yá 'bēfi, ngu bi ntsaya Ajuḡ de gathu rá 'bēfi'a. ¹¹ Hangue nujá ga øthḡ ra ts'edi pa ga cḡḡḡ ja nú'a ra tsaya'a. Xi ga nsuhḡ gue ni 'na de guecjḡ hinga nts'o'yødeḡ ngu nú'ḡ mri 'ñoui ra Moise, hangue himbi za bi yḡt'a habḡ mi ne Ajuḡ xa ntsayauihma'ḡ.

¹² Ma ga nsuhḡ, ngue'a rá noya Ajuḡ ja rá te, ne pe'tsa ndunthi rá ts'edi, ne paḡcaḡ asta mbo ma mfenihḡ. Nu'ḡ ma'na ja rá ts'edi que nu'araza ra huai dega yo filo. 'Nara huai tsa da yḡt'a ja ya tøcando'yo ne tsa da hyeca ya ndo'yo, pe nurá noya Ajuḡ ma'na ja rá ts'edi, nú'a tsa da xenga gathu ya mfeni pa da japi da hnequi gathu nú'a bengá ja rá mfeni 'na, ne hanja ne da 'yøt'e nú'a beni da 'yøt'e. ¹³ Ajuḡ handi ne paḡi gathu nú'a dí øthḡ ne dí beñḡ, ngue'a nú'a gathu go xa hyoqui ne paḡi gathu nú'a te ja. Ne hinda za te da t'acuabi nixi te da jømbabi'a, ngue'a nú'a ya paḡi gathu, y go gue'a ma ga daphḡ nguenda de gathu nú'a stá øthḡ.

Ra Zidada Jesu go gue'a ra

nda gá macja

¹⁴ Ra Zidada Jesucristo rá T'ᵤ Ajuᵤ gue'a ma danga nda gá macjahᵤ y bi ma bí 'bui ja rá thandi Ajuᵤ. Hangué por gue'a mahyoni ga siguihᵤ xá hño ja ma jamfrihᵤ. ¹⁵ Ngue'a numa nda gá macjahᵤ paḍi gue otho ma ts'edihᵤ ora dí thohᵤ ya ts'othogui o ra ora ne da thacju pa ga øthmahᵤ 'nara ts'oqui, hangue nu'á pεscahᵤ ra nthe cate, ngue'a ne'a bi thogui njabᵤ ngu nú'a dí thohᵤ nehe, pe nu'á hinhya'mᵤ bi 'yøt'a 'nara ts'oqui. ¹⁶ Hangué hinga ntsuhᵤ ga joñhᵤ ja rá thandi Ajuᵤ nú'a ra hoja'i, ne ga xiphᵤ gatho nú'a dí thoguihᵤ, y nu'á da huegaguihᵤ, ne da maxcaguihᵤ ora dí homfᵤ rá mfats'i, ngue'a nu'á xi ra dangui rá hñoja'i pa guecaguihᵤ.

5

¹ Cada 'nara nda gá macja de ja ra ndaxjua ley xa thahni de ja ya ja'i, ne xa thuts'i pa da mεpabi Ajuᵤ po rá ngue ya ja'i. Nu'á xa thuts'i pa da umbabi Ajuᵤ nú'ᵤ ya 'baha haxa ya ja'i, ne gatho ya hña'ti dega mbo'oni nú'ᵤ umbabi Ajuᵤ pa da pumba yá ts'oqui. ² Nú'ᵤ ya nda gá macja ja yá ts'oqui nehe. Hangué por gue'a tsa da zofo co ra nthe cate nuya ja'i øt'a ya ts'oqui ne hingui paḍi nú'a øt'e'ᵤ. ³ Hangué ya nda gá macja pe'tsi da hyo ya mbo'oni pa da umba Ajuᵤ, hingue hønse pa yá ts'oqui ya ja'i, nehe pa yá ts'oqui de gues'e'ᵤ.

⁴ Y hingui tsa de gues'e 'na da gu ra nsu dega nda gá macja. Ngue'a Ajuᵤ go huanse'a nú'a to'o da mε nú'a ra 'bεfi'a, njabᵤ ngu ra Aarón, Ajuᵤ go bi huanse'a. ⁵ Ra Zidada Jesucristo bi njabᵤ nehe. Nu'á himbi hñuxase rá nsu dega nda gá macja, nu Ajuᵤ go gue'a bi umbabi nú'a ra nsu'a. Xqui 'ñembabi ja ra Maça T'ofó:

Nu'i go gue'e ma T'ᵤi;

ne nubyá ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri Dadagui.

⁶ Nehe ja ma'na ra xeni de ra Maça T'ofó, Ajuᵤ bi xipabi rá T'ᵤ, bi 'ñembi:

Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho

ngu bi macja ra Melquisede.

⁷ Nu de mi 'bucua ra Zidada Jesucristo ja ra ximhai, bi 'yapabi Ajuᵤ rá Dada nú'a mi tsahma xa ñani'a pa hinxa duhma. Xi mi apabi rá Dada con gatho rá mui asta mi zoni'a. Y nurá Dada bi 'yøtua rá nt'adi'a, ngue'a ra Jesu nzantho mi ø'tua gatho rá paha rá Dada. ⁸ Pe nu'á masque go gues'e'a rá T'ᵤ Ajuᵤ, pe ma'na mi 'yo mi paḍi da 'yøtua rá paha Ajuᵤ po nú'a bi sufri. ⁹ Hangué nu de mi paḍi da 'yøtua gatho rá paha'a, nu'bé nu'á bi za bi pøhø nú'ᵤ gatho to'o øte'a. ¹⁰ Y Ajuᵤ bi umbabi ra nsu dega nda gá macja ngu bi macja ra Melquisede.

Xá nts'o pa to'o da 'uegue de rá jamfri

¹¹ Dí pɛ'tsa ndunthi te ga xi'ah_u de guehna, masque xá hñei ga xi'ah_u xá hño ngue'a_u hinxcá neh_u da zo ja ri mfenih_u xá hño rá noya Ajuá. ¹² Ya øt'a ndunthi ya pa xcá camfrih_u. Y nubyá ya go gri xahnateh_u hmahá pa ma'ra, pe hinxa za te xcá 'yøth_u. Nu'ah_u mahyoni to da yopa 'ñu't'ah_u ma'na'qui nú'u ya mudi nt'utuate hingui hei de ra Maça T'ofó. Xcá yopa njah_u ngu ya batsi nú'u ts_utho, otho yá ts'edi. ¹³ Hangué mahyoni da t'u't'a'ih_u co ya noya hingui hei, ngu ra t'uca batsi nú'a hønse ra 'ba tsi, ne hingui p_adi da zi ma'ra ya nzaqui, ngue'a_u nu'ah_u hingui p_ah_u tengu ra hoga te de ja rá noya Ajuá. ¹⁴ Pe nú'u ma'ra ya nzaqui, gue'u pa ya d_anga ja'i, njab_utho nehe nú'u ya nt'utuate ma'na xá hñei gue'u pa nú'u to'o ya ja yá mfeni xá hño pa da ba_adi nda'a_u ra hño nda'a_u ra 'ñ_u.

6

¹ Hangué hinga ñah_u hmahá de nuya ya mudi nt'utuate de ra jamfri de ra Zidada Jesucristo, ma ga nd_anga ja'ih_u ja ma jamfrih_u. Ya hinga yopa mañh_u gue mahyoni ga ñobrih_u de gatho nuya 'befi tsixcah_u ja ra du, y gue mahyoni ga camfrih_u Ajuá. ² Nixi ga yopa mañh_u de nura sistehe, nixi de nú'a dí hu'tsuah_u ma 'yeh_u nú'u xa gamfri, nixi de nú'a ma da yopa nte nú'u xa du, nixi de ra nsuca uenda nú'a ma da nja

rá ngats'i ra pa, pa da hñanga cada 'na rá njut'i pa nzantho. ³ Nu'a_u ga øth_u, co rá mfats'i Ajuá, ma'na ga p_ah_u nú'a da maxcah_u pa ma'na da nte ma jamfrih_u.

⁴ Nu'u tó'o ya bi hñani ra hyats'i de rá noya Ajuá, ne xa ba_adi tengu nú'a ra 'baha dega te bí ja mahets'i, ne xa ba_adi tengu ra japi ri unga ra Maça Ndahi, ⁵ ne xa ba_adi tengu ra hño de rá noya Ajuá, y co nuya d_anga nt'udi xa hyandi xa ba_adi'u tengu rá nsunda nú'a ra te ma da nja 'mefa, ⁶ pe masque gatho nuya bi ba_adi'u, nu'ú himbi ne bi sigui, hangué bi 'uegue'u de rá 'ñu Ajuá, y ya njab_u hinda za da yopa mengui pa da ñobri'u. Ngue'a_u go gue'u ngu ri yopa pont'ua rá T'u Ajuá co yá 'ye sehe'u, ne ri 'betua rá tsa ja yá thandi ya ja'i. ⁷ Gatho ya ja'i nja ngu ra hai ri 'ñuni co nura 'ye 'u_ai. 'B_u nú'a ra hai da umbabi 'nara hoga sofo nú'a to'o p_efi'a, nu'bú ja ri hnequini rá japi Ajuá. ⁸ Pe nu'b_u nú'a ra hai da unga 'nara sofo dega 'mini ne dega ts'ondapo, nu'bú hinte ri muui'a, hønse ra ts'one tø'mi ne ra tsibi pa da nzø.

Ra nthø'mate nú'a faxcaguih_u pa hinga 'uegueh_u de nú'a dí camfrih_u

⁹ Pe nu'ah_u, ma zi hm_adi cu'ih_e, masque stá xi'ahe gatho nuya noyaya, dí p_ahe xá hño gue nu'ah_u hinxcá 'ueh_u de rá 'ñu Ajuá ngu xa nja nú'u ma'ra. Dí camfrihe gue ma gui hñañh_u gatho ya

japi de ra mpøhø. ¹⁰ Ajuā xi ra hoja'i, hinda ma da pumfri de nuri 'bɛfihɯ xá pɛfihɯ dega hmate ja rá thuhu'a. Xá faxhɯ ya cu y astabya guí siguí guí faxhɯ'u. ¹¹ Pe nu'a xi dí nehe, dí nehe gue cada 'na de gue'ahɯ mahyɛgui ngu guí øthɯ ra ts'edi guí faxhɯ ma'ra ya cu, nehe gui øthɯ ra ts'edi gui pɛ'tshɯ xá hño asta rá ngats'i ra pa nú'a ra nthø'mate guí pɛ'tshɯ, pa njabɯ gui hñãñhɯ nú'a guí tø'mhɯ. ¹² Hindí nehe da zu'ahɯ ra ndahñei. 'Yøthɯ ngu bi 'yøt'a nú'u bi gamfri xá hño ne bi dø'mi asta himbi hñãni nú'a xqui ñã'tua Ajuā.

¹³ Ajuā, nu mi ñã'tuabi ya japi ra Abrá, bi jurasɛ da umba nú'a bi ñã'tuabi. Himbi jura de ma'na, bi jura de rá thuhuse'a, ngue'a go guesɛ'a ra dangui de gatho ma'ra. ¹⁴ Hangué nu'á bi 'ñena: “Ma xi ga jap'a'i pa da nxanda ndunthi ri 'beto ne ri mbong'beto.” ¹⁵ Ra Abrá bi dø'ma ndunthi ya pa asta himbi hñanga nú'a xqui hñã'tuabi. ¹⁶ Ya ja'i dí jura co 'nara thuhu nú'a paði gue ma'na ra dangui de gue'u, pa da jamfri nú'a mañ'u, ne njabɯ hinda za to'o da 'ñembi gue hinga majuani nú'a mañ'u. ¹⁷ Hangué por gue'a Ajuā bi jurabi nú'u to'o xqui ñã'tua ra hñã'ti, pa da 'ñutui'u gue nu'á hinda ma da pata nú'a xqui beni. ¹⁸ Hangué ga pahɯ gue nú'a ra hñã'ti bi ñãtcahɯ Ajuā ne nú'a bi jura'a, gue'u yoho ya noya hinda za da mpadi, ngue'a

Ajuā hingui tsa da nhyate de nú'a xa ma. Hangué co nú'u ya noya'u Ajuā 'racjɯ 'nara danga humɯ núju stá joñhɯ con gue'a pa da sugaguihɯ, ne dí tø'mhɯ ga hñhɯ nuna ra hñã'ti dega hoga nthø'mate bi 'racjɯ'a. ¹⁹ Y nuna nthø'matenã faxcahɯ ndunthi pa hinga 'ueguehɯ de Ajuā. Nja ngu nú'a ra bøja rá thuhu ra ancla di t'ent'a ja ra ndehe pa tsama ra barco pa hinda 'uegue de habɯ 'bai'a, njabɯ nehe numa nthø'matehɯ xa zøni asta ra Māca Luga habɯ bí 'bɯ Ajuā. ²⁰ Nuni ja bí 'buhni nehe ra Zidada Jesu. Nú'á bi 'mɛt'o de guecjɯ pa bi xogahɯ ra 'ñu, ne pa bí ndã gá macjã pa nzãntho ngu bi ndã gá macjã ra Melquisede.

7

Ra Zidada Jesu bi thuts'i dega macjã ngu bi macjã ra Melquisede

¹ Nura Melquisede mrá ndã de ra hnini Salé, ne mrá macjã de Ajuā nú'a bí 'bɯi mahets'i. Bi ma bá thãdi ra Abrá pa bá japi nu de ya mbá pengui bá ntunhui 'raya ndã ne bá ntate'a. ² Nepɯ nura Abrá bi umba ra Melquisede 'nara 'rɛt'a parte de gatho nú'a bá hãnga ja ra tuhni. Nura thuhu Melquisede ne da 'ñena “ra hoga ndã”, y nura noya Salé ne da 'ñena “ra hoga'mɯi”. Hangué nura Melquisede mrá hoga ndã ne mrá ndã dega hoga'mɯi. ³ Nú'á hingui mãnga ja ra Māca T'ofu to'o mrá dada nixi

to'o mrá nana, y nixi habu bá ehe. Nehe hingui mā de rá 'bui, nixi hingui mā ua bi du. Hangue go gue'a 'nara nt'udi de rá T'u Ajuā nú'a to'o ra macjā pa nzantho.

4 Pahue nura Melquisede xi mrá dangui rá nsu. Hangue nura Abrá nú'a mrá dada de ya xodyo bi umba ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de gatho nú'a bá hānga ja ra tuhni. 5 Nú'u yá t'u ra Leví bi thuts'i dega macjā bi hmandabi ngu mānga rá ley ra Moise gue da 'yapabi gatho ya ja'i de ra hnini 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, y gatho ra hnini mi ncu con gue'u, ngue'a gatho ya ja'i de ra hnini mahyēgui co ya macjā bá ehe de ra Abrá. 6 Masque nura Melquisede hinte myá njauí nuya Levita, pe nura Abrá bi umbabi ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, ha ra Melquisede bi japa ra Abrá nú'a to'o ya xqui ña'tuabi yá japi Ajuā. 7 Y dí pahue xá hño gue nu'a tó'o ri unga ra japi, ma'na ra dangui rá nsu que nú'a to'o hani. 8 Ya Levita mi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe bi du'u. Ha ra Melquisede nehe'a bi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe nu'a ja ra uenda tetho, ngue'a hingui mānga ja ra Maça T'ofu ua bi du. 9 Ra Leví ne gatho yá t'u nú'u bi macjā mi t'umbabi'u ra 'ret'a parte de ra nthebe, ne da za ga mañhu gue nehe'u bi umbabi ra Melquisede

ra 'ret'a parte de ra nthebe nú'u mi ot'a njabu nehe ra Abrá. 10 Masque ra Leví himi 'buiho nu mi ma ra Melquisede bá thadi ra Abrá, pe ja ra uenda ya mi 'bui'a, ngue'a nu'a mi 'buiho ja rá ndo'yo ra Abrá.

11 Ya Levita mi utuabi ya me Israel te mi mahyoni da 'yot'e pa da 'yot'a nú'a mi mānga ra ley, ngue'a nu'a go myá macjā'u. 'Bu co yá 'befi ya Levita mi tsa da 'muhma xá hño ya me Israel co Ajuā, nu'bú ya himi mahyoni xa thuxmahā ma'na'ño ra macjā. Pe bi thuts'i ma'na'ño ra macjā, y nura macjā'a bi thuts'i dega macjā ngu bi macjā ra Melquisede, hingue ngu ra Aarón. 12 'Bu da mpadi ya macjā, mahyoni da 'bata ra ley nehe. 13 Bi mānga ja ra Maça T'ofu gue ma Zidadahu ra Jesucristo mi ma da macjā ngu bi macjā ra Melquisede. Ra Zidada Jesucristo hinte myá njauí ya Levita, y nú'u mi ja te yá njauí'a hinhya'mu xqui macjā'u. 14 Ngue'a xa fadi xá hño gue numa Zidadahu bá ehe de yá ja'i ra Judá. Ne ra Moise nu mi mā de ya macjā, hinhya'mu bi mā gue da 'mui ya macjā de yá t'u ra Judá.

15 Nu mi thuxa ma'na'ño ra macjā nú'a di ngu ra Melquisede, nu'bú ma'na bi fadi gue nuya Levita mi pe'tsi te da 'bati. 16 Nura macjā'a himbi thuts'i ngu mānga ja ra ley gue mahyoni di ja te dyá njauí ra Leví pa da za da macjā, pe nu'a

bi thuts'i ngue'a pe'tsa rá te nú'a hinhya'mu da uadi. 17 Hangué Ajuá bi ma de gue'a ne bi ñena:

Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho,

ngu bi macja ra Melquisede.

18 Bri 'bata ra ndaxjua ley nú'a mi ja, ngue'a bí ñotho rá ts'edi ne hinte bi mfaste,

19 ne himbi za bi patua yá mfeni ya ja'i pa bi 'muí xá hño co Ajuá. Pe nubyá dí pe'tshu 'nara hoga nthø'mate ma'na xá hño, ngue'a po ra Zidada Jesucristo da za ga 'bahu xá hño co Ajuá.

20 Ajuá bi jura nu mi hñuxa ra Zidada Jesucristo dega macja. 21 Nu mi thuxa ya Levita dega macja, himbi 'muí to'o mri jura por gue'u. Pe nu mi thuxa ra Zidada Jesucristo ha, Ajuá bi jura por gue'a, ngue'a ja ra Maca T'ofu bi ñena njaua:

Ajuá bi jura, ne hinda pata nú'a bi mañ'a ne bi ñena:

“Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho,

ngu bi macja ra Melquisede.”

22 Hangué ra Zidada Jesucristo go ra nda gá macja ne bí 'bui ja rá thandi Ajuá, hangué dí pahu xá hño gue ma da t'ø't'e nú'a ra cohi dí pe'tshu co Ajuá, nú'a ma'na xá hño que nú'a ra mudi. 23 Ja ra ndaxjua ley mi mahyoni da mpadi ya macja ngue'a nzantho mi tu'u. 24 Pe nura Zidada Jesu go gue'a 'bui bya pa nzantho, y hinhya'mu dra patua rá nsu dega macja.

25 Hangué nu'á tsa da pøhø

pa nzantho gatho nú'u to'o ri joni co Ajuá po rá thuhu'a, ngue'a nu'á go gue'a 'bui pa nzantho pa da 'yapabi Ajuá por gue'u.

26 Hangué ra Zidada Jesu gue'a ra danga nda gá macja ndí hoñhu, ngue'a xá nt'axi, hingrá hyate, himbi 'yø't'a ni 'nara ts'oqui masque xi bi ñouiuu ya 'yø't'ats'oqui, ne 'mefa bri 'ueque de gue'u, ne bri ts'its'i pa maña mahets'i habu bi t'umba rá nsu.

27 Nu'á hinga mahyoni da hyo ya mbo'oni hyastho ngu mi ø't'a ya nda gá macja ja ra ndaxjua ley. Nu'á 'met'o mi ho ya mbo'oni pa dra sacua yá ts'oqui de gues'e'u, nepu 'mefa mi ho ya mbo'oni pa dra sacua yá ts'oqui ma'ra ya ja'i. Pe ma Zidadahu ra Jesucristo hingui njabu, ngue'a nu'á 'na'quitho bi unse rá te pa da xacua yá ts'oqui ya ja'i. 28 Nuya nda gá macja mi thuts'i ngu mangua ra ley, myá ññhø dega 'yø't'ats'oqui. Pe 'mefa de ra ley, Ajuá bi jura ne bi hñuxa rá T'u pa bi nda gá macja, nú'á bi nhyoga nda gá macja pa nzantho.

8

Ma zi Hmuhu ra Jesu go gue'a bi maxcahu pa dá hañhu ya hñ'a'ti de ra 'ra'yo cohi

1 Nú'a xi dí ne ga xi'ahu go guehna núna ma ga ma, gue dí pe'tshu 'nama nda gá macjahu nú'a bí hudi nuni mahets'i ja rá ñei de habu bí hudi Ajuá ra Dada to'o pe'tsa gatho ra ts'edi. 2 Go gue'a

pe ra 'bɛfi dega macja nuni mahets'i habu bí ja nú'a ra Maca Luga bi hyocse Ajuá, hingo bi hyoca ya ja'i. ³Gatho ya nda gá macja xa thuts'i pa da umba Ajuá ya 'baha ne da hyo ya mbo'oni pa da umbabi'a, hangue ne ma Zidadahu ra Jesucristo mi pe'tsi da uni te da uni nehe. ⁴Nu'bu nú'a di 'bucua thoho hmaha ja ra ximhai, hindi tsa da macja'a de guecua, ngue'a ya 'buiua ya macja nú'u ri unga ya 'baha ngu manga ja rá ley ra Moise. ⁵Nuya macja 'buiua pe ra 'bɛfi dega macja pe nú'a pɛfi'u gue'a 'nara nt'uditho de nú'a bí t'ot'a nuni mahets'i. Hangue Ajuá xqui xipabi ra Moise ante da mudi da hyoca ra nija dega carpa, ne xqui 'ñembabi: "Beni gui 'yot'a gatho ya t'ot'e ngu nú'a dá u't'a'i nuni ja ra t'ohø Sinai." ⁶Pe numa nda gá macjahu bí ot'a 'nara 'bɛfi nú'a ma'na xá nsunda, ngue'a po nú'a bi 'yot'e'a, Ajuá bi 'yot'a 'nara cohi con guecju nú'a ma'na xá hño que nú'a mi ja ja ra ndaxjua ley, y nuna 'ra'yo cohina bi mudi co ma'ra ya hña'ti ma'na xá hño.

⁷Nu'bu nú'a ra mudi cohi xa bøni xá hño hmaha, nu'bú ya himi mahyoni xa njahma nuna ma'na ra cohi. ⁸Pe Ajuá bi hyandi gue hinxma hño nú'a mi ot'a ya ja'i co nura mudi cohi, hangue Ajuá bi ma de gue'u ja ra Maca T'ofu, ne bi 'ñena njaua:

Núga drá Ajuá dí ena: Ma da zø ra pa ra ora

ga pe'tsa 'nara 'ra'yo cohi co

ya me Israel ne ya me Judá.

⁹Hingá ngu nú'a ra cohi dá pe'tsua ndu yá xita'u nu ndá pe'tsua ra nthe cate de duá tsi de Egipto; nu'ú himbi 'yot'a nú'a ra cohi dá pe'tsi con gue'u, hangue nugá dá hepe'u, njabu ena Ajuá.

¹⁰Nuna guehna ra cohi ma ga pe'tsi co ya me Israel nu sta thogui ya pa de ra mudi cohi, njabu ena Ajuá:

Ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yotca ma hmanda.

Y numa ley ma da 'mai ja yá coraso'u pa njabu nura ley'a ma da 'yot'e'u con gatho yá paha.

Nepu ma da badi'u gue go drá Ajuá de gue'u,

y nu'ú go ma hnini'u.

¹¹Nuya pa'u ni 'na hinda 'ñutuabi rá miqu'eiu

y nixi 'nará cu, pa da 'mai con gueque,

ngue'a gatho'u mahyegui ma da 'mai con gueque,

ngu ya dangui ngu ya notsi.

¹²Ngue'a ma ga pumbabi'u yá ts'ot'ot'e,

ne hinhya'mu ma ga yopa benbabi yá ts'oqui.

¹³Nu mi ma Ajuá de nura 'ra'yo cohi, nu'bú nu'a ya bi zogui dega ndaxjua nura mudi cohi. Hangue nú'a ya bi ts'ogui dega ndaxjua, ne 'yo rí ndaxjua, nú'a 'bestho ma da 'medi.

9

Ra Maça Luga hab_u mi ja ra sɔcambeni nuuaja ra ximhai, ne nú'a bí ja mahets'i

1 Ja nura m_udi cohi mi ja ya hm_unda pa hanja da sɔcambeni Aju_a, nehe mi ja 'nara ni_ja nuua ja ra ximhai.

2 Nú'a ra ni_ja'a xqui thoqui dega carpa, y madetho de nura ni_ja xqui jot'i co 'nara x_uni dutu mrá thuhu ra cortina. Nura m_udi ngu mi thu'mbi ra Maça Luga, ne ja mi jani ra mfoxyo, ne ra mexa hab_u mi c_xa ya thuhme nú'_u mi thuts'i ja rá thandi Aju_a. 3 Y de mbo hab_u mi jot'i co nú'a ra cortina'a, ja mi jani nú'a rá ñoho ra ngu mi thu'mbi ra Maça Luga Xá Nsunda. 4 Ne mbo de guehni ja mi jani ra ata dega oro pa ja mi ts'a_tni ra t'uts'i, ne ja mi jani ra caha de ra cohi nú'a mi tu ra oro maxøgue, y de mbo ra caha'a ja mi jani ra t'_uca ts'øe dega oro hab_u mi 'be'tsa ra maná. Nehe ja mi 'be'tsini de mbo ra caha nurá ts'at'o ra Aarón xqui 'roho. Ne ja mi 'be'tsini nú'_u ya xingdo hab_u mi nt'ofó nú'_u 'ret'a ya mandamiento de ra m_udi cohi. 5 Y maña de ra caha'a ja mi tøhni yoho ya enxε xqui thoqui dega oro, y nuni ja guehni mri hnequi rá nsunda Aju_a. Nuya enxε mi co'ma co yá hua nú'a ra caha dega oro hab_u mi joxa ra ji pa ra pumbate. Y ya dá gue'a dá xi'ah_u, ngue'a nubyá hinda za ga xi'ah_u gatho de guehna.

6 Y ya de mi ja gatho nuya t'øt'eya, nuya macja nzantho mi cut'a ja ra m_udi ngu pa mi pe yá 'befi dega macja. 7 Pe nurá ñoho ra ngu hønse ra nda gá macja mi cut'ini 'na'quitho ra jeya. Y nura ora mi cut'ini'a, gue'b_u mi ha_xa ra ji dega mbo'oni pa mi umbabi Aju_a, pa 'met'o dra s_ucuabi yá ts'oqui'a, nep_u pa yá ts'oqui ya ja'i. 8 Con guehna utcah_u ra Maça Ndahi gue nú'a ra Maça Luga Xá Nsunda hinxqui xoguitho pa to da yat'ini nú'b_u mi t'øt'etho ra sɔcambeni ja ra m_udi ngu. 9 Nú'a ra ni_ja'a dega carpa gue'a 'nara nt'udi pa nú_u dí xɔcambeni_u Aju_a nú_ubya mapaya. Nuni ja t'uni ya 'baha ne tho ya mbo'oni ngu m_unga ra ndaxjua ley. Pe hinga co nuya t'øt'e'_u da za da t'axca yá mfeni nú'_u to'o øt'a ya sɔcambeni njab_u. 10 Ngue'a nuya sɔcambeni'_u gue'_u hønse dega hñuni, ne dega ts'ithe, ne dega ns_uqui. Nú'_u ya hm_unda mi øt'_u gue'_u hønse pa mi t'axca yá ndo'yo. Nú'_u ya hm_unda'_u bi nja rá ts'edi asta nú'a ra pa bri pata ra ndaxjua cohi pa bi nja 'nara 'ra'yo cohi nú'a ma'na xá hño.

11 Y nubyá ya xa zøhø ra Zidada Jesucristo y go gue'a ra nda gá macja de gatho nú'_u ya hoga t'øt'e øt'a nura 'ra'yo cohi jabya. Nú'a ra Maça Luga Xá Nsunda nú'a bí ja nuni mahets'i hab_u bí 'b_ui dega macja ma Zidadah_u, hingo xa hyoca ya ja'i y gue'a

ma'na xá hño que habu mi øt'a yá søcambeni ya macja nuua ja ra ximhai. ¹² Ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi yut'a nuni ja ra Maça Luga Xá Nsunda mahets'i. Ne himbi unga yá ji ya t'axi, nixi ya t'untfani, ngue'a nu'á go bi unse rá maça ji, pa njabu da za da unga ra mpøhø pa nzantho. ¹³ Ma'met'o co ra jintfani ne ra ji'yo ne rá 'bospi ra t'untfani nú'a mi ts'at'a ja ra ata, mi hnaxa nú'u ya ja'i xqui nts'oqui pa mri yopa t'axca yá ndo'yo, pa da 'múi xá hño ma'na'qui. ¹⁴ ¡Pe nubyá, xi ma'na ndunthi di muui rá ji ra Zidada Jesucristo! Ngue'a nu'á po rá ndahi'a nú'a pe'tsi pa nzantho, bi unse rá te ngu 'nara hñ'a'ti pa Ajuá, y nsinque ni 'nara ts'oqui mi tu. Y njabu nurá ji'a xugaguihu gatho ma mfenihu pa hinga siguihu ga øthu ya 'befi nú'u da za da zixcahu ja ra du, y njabu da za ga pepabihu Ajuá nú'a te.

¹⁵ Hangué po rá du ma Zidadahu ra Jesu bi nja ra 'ra'yo cohi, pa njabu gatho nú'u to'o bi zohna Ajuá da hñanga pa nzantho gatho nú'a xa ñ'a'tuabi Ajuá'u ngu 'nara tsogui. Ngue'a ra Zidada Jesucristo bi du pa njabu Ajuá bi za bi pumbabi yá ts'oqui nú'u to'o mi 'búi ja ra ndaxjua cohi. ¹⁶ Dí pahue pa da muui 'nara tsogui, mahyoni 'met'o da du nú'a to'o tsogui ra tsogui. ¹⁷ Pe hinte di muui nú'a ra tsogui 'bu tetho nú'a to'o tsogui ra

tsogui. ¹⁸ Hangué nu mi t'øt'e ra mudi cohi mi mahyoni da hñ'a'ma ra ji pa bi mudi. ¹⁹ Ra Moise nu mi hñe'ta gatho ya hmanda de ra ley pa bi 'yøde gatho ya ja'i, bi gu 'nará 'ye 'nara ndapo rá thuhu ra isopo, ne mi thu'ta ja rá ñani co ra thenga xi'yo, ne bi thint'a ja ra jintfani ne ra ji'yo nthants'i co ra dehe, nepu bi naxa habu mi nt'ofu ra ley, nepu bi naxa gatho ya ja'i. ²⁰ Nu mi 'yøt'a njabu ra Moise bi ñena: “Nuna go guehna ra ji pa da mudi ra cohi nú'a bi 'yøt'a Ajuá con guecju.” ²¹ Nehe bi naxa ra ji ja ra nija dega carpa ne gatho ja ya t'øt'e mi jani pa mri mpefi ja rá 'befi Ajuá de mbo nú'a ra nija'a. ²² Hangué manga ra ley gue casi gatho mahyoni da nt'axqui co ra ji, y nu'bu hindra hñ'a'ma ra ji hinda za da thaca ya ts'oqui.

Ra Zidada Jesu bi unse rá te'a 'na'quitho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui

²³ Hangué co yá ji ya mbo'oni mi pe'tsi dra t'axca ra nija dega carpa ne gatho ya t'øt'e mi jani, nú'u gue'u 'nara nt'udi de nú'a bí ja mahets'i. Pe gatho nú'a bí ja mahets'i ma'na di muui que nuya t'øt'e'u. Por gue'a mi mahyoni da nt'axqui nú'a bí ja mahets'i co ma'na ra ji nú'a ma'na di muui que yá ji ya mbo'oni. ²⁴ Ngue'a ra Zidada Jesucristo himbi yut'a ja 'nara maça luga nú'a xa hyoca ya ja'i, ngue'a nú'a ra luga habu mi cut'a ya macja pa da hñaxa

ra ji gue'a 'nara nt'uditho de nú'a bí ja mahets'i. Ra Zidada Jesucristo bi yat'a ja ra Maça Luga nuni mahets'i, y nuni ja bí 'buhni'a ja rá thandi Ajuá pa bí adi por guecj. ²⁵ Nu'á himbi manga rá ji ndunthi ya 'mi'qui. Pe nú'a ra ndá gá macjā nuua ja ra ximhai tat'a jeya mi cat'a ja ra Maça Luga Xá Nsunda ne mi haxa ra ji, pe hingo rá jise'a. ²⁶ Nu'bū ra Zidada Jesucristo mi pe'tsi xa manga rá ji ndunthi ya 'mi'qui, nu'bú mi pe'tsi xa du hmaḥa ndunthi ya 'mi'qui desde mi thoca ra ximhai. Pe nu'a bi 'yot'e'a, de yá ngats'i ya pa bá ehe ja ra ximhai pa bi unse rá te'a 'na'qui thoho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui. ²⁷ Ajuá xa hñuts'i gue pe'tsi te da du 'na'qui nuya ja'i, nepu de gue'a da thā'mba nguenda'u. ²⁸ Njabu nehe ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi du pa bi hñā'tsua yá ts'oqui ya ja'i. Y nurá ño'qui ma da menguiua ma'na'qui, ma da mengui pe ya hingue pa da yopa hñā'tsua yá ts'oqui ya ja'i, gue'a 'na'quitho bi 'yot'e. Nu'á ma da mengui hønse pa da zixa nú'u to'o tø'mi'a.

10

¹ Ra ndaxjua ley mi gue'a 'nara nt'uditho de nuya japi mi ma da nja 'mefa. Nura ley'a hingo xi mi gue'a majuani. Nura ley'a co nuyá ji ya mbo'oni mi tho nzantho tat'a jeya himbi za bi t'axca yá ts'oqui ya ja'i pa xa za xa 'mui xá hño co Ajuá. ² 'Bu

majuani co yá ji ya mbo'oni xa za xa xucua yá ts'oqui gatho, nu'bú ya hinxa sigui xa thohma ya mbo'oni, nu'bú co 'na'quithohma. 'Bu xi majuani xa t'axca yá ts'oqui nú'u to'o mi hopa ya mbo'oni Ajuá, nu'bú ya hinxa behma'u gue mi tuda yá ts'oqui. ³ Pe co nuya mbo'oni mi ho'u tat'a jeya, ma'na mi beni'u de yá ts'oqui mi tu, ⁴ ngue'a hinda za da thaca ya ts'oqui co ya jintfani nixi co ya ji'yo.

⁵ Hangué nu mi zøhø ma zi Hmuh ra Jesu nuua ja ra ximhai bi 'ñembabi Ajuá njaua:

Ma Dada'i, nu'i hingá ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha;

hangué gá hogagui co ma ndo'yo.

⁶ Nixi gá ho nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui.

⁷ Hangué nugá dá ena: “Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga ø't'a'i ri paha, ngu nú'a xa t'ofu ja ra Maça T'ofu gue ga ø't'e.”

⁸ Rá mudi, ra Zidada Jesu bi 'ñena: “Nu'i hingá ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha, nixi hingá ne nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui. Hingá ho gatho nuya t'øt'eya.” Njabu bi mā ra Zidada, y gatho nuya t'øt'e'u gue'u ri manda nura ndaxjua ley. ⁹ Nepu bi 'ñena: “Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga ø't'a'i ri paha.” Nú'u ya noya

bi m̄anga ma zi Hmuh̄a ra Jesu ne da 'ñena gue nu'á bi 'ñe bi h̄ñaca nú'u tho ya mbo'oni pa go bi unse rá te'a pa da x̄uca yá ts'oqui ya ja'i. ¹⁰ Hangué go rá paha Ajuá pa bi x̄ugaguih̄a ngue'a 'na'quitho bi unga rá ndo'yo ma Zidadah̄a ra Jesucristo pa gathoguih̄a.

¹¹ Gatho ya macj̄a de ya xodyo hyastho mi p̄e yá 'b̄efi dega macj̄a, mi ho ya mbo'oni nz̄antho y guet'u ya h̄ñ'a'ti mi uni nz̄antho. Mi sigui mi øt'a njab̄u'u masque co nuya mbo'oni mi ho'u hinhya'm̄u bi za bi x̄uca ya ts'oqui. ¹² Pe nura Zidada Jesucristo 'na'quitho bi unse rá te pa bi x̄uca ya ts'oqui pa nz̄antho. Nep̄u de mi uadi bi 'yøt'a njab̄u'a bi ma bá hudi ja rá m̄aca 'ñei Ajuá. ¹³ Y nubyá ja bí 'bah̄nitho t̄ø'mi asta hinda 'm̄ui gatho yá ncontra de nga'ti ja yá ua'a. ¹⁴ Ngue'a nu'á bi unga rá te 'na'quitho pa njab̄u bi t'axca yá mfeni pa nz̄antho nú'u to'o xa x̄ucuabi yá ts'oqui. ¹⁵ Nehe ra M̄aca Nd̄ahi damajuani de guehna, ne ena:

¹⁶ Nu sta thogui ya pa de ra m̄udi cohi ma ga p̄e'tsa ma'na ra 'ra'yo cohi con gue'u, njab̄u ena Ajuá:

Ma ga huxa ma ley ja yá coraso'u pa njab̄u nura ley'a ma da 'yøt'e'u con gatho yá paha.

Nehe ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yøtca ma hmanda.

¹⁷ Nehe ena:

Hinhya'm̄u ma ga yopa benbabi yá ts'oqui nixi yá ts'ot'øt'e.

¹⁸ Hangué nu'a tó'o ya bri punduabi yá ts'oqui, ya hingue mahyoni da hyo ya mbo'oni pa da th̄uca yá ts'oqui.

Ga joni h̄u ja rá thandi Ajuá pa ga aph̄u te ga aph̄u

¹⁹ Hangué zi cuh̄u, dí pah̄u xá h̄ño gue nubyá da za ga c̄uth̄u ja ra M̄aca Luga Xá Nsunda nuni mahets'i ngue'a bi manga rá ji ra Zidada Jesu por guecj̄u, hangué hinga ntsah̄u nixi ga ntsuh̄u ga joñh̄u ja rá thandi Ajuá pa ga aph̄u te ga aph̄u. ²⁰ Ngue'a ma Zidadah̄a ra Jesucristo po rá ndo'yose bi xogaguih̄u 'nara 'ra'yo 'ñu pa da za ga c̄uth̄u ja ra M̄aca Luga Xá Nsunda nuni mahets'i, ngue'a nu mi du'a bi ntanga nú'a ra x̄uni dutu mi cot'a ra M̄aca Luga Xá Nsunda nuni ja yá nij̄a ya xodyo, y nura x̄uni dutu'a gue'a 'nara nt'udi de rá ndo'yo ra Zidada Jesucristo nú'a bri s̄anbabi. ²¹ Ra Zidada Jesu go gue'a ma nd̄a gá macj̄ah̄u, ne go gue'a ri sugaguih̄u gatho núju rá hniniguih̄u Ajuá. ²² Hangué ma ga joni h̄u co Ajuá con gatho ma m̄uih̄u, ne con gatho ma jamfrih̄u, ne co ma mfenih̄u strá nt'axi, ngue'a go gues̄e ma Zidadah̄u ra Jesucristo xa n̄axcas̄h̄u rá ji pa njab̄u ya hinte ma ts'oqui dí tuh̄u, ja ra uenda xa s̄uga ma ndo'yoh̄u co 'nara dehe xi xá nt'axi. ²³ Hinga 'uegueh̄u

de nú'a stá camfrih_u nixi de nú'a ra nthø'mate dí pɛ'tsh_u, y hinga d_uh_uh_u, ngue'a Aju_a xa ñatcaguih_u nú'a dí tø'mh_u, y nu'á hinda pata rá noya. ²⁴ Ne ga beñh_u hanja da za ga nupa mfenih_u 'na ngu ma'na pa ga mádi_u ne pa ga øth_u ya hoga 'bɛfi. ²⁵ Ne hinhya'm_u ga 'uegueh_u de ma hmunts'ih_u, masque 'ra xa nzai hingui pa. Nujú, nu'a ga øth_u, ga nzofoh_u 'na ngu ma'na. Y nubyá ma'na mahyoni ga øth_u njabu ngue'a dí hanth_u ya 'bui guetb_u ra pa de rá yo'ehe ma Zidadah_u ra Jesucristo. ²⁶ 'B_u stá padih_u xá hño te m_anga rá noya Aju_a ne dí siguih_u dí øth_u ya ts'oqui, ya otho ma'na con te da za da put'a ma ts'oquih_u. ²⁷ 'B_u ga sigui ga øth_u ya ts'oqui, ya hinte dí tø'mh_u. Nu'a dí tø'mh_u, hønse 'nara castigo xi xá nts'o de rá cuɛ Aju_a, ne ra tsibi nú'a ma da tsat'i ne da huata gatho nú'u to'o yá ncontra Aju_a. ²⁸ Nu'b_u 'nara ja'i bi nts'o'yøde de rá ley ra Moise, ne 'b_u mi 'bui yoho o hñu to'o bi damajuani de nú'a xqui 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a mi pɛ'tsi te da du nsingue to da huequi. ²⁹ ;Xihm_a nú'a to'o ri utsabi rá T_u Aju_a! Handi ngu hinte di muui nú'a ra ji bi mfani pa bi nja ra 'ra'yo cohi, ne con gue'a ra ji'a bi s_ucua rá mfeni nú'a ra ja'i'a, ne da zani ra Maça Ndahi nú'a utcah_u rá hmate Aju_a. ¿Ha gue hinguí beñh_u gue nura ja'i'a ma'na rí 'ñepabi dra dangui rá castigo? ³⁰ Nujú dí pah_u gue Aju_a bi 'ñena: “Nuga go ma uenda ga

øt'a ra ts'utbi, ne ga ju'tuabi ngu rí 'ñepabi.” Nehe bi 'ñena'a: “Nuga ma ga ha'mba nguenda ma hnini.” ³¹ ;Xi xá nts'o pa 'nara 'yøt'ats'oqui nu sta zo ja rá 'yɛ Aju_a nú'a te!

³² Nu'ah_u, beñh_u de nurá m_udi gá pah_u rá noya Aju_a gá tseth_u gatho nuya thogui gá thoh_u. ³³ 'Ra de gue'ah_u mi ts'añ'ah_u ne xi mi t'utsa'ih_u ja yá thandi ya ja'i. Ha nu ma'ra de gue'ah_u gá ma gá faxh_u nú'u mi thogui ya ts'othogui. ³⁴ Gá faxh_u nú'u mi ofadi. Nehe gá johyathoh_u nu mi th_an'ah_u nú'a te nguí pɛ'tsh_u, ngue'a guí pah_u gue guí pɛ'tsh_u nuni mahets'i ma'ra ya hño ma'na xá hño nú'u hinda ma da th_an'ah_u. ³⁵ Hangue ogrí 'bɛ ri jamfrih_u, ngue'a con gue nura jamfri'a ma dí t'a'ah_u 'nara d_anga th_ah_a. ³⁶ Mahyoni gui tseth_u ne gui 'yø'tuah_u rá paha Aju_a, pa da 'ra'a'ih_u nú'a xa ña't'a'ih_u'a. ³⁷ Ngue'a Aju_a m_anga ja ra Maça T'of_o ne ena:

Ya mero da zøhø nú'a to'o ma da 'ñehe.

Ya ts'atho ya pa ri 'bɛdi pa da zøhø'a.

³⁸ Nu'a tó'o 'bui xá hño con gueque ma da mɛ'tsa ra te po ra jamfri.

Pe nu'b_u da 'uegue de gueque, hindrí ho njabu.

³⁹ Pe nujú ma ga pɛ'tsh_u ma jamfrih_u pa ga mpøhøh_u, hingue ma ga 'uegueh_u pa ga 'mɛdih_u.

11

Ra jamfri

1 Co ra jamfri dí pah_u gue xi majuani ma ga hañh_u nú'a dí tøm_h. Nehe co ra jamfri dí pah_u xá hño gue xi majuani ja nú'a hingui hnequi. 2 Aju_a bi ñamahño de ndu ma xitah_u ngue'a nu'á bi me'tsa ra jamfri.

3 Po ra jamfri dí pah_u gue Aju_a bi ma pa bi nja mahets'i ne ra ximhai. Hangue gatho nuya t'øt'e dí hanth_ubya, ma'met'o mi othotho, pe 'mefa bi thoqui de nú'a hinhya'm_u xqui hnequi.

4 Po ra jamfri ra Abé bi hyo 'nara mbo'oni pa bi umbabi Aju_a dega 'baha, y nura 'baha'a gue'a ma'na xá hño que nú'a bi unga ra Caí. Y Aju_a bi 'ñudi gue ra Abé mi 'b_ui xá hño ngue'a bi hñanba nú'a rá 'baha bi uni. Masque ya xa du ra Abé, pe gue'a zocaguih_u thoho, ngue'a nú'a rá jamfri bi me'tsi'a utcaguih_ubya.

5 Po ra jamfri ra Enoc bi ts'ixa mahets'i ne hinxa du. Bi thoniua'a pe himbi ts'udi ngue'a Aju_a ya xqui zits'i pa mahets'i. Pe ante da ts'its'i'a de guecua bi hma gue bi 'yøt'e nú'a ri ho Aju_a. 6 Pe nu'a tó'o hingui pe'tsa ra jamfri hingui tsa da 'yøt'a nú'a ri ho Aju_a, ngue'a nu'a tó'o ne da joni co Aju_a pe'tsi da gamfri gue 'b_ui Aju_a, ne da gamfri gue ma da hñani 'nara hño nú'a to'o da hyoni'a.

7 Ra Noé bi gamfri nú'a bi xipabi Aju_a de nú'a mi ma da nja, masque ni 'nara

seña hinxqui hyandi de nú'a ra danga nzøthe bi ñu'tsa ra ximhai. Pe ra Noé bi 'yøde nú'a bi 'bepabi Aju_a, hangue bi hyoca ra arca pa bi yat'i con gatho ya mengu de rá ngu, pa njab_u himbi jat'i'ü ja ra dehe. Y co nú'a bi 'yøt'e ra Noé po ra jamfri, ja bi hneconi gue nu'á mi 'b_ui xá hño que gatho nuya 'yøt'ats'oqui bi du ja ra dehe. Y Aju_a bi ma gue ra Noé ya hinte ma ts'oqui mi tu ngue'a xqui gamfri'a.

8 Po ra jamfri ra Abrá bi 'yøte Aju_a nu mi xipabi gue da zogui nú'a ra hai hab_u mi 'b_ui'a pa da ma da 'm_ui ja nú'a ra hai mi ma da t'umbi dega tsogui. Hangue ra Abrá bi ma, masque himi pa'di hab_u mri ma. 9 Po ra jamfri bi 'm_ui ngu 'nara nzøhø nuni ja ra hai hab_u xqui ña'tua Aju_a. Ja bi hyocni rá ngu dega carpa, ne ja bi 'm_uhni co ra Isaac ne ra Cobo, nehe ja bá hocni'ü yá ngu dega carpa, y nehe bi 'm_uhni'ü ngu 'raya nzøhø, masque gatho'ü xqui hñ_a'tuabi nú'a ra hai'a. 10 Ra Abrá mi tøm_i gue da ma da 'm_ui nuni ja ra dahni hab_u nthoqui xá hño y hinda za to da huati. Y go gues_e Aju_a bi beni hanja da hyoca nura hnini'a, y go bi hyocse'a.

11 Nehe ra Sara hinxqui za xqui me'tsa ra b_atsi, nu'á bi gamfri gue Aju_a himi tsa da pata rá noya nú'a xqui xipabi'a, hangue po nú'a ra jamfri'a bi t'umba ra ts'edi pa bi 'm_ui 'nará b_atsi masque ya mrá zi tia. 12 Hangue ra

Abrá masque nehe ya mrá zi ndaxjua, pe bi 'm̄ai 'nará t'ᵁ, y co nú'á ra t'ᵁ'á bi nxanda ndunthi ya ja'i, y nubya ya hingui tsa to da mede, ngu yá ndunthi ya tsø, ne ngu rá ndunthi ra 'bomu nú'á 'bonga ja rá hyo ra ndehe.

13 Ra Abrá ne gatho yá ja'i bi du, y himbi hñani nú'á xqui hñá'tuabi'ᵁ de ante da du. Pe nu'ú bi gamfri Ajuá gue ma da umbabi 'm̄efa gatho nú'á xqui hñá'tuabi'ᵁ, hangue nu'ú bi dø'mi co ra johya. Hangue njabᵁ mi mañ'ᵁ gue ngu myá ne'ñu ngue'á himi ma da nzangua ja ra ximhai.

14 Nu'ᵁ tó'o m̄anga njabᵁ, m̄a gue hongá ma'na ra hai pa habᵁ da 'm̄ai'ᵁ. 15 Nu'bᵁ nú'ᵁ mi behmahá nú'á ra hai de habᵁ bá ehe ra m̄adi, nu'bú xa zahmá xa mengui'ᵁ pa guehni. 16 Pe nu'ú mi hongá ma'na ra hai ma'na xá hño, y nura hai mi hoñ'ᵁ go gue'á nú'á bí ja mahets'i. Hangue Ajuá hindi ntsa pa da m̄a gue go gue'á ra Ajuá de gue'ᵁ, ne nu'á xa hoca 'nara hnini pa gue'ᵁ.

17 Po ra jamfri ra Abrá bi 'yøte Ajuá nu mi tsapi ua xi mi ja rá jamfri. Hangue bi zixa ra Isaac nú'á rá 'ra t'ᵁ pa xa hyohmá pa xa umba Ajuá ngu 'nara 'baha, masque Ajuá xqui hñá'tuabi gue de ra Isaac mi ma da nxanda ndunthi ya ja'i, ne xqui 'ñembi: 18 "Go dri 'beto yá b̄atsi ra Isaac." 19 Ra Abrá mi camfri gue Ajuá ja rá ts'edi pa xa japi xa yopa nte ra Isaac. Y ra Abrá bi 'yø'ta ra uenda gue

bi yopa nte ra Isaac ngue'á ya mi 'b̄ai pa da du, pe Ajuá bi hñani'á ne bi umbabi ra Abrá ma'na'qui.

20 Po ra jamfri ra Isaac bi japabi nú'ᵁ yoho yá t'ᵁ, 'na mrá thuhu ra Cobo y nu ma'na ra Esaú, masque ya japi mri 'betho da nja. 21 Po ra jamfri ra Cobo nu ya de mi ma da du bi japabi nú'ᵁ yoho yá t'ᵁ ra Jose, y nú'á ra ora mri japabi mi xøcambeni Ajuá, xqui ntø'tse co rá bordo. 22 Ra Jose nu de ya pa da du bi m̄a co ra jamfri gue ya me Israel mi pe'tsi da bøni de Egipto. Ne bi xipabi'ᵁ gue ra pa'á da bøni de guehni'ᵁ, da hñá'tsua rá ndo'yo'á pa da nt'agui habᵁ mi ma da 'm̄ai'ᵁ.

23 Po ra jamfri nu mi 'm̄ai ra Moise, rá dada ne rá nana himbi zu nú'á ra dangá ndá de Egipto, masque nu'á xqui manda pa da tho ya zi t'uca ts'unt'ᵁ. Nu'ú bi hyandi gue ra Moise mrá zi hoga ts'unt'ᵁ, hangue bi 'ñagui'ᵁ hñu nzañá.

24 Po ra jamfri, nu de ya mi ndangui ra Moise, ya himbi ne'á bi t'embabi gue go mrá nana nurá t'ixu ra ndá de Egipto. 25 Ra Moise ma'na bi ho bi sufri mahyεgui co rá hnini Ajuá que xqui gohi ja rá ngu ra ndá pa xa johyahmá co nuya ts'ot'øt'e nú'ᵁ da uadi ne da thogui. 26 Nú'á bi gamfri gue nu'bᵁ da thogui ya nt'atsate ngu nú'ᵁ mi ma da thogui ra Zidada Jesucristo, nu'bú mi ma da t'umbabi ma'na ndunthi ya dangá hño de gatho nuya hño mi ja nuni Egipto, ngue'á nú'á mi tø'ma

'nara hoga thahā nú'a mi ma da umbabi Ajuā. ²⁷ Po ra jamfri ra Moise bi bōni de Egipto ne himbi zupabi rá cue nú'a ra ndā de guehni. Ne bi sigui co nú'a xqui beni da 'yøt'e ngue'a mi camfri gue mi 'ñoui Ajuā masque himi handi.

²⁸ Po ra jamfri ra Moise bi 'yøt'a nú'a ra ngo dega pascua, bi manda bi tho ya dēti, y nuyá ji'ū bi hnaxa ja ya gostringu pa njabū nu mi thogui rá εnxε Ajuā pa da hyo yá mudi t'ū de cada 'naya ngu de Egipto, bi thoguitho ja yá ngu ya me Israel, y hinte bi ja'ū. ²⁹ Po ra jamfri ya me Israel bi 'raxa ja ra ndehe rá thuhu ra Thenga Ndehe. Bi hyegue ra dehe pa bi net'i ra 'yonhyai ne bi thogui'ū, y de mi ma da thogui njabū nú'ū ya me Egipto, bi jat'i gatho'ū.

³⁰ Po ra jamfri ya me Israel bi thexa yoto ma pa gatho ja rá nthets'i ra hnini de Jericó mi jot'i dega dangā jado. Y co yá jamfri'ū bi daguise ya jado. ³¹ Ra Raab mi 'nara ts'o'behñā'a, pe co rá jamfri'a himbi tho ngu bi tho gatho nú'ū ya 'ñagamfri mi 'buhni ja ra hnini Jericó, ngue'a nura Raab xqui umba ntsaya nú'ū to'o xqui 'met'o da c'a'tsa nú'a ra hai'a.

³² ¿Te ja ma'na ga mā? Hinga juadi ga mā, 'bū ga mā de ra Gedeó, de ra Barac, de ra Samso, de ra Jefté, de ra Davi, de ra Samue, ne de ma'ra yá 'mehni Ajuā. ³³ Nú'ú go gue'ū co ra jamfri bi ntate'ū de ma'ra ya hnini,

y bi 'yøt'a ra hoga ts'utbi, y bi hñañ'ū nú'a ra mfats'i xqui ñā'tua Ajuā. Co ra jamfri hinte bi ja nú'ū bi t'ent'ua ya zate. ³⁴ Nehe hinte bi ja nú'ū bi t'ent'a ja 'nara tsibi xi mi zø nts'edi. Nehe ma'ra himbi za to bi hyo'ū co ra mahuai. Po ra jamfri mi t'umbabi ra ts'edi ora mi othobi'ū. Himi tsu'ū nura ora mi 'yo ja ra tuhni, hangue mi japi mi nest'ihī gatho yá ncontra. ³⁵ Po ra jamfri 'raya 'behñā bi hyandi gue bi yopa nte 'ra de yá ja'i xqui du.

Ha nu ma'ra bi t'ø'tuabi ndunthi ya ts'ot'øt'e pa xa ncøhma de Ajuā, pe masque bi tho'ū himbi ncøni, ngue'a bi gamfri'ū gue mi ma da yopa nte'ū pa da me'tsa 'nara te ma'na xá hño. ³⁶ Nu ma'ra bi zeta ya nt'utsate ne ya mfei, ha nu ma'ra asta bi njot'a fadi ne bri that'i co ya cadena. ³⁷ Nu ma'ra bi tho dega nc'ahni. Nu ma'ra bi thecuabi madetho yá ndo'yo. 'Ra bri tsapi pa xa 'uehma de yá jamfri. Ha nu ma'ra bi tho co ra huai. Ha nu ma'ra mri maua mri mani mi he ya xifri dega dēti ne dega t'axi ngue'a mi otho te da hye, ne xi mi thogui ra nhyoya, ya ũgui, ne ma'ra ya ts'othogui. ³⁸ Masque nú'ú go mri 'ñepabi 'raya t'øt'e ma'na xá hño que gatho nú'ū ja ja ra ximhai, pe nu'ú mi naxni ja ya mbonthi ne ja ya t'øhø, ne mri 'ñagui ja ya ma'ye ne ja ya hñado. ³⁹ Gatho nú'ū to'o bi sufri njabū, hma xá hño de gue'ū ngue'a bi gamfri xá hño Ajuā. Pe nu'ú himbi

za bi hyanda gatho nú'a xqui ña'tuabi Ajuá, ⁴⁰ ngue'a Ajuá xqui beni de guécj_u nú_u dyá gamfri_u, gue da 'racj_u 'nara japi ma'na xá hño que nú'a bi hñani'ú, pa nú'ú ya 'bet'o gamfri da dø'mi pa njab_u ngu'ú ne nguj_u ga hañh_u mahyεgui gatho nú'a xa ñatcah_u Ajuá, ne ga 'buh_u xá hño ja rá thandi'a.

12

Ga huxa ma thandih_u ja ra Zidada Jesu

¹ Hangué nujá dí pah_u gue bi 'múi ndunthi nú'ú to'o bi gamfri, y nú'ú utcah_u gue xi bi 'ño xá hño ja yá jamfri. Hangué ma ga tsohub_u gatho nú'a hindi hocaguih_u ga ø'tuah_u rá paha Ajuá. Nehe ga 'uegueh_u de ra ts'oqui drí duh_u, pa njab_u hinda zamgah_u. Ga njah_u ngu nú'ú pa ra tahá dega 'rihi, ga tseth_u gatho asta ga tsøñh_u hab_u drá maha. ² Ma ga huxa ma thandih_u ja ma Zidadah_u ra Jesucristo nú'a xa 'racj_u ma jamfri_u, ne go gue'a faxcaguih_u pa ga camfri_u xi xá hño. Nú'a xi bi sufri ja ra pont'i, pe himbi jamasu gatho nuya nt'utsate de nú'a ra du dega 'betsa bi thogui'a, ngue'a mi paði gue 'mefa de gatho nú'a xqui thogui mi ma da me'tsa ndunthi ra johya. Hangué nubyá ya bí hudi ja ra 'ñei de hab_u bí hudi Ajuá rá Dada.

³ Beñh_u de gatho nú'a bi zeta ra Zidada Jesu, pa hinda zabi'ih_u de nú'a guí thoh_u, nixi da du ri muih_u. Nu'á

bi zeta gatho ya ts'ot'øt'e bi 'yø'tuabi ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i. ⁴ Nu'ah_u, masque grí ntunh_u nzantho co ra ts'oqui, pe ni 'na de gue'ah_u hinxa tho'ah_u. ⁵ ¿Ha gue ya xcá pumfri_u nú'a ra ts'ofu bi 'ra'ah_u Ajuá nú'ah_u gyá bətsih_u de gue'a? Ja ra Maca T'ofu enga njaua:

Ma zi t'ú'i, ogrí utsabi rá ts'ofu Ajuá,

nixi hinda du ri mui nú'b_u tsu'a'i'a.

⁶ Ngue'a Ajuá zofu nú'ú to'o maði'a,

nehe ri castiga nú'ú to'o ri jabətsi nú'b_u hinda 'yøt'e xá hño'ú.

⁷ Ogrí uh_u rá ts'ofu Ajuá. Nu'á ri su'a'ih_u ngue'a gyá bətsih_u de gue'a. Dí pah_u gue gatho ya dada hacuabi nú'a ra maña di pe'tsa yá bətsi, ¿ha ngue ha? ⁸ Gatho ya bətsi t'umba ra ts'ofu 'b_u hingui øde. Hangué 'b_u Ajuá hingui 'ra'ah_u ra ts'ofu, nu'b_u hingue xi gyá bətsih_u de gue'a. ⁹ Nú'b_u ndyá notsih_u, numa dadah_u mi tsucaguih_u 'b_u hinduí øteh_u, y nujá ndí umf_u ra t'equ'eí. Nu'b_u ¿hanja hingo ma'na ga umf_u ndunthi ra t'equ'eí nú'a ma Dadah_u bí 'b_u mahets'i, pa njab_u da nja ma teh_u nzantho? ¹⁰ Nú'b_u ndyá notsithoh_u, numa dadah_u bi 'racj_u ra ts'ofu po 'raya zi patho y ngu nú'a bi ne'ú. Pe nu Ajuá ri 'racj_u ra ts'ofu pa ma hño_u pa nzantho, pa njab_u ga 'buh_u xá nt'axi ngu 'b_u'a. ¹¹ Xi majuani, ni 'nara ja'i hindi johya nura

ora di ncastiga. Tu rá m̄ai, h̄a. Pe nu'a tó'o da h̄ñanga ra ts'ofó, 'mefa ma da m̄ε'tsa 'nara hoga te ne da 'm̄ai te rá 'ñentho.

Xá nts'o ma da thogui nú'ḡ to'o hingui ne da 'yøde rá noya Ajuḡ

12 Hangue nú'ahḡ guí tu ri m̄aihḡ, dá nuhu ri mfenihḡ ne 'yøthḡ ra ts'edi pa guí siguihḡ co Ajuḡ. 13 Ne 'yohḡ xá h̄ño, pa njabḡ nú'ḡ ya cu hingui 'yo xá h̄ño ja rá 'ñu Ajuḡ, da 'ñó xá h̄ño, ne da zε yá jamfri.

14 'Yøthḡ gathó nú'ḡ da za pa guí 'b̄uhḡ 'nara hoga'm̄ai con gathó. Nehe nsuhḡ pa strá nt'axi ri tehḡ, ngue'ḡ nú'ḡ hinstrá nt'axi yá te, hinda ma da hyandi Ajuḡ. 15 Nsuhḡ xá h̄ño pa ni 'na de gue'ahḡ hingui 'b̄ehḡ nú'ḡ ya japi ri 'racjḡ Ajuḡ. Y nsuhḡ pa hinda te ya ts'omfeni madetho de gue'ahḡ, pa hinda ts'ocua yá mfeni gathó ma'ra, ngu 'nara ts'ondapo xá nju. 16 Nu'ḡ ma guí 'yøthḡ, guí jamasuhḡ pa ni 'na de gue'ahḡ hingui h̄ñuxhḡ co ya 'b̄ehñḡ nú'ḡ hingo xi ri 'b̄ehñḡhḡ, nixi ya 'b̄ehñḡ hinda h̄ñuxui ya 'ñøhø nú'ḡ hingo xi yá dame. Nehe jamasuhḡ gue ni 'na de gue'ahḡ hingui ḡtsahḡ gathó nú'ḡ di muui ja rá thandi Ajuḡ, ngu bi 'yøt'a ra Esaú bi unga rá japi h̄ønsε po 'nara h̄ñuni bi t'umbabi, y nura japi'ḡ xqui umbahmḡ Ajuḡ ngue'ḡ gue'ḡ mrá m̄adi t'ḡ de ra Isaac. 17 Guí pahḡ gue ra Esaú nu mi nehḡ da yopa h̄ñanga ra japi de rá dada, ya himbi za bi

t'umbi ma'na'qui. Masque xi bi nzoni ra Esaú, pe ya himbi za bi pata ra cohi pa xa yopa t'umba nura japi'ḡ.

18 Nujú hindí njahḡ ngu nú'ḡ ya me Israel nu mi umbabi Ajuḡ nura ley. Nu'ḡ bi zøni asta ra t'øhø Sinai nú'ḡ tsa to da net'i. Nura t'øhø'ḡ mi zø, ne mi jani ra 'b̄εxuii ne ra b̄n̄thi. 19 Nu'ḡ bi 'yøde nú'ḡ ra trompeta bi nzani, nehe bi 'yøde rá noya Ajuḡ mi zofo'ḡ. Nu mi 'yøde'ḡ nura noya'ḡ, bi b̄antebi'ḡ ra Moise pa da xipabi Ajuḡ gue ya hinda sigui da zofo njabḡ'ḡ. 20 Ngue'ḡ himbi za bi zeta nú'ḡ ra hmanda bi xipabi'ḡ Ajuḡ ne bi 'ñena: “Asta 'nara mbo'oni, 'b̄ḡ da net'a nuna t'øhønḡ, p̄ε'tsi da tho co ya nc'ahni o co ra lansa.” 21 Xi mi unga ra ntsu nú'ḡ mri hnequini, asta ra Moise bi 'ñena nehe: “Asta ri 'raca ra huḡt'i co ra ntsu.”

22 Pe nujú nu de dá camfrihḡ Ajuḡ ya stá jonihḡ ja nú'ḡ ra t'øhø rá thuhu Sion habḡ bí ja rá hnini Ajuḡ nú'ḡ te, y nú'ḡ go gue'ḡ ra Jerusale nú'ḡ bí ja mahets'i habḡ bí 'b̄ḡ ya 'motho dega εnxε. 23 Nú'ḡ xa munts'i pa brí nsunda Ajuḡ. Ne stá muntshani con gathó ma'ra ya b̄atsi de Ajuḡ nú'ḡ ya xa t'opa yá thuhu nuni mahets'i mahyεgui con guecjḡ, y stá hañhḡ yá japi Ajuḡ ngu t'umba nuya m̄adi t'ḡ. Ne stá tsøhḡ ja rá thandi Ajuḡ nú'ḡ to'o ra Nzaya de gathó. Stá tsøhøhḡ habḡ bí 'b̄ai nú'ḡ bi h̄ñoja'i, nú'ḡ ya xa zits'i Ajuḡ pa da 'm̄ai xá h̄ño ja

rá thandi'a pa nzantho. ²⁴ Ne stá jonih_u ja ra Zidada Jesu nú'a to'o po rá du bi nja ra 'ra'yo cohi, y stá mpøhøh_u po rá ji bi mfani nú'a utcaguih_u nú'a ma'na xá hño que rá ji nú'a ra mbo'oni bi hyo ra Abé dega hñá'ti.

²⁵ Por gue'a jamasuh_u gui 'yøteh_u Ajuá nú'a zo'a'ih_u. Nú'u to'o himbi 'yøte rá noya Ajuá nú'a bi mąnga ra Moise nuua ja ra ximhai, nu'ú himbi mpont'ui rá cue Ajuá. Xigaguih_u, 'b_u hinga øteh_u nú'a bá ehe de mahets'i pa e bi zocaguih_u, ma'na hinga mponth_u rá cue Ajuá. ²⁶ Ajuá co rá noya bi japi bi mbi ra hai nú'a ra pa bi unga ra ley. Pe nubyá ena njaua: “Ma ga japi da mbi ra hai ma'na'quitho, nehe mahets'i ma ga japi da mbi.” ²⁷ Nu mi 'ñena “ma'na'quitho”, xicj_u gue ma da 'mædi gatho nuya t'øt'e xa hyoqui ne ri mpadi, pa go da gohi nú'u ya t'øt'e hingui tsa da mpadi. ²⁸ Hangué ma ga umf_u njamadi Ajuá gue nurá hnini'a hab_u ma ga maha hingui tsa da mpadi. Ma ga peph_u Ajuá co ndunthi ra t'equ'ei ne co ndunthi ra ntsu ngu nú'a ne'a. ²⁹ Ngue'a Ajuá ma da huata gatho ya ts'oqui, nja ngu 'nara tsibi ri huata gatho nú'a ja.

13

Hanja da za ga øth_u nú'a ne Ajuá

¹ Siguih_u gui mpe'tsua hmæteh_u 'na ngu ma'na. ² Ne oxqui pumfrih_u gui umf_u

ntsaya nú'u tsøñ'ah_u ja ri nguh_u, ngue'a bi njab_u 'ra bi umba ntsaya 'raya enxε masque himi padi'u ua myá enxε.

³ Ne oxqui pumfrih_u ya 'yofadi, 'yøth_u ra uenda gue go guí oh_u fadi. Nehe oxqui pumfrih_u nú'u thogui ya nt'utsate, ngue'a ne'ah_u guí 'yøth_uua ja ra ximhai.

⁴ Gatho'ih_u cumplih_u nura cohi gá pe'tsh_u nu ngá nthatih_u. Xi da nsuh_u pa hingui ts'oca ri nthatih_u, ngue'a Ajuá ma da hñá'mba nguenda nú'u ya zinga medinthati ne nú'u ya 'ñe'behñá.

⁵ Odi oda ri mfenih_u ra boja. Dá hñu ri muih_u co nú'a ya guí pe'tsh_u. Ngue'a Ajuá ena: “Hinhya'm_u ga tsoc'athoh_u, nixi ga hεc'athoh_u.” ⁶ Hangué co ma jamfrih_u da za ga eñh_u: Ajuá go gue'a faxcagui; hangué hinga tsu ni 'nara ja'i de nú'a beni te da 'yøtcagui.

⁷ Oxqui pumfrih_u nú'u ri ma'yoh_u bi zo'ah_u de rá noya Ajuá. Pah_u xá hño de yá te'u ne de yá hoga 'bεfi. Tεnh_u nú'a ra jamfri xa mε'ts_u.

⁸ Ra Zidada Jesucristo go guet'a de mande, de nubya, ne pa nzantho. ⁹ Hangué oxqui hoph_u to da zix'a'ih_u pa guí tεnh_u ma'ra ya nt'utuate nú'u 'na'ño. Ma'na xá hño ga hoñh_u rá mfats'i Ajuá que ga tεnh_u ya nzai dega hñuni nú'u t'øt'e pa Ajuá, ngue'a nuya hñuni'u hingui faxa nú'u to'o ri deni'u pa da za da 'mæi xá hño co Ajuá.

10 Ya macja de ya xodyo nú'u pɛpabi Ajuá ja yá nija'u, ho ya mbo'oni pa umbabi Ajuá dega hñá'ti, nepu nura ngø go tsi'u. Pe nura hñá'ti bi t'øt'e por guecju, 'na'ño. Y nuya macja'u, pa gue'u hinte ri muui nú'a ra hñá'ti bi t'øt'e por guecju 'bu sigui'u ho ya mbo'oni dega hñá'ti. 11 Nuyá ji nuya mbo'oni tho, haxa ya ndá gá macja pa mbo ra Maça Luga Xá Nsunda pa da hñáca ya ts'oqui. Y nuyá ngø nuya mbo'oni'u ts'at'a møte ra hnini. 12 Hangué nehe ra Zidada Jesu bi du møte ra hnini pa bi xugaguihu co rá maça ji'a. 13 Hangué ma ga tɛnhu ra Zidada Jesu, ne ga tsohu gatho ma ndaxjua jamfrihu, ga øthu ra uenda gue necju ya stá pøñhu de ra hnini pa ga sufrihu ra nt'utsate mahyεgui co ra Zidada Jesu. 14 Ngue'a nujú hindí pɛ'tshu 'nara hnini de guecua ja ra ximhai habu ga 'buhu pa nzantho. Nujú dí hoñhu 'nara hnini nú'a ma da hnequi 'mɛfa. 15 Hangué po rá thuhu ma zi Hmuhu ra Jesucristo ma ga xøcambenihu Ajuá nzantho. Nuna søcambenina guehna ngu 'nara hñá'ti pa Ajuá nú'a rí 'ñepi ga umfu co ma nehú. 16 Nehe oxqui pumfrihu gui 'yø'tuahu ra hño ma'ra, ne gui faxhu nú'u to'o hinte pɛ'tsi. Nu'bu gui 'yøthu njabu, gue'a ngu 'nara hñá'ti guí umfu Ajuá, y nú'a gue'a ri ho'a.

17 'Yøte ri ma'yohu. 'Yøthu nú'a da xi'a'ihu'u, ngue'a go

gue'u ri su'a'ihu ne go gue'u pɛ'tsi ma da dapa nguenda Ajuá. 'Yøtehu'u pa da za da mpefi co ra johya, hingue co ra dumhi. Nu'bu co ra dumhi ri mpefi'u, nu'bú hinte ma gui hañhu.

18 'Yaphu Ajuá por guecje. Nuje dí camfrihe gue dí 'buhu xá hño, ne dí nehe gue nzantho ga 'yohe xá hño de gatho nú'a dí øthe. 19 Y nehe xi dí bante'ihu gui 'yaphu Ajuá pa 'nihi ga pengui ga tsøñ'ahu.

Rá ngats'i ra carta habu 'bɛnpabi ra nzengua ya gamfri ne t'apa Ajuá por gue'u

20 Ajuá nú'a unga ra hoga'mhi bi japi bi yopa nte de ja ya du ma zi Hmuhu ra Jesucristo, nú'a go gue'a ma danga Ma'yohu, y po rá ji'a bi nja nú'a ra cohi pa nzantho. 21 Ajuá da 'ra'ahu ra ts'edi pa gui 'buhu xá hño pa da za gui 'yø'tuahu rá paha'a, ne pa njabu co rá mfats'i ma Zidadahu ra Jesucristo gui 'buhu ngu nú'a ne'a. ¡Drá nsunda ra Zidada Jesucristo pa nzantho! Njabu gue'a.

22 Dí bante'ihu zi cuhu, gue osti tsabi'ihu gui 'yødehu xá hño nuna ra ts'ofu dí 'ra'ahu, ngue'a himbi za dá xi'ahu gatho nú'a ndí ne ga xi'ahu. 23 Ne dí ne ga xi'ahu gue ma zi cuhu ra Timu ya bi bøni de ja ra fadi. 'Bu 'nihi da zøhø de guecua'a ga mɛ'bebu pa ma ga c'a'ts'a'ihe.

24 Fat'ajuahabu gatho nú'u to'o su'a'ihu, ne gatho nú'u

ma cuh_u de ra jamfri. Ne ri
fat'aju_a'ih_u ya cu me Italia.

²⁵ Aju_a da max'a'ih_u guí
gathoh_u. Njab_u gue'a.

RA SANTIAGO

RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA SANTIAGO

Ra Santiago opabi ya gamfri nú'ḡ xa bōni de yá hai ne haburaza 'bui'ḡ

¹ Nú'ḡa drá Yεgo dí pεpabi Ajuḡ ne ra zi Hmu Jesu-cristo. Dí zεngua'ihḡ gatho nú'ahḡ xcá ehehḡ de nú'ḡ 'rεt'amayoho yá t'ḡ ra Israel, xcá pōñhḡ de ri haihḡ ne haburaza guí 'buhḡ.

Ra mfadi nú'a bí ehe de Ajuḡ

² Ma zi cu'ihḡ, xi da johyahḡ ora guí thohḡ ya thogui. ³ Ngue'a guí padihḡ gue nura ora guí thohḡ ya thogui gue'bḡ ma'na da zε ri jamfrihḡ pa ma'na guí tsethḡ.

⁴ Hangué osta zabi'ihḡ guí tsetihḡ, pa njabḡ ma'na da nja ri jamfrihḡ, ne hinte guí 'bedihḡ pa xi guí 'buhḡ xá hño ja rá thandi Ajuḡ.

⁵ 'Bḡ 'na de gue'ahḡ grí 'behḡ ra mfadi, 'yaphḡ Ajuḡ y nú'á da 'ra'ahḡ, ngue'a nu'á umba gatho nú'ḡ to'o da 'yapabi'a ne uni ndunthi, ne hingui uni dega cue. ⁶ Pe nuto adi ra mfadi, dá 'yadi co ra jamfri, hinda duhḡ. Ngue'a nu'a tó'o di duhḡ, nurá mfeni'a nja ngu ra dehe nú'a ent'a ra ndahi rí maua rí mani. ⁷ Hangué nu'a tó'o njabḡ rá mfeni, odi hu rá mui gue da ma da hñani te da hñani de Ajuḡ. Nú'á hinte

ma da hñani'a. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o di yohna rá mfeni, hingui padi nda'a da 'yot'e.

⁹ 'Bḡ 'nara gamfri hinte pε'tsi ne othobi ni 'nara nsu, dá johya'a ngue'a Ajuḡ e'tsuabi rá nsu. ¹⁰ Ha nu'bḡ 'nara gamfri pε'tsa ndunthi ya hño, dá johya'a 'bḡ da badi gue nú'a pε'tsi hinte di muui ja rá thandi Ajuḡ. Ngue'a nuya rico tu, nja ngu yá dōni ya ndapo, hinte tseti'ḡ. ¹¹ Nurá dōni ra ndapo, sta c'onts'a ra hyadi ne sta pat'i, da 'yot'a rá 'bai, ne da hyøe yá dōni, ya ja bi uahni gatho ra dōni, y ya hingui hnequi mahotho. Njabḡ thoho 'nara rico co rá nsu ne yá ndunthi yá hño, di mpεfi y sta damfri da uadi gatho.

Ya ts'othogui ne ya ts'omfeni

¹² Njapi nú'a to'o tseta ya thogui, ngue'a nu'bḡ da zeti, Ajuḡ ma da umbabi ra te pa nzantho ngu 'nara corona dega thaha nú'a xa ña'tui da umba nú'ḡ to'o di madi'a. ¹³ 'Bḡ 'na benga 'nara ts'omfeni pa te da 'yot'e, odi mā gue nú'a ra ts'omfeni beni'a gue xqui ñehe de Ajuḡ, ngue'a Ajuḡ hingui beni ni 'nara ts'omfeni y nixi japa 'nara ja'i da benga 'nara ts'omfeni. ¹⁴ Pe rá ts'onc'at'i cada 'na ja eheni ya ts'omfeni ne di hñat'ase'a, y go gue'ḡ japi da 'yot'a ya ts'oqui. ¹⁵ 'Bḡ rá ts'onc'at'i 'na japi da beni te da 'yot'e xá nts'o, nepḡ da 'yot'a nú'a beni, nu'bá ya xa

'yøt'a 'nara ts'oqui, ne nura ts'oqui'a japi da 'medi.

¹⁶ Hangue ma zi hmadi cu'ih_u, oguí hōpa ri mfenih_u da hya'a'ih_u. ¹⁷ Ajuā nú'a bí 'bui mahets'i, nú'a to'o bi hyoca ra hyadi ne ra zana ne ya tsø, go gue'a di 'rac_u gatho ya hño. Ra hyadi ne ra zana ne ya tsø di mpadi, pe Ajuā hinhya'm_u xa pata rá 'mui y nixi hinhya'm_u ma da pati. ¹⁸ Ajuā po rá paha sehe bi 'yøt'e pa dá mbatsih_u de gue'a nu ndá camfrih_u rá noya nú'a majuani. Y njab_u go guecaguih_u dyá madi sofoh_u de nú'u bi hyoca Ajuā.

Ra jamfri nú'a majuani

¹⁹ Hangue ma zi hmadi cu'ih_u, hñuxh_u nt'øde xá hño nú'a guí ødeh_u. Beñh_u xá hño nú'a ma guí mañh_u, ne oguí ncuēh_u 'bestho. ²⁰ Ngue'a 'b_u 'nara ja'i xi ri ncuē, hingui tsa da 'yøt'a nú'a ri ho Ajuā. ²¹ Hangue tsoh_u gatho ya ts'ot'øt'e ne gatho nú'a xá nts'o. Camfrih_u con gatho ri muih_u rá noya Ajuā nú'a ya xa 'bot'i ja ri corasoh_u. Nura noya'a ja rá ts'edi pa da pøhø'ih_u.

²² 'Yøth_u nú'a xi'ah_u rá noya Ajuā, hingue hønse guí 'yødeh_u, ngue'a nu'b_u hingui 'yøt'eh_u nú'a guí ødeh_u, njab_u guí hñat'aseh_u. ²³ Ngue'a nu'a to da 'yøde rá noya Ajuā ne hinda 'yøt'a nú'a mā, nu'b_u nja ngu 'nara ja'i nú'a di yot'a rá hmi ja ra hñe. ²⁴ Ha ngu bi uadi bi yot'a rá hmi, 'bestho bi pumfri mi tengu rá hmi. ²⁵ Pe nuto da hñuxa nt'øde

nú'a te m_unga rá noya Ajuā ne hinda pumfri, ne da 'yøt'e nú'a mā, nu'b_u Ajuā da japi. Rá noya Ajuā nja ngu 'nara ley nú'a di øth_u co ma pahah_u pa da nja ma hoga teh_u.

²⁶ 'B_u 'na de gue'ah_u guí beñh_u gue guí peph_u Ajuā, ne hingui handa nú'a guí mañh_u, guí hu ri muih_u gue guí peph_u xá hño Ajuā, pe hina. ²⁷ Nuna guehna ra hoga 'befi nú'a ri ho Ajuā ma Dadah_u: Gue nu 'na da maxa ya hyoya b_utsi nú'u jo'o yá nana ni yá dada, ne nuya hyoya viuda, ne da nsu pa hinda nts'oqui co ya ts'ot'øt'e de ra ximhai.

2

Hinga xúcj_u nú'u to'o ga numansuh_u

¹ Ma zi cu'ih_u, 'b_u majuani guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo xá nsunda, oguí xúcj_u 'met'o nú'u to'o guí numansuh_u. ² Nu'b_u da y_ut'i hab_u guí øt'a ri hmunts'ih_u 'nara ja'i xi dri hñe xá hño y dri hñ_u ya mfo'y_e dega oro, ha nehe da y_ut'a 'nara hyoya di he ya zi zedutu, ³ y nú'a to'o dri hñe xá hño go guí umf_u ntsaya co ra t'equ'e'i ne guí 'ñembabih_u: “'Yøtcahe ra mate grí 'ñecua guí hñudi”, ha nura zi hyoya guí 'ñemf_u: “Nu'í ja da 'bahm_u”, o guí 'ñemf_u, “Ja da hñup_u ja ra hai.” ⁴ ¿Hanja guí øth_u njab_u gue guí h_u'mdah_u nú'u to'o guí numansuh_u? Hingui ho nú'a ri mfeni gue guí xúctah_u ya ja'i. ⁵ Ma zi hmadi cu'ih_u, 'yødeh_u: ¿Ha hingui pah_u

gue go Ajuá xa huahna ya hyoya nuua ja ra ximhai pa go gue'ᵃ da hñani ya japi de mahets'i po yá jamfri? Nehe go gue'ᵃ xa huahna Ajuá pa da ma dí 'mᵃhuini habᵃ bí manda'a, nehe xa hñá'tuabi gue da 'mᵃhuini gatho nú'ᵃ to'o ri ma'di'a. ⁶ Pe nu'ahú guí numa'ñᵃhᵃ ya hyoya, ha nuya rico go guí numansuhᵃ. Pe ¿ha gue hinguí paᵃhᵃ gue go ya rico ha'a'ihᵃ ne tsix'ahᵃ ja ra ts'atbi? ⁷ ¿Ha hingo gue'ᵃ tsani nurá hoga thuhu ma zi Hmuhᵃ ra Jesucristo nú'a to'o po rá thuhu'a xa thump'a'ihᵃ gyá gamfrihᵃ?

⁸ Ra Maça T'ofó ena njaua: "Ma'di ri miq'u'eiuí ne guí su ngu grí nsu sehe." Nu'bᵃ xi majuani guí øthᵃ nuna ra maça hmanda, nu'bú ha, guí øthᵃ xá hño. ⁹ Pe nu'bᵃ guí xúctahᵃ hønse nú'ᵃ to'o guí ma'dihᵃ, nu'bú guí øthᵃ 'nara ts'oqui, y nurá ndaxjua ley ra Moise ma gue guí tuxhᵃ ra ts'oqui ngue'a hingá øthᵃ nuna ra maça hmandana. ¹⁰ Ngue'a nú'a tó'o øt'a gatho nú'a mąga ra ndaxjua ley, pe 'bᵃ da 'mēdi 'nara hmanda hinda 'yøt'e, nu'bú nura ja'i'a ya bi duxa ra ts'oqui de gatho nú'a mąga ra ndaxjua ley. ¹¹ Ngue'a Ajuá bi mąga ja ra ndaxjua ley ne bi 'ñena: "Oxqui nzinga medinthati", nehe bi 'ñena: "Oxqui hote." Nde'bᵃ, 'bᵃ hingrá zinga medinthati pe 'bᵃ grá hyote, njabᵃ ya hinxcá øt'e ngu nú'a mąga gatho ra ndaxjua ley. ¹² Pe nujú dí camfrihᵃ ra 'ra'yo ley nú'a dí øthᵃ co

ma pahahᵃ, hangue ga ñahᵃ ngu rí 'ñehe ne ga øthᵃ gatho nú'a xá hño, ngue'a Ajuá ma da hñabgahᵃ nguenda ua stá øthᵃ nú'a mąga nuna ra 'ra'yo ley ua hina. ¹³ Nú'a ra pa Ajuá ma da hñá'mba nguenda ya ja'i hinda ma da huequi nú'ᵃ to'o himbi hueca yá miq'u'eiuí. Pe nu'ᵃ tó'o ri hueca yá miq'u'eiuí, Ajuá ma da huequi'ᵃ nú'a ra pa'a.

'Bᵃ danjara hoga jamfri da nja ya hoga 'bēfi

¹⁴ Ma zi cu'ihᵃ, ¿te di muui 'bᵃ 'nara ja'i da 'ñena gue camfri, pe hingui øt'e nú'a xá hño? ¿Ha gue nú'a rá jamfri'a tsa da pøhø'a? Hina, hinda za. ¹⁵ 'Bᵃ 'nara cu o 'nara nju otho te da hye ni te da zi, ¹⁶ y 'na de gue'ahᵃ guí 'ñemfa: "Nde, ga nzenguathohᵃ, rí ma te rá 'ñentho y Ajuá da max'a'i", pe nu'bᵃ hingui umfᵃ nú'a honi nura cu'a, nu'bú hinte bi muui nú'a gá xiphᵃ'a. ¹⁷ Nehe njabᵃ ma jamfrihᵃ. Nu'bᵃ hønse ra jamfri dí p'e'tshᵃ ne hindí øthᵃ xá hño, nu'bú hinte di muui nú'a ra jamfri dí p'e'tshᵃ.

¹⁸ Da za njaua ga xiphᵃ 'nara cu: "Nu'í hønse guí camfri, y nugá go dí øt'a nú'a xá hño. Guí nehma guí 'ñutca ri jamfri pe hinguí øt'a nú'a xá hño, ha nugá ga u't'a'i ma jamfri ngue'a dí øt'a nú'a xá hño. ¹⁹ Nu'í guí camfri gue 'nat'a Ajuá 'bᵃi, y xá hño guí camfri njabᵃ. Nehe ya ts'ondahi camfri gue 'nat'a Ajuá 'bᵃi, pe nu'ú di huat'i co ra ntsu. ²⁰ Nu'í grá 'bēmfeni.

¿Ha hinguí pađi gue hinte di muui ri jamfri 'b_u nehe hinguí øt'e xá hño?" ²¹ Ndu ma dadah_u ra Abrá bi zixa rá t'_u mrá thuhu ra Isaac pa xa hyohma ja ra ata, hangue Ajuá bi ma gue hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá ngue'a nu'á bi 'yøt'a nú'a bi xipabi Ajuá. ²² Hangue njab_u ya dí pah_u gue rá jamfri ra Abrá mi p_eui mahy_egui nú'a ra hoga 'b_efi bi 'yøt'e nehe. Y co nú'a ra hoga 'b_efi bi 'yøt'e bi 'ñudi gue xi mi ja rá jamfri. ²³ Hangue bi njab_u ngu nú'a m_anga ra Maça T'of_o, ne ena: "Ra Abrá bi gamfri Ajuá, hangue Ajuá bi ma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu." Nehe Ajuá bi ma gue mrá amigo'a.

²⁴ Hangue dí pah_u xá hño gue Ajuá ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u ngue'a hingue hønse dí camfrithoh_u, pe nehe dí øth_u nú'a xá hño. ²⁵ Nehe ra Raab masque mi 'nara ts'o'b_ehña'a, pe Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu'a ngue'a xqui 'yøt'e xá hño nu mi umba ntsaya yá 'm_ehni ra Josue, nehe bi mats'i'_u pa bi b_øni pa ma'na ra 'ñu pa bi mengui'_u hab_u xqui 'ñehe. ²⁶ Hangue njab_u numa jamfrih_u, 'b_u hindí øth_u nú'a xá hño, hinte di muui, nja ngu ma ndo'yoh_u, 'b_u ya xa du, ya hinte di muui.

3

Ya noya nú'u dí mañh_u

¹ Ma zi cu'ih_u, hinxá hño gue ndunthi de gue'ah_u guí ne gue nxahnateh_u ja ya nija,

ngue'a dí pah_u gue ma'na ma da thabgah_u ra uenda núj_u dyá xahnateh_u. ² Ngue'a gathoguih_u xi dí øth_u ndunthi ya t'øt'e xá nts'o ne hingui tsa da 'm_utho ma neh_u. Pe nu'b_u 'nara cu pađi da zama rá ne, nu'bú nura cu'a pađi da zama gatho rá ndo'yo nehe, ne xi øt'e gatho nú'a xá hño. ³ Ngu 'nara fani ga hu'tsuah_u 'nara frenu pa ga tsambah_u rá ne pa da 'yøde, nu'bú da za ga tsambah_u gatho maxøgue rá ndo'yo. ⁴ O ngu 'nara barco, masque xi dra dangui ne xi di tsedi 'nara b_unthi pa da 'yent'i, pe 'nara ja'i da za da 'yet'a nura barco'a co 'nara t'_uca b_øja, ne da zits'i hab_u go da ne'a. ⁵ Njab_u ma neh_u nehe, masque xi ra notsi pe da za da japi da nja ndunthi ya ts'ot'øt'e. Nja ngu 'nara zi x_eca tsibi, jhangu rá ndangui hmaha 'nara mboza tsa da nzø! ⁶ Hangue njab_u ma neh_u, tsa da 'yøt'a ndunthi ya ts'ocate, y nja ngu ra ximhai nehe xi xá nts'o, ngue'a ma neh_u ri ts'oga gatho ma ndo'yoh_u co nú'a te ma. Co ma neh_u da za da nts'oca ma hoga'm_uih_u, ne 'b_u te dí mañh_u xá nts'o, nuya noya'_u bí ehe de ja ra nidu. ⁷ Ra ja'i tsa da max'o gatho nu'araza ra mbanga zu'ue, ngu ya ts'int_s'_u, ngu nú'_u ya zu'ue jat'a yá m_ui ja ra hai, ne ngu nú'_u ya zu'ue 'b_ui ja ra ndehe, ne ya xa max'o'_u. ⁸ Pe numa neh_u hingui tsa ga tsamih_u, ngue'a xi xá nts'o, nja ngu rá ne ra qu'eña hote. ⁹ Co ma neh_u dí xøcambenih_u Ajuá

ma Dadah_u, y co ma neh_u dí tsañh_u ma miq_u'eih_u masque gathoguih_u xa hyógaguih_u Aju_u ngu rá 'bai'a. ¹⁰ Hangue co ma neh_u dí xocambenih_u Aju_u, y co ma neh_u dí tsanteh_u nehe. Ma zi cu'ih_u, hindí ñepcah_u ga øth_u njab_u. ¹¹ ¿Ha gue da za 'nada ra pøthe da bøhø ra t'asdehe mahyεgui co ra uxcadehe? Hina, hinda za. ¹² Ma zi cu'ih_u, ¿ha gue da za 'na 'bai ra igo da unga ya olivo? ¿O 'nara 'bai gá obxi da unga ya igo? Hina, hinda za. Nixi 'nara pøthe hingui tsa da bøhø ra ts'øthe ne ra t'asdehe.

Ra mfadi nú'a majuani

¹³ ¿To'o 'na de gue'ah_u ra nimfeni ne ra bamhya? Nu'a tó'o ra bamhya ne ra nimfeni dá ñudi rá hoga'mui co ya hoga 'bεfi, ne hinda ñets'i co nura mfadi pe'tsi, gue'a nu'a tó'o pe'tsa ra hoga mfadi hingrá ñets'i. ¹⁴ Pe nu'b_u gyá ndusteh_u ne guí ne gui nsehεh_u, ogyá ñets'ih_u gui ñeñh_u gue xi guí pe'tsh_u ra hoga mfadi, gue'a gue'a 'nara nc'uamba. ¹⁵ Ngue'a nú'a ra mfadi guí pe'tsh_u gue'a dega ximhai, ne dega ja'i, ne dega ts'ondahi, hingo de Aju_u. ¹⁶ Ngue'a nu hab_u ja ra nduste ne hab_u ne da nsehε 'na, nuni ja guehni ja ra tuhni ne gatho ya ts'ot'øt'e. ¹⁷ Pe nu'u tó'o pe'tsa nú'a ra mfadi bí ehe de mahets'i, gue'u xá nt'axi yá mfeni ne hingyá 'yøt'atuhni. Nu'ú ya hoja'i, ya hoga'yøde ne xi ja yá huecate ne nzantho øt'e xá hño. Hingui yohna yá

mfeni, nixi hingyá yohmi. ¹⁸ Nu'u tó'o 'bui te rá ñentho, ne hingyá 'yøt'atuhni, nu'ú udi 'nara hoga'mui pa nehe ma'ra da 'm_u 'nara hoga'mui, nja ngu 'nara 'bot'i nú'a 'bot'i pa 'mεfa da nja 'nara hoga sofo.

4

Mahyoni hinga madih_u ya ts'ot'øt'e de ra ximhai

¹ ¿Hanja grí ntsuih_u ne grí ntuñh_u 'na ngu ma'na? Nu'ahú grí ntuñh_u ngue'a guí pe'tsh_u ya ts'onc'at'i y nuya ts'onc'at'i' h_u gue'u ja'ah_u gui ntuñh_u. ² Guí nehmah_u te guí pe'tsh_u, pe hingui tsa te guí pe'tsh_u, hangue guí ne guí hñoteh_u. Gyá ndusteh_u pe hingui tsa guí pe'tsh_u nú'a guí neh_u, hangue asta grí ntuñh_u pa guí pe'tshmah_u nú'a guí neh_u. Hingui tsa te guí pe'tsh_u ngue'a hinguí aph_u Aju_u. ³ Haha, guí adih_u, pe hingui t'a'ah_u nú'a guí adih_u ngue'a hinguí adih_u ngu rí ñehe. Guí adih_u hønse pa guí johyah_u ja ya ts'ot'øt'e de ra ximhai. ⁴ ¡Nú'ah_u guí madih_u ya ts'ot'øt'e de ra ximhai ne hinguí madih_u Aju_u, guí njah_u ngu ra zinga medinthati! ¿Ha hinguí padih_u gue 'b_u grí madih_u ya ts'ot'øt'e de ra ximhai, nu'bú grí utsah_u Aju_u? Hangue nu'a tó'o xi ne da madi ya t'øt'e de ra ximhai, nú'a ya ri utsa Aju_u. ⁵ ¿Ha guí beñh_u gue hinte ri muui ra Māca T'ofu nu hab_u ena?: “Nurá Māca Ndahi Aju_u bá pehni pa da 'm_u ja ma corasoh_u,

nú'á go gue'a maḍiguih, y nu'á ne gue xi ga maḍih Ajuá.”⁶ Nehe Ajuá go gue'a ri 'racj ra ḍanga mfats'i. Nu ja ra Maça T'ofu ena njaua: “Ajuá hingui faxa nú'u to'o ri 'ñets'i ne ri nɔt'e, pe nu'u tó'o hingyá nɔt'e ne hingyá 'ñets'i, nú'á hā, fats'i.”⁷ Hangué 'yɔteh Ajuá, ne nɔ'tuah ra ts'ondāhi y nú'á da 'uegue de gue'ah. ⁸ Jonih co Ajuá y nú'á da joni con gue'ah. Nú'ah guí ɔth ya ts'oqui, 'uegueh de gue' pa strá nt'axi ri teh. Ha nú'ah guí yohna ri mfenih, ntsɔ'mh de nú'a guí ɔth, pa njab da za da t'axca ri corasoh. ⁹ Ntsɔ'mh de ri ts'oquih, ne dá du ri muih de gatho nú'a xcá 'yɔth, ne nzoñh. Nuri thedeh, dá mpunga ts'oni, y nuri johyah, dá mpunga dumai. ¹⁰ Ogrí 'ñexh ja rá thandi ra Zidada. Ñobrih y nu'á go da 'ñex'a'ih 'mefa.

Hini ñepi ga 'yɔh ma cuh

¹¹ Ma zi cu'ih, ogrí nɔñh 'na ngu ma'na. Nu'a tó'o nɔni rá cu o ri 'yɔ de nú'a te ɔt'e, nú'á ja ra uenda go nɔma'ñh ra ley ne ri 'yɔ. Nu'a tó'o ri 'yɔ ra ley, ya hingo ɔt'a ngu nú'a mǎnga ra ley, ngue'a ya ri 'ñet'a nzayasa. ¹² Ajuá go bi hyoca ra ley y go gue'a ra nzaya. Y nu'á go gue'a tsa da ñanga ya ja'i, nehe tsa da mehna to da mehna ja ra tsibi. Pe xi'a'i, çto'o'igue pa guí 'yɔ ri miqu'eiu?

Hinto paḍi te da nja rixudi ndamañi

¹³ Nú'ah guí eñh njaua: “Núbya rapaya o rixudi ga maha ja nú'a ra hnini dí mañh, y ja grá 'buhni 'na njeya, ne grá ntuquih ne grá mpah pa grá taḥah ra boja.” ¹⁴ Njabh guí beñh, pe nixi guí paḍih te grá haxh xudi. Nujá hindí pahh hangu ya pa ma ga ntehuua, ngue'a dí njahh ngu ra 'bɔnguui ri hnequi ne hints' ya'a da 'metho. ¹⁵ Hangué ma'na xá hño guí 'ñeñh njaua: “'Bh Ajuá gue'a rá paha, ne 'bh da 'racj ra te ne ra nsequi, nu'bú hā, ga ɔthh gatho nú'a dí beñh.” ¹⁶ Pe nu'ahá grí 'ñets'ih co ri mfeni sechh. Y nu gatho ri nt'ets'ih xi xá nts'o. ¹⁷ Ne nu'a tó'o paḍi da 'yɔt'e nú'a xá hño pe hingui ɔt'e, nú'á go gue'a 'nara ts'oqui.

5

Ra ts'ofu paya rico

¹ ¡Nú'ah ricoh 'yɔdeh! Mamts'onih ngue'a ma guí thoh ya ḍanga ugui. ² Ma da 'ya gatho nú'a te guí pe'tshh, ne ma da zip'ahh ra zu'ue gatho ri hoga heh. ³ Ma da boxcua gatho ri bojahh ngu ra t'axi ne ra oro nú'a xcá muntshh ne xcá pe'tsthoth, ne ja da hnequini gue hinxá hño nú'a xcá ɔthh gue xcá pe'tsthoth. Ne'ahh ma guí njahbh ngu ri bojahh gue ma guí juadih, y nuri ts'onc'at'ih pa xcá pe'tshh ri bojahh, gue'a ngu 'nara tsibi ma da juat'ahh. Ja nuya ya paya xcá muntshh

ndunthi ri bojahu, y ya yá gats'i ya pa. ⁴ Ya xa nt'ode yá ts'oni ri mēfihu nú'u to'o xa xop'ahu ri huāhīhu. Nu'ú zoni ngue'a xcá hyathu ne hinxcá ju'tuahu ngu rí 'ñepabi'u. Pe ma Zidadahu nú'a to'o ra nda de gatho ya enxē mahets'i, ya xa 'yøtuabi yá ts'oni nú'u ri mēfihu. ⁵ Nuua ja ra ximhai guí øthu nú'a go ri pahasehu, ne hinte grí 'bēhu, pe guí njahu ngu 'nara mbo'oni nú'a xa hnoqui pa da tho. ⁶ Nu'ahú guí høxhu ra thai nú'u hinte ma thai tu, ne guí hohu'u masque hinte xa 'yøt'e, y nu'ú hingui nøt't'ahu.

Rí 'ñepi ga tsethu gatho ya ts'othogui ne ga aphu Ajuá da maxcahu

⁷ Pe nu'ahu ma zi cu'ihu, tsethu gatho nú'a da 'ñep'ahu mientras da zøhø ma Zidadahu. Njahu ngu ra mot'i nú'a tø'ma ra mudi 'ye ne ra 'bēfa 'ye pa njahu da za da guxa 'nara hoga sofo. ⁸ Ne'ahu ndø'mhu, ne zedihu ri jamfrihu ngue'a ya 'nitho ma da zøhø ma Zidadahu. ⁹ Ma zi cu'ihu, ogrí hñøxa thaihu 'na ngu ma'na pa hingui tuxhu ya ts'oqui. Beñhu gue ma Zidadahu to'o ra nzaya, ya ts'utho ya pa di 'bēdi pa da zøhø'a. ¹⁰ Ma zi cu'ihu, tsethu gatho nú'a te guí thohu, ngu bi zeta yá 'mēhni Ajuá nú'u bi 'mhu maya'bu ne bi mamba rá noya'a. ¹¹ Dí pahu gue Ajuá japi nú'u to'o tseta gatho ya thogui nú'u thogui'u. Stá øhu de ra Job, hangu ya thogui himbi zethma'a. Pe 'mefa

Ajuá xi bi japi'a ngue'a Ajuá xi ja ndunthi rá huecate ne ja ndunthi rá hmäte.

¹² Ma zi cu'ihu, jamasuhu oxqui jurahu, nixi por mahets'i, nixi po ra ximhai, nixi por ma'ra ya t'øt'e. Mañhu nú'a majuani; nu'bu ha, gui mañhu "Ha", y nu'bu hina, "Hina", pa njahu Ajuá hinda castiga'ihu.

¹³ 'Bu 'na de gue'ahu grí sufrihu, 'yaphu Ajuá pa da max'ahu. O 'bu grí johyahu, tuthu ya jahña. ¹⁴ 'Bu 'na de gue'ahu grí hñenihu, zoñhu ya nda de ra nija pa da 'yapa Ajuá por gue'ahu, ne da gox'ahu ra aceite de rá thuhu ma Zidadahu. ¹⁵ Y 'bu gui 'yadihu con gatho ri jamfrihu, nu'bú gui ñanihu y ra Zidada da 'ra'ahu ra nzaqui, y 'bu xcá 'yøthu 'nara ts'oqui, nu'á da puñ'ahu. ¹⁶ Hangu njuánihu de ri ts'oquihu 'na ngu ma'na, ne mfaxhu 'na ngu ma'na gui 'yaphu Ajuá da puñ'a'ihu, y pa njahu nu'á da 'yøthe'ihu nehe. Ajuá øtuabi rá nt'adi nú'a to'o 'bui xá hño con gue'a ne apabi con gatho rá mui. ¹⁷ Nura badi Elía 'namrá ja'i nehe nguju, y nú'á xi bi 'yapa Ajuá pa hinda 'uái, hangue himbi 'uái hñu njeya made. ¹⁸ Nepu ma'na'qui bi yopa 'yapabi Ajuá pa da 'uái y bi 'uái, y nu'bú xi bi hogui ndunthi ra sofo ma'na'qui.

¹⁹ Ma zi cu'ihu, 'bu 'nara cu da 'uegue de rá noya Ajuá, nepu 'na de gue'ahu gui zofohu'a pa da yopa mengui, y nu'á da mengui, ²⁰ nu'bú

pādi_h gue nu'a tó'o da co'tsa
'nara 'yøt'ats'oqui de ja rá
ts'o'ñu, nu'á bi ñānga 'nara
'yøt'ats'oqui pa hinda ma
ja ra nidu, y Ajuā go gue'a
bi pumbabi yá ts'oqui nú'a
ra 'yøt'ats'oqui'a masque xi
ndunthi yá ts'oqui.

RÁ MŪDI RA PEDRO RA MŪDI CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN PEDRO

Ra apostol Pedro opabi nú'u ya gamfri xa nxani haburaza

¹ Núgui drá Pedro, rá apostolgui ra Zidada Jesucristo. Dí op'ah_u nuna carta nú'ah_u gyá gamfrih_u xcá pøñh_u de ri haih_u ne xcá nxañh_u haburaza ma'ra ya hai, 'ra de gue'ah_u guí 'bah_u Mponto, ma'ra Galacia, nu ma'ra Capadocia, nu ma'ra Asia, ha nu ma'ra Bitinia. ² Ajuá ma Dadah_u bi huanchah_u ngu nú'a xqui beni desde rá mudi pa dá camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Y po rá Maça Ndahi bi t'axca ma mfenih_u pa ga øteh_u ra Zidada Jesu co 'nara mfeni xá nt'axi, y co rá maça ji'a xa xuga ma ts'oquih_u. Ajuá da jap'a'ih_u ndunthi ne da max'a'ih_u pa gui 'bah_u te rá 'ñentho.

Ya gamfri pe'tsa 'nara nthø'mate de ra te pa nzantho

³ Ga xøcambenih_u Ajuá nú'a to'o ma Dadah_u ne go gue'a rá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Nú'a xi ja ndunthi rá huecate pa guecaguih_u, hangue xa 'racj_u 'nara 'ra'yo te. Ne nubyá dí tømhu gue ma ga yopa nteh_u ngue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi du nep_u bi

yopa nte ma'na'qui'a. ⁴ Nehe dí tømhu ga hañh_u nú'a ra tsogui bí pescaguih_u Ajuá nuni mahets'i nú'a hinda za da nhuati, nixi hinhya'm_u da nts'oqui, nixi hinhya'm_u ma da 'medi ngu yá xi ya za. ⁵ Ajuá xi sugaguih_u co rá ts'edi ngue'a dí camfrih_u'a. Nú'a sugaguih_u asta nú'a ra pa da ñangaguih_u nuua ja ra ximhai pa dí 'racj_u nuni mahets'i gatho nuya japi de ma mpøhøh_u nú'u 'bescaguih_u ne ma da hnequi rá ngats'i ra pa.

⁶ Hangue por gue'a xi drí johyah_u masque dí thoh_ubya ya ts'othogui nuua ja ra ximhai ngue'a go gue'a rá paha Ajuá, pe nuya thogui'u 'bestho ma da uadi ngue'a 'raya patho ma da njab_u. ⁷ Nubyá dí thoh_u ya ts'othogui pa ma'na da zedi ma jamfrih_u, pa njab_u nu stua yopa penga ra Zidada Jesucristo, Ajuá ma xi da 'ñesca ma nsuh_u ne da johya'a ngue'a xa zedi ma jamfrih_u. Nja ngu ra oro 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, núju nehe dí thoh_u ya ts'othogui pa ma'na da zedi ma jamfrih_u. Nura oro masque huadi ne thogui, pe 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, y numa jamfrih_u ma'na ri muui que ra oro.

⁸ Nu'ah_u grí maðih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo masque hinxcá hanyh_u, ne guí camfrih_u'a masque nubyá hinguí hanth_u'a, hangue xi grí johyah_u co 'nara danga johya xi xá nsunda. ⁹ Y nurá ngats'i ra

pa, ngue'a xcá camfrihu, ma gui tsõñhu mahets'i habu ma dí t'a'ahu gatho ya japi de ri mpõhõhu.

¹⁰ Maya'bu nuyá 'mehni Ajuá bi ma gue nujú ndí ma ga mpõhõhu po rá hñõja'i Ajuá. Nuya 'mehni'bu himbi za bi badi de nuna mpõhõ xa 'racju Ajuá nubya. Nu'ú xi mi øt'a ra ts'edi pa xa badihma te rí bõnga nú'a bi mañ'bu, pe himbi za. ¹¹ Nu'ú bi ma ngu nú'a mi xipa rá Maça Ndahi Ajuá gue ra Zidada Jesucristo mi ma da thogui ya uguí asta rá du, pe 'mefa mi ma da t'umba ra nsunda. Pe nu'ú himbi za bi badi ha'mbu mi ma da njabu, nixi hanja mi ma da nja. ¹² Nuya 'mehni'bu bi sipi gue himi ma da hyanda nú'a mi mañ'bu, pe nujú ha. Pe bi sipabi'bu gue mi pe'tsi da nja gatho nú'a mi mañ'bu, pe asta 'mefa. Dí pahbu gue nuya pabya xa nja gatho nú'a bi mañ'bu, ne gue'a ya xa xi'a'ihu nú'u to'o manba rá noya Ajuá ne hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi nú'a xuá 'behna de mahets'i. Ne nuna mpõhõna xi xá nsunda, hangue asta ya enxε da nehma da badi nehe.

Ajuá ne ga pe'tshu 'nara te strá nt'axi

¹³ Hangue beñhu xá hño de nú'a te gatho gui 'yõthu, ne nsuhu xá hño, ne xi da tõ'mhu nú'u ya japi ma da 'ra'ahu Ajuá po rá hñõja'i nu stua yopa penga ma Zidadahu ra Jesucristo. ¹⁴ Nubyá ya yá bati'ihu Ajuá ne guí øteh'á, hangue oxqui beñhu gui 'yõt'ehu ya ts'ot'øt'e ngu nú'u

nguí øthu ma'met'o ante gui camfrihu ra Zidada. ¹⁵ 'Yohu co ri mfenihu strá nt'axi ngu rá nt'axi Ajuá nú'a xa huahn'ahu pa da põhõ'ihu. ¹⁶ Ngue'a Ajuá xicaguihu ja ra Maça T'ofõ ne ena: "Buhu xá nt'axi, ngue'a nugui xá nt'axigui."

¹⁷ Ajuá go gue'a ma Dadahu nú'a to'o dí aphbu ma nt'adihu, y nú'a go gue'a nehe ma da hñabgahu nguenda de gatho nú'a te stá øthu. Nú'a hinda ma da xuctho nú'u to'o ma da hñámbe nguenda, hangue mahyoni ga 'yohu co rá ntsu Ajuá gatho nú'u ya pa ga 'buhua ja ra ximhai. ¹⁸ Dí pahbu gue Ajuá bi 'uegaguihu de ma nts'o'muihu nú'a xqui 'ñutca ndu ma dadahu. Nu'á bi põhõguihu, pe hingue co ra t'axi nixi co ra oro nú'a juadi ne thogui. ¹⁹ Bi põhõguihu co rá maça ji ra Zidada Jesucristo nú'a bi mani nu mi tho'a, nja ngu 'nara zi t'uca deti xá nt'axi ne hinte ja. ²⁰ Nú'a de ante da thoca ra ximhai ya xqui t'eqe pa da du ne pa da põhõguihu, pe hinga 'bestho bi 'ñehe, asta nuya pabya ja bi 'ñehe pa bi põhõguihu. ²¹ Nujú dí camfrihu Ajuá ngue'a bá pencahu'a ra Zidada Jesucristo pa bi du por guεju, y 'mefa de gue'a Ajuá bi japi bi yopa nte ma'na'qui, ne bá umba rá nsunda. Hangue dí camfrihu Ajuá, ne dí tõ'mhu da zixcahu ja rá nsunda nehe.

²² Y stá camfrihu rá noya Ajuá ne ya stá nxucju de ma ts'oquihu pa xa za stá

mpɛ'tsua hm̄ateh̄u 'na ngu ma'na, hangue xi ma ga m̄ádih̄u 'na ngu ma'na con gatho ma m̄ūih̄u. ²³ Nubyá ya stá yopa 'b̄uh̄u ma'ra'yo ngue'a ya stá camfrih̄u rá noya Ajuá nú'a hinhya'm̄u ma da uadi. Nuna ra te dí pɛ'tsh̄u de guecua ja ra ximhai ma da uadi da thogui, pe nuna ra 'ra'yo te stá h̄añh̄u bya hinhya'm̄u ma da uadi. ²⁴ Ra M̄aca T'ofu ena njaua:

Rá te ra ja'i nja ngu 'nara ndapo,

ha nú'a gatho te pɛ'tsa nura ja'i'a nja ngu 'nara d̄oni.

Nura ndapo da du y nura d̄oni da hȳoe,

²⁵ pe nurá noya Ajuá hinhya'm̄u da uadi.

Y nura noya'a go gue'a ra m̄aca noya ya xa si'ah̄u.

2

¹ Hangue ya h̄ñ̄ac̄j̄u gatho nú'a xá nts'o, ngu ra nthate, ra ñohmi, ra nduste, ra nt'etsate, guehya dí xi'ah̄u ya hingui 'ȳōth̄u. ² Njah̄u ngu 'nara zi b̄atsi xi tsu ra thuhu dega 'ba, ne ne da zi ndunthi pa da niñ̄a, ne'ah̄u dá z̄u'ah̄u ra thuhu de rá noya Ajuá, pa njab̄u ma'na da ndangui ri jamfrih̄u, ³ ngue'a nu'ah̄u ya xcá p̄atuah̄u rá h̄ñoja'i ra Zidada.

Ra Zidada Jesucristo gue'a ra m̄udi do bi m̄egui Ajuá ja rá nija nú'a te

⁴ Jonih̄u co ra Zidada Jesu nú'a to'o ra m̄udi do bi m̄egui Ajuá ja rá nija'a nú'a te, y

nú'a ra nija'a go guec̄j̄u núj̄u stá camfrih̄u. Nja ngu nú'a ra m̄udi do bi utsa ya ḡado ne bi f̄ōte'̄u, njab̄u bi t'utsa nehe ma Zidadah̄u ra Jesucristo asta bi tho ja ra ponza. Pe ja rá thandi Ajuá xi ri muui, ne bi h̄ñ̄uts'i'a dega m̄udi do. ⁵ Y núj̄u nehe dí njah̄u ngu 'raya do nú'u t'ets'i ja ra j̄ado pa rí te rá nija Ajuá, y Ajuá go gue'a ra ḡado. Nuj̄u go guec̄j̄u dyá macjah̄u majuani ngue'a dí p̄eph̄u'a. Hangue ma ga umf̄u ma teh̄u'a ngu 'nara h̄ñ̄a'ti, ngue'a gue'a ri ho Ajuá ga umf̄u de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. ⁶ Ngue'a Ajuá mi m̄anga de ra Zidada Jesu ja ra M̄aca T'ofu, ne ena njaua:

Nugui dí p̄egui ja ma hnini Sion nuna ra m̄udi do pa ma nija,

ngue'a guehna stá huts'i ne xi ri muui ndunthi;

y nuto gatho da gamfri, hinda ma da 'b̄e yá tsa.

⁷ Hangue núj̄u dí camfrih̄u ra Zidada Jesu, dí pah̄u gue xi xá nsunda, pe nú'u to'o hingui camfri'a, hingui p̄adi ua xá nsunda. Ja ra M̄aca T'ofu m̄a njaua de ra Zidada Jesucristo, ne ena:

Nú'a ra do bi f̄ōth̄m̄ab̄u 'na lado nuya hȳōngu,

nubya gue'a ra m̄udi do de rá nija Ajuá.

⁸ Ra M̄aca T'ofu sigui m̄a de ra Zidada Jesucristo ne ena:

Ya ja'i da za da mfe'tse ja nura do'a, ne da dagui.

Y nu'u tó'o ri mfe'tse, ri mfe'tse ngue'a hingui camfri rá noya Ajuá. Nú'ú ma da

dagui pa da 'mɛdi ngue'a bi mānga Ajuā da njabū.

Ya gamfri gue'a rá hnini Ajuā

⁹ Pe nujú go guecju rá hniniguihū Ajuā xa huancahū ne xá nt'axiguihū, ne dyá ndā gá macjahū dí pɛphū Ajuā ra dānga ndā, ne dí mañhū de yá dānga 'bɛfi nú'a to'o bá tsicju de ja ra 'bɛxuui pa ga 'būhū ja rá maça ñot'i'a, y nú'á go guesɛ Ajuā. ¹⁰ Ma'met'o himrá hniniguihū Ajuā, pe nubyá hā, ya rá hniniguihū'a. Ma'met'o hinstí tsuhū ra huecate, pe nubyá hā, Ajuā xa huegaguihū.

Pɛphū Ajuā co ri tehū

¹¹ Ma zi hmadi cu'ihū, nú'ahū gyá nzøhøhū de guecua ja ra ximhai, dí xi'ahū gue oxqui beñhū ya ts'omfeni de ra ximhai, ngue'a nuya ts'omfeni'ū go gue'ū da za da ts'oc'a ri 'ra'yo tehū. ¹² 'Yohū xá hño ja yá thandi nú'ū hingyá gamfri. Nú'ú ri numa'ñū'ihū, ne eñ'ahū gue gyá ts'oja'ihū, pe nu sta hyanda ri hoga'mūihū, ne'ū ma da xøcambeni Ajuā nú'a ra pa'a da thā'mba nguenda'ū.

¹³ 'Yøtehū gatho nuya ja'i hā ra ts'utbi, ngue'a guí camfrihū ra Zidada. 'Yøtehū nuri dānga ndāhū, ¹⁴ ne gatho nuyá mfats'i'a nú'ū xa thuts'i pa da castiga nú'ū hingui øt'e xá hño, ha nehe pa da ñamahño de nú'ū øt'e xá hño. ¹⁵ Ajuā gue'a rá paha guí 'yøthū gatho nú'a xá hño, pa njabū guí co'tuahū yá ne nú'ū

ya ja'i ñāma'ñū de gue'ahū ne hinte yá fadi.

¹⁶ Nubyá ya hinguí 'būhū ja rá hmāda ra ndaxjua ley, pe hingue ngue'a ya hinguí 'būhū ja rá hmāda ra ndaxjua ley ma guí 'yøthū ya ts'ocate. Nubyá ma'na mahyoni guí 'yøthū ra hño, ngue'a gyá 'bɛgohū de Ajuā. ¹⁷ Hanguē mahyoni guí umfū ra t'equ'ei gatho ya ja'i ngu rí 'ñepi cada 'na de gue'ū, ne xi guí mađihū gatho ya cu, ne guí 'yohū co rá ntsu Ajuā, ne guí umfū ndunthi ra t'equ'ei ri dānga ndāhū.

Ra Zidada Jesucristo bi zeta ya ts'othogui, y njabū ga tsethū nehe

¹⁸ Nu'bū nú'ahū guí 'būhū dega 'bɛgo, 'yøta ri hmuhū co ndunthi ra t'equ'ei, hingue hønse nú'ū ja yá hmāte ne ya hoja'i, nehe nú'ū xi ya ts'o'mūi. ¹⁹ 'Bū guí tsethū gatho ra nts'o'mūi t'ø't'ahū masque hinte go xcá øthū, hønse ngue'a xcá camfrihū Ajuā, nu'bú hā, guí øthū xá hño ja rá thandi Ajuā. ²⁰ Pe nu'bū dra castiga'ihū ngue'a guí øthū nú'a hingui ho, ne guí tsetathohū, xí njabū, ¿ha gue da t'e'ts'a ri nsuhū? Hina, hinda za. Pe nu'bū guí sufrihū ngue'a guí øthū ra hño ne gatho guí tsetathohū, nu'bú hā, guí øthū xá hño ja rá thandi Ajuā. ²¹ Ajuā bi huancahū pa ga tsethū ya ts'othogui ngu nú'a bi zeta ra Zidada Jesucristo. Nú'á xi bi zeta ya ts'othogui nsinque te ma ts'oqui mi tu, hønse po rá

nguecju, hangue rí 'ñepcahu ga tséthu nehe ngu bi zeti'a. ²² Nu'á hinhya'mu bi 'yot'a ni 'nara ts'oqui, nixi to bi hyat'i. ²³ Ora mi ts'ani'a, nu'á himi thadi. Ora mi hna'mbabi, nu'á himbi nõt'e. Nu'a mi øt'e, hõnse mi tsoeuatho ja rá 'ye Ajuá ngue'a go gue'a paði da 'yot'a ra ts'utbi ngu rí 'ñehe. ²⁴ Ma Zidadahu ra Jesu bi hñasca gatho ma ts'oquihu nuni ja ra pont'i habu bi du'a. Bi du'a pa bi 'uegaguihu de ra ts'oqui pa da za ga 'buhu xá nt'axi. Nú'á xi bi thogui 'raya danga ugu pa go bi hñasca ma guihu. ²⁵ Nujá ndí njahu ngu 'raya deti xqui nxani haburaza, pe nubyá ya stá yopa penguihu co ma hoga Ma'yohu nú'a to'o ri supca ma tehu.

3

'Nara ts'ofu pa ya medinthati

¹ Nú'ahu 'behñahu, 'yota ri damehu, pa njabu nu'bu ri damehu hingyá gamfri, da za da gamfri'hu nsinque gui zofohu, hõnse ngue'a da hyanda ri hoga'muihu. ² Da gamfri'hu ngue'a da hyandi gue guí 'yohu xá nt'axi, ne ngue'a xi di ja ri t'equ'eihu. ³ Odi oda ri mfenihu ra nthoqui de ri stahu, nixi de nú'a ra oro gui hñuxhu, ne nixi de nú'a ra he gui hñuxhu pa da hnequi mahotho'ihu. ⁴ Nu'a mahyoni gui 'yothu, go da beñhu gui nhyocju de mbo ja ri corasohu co 'nara nthoqui nú'a hinda ma da ts'oqui. Gui hñoja'ihu ne

gui 'buhu co 'nara hoga'mui, ngue'a guehna ri ho Ajuá. ⁵ Njahu nehe ngu bi nja nú'u ya hoga 'behña mi 'bu maya'bu, xi mri hñoqui xá hño mbo ja yá coraso, mi camfri Ajuá ne mi øta yá dame. ⁶ Ngu ra Sara, xi bi 'yota rá dame nú'a mrá thuhu ra Abrá, ne xi bi jamasu'a, y asta mi embi gue go mi gue'a rá hmu. Nu'ahu da za gui njahu ngu nú'a ra 'behña'a 'bu gui 'yohu xá hño, ne hingui tsuhu gatho nú'a da 'ñehe. ⁷ Nú'ahu 'ñhøhu, 'buhu xá hño co ri 'behñahu ngu nú'a ri manda Ajuá, ngue'a Ajuá xa 'ra'ahu 'nada ra te mahyegui con gue'hu, ne ngue'a hinga mahyegui yá ts'edi con gue'ahu. Hangue numansuhu'hu pa njabu Ajuá da 'yode nú'a gui 'yapabihu.

Mahyoni da sufri nú'a to'o øt'a ra hño

⁸ Nubyá, nú'ahu grí gathohu, pe'tshu 'nada ra mfeni, hñu'mbahu yá mui nú'u to'o tu yá mui, mádihu 'na ngu ma'na, pe'tshu ra nthecate 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñexhu 'na ngu ma'na. ⁹ Oxqui ø'tuahu ra nts'o'mui nú'u to'o ø't'ahu ra nts'o'mui, nixi gui tsañhu nú'u to'o tsañ'ahu. Nu'a gui 'yothu, 'yaphu Ajuá da japabi'hu, ngue'a Ajuá xa huahn'a'ihu pa gui 'yothu njabu, ne pa da jap'a'ihu'a. ¹⁰ Xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu ne ena njaua: Nu'a tó'o ne da 'mu 'nara hoga'mui gatho ya pa de rá te,

dá su rá ne pa hinda nhyate,
ne hinda m̄anga ya ts'onoya.

11 Dá 'uegue de ya ts'oqui ne
dá 'yøt'a ra hño.

Dá 'yøt'a ra ts'edi pa da 'm̄u
te rá 'ñentho, ne hindra
necatuhni.

12 Ngue'a Ajuá ri japa nú'u
to'o øt'a ra hño,

ne øtuabi yá nt'adi'u.

Pe nuya ts'o'm̄ui, hini
japabi'a.

13 ¿To'o gue'a da 'yøt'ah̄u
'nara nts'o'm̄ui 'b̄u guí øth̄u
ra hño? Jo'o. 14 Pe nu'b̄u
guí sufrih̄u ngue'a guí øth̄u
ra hño, nu'b̄u guí njapih̄u.
Hangué oxqui tsuh̄u te da
t'øt'ah̄u, nixi da du ri m̄uih̄u.

15 Xøcambeni h̄u ma Zidadah̄u
ra Jesucristo ja ri corasoh̄u,
ne guí ja guí pah̄u hanja
guí th̄atuah̄u nú'u to'o da
'yan'ah̄u de ri jamfrih̄u.
Haha, guí th̄adih̄u, pe co
'nara t'equ'eí ne hingue dega
nt'ets'i. 16 Hangué 'yoh̄u

xá hño co ri mfenih̄u strá
nt'axi, pa njab̄u da 'b̄e yá tsa
gatho nú'u to'o ñama'ñ̄u de
gue'ah̄u. Nu'ú ñama'ñ̄u de
gue'ah̄u ngue'a guí tenbah̄u
rá 'm̄ui ra Zidada Jesucristo.

17 'B̄u Ajuá go rá paha pa guí
sufrih̄u, ma'na xá hño guí
sufrih̄u ngue'a guí øth̄u nú'a
xá hño, pe hingue guí sufrih̄u
po 'nara nts'o'm̄ui guí 'yøth̄u.

18 Nehe ra Zidada Je-
sucristo bi sufri. Nú'á
'na'quitho bi du pa bi hñasca
ma ts'oquih̄u. Nú'á hinte
ma ts'oqui mi tu pe bi
du por guecj̄u núj̄u dyá
'yøt'ats'oquih̄u. Bi njab̄u pa
bi za dá jonih̄u co Ajuá. Dí

pah̄u gue xi majuañi bi thopa
rá ndo'yo, pe rá zi ndahi hina.

19 Ha nu mi du, bi ma bá
ñ̄a ja yá thandi nú'u to'o ya
mi jot'a ja ra nidu. 20 'Ra de
gue nú'u ya ja'i'u go gue'u mi
'b̄ui de nú'u ya pa mi 'b̄u ra
Noé. Nuya ja'i'u himbi ne bi
'yøte Ajuá, y nú'b̄u mi hoca
ra arca ra Noé, Ajuá bi m̄e'tsa
ndunthi ra pacencia pa 'b̄u
xa ntsø'mahm̄a'u, pe himbi
ne. Hangué hønse hñato ya
ja'i bi bongui de ra nzøthe
ngue'a hønse gue'u xqui 'yøte
Ajuá, hangue himbi jat'a ja
ra dehe ngue'a bi yat'a ja ra
arca. 21 Ha nu mi nhyaxa ja ra
dehe nú'u ya ja'i mi 'b̄u mbo
ra arca, gue'a 'nara nt'udi
de nú'a ra sistehe t'øt'ebya.
Nura sistehe'a hingo gue'a
pa da t'axca ma ndo'yoh̄u,
nú'á go gue'a pa da t'axca ma
mfenih̄u, ne go gue'a 'nara
nt'udi de ma mpøhøh̄u. Stá
mpøhøh̄u ngue'a bi du ne
bi yopa nte ma Zidadah̄u ra
Jesucristo. 22 Nep̄u nú'á bi
yopa mengui pa mahets'i, ne
bí huhnibya ja rá 'ñ̄eí Ajuá.
Ne bí o ja rá 'ȳe gatho ya εnx̄e
nú'u h̄a ra ts'utbi ne h̄a ra
ts'edi.

4

*P̄eph̄u Ajuá co nú'a ra
mfadi ne ra ts'edi xa 'ra'ah̄u'a*

1 Ra Zidada Jesucristo xi
bi sufri, hangue ne'ah̄u rí
'ñep'ah̄u guí hñañ̄h̄u gatho
nú'a da 'ñep'ah̄u ne guí
sufrih̄u ngu bi nja'a. Ngue'a
nu'a tó'o xa sufri, go gue'a
ya xa 'uegue de ra ts'oqui.

² De gui 'buhua ja ra ximhai, mahyoni gui 'uegueh de ya ts'oqui, pa njab da za gui 'yø'tuah rá paha Ajuá, y hingo gui 'yø'tuah rá paha ri ndo'yoh. ³ Ma'met'o nguí øth nehe ngu nú'a øtbya nú'u hingyá gamfri. Nguí øth ya ts'ot'øt'e, nguí beñh ya ts'omfeni pa nguí øth gatho nú'a xi xá nts'o, nguí 'yoh ja ra ntixfani ne ja ra nts'o'yo. Nguí øt'atuhnih habu ngrí ntih. Nguí xøcambenih ya c'oi nú'u ni ts'u hiní 'ñepi dra søcambeni. Pe nubyá ya dá gue'a xcá 'yøth. ⁴ Nubyá nuya ja'i hingyá gamfri hingui tsa da badi hanja ya hingrí 'ñohu ja yá ts'ot'øt'e nú'u øt'e'u, hangue nubyá ñamañh de gue'ah. ⁵ Pe nuya ja'i'u pø'tsi te ma da dapa nguenda Ajuá nú'a to'o ma da hñam'ba nguenda gatho nú'u te, ne nú'u ya xa du. ⁶ Nehe nú'u ya xa du, ne'u ya xqui ts'ofode rá noya Ajuá, pa njab masque ya xa du yá ndo'yo'u, ma da yopa mø'tsa ma'na ra 'ra'yo te nú'a ma go da umbabise Ajuá.

⁷ Ya ts'utho ya pa ri 'bedi pa da nja ra ngaxhmai, hangue xi da nsuh xá hño, ne oguí tsayah gui 'yapabih Ajuá. ⁸ Nu'a xi mahyoni gui 'yøth, mádih 'na ngu ma'na, gue'a co ra hmäte da za gui mpunba ts'oquih 'na ngu ma'na. ⁹ Nehe 'ñumba ntsayah 'na ngu ma'na ja ri nguh ne ote guí mañh. ¹⁰ Cada 'na de gue'ah pøh nú'a ra 'bøfi xa 'ra'ah Ajuá

co nú'a ra ts'edi ne ra mfadi xa 'ra'ah, pa njab da za gui mfaxh 'na ngu ma'na ne gui nhyoga møfih de hangutho ya 'bøfi xa 'ra'ah Ajuá po rá hñoja'i. ¹¹ 'Bh 'na xa t'umba ra 'bøfi pa da nzote, dá nzote xá hño ngu nú'a mंगा rá noya Ajuá. Ha nu'bu 'na xa t'umba ra 'bøfi pa da mfaste, dá mfaste co nú'a ra ts'edi xa umbabi Ajuá. 'Yøth njab pa da hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'müh de rá thuhu ra Zidada Jesucristo, gue'a nu'a go rá meti ra nsunda ne go ri manda'a pa nzantho. Njab gue'a.

Ya gamfri mahyoni da sufri

¹² Ma zi hmadi cu'ih, odi tu ri müh ngue'a guí thoh ya ts'othogui. Nixi gui beñh gue ngue'a gyá gamfrih hinda za gui thohmah njab, pe mahyoni gui thoh njab pa ma'na da zedi ri jamfrih. ¹³ Nu'a gui 'yøth, johyah, gue'a grí sufrih ngu bi sufri ma Zidadah ra Jesucristo. Gue'a nu'bu grí sufrih, ma xi gui johyah nu xcri hyanth stua yopa penga ra Zidada Jesu con gatho rá nsunda'a. ¹⁴ 'Bh tsañ'ah ya ja'i ngue'a xcá camfrih ma Zidadah ra Jesucristo, padih gue guí njapih, gue'a ra Maça Ndahi 'bui con gue'ah ne fax'ah. Xi majuan, nuya ja'i tsani Ajuá, pe pa gue'ah ri hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'müh. ¹⁵ Pe ni 'na de gue'ah oxqui sufrih po 'nara nthote, nixi po 'nara

mfe, nixi po 'nara nts'o'mai, nixi por gui hñothu habu hiní 'ñep'ahu. ¹⁶ Pe nu'bu grí sufrihu hõnse ngue'a gyá gamfrihu, hinga 'nara 'betsa'a. Xocambenihu Ajuá ha, ngue'a gyá gamfrihu.

¹⁷ Ya bi zø ra ora gue rá ts'utbi Ajuá ma dí mudi co ya gamfri. Hangué nu'bu rá ts'utbi Ajuá ma dí mudi con guecaguihu, ¿xihma nú'u to'o ri utsabi rá noya Ajuá, tengu sta thá'mba nguenda'u? ¹⁸ Nu'bu ya hoja'i xá hñei pa da mpøhø'u, ¿xihma nú'u ya ts'o'mai ne ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i, tengu xi ma da thogui'u? ¹⁹ Hangué 'bu dí sufrihu ngue'a dí ø'tuahu rá paha Ajuá, ma ga siguihu ga øthu nú'a xá hño ne ga tsocuathohu gatho ja rá 'yε Ajuá, ngue'a go bi hyogaguihu'a, y nu'á hinda ma da hyεgasehu.

5

'Nara ts'ofopa ya gamfri

¹ Nú'ahu gyá ndahu de ya nija, dí zo'ahubya. Nugui drá nda nehe de rá nija Ajuá, ne dá handi ne dí damajuani de nú'u ya ts'othogui bi thogui ra Zidada Jesucristo. Y ngugui ngu'ahu ma ga 'buhu mahyεgui con gue'a ja rá nsunda nú'a ma da hnequi nu stua yopa pengui'a. ² Jamasuh nú'u ya gamfri xa 'ra'ahu Ajuá gui suhu, ngu 'raya hoga ma'yo xi ri jamasu xá hño yá deti. Suhu con gatho ri pahahu ngu nú'a ri ho Ajuá. Pehu nura 'befi'a con

gatho ri muihu, hingue gui mpefihu pa gui tømhu gue da t'a'ahu ra boja. ³ Oxqui ma gui ndanguihu de nú'u grí suhu. Nu'a gui 'yøthu, 'yøhu xá hño, pa njabu da den'a ri 'muihu'u. ⁴ Y nu stua yopa pengui nú'a ra nda de gatho ya ma'yo, ma da 'ra'ahu 'nara thaha xi xá nsunda, ne hinhya'mu da thegue.

⁵ Nehe nu'ahu basja'ihu, dí xi'ahu gue gui 'yøtehu ya nda de ra nija. Y gatho'ihu, 'ñøtehu 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñets'ihu nixi gui nøt'ehu, ngue'a rá noya Ajuá ena njaua:

Ajuá hingui faxesa nú'u to'o ri 'ñets'i ne ri nøt'e, pe nu'u tó'o hingingá nøt'e ne hingingá 'ñets'i, nu'á ha, fats'i.

⁶ Hangué ogrí 'ñets'ihu, nixi gui nøt'ehu. Nu'a gui 'yøthu, hanithohu gatho nú'a bí pehn'ahu Ajuá nú'a ha ra ts'edi, pa njabu nu'á ma da 'ñe'tsa ri nsuhu 'mefa nu sta zø ra ora. ⁷ Gatho ri dumuihu go da tsocuahu Ajuá, ngue'a go gue'a ri su'ahu ne hup'a ri muihu.

⁸ Xi da nsuhu, ngue'a nura ts'ondahi go gue'a ma ncontrahu ne 'yo gatho ja rá nguani ra ximhai honi to'o da hyat'i. Nu'á nja ngu 'nara dumanthuhu gá zate mafi ne 'yo honi to'o da za. ⁹ Hangué dá zedi ri jamfrihu ne gui nø'tuahu ra ts'ondahi. Beñhu gue'u thogui nehe nú'u ma'ra ya cu 'bui gatho ja rá nguani ra ximhai. ¹⁰ Pe

hinga nzāntho ma gui thohu ya ts'othogui, hangue odi tu ri ma'ih_u, ngue'a Ajuā ra dangui rá hñoja'i pa gue'ah_u, y nu'á go gue'a da 'ra'ah_u ra ts'edi pa ma'na da nja ri jamfrih_u, ne pa gui ts'etih_u ya ts'othogui, pa njab_u gui 'buh_u xá hño. Nu'á po rá hñoja'i xa huahn'ah_u pa gui 'buh_u ja rá nsunda pa nzāntho ngue'a guí 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹¹ Ajuā go rá mēti ra nsunda, ne go ri manda'a pa nzāntho. Njab_u gue'a.

Ya nzenjua pēhna ra apostol Pedro nu mi uadi rá carta

¹² Dí pēhn'ah_u nuna carta co nuni ma hoga cuh_u ra Silvano. Hinga ndunthi ya noya dí op'ah_u, pe dí op'ah_u pa ga nup'a ri mfenih_u, ne pa ga xi'ah_u gue nú'a ra maça noya xcá camfrih_u go gue'a xi majua'ni rá noya Ajuā, ne go gue'a xicj_u de rá hmāte'a, hangue dí xi'ah_u gui sigui gui camfrih_u xá hño.

¹³ Ri fat'ajuā'ih_u nuya cu 'bucua ja ra nija nuua ra hnini xa thu'mbabi Babilonia. Nuy_u guehy_u ya cu xa huahna Ajuā ngu xa huahn'a'ih_u nehe. Nehe ri fat'ajuā'ih_u ra cu Marco núni dí ja ra uēnda gue ma t'_u.

¹⁴ Nubyá, go dí xi'ah_u gui nzenjuah_u 'na ngu ma'na co 'nara nth_ufi dega hmāte.

Gui 'buh_u te rá 'ñentho gatho nú'ah_u guí camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. Njab_u gue'a.

**RÁ ÑOHO RA
PEDRO
RÁ ÑOHO RA CARTA
NÚ'A BI 'YOFO RA
APOSTOL NSAN
PEDRO**

Ra apostol Pedro opabi ya gamfri

¹ Núgui drá Simu Pedro, rá 'begogui ra Zidada Jesucristo ne drá apostol de gue'a. Dí op'ahú nú'ahú gui p'e'tshú nú'a ra jamfri xi xá nsunda ngu nú'a dí p'e'tshe nehe, ngue'a Ajuá ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a to'o ma Pøhøtehú øt'e gatho nú'a xá hño ne xa 'racjú nuna ra jamfri dí p'e'tshú. ² Ajuá da jap'a'ihú ndunthi ne da max'ahú pa gui 'buhú te rá 'ñenhto ngue'a rí te ri mfadihú de Ajuá ra Dada ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo.

Te mahyoni da 'yøt'a ya gamfri

³ Ajuá co rá maça ts'edi xa 'racjú ma 'ra'yo tehú, ne xa 'racjú gatho nú'a te dí hoñhú pa da za ga 'buhú xá hño ja ma 'ra'yo tehú, ne xa 'racjú ra mfadi pa dá pahú nú'a to'o xa zoncahú po rá nsunda ne po rá ts'edi. ⁴ Nú'á po rá nsunda ne rá ts'edi bi 'racjú gatho nuya japi xa ñatcahú, nú'ú xi ya dangui, ne xi ri muui ndunthi. Y co nú'ú ya japi'ú faxcahú pa ga 'buhú ngu rá 'múi'a, ne pa ga 'ueguehú de gatho nuya ts'ot'øt'e jaua ja

ra ximhai, nú'ú bí ehe de yá ts'onc'at'i ya ja'i. ⁵ Hangué por gue'a 'yøthú ra ts'edi pa gui 'yohú xá hño, hingue hønse gui camfrithohú. Y hingue hønse gui 'yohú xá hño, mahyoni gui patuahú xá hño rá noya Ajuá nehe. ⁶ Y hingue hønse gui patuahú rá noya Ajuá, mahyoni gui nsusehú nehe. Y hingue hønse gui nsusehú, mahyoni gui tsethú nehe gatho nú'a da 'ñehe de gue'ahú. Y hingue hønse gui tsethú nú'a da 'ñehe de gue'ahú, nehe mahyoni gui 'yø'tuahú rá paha Ajuá. ⁷ Y hingue hønse gui 'yø'tuahú rá paha Ajuá, nehe mahyoni gui mpe'tsua t'equ'eihú 'na ngu ma'na. Y hingue hønse'a, nehe mahyoni gui mádi h'na ngu ma'na.

⁸ Nu'bú gui 'yøthú gatho nuya ya t'øt'eya con gatho ri muihú, nu'bú há, gui pephú xá hño Ajuá, ne hinda ma 'méditho nú'a xcá pahú de ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁹ Pe nu'bú hingui 'yøthú gatho nuya ya t'øt'eya, nu'bú ja ra uenda gyá godahú, ne otho ri mfenihú, ne ya xcá pumfrihú gue bri s'c'a ri ts'oquihú nú'ú nguí øthú ma'met'o. ¹⁰ Hangué zi cuhú, xi da 'yøthú ra ts'edi pa da hnequi ja ri 'múi h' gue xi majuaní bi huahn'ahú Ajuá pa bi pøhø'ihú. Nu'bú gui 'yøthú njabú, nu'bú há, hinhya'mú gui 'ueguehú de gue'a. ¹¹ Nehe nu'bú gui 'yøthú njabú, nu'bú Ajuá co rá dangá hmáte ma dí

'ra'ah_u 'nara hoga tsaya nuni mahets'i, nuni hab_u ma grá 'b_uh_u pa nzantho co ma Zidadah_u ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguih_u.

12 Hangué por gue'a nugui hinga tsaya ga ben'ah_u nuya ya t'øt'eya, masque ya guí p_uh_u, ne ya xi xa zedi ri jamfrih_u ja rá noya Aju_u nú'a xa t'u't'ah_u. 13 Hangué mientra dí te, nugui rí 'ñepqui ga nup'a ri mfenih_u co ndunthi ra ts'ofo. 14 Ngue'a dí padi gue 'nitho ma ga tsocua nuna ma ndo'yo, ngu bi xicagui ma Zidadah_u ra Jesucristo. 15 Nehe ma ga ja ga ben'ah_u gatho nú'a stá xi'ah_u, pa hinhya'm_u gui pumfrih_u, masque ya gra jo'oua ja ra ximhai.

*Hñu de ya apostol bi hyan-
dua rá nsunda ra Zidada Jesu-
cristo*

16 Nú'a dá xi'ahe de rá ts'edi ma Zidadah_u ra Jesucristo, ne de rá yo'ehe, hingue 'nara 'bedetho xa zana ya ja'i. Nuje dá xi'ahe nú'a dá hanthe ngue'a nucsehe co ma hmi ma dahe dá handuahe rá nsunda'a. 17 Aju_u ra Dada go gue'a bi 'yøt'e pa bi hnequi rá nsunda ma zi Hmuh_u ra Jesu ne bi 'ñe'tsua rá nsu, ngue'a nú'a bá ñ_a desde mahets'i ne bi 'ñena: "Nuni go guehni ma hm_aca T'_u, ne xi drí johya con guehni." 18 Nuje dá øhe nuya ya noya bá ehe desde mahets'i ngue'a ndí 'b_uh_ueni co ma zi Hmuh_u ra Jesu nuni ja ra m_aca t'øhø hab_u bi pata rá 'bai'a.

19 Hangué dí p_uh_u gue nú'a bi m_anga yá 'm_ehni Aju_u maya'b_u go gue'a majuaní. Hangué xá hño hinga pumfrih_u nú'a bi mañ'_u, ngue'a nú'a bi mañ'_u gue'a ri yotc'ah_u nuua ja ra ts'oximhai, nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i ja ra 'b_exuui. Pe dí tø'mh_u gue ma da nja ra hyats'i nu sta yot'a ma Zidadah_u ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. Nú'bú h_a, gue'b_u ma ga p_etsh_u maxøgue ra hyats'i'a ja ma corasoh_u. 20 Mahyoni ga beñh_u xá hño gue hingui tsa ga p_uh_u de guecsh_u te rí bønga nú'a bi m_anga yá 'm_ehni Aju_u ne bi 'yofo ja ra M_aca T'ofo. 21 Ngue'a ni 'na xeni de ra M_aca T'ofo himbi 'yofo de rá mfenise 'nara ja'i. Pe nuya m_aca hoga 'm_ehni de Aju_u mi hanpa rá ts'edi Aju_u ne mi mañ'_u ngu nú'a mi xipa ra M_aca Ndahí.

2

*Ya hyate xahnate
(Juda 4-13)*

1 Maya'b_u ja ra hnini de Israel mi 'b_ui 'raya ja'i mi 'ñet'a 'm_ehni de Aju_u. Nehe núbya mapaya ma da 'm_ui 'raya 'ñet'a xahnate madetho de gue'ah_u. Nu'ú ma da 'ñu't'ah_u mant'agui 'raya nt'udi xá nts'o nú'_u da za da ts'oc'a ri mfenih_u. Nehe m_a da gøni ra Zidada nú'a to'o bi du pa da pøhøhma'_u. Hangué Aju_u ma da huati 'bestho'_u po yá ts'o'b_efi'_u. 2 Ndunthi to ma da denba nuyá ts'ot'øt'e ma da 'yøt'e. Y po yá ts'oqui nú'_u

bi cadi'ᵘ, ndunthi to'o ma da ñama'ñᵘ de nú'a ra nt'utuata majuaᵘ, y nú'a go gue'a rá hoga noya Ajuá. ³ Nuya ñet'a xahmate'ᵘ po yá nc'at'a boja ma da ñu't'ahᵘ 'raya noya nú'ᵘ ñena xi majuaᵘ, pe hõnse pa da hñan'a ri bojahᵘ. Pe nuyá castigo'ᵘ hinda ma da mpont'ui, ngue'a ya maya'bᵘ mi mā Ajuá gue ma da huati'ᵘ, y ya ma da zøhø ra pa pa da njabᵘ.

⁴ Ngu nú'ᵘ ya ts'o'enxe bi 'yøt'a ya ts'oqui maya'bᵘ nehe, Ajuá himbi pumbabi'ᵘ, hangue bi mehni pa ja ra nidu ne bi got'a ja ra 'bexuui, y ja bí jot'ini'ᵘ asta hinda zøhø nú'a ra pa da t'øt'a ra ts'utbi. ⁵ Ajuá himbi pumbabi nehe nú'ᵘ ya ts'oja'i mi 'bui nú'a ra pa'a bi nja ra danga nzøthe. Hangue co nú'a ra nzøthe'a, Ajuá bi huata gatho ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i mi 'bucua ja ra ximhai. Hõnse ra Noé nú'a to'o bi zofo ya ja'i pa xa 'uehma de yá ts'oqui, hõnse'a bi ñani Ajuá mahyεgui co nú'ᵘ má yoto ya ja'i. ⁶ Nehe Ajuá bi huata ra hnini Sodoma ne Gomorra, y hõnse ra 'bospi bi gohi. Ajuá bi 'yøt'a njabᵘ pa da ntsu nú'ᵘ ma'ra ya ts'oja'i bra 'befa. ⁷ Pe Ajuá bi ñani ra Lot nú'a mi 'buhni Sodoma. Nú'a mi 'nara hoja'i, y xi mi tu rá mui ngue'a mi handua yá ts'ot'øt'e nuya ts'oja'i mi 'bui de guehni. ⁸ Nú'a ra hoja'i'a mi 'bᵘ madetho de nuya ts'oja'i. Hangue nzantho xi mri 'ñunga rá mfeni por nú'a mi øde ne mi handi mi øt'a nú'ᵘ ya ts'oja'i de guehni.

⁹ Hangue dí padihᵘ gue Ajuá ja rá ts'edi pa da ñani de gatho ya ts'othogui nú'ᵘ to'o ya hoja'i. Nehe ja rá ts'edi pa da 'ueca gatho ya ts'oja'i ne da castiga nú'a ra pa sta 'yøt'a ra ts'utbi'a.

¹⁰ Y ma'na ma dra castiga nú'ᵘ to'o xi ri 'ñent'i pa da 'yøt'a gatho nú'a go da ne, ne ri nø'tuabi gatho nú'ᵘ to'o hā ra ts'utbi, ne hinte tsutho, xi ya necio. Ne hingui tsu pa da ñama'ñᵘ de nú'ᵘ to'o hā 'nara danga ts'utbi. ¹¹ Pe nuya εnxe bí 'bᵘ mahets'i, masque ma'na ja yá ts'edi ne yá nsu que nuya ts'oja'i'ᵘ, pe hinhya'mᵘ xa manbabi ja rá thandi Ajuá.

¹² Nuya ts'oja'i'ᵘ nzantho ñama'ñᵘ pe nixi padi nú'a mā. Ngue'a nu'ú nja ngu ya mbo'ni otho yá mfeni, ne xa 'mui hõnse pa dra ju ne da tho. Nuya ja'i'ᵘ po yá ts'oquisε ma da 'medi pa nzantho. ¹³ Y ma da hñanga yá thaha po yá ts'o'befi øt'e. Hyastho xi ri johya ja yá ts'onc'at'i. 'Bui con gue'ahᵘ pe hõnse ri 'be't'a ri tsahᵘ. Masque 'bui ne ri ñuni con gue'ahᵘ ñena xi ya cu, pe hõnse oda ja yá mfeni yá ts'onc'at'i, y ha'ahᵘ eñ'ahᵘ gue xá hño nú'a øt'e.

¹⁴ Nzantho oda yá mfeni nú'ᵘ ya ts'oqui ne da 'yøt'e co ya 'behña. Hingui tsaya da 'yøt'a ya ts'oqui, y hinhya'mᵘ tsᵘ yá nc'at'i. Nuya ja'i'ᵘ cadi nú'ᵘ hingui padi ua ra hño øt'e ua ra 'ñᵘ. Xi ya c'at'aboja. Pe hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuá. ¹⁵ Nú'á xa 'uegue

de rá 'ñu Ajuá, ne xa denba rá nts'o'mui ra Balaam nú'a mrá t'u ra Beor. Nura Balaam xi mi nehma da dahma ra boja co yá ts'o'befi. ¹⁶ Hangué Ajuá bi zui'a po nú'a mi beni da 'yøthma. 'Nara pa Ajuá bi japi bi ña nurá burru ngu ña 'nara ja'i, ne bi zofo ra Balaam. Hangué njabu ra Balaam bri japi bi pumfri nú'a ra ts'omfeni mi beni'a.

¹⁷ Nuya hyate ja'i'u nja ngu 'nara pøthe nú'a xa xa. Nehe nja ngu ya guui ri du ra bunthi. Ya xa t'equé'u pa da ma da 'mu ja ra nidu habu bí ja 'nara danga 'bexuui pa nzantho. ¹⁸ Nú'ú manga ya danga noya, pe hinte ri muui nú'a mañ'u. Y co yá ts'ot'øt'e cadi nú'u ya 'ra'yo gamfri ya xqui 'uegüehma de ja ya ts'oqui, cadi pa da 'yøt'e ngu nú'a øt'e'u. ¹⁹ Nehe xipabi gue da za da 'yøt'a gatho nú'a go da ne'u, ngue'a ya hinto ri manda'u. Pe go guesé'u ya 'bego de ra ts'oqui, hangué hingui mandasé'u, ngue'a 'bu 'nara ja'i da 'bedi, go gue'a da 'mego de nú'a to'o da dapabi. ²⁰ Xi majuani, 'bu 'nara ja'i xa badi ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguihu, ne xa 'uegue de ya ts'oqui, pe 'mefa da yopa mengui da 'yøt'a ya ts'oqui pa go da ntate ra ts'oqui, nu'bá nura ja'i'a ya ma'na strá nts'o pa gue'a que rá müdi ante da gamfri. ²¹ Ma'na xá hño hinxa batuahma rá 'ñu Ajuá, que nú'a bi badi ne bi yopa menga ma'na'qui ja ra ts'oqui ne bi 'uegue de rá maça noya Ajuá

nú'a xqui sipabi. ²² Nura ja'i'a bi nja ngu ra tsat'yo ne ra ts'üdi hma ne t'ena: "Ra tsat'yo bi yopa zi nú'a xqui zogui, y nura ts'üdi xmá nt'axihma, pe bi yopa nxa ja ra bøhai."

3

Ma Zidadahu ya ma da zøhø

¹ Ma zi hma di cu'ihü, nuna guehna rá ñoho ra carta dí op'a'ihü. Nu'a rá müdi ra carta dá op'ahu ja guehni dá ben'ahu nú'a xcá padihü, ne dá nup'a ri mfenihü. Y nepya dí yopa ben'ahu de gue'a pa njabu hingui pumfrihu nú'a xcá padihü. ² Dí ben'ahu nú'a bi manga yá maça 'mehni Ajuá maya'bu, nehe dí ben'ahu nú'a bi manga ma Zidadahu nú'a to'o bi pøhøguihu. Y nú'a go gue'a bá pencahe núje dyá apostolhe pa dá xi'a'ihé nú'a bi mañ'a.

³ Pahü gue nuyá ngats'i ya pa ma da 'mu 'raya 'yøtbuhla gá ja'i nú'u dya zistema ne di øt'a nú'a go da ne'u. ⁴ Nu'ú ma da 'ñena: "¿Habü ja nú'a bi manga ra Jesu gue ma da yopa 'ñehe?" Nu'ú ma da 'ñena gue ya hinda ma da 'ñehe ma Zidadahu, ngue'a ma da 'ñeñ'u gue desde mi 'bu ndu ma xitahu asta mapaya, desde mi thoca ra ximhai guet'atho ngu nzai. ⁵ Nuya ja'i'u ya hinda ma da ne da gamfri gue Ajuá go gue'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai desde maya'bu, ne hindi camfri gue hønse co rá noya Ajuá bi ma bi nja 'bestho

ra ximhai, mi o mbo ja ra dehe, ne ja bi bøhøni. ⁶ Nepu nura ximhai'a 'nara pa bi go'ma ra dehe ne bi nhuati'a. ⁷ Pe nubyá nura ximhai ne mahets'i ja mapaya, Ajuá xa 'yε'mbabi da tsøgue. Y de da zø ra ora da nzø, Ajuá ri su hmaha, y nú'a ra pa'a da nja ra nsuca uenda ne dra huata gatho ya ts'o'mui gá ja'i.

⁸ Pe nu'ahú, ma zi hmadi cu'ihu, oxqui pumfrihu gue pa ma Zidadahu, nu'a 'na pa gue'a ngu 'na 'mo njeya, ha nu'a 'na 'mo njeya pa gue'a ngu 'na patho. ⁹ Ra Zidada hinxa pumfri da 'yøt'a nú'a xa ñatcahu gue ma da yopa 'ñehe, ngu mangu 'ra gue ya xa pumfri. Hina, hinxa pumfri. Pe nu'á pescahu ra pacencia, ne hingui ne'a gue ni 'nara ja'i hinda 'mēdi. Nú'á ne gue gatho da ñobri.

¹⁰ Pe dí pahu gue nura Zidada ma da yopa 'ñehe, y sta damfri ya ja'i ma da zø ra pa de rá yo'ehe ngu ra ora tsøhø 'nara be. Nu'bú mahets'i ne gatho nú'u te bí jani ma da nhuati co ra tsibi asta dri ñuni. Nehe nuna ximhai ma da zat'i con gatho nú'u te jaua.

¹¹ Hangué nu'ahú, mahyoni gui 'yohu xá hño ne gui pεpabihu Ajuá, ngue'a gatho nú'a jaua ja ra ximhai ne mahets'i ma da nhuati gatho. ¹² Hangué xi da ndø'mhu, ne gui dama mpefihu ja rá 'bēfi Ajuá pa 'nihu dua yopa pengui ma Zidadahu. Y nú'a ra pa'a gue'bu ma da zat'a mahets'i ne da nhuati, nehe

gue'bu ma da zat'a gatho nú'u te jaua. ¹³ Pe Ajuá xa ma gue ma da yopa hyoca mahets'i ne ra ximhai ma'ra'yo nú'a habu ma da nja hønse ra hño, ne hinhya'mu ma da nja ra ts'oqui. Hangué nujá dí tø'mhu gue ma da njabu.

¹⁴ Hangué ma zi hmadi cu'ihu, de gui tø'mhu da zø ra ora da yopa 'ñehe ra Zidada, 'yøthu ra ts'edi pa strá nt'axi'ihu pa hinto da ñap'ahu nu sta 'yøt'a ra nsuca uenda ra Zidada, pa njabu gui 'buhu xá hño ja rá thandi'a. ¹⁵ Pahu gue ma Zidadahu pescahu ndunthi ra pacencia, hangué hinxa 'ñehetho ngue'a tø'mi gue da mpøhø ndunthi ya ja'i. Nehe ma zi cuhu ra Pablo co nura mfadi xa umbabi Ajuá, ya xa 'yop'ahu de rá yo'ehe ma Zidadahu, ngu núna dí op'ahu nehe. ¹⁶ Y ja nú'a ra carta bi 'yop'a'ihu'a, ne gatho nú'u ma'ra ya carta xa 'yofø'a, mahyεgui nú'a ma. Y 'raya xeni de nuya t'ofø'u xi xá hñei pa da zo rá mfeni 'na. Hangué nú'u hingui patua rá noya Ajuá ne nú'u ri yohna yá mfeni, 'na'ño ra mfeni beni'u de nú'a mangu yá t'ofø ra cu Pablo, nehe de nú'a mangu nú'u ma'ra ya xeni de ra Maca T'ofø. Hangué nu'á pε'tsi te da 'mēdi.

¹⁷ Ma zi hmadi cu'ihu, ya gá pahu nú'a stá xi'ahu te ma da nja. Hangué nsuhu pa hinda ca'ahu nú'u ya ts'øjá'i, ngue'a nu'bu da ca'ahu, ma gui 'ueguehu de ri jamfrihu. ¹⁸ 'Yøthu ra ts'edi pa ma'na gui padihu ma Zidadahu ra Jesu-

cristo nú'a to'o bi pøhøguih,ne pa gui pε'tsh ma'na ndunthi rá hm̄ate ja ri corasoh.¡Nu'á rí 'ñepi ga nsundah nubya ne pa nz̄antho! Njabue'a.

RÁ MŪDI RA XUUA RA MŪDI CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Ya noya dega te

¹ Ma ga xi'ah_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o go guesε rá Noya Ajuá ne ri unga ra 'ra'yo te. Nú'á ya mi 'bui desde rá mudi, y go guet'a dá hanthe ne dá ødehe nú'a te bi mā, dá nhyandahmihe con gue'a ne dá thanihe'a. ² Nú'á mbi 'buhui Ajuá ra Dada, nepu bá e bi nja'iuja ja ra ximhai ne bi za to bi hyandi. Y go guecsche dá hanthe, ne nubyá dí damajuanihe de gue'a nú'a to'o nzantho ja rá te. ³ Nú'a dá hanthe, ne nú'a dá øtuahe rá noya, go gue'a dí xi'ahe, pa nu'ah_u nehe gui padih_u'a ngu nuje dá pahe'a, ne pa njabu ga 'buh_u mahyεgui co 'nada ra mfeni co Ajuá ma Dadah_u ne ra zi Hmu Jesucristo rá T_u. ⁴ Hangue dí op'a'ih_u nuya noyaya pa xi ga johyah_u mahyεgui.

Ajuá go gue'a ra ñot'i

⁵ Nuje dí xi'ahe nú'a bi xicje ma Zidadah_u ra Jesucristo, gue Ajuá xá nt'axi nja ngu 'nara hyats'i ri yot'i, ne hab_u 'bui'a otho ra 'bexuui. ⁶ 'B_u dí eñh_u gue dí 'nada ra mfenih_u co Ajuá, pe 'b_u dí 'yoh_u ja ra 'bexuui ne dí øth_u ya ts'oqui, nu'bú 'nadyá

c'uambah_u ngue'a hindí øth_u nú'a xá hño. ⁷ Pe 'b_u dí 'yoh_u ja ra hyats'i ngu nja'a 'bui ja ra hyats'i, nu'bú dí pe'tsh_u 'nada ra mfeni, y co rá ji ma zi Hmuh_u ra Jesucristo rá T_u Ajuá xugaguih_u gatho ma ts'oquih_u.

⁸ 'B_u dí eñh_u gue hindyá 'yøt'ats'oquih_u, dí nhyat'aseh_u ne hinxa yut'a ja ma mfenih_u nú'a majuani. ⁹ 'B_u ga daph_u ma ts'oquih_u Ajuá, nu'á da pungaguih_u, ne da xugaguih_u gatho ma ts'oquih_u, ngue'a nu'á øt'e gatho nú'a xá hño ne øt'e gatho nú'a mā. ¹⁰ 'B_u dí eñh_u gue hinstá øth_u ya ts'oqui, nu'bú ja ra uenda dí ec'uambah_u Ajuá, y rá noya'a hinxa yut'a ja ma mfenih_u.

2

Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a ñangaguih_u

¹ Ma zi batsi'ih_u, dí op'a'ih_u nuya ya noya pa hingui 'yøth_u ni 'nara ts'oqui. Pe 'b_u 'na de guecj_u ga øth_u 'nara ts'oqui, ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da ñangaguih_u ja rá thandi Ajuá ra Dada, ngue'a nu'á hinte ma ts'oqui tu. ² Nu'á bi unse rá te ngu 'nara hña'ti pa bi gutca ma ts'oquih_u; y hingue hønseguih_u, nehe gatho ya ja'i de ra ximhai bi gu'tua yá ts'oqui.

³ 'B_u dí øteh_u nú'a ri manda Ajuá, nu'bú ha, majuani stá pah_u'a. ⁴ Nu'a tó'o ena gue padi Ajuá, pe hønse mantho, ne hingui øt'e nú'a ri manda

Ajuá, nu' bú nú' á go gue' a 'nara c'uamba, ne hingui padi nú' á majuaní. ⁵ Pe 'bú nú' á dí øtehú nú' á mǎnga Ajuá, nu' bú xi majuaní dí mǎdihú' á, ne njabú dí padihú gue dí 'búhú xá hño con gue' a.

⁶ 'Bú dí eñhú gue dí 'búhú co ra Zidada Jesucristo, nu' bú rí 'ñepcahú ga tɛmbahú rá 'múí.

Ra 'ra'yo hmanda

⁷ Ma zi cu' ihú, nura hmanda dí op' a' ihú hinga 'nara 'ra'yo hmanda. Gue' a 'nara ndaxjua hmanda nú' á xcá padihú desde ra mǎdi gá camfrihú, gue gui mǎdihú 'na ngu ma'na. ⁸ Go guet' atho rá hmanda Ajuá dí yopa xi' ahú, pe nubyá gue' a ngu 'nara 'ra'yo hmanda, ngue' a rá hmǎte ra Zidada Jesu himi fǎdi ma' mɛt' o, ne nixi ri hmǎtehú himi fǎdi. Nubyá dí padi gue gui mǎdihú 'na ngu ma'na ngu bi mǎcaguihú ra Zidada Jesu, ngue' a nu' á ya 'yo rí yot' a ri mfenihú ne ya hingui 'búhú ja ra 'bɛxuui.

⁹ Nu' á tó' o ena gue 'búí ja ra ñot' i pe ɛtsa rá cu, gue' a 'búta ja ra 'bɛxuui. ¹⁰ Nu' á tó' o mǎdi rá cu 'búí ja rá ñot' i Ajuá, ne ni 'nara t' øt' e hinda zú rá ts' edí pa da 'ueque de rá 'ñú Ajuá. ¹¹ Pe nu' á tó' o ɛtsa rá cu, gue' a 'búí ja ra 'bɛxuui. Nú' á 'yo ja ra 'bɛxuui ne hingui padi habú 'yo ngue' a ra 'bɛxuui xa pu' tua rá mfeni.

¹² Nu' ahú bǎtsihú, dí op' a' ihú pa ga ben' a' ihú gue Ajuá ya xa pun' ahú ri ts' oquihú. Xa pun' ahú ri ts' oquihú ngue' a xcá

camfrihú ra Zidada Jesu-risto. ¹³ Nu' ahú dadahú, dí op' a' ihú nguetho xcá padihú nú' á 'búí nzǎntho. Nu' ahú bǎtsa' ñøhøhú, dí op' a' ihú nguetho xcá ntǎtehú de ra ts' ondahi.

Nu' ahú bǎtsihú, dí op' a' ihú nguetho xcá padihú ra Dada. ¹⁴ Nu' ahú dadahú, dí op' a' ihú nguetho ya xcá padihú nú' á 'búí nzǎntho. Nu' ahú bǎtsa' ñøhøhú, dí op' a' ihú nguetho ja ri ts' edihú ne gui padihú xá hño rá noya Ajuá, ne xcá ntǎtehú de ra ts' ondahi.

¹⁵ Oxqui mǎdihú ya t' øt' e nú' ú ja ja ra ximhai, nixi gui ne gui 'yøthú ngu nú' á øt' a ya ts' oja' i. Ngue' a nu' á tó' o ri mǎdi nú' á ja ja ra ximhai, nu' á hingui mǎdi Ajuá ra Dada. ¹⁶ Oxqui mǎdihú ya t' øt' e de ra ximhai, ngue' a gatho nú' á ja ja ra ximhai, ngu gatho ya ts' onc' at' i nú' á bengá ya ja' i ne nú' á handi, ne ra nt' ets' i, gatho' ú go gue' ú yá hmanda ra ts' oximhai, hingo gue' a rá hmanda Ajuá. ¹⁷ Ra ximhai má da uadi da thogui, nehe yá ts' onc' at' i ya meximhai. Pe nu' á tó' o ø' tuabi rá paha Ajuá gue' a má da 'múí pa nzǎntho.

Nú' a majuaní ne nú' a go ra nc' uamba

¹⁸ Ma zi bǎtsi' ihú, ya xa zøhø ra ora de yá ngats' i ya pa. Y ngu nú' á xa si' ahú gue má da 'ñehe 'na to' o má da ncontraui ra Zidada Jesucristo, hangue nubyá dí hanthú gue ya 'búí ndunthi de gue' ú. Hangue por gue' a

dí pahu gue ya xa zohø ra ora de yá ngats'i ya pa. ¹⁹ Nú'ú go gue'u xa 'uegue de guecj_u ngue'a himbi gamfri xi majua_{ni} ngu stá camfri_u. 'B_u nú'u xqui gamfri_u xi majua_{ni} ngu_u, nu'bú hinxa 'uehma'u de guecj_u. Nú'ú bi 'uegue, y por gue'a stá pahu gue majua_{ni} hingyá gamfri ngu nú_u dyá gamfri_u.

²⁰ Pe nu'ahu xa t'a'ahu rá Maça Ndahi Ajuá ngu xa t'acje nehe, hangue guí pahu gatho nú'a majua_{ni}. ²¹ Dí op'a'ih_u, hingue dí ena gue hinguí padih_u nú'a majua_{ni}. Xi majua_{ni} guí padih_u xá hño. Ne guí padih_u gue ni 'nara nc'uamba hingui mąnga majua_{ni}. ²² ¿To'o ra c'uamba? ¿Ha gue hingue nú'a to'o ma gue ma zi Hmu_u ra Jesu hingo ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá? Nu'a tó'o ri ncontraui ra zi Hmu Jesucristo go gue'a ma gue Ajuá hingo rá Dada ra zi Hmu Jesucristo, ne ma gue nu'a hingo rá T'u Ajuá. ²³ Nu'a tó'o ma gue ma zi Hmu_u ra Jesu hingo rá T'u Ajuá, nu'a nehe hingui camfri nú'a bi mąnga ra zi Hmu Jesu de rá Dada. Ha nu'a tó'o damajuani gue ra zi Hmu Jesu go rá T'u Ajuá, nu'a ha, go gue'a xa batuabi rá Dada.

²⁴ Hangue nu'ahu dá 'yoda ri mfenih_u xá hño de nú'a xcá padih_u desde rá mudi. 'B_u da 'yoda ri mfenih_u xá hño, nu'bú ma gui 'buh_u xá hño co ra T'u ne co ra Dada. ²⁵ Y ma zi Hmu_u ra Jesucristo go gue'a xa ñatcagui_u da 'rac_u ra te pa nzantho.

²⁶ Dí op'a'ih_u ngue'a dí ne ga xi'ahu te øt'e nú'u to'o ne da hya'a'ih_u. ²⁷ Pe nu'ahu xcá hanih_u ra Maça Ndahi nú'a xa 'ra'ahu ra Zidada Jesucristo, ne nu'a 'bui con gue'ahu, y hingue mahyoni ma'na to da 'ñu't'a'ih_u nú'a majua_{ni}, ngue'a nura Maça Ndahi go gue'a u't'a'ih_u. Go gue'a mąnga majua_{ni}, hingui mąnga ra nc'uamba. Hangue 'buh_u xá hño co ma Zidadah_u ngu nú'a u't'a'ih_u ra Maça Ndahi.

²⁸ Hangue nubyá ma zi cu'ih_u, 'buh_u xá hño co ma Zidadah_u pa nu stí 'ñehe xi da 'ñesca ma nsuh_u dí gathoh_u ne hinga 'be ma tsah_u. ²⁹ Dí pahu gue nu'a øt'e nú'a xá hño, hangue nehe dí pahu gue gatho nú'u to'o yá meti'a øt'e xá hño nehe.

3

Nú_u dyá gamfri_u yá batsigui_u Ajuá

¹ Benih_u gue Ajuá xa mađigui_u ndunthi, ne xa hñubgagui_u yá batsigui_u'a. Y majua_{ni} go guecj_u yá batsigui_u'a. Y nu'u tó'o hinxa gamfri Ajuá, hingui camfri'u gue yá batsigui_u Ajuá ngue'a nu'ú hinxa bađi Ajuá ma Dadah_u. ² Ma zi hmadi cu'ih_u, nubyá ya yá batsigui_u Ajuá. Høns_e nu'a hinxa sicagui_u, nú'a tengu ma ga 'buh_u 'mefa. Pe nu'a dí padih_u gue nu stí 'ñehe ma zi Hmu_u ra Jesucristo ma ga 'buh_u ngu rá 'mwi'a, ngue'a ma ga handuabi_u rá 'mwi. ³ Hangue nú_u dí tømhu_u gue

ma ga 'buh_u ngu rá 'm̄i ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ma ga øth_u ra ts'edi pa ga 'buh_u xá nt'axi ngu ra zi Hmu Jesu 'b̄i xá nt'axi.

⁴ 'B_u dí øth_u ya ts'oqui, ya hindí ø'tuah_u rá hmanda Aju_a, ngue'a nu'a tó'o øt'a ya ts'oqui, hingui ø'tua yá hmanda Aju_a. ⁵ Guí pa_udih_u gue ma Zidadah_u ra Jesu bá e bi nja'iu_a ja ra ximhai pa bi putca gatho ma ts'oquih_u. Nu'á hinte ma ts'oqui tu. ⁶ Nu'a tó'o 'b̄i xá hño co ma Zidadah_u ra Jesucristo, hingui øt'a ya ts'oqui. Ha nu'a tó'o xi øt'a ya ts'oqui hinxa ba_udi to'o gue'a ra Zidada Jesucristo nixi hinxa gamfri'a. ⁷ Ma zi batsi'ih_u, oxqui hoph_u to'o da hya'ah_u. Ngue'a nu'a tó'o øt'e xá hño go gue'a xá nt'axi rá coraso ngu rá nt'axi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁸ Nu'a tó'o xi øt'a ya ts'oqui, ya go rá meti ra ts'ondahi. Ngue'a ra ts'ondahi go gue'a bi futa ra ts'oqui desde maya'b_u, ne ri siguitho øt'e. Hangué ringue'a bá e rá T'_u Aju_a bi nja'iu_a pa bi huatua yá 'b̄efi ra ts'ondahi.

⁹ Nu'a tó'o xa yopa 'm̄i ma'ra'yo ya hingui øt'a ya ts'oqui ngue'a nurá 'm̄i'a ya ngu rá 'm̄i Aju_a, ne ya hingui tsa da sigui da 'yøt'a ya ts'oqui ngue'a ya xa yopa 'm̄i de Aju_a. ¹⁰ Hangué njaua da za ga pa_udih_u ndañ'_u yá batsi Aju_a ne ndañ'_u yá batsi ra ts'ondahi, ngue'a nu'a tó'o xi hingui øt'e xá hño ne nixi hingui ma_udi yá cu,

nú'á hingo rá batsi Aju_a.

Ga má_udih_u 'na ngu ma'na

¹¹ Nguetho guehna rá hmanda Aju_a stá ødeh_u desde rá m̄u_udi nu ndá camfrih_u, gue ga má_udih_u 'na ngu ma'na. ¹² Hinga øth_u ngu bi 'yøt'a ra Caí nú'á mrá batsi ra ts'ondahi. Nu'á bi hyo rá cu. ¿Y pa te bi hyo'a? Ngue'a nurá cu mi øt'a xá hño, ha nura Caí mi øt'a nú'á xá nts'o.

¹³ Ma zi cu'ih_u, oxqui 'yøh_u 'b̄u ya meximhai da utsa'ih_u. ¹⁴ Nujú stá yopa 'buh_u ne ya hindí njah_u ngu ma'met'o stí 'm̄edih_u. Ne dí pa_udih_u gue ya stá yopa 'buh_u ngue'a dí ma_udih_u ma cuh_u. Ngue'a nu'a tó'o hingui ma rá cu, nu'á xa 'm̄editho. ¹⁵ Nu'a tó'o utsa rá cu, ja ra uenda bi hyo, ne dí pa_uh_u gue 'nara hyote hinxa yopa 'm̄aitho ne hingui pe'tsta ra te pa nza_untho. ¹⁶ Ra Zidada Jesucristo bi 'ñutcah_u nda'a ra hm̄ate maju_uani ngue'a nu'á bi du por guecju. Nehe nujú dí 'ñepi ga tuh_u po rá ngue ma cuh_u. ¹⁷ Nu'a tó'o tsu_upabi ne hingui faxa rá cu nú'á 'b̄epabi, nu'á otho rá hm̄ate ne nixi hingui ma_udi Aju_a. ¹⁸ Ma zi cu'ih_u, hingui ho ga má_udih_u hõnse dega netho. Nujú mahyoni ga má_udih_u con gatho ma mfenih_u ne ga mfaxh_u.

Hinga ntsuh_u ga jonih_u ja Aju_a pa ga aph_u te ga aph_u

¹⁹ Ne 'b̄u maju_uani ja ma hm̄ateh_u, njab_u ga pa_uh_u gue maju_uani drí denih_u nú'á maju_uani, y ga pa_uh_u nehe gue dí 'buh_u xá hño ja rá thandi

Ajuā. ²⁰ Pe 'b_u ga tu ma m_ui_h gue hindí 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Ajuā, nu'b_u Ajuā da hñubga ma m_ui_h ngue'a nu'á pa_{di} gatho, ne pa_tca ma mfenih_u. ²¹ Ma zi hm_adi cu'i_hu, 'b_u dí beñ_hu ja ma corasoh_u gue dí 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Ajuā, nu'b_u hinga ma ga ntsuh_u ga jonih_u ja gue'a ne ga aph_u te ga aph_u. ²² Ne nu'araza ma t'adi ga aph_u'a, nu'á da 'rac_u nguetho dí ø_{th}u nú'a di manda'a, ne dí ø_{th}u ya t'øt'e ngu di ho'a. ²³ Ne nu'á bi manda ga camfribih_u ra zi Hmu Jesucristo rá T'_u, ne ga má_{di}h_u 'na ngu ma'na ngu xqui manda nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ²⁴ Y nu'a tó'o ø'tuabi yá hmanda Ajuā, nu'á 'b_ui xá hño co Ajuā, ne Ajuā 'b_ui con gue'a. Ajuā bi 'rac_u ra Ma_{ca} Nd_ahi nú'a utcaguih_u gue Ajuā 'b_ui con guec_u.

4

Rá Ma_{ca} Nd_ahi Ajuā ne ra nd_ahi nú'a rá ncontra ma zi Hmuh_u ra Jesucristo

¹ Ma zi hm_adi cu'i_hu, oxqui camfrih_u gatho nú'a da si'ah_u. Pa_{di}h_u xá hño ua go gue'a xi maju_ani xa ma Ajuā, pa go gue'a gui camfrih_u. Ngue'a ndunthi ya hyate ba_{di} 'yo ja ra ximhai, nu'ú 'yob_u ma gue ñ_a co rá ts'edi ra Ma_{ca} Nd_ahi, pe nuya noya mañ'uh_u hingo mahy_egui ngu nú'a ma Ajuā. ² Ma ga xi'ah_u hanja da za gui pa_{di}h_u nú'a to'o ñ_a co rá ts'edi ra Ma_{ca} Nd_ahi.

Nuto ma gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo rá T'_u Ajuā bi 'ñe bi nja'i, nú'ú go gue'uh_u hampa rá ts'edi ra Ma_{ca} Nd_ahi. ³ Pe nu to'o ma gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo hingo rá T'_u Ajuā bi 'ñe bi nja'iu_a ja ra ximhai, nú'ú hingui hampa rá ts'edi ra Ma_{ca} Nd_ahi. Nú'ú hampa rá ts'edi nú'a to'o ma da 'ñehe da ncontraui ra zi Hmu Jesucristo. Ya xcá 'yødeh_u ma da 'ñehe ja ra ximhai nú'a ra ncontra'a, y ya 'yo rí mpefi nú'u to'o hampa rá ts'edi'a.

⁴ Ma zi cu'i_hu, yá batsiguih_u Ajuā, ne ya stá ntateh_u de ya hyate ja'i, ngue'a Ajuā to'o 'b_ui con guec_u ma'na ja rá ts'edi'a que nurá ncontra'a to'o di manda ya ts'o'm_ui ja'i ja ra ximhai. ⁵ Nuya hyate ja'i p_epabi nú'a to'o di manda ya ts'o'm_ui ja'i ja ra ximhai, hangue ma de nú'a ja ja ra ximhai, ne ya ts'o'm_ui ja'i de ra ximhai øde nú'a te mañ'uh_u. ⁶ Pe nu_jú yá batsiguih_u Ajuā, y gatho nú'u to'o pa_{di}'a, nu'ú øtcaguih_u nú'a dí mañ_hu. Ha nu'u tó'o hingyá ba_tsi Ajuā, hingui ne da 'yøtcaguih_u. Hangue ringue'a tsa ga pa_hu to'o ma_{ng}a nú'a maju_ani, ne to'o ma_{ng}a nú'a hinga maju_ani.

Ajuā xi ra mate

⁷ Ma zi hm_adi cu'i_hu, ga má_{di}h_u 'na ngu ma'na, ngue'a Ajuā ri ma_caguih_u. Nu'a tó'o ma_{di} rá mi_qu'e_iui, go gue'a ya rá ba_tsi Ajuā, ne nu'á pa_{di} xá hño Ajuā. ⁸ Nu'a tó'o utsa rá mi_qu'e_iui, nu'á hingui pa_{di} Ajuā, ngue'a rá

'm̄ui Ajuā xi ra m̄ate nzantho. ⁹ Ajuā bi 'ñutcaguih̄u gue xi majuañi nu'á maḍiguih̄u ngue'a bá p̄ehna rá 'ra T'h̄u ja ra ximhai pa da 'racj̄u ra 'ra'yo te. ¹⁰ Ma ga xi'ah̄u nda'a ra hm̄ate majuañi: Nuj̄u hinstí maḍih̄u Ajuā, pe nu'á xi maḍiguih̄u, hangue bá p̄encah̄u rá T'h̄u nú'a bi unga rá te pa bi gutca ma ts'oquih̄u.

¹¹ Ma zi hm̄adi cu'ih̄u, Ajuā xi bi maḍiguih̄u asta hab̄u bi za. Hangue nuj̄ú dí 'ñepcaguih̄u ga mádi h̄u 'na ngu ma'na. ¹² Ni 'nara ja'i hinhya'm̄u xa hyanda Ajuā. Pe 'b̄u ga mádi h̄u 'na ngu ma'na, nu'bú h̄a, Ajuā 'b̄ui con guecj̄u, y njab̄u ma'na ga p̄ah̄u tengu rá hm̄ate'a. ¹³ Nuj̄u dí p̄ah̄u gue dí 'b̄uh̄u co Ajuā ne Ajuā 'b̄ui con guecj̄u nguetho nu'á xa 'racj̄u rá M̄aca Ndañi. ¹⁴ Nuje stá hanthe rá T'h̄u Ajuā bá p̄ehna Ajuā ra Dada pa da p̄øhø ya meximhai, ne dí damajuñihe njab̄u. ¹⁵ 'B̄u 'na to'o da damajuñi gue ma zi Hmuh̄u ra Jesu go gue'a rá T'h̄u Ajuā, Ajuā 'b̄ui con gue'a ne nu'á 'b̄ui co Ajuā.

¹⁶ Ya dí p̄ah̄u gue ri maçj̄u Ajuā, ne gue'a dí camfrih̄u ngue'a nu'á 'b̄ui con guecj̄u. Nurá 'm̄ui Ajuā xi ra m̄ate nzantho, y nu'a tó'o maḍi rá miqu'eiuui, go gue'a 'b̄ui co Ajuā ne Ajuā 'b̄ui con gue'a. ¹⁷ Dí maḍih̄u Ajuā ne dí maḍih̄u ma miqu'eih̄u, hangue hinga ntsuh̄u nú'a ra pa'a de ra nsuca uenda, ngue'a numa 'm̄uih̄uua ja ra

ximhai gue'a ngu rá 'm̄ui ma zi Hmuh̄u ra Jesu. ¹⁸ 'B̄u dí maḍih̄u Ajuā con gatho ma m̄aih̄u, hinga ntsuh̄u nú'a da 'yøtcah̄u'a. Ngue'a nura ntsu go gue'a rá 'ñoui ra castigo, y nu'a tó'o tsu ra nsuca uenda, tsu ngue'a hinxá maḍi Ajuā.

¹⁹ Ajuā go rá m̄adi bi maḍiguih̄u, hangue nuj̄ú go dí maḍih̄u bya'a. ²⁰ Nu'a tó'o ena gue ri maḍi Ajuā, pe nu'á utsa rá cu, nu'á go 'nara c'uamba. Ngue'a 'b̄u 'na utsa rá cu nú'a xa nhyandahmiui, nu'bú çhanja da za da maḍi Ajuā nú'a hinxá hyandi? ²¹ Nuna go guehna ra hm̄anda xa xicj̄u Ajuā ga øth̄u: Nu'a tó'o maḍi Ajuā, mahyoni nehe da maḍi rá cu.

5

Stá ntateh̄u de ya ts'ot'øt'e de ra ximhai

¹ Nu'a tó'o camfri gue ma zi Hmuh̄u ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a bá p̄ehna Ajuā, nú'a go gue'a rá baṭsi Ajuā. Y nu'a tó'o ri maḍi Ajuā ra Dada, go gue'a da maḍi nú'u to'o yá baṭsi Ajuā nehe. ² 'B̄u majuañi dí maḍih̄u Ajuā, ne 'b̄u dí ø'tuah̄u yá hm̄anda'a, nu'bú dí paḍih̄u gue dí maṭuah̄u yá baṭsi Ajuā. ³ Ngue'a 'b̄u dí ø'tuah̄u yá hm̄anda Ajuā, nu'bú xi majuañi dí maḍih̄u'a, ne nuyá hm̄anda Ajuā hingui hei ga ø't'eh̄u. ⁴ Ngue'a nu'a tó'o rá baṭsi Ajuā xa dapa gatho ya ts'ot'øt'e de ra ximhai. Nuj̄ú stá ntateh̄u de ya ts'ot'øt'e de ra ximhai

ngue'a dí camfrih_u Ajuá.
 5 ¿To'o xa dapa ya ts'ot'ot'e de
 ra ximhai? Nu'a tó'o camfri
 gue ma zi Hmuh_u ra Jesu go
 gue'a rá T'_u Ajuá, go gue'a
 xa dapa ya ts'ot'ot'e de ra
 ximhai.

*Nú'u to'o damajuani de rá
 T'_u Ajuá*

6 Ra Zidada Jesucristo
 bá eheua ja ra ximhai, bi
 nxistehe ne bi na'ma rá ji bi
 du. Hingue hõnse bi nxistehe,
 pe nehe bi du'a. Ha nura
 Māca Ndāhi xicj_u de gue'a
 ne nu'á mąga majuañi.
 7 Nuni mahets'i 'bui hñu nú'u
 to'o 'nat'a mą gue ma zi
 Hmuh_u ra Jesucristo go rá
 T'_u Ajuá. 'Na go ra Dada,
 ma'na go gue'a nú'a to'o xa
 thu'mbabi gue go gue'a ra
 Noya, ha nu ma'na go rá
 Māca Ndāhi Ajuá. Gatho'u
 'nat'a mą. 8 Nehe nuua ja ra
 ximhai rá Māca Ndāhi Ajuá
 utcaguih_u gue ma zi Hmuh_u
 ra Jesucristo go gue'a rá T'_u
 Ajuá. Y nu mi nxistehe'a,
 Ajuá bi mą gue go rá T'_ua.
 Ne dí mañh_u gue go gue'a rá
 T'_u Ajuá, ngue'a bi na'ma rá ji
 ne bi du po rá nguəcj_u. Gatho
 dí mañh_u mahyεgui gue ma
 zi Hmuh_u ra Jesucristo go
 gue'a rá T'_u Ajuá. 9 'Bu ga
 camfrih_u nú'a damajuani ya
 ja'i, ma'na mathoni ndunthi
 ga camfrih_u nú'a mąga
 Ajuá ra Dada, ngue'a nu'á
 go guesε'a mą gue ma zi
 Hmuh_u ra Jesu go gue'a rá
 T'_ua. 10 Nuto camfribi rá T'_u
 Ajuá, nu'á ya xa badi ja rá
 coraso nú'a majuañi. Pe nu'a

tó'o hingui camfri Ajuá, ja
 ra uenda ec'uamba'a, ngue'a
 hinxa gamfri nú'a bi mañ'a
 de rá T'_u. 11 Ne nuna guehna
 nú'a xa xicaguih_u Ajuá, gue
 bi 'racj_u 'nara 'ra'yo te nú'a
 da nja pa nzantho. Dí pe'tsh_u
 nura 'ra'yo te'a ngue'a rá
 T'_u Ajuá 'bui ja ma corasoh_u.
 12 Nu'a tó'o 'bui co rá T'_u Ajuá,
 pe'tsa ra 'ra'yo te; pe nu'a
 tó'o hingui 'bui co rá T'_u Ajuá,
 hingui pe'tsa ra 'ra'yo te.

Ya ngaxa noya dega ts'ofu

13 Dí op'a'ih_u pa da za gui
 padih_u gue guí pe'tsh_u ra te
 pa nzantho nguetho guí cam-
 frih_u gue ma zi Hmuh_u ra Je-
 sucristo go gue'a rá T'_u Ajuá.

14 Y núj_u dyá gamfrih_u da
 za ga aph_u Ajuá nú'a ga ne ga
 aph_u, y nu'bu gue'a rá paha'a,
 nu'bú da 'yõde ma nt'adih_u.
 15 Y 'bu õde ma nt'adih_u, nu'bú
 da 'racaguih_u nú'a dí aph_u.

16 'Bu gui pah_u gue 'nara cu
 xa 'yõt'a 'nara ts'oqui, ne 'bu
 nú'a ra ts'oqui'a hinda japi da
 'mēdi pa nzantho, da za gui
 'yapabih_u Ajuá por gue'a, y
 Ajuá da japi da ñobri. Ja 'nara
 ts'oqui nú'a japi da 'mēdi pa
 nzantho nú'a to'o øt'e'a. Nú'á
 hindí xi'ah_u gue guí 'yaph_u
 Ajuá por gue'a. 17 Cada ra
 'mi'qui 'nara ja'i øt'e nú'a
 hingo rá paha Ajuá, nu'á øt'a
 'nara ts'oqui. Pe hinga gatho
 ya ts'oqui japi da 'mēdi pa
 nzantho nú'a to'o øt'e.

18 Dí padih_u gue nu'a tó'o
 rá batsi Ajuá, hingui sigui
 øt'a ya ts'oqui, ngue'a rá T'_u
 Ajuá su'a pa hinte da za da
 'yø'tuabi ra ts'ondāhi.

19 Ne dí p̄adih̄ gue nuju yá metiguih̄ Ajuā, ha nuya ts'oja'i ja ra ximhai o ja rá 'yε ra ts'ondahi.

20 Ne dí p̄adih̄ gue rá T'̄h̄ Ajuā xa 'ñehea ja ra ximhai. Y nu'á bi 'ñutcaguih̄ pa ga p̄adih̄ to'o gue'a Ajuā majuāni. Dí 'b̄h̄ co Ajuā nú'a majuāni ngue'a dí 'b̄h̄ co ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo nurá T'̄h̄'a. Nú'á gue'a Ajuā majuāni ne 'racaguih̄ ra te pa nzantho. 21 Ma zi b̄atsi'ih̄, oxqui ma gui camfrih̄ ni 'nara c'oi nú'h̄ t'embi gue go gue'h̄ Ajuā, nixi gui x̄ocambenih̄'u. H̄n̄se Ajuā bí 'b̄h̄ mahets'i go gue'a gui x̄ocambenih̄. Njab̄ gue'a.

RÁ ÑOHO RA XUUA

RÁ ÑOHO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Nú'a majuañi ne ra hmáte

1 Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i co ri bātsi nú'i ma zi nju'i, xa huahn'ahū Ajuā. Dí mādi'ihū ngue'a nujú mahyεgui dí tēñhū nú'a majuañi. Ne hingue hōnsegui dí mā'ahū, nehe gatho nú'u to'o xa bādi nú'a majuañi ri mādi'ihū, ngue'a nu'ahú guí pādi'ihū nú'a majuañi. 2 Nu'ahú dí mādi'ihū ngue'a gathoguihū dí pādi'ihū nú'a majuañi ne hinhya'mū ma ga pumfrihū'a. 3 Ajuā ra Dada ne ma zi Hmuhū ra Jesucristo rá T'ū, ma da jap'a'ihū ne da me'ts'ahū ra nthecate, ne da max'ahū pa gui 'būhū te rá 'ñenthō ngue'a guí camfrihū nú'a majuañi ne grí mādi'ihū Ajuā.

4 Dá johya ndunthi nú'a ra ora dá nthε'be 'ra de nuri bātsi nú'u 'yo xá hño ngu nú'a bi xicaguihū Ajuā ra Dada gue ga 'yohū. 5 Nubyá ma zi nju'i, xi dí ne ga xi'a'i gue pe'tsi ga mādi'ihū 'na ngu 'na. Dí op'a'ihū nuna ra ndaxjua hmāda nú'a stá ødehū desde ra mudi ndá camfrihū. 6 Ne ¿hanja da za ga mādi'ihū 'na ngu 'na? Ga øthū gatho nú'a xicjū Ajuā ga øthū, nu'bú njabū da za ga mādi'ihū 'na ngu 'na. Ne go gue'a bi sicjū

desde ra mudi ndá camfrihū gue nzantho ga mādi'ihū 'na ngu 'na.

Ya hyate

7 Guehna dí xi'ahū ngue'a ndunthi ya hyate 'yo'u habūraza ja ra ximhai. Nu'ú mā gue himbi nja'i ra Zidada Jesucristo nú'a rá 'mēhni Ajuā. Pe nu'u tó'o mā njabū gue'u ya hyate ne yá ncontra ra Zidada Jesu. 8 Nsusehū pa hinto da hya'a'ihū, pa hingui 'bethū nú'a ra 'bēfi xcá 'yøthū, pa njabū gui hañhū ra thāha nú'a ne da 'ra'ahū Ajuā.

9 Nu'a tó'o hingui øte nú'a mānga Ajuā, nu'á hingui camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuhū ra Jesucristo, ne nu'á hingui pādi Ajuā. Pe nu'a tó'o camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuhū ra Jesucristo, nu'á pādi ra Dada ne ra T'ū. 10 Nu'bū 'nara ja'i da zøñ'a'ihū ne da xi'ahū 'nara nt'udi nú'a hinxa 'ñudi ma zi Hmuhū ra Jesucristo, oxqui ma gui umfū ntsaya ja ri nguhū, nixi gui zenguahū y nixi gui 'ñēmfa: “Ajuā da max'a'i.” 11 'Bū 'na to'o da zengua 'na de nuya ja'i'ū o da 'ñēmbi: “Ajuā da max'a'i”, go gue'a di mfaxui yá ts'o'bēfi nuya ja'i'ū.

Ya ngaxa noya

12 Dí pe'tshma ndunthi te ga xi'ahū, pe hōnse dí xi'ahū nuya ya noya dí op'a'ihū, ngue'a dí beni ga tsoñ'a'ihū ne ga hñandahmihū pa ga ñahū, pa njabū xi ga johyahū.

13 Peñ'a'ihū ya nzengua yá bātsi ri cu nú'a to'o xa

huahna Ajuḡ nehe. Njabu
gue'a.

RÁ HÑU RA XUUA RÁ HÑU RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Mi hmaq xá hño de ra Gayo

¹ Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i ma zi hmadi cu Gayo nú'i dí ma'i ngue'a mahyεgui dí camfrihú nú'a majuañi.

² Ma zi cu'i, dí apa Ajuá da bōni xá hño gatho nú'a guí øt'e. Ngu ri coraso 'bui xá hño co Ajuá, njabú nehe dí ne gui 'bui xá hño ja ri te. ³ Dá johya ndunthi nu mi zōhōua 'raya cu ne bi xicagui'ú gue xi guí 'yo xá hño ne guí øt'e nú'a majuañi ngu nú'a ri manda Ajuá. ⁴ Nú'ú to'o xa gamfri nú'a dá uti, nú'ú dí øt'a ra uenda gue ma batsi, ne xi dí johya ndunthi nura ora dí øde gue ri sigui øt'e nú'a majuañi ngu ri manda Ajuá.

⁵ Ma zi cu'i, nu'í guí øt'e 'nara hoga 'bεfi ngue'a guí umba ra mfats'i ya cu masque hinguí paði'ú. ⁶ Nura ora ndí munts'iheua ja ra nija, nuya cu bi zōhōua bi metcahe de nú'a ra hmate xcá umbabi'ú. Xá hño gui sigui gui fats'i'ú ne gui umbi'ú nú'a mathoni pa da 'ño da mamba rá noya Ajuá, ngue'a nu'ú pεpabi Ajuá. ⁷ Nu'ú xa zogui yá ngu ne 'yo zofu ya ja'i de ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ne hinxa hñani'ú ni 'nara mfats'i de nú'ú

hingyá cu. ⁸ Por gue'a nuju mathoni ga faxhú'ú. Ga mfaxhú 'na ngu ma'na pa da ntanga rá noya Ajuá.

Rá nts'o'mui ra Diótrefe

⁹ Dá peñ'a'ihubú 'nara carta ja ri hmunts'ihú, pe nura cu Diótrefe nú'a to'o di 'ñets'ise pa da ndá de ya cu ja ri nijahú, hingui ne da 'yøt'e nú'a dí mañhe. ¹⁰ Hangué nu xcrá mabú ga tsōñ'a'ihú, ma ga xi'a'ihú ja ri hmunts'ihú te øt'a ra cu Diótrefe. Nu'á nōnje ne mā nú'a hinga majuañi pa hinda 'yøtcaguihe ya cu. Nú'á ne gue go da t'øte'a. Ne hinga hōnse'a øt'e, nehe hingui umba ntsaya nú'ú ya cu tsōñ'a'ihú, ne haçuabi ya cu gue hinda umba ntsaya nehe'ú. Nu'a tó'o ri unga ntsaya, ra cu Diótrefe eni de ra nija.

¹¹ Ma zi hmadi cu'i, oxqui ma gui øt'e ngu øt'a ya ts'o'mui gá ja'i. Ma'na xá hño temba yá 'mui nú'ú to'o øt'e xá hño. Nu'a tó'o øt'e xá hño, gue'a rá batsi Ajuá, ha nu'a tó'o hingui øt'e xá hño, hinxa baði Ajuá.

Hmaq mi øt'e xá hño ra Demetrio

¹² Numa cuhú ra Demetrio, gatho ya cu ñá xá hño de gue'a, ngue'a nu'á øt'e nú'a majuañi. Necje nehe, dí mañhe gue nu'á øt'e xá hño. Ne guí paði gue nú'a dí mañhe gue'a majuañi.

Ya ngaxa noya

¹³ Ja ndunthi te ga xi'i, pe hindí ofoua gatho. ¹⁴ Ngue'a

dí beni ga mab_u 'bestho pa ga
hñandahmih_u ne ga ñah_u.

¹⁵ Ma zi cu Gayo, Aju_a
da max'a'i. Gatho ma
mpadih_u nú'u 'bucua peñ'a'i
ra nzengua. 'Yotca ra mate gui
fat'aju_a cada 'nama mpadih_u
nú'u bí 'bui de guer_u. Njab_u
gue'a.

RA JUDA

RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN JUDA

Ra apostol Juda opabi yá nthahni Ajuá

¹ Núga drá Juda rá cugui ra Cobo ne rá 'bεgogui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Dí op'a'ih_u gatho nú'ah_u xa huahn'ah_u Ajuá. Ajuá ma Dadah_u xi ri mađi'ih_u, ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo su'a'ih_u. ² Ajuá da me'ts'ah_u ndunthi ra nthecate ne ra hmáte, ne da max'ah_u pa gui 'b_uh_u te rá 'ñentho.

*Nú'u to'o udi ya nc'uamba
(2 Pedro 2:1-17)*

³ Ma zi hmáđi cu'ih_u, ndí beni ga op'a'ih_u hmahá de nú'a stá camfrih_u pa ga mpøhøh_u. Pe nubyá dí beni mathoni ga op'a'ih_u pa ga xi'ah_u gue oxqui hoph_u to'o da 'uec'a'ih_u de nú'a xcá camfrih_u. Gui njah_u ngu 'nara hoga soldado, xi gui ñanih_u nú'a xcá camfrih_u, nguetho Ajuá ya xa 'yεntc'a ja ma 'yεh_u nuna ra jamfri dí pe'tsh_u núju yá metiguih_u'a.

⁴ 'Raya ts'oja'i ya xa yat'a mant'agui hab_u 'b_ui ya cu. Nu'ú øt'a ya ts'o'bεfi ne eñ'u: "Ajuá xi ja rá nthecate hangue hinte da 'yøtcah_u de nú'a dí øth_u." Njab_u mañ'uh_u, pe hingo majuani. De maya'b_u bi t'ofog_u gue mi ma da 'm_ui ya ts'oja'i ngu'uh_u, ne Ajuá xa 'yε'mbi pa da

castiga'uh_u. Nú'uh_u ya ts'oja'i'uh_u gue'uh_u cønga Ajuá ma Hmuh_u ne ma Zidadah_u ra Jesucristo.

⁵ Dí ne ga ben'a'ih_u de nú'a ya guí pađih_u, gue Ajuá bi ñanga ya me Israel pa bi bøni'uh_u de Egipto, pe 'mεfa nu'uh_u himbi ne bi gamfri'a, bi huati'uh_u. ⁶ Nehe dí ne ga ben'a'ih_u de nú'uh_u ya εnxε mbi 'b_u mahets'i ne bi nts'o'yøde ngue'a nu'ú mi ne ma'na ra ts'edi xa t'umbi pa da nda, ne bi zogui'uh_u yá maça 'm_ui hab_u mi 'b_ui'uh_u. Hangue Ajuá bi mεhni'uh_u pa ja ra 'bεxuui hab_u that'i co ya tøcbøja asta ra pa'a Ajuá da hñá'mba nguenda ne da castiga'uh_u. ⁷ Nehe dí ne ga ben'a'ih_u nú'a te bi tho ya me Sodoma ne ya me Gomorra, ne ma'ra ya hnini guetb_u de gue'uh_u. Nuya ja'i mengu de guehni bi nts'o'yøde nehe ngu ya ts'o'εnxε. Nuya ja'i'uh_u toraza mi hñuxui'uh_u, y nuya 'ñøhø mri hñuxui yá mi'ñøhøui, ha nuya 'bεhñá mri hñuxui yá mi'behñáui. Hangue Ajuá bi mεmpabi'uh_u ra tsibi pa bi zat'i'uh_u. Guehna 'nara nt'udi pa gatho nuju, hinga nts'o'yødeh_u pa hindra castigaguih_u ja ra tsibi nú'a zø pa nzantho.

⁸ Nuya ts'oja'i to'o xa yat'a ja ya hmunts'i, gue'uh_u ri nhyεcuau_u ngu nú'uh_u ya ts'o'εnxε ne nú'uh_u ma'ra ya ts'oja'i. Hingui tsama yá mfeni, 'ñena 'ui'th_u, ne ri ts'onga yá ndo'yo co ya ts'ot'øt'e øt'e. Hingui ne'uh_u to da manda, ne ñama'ñ_u de yá εnxε Ajuá nú'uh_u to'o h_u ra

ts'edi. ⁹ Pe nurá d̄anga εnxcε Ajuá nú'a rá thuhu ra Migue himbi 'yøt'e ngu øt'e'ua. Nu mi ntsanoyauí ra ts'ondahi pa himbi hopi bi hñá'tsua rá ndo'yo ndu ra Moise, himbi ne bi zhi de nú'a xqui 'yøt'e'a, nu'a bi 'yøt'e, bi zofo co ya noya xá hño, ne hønse bi 'ñembabi: “Ra Zidada go gue'a da hñan'a nguenda.” ¹⁰ Pe nuya ts'oja'i'ua øtbuhlatho de nú'a hingui paði'ua. Hinte yá fadi nja ngu ya mbo'oni. Nu'ú øt'e nu'araza go da ne'ua, hangue njabua ma'na rí nts'ocse'ua.

¹¹ ¡Tengu ya ts'othogui ma da thogui'ua! Nú'ú gue'ua ya ts'o'yøde ngu ra Caí nú'a to'o himbi ne bi 'yøt'a nú'a bi ma Ajuá. Nehe nu'ú nja ngu ra Balaam nú'a to'o mi øt'a nú'a xá nts'o pa da dā ra bojá. Nehe nu'ú nja ngu ra Coré nú'a to'o bi nø'tuabi ra Moise. Hangue nú'á ne gatho nú'ua to'o mri dēni'a, bi dut'a ra hai, bi du'ua. ¹² Nuya ts'oja'i'ua pa ja ri ngohua, ne ri ñuni con gue'ahua, ne xi ya ts'o'yo'ua, ne ri japi da ts'oca ri ngohua. Nu'ú nja ngu ya guui 'ñena ma da 'uái, pe di duda ra ndahi, njabutho nuya ts'oja'i di hyatc'ua di hyat'ni. Nú'ú nja ngu ya 'bai gá fruta thø'mi da unga ra fruta pe otho. Njabutho'ua. Nu'ú nja ngu ya 'bai gá fruta xa du, xra c'utsi con gatho yá 'yu. Nu'ú mā gue ma da 'yøt'a ndunthi, pe hinte øt'e. ¹³ Nú'ú gue'ua nja ngu ra ndehe 'yonga ra ndahi asta rá fūgui tsøni ja ra ñanthe ne ja bí tsohni yá paxi.

Njabua ri hnequi yá ts'o'bēfi'ua. Nehe nu'ú nja ngu ya tsø xa ponga yá 'ñu ne xa 'mēdi'ua ja ra 'bexuui. Njabua nehe nuya ts'oja'i'ua ma da 'mēdi pa nzantho.

¹⁴ Nura Enoc go gue'a rá 'beto de yá 'beto ra Adá asta rá cut'a, maya'bu bi mā de nuya ts'oja'i, ne bi 'ñena: “Yøhu gue ma da 'ñepua ra Zidada co ya 'motho gá εnxcε. ¹⁵ Ma da 'ñehe pa da hñá'mba nguenda gatho ya meximhai, ne pa da castiga ya ts'oja'i de ya ts'ot'øt'e xa 'yøt'e'ua, ne ma da castiga nú'ua ya nønte xa nønga Ajuá.” ¹⁶ Nuya ja'i'ua te yá zeya, y hinte ri ho'ua. Nú'ú øt'e nu'araza ra ts'oqui go da ne'ua, te yá 'ñets'i, y xi ho'ta ya ja'i pa ne te da t'umbi'ua.

Ra ts'ofu pa ya gamfri pa da jamasu te øt'e'ua

¹⁷ Pe nu'ahú ma hmadi cu'ihua, beñhua nú'a bi mānga ma'met'o nuya apostol nuyá 'mehni ma Zidadahua ra Jesucristo. ¹⁸ Nu'ú bi xi'ahua gue ma da 'mai nú'ua to'o da 'ñøtbuhlatho de Ajuá nu de yá ngats'i ya pa. Nú'ú hønse ri ho da 'yøt'a yá ts'onc'at'i. ¹⁹ Ne 'ueca ya cu, ne hingui øt'e'ua ngu nú'a ri manda Ajuá, hønse øt'e nú'a go da ne'ua. Nu'ú hingui 'buhui ra Maca Ndahi.

²⁰ Pe nu'ahua ma hmadi cu'ihua, dá nja ri ts'edihua de nú'a ra māca jamfri xcá hanihua xá nsunda, ne 'yapabihua Ajuá ngu nú'a da 'ñu't'a'ihua ra Maca Ndahi. ²¹ Nsusehua pa gui 'buhui xá hño ja rá hmate Ajuá.

Hñu'mba muih_u. Tø'mh_u
nú'a ra te ma da t'a'ah_u pa
nzantho ngue'a ma Zidadah_u
ra Jesucristo bi yo rá mui con
gue'ah_u.

²² Zoh_u nú'u to'o ri d_uh_u.
'Nutuah_u pa ma'na da badi'u
nú'a majuani ne da gamfri'u
xá hño. ²³ Nehe zoh_u nú'u
ma'ra øt'a ya ts'oqui pa ya
hinda sigui da 'yøt'e, ja ra
uenda 'na guí hanth_u xa zo
ja ra tsibi ne gui d_uma j_ucj_u.
Huequih_u nú'u to'o xi 'bui
ja yá ts'oqui, ne zoh_u'u. Pe
jamasuh_u pa hinda ja'ah_u
gui 'yøth_u ya ts'oqui nehe.
Ûtsabih_u yá nts'o'mui'u, 'yøth_u
ra uenda ngu 'nara ts'odutu
ni pa to da dat'i.

Ya ngaxa noya dega jahña

²⁴ Aju_u ja rá ts'edi, nu'á da
su'a'ih_u pa hingui 'uegueh_u
de nú'a xcá camfrih_u. Ma
da 'bap'a'ih_u ja rá thandi'a
hab_u da za gui hyanduah_u
rá nsunda'a ngue'a ya hinte
ma ts'oqui gri tuh_u, ne xi
ma gui johyah_u ndunthi.
²⁵ Nubya ne pa nzantho ga
nsundah_u Aju_u nú'a to'o bi
pøhøguih_u ngue'a bá pehna
ma Zidadah_u ra Jesucristo pa
bi du po rá nguəcj_u. Aju_u xi
ra d_ungui'a, ne xi ja rá ts'edi
ne h_u ra ts'utbi, ne ri manda'a
desde rá m_udi, asta nubya, ne
pa nzantho. Njab_u gue'a.

RA APOCALIPSI RA LIBRO NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA DE NÚ'A TE BÁ HANDI NE BÁ ØDE NUNI MAHETS'I

*Ra Zidada Jesucristo bi
'ñutua ra apostol Xuua gatho
nú'a te ma da nja*

¹ Nuna ra noyana bi ma Ajuá ra Dada, bi xipabi ma zi Hmuh ra Jesucristo pa njabu nehe'a bi 'ñutcaguihu núja dí pɛpabihu'a. Nú'a bi 'ñutcaguihu nú'u ya t'øt'e ma da nja 'bestho. Hangue bá pɛhna rá εnxe pa bi 'ñutcagui núga drá Xuua dí pɛpabi'a.

² Nuga dí damajuani de rá noya Ajuá ne de nú'a xa xicagui ra Zidada Jesucristo, ne de gatho nú'a stá handi.

³ Njapi nú'u to'o da hñe'ti ne nú'u to'o da 'yøde nuya ya noya de nú'a ma da nja, ne da 'yøt'a nuya ya t'øt'e xa t'ofu, ngue'a ya ma da nja gatho.

*Ra apostol Xuua opabi ya
gamfri nú'u ri munts'a gatho
nú'u yoto ya nija*

⁴ Núga drá Xuua dí op'a'ihu nú'ahu gyá gamfrihu grí muntshu gatho nú'u yoto ya nija nuni Asia. Ajuá nú'a 'bui, ne nzantho xa 'mui, ne ma da 'mui pa nzantho, da jap'a'ihu ne da max'ahu pa gui 'buhu te rá 'ñentho. Nehe da jap'a'ihu nú'u yoto ya ndahi 'bui ja rá thandi Ajuá habu bí hudi'a.

⁵ Nehe da jap'a'ihu ra Zidada Jesucristo nú'a to'o nzantho mangua nú'a majuani. Nú'a go gue'a xi rá mudi bi yopante de gatho nú'u xa du, y nú'a di manda gatho nú'u ya nda de ja ra ximhai. Nú'a macaguihu y co rá ji'a xa xugaguihu ma ts'oquihu. ⁶ Ne xa hñuxcaguihu'a ngu dyá ndahu ne ngu dyá macjahu pa ga pɛpabihu Ajuá rá Dada. ¡Drá nsunda'a ngue'a ja rá ts'edi pa nzantho! Njabu gue'a.

⁷ ¡Pahu gue nu'a ma da 'ñehe ja ya guui, y gatho ya ja'i ma da hyandi'a! Nehe di 'buhni nú'u to'o bi suni'a pa bi du, hangue nehe'u ma da hyandi'a. Gatho ya ja'i de gatho rá nguani ra ximhai ma da nzoni co ra dumui nu stí hyandi da zøhø'a. Ma da njabu, njabu gue'a.

⁸ “Nuga go gueque rá mudiGui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fudi desde ra A asta ra Zeta”, njabu ena Ajuá nú'a 'bui, ne nzantho xa 'mui, ne ma da 'mui pa nzantho. Go gue'a pɛ'tsa gatho ra ts'edi.

*Ra apostol Xuua bi hyanda
ra Zidada Jesucristo xa
nsunda*

⁹ Núga drá Xuua ri cuguihu, ne mahyɛgui drí sufrihu ya ts'othogui. Pe da za ga tsethu ngue'a mahyɛgui ma mfenihu co ra Zidada Jesucristo nú'a to'o faxcaguihu pa da za ga 'buhu con gue'a habu di nda'a. Nuga ndí 'bui ja 'nara zi hai rá thuhu Patmo, nura hai'a o madetho

de ra ndehe. Ja guehni bá ts'ogagui, ja ra uenda ndí jot'a fadi, ngue'a ndí mambabi rá noya Ajuá ne ndí damajuani de ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ 'Nará pa ra Zidada, dá handa 'nara thedi bi 'ñutca ra Maça Ndahi, ne dá øde 'nara noya de møte ma xutha ngu rá nzani 'nara trompeta, ¹¹ ne mi ena:

—Nuga go gueque rá mædigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fædi desde ra A asta ra Zeta. 'Yofo ja 'nara he'mi gatho nú'a guí handi, nepu guí pehni pa Asia nuni habu bí ja nú'u yoto ya nija, nu'a rá mædi rá thuhu ra Efeso, nepu Esmirna, nepu Pergamo, nepu Tiatira, nepu Sardi, nepu Filadelfia, nepu Laodicea.

¹² 'Mefa dá mpænts'i pa dá handi to'o nú'a mi zocagui. Y nu ndá mpænts'i, dá handa yoto ya mfoxyo dega oro mi jani. ¹³ Y madetho de nú'u yoto ya mfoxyo dá handa 'nara 'ñøhø mi 'bahni ngu nú'a bi 'ñe bi nja'i. Mi he 'nara he xmá ma, y asta mi tsønga ja yá ua, ne mi ngut'a 'nara ngut'i dega oro, y asta mi tsønga ja rá tiñá. ¹⁴ Ha nuyá stá xi xmá nt'axi ngu ra t'axa xi'yo o ngu ra tse. Nuyá da mi zø 'ñena ra tsibi. ¹⁵ Nuyá ua asta mri huexqui ngu 'nara hoga c'ast'a bøjá rá thuhu ra bronse xa t'ent'a ja ra tsibi ne xá coní. Nurá noya mri nt'øde nts'edi 'ñena ri nhyahni ra nzøthe. ¹⁶ Ne mri hñá ja rá 'yε ra 'ñei yoto ya tsø, y de ja rá ne mi

pønga 'nara mahuai dega yo filo. Nurá hmi mi yot'i co rá nsunda sehe'a 'ñena mi zø ra hyadi con gatho rá ts'edi.

¹⁷ Nu ndá handi'a, 'bestho ra ora'a dá tagui ja yá ua, ne dá hødu, y nu'a bi dængagui co rá 'yε ra 'ñei ne bi 'ñengagui:

—Oguí tsu, nuga go gueque rá mædigui ne asta rá gats'i. ¹⁸ Nuga dí te. Dá tuhma, pe nubýá stá yopa nte pa nzantho. Ne go drí manda nú'u xa du ne dí hã ya nsoqui de habu jot'i'u. ¹⁹ 'Yofo gatho nú'a xcá hyandi, ne nú'u jabya, ne nú'u ma da nja 'mefa de guehya. ²⁰ Nú'u yoto ya tsø xcá hyandi ndí hã ja ma 'ñei, ne nú'u yoto ya mfoxyo dega oro xcá hyandi, ma ga xi'i te rí bøni'u: nú'u yoto ya tsø gue'u yoto ya enxε de nú'u yoto ya nija, ha nú'u yoto ya mfoxyo xcá hyandi go gue'u nú'u yoto ya nija.

2

Ya noya pa nú'u yoto ya nija, y rá mædi Efeso

¹ 'Yopabi njaua nú'a ra enxε de ra nija nuni Efeso, ne 'ñembabi: “Nú'a to'o hã ja rá 'yε ra 'ñei nú'u yoto ya tsø, go gue'a nú'a to'o 'bu madetho de nú'u yoto ya mfoxyo dega oro, nu'a bi mænga njaua: ² Nuga dí paði de gatho nú'a guí øthu, xcá mpefihu ndunthi, ne xi xcá tsethu gatho ya ts'othogui, ne hinx cá ntsixhu ya ts'o'mæi gá ja'i, ne nú'u to'o ena gue go gue'u yá 'mehni Ajuá pe hinga majuani,

xcá unga nguenda nú'a te øt'e'u gue hinga majuani yá 'mehni Ajuá, ngue'a gue'u 'raya c'uamba ja'i. ³ Xcá sufrihu ne xcá tsethu ne xcá mpefihu ndunthi po rá ngueque ne hinxa zabi'ihu. ⁴ Pe stá unga nguenda gue hingrí maçaguihu ngu gá maçaguihu rá mudi. ⁵ Hangue beñhu hangu rá ndunthi gá maçaguihu rá mudi. Nubyá ñobrihu, ne pefihu ya hoga 'befi ngu rá mudi. Nu'bu hingui ne gui ñobrihu, 'bestho ma ga mabu ne ga hac'ahu ri mfoxyohu de habu ja'a, nú'a gue'a ga hac'ahu nú'a ra 'befi stá 'ra'ahu. ⁶ Xá hño gue xcá utsahu yá ts'o'befi ya nicolaita ngue'a nequi drí utsa'u nehe. ⁷ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a manga ra Maça Nðahi pa zofu ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ga umba nsequi da zipabi rá fruta nú'a ra 'bai gá za bí 'bai nuni mahets'i habu bí 'bu Ajuá. Nura 'bai gá za'a ri umba ra te pa nzantho nú'a to da zipa rá fruta."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Esmirna

⁸ Nehe 'yopabi nú'a ra enxε de ra nija Esmirna, y xipabi njaua: "Nú'a to'o gue'a rá mudi ne asta rá gats'i, nú'a to'o bi du pe bi yopa nte, go gue'a bi xicagui gue ga xi'ahu njaua: ⁹ Nuga dí padi ri 'befihu ne hanja xa t'utsa'ihu. Gyá hyoyahu dega boja, pe gyá ricohu co Ajuá. Nú'u ya ja'i ri 'ñet'a xodyo, dí padi gue

nu'ú xa ñama'ñu de gue'ahu, ngue'a gue'u 'raya ja'i de ra Satá. ¹⁰ Oguí tshu de nú'a te ma gui thoguihu. Pahue gue ra ts'ondahi ma da got'ahu fadi 'ra de gue'ahu pa ja da hnečni ua xi ja ri jamfrihu. 'Ret'a ma pa ma gui thoguihu nú'u ya ts'othogui'u. Pe dá zedi ri jamfrihu asta ri duhu, y nuga ma ga 'ra'ahu ra te pa nzantho ngu 'nara corona dega thaha. ¹¹ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a manga ra Maça Nðahi pa zofu ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, hinda ma ja ra nidu habu bí ja rá ñoho ra du."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Pergamo

¹² Nehe 'yopabi nú'a ra enxε de ra nija nuni Pergamo, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o ha ra mahuai dega yo filo, nú'a gue'a xi'ahu njaua: ¹³ Nuga dí padi ri 'befihu ne dí padi habu guí 'buhu. Guí 'buhu habu ri manda ra Satá, pe masque ja guí 'buhani, nu'ahú xcá camfriguihu xi xá hño, ne hinxcá cøngaguihu, nixi nu mi tho ra Antipa nú'a bi damajuani xá hño de gueque. Nu'a bi tho nuni habu guí 'buhu, habu ri manda ra Satá. ¹⁴ Pe nuga dí padi gue 'bai 'ra de gue'ahu to'o camfri nú'a te mi udi ra Balaam, y nuga hindrí ho njabu. Ra Balaam bi 'ñutua ra Balac hanja bi za bi japa ya me Israel da 'yøt'a ya ts'oqui. Bi 'ñutuabi'u da zi nú'u ya ngø t'umbi dega hña'ti nuya c'oi, nehe bi 'ñutuabi da hñuxui nu'araza

ra 'behñá. ¹⁵ Ne 'bui 'ra de gue'ah_u nú'u to'o camfribi yá nt'utuante ya nicolaita, nú'u ya nt'utuante'u gue'u drí utsa nehe. ¹⁶ Hangue ñobri_u ne 'uegueh_u de gue'u. Nu'b_u hina, 'bestho ma ga mab_u pa nú'u to'o øt'a njab_u ma ga castiga co nú'u ya noya pønga de ja ma ne, gue'a ngu 'nara mahuai dega yo filo. ¹⁷ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a manga ra Māca Ndāhi pa zofu ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ma ga umbi da zi nú'a ra maná xa t'agui, ne ga umba 'nara zi t'axa do, y de ja nú'a ra t'axa do'a xa t'ofu 'nara 'ra'yo thuhu, y hønse nú'a to'o ma da hñani'a, go gue'a ma da badi te di bønga nú'a ra thuhu di huxni.”

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Tiatira

¹⁸ Nehe 'yopabi nura enxε de ra nija nuni Tiatira, 'yopabi njaua: “Rá T'u Ajuā nú'a to'o zø yá da ngu 'nara tsibi ne di huεxa yá ua ngu 'nara bronse xá coní, gue'a mā njaua: ¹⁹ Nuga dí padi te gathu guí øt'eh_u, ne tengu rá ndangui ri hmāteh_u ne ri jamfrih_u, ne grí mfaxh_u 'na ngu ma'na, ne hinxcá tsayah_u guí øth_u ya hoga 'bεfi. Nehe dí padi gue nú'a ri 'bεfi_u ma'na xa ndunthibya que rá madi. ²⁰ Pe dí padi gue guí øt'eh_u ma'ra ya t'øt'e nú'u hindrí ho. Guí hoptah_u nú'a ra 'behñá rá thuhu ra Jesabe da hyat'a nú'u to pεpcagui, gue'a nu'á ena

gue go gue'a 'nara 'mεhni de Ajuā, pe hinga majuaní, gue'a nu'á 'nara hyate. Nu'á utuabi nú'u to'o pεpcagui gue da hñuxui nu'araza ra 'behñá, nehe utuabi da zi nú'u ya ngø t'umbi dega hñá'ti nuya c'oi. ²¹ Nú'a ra 'behñá'a stá tsocuabi 'raya pa pa da ñobri, pe hinxa ne xa ñobri de nú'a ra ts'o'bεfi pεfi. ²² Pah_u gue nú'a ra 'behñá'a ma ga japi da 'menga ja ra mfidi co 'nara hñeni, pa da thogui ndunthi ya agui. Nehe ma ga japi da thogui ya ts'othogui gathu nú'u to'o xa hñuxui'a 'b_u hinda ñobri_u nehe de yá ts'o'bεfi_u. ²³ Nura 'behñá'a nehe ma ga japi da du yá batsi. Y njab_u da badi gathu ya nija gue go gueque dí patuabi yá mfeni ne yá coraso gathu ya ja'i, hangue ngu rá 'bεfi cada 'nara ja'i, gue'a ma da njab_u rá njut'i nehe. ²⁴ Ha nu'ah_u guí 'buh_u Tiatira ne hinxcá camfrih_u nuya ya ts'ont'utuante hinga majuaní, y nixi hinxcá ne xcá pah_u nú'a ra nt'utuante'a, gue'a nú'u to'o udi mañ_u gue gue'a rá nt'utuante ra Satá, y mañ_u gue xi xá hñei pa to da badi, dí xi'ah_u gue oxqui øth_u nú'u ya ts'oqui stá xi'ah_u; y hinte ma'na drí 'bεp'ah_u. ²⁵ Nu'a gui 'yøth_u, siguih_u co nú'a xcá camfrih_u asta hinga yopa pengui. ²⁶ Y nu'u tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ne da 'yøt'e nú'a ra 'bεfi stá manda asta rá gats'i, nuga ma ga umbabi ra ts'edi pa da ndā ja gathu

ya hai de ra ximhai, ²⁷ njabu ngu xa 'raca ra ts'edi ma Dada pa ga nda. Ne nu'ú ma da nda con gatho ra ts'edi, ja ra uenda di ha 'nara ts'ut'o dega bõja pa da huata ya hnini de gatho ya hai de ra ximhai asta hinda gohi ngu 'raya dohmi xa dehmi. ²⁸ Y nuga ga umbabi'u nú'a ra hyats'i ngu rá hyats'i ra haxatsø. ²⁹ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a m̄anga ra Maça Ndahi pa zofu ya nija."

3

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Sardi

¹ Nehe 'yopabi nú'a ra enxε de ra nija nuni Sardi, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o pe'tsua nú'u yoto yá ndahi Ajuá, ne nú'u yoto ya tsø, m̄anga njaua: Nuga dí padi ri 'bεfiu, ri hnequi gue guí teh, pe xcá tuh de ja ra ts'oqui. ² Nuhuh pa gui nsuh, ne 'ueh de ja ra ts'oqui, ne ma'na dá nja ri jamfrih nú'a ya mi ja pa xcá 'behmah, ngue'a stá padi gue hingui ho ri 'bεfiu ja rá thandi ma Dada. ³ Hangue beñh de nú'a xcá hañh. Camfrih'a xá hño, ne ñobrih. Nu'bu hingui nsuh, xcrí damfrih ga tsømbu ngu ra ora tsønga 'nara be. ⁴ Pe 'bui 'ra de gue'ah nú'u Sardi nú'u to'o hinxa hopi da ts'oca yá jamfri co nú'u ya ts'o'bεfi guí øth, nú'ú gue'u xa su yá t'axa he nú'u he pa hinxa nts'oni. Go gue'u ma ga 'ño'be ne ga nhyehe mahyεgui dega t'axa he ngue'a dí 'ñepi da

hñe njabu'u. ⁵ Y nu'u tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ma da hñe dega t'axi, y hinga ma ga hacuabi yá thuhu de ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to ma da me'tsa ra te pa nzantho, nehe ga xipa ma Dada ne yá enxε'a gue dí padi'u. ⁶ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a m̄anga ra Maça Ndahi pa zofu ya nija."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Filadelfia

⁷ Nehe 'yopabi nú'a ra enxε de ra nija Filadelfia, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o gue'a Ajuá xá nsunda ne hõnsε go gue'a øt'a gatho nú'a majuani, nú'a to'o gue'a ngu rá mpøte ndu ra Davi pa da nda, go gue'a ha ra nsoqui, hangue gatho nú'a ra gosthi da xoqui'a, hinda za to da got'i, y gatho nú'a ra gosthi da got'i, hinda za to da xoqui, nu'a ena njaua: ⁸ Nuga dí padi ri 'bεfiu, ne stá xoc'ahu 'nara gosthi pa gui zofoh ma'ra, y hinda za to da got'i. Ngue'a masque hingui pe'tsh ndunthi ra ts'edi, pe xcá 'yøth nú'a m̄anga ma noya, ne hinxcá ntsuh xcá mañh de gueque. ⁹ 'Bui 'ra ena gue ya xodyo, pe hinga majuani, nu'ú hate, ngue'a nu'ú go gue'u yá ja'i ra Satá. Pah gue nuga ma ga hacuabi'u yá nt'ets'i pa da ndandiñahmu ja ri uah, pa da badi'u gue drí ma'ah. ¹⁰ Ngue'a nu'ahú xcá tseth gatho nú'a te xcá thoh ngu nú'a dá xi'ah, hangue nuga ma ga su'ah pa hingui thoh nuya ts'othogui ma da nja

maxøgue ja ra ximhai. Ma da 'ñehe nú'ᵃ ya ts'othogui'ᵃ pa dra tsapi gatho ya ja'i 'bᵃ ja ra ximhai, pa ja da hnečni to'o nú'ᵃ ma da zeti, to'o hina. ¹¹ Beñᵃ gue nuga ma ga ehe 'bestho. Siguiᵃ gui camfriguiᵃ xá hño, pa ni 'na hinda za to da hñan'a ri thahahᵃ. ¹² Y nu'ᵃ tó'o da ntäte de nú'a hingui ho, ga japi da nja ngu 'nara 'røts'e de ja ra maça luga habᵃ 'bᵃ ma Dada, y hinhya'mᵃ da bøni de guehni. Nehe ga opabi rá thuhu Ajuᵃ ma Dada ja gue'ᵃ, ne rá thuhu de rá hnini'a. Nura hnini'a go gue'a ra 'ra'yo hnini de Jerusale nú'a dua çai de mahets'i po rá ts'edi'a. Nehe ja ga ofo ma 'ra'yo thuhu ja nuto xa ntäte, ngue'a go dua meti'ᵃ. ¹³ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mąnga ra Maça Ndaḥi pa zofa ya nija."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Laodicea

¹⁴ Nehe 'yopabi nú'a ra enxε de ra nija Laodicea, 'yopabi njaua: "Go gueque dí mąnga nú'a majuaḥi y nixi drí mpadi, go gueque rá maḍigui de gatho nú'a bi hyoca Ajuᵃ ma Dada, dí xi'ahᵃ njaua: ¹⁵ Nuga dí paḍi ri 'bεfiᵃ gue hingrí utsaguiᵃ y nixi grí maçaguiᵃ. ¡Dí ne gue strá tsε'ahᵃ o strá pa'ahᵃ! ¹⁶ Ngue'a guí njahᵃ ngu ra dehe nú'a hinxá pa nixi xá tsε pe xá ndumapa, hangue dá gohi njabᵃ. ¹⁷ Ngue'a nu'ahú guí eñᵃ gue gyá ricoᵃ, ja ri bojahᵃ, ne hinte ø't'ahᵃ

ra 'bεdi. Pe huecate'ihᵃ ngue'a hinte guí pe'tshᵃ, gyá hyoyahᵃ, hinguí pahᵃ gue de ja rá thandi Ajuᵃ ngu gyá godahᵃ ne gyá c'axfaniᵃ. ¹⁸ Hangue dí xi'ahᵃ tamgahᵃ ra oro nú'a xa 'ranga ja ra tsibi, pa njabᵃ gui nricohᵃ. Tamgahᵃ ya he dega t'axi pa gui hñehᵃ ne hingui ntsahᵃ ngue'a gyá c'axfaniᵃ. Nehe tamgahᵃ ra 'ñethi pa gui coxa ja ri dahᵃ pa njabᵃ gui hyanthᵃ. ¹⁹ Nuga dí tsui ne dí japi da tho ya ugui gatho nú'ᵃ to drí maḍi. Hangue beñᵃ hanja guí 'yøthᵃ ra hño, ne ñobriᵃ. ²⁰ Nehe pahᵃ gue nuga dí 'ba ja ragosthi dí zote. Nu'a tó'o da 'yøtca ma noya ne da xoga ra gosthi, nuga ga cut'i ne ga nt'oxi con gue'a, ha nu'a con gueque. ²¹ Nu'a tó'o da ntäte de nú'a hingui ho, ga umba nsequi da hñudi con gueque habᵃ gra hudi, njabᵃ ngu stá ntäte nehe, ne dí hu'be ma Dada habᵃ bí hudi. ²² Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mąnga ra Maça Ndaḥi pa zofa ya nija."

4

Gatho nú'ᵃ to'o bí 'bᵃ mahets'i ri xøcambeni Ajuᵃ

¹ Mεfa de dá handa nú'ᵃ ya t'øt'e, dá handi nuni mahets'i 'nara gosthi mi xogui. Ne dá yopa øde nú'a ra noya xqui zocagui desde rá maḍi, y nu mi ña bi nt'øde ngu mrá nzani 'nara trompeta, y bi 'ñengagui: —Bá pøts'e grí 'ñecua pa ga u't'a'i núyᵃ te ma da nja 'mεfa. ² Y 'bestho nura ora'a ra Maça Ndaḥi bi 'ñutqui dega

thedi 'na mi hudi ja 'nara hudi nuni mahets'i, ³ y nú'a to mi huhni mri hnequi ngu 'nara t'axa do nú'a t'embi ra jaspe, nehe mri hnequi ngu 'nara thenga do rá thuhu ra cornalina, xi mi huexqui nts'edi. Y de ja rá nthets'i nú'a ra hudi'a mi 'bahni 'nara 'bejri asta mi huexqui, ne mi hnequi ngu 'ñena 'nara c'angdo rá thuhu esmeralda.

⁴ Nuni thoho ja rá nthets'i nú'a ra hudi dá handi mi jani má 'natemagoho ya hudi, y de ja nuya hudi'u dá handi mi huhni 'natemagoho ya nda mri hñe dega t'axi ne mi hu'tsa yá corona dega oro.

⁵ Y nú'a ra hudi mi ja madetho, ja mi pønini ya huei, ne ja mri nt'ødeni ya ñuni ne ya ngani. Nehe mi zøni yoto ya ñot'i dega tsibi, gue'u yoto yá ndahi Ajuá. Nuya ñot'i'u mi nhyandui nú'a ra hudi mi ja madetho. ⁶ Nura hudi'a mri nhyandui nehe ngu 'nara ndehe dega xito mi hnequitho nú'a te mi ja mbo.

Nehe guetbu de nura hudi'a ne ja rá nthets'i mi 'bahni goho ya da'εnxε xi mi pe'tsa ndunthi yá da ja yá hmi ne de rí møte. ⁷ Nu'a rá mudi ra da'εnxε mri hnequi ngu 'ñena 'nara zate. Nu'a rá ñoho ra da'εnxε mri hnequi ngu 'nara ndamfri. Nu'a rá hñu ra da'εnxε mri hnequi rá hmi ngu rá hmi 'nara ja'i. Ha nu'a rá ngoho ra da'εnxε mi ngu 'nara nxuni ri nhyats'i. ⁸ Y gatho nú'u goho ya da'εnxε, mi pe'tsa 'rato yá hua cada 'na de gue'u, y de mbo yá hua

ne de møte mi pe'tsa ndunthi yá da. Y ma pa ra xuui himi tsaya mi ena'u:

Xá nsunda'i, ma maça Ajuá'ihe ne ma Hmu'ihe,

nu'i guí pe'tsa gatho ra ts'edi, nu'i go gue'e guí 'bui, ne nzantho xca 'bui, ne ma gui 'bui pa nzantho.

⁹ Y nú'u ya da'εnxε'u ngu da nsunda ne da 'ñe'tsua rá nsu ne da umba njamadi nú'a to'o mi hudi ja rá hudi, nú'a to'o 'bui pa nzantho, ¹⁰ nehe nú'u 'natemagoho ya nda mi huhni mi ndandiñahmu'u ne mri xøcambeni nú'a mi hudi ja nú'a ra hudi mi ja madetho, nú'a to'o 'bui pa nzantho, ne mi haça yá corona ne mi huxa ja rá ua nú'a to mi hudi ja nura hudi'a, ne mi ena'u:

¹¹ Ma Hmu'ihe ne ma Ajuá'ihe,

rí 'ñepi dra nsunda'i, ne da t'e'ts'a ri nsu, ne da hma gue go grá nda, ngue'a go gue'e gá hoca gatho nú'a te ja,

y po ri paha bi njabu.

5

Ra 'bants'a he'mi, ne ra T'uca Deti nú'a rá T'u Ajuá

¹ Nepu dá handa 'nara 'bants'a he'mi mi ha ja rá 'ye ra 'ñei nú'a to hudi ja rá hudi, ne xqui t'ofu de mbo ne de møte, ne xqui seyo co yoto ya seyo. ² De guehni dá handa 'nara εnxε xi mi ja rá ts'edi ne mi ña nts'edi mi ena:

—¿Ha gue di 'bui to'o di pe'tsa ra nsequi da xø'tsa ya

seyo ne da tants'a ra 'bants'a he'mi?

³ Pe mi jo'o ni 'na de gue nú'u bí 'b_u mahets'i nixi de nú'u mi 'b_ucua ja ra ximhai, nixi de nú'u xa du, himbi za to bi tants'a nú'a ra 'bants'a he'mi, nixi himbi za to bi hyandi'a. ⁴ Nuga xi dá nzoni ngue'a himbi ts'udi ni 'na nú'a to'o mri 'ñepi da tants'a nú'a ra 'bants'a he'mi'a pa da hñe'ti y nixi pa da hyandi. ⁵ Nep_u 'na de nú'u ya nda bi 'ñengagui:

—Oguí zoni, 'bui 'na xi ja rá ts'edi ngu 'nara zate, nú'a xqui 'ñehe de yá ja'i ra Judá ne de ra nda Davi. Nú'a ha, go gue'a xa ntate, hangue nú'a go dí 'ñepabi da xø'tsa nú'u yoto ya seyó pa da za da tants'a nú'a ra 'bants'a he'mi.

⁶ Nep_u de guehni dá handi madetho de nú'a ra hudi 'nara T'uca Deti nú'a rá T'u Ajuá, mi hnequi ngu xqui tho, mi 'bahni madetho de nú'u goho ya da'εnxε ne de nú'u ya nda. Y nú'a ra T'uca Deti'a mi pe'tsa yoto yá ndani ne yoto yá da. Y nú'u yoto yá da mi pe'tsi, gue'u nú'u yoto yá ndahi Ajuá nú'u xa mehni ja gatho rá ngu ni ra ximhai. ⁷ Nú'a ra T'uca Deti'a bi joni pa bi hñanga nú'a ra 'bants'a he'mi mi ha ja rá 'yε ra 'ñei nú'a to'o mi hudi ja rá hudi. ⁸ Y nu mi hñanga nú'a ra he'mi'a, nú'u goho ya da'εnxε ne nú'u 'natemago ho ya nda, bi ndandiñahmu'u ja rá thandi ra T'uca Deti. Gatho nú'u ya nda mi ha ya arpa ne ya njuspi de ga oro

mi ñuts'i co ra t'uts'i; nura t'uts'i'a gue'a yá sɔcambeni ya gamfri. ⁹ Nehe mi tuti'u 'nara 'ra'yo thuhu mi ena:

Nu'i go dí 'ñep'a'i gui hñanga ra 'bants'a he'mi, ne gui xø'tsa nú'u yoto ya seyó pe'tsi,

ngue'a nu'i go bi tho'a'i ne xcá tangaguihe co ri maça ji, pa njabu bi za gue Ajuá bi 'yøtc'aguihe yá metiguihe'a

núje stí 'ñehehe de gatho ya 'múi gá ja'i, ne de gatho ya hñagui, ne de gatho ya hnini, ne de gatho ya hai de maxøgue ra ximhai.

¹⁰ Ne xcá hñuxcahe de ga nda ne de ga macja de ja rá 'befi Ajuá,

nehe ma ga ndahe ja ra ximhai.

¹¹ Nep_u dá øde 'ra mi ña, y de guehni dá handa ya 'motho ya εnxε, ya 'mo de ga 'motho, ne xqui got'atho de hab_u mi hudi Ajuá, ne hab_u mi 'b_u nú'u goho ya da'εnxε ne nú'u ya nda, ¹² ne mi ña'u nts'edi, ne mi ena:

Ra T'uca Deti nú'a bi tho, dí 'ñepi da nda, ne dí 'ñepi da hñani gatho ya hño,

ne ra mfadi, ne ra ts'utbi, ne dí 'ñepi'a dra t'e'tsua rá nsu, ne dra nsunda, ne dra sɔcambeni.

¹³ Nehe dá øde bi ña gatho nú'u to bí 'b_u mahets'i ne ja ra ximhai, ne de nja'ti ra ximhai, ne de ja ra ndehe, ne de mbo ra ndehe, gatho mi ena'u:

Drá sɔcambeni Ajuá nú'a to'o hudi ja rá hudi, nehe drá sɔcambeni ra T'uca Dɛti.

Drá t'e'tsua rá nsu, ne drá nsunda, ne dá hma gue pe'tsa ra ts'edi

pa nzantho ne pa nzantho.

¹⁴ Nepu nú'u goho ya da'enxe mi ena:

—iNjabu gue'a!

Y nú'u 'natemagoho ya nda bi ndandiñahmu ne bi xɔcambeni'u nú'a to'o 'bui pa nzantho.

6

Nú'u yoto ya seyo

¹ 'Mefa dá handa ra T'uca Dɛti ora mi xɔ'tsa 'na de nú'u ya seyo, ne dá øde 'na de nú'u goho ya da'enxe bi ña nts'edi ngu 'nara ngani, ne bi ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

² Nepu de guehni dá handa 'nara tɔgue mri tɔgue 'nara t'axfani, y mi ha 'nara flecha pa ra tuhni, ne bi t'umbabi 'nara corona. Y nu'á bi ma ja ra tuhni, y nzantho bi ntate.

³ Nu mi xɔ'tsa rá ñoho ra seyo nú'a ra T'uca Dɛti, dá øde rá ñoho ra da'enxe bi ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

⁴ Ne de guehni bi bɔni 'nara tɔgue mri tɔgue 'nara thenga fani, ne bi t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya tuhni ja ra ximhai, ne da japi da nhyose ya ja'i, ne bi t'umba 'nara danga huai.

⁵ Nu mi xɔ'tsa rá hñu ra seyo ra T'uca Dɛti, dá øde rá hñu ra da'enxe bi ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

De guehni dá handa 'nara tɔgue mri tɔgue 'nara 'bofri, ne mi ha 'nara mbexo. ⁶ Ne dá øde 'nara noya madetho de habu mi 'ba nú'u goho ya da'enxe, mi ena:

—'Na huada ra trigo o hñu huada ra cebada da 'ba pa rá thaha 'nara memapa. Pe oguí huata ya 'bai gá olivo nixi ya ua'obxi.

⁷ Nu mi xɔ'tsa rá ngoho ra seyo nú'a ra T'uca Dɛti, dá øtuabi rá noya rá ngoho ra da'enxe, bi ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

⁸ Nepu de guehni dá handa 'nara tɔgue rá thuhu ra Du mri tɔgue 'nara c'ast'a fani, ne mri 'befa 'na nú'a xqui ñehe de habu 'bui nú'u xa du. Bi t'umba ra ts'edi pa da hyo 'na de goho parte ya ja'i nú'u 'bu ja ra ximhai, pa da hyo dega huai, ne dega thuhu, ne dega ts'ohñeni, ne co ya mɔnga zu'ue 'yo ja ra ximhai.

⁹ Nu mi xɔ'tsa rá ncət'a ra seyo nú'a ra T'uca Dɛti, de nja'ti ra ata dá handa nú'u ya ja'i xqui tho po rá noya Ajuá ngue'a mi damajuani'u de yá jamfri. ¹⁰ Y mi ña nts'edi ne mi ena:

—Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, xá nsunda'i ne guí øt'a gatho nú'a guí ma, ¿asta ha'mu ma gui hñ'a'mba nguenda ya meximhai ne gui co'tsuabi de nú'a xa 'yøtcahe gue bi hyogaguihe?

¹¹ Nepu nu'á bi t'umbabi ya t'axa he, ne bi t'embabi gue da dø'mahma asta hinda zadi ra 'bede de nú'u ya cu xqui mpɛhui mahyegui, ngue'a ri

'bεtho da tho ma'ra ngu xqui tho'ᵐ.

¹² 'Mεfa dá handi nu mi xθ'tsa rá 'rato ra seyo nú'a ra T'uca Dεti, ne bi nja 'nara danga mbimhai, ne bi 'mεxuui nura hyadi ngu 'nara 'bohe dega behe, ne bi thenga ra zana ngu ra ji. ¹³ Nuya tsø bi dagui ngu ora ta yá fruta 'nara 'bai gá igo nú'ᵐ hingui ta, sta nja ra bᵐn̄thi. ¹⁴ Ha nu mahets'i bi 'ñotho, ngue'a bi mpants'i ngu 'nara 'bants'a hε'mi, ne gatho ya t'øhø ne ya t'uca hai o madetho ja ya ndehe bi 'mεdi de habᵐ mi ja. ¹⁵ Y nú'ᵐ mi 'bui dega nda ja ra ximhai, ne nú'ᵐ mi pε'tsa ndunthi ra nsu, ne ya rico, ne nuya nda gá soldado, ne nú'ᵐ to mi ja yá ts'edi, bi ma'ᵐ bá 'ñagui ja ya ma'ye. Nehe ya 'βεgo ne nú'ᵐ himyá 'βεgo, gatho'ᵐ bi ma bá 'ñagui. ¹⁶ Gatho nú'ᵐ mi emba ya t'øhø ne ya do:

—Yøt'ehᵐ gui cobgahe pa ga 'ñaguihe de rá thandi Ajuá nú'a to hudi ja rá hudi, ne de rá cue ra T'uca Dεti pa hinte da 'yøtcahe.

¹⁷ Ngue'a ya bi zø ra pa da hneca rá cue Ajuá, ne jo'o to'o da za da zeti.

7

Bri seyo 'raya ja'i de ya me Israel

¹ 'Mεfa de gue'a dá handa goho ya εnxε mi 'bai 'na cada rá ñani ra ximhai pa mi tsami nú'ᵐ goho ya ndahi pa hinda mbᵐ ja ra hai nixi ja ra ndehe y nixi da hmana ni 'nara 'bai gá za. ² Nehe dá handa ma'na

ra εnxε xqui 'ñe de bøxhyadi, ne mi hampa rá seyo Ajuá nú'a te, ne bi 'ñembabi nts'edi nú'ᵐ goho ya εnxε to xqui t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya ts'othogui ja ra hai ne ja ra ndehe, ne bi 'ñembabi'a:

³ —Ote xqui ø'tuahma ra hai ne ra ndehe nixi ya 'bai gá za ngue'a ri 'bēdi ga seyohe nú'ᵐ to pεpabi ma Ajuáᵐ.

⁴ Ne bi sicagui hangu yá ndunthi nú'ᵐ xcrí seyo, mi tsøxa 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo de gatho nú'ᵐ ya ja'i xqui 'ñehe de ya ja'i de Israel. ⁵ De nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Judá, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo nú'ᵐ xcrí seyo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Rubé, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Gad, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁶ y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Aser, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Neftalí, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Manase, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁷ y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Simiu, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Leví, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Isacar, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁸ y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Sabuló, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Jose, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Benjami, mi tsøxa

'rɛt'amayoho 'mo.

Ra apostol Xuua bi hyanda 'nara hmunts'a ja'i xqui hñe dega t'axi

⁹ Mɛfa de guehna dá handa 'nara danga hmunts'a ja'i nixi himi tsa to da mede. Nuya ja'i'u xqui 'ñehe de gatho ya hnini, ne de gatho ya hai, ne de gatho ya hñāqui, ne de gatho ya 'mɛi gá ja'i. Mi 'bai'u ja rá thandi Ajuā habu mi hudi'a ne ja rá thandi ra T'uca Dɛti, mi hñe'u dega t'axi, ne mi hā ya dɛnthi. ¹⁰ Ne mi ñā nts'ɛdi, mi ena'u:

Ajuā ma Dadahu nú'a to'o hudi ja rá hudi,

ne ra T'uca Dɛti, go guesɛ'u bi za bi pøhø ya ja'i.

¹¹ Nehe gatho nú'u ya ɛnxɛ mi 'bai ja rá nthets'i ra hudi ne habu 'bu nú'u ya nda ne nú'u goho ya da'ɛnxɛ, bi ndandiñahmu asta bi mɛgui yá hmi manjuantho ja ra hudi ne mi xøcambeni Ajuā, ¹² ne mi eñ'u:

¡Njabu gue'a! Drá søcambeni Ajuā ma Dadahu, ne drá nsunda, ngue'a go gue'a ja rá mfadi.

Nehe dá t'umba ra jamadi ne dá t'e'tsua rá nsu, ngue'a nu'á ja rá ts'ɛdi, ne go gue'a ra nda.

Dá njabu pa nzantho ne pa nzantho. Njabu gue'a.

¹³ Nepu 'na de nú'u ya nda bi 'yangagui ne bi 'ñengui:

—Xi núyu 'bahni ri hñe dega t'axi, ¿to'oyu ne habu xqui 'ñehyu?

¹⁴ Nuga dá thadi ne dá embabi:

—Nuga hindí paði, nu'i go guí paði.

Nu'bú nu'á bi 'ñengagui:

—Nuyu go guehyu xqui 'ñehe de nuni habu mbi ja ya ts'othogui ne xuá t'axca yá he co rá ji ra T'uca Dɛti. ¹⁵ Hangué nubyá nuyá 'bai ja rá thandi Ajuā habu hudi'a, ne pɛpabi ma pa ra xuui nuua ja ra maça luga habu 'bu'a. Y nu Ajuā hudi ja rá hudi 'bui con guehyu ne ri suyu. ¹⁶ Y ya hinhya'mu ma da zu ra thuhuyu ngu nú'bu mbá 'bu ja ra ximhai, nixi ra nduthe, nixi ra pahyadi, nixi ma'ra ya ts'othogui. ¹⁷ Ngue'a nuni ra T'uca Dɛti 'bai habu hudi Ajuā, go guehni ra ma'yo pa da suyu ne da 'ñutuabiyu habu ja ya pøthe de ra dehe dega te. Y nu Ajuā ma da hñu'mba yá mui ne da ducuabi yá guida de ja yá da.

8

Ra apostol Xuua bi hyanda rá yoto ra seyo ne 'nara njuspi dega oro

¹ Nepu de bi xø'tsa nú'a rá yoto ra seyo ra T'uca Dɛti, bi nja ra hmetho y 'besthó hinte bi nt'øde, ngu made ra ora himbi nt'øde ni 'nara noya nuni mahets'i. ² Nepu dá handa yoto ya ɛnxɛ mi 'bai ja rá thandi Ajuā, ne bi t'umba 'ra 'nara trompeta. ³ Nepu bi zøhø ma'na ra ɛnxɛ mi hā 'nara njuspi dega oro, ne bi 'mai ja ra ata. Nura ɛnxɛ'a bi t'umba ndunthi ra t'uts'i pa bi umbabi Ajuā mahyɛgui co yá søcambeni ya gamfri ja ra ata dega oro mri nhyandui

nú'a ra hudi hab_u mi hudi Ajuá. ⁴ Y de ja rá 'yε ra εnxε bi b_ox_a ja rá thandi Ajuá nurá 'bifi ra t'uts'i mahyεgui co yá s_ocambeni nuya gamfri. ⁵ Y nura εnxε'a bi g_u ra nj_uspi, ne bi hñ_aca ts_u ra tsibi nú'a mi z_o ja ra ata pa bi ñu'tsa rá nj_uspi, nep_u bi f_ote pa ja ra ximhai. Y nu mi 'y_ot'a njab_u'a, bi nja ya ngani ne ya huεi ne ra mbimhai asta mi ñ_uni.

Ya trompeta

⁶ Nep_u nú'u yoto ya εnxε mi h_a ya trompeta bi nhyoqui'u pa da mist'i'u.

⁷ Y nu mi mist'a rá trompeta nú'a ra m_udi εnxε, bi dagui pa ja ra ximhai ya ndo co ra tsibi mi nthants'i co ra ji. Y nu mi njab_u bi z_at'a 'na de hñu parte ra hai, ne bi z_at'a 'na de hñu parte ya za, ne gatho ya ndapo nú'u xmá nc'ami bi z_at'i.

⁸ Nu mi mist'a rá trompeta nurá ñoho ra εnxε, 'bestho bi zo ja ra ndehe 'na ngu ra d_anga t'øhø mi z_o, ne bi nji 'na de hñu parte ra ndehe. ⁹ Ne bi du 'na de hñu parte ya zu'ue nú'u mi 'b_u mbo ra ndehe, ne bi y_ui 'na de hñu parte ya motsá.

¹⁰ Nu mi mist'a rá trompeta nurá hñu ra εnxε, 'bestho bi dagui de mahets'i 'nara d_anga tsø ja 'na de hñu parte ya d_athe ne ya p_othe. Nura tsø'a mri yot'i ne mi z_o, ¹¹ y mrá thuhu ra Ajenjo. Ne bi mp_unga ajenjo 'na de hñu parte ya dehe, y co rá nju nura ajenjo'a bi ju'tsa ya

dehe, ne bi du ndunthi ya ja'i co rá nju nura dehe.

¹² Nu mi mist'a rá trompeta nurá ngoho ra εnxε, 'bestho bi 'mεxuui 'na de hñu parte ra hyadi ne ra z_an_a ne ya tsø. 'Na de hñu parte ra pa bi 'ñ_otho ra ñot'i de ra hyadi, ne 'na de hñu parte ra xuui bi 'ñ_otho ra ñot'i de ra z_an_a nixi de ya tsø.

¹³ Nep_u dá handa 'nara nx_uni mri nhyats'i madetho de mahets'i, ne dá øde mi ñ_ants'edi ne mi ena:

—¡Huecate nú'u to 'b_ui ja ra ximhai, ngue'a ri 'b_etho da mist'a yá trompeta má hñu ya εnxε!

9

¹ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá nc_ut'a ra εnxε, dá handa 'nara tsø xqui dagui de mahets'i pa ja ra ximhai, y nura tsø'a bi t'umbabi ra nsoqui pa bi xoqui ne bi xo'tsua rá ne nú'a ra o'tsi otho hab_u bí c'a. ² Y nu mi xo'tsa nú'a ra o'tsi'a, bi b_ots'e de guehni 'nara 'bifi ngu rá 'bifi 'nara d_anga ut'i, ne bi juta ra hyadi asta bi 'mεxuui co nú'a ra 'bifi mi 'yo ja ra nd_ahi. ³ Y ja ra 'bifi ja mbra ehni 'raya nc'oto, nep_u bi nx_uni'u ja ra ximhai ne bi t'umba ra ts'edi ngu yá ts'edi ya penz_u pa da ntsate. ⁴ Nuya nc'oto'u bi sipi gue hinda zi ni 'nara c'ama ndapo, nixi ya za. Nu'u bi sipi gue da za h_onsε nú'u ya ja'i hingui pε'tsua rá seyo Ajuá ja yá de. ⁵ Bi t'umba nsequi da 'y_ot'a njab_u h_onsε pa da japi da sufri ya ja'i c_ut'a z_an_a, pe hingue pa da hyo. Y nuyá 'ñ_u

yá ne nú'ᵁ ya nc'oto ngu rá 'ñᵁ rá ne 'nara ts'o penzᵁ ora tsa 'nara ja'i. ⁶ Nuya pa'ᵁ ya ja'i da nehᵁ da du, pe ma da 'ñotho ra du pa gue'ᵁ.

⁷ Nú'ᵁ ya nc'oto'ᵁ mi hnequi ngu 'raya fani xa hñoqui pa ra tuhni, y mi hu'tsa ja yá ñaxu'ᵁ ngu 'nara corona dega oro, y nuyá hmi mi ngu yá hmi ya ja'i. ⁸ Ne xi xmá ma yá stá ngu yá stá ya 'bēhñá, y nuyá ts'i mi ngu yá ts'i ya zate. ⁹ Y de ja yá ndo'yo mi pe'tsa 'nara nthaqi ngu dega bōja, ne nuyá mbuni de yá hua mi ngu rá mbuni ya carro nú'ᵁ ri gāt'a ya fani 'yo ja ra tuhni. ¹⁰ Y yá cola mi nja ngu yá cola ya penzᵁ co ya 'bite, y nuyá 'bite mi pe'tsa ra ts'edi pa da japi da sufri ya meximhai cāt'a zana.

¹¹ Y nú'ᵁ ra ts'o'εnxε 'bᵁ ja ra o'tsi nú'ᵁ otho habᵁ bí c'a go gue'a mrá ndá de nuya nc'oto'ᵁ. Nura εnxε'a dega ebreo rá thuhu ra Abado, y dega griego ra Apolyo nú'ᵁ rí bōni da ñena ra hyote.

¹² Nurá mudi ra ts'othogui ya bi uadi, pe ri 'bedi má yoho.

¹³ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá 'rato ra εnxε, 'bestho dá øde 'nara noya mi pōni de ja nú'ᵁ goho ya ndahi de ra ata dega oro nú'ᵁ mi ja de ja rá thandi Ajuá. ¹⁴ Y nú'ᵁ ra noya'a bi 'ñembabi nú'ᵁ rá 'rato ra εnxε to mi hā ra trompeta:

—Xo'ta nú'ᵁ goho ya εnxε that'a ja rá hyo ra dathe Eufate.

¹⁵ Y bi so'ta nú'ᵁ goho ya εnxε xqui hñoqui xqui dō'mi pa 'bestho ra ora'a da hyo 'na de hñu parte ya ja'i de ra ximhai. ¹⁶ Y dá øde hangu yá ndunthi nú'ᵁ yá soldado mi tōgue yá fani, dá øde gue mi yo nthebe 'mo ya 'mo.

¹⁷ Njaua dá handi gatho nú'ᵁ bi 'ñutca ra Maca Ndahi dega thedi: Nu'ᵁ tó'o mi tōgue yá fani, mi hā yá nthaqi ja yá tiña, ne xi mi huexqui dega theni ne dega c'angui ne dega c'ast'i. Ne nuyá ñaxu ya fani mi ngu yá ñaxu ya zate, y de ja yá ne'ᵁ mi pōni ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre. ¹⁸ Nu'a ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre mi pōnga ja yá ne'ᵁ, bi japi bi nja ya ts'othogui asta bi du 'na de hñu parte ya ja'i de ra ximhai. ¹⁹ Hangue nú'ᵁ ya fani'ᵁ mi ho ya ja'i co yá ne ne co yá cola, ha nuyá cola mi ngu 'nara qu'eñá mi ja rá ñaxu ne mi tsate, y njabᵁ mi ø'tua ra 'ñu ya ja'i.

²⁰ Y nu'ᵁ ya ja'i himbi du co nuya ts'othogui'ᵁ, himbi ne bi ñobri'ᵁ. Bi siguitho bi xocambeni ya ts'ondahi ne nú'ᵁ ya c'oi dega oro, dega t'axi, dega bronse, dega do, ne dega za, nú'ᵁ hingui handi, nixi øde, nixi ri 'yo. ²¹ Nixi himbi ne bi ñobri'ᵁ de nú'ᵁ mi øt'ᵁ, ngu ra nthote, ne ya nt'ete, ne de ra nt'e'bēhñá, ne de ya mfe.

10

Ra εnxε mi hā 'nara t'uca libro

¹ Nepᵁ dá handa ma'na ra εnxε mi pe'tsa ndunthi rá

ts'edi bi gai de mahets'i, ne mi pa madetho ja 'nara guui, ne mi ja 'nara 'bejri ja rá ñaxu. Rá hmi xi mri yot'i nts'edi ngu ra hyadi, y nuyá ua mi zø ngu ra faspí. ² Ne mi hã 'nara zi t'uca libro y bi xo'tsi. De guehni bi 'ba'ma rá ua ra 'ñei ja ra ndehe, ha nurá ua ra ngahã bi 'ba'ma ja ra hai. ³ Nepu bi dø 'nara hmafi xi nts'edi ngu rá hmafi 'nara zate ora mafi, y nu mi mafi'a bi nt'øde yoto ya ngani. ⁴ Y nu ndá øde nuya ngani'u, ndí ma ga ofo nú'a te mi mañ'u. Pe dá øde 'nara noya de mahets'i, bi ñengagui:

—Dá gohitho njabu nú'a bi mangua nú'u yoto ya ngani, oguí ofo pa hinda fadi.

⁵ Nepu 'mefa, nú'a ra enxε dá handi xqui 'ba'ma rá ua ja ra ndehe ne ja ra hai, bi guxa rá 'ye ra 'ñei pa mahets'i, ⁶ ne bi jura de rá thuhu nú'a to'o 'bui pa nzantho, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho ra ndehe ne gatho nú'a te ja, ne bi 'ñena:

—Ya ts'utho ya pa di 'bedi pa da uadi gatho. ⁷ Pe nu stí mudi da mist'a rá trompeta rá yoto ra enxε, nuya pa'u ma da uadi nú'a bi beni da 'yøt'a Ajuã ne himi fadi, nú'a bi xipabi yá 'mehni'a nú'u to'o bi mepabi.

⁸ Y nú'a ra noya dá øde de mahets'i bi zocagui ma'na'qui ne bi ñengagui:

—Grí ma ne gui ja nú'a ra t'uca libro xa xo'tsa ja rá 'ye ra enxε nú'a 'bai ja ra ndehe ne ja ra hai.

⁹ Nepu dá ma habu mi 'ba ra enxε ne dá embabi:

—'Racagui ra t'uca libro.

Ne nu'á bi ñengagui:

—Na, ne tsi. Ja ri ne ma gui tsa strá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ja ri mai ma gui tsa strá nju.

¹⁰ Nu'bú dá hanga ra t'uca libro de rá 'ye ra enxε, ne dá tsi. Ne dá tsa ja ma ne xi xmá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ndá tsi xi xmá nju de mbo ma mai.

¹¹ Y nu'á bi ñengagui:

—Mahyoni gui yopa mangua ma'na'qui nú'a te ma da t'ø'tuabi ya ja'i de gatho ya hñãqui ja gatho ya hai, ne ja gatho ya hnini, ne yá ndã.

11

Mi 'bui yoho to bi dama-juani

¹ Nepu bi t'aca 'nara xithi pa ra t'eni, ne bi t'engagui:

—Grí ma gui 'yeni rá nija Ajuã ne ra ata, ne gui pede nú'u 'buhni ri xøcambeni Ajuã.

² Pe nura patio nú'a ja de møte rá nija Ajuã, oxqui eni, ngue'a nura patio'a xa t'umba nú'u ya ja'i hingyá xodyo, y nu'ú ma da net'a ra maça hnini ñotemayoho nzañã. ³ Y ma ga pehna nú'u yoho ma 'mehni pa da mangua ma noya 'na 'mo ne yo nthebe hñu'rate ma pa, y ma da hye yá he dega behe.

⁴ Nú'u ya 'mehni'u gue'u ngu nú'u yo 'bai ya olivo ne ngu nú'u yoho ya mfoxyo 'bai ja rá thandi Ajuã nú'a to'o ra ndã de ra ximhai. ⁵ 'Bu da ne to'o te da 'yø'tuabi'u, da bønga ya tsibi de yá ne'u pa

da hyo nú'ua yá ncontra. Y njabua da du nú'ua to'o da ne te da 'yø'tua'ua. ⁶ Nu'ú pɛ'tsa ra ts'edi pa hinda hopi da 'uaj nú'ua ya pa ma da xipa ya ja'i de nú'a ma da nja. Nehe pɛ'tsa ra ts'edi pa da japi da nji ya dehe, ne da japi da nja ya ts'othogui haburaza ja ra ximhai. Y nu'ú da 'yø't'a njabu nú'ua ya 'mi'qui da ne'ua. ⁷ Pe nu stí uadi da mǎnga nú'a te ma da nja, ma da bøxa 'nara mbǎnga zu'ue de ja ra o'tsi nú'a otho habua bí c'a pa da ntunhui'ua, y ma da ntate nú'a ra mbǎnga zu'ue, hangue da hyo'ua. ⁸ Nuyá ndo'yo'ua ma da gohi di 'boni haburaza ja ya 'ñu de ra dǎnga hnini nuni habua bri pont'a ma Zidadahua. Nura hnini'a da za ga hyɛcuahua co ra hnini Sodoma ne de Egipto, y ja rá thandi Ajuá xi xá nts'o nuya hnini'ua. ⁹ Ya ja'i de gatho ya hnini, de gatho ya 'múi gá ja'i, de gatho ya hñáqui, ne de gatho ya hai, ma da hyandua yá ndo'yo nú'ua yoho ya 'mɛhni da 'moni hñu pa made, pe hinda thopi to da 'yagui'ua. ¹⁰ Y nuya meximhai da johya'ua ne da 'ñumba 'baha she'ua ngue'a ya xqui tho nú'ua yoho ya 'mɛhni to'o xi xqui 'yø't'a ra xuhña pa gatho ya meximhai. ¹¹ Pe 'mɛfa de nú'ua hñu pa made, Ajuá bi japi bi yopa nte, nepua bi nangui'ua, y nú'ua to bi hyandi'ua xi bi ntsu. ¹² Nepua bi nt'øde 'nara noya de mahets'i mi ñá nts'edi ne bi 'ñembabi nú'ua to'o xqui yopa nte:

—Bá pøxhua grí 'ñehuaa.

Nepua ja 'nara guui bi ts'its'i'ua pa mahets'i. Y nú'ua yá ncontra'ua bi hyandi. ¹³ Nura ora'a bi nja 'nara dǎnga mbimhai, ne bi yunt'a 'na de 'rɛt'a parte de ra hnini co nú'a ra mbimhai, ne bi du yoto 'mo ya ja'i, ha nu'ua tó'o himbi du xi bi ntsu, ne bi nsunda Ajuá nú'a 'bui mahets'i.

¹⁴ Nurá ñoho ra ts'othogui ya bi uadi, pe 'bestho ma da nja nú'a rá hñu.

Rá yoto ra trompeta

¹⁵ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá yoto ra ɛnxɛ, 'bestho bi nt'øde 'raya noya de mahets'i mi ñá nts'edi, mi ena:

Nubyá gatho nuya hmanda mi ja ja ra ximhai, ya go o rá 'yɛ ma Ajuahua ne ra Zidada Jesucristo nuto xa hñuts'i'a pa da nda pa nzantho.

¹⁶ Y nú'ua 'natemagoho ya nda mi hudi ja yá hudi de ja rá thandi Ajuá, bi ndandiñahmu'ua ne bi xøcambeni'a, ¹⁷ ne mi ena'ua:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, go gue'e guí pɛ'tsa gatho ra ts'edi, go gue'e guí 'bui, ne nzantho xcá 'bui, ne ma guí 'bui pa nzantho.

Dí 'ra'a'ihe njamadi ngue'a ya xi gá nda.

¹⁸ Ya ja'i de ra ximhai xi xa bø yá cuɛ'ua con gue'e, pe ya bi zø ra pa pa da hnequi ri cuɛ, ne ma guí hñá'mba nguenda gatho nú'ua xa du,

ne ma gui umba yá thaha
nú^u ri 'mehni bi
mep'a'i,

ne gatho ya gamfri, ne gatho
nú^u to'o bi xocambeni'i,
ngu ya notsi ngu ya dangui.

Nehe ya bi zø ra pa pa gui
huata nú^u to xa ts'oca
ra ximhai.

¹⁹ 'Mefa de gue'a bi xogui
ra maca luga nuni mahets'i
hab^u 'b^u Ajuá, y ja bi
hnequini ra arca de ra cohi,
ne xi mri yot'a ya huei, ne
mri nt'øde ya ngani, ne xi bi
dagui ndunthi ya ndo ne bi
nja 'nara mbimhai.

12

*Ra 'behña ne ra mbanga
zu'ue*

¹ 'Mefa bi hnequi ja ma-
hets'i 'nara danga nt'udi, y
nú^á mi 'nara 'behña mri
hñe co ra hyadi ne mi 'bai
ja ra zana y mi hu'tsa 'nara
corona mi togue 'ret'amayoho
ya tsø. ² Mi da'thi ne mi zoni
nts'edi co ya uguí ngue'a mi
ma da 'm^uí rá batsi. ³ Nep^u
bi hnequi ma'na ra nt'udi
ja mahets'i, y nú^á mi 'nara
danga thenga zu'ue mi ngu
'nara qu'eña. Y mi pe'tsa yoto
yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani y
cada 'nará ñaxu mi hu'tsa
'nara corona. ⁴ Y co rá cola
bi gut'a 'na de hñu parte
ya tsø de mahets'i, nep^u bi
føte pa ja ra ximhai. Nep^u
nura zu'ue'a bi 'mai ja rá
thandi nú^á ra 'behña, pa ngu
da 'm^uí rá batsi, da zipabi.
⁵ Nep^u bi 'm^uí rá batsi mrá
ts'ant^u, y nú^á con gatho rá
ts'edi ma da nda de gatho ya

hai, ja ra uenda di ha 'nara
ts'ut'o dega bøja, y 'bestho
bi ts'its'i pa hab^u bí hudi
Ajuá. ⁶ Y ra 'behña bi ma
bi 'bat'i pa ja 'nara mbonthi
hab^u xqui hyoca Ajuá pa
gue'a, pa ja da 'mahni ne ja
da t'inini pa 'ret'amayoho
nthebe hñu'rate ma pa.

⁷ 'Mefa bi nja 'nara danga
tuhni nuni mahets'i, y ra
nda gá enxe nú^á rá thuhu ra
Migue, mahyegui co yá enxe'a
bi ntunhui ra danga mbanga
zu'ue ne yá ts'o'enxe. ⁸ Y
nura danga mbanga zu'ue ne
yá enxe himbi ntate^u y nixi
ya himbi thopi dua 'b^uhni
mahets'i. ⁹ Hangué brá juui
ne brá føte de mahets'i pa
ja ra ximhai con gatho yá
ts'o'enxe. Nú^á ra danga
mbanga zu'ue'a go gue'a ra
nda xjua qu'eña xa thu'mbabi
ra ts'ondahi ne ra Satá, ne go
gue'a hat'a gatho ya ja'i de ra
ximhai.

¹⁰ Nep^u dá øde 'nara noya
nuni mahets'i mi ena:

—Nubyá ha, ya bi zø ra ora
de ra mpøhø, ngue'a ya bi
ntate Ajuá nú^á to'o ra nda
ne ja rá ts'edi, y nehe ya bi
umba rá nsu ma Zidadah^u ra
Jesucristo pa da nda, ngue'a
ya xra juui ne xra føte de
mahets'i pa ja ra ximhai
nú^á to'o mi mambabi ya cu
ma pa ra xuui ja rá thandi
Ajuá. ¹¹ Nehe ya cu ya xa
ntate de ra ts'ondahi ngue'a
bi mani rá ji ra T'uca Deti,
nehe xa ntate^u ngue'a xa
damajuani de rá noya Ajuá,
y himi tsu da du, ne himbi
'uegue de nú^á bi gamfri.

12 Hangué johyahú nú'ahú ya guí 'búhúua mahets'i. Pe huecate'ihú nú'ahú guí 'búthúbu ja ra ximhai ne ja ra ndehe, ngue'a ra ts'ondáhi xa juui xqui mabú habú guí 'búhú, ne xi ja rá cué ngue'a pádi gue ts'útho ya pa ri 'bedi pa dra huati'a.

13 Y nu mbrá fote de mahets'i pa ja ra ximhai nú'a ra danga mbanga zu'ue, nu'bú nu'á bi hyonga nú'a ra 'behñá xqui 'múí rá t'ú pa xa 'yø'tua ra nts'o'múí. 14 Pe ra 'behñá bi t'umbabi yoho ya hua dega nxúni pa bi za bi nhyats'i, ne bi 'ba'tuabi nú'a ra danga mbanga zu'ue, nepú bi ma bá 'bú ja nú'a ra mbonthe habú bi t'ini'a hñu njeya made. 15 Nepú nura danga mbanga zu'ue bi zogui ra dehe de ja rá ne pa bi nja ngu 'nara dáthe. Bi 'yøt'a njabú'a pa nura dehe'a bi dena nú'a ra 'behñá pa xa duts'i hmaha. 16 Pe ra hai bi xogui pa bi yúí nú'a ra dáthe xqui zogui de ja rá ne nú'a ra danga mbanga zu'ue, y njabú ra hai bi mats'i ra 'behñá. 17 Nepú nú'a ra danga mbanga zu'ue xi bi bø rá cué co nú'a ra 'behñá, ne bi ma pa da ntunhui nú'ú yá 'beto yá mbong'beto nú'a ra 'behñá, nú'ú to'o ø'tuabi yá hmanda Ajuá ne camfri ra Zidada Jesucristo.

13

Yoho ya ts'ozu'ue

1 Ndí 'bai ja rá ñani ra ndehe y dá handi bi c'onts'i

de mbo ra ndehe 'nara mbanga zu'ue mi pe'tsa yoto yá ñáxu ne 'ret'a yá ndani, ne cada 'nará ndani mi togue 'nara corona, y cada 'nará ñáxu xqui t'ofó 'nara thuhu dega ts'one nú'a mi ñama'ñú de Ajuá. 2 Nú'a ra zu'ue dá handi, mi hnequi ngu 'nara tigre, yá ua mi ngu yá ua 'nara 'muhu, y rá ne mi ngu rá ne 'nara zate. Nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eñá mi umbabi rá ts'edi ne ra nsequi pa da ndá ja rá luga'a. 3 Y dá handa 'na de nú'ú yá ñáxu xqui ts'eni ngu pa da du, pe bi ñani rá nts'eni, y gatho ya ja'i de ra ximhai bi hyandi ne bi 'yø'ú ne bi deni'a. 4 Nepú nu'ú bi xocambeni nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eñá ngue'a xqui umba ra ts'edi nú'a ma'na ra zu'ue. Nehe bi xocambeni'ú nú'a ra zu'ue ne mi ena'ú:

—¿To'o ngu nuni ra zu'ue? Ne ¿to'o ja rá ts'edi pa da ntunhuini?

5 Ne bi t'umba nsequi pa bi nøt'e ne pa bi ñama'ñú de Ajuá. Nehe bi t'umbabi ra ts'edi pa bi manda ñotemayoho nzana. 6 Bi njabú, bi ñama'ñú de Ajuá y bi zanbabi rá thuhu, nehe bi zanga ra maça luga habú bí 'bú Ajuá, ne gatho nú'ú to'o 'búhni. 7 Nehe bi t'umba nsequi pa da ntunhui ya gamfri ne da ntate'a. Ne bi t'umba ra ts'edi pa bi ndá ja gatho ya 'múí gá ja'i, ja gatho ya hnini, ja gatho ya hñáqui, ne ja gatho ya hai. 8 Nu'ú tó'o ante da thoca ra ximhai

bi t'opa yá thuhu ja ra libro habu xa thu'tsua yá thuhu nú'u to ma da nte pa nzantho, nu'ú hinda ma da xocambeni nura zu'ue'a. Pe nu ma'ra ya ja'i ha, gatho'u ma da xocambeni'a. Nura libro habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho go rá mēti ra T'uca Dēti nú'a bi du.

⁹ Nu'a tó'o ne da bađi, dá bađi nú'a ma ga ofobya. ¹⁰ Nu'u tó'o tsiste nts'ahni, nehe'u da ts'ixa nts'ahni. Y nu'u tó'o hote co ra huai, nehe'u da tho co ra huai. Hanguē nuya gamfri dí 'ñepabi da zēdi yá jamfri, pa hinte da 'yot'e masque da ts'ixa fadi o da tho.

¹¹ 'Mefa dá handa ma'na ra mbanga zu'ue bi c'onts'i de mbō ra hai mi pe'tsa yoho yá ndani ngu yá ndani 'nara dēti, pe rá noya mri nt'ode ngu 'nara danga mbanga zu'ue 'ñena 'nara qu'eña. ¹² Y gatho nú'a mi ot'e'a, mi ot'e co nú'a ra ts'edi xqui umbabi nú'a rá mēdi ra mbanga zu'ue, ne mri mpefi ja rá thandi'a, ne mi japa gatho ya ja'i de ra ximhai da xocambeni nú'a ra mēdi zu'ue nú'a xqui me'tsa 'nara nts'eni ne xqui ñani. ¹³ Nehe mi ot'a ndunthi ya danga nt'udi, yasta mi japi da dagui ya tsibi de mahets'i pa ja ra ximhai ja yá thandi ya ja'i. ¹⁴ Y co ya nt'udi nú'u xqui thopi da 'yot'e ja rá thandi nú'a ra mēdi zu'ue, mi hat'a ya meximhai. Nepu bi 'bepabi ya ja'i da hyoca 'nara c'oi de nú'a ra mēdi zu'ue xqui ts'eni co 'nara mahuai pe himbi du. ¹⁵ Nehe bi t'umba

ra ts'edi pa bi japi bi nte nurá c'oi nú'a ra mēdi zu'ue, pa bi za bi ña ne pa bi manda da tho gatho nú'u to'o himbi ne bi xocambeni nura c'oi'a. ¹⁶ Nehe bi manda da thu'tsuabi 'nara seña ja yá 'ñei o ja yá de gatho ya ja'i, ngu ya notsi ngu ya dangui, ngu ya rico ngu ya hyoya, ngu ya 'bego ne ngu nú'u hingyá 'bego. ¹⁷ Y nu'u tó'o mi pe'tsa ra hmeya o rá thuhu ra zu'ue o rá numero rá thuhu, hōnse'u mi tsa te da dai ne te da pa. Pe nu'u ma'ra, hina. ¹⁸ Pa da za to da bađi te dí bōnga núna bi t'utcgai, mahyoni di ja ndunthi rá mfadi pa da za da mede nura numero pe'tsa nura zu'ue, ngue'a nura numero'a gue'a ngu rá thuhu 'nara 'ñohø, y nura numero'a gue'a 'rato nthebe ne hñu'rate ne 'rato.

14

Ra thuhu nú'a bi duta nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya gamfri

¹ 'Mefa dá handa ra T'uca Dēti mi 'bai ja ra t'ohø nuni Sion, y mi 'bahuini'a 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya ja'i nú'u xqui t'opabi ja yá de rá thuhu ra T'uca Dēti ne rá thuhu Ajuá rá Dada. ² Nepu dá øde 'nara noya nuni mahets'i. Nura noya'a bi nt'ode ngu yá nhyahni ndunthi ya dathe ne ngu 'nara ngani xi nts'edi, ne ngu 'ra to'o mi pei ya arpa. ³ Ne mi tuti'u 'nara 'ra'yo thuhu ja rá thandi Ajuá habu bí hudi'a, ne ja yá thandi nú'u goho ya da'ēnxē ne nú'u ya

nda. Pe hõnse nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo nú'u to bi mpøhø ja ra ximhai bi za bi baði nú'a ra thuhu bi nt'øde, ma'ra hina. ⁴ Nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo gue'u hinxa 'mahui ni 'nara 'behña, y nixi mi jo'o yá 'behña. Nu'ú di ðena ra T'uca DeTi, y pœui haburaza pa'a. Nú'ú gue'u bi mpøhø de gatho ma'ra ya ja'i pa ra mudi sofo pa Ajuá ne pa ra T'uca DeTi. ⁵ Ne nu'ú hinxa mąnga ya nc'uamba nixi hinte ma ts'oqui pē'tsi ja rá thandi Ajuá.

Ya hoga noya nú'u bi mąnga nú'u hñu ya enxε

⁶ Nepu dá handa ma'na ra enxε mi nhyats'i madetho mahets'i, ne mi xipabi ya ja'i de rá noya Ajuá nú'a ma da nja pa nzantho y ma hanja da za da mpøhø 'na. Bá ehe'a pa bi zofo gatho ya 'mai gá ja'i ja yá hñáqui, ja gatho ya hnini ne gatho ya hai maxøgue ra ximhai. ⁷ Ne bi 'ñena nts'edi:

—Tshu Ajuá ne nsundah'u'a ngue'a ya bi zø ra ora pa da hñá'mba nguenda ya ja'i. Xøcambenih'u nú'a to bi hyoca mahets'i ne ra ximhai, ra ndehe ne ya pøthe.

⁸ Nepu bi sigui ma'na ra enxε bi 'ñena:

—Ya bi 'mēdi ya me Babilonia nú'a ra dąnga hnini, ngue'a xa japabi gatho ya ja'i de ra ximhai da nts'oqui ngu xa nts'oqui'u, nja ngu 'na to japa ma'na da zi ra vinu asta hinda nti.

⁹ Nepu bi sigui rá hñu ra enxε bi ñá nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o da xøcambeni ra mbąnga zu'ue o nú'a rá c'oi, ne da hotho da thu'tsua rá seña ja rá de o ja rá 'ye, ¹⁰hinda za da mpont'ui rá cue Ajuá nú'a tø'mi, y yá mfei'a xi xá nts'o. Nehe ja rá thandi ra T'uca DeTi, ne ja yá thandi ya maça enxε, ma da ntsau ya ugui ja ra tsibi faspí co ra asufre. ¹¹ Y ma da c'onts'i pa nzantho nurá 'bifi nú'a ra tsibi'a habu ma da nzø'u, y hinda me'tsa ra tsaya ma pa ra xuui nú'u to da xøcambeni ra mbąnga zu'ue o rá c'oi y da hotho da thu'tsua rá hmeya. ¹² Hangué nu'u tó'o yá meTi Ajuá, ne ø'tuabi yá hmanda'a, ne camfri xá hño ra Zidada Jesucristo, mahyoni da zedi yá jamfri pa da zeta gatho nú'a da 'ñehe.

¹³ Nepu dá øde 'nara noya de mahets'i bi 'ñengagui:

—'Yofø njaua: “Njapi nú'u to tu ne xa gamfri ra Zidada Jesucristo.” Ra Maça Ndahi ena, haħa xi majuani njapi ngue'a ma da ntsaya'u de yá 'befi, ne yá hoga 'befi ma da faði nuni mahets'i.

Ra sofo ja ra ximhai

¹⁴ 'Mefa dá handa 'nara t'axa guui, y ja nura guui'a mi hudini 'na 'ñena nú'a e bi nja'i, ne mi hu'tsa 'nara corona dega oro, ne mi ha 'nara t'exu xi xmá hño yá ts'i. ¹⁵ Nepu bi bøni de ja ra maça luga habu bí 'bu Ajuá ma'na ra enxε bi ñá nts'edi ne bi 'ñembabi nú'a to mi hudi ja ra guui:

—Ju ri t'exu bá xa ra trigo ngue'a ya bi zø ra ora de ra

sofo ja ra ximhai ne ya bi ñats'i.

¹⁶ Nepu nú'a to mi hudi ja ra guui bi ga'tsa rá t'exu ja ra ximhai pa bi nja ra sofo ja ra ximhai.

¹⁷ Mefa bi bõni ma'na ra enxé de ja ra maça luga nuni mahets'i habu bí 'bu Ajuá, mi ha nehe 'nara t'exu xi xmá hño yá ts'i. ¹⁸ Nepu bi bõni ma'na ra enxé de ra ata, nú'a to mi su ra tsibi, ne bi zofon ts'edi nú'a ra enxé to mi ha ra t'exu, ne bi ñembabi:

—Ju ri t'exu, bá heca ya nzudi gá obxi ja ra ximhai, ngue'a ya bi da.

¹⁹ Nu'bá ra enxé bi ga'tsa rá t'exu ja ra ximhai, ne bi heca ya obxi, nepu bi 'yut'a ja ra danga nthema'obxi. Bi 'yot'a njabu ngue'a gue'a 'nara nt'udi de nú'a ma da 'yot'a Ajuá co nú'u ma da mfei co rá danga cue'a. ²⁰ Nura nthema'obxi'a mi ja môte de ra hnini, y nu mi the'ma ya obxi bi bõni ngu yá ji ya ja'i, y co rá ndunthi ra ji bi ño hñu nthebe kilometro rá yabu y asta bi zoxa ja yá frenu ya fani.

15

Ya enxé co nú'u yoto yá ngats'iyaguí

¹ Nepu'bya, dá handa nuni mahets'i ma'na ra nt'udi xi mra dangui, y xi dá 'yø. Mi yoto ya enxé mi ha 'ra 'nara mfei pa da mfei ya meximhai, mi gue'u yá ngats'i ya guí, ngue'a ya gue'a rá ngats'i rá cue Ajuá.

² Nehe dá handa nú'a ra ndehe dega xito mi nthants'i co ra tsibi, ne nú'u to'o xqui ntate de ra mbanga zu'ue ne rá c'oi, ne himbi xocambeni'u nixi himbi hotho bi thu'tsua rá hmeya ni rá numero de rá thuhu nura zu'ue'a, mi 'bai'u ja nú'a ra ñanga ndehe dega xito, mi ha'u ya arpa nú'u xqui umbabi Ajuá. ³ Nehe mi tuti'u nú'a ra thuhu mi tuta ra Moise nú'a mi pepabi Ajuá, ne go guet'a ra thuhu tuta ra T'uca Deti, ne mi ena'u:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, go gue'e guí pe'tsa gatho ra ts'edi.

Xi xá nsunda ne xi ya dangui nú'u ri 'befi guí øt'e.

Y guí øt'e gatho nú'a majuañi ne nú'a xá hño.

Nu'i go gue'e grá nda de gatho ya hai de ra ximhai.

⁴ Ma zi Hmu'ihe, ¿to'o gue'a hinda zu'a'i nú'bu hinda 'yot'e nú'a guí ma?

Ne ¿to'o gue'a hinda xocambeni'i ri thuhu?

Ngue'a hõnse'i grá maça Ajuá, hangue gatho ya ja'i de gatho ya hai de rá nguñi ra ximhai da ñe da nsunda'i,

ngue'a xa hyandi'u gue xi guí øt'e gatho nú'a xá hño.

⁵ Mefa dá handa nuni mahets'i mi xogui nú'a ra maça luga habu 'be'tsa nuya xingdo habu xa t'ofu yá hmanda Ajuá. ⁶ Y nuni ra maça luga'a ja bi bõnini nú'u yoto ya enxé mi ha nú'u yoto ya mfei, ne mi hñe co ya dutu dega linu xi xmá nt'axi ne mi huexqui, ne mi ngut'a

'nara ngút'i dega oro asta mi tsøxa ja yá tiñá. ⁷ Nepu 'na de nú'u goho ya dá'εnxε bi umba gatho nú'u yoto ya εnxε 'ra 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i co ya ugui nú'u ma da uni Ajuá co rá cuε, go gue'a Ajuá to 'bui pa nzantho. ⁸ Nu'bú nuni ja ra maça luga bi ñuxa ra 'bifi nú'a mi ehe de rá nsunda ne rá ts'edi Ajuá. Y himi tsa to da yut'ini asta himbi uadi nú'u yoto ya ugui mri hñá nú'u yoto ya εnxε.

16

Rá cuε Ajuá ma da zudi nú'u to'o hinxa gamfri

¹ Nepu dá øde bi ñá 'nara noya xi nts'edi mbo ra maça luga, ne bi 'ñemba nú'u yoto ya εnxε:

—Grí maha gui xañhu ja ra ximhai nú'u yá mfei Ajuá xa me'tsa ja nú'u yoto ya 'bada.

² Nu'bú bi ma nú'a ra mudi εnxε bá xanga ja ra ximhai nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, hangue nú'u ya ja'i to mi pe'tsa ra hmeya de ra mbanga zu'ue ne mi xøcambeni rá c'oi'a, bi c'onts'a ja yá ndo'yo 'raya sasi xi xmá nts'o ne xi xmá ñu.

³ Nepu rá ñoho ra εnxε bá xanga ja ra ndehe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y nura ndehe'a bi nji ngu rá ji 'na nú'a xa tho, ne bi du gatho nú'u mi 'bu mbo ra ndehe.

⁴ Y rá hñu ra εnxε bá xanga ja ya dathe ne ya pøthe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, nepu nu'ú bi nji'u. ⁵ Nepu dá øde nú'a ra εnxε mi su ya dehe, mi ena:

—Nu'i ma maça Ajuá'i ne ma zi Hmu'i, go gue'e gá 'bui desde ra mudi ne asta nubya guí 'bui. Nu'i hinte guí tugue ngue'a xcá 'yøt'a ra ts'utbi xá hño. ⁶ Ngue'a xcá castiga nú'u to bi mamba yá ji nú'u bi gamfri'i, ne nú'u bi mangua ri noya. Hangue ngu bi 'yøt'e'u njabu gá ø'tuabi nehe. Y dí 'ñepi da njabu'u.

⁷ Nehe dá øde ma'na ra εnxε mi ñá mbo ja ra maça luga habu ja ra ata, ne mi ena:

—Nu'i Ajuá ma zi Hmu'i, go gue'e guí pe'tsa gatho ra ts'edi. Guí øt'a ra hoga ts'utbi ne nú'a majuani.

⁸ Nepu rá ngoho ra εnxε bi xanga ja ra hyadi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y co rá ts'edi ra hyadi bi zat'a ya ja'i. ⁹ Pe masque xi bi zat'a ya ja'i, nu'ú himbi ne bi ntsø'mi de yá ts'oqui, nixi bi nsunda Ajuá. Nu'a bi 'yøt'e'u, bi ñama'ñu de rá thuhu Ajuá nú'a ja rá ts'edi pa bi mehna nuya ya mfei.

¹⁰ Nepu rá ncut'a ra εnxε bá xanga nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, bá xanga ja rá hudi nú'a ra mbanga zu'ue, ne bi 'mexuui habu gatho mi ndá'a. Y nuya ja'i mi 'bu ja rá hmanda'a asta mi tsa yá jane co ya danga ugui mi thogui. ¹¹ Pe himbi ne bi ntsø'mi'u de yá ts'oqui. Nu'a mi øt'e'u, mi tsani Ajuá nú'a bí 'bu mahets'i, ngue'a mi tsama'ñu ya danga ugui.

¹² Nepu rá 'rato ra εnxε bá xanga ja ra danga dathe Eufrate nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y nura dathe'a bi

'yot'i pa bi nja ra 'ñu pa bá ehe ya nda me bōxhyadi.

13 Nehe dá handa hñu ya ts'ondahi nú'ua mi hnequi ngu 'nara tsan'ue. 'Na bi bōni de ja rá ne ra mbanga zu'ue nú'a ngu 'nara qu'eña, nu'a ma'na bi bōni de ja rá ne nú'a ma'na ra zu'ue mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani, ha nu'a ma'na bi bōni de ja rá ne ra hyate badi. 14 Nú'ú go gue'ua ya ts'ondahi mi øt'a ya nt'udi, ne mi pa'ua ja ya nda de gatho ra ximhai pa da munts'i'ua mahyegui co yá soldado pa da 'ñøt'a tuhni'ua nú'a ra pa da hñanga nguenda Ajuá nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi. 15 Ra Zidada Jesu bi 'ñena: "Pahua gue nuga sta damfri ya ja'i ga tsøhø ngu 'nara be. Xi da johya nú'a to ga tsadi di ndø'mi ne di he yá he pa hinda 'ño nsinque yá he, nixi hinda ntsa ja rá thandi Ajuá." 16 Y gatho nú'ua ya nda bi munts'i'ua ja nú'a ra luga rá thuhu Armagedo de ra hñangu ebreo.

17 Nepua rá yoto ra enxε bá xanga ja ra ndahi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, ne bi nt'øde 'nara noya de mbo ra maça luga nuni mahets'i habua mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena:

—Nubyá ha, ya xa uadi.

18 Nu'bú bi nja ya huei ne ya ngani ne 'nara danga mbimhai. Y de gatho ya pa xa 'mua ya ja'i ja ra ximhai hinhya'mua xa nja 'nara danga mbimhai ngu nú'a bi nja nura pa'a, gue'a xi bi

nja nts'edi. 19 Y nura danga hnini bi 'yøt'a hñu hegue, y gatho ma'ra ya hnini de gatho ra ximhai bi ñunt'i'ua, y Ajuá bi beni de ra danga hnini Babilonia gue mi pe'tsi da zadi rá cue'a. 20 Y gatho nuya hai mi o madetho de ra ndehe bi go'ma ra dehe, ne ya t'øhø bi 'medi. 21 Nehe bi dagui ya danga ndo de mahets'i ne bi zadi ya ja'i. Xi myá data'ua, y xi xmá hñua, mi pe'tsa ngu ñote kilo. Ya ja'i mi tsani Ajuá po nuya ndo bá pehni'a, gue'a nu'a mi gue'a 'nara danga ugu pa gue'ua.

17

Ra ts'o'behña ma da 'medi pa nzantho

1 Nepua bi 'ñe bi zacagui 'na de nú'ua yoto ya enxε mi ha 'ra 'nara 'bada habua mi 'be'tsa yá mfei Ajuá, ne bi 'ñengagui:

—Bá ehe pa ga u't'a'i nú'a ra castigo ma da t'umbabi nú'a ra ts'o'behña bí hudi maña de ya ndehe. 2 Ya nda de ra ximhai xa 'yøt'a ya ts'oqui co nú'a ra ts'o'behña, nehe xa cadí gatho ma'ra ya ja'i nú'a ra ts'o'behña pa xi xa 'yøt'a ya ts'oqui'ua, nja ngu 'na to cadí ma'na pa da japi da zi ra vinu asta hinda nti.

3 Nepua ja nú'a ra thedi bi 'ñutca ra Maça Ndahi, nú'a ra enxε bi zixcagui ja 'nara mbonthe, y ja dá handini nú'a ra ts'o'behña mi tøgue 'nara thenga zu'ue habua mi huxa ndunthe ya thuhu nú'ua mi ñama'ñua de Ajuá. Nú'a ra zu'ue'a mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani. 4 Y nú'a

ra 'behñā mi he 'narā he mi nthants'a morado co ra theni, y xqui tōtua ya oro, ne 'raya hothodo ne 'raya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. Nehe mi hā ja rá 'yε 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i de ya t'ōt'e xá nts'o ne de yá ts'oqui nú'a ra ts'o'behñā. ⁵ Y ja rá de xqui t'opabi 'nara thuhu nú'a hinto bi badi te rí bōni, pe mi ena: "Ra dānga Babilonia, go gue'a ra nānā de ya ts'o'behñā, go gue'a bi 'ñudi da t'ōt'e ja ra ximhai gatho nú'a xá nts'o." ⁶ Nepu dá handa nú'a ra 'behñā ngu mri ti ngue'a xqui hyo ndunthi yá mēfi Ajuā ne nú'u bi dēna ra Zidada Jesucristo ne bi damajuani de gue'a. Ne nu ndá handi'a xi dá 'yō nts'edi. ⁷ Nu'bú ra εnxε bi 'ñengagui:

—¿Hanja guí 'yō? Nuga ma ga xi'i nú'a hinto xa badi de nú'a ra ts'o'behñā ne de nú'a ra zu'ue ri tōgue'a, nú'a pētsa yoto yá ñāxu ne 'ret'a yá ndani. ⁸ Nú'a ra zu'ue gá handi mi 'bui, pe nubyá ya jo'o, pe 'mēfa ma da c'onts'i de ja ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a, nepu da ma habu da thogui ya ugui pa nzantho, y nuni ja guehni rá gats'i. Ya meximhai nú'u to'o desde ra mudi ra ximhai hinxqui t'opabi yá thuhu ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho, nuya ja'i'u ma da 'yō nu stí hyandi'u da bōts'e nú'a ra zu'ue de ja nú'a ra o'tsi'a, ngue'a nu'á mi 'bui nepu bi njo'o, pe ma da 'mūi ma'na'qui.

⁹ Pa da za to da zo rá mfeni

núna ma ga mā, mahyoni di ja rá mfadi. Nú'u yoto ya ñāxu, gue'u ngu yoto ya t'ōhō habu hudi nú'a ra 'behñā. ¹⁰ Nehe nú'u yoto ya ñāxu gue'u ngu yoto ya ndā. Cut'a de gue'u ya xa thācua yá ts'edi. 'Na go gue'a ra ndābya, ha nu ma'na hinxa t'umtho rá 'befi, pe nu stí ndā'a, 'na tui ya pa ma da ndā. ¹¹ Nú'a ra zu'ue mi 'bui ma'met'o pe nubyá ya jo'o, go gue'a ma da 'na de nú'u yoto ya ndā, pe ja ra uenda go gue'a ma drá hñato ra ndā, y 'mēfa ma da ma habu ma dra huati pa nzantho.

¹² Y nú'u 'ret'a ya ndani xcá hyandi gue'u ngu 'ret'a ya ndā hinxa thuts'itho dega ndā. Pe ma da t'umbabi'u da ndā 'na ora mahyεgui co ra mbānga zu'ue. ¹³ Nú'u 'ret'a ya ndā 'nadra mfeni ma da mētsi'u, hangue ma da umba ra ts'utbi nura mbānga zu'ue. ¹⁴ Ne da ntuhni'u co ra T'uca Deti, y nura T'uca Deti go gue'a ma da ntate, ngue'a go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu, ne ra Ndā de gatho ya ndā. Y nú'u to'o 'bui co ra T'uca Deti ma da ntate'u, y nú'u go gue'u xa huahna Ajuā pa da gamfri, y nu'ú xa gamfri xá hño.

¹⁵ Nehe bi 'ñengagui ra εnxε:

—Nú'u ya dehe xcá hyandi habu hudi ra ts'o'behñā, go gue'u ngu nuya ja'i de gatho ya hñāqui 'bui ja gatho ya hnini ne ja gatho ya hai. ¹⁶ Y nú'u 'ret'a ya ndā xcá hyandi co ra mbānga zu'ue, nu'ú ma da utsa ra ts'o'behñā, ne da hñācuabi gatho yá hño, ne da zogui sinque rá he,

ne da zipa rá ngø, y nuyá ndo'yo da tsá'tuabi. ¹⁷ Ngue'a Ajuá xa umbabi yá mfeni'u pa da 'yø'tua rá paha'a, hangue 'nat'a bi mañ'u pa bi umba ra ts'utbi nú'a ra zu'ue asta hinda nja nú'a xa mā Ajuá. ¹⁸ Y nú'a ra 'bēhñá xcá hyandi gue'a ra dānga hnini habu 'bui 'na to'o di manda ya nda de ra ximhai.

18

Ra dāta hnini Babilonia bi yø'te

¹ Mēfa de guehna dá handa ma'na ra enxe bi gai de mahets'i, xi mi ja rá ts'edi, ne bi yot'a ra ximhai co rá nsunda.

² Ne bi ñá nts'edi, bi 'ñena:

—Ra dānga hnini Babilonia ya xa 'bēdi rá nsu, nubyá ja 'buhni gatho 'rama'na'ño ya ts'ondāhi, nehe ja jani yá 'bafi nú'u ya ts'int's'u xá nts'o ne xi t'utsa. ³ Ra Babilonia bi cadi ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai pa bi nts'oqui'u, nehe gatho ya nda de ra ximhai xa nts'oqui'u con gue'a, y gatho ya ma ne ya duqui xa nrico'u co yá ts'ot'øt'e øt'a nura hnini'a.

⁴ Ne dá øde ma'na ra noya de mahets'i mi ena:

—Nú'ahu ma hnini'ihu, pōñhu de nura ts'ohnini'a pa hingui 'yøthu ya ts'oqui ngu øt'e'u, ne pa hinda zu'ahu nú'u ya mfei ma da zudi'u. ⁵ Ngue'a xi xa ndāngui yá ts'oqui'u y co yá ndāngui asta ya xa zøxa nuua mahets'i, y Ajuá hinxa pumfri de ya ts'ot'øt'e øt'e'u.

⁶ 'Yø'tuabihu nura hnini'a

ngu nú'a xa 'yøt'e'a pa ma'ra, ne co'tsuahu yo'qui rá ndunthi de nú'a xa 'yøt'e. Thantshu yo'qui nú'a ma da t'umbi'a ngu nú'a xi xa 'yøt'e'a co ma'ra. ⁷ Japhu da zama'ñu ne da tho ya ts'othogui ngu nú'a xa 'yøt'e'a co rá nt'ets'i ngue'a xi pē'tsa ndunthi ya hño, ngue'a nú'a nja ngu 'nara 'bēhñá ri nda, hangue ena: “Nuga dí hucua drá 'bēhñá dí nda, hinxa du ma dame, nixi hinga ma ga thogui ya dumai.” ⁸ Por gue'a 'na patho ma da t'umba ya mfei, y nuya mfei'u go gue'a ra du ne ya dumai ne ra thuhu, ne da zat'a nura hnini'a, ngue'a xi ja rá ts'edi Ajuá ma Hmuhu nú'a to'o da hñá'mba nguenda'a.

⁹ Ne ya nda de ra ximhai nú'u to'o xa 'yøt'a ya ts'oqui co ra hnini'a ne xa johyau ja ya ts'ot'øt'e øt'e'u, nú'u ya nda'u ma xi da nzoni ne ma da du yá mui nu sta hyandua rá 'bifi nú'a ra ts'ohnini ma da zat'i. ¹⁰ Nú'u ya nda ma da 'mai yabu ngue'a da ntsu de nú'a ma da nja, ne ma da 'ñena'u:

—¡A, huecate'ihu nú'ahu guí 'buhubu ja ra dānga hnini Babilonia! Nu'ahu mi ja ri ts'edihu, pe 'na oratho xa zu'ahu rá castigo Ajuá.

¹¹ Ya ma ne ya duqui de ra ximhai ma da nzoni'u ne da du yá mui de nú'a bi nja co ra hnini'a ngue'a ya ma da njo'o to da dambi nú'a da pa'u. ¹² Mi hats'i'u da pa ja ra hnini'a ya t'øt'e dega oro ne dega t'axi, ne ya

hoga do ne ya perhla, ne ya hoga dutu dega linu ne dega seda, ne nú'ᵁ ya hoga dutu dega morado ne dega thēni. Nehe mi ḥats'i 'rama'na'ño ya za nú'ᵁ yᵁni xá cᵁhi, ne ya hoga t'øt'e xa thoqui dega marfi, ya hoga za, ra marmo, ne ya bøja, 'na rá thuhu ra bronse, ha nu ma'na ra yerro.

¹³ Mi ḥats'i nehe ya canela, ya hoga ndapo yᵁni xá cᵁhi, ra t'uts'i, ra mirra, ne ya dehe nú'ᵁ xi yᵁni xá cᵁhi, ra vinu, ra aceite, ra hoga arina, ne ra trigo. Nehe mi tsixa ya mbo'oni, ngu ya deti ne ya fani. Nehe mi tsixa ya carro, ne asta ya 'bego, y gue'ᵁ ya ja'i mi pa'ᵁ ngu ya mbo'oni.

¹⁴ Ya ma ne ya duqui ma da 'ñembabi nú'ᵁ ra hnini:

—¡Ya otho'i nú'ᵁ ya hoga fruta ngrí ho, y ya gá 'bedi pa nzantho gatho nú'ᵁ ya hño ne ya nt'ets'i nguí pē'tshma!

¹⁵ Nú'ᵁ ya ma ne ya duqui xa nrico ngue'ᵁ xa pa yá t'øt'e ja nura danga hnini, ma da 'mai yabᵁ ngue'ᵁ ma da zu nú'ᵁ ra castigo ma da nja. Ma da nzoni'ᵁ ne da du yá mᵁi, ¹⁶ ne da 'ñena'ᵁ:

—¡A, hyøtho nuni ra dahni! Ngue'ᵁ mi ngu 'nara 'bēhñā mi he ya hoga dutu dega linu ne dega morado ne dega thēni, nehe xqui nhyoqui dega oro ne dega hoga do ne dega perhla. ¹⁷ ¡'Na oratho bi uadi gatho yá ndunthi nuyá hño mi pē'tsi!

Nehe gatho nú'ᵁ to'o mi manda ya motsa, ne nú'ᵁ to'o mi et'i, ne nú'ᵁ ma'ra mri mpefini, ne nú'ᵁ to'o mi pani,

gatho'ᵁ ma da 'mai yabᵁ, ¹⁸ y nu sta hyandua rá 'bifi nú'ᵁ ra danga hnini ma da zat'i, da ñā nts'edi'ᵁ ne da 'ñena:

—Mi otho ma'na ra hnini xi mrá dangui ngu nuni.

¹⁹ Nehe da hyøxa ya hai ja yá ñāxu ngue'ᵁ da du yá mᵁi'ᵁ, ne da nzoni'ᵁ co ra dumᵁi, ne da ñā nts'edi ne da 'ñena:

—¡A, hyøtho nuni ra danga hnini! Ngue'ᵁ xi mrá dangui rá tai, y ja xqui nriconi gatho nú'ᵁ to mi pē'tsa yá motsa ja ra ndehe. ¡Pe 'na oratho bi zat'a gatho nuni ra hnini!

²⁰ Pe nú'ahᵁ gyá gamfrihᵁ ne gatho nú'ahᵁ yá 'mehni'ihᵁ Ajuā, ne gatho nú'ahᵁ ma'ra guí 'bᵁhᵁ mahets'i, johyahᵁ de nú'ᵁ bi nja ja nú'ᵁ ra danga hnini, ngue'ᵁ Ajuā xa hñā'mba nguenda nuya ja'i mi 'bᵁhni, ne xa t'ø'tuabi'ᵁ ngu nú'ᵁ xqui 'yø't'a'ihᵁ nehe.

²¹ Nepᵁ 'nara enxε xi mi ja rá ts'edi bi gu 'nara danga do nú'ᵁ ma'na xmá hñᵁ que 'nara danga jᵁni, ne bi 'yent'a ja ra ndehe ne bi 'ñena:

—Njaua ma da yᵁi nehe ra Babilonia nú'ᵁ ra danga hnini, ne ya hinhya'mᵁ ma da hnequi ma'na'qui. ²² Nixi ya hinhya'mᵁ ma da yopa nt'øde ma'na'qui ya nzᵁni de ya arpa, nixi de ya thᵁza, nixi de ya trompeta ja nura hnini'a. Ni 'nara mēfi de nu'araza ra 'bēfi hinda yopa 'mai ja nura hnini'a, nixi da yopa mpefi 'nara jᵁni. ²³ Ni 'nara ñot'i ya hinda hnequini, nixi hinhya'mᵁ da nja ma'na'qui

ya ngo dega nthati. Nú'ya ya ma ne ya duqui to mi mpa ne mi ntai ja nura hnini'a, xi bi nja yá ts'edi ja ra ximhai, y co yá nt'ete nuya mengu de guehni mi hat'a ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, pe ya bi uadi yá ts'edi'ya.

²⁴ Nura hnini'a ya bi hnequi gue go xi tu ra ts'oqui'a de nú'ya ya gamfri ne yá 'mehni Ajuá xa tho, ne de gatho nú'ya ma'ra xa tho ja ra ximhai.

19

¹ 'Mefa dá øde mi ña nts'edi ndunthi ya ja'i nuni mahets'i, mi ena'ya:

¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a xá nsunda ne ja rá ts'edi ne bi za bi pøhø ya ja'i.

² Ngue'a nu'á øt'a ra hoga ts'atbi ne nú'a majuañi.

Nu'á xa umba ra mfei nura ts'o'behña

nú'a mi japa ya ja'i da 'yøt'a ya ts'oqui.

Ajuá bi co'tsuabi'a nú'a bi 'yøt'e gue bi hyo nú'ya to'o mi pepabi Ajuá.

³ Nepu bi yopa 'ñena'ya ma'na'qui:

—¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a hinhya'mya ma da ntsaya da bøxa rá 'bifi nú'a ra hnini bi zat'i.

⁴ Nu'bú nú'ya 'natemagoho ya nda ne nú'ya goho ya da'enyé bi ndandiñahmu'ya, ne bi xøcambeni Ajuá nú'a bí hudi ja rá hudi, ne mi ena'ya:

—¡Njabu gue'a! ¡Drá nsunda Ajuá!

⁵ Nepu bi nt'øde ma'na ra noya de habu mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena: Nsundahu Ajuá, gatho nú'ahya guí pephya ne guí tsuh'a'a, ngu ya notsi ngu ya dangui.

Rango derá nthatira T'uca Deti

⁶ Nepu dá øde 'nara ñahni de 'nara danga hmunts'a ja'i, 'ñena mri nhyahni ndunthi ya dehe, ne 'ñena 'raya ngani, ne mi ena:

¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a nú'á go gue'a ma Hmuhya p'e'tsa gatho ra ts'edi, ne go gue'a ra Nda de gatho ra ximhai.

⁷ Johyahya ne nsundahu'a, ngue'a ya bi zø ra pa de rá nthati ra T'uca Deti.

Ra navia ya xa nhyoqui,

⁸ ya xa hye nú'a ra hoga dutu xqui t'umbi xá nt'axi y ri huexqui.

Nura t'axa dutu'a gue'a yá te xá nt'axi nú'ya to'o xa gamfri Ajuá.

⁹ Nepu ra enxe bi 'ñengagui:

—'Yofa nuya ya noya: “Dá johya nú'ya to da sipabi pa da ma ra ngo de rá nthati ra T'uca Deti.”

Nehe bi 'ñengagui:

—Nuya guehya yá noya Ajuá, y guehya xi majuañi.

¹⁰ Nepu nuga dá ndandiñahmu ja rá ua ra enxe pa ga nsunda'a, pe nu'á bi 'ñengagui:

—Oguí øt'a njabya, ngue'a necagui ne ma'ra ri cu dyá 'bøgohya mahyeygui de Ajuá, ne

dí mañh_u rá noya ra Zidada Jesu. Go da xøcambeni Aju_a.

Nu_u tó'o mamba rá noya Aju_a gue'_u damaju_{ani} nehe de nú'a xa ma ra Zidada Jesu-cristo.

'Nara togue mri tø 'nara t'axfani

11 Nep_u dá handa mahets'i mi xogui, ne dá handa 'nara togue mri tø 'nara t'axfani, y nú'a ra togue'a xa thu'mbabi 'nara thuhu nú'a rí bõni da 'ñena: Nú'a xa ma, nzantho da 'yøt'e. Ne ma'na ra thuhu rí bõni da 'ñena: Maju_{ani}. Ngue'a nu'á xi ra hoga nd_a, øt'e xá hño, ne øt'a ya tuhni ngu rí 'ñepi. 12 Yá da 'ñena mi zø ya tsibi, ne mi hu'tsa ndunthi ya corona, y nehe xqui t'opabi 'nara thuhu nú'a hinto mi paði te mi ne da ma, hõnse'a go mi pa'a. 13 Ne mi he 'nara dutu xqui 'bobo co ra ji, y rá thuhu gue'a Rá Noya Aju_a. 14 Ne mri ðeni'a ndunthi ya memahets'i nú'u øt'a ya tuhni, mri hñe'u dega hoga linu xi xmá nt'axi, ne mri togue ya t'axfani nehe. 15 Nu'a ra maði togue mi pøni de rá ne 'nara mahuai dega yo filo. Con gue'a ma da na'mbabi ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, ne ma da nd_a de gue'u con gatho rá ts'edi, ja ra uenda di h_a 'nara ts'ut'o dega bõja. Ne ngu 'nara ja'i net'a ya obxi pa da the'mi, njabu'a ma da huata ya ja'i nuto yá ncontra Aju_a nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi ne pø rá cu_e con gue'u. 16 Ne ja rá he de ja rá xithe xqui t'ofu 'nara

thuhu ena: "Ra Nd_a de gatho ya nd_a ne ra Hmu de gatho ya hmu."

17 Nep_u dá handa 'nara enxe mi 'bai ja ra hyadi, ne bi mafi nts'edi pa bi ma'ta gatho ya ts'int's'u di nhyats'i, ne bi 'ñembi'u:

—Bá eh_u gui munts'ih_u pa gui tsih_u nú'a ra danga hñuni ma da 'ra'ah_u Aju_a. 18 Ma da t'a'ah_u gui tsih_u yá ngø ya danga nd_a ne ya nd_a gá soldado, ne yá ngø nú'u to xi mi jahma yá ts'edi. Ma gui tsiph_u yá ngø ya fani ne nú'u to mi togue'u. Xi ma gui tsiph_u yá ngø gatho ya ja'i, ngu ya 'bego ne nú'u hingyá 'bego, ngu ya notsi ne ya dangui.

19 Nep_u dá handa ra mbanga zu'ue ne ya nd_a de ra ximhai xqui munts'i'u co yá soldado pa da ntunhui nú'a to mi togue ra t'axfani ne nú'u to mi ðeni'a. 20 Nú'a ra mbanga zu'ue bri j_u co nú'a ra hyate baði to xqui 'yøt'a ya nt'udi ja rá thandi nú'a ra mbanga zu'ue. Co nuyá nt'udi ra hyate baði xqui hyat'a ya ja'i nú'u xqui thu'tsua rá hmeya nú'a ra mbanga zu'ue ne xqui xøcambeni'u rá c'oi'a. Nú'u ri yoho bi t'ent'a ma tetho ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspico ra asufre. 21 Y nú'a to mi togue ra t'axfani bi hyo nú'u ma'ra to mri ðena ra mbanga zu'ue ne ra hyate baði. Bi hyo'u co nú'a ra mahuai mi pøni de rá ne, y gatho ya ts'int's'u xi bi niñ_a co yá ngø'u.

20

'Na 'mo ya jeya

¹ Nepu dá handa 'nara enxε bi gai de mahets'i mi ha ra nsoqui de ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a, nehe mi ha 'nara danga cadena. ² Ne bi gu ra danga zu'ue nú'a go gue'a ra ndaxjua qu'eña mi 'bui desde maya'bu, nú'a rá thuhu ra ts'ondahi ne ra Satá. Ne bi dat'i pa 'na 'mo njeja, ³ y ngu bi dat'i bi 'yent'a mbo ja nú'a ra o'tsi'a, ne bi got'i ne bi hñu'tsua 'nara seyo pa ya hinda za da hyat'a ma'ra ya ja'i asta hinda uadi nú'u 'na 'mo njeja. 'Mefa ma dra thøgue pa 'raya patho.

⁴ Nepu dá handa 'raya hudi, y ja mi huhní nú'u to'o xqui t'umba ra ts'edi pa da 'yøt'a ra ts'utbi. Nehe dá handa nú'u xqui thecua yá 'yuga ngue'a xqui damajuani de ra Zidada Jesucristo ne xqui mamba rá noya Ajuá, ne hinxqui xøcambeni ra mbanga zu'ue nixi rá c'oi'a, nixi hinxqui hopi to da meya'u ja yá de o ja yá 'ye co rá hmeya ra zu'ue. Dá handi bi yopa nte'u ne bi nda co ra Zidada Jesucristo pa nú'u 'na 'mo njeja. ⁵ Nú'u go gue'u xi ya mudi bi yopa nte de nú'u xqui du. Y nu'u ma'ra himbi yopa nte'u asta himbi zøxa nú'u 'na 'mo njeja. ⁶ Njapi ne xá nt'axi nú'u to xa yopa nte ra mudi. Y rá ñoho ra du nú'a ma da nja ja ra nidu, hinda za te da 'yø'tuabi'u. Gatho'u da macja ja rá thandi Ajuá ne ra Zidada Jesucristo, ne da nda'u co ra

Zidada Jesucristo pa nú'u 'na 'mo njeja.

⁷ Y nu sta uadi nú'u 'na 'mo njeja, ra Satá ma dra thøgue de habu xa jot'i. ⁸ Nu'á ma da bøni pa da hyat'a ya ja'i 'bu ja gatho ya hai de ra ximhai. Da ma pa da hyat'a ra Gog ne ra Magog, nú'u gue'u yá ncontra ra Zidada Jesucristo, ne da hyat'i'u pa da munts'i pa da 'ñøt'a tuhni, y nuyá ndunthi'u ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ja ra ñanthe. ⁹ Gatho nuya ja'i'u dá handi bi ma'u ja rá ngu ni ra ximhai pa bá thets'i'u habu mi ja rá hmaca hnini Ajuá ne mi 'bu ya gamfri. Pe Ajuá bi mehna ra tsibi de mahets'i pa bi zat'i'u. ¹⁰ Ne ra ts'ondahi nú'a to mi hat'a ya ja'i bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspí co ra asufre, habu xqui t'ent'i nehe ra mbanga zu'ue ne nú'a ra hyate badi. Nuni ja guehni ma pa ra xuui da zama'ñu'u ya uguí pa nzantho.

Ma da nja 'nara nsuca uenda ja rá thandi Ajuá

¹¹ Nepu dá handa 'na mi hudi ja 'nara danga hudi xmá nt'axi. Y ngu bi hnequi'a, 'bestho bi 'metho mahets'i ne ra ximhai, y nixi bi fadi habu bi ma. ¹² Nehe dá handi nú'u xqui du, gue notsi ndangui mi 'bahni ja rá thandi Ajuá. Nepu bi so'tsa ya libro, y nehe bi so'tsa nú'a ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho. Y nú'u to xqui du bi tha'mba nguenda de nuya t'øt'e xqui 'yøt'a ja ra ximhai, y nuya t'øt'e'u xqui t'øfo ja nuya libro'u. ¹³ Nú'a

ra luga hab_u mi 'b_u nú'ú xqui du, nura luga'a xqui da nú'ú mi 'b_uhni, ra ndehe xqui da nuya ja'i xqui zo de guehni, y ra nt'agui xqui da nú'ú xqui nt'aguini, y cada 'na de nuya ja'i'ú bi tha'mba nguenda de nuya t'òt'e xqui 'yòt'e'ú. ¹⁴ Nep_u ra nt'agui ne ra luga hab_u mi 'b_u nú'ú xqui du ya bi 'ñotho, ngue'a bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi faspí. Y ra castigo ja nuna ndehe dega tsibi go gue'a rá ñoho ra du. ¹⁵ Hangué bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'ú to'o hinxqui t'opabi yá thuhu ja nú'a ra libro hab_u xqui thu'tsua yá thuhu nú'ú to'o ma da nte pa nzantho.

21

Ma da nja ma'ra'yo ra ximhai ne mahets'i

¹ Nep_u dá handi xqui nja ma'ra'yo ra ximhai ne mahets'i, nguetho nú'a ra mudi ximhai mi ja ne nú'a mahets'i bi 'metho'ú. Nehe ya mi otho ra ndehe. ² Nuga drá Xuua, dá handa ra maça hnini Jerusale nú'a xqui nja ma'ra'yo. Dá handi bi gai de mahets'i po rá ts'edi Ajuá ne mi hnequi mahotho ngu 'nara navia ya xa hñe pa da nthatui nú'a ma drá dame. ³ Ne dá øde 'nara noya de mahets'i mi ñants'edi, mi ena:

—Ndi, Ajuá 'b_uhui ya ja'i, y ma da 'm_ui con gue'ú pa nzantho, y nú'ú go gue'ú rá hnini'a. Ajuá go gues'e'a ma da 'm_uhui'ú ngue'a go gue'a yá Ajuá'ú. ⁴ Ne Ajuá ma da ducuabi gatho yá guida'ú.

Ya hinda nja ra du, ni ya ts'oni, ni ya dumai, nixi ya ugui, ngue'a nuya t'òt'e mi ja ma'met'o, nubyá ya otho.

⁵ Nep_u nú'a to'o bí hudi mahets'i ja rá hudi bi 'ñena:

—Padi gue nuga dí japi gatho ya t'òt'e da nja ma'ra'yo.

Nehe bi 'ñengagui:

—'Yofo nú'a stá xi'i, ngue'a nuya ya noya go guehya ma-juani ne ma da nja ngu stá mā.

⁶ Ne bi 'ñengagui:

—Ya xa t'òt'e. Nuga go gueque rá mudi gui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fadi desde ra A asta ra Zeta. Nu'a tó'o da z_u ra nduthe, ga umbi da zi nú'a ra dehe dega te pøhø ja ra pøthe ne t'untho. ⁷ Y gatho ya t'òt'e go dyá meti nú'ú to ma da ntate. Nú'ú go yá Ajuagui'ú, y nuga go ma bats'í. ⁸ Pe nuya zuse, ya 'ñagamfri, ya ts'oja'i, ya hyote, ya 'ñeja'i, ya 'ñete, ne nú'ú to xøcambeni ya c'oi, ne gatho ya c'uamba, gatho'ú ma da t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspí co ra asufre. Nú'ú go gue'a rá ñoho ra du.

Ra 'ra'yo Jerusale

⁹ Nep_u bi 'ñe bi zucagui 'na de nú'ú yoto ya enxε mi ha 'ra 'nara 'bada hab_u mi 'be'tsa nú'ú yoto yá ngats'i yá mfei Ajuá. Ne bi 'ñengagui:

—Bá ecua pa ga u't'a'i ra navia nú'a ma da nthatui ra T'uca Deti.

¹⁰ Nep_u ja nú'a ra thedi bi 'ñutca ra Maça Ndañi, nú'a ra enxε xqui zocagui bi zixcagui ja 'nara danga t'øhø xi xmá

hñets'i, ne bi 'ñutcagui ra danga maça hnini Jerusale mi cai de mahets'i po rá ts'edi Ajuá. ¹¹ Nú'a ra hnini'a xi mri yot'i co rá nsunda Ajuá, ne ngu 'nara hothodo xi mri huexqui, ngu nú'a ra hoga do rá thuhu jaspe, ngu ra xito nú'a di hya'tsi. ¹² Mi jot'i co 'nara danga jado xi xmá hñets'i, y mi pe'tsa 'ret'amayoho ya gosthi y mi 'ba 'nara enxε cada ra gosthi. Ja nuya gosthi'u xqui t'ofoni yá thuhu nú'u 'ret'amayoho ya 'múi gá ja'i xqui 'ñehe de nú'u 'ret'amayoho yá t'u ra Israel. ¹³ Mi ja hñu ya gosthi de bōxhyadi, y má hñu de yūhyadi, má hñu de mahuifi, y má hñu de mac'angui. ¹⁴ Ra jado de nura hnini'a mi pe'tsa 'ret'amayoho ya mudi do, y ja nuya do'u xqui t'ofoni yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá apostol ra T'uca Deti.

¹⁵ Nú'a ra enxε to'o ndí ña'be mi hā 'nara t'eni dega oro mri hnequi ngu 'nara xithi pa mi εnga nura hnini'a ne rá jado ne yá gosthi. ¹⁶ Ra hnini mi mahyεgui rá ma ne rá nxidi ne rá hñets'i. Ra enxε bi 'yeni ra hnini co nú'a ra t'eni mi hā, rá ma bi zudi 'natemagoho nthebe kilometro, nehe rá hñets'i ne rá nxidi bi zudi mahyεgui. ¹⁷ Ne bi 'yeni ra jado y bi zudi hñu'rate ne goho metro, go gue'a ra t'eni padi ya ja'i, hangue bi cupa ra enxε.

¹⁸ Ra jado xqui thoqui dega jaspe, ne ra hnini xqui thoqui 'ra'tho dega oro, y mi hya'tsi ngu ra xito. ¹⁹ Nehe ya

mudi do de rá jado ra hnini gatho mi tu ya hoga do. Rá mudi ra do mi tu nú'a ra t'axa do rá thuhu ra jaspe, rá ñoho mi tu nú'a ra ixca do rá thuhu ra safiro, rá hñu mi tu nú'a ra c'anga do rá thuhu ra agate, rá ngoho mi tu nú'a ra cūh do rá thuhu ra esmeralda. ²⁰ Rá ncūt'a do mi tu nú'a ra do nthants'i ra t'axi co ra theni rá thuhu ra onice. Rá 'rato mi tu nú'a ra do xá ntheni rá thuhu ra coralina. Rá yoto ra do mi tu nú'a ra do xá nc'ast'i rá thuhu ra crisolito. Rá hñato mi tu nú'a ma'na ra c'anga do rá thuhu ra berilo. Rá guto mi tu nú'a ra do xá nc'ast'i nthants'i ra c'angui rá thuhu ra topacio. Rá 'ret'a mi tu nú'a ma'na ra c'anga do rá thuhu ra crisoprasa. Rá 'ret'ama'ra mi tu nú'a ra do ra 'botheni rá thuhu ra jacinto. Ne rá 'ret'amayoho mi tu nú'a ra do ra nzat'a theni rá thuhu ra amatista. ²¹ Nú'u 'ret'amayoho ya gosthi xqui thoqui co nú'a ra t'axa do rá thuhu ra perhla. Cada 'nara gosthi mi gue'a 'nara perhla. Y nura 'ñu de mbo ra hnini mi 'ra'tho dega oro ne mri hya'tsi ngu ra xito.

²² Nuni ja ra maça hnini hindá handini ni 'nara nija, ngue'a go guesε Ajuá ma Hmuhū 'buhni nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi. Nehe ja 'buhni ra T'uca Deti. ²³ Nehe hinga mahyonini ra hyadi nixi ra zana pa da yot'a ra hnini, ngue'a rá nsunda Ajuá ne ra T'uca Deti go guesε'u ri yot'a nura hnini'a. ²⁴ Y gatho

ya gamfri de maxøgue rá nguni ra ximhai ma da 'ño'u ja ra ñot'i'a, nehe ya nda de ra ximhai nú'u xa gamfri ma da zøni ja nura hnini'a, ne da hñaxa yá nsu pa da zogui ja nura hnini'a. ²⁵ Ne ya gosthi hinhya'mu jot'i, nehe hinhya'mu ja ra 'bexuui. ²⁶ Nehe ya gamfri de maxøgue rá nguni ra ximhai ma da hñaxa yá nsu ja nura hnini'a. ²⁷ Pe hinda ma da yut'ini nú'u to'o hinxá nt'axi, nixi nú'u to'o øt'e xá nts'o, nixi nú'u mąnga ya nc'uamba. Nuni ma da yut'ini hønse nú'u to'o xa t'opabi yá thuhu ja rá libro ra T'uca Deti, habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho.

22

¹ Nepu ra enxε bi 'ñutcagui 'nara ðathe xi xá nt'axi y nura dehe'a gue'a ra dehe dega te. Mi hnequitho nú'a te mi ja mbo ngu nja ra xito, ne mi pøni de habu mi hudi Ajuu ne ra T'uca Deti. ² Madetho de rá 'ñu ra hnini ne ja yá ñani ra ðathe mi 'bahni nú'a ra za dega te, ne ri unga yá fruta 'ret'amayoho 'mi'qui ra jeya, tat'a zanā uni yá fruta, y nuyá xi ra 'ñethi pa bi ñani nú'u ya ja'i xqui 'ñe de gatho rá nguni ra ximhai. ³ Nehe da 'ñothoni ni 'nara t'øt'e xá nts'o. Nuni ja ma da njani ra hudi habu hudi Ajuu ne ra T'uca Deti, y nu'u tó'o pəpabi Ajuu ma da xøcambeni'a. ⁴ Nu'ú ma da hyanduabi rá hmi Ajuu, y rá thuhu'a ma da t'ofu ja yá de'u. ⁵ Nuni ma da 'ñothoni ra 'bexuui, nixi hinga mahyoni

rá ñot'i ra hyadi nixi ma'na ra ñot'i pa da yot'i nuto gatho ma da 'muhni, ngue'a Ajuu go gue'a ma da yot'i'u, y nú'ú ma da nda pa nzantho.

'Bui guetbu rá yo'ehe ra Zidada Jesucristo

⁶ Nepu ra enxε bi 'ñengagui:

—Nuya ya noya go guehya xi majuan, ne ma da nja ngu xa hma. Ajuu ma Hmuhu nú'a ri umba ra mfaði yá 'mehni, go gue'a bi mehna rá enxε pa da 'ñutuabi nú'u to pəpabi de nuya t'øt'e ma da nja 'bestho.

⁷ —¡Beñhu gue nuga ma ga ehe 'bestho!

Dá johya nú'a to da hñuxa nt'øde nuna rá noya Ajuu xa t'ofu ja nuna libro.

⁸ Nuga go gueque drá Xuua, dá øde ne dá handi gatho nuya t'øt'eya. Y ngu dá juadi dá øde ne dá handi dá ndandiñahmu ja rá ua nú'a ra enxε xqui 'ñutcagui gatho nuya ya t'øt'e pa ga nsunda'a.

⁹ Pe nu'á bi 'ñengagui:

—Oguí øt'a njabu, dyá 'begohu mahyεgui co nú'u ma'ra ri cu mamba rá noya Ajuu ne nú'u to'o huxa nt'øde nú'a xa t'ofu ja nuna ra libro. Go da xøcambeni Ajuu.

¹⁰ Nehe bi 'ñengagui:

—Oxqui agui nuya ya t'øt'e xcá 'yofu ja nuna ra libro, ngue'a ya ma da zøhø ra pa pa da nja nuya ya t'øt'eya. ¹¹ Ya ts'o'mui dá sigui da nts'o'mui, nu'u xá nts'o dá sigui da nts'oni, ha nu'u to ya hoja'i, dá sigui da hñoja'i, y nu'u tó'o øte Ajuu, dá sigui da 'yøte.

¹² —Xi majuani, ma ga ehe 'bestho ne ga ju'tuabi cada 'na ngu nú'a xa mεfi. ¹³ Nuga go gueque rá mædigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fudi desde ra A asta ra Zeta.

¹⁴ Njapi nú'u to'o xa t'axca yá dutu pa da t'umba nsεqui da yut'a ja ra maça hnini ne da zipa rá fruta nú'a ra za dega te. ¹⁵ Pe ma da gohi rí møte de ra maça hnini nú'u ya 'ñagamfri, ya 'ñete, ya 'ñeja'i, ya hyote, ne nú'u to'o xøcambeni ya c'oi, ne gatho nú'u to'o di ho da mąnga ya nc'uamba.

¹⁶ —Núga drá Jesu, stá pεhn'ahubε ma εnxε pa da xi'ahε gatho nuya ya noya nú'ahε guí camfriguihε. Núga drá Hmu de ra nda Davi, y stí 'ñehe de yá ja'i'a. Go gueque dí ngu nú'a ra haxatsø ri huεxqui.

¹⁷ Ra Maça Ndahi ne ra naivia nú'a ma da nthatui ra T'εca Dεti εñ'ε:

—Bá ehe.

Nehe nu'u tó'o øde nuna ra noyanā dá 'ñena nehe'ε:

—Bá ehe.

Nu'u tó'o tsε ra nduthe ne ne da ntsithe, dá 'ñehe da zi ra dehe dega te nú'a t'untho.

¹⁸ Gatho'ihε dí xi'ahε gue nu'u tó'o da 'yøde nuya ya noya xa t'ofoua ja nuna ra libro, ne da hñu'tsa ma'ra ya noya nú'u hinxa t'ofoua, pañε gue Ajuā ma da umba ya mfei nuya ja'i'ε, ngu nú'u xa t'ofoua. ¹⁹ Nehe nu'u tó'o da hñaca 'raya noya de nú'u xa t'ofo ja nuna ra libro, Ajuā ma da hñacuabi nehe yá thuhu nuya ja'i'ε de ja ra libro habε huxa yá thuhu nú'u ma da nte pa nzantho, nehe nuya ja'i'ε hinda yut'a ja ra maça hnini, nixi da hñąnga nú'u ya japi xa t'ofoua.

²⁰ Go ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi mąnga nuya ya noya, ne bi 'ñena:

—Xi majuani ma ga ehe 'bestho.

Y nujá dí thadihε ne dí εñhε:

—Njabε gue'a. ¡Bá ehe, ma Zidada'ihε!

²¹ Ma Zidadahε ra Jesucristo da max'ahε grí gathohε. Njabε gue'a.